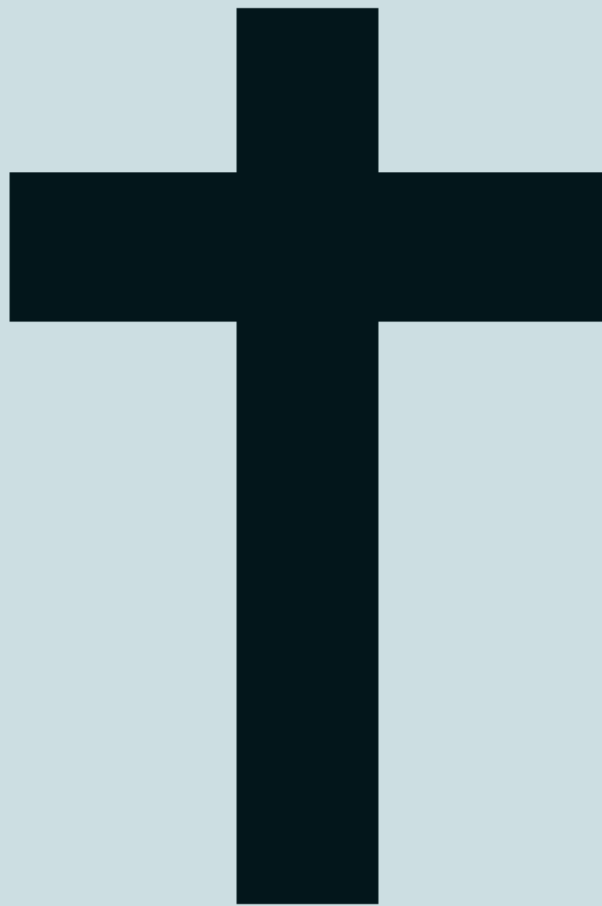

Nasoruan siGot len
nasoruan ta Uluveu

The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu

Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu, Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de Uluveu, Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-05

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2019 from source files dated 14 Dec 2018

cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd

Contents

FRT	1
Fastok	2
Mattiu	7
Mak	59
Luk	91
Jon	142
Nauman gail	179
Rom	223
1 Korint	247
2 Korint	270
Kalatia	285
Efesus	293
Filippi	301
Kolosse	307
1 Tessalonika	313
2 Tessalonika	318
1 Timoti	321
2 Timoti	327
Titus	332
Filemon	335
NaIpru gail	337
Jemes	356
1 Pita	362
2 Pita	369
1 Jon	374
2 Jon	380
3 Jon	382
Jut	384
Na-kel-vəhoti-an	387
OTH	414
.	415
Natiksonari	417
.	427

Na-ke-l-ga-ti-an Veveu
Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu

The New Promise

The New Testament in Maskelynes of Uluveu Island, Vanuatu

Niutestamen long Maskilin, lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu
[klv]

Niutestamen long Maskilin,
lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu

The New Testament in Maskelynes
the language of Uluveu Island, Vanuatu

Le Nouveau Testament en Maskelynes
langue de l'île de Uluveu au Vanuatu

First edition
© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- Attribution. You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.
- No Derivative Works. You may not alter, transform, or build upon this work.
- In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Table of Contents

Preface

This publication is the New Testament in the Maskelynes language. The 1300-1400 speakers of Maskelynes mostly live on the island of Uluveu which is one of the Maskelyne Islands off the southeast coast of Malakula in Vanuatu.

The New Testament in the Maskelynes language was translated during the years 2001 to 2012 by the Uluveu Language Project.

Fastok

Histri blong Baebol Projek

Ol man we oli raetem Niutestamen fastaem, oli raetem long lanwis blong olgeta, lanwis blong Gris. Taem jos i kam bigwan, i stap long ol defdefren ples, ale ol man oli stat blong transletem Baebol i go long ol lanwis blong manples blong oli save ridim save. Long Uluveu aelan, long 1994 Uluveu Lanwis Projek i stanap ale oli askem wan advaesa blong givhan. Wan advaesa i kamtru long 1998 ale ol komuniti oli apoentem ol transleta wetem wan translesen komiti aot long evri vilej wetem evri denominesen. Long wan woksop long yia 1999 mo wan bakegen long 2000, fulap olfala mo medel man mo yangfala oli agri long wan fasin blong raetem lanwis Maskilin mo long wan alfabet. Ale long yia 2000 fofala transleta oli stat blong transletem buk Jona. Oli stat long Niutestamen long 2001 ale sam man bakegen oli joenem wok gogo oli flatem long yia 2012.

Rod blong tanem toktok blong Niutestamen i olsem wanem?

Lanwis blong Gris we ol olfala bifo oli raetem Niutestamen long hem i no olsem lanwis blong yumi blong Maskilin nating. Sapos ol transleta oli tanem i kam long lanwis folem wanwan wod, lanwis bae i no stret mo ol man bae oli no save kasem gud mining blong hem. From samting ia mifala i no wok folem fasin ia. Fastaem mifala i faenemaot ful mining blong toktok we i stap long lanwis blong Gris. Afta mifala i transletem mining ia i kam long lanwis Maskilin blong bae ol man oli ridim save. Samtaem blong mekem mining i klia, lanwis Maskilin i gat wan wod nomo, samtaem i gat nid blong yusum wan o iven tu ful sentens.

Fulap samting i stap long Tok blong God we tede long Vanuatu yumi no save ol samting ia. Ale lanwis blong Gris i gat fulap wod we ol lanwis blong Vanuatu oli no gat, olsem “pris,” “aposol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mo “glori.” Fastaem projek i goraon long ol vilej blong askem ol olfala se olsem wanem long ol toktok ia. Ol olfala oli talemaot ol gudgudfala toktok be i no evri wan. Ale insaed long projek ol transleta oli sidaon blong faenem rod blong talem ol mining we lanwis blong yumi i no gat. Blong sam mining mifala i faenem gudfala rod long lanwis, blong sam mifala i faenem olfala toktok we tede klosap i lus, blong sam mifala i talem mining long wan longfala rod, ale blong sam mifala i yusum wod blong lanwis blong deferen ples olsem Avoh, Bislama o iven Inglis. Ol kaenkaen wod ia i stap long diksonari long en blong Niutestamen ia.

Tok blong God i gat fulap tok pija long lanwis blong Gris we mining i no kamaot long lanwis blong yumi. Long sam olsem mifala i talem klia nomo, be mifala i putum wan futnot daon blong talemaot wanem we i talem long lanwis blong Gris fastaem.

Fasin blong joenem ol vas

Long wanwan ples long Niutestamen oli talem wanem we i hapen long wan oda we i no sens long lanwis blong yumi. Wanem we i hapen fastaem oli talem biaen ale wanem we i hapen biaen oli talem fastaem. From samting ia, mifala i jenisim blong se wanem we i hapen fastaem i kam fastaem ale wanem we i hapen biaen i kam biaen. Blong mekem lanwis i sens olsem ia, samtaem mifala i joenem tu o tri vas ale raetem namba olsem Kol 4.7-8.

Ol futnot mo refrens

Taem yumi ridim Niutestamen maet yumi luk wan smol leta we i stap klosap long wan wod o long en blong wan sentens olsem ia: *. Smol leta a i talemaot se daon long pej i gat wan tok save we i eksplenem wod o sentens long vas ia. Yumi s ingaotem kaen toksave se “futnot.” Wanwan futnot i talemaot mining blong wan wod, wanwan i talemaot stret wod o vas long lanwis blong Gris, ale wanwan i talemaot wan kalja o fasin blong ol man Ju we maet i givhan long yumi blong save mining. From ol samting ia, taem yumi luk wan smol leta olsem ia, i gud se yumi lukluk daon blong kasem gud mining blong vas ia.

Aninit ol futnot bae yumi luk ol refrens we oli talemaot narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem vas we refrens i makem.

Ol saedtok

Taem yumi ridim Niutestamen ia, bae yumi luk wan saedtok olsem Mat 13.44.

Natohan pipihabalan aGot len nāmav

Ol saedtok oli stap from tri samting. Faswan: oli stap blong givhan blong yumi blong luksave se ples ia long Tok blong God hemi abaot wanem. Nambatu: oli stap blong givhan long yumi blong faenem ples we yumi lukaotem long Tok blong God. Nambatri: hemi brekem longfala toktok i kam long ol smolsmol pis. Be wan samting: ol saedtok oli no tok blong God blong bae yumi prij long hem!

Ol stori we oli stap long defren buk bakegen

Yumi save se ol gospel, ol buk olsem Matiu, Mak, Luk mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hemi laef bakegen long ded. Yumi save ridim wan stori long buk Matiu ale sem stori ia i stap long buk Mak o Luk o Jon. Taem we i olsem, yumi save faenem refrens blong ol narafala ples aninit long saedtok olsem long Mat 14.13

AYesu evājan alaluñan lotovi 5,000

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

Samting ia i talemaot se stori blong taem we Jisas i givim kakae long 5,000 man i stap long Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 wetem Jon 6.1-14 bakegen.

Ol pija

Long en blong Niutestamen i gat ol pija. Sam pija oli stap blong givhan, blong yumi savi wanem we i hapen long stori. Sam pija oli stap blong soemaot wan ples blong olgeta, hemi olsem wanem. Ale sam narafala pija oli stap blong soemaot olsem wanem wan samting we yumi long Vanuatu yumi neva luk, olsem wan wud o wan anamol o wan samting blong kalja blong olgeta blong bifo.

Ol map

Long Niutestamen i gat sam defren map blong ol defdefren ples. I gat sam blong taem we Jisas i wokbaot blong mekem wok we papa God i putum long han blong hem blong mekem. I gat sam bakegen blong taem we Pol i wokbaot blong talemaot Gud Nius blong Jisas Kraes.

Diksonari

Sapos i gat wan wod we i stap long Niutestamen ia we yumi no save, traem lukaotem long diksonari we i stap long en blong Niutestamen. Diksonari ia i talemaot mining blong sam wod we yumi trabol from o we klosap i lus long lanwis blong yumi. I talemaot mining blong sam wod we yumi save be yumi no yusum plante taem, o yumi no yusum tumas long fasin we oli yusum long Tok blong God. I talemaot mining blong sam wod we yumi karem i kam, from we lanwis blong yumi i no gat. Ale i talemaot mining blong sam we maet yumi no wantem tingbaot be Tok blong God i strong long ol samting ia.

Ol topik

* :: Hemia nao wan futnot.

Sapos yumi wantem mekem wan Baebol Stadi we i tingbaot wan topik, yumi save lukluk i go long en blong Nuitestamen long wan lis blong ol topik wetem fulap ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. O sapos yumi gat sam kwestin long wan samting we i stap long Tok blong God, ale maet yumi faenem se hemi wan long ol lis blong ol topik. Ale yumi save lukluk gud long topik ia blong faenemaot fulap blong ol ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. Taem yumi ridim olgeta evriwan, bae yumi save nao wanem we God i wantem se bae yumi laef folem.

Nasoruan nametəkav

Nəbōl husur nəpairan hən Nasoruan siGot

Nəvanuan gail lototos gat Na-kel-gati-an Veveu a m̃o, lutosi len nasoruan salito, nasoruan ta Kris. Nəboŋ alat siYesu lotosobur, lutoh len naut tiltile gail, ale lotubat pair hən Nasoruan siGot van hən nasoruan salit gail hən ləbēvuruŋ ləboii. Len naut a Uluveu, len nasihau 1994, Uluveu Lanwis Projek etubat, ale lous nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. Nəvanuan na-vi-tarhəte-an sua evisi len nasihau 1998 ale alat a Uluveu lutabtabuh len nəvanuan gail hən ləbipair hən nasoruan siGot, ale lutabtabuh len nakomiti sua. Lulekis hən galito dan navile p̃isi a Uluveu naut kəmas Prespitiŋian, SDA o NTM. Len nawoksop sua len nasihau 1999, ale sual am len nasihau 2000, nəhaṽut gail mai alaluṽan lotomatmatu mai alathutai ludaṽ hən naṽide hən natosian len nasoruan ta Uluveu mai nəalfapet han. Beti len nasihau 2000 naluṽan lotovat lotubat pair hən nalobulat Jonah. Lotubat pair hən Na-kel-gati-an Veveu len nasihau 2001, ale naluṽan galevis am loum mai galito van van loum p̃isi len nasihau 2012.

Nəp̃isal hən nəpairan hən nasoruan len Na-kel-gati-an Veveu imabe?

Nasoruan ta Kris lototos gat Na-kel-gati-an Veveu lan a m̃o sahum nasoruan sidat a Uluveu kasi. Nətransleta lətəpair hən Nasoruan siGot husur nasoruan ṽisusua, nasoruan sidat asike tanor ale nəvanuan gail asike lətaləboi səhot namilen. Bathut natenan ginamit namtsahusur naṽide enan. Metəkav namtudoŋ kitev namilen kavkav hən nasoruan topat len nasoruan ta Kris. Beti namtupair hən namilen van hən nasoruan sidat a Uluveu hən nəvanuan p̃isi ləbēvuruŋ ləboii. Boŋ galevis nasoruan sidat ikad natuhsoruan sua ŋai tokel p̃is namilen tomasil. Boŋ galevis am datusor ebəlav hən namilen tomasil.

Natit isobur len Nasoruan siGot, len naut a Vanuatu daməŋai datsaləboi natgalenan. Ale nasoruan ta Kris ikad nasoruan isobur nasoruan ta Vanuatu ləsəkade, hum “pris,” “apostol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mai “glori.” A m̃o naprojek iyar husur navile gail hən tousus kitev nasoruan gail. Ahaṽut gail lukel ur nakonsoruan galevis be savi gail p̃isi. Ale len nauman salito len naprojek, nətransleta lobətah hən ləb̃isab̃ nəp̃isal hən ləb̃ikel namilen gail nasoruan sidato topar. Namilen galevis namtusab̃ nəp̃isal tovoi hən namtbikele len nasoruan sidato. Namilen galevis namtusab̃ nasoruan ta m̃o datsaləboii daməŋai, pəpadaŋ hən lotomasig. Namilen galevis namtukele len nəp̃isal tobəlav. Ale namilen galevis namtulav nasoruan han dan naut tile hum nasoruan ta Avoh, nasoruan b̃onb̃on o nasoruan ta Iglan. Nasoruan tomagalenan lupat len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu egai.

Nasoruan siGot ikad nasoruan kəta isobur len nasoruan ta Kris lan, ale namilen səmasil len nasoruan sidato. Galevis namtukel p̃arṽar hən gail ŋai, be namtorij nafutnot tovi natos-gati-an a pan len nalobulat, ale nafutnot enan ikel ur nəsa nasoruan ta Kris tokele a m̃o.

Naṽide hən tosuhud hən naves gail

Len naut ṽisusua len Na-kel-gati-an Veveu lukel nəsa tovisi be lusor husuri len nəp̃isal togol nənauan sidat ebutbutut. Nəsa tovisi a m̃o lukele a tahw ale nəsa tovisi a tahw lukele a m̃o. Husur natenan, namtogəgel həni hən ke nəsa tovisi a m̃o namtukele a m̃o

ale nesa tovisi a tahw namtukele a tahw. Hən datbigol nasoruan bigam bivoi maienan, len naut galevis namtosuhud hən naves toru o totor ale namtutos gat gail hum lotosua ŋai maiegai: Kol 4.7–8.

Nafutnot mai narefrens gail

Nəboŋ datbeŋvuruŋ Na-kel-gati-an Veveu, hum ma datberis natuhleta topat pəpadaŋ hən nasoruan sua o len nagilen nasentens maiegai: †. Naleta enan ikel uri ke, a pan len napej ikad na-sor-ləboii-an sua tosor husur natsua topat len naves enan. Datokis na-sor-ləboii-an tomaienən hən “nafutnot.” Ikad nafutnot tokel ur namilen nasoruan sua, ikad nafutnot tokel ur nasoruan o naves len nasoruan ta Kris, ale ikad nafutnot tosor husur naŋide seju gail ke hum ma bevi tarhət sidato hən datbeləboii namilen. Bathut natgalenan, nəboŋ dattoris natuhleta ideh, ivoi hən datbebunus nesa topat a pan hən datbeləboi səhot namilen naves enan.

Len napej a pan ikad nafutnot gail, be a pan buni ikad narefrens gail lotokel ur naut tile gail len Nasoruan siGot tokad nənauan o nasoruan tohum naves narefrens tokel uri.

Nasoruan topat tarhəte

Nəboŋ dattoŋvuruŋ Na-kel-gati-an Veveu egai, dereh dateris nasoruan tarhəpej hum Mat 13.44.

Natohan pipihəbələn aGot len nəmav

Nasoruan topat tarhəte ipat mōs natit itor. Esua: ipat hən bevi tarhət sidato hən datberis ləboi nesa naut enan len Nasoruan siGot tosor husuri. Eru: ipat hən datbisəb naut dattodoŋ kitevi len Nasoruan siGot. Itor: igol ke nasoruan tobəlav egəm vi hudhut gail. Be natsua: nasoruan topat tarhəte savi soruan siGot hən datbikel uri hum nasoruan siGot len nalotuan!

Nəbol gail lotopat len nalobulat tile am

Datoləboii ke nalobulat gail hum Mattiu, Mak, Luk mai Jon lusor husur nəmauran mai nəmatan siYesu Kristo, mai nəmauran san dan nəmatan. Datoləboi datbeŋvuruŋ nəbol sua len nalobulat Mattiu ale nəbol enan ipat tu len nalobulat Mak o Luk o Jon. Nəboŋ tomagenən, datoləboi datbisəb narefrens hən naut galenan pipit nasoruan topat tarhəte hum Mat 14.13

AYesu evəŋan alaluṃan lotovi 5,000 (Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

Natenan ikel uri ke nəbol husur nəboŋ aYesu tovəŋan alaluṃan lotovi 5,000 ipat len Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 mai Jon 6.1-14 am.

Napija o nəgarutian gail

Len nagilen Na-kel-gati-an Veveu ikad nəgarutian gail. Galevis lupat hən ləbevi tarhət sidato hən datbeləboi nesa tovisi len nəbol. Galevis lupat hən datberis ləboi naut sua salito. Ale galevis lupat hən ləbeŋusan gidat hən natsua gidat a Vanuatu datsarisi boŋ ideh, hum nəhai o natsua tomaur o natsua hən naŋide salit ta mō.

Nəmap o nəgarutian hən naut gail

Len Na-kel-gati-an Veveu ikad nəmap tiltile gail hən naut gail. Ikad galevis hən naut a Jutea nəboŋ aYesu toyaryar hən togol nauman aTata Got toriŋi len navəlan hən bigole. Ikad galevis am hən nəboŋ aPol toyaryar hən bikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo.

Natiksonari

Asike datbeləboi nasoruan sua topat len Na-kel-gati-an Veveu egai, datia doŋ kitevi len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu. Natiksonari enan ikel ur

† :: Egai nafutnot sua.

namilen nasoruan galevis datsaləboi savoi o pəpadəŋ hən bimasig dan nasoruan sidato. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattoləboi be datsakelkele, o datsakele len nañide hum lotokele len Nasoruan siGot. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattolavi gəmai, husur toḃuer len nasoruan sidato. Ale ikel ur namilen nasoruan galevis dattomətahun datḃinau, be Nasoruan siGot ikele ale aGot ike dateləboi natgalenan.

Nəbathusoruan gail

Datḃike datḃeutaut hən nəstati hən datḃinau natsua len Na-kel-gati-an Veveu, datoləboi datḃevuhe vi lan nagilen ale bunus nəbathusoruan gail mai naut isoḃur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan galenan. O datḃikad nausian husur natsua topat len Nasoruan siGot, ale hum ma datḃisabi ke tosua len nəbathusoruan gail. Ale datoləboi datḃebunus nəbathusoruan galen bivoi hən datḃisab naut isoḃur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan enan. Nəboŋ datḃevuruŋ naut galenan, dereh dateləboi nəsa aGot toləŋoni ke datimaur husuri.

Mattiu

Na-kel-uri-an tovoi aMattiu totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke, aMattiu tovi esua len ahai susur tosəjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AMattiu itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri mai naJu gail ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, aGot tokel gati len na-kel-gati-an ta sutuai.

AMattiu itosi mos ase?

Itosi mos naJu gail, alat aJutea.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

Len nalobulat egai, aMattiu ikel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav. İbol husur nəpasian siYesu, naḡusanan san, nəmatan san mai na-le-məhat-an san dan nəmatan.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu len nəmauran san, ehusur aJon Baptais, ehusur ahai susur siYesu gail, mai aPita tovi galit sua.

Natgalenan evisi ḡais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau 6 B.C. vəbar A.D. 30.

Len nalobulat egai aMattiu itos gat nəbathuyah siYesu hən biḡarḡar ke aYesu evi kiḡ len nəpasusan siTevit tovi kiḡ ta sutuai. Evi kiḡ aGot tokel gati mai alat aİsrael ta sutuai. Ale evi Kristo, aMessiah, aGot totabtabuh lan hən bilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salito. AMattiu ikel ur natit isobur aYesu togole. Isor husur nəsa ahai kelkel ur gail lotokele ta sutuai, ale len aYesu na-pəhav-utaut-an galen lotokele lusarḡoh. Len nalobulat egai aMattiu itos gat nasoran erim hən naḡusanan siYesu, lumaiegai:

Nasoran san 1 (5.1–7.29)

Nasoran san 2 (10.5–11.1)

Nasoran san 3 (13.1–52)

Nasoran san 4 (18.1–35)

Nasoran san 5 (24.1–25.46)

Imaienan, aMattiu itos nalobulat egai hən naJu ləbikad nadəlomian len aYesu, aGot totabtabuh lan hən bevi Kristo, hən beil a mo hən galito, bevi kiḡ salito.

1) Nəbathuyah mai nəpasian siYesu (1.1–2.23)

2) Natgalenan lotoutaut hən aYesu hən nauman san (3.1–4.11)

3) AYesu etubət hən nauman san (4.12–25)

4) Na-kel-uri-an aYesu tokele len naḡehuh (5.1–7.29)

5) AYesu igol namerikel isobur (8.1–9.34)

6) AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 van (9.35–11.1)

7) AYesu eḡusan husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav (11.2–13.52)

8) AMattiu itos husur nəvanuan gail lotokad nadəlomian tokəkereh (13.53–15.20)

9) Nagilen nauman siYesu len naut a Kalili (15.21–18.35)

10) AYesu iyar tur len naut gail tarhəwisel Jortan, evi Jerusalem (19.1–20.34)

11) Nauman siYesu len naut a Jerusalem (21.1–25.46)

12) Lutah gat aYesu (26.1–56)

13) Lukot hən aYesu, lugol imat len nəhai balbal (26.57–27.66)

14) AYesu ile məhat dan nəmatan (28.1–20)

Nəbathuyah siYesu
(Luk 3.23-38)

¹ Egai evi na-tos-gati-an sua hən nəbathuyah siYesu Kristo, topat len nəpasusan siTevit, topat len nəpasusan siApraham:

² Apraham evi atəman alsak.

Alsak evi atəman aJakop,
tovi atəman aJutah mai aṽan aJutah gail.

³ AJutah evi atəman aPeres mai aSerah, analaru tovi aTamar.

APeres evi atəman aHesron.

AHesron evi atəman aRam.

⁴ ARam evi atəman aAmminatap.

AAmminatap evi atəman aNahson,
tovi atəman aSalmon.

⁵ ASalmon evi atəman aPoas, anan tovi Rahap.

APoas evi atəman aOpet, anan tovi aRut.

AOpet evi atəman aJesse.

⁶ Ale aJesse evi atəman aTevit tovi kiṽ.

Ale aTevit evi atəman aSolomon,
anan tovi asoan aUriah a ṽmo.

⁷ Ale aSolomon evi atəman aRehoboam.

Ale aRehoboam evi atəman aApijah.

Ale aApijah evi atəman aAsa.*

⁸ Ale aAsa evi atəman aJehosafat.

Ale aJehosafat evi atəman aJoram.

Ale aJoram evi atəman aUsiah.

⁹ Ale aUsiah evi atəman aJotam.

Ale aJotam evi atəman aAhas.

Ale aAhas evi atəman aHesekiah.

¹⁰ Ale aHesekiah evi atəman aManasseh.

AManasseh evi atəman aAmon.

Ale aAmon evi atəman aJosiah.

¹¹ Ale aJosiah evi atəman aJekoniah
mai aṽan gail len nəboṽ

lotomaṽiṽiriah vi Papilon.*

¹² Husur nəmaṽiṽiriah vi Papilon:

aJekoniah evi atəman aSealtiel,

ale aSealtiel evi atəman aSeruppapel.

¹³ Ale aSeruppapel evi atəman aApiut,

tovi atəman aEliakim.

Ale aEliakim evi atəman aAsor.

¹⁴ AAsor evi atəman aSatok.

Ale aSatok evi atəman aAkim.

Ale aAkim evi atəman aEliut.

¹⁵ Ale aEliut evi atəman aEleasar.

Ale aEleasar evi atəman aMattan.

Ale aMattan evi atəman aJakop.

¹⁶ Ale aJakop evi atəman aJosef tovi asoan aMeri,

topas aYesu, lotokisi hən aKristo, aGot totabtabuh lan.

¹⁷ Imagenan, tuṽat len aApraham vəbar aTevit ikad naur lotovi 14 ṽisi, ale tuṽat len aTevit vəbar nəmaṽiṽiriah vi Papilon ikad naur lotovi 14 am, ale tuṽat len nəmaṽiṽiriah vi Papilon vəbar aKristo, aGot totabtabuh lan, ikad naur lotovi 14 tətəs.

AMeri ipas aYesu
(Luk 2.1-7)

* 1:7: Nalobulat galevis ta sutuai luke Asaf ləsake Asa. * 1:11: 2Ki 24.12-16

¹⁸ Nəpasian siYesu Kristo evisi magegai. Anan aYesu, aMeri ikel gati ke tilah mai aJosef, be a tahw hən arbiñon, isañi ke etian, aNunun aGot togole. ¹⁹ Husur ke ahañut san, aJosef tovi nəvanuan tonor, nəboñ tosəsəloñ hən aMeri totian, emətahun biñol nahurun aMeri ñisa, ña isañ səhoti len nənauan san ke teriñ aMeri, be emətahun avan ideh beləboii. ²⁰ Nəboñ tonau natgalenan sal, añel sua siNasub evisi həni len nabəber. Ike, “Josef anatan uluñan siTevit, sagemətahw hən gəbesəhar aMeri hən bevi asoañ, bathut natətai totian həni, aNunun aGot gatolavi maii. ²¹ Alitenan dereh tipas anatan uluñan balai, ale geriñ nahəsan aYesu lan, husur gai tilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salit balai.”

²² Natgalen pisi evisi hən biñol nəsa aGot tokele len nabuñon ahai kelkel ur biñarpoh. Ike:

²³ “Məteris! Navensus dereh tetian,
ale tipas anatan uluñan,
ale lekis nahəsan almmmanuel,”
namilen tovi
“AGot itah mai gadito.”*

²⁴ Nəboñ aJosef tolele, igol nəsa añel siNasub tokel maii. Esəhar aMeri tovi asoan ²⁵ be sagol naitian maii van vəbar nəboñ topas anatan uluñan sua. AJosef eriñ nəhes Yesu lan.

2

Nəvanuan lotokad namitisau hən nañeso

¹ Husur nəboñ lotopas aYesu len naut a Petlehem a Jutea, len nəboñ aHerot tovi kiñ, alaluñan namitisau hən nañeso luyar dan Nais vi Jerusalem ² luke, “Atenan lotopasi hən bevi kiñ seJu gail, atenan gai be? Husur namtoris nañeso san nəboñ tovisi ale namtogəm hən namtbilotu həni.”

³ Nəboñ aHerot aKiñ tosəsəloñ hən natenan, nəlon etuhatur, mai alat a Jerusalem pisi lumagenan. ⁴ Ekis abiltihai tutumav pisi mai ahai pusan pisi hən nalo luñonñon ale eus galit ke, “AKristo, aGot bitabtabuh lan, dereh lipasi a be?” ⁵ Ale lukel maii ke, “Len naut a Petlehem a Jutea, husur ahai kelkel ur itosi maiegai ke:

⁶ “Be gaiug, a Petlehem, len naut a Jutah,
gəsavi naməkot len alat lotokad na-il-a-ño-an
len naut a Jutah,
husur len gaiug, nəvanuan na-il-a-ño-an sua dereh tegəm balai
hən beil a ño hən nəvanuan sagw gail, alat a Israel,
hum nəvanuan nasipsip toil a ño hən galito.’ ”*

⁷ Beti aHerot igol nabonñonan tosusuah mai alaluñan namitisau hən nañeso. Eus galit hən nəboñ mai namityal nañeso tovisi ale lukele. ⁸ Esəvat galit vi Petlehem ale ike, “Mitivan, doñ vahvahur natətai. Nəboñ mətbisabi, kel uri mai ginau hən ginau am nəbivan valotu həni.”

⁹ Nəboñ lotosəsəloñ hən nakiñ tonon, loriñ naut enan, ale nañeso lotorisi nəboñ tovisi, eil a ño hən galito van vail məhat hən naut natətai totoh lan. ¹⁰ Nəboñ lotorisi nañeso lukemkem masuñ. ¹¹ Nəboñ lotobis lohoim loris alarminan, aMeri mai natətai, ale lotəñedur, lulotu həni, ale losəñav hən naviolan salit hən ləbeviol mai natətai hən nagol, nafranñinsens mai namər.* ¹² Nəboñ lotoke livan, aGot ikel nalələgauan mai galit

* 1:23: Isa 7.14, 8.8, 10 * 2:6: Mic 5.2 * 2:11: Nagol evi nametəlai sua tomədmədu, nətau han toyanyar. Nagol sətəñ. Nəvat hən gəbeñur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekiñ gail. Nafranñinsens evi nəda hən nəhai tommas nəbon tosusau. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale len nalotuan silat a Israel lopeñasi len natutumavan husur nəbon nəbasuhab han esusau. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tommas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Loləmasi am hən ləberinji len nəkaliko lotoruñ gol niben nəvanuan tomat lan hən bipat ebəlav be asike biño.

len nabēber ke saletəlmam van hən aHerot, ŋa lotəlmam vi lan nəkantri salit len naṣisal tile.

Nə-gam-yav-an vi Ijip

¹³ Nəboŋ alaluṃan namitisau hən naṃeso lotovan tia, aŋel sua siNasub̄ evisi hən aJosef len nabēber ike, “Gile məhat, səhar alarminan, gam vi Ijip, ale toh ei vir nəbikel mai gaiug hən gəbetəlmam, husur aHerot dereh tekəta doŋ amas hən b̄igol b̄imat.”

¹⁴ ŋa aJosef ile məhat, esəhar alarminan len mariug ale eriŋ naut enan vi Ijip. ¹⁵ Itoh ei van vəbar nəmatan siHerot. Imagenan, nəsa Nasub̄ aGot tokele isarpoh, len naburŋon ahai kelkel ur ike, “Nokis anatugw uluṃan dan naut a Ijip.”*

Nəmatan silathutai

¹⁶ Nəboŋ aHerot tonau ləboii ke alaluṃan namitisau hən naṃeso lotogəراسي, nəlon ipaŋpaŋ masuṽ vəsa. Esəvat alaluṃan hən ləb̄igol alathutai ṗisi, nədaṃ halit toru vi pan, ləb̄imat len naut a Petlehem mai naut gail lotodar visi. Natenan inor hən namityal tosabi len alaluṃan namitisau hən naṃeso. ¹⁷ Beti nəsa aJeremiah, ahai kelkel ur tokele, isarpoh, ke:

¹⁸ “Ikad nadoldol sua len naut a Ramah,
totaŋ, tois habat len nalolosaan,
ARakel itaŋis anatun gail,
emətahun avan ideh b̄etəŋov nəlon vi pan
husur lobuer tia.”*

Natəlmaman vi Nasaret

¹⁹ Nəboŋ aHerot tomat tia, aŋel sua siNasub̄ evisi hən aJosef len nabēber len naut a Ijip ²⁰ toke, “Gile məhat, səhar alarminan, gevi lan naut a Israel, husur alat lotodoŋ natətai hən ləb̄igol b̄imat, lumat tia.” ²¹ ŋa ile məhat, səhar alarminan ale evi lan naut a Israel. ²² Avil nəboŋ tosəsəloŋ həni ke aArkelaus tovi kiŋ, tolav namilen aHerot tovi atəman, len naut a Jutea, emətahw hən b̄ivan ei. Nəboŋ aGot tokel nalələgauan maii len nabēber, eriŋ naut enan, evi Kalili. ²³ Ibar navile sua, a Nasaret, ale itoh ei. Beti nəsa ahai kelkel ur gail lotokele isarpoh ke, “Lekisi hən auleNasaret balai.”

3

*Ajon Baptais eutaut hən naṣisal
(Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)*

¹ Len nəboŋ galenan, aJon Baptais egəm vi lan naut masmas toḃəḃesw a Jutea. Etubāt kel ur napisulan siGot. ² Ike, “Mitipair dan nəsaan samito husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ.”

³ Husur gai boh, ahai kelkel ur aIsaiah tosor husuri ke,
“Nadoldol sua satokai len naut masmas toḃəḃesw,
‘Məteutaut hən naṣisal ṃos Nasub̄,
gol naṣisal san gail linor.’”*

⁴ Ajon ṃau esun nahurabat lotovaii hən nasivurhət nəkamel, mai etutuṽ hən nəhau tutuṽ hən nahurhubuluk.* Ihan taṽtaṽor, ihan nalokust mai nəhani.* ⁵ Beti alat a Jerusalem mai a Jutea mai naut todar vis Nawisel Jortan, luvan van həni. ⁶ Ale ibaptais hən galito len Nawisel Jortan nəboŋ lotokel vəhot nəsaan salit gail.

⁷ Nəboŋ toris naFarisi mai naSattiusi gail lotosobur lotogəm hən ləb̄ibaptais, ikel mai galit ke, “Anatun nəṃat gail!† Ase ikel nalələgauan mai gamito hən mətbigam

* 2:15: Hos 11.1 * 2:18: Jer 31.15 * 3:3: Isa 40.3 * 3:4: 2Ki 1.8 * 3:4: Nalokust ehun natohtohlomətu, naju gail lotoləboi ləb̄ihanhəni. Nəhani evi natit tohehe masuṽ topat len naim sesukapak gail. † 3:7: Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəṃat tosa. Len nənauan seju gail, nəṃat isa masuṽ hum natəmat toil a ṃo həni.

dan nabiltiilol paŋpaŋ begəmai? ⁸ Len nəmauran samito mitiṽan hən naṽite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. ⁹ Samtinau ke mətələboi mətḅikel mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis, aAraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke, aGot eləboi bilav nəvat galegai ŋai, ale gol ke legəm vi pasusan siAraham! ¹⁰ AGot esuṽan naluṽan toutaut tia hən bitai nəkaduhai gail hən nakuvkuv; nəhai p̄isi ləsəṽan hən naṽit tovoi, gai dereh titai, bar hən gail vi lan nəhab. ¹¹ Ginau nubaptais hən gamit hən nəwai sil nəpairan dan nəsaan samito. Avil avan sua satogəmai tohusur ginau, idarj am səhor ginau, ginau novi naut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəbisah ruḅat nəhau hən naributbut san.† Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. ¹² Gai esuṽan naluṽan topat nəhai rivrivhai hən bəpəpəhun namisurhuwit dan nasugut nawit tommas. Dereh tibon hən namisurhuwit len natuhim han, be tepəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas nəmatan.”

Nəbaptaisan siYesu
(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)

¹³ Beti aYesu egəm len naut aKalili vi lan Nawisel Jortan hən aJon b̄ibaptais həni. ¹⁴ Avil aJon isor tasi, ike, “Satimaienan, nəsanor hum gaiug. Ivoi am ke gaiug ṁau gibaptais hən ginau, gol ke gogəm hən ginau mabe?” ¹⁵ Ris aYesu tosor vari ke, “Gidaṁ hən nəb̄ibaptais gagai, husur inor hən darḅigol natit p̄isi tonor, aGot toləŋoni.” Beti aJon idaṁ hən b̄ibaptais həni. ¹⁶ Nəboŋ aJon tobaptais həni tonor, vəha-sua ŋai aYesu evi məhat dan nəwai. Nəməv esəŋav ṁosi ale eris aNunun aGot togəm vi paŋ hum nətav,§ ale egəm toh lan. ¹⁷ Ale nadoldol len nəməv ike, “Anatugw uluṽan bogai notələmas buni. Nohəhəṽur masuṽ həni.”*

4

Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan
(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)

¹ Beti aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas toḅəḅesw hən natəmat bitaltal ke tigol nəsaan. ² Len nəmariborj tovi 40 mai nalenmariug tovi 40 aYesu səhan, gol ke nəmal ihati. ³ Beti natəmat egəm həni, ike, “Gəḅevi aNatun aGot, kel mai nəvat galegai ke legəm vi bəta.” ⁴ Ris tosor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas b̄imaur len nabəta ŋai, be imaur len nasoruan p̄isi aGot tokele.’ ”* ⁵ Beti natəmat esəhari vi lan nabiltivile siGot, aJerusalem, ale erinji eil gilgile a məhat buni len naim siGot. ⁶ Ale ikel maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi paŋ. Husur natosian siGot ike, “AGot dereh tikele hən aŋel san gail husur gaiug ale lipat gaiug vi məhat len navələlito hən asike narieṁ b̄esəhot nəvat.’ ”*

⁷ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasuḅ aGot saṁ ke timabe.’ ”* ⁸ Ale natəmat esəhar tətəs həni van hən naṽehuh tosaḅsah habat, ale eṽusani hən nəkantri p̄isi len navile a paŋ len nəyalyalan salito. ⁹ Ale ikel maii ke, “Dereh nilav natgaleg p̄is mai gaiug, gəḅetəŋedur, lotu hən ginau.” ¹⁰ Beti aYesu ikel maii ke, “Setan gevi tut! Husur natosian siGot ike, ‘Gilotu hən Nasuḅ aGot saṁ ṁau, ale gigol nalotuan van hən gai səḅon.’ ”* ¹¹ Beti natəmat erinji, ale aŋel gail logəm vi tarhət san.

AYesu etuḅat hən nauman san
(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)

† 3:11: Evi slev gail lotosah ruḅat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail. § 3:16: Nətav ehum navimal be epəhapəhw. * 3:17: Psa 2.7; Isa 42.1 * 4:4: Deu 8.3 * 4:6: Psa 91.11-12 * 4:7: Deu 6.16 * 4:10: Deu 6.13

¹² Nəboŋ tośəsəloŋ həni ke lototah gat aJon, riŋi len naim bəbaŋis, aYesu eriŋ naut enan, evi Kalili.* ¹³ Elul dan naut a Nasaret a Kalili van vatoh len naut a Kapernaum tarhəbilitiwai. Kapernaum ipat len naut sinahəmar gəlaru, a Sepulun mai a Naftali.

¹⁴ Imagenan, nəsa ahai kelkel ur, aIsaiah, tokele, isarpoh. Ike,

¹⁵ “Naut sinahəmar Sepulun mai naut sinahəmar Naftali,

metp̄isal vi lan nabilitiwai, tarhəwisel Jortan,

len naut a Kalili simetb̄os gail,

¹⁶ nəvanuan gail lotobətah len nəmargobut

loris nabiltiŋial;

len galit lotobətah len naut hən nəm̄ol hən nəmatan,

nəŋial siGot evisi, eŋias galito.”*

¹⁷ Len nəboŋ enan van, aYesu etub̄at kel uri ke, “Pair dan nəsaan samito husur natohan pipihəbələn aGot len nəmav egəm pəpadarj!”

Ahai susur metəkav gail

(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)

¹⁸ Len nəboŋ sua aYesu iyar husur nətarhət nabilitiwai lotokisi hən Nabilitiwai Kalili. Eris alarmiŋvan, aSimon, nahəsan togon aPita, mai aAdru aŋan. Arubar hən nalevlev vi lan nabilitiwai, husur arovi vanuan nəsahiehan. ¹⁹ Ale ikel mai gəlar ke, “Gəm husur ginau, ale gamər mərtosah hən naieh, dereh nigol mirisah hən nəvanuan gail.” ²⁰ Vəha-sua ŋai aroriŋ nalevlev səlaru, arohusuri.

²¹ Nəboŋ toyar van am, eris alarmiŋvan am, nahəsalar aJemes anatun aSepeti, mai aJon, aŋan. Arutoh len nabot mai atəmalaru aSepeti, lobutan nalevlev salit gail lunor. Ale aYesu ekis gəlar gəmai. ²² Vəha-sua ŋai aroriŋ nabot mai atəmalaru, arohusuri.

AYesu igol alat lotoməsah lumaur

²³ Ale aYesu iyar turtur len naut a Kalili p̄isi. Epusan len naim nəbonbonan seJu gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipihəbələn aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile gail o nibelit tomatmat, lumaur. ²⁴ Na-kel-uri-an husuri ibar naut a Siria kavkav. Ale nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah gəm həni: alat lotokad naməsahan tiltile, alat nibelit topəŋas, alat lotokad natəmat gail, alat lotokad nahumatmat mai alat nahudhubelit tomat, ale igol galit lumaur. ²⁵ Nabiltiŋiŋoh gail lohusuri, alat a Kalili, a Tekap̄olis, a Jerusalem, a Jutea mai alat tarhət Nawisel Jortan.

5

Na-sor-ivoi-an gail

(Luk 6.20-23)

¹ Nəboŋ aYesu toris naluŋoh gail, etəvehuh, ebətah. Nəboŋ tobətah, ahai susur san gail logəm həni, ² ale etub̄at v̄usan galit ke:

³ “Alat lotoləboi len nəlolito ke lotopar Got, be lotoləŋoni,

navoian siGot igol gagai lukab həni,

husur natohan pipihəbələn aGot len nəmav evi salito.

⁴ Alat lototaŋ,

navoian siGot igol gagai lukab həni,

husur dereh leləŋon tivoi am len nəlolito.

⁵ Alat nəlolit tomədaŋ,

navoian siGot igol gagai lukab həni,

husur aGot teviol hən navile a pan mai galito.

⁶ Alat lotomalkəkət, lotomaduh hən nanoran,

navoian siGot igol gagai lukab həni,

* 4:12: Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * 4:16: Isa 9.1-2

husur dereh lihanukub.

⁷ Alat nəlolit totaŋis avan ideh, lotovi tarhət san,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tilolosa hən galit balai.

⁸ Alat nəlolit tomasil, lotoləŋon aGot səbən ŋai,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leris aGot balai.

⁹ Alat lotogol nanonjan hən nəbalan gail, lotogol natəŋmat,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tekis galit hən anatun gail.

¹⁰ Alat, nəvanuan gail lotomədas bun galito
sil lotogol nəsa tonor,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi salito.

¹¹ “Nəboŋ nəvanuan gail ləbisor viles gamit vəsa, ləbemədas bun gamit gol ke mətbeləŋon b̄isa vəsa, ləbelibloŋ ke məttoŋol nəsaan tiltile sil məttovi esagw, navoian siGot igol mətukab həni. ¹² Len nəvide tomaienən lomədas tabtab hən ahai kelkel ur gail ta m̄o. Mitikemkem, mətəhəhəvur husur aGot ikad nakonpurpuran totibau m̄os gamit len nəmav.”*

Nətas mai naŋial
(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

¹³ AYesu isor kəta ke, “Gamit mətəhum nətas* m̄os navile a pan.† Be nabus hən nətas b̄imasig hən b̄edubē, tegəm vi tas tətəs am mabe? Savoi hən natideh am. Ivoi ŋai hən ləb̄ibar həni len tan hən nəvanuan gail ləb̄ipal gati.

¹⁴ “Gamit mətəhum naŋial m̄os navile a pan. Nəb̄iltivile topat məhat len nəvəhuh edədas b̄esusuah. Nəvanuan p̄isi loləboi ləb̄erisi. ¹⁵ Ale avan ideh asike epigau naŋial, riŋi pipit nəhad. Aoa! Eriŋi a məhat hən b̄emias galit p̄isi lototoh len naim. ¹⁶ Tomaienən, naŋial samit teŋial m̄os nəvanuan p̄isi hən ləberis navoian məttoŋolgole, ale sal suh nəyalyalan seTəmamit len nəmav.

Nəp̄usanən husur nalo siMoses

¹⁷ “Samtinau ke notogəm hən nəb̄ikaskas nalo o nəsa ahai kelkel ur lotokele. Ao, nəsagəm hən nəb̄ikaskasi, nogəm hən nəb̄igol b̄isarpoh. ¹⁸ Nokitin mai gamit ke, van vəbar nəboŋ nəmav mai navile a pan arb̄imasig, səkad nəməp̄irhət natosian b̄imasig dan nalo siGot, vir natit p̄isi b̄isarpoh. ¹⁹ Imaienən, avan ideh b̄iləbur b̄esua tokəkereh len nalo, ale toṽusan nəvanuan gail hən ləb̄igol tətəṽ həni, dereh tevi ut kəmas balai len galit lototoh pipihabəlan aGot len nəmav. Avil avan ideh togol husur nalo, toṽusan nəvanuan hən ləb̄igol gail, dereh tetibau balai len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ²⁰ Be nukel mai gamit ke, mət̄bike mət̄b̄eb̄is len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mitimasnor səhor ahai p̄usan hən nalo mai nəFarisi gail.

Nəlöl paŋpaŋ

²¹ “Mətəsəsoləŋ tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagigol avan ideh timat’‡ ale ‘avan ideh togole, dereh tipanis.’* ²² Be nukel mai gamit ke, avan ideh nəlon topəŋas aṽan, tipanis. Ale avan ideh tosor viles aṽan, dereh tevi lan nakotan

* 5:12: 2Chr 36.16; Uman 7.52 * 5:13: Nətas aYesu tosor husuri evi nasol tohum nəvat lotohiri len tan, savi nətas tovi wai. † 5:13: Nətas eləboi b̄igol naməŋod ivoi tebəlav, ilav kuvi dan nəboan. Imagenən, alat lotohusur aYesu loləboi ləbetəgau gat nəsa tovoi ale gol nəsa tosa səsa habat hən nəvanuan navile a pan ləb̄ivoi am. Lugol navile a pan ivoi am hum nətas togol nabus hən nəhanian ivoi am. ‡ 5:21: Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlöl paŋpaŋ saŋ o naləŋonian saŋ ŋai. * 5:21: Exo 20.13; Deu 5.17

hən nəSanhitrin. Ale avan ideh toke, ‘Gumelmel, govi hoʋon!’ inor hən ʃevi lan nəhab naut nəmatan.²³ Imaienan, gəʃbilav naviolan sañ van hən nəmel tutumavan ale gəʃbinau təlmam həni ke, gotogol natesua togol aʋañ tokad nəsasaan mai gaiug,²⁴ ʃimaienan, riŋ naviolan sañ ei. Givan hən aʋañ hən mərʃbinor, mərʃbikad navoivoian tətəs. Beti gəm, lav naviolan sañ mai aGot len natutumavan van həni.

²⁵ “Avan ideh ʃikot hən gaiug, len nəyaran sañ mai atenan tosor tas gaiug, len naʃisal vi lan nakotan ʃai, gisaʋsaʋut hən mərʃbikad natəmat tətəs. Asike gəʃbigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbaŋis.²⁶ Nukel nakitinan mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəʃbeʋur ʃis nəvat hən nəpain nəmatsistret toriŋi.

Naitian tosa

²⁷ “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Sagigol naitian toʃur kotov nəlahan,’^{*} ²⁸ ris notokel mai gamit ke, avan ideh tokəta husur napəhaʋut hən ʃeləŋoni, len nəlon, gai igol naitian maii tia.²⁹ Namətañ nəmatu ʃigol gaiug gəʃbigol nəsaan, kis kuvi, bar həni. Nahudhubem ʃebuer enan ešəhor ləʃibar hən nibeñ kavkav len nəhab nəmatan.³⁰ Navəlañ nəmatu ʃigol gaiug gəʃbigol nəsaan, ta kotovi, bar həni. Nahudhubem ʃebuer enan ešəhor nibeñ kavkav ʃevi lan nəhab nəmatan.

Natiʋosan

(*Mat 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18*)

³¹ “Nalo ike, ‘Avan ideh totiʋos hən asoan, atenan timaslav naləbulat hən natiʋosan mai alitenan.’^{*} ³² Avil nukel mai gamit ke, avan ideh totiʋos hən asoan, naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, atenan igol ke asoan igol naitian toʃur kotov nəlahan. § Ale avan ideh tolah mai napəhaʋut totiʋos, gai igol naitian toʃur kotov nəlahan.”

Na-kel-gati-an gotota gati len nəhon aGot

³³ AYesu isor am ke, “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagikel na-kel-gati-an gəgəras, be gigol na-kel-gati-an sañ van hən Nasuʃ aGot, tisarpoh.’^{*} ³⁴ Avil nukel mai gamit ke, samtikel nəhes ideh hən ʃita gat na-kel-gati-an samito. Samtikel nəhes nəmav husur aGot ebətah len nəmav topat pipihəbələn.³⁵ Samtikel nəhes navile a pan husur ehum nakes aGot toriŋriŋ narien lan nəboŋ toʃətah len nəmav. Samtikel nəhes naut a Jerusalem husur evi nabiltivile seKiŋ toyalyal, tovi aGot.³⁶ Sagikel nəhes nəkaduñ hən ʃita gat na-kel-gati-an sañ husur godədəs gəʃbigol nasivur ideh ʃepəhw o ʃimermer.³⁷ Len nəsa gotokele, ‘Evoi’ sañ timasvi ‘Evoi’ ʃai, ‘Aoa’ sañ timasvi ‘Aoa’ ʃai. Nasoran ideh am egəm len atenan tosa vəsa masuʋ tovi təmat.

Nasisilan

(*Luk 6.29-30*)

³⁸ “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Gəʃbigol namətan o nariʋon avan ideh ʃimasig, namətañ o nariʋoñ timasmasig.’^{*} ³⁹ Avil nukel mai gamit ke, samtisisil hən avan ideh togol tosa hən gamito, be avan ideh ʃiʋos nətarhoñ nəmatu, pair hən nətarhəte van həni.⁴⁰ Ale avan ideh ʃikot hən gaiug, ʃilav nəhai susun sañ hən ʃisar gel nəkabut sañ, gidañ hən nahurabat naut susus am maii.⁴¹ Nasoltia ta Rom^{**} ʃigol ke gəʃʃipət natit san gail van vəbar nəmail†† ʃesua, gipati vəbar nəmail teru.⁴² Avan ideh ʃeus gaiug hən natideh, lavi maii, ale gai ʃike ʃikabut sañ, sagipair dani.

* 5:27: Exo 20.14; Deu 5.18 * 5:31: Deu 24.1 § 5:32: Len naʋide seJu gail, apəhaʋut saləboi ʃitoh səʃon, gol ke alitenan timaslah tətəs hən ʃimaur. Be alitenan ʃilah tətəs, atenan totiʋos həni igol ke asoan igol naitian toʃur kotov nəlahan. * 5:33: Lev 19.12; Num 30.2; Deu 23.21-24 * 5:38: Exo 21.24; Lev 24.20; Deu 19.21 ** 5:41: Nasoltia silat aRom, inor hən ʃigol auleJutea hən ʃitariv nəhad san van vəbar nəmail ʃesua. †† 5:41: Nəmail evi namita tovi 1,500.

*Ləmas bun aenemi sañ gail**(Luk 6.27-28, 32-36)*

⁴³ “Mətosəsəlonj tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Ləmas bun alat lototoh pəpadañ hən gaiug,*’ ale ikad nasoruan am toke ‘mətahun bun aenemi sañ gail.’ ⁴⁴ Avil nukel mai gamit ke, məteləmas bun aenemi samit gail, ale alat lotomədas bun gamit hən mətbeləñon b̃isa vəsa, mitisor tuṽ m̃os galito. ⁴⁵ Mitimaienan hən mətbesuñan aTəmamit len nəmav bathut igol nəyal tovisi, tovi məhat, tosun alat lotosa mai lotovoi, ale esəvat naus van hən alat lotonor mai ləsanor. ⁴⁶ Husur mətbeləmas bun ηai alat lotoləmas bun gamito, aGot asike ilav nakonp̃urp̃uran ideh mai gamit sile. Nəvanuan nətaks am lugol tomagenan. ⁴⁷ Mətb̃ike, ‘Ivoi,’ mai alat lotosuñan gamit ηai, gamit mətotile mabe? Alat ləsavi Ju lotovi mətb̃os gail, galit am lugol tomagenan. ⁴⁸ Imaienan, gamit m̃au mitimasnor kavkav hum aTəmamit len nəmav tonor kavkav.”*

6

Na-viol-həni-an mai alat lotoñidol

¹ AYesu isor am ke, “Mətelələgau! Samtigol nagolean tonor samito len nəhon nəvanuan gail hən ləb̃isal suh gamito. Mətb̃imagenan, nakonp̃urp̃uran aTəmamit len nəmav tokade m̃os gamito, ebuer.

² “Imaienan, nəboñ mətbeviol mai alat lotoñidol, samtiwal həni hum nəvanuan gəgəras gail. Galit lugole len naim nəbonb̃onan mai len nametp̃isal gail hən nəvanuan gail ləb̃isal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonp̃urp̃uran ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ηai. ³ Avil nəboñ mətbeviol mai alat lotoñidol, gole hən avan ideh asike b̃eləboii. ⁴ B̃imaienan, nəsa mətb̃igole tesusuah. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakonp̃urp̃uran mai gamito.

*Naḡusanan husur na-sor-tuṽ-an**(Luk 11.2-4)*

⁵ “Nəboñ mətb̃isor tuṽ, samtesuñan nəvanuan gəgəras gail! Loləmas ləbeil sor tuṽ len naim nəbonb̃onan gail mai tarhəp̃isal topasil gail hən nəvanuan gail ləb̃isal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonp̃urp̃uran ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ηai.* ⁶ Avil nəboñ mətb̃isor tuṽ, b̃is len naut tosusuah lohoim samito, ale nəboñ mətb̃ekəkol hən nabopita b̃inoñ, sor tuṽ vi təban aTəmamit tosusuah. Ale aTəmamit toris nəsa gotogole tosusuah, dereh gai tilav nakonp̃urp̃uran mai gamito.

⁷ “Nəboñ mətb̃isor tuṽ, samtiwal tavgav hum nametb̃os gail lotonau ke nagot salit gail losəsəlonj hən nasorsoran tobəlav ηai. ⁸ Imagenan, samtesuñan galito, husur aTəmamit eləboi nəsa məttoñidol həni, naut kəmas mətsausi həni sal. ⁹ Imagenan, mitisor tuṽ maiegai:

“ATəmanamito len nəmav,
nahəsam̃ tiyalyal tabtab.

¹⁰ Gegəmai hən nəvanuan p̃isi ləb̃itoh pipihələm̃,

Nəsa gotoləñoni m̃au tevisi,

len navile a pan hum ηai tovisi len nəmav.

¹¹ Viol hən nəhanian husur nəboñ ṽisusua mai ginamito,

¹² Rubat nəsaan sinamit gail,

suñan ηai namttorubat nəsaan silat lotogole hən ginamito.

¹³ Sagidañ hən natideh hən b̃italtal ke namtigol nəsaan,

be lav kuv ginamito dan navəlan atenan tosa vəsa masuṽ, tovi təmat.’

* 5:43: Lev 19.18 * 5:48: Lev 19.2; Deu 18.13 * 6:5: Luk 18.10-14

¹⁴ “Husur mætberubat nasaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit len nəmav dereh terubat nasaan samit gail. ¹⁵ Wake asike mætberubat nasaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit asike erubat nasaan samito gail.”

Nəboŋ mətšəhan m̃os mət̃binau aGot

¹⁶ AYesu isor am, ike, “Nəboŋ mətšəhan m̃os mət̃binau aGot, samtesuñman alat lotokel natesua be gol natsua tile am, lotosar batut, gol nəholit toməraŋraŋ. Lomədas nəholito, hən nəvanuan gail ləberis ləboii ke ləsəhan. Nokitin ke asike lukad nakonp̃urp̃uran ideh am hən nəsa lotogole, be na-ris-ləboii-an sinəvanuan ŋai. ¹⁷ Be gamito, nəboŋ mətšəhan, mətəvəhas nəkadumit gail ale kəkas nəhomit gail ¹⁸ hən nəvanuan gail asike ləberis ləboii ke mətšəhan, avil aTəmamit tosusuah ŋai dereh teləboii. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakonp̃urp̃uran mai gamito.”

Naviolan aGot totəgau m̃os gamito len nəmav

(Luk 12.33-34)

¹⁹ Beti aYesu ike, “Samtisah tuan nakontit gail m̃os gamit gabag len navile a pan. Husur len navile a pan egai nametəlai itaŋ, nahurabat, nəbar̃m̃om* lomədasi, ale nəvanuan vənvenah lovənoh gail. ²⁰ Aoa, mitigol nəsa aGot toləŋoni ale dereh tetəgau nakontit gail m̃os gamito len nəmav, len naut enan naviolan asike itaŋ, asike nəbar̃m̃om emədasi, asike nəvanuan vənvenah ebur naim, vi lohoim hən bevənohi. ²¹ Husur, naut nakontit sañ gail lotopat lan, dereh nəloñ tu tipat tabtab lan.

Nañial hən nibemito

(Luk 11.34-36)

²² “Namətañ ehum nañial tolav nañial mai nibeñ. Imaienan, namətañ b̃imaur, dereh nibeñ kavkav tepul hən nañial. ²³ Avil namətañ b̃isa, dereh nibeñ kavkav tepul hən nəmargobut. Imaienan, nañial gəbinau ke gotokade b̃evi margobut, dereh nəmargobut enan tevisivis masuñ!

AGot mai nasugsugur

(Luk 16.13, 12.22-31)

²⁴ “Naslev ideh edədas b̃evi slev simasta toru len nəboŋ tosua, husur dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon, o dereh tidaŋ len tesua ale tinau ke togon tovi naut kəmas. Gəsaləboi gəbevi slev siGot mai slev sinəvat len nəboŋ top̃itoŋ ŋai.

²⁵ “Husur tomaienan, nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito. Samtinau masuñ hən nəsa mət̃bihani, nəsa mət̃bemuni, samtinau masuñ hən nibemito mai nəsa mət̃besuni. Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat mət̃tosuni. ²⁶ Mitinau nəman naməsav gail. Ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuani lohoim gail, be aTəmamit len nəmav evəŋan galito. Avil len nənauan siGot gamit mət̃osəhor masuñ hən nəman galenan. ²⁷ Mət̃oləboi mət̃bigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuñ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

²⁸ “Ale husur nəsa mət̃tonau masuñ hən nahurabat samito? Mitinau napusihai mai nañide hən natovan han len naliol marireu. Saum, sasod nahurabat. ²⁹ Be nukel mai gamit ke, napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon tosun nahurabat bilbil tokab.* ³⁰ AGot b̃igol naliol b̃epəhas maienan, naut kəmas totov daməŋai ale pelan han tomasmas, topaŋ len naoven, a məhat hən natenan dereh tilav nahurabat mai gamito, gamit mət̃tokad nadəlomian tokəkereh ŋai! ³¹ Imagenan, samtinau tuhatuh hən mət̃bike, ‘Datihan nəsa? Datukad nəhanian a?’ o ‘Datemun nəsa? Datukad nəwai a?’ o ‘Datesun nəsa? Datukad nahurabat ideh a?’ ³² Husur namet̃bos gail ləsaləboi aGot lugol tomaienan. Ale aTəmamit len nəmav eləboi tia natit p̃isi mət̃toñidol həni.

* 6:19: Len naut susus gail, nəbar̃m̃om tokəkereh gail luhanhan nahurabat gail van lomədasi gail. * 6:29: 1Ki 10.4-7

³³ Be a mēhat hən natit p̄isi am, m̄eteləḡon n̄asa aGot toləḡoni len natohan pipihabəlan, mitidoḡ kitev nanoran len n̄əhon. Ale dereh tilav mai gamito natit p̄isi m̄əttom̄idol h̄əni.

³⁴ Imagenan, samtinau tuhatuh hən n̄asa b̄evisi len n̄əboḡ pelan, riḡi vir n̄əboḡ pelan. Husur n̄əmariboḡ p̄isi ikad na-ləḡon-isa-an han, ale n̄əmariboḡ p̄isi ikad naut todaḡ han sagesuhud hən natgalen ideh hən n̄əboḡ pelan hən b̄egəm b̄ipat len n̄əboḡ daməḡai.

7

Samtisab̄ səhoti ke avan ideh isa, timaspanis
(Luk 6.37-38, 41-42)

¹ “Samtisab̄ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis, hən asike aGot b̄eriḡ gamit m̄ətb̄ipanis. ² Husur aGot dereh tisaḅ səhoti ke mitimaspanis p̄itp̄itoḅ hən nəpanismen m̄əttosaḅ səhoti ke nəvanuan tile timaskade. AGot dereh tenənoḅ hən n̄əsaan samito len naḅide toḡitoḅ hən m̄ətb̄enənoḅ hən n̄əsaan sivan tile gail. ³ Imabe gotokəta kot nakumashəhai len namətan aḅam̄ be gəsənau nabiltitarhai len namətam̄? ⁴ Imabe gotoləboi gəḅikel mai aḅam̄ ke, ‘Eee, nidakuv nakumashəhai dan namətam̄ bai,’ be gaiug, gukad nətarhai len namətam̄ sal? ⁵ Gaiug gotovi vanuan gəgəras, geliv kuv nətarhai dan namətam̄ a m̄o, beti dereh gekəta timasil b̄inor hən gəḅidakuv nakumashəhai dan namətan aḅam̄. ⁶ Samtilav n̄asa tovi siGot mai nalipah gail. Ehum gotolav nasoruan siGot mai alat lotomətahuni. Samtebubulan nanesnes samit gail len n̄əhon nabuai gail. Mətb̄imaienan, dereh lipal kisom gail, beti lipair van hən gamito, kat pəpas gamito.*

Usi, doḡi, deldel
(Luk 11.9-13)

⁷ “Usi van, dereh aGot teviol h̄əni mai gamito; doḡi van, dereh mitisaḅi; deldel van, dereh nabopita tesəḡav m̄os gamito. ⁸ Husur nəvanuan p̄isi lotousi, dereh likade; avan ideh todoḡi, dereh tisaḅi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəḡav m̄osi. ⁹ Ikad gamit ideh təlav nəvat mot mai anatun n̄əboḡ tous nabəta hən b̄ihani a? ¹⁰ Ale b̄eus naieh sua, gamit ideh təlav nəm̄at maii a? Aoa! ¹¹ Naut kəmas m̄əttosa, gamit m̄ətoləboi m̄ətb̄ilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTəmamit len nəmav eviol habat səhor gamito, dereh teviol hən naviolan tovoi gail mai alat lotous gai. ¹² Imaienan, natit p̄isi m̄əttoləḡoni ke nəvanuan gail ligole m̄os gamito, gamit m̄əu mitigol timagenan m̄os galito. Egai evi naḡusanan kavkav hən nalo siGot, aMoses toḡosi mai natosian sihai kelkel ur gail.

Namətləkau tomagugun
(Luk 13.24)

¹³ “B̄is tur len namətləkau tomagugun, husur ikad namətləkau toḡosḡos, nabiltip̄isal tomalum̄lum̄, tovi lan naut nəmasigan ale nəvanuan isobur luyar tur lan. ¹⁴ Avil namətləkau tomagugun, natuhp̄isal tohab̄ taḅtaḅor, evi lan nəmauran, ale evis ḡai lusab̄ ləboii.

Nəhai mai naḅite
(Luk 6.43-44)

¹⁵ “Lələḡau! Kətkəta ḡol gamit dan ahai kelkel ur gəgəras gail. Logəm hən gamit hum nasipsip ləsaləboi ləbemədas natideh, be ləsəmaienan. Len nəlolito lohūm nalipah katkat tosa lotomədas bun nəvanuan gail. ¹⁶ Mətoləboi m̄ətb̄eləboi galit len n̄asa lotogole tohum naḅit nəhai. Nəhai tosa səḅan hən naḅit tovoi; nəhau tosa tokad nasunite səḅan hən nakrep, nəhai tosa tokad nasunite səḅan hən nafik. ¹⁷ Len naḅide tomaienən, nəhai p̄isi lotovoi luḅan hən naḅit tovoi avil nəhai lotosa luḅan hən naḅit tosa. ¹⁸ Nəhai tovoi

* 7:6: Nanesnes gail lohūm nasoruan siGot, nalipah mai nabuai gail lohūm alat lotomətahun nasoruan siGot.

edədas bīvan hən naṽit tosa, ale nəhai tosa edədas bīvan hən naṽit tovoi. ¹⁹ Nəhai ideh səṽan hən naṽit tovoi, nəvanuan tokətkəta təban nəhol ita kokotovi, bar həni len nəhab. ²⁰ Imaianan, len nəsa lotogole, len naṽit nəmauran salito, dereh məteləboi ahai kelkel ur gəgəras gail.

Nəsaləboi gamito boṽ ideh
(Luk 13.25-27)

²¹ “Len alat lotokis ginau hən Nasub̄, savi galit p̄isi ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, be alat ṽai lotogol nəsa aTəmagw totoh len nəmav toləṽoni, galit dereh lēbis lan. ²² Len nəboṽ aGot b̄epərehun navoian dan nəsaan, dereh tisobur like, ‘Nasub̄, Nasub̄, len nahəsāṽ namtukel nasoruan saṽ, len nahəsāṽ namtohut natəmat gail, len nahəsāṽ namtugol namerikel todaṽ gail!’ ²³ Beti dereh nikel p̄arṽar həni mai galit ke, ‘Ginau nəsaləboi gamito boṽ ideh. Mətevi tut dan ginau, gamit məttogolṽol nəsaan!’ ”*

Nəvanuan na-um-im-an eru
(Luk 6.47-49)

²⁴ AYesu imaris kotov nasoran san ke, “Imagenan, avan ideh tosəsəloṽ hən nasoruan galen sagw ale togole, gai ehum nauluṽan tokad nəkadun, toum hən naim san len nəvat mot. ²⁵ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eṽuv, iṽas naim enan, be sateh husur eil gəgat len nəvat butitan. ²⁶ Avil avan ideh tosəsəloṽ hən nasoran galen sagw be sagole, gai ehum nauluṽan tovi hoṽon, toum hən naim san len nabion. ²⁷ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eṽuv, iṽas naim enan, ale iteh vəmasirsir.”

²⁸ Nəboṽ aYesu tokəmagenan tonəṽ, naluṽoh gail luṽarṽ len nəṽusanan san, ²⁹ husur sahum ahai p̄usan gail hən nalo, gai eṽusan ləboii hum tokad na-il-a-ṽno-an hən namitisau.

8

Nauluṽan tokad naleprosi
(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)

¹ Nəboṽ aYesu tomariṽ vi pan dan naṽehuh, nabiltiṽoh gail lohusuri. ² Beti nauluṽan tokad naleprosi egəm pəpadaṽ həni, iteh bathurien, ike, “Nasub̄, gəbələṽoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveveu.*” ³ Ale aYesu isar hən navəlan, ibari, ike, “Noləṽoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua ṽai, naleprosi san eməkaskas, gai iveveu. ⁴ Beti aYesu ikel maii ke, “Sagikele mai avan ideh, be gia ṽusan nibem̄ hən ahai tutumav, ale getutumav hən naviolan aMoses tokel todaṽ həni hən b̄eṽusan səhot galito ke gotomaur.”*

Naslev sinasenturion
(Luk 7.1-10)

⁵ Nəboṽ aYesu tobar naut a Kapernaum, nasenturion, nasoltia sua tovi auleRom egəm həni, eṽiri ke, ⁶ “Nasub̄, naslev sagw, a-vi-tarhəte-an sagw ipat len nəmel a im, nahudhuben imat ale eləṽon isa vəsa.” ⁷ AYesu ikel maii ke, “Ale nia gol timaur beti.” ⁸ Be nasenturion ike, “Nasub̄, nəsanor kasi hən gəbēgəm vi lohoim sagw. Be gəbīkele ṽai, naslev sagw dereh timaur. ⁹ Husur ginau am nutoh pipihabəlan nakomada gail, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nukel mai tosua ke, ‘Givan!’ ale ivan, nukel mai sual am ke, ‘Gəmai!’ ale egəmai, ale nukel mai naslev sagw ke, ‘Gol nategai!’ ale igole.”

¹⁰ Nəboṽ aYesu tosəsəloṽ həni tonəṽ iparṽ ale ikel mai alat lotohusuri ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke, len alat a Israel nəsəsāb̄ avan ideh tokad nadələmian tosuṽan nabiltidələmian sitegai. ¹¹ Nukel mai gamit ke, isobur ləsavi Ju dereh legəm len nais mai nawes, hən ləbihan len nabiltihanai mai aAraham mai alsak mai aJakop len natohan

* 7:23: Psa 6.8 * 8:2: Naməsahan enan, naleprosi igol nəvanuan tokade eṽiṽiṽarṽ len nalotuan seju gail hum tokele len nalo siMoses. Alat lotokad naleprosi ləsaləboi ləbitoh mai nəbathudud salito, be lutoh vivile dan navile.

* 8:4: Lev 14.1-32

pipihabəlan aGot len nəməv. ¹² Avil anatan gail sinatohan pipihabəlan aGot, aGot dereh tibar hən galit vi tut vi lan nəmargobut. Len naut enan dereh litaŋ, lides batriṽoriṽ.”

¹³ Beti aYesu ikel mai nasenturion ke, “Givan. Bathut ke gotodəłomi ke ḃimaienan, timaienan ṁos gaiug.” Ale len namityal enan ḡai naslev san imaur.

AYesu igol isobur lumaur
(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)

¹⁴ Nəboŋ aYesu tovi lohoim sePita, eris anan asoan aPita topat len nəmel, topud hən naməsahan. ¹⁵ AYesu ibar navəlan ale naməsahan ivan dani. Beti alitenan ile məhat, etubət lav nəhanian maii.

¹⁶ Nəboŋ nabəŋ tois, nəvanuan gail losəhar nəvanuan isobur lotokad natəmat gail van həni. Len nasoruan sua ḡai ehut nanunun tosa gail dan galito. Ale igol galit ḡisi lotoməsah, lumaur. ¹⁷ Imagenan, nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur, alsaiah, isarpoh toke: “Igol gidat datumaur dan nəsa tomədas gidato, ilav kuv naməsahan sidat vi tut.”*

Na-husur-aYesu-an imabe?
(Luk 9.57-62)

¹⁸ Nəboŋ aYesu toris nabiltiṽoh lotoil dar visi, ikele hən ahai susur san gail ke liwol kotov nabiltiwai vi tarhəte. ¹⁹ Beti ahai ḡusan hən nalo egəm həni ike, “Hai ḡusan, dereh nehusur gaiug vi lan naut ḡisi gəḃevi lan!” ²⁰ AYesu isor vari ke, “Nafoks gail lukad nabur patəpat halito len tan, nəman naməsav gail lukad nəhai ḡodḡod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən ḃipət turuŋ lan, hən ḃiŋavḡav.” ²¹ Ahai susur san sual am ikel maii ke, “Nasuḃ, gidaṁ hən ginau nia tavun atəmagw bai, beti nehusur gaiug.” ²² Ris aYesu toke, “Gehusur ginau! Riŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat.”

AYesu igol nəlan mai nabiltiwai arotəmat
(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)

²³ Nəboŋ aYesu tosah len nabot, ahai susur san gail lohusuri ale lotubət wol kotov nabiltiwai. ²⁴ Vəha-sua ḡai nəlan todaŋ igol nabiltiwai ekudkud masuṽ gol ke nəwai topus pəpadaŋ hən ḃipah dəlom nabot. Avil aYesu ipatmari. ²⁵ Ahai susur gail luvan həni, lovəŋoni, luke, “Nasuḃ, Sanamtimasig! Datomun!” ²⁶ Ris aYesu toke, “Mətomətahw mabe? Nadəłomian samit eṁidol, ekəkereh masuṽ!” Beti ile məhat, esivoh len nəlan mai nabiltiwai, ale naut etəmat tətəs. ²⁷ Ale ahai susur gail lumaŋmaŋ, luke, “Nauluṁan tomabe gagai? Nəlan mai nabiltiwai am lugol nəsa tokele!”

AYesu igol alaruevis arumaur dan natəmat gail
(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)

²⁸ Nəboŋ aYesu tobar nətarhəwai len naut a Katara, nauluṁan eru artokad natəmat gail len gəlaru, arogəm len naburhuvat nəmatan gail, arobubur maii. Arugolgol nasənahan tosa gol ke avan ideh edədas ḃiyar tur len naut enan. ²⁹ Arukai ke, “ANatun aGot, gaiug savi hən gəḃemədas ginamito. Gogəm gegai a tahw hən nəboŋ tonor həni hən namḃipanis a?” ³⁰ A tut hən galito ikad navəshəbuai lotosobur lotohan. ³¹ Ale natəmat gail loŋiri ke, “Gəḃehut ginamito, səvat ginamit vi lan navəshəbuai.” ³² Ale ikel mai galit ke, “Vi tut!” ḡa luvan dan gəlaru, lobis len nabuai gail. Ale navəshəbuai ḡisi lugam sarmar mariŋ vi lan nabiltiwai. Lumat ḡisi ei.

³³ Alat lotokətkəta təban nabuai gail lugam vi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit ḡisi mai nəsa tovisi hən alaruenan artokad natəmat gail. ³⁴ Beti nəvanuan ḡisi len nabiltivile luvan hən ləḃiḃonḃon mai aYesu. Ale nəboŋ lotorisi, loŋiri ke teriŋ naut salit gail.

* 8:17: Isa 53.4

9

*AYesu igol avan sua nahudhuben tomat imaur
(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)*

¹ Nəboŋ aYesu tosaħ len năbot, iwol kotov năwai tălmam vəbar năbiltivile san. ² Nəvanuan galevis lupat avan sua len nămel, nahudhuben tomat, găm hən aYesu. Nəboŋ aYesu toris nadəlomian salito, aYesu ikel mai atenan niben tomat ke, “Natugw, sagemətahw! Nəsaan saŋ gail lumarubat.” ³ Ahai ƣusan galevis hən nalo lusor len galit gabag, luke, “Ategai inau ke gai tovi aGot! Isor mədas nahəsan aGot!”

⁴ Nəboŋ aYesu toləboi nənauan salito ike, “Imabe mətunau isa maienan len nəlomito? ⁵ Nəbike, ‘Norubat nəsaan saŋ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədau am?*” ⁶ Be hən mətbeləboi səhoti ke aNatun Nəvanuan tokad nədaŋan hən bərubat nəsaan gail len navile a pan, nekəmaiegai...” Ale aYesu ikel mai atenan nahudhuben tomat ke, “Gile məhat, pat nămel saŋ, givahim!” ⁷ Ale ile məhat, ivahim. ⁸ Nəboŋ naluvoħ lotoris natenan, lomətahw, lusal suh nəyalalan siGot toriŋ nədaŋan maienan len navəlan nəvanuan.

*AYesu ekis aMattiu
(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)*

⁹ Len nəyaran san dan naut enan, aYesu eris avan sua, nahəsan aMattiu, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau.” Ale ile məhat, ehusuri.*

¹⁰ Nəboŋ aYesu tohan lohoim siMattiu, nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isobur logəm bon hən ləbihan mai aYesu mai ahai susur san gail. ¹¹ Nəboŋ naFarisi gail lotoris natgalenan, lukel mai ahai susur san gail ke, “Imabe ahai ƣusan samit tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

¹² Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən natenan ike, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsah ŋai luvan həni. ¹³ Mitia nau səhot namilen natosian egai siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, nəsaləŋon natutumavan.*’ Ginau nəsağəm hən nəbəkis alat lotonor be nogəm hən nəbəkis nəvanuan nəsaan gail.”

*Nausian husur nəvide silat ləsəhan
(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)*

¹⁴ Beti ahai susur siJon gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Ginamit mai naFarisi gail, len nəboŋ tosobur namtsəhan hən namtbisor tuv, be nəvide sihai susur saŋ gail səmagenan, luhan akis. Husur nəsa?”

¹⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Amahean nauluŋan tolah gail lodədas ləbitaŋ nəboŋ nauluŋan totoh mai galit sal. Evoi, imaienan. Be dereh tikad nəboŋ hən ləbesəhar nauluŋan tolah dan nəvanuan san gail. Ale len nəboŋ enan asike luhan.

¹⁶ “Səkad avan ideh tolav nəƣisihoh sakəkasi sal hən biməgugun, ale sode len nahurabat tomatu,† husur dereh nəƣisihoh timəgugun, timakuv dan nahurabat, titari səhor ta mo. ¹⁷ Səkad avan ideh tobir nəwain veveu lotomadhəgole len nahurhuwain tomatu tovi nahurhunani.‡ Tagole, nahurhuwain tamətar, nəwain tariv dani, ale nahurhuwain təsa. Nəvanuan ƣisi lobir nəwain veveu len nahurhuwain veveu hən gəlar ƣisi arbipat bivoi bəbəlav.”

* 9:5: Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas bigol eru en ƣisi, ale nəbike, ‘Norubat nəsaan saŋ gail,’ mətsaləboii ke lumarubat o ləsəmarubat. Be nəbike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətberisi ke imaur. * 9:9: Mak 2.14; Luk 5.27 * 9:13: Hos 6.6 † 9:16: Nəkaliko ta mo, nəboŋ lotokəkasi, iməgugun, gol ke akis luməskəkasi a tahw hən ləbisode. ‡ 9:17: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu burhulon. Nəboŋ nəwain tosaruvah hum nətraı pam, igol nahurhuwain iyohyoh. Nəboŋ toyohyoh, imasma, idaŋ. Ale gəbėbir nəwain veveu len nəbiliwain tomasma, todaŋ, dereh nahurhuwain tovi nahurhunani temətar.

*Natəbarehreh tomat, napəhaʋut tomasah
(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)*

¹⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienan sal, avan sua toil a m̄o hən naim nabonbonan egəm hani, iteh bathurien, ike, “Anatvavigw imadhamat, avil gəbēgəm riŋ navəlañ lan, dereh timaur.” ¹⁹ Ale aYesu ile məhat, ehusuri. Ahai susur san gail am lohusuri. ²⁰⁻²¹ Len nəboŋ enan, apəhaʋut sua, nəda han tosel len nasihau tovi 12, egəm pəpadaŋ, madun aYesu. Len nənanuan san isor mai gai gabag ke, “Nəb̄ibar ŋa nahurabat sitegai, dereh nimaaur.” Ale ibar nagilen nahurabat. ²² AYesu ipair, erisi, ike, “Litegai, təgau gat nəloñ! Nadəlomian sañ igol gumaaur.” Ale napəhaʋut imaur len namityal enan ŋai.

²³ Nəboŋ aYesu toḅis lohoim sitenan toil a m̄o hən naim nabonbonan, toris alat lotoʋuv hən nabuvimal mai naluʋoh lotosuh taʋtaʋor, lotowal, ²⁴ ike, “Mətevi tut! Atəbarehreh səmat, ipat ŋai.” Be lotub̄at sor vilesi. ²⁵ Avil nəboŋ naluʋoh lotovivile, eḅis, etəgau navəlan natəbarehreh ale ile məhat! ²⁶ Na-kel-uri-an husur nəsa tovisi ibar naut p̄isi todar vis naut enan.

AYesu igol ametḅesw eru mai nabut lumaur

²⁷ Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, nametḅesw eru arohusuri, arukai ke, “Anatun siTevit gilolosa hən ginaməru!”[§] ²⁸ Nəboŋ aYesu toḅis lohoim, ametḅesw gəlaru arogəm hani, ale aYesu eus gəlar ke, “Mərodəlomi ke notoləboi nəḅigol mərḅimaaur a?” Arukel maii ke, “Evoi, Nasub̄.” ²⁹ Beti ibar namətalaru ike, “Husur nadəlomian samər m̄au, mirimaaur!” ³⁰ Ale namətalar esəŋav, arokəta. Ale aYesu ikel idaŋ mai gəlar ke, “Samrisor husur nategai mai avan ideh!” ³¹ Be arovivile, aropiau hən na-kel-uri-an husuri van vəbar naut p̄isi todar vis naut enan.

³² Nəboŋ artovivile tonəŋ, nəvanuan galevis losəhar nauluñan sua van hən aYesu. Atenan evi nabut husur ikad natəmat. ³³ Nəboŋ aYesu toh̄ut natəmat tonəŋ, nabut etub̄at sor. Ale naluʋoh lumaŋmaŋ luke, “Nateg tovisi, evi metəkav hən gidat a Israel.” ³⁴ Be naFarisi gail lukelkele ke, “Ehut natəmat gail len nədaŋan səbilitəmat toil a m̄o hən natəmat gail.”*

Nəvanuan nəmatuan lovis

³⁵ Beti aYesu iyar turtur len nabiltivile mai navile p̄isi len naut enan. Eḅusan len naim nabonbonan salit gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipihəbəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile o nibelit tomatmat, lumaur. ³⁶ Nəboŋ aYesu toris naluʋoh, nəlon itaŋis galito husur nəlolit etuh̄atuh, loləŋon isa hum nəmauran salit savi natideh, loh̄um navəshəsip̄ip̄ ləsəkad avan ideh tokətkəta təban galito.* ³⁷ Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Nəhanian totoḅ tomatu isob̄ur, be nəvanuan nauman lovis ŋai. ³⁸ Imagenan, mətəŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.”

10

*AYesu esəvat ahai pispisul səŋavur pisan eru
(Mak 3.13-19, 6.7-13; Luk 6.12-16, 9.1-6)*

¹ AYesu ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilav nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an mai galito hən ləḅehut nanunun nəmargobut gail, ale hən ləḅigol nəvanuan gail lotokad naməsahan ideh o nibelit tomatmat, lumaur. ² Ahai pispisul lotovi 12 lukad nahəsaliit maiegai: metəkav aSimon, lotokisi hən aPita, mai aʋan nahəsən aAdu; ikad alarmiʋan, aJemes mai aJon anatun aSepeti gəlaru; ³ ikad aFilip mai aPartolomiu; aTomas mai

§ 9:27: AYesu savi anatun matmat aTevit be esua len nəpasusan siTevit. * 9:34: Mat 12.24 * 9:36: Num 27.17; 1Ki 22.17

aMattiu tovi nēvanuan nētaks; ikad aJemes anatum aAlfeus ale ikad aTatteus; ⁴ ikad aSimon tovi Selot sua mai aJutas Iskariot bēriṅ aYesu len navēlan aenemi san gail.*

⁵ AYesu esəvat alatenan lotovi 12, ikel idaṅ mai galit ke, “Samtevi lan naut ideh silat lāsavi Ju, samtebīs len navile ideh a Samaria. ⁶ Avil mitivan hən alat a Israel lotohum nasipsip gail lotomasig. ⁷ Len nēvanan samito mitikel ur napisulan egai ke: ‘Natohan pipihabēlan aGot len nēmav egəm pəpadaṅ.’ ⁸ Gol alat lotoməsah limaur, gol alat lotomat lile məhat, gol alat lotokad naleprosi liveveu, hut natəmat gail. AGot eviol kəmas mai gamit tia, məteviol kəmas. ⁹ Samtilav nəvat hən nagol, nasilva o nakopa ideh len nəpaus samito. ¹⁰ Samtitariv nəhad səsəṅon hən nəyaran, samtilav nəhai susun gəgel, o naributbut gail o nəhai təbatehw ideh. Husur inor hən ləbēvəṅan nēvanuan nauman toum salito.*

¹¹ “Ale nəboṅ mətbebīs len nabiltivile o navile ideh, doṅ avan ideh bēhəhaṅur hən gamito, ale toh maii vəbar mətberiy naut enan. ¹² Nəboṅ mətbebīs lohoim san, us aGot hən bēriṅ natəmat lan. ¹³ Alat hən naim enan ləbēhəhaṅur hən gamito, natəmat tipat len nəlolito, avil asike ləbēhəhaṅur hən gamito, natəmat tetəlmam van hən gamito. ¹⁴ Ale avan ideh asike bēhəhaṅur hən gamito, asike bəsəsəloṅ hən nasoruan samito, nəboṅ mətbevivile dan naim o navile enan, dardar hən nariemito hən nəmasiav bīmakuṅ dan gəlaru. ¹⁵ Nokitin mai gamit ke, len nəboṅ aGot bēpəpəhun navoian dan nəsaan, dereh nəpanismen sinavile enan tesəhor nəpanismen toṅon bībar alat a Sotom mai a Koṁorrah.*

*Naṅisal sihai susur siYesu dereh tidan
(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)*

¹⁶ “Nosəvat gamit məttohum nasipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat ləbīke ləbīkat sisil gamito.† Imaienan, gamit m̄au mitikad nənauan hum nəmat tohulahul, mititoh mədau hum nətav samədas avan ideh, sagol natideh tosa.‡ ¹⁷ Mətələləṅau hən asike nēvanuan gail ləbēmədas gamito, husur dereh leriy gamit len nakotan gail, dereh lebilas habat hən gamito len naim nabonbonan salito. ¹⁸ Dereh lesəhar gamit vi lan nakotan len nəhon nəgavna mai nakiṅ gail m̄os ginau hən mətbiṅkel səhot ginau mai galito mai alat lāsavi Ju. ¹⁹ Nəboṅ ləbəsəhar gamit vi lan nakotan galenan, samtinau masuṅ hən nəsa mətbiṅkele o navide hən nasoran samito. Husur len namityal enan ṅai aTəmamit len nēmav dereh teriy nasoruan len gamito hən mətbiṅkele. ²⁰ Husur savi gamit mətbiṅsor be aNunun aGot aTəmamito len nēmav dereh tisor len nabuṅomito.

²¹ “Nēvanuan dereh teriy aṅan len navēlan alat lotoil a m̄o hən bīmat, atata dereh timagen hən anatum hən bīmat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan bēriṅ alatmisoan gail ləbīmat. ²² Nēvanuan p̄isi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw məttoṅade. Avil avan ideh bīdaṅ len ginau, bīkad nə-daṅ-būri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən bīkad nəmauran vi sutuai. ²³ Nəboṅ ləbēmədas tabtab hən gamito len navile ideh, gam dani vi lan navile ideh am. Husur nokitin mai gamit ke asike mətuyar tur navile p̄isi a Israel a tahw nagəmaian siNatun Nēvanuan.

²⁴ “Ahai susur satibau səhor ahai p̄usan san, naslev satibau səhor nəmasta san. ²⁵ Inor ṅai hən ahai susur bəsūmān ahai p̄usan san mai naslev bəsūmān nəmasta san. Ginau nosūmān amasta hən naim, gamit mətosuṅmān alat lototoh lohoim sagw. Nēvanuan gail

* 10:4: NaSelot evi avan sua len naluṅoh lotoke libal mai alat a Rom. * 10:10: 1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * 10:15: Gen 19.24-28 † 10:16: Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nabiltipah katkat towael. ‡ 10:16: Nətav ehum navimal be epəhapəhw.

læbekis amasta hæn naim hæn aPeelsepul o aSetan, dereh lekis alat lototoh maii hæn næhes tosa gail am.

Matahw len aGot, samtematahw len nəvanuan
(Luk 12.2-9)

²⁶ “Imagenan samtematahw len galito. Natideh aGot toruḡ gole dereh tevuhē, natideh tosusuah nəvanuan gail dereh leləboii. ²⁷ Nəsa notokele mai gamit len nəmagobut, gamit māu mitikel uri len naĩial. Nəsa notokele mai gamit səbomito, mitikel ur habat hāni mai nəvanuan p̄isi. ²⁸ Samtematahw len alat lotoləboi læbigol nəmatan len nibemito, be lotodədas læbigol nəlomito o nanunumito læbimat. Ao, mətəmatahw len aGot toləboi bigol nibemito bimat ale bigol nəlomito mai nanunumito bimasig len nəhab nəmatan. ²⁹ Mətoləboi mətbeṽur nəsparo eru hæn nəvat tokəkereh toru a?§ Avil gəlar sua b̄iteh len tan vəmat, aTəmamit len nəmav eləboii, idaĩ hāni. ³⁰ Avil gamito, aGot eḡuruḡ p̄is nasivur hæn navurumit len nəkadumito. ³¹ Imagenan, samtematahw. Len nənauan siGot mətəsəhor masuṽ hæn nəsparo tosəbur.

³² “Imaienan, avan ideh b̄ikel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau māu nikel uri ke tovi esagw len nəhon aTəmagw len nəmav. ³³ Avil alat lotosor mətahun ginau len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau māu nisor mətahun galito len nəhon aTəmagw len nəmav.”*

Ləmas bun aYesu səhor nəbathudud
(Luk 12.51-53, 14.26-27)

³⁴ AYesu isor am ke, “Samtinau ke notogəm hæn nəbilav natəmat gəm vi lan navile a pan. Ao, nəsagəm hæn nəbilav natəmat, be hæn nəbilav nəbalbalan. ³⁵ ‘Nogəm hæn nəbepəpəhun naluĩman dan atəman, natəbarehreh dan anan, avilah dan avuḡon pəhaṽut. ³⁶ Ale aenemi sinəvanuan, dereh levi nəbathudud san.’**

³⁷ “Avan ideh toləmas bun anan o atəman səhor toləmas bun ginau, gai sanor hæn b̄evi ahai susur sagw; ale avan ideh toləmas bun anatun uluĩman o anatvavin səhor toləmas bun ginau, gai sanor hæn b̄evi ahai susur sagw. ³⁸ Avan ideh asike b̄ipat nəhai balbal san ale husur ginau, gai sanor kasi hæn b̄evi ahai susur sagw.†† ³⁹ Avan ideh toke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig dani. Ale avan ideh todaĩ hæn nəmauran san b̄imasig m̄os ginau, dereh tikade vi sutuai.

⁴⁰ “Avan ideh tohəhaṽur hæn gamit mətbitoh maii, ehəhaṽur hæn ginau; ale avan ideh tohəhaṽur hæn ginau nəbitoh maii; ehəhaṽur hæn atenan tosəvat ginau.* ⁴¹ Avan ideh tohəhaṽur hæn ahai kelkel ur sua bitoh maii bathut ikel ur napisulan siGot, dereh tikad nakonḡurḡuran sihai kelkel ur. Ale avan ideh tohəhaṽur hæn nəvanuan nanoran bitoh maii bathut tovi vanuan nanoran, dereh tikad nakonḡurḡuran sinəvanuan nanoran. ⁴² Ale avan ideh bilav nabiliwai hæn nəwai susus mai ideh len alategai lotovi ut kəmas bathut tovi ahai susur sagw, dereh aGot māu tilav nakonḡurḡuran mai avan enan.”

11

AYesu mai aJon Baptais
(Luk 7.18-35)

¹ Nəboḡ aYesu tokəmaienan mai ahai susur san tovi 12 tonoḡ, ivan dan naut enan hæn b̄epusan mai hæn b̄ikel ur na-kel-uri-an tovoi len navile gail a Kalili.

² AJon Baptais itoh len naim bəbanj̄is, ale nəboḡ tosəsəloḡ hæn nəsa aKristo togolgole, aJon esəvat ahai susur san galevis hæn læbeus aYesu ke, ³ “Gaiug govi atenan togəmgəmai

§ 10:29: Nəsparo evi natuhman naməsav. * 10:33: 2Tim 2.12 ** 10:36: Hæn naves 35-36, ris Mic 7.6 †† 10:38: Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hæn b̄imat sil na-husur-aYesu-an. * 10:40: Mak 9.37

o namtimasvatvat vir togon?”⁴ Ale aYesu isor var galit ke, “Təlmam van hən aJon. Kel maii nəsa məttosəsəlonj həni, nəsa məttoris notogole.⁵ Ametbesw gail lukad nakətaan, alat lotogau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədarij b̃ulbulol gail losəsəlonj, alat lotomat lule məhat dan nəmatan ale naməsəl gail losəsəlonj hən nakel-uri-an tovoi notokele.*⁶ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

⁷ Nəboj galit lotovan, aYesu etubət sor husur aJon mai naluṽoh ke, “Gamit mətovi lan naut masmas tobəbesw hən mətberis nəsa? Mətuvan ṽaris nauluṽman tohum nalut naṽiliol nəlan toṽuvi, tokur həni a?⁸ Avil mətuvan hən mətberis nəsa? Nauluṽman tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosuṽ nahurabat tomaienən lutoh len nabiltiim sekiṽ gail.⁹ B̃imaienən, mətuvan hən mətberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi! Nukel mai gamit ke, savi ahai kelkel ur ṽjai, iyalyal səhor ahai kelkel ur.¹⁰ Natosian siGot isor husur ategaii ke, ‘Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw a ṽmo hən gaiug hən b̃eutaut hən naṽisal ṽmos gaiug.’*

¹¹ “Nokitin mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaṽut topasi, tosəhor aJon Baptais. Be len alat lototoh pipihabəlan aGot len nəmav, galit ideh tovi ut kəmas, iyalyal səhor aJon.¹² Len nəboj ta ṽmo siJon Baptais van vəbar daməṽjai, nəvanuan gail lutaltal hən ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, nəvanuan nəbalan luke litah gati.*¹³ Husur nalo siMoses mai ahai kelkel ur ṽpisi loṽəhav utaut van vəbar nəboj aJon togəmai.¹⁴ Ale mətbike mətbedəlomi, gai evi Elijah, ahai kelkel ur gail lotoke b̃egəmai.¹⁵ Avan ideh tokad nədarijan hən b̃esəsəlonj, tesəsəlonj ṽmau!”

¹⁶ Beti aYesu eus gai gabag ke, “Be noləboi nəbenənoṽ hən nəvanuan gail ta daməṽjai mai nəsa? Lohum alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke,¹⁷ ‘Namtoṽuv naṽuvimal ṽmos gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəbe nəmatan be mətsətaṽ.’¹⁸ Nokəmaiənən husur nəboj aJon togəmai, gai səhan, gai samun, be luke, ‘Gai ikad natəmat!’¹⁹ Nəboj aNaton Nəvanuan togəmai, tohan, tomun, luke, ‘Məteris! Nauluṽman tohan təməhav, tomun vatərog bolai. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail.’ Avil nəvanuan gail loləboi ləbəkəta ləboii ke, namitisau hən nəmauran tonor, ekitin len nəsa togole.”

*Nabiltivile gail ləsəpair dan nəsaan salito
(Luk 10.13-15)*

²⁰ Beti aYesu etubət sor van hən nabiltivile gail, esivoh len gail, gai togol namerikel tosobur len galito, husur galit ləsəpair dan nəsaan salito.²¹ Ike, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, gəlaru artəpair dan nəsaan səlaru len nahurabat toharharo mai nəmasiav.†²² Be nukel mai gaməru ke, len nəboj aGot b̃epəpehun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Tair mai a Siton asike idaṽ hum b̃ibar gaməru.²³ Ale gaiug naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a? Ao! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan. Husur nətagol namerikel len naut a Sotom hun notogole len gaiug tia, naut enan təpat sal vəbar nəboj ta daməṽjai.*²⁴ Be nukel mai gaiug ke, len nəboj aGot b̃epəpehun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Sotom asike idaṽ hum b̃ibar gaiug.”

* 11:5: Isa 35.5-6, 61.1 * 11:10: Mal 3.1 * 11:12: Len naut egai, naves eləboi b̃ikad namilen eru. Len tosua namilen imaiegai ke, nəvanuan loləṽon masuṽ hən ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot, ale lutah gati, il gəgat lan. Namilen togon ike, nəvanuan luke ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot hən ləbēmədās masuṽ həni. † 11:21: Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Amo 1.9-10; Zec 9.2-4. Naṽide silat a Israel nəboj lotoləṽon isa hən nəsaan salito ale lotopair dani imaiegai ke: losun nahurabat toharharo hum nəbak namətu, ale lobətah len namilen nəhab, lubarbar hən nəmasiav len nəkadulito. * 11:23: Isa 14.13-15 * 11:23: Gen 19.24-28

Nəjavņavan kitin
(Luk 10.21-22)

²⁵ Len nəboņ enan aYesu isor tuṽ, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan. Nusal suh gaiug husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, ale gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai. ²⁶ Evoi, aTata, husur gohəhəvur hən tomaienenan.

²⁷ “Natit ĩisi, aTəmagw ilav gail mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboi aNatun aGot, be aTata ņai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboi aTata, be aNatun ņai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən bəvəhot pərpar hən aTata mai galito hən ləbələboii.”

²⁸ Nəboņ aYesu tokəmaienenan tononj ike, “Gegəm hən ginau, gaiug nibeṽ toməhav, nəloṽ tosa hən natit toməlas gotovusi, ale dereh neviol hən nəjavņavan mai gaiug.

²⁹ Nayok sagw, lav nəhai enan togol dartobon hən nəbesusupah mai gaiug. Ale gegəm vi hai susur sagw. Husur naut kəmas nəbevi amasta saṽ, nəsədaņ taltal, nəlogw mədau, nəsənau ginau, ale dereh nəjavņavan tegəm len gaiug, len nəloṽ am.* ³⁰ Husur nayok sagw sədaņ hən gəbikade, sədaņ hən gaiug gəbələboi nəsa notokele, ale nəsa notoriņi len gaiug, eməlala, sədaņ hən gəbigole.”

12

Masta hən nəSappat
(Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)

¹ Len nəboņ enan aYesu iyar tur len nəmarireu nawit galevis len nəSappat. Ahai susur san gail lumalkəkat ale lotubət bṽbur nəhavhət nawit gail hən ləbihani.* ² Nəboņ naFarisi galevis lotoris natenan, lukel mai aYesu ke, “Geris, ahai susur saṽ gail lugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat.” ³ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Be len natosian siGot, mətsəvuruņ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboņ lotomalkəkat a?*” ⁴ Eṽis len naim siGot ale luhan nabəta tolo, tokolkol hən galito be tonor hən ahai tutumav səbolit ņai ləbihani.* ⁵ Ale mətsəvuruņi len nalo siMoses toke len nəSappat ahai tutumav gail lotoum len naim siGot, ləsagol kas natideh tosa, naut kəmas ləbur kotov nalo hən nəSappat a?*” ⁶⁻⁷ Avil məttələboi namilen nategai len natosian siGot toke, ‘Noləņon nalolosaan, savi natutumavan,’ asike məttəsəb səhoti ke alategai lotonor limaspanis.* Nukel mai gamit ke, ikad natesua gegai toyalyal səhor masuṽ hən naim siGot.* ⁸ Alategai lunor bathut aNatun Nəvanuan evi Masta hən nəSappat.”

Nauluṽnan navəlan tomat
(Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)

⁹ Beti aYesu eriņ naut enan, evi lan naim nəbonbonan sua salito. ¹⁰ Ikad nauluṽnan sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas. Ale naFarisi gail luke lisaṽ səhot nəsabən ideh len aYesu ale lousi ke, “Inor len nalo hən nəvanuan bṽgol avan ideh bṽmaur len nəSappat a?”

¹¹ Ale isor var galit ke, “Gamit ideh gotokad nasipsip tosua tateh len nəbur len nəSappat, gətətəgau gati, lav kuvi a? Evoi məttəlav kuvi! ¹² Ale nasipsip savi natideh, nəvanuan esəhor masuṽ həni len nənauan siGot. Imaienenan, inor len nalo hən datbṽgol navoian len nəSappat.”

¹³ Beti ikel mai auluṽnan ke, “Gisar hən navəlaṽ.” Nəboņ tosar həni tononj, navəlan imaur təlmam inor ņai hən togon. ¹⁴ ņa naFarisi gail luvan, luṽbonbon, lusor utaut hən naṽisal hən ləbemədas bun aYesu hən bimat.

AYesu, nəvanuan nauman aGot tolekis həni

* 11:29: Jer 6.16 * 12:1: Deu 23.25 * 12:3: 1Sam 21.1-6 * 12:4: Lev 24.9 * 12:5: Num 28.9-10 * 12:6-7: Hos 6.6 * 12:6-7: Nəboņ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag.

¹⁵ Be bathut ke aYesu toləboi natgalenan, erij naut enan. Nābilituṽoh lohusuri ale igol alat lotoməsah ṽisi lumaur. ¹⁶ Ale ikele hən galit ke salihol husur gai len nəhon nəvanuan gail. ¹⁷ Ekəmaienan hən nəsa ahai kelkel ur, alsaiah, tokele ṽisarpoh ke:

¹⁸ “Nauluṽan nauman sagw bogai notolekis həni.

Noləmas bun gai,

nəlogw ehəhəṽur həni.

Dereh nerij aNunugw lan,

ale dereh tikel ur nanoran sagw van hən nəvanuan naut tiltile gail.

¹⁹ Asike eṽitṽituh, asike ikai habat,

asike ikad avan ideh ṽesəsəloṽ hən nadolon len naṽisal gail.

²⁰ Asike ikol ṽur naviyab tomabit tia,

asike ekin bun nəhau naṽial topaṽ kəkereh sal,†

van vəbar ṽigol nanoran ṽipət puṽpuṽ naut ṽisi.

²¹ Ale nəvanuan naut tiltile gail ṽisi dereh lerij nəlolit lan,

dereh livatvat viri hən ṽilav kuv galit dan nəsaan salito.”*

AYesu mai aPeelsepul

(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)

²² Beti nəvanuan galevis losəhar nauluṽan tokad natəmat togol toṽut mai namətan toṽesw. Losəhari van hən aYesu, ale igol imaur hən ke eləboi ṽisor, eləboi ṽekəta.

²³ Naluṽoh ṽisi lumaṽmaṽ təban ale luke, “Ategai bogai, anatun siTevit ṽau a?”

²⁴ Be nəboṽ naFarisi gail lotosəsəloṽ hən natenan, luke, “Ategai ehut natəmat gail len nədaṽan siPeelsepul ṽai toil a ṽno hən natəmat gail.”

²⁵ Avil aYesu eləboi nənauan salito ale ikel mai galit ke, “Nəvanuan gail hən nəkantri pipihəbələn nakiṽ ideh lotəbalkabaṽ, dereh naut enan timasirsir, teṽəṽesw. Navile o nəbathudud ideh toṽbalkabaṽ, asike eil gəgat be dereh tepəpəhw. ²⁶ ASetan tahut natəmat san gail, gai təbalkabaṽ. Dereh alat lototoh pipihəbələn lepəpəhw, asike loil gəgat. ²⁷ Ale nətahut natəmat gail len nədaṽan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut natəmat gail len nədaṽan sise? Ahai susur samit gail gabag loṽusani ke mətsanor. ²⁸ Be nəṽehut natəmat gail len nədaṽan seNunun aGot, imagenan natohan pipihəbələn aGot ibar gamit tia. ²⁹ Avan ideh toke teṽis len naim sinabəhariv todaṽ hən ṽevənoh natit san gail, imasbaṽis gat abəhariv. Nəboṽ tobaṽisi tonəṽ ṽai, eləboi ṽitariv kuv natit ṽisi dan naim san.‡

³⁰ “Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgəw mai ginau len nəmatuan, gai igol imaṽiṽiriah; asike ṽesəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab. ³¹ Imagenan, nukel mai gamito ke, aGot dereh terubət nəsaan ṽisi naut kəmas nəvanuan gail ləṽisor mədasi, be ləṽisor mədas aNunun aGot, aGot asike erubət nəsaan enan. ³² Avan ideh ṽisor tas aNatun Nəvanuan, aGot dereh terubət nəsaan enan, be avan ideh ṽisor tas aNunun aGot, aGot asike erubət nəsaan enan dani boṽ ideh vi sutuai.”

Nəhai mai naṽite

(Luk 6.43-45)

³³ Ale aYesu ike, “Gəṽikad nəhai tovoi, naṽit dereh tivoi. Gəṽikad nəhai ṽisa, naṽit dereh tisa. Bathut goris ləboi nəhai nəboṽ gotoris naṽite. ³⁴ Gamit anatun nəṽat gail!§ Anatun nəvaipa gail!** Mətoləboi məṽbikel natit tovoi nəboṽ məttosa? Aoa! Nəsa topul

† 12:20: Len naut egai ikele ke aKristo asike idaṽ taltal hən alat ləsədaṽ, dereh tivoi ṽai hən alat lotodədas ləṽiwol hən nəmauran salit gabag. * 12:21: Isa 42.1-4 ‡ 12:29: Len nasoruan kəta egai aYesu ike gai eləboi ṽilav kuv nəvanuan dan aSetan nəboṽ tobaṽis gat aSetan, husur aYesu idaṽ səhori. § 12:34: Len nənauan seju gail, nəṽat isa masuṽ hum natəmat toil a ṽno həni. ** 12:34: Nəvaipa evi nəṽat tosa.

səsəhov len nəlon nəvanuan evivile len nəsa tokele. ³⁵ Nəvanuan tovoi, navoian egəm len natit tovoi topul len nəlon; avil nəvanuan tosa, nəsaan egəm len natit tosa topul len nəlon. ³⁶ Be nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot bēpəpəhun navoian dan nəsaan, nəvanuan gail limaskele sil nəsa lotokel nasoruan p̄isi lotosor lab həni. ³⁷ Bathut len nasoruan sañ aGot dereh tisaḅ səhoti ke gotonor, ale len nasoruan sañ aGot dereh tisaḅ səhoti ke gotosa, gimaspanis.”

AYesu esivoh len alat lotousus namerikel
(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)

³⁸ Beti ahai p̄usan hən nalo mai naFarisi galevis lous aYesu ke, “Hai p̄usan, namtuke namteris namerikel gəḅigole.” ³⁹ AYesu isor var galit ke, “Gamit naur ta daməŋjai mətusa, mətsədaŋ len aGot suñan apəhaḅut tohusur auluñan tiltile, sədaŋ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ŋai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah. ⁴⁰ Suñan aJonah totoh len nəmariboŋ totor mai nalenmariug totor len nabəhaḅun nabiltiieh, len naḅide tomagenan, aNatun Nəvanuan dereh tipat b̄urhulon nətan husur nəmariboŋ titor mai nalenmariug titor.* ⁴¹ Husur natgalenan, len nəboŋ aGot bēpəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah!†† ⁴² Len nəboŋ aGot bēpəpəhun navoian dan nəsaan, naKwin hən naSaut dereh tile məhat, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən b̄esəsəloŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon!”‡‡

Natəlmaman hən nanunun tosa
(Luk 11.24-26)

⁴³ AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən b̄isaḅ naut ideh hən b̄iŋavŋav lan, be idoŋ soḅuer həni. ⁴⁴ Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ Ale nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim toḅəḅesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit p̄isi tonor. ⁴⁵ Beti ivan vasəhar nanunun toməlevru lotosa masuḅ səhor gai, ale nəboŋ lotob̄is len nəvanuan, lutoh tin ei. Ale nəmauran sinəvanuan enan egəm isa vəsa tibatbat səhor ta m̄o. Dereh timagenan hən naur tosa ta daməŋjai.”

Nəbathudud kitin siYesu
(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)

⁴⁶ Nəboŋ aYesu tosor mai naluḅoh sal, aḅan matmat gail mai anan lubar naut enan. Loil vivile, luke lisor maii. ⁴⁷ Avan sua ikel maii ke, “Geris, anañ mai aḅañ gail loil vivile, luke lisor mai gaiug.” ⁴⁸ Ale isor var atenan ke, “Anagw ase? Aḅagw gail ase?” ⁴⁹ Ale esuhun navəlan van hən ahai susur san gail, ike, “Geris! Anana sagw mai aḅagw gail bogai! ⁵⁰ Bathut avan ideh togol nəsa aTəmagw len nəmav toləŋjoni, gai evi aḅagw, o aḅavinegw o anana sagw.”

13

Nəḅol p̄usan hən namisurhuwit
(Mak 4.1-12; Luk 8.4-10)

* 12:40: Jna 1.17 †† 12:41: Jna 3.5, 8, 10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. ‡‡ 12:42: 1Ki 10.1-10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag ale lomətahun ləḅesəsəloŋ həni.

¹ Len nəboŋ enan, aYesu evivile len naim, ebətah tarhəwai Kalili. ² Ale nabiltiľuřoh logəm, řonřon garu lan, gol ke isah len nəbot hən řebətah, ale naluřoh loil husur nabitás. ³ Beti ikel natit tosořur mai galito len nəbol řusan gail. Ike, “Ikad nəvanuan tomabmabul namisurhut gail. Boŋ sua ia bubulan namisurhut nawit. ⁴ Nəboŋ tobubulan gail van, namisurhuwit galevis lorus husur nařisal, ale nəman naməsav logəm, luhan řis gail. ⁵ Galevis lorus len naut tobaŋ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut bathut nətan səsareh. ⁶ Nəboŋ namityal tovi məhat, nəyal etun idaŋ gol nalut gail lomial husur səkad nəharhət tovi pan, ale lumayoh. ⁷ Galevis lorus len nəhau tokad nasunite, ale nəhau itov vi məhat, ruŋ gut bun nawit. ⁸ Galevis lorus len nətan tokənoh ale nəboŋ lotomatu, sua iřvan vəkad 100, sua iřvan vəkad 60, sual am iřvan vəkad 30. ⁹ Nəvanuan tokad nədariŋan, tesəsəloŋ!”

¹⁰ Beti ahai susur san gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Nəboŋ gotosor mai galito, guřol řusan řnos nəsa?” ¹¹ Ale isor var galit ke, “Nugole husur aGot idař hən ke mətbeləboi nəsa tosusuah len natohan pipihəlan aGot len nəmav be aGot sədař hən ke galit ləbeləboii. ¹² Bathut avan ideh nəlon tomařur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am maii hən řepul hən. Avil avan ideh tomətahun řeləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tokade dani. ¹³ Husur enan nusor mai galito len nəbol řusan, husur naut kəmas lotokəta, ləsakəta ləboi nəsa notogole, naut kəmas lotosəsəloŋ, ləsəsəloŋ hən nəsa notokele, ləsaləboii. ¹⁴ Ale nasoruan siGot aIsaiah tokel uri isarpoř len galito, ike:

“Len nasəsəloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ
 be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
 ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
 be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.

¹⁵ Husur nəkadun alategai egəm řonřon,
 pəpadaŋ nədariŋalit eřulřulol,
 ale namətalit iřer.
 Asike lətəmagenan,
 namətalit takəta ris nəsa notogole,
 nədariŋalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele,
 nəlolit taləboi natgalenan,
 ale lətəpair van hən ginau,
 ale nətagol galit lətəmaur.’ ”*

¹⁶ Ale aYesu isor am ke, “Gamito, navoian siGot igol mətukab hən namətamito bathut ke lotokəta, mətukab hən nədariŋamito bathut ke lotosəsəloŋ. ¹⁷ Husur nukel nakitinan mai gamito ke, ahai kelkel ur mai nəvanuan tonor lotosəřur loləŋon masuř ke lətaris nəsa məttoris, be ləsarisi, loləŋon masuř ke lətasəsəloŋ hən nəsa məttosəsəloŋ hən, be ləsəsəsəloŋ hən.

*AYesu isor vəsvəsai nəbol řusan enan
 (Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)*

¹⁸ “Imagenan, səsəloŋ hən namilen nəbol hən nəvanuan tobubulan namisurhuwit. ¹⁹ Namisurhuwit torus len nařisal esuřman nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən nasoruan hən natohan pipihəlan aGot be ləsaləboii, gai tosa vəsa masuř tovi təmat egəm, lav kuv namisurhut nasoruan enan dan nəlolito. ²⁰ Namisurhuwit torus len naut tobaŋ vat esuřman alat lotosəsəloŋ hən nasoruan, ale vəha-sua řai lotəgau gati len nakemkeman. ²¹ Avil ləsəkad nəharhət tovi pan gol ləsəmaur sabəlav. Be nəboŋ todaŋ řibari o avan ideh řemədas buni gol ləbeləŋon bisa, dereh limayoh tutut, luteh dan nədəlomian len nasoruan. ²² Namisurhuwit torus len nəhau tokad nasunite esuřman alat lotosəsəloŋ hən

* 13:15: Isa 6.9-10

nasoruan avil nə-nau-masuṽ-an hən nəmauran ta daməŋai mai nagərasian hən na-pul-hən-natite-an aroruj gut bun nasoruan gol səvan. ²³ Avil namisurhuwit torus len nətan tokənoh esuṽan alat lotosəsəloŋ hən nasoruan, lotoləboii, lotoṽan masuṽ. Sual iṽan vəkad 100, sual iṽan vəkad 60, sual am iṽan vəkad 30.”

Nəbol ṽusan hən nawit mai naliol tosa

²⁴ AYesu ikel nəbol ṽusan sual am mai galito, ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua tobubulan namisurhuwit tovoi len nəmarireu san. ²⁵ Be nəboŋ topat len mariug, aenemi sua egəm, ebubulan namisurhuliol tosa len nəmarireu tokad nawit tia, ale ivan.* ²⁶ Nəboŋ nawit totov, tuḃat ḃiṽan, naliol tosa am itov. ²⁷ Naslev gail simahean naim logəm həni, luke, ‘Nasuḃ, gaiug gobubulan namisurhuwit tovoi len nəmarireu saṽ be gagai epul hən naliol tosa! Imabe?’ ²⁸ Ale ikel mai galit ke, ‘Aenemi sua igol nategai.’ Ŋa naslev gail lousi ke, ‘Guke namteput tuan naliol enan a?’ ²⁹ Ris toke, ‘Ao, nəboŋ mətḃeputi, dereh mətəput mədas nawit am. ³⁰ Riŋ gəlar ṽisi aritov ḃonḃon vəbar nəmatuan, ale len nəboŋ hən nəmatuan, dereh nikel mai nəvanuan nəmatuan ke lepəpəhun gəlaru, baŋis tuan naliol tosa hən ləḃepəŋasi, ale baŋis tuan nawit vi lan naim sagw notoriŋriŋ nəhanian lan.’ ”

Nəbol ṽusan hən namisurhumastat
(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)

³¹ AYesu iḃol ṽusan tətəs ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad namisurhumastat avan sua tomabule len nəhol san. ³² Ekəkereh səhor namisurhuhanian tiltile gail, avil nəboŋ totov, egəm tibau səhor nəhanian gail len nəhol, ale egəm vi hai, hən ke nəman naməsav logəm um hən nəhai ŋodŋod salit len nəpashət gail.”

Nəbol ṽusan hən nayis
(Luk 13.20-21)

³³ AYesu ikel nəbol ṽusan. Ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Mitinau nayis, apəhaṽut sua tolavi. Eḃundasi len nəhad nəflaua totor van vəbar nəflaua kavkav totob.”†

³⁴ AYesu ikel natgalen ṽisi mai naluṽoh gail len nəbol ṽusan. Nəboŋ tosor mai galito, ikel nəbol ṽusan akis ŋai.‡ ³⁵ Igol tomaienən hən ḃigol nəsa ahai kelkel ur tokele ḃisarpoh ke,
“Nəboŋ nəḃesəŋav hən nabuŋogw, dereh nisor len nəbol ṽusan,
dereh nikel ur natit gail lotosusuah ta sutuai len natuḃatan,
nəboŋ notoum hən navile a pan.”*

AYesu isor vəsvəsai nəbol hən naliol tosa

³⁶ Beti aYesu eriŋ naluṽoh, evi lohoim. Ale ahai susur san gail logəm həni, luke, “Kel mai ginamito bai, namilen nəbol hən naliol tosa len nəmarireu.” ³⁷ Isor var galit ke, “Atenan tobubulan namisurhuwit tovoi evi aNatun Nəvanuan, ³⁸ ale nəmarireu evi navile a pan. Namisurhuwit tovoi lovi alat lototoh pipihabəlan aGot. Naliol tosa lovi alat sitenan tosa vəsa masuṽ tovi təmat. ³⁹ Ale aenemi tobubulan namisurhuliol tosa, evi natəmat. Nəboŋ hən nəmatuan evi nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen hən natit ṽisi, ale alat nəmatuan lovi aŋel gail. ⁴⁰ Suṽan alat nəmatuan lotobaŋis tuan naliol tosa hən nəhab ḃihani, dereh timagenan len nagilen hən natit ṽisi. ⁴¹ Dereh aNatun Nəvanuan tesəvat aŋel san gail hən ləḃepəpəhun galit ṽisi lotogol nəvanuan ḃigol nəsaan, mai alat lotogol nəsaan, dan natohan pipihabəlan. ⁴² Dereh aŋel gail libar hən

* 13:25: Naliol tosa enan ehun nawit, be evi behi, igol nəvanuan eru. † 13:33: Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosoḃur, len nasoruan ta Kris lokisi hən sata totor. ‡ 13:34: Hən naves 34-35, Mak 4.33-34 * 13:35: Psa 78.2

galito vi lan nəhab topud vəsa; len naut enan dereh litaŋ, likat b̃urb̃ur nariṽolito. § 43 Beti alat lotonor dereh lesuṁan namityal toṁial habat len natohan pipihabəlan aTəmalito. Nəvanuan tokad nədariŋan tesəsəloŋ!

Natohan pipihabəlan aGot len nəmav

44 “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakontit sua tovoi buni, nəvat han tosoḃur, tosusuah len nəmarireu sua. Ale avan sua isaḃi. Itavun tətəs həni. Ale len nakemkeman san ivan, eḃur hən natit ḃisi tokade ale ia ṽur nəmarireu enan hən b̃ikad natenan tovoi.

45 “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toṽur natit gail, ḃur hən gail, todoŋ nanesnes tovoi gail. 46 Ale nəboŋ tosaḃ nanesnes sua, nəvat han totibau, ivan, ḃur hən natit ḃisi tokade, ale ia ṽur nanesnes enan.

47 “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Nəvanuan galevis lubar hən nalevlev len nabiltiwai. Sədareh ikad naməŋod totiltile tosoḃur tovisivis lan. 48 Ale nəboŋ topul, lolivi vahut, lobətah, losəŋon tovoi gail len nəhad sua ale lubar hən tosa gail vi tut. 49 Dereh timagenan len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen hən natit ḃisi. Aŋel gail dereh lia pəpehun alat lotosa vəsa dan alat lotonor. 50 Dereh libar hən alat lotosa vi lan nəhab topud vəsa vagol nametəlai tovi wai; len naut enan dereh litaŋ, likat b̃urb̃ur nariṽolito.”

51 AYesu eus galit ke, “Mətələboi səhot natgalen ḃisi ṁau a?” Lusor vari ke, “Evoi, namtoləboii.” 52 ŋa ikel mai galit ke, “Ahai ḃusan hən nalo siMoses togəm vi ahai susur len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, ahai ḃusan enan esuṁan amahean naim topul hən nakontit gail. Eriŋ natgalenan len naut sua hən ləbesuh ei. Ale ilav nakontit toveveu mai nakontit tomatu dan naut enan.”

*Lomətahun aYesu len naut a Nasaret
(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)*

53 Nəboŋ aYesu tokel nəḃol ḃusan galenan tonəŋ, eriŋ naut enan. 54 Ale nəboŋ tobar naut a Nasaret, naut totibau lan, eḃusan len naim nabonḃonan salito. Galit luḃaŋ, luke, “Eee, namitisau hən nəmauran tovoi egai, gai ilavi a be? Nədəŋan hən b̃igol namerikel gail, ilavi a be? 55 Be savi anatun uluṁan sinəvanuan na-um-im-an a? Anan, nahəsan aMeri a? Aṽan aJemes, aJosef, aSimon mai aJutas a? 56 Ale aṽavinen gail ḃisi ləsatoh mai gidato a? B̃imaienan, ilav natgalen a be? Savi gai hən b̃imaienan!” 57 Ale nəlolit epəŋasi, lomətahuni. Be aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur ideh, len naut ḃisi loputsani len nənauan salito, be len naut a im san mai len naim san, lunau ke tovi ut kəmas.” 58 Ale aYesu sagol namerikel sasəḃur len naut enan husur lupar dəlomian lan.

14

*Nəmatan siJon Baptais
(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)*

1 Nəboŋ aHerot Antipas tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur aYesu, 2 ikel mai naslev lotokətkəta təban ke, “Atenan aJon Baptais bolai! Ile məhat dan nəmatan, imagenan nədəŋan hən b̃igol namerikel gail ipat lan.”

3 AHerot ekəmaienan husur a ṁo igol ke lototah gat aJon, riŋi len naim bəbaŋis sil abareab siHerot, aHerotias tovi asoan aFilip, aHerot aṽan aFilip tosəhar kuvi. 4 Lutah gat aJon husur ikel titau hən aHerot ke, “Len nalo sanor hən gəḃəsəhar alitenan.”* 5 AHerot ike tigol aJon timat be emətahw len nəlol paŋpaŋ sinaluṽoh bathut lunau ke aJon tovi ahai kelkel ur.

6 Len nəhanan hən nəboŋ nəpasian siHerot, anatvavin aHerotias isav len nəholito ale aHerot ehəhaṽur habat həni. 7 Imagenan ita gat na-kel-gati-an sua hən b̃eviol hən

§ 13:42: Nəhab egai tosor husuri epud vəsa vagol nametəlai tovi wai. * 14:4: Lev 18.16, 20.21

natideh gai b̃eləŋoni maii. ⁸ Ŋa nəboŋ anan tokel maii hən nəsa hən b̃eusi, natəbarehreh ikel mai aHerot ke, “Noləŋon nəkadun aJon Baptais, gegai, len nasiloh!” ⁹ Ale naut kəmas ilolosa, bathut na-kel-gati-an san gai tota gati, mai alat lotosuh len nəhanan, aHerot ikele hən nasoltia galevis ke tehum tousi. ¹⁰ Ale lovi lan naim bəbaŋis, luta kotov nəkadun aJon. ¹¹ Loriŋ nəkadun len nasiloh, pati, lavi mai natəbarehreh topati vəlavi mai anan. ¹² Beti ahai susur siJon logəmai, lupat niben van vətavuni. Ale nəboŋ lototavuni tonəŋ, luvan hən aYesu, lukel nəsa tovisi maii.

AYesu evəŋan alaluŋan lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

¹³ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur aJon, isah len nəbət sua, eriŋ naut enan hən bitoh səbən len naut toḃəḃesw. Nəboŋ naluḃoh gail lotosəsəloŋ həni, loriŋ nəbilitivile gail, luyar a ut husuri. ¹⁴ Nəboŋ aYesu tomariŋ dan nəbət, eris nəbilituluḃoh, nəlon itariŋ galito ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹⁵ Nəboŋ naut togomgom, ahai susur san gail logəm həni, luke, “Naut eg ipat a tut dan navile gail. Namityal ivan p̃isi tia. Səvat naluḃoh van, hən ləḃevi lan navile gail hən ləḃidas hanian hən ləḃeḃuri.” ¹⁶ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Salivan, gamit m̃au mitilav nəhanian mai galito.” ¹⁷ Lukel maii ke, “Be namtsəkad natideh gegai, natuhbəta torim mai naieh toru ŋai.” ¹⁸ Ale ike, “Tariv gail gəm, mai ginau.” ¹⁹ Beti ikel mai naluḃoh ke lebətah len naliol. Ale ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan. Eḃur gail, ilav nabəta mai ahai susur san gail ale lopəpehun gail mai naluḃoh. ²⁰ Galit p̃isi luhan, luhanukub, ale losəsəŋon hudhuhanian van, gol nəhad tovi 12 lopul.* ²¹ Ikad alaluŋan lotovi 5,000 lotohan, be ikad alatpəhaḃut mai alahutai am.

AYesu iyar len nəp̃on nəwai
(Mak 6.45-56; Jon 6.15-21)

²² Beti aYesu igol ahai susur gail lusah len nəbət hən ləḃeil a m̃o vi lan nətarhət nəbilitiwai. Ale gai esəvat naluḃoh gail hən ləḃeriŋ naut enan. ²³ Nəboŋ tosəvat galit tonəŋ, aYesu etəḃehuh səbən vi lan naḃehuh hən b̃isor mai aGot. Ale nəboŋ naut togomgom itoh səbən ei. ²⁴ Len namityal enan, nəbət isal vi rivuh a tut dan nətan. Nəwai ekudkud vapus, gol iḃas nəbət husur isoh b̃ur nəlan. ²⁵ Len nadudulan soḃilan naut səlan sal be aYesu egəm hən galito, iyar len nəp̃on nəbilitiwai. ²⁶ Nəboŋ ahai susur gail lotoris toyaryar p̃oniwai, nəkadulit eḃurḃur. Lukai ke, “Wao! Nanunun sua bolai.” Ale ninelit epil gol lukai habat. ²⁷ Vəha-sua ŋai aYesu isor mai galit ke, “Samtemətahw! Məteil b̃uri! Ginau bogai!” ²⁸ APita ikai van həni ke, “Nasuḃ, ḃevi gaiug kitin, kel mai ginau ke niyar len nəp̃on nəwai van hən gaiug.” ²⁹ Ale ike, “Gəmai!” Nəboŋ aPita tomariŋ dan nəbət, iyar p̃oniwai van hən aYesu. ³⁰ Be nəboŋ aPita toris nəlan todaŋ, emətahw, etuḃat sar maduŋduŋ ale ikai ke, “Nasuḃ, numat! Liv kuv ginau!” ³¹ Vəha-sua ŋai aYesu isar hən navəlan, itah gati, ale ike, “Gaiug gotokad natuhdəlomian ŋai, nəloḃm̃ eur ginau mabe?” ³² Ale nəboŋ artosah len nəbət, nəlan idar buni. ³³ Beti alat len nəbət lulotu həni ke, “Govi aNatun aGot kitin.”

³⁴ Nəboŋ lotolav tukot len nəbilitiwai, luvahut len naut a Kennesaret. ³⁵ Nəboŋ alat len naut enan lotokəta ləboi aYesu, lopisul van hən naut p̃isi todar vis naut enan ale losəhar alat lotoməsah van həni. ³⁶ Loŋiri ke tidaḃ hən ləḃibar ŋai nasuḃmarhət nahurabat san, ale galit p̃isi lotobari lumaur.

Inor ke niben nəvanuan b̃iveveu o nəlon m̃au?
(Mak 7.1-13)

* 14:20: 2Ki 4.42-44

¹ Beti naFarisi gail mai ahai þusan hæn nalo luyar a Jerusalem gæm hæn aYesu, luke,
² “Imabe ahai susur sañ gail lupal sob dan naþisal hæn nañide sihañut sidat gail ta
 sutuai? Husur læsakəkəsəval nəboŋ lotohan.” ³ Ris aYesu tosor var galit ke, “Gamit, imabe
 mətəbur kotov nalo siGot ñmos mətbehusur nañide samit ta sutuai? ⁴ Bathut aGot ike,
 ‘Putsan atəmañ mai anañ matmat len nənauan sañ,’* ikele am ke, ‘Avan ideh tosor tosa
 todaŋ hæn atəman o anan, gai timat ebun ñau.’* ⁵⁻⁶ Avil gamito, mətumakuv dan nalo
 siGot hæn mətbehusur nañide samit ta sutuai nəboŋ məttoþusan ke, ‘Avan ideh ðikel mai
 atəman o anan ke, “Nəsa notokade hæn nəbevi tarhət sañ, noviol hæni tia mai aGot. Gai
 ðigol ðimagenan, inor ŋai ke asike eputsan atəman len nənauan san.”’ Gamito, mətugol
 ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai. ⁷ Mətovi nəvanuan gəgəras ŋai. Nəsa aGot tokele
 len nabuŋon aIsaiah husur gamito ekitin. Ike,
⁸ “Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito,
 be len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.
⁹ Lulotu sobuer hæn ginau,
 loþusan hæn nakelean sinəvanuan,
 hum tovi lo sagw.’ ”*

Nəsa igol nəvanuan saveveu?

(Mak 7.14-23)

¹⁰ Beti aYesu ekis naluñoh gəmai, ikele mai galit ke, “Mətesəsəloŋ hæn nəsa notokele,
 mətələboii. ¹¹ Savi nəsa tovi lan nəþan togol nəvanuan toþiŋþiŋal len nəhon aGot. Ao,
 evi nəsa tovivile dan nabuŋon togol nəvanuan tosa, evi nəsa tokele togol nəvanuan
 saveveu.” ¹² Beti ahai susur gail logəm hæni luke, “Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hæn
 nəsa gotomadhakele, igol nəlolit isa. Goləboii ñau a?” ¹³ Ris aYesu tosor var galit ke,
 “Nəhai ideh aTəmagw len nəmav səmabule, dereh teput kuvi. ¹⁴ Riŋ galit lesuh! Lovi
 mətbesw gail lotosəhar alat læsakəta. Nametbesw sua besəhar nametbesw togon, dereh
 gəlar þisi ariteh, arimasur len nəbur.” ¹⁵ Ale aPita ike, “Kel namilen nasoruan kəta
 enan mai ginamito.” ¹⁶ AYesu ike, “Gamito am, mətəsaləboi səhoti a? ¹⁷ Mətələboii tia
 ke natit þisi tovi lan nəþan nəvanuan, evi lan natəbaŋ van, evivile vi lan nalitavtav.
¹⁸ Avil natit gail nəvanuan tokele, nəsa tovivile dan nabuŋon, egəm len nəsa topat
 len nəlon, ale natgalenan lugol nəvanuan isa, saveveu. ¹⁹ Husur natgalegai logəm len
 nəlon: nənauan tosa, nagolean hæn nəmatan, naitian tobur kotov nəlahan, naitian tosa,
 navənanan, naliboŋan len nakotan, mai nasoruan tomədas nahəsən nəvanuan o tomədas
 nahəsən aGot. ²⁰ Natgalenan lugol nəvanuan loþiŋþiŋal len nəhon aGot. Nañide hæn
 nakəkəsəvalan len nəhanan sagole!”

Nadəlomian sitəbtaKənaan

(Mak 7.24-30)

²¹ Beti aYesu eriŋ naut a Kalili, evi lan naut pəpadaŋ hæn nəbiltivile eru, a Tair mai a
 Siton. ²² AtəbtaKənaan sua totoh len naut enan, egəm hæn aYesu, ikai ke, “Nasub, aNatun
 siTevit, gilolosa hæn ginau. Natəmat sua emədas anatvavigw vəsai!” ²³ Be aYesu sator vari
 len nasoruan ideh. Ale ahai susur san gail logəm hæni luke, “Səvati vi tut bathut ehuser
 gidato, ikai walwal!” ²⁴ Len na-sor-vari-an san aYesu ike, “AGot esəvat ginau van hæn alat
 a Israel ŋai lotohum nasipsip gail lotomasig.” ²⁵ ŋa alitenan egəm, teh bathurien aYesu,
 ike, “Nasub, gevi tarhət sagw!” ²⁶ AYesu ike, “Sanor hæn nəbilav kuv nabəta hinatugw
 gail hæn nəbibar hæni van hæn nalipah gail.” ²⁷ Ris aliten toke, “Evoi, Nasub, be nalipah
 gail loləboi læbihan nasugut nabəta torus vi pan dan natev simasta salito.” ²⁸ Ale aYesu
 isor vari ke, “Bareab, gaiug gukad nadəlomian totibau masuñ! Tevisi ñmos gaiug hum
 gotoləŋoni.” Ale anatvavin imaur len namityal enan van.

* 15:4: Exo 20.12; Deu 5.16 * 15:4: Exo 21.17; Lev 20.9 * 15:9: Isa 29.13

AYesu igol isobur lumaaur

²⁹ AYesu eriņ naut enan, etəlmam vi Kalili, iyar husur nətarhəbiltiwai Kalili. Ale etəvehuh vi lan navehuh, ebətah ei. ³⁰ Nabiltiuvoh gail logəm həni, losəhar alat lotogau, nametbesw gail, alat narielit tosa gol ləsəyar, nabut gail mai isobur am. Loriņ galit bathurien aYesu ale igol galit lumaaur. ³¹ Naluvoḥ lumaṛmaṛ len nəsa lotorisi. Nabut gail lusor; alat narielit tosa, nibelit ivonəvoṇ, lumaaur; alat lotogau luyar; mai nametbesw gail lokəta. Ale lusal suh nəyalalan siGot silat a Israel.

*AYesu evəṇan alaluṃan lotovi 4,000**(Mak 8.1-10)*

³² Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəmai ike, “Nəlogw itaṇis alategai, husur lutah mai ginau len nəmariboṇ totor tia ale ləsəkad natideh hən ləbīhani. Nəsələṇon nəbesəvat galit van malkəkət. Nəbigole, dereh limatmatioṽ husur naṇisal salito.” ³³ Ale ahai susur gail lukel maii ke, “Len naut tobəbesw topat səbōn maiegai, namtilav natuhbəta tihau mabe hən namtbevəṇan nabiltiuvoh egai?” ³⁴ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Namtukad eməlevru mai natuhieh galevis.” ³⁵ Ŋa aYesu ikel mai naluvoḥ ke lebətah len tan. ³⁶ Ilav natuhbəta toməlevru mai naieh gail, esipa vi təban aGot hən nəhanian, eḅuri, lavi mai ahai susur gail ale lopəpehuni mai naluvoḥ. ³⁷ Galit pisi luhan vəhanukub. Ale losəṇon nahudhuhanian van gol nəhad toməlevru lopul. ³⁸ Ikad alaluṃan lotovi 4,000 lotohan, be ikad alatpəhaṽut mai alahutai gail am. ³⁹ Beti aYesu esəvat naluvoḥ gail van. Ale isah len nabot, igam van vəbar naut a Makatan.*

16

*Lous taltal hən aYesu hən namerikel**(Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)*

¹ Boṇ sua naFarisi mai naSattiusi gail logəm hən aYesu. Loləṇon ke aYesu tigol nəsaban, ŋa lousi hən bəṽusan galit hən namerikel hən nəmav. ² Be aYesu isor var galit ke, “Nəboṇ namityal tomasur mətuke, ‘Pelan dereh naut tivoi husur nəmarigw ikathab,’ ³ ale len nadudulan mətuke, ‘Daməṇjai naut ibatmot, nəmarigw epit vi məhat mai nəmav epitau. Dereh naut tisa. Nabiltius dereh teus.’ Mətoləboi mətberis nəsa tovisi len nəmav, ale vəha-sua ŋai mətoləboii ke naut tivoi o tisa, be mətodədas mətberis ləboi namilen nəsa tovisi len nəboṇ gail ta daməṇjai. Mitimabe? ⁴ Gamit naur ta daməṇjai mətusa, mətsədaṇ len aGot suṃan apəhaṽut tohusur auluṃan tiltile, sədaṇ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ŋai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah.” Ale aYesu eriņ galito, ivan dan galito.

*Nayis hiFarisi mai Sattiusi gail**(Mak 8.14-21)*

⁵ Nəboṇ ahai susur gail lotogam tukot vəbar nətarhət nabiltiwai, nəlolit iboṇboṇ hən ləbesəṇon nabəta ideh van. ⁶ Ale aYesu ikel mai galito ke, “Mətelələgau hən gamit gabag! Mətekətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail.” ⁷ Lusor mai galit gabag ke, “Ekəmaienan husur datsəlav nabəta ideh gəmai.” ⁸ AYesu eləboi nənauan salito ŋa ike, “Gamit məttokad natuhdəlomian ŋai, mətuhol husur nabəta mətəkəde hən nəsa? ⁹ Mətsaləboi sal a? Nəlomit iboṇboṇ hən natuhbəta torim hilat lotovi 5,000 mai nəhad gail pisi məttosəṇoni a? ¹⁰ Nəlomit iboṇboṇ hən natuhbəta toməlevru hilat lotovi 4,000 mai nəhad gail pisi məttosəṇoni a? ¹¹ Imabe? Mətunau sal ke nusor husur nabəta ṃau a? Aoa! Be nukel mai gamit tətəs ke, kətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi

* 15:39: Datsaləboi savoi naut a Makatan topat lan, be datoləboi ŋai ke topat tarhəbiltiwai Kalili. * 16:9: Mat 14.15-21 * 16:10: Mat 15.32-38

gail!” ¹² Beti len namityal enan ŋai lunau səhoti ke nəboŋ tokel naləlagauan mai galito, gai sator husur nayis len nabəta. Ao isor tas naŋusanan siFarisi mai Sattiusi gail.

*APita ikel kot aYesu
(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)*

¹³ AYesu erij naut enan ale nəboŋ tobar naut a Sisarea Filippi, eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail lotosor husur aNatun Nəvanuan, luke tovi ase?” ¹⁴ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais. Galevis luke aElijah. Galevis am luke aJeremiah o ahai kelkel ur soal am.” ¹⁵ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?” ¹⁶ ASimon Pita isor vari ke, “Gaiug boh aKristo, aNatun aGot nəkadun nəmauran.” ¹⁷ Ale aYesu ikel mai ke, “Tivoi hən gaiug, aSimon anatun aJonah! Savi avan ideh len navile a pan tokel vəhot natenan, be aTəmagw len nəmav ikel vəhoti mai gaiug. ¹⁸ Nukele am mai gaiug ke govi aPita, nəvat, ale dereh neum hən naim sagw len nəvat enan, naim sagw tovi vanuan sagw gail. Ale nədaŋan hən nəmatan edədas bəsəhor galito. ¹⁹ Nukele am mai gaiug ke, dereh neviol hən naki hən nabopita hən natohan pipihabəlan aGot len nəmav mai gaiug. Natideh gəbikai tasi len navile a pan, evi nəsa aGot tokai tasi tia len nəmav. Ale natideh gəbidaŋ hən len navile a pan, evi nəsa aGot todaŋ hən tia len nəmav.”* ²⁰ Beti aYesu ikel ɸuli hən ahai susur gail ke salikel avan ideh ke gai tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mak 8.31-9.1; Luk 9.22-27)*

²¹ Len nəboŋ enan van, aYesu etubət kele iɸarɸar mai ahai susur san gail ke timasvi Jerusalem ale timasləŋon tisa vəsa len naŋvide tosobur len navəlan alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai ɸusan gail hən nalo. Ale dereh ligol timat. Beti len nəmariboŋ bitor dereh aGot tigol tile məhat. ²² Beti aPita eliv aYesu vi tarhəte, etubət sor lan, ike, “Satimaiean, Nasub! Natgalenan salevisi hən gaiug!” ²³ Be ipair van hən aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau aSetan! Gugol risi hən nəbipes habətw hən nəbitech. Nənanuan saŋ gail ləsəpat len nəsa aGot toləŋoni, lohusur naləŋonian sinəvanuan ŋai.”

²⁴ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh bīke bəhusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənanuan mai naləŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau. ²⁵ Husur avan ideh bīke biwol hən nəmauran san gabag hən bətəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be nəmauran san bimasig mōs ginau, dereh tikad nəmauran vi sutuai. ²⁶ Nəvanuan bikad natit ɸisi len navile a pan, be nəmauran san vi sutuai bimasig, imabe? Ikad nəsa? Nəvanuan eləboi bəviol hən nəsa hən bikad nəmauran enan a? ²⁷ Bathut aNatun Nəvanuan dereh tegəm ta bog. Dereh tegəm mai aŋel san gail len nədaŋan mai namənas seTəman. Len nəboŋ enan, dereh tilav naŋurɸuran mai nəvanuan gail hən natit ɸisi lotogole, tinor hən nəsa lotogole.* ²⁸ Nokitin mai gamit ke, gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian siNatun Nəvanuan hən beil a mō hum aKiŋ.”

17

*Namənas kitin siYesu
(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)*

¹ Len nəmariboŋ toməlevtes husur nəboŋ enan, aYesu esəhar aPita, mai alarmiŋan, aJemes mai aJon. Esəhar galit səbolito vi məhat len naŋvehuh sua tosaŋsah. ² Ale len nəholito egəm tile, nəhon emial hum namityal, nahurabat san egəm pəhapəhw buni vabilbil.* ³ Vəha-sua ŋai loris aMoses mai aElijah artohol mai aYesu. ⁴ APita isor mai aYesu, ike, “Ivoi hən dattotoh gegai. Gəbələŋoni, dereh neum hən nəpasvaləval titor, tesua esaŋ, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

* 16:19: Mat 18.18; Jon 20.23 * 16:27: Psa 62.12; Rom 2.6 * 17:2: 2Pit 1.16-18

⁵ Nəboŋ aPita tosor sal, nəmavukasw toñial habat ikabut gol galito, ale nadoldol sua len nəmavukasw ike, “Ategai evi aNatugw uluñan notoləmas buni, notohəhañur həni. Səsəloŋ husuri!” ⁶ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, ahai susur gail luteh, kəta vi pan, nəlolit epil vəsa. ⁷ AYesu egəm hən galito, ibar galito, ike, “Mitile məhat. Samtemətahw.”

⁸ Ale nəboŋ lotokəta vi məhat, lokəta ris aYesu səbən ŋai, ləsaris avan ideh am.

⁹ Nəboŋ lotomariŋ vi pan len nañehuh, aYesu ikele hən galit ke, “Samtikel ur nəsa məttorisi mai avan ideh am vir aGot ñigol aNatun Nəvanuan ñile məhat dan nəmatan.”

¹⁰ Beti ahai susur gail lousi ke, “Ahai ðusan hən nalo luke aElijah timasgəm a ño, be lukele hən nəsa?”* ¹¹ AYesu isor var galit ke, “Evoi, tarhət sua, aElijah dereh tegəm a ño hən ñigol təlmam hən natit ðisi ləbinor. ¹² Be len nətarhəte am, nukele mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale nəvanuan gail ləsəkəta ləboii, lugol nəsa lotoləŋoni həni. Imagenan, dereh ligol aNatun Nəvanuan am teləŋon tisa vəsa.” ¹³ Len namityal enan ŋai ahai susur gail lunau səhoti ke aYesu isor mai galito husur aJon Baptais.

AYesu igol natətai sua tokad natəmat imaur

(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Nəboŋ lototəlmam dan nañehuh tonon, logəm hən naluñoh, ale auluñan sua egəm hən aYesu, etəŋedur bathurien, ¹⁵ ale ike, “Nasub, gilolosa hən anaturgw uluñan husur nahumatmat ibari gol ke eləŋon isa vəsa batbat. Husur iteh len nəhab tabtab ale iteh vəha-sobsobur len nəwai am. ¹⁶ Nosəhari van hən ahai susur sañ gail avil lodədas ləbigol ñimaur.” ¹⁷ AYesu isor vari ke, “Eee naur egai məttemətahun nadəlomian, məttohusur nañisal tosa tokəbkəbur, nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətupar dəlomian van van van nupetəmas həni. Səhar natətai gəmai!” ¹⁸ Beti aYesu esivoh len natəmat ale imakuv dan natətai, ale len namityal enan van imaur buni.

¹⁹ Ale ahai susur gail logəm hən aYesu, lusor səbolit maii ke, “Imabe ginamit namtsaləboi namtəbehut natəmat enan?” ²⁰⁻²¹ Ale ikel mai galit ke, “Mətodədasi bathut nadəlomian samit emidol, ekəkereh masuñ. Husur nokitin mai gamit ke, mətəbikad nadəlomian hun namisurhumastat tomarisoris mətələboi mətəbikel mai nañehuh egai ke, ‘Gerus van ea!’ ale dereh terus. Naut kəmas mətunau ke mətodədasi mətəbigol natesua, dereh mətələboi mətəbigole.”*

AYesu isor tətəs husur nəmatan san

(Mak 9.30-32; Luk 9.43b-45)

²² Nəboŋ ahai susur gail lotəbonñon len naut a Kalili, aYesu isor mai galit ke, “Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail. ²³ Dereh ligol timat, ale len nəmariboŋ titor aGot tigo tile məhat.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ahai susur gail loləŋon isa masuñ.

Nətaks hən naim siGot

²⁴ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, alat lototariv tuan nətaks tovi nətrahma toru, logəm hən aPita luke, “Ahai ðusan sañ, eñur nətaks hən naim siGot ñau a?”†

²⁵ APita ike, “Evoi.” Ale nəboŋ toñis lohoim, aSimon sakel natideh be aYesu isor a ño maii ike, “Simon, len nənauan sañ nəsa inor? Nau nakiŋ gail len navile a pan. Ase eñur nəlaisens mai nətaks lototariv tuani, anatulit gail o nametəbos gail a?” ²⁶ Ale aPita ikel maii ke, “Nametəbos gail.” Beti aYesu ike, “Ñimaienan, savi len anatulit gail hən ləbeñuri. ²⁷ Be hən asike nəlolit bipanpan, givan hən nəbiltiwai, bar hən nəhau. Naieh metəkav

* 17:10: Mal 4.5 * 17:20-21: Naləbulat galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 21 Avil mətələboi mətəbehut tomagenan nəboŋ mətəšan be mətətosor tuñ ŋai. † 17:24: Exo 30.11-16, 38.26. Nətrahma evi nakoin tovi nañurpəuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua.

gəb̃isah həni, sənjav hən nabuŋon ale dereh gisaḅ nakoin tovi nəstater.‡ Lav kuvi, lavi mai galito m̃os nətaks sidaru.”

18

Ase iyalyal səhor galit am

(*Mak 9.33-37, 42-48; Luk 9.46-48, 17.1-2*)

¹ Len namityal enan ahai susur gail logəm hən aYesu lousi ke, “Ase iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav?” ² Ale aYesu ekis natuhtətai sua gəmai, igol eil rivuh len galito. ³ Beti ike, “Nokitin, nukel mai gamit ke, asike mət̃b̃ipair dan naḅide tosa samito hən mət̃besuḅan atuhlahutai, mitimabe? Asike asike mət̃obis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ⁴ Imagenan, avan ideh b̃eriŋ gai hum tovi ut kəmas suḅan natuhtətai egai, gai iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ⁵ Ale avan ideh tohəhəḅur hən natuhtətai suḅan egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhəḅur hən ginau nəbitah maii.

⁶ “Ale avan ideh b̃igol atuhlahutai sua, tokad nadəlomian len ginau, b̃iteh len nəsaan, nəpanismen sitenan dereh tisa am səhor ke nəvanuan galevis ləbitahətah hən nabiltivat len naholoan, ale ləb̃ibar həni len tas hən b̃imaduŋduŋ butitas tosareh vi pan.* ⁷ Navile a pan dereh tisa vəsa bathut natit gail lotogol nəvanuan gail lotogol nəsaan. Natgalenan lotomaienan dereh limasvisi be tisa vəsa tibatbat hən nəvanuan togol natgalen ləb̃evisi. ⁸ Ale, navələm̃ o nariem̃ b̃igol gaiug gəb̃igol nəsaan, gita kotovi, bar həni vi tut. Gəb̃ikad nəmauran vi sutuai be nariem̃ b̃isa gol gəsəyar o gugau, natenan esəhor gəb̃ikad nariem̃ gəlar p̃isi arb̃ivoi ale aGot b̃ibar hən gaiug len nəhab topan vi sutuai. ⁹ Namətam̃ b̃igol gəb̃iteh len nəsaan, kis kuvi, bar həni vi tut. Gəb̃ikad nəmauran vi sutuai be namətam̃ besua b̃ibesw, natenan esəhor gəb̃ikad namətam̃ gəlar p̃isi arb̃ivoi ale aGot b̃ibar hən gaiug len nəhab nəmatan.

Nəb̃ol p̃usan husur nasipsip tomasig

(*Luk 15.3-7*)

¹⁰⁻¹¹ “Mət̃eləlagau hən gamito! Atuhlahutai ideh tokad nadəlomian len ginau, samtinau ke gai evi naut kəmas. Husur nukel mai gamit ke, aŋel gail lotokətkəta təban galito, loləboi tabtab hən ləb̃isor m̃os galito len nəhon aTəmagw len nəmav.†

¹² “Mitinau natsua. Avan ideh b̃ikad nasipsip lotovi 100, ale sua iyar lab vi tut sua, mətunau ke tigol nəsa? Dereh atenan teriŋ lotovi 99 lesuh len naḅehuh hən b̃ia doŋ tosua toyar lab vi tut. ¹³ Ale b̃isaḅi, nukel nakitinan mai gamito ke, ikemkem təban səhor lotovi 99 ləsəyar lab vi tut. ¹⁴ Imagenan, savi naləŋonian seTəmamito len nəmav hən atuhlahutai galegail ideh b̃imasig.”

Nəbathudud nadəlomian sua togol tosa hən gaiug

¹⁵ AYesu isor am ke, “Nəbathudud ideh len nadəlomian b̃igol nəsaan hən gaiug, gia sor mai gai səb̃on, kel p̃arḅar hən nəsa tosa gai togole maii. Gai b̃esəsəloŋ səhot nəsa gotokele, gukad təlmam həni suḅan na-ke-wawa-an len nadəlomian. ¹⁶ Be asike b̃esəsəloŋ hən gaiug, gesəhar nəvanuan nadəlomian tesua o teru am hən gəb̃ehusur natosian siGot toke, ‘Nəboŋ avan ideh b̃ikel uri ke nəvanuan togon togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele timasil p̃arḅar len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.’* ¹⁷ Be asike b̃esəsəloŋ husur galito, kel ur natit p̃isi mai nab̃onḅonan kavkav silat

‡ 17:27: Nəstater evi nakoin sua tovi naḅurḅuran hən nauman hən nəmariboŋ tovat. * 18:6: Nabiltivat enan emələs habat, natonki esulsul həni hən b̃ebul dasdas nawit hən b̃egəm vi flaua. † 18:10-11: Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 11 Husur aNaton Nəvanuan egəm hən b̃ilav kuv alat lotomasig dan nəsaan salito. * 18:16: Deu 19.15

lotokad nadəlomian len naut enan. Asike bēsəsəlōj husur alat lotokad nadəlomian am, len nənauan sañ riñi tesuñan nametbōs səkad nadəlomian o nəvanuan nətaks.

¹⁸ “Nukel nakitinan mai gamito ke, natideh gəbikai tasi len navile a pan tevi nəsə aGot tokai tasi tia len nəmav, ale natideh gəbidañ həni len navile a pan tevi nəsə aGot todañ həni tia len nəmav.* ¹⁹ Nukel tətəs hən nakitinan mai gamit ke, gamit bēru arbikad nənauan bēsua husur natideh len navile a pan, nəsə arbēusi, aTəmagw len nəmav dereh tigole mōs gəlaru. ²⁰ Husur toru o totor lotobon len nahəsagw, ginou nutah mai galit ei.”

Narubatian

²¹ Beti aPita egəm hən aYesu eusi ke, “Nəbathudud nadəlomian sua bīgol nəsəan tabtab hən ginou, nerubāt nəsəan san vəha-vis? Nerubāt gail vəha-məlevru a?” ²² AYesu isor vari ke, “Ao, nəsakel ke vəha-məlevru, avil nuke gerubāt gail səjavur vəha-məlevru vəha-məlevru.† ²³ Imaienan, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakiñ sua toke naslev san gail lisar gel nəkabut salit maii. ²⁴ Nəboj totubāt us nəkabut salito, losəhar avan sua van həni tokabut hən nətalent tovi 10,000, ale nətalent esua ñai evi naṣurṣuran hən nauman hən nasihau tovi 15. ²⁵ Husur atenan todədas bīsar gel nəkabut enan, amasta san ikele həni ke teṣur hən asoan mai anatun gail hən ləbēgəm vi slev gail ale teṣur hən natit ṣisi am gai tokade, hən bīsar gel nəkabut san. ²⁶ ña naslev iteh bathurien, eñiri ke, ‘Sagesigarir hən ginou, ale dereh nisar gel təlmam hən natit ṣisi mai gaiug.’ ²⁷ Nəlon amasta itaṅis naslev san enan, ikas kuv nəkabut san, eriñi hən bivan.

²⁸ “Beti naslev enan evivile, etut len naslev togon tovi galit sua ñai tokabut san hən nəvat, natenarius tovi 100.§ Ale naslev itah gat togon, tubāt təgau gat naholoan, ike, ‘Sar gel nəvat gotokabut həni len ginou!’ ²⁹ Ale naslev togon iteh bathurien eñiri ke, ‘Sagesigarir hən ginou, ale dereh nisar gel təlmam həni mai gaiug.’ ³⁰ Be naslev ta mō emətahuni. Ivan, gole hən ləbitah gat togon, riñi len naim bəbañis vir bīsar gel ṣis nəkabut san. ³¹ Nəboj naslev galen am lotoris nəsə tovisi, lulolosa masuṽ, ale lua kel ur natit ṣisi lotovisi mai amasta salito. ³² Ale amasta ekis naslev ta mō gəmai, ikel maii ke, ‘Govi slev gotosa vəsa batbat! Ginou nukas kuv nəkabut sañ ṣisi husur goñir ginou həni. ³³ Ivoi am gətalolosa hən naslev togon suñan ginou notololosa hən gaiug.’ ³⁴ Ale len nəlol pañpañ san, amasta eriñi len navəlan alat lotokətkəta kəkol hən naim bəbañis hən ləbīgol niben atenan bəpəñas vir bīsar gel natit ṣisi gai tokabut həni. ³⁵ Len naṽide tomagenan, len nəlomitō asike mətberubāt kitin hən nəsəan sinəbathudud nadəlomian ideh lotogol tosa hən gamito, aTəmagw len nəmav dereh tigol timaienan hən gamito.”

19

Natiṽosan (Mak 10.1-12)

¹ Nəboj aYesu tokəmaienan tonōj, eriñ naut a Kalili, evi Jutea len naut tarhəwisel Jortan. ² Nabiltiṽoh gail lohusuri, ale igol galit lumaaur ei.

³ Beti naFarisi galevis logəm hən aYesu, loləñon ke tekəkōs len nasoruan san, mədas nahəsən ale lousi ke, “Inor hən auluñan bētiṽos hən asoan, riñ gabulani husur nənauan o naləñonian sitenan ñai a?*” ⁴ Ris aYesu tosor var galit ke, “Mətsaṽuruñ natosian siGot toke ‘sutuai len natubatan aGot igol nauluñan mai napəhəṽut a?*” ⁵ Ale aGot ike, ‘Bathut natenan, nauluñan dereh teriñ atəman mai anan hən bēudud mai asoan, ale aresua suñan artovi niben tosua ñai.’* ⁶ Husur arsaru am, arosua ñai. Imagenan, naududan

* 18:18: Mat 16.19; Jon 20.23 † 18:22: Nəboj aYesu ekəmaienan, namilen ke datimasrubāt nəsəan sinəvanuan nadəlomian tabtab, nanojan teṽuer. § 18:28: Natenarius evi nəvat naṣurṣuran hən nauman hən nəmaribōj tosua.

* 19:3: Natiṽosan evi na-tos-gati-an hən napəpəhwan silarmisoan sua hən asike arbīlah am. * 19:4: Gen 1.27, 5.2

* 19:5: Gen 2.24

aGot togole, nəvanuan satepəpehuni.”⁷ Ale lousi ke, “Bimagenan, aMoses ikel nalo toke, ‘Nauluṁan tilav nalobulat hən natiṽosan mai asoan ale tesəvati van,’ ikele husur nəsa?”^{*} ⁸ AYesu ikel mai galit ke, “AMoses idañ həni ke məttotiṽos hən asoamito husur nəkadumit ihaihai masuṽ, avil sutuai len natubatan, səmaienan. ⁹ Be nukel mai gamito ke nauluṁan ideh totiṽos hən asoan naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, ale tolah mai napəhaṽut ideh am, atenan igol naitian toḃur kotov nəlahan.”¹⁰ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Nəlahan nauluṁan tokade mai asoan bimaianan, nəlahan toḃuer ivoi am.”¹¹ Ris aYesu tosor var galit ke, “Savi nəvanuan p̄isi loləboi ləḃesəsəloṅ səhot naḃusanan enan, be aGot ilav nədaṅan mai galevis ḡai hən ləḃeləboi ləḃigole. ¹² Husur sogsog galevis lovi sogsog nəboṅ analit lotopas galito, be sogsog galevis am, nəvanuan gail lugol lotovi sogsog. Ale ikad galevis tile am ləsəlah ṁos natohan pipihabəlan aGot len nəmav gol ke len nəmauran salito losuṁan sogsog gail. Avan ideh toləboi ḃesəsəloṅ səhot natenan, tesəsəloṅ səhoti!”[†]

AYesu mai alahutai
(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³ Beti nəvanuan galevis losəhar atuhlautai van hən aYesu hən ḃeriṅ navəlan gəlaru len galito ale sor tuṽ. Avil ahai susur gail losivoh len galito. ¹⁴ Be aYesu ike, “Mitidaṁ hən alahutai ləḃegəm hən ginau; samteil gol galito! Husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi silat lotosuṁan alategai.”¹⁵ Ale nəboṅ aYesu toriṅ navəlan gəlaru len galito tonon, eriṅ naut enan, ivan.

Nəmantuhmar topul hən natite
(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)

¹⁶ Len nəboṅ sua, auluṁan sua egəm hən aYesu eusi ke, “Hai p̄usan, nigol natit tovoi sa hən nəḃikad nəmauran vi sutuai?”¹⁷ AYesu isor vari ke, “Imabe gotous ginau husur natit tovoi? Ikad Atesua ḡai tovoi. Be gəḃike gəḃevi lan nəmauran vi sutuai, gigol nəsa nakelean todaṅ gail siGot tokele.”¹⁸ Ike, “Nakelean todaṅ gail ta be?” Ale aYesu ike, “Sagigol avan ideh timat,‡ sagigol naitian toḃur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibon len nakotan,¹⁹ geputsan atəmaṁ mai anaṁ len nənauan saṁ, ale ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaṅ hən gaiug suṁan gotoləmas bun gaiug gabag.”^{*} ²⁰ Nəmantuhmar ikel maii ke, “Nugol natgalen p̄isi tia. Nəsa ipat sal hən nəḃigole?”²¹ AYesu ikel maii ke, “Gəḃike gəḃinor kavkav len nəhon aGot, ḡia p̄ur hən natit p̄isi saṁ, ale viol hən nəvat han mai naməsal gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəḡau gati ṁos gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nəboṅ nəmantuhmar tosəsəloṅ hən natenan, ivan, eləṅon isa habat husur epul hən natite, ikad nasugsugur isoḃur. ²³ Ale aYesu isor mai ahai susur san gail, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, idaṅ habat hən avan ideh topul hən natite ḃəḃis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.”²⁴ Ikele am ke, “Idaṅ habat hən nəkamel ḃəḃis tur len nəburhunil səsod. Idaṅ səhori am hən nəvanuan topul hən natite ḃəḃis len natohan pipihabəlan aGot.”²⁵ Nəboṅ lotosəsəloṅ həni, ahai susur gail luḃaṅ habat, luke, “Bimaianan, as təḃis lan? Səkad avan ideh ḃikad nəmauran yi sutuai!”²⁶ Beti aYesu ekəta bunus galito ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləḃigol natenan, avil aGot eləboi ḃigol natit p̄isi.”²⁷ Ale aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtoriṅ natit p̄isi hən namttohusur gaiug. Dereh tikad nəsa sinamito?”²⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito ke, len nəboṅ navile a pan ḃiveveu, nəboṅ aNaturan

* 19:7: Deu 24.1-4; Mat 5.31 † 19:12: Sogsog evi nabuai o nabuluk o nauluṁan ideh səkad nədavurhut naloson husur lototev kotovi. ‡ 19:18: Nəboṅ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paṅpaṅ saṁ o naləṅonian saṁ ḡai. * 19:19: Exo 20.12-16; Deu 5.16-20; Lev 19.18

Nəvanuan bēbətah len nābiltihai bətbətah san toyalyal hum akiŋ, gamit am məttohusur ginau, dereh mətēbətah len nābiltihai bətbətah gail lotovi 12 hən mətēpəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael. ²⁹ Ale avan ideh toriŋ naim gail o aŋan gail o aŋavinen gail o atəman o anan o anatun gail o nətan m̄os nahəsagw, dereh aGot teviol hən vəha-100 maii, ale aGot teviol am hən nəmauran vi sutuai maii. ³⁰ Ale nābiltivanuan isobur gagai, asike lovi natideh; ale isobur ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan.”

20

Nəvanuan gail lotoum len nəhol nakrep

¹ AYesu eŋusan am ke, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad amahean nətan tovivile dudulan soŋmilan hən bidas lalumuŋan m̄os nauman hən nəhol nakrep san. ² Lous nəvat ale idaŋ hən bēvur galit hən natenarius hən nəmariboŋ tesua.* Ale esəvat galit van hən nəhol nakrep san. ³ Len namityal toməlapat dudulan evivile tətəs, ale eris alaluŋan lotoil kəmas len nəmaket. ⁴ Ale ikel mai galit ke, ‘Gamito am, mitivan vaum len nəhol nakrep sagw, ale dereh nəvur gamito tinor.’ ⁵ Ale luvan. Len natubliial mai len namityal totor ut mədau, len nəvide tomaienən, amahean idas lalumuŋan tətəs. ⁶ Len namityal torim ut mədau, evivile, eris galevis am lotoil ei, ale ikel mai galit ke, ‘Imabe mətoil kəmas gegai len nəmariboŋ kavkav?’ ⁷ Ris lotoke, ‘Ao, avan ideh saus ginamit hən namtbeum.’ Ŋa ikel mai galit ke, ‘Gamit am mətēvi lan nəhol nakrep sagw.’

⁸ “Nəboŋ naut togomgom ut mədau, amahean nəhol ikel mai abiltivanuan nauman san ke, ‘Kis alaluŋan nauman gəmai ale v̄ur galito, tubat len alat lotoyar a tahw van vəbar alat lotoil a m̄o.’ ⁹ Ale nəboŋ alat lototubat len namityal torim ut mədau lotogəmai, eŋur galit v̄isusua hən natenarius tosua. ¹⁰ Ale nəboŋ tobar alat lotoil a m̄o, lunau ke ləbikad nəvat bəsəhor galit lotogəm a tahw. Be eŋur galit v̄isusua hən natenarius tosua ŋai. ¹¹ Nəboŋ lotolav natenarius tosua, lukoblen mai amahean nətan husur ləsahəhəvur hən nəvat, ¹² luke, ‘Alategai lotomadhəgəmai, loum husur nəhaua tosua ŋai, be gaiug, goŋur galito p̄itov̄ hən ginamito. Be ginamito, namttodaŋ b̄ur nābiltiuman mai nəyal tosun ginamito husur nəmariboŋ kavkav!’ ¹³ Ris tosor var galit sua ke, ‘Ginau nəsamədəs gaiug. Gaiug gudaŋ mai ginau hən natenarius tosua hən nauman. Ale gagai gumabe? ¹⁴ Lav nəvat tovi esaŋ, givan. Nuke neviol mai ategai toyar a tahw, hum notoviol mai gaiug. ¹⁵ Gunau ke sanor hən nəbigol nəsa notoləŋoni hən natit sagw gail a? Nələm̄ itabulol bulos ginau husur noviol habat a?’ ”

¹⁶ AYesu imaris kotovi ke, “Imagenan, alat ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan, leil a m̄o; ale alat lototibau, lotoil a m̄o, dereh asike lovi natideh.”

AYesu isor husur nəmatan mai na-le-məhat-an san (Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)

¹⁷ Husur nəboŋ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem. Len nəyaran san van, esəhar ahai susur lotovi 12 hən b̄isor mai galit səbōlito, ikel mai galit ke, ¹⁸ “Mətesəsəloŋ! Datevi məhat vi Jerusalem. Ale dereh leriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan abiltihai tutumav mai ahai p̄usan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab̄ səhoti ke tipanis, timat. ¹⁹ Dereh leriŋi len navəlan alat ləsavi Ju hən ləb̄isor vilesi, bilas habat həni, ale p̄os gati len nəhai balbal. Be len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol tile məhat.”

Nausian sinan aJemes mai aJon (Mak 10.35-45)

²⁰ Beti anana sinatun aSepeti gail esəhar anatun ulumuŋan gəlaru gəm hən aYesu, etəgedur bathurien hən b̄eus natsua həni. ²¹ AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa?” Isor vari

* 20:2: Natenarius evi nəp̄urp̄uran hən nəmariboŋ tosua.

ke, “Nuke gikel gati ke nəboŋ gəbevi Kir, alarmiŋan egai sagw arebətah təban gaiug, sua len nəmatu, sua len nəmair.”²² AYesu ekəta ris gəlaru ike, “Mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbəmun len nəbiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an ginau nəbəmun lan a?” Arukel mai ke, “Namroləboi namrbigole.”²³ Ale ikel mai gəlaru ke, “Dereh məremun len nəbiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw. Avil nabətahan len nəmatu o nəmair sagw, səpat len ginau hən nəbidaŋ hən. Ipat len aTəmagw hən bidaŋ hən ase arəbətah ei, husur gai eutaut hən naut eru mōs gəlaru.”

²⁴ Nəboŋ ahai susur tosəŋavur am lotosəsəloŋ hən natgalenan, nəlolit epəŋas alarmiŋan.²⁵ Be aYesu ekis galit pisi gəmai, ike, “Mətələboi ke nəgavna hən nametbəs gail lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail, ale len nədaŋan hən na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito loil a mō hən nəvanuan salit gail.²⁶ Samtimagenan! Be gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan navitarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ŋai.²⁷ Ale gamit ideh toke teil a mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit mōau.²⁸ Tesuŋan ŋai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləbevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən bevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən bevi na-ŋur-kuvi-an mōs navivilean hən nəvanuan tosobur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

AYesu igol nametbesw eru arokəta
(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)

²⁹ Len nəyaran siYesu galito, luyar tur len naut a Jeriko. Ale nəboŋ lotoriŋ naut enan, nəbilituŋoh lohusur aYesu.³⁰ Ikad nametbesw eru artobətah len nəgarhəpīsal, ale nəboŋ artosəsəloŋ hən ke aYesu toŋot van, arukai ke, “Nasuŋ, aNatun siTevit, gilolosa hən ginaməru!”³¹ Naluŋoh losivoh len gəlaru hən naut bebut hən gəlaru. Be lukai habat am ke, “Nasuŋ, aNatun siTevit, gilolosa hən ginaməru!”³² Ale aYesu eil, ikai van hən gəlaru ke, “Məroləŋon ke nigol nəsa hən gaməru?”³³ Arusor vari ke, “Nasuŋ, namroləŋon nakətaan!”³⁴ Ale nəlon aYesu itaŋis gəlaru, ibar namətaluru. Vəha-sua ŋai arokəta tətəs, beti arohusuri.

21

AYesu ebis len naut a Jerusalem hum akiŋ
(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

¹ Nəboŋ lotogəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, lubar navile a Petfas tarhəvehuh Oliv. Beti aYesu esəvat ahai susur eru van.² Ikel mai gəlaru ke, “Mərevi lan navile ea, ale vəha-sua ŋai dereh məreris natoŋki sua lotobaŋisi ei mai natuhtoŋki uluŋan san. Sah rubat gəlaru, sehar gəlar gəmai.³ Ale avan ideh bikel natideh mai gaməru, mirikele ŋai ke, ‘Nasuŋ timaskad gəlaru.’ Ale vəha-sua ŋai dereh atenan tidaŋ hən gəlaru.”

⁴ Natenan evisi hən nasoruan sihai kelkel ur bisarpoh. Ike,

⁵ “Kel mai anatvavin aSion* ke,
‘Geris! AKiŋ saŋ egəm hən gaiug,
nəlon emədau, ebətah len natoŋki,

natuhtoŋki uluŋan tovi anatun natoŋki sua.’ ”*

⁶ ŋa ahai susur eru aruvan, arugol ŋai nəsa aYesu tokel mai gəlaru.⁷ Arosəhar natoŋki mai natuhtoŋki gəmai, ale aroriŋ nahurabat naut susus gail len gəlaru hən aYesu bebətah len gail.⁸ Nəbilituŋoh luŋolsan nahurabat salit gail metpīsal. Galevis am lutai nəpəshəhai dan nəhai gail, lobubulan gail husur nametpīsal.⁹ Alat lotoyar a mō hən aYesu mai alat lotohusuri lukai ke,

* 21:5: Namilen anatvavin aSion evi alat lototoh len naut a Jerusalem lotokisi hən Sion am. * 21:5: Zec 9.9; Isa 62.11

“Hosanna van hən aNatun uluṃnan siTevit! Putṣani!
AGot ivoi hən atenan togəm len nahəsan Nasub!
Hosanna! Sal suh aGoṭ len nəmav a məhat buni!”*

¹⁰ Nəboṅ aYesu tobis len naut a Jerusalem, navile kavkav luwal taṽtaṽor, lunau tuhatuh, luke, “Ategai ase?” ¹¹ Naluṽoh luke, “Ahai kelkel ur bogai, aYesu ta Nasaret len naut a Kalili!”

*AYesu ivahvahir naholəvat todar vis naim siGot
(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)*

¹² Beti aYesu eḃis len naholəvat todar vis naim siGot ale ehut alat lotoṗur hən natit gail mai alat lotoṽur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoṗur hən nətav gail.† ¹³ Ale ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw, dereh lekisi hən naim hən na-sor-tuṽ-an,’* be mətugol tovi naut susuah sinəvanuan vənvenah gail.”*

¹⁴ Nametḃesw gail mai alat lotogau logəm həni len naholəvat todar vis naim siGot, ale igol galit lumaur. ¹⁵ Abiltihai tutumav mai ahai ṗusan gail hən nalo nəlolit ipaṅpaṅ nəboṅ lotoris natit gail aYesu togole nəvanuan ṗisi lotomaṅmaṅ lan, mai nəboṅ lotosəsəloṅ hən atuhlahutai lotokai len naholəvat todar vis naim siGot ke, “Hosanna van hən aNatun uluṃnan siTevit! Putṣani!” ¹⁶ Ŋa lous aYesu ke, “Gosəsəloṅ hən nəsa alategai lotokele a?” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Evoi, be mətsaṽuruṅ natosian siGot boṅ ideh toke, ‘Gaiug Got goutaut hən nə-sal-suhi-an ṃos gaiug gabag len nabuṅon atuhlahutai mai len nabuṅon atuhtətai gail lotosus sal a?’ ”*

¹⁷ Beti erinṅ galito, evivile dan nabiltivile, evi Petani ale itoh ei len nalenmariug.

*AYesu isor len nəhai nafik
(Mak 11.12-14, 20-24)*

¹⁸ Dudulan soṃilan, nəboṅ aYesu totəlmam vi lan nabiltivile, imalkəkat. ¹⁹ Len nəyaran san eris nəhai nafik sua, ale ia das ṽite sobuer husur nəhai ibarṅ lute ṅai. Ale aYesu isor lan, ike, “Sagiṽan am vi sutuai!” Vəha-sua ṅai nəhai nafik enan eməlaṅ.

²⁰ Nəboṅ ahai susur gail lotoris natenan, lumaṅmaṅ. Luke, “Nəhai nafik egai eməlaṅ tutut maiegai mabe?” ²¹ AYesu isor var galit ke, “Nokitin mai gamit ke, məṽbikad nadəlomian, nə-lon-uri-an ḃəḃuer, nəsa tovisi hən nəhai nafik, dereh mitigole. Be savi natenan ṅai, məteləboi məṽbikel mai naṽehuh egai ke, ‘Makuv, bar hən gaiug len tas,’ ale dereh tevisi. ²² Ale məṽbikad nadəlomian, natit ṗisi məṽbeusi len na-sor-tuṽ-an, natideh məṽbeusi, dereh mitikade.”

*Nausian husur nədaṅan hən na-il-a-ṃo-an siYesu
(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)*

²³ AYesu ibar naholəvat todar vis naim siGot, eḃis lan, ale nəboṅ toṗusan ei, abiltihai tutumav mai alat lotoil a ṃo hən nəvanuan gail logəm həni, lous taltal həni ke, “Gugol natgalenan len nədaṅan na-il-a-ṃo-an ta be? Len nədaṅan sise? Ase ilav nədaṅan na-il-a-ṃo-an enan mai gaiug?” ²⁴ AYesu isor var galit ke, “Nuke neus nausian sua hən gamit bai. Məṽbisor var nausian sagw, dereh nikel ur nədaṅan na-il-a-ṃo-an notogol natgalenan lan mai gamito. ²⁵ Nausian imaiegai, ke, nəkadhut na-il-a-ṃo-an aṗon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o len nəvanuan?” Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datḃike, ‘Egəm len nəmav,’ dereh tike, ‘Imabe mətsadəlom aṗon?’ ²⁶ Avil datḃike, ‘Egəm len nəvanuan,’ datomətahw len naluṽoh husur galit ṗisi lunau ke aṗon evi ahai kelkel ur.” ²⁷ Ŋa lusor var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Ale ikel mai galit ke, “Ḃimaienan, ginau am, asike nukel mai gamito, nədaṅan na-il-a-ṃo-an notogol natgalenan lan.”

* 21:9: Psa 118.25-26 † 21:12: Nətav ehum navimal topəhapəhw. * 21:13: Isa 56.7 * 21:13: Jer 7.11
* 21:16: Psa 8.2

Nəbōl p̃usan husur anatum uluṃan eru

²⁸ AYesu isor am, ike, “Mətunau ke nəsa? Nauluṃan sua ikad anatum uluṃan eru, ale ivan hən gəlar sua ike, ‘Anatugw, daməŋai gia um len nəhol nakrep.’ ²⁹ Anatum isor vari ke, ‘Ao, nomətahuni.’ Avil nəboŋ namityal topair, egəgel hən nənauan san, ivan. ³⁰ Beti atata ivan hən anatum togon am ikel nasoruan toṓitoṓ hən tokele a ṃo tia. Ale anatum togon isor vari ke, ‘Ale Nasub̃, nivan bai.’ Wake səvan. ³¹ Len gəlaru, anatum uluṃan ta be igol nəsa atata səlaru toləŋoni?” Lusor var aYesu, luke, “Anatum atata tosor maii a ṃo.” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito. Nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaṽut lotoṓur hən nibelito saltoyar a ṃo hən gamito vi lan natohan pipihəbələn aGot. ³² Husur aJon egəm hən gamito hən b̃əṽusan gamit hən naṓisal hən nanoran, be mətsadəlomi, avil nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaṽut lotoṓur hən nibelito, lodəlomi. Naut kəmas mətoris natenan, len namityal tohusuri, mətsagəgel hən nənauan samito hən mətbedəlom nəsa tokele.”

Nəbōl p̃usan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)

³³ AYesu ike, “Səsəloŋ hən nəbōl p̃usan sual am. Ikad nauluṃan tokad nətan. Len naut enan imabul nakrep, eum hən nəhol garu len nətan enan. Ehir nəbur hən b̃egəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut na-kətkəta-təban-an a məhat. Beti idaṃ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləb̃irentem, ale eriŋ naut enan len nəyaran sua.* ³⁴ Nəboŋ nakrep pəpadaŋ hən b̃imen, amahean nəhol esəvat naslev san gail van hən alat lotorentem nəhol hən ləb̃epəpəhun naṽit nakrep galevis tovi esan. ³⁵ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san gail. Luṽas esua, lugol esua imat ale lotuṽ sual am. ³⁶ Ale amahean esəvat naslev galevis am səhor ta ṃo, be alat lotorentem nəhol lugol naṽide toṓitoṓ hum ta ṃo. ³⁷ Len naməkot esəvat anatum uluṃan van hən galito, isor mai gai gabag ke ‘Dereh leputsan anatugw uluṃan len nənauan salito, ligol nəsa b̃ikele.’ ³⁸ Be nəboŋ alat lotorentem nəhol lotoris anatum uluṃan, lusor mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan b̃imat. Gəmai, datiparu buni hən datb̃ikad natit p̃isi b̃evi esan nəboŋ atəman b̃imat.’ ³⁹ Ale lutah gati, bar həni vivile dan nəhol nakrep ale paru buni. ⁴⁰ Imaienan, nəboŋ amahean nəhol nakrep b̃egəmai, dereh tigol nəsa hən alatenan lotorentem nəhol?” ⁴¹ Lusor var aYesu ke, “Nəvanuan galen lotosa, dereh tilav nəmatan tosa vəsa masuṽ mai galito. Beti tidaṃ hən nəvanuan galevis am ləb̃irentem nəhol, ləb̃ilav naṽit nakrep maii nəboŋ ləb̃imen.”

⁴² AYesu ikel mai galit ke, “Mətsaṽuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike,
“ Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,
gai egəm vi vat sua ŋai b̃eləboi b̃igol naim b̃ihav mai b̃inor.

Ale evi Nasub̃ aGot togol nəvat tomagenan

ale nəboŋ dattorisi, datumaŋmaŋ len nəsa togole.*

⁴³ “Bathut enan nukel mai gamit ke, dereh aGot tilav kuv natohan pipihəbələn dan gamito, ale tilavi mai naluṽoh hən nəvanuan tile ləb̃igol naṽite tovi naləŋonian san. ⁴⁴ Avan ideh b̃iteh len nəvat enan, dereh timab̃urb̃ur, mai avan ideh, nəvat b̃iteh lan, dereh tipat dole.”‡

⁴⁵ Nəboŋ ab̃iltihai tutumav mai naFarisi gail lotosəsəloŋ hən nəbōl galenan, lunau səhoti ke aYesu tosor husur galito. ⁴⁶ Imagenan ludas p̃isal hən ləb̃itah gati, be lomətahw len naluṽoh gail lotonau ke tovi ahai kelkel ur.

* 21:33: Isa 5.1-2 * 21:42: Psa 118.22-23 ‡ 21:44: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 44.

22

Nəbəl ƣusan husur nəhanan hən nəlahan
(Luk 14.15-24)

¹ AYesu ibol ƣusan tətəs mai galit am, ike, ² “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai. Ikad nakiƣ sua toutaut hən nəhanan hən nəlahan sinatun uluṃan. ³ Eus nəvanuan isobur hən ləbėgəm hən nəlahan enan. Ale nəboƣ nəhanian toutaut, esəvat naslev san gail hən ləbėkis nəvanuan galenan gəmai, be lomətahun ləbėgəmai. ⁴ Esəvat naslev galevis am, ike, ‘Kel mai alat notous galit gəmai ke numaul hən nəhanian tia. Namtotibun nəbuluk uluṃan mai natuhbuluk tokənoh gail, ale natit ƣisi eutaut tia. Mətegəm tutut hən nəhanan nəlahan!’ ⁵ Avil alat akiƣ tous galit ləbėgəmai, ləsəsəloƣ husuri, luvan. Galit sua evi lan nətan san, togon evi lan naim ƣurƣur san. ⁶ Galevis am lutah gat naslev san gail, lomədəs bun galito vagol lumat. ⁷ Akiƣ nəlon ipaƣpaƣ masuṽ. Esəvat navəshəsoltia san hən ləbiṽabun alatenan lotogol nəmatan ale hən ləbėpəƣas nəbiltivile salito. ⁸ Ale ikel mai naslev san gail ke, ‘Nəhanan hən nəlahan eutaut tia, be alat notous galit hən ləbėgəmai ləsəbar nəsa notoləƣoni tonor len nəhanan sagw, sanor hən ləbėgəmai. ⁹ Imaienan, mitivan hən nametƣisal pasil gail, ale nəvanuan ideh mətbisabi, usi hən bėgəm vi lan nəhanan nəlahan.’ ¹⁰ Ale naslev galenan luvan husur naƣisal gail. Lokis galit ƣisi lotosab gail bənbənbə, naut kəmas lotovoi o lotosa. Ale nəhanan nəlahan epul hən nəvanuan. ¹¹ Be nəboƣ akiƣ tobis lohoim san hən bėris alat lotohan, eris auluṃan sual ei sasun nahurabat nəlahan. ¹² Ale ikel mai ke, ‘Eee Tegai, gaiug gəsasun nahurabat nəlahan, gogəm lohoim gegai mabe?’ Ris naut tobut hən atenan. ¹³ Beti akiƣ ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Baƣis gat navəlan gəlaru mai narien gəlaru, bar həni vivile len nəmargobut! Len naut enan dereh litaƣ, lides batriṽoriṽ.’” ¹⁴ AYesu imaris kotov nasoruan san ike, “Husur aGot ekis isobur be ilekis hən evis ƣai.”

ṽur nətaks seSisa
(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)

¹⁵ Ale naFarisi gail luvan. Nəboƣ lotovan tonəƣ, Luṽbənbə, lusor utaut hən ləbigol aYesu bėkəkəs len nasoruan san. ¹⁶ Beti losəvat ahai susur salit gail mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu.* Lousi ke, “Hai ƣusan, namtoləboii ke gokitin, goƣusan hən naƣisal siGot len nakitinan. Gukel nakitinan, nəvanuan bətibau o bevi naut kəmas savi natideh len gaiug. ¹⁷ Gikel natsua mai ginamit bai. Inor hən datbėṽur nətaks van hən aSisa ṃau a? Gunau məb həni?” ¹⁸ Be aYesu eləboi nəgərasian tosa salito ale ike, “Vanuan gəgəras gail! Imabe mətous kitev ginau hum mətbigol ke nekəkəs? ¹⁹ ṽusan ginau hən natenarius hən nətaks.” Ale lulav nakoin sua enan van həni. ²⁰ Eus galit ke, “Nəhon mai nahəsən ase arupət len nakoin egai?” ²¹ Lusor vari ke, “ASisa.” Beti ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.” ²² Nəboƣ lotosəloƣ hən natenan, luƣaƣ, beti loriƣi, luvan.

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)

²³ Len nəboƣ enan ƣai, naSattiusi gail (lotokele ke na-le-məhat-an dan nəmatan eṽuer), logəm həni, lousi* ²⁴ luke, “Hai ƣusan, aMoses ikele ke, ‘Auluṃan ideh bimat anatun bėṽuer, aṽan matmat tilah mai nəbatunau enan hən bīpas anatun gail hən aṽan tomat bīkad anatun gail.’” ²⁵ Ikad alatmiṽan toməlevru len ginamito. Ahai a ṃo ilah,

* 22:16: Alat len nəpati tovi tarhət siHerot lovi len nəpati polotik toləƣon ke sua len nəbathudud siHerot timasvi kiƣ len naut a Jutea, hən naut a Jutea bīpat akis len navəlan aRom. * 22:23: Uman 23.8 * 22:24: Deu 25.5-6

ale imat, anatum ẽbuer. Ale ãvan tohusuri ilah mai asoan aten tomat. ²⁶ Ãvan enan am imat, anatum ẽbuer, ale ãvan tohusuri ilah mai n̄abatunau. Ivan magenan van v̄ebar alatmĩvan p̄isi lulah mai alitenan. ²⁷ Ale n̄aboŋ alatmĩvan p̄isi lotomat, alitenan tu imat. ²⁸ Imagenan, kel mai ginamito, len na-le-m̄əhat-an dan n̄əmatan, alitenan dereh tevi asoan alatmĩvan tom̄əlevru ta be, husur ilah mai galit p̄isi?” ²⁹ AYesu isor var galit ke, “M̄ətusab husur m̄ətsal̄əboi natosian siGot mai n̄ədaŋan san. ³⁰ Husur len na-le-m̄əhat-an dan n̄əmatan, n̄əvanuan gail asike lulah, ãvan ideh asike idãm̄ h̄ən l̄əbilah, be dereh lesũman ãŋel gail len n̄əməv l̄əsələh. ³¹ Be dat̄b̄isor husur na-le-m̄əhat-an dan n̄əmatan, m̄ətsãvuruŋ n̄əsa aGot tokele mai gamito a? Ike, ³² ‘Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’* Gai savi aGot silat lotomat be silat lotomaur.”

³³ N̄əboŋ nalũvoh gail lotos̄əsəloŋ h̄ən natenan, lumaŋmaŋ len nãpusanan san.

Nakelean today totibau, tosəhor gail p̄isi am

(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)

³⁴ N̄əboŋ lotos̄əsəloŋ h̄əni ke aYesu togol naSattiusi gail l̄əsasor am, naFarisi gail lũb̄on̄b̄on, ³⁵ ale galit sua tokad namitisau h̄ən nalo eus nausian sua h̄əni h̄ən b̄əkəkos len na-sor-vari-an san. ³⁶ Ike, “Hai p̄usan, len nalo gail, ta be esəhor gail p̄isi am?” ³⁷ AYesu isor var galit ke, “ ‘Geləmas bun Nasub̄ aGot sãm̄ len n̄əlõm̄ kavkav, nanunũm̄ kavkav, mai n̄ənanuan sãm̄ kavkav; len gaiug kavkav.’* ³⁸ Enan evi nakelean today totibau, tosəhor gail p̄isi am. ³⁹ Nakelean today tohusuri ehum enan, ike ‘Geləmas bun n̄əvanuan totoh p̄əpadaŋ h̄ən gaiug sũman gotoləmas bun gaiug gabag.’* ⁴⁰ Nakelean eru enan artoday arovi n̄əbathut nalo kavkav mai nãpusanan sihai kelkel ur gail p̄isi.”

Anatum ase aKristo, aGot totabtabuh lan?

(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)

⁴¹ Beti aYesu eus naFarisi gail lotob̄on̄b̄on, ⁴² ike, “M̄ətb̄inau aKristo, aGot totabtabuh lan, m̄ətunau ke gai evi anatum ase, n̄əpasusan sise?” Lusor vari ke, “Anatum siTevit.”†

⁴³ Beti aYesu eus galit ke, “B̄imaienan, n̄əboŋ aTevit tosor len aNunun aGot, bathut n̄əsa ekis aKristo h̄ən aMasta? Husur aTevit ike,

⁴⁴ “ ‘Nasub̄ aGot ikel mai aMasta sagw, ke “Gebətah tarhət len navəlagw n̄əmatu,

vir n̄əberij̄ aenemi sãm̄ gail pipit nariẽm̄ gəlaru

h̄ən l̄əbevi ut k̄əmas.”**

⁴⁵ “Imaienan, aTevit b̄ekis aKristo h̄ən aMasta san, evi anatum mabe?” ⁴⁶ Be səkad ideh toləboi b̄isor var aYesu. Len n̄əboŋ enan van, galit p̄isi lom̄ətahw h̄ən l̄əbeus nausian ideh h̄əni am.

23

AYesu isor tas nabiltiJu gail

(Mak 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

¹ Beti aYesu isor mai nalũvoh gail mai ahai susur san gail. ² Ike, “Ahai p̄usan h̄ən nalo mai naFarisi gail, lulav namilen aMoses h̄ən l̄əbẽp̄usan h̄ən nalo siGot.* ³ Imaienan, s̄əsəloŋ husur galito, gol natideh lotokel mai gamito h̄ən m̄ətb̄igole. Avil samtigol t̄ətõv h̄ən n̄əsa lotogole, husur l̄əsagol n̄əsa lotop̄usan h̄əni. ⁴ Lukai tas natit isobur, lugol nalo isobur am lotoday habat h̄ən n̄əvanuan b̄əhusur gail. Ehum lotobaŋis gat natit tom̄əlas habat, ale lotoriŋi len n̄əbathuv̄əson n̄əvanuan h̄ən b̄əvusi. Be lom̄ətahun l̄əb̄igol natideh h̄ən l̄əbesusupah mai n̄əvanuan h̄ən b̄ərusan natgalenan tom̄əlas. ⁵ Natit

* 22:32: Exo 3.6 * 22:37: Deu 6.5 * 22:39: Lev 19.18 † 22:42: NaJu gail p̄isi loləboii ke dereh aKristo egəm len n̄əpasusan siTevit tovi kij̄ ta sutuai. * 22:44: Psa 110.1 * 23:2: Len nasoruan ta Kris ike lobətah len n̄əhai b̄ətb̄ətah siMoses, be namilen ike lulav namilen a Moses h̄ən l̄əbẽp̄usan h̄ən nalo aGot tolavi mai a Moses.

ṗisi lotogole, lugole hən nəvanuan gail ləberisi ṗai. Galit, lukad nabokis gail lotosəṗon natosian siGot len gail hən ləbibaṗis gail len navəlalit mai nabunəholito.* Be məteris, lugol nabokis gail luṗosṗos, lugol nasuṗarhət nahurabat salit gail lobəlbəlav. ⁶ Loləṗon masuṽ hən ləbēbətah rivuh len nabiltihanan ideh, loləṗon nəhai bətbətah tovoi ṗai len naim nabonṗonan. ⁷ Loləṗon masuṽ hən nəvanuan gail ləbike, 'Ivoi,' mai galito len nəmaket, loləmas nəvanuan ləbekis galit, 'Hai ṗusan.'† ⁸ Be avan ideh satekis gamit hən 'Hai ṗusan,' husur mətukad ahai ṗusan tosua ṗai, ale gamit ṗisi mətoṗitṗitoṽ suṗnan nake-ṽan-an gail. ⁹ Ale samtinau avan ideh len navile a pan hum totibau gol ke məttokisi hən, 'Tata,' husur esua ṗai evi aTata samit len nəmav. ¹⁰ Avan ideh satekis gamit hən 'Hai ṗusan,' husur esua ṗai evi ahai ṗusan samito, evi aKriso. ¹¹ Gamit ideh toke tetibau səhor gamit am, tekətkəta təban gamito, tevi tarhət samito. ¹² Avan ideh topatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas; avan ideh togol gai savi natideh, dereh aGot teputsani vi məhat.

¹³⁻¹⁴ "Be gamit məttovi ahai ṗusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ṗai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibabtat, husur mətokəkəkol hən nabopita hən natohan pipihəbələn aGot len nəmav len nəhon nəvanuan gail. Bathut mətsəbis lan ale alat lotoke ləbēbis lan, mətsədəm hən ke ləbis.‡

¹⁵ "Gamit məttovi ahai ṗusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ṗai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibabtat. Husur len nəyaran samito, mətuyar len tan, wol len tas, hən mətbegəgel hən nadələmian sinəvanuan bəsua ṗai, hən bikad nadələmian seJu gail. Ale nəboṗ tohusur nadələmian samito, mətugol egəm isa səhor gamito, gol ke inor hən nəhab nəmatan ṗai.

¹⁶ "Gamit məttoil a m̃o, məttosəhar nəvanuan gail, mətovi mətbəsw gail, nəmauran samit dereh tisa vəsa tibabtat! Len naṗusanan samit mətuke, 'Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naim siGot, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nagol hən naim siGot, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi b̃imakuv dani.' ¹⁷ Mətbəsw gail! Melmel gail! Mətoləboii ke naim siGot esəhor masuṽ hən nagol topat lan. Nagol enan egəm siGot səbən, husur ṗai topat len naim siGot. ¹⁸ Ale len naṗusanan samit mətuke, 'Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmel tutumavan, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naviolan topat len nəmel tutumavan, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi b̃imakuv dani.' ¹⁹ Mətbəsw gail! Mətoləboii ke nəmel tutumavan esəhor masuṽ hən naviolan ideh topat lan. Naviolan enan egəm siGot səbən husur ṗai topat len nəmel tutumavan len natutumavan van hən aGot. ²⁰ Imaienan, avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmel tutumavan, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsən natideh topat lan. ²¹ Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naim siGot, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsən atenan totoh lan. ²² Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmav, gai ita gat na-kel-gati-an san len nahəsən nabiltihai bətbətah siGot, mai len nahəsən atenan tobətah lan.

²³ "Gamit məttovi ahai ṗusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibabtat, husur nahudhut tosua len nasəṗavuran hən naluhai hun namint, natil mai nakumin, mətoviol hən gail mai aGot. Avil mətsagol natit totibau gail səhor natgalenan len nalo. Mətsagol sanor van hən nəvanuan gail, mətsalolosa hən galito. Mətsariṗ nəlomit len aGot, mətsədəṗ lan. Ivoi hən məttagol natgalenan ale sa-nələmit tibəṗon hən mətbəviol hən tesua len nasəṗavuran.* ²⁴ Gamit

* 23:5: Num 15.38-41 † 23:7: Len nasoruan ta Kris, lovənoh nasoruan ta Aram tovi Rappi, namilen toke hai ṗusan.

‡ 23:13-14: Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 14 Gamit məttovi ahai ṗusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ṗai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibabtat, husur mətuhən nəvat sibatunau pəhəvut gail, vənoh naim salit gail. Ale mətusor tuṽ ebəlav hən mətbipatpat gamit məhat. Husur natenan, aGot dereh tipansəm habat hən gamito. * 23:23: Lev 27.30; Deu 14.22

mættoil a m̃o, mættosəhar nəvanuan gail, mətovi metbesw gail! Mətohisī hən mətbe-
husur natuhlo p̃isi, be mætsagol nabiltitit gail lotopat lan. Ehum mættoḃir nəwai tur len
nəkaliko hən asike mətbedəlom nahonon ideh, be mətodəlom nəkamel mætsarisi. §

²⁵ “Gamit mættovi hai p̃usan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail!
Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətokəkas navivile hən nabiliwai mai
nasiloh, be nəlolit eḃiḃiḃiḃal. Nəlomit epul hən na-ləḃon-masuḃ-hən-natite-an mai
nəgolean hən natideh mættoḃləḃoni. Mætsənaḃ nəvanuan ideh am. ²⁶ Farisi namətamit
toḃesw! Kəkas nəlon nabiliwai a m̃o, hən navivile am ḃiveveu.

²⁷ “Gamit mættovi hai p̃usan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail!
Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətoum hən naburhes lotopiti pəhapəhw.
Navivile epəhw, ikab buni, be butite epul hən nabəlasun nəvanuan tomat gail mai natit
gail am toḃos nətan. ²⁸ Gamit mətumaienan. Nəvanuan gail lotoris navivile samito
lunau ke mətunor, avil len nəlomit, mətəpul hən nəgəgərasan, mətutoh hum nalo savi
natideh.

²⁹ “Gamit mættovi hai p̃usan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail!
Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətoum hən naburhes sihai kelkel ur
gail, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito, ale mətovəhas naburhes silat lotonor
len nəhon aGot. ³⁰ Beti, suḃnan mættavoi səhor atəmamit gail ta sutuai, mətuke, ‘Dattatoh
len nəboḃ setəmadat ta sutuai, asike dattaḃon mai galito nəboḃ lotogol nəda hihai kelkel
ur gail lotosel.’ ³¹ Nəboḃ mættokəmaienan, mətukel koti ke mættovi anatulit gail, mættosa
suḃnan alat lotoparu bubun ahai kelkel ur gail. ³² Gamit m̃au, nəsa atəmamit gail ta sutuai
lototubāt hənī, mitigol tihav! ³³ Mətovi m̃at gail mai anatun nəvaipa gail! ** Mitigam yav
dan nəpanismen hən naut nəmatan mabe? ³⁴ Husur natenan, dereh nesəvat ahai kelkel
ur gail, nəvanuan lotokad namitisau hən nəmauran tonor, mai ahai p̃usan gail hən nalo,
van hən gamito. Dereh mititahətah hən galevis len nəhai balbal hən ləḃimat. Galevis am
mətebilas habat hən galito len naim nabonḃonan samito, hut galit van husur nabiltivile
ṽisusua. ³⁵ Ńa nəmatan silat lotonor p̃isi len navile a pan, dereh lipat len navələmito;
tubāt len nəda hiApel tonor, van vəbar nəda hiSekariah, anatun uluḃnan aParakiah, ††
mættotubuni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot.* ³⁶ Nukel nakitinan mai
gamito, nəpanismen hən nəmatan galen p̃isi, dereh tibar naur ta daməḃ egai.

AYesu ilolosa hən naut a Jerusalem

(Luk 13.34-35)

³⁷ “O Jerusalem, Jerusalem! Gugol ahai kelkel ur gail lumat, gotubun ahai pispisul gail
aGot tosəvat galit van hən gaiug. Akis nuke nigol anatuḃ gail libonḃon hum natopəhaḃut
togol natuhman san gail luḃonḃon hən ḃihavhav hən galito. Be gomətahuni. ³⁸ Geris!
AGot eriḃ gāḃulan naim saḃ gol eḃəḃesw.* ³⁹ Husur nukel mai gamit ke, gagai van, asike
mətoris ginau am van vəbar mətḃike, ‘AGot tivoi hən atenan togəm len nahəsan Nasub
aGot!’ ”*

24

AYesu isor husur naim siGot ke dereh timasirsir

(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)

¹ Nəboḃ aYesu toriḃ naholəvat todar vis naim siGot, toyar dani, ahai susur san gail
logəm hənī hən ləḃeḃusani hən naim gail ei. ² Be aYesu ikel mai galit ke, “Mətoris naim
galeg a? Nokitin mai gamit ke dereh limasirsir p̃isi hən asike ikad nəvat ideh gegai
beḃalah len nəvat togon.”

§ 23:24: Nahonon mai nəkamel, gəlar p̃isi arsəveveu len nalo siMoses. ** 23:33: Nəvaipa evi nəḃmat tosa, nəboḃ
ḃihat avan ideh, nabehi han igol timat. †† 23:35: Len Zec 1.1 lokis aParakiah hən aPerekiah. * 23:35: Gen 4.8;
2Chr 24.20-21 * 23:38: Jer 22.5 * 23:39: Psa 118.26

*Natit gail lotoŭusan nagəman hən nanonjan hən navile a pan
(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)*

³ Beti nəboŋ aYesu tobətah səbən len Naŵehuh Oliv, ahai susur san gail logəm həni luke, “Natgalen gotomadhakele mai ginamito levisi ŋais? Nəsa teŵusan nagəmaian saŋ? Nəsa teŵusan nəboŋ navile a pan binoŋ?” ⁴ AYesu isor var galit ke, “Mətelələgau! Avan ideh sategəras gamito, ⁵ husur dereh tisoŭur legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau aKristo,’ ale dereh legəras tisoŭur nəboŋ ləbəkəmaianan. ⁶ Dereh mətesəsəlon hən nəwalan hən nəbilitibalan gail mai na-kel-uri-an hən nəbilitibalan gail am. Be samtemətahw, husur timasvisi magenan, be səbar nagilen sal. ⁷ Naluŵoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nəbilitibalan mai naluŵoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh nəhanian teŭuer mai tikad nəbilitidu gail husur naut gail. ⁸ Be natgalen p̄isi lohūm natubatan ŋai hən napəŋasan hən nəpasusan. Dereh lisa van vəsa, levisi vəha-səbsoŭur am len nəboŋ ləbəkəmai.

⁹ “Beti dereh lerij gamit len navəlan alat ləbəkəmas tabtab hən gamito mai ləbigol mətəbimat. Naluŵoh hən nəvanuan naut tiltile dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw. ¹⁰ Ale len nəboŋ enan tisoŭur dereh lipair dan ginau, lemətahun bun galit gabag, lerij galit gabag len navəlan aenemi salit gail. ¹¹ Ale ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi, legəras nəvanuan tisoŭur. ¹² Ale husur nəsaan biperŋan naut p̄isi, na-ləmləmas-buni-an sinəvanuan b̄isoŭur dereh tegəm kəkereh. ¹³ Avil nəvanuan tokad nə-darj-buri-an van vəbar nagilen, gai dereh aGot tilav kuvi hən b̄ikad nəmauran vi sutuai. ¹⁴ Ale nəvanuan sagw gail dereh likel ur na-kel-uri-an tovoi egai hən natohan pipihəbalan aGot, len navile a pan kavkav, hən ke, naluŵoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi ləbesəsəlon hən bai, beti nagilen navile a pan tegəmai.”

*Natit tomədas naut tolo
(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24)*

¹⁵ Gaiug gotoŵuruŋ nategai, geŵuruŋ ləboii. AYesu isor am ke, “Imagenan, nəboŋ mətəberis nəsa ahai kelkel ur, aTaniel, totos husuri a m̄no, nəboŋ mətəberis natit aGot tomətahun buni, toil len naut tolo, tomədas bun naut enan van vagol toŭəbəsəw vi sutuai,* ¹⁶ len nəboŋ enan, alat aJutea limasgam dan naut enan vi lan naut tobaŋ v̄ehuh. ¹⁷ Avan ideh b̄iŋavŋav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satimariŋ vi lohoim hən b̄itariv kukuv natite dani. ¹⁸ Ale ideh b̄eum marireu san, satetəlmam hən b̄ilav nahurabat san. ¹⁹ Len nəboŋ enan nəmauran dereh tidaŋ vəsa habat hən apəhaŵut ideh totian o tovəhasus. ²⁰ Be mitisor tuŵ vi təban aGot ke nə-gam-yav-an samit satipat len nahəbati naut susus o len nəSappat ideh. ²¹ Nokəmaianan husur len nəboŋ natgalen b̄evisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an dereh tidaŋ habat səhor nəboŋ ta sutuai len natubatan, vəbar nəboŋ ta daməŋai, ale asike idaŋ səhori tətəs am boŋ ideh.* ²² Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an taŋidol len nəboŋ galenan, nəvanuan p̄isi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan p̄isi teŋidol m̄nos alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

²³ “Beti avan ideh b̄ikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai sagal!’ samtedəlomi. ²⁴ Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel nasuhunian nəvanuan gail lotoŭarj habat lan. Lətaləboi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh ligole len namerikel galenan. ²⁵ Nalələgauan enan, nukelə hən mətəbələboi nəsa b̄evisi. ²⁶ Imagenan, nəvanuan gail ləbikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo satotoh len naut masmas toŭəbəsəw!’ samtivan varisi. Ləbike, ‘Məteris, satususuah lohoim,’ samtedəlomi. ²⁷ Husur, nəboŋ aNatun Nəvanuan b̄egəmai,

* 24:15: Dan 9.27, 11.31, 12.11 * 24:21: Dan 12.1

dereh tehum nasēmōropun togol nēmav kavkav toñial, nēvanuan ðisi lerisi. ²⁸ Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman namēsav tohanhan natit tomat dereh lemələh gēm ðon ei.”*

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)

²⁹ AYesu isor am, ike, “Nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan ðinon, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike eñial; dereh nañeso gail lerus vi pan dan nēmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nēmav dereh lekurkur habat.’† ³⁰ Beti natit tovəhot nagəmaian siNatun Nəvanuan dereh tevisi len nēmav, ale naluŋoh hən nēvanuan gail ðisi len navile a pan dereh leləŋon tisa habat, litaŋ. Beti dereh leris aNatun Nəvanuan togəm len nēmavukasw len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.* ³¹ Len nabiltiwalan hən nətrampet‡ dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut ðisi len navile a pan kavkav hən ləbetətariv ðonðon hən alat aGot tolekis hən galito hən ləbevi esan.”*

Nasoruan kəta husur nəhai nafik

(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)

³² AYesu ike, “Ivoi hən mətələboi səhot natsua nəhai nafik ðevūsani. Nəboŋ nəpashət nafik səmasmas am be todumoh, mətələboi ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ. ³³ Len nañide tomagenan, nəboŋ mətəberis natgalen ðisi notomadhasor husuri, dereh mətələboi ke natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai tia bopita. ³⁴ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen ðisi ləbisarpoh. ³⁵ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.”

Utaut!

(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)

³⁶ AYesu isor am ike, “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboi. Aŋel gail len nēmav mai aNatun aGot, galit ləsaləboi, avil aGot Tata səbən, gai eləboi. ³⁷ Nagəman siNatun Nəvanuan dereh tehum nəboŋ siNoah gail. ³⁸ Len nəboŋ siNoah gail, nəboŋ nilev sagəm sal, nēvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludañ hən nələhan gail van vəbar nəboŋ aNoah tobis len nəak.* ³⁹ Nəvanuan gail ləsənu səhot nəsa ðevisi van vəbar nilev egəm lev kuv galit ðisi.* Nəboŋ aNatun Nəvanuan ðegəmai, dereh timaienan.

⁴⁰ “Len nəboŋ enan, dereh tikad nauluñan toru artoum marireu. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. ⁴¹ Dereh tikad napəhañut toru artolis dasdas namisurhuwit. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. ⁴² Imagenan, mətehulahul, husur mətsaləboi nəboŋ aMasta samit ðegəmai. ⁴³ Be mətələboi səhot nategai: amahean naim taləboi namityal nēvanuan vənənah tagəmai, amahean talele hən nēvanuan asike təlavutur vi lohoim san. ⁴⁴ Gamit am mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətsəvatvat viri.”

Naslev today len nauman simasta san mai togon sədaŋ lan

(Luk 12.41-48)

⁴⁵ Ale aYesu ibol pusan, ike, “Avan sua ikad naslev eru, be ta be ivoi səhor togon? Naslev sua idaŋ len nauman san, ikad namitisau hən nəmauran tonor. Ale amasta san itabtabuh lan hən ðekətkəta təban naslev san gail len naim san, hən ðevəŋan galito len namityal tonor həni. ⁴⁶ Amasta bivahim, ðisañ naslev enan togol nauman san, aslev enan

* 24:28: Namilen hum ma toke: nəboŋ nəsa notomadhakele ðevisi, dereh mətələboi nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan togəm pəpadaŋ. Be husur nabiltiman tohanhan natit tomat evi nəharhar sisoltia gail ta Rom, namilen hum ma toke: navəshəsoltia dereh legəm ðon ei. † 24:29: Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10, 31, 3.15. Naut toke: natit gail len nēmav dereh lekurkur habat, ikad namilen sual am len nasoruan ta Kris hum ma toke: aGot dereh tilav kuv alat lotokad nədaŋan len nēmav dan namilelit hən nədaŋan. * 24:30: Dan 7.13 ‡ 24:31: Nəboŋ gotoñuv nətrampet, nəwəlan han esəhor nəwəlan hən nahəmadu. * 24:31: Deu 30.4; Neh 1.9 * 24:38: Gen 6.9–7.5 * 24:39: Gen 7.6–24

dereh tehəhañur habat. ⁴⁷ Nukel nakitinan mai gamito, amasta enan dereh titabtabuh len naslev enan hən ðekətkəta təban natit þisi san. ⁴⁸ Be naslev togon isa. Hum ma gai toke, ‘Amasta sagw dereh titoh a tut tebəlav.’ ⁴⁹ Beti etubat ðas naslev gail lototoh len navəlan, ale ihan, emun mai alat lototərog akis. ⁵⁰ Ale amasta dereh tetəlmam len nəmariboŋ naslev enan səvatvat viri mai namityal naslev saləboii. ⁵¹ Dereh amasta tita kotovi, teriŋi len naut nəvanuan gəgəras lototohtoh lan. Len naut enan lutaŋ habat, kat þurbur nariðolit bathut loləŋon isa vəsa batbat.”§

25

Nəbəl þusan husur navensus tosəŋavur

¹ Beti aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav hum nakiŋ, ike, “Datoləboi datbenənoñ hən natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mai navensus tosəŋavur lotolav nañial salit, yar van hən ləbebubur mai naluñman ðilah.* ² Galit erim lovi hoñon, erim lukad namitisau hən nəmauran tonor. ³ Navensus lotovi hoñon, lupat nañial salit gail be ləsəpat naoil ideh. ⁴ Navensus lotokad namitisau hən nəmauran tonor, lupat nañial salit gail mai lupat nabiliwai hən naoil gail am.

⁵ “Nəboŋ naluñman ðilah tovəlo, navensus gail þisi losusuh metanoñ, gol lupatmari. ⁶ Tuðloh len mariug nəkaian sua evi məhat, ‘Məteris! Naluñman ðilah bogai! Gəm risi, ke “Ivoi,” maii!’ ⁷ Ale navensus gail lule məhat, logut kuv nadurinen nawik hən nañial salit gail. ⁸ Be torim lotovi hoñon lukel mai torim lotokad naləboian ke, ‘Lav naoil ideh samit mai ginamito, husur nañial sinamit gail ləsəpaŋ savoi, dereh limat.’ ⁹ Be alat lotokad naləboian luke, ‘Ao, datbigol ðimaienan, dereh naoil teñidol hən gidat þisi. Mitia vur ideh samito len naim þurþur.’ ¹⁰ Ale luvan hən ləbevuri. Be nəboŋ lotoyar van sal, naluñman ðilah evisi. Beti navensus torim lotoutaut tia, lutah maii, loðis lohoim hən nəlahan. Ale nəvanuan nauman ekəkol gat nabopita. ¹¹ Nəboŋ namityal topair, navensus lotoñur naoil lotəlmam, lukai ke, ‘Nasuð, Nasuð, səŋav hən nabopita hən ginamito!’ ¹² Ris tosor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamito, nəsaləboi kas gamito.’ ”

¹³ AYesu imaris kotov nəbəl enan ike, “Imagenan, mətehulahul hən asike mətbesuñman navensus lotovi hoñon, husur mətsaləboi nəmariboŋ o namityal hən natəlmaman sagw.”

Nəbəl þusan husur naslev totor mai nəvat (Luk 19.11-27)

¹⁴ AYesu isor tətəs husur natəlmaman san, ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toutaut hən ðivan len nəyaran sua. Ekis naslev san gail gəmai ale eriŋ natit san gail len navəlalito. ¹⁵ Ilav nəvat mai galit vिसusua tonor hən namitisau salito. Ilav nətalent torim mai naslev sua, ilav nətalent toru mai naslev sua am, ale ilav tosua mai naslev togon.† Ale vəha-sua ŋai eriŋ naut enan len nəyaran san. ¹⁶ Naslev tokad nətalent torim eum lan van ikad erim am. ¹⁷ Len nañide tomaienən, naslev tokad toru, eum lan van ikad eru am. ¹⁸ Be aten tokad nətalent tosua, evivile, ehir nabur len tan ale itavun susuan nəvat simasta san.

¹⁹ “Idareh buni amasta sislev galenan etəlmam hən ðələboi nəsa lotogole len nəvat san. ²⁰ Naslev, amasta tolav nətalent torim maii, ipat nətalent torim am gəm həni ike, ‘Nasuð, gulav nətalent torim mai ginau, ale len torim enan nopisan erim eg am.’ ²¹ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sañ ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit

§ 24:51: Len nasoruan ta Kris ike: amasta dereh tita kotov naslev, riŋ nahudhute len naut nəvanuan gəgəras gail lototohtoh lan. * 25:1: Len nasoruan ta Kris sake aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav, be nasoruan enan ipat gegai hən ðisor vəsvəsai nəbəl þusan tohusuri. Navensus gail hum ma lotovi galevis len naluñoh sivensus ðilah, ale luvan hən ləbebubur mai naluñman ðilah mai naluñoh san. Nəboŋ naluñoh toru arbiðon, nəlahan etubat.

† 25:15: Nətalent esua ŋai evi naþurþuran hən nauman hən nasihau tovi 15.

tokəkereh notoriņi len navəlañ, imagenan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəberij natit tisobur len navəlañ. Gegəmai, gehəhaṽur mai ginau!

²² “Beti naslev, amasta tolav nətalent toru maii, egəm həni ike, ‘Nasub, gulav nətalent toru mai ginau, ale len toru enan nopisan eru eg am.’ ²³ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sañ ikab! Govi naslev tovoi, todaņ len ginau. Gudaņ len natit tokəkereh notoriņi len navəlañ, imaienan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəberij natit tisobur len navəlañ. Gegəmai, gehəhaṽur mai ginau!’

²⁴ “Beti naslev, amasta tolav nətalent tosua maii, egəm həni ike, ‘Nasub, noləboii tia ke govi nauluñan totaltal, len nəmatuan gulav nəhanian dan naut gəsəməbule lan, gotətariv wit len naut gəsədaņdaņ namisurhute lan. ²⁵ Imagenan nomətahw, ale nua susuan nətalent sañ len tan. Nəvat sañ bogai.’ ²⁶ Amasta san isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa gotovekan. Gəbinau ke notovi nauluñan totaltal, gəbinau ke notolav nəhanian dan naut nəməməbule lan, gəbinau ke nototətariv wit len naut nəmədaņdaņ namisurhute lan, ²⁷ imabe gəsariņ nəvat sagw len nalulutar? Gətagol tomaienan, nəboņ nototəlmam, nətəlav nəvat sagw mai naintəres han.’ ²⁸ Ale ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Lav kuv nətalent dan ategai, lavi mai atea tokad tosəjavur. ²⁹ Husur avan ideh toum tovoi len nəsa tokade, dereh nilav tisobur am maii hən bəpul həni. Be avan ideh toñidol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade, dani. ³⁰ Naslev sagol natideh savoi, bar həni vivile len nəmargobut, len naut enan dereh tikad nətaņan mai na-desdes-batriṽoriṽ-an.’

Napəpəhwan naməkot hən navoian dan nəsaan

³¹ “Nəboņ aNatun Nəvanuan bəgəmai len namənas hən nəyalyalan san, mai aņel gail p̄isi, dereh tebətah len nabiltihai bətbətah san toyalyal hum nakiņ. ³² Beti naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail p̄isi dereh libonbon len nəhon. Ale dereh tēpəpəhun galito hum nəvanuan nasipsip topəpəhun nasipsip gail dan nənani gail. ³³ Dereh teriņ nasipsip gail len nəmatu san mai nənani gail len nəmair. ³⁴ Beti nakiņ dereh tikel mai alat len nəmatu san ke, ‘Gamit, aTəmagw tovoi buni hən gamito, mətəgəmai! Mititoh pipihabəlan aTəmagw len naut toutaut həni tia m̄os gamito len natubatan, nəboņ togol navile a pan. ³⁵ Husur nəboņ notomalkəkət, mətovəņan ginau; nəboņ notomaduh, mətulav nəwai mai ginau; nəboņ notovi metḃos, mətokis ginau vi lohoim samito; ³⁶ nəboņ notomalmlal hən nahurabat, mətukol nahurabat len ginau; nəboņ notoməsah, mətəkətkəta təban ginau; nəboņ nototoh len naim bəbaņis, mətogəm, m̄ədoņ təban ginau.’ ³⁷ Beti alat lotonor dereh lisor vari ke, ‘Nasub, namtoris gotomalkəkət namtovəņan gaiug ḡais? Namtoris gotomaduh namtulav nəwai mai gaiug ḡais? ³⁸ Namtoris gaiug gotovi metḃos namtous gaiug vi lohoim sinamit ḡais? Namtoris gotomalmlal hən nahurabat namtukol nahurabat len gaiug ḡais? ³⁹ Namtoris gotoməsah o namtoñədoņ təban gaiug ḡais len naim bəbaņis?’ ⁴⁰ Ale nakiņ dereh tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboņ mətugole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ḡai, mətugole van hən ginau.’

⁴¹ “Beti dereh tipair, tikel mai alat len nəmair san ke, ‘Gamit, aGot togol nəmauran samit tosa vəsa, mətēvi tut dan ginau, mətēvi lan nəhab topaņ vi sutuai aGot toutaut həni tia m̄os natəmat mai aņel san gail! ⁴² Husur nəboņ notomalkəkət, mətəsavəņan ginau; nəboņ notomaduh, mətəselav nəwai mai ginau; ⁴³ nəboņ notovi metḃos, mətəsakis ginau vi lohoim samito; nəboņ notomalmlal hən nahurabat, mətəsakol nahurabat ideh len ginau; nəboņ notoməsah o nototoh len naim bəbaņis, mətəsañədoņ təban ginau.’ ⁴⁴ Beti dereh lisor vari ke, ‘Nasub, ḡais namtoris gaiug gotomalkəkət, o gotomaduh, o gotovi metḃos, o gotomalmlal, o gotoməsah, o gototoh len naim bəbaņis be namtsavi tarhət sañ?’ ⁴⁵ Ale dereh tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboņ mətəsgole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ḡai, mətəsgole van hən ginau.’ ⁴⁶ Beti alatenan

dereh levi tut, vi lan nəpanismen topat vi sutuai, be alat lotonor levi lan nəmauran vi sutuai.”*

26

Na-sor-utaut-an hən ləbitah gat aYesu

(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tononŋ, ikel mai ahai susur san gail ike, ² “Mətoləboii tia ke nəboŋ nəmariboŋ b̃eru b̃inoŋ dereh tikad nəPasova, ale aNatun Nəvanuan, dereh leriŋi len navəlan alat ləbiŋos gati len nəhai balbal.”

³ Len namityal enan ab̃iltihai tutumav mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail, luḃonḃon len nab̃iltiim seḃiltihai tutumav, nahəsan aKaiafas. ⁴ Lusor utaut hən ləbigol nagərasian ale tah gat aYesu hən ləbigol b̃imat. ⁵ Be luke, “Sadatigole len Nəhanan egai, hən asike nəvanuan gail ləbeluḃoh hən ləbiḃal taḃtaḃor, mədas natit gail.”

Napəhaḃut sua evəhas aYesu

(Mak 14.3-9; Jon 12.1-8)

⁶ Len nəboŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a m̃o. ⁷ Ale napəhaḃut sua tolav nab̃otel lotoum həni hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu tohan. Ilav nab̃otel enan topul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale eb̃iri len nəkadun aYesu. ⁸ Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, nəlolit epəŋasi. Luke, “Imabe tomədas natenan? ⁹ Ivoi am taḃur həni m̃os nəvat tosoḃur ale təlav nəvat enan mai naməsal gail.” ¹⁰ Be aYesu toləboi natenan ikel mai galit ke, “Imabe mətugol nəlon alitegai isa? Gai igol natit tokab hən ginau. ¹¹ Mitinau nategai! Naməsal gail lutoh mai gamit akis, be ginau, asike nutoh tabtab hən ginau.* ¹² Nəboŋ alitegai toḃir naoil len ginau, eutaut hən nibegw hən ləbitavuni. ¹³ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut p̃isi len navile a pan lotokel ur na-kel-uri-an tovoi lan, dereh lisor husur nəsa alitegai togole, gol ke nəvanuan gail ləbinau gati.”

Ajutas isor utaut hən b̃eḃur hən aYesu

(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)

¹⁴ Beti, ahai susur lotovi 12, galit sua, nahəsan ajutas Iskariot, ivan hən ab̃iltihai tutumav gail, ¹⁵ ike, “Nəberiy aYesu len navələmito, mətudaḃ hən mətḃilav nəvat tevis mai ginau?” Ale lulav nakoin nasilva tovi 30 maii.* ¹⁶ Len nəboŋ enan van, ajutas idas p̃isal hən beriy aYesu len navələlito.

NəPasova naməkot

(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30)

¹⁷ Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, ahai susur gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Goləŋon ke namteutaut hən gəbihan nəPasova a be?” ¹⁸ Ale ike, “Mətevi lan nab̃iltivile Jerusalem. Dereh məteris nauluḃan sual ei, ale kel maii ke, ‘Ahai p̃usan ike: Nəboŋ sagw egəm pəpadaŋ. Dereh nihan nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail len naim saḃ.’” ¹⁹ ŋa ahai susur gail lugol nəsa aYesu tokel mai galito, ale loutaut hən nəhanian hən nəPasova.

²⁰ Nəboŋ namityal tomasur, aYesu itah mai ahai susur lotovi 12 len natev hən ləbihan. ²¹ Nəboŋ lotohanhan sal, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua dereh teriy ginau len navəlan aenemi sagw gail.”* ²² Ahai susur gail nəlolit isa masuḃ, ale galit ḃisusua lotuḃat usi ke, “Nasuḃ, ase lai? Savi ginau a?” ²³ Isor var galit ke, “Gamit məttohanhan mai ginau, gamit sua toriy navəlan len nasiloh mai navəlagw, dereh teriy ginau len

* 25:46: Dan 12.2 * 26:11: Deu 15.11 * 26:15: Zec 11.12 * 26:21: Psa 41.9

navəlan aenemi sagw gail. ²⁴ Husur aNatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a m̃o, avil atenan toriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran sitenan tisa vəsa tibabtat! Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!”* ²⁵ Ale aJutas, gai b̃eriŋi len navəlan aenemi san gail, gai am eusi ke, “Hai p̃usan, savi ginau a?” Ale aYesu isor vari ke, “Evoi, gaiug boh gukele.”

Nəhanan məkot siNasuḽ
(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²⁶ Nəboŋ lotohan tin sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai ahai susur gail, ike, “Lavi, hani, nibegw bogai.” ²⁷ Ale nəboŋ tolav nab̃iliwai topul hən nəwain, esipa hən ale ilavi mai galito, ike, “Gamit p̃isi mətemun lan, ²⁸ husur nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail.* Nəda eg hagw b̃isel, eḅusan nəmatan sagw tohum natutumavan hən b̃erub̃at nəsaan gail dan nəvanuan tosobur. ²⁹ Ale nukel mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihabəlan aTəmagw, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəb̃emuni mai gamit ei.” ³⁰ Beti lokəkai hən nəb̃e hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Naḅehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

³¹ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Len mariug egai dereh gamit p̃isi mitigam dan ginau. Husur len natosian siGot ike, “Dereh niḅabun nəvanuan nasipsip, ale navəshəsipsip ligam ḅisusua.”*

³² Avil, nəboŋ nəb̃imat ale aGot b̃igol nəb̃ile məhat, dereh neil a m̃o hən gamito vi lan naut a Kalili.” ³³ Ale aPita isor vari, ike, “Naut kəmas nəvanuan p̃isi ləb̃igam dan gaiug, ginau asike nugam dan gaiug boŋ ideh!” ³⁴ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, len mariug eg ŋai, a tahw hən natouluḡnan b̃ekəkəraiko, dereh gikel vəha-tor hən ke gəsaləboi ginau!” ³⁵ APita ikel mai ke, “Ao, naut kəmas nəb̃imat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləboi gaiug!” Ale ahai susur gail p̃isi lokəmaienan.

AYesu isor tuḅ a Ketsemane
(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)

³⁶ Beti aYesu iyar mai galito vi lan naut a Ketsemane, ale ikel mai ahai susur gail ke, “Mətebətah gegai, ale nivan ea hən nəb̃isor tuḅ.” ³⁷ Esəhar aPita mai anatun aSepeti gəlaru, aJemes mai aJon, etub̃at lolosa, nəlon isa vəsa habat. ³⁸ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuḅ! Ehum nalolosaan ikabut gol nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele mai ginau!”

³⁹ Nəboŋ toyar van kəkereh am, iḅov len tan, kəta vi pan, ike, “Tata sagw, b̃ike b̃inor len naləŋonian saḡ, gilav kuv nab̃iliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləŋoni, Tata gigol nəsa ŋai gaiug gotoləŋoni.”

⁴⁰ Beti etəlmam van hən ahai susur totor enan, isaḅ lotopatmari. Ikel mai aPita ke, “Mətsədəŋ səbar mətb̃ilele mai ginau len nəhaua tosua ŋai a? ⁴¹ Mətehulahul ale sor tuḅ hən asike mətb̃iteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon b̃igol nəsa tonor, nibemit sədaŋ, edədasi.”

⁴² Ale aYesu eriŋ galit tətəs, isor tuḅ, ike, “Tata sagw, gəb̃ike sanor len naləŋonian saḡ hən gəb̃ilav kuv nab̃iliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau, avil gəb̃ike nemuni, gigol nəsa gotoləŋoni!”

* 26:24: Psa 22.2-19; Isa 53 * 26:28: Exo 24.8; Jer 31.31-34 * 26:31: Zec 13.7 * 26:39: Len nasoruan siGot ta m̃o, nəboŋ lotoke nab̃iliwai, lusor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan mai nəlol paŋpaŋ siGot.

⁴³ Nəboŋ tosor tuṽ tonon etəlmam tətəs, isab̄ lotopatmari husur namətalit inoṽ masuṽ.
⁴⁴ Ŋa eriŋ galit tasi am, ivan, isor mai aTəman tətəs hum togole tia. ⁴⁵ Beti etəlmam van hən ahai susur totor, ikel mai galit ke, “Mətuṽpat sal a? Mətuŋavŋav sal a? Məteris! Namityal egəm pəpadaŋ. Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan alat nəsaan ta bogai! ⁴⁶ Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan b̄eriŋ ginau len navəlalito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu

(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴⁷ Nəboŋ aYesu tosorsor sal, aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, egəmai. Itah mai nab̄iltiṽoh lototəgau nab̄u nəbalan mai nəbatw gail. Ab̄iltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail losəvat naluṽoh enan. ⁴⁸ Ale aJutas isor utaut hən naṽusanian sua mai galit a m̄o, ike, “Nəboŋ nəbesuṽ nətərhon atenan, gai bolai. Tah gati.” ⁴⁹ Ale vəha-sua ŋai ivan hən aYesu ike, “Ivoi, Hai p̄usan,” ale esuṽ nətərhon. ⁵⁰ AYesu ikel maii ke, “Tegai, gaiug gigol nəsa gotogəm m̄osi.”

Beti logəm təban aYesu, lutah gati. ⁵¹ Ŋa galit sua lototah mai aYesu eliv kuv nab̄u nəbalan san, ita kotov nədariŋan naslev sebt̄ihai tutumav. ⁵² Beti aYesu ikel maii ke, “Riŋ təlmam hən nab̄u saṽ, bathut avan ideh toḅal hən nab̄u nəbalan, dereh nab̄u nəbalan tigol nəmatan san! ⁵³ Gamit mətsaləboii ke noləboi nəbeus aTəmagw hən navi-tərhəte-an san. Ale nətausi, gai tasəvat nab̄iltivəshəŋel tovi 12 gag ŋai. ⁵⁴ Nətagol tomagenan, natosian siGot lotoke timasvisi maiegai, lisarpoh mabe?”

⁵⁵ Len namityal enan ŋai aYesu ikel mai naluṽoh ke, “Imabe mətogəm, lav nab̄u nəbalan mai nəbatw gail gəmai hən mət̄bitah gat ginau hum notovi vanuan nəbalan toke t̄ib̄al mai alat lotoil a m̄o? Imabe mətsətah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot? Nəbətah, noḅusan ei len nəmariboŋ p̄isi. ⁵⁶ Avil nəsa tovisi gagai evisi hən natosian sihai kelkel ur b̄isarpoh.”

Beti ahai susur san p̄isi loriŋi, lugam mətahw dani.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Nəboŋ lotogam dani tonon, alat lototah gat aYesu losəhari vi lan naim siKaiafas tovi b̄iltihai tutumav, ale ahai p̄usan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail luḅonḅon ei. ⁵⁸ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar naholəvat todar vis naim sebt̄ihai tutumav. Ale nəboŋ toḅis lan, ebətah ei mai nəvanuan nauman gail hən b̄eris nəsa b̄evisi.

⁵⁹ Len naim, ab̄iltihai tutumav mai nəSanhitrin p̄isi ludas vanuan gəgəras gail ləḅidaṽ hən ləḅelibliḅon ke aYesu togol tosa, gol alat lotoil a m̄o loləboi ləḅigol b̄imat sile. ⁶⁰ Be ləsəsab̄ nalibliḅonəŋan ideh tonor hən aYesu b̄imat sile, naut kəmas nəvanuan gəgəras isob̄ur lotogəmai. Naməkot hən galito, eru arogəmai. ⁶¹ Aruke, “Ategai ike, ‘Noləboi nəḅigol naim siGot b̄imasirsir ale um tətəs həni len nəmariboŋ b̄itor.’ ”† ⁶² Beti ab̄iltihai tutumav ile məhat ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəḅetətəs gol gaiug? Na-kel-koti-an səlaru ekitin a?” ⁶³ Be aYesu sasor. Ale ab̄iltihai tutumav ikel maii ke, “Nukel idaŋ mai gaiug len nahəsən aGot nəkadun nəmauran, ke, gəḅevi aKristo, aNatun aGot, gikele mai ginamito!”

⁶⁴ AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele tia. Be nukel mai gamit ke, gagai van dereh məteris aNatun Nəvanuan b̄ebətah len navəlan nəmatu siGot tovi aB̄iltidaŋan. Dereh məteris b̄egəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

† 26:61: Jon 2.19. AYesu sakele ke, “Noləboi nəḅigol naim siGot b̄imasirsir,” ike “Mitigol naim siGot timasirsir.”

* 26:64: Psa 110.1; Dan 7.13

⁶⁵ Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkanun taŵtaŵor, itar nahurabat san hən bēvusan tomətahun nasoruan siYesu. Ike, “Gai isor mēdas aGot! Imabe datoləŋon nəvanuan ideh am hən bikel kot nəsaan sitegai? Gamit mətəsəsəlōŋ hən tosor mēdas aGot! ⁶⁶ Gamit mətunau mab hən?”

Lusor vari ke, “Inor hən bimat! Timasmat!”*

⁶⁷ Beti loŵulai nəhon aYesu, lotuhi, luŵosi.* ⁶⁸ Lohəlası ke, “Kristo, gətavi aKristo gəpəhav utaut! Kel mai ginamito, ase iŵos gaiug?”

APita ikele ke saləboi aYesu

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Len namityal enan aPita ebətah vivile len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav, ale natəbarehreh tovi slev egəm hən ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Kalili.” ⁷⁰ Be len nəhon alat lototoh ei aPita ike sakitin. Ike, “Gusor husur nəsa? Ginau nəsaləboi nəsa gotokele!” ⁷¹ Ale evi lan nametləkau, beti natəbarehreh togon tovi slev erisi, ikel mai galit ei ke, “Ategai itah mai aYesu ta Nasaret.” ⁷² Ale aPita ikel tasi ke sakitin, ita gat nasoran san len nahəsan aGot ike, “Ginau nəsaləboi atenan!” ⁷³ Len namityal tovan kəkereh galevis lotoil pəpadaŋ logəm hən, lukel mai aPita ke, “Kitin, gaiug am govi galit sua. Nəboŋ namttəsəsəlōŋ hən nadoloŋ, namttəsəsəlōŋ ləboi ke govi auleKalili, nadoloŋ ikel uri.” ⁷⁴ Beti len nahəsan aGot aPita ita gati ke nəsa tokele evi nakitinan. Ike, “Len nahəsan aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan! Asike nəbekitin, aGot tipansəm ginau!”

Vəha-sua ŋai natouluŋan ekəkəraiko. ⁷⁵ Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele tia ke, “A tahw hən natouluŋan bəkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor hən ke gəsaləboi ginau.”* Nasoran siYesu a ŋo etunus nəlon aPita, ale evivile, itaŋ habat.

27

Loriŋ aYesu len navəlan aPilate

(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jon 18.28-32)

¹ Pelan han, dudulan soŋilan, abiltihai tutumav p̄isi mai alat lotoil a ŋo hən nəvanuan gail, luḃonḃon tətəs hən ləb̄ihol kitev naḃisal hən ləb̄igol aYesu bimat.* ² Beti lubaŋjis gati, losəhari van, loriŋi len navəlan aPilate tovi gavna ta Rom.

AJutas itahətah hən gai

(Uman 1.18-19)

³ AJutas, toriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail, nəboŋ torisi ke nəSanhitrin toriŋi ke aYesu bimat, aJutas ipair dan nəsa togole. Ilav təlmam hən nakoin nasilva tovi 30 van hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ŋo hən nəvanuan gail. ⁴ Isor təvah mai galit ke, “Ginau nugol nəsaan husur noriŋ ategai len navəlamito hən bimat naut kəmas sagol kas natideh tosa.” Ris lotoke, “Natenan savi natideh len ginamito. Ipat len gaiug.”

⁵ AJutas ibar hən nakoin nasilva gail len naim siGot. Beti evivile, itahətah hən gai gabag hən bimat.

⁶ Abiltihai tutumav gail lulav nakoin galenan luke, “Sanor len nalo hən datḃeriŋ nəvat egai hən b̄ibon mai nəvat hən naim siGot bathut eb̄iŋḃiŋjal, eḃur nəda hən nəmatan sivan sua.” ⁷ Imagenan, luhol ḃonḃon. Nəboŋ lotohol tonōŋ, loḃur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ḃulau. Loḃur nətan enan hən b̄egəm vi ut natətavunan simetḃos gail. ⁸ Husur natenan, lokis nətan enan hən Marireu hən Nəda van vəbar nəboŋ ta daməŋai. ⁹ Beti nəsa ahai kelkel ur, aJeremiah toḃosi, isarpoh. Ike, “Lulav nakoin nasilva tovi 30, nəvat alat a Israel lotodaŋ hən ləbeḃur atenan hən, ¹⁰ ale loḃur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ḃulau, hum Nasub̄ aGot tokele hən ginau.”*

* 26:66: Lev 24.16 * 26:67: Isa 50.6 * 26:75: Mat 26.34 * 27:1: Asike alat a Rom lotoil a ŋo ləb̄idaŋ hən, naŋu gail lodədas ləb̄igol avan ideh bimat. * 27:10: Zec 11.12-13; Jer 18.2-3, 19.1-13, 32.6-15

AYesu a ño hən aPilate
(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jon 18.33-38)

¹¹ Nəboŋ lotosəhar aYesu van hən nəgavna ta Rom tonor, eil len nəhon. Ale agavna Pilate eusi ke, “Gaiug govi kiŋ seJu gail a?” AYesu isor vari ke, “Gaiug boh gukele.”

¹² Be nəboŋ abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ño hən nəvanuan gail lotoil hirhir lan, sor tasi, aYesu sakel natideh. ¹³ Beti aPilate eusi ke, “Gəsasəsəlon hən natit tosobur lotosor tas gaiug həni a?” ¹⁴ Be aYesu sasor vari, sakel kas natuhsoruan ideh, gol nəgavna iŋaŋ habat lan.

Pilate eriy aYesu len nəmatan
(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

¹⁵ Len Nəhanan nəPasova ŋisi, nəgavna ikad nəvide sua. Idañ hən avan sua totoh len naim bəbaŋis bəvivile husur naləŋonian sinaluŋoh. ¹⁶ Len nəboŋ enan, len naim bəbaŋis, ikad naluŋan sua nəvanuan ŋisi lotoləboii, nahəsan aYesu Parappas. ¹⁷ Nəboŋ naluŋoh lotobonbon sal, aPilate eus galit ke, “Mətoləŋon ke nigol ase tevivile? AYesu Parappas o aYesu lotokisi hən aKristo?”

¹⁸ (APilate eləboi buni ke naJu gail loriŋ aYesu len navəlan husur lototabulol bulosi.)

¹⁹ Len namityal enan, aPilate ebətah len nəhai bətbətah hən nakotan. Nəboŋ tobətah maienan, asoan esəvat napisulan van həni toke, “Sagigol natideh hən atenan tonor, bathut daməŋai len nəbəber, noləŋon isa masuŋ husuri.”

²⁰ Avil abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ño hən nəvanuan gail lusorsor mai naluŋoh hən ləbigol husur galito, us aPilate hən bigol aParappas bəvivile mai aYesu bimət. ²¹ Imaienan, nəboŋ agavna tous galit tətəs ke, “Mətoləŋon nəbigol gəlar ta be bəvivile ños gamito?” Lusor vari ke, “Parappas!” ²² APilate esəhoŋut, eus galit ke, “Bimagenan, nigol nəsa hən aYesu lotokisi hən aKristo?” Galit ŋis luke, “Timat len nəhai balbal!” ²³ Ris aPilate tous galit ke, “Bathut nəsa? Gai igol nəsa tosa?” Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

²⁴ Nəboŋ aPilate toləboii ke edədas bigol natideh hən bəgəgel hən nənauan salito, be nabiltimədasian etubət len naluŋoh, ilav nasiloh toplu hən nəwai. Len nəhon nəvanuan gail ekəkəsəval.† Ikel mai galit ke, “Nəda hən nəmatan sitegai, səpat len ginau. Ipat len gamito!” ²⁵ Beti nəvanuan gail ŋisi lusor vari ke, “Nəda hən nəmatan san tipat len ginamito, mai len nəpasusan sinamito!” ²⁶ Beti igol aParappas evivile ños galito, be igol nasoltia san tobilas habat hən aYesu.‡ Ale eriy aYesu len navəlalito hən ləbiŋos gati len nəhai balbal.

Nasoltia gail lusor viles aYesu
(Mak 15.16-20; Jon 19.2-3)

²⁷ Beti nasoltia sigavna gail losəhar aYesu vi lohoim sisoltia gail, ale galit ŋisi luŋonbon garu lan. ²⁸ Lukol nahurabat san dani, lukol nahurabat bisibis hum sekiŋ lan. ²⁹ Lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum nabulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ. Loriŋ natsua hun nəhaie len navəlan nəmatu hum nəhai sekiŋ. Beti lotənedur bathurien, lotubət sor vilesi ke, “Sal suh nakiŋ seJu gail!” ³⁰ Loŋulaii, ale lusabul natenan hun nəhaie dani, luŋas nəkadun həni. ³¹ Nəboŋ lotosor vilesi tonor, lukol nahurabat bisibis dani, lukol nahurabat san lan tətəs, ale losəhari van hən ləbiŋos gati len nəhai balbal.

† 27:24: Ekəkəsəval hən bəvūsani ke gai ehusur nanoran, sagol natideh tolaŋur nanoran. ‡ 27:26: Nəboŋ nasoltia gail lotobilas aYesu, lobilasi hən nəhau tokad natuhmetəlai o nahudhubələsehwi gail tokan lan. Len nalo silat a Rom, nəvanuan ideh nakotan toke timasmat, a tahw hən nəmatan, lobilas habat həni. Na-bilas-habat-həni-an enan evi nəpanismen totibau toləboi bigol nəmatan.

Luḡos gat aYesu len nəhai balbal
(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

³² Len nəyaran salit dan nabiltivile, lobubur mai auleSairin sua nahəsan aSimon. Lugol atenan ipat nəhai balbal siYesu. ³³ Nəboḡ lotobar naut a Kolkota (namilen nahəsenan tovi Naut hən Nabəlashukadhutəmat). ³⁴ Lulav nəwain lotobul hən natit tokon masuṽ lan maii, be nəboḡ aYesu tomun risi, emətahuni. § ³⁵ Beti luḡos gati len nəhai balbal.*

Nəboḡ lotoḡos gati tonoḡ, loḡəpehun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləḡisaḡ ase ḡilav nahurabat ṽisusua. ³⁶ Ale lobətah, kətkəta kəkol hən aYesu ei. ³⁷ Lutos gat nəsa aYesu togole tosa, ale loriḡ na-kel-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun. Ike, “AYesu bogai, Kiḡ seJu gail.” ³⁸ Ikad nəvanuan vənṽənah eru artotahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.

³⁹ Nəvanuan gail lotoṽot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loḡit nəholit van həni,* ⁴⁰ luke, “Gaiug goləboi gəḡbigol naim siGot ḡimasirsir ale len nəmariboḡ ḡitor um təlmam həni a? ḡimagenan, gəḡbevi aNatun aGot, lav kuv gaiug gabag! Mariḡ dan nəhai balbal!”*

⁴¹ Len naṽide tomaianan, aḡiltihai tutumav gail, alat lotoil a ḡno hən nəvanuan gail mai ahai ḡusan gail hən nalo lusor vilesi, luke, ⁴² “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas ḡilav kuv gail! Inau ke tovi kiḡ seIsrael a? ḡimagenan, timariḡ dan nəhai balbal ale dereh datedəlomi ke tovi kiḡ. ⁴³ Eriḡ nəlon len aGot mai ike tovi aNatun aGot. Imagenan, gagai aGot ḡeləḡoni, tilav kuvi.”*

⁴⁴ Nəvanuan vənṽənah gəlaru artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaianan, arohəlasi.

Nəmatan siYesu
(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

⁴⁵ Len natuḡḡial nəmargobut ikabut gol ḡis naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau. ⁴⁶ Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat len nasoruan matmat san ke, “Eli, eli, lema sapahtani!” namilen, “Got sagw, Got sagw, goriḡ gəḡbulan ginau sil nəsa?”*

⁴⁷ Nəvanuan galevis lotoil ei lotosəḡəloḡ həni, lunau suluṽi, lunau ke tokis aEliḡah. ⁴⁸ Vəha-sua ḡai galit sua ilav naspons** igol topul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən ḡemuni.* ⁴⁹ Be galevis am luke, “Riḡi! Datebunus risi ke aEliḡah dereh tegəm lav kuvi o təḡuer.”

⁵⁰ Beti aYesu ikai habat tətas am, eməsol, imat.

⁵¹ Len namityal enan ḡai, nəkaliko mətortor totahətah len naim siGot, tuḡat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.* Nətan ekurkur, nəvat gail lumaḡulḡul, ⁵² nəḡurhuvat nəmatan losəḡav. Ale aGot igol nəvanuan isoḡur lotovi esan lule məhat dan nəmatan. ⁵³ Ale lovivile dan nəḡurhuvat nəmatan gail. Husur na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu loḡis len nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale lovisi hən nəvanuan isoḡur.

⁵⁴ Nasenturion mai nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən aYesu len nəhai balbal, nəboḡ lotoris nadu mai natit gail am lotovisi, lomətahw habat. Luke, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

⁵⁵ Len naut enan ikad napəhaṽut tosoḡur lotohusur aYesu, kətkəta təban len nəyaran san a Kalili gəmai. Alatenan loil a tut dan nəhai balbal, lokəta ris nəsa tovisi.* ⁵⁶ Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan aJemes mai aJosef; togon asoan aSepeti, anan aJemes mai aJon.

§ 27:34: Psa 69.21. Lobul hən natit tokon masuṽ len nəwain hən nabus hən na-ḡos-gati-an asike ḡibar masuṽ hən avan ideh lotoḡos gati len nəhai balbal. * 27:35: Psa 22.18 * 27:39: Psa 22.7 * 27:40: Mat 26.61; Jon 2.19 * 27:43: Psa 22.8 * 27:46: Psa 22.1 ** 27:48: Naspons evi nəkasbəta nətas. Evi natsua tomədmədau toyanjary totov len naut nasəhau tovi pan len naliliṽol. Ibaḡ ḡur. * 27:48: Psa 69.21 * 27:51: Exo 26.31-33 * 27:55: Luk 8.2-3

Nətavunan siYesu
(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

⁵⁷ Nəboŋ namityal pəpadan bimasur, aJosef tovi auleArimatea sua tokad natite mai tohusur aYesu, ⁵⁸ ivan hən aPilate. Eus niben aYesu. APilate idam hən ale ikele idan ke lipat niben mai aJosef. ⁵⁹ Ŋa aJosef eruŋ gole len nəkaliko tovi linen toveveu. ⁶⁰ Eriŋi len nəburhuvat nətavunan san toveveu, tota puŋuli tia len nəvat. Erib hən nəbiltivat hən bapat gol nabopita hən nəburhuvat nəmatan enan, ale ivan. ⁶¹ AMeri ta Maktala mai aMeri togon arobətah a mo, a tut kəkereh dan nabopita hən nəburhuvat nəmatan.

Lokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan

⁶² Pelan han, tovi nəmariboŋ tohusur Nəboŋ hən Nautautan hən nəPasova, abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail luŋbonŋon, luvan hən aPilate. ⁶³ Ale luke, “Nasub, namtunau təlmam hən nəsa nəvanuan gəgəras egaii tokele nəboŋ tomaur sal. Ike, ‘Len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol nile məhat.’” ⁶⁴ Imaienan, namtuke gikele hən nasoltia sam gail ke lekətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan vəbar nəmariboŋ titor. Asike datbigole, ahai susur san gail hum ma ləbevənoh niben ale kel mai nəvanuan gail ke tole məhat dan nəmatan tia! Ale bimaianan, nagəgərasan enan dereh tesəhor nagəgərasan tokele a mo.”

⁶⁵ APilate isor var galit ke, “Səhar nasoltia na-kətkəta-kəkol-an gail van, ale len namitisau ideh məttokade, mətekətkəta kəkol gat nəburhuvat.” ⁶⁶ Ale luvan, lokəkol gat nəburhuvat nəmatan, loriŋ na-burut-gati-an lan ale loriŋ nasoltia gail hən ləbekətkəta kəkol hən. Lugol natgalenan len nəSappat.

28

Na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

¹ Nəboŋ nəSappat enan tonon, nəmav topitau dudulan soŋilan, len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* aMeri ta Maktala mai aMeri togon luvan varis nəburhuvat nəmatan.* ² Vəha-sua ŋai ikad nəbiltidu, bathut aŋel sua siNasub evi pan dan nəmav, ale erib kuv nəbiltivat topat gol nəburhuvat, ebətah lan. ³ Nənahənah han emial hum nəkabil mai nahurabat san epəhw yesyes hum nasno. ⁴ Nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən nəburhuvat, ninelit epil lan, loŋinŋinikot, luteh matmatiov. ⁵ Beti aŋel isor mai napəhaŋut gəlaru, ike, “Samremətahw! Noləboi məruke mərəris aYesu lotogol tomat len nəhai balbal. ⁶ Be gai satoh gegai, husur aGot igol ile məhat tia suŋan ŋai aYesu tokele. Məregəm ris naut topat lan. ⁷ Mirivan tutut! Kel mai ahai susur san gail ke, ‘Səsəlon! AGot igol ile məhat dan nəmatan. Dereh teil a mo hən gamito vi lan naut a Kalili. Ale dereh məterisi ei.’ Enan ŋai na-kel-uri-an sagw.”

⁸ Napəhaŋut gəlaru arugam tutut dan nəburhuvat. Aromətahw be aropul hən nakemkeman ale arusaŋsaŋut hən arbikele mai ahai susur san gail. ⁹ Vəha-sua ŋai aYesu ebubur mai gəlaru. Ike, “Ivoi!” Arogəm hən, arotəgau gat narien gəlaru, arulotu hən. ¹⁰ Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Samremətahw. Mirivan, kel mai aŋagw gail ke levi lan naut a Kalili, ale dereh leris ginou ei.”

Na-kel-uri-an sisoltia gail

¹¹ Nəboŋ napəhaŋut gəlaru artovan sal, nasoltia galevis lotokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan lovi lan nəbiltivile. Ale lukel ur natit pisi tovisi mai abiltihai tutumav gail. ¹² Abiltihai tutumav gail luŋbonŋon mai alat lotoil a mo hən nəvanuan gail ale ludaŋ hən na-sor-utaut-an sua. Lulav nəvat isoŋur mai nasoltia gail, ¹³ lukel

* 27:63: Mat 16.21, 17.23, 20.19 * 28:1: Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. * 28:1: Mat 27.56

mai galit ke, “Mətekəmaiegai ke, ‘Ahai susur san gail logəm len mariug, lovənoh niben nəboŋ namttopat.’ ¹⁴ Agavna Pilate ðesəsəloŋ hən natenan, dereh namtetəŋov nəlon hən asike mətbikad nəpanismen ideh.” ¹⁵ Imaienan, nasoltia gail lulav nəvat enan, lugol nəsa əbiltiJu gail lotokele. Na-kel-uri-an enan salito, naJu gail lukele van vəbar nəboŋ ta daməŋai.

Nakelean naməkot siYesu

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁶ Beti ahai susur lotovi 11 lovi Kalili vi lan naṽehuh aYesu tokel mai galit tia hən ləḃevi lan. ¹⁷ Nəboŋ lotorisi ei, lulotu həni, be galit galevis lukad nə-lon-uri-an. ¹⁸ AYesu egəm hən galito, ikel mai galit ke, “AGot aTəmagw ilav mai ginau nədaŋan hən na-il-a-ṁo-an p̄isi len nəmav mai len navile a pan. ¹⁹ Imagenan, mitivan hən mətḃeṽusan naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləḃegəm vi hai susur sagw gail. Baptais hən galito len nahəsən aGot aTata, aNatun mai aNunun.* ²⁰ ṽusan galito hən ləḃigol natit p̄isi notokele todaŋ mai gamito. Nau gat nategai: ginau nutah mai gamito, ale dereh nitah mai gamito van vəbar nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen natit p̄isi.”

* 28:19: Uman 1.8

Mak

Na-kel-uri-an tovoi aMak totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəmantuhmar sua, nahəsan aMak, itos gat nəbol gail aPita tokel husur aYesu. Lokis aMak hən aJon Mak am.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən nəvanuan p̄isi ləbeləboii ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, evi aNatun aGot. Itosi hən nəvanuan p̄isi ləbikad nadəlomian len aYesu.

Itosi m̄os ase?

Itosi m̄os alat ləsavi Ju lototoh len naut tiltile gail naut aRom toil a m̄o hən gail.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AYesu igol nədaŋan san iŋarŋar len namerikel san gail lotovi tarhət sinəvanuan gail. Ale aYesu eṽusan ahai susur san gail.

Nalobulat ehusur as galito?

Ehusur aYesu toke nəvanuan lipair dan nəsaan salit gail, dəlom nasoruan siGot. Ehusur ahai susur san gail, ehusur naluṽoh gail lotohusur aYesu, maŋmaŋ len namerikel togol gail. Ehusur nəvanuan gail lotomətahun aYesu.

Natgalenan evisi ŋais?

AYesu eṽusan mai igol namerikel gail len nasihau A.D. 26 vəbar 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

NaKristen gail ta sutuai lukel ke aMak itah mai aPita len nəyaran san gail, ale itos gat nəsa aPita tokele. Len nalobulat egai aMak itos gat nəbol husur aYesu, be ikel ur nəsa aYesu togole, sakel masuṽ hən naṽusanan siYesu. Ikel ur namerikel aYesu togol gail, hən nəvanuan ləbeləboi səhot nədaŋan san. AMak eləŋon ke tiŋarŋar ke aYesu tovi Natun aGot, be egəm vi lan navile a pan hən b̄eləŋon b̄isa vəsa ale hən b̄imat. AMak itos nalobulat egai hən nəvanuan gail ləbidaŋ am hən ləbehusur aYesu, naut kəmas nəmauran b̄idaŋ o ləbeləŋon b̄isa vəsa.

1) Natubatan hən na-kel-uri-an tovoi, nautautan hən nauman siYesu (1.1-13)

2) AYesu eum len naut a Kalili (1.14-9.50)

3) AYesu eriŋ naut a Kalili evi Jerusalem (10.1-52)

4) Nauman siYesu len nabiltivile Jerusalem, nawik naməkot ei (11.1-15.20)

5) Nəmatan siYesu (15.21-47)

6) Na-le-məhat-an siYesu dan nəmatan (16.1-20)

AJon Baptais eutaut hən naṽisal

(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

¹ Egai natubatan hən na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo tovi Natun aGot.* ² Ehum ahai kelkel ur sua, aIsaiah totoni gat nəsa aGot tokel mai aNatun. Ike,

“Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw

teil a m̄o hən gaiug,

hən b̄eutaut hən naṽisal saṽ.*

³ Nadoldol sua satokai len naut masmas tobəbesw ke,

‘Geutaut hən naṽisal m̄os Nasuṽ,

gigol naṽisal san gail linor!’ ”*

* 1:1: Natosian galevis ta sutuai ləsake aNatun aGot. * 1:2: Mal 3.1 * 1:3: Isa 40.3

⁴ Imagenan, aJon evisi, itoh len naut masmas tob̃ebesw, ikel uri ke, nəvanuan gail limasbaptais hən b̃imasil ke lotopair dan nəsaan salito van hən aGot hən b̃erub̃at nəsaan salit gail.

⁵ Nəvanuan naut a Jerusalem mai naprovens Jutea kavkav luvan hən ləb̃esəsəloñ həñi. Ale nəboŋ lotokel vəhot nəsaan salit gail, ibaptais hən galito len Nawisel Jortan.

⁶ Nahurabat siJon, luvaii hən navurun nəkamel, ale nəhau tutũ evi nahurhũbuluk. Ihanhan nalokust, ihanhan nəhani nasukapak toum həñi.† ⁷ AJon ikel uri ke, “Avan sua dereh tegəm a tahw len ginau, gai idaŋ səhor ginau, ale ginau nəsanor kasi hən nəbetəŋadur, sah rũbat nəhau hən naributbut san.‡ ⁸ Ginau nubaptais hən gamito hən nəwai, be dereh gai tibaptais hən gamito hən aNunun aGot.”

Nəbaptaisan siYesu
(Mat 3.13-17; Luk 3.21-22)

⁹ Len nəboŋ sua, aYesu iyar len naut a Nasaret a Kalili gəmai ale aJon ibaptais həñi len Nawisel Jortan. ¹⁰ Nəboŋ aYesu tomadhale məhat dan nəwai enan, eris aGot totar p̃ul nəmav hən tosəŋav ale eris aNunun togəm vi pan vi lan, suŋan nətav.§ ¹¹ Beti esəsəloñ hən nadoldol togəm len nəmav toke, “Gaiug govi anatugw uluŋan sagw notoləmas bun gaiug, nohəhəvur masũ hən gaiug.”*

ASetan italtal sob̃uer hən aYesu hən b̃igol b̃isa
(Mat 4.1-11; Luk 4.1-13)

¹² Vəha-sua ŋai aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas tob̃ebesw. ¹³ Itoh ei len nəmariboŋ tovi 40 ale aSetan italtal sob̃uer ke tigol nəsaan. Itoh mai narivatvat nalilihai lotoləboi ləbisah pəpasi ale aŋel gail lovi tarhət san.

Ahai susur metəkav gail
(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15, 5.1-11)

¹⁴ Husur nəboŋ galenan, aenemi siJon lutah gati, riŋi len naim bəbaŋis. Beti aYesu evi Kalili, ikel ur na-kel-uri-an siGot.** ¹⁵ Ike, “Namityal egəm tia, natohan pipihəbələn aGot egəm pəpadaŋ. Mitipair dan nəsaan samito, dəlom na-kel-uri-an tovoi enan!”

¹⁶ Boŋ sua aYesu toyaryar bitas tarhət Nab̃iltiwai Kalili, eris alarmĩvan, aSimon mai aAdru artobar hən nalevlev len nab̃iltiwai husur arovi vanuan nəsahiehan. ¹⁷ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Məregəmai! Mərehusur ginau ale nigol məregəm vi vanuan nə-sah-hən-nəvanuan-an!” ¹⁸ Vəha-sua ŋai aroriŋ nalevlev səlar gail, arohusuri.

¹⁹ Nəboŋ aYesu toyar kəkereh am husur bitas, eris aJemes mai aJon alarmĩvan, anaton aSepeti gəlaru. Arusah len nab̃ot salito, arobotan nalevlev salit gail lunor. ²⁰ Vəha-sua ŋai ekis gəlaru hən ar̃bitah maii, ale aroriŋ atəmalaru len nab̃ot mai nəvanuan nauman gail, ale arutah maii, arohusuri.

AYesu ehut nanunun sua tosa
(Luk 4.31-37)

²¹ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan navile a Kapernaum, ale len nəSappat ẽbis len naim nab̃oñbonan seJu gail, ẽpusan. ²² Nəvanuan lũpaŋ len nãpusanan san bathut ẽpusan suŋan naluŋan tokad na-il-a-mo-an kitin, sasum̃an ahai p̃usan gail hən nalo. ²³ Len namityal enan ŋai len naim nab̃oñbonan salito ikad naluŋan tokad nanunun nəmargobut. Ikai, ²⁴ ike, “Yesu ta Nasaret, gumab hən ginamito? Gogəm hən gəb̃igol

† 1:6: 2Ki 1.8. Nalokust ehum natohtohlomətu be ihan natideh tomaur tokad nalute. ‡ 1:7: Evi slev gail lotosah rũbat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail. § 1:10: Nətav evi nəman naməsav sua tohum navimal topəhapəhw. * 1:11: Psa 2.7; Isa 42.1 ** 1:14: Lutah gat aJon Baptais nasihau esua hudhute husur nəboŋ aSetan totaltal ris aYesu hən b̃igol b̃isa. AHerot Antipas eriŋ aJon len naim bəbaŋis husur aJon tokel tabtab hən aHerot ke togol nəsaan. Ris Mak 6.14-29.

namtebuer a? Ginau noləboi gaiug. Noləboi gotovi siGot, gotogəm m̃osi.”²⁵ AYesu esivoh len nanunun nəmarginbut, ike, “Gemədau! Gimakuv dani!”²⁶ Ale nanunun nəmarginbut igol atenan totaltaləŋ hən nahumatmat, ikai habat ale nanunun nəmarginbut imakuv dani.²⁷ Nəvanuan gail lumaŋmaŋ lan, lotubət sor husur nəsa tovisi. Lousus galit gabag ke, “Naŋusanan veveu tomabe ganan? Ikad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an! Ikele hən nanunun tosa gail ale lugol husur nəsa tokele!”

²⁸ Na-kel-uri-an husur nəsa aYesu togole iperŋan tutut hən naut p̃isi len naut a Kalili.

AYesu igol nəvanuan isoḅur lumaŋ
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)

²⁹ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotovivile dan naim nabonbonan seJu gail, lutah mai aJemes, aJon, lovi lohoim seSimon mai aAdru.³⁰ Anan asoan aSimon ipat len nəmel, naməsaŋan igol niben topud. AYesu tobis, vəha-sua ŋai lusor husur aliten maii.³¹ Ale aYesu ivan həni, etəgau navəlan, elivi vi məhat hən bebətah. Naməsaŋan inoŋ dani ale ile məhat, ilav nəhanian mai galito.

³² Nəboŋ namityal tomasur, naut togomgom, nəvanuan gail losəhar alat lotoməsaŋan mai alat lotokad natəmat gail van hən aYesu.³³ Nəvanuan p̃isi len nabiltivile kavkav loluḅoh il bopita.³⁴ Ale igol isoḅur lotokad naməsaŋan tiltile lumaŋ. Ehut natəmat isoḅur ale igol lodədas ləbisor husur loləboi gai tia.

AYesu ikel ur nasoruan siGot len naut a Kalili
(Luk 4.42-44)

³⁵ Pelan han, dudulan soḃilan, naut səlan sal, aYesu ile məhat, evivile, evi tut sua len naut tobəbesw ale isor tuḅ ei.³⁶ Idareh aSimon mai alat lototah maii, ludoŋi.³⁷ Nəboŋ lotosabi luke, “Nəvanuan p̃isi lokətkəta doŋ gaiug.”³⁸ Be aYesu isor var galit ke, “Datevi tut ideh am, len naut gail lotodar vis navile egai hən nəbikel ur nasoruan siGot ei. Husur nogəm m̃osi.”³⁹ ŋa iyar tur p̃is naut len naut a Kalili, ikel ur nasoruan siGot len naim nabonbonan salito ale ehut natəmat gail.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)

⁴⁰ Nauluḃan tokad naleprosi egəm təŋedur təban aYesu, eŋiri ke, “Gəbeləŋoni, goləboi gəbigol nəbimaŋ, nəbiveveu.”⁴¹ Nəlon aYesu itaŋis masuḅ həni, isar hən navəlan, ibari, ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaŋ, giveveu!”⁴² Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dan atenan, imaur, iveveu.⁴³ Beti aYesu esəvati van, ikai tasi⁴⁴ ke, “Sagikel natideh mai avan ideh, be gia ḅusan gaiug hən ahai tutumav hən bebunus husur nibeḃ. Beti getutumav hən naviolan hən naveveuan saḃ aMoses tokel bun gail hən nəvanuan ləbeləboi səhoti ke gotomaŋ.”*

⁴⁵ Avil ategaii ivan, ikel ur nəsa tovisi həni. Igole van van na-kel-uri-an enan ibar naut isoḅur. Naten igol aYesu saləboi bebis len navile ideh len nəhon nəvanuan gail bathut naluḅoh ludar visi, be itoh len naut gail lotobəbesw. Be nəvanuan gail len naut p̃isi ei logəmgəm həni sal.

2

AYesu igol avan sua nətarhəben tomat imaur
(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)

¹ Husur nəmariboŋ galevis, aYesu etəlmam vi Kapernaum. Nəboŋ tobar naut enan, sədareh, husur ke nəvanuan isoḅur lotosəseləŋ həni ke totoh ei,² logəm hən naim san gol loririhit lohoim mai vivile. Ləsaləboi ləbeil bopita am. Ale aYesu ikel ur nasoruan

* 1:44: Lev 14.1-32

mai galito. ³ Nəvanuan galevis logəm həni, ivat lupat nauluñan nətarhəben tomat, ⁴ be lodədas ləbībar aYesu bathut naluṽoh. Ale lopəlau vi məhat len navurun naim topapav, ludakuvi, gol nābur a məhat hən naut aYesu totoh lohoim lan. Ale loriŋ tur hən nəbateh vi pan, atenan nətarhəben tomat, topat lan. ⁵ Nəboŋ toris nadəlomian salito, aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ke, “Natugw, nəsaan sañ gail lumarubat.”

⁶ Be ahai pusan hən nalo lotobətah ei lunau natgalenan len nəlolit ke, ⁷ “Gai ekəmaienan mabe? Isor mədas aGot! AGot səbon ŋai eləboi bərubat nəsaan dan nəvanuan!”

⁸ Vəha-sua ŋai aYesu eləboi nənanuan salito ale ikel mai galit ke, “Imabe mətunau magenan len nəlomito? ⁹ Nəbikel mai ategai nətarhəben tomat ke, ‘Norubat nəsaan sañ gail,’ o nəbike ‘Gile məhat, pat nəbateh sañ, giyar,’ nəsa emədmədu am?” ¹⁰ Be nuke məteləboii ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən na-il-a-ño-an hən bərubat nəsaan len navile a pan. Nokəmaiegai hən nəbeṽusan nədaŋan en mai gamito.” Ale aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ike, ¹¹ “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh sañ, givahim sañ.”

¹² Vəha-sua ŋai atenan ile məhat, ipat nəbateh, evivile len nəhon nəvanuan pisi. Lumaŋmaŋ masuṽ lan ale lusal suh nəyalyalan siGot luke, “Datsaris natideh tomaienən boŋ ideh sal!”

AYesu ekis aLevi (aMatti)
(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

¹³ Beti aYesu evivile, etəlmam hən bīyar tarhət nabiltiwai Kalili. Nabiltiṽoh egəm həni ale eṽusan galito. ¹⁴ Len nəyaran san van, eris aLevi anatun aAlfeus tobətah len nəpasvaləval hən nətaks, ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!” Ale aLevi ile məhat, ehusuri.†

¹⁵ ŋa aLevi eus aYesu mai ahai susur san gail hən ləbīhan lohoim san. (Ikad nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isoḅur lotohan ei husur ikad nəvanuan tosoḅur maienan lotohusur aYesu.) ¹⁶ Be nəboŋ ahai pusan hən nalo galevis lotovi Farisi lotoris aYesu tohan mai nəvanuan gail lotomaienan, lous ahai susur san gail ke, “Imabe tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

¹⁷ Nəboŋ aYesu tosəsoləŋ hən natenan ikel mai galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan narəran hən bīrer hən galito, be alat lotoməsah ŋai. Ginau nəsağəm hən nəbəkis alat lotonor o alat lotonau ke lotonor, be nogəm hən nəbəkis nəvanuan nəsaan gail.”

Nausian husur nəmariboŋ nəvanuan səhan
(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

¹⁸ Len nəmariboŋ galevis ahai susur siJon mai naFarisi gail ləsəhan‡ hən ləbisor tuṽ. Ale logəm hən aYesu lousi ke, “Ahai susur siJon gail mai ahai susur sinaFarisi gail ləsəhan hən ləbisor tuṽ, be ahai susur sañ gail ləsəmagenan. Imabe?”

¹⁹ AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke nəvanuan lototah mai nauluñan tolah, ləsəhan len nəhanan nəlahan a? Aoa! Asike lumaienan nəboŋ nauluñan tolah totoh mai galit sal. ²⁰ Be nauluñan tolah, nəboŋ bəğəmai hən ləbesəhari dan nəvanuan san gail, ale len nəboŋ enan asike luhan.

²¹ “Səkad avan ideh toḅisihoh hən nəkaliko veveu len nahurabat tomatu. Tagole, naḅisihoh təmakuv dan nahurabat tomatu gol nə-tar-sili-an tamədasi səhor ta ño.

* 2:9: Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas biğol eru en pisi, ale nəbike, ‘Norubat nəsaan sañ gail,’ mətsaləboii ke lumarubat o ləsəmarubat. Be nəbike, ‘Gile məhat, giyar!’ məteləboi mətberisi ke imaur. † 2:14: Levi: Mat 9.9; Luk 5.27. ‡ 2:18: NaJu gail ləsəhan len nəmariboŋ galevis hən ləbisor tuṽ, ləsəhan hən ləbitaŋ husur nəmatan o natsua tosa tovisi hum nabiltidu mai ləsəhan len nəboŋ totibau galevis salito.

²² Natsual am, səkad avan ideh tob̃ir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain lotomatu.[§] Tagole, nəwain veveu tatəvah tur lan, mədas nəwain mai nahurhuwain p̃isi.”

Nausian husur nəSappat
(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

²³ Len nəSappat sua, aYesu toyar tur marireu hən nawit, ahai susur san gail lotub̃at kin b̃ur nəhavhuwit gail.* ²⁴ Ŋa naFarisi gail lukel mai aYesu ke, “Imabe lotogol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”

²⁵⁻²⁶ AYesu isor var galit ke, “Mətsaṽuruŋ ləboi natosian gail lotohol husur aTevit boŋ ideh nəboŋ gai mai alat lototah maii lotopar hanian, lotomalkəkət a? Nəboŋ aApiatar tovi b̃iltihai tutumav, aTevit eb̃is len naim siGot, ihan nabəta tolo ahai tutumav səbolit ŋai loləboi ləb̃ihani.* Ale ilav nabəta galevis mai alat lototah maii.”* ²⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, “NəSappat, aGot igole m̃os nəvanuan, sagol nəvanuan m̃os nəSappat. ²⁸ Imaienan, aNatun Nəvanuan evi masta, evi masta hən nəSappat am.”

3

AYesu igol navəlan nəvanuan imaur
(Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

¹ Len nəboŋ sua tile am, aYesu eb̃is lohoim naboñbonan seJu gail tətəs, ale ikad avan sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas. ² Nəvanuan gail ei lomətan aYesu hən ke ləberis b̃igol atenan b̃imaur len nəSappat. B̃igole, dereh likot həni ale kel uri ke tob̃ur kotov nalo hən nəSappat. ³ AYesu ikel mai atenan navəlan tomat, togəm hum towas ke, “Geil rivuh.” ⁴ Beti eus galit ke, “Inor hən datb̃igol b̃ivoi len nəSappat o hən datb̃igol b̃isa? Inor hən datberij təlmam hən nəmauran o hən datb̃igol nəmatan?” Be naut eb̃ut, ləsasor vari.

⁵ Len nəlol paŋpaŋ san ekəta mətaltal hən galito, ilolosa hən galit husur nəkadulit iṽonṽon. Beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navəlam̃!” Ale isar həni, navəlan imaur təlmam. ⁶ Vəha-sua ŋai naFarisi gail lovivile, luḃoñbon mai alat galevis len nəpati tovi tarhət siHerot hən ləb̃isor utaut hən ləb̃emədas bun aYesu hən b̃imat.

Naluṽoh tarhəb̃iltiwai Kalili

⁷ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan nab̃iltiwai ale nab̃iltiluṽoh lohusuri. Nəboŋ lotosəsəloŋ husur natit p̃isi aYesu togole, nəvanuan isoḃur logəm həni. Logəm len naut a Kalili, a Jutea, ⁸ a Jerusalem, a Itumea, len naut gail tarhət Nawisel Jortan mai naut gail lotodar vis nab̃iltivile eru, a Tair mai a Siton. ⁹ Bathut naluṽoh totibau, ikel mai ahai susur san gail ke leutaut hən nabot viri hən asike nəvanuan ləbeluṽoh dar visi. ¹⁰ Husur len nəmariboŋ enan igol isoḃur lumaaur tia ale isoḃur am lotokad naməsahan tiltile loririhit, dar visi hən ləb̃ibari. ¹¹ Ale nəboŋ nəvanuan lotokad nanunun tosa gail lotoris aYesu, luteh len nəhon, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!” ¹² Avil aYesu ikai tas galito ke salikel vəhot gai ke tovi ase.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul lotovi 12
(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Beti aYesu etəvehuh vi məhat, ekis alat gai toləŋon galito ale logəm həni. ¹⁴ Ale itabtabuh len galit lotovi 12 hən ləb̃itah maii; ekis galit hən ahai pispisul gail hən b̃əsəvat galit van hən ləb̃ikel ur napisulan siGot; ¹⁵ ale ilav nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an mai galito hən ləb̃ehut natəmat gail. ¹⁶ Alat lotovi 12 nahəsalit lumaiegai: ikad aSimon aYesu tokisi hən aPita; ¹⁷ ikad aJemes anaton aSepeti mai aJon aṽan aJemes, ale aYesu ekis gəlaru Poanerkes namilen Natun Nab̃iliurur gəlaru. ¹⁸ Ikad galevis am, aAdru, aFilip,

§ 2:22: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotob̃ir nəwain veveu b̃urhulon. * 2:23: Deu 23.25

* 2:25-26: Lev 24.9 * 2:25-26: 1Sam 21.1-6

aPartolomiu, aMatti, aTomas, aJemes anaton aAlfeus, aTatteus, aSimon tovi naSelot*
sua, ¹⁹ mai aJutas Iskariot berij aYesu len navəlan aenemi san gail.

AYesu mai aPeelsepul

(*Mat 12.22-32; Luk 11.14-23, 12.10*)

²⁰ AYesu etəlmam vahim len naim totohtoh lan mai ahai susur san gail. Ale naluṽoh logəm ḃonḃon ei van gai mai ahai susur san gail ləsəkad namityal ideh hən ləḃihan. ²¹ Nəboḃon nəbathudud siYesu lotosəsəloḃ hən nakelean husur nəsa tovisi, luke litah gati husur luke tovinvinu. ²² Be ahai ḃusan hən nalo lotogəm len naut a Jerusalem, luke, "APeelsepul toil a ḃo hən natəmat gail iwol həni. Ehut natəmat gail len nədaḃan seḃilititəmat setəmat gail."

²³ Ale aYesu ekis galit gəmai, isor mai galit len nasoruan kəta ke, "ASetan eləboi ḃehut aSetan mabe? ²⁴ Nəvanuan lototoḃ pipihəḃəlan nakiḃ len nəkantri sua ḃiḃalkabaḃ, nəkantri dereh timaḃulḃul. ²⁵ Nəbathudud ḃiḃalkabaḃ, dereh timaḃulḃul. ²⁶ Len naṽide tomaianan, aSetan təḃal mai gai gabag, alat pipihəḃəlan lətapəpəhw, gai asike taləboi tail gəgat am, nədaḃan san tanəḃ. ²⁷ Nisor kəta maiegai ke: Avan ideh saləboi ḃəḃis lohoim sinabəhariv todaḃ hən ḃitariv kuv natit san gail. Be a ḃo, ḃibaḃis gat abəhariv, beti eləboi ḃitariv kuv natit ḃisi dan naim san.† ²⁸ Nukel nakitinan mai gamit ke, aGot dereh teruḃat nəsaan ideh dan nəvanuan gail naut kəmas ləḃisor tas aGot o ləḃemədas nahəsan. ²⁹ Avil avan ideh tosor mədas aNunun aGot, asike aGot eruḃat nəsaan enan dani boḃ ideh. Be nəsaan enan san, tonor hən nəpanismen, dereh tipat len atenan vi sutuai."

³⁰ AYesu ekəmaianan husur ahai ḃusan hən nalo gail luke tokad nanunun tosa.

Nəbathudud kitin siYesu

(*Mat 12.46-50; Luk 8.19-21*)

³¹ Beti aṽan aYesu matmat gail mai anan logəm təḃan naim aYesu totoḃ lan. Loil vivile, lopusul van həni, kisi gəmai. ³² Naluṽoh lobətah dar vis aYesu, ale lukel mai ke, "Geris, anaḃ mai aṽaḃ gail lous gaiug vivile."

³³ AYesu isor var galit ke, "Ase lai tovi anagw? As galit lai lotovi aṽagw gail?" ³⁴ Ale ekəta garu len alat lotobətah dar visi, ike, "Gamit mətovi anagw mai aṽagw gail bogai. ³⁵ Husur avan ideh togol nəsa aGot toləḃoni, gai evi aṽagw o aṽavinegw o anagw."

4

AYesu iḃol husur namisurhuwit

(*Mat 13.1-9; Luk 8.4-8*)

¹ AYesu etuḃat ḃusan tətəs tarhəḃiltiwai Kalili. Nəḃilitluṽoh logəm ḃonḃon dar visi gol tosaḃ len nəḃot, bətah hən ḃəḃusan. Ale nəvanuan gail ḃisi losuh pəpadaḃ hən nəḃiltiwai, a ut. ² Eṽusan galit hən natit isəḃur len nəḃol ḃusan gail. Ale len naḃusanan san ikel mai galit ke, ³ "Səsəloḃ! Nəvanuan nəmabulan hən namisurhut gail ia bubulan namisurhuwit. ⁴ Nəboḃon tobubulan gail, galevis luteh metḃisal, ale nəman naməsav gail logəm han ḃis gail. ⁵ Namisurhuwit galevis am luteh len naut tobaḃ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut husur nətan enan səsareh. ⁶ Nəboḃon namityal tovisi, esun bun gail ale lumayoh husur ləsəkad nəharhəte. ⁷ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tobaḃ hau tokad nasunite lan, ale nəboḃon nəwit totoḃ, nəhau eruḃ gut buni, gol səṽan. ⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tokənoh. Lutov, lovivi məhat ale luṽan. Sua iṽan vəkad 30, sual am iṽan vəkad 60 ale sua tətəs am iṽan vəkad 100." ⁹ Beti aYesu ike, "Nəvanuan tokad nədariḃan hən ḃəsəsəloḃ, tesəsəloḃ!"

* 3:18: NaSelot evi avan ideh len naluṽoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləḃiḃal mai galito, hut galit dan naut a Jutea. † 3:27: Namilen ke avan ideh saləboi ḃəḃənah dan navəlan aSetan, be ḃibaḃis gat aSetan, eləboi ḃehut natəmat san gail.

AYesu iḅol ḅusan hən nəsā?
(Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)

¹⁰ Nəboḅ aYesu totoh səḅon mai aḅai susur san lotovi 12 mai galevis am, lous namilen nəḅol ḅusan gail hənī. ¹¹ Ale ikel mai galit ke, “AGot ikel vəhot nəsā tosusuah husur natohan pipihəḅalan mai gamito hən məḅḅeləḅoii. Be alat lototoh vivile, nukel nakitinan ḅisi mai galito len nəḅol ḅusan gail ¹² hən natosian siGot ḅisarpoh toke, “ ‘Naut kəmas ləḅəkəḅa, kəḅa, ləsakəḅa ləḅoi nəsā aGot togole; naut kəmas ləḅəsəsəḅoḅ, səsəḅoḅ, ləsəsəsəḅoḅ ləḅoi nəsā aGot togole. Asike lətəḅagenan, lətəḅair van hən aGot ale tarubat nəsāan salito.’ ”*

AYesu isor vəsvəsai nəḅol ḅusan husur namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)

¹³ Beti aYesu eus galit ke, “Məḅsaləḅoi namilen nəḅol ḅusan enan a? ḅimagenan, məḅeləḅoi nəḅol ḅusan ideh mabe? ¹⁴ Nəvanuan nəḅabulan ebubulan namisurhuwit gail tovi nasoruan siGot. ¹⁵ Namisurhuwit toteh metḅisal ehum alat lotosəsəḅoḅ hən nasoruan siGot. Ale nəḅoḅ lotosəsəḅoḅ hənī, vəḅa-sua ḅai aSetan egəḅai, lav kuvi dan galito. ¹⁶ Nəvanuan galevis lohūm namisurhuwit toteh len tan toḅaḅ vat. Nəḅoḅ lotosəsəḅoḅ hən nasoruan, ibar nəḅolito, vəḅa-sua ḅai lohəḅaḅur lan. ¹⁷ Be husur lohūm nawit nəḅarḅəḅe sakir səḅaḅ, ləsəḅov səḅəḅav. Ale nəḅoḅ lotoləḅon tosa o nəvanuan gail lotoməḅas bun galito bathut nasoruan toḅar galito, luteh dan nəḅəḅomian. ¹⁸ Nəvanuan galevis am lohūm namisurhuwit toteh len tan toḅaḅ hau tokad nasunite lan. Losəsəḅoḅ hən nasoruan ¹⁹ be nəḅolito etuḅatuh hən nəḅauran hən nəḅivile eg a pan, nəḅəḅasian hən natite mai na-ləḅon-masūḅ-hənī-an hən natgalevis am ləḅis len galito gol lorūḅ gut bun nasoruan hən asike ḅiḅan. ²⁰ Nəvanuan galevis tile am lohūm namisurhuwit lototeh len tan tovoi. Losəsəḅoḅ hən nasoruan, ibar nəḅolito, ale luḅan masūḅ, galevis luḅan vəḅad 30, galevis luḅan vəḅad 60, galevis am luḅan vəḅad 100.”

Nəḅol ḅusan husur nəḅial
(Luk 8.16-18)

²¹ Beti aYesu eus galit ke, “Ikad avan ideh toḅat nəḅial hən ḅəsusuani pipihad o pipimel a? Ao! Eriḅi a məḅat len nəḅai nəḅial toilil lan. ²² Husur natideh tosusuah dərəh aGot tevəḅoti ale natideh toḅat len nəḅargobut dərəh aGot tigol tevivile, tiḅarḅar. ²³ Nəvanuan tokad nəḅariḅan hən ḅəsəsəḅoḅ, tesəsəḅoḅ!”

²⁴ Beti isor tətəs mai galit ke, “Məḅeləḅəḅau hən gamito! Məḅəsəsəḅoḅ husur nakelean sagw. Dərəh aGot tilav nəḅəḅoian mai gamito tonor hun na-səsəḅoḅ-husuri-an samito, ale tivan am. ²⁵ Bathut avan ideh nəḅon toḅaḅur hən nəsā notokele, dərəh aGot tilav nəḅəḅoian am maii. Avil avan ideh toḅəḅahun ḅeləḅoi nəsā notokele, dərəh aGot tilav kuv nəḅəḅoian gai tokade dani.”

Nəḅol ḅusan husur namisurhuwit toḅov

²⁶ Beti aYesu ike, “Natohan pipihəḅalan aGot imaiegai: Ikad nauḅūḅan toḅubulan namisurhuwit len tan. ²⁷ Nəḅoḅ toḅat len nalenmariug o tolele len nalenḅəḅal, namisurhuwit itov, evivi məḅat. Be itov vi məḅat mabe? Atenan saləḅoii. ²⁸ Nəḅan səḅon evəḅasus hən nawit: a ḅiḅo nəḅute evisi, itov ale evi məḅat, beti iḅan hən nəḅəḅəḅe, ale ikad namisurhute tovi hanian. ²⁹ Be nəḅoḅ namisurhuwit toḅatu, vəḅa-sua ḅai atenan ivan, ita kokotovi hən nəḅu toḅəḅ husur nəḅoḅ hən nəḅəḅuan egəḅai.”*

* 4:12: Isa 6.9-10 * 4:29: Jol 3.13. Nəḅu toḅəḅ, naut tokan ipat len nəḅon, ale akis auleisrael luta kokotov nawit halito hən nəḅu toḅəḅan.

Nəbōl ƣusan husur namisurhumastat
(*Mat 13.31-32; Luk 13.18-19*)

³⁰ AYesu isor tətəs ike, “Dereh nenənoŵ hən natohan pipihabəlan aGot mai nəsa? Nisor vəsvəsaii len nəbōl ƣusan tomabe? ³¹ Imaiegai: Nəvanuan imabul namisurhumastat len tan. Ekəkereh səhor namisurhut gail ƣisi len tan ³² be itov vi məhat vatibau səhor nəhanian ƣisi. Nəpashət gail topasil lotibau gol ke, nəman naməsav loləboi ləbeum hən nəhai ƣodƣod halit len gail, len nəmōl han.”

³³ AYesu ikel nəbōl ƣusan isobur hən bikel nasoruan mai nəvanuan gail tonor hən naləboian lotokade hən ləbələboi səhoti. ³⁴ Len nəhon nəvanuan gail, natit ƣisi tokele, ikel mai galit len nəbōl ƣusan gail ƣai. Be nəboƣ totoh mai ahai susur san gail səbōlito, isor vəsvəsai namilen natgalenan.

AYesu igol nəlan mai nabiltiwai arovi pan
(*Mat 8.23-27; Luk 8.22-25*)

³⁵ Len nəboƣ enan naut igomgom, ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhət nəwai egai.” ³⁶ ƣa loriƣ naluŵoh, lusah maii len nabōt ale luvan. (Ikad nabōt galevis am lotohusuri.) ³⁷ Losəhoŵut hən nabiltilan togəmai tokud hən nəwai. Nəwai epus vi lan nabōt gol totubat pul hən bəmun. ³⁸ AYesu ipatmari len napilo a tahw, bathuwag. Lovəƣoni, lukel maii ke, “Eee Hai ƣusan, namtomun! Gəsənuu ginamit a? Nabōt idod!” ³⁹ ƣa aYesu ile məhat, esivoh len nəlan, ikel mai nəwai ke, “Gemədu! Vi pan!” Ale nəlan idar buni, naut etəmat. ⁴⁰ Beti eus galit ke, “Mətovi batmətahw gail a? Mətsəkad nadəlomian sal a?”

⁴¹ Ahai susur gail loṃinṃinikot habat. Lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Nateru eg am, nəlan mai nabiltiwai lugol husur nəsa tokele!”

5

Nauluṃan tokad nanunun tosa gail, aYesu igol imaur
(*Mat 8.28-34; Luk 8.26-39*)

¹ Ale lubar nətarhət nabiltiwai enan, len naut a Kerasa. ² Nəboƣ lotobar naut enan, aYesu imariƣ dan nabōt. Vəha-sua ƣai nauluṃan tokad nanunun tosa egəm len naburhuvat nəmatan gail ei, ebubur mai aYesu. ³ Atenan itoh burhuvat nəmatan gail. Nəvanuan gail lodədas ləbibaƣisi am hən natsen. ⁴ Lubaƣis narien gəlaru mai navəlan gəlaru hən natsen vəha-sobsobur tia, be igol natsen tobaƣis navəlan imarmarikot, mai natsen tobaƣis narien, ilabuṃuri. Səkad avan ideh tokad nədaƣan hən bətəgau gati. ⁵ Akis len nalennəyal mai nalenmariug, iyar lab len naburhuvat nəmatan mai naŵehuh gail, ikai habat, tiv sisil niben gabag hən nəvat.

⁶ Nəboƣ aYesu totoh a tut dani sal, atenan erisi, igam van həni, etəgedur bathurien. ⁷⁻⁸ AYesu ikel maii ke, “Nanunun gotosa, gimakuv, givan dan ategai!” Atenan eis, ikai habat ike, “Gaiug, savi hən gəbəmədas ginau, Yesu, aNatun aGot toyalyal! Len nahəsan aGot noƣir gaiug ke sagipansəm ginau, sagemədas ginau!” ⁹ Beti aYesu eusi ke, “Nahəsəṃ ase?” Ale ike, “Nahəsagw aLuŵoh husur namtusobur.” ¹⁰ Ale loƣir vəha-sobsobur həni ke satehut galit vi lan naut a tut ideh.

¹¹ Len nətarhəŵehuh ei ikad nabiltivəshəbuai lotohan. ¹² Ale natəmat galenan loƣir aYesu ke, “Səvat ginamit van hən navəshəbuai hən namtbəbis len gail.” ¹³ ƣa idaṃ həni. Ale natəmat lumakuv dan nauluṃan, lobis len nabuai gail. Ale navəshəbuai loṃur, sarmar vi pan vi lan nabiltiwai. Ikad nabuai tovi 2,000 lotomun, lotomat len nabiltiwai.

¹⁴ Alat lotokətkəta təban navəshəbuai, lugam dan naut enan vi lan nabiltivile mai naut lotodar visi hən ləbikel ur nəsa tovisi. Ale nəvanuan gail lugam gəm hən ləberis nəsa

tovisi ei. ¹⁵ Ale logəm hən aYesu, loris atenan a m̃o tokad naluṽoh hən natəmat ale loris ke esun nahurabat, ebətah, imaur tətah, nənauan san etəlmam, imasil. Ŋa lomətahw. ¹⁶ Beti alat lotoris nəsə tovisi, lukel ur natit p̃isi tovisi mai galit lotomadhagəmai. Lusor husur naluṽan tokad natəmat gail ale lusor husur nabuai gail. ¹⁷ Imaienan, nəvanuan gail len naut enan lotubət ŋir aYesu ke teriŋ naut salit gail.

¹⁸ Nəboŋ aYesu tosah len nabot, naluṽan a m̃o tokad natəmat gail eŋir aYesu hən b̃itah maii. ¹⁹ Be aYesu sədəm̃ hən, ike, “Givahim van hən nəbathudud saṽ ale kel mai galito hən natit p̃isi Nasuḅ togole m̃os gaiug mai nalolosaan tokade len gaiug.” ²⁰ Ale atenan ivan, len naut a Tekaṽolis, etubət kel ur natit p̃isi aYesu togole m̃osi. Galit p̃isi ei lumaŋmaŋ len natit tokele.

*Natəbarehreh tomat, napəhaṽut toməsah
(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)*

²¹ Beti aYesu igam kotov nabiltiwai len nabot təlmam vi lan nətarhəte. Nəboŋ tobar nətarhəwai ei, nabiltiṽoh logəm b̃onb̃on dar visi. ²² Beti avan sua, nahəsən aJairus toil a m̃o hən naim nabonb̃onan ei egəm hən aYesu. Iteh bathurien. ²³ Eŋir aYesu, ike, “Nasuḅ, anatvavigw pəpadaŋ hən b̃imat. Gegəm vahim bai hən gəberinṽ navələm̃ lan hən b̃imaur, asike b̃imat.” ²⁴ Ale aYesu ivan maii.

Nabiltiṽoh lohusuri, loburuti. ²⁵ Ikad napəhaṽut sual ei toməsah, nəda han togam hən nasihau tovi 12 tia. ²⁶ Nəvanuan nareran lusoḅur lurer soḅuer hən be lugol eləŋon isa vəsə ŋai. Eḅur hən natit p̃isi san hən b̃evur galito, be səmaur. Eməsah habat am. ²⁷⁻²⁸ Esəsələŋ hən nakelean husur aYesu, ale ikel mai gai gabag ke, “Nəb̃ibar nahurabat san, dereh nimaur.” Ŋa eliligis hən gai len naluṽoh madun aYesu, ibar nahurabat san. ²⁹ Vəha-sua ŋai nəgaman hən nəda esib, ale eləboi len niben ke tomaur təlmam, naməsahan san inoŋ. ³⁰ Nəboŋ alitenan tobar aYesu vəha-sua ŋai eləboi len gai gabag ke nədaŋan ivan dani. Ŋa ipair len naluṽoh ike, “Ase tobar nahurabat sagw?” ³¹ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Gebunus naluṽoh lotorihit gaiug. Imabe gotous ke, ase tobar gaiug?” ³² Be aYesu ekətkəta garu hən b̃isaḅ nəvanuan tobari. ³³ Beti napəhaṽut toləboi nəsə tovisi hən, emətahw, ipab. Egəm hən, iteh bathurien, ale ikel nakitinan kavkav maii. ³⁴ Ale aYesu ikel maii ke, “Litegai, nadələmian saṽ igol ke gotomaur. Givan, len nələm̃ gikad natəmat, na-ləŋon-isa-an saṽ inoŋ.”

³⁵ Nəboŋ tosorsor sal, nəvanuan galevis logəm len naim sijairus toil a m̃o hən naim nabonb̃onan, lukel maii ke, “Anatvaviṽ imat tia. Sagemədas ahai p̃usan am.” ³⁶ Be aYesu, tosəsələŋ hən nəsə lotokele, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw. Riŋ nələm̃ len ginau ŋai.” ³⁷ Beti aYesu sədəm̃ hən avan ideh hən b̃ehusuri, be idaṽ hən aPita, aJemes mai aJon, aṽan aJemes ŋai.

³⁸ Nəboŋ lotobar naim sitenan toil a m̃o hən naim nabonb̃onan, aYesu eris nəvanuan gail lotowal taṽtaṽor, lototaŋ, lotois habat. ³⁹ Nəboŋ tob̃is lohoim ikel mai galit ke, “Imabe mətoləŋon isa, mətutaŋ maiegai? Natəbarehreh enan səmat, ipatmari ŋai.”

⁴⁰ Lusor vilesi, luman sili. Be esəvat galit vivile ale esəhar atəman natəbarehreh mai anan mai alat lototah maii, ale eb̃is len naut natəbarehreh topat lan. ⁴¹ Etəgau navəlan alitenan ale ikel maii len nasoruan san ke, “Talita koum!” namilen toke, “Tuhtəbarehreh, nukel mai gaiug, gile məhat!”

⁴² Vəha-sua ŋai natuhtəbarehreh nədaṽ han tovi 12, ile məhat, iyaryar. Nəboŋ lotoris natenan lumaŋmaŋ habat. ⁴³ Ale aYesu ikel idaŋ mai galit ei ke salikel nəsə tovisi mai avan ideh. Beti ike, “Lav nəhanian ideh hən b̃ihani.”

6

*Alat a Nasaret lomətahun aYesu
(Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)*

¹ AYesu erij naut enan, evi Nasaret, naut a im san, ale ahai susur san gail lohusuri. ² Len nəSappat etubət hən naṗusanan len naim naḃonḃonan ale isoḃur lotosəsəloṅ luṗaṅ luke, “Ategai ilav natgalenan tokele a be? Namitisau egai hən nəmauran tonor gai tokade egəm len naut a be? Igol mabe hən namerikel lotomaienan? ³ Be ategai inau ke tovi ase? Gai evi nəvanuan na-um-im-an ṅai, anatun aMeri, aṽan aJemes, aJoses, aJutas mai aSimon. Aṽavinen gail lutoh gegai!” Ale len nəlol sasa salito lomətahuni.

⁴ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur, nəvanuan gail loṗutsani len nənauan salito len naut ṗisi, be len naut a im san, len amahean gail mai len nəbathudud san, natsua, ləsaputsani, lomətahuni.”

⁵ Edədas ḃigol namerikel ideh len naut enan, be erij navəlan len nəvanuan evis ṅai lotoməsah ei ale lumaur. ⁶ Ale iṗaṅ husur nadəlomian salit toḃuer.

*AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 hən ləḃeum ṁosi
(Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)*

Beti aYesu iyar husur navile ṽisusua, eṗusan. ⁷ Ale ekis ḃonḃon hən ahai susur san gail ale etubət səvat galit lorururu van. Ale ilav mai galito nədaṅan hən na-il-a-ṁo-an hən ləḃehut nanunun nəmargobut gail. ⁸ Ale ikele hən galit ke, “Samtilav natideh len nəvanan samito, samtilav nabəta, samtitariv nəhad səsəṅon, samtilav nəvat ideh len nəhau tutuṽ samit gail. Mitipat nəhai təbatehw ṅai. ⁹ Mətevəlas naributbut be samtitariv nahurabat gəgel.”

¹⁰ Ale ikel mai galit ke, “Naim ideh məṭḃeḃis lan, mititoh ei vəbar məṭḃerij naut enan. ¹¹ Len naut ideh ləsaḃəhaṽur hən məṭḃitoh lan, ləsasəsəloṅ hən gamito, məterij naut enan, dardar hən narieṁito hən nəmasiav ḃimakov dan gəlaru. Natenan tevi hən ḃimasil hən galit ei ke aGot saḃəhaṽur hən galito.”*

¹² Imaienan, luvan. Lukel uri ke nəvanuan gail limaspair dan nəsaan salito. ¹³ Lohut natəmat isoḃur, ale lovəhas nəvanuan isoḃur lotoməsah hən naoil naoliv, ale lumaur.*

*Nəmatan siJon Baptais
(Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)*

¹⁴ AHerot Antipas, aKiṅ esəsəloṅ hən nakelean husur aYesu, bathut nəvanuan gail ṗisi loləboi nahəsan.† Galevis luke “Atenan evi Jon Baptais tole məhat dan nəmatan. Imagenan eləboi ḃigol namerikel gail.” ¹⁵ Galevis am luke, “Gai evi Elijah.” Galevis tile am luke, “Ahai kelkel ur bolai, esuṁan ahai kelkel ur gail ta sutuai.”

¹⁶ Nəboṅ aHerot tosəsəloṅ hən natgalenan, ike, “AJon, gai notota kotov nəkadun, ile məhat dan nəmatan! Imaur təlmam!”

¹⁷ Evi aHerot enan tokel mai nasoltia gail ke litha gat aJon, baṅisi, ale riṅi len naim bəbaṅis. Igol tomaienan sil abareab siHerot, aHerotias. Alitenan evi asoan aFilip, be aHerot aṽan aFilip esəhar kuvi ale ilah maii. ¹⁸ AHerot erij aJon len naim bəbaṅis husur aJon ikel mai aHerot ke, “Len nalo, sanor hən gəḃesəhar asoan aṽaṁ.”* ¹⁹ ṅa aHerotias, nəlon epəṅas aJon, eləṅon ke tigol timat be edədasi, ²⁰ husur aHerot emətahw len aJon, ike aJon titoh maienan ṅai. Eləboii ke aJon tovi vanuan tonor, tovoi buni. Nəboṅ aHerot tosəsəloṅ hən aJon, edidimair həni; be naut kəmas natenan, eləmas ḃesəsəloṅ hən aJon.

²¹ Imaienan van van, be boṅ sua aHerotias isaḃ naṗisal sua. Len nəḃiltiboṅ hən nəpasian siHerot, aHerot igol nəhanan ṁos nəḃiltivanuan gail lototah maii, nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len naut a Kalili. AHerotias ikab hən nəboṅ enan husur

* 6:11: Nəboṅ naju gail lotoyaryar len naut savi salito, ludardar hən naributbut mai nahurabat salito hən nəmasiav ḃimakov dan gail. Lugol naten husur lotonau ke alat ləsavu Ju mai naut salit gail loḃiṅḃiṅjal. Gegai aYesu ikel mai ahai susur san gail ke ligol husur naṽide enan hən ḃimasil hən naju gail lotomətahun ləḃipair dan nəsaan salit gail ke len nabunusian siGot galit loḃiṅḃiṅjal ale dereh lipanis. * 6:13: Jem 5.14 † 6:14: Nəboṅ toke aHerot len naut egai, evi aHerot Antipas tovi anatun aHerot toyalyal. AHerot toyalyal ike aYesu timat nəboṅ tokəkereh ṅai. * 6:18: Lev 18.16, 20.21

eləboi b̃igol aJon b̃imat. ²² Nəboŋ anatvavin aHerotias tob̃is ale tosav, aHerot mai alat lotohan maii ei lohəhaṽur masuṽ həni. Ale aKiŋ ikel mai alitenan ke, “Us ginau hən natideh gotoləŋoni ale dereh nilavi mai gaiug.” ²³ Ale ita gat na-kel-gati-an sua len nahəsan ke, “Natideh gəḃeusi hən ginau, dereh nilavi mai gaiug, naut kəmas ḃevi nahudhut nətan notovi kiŋ lan.”

²⁴ Alitenan evivile, eus anan ke, “Neus nəsa?” Anan ike, “Geus nəkadun aJon Baptais.”

²⁵ Vəha-sua ŋai natəbarehreh esətabul van hən aKiŋ, ike, “Noləŋon nəkadun aJon Baptais. Noləŋoni len nasiloh sua. Noləŋoni gag ŋai!”

²⁶ Nəboŋ tokəmaianan igol aKiŋ nəlon isa, be husur tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan, ale husur tokele len nəhon alat lotohan maii, inau ke naut kəmas tomətahuni, timasgol nəsa aliten tousi həni. ²⁷ ŋa vəha-sua ŋai esəvat nasoltia nə-tata-vanuan-an van hən naim bəbaŋis hən ḃita kotov nəkadun aJon ale pati gəmai. Ale nasoltia ivan, ita kotov nəkadun aJon len naim bəbaŋis. ²⁸ İpat nəkadun aJon len nasiloh, lavi mai natəbarehreh. Ale natəbarehreh ilavi mai anan. ²⁹ Nəboŋ ahai susur siJon gail lotosəsəloŋ həni ke tomat, logəm pat niben van, tavuni len nəbur nəmatan.

AYesu evəŋan alaluṽan lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

³⁰ Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam len nəyaran salito, luḃon mai aYesu hən ləḃikel maii hən natit ḃisi lotogole mai lotoḃusan həni.* ³¹ Nəvanuan isobur logəmai, isobur luvan gol aYesu galito ləsəkad namityal ideh hən ləḃihan. İmaianan aYesu ike, “Datevi tut ideh hən datbitoh səḃodato ale ŋavŋav kəkereh.”

³² ŋa lusah len nəḃot səḃolito, loriŋ naut enan, lovi lan naut tobəḃesw. ³³ Wake isobur loris lotovan ale loləboi naut ləḃevi lan. Ale nəvanuan isobur len navile gail lugam vi lan naut en tobəḃesw ale lubari a ṽo.

³⁴ Nəboŋ aYesu galit lotobar naut enan, lotomariŋ dan nəḃot, aYesu eris nəḃiltiḃoh ale nəlon itaŋis galito husur lohūm nasipsip gail lotopar vanuan hən ḃekətkəta təban galito. Ale etubat ṽusan galit hən natit isobur.* ³⁵ Namityal ipair tia ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Naut egai ipat a tut dan navile gail ale namityal ivan ḃisi tia. ³⁶ Səvat galit van, hən ləḃevi lan naim ṽisusua marireu mai navile gail lotodar vis naut egai, hən ləḃepur hanian halit hən ləḃihani.” ³⁷ Ris tosor var galit ke, “Gamit ṽau mitilav nəhanian mai galito!” Ale lukel maii ke, “Hən namtḃevur nəhanian hilategai nəvat han dereh tevi hən nəḃurḃuran hən nahəḃati toməlevtor. Namtodədasi!”† ³⁸ Ale aYesu eus galit ke, “Mətukad nabəta evis? Mitia us kitevi.”

Nəboŋ lototəlmam lukel uri ke, “Nabəta erim mai naieh eru.”

³⁹ Beti aYesu ikele hən galit ke letuan naluṽoh leḃətah pəpəhw len naliol tokəsan. ⁴⁰ Ale nəvanuan lotovi 50 o lotovi 100 lobətah ḃonḃon van vəḃar galit ḃisi lobətah. ⁴¹ AYesu ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaən hən gail ale eḃur nabəta. İlav gail mai ahai susur san gail hən ləḃepəpəhuni. Ale epəpəhun naieh eru enan am van hən nəvanuan gail ḃisi. ⁴² Ale galit ḃisi luhan, luhanukub. ⁴³ Naluṽoh lotohan tonəŋ, ahai susur losəŋon nahudhubəta mai nahudhuieh lotopat vagol nəḃad lotovi 12 lopul.*

⁴⁴ Len nəboŋ enan alaluṽan lotohan lovi 5,000.

AYesu iyar len nəḃon nəwai

(Mat 14.22-33; Jon 6.15-21)

⁴⁵ Nəboŋ nəhanan tonəŋ, vəha-sua ŋai aYesu igol ahai susur səḃolit lusah len nəḃot, il a ṽo, hən ləḃigam vi Petsaita, tarhəḃiltiwei Kalili. Ale aYesu esəvat naluṽoh luvan.

* 6:30: Mak 6.7, 12 * 6:34: Num 27.17; 1Ki 22.17 † 6:37: Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200, nəvat tomaienan eləboi ḃevur nauman hən nəvanuan hən nahəḃati toməlevtor. * 6:43: 2Ki 4.42-44

⁴⁶ Tosudəlaṁ galit tonəṅ, etəvehuh len nəvehuh hən b̄isor mai aGot. ⁴⁷ Nəboṅ naut togomgom, nabot ipat rivuh len nabiltiwai, ale aYesu itoh səbōn a ut. ⁴⁸ Eris lotomābit hən nəvarusan husur nabot isoh b̄ur nəlan. Len nadudulan soṁilan naut səlan sal, aYesu egəm hən galito, iyar len nəṅon nabiltiwai. Ike tiṽot təban galito, ⁴⁹ be nəboṅ lotorisi toyar len nəṅon nabiltiwai, lunau ke tovi nanunun sua. Lukai, ⁵⁰ husur nəboṅ lotorisi galit p̄isi loṁinṁinikot. Be vəha-sua ḡai aYesu ikel mai galit ke, “Samtemətahw. Ginau bogai. Mitikad na-il-ḡuri-an.” ⁵¹ ḡa isah len nabot mai galito ale nəlan evi pan, idar buni. Ahai susur gail lumaṅmaṅ vəsa, ⁵² husur ləsaləboi sal namilen namerikel aYesu togole husur nabəta gail, bathut nəkadulit iṽonṽon.

AYesu igol galit lotoməsah a Kennesaret lumaṅ
(Mat 14.34-36)

⁵³ Nəboṅ lotogam tukot len nabiltiwai, luvahut a Kennesaret ale lokir ei. ⁵⁴ Lumariṅ dan nabot, vəha-sua ḡai nəvanuan gail len naut enan lokəta ləboii. ⁵⁵ Lugam tutur len naut kavkav enan, ale naut lotosəsəloṅ həni ke aYesu totoh lan, lupat alat lotoməsah van həni len namilelit gail. ⁵⁶ Len naut p̄isi aYesu tovi lan, len navile, len nabiltivile, len nəmarireu, loriṅ alaten lotoməsah lupat len naut nəmaket. Loṅjiri ke tidaṁ hən ləḡibar nasuṁarhət nahurabat san. Ale galit p̄isi lotobari lumaṅ.

7

AYesu isor husur nəsa togol nab̄iṅḡijalan len nəvanuan
(Mat 15.1-9)

¹ Boṅ sua naFarisi mai ahai p̄usan gail hən nalo logəm len naut a Jerusalem hən ləḡeris aYesu. ² Lobunus ahai susur galevis siYesu lotohan be ləsakəkəsəval. (Navəlalit saveveu len nənauan siFarisi gail ³ husur naFarisi mai naJu gail p̄isi am lohusur tin hən naṽide silat ta sutuai toke limaskəkəsəval len naṽide tonor beti loləboi ləḡihan. ⁴ Nəboṅ lototəlmam dan nəmaket, asike luhan vir ləḡelilos.* Lohusur naṽide tosobur am ta sutuai hum nakəkasan hən nab̄iliwai munmun, nab̄iliwai totile mai naketel gail.)†

⁵ Imaienan naFarisi mai ahai p̄usan gail hən nalo lousi ke, “Imabe ahai susur saṁ gail ləsaḡusur naṽide sihaṽut sidat gail ta sutuai, ləsaḡusur naṽide hən nakəkəsəvalan, be luhan nabəta?”

⁶ AYesu ikel mai galit ke, “Gamit mətovi vanuan gəḡaras, nəsa mətukele, mətsagole! AIsaiah ekitin nəboṅ tokel ur nasoruan siGot husur gamito ke, “Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito, wake len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

⁷ Lulotu sobuer hən ginau,
loṅusan hən nakelean sinəvanuan,
hum tovi lo sagw.*

⁸ Husur gamito mətugam dan nakelean todaṅ siGot hən mətḡehusur tin hən naṽide samit ta sutuai lotovi naṅusanan sinəvanuan ḡai.”

⁹ Ale ikele am mai galit ke, “Gamit mətukad namitisau hən nagelean, husur mətugel tabtab hən nakelean todaṅ siGot hən mətḡeil gəḡat len naṽide samit ta sutuai. Mətunau ke nakelean san savi natideh a? ¹⁰ Mitinau nəsa aMoses toke, ‘Putsan atəmaṁ mai anaṁ matmat len nənauan saṁ,*’ mai ‘Avan ideh tosor tosa vəsa hən atəman o anan, gai timasmat tebun.*’ ¹¹ Be gamit mətuke ivoi hən avan ideh ḡikel mai atəman o anan ke, ‘Nəsa notokade hən nəḡevi tarhət saṁ, noviol həni tia mai aGot.’ ¹² Imagenan mətuke

* 7:4: Len nasoruan ta Kris, naut egai eləboi ḡikad namilen ke: asike luhan vir ləḡekəkəs hanian ideh lotoṽuri.

† 7:4: Len natosian ta sutuai esuhud hən nasoruan toke nab̄iliwai munmun, nab̄iliwai totile, naketel mai nəmel gail.

* 7:7: Isa 29.13 * 7:10: Exo 20.12; Deu 5.16 * 7:10: Exo 21.17; Lev 20.9

inor ɣai hən asike evi tarhət setəman mai sinan len nāmidolan səlaru. ¹³ Ale len nāvide ta sutuai məttoke, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ɣai. Gamit mətugol natit isobur tomaiēnan.”

Natit gail lotogol nəvanuan saveveu

(Mat 15.10-20)

¹⁴ Beti aYesu ekis nalūvoh gəmai. Ikel mai galit ke, “Gamit ɣisi, mətəsəsəlon ɣən ɣinau, mətələboi nategai. ¹⁵⁻¹⁶ Nəvanuan ēbiɣbiɣal len nəhon aGot mabe? Səkad natideh topat vivile len niben nəvanuan toləboi bīgol bēbiɣbiɣal nəboɣ natenan tōbis lan. Ao, evi nəsa tovivile dan nəvanuan togol saveveu.” †

¹⁷ Nəboɣ aYesu toriɣ nalūvoh hən bēvi lohoim, ahai susur san gail lous kitev namilen nasoruan kəta tomadhakele. ¹⁸ Ale ikel mai galit ke, “Gamit am mətəsələboi səhoti a? Mətəsələboii ke natit ɣisi vivile tōbis len niben nəvanuan saləboi bīgol bēbiɣbiɣal a? ¹⁹ Husur nəboɣ tōbis, səbis len nəlon, be evi lan natəbaɣ ale evivile vi lan nalitavtav.” (Nəboɣ tokəmaiēnan, aYesu ikele ke nəhanian ɣisi iveveu.)

²⁰ Beti aYesu ike, “Evi nəsa tovivile len nəlon nəvanuan togol tosa, saveveu. ²¹ Husur natgalegai logəm len nəlon nəvanuan: nənanuan tosa, naitian tosa, navənahān, nagoleān hən nəmatan, ²² naitian tōbur kotov nəlahān, na-ləɣon-masū-an hən natite, nagoleān sasa gail, nagəgərasān, nāvide naitian tāvtāvor, nəlon tovəvənah, nasoruan tomədas nahəsān nəvanuan o tomədas nahəsān aGot, nə-patpat-gai-məhat-an mai namelmelan. ²³ Natgalen ɣisi lotosa logəm len nəlon nəvanuan. Evi natgalenan togol nəvanuan tōbiɣbiɣal, saveveu.”

Nadəlomian sepəhāvut sua savi Ju

(Mat 15.21-28)

²⁴ AYesu ile məhat, eriɣ naut enan, evi lan naut gail pəpadaɣ hən naut a Tair. Ēbis lohoim sua, be emətahun avan ideh bēləboii ke totoh ei. Be edədas bēsusuan naut totoh lan.

²⁵ Ikad napəhāvut sual ei, nanunun nəmargobut tōbis len anatvavin. Nəboɣ nəbareab enan tōsəsəlon hən ke aYesu totoh, vəha-sua ɣai egəm hən, iteh bathurien. ²⁶ Evi atōbtaKris lotopasi len naut a Fonisia a Siria. Eus aYesu hən bēhut natəmat dan anatvavin. ²⁷ AYesu ikel maii ke, “Anatugw gail lihanukub bai. Sanor hən nəbīlav kuv nabəta hinatugw gail hən nəbībar hən van hən nalipah gail.” ²⁸ Alitenan isor vari ke, “Evoi Nasub, be nalipah gail pipitev am loləboi ləbihan nasugbəta hilahutai.” § ²⁹ AYesu ikel maii ke, “Bathut na-sor-vari-an sām tovoi, givan, natəmat eriɣ anatvavīm, igam dani tia.”

³⁰ Alitenan etəlmam vahim. Ale nəboɣ tovi lohoim san isābi ke, anatvavin topat mədau len nəmel, ale natəmat tomakuv dani tia.

AYesu igol nabut sua imaur

³¹ AYesu eriɣ naut gail pəpadaɣ hən nabiltivile Tair, iyar tur len nabiltivile Siton mai naut a Tekāpolis van vəbar Nabiltiwai Kalili. ** ³² Nəvanuan galevis losəhar nabut sua van hən aYesu ale loɣiri hən bēriɣ navəlan lan. ³³ AYesu esəhar səbən hən vi tut kəkereh dan nalūvoh ale esiriv hən nəɣarhuvəlan gəlaru len nədariɣan gəlaru. AYesu ēpulai, ibar namean atenan ³⁴ ale ekəta vi məhat vi lan nəmav, ekilob ale ikel mai nabut ke, “Effata!” (namilen ke, “Səɣav!”). ³⁵ Vəha-sua ɣai nədariɣan nabut gəlaru arosəɣav, namean eməlala, isor imasil. ³⁶ Ale aYesu ikel buni mai nəvanuan gail ei ke salikel ur

† 7:15-16: Ikad natosian galevis ta sutuai tosuhud hən naves egai ke: 16 Avan ideh tokad nədariɣan hən bēsəsəlon, tesəsəlon māu! § 7:28: Naju gail lokis alat ləsavi Ju hən nalipah gail ale len naut egai aYesu ike, “Ivoi hən nəbēvi tarhət seJu gail ɣai.” Ale apəhāvut isor vari ke hum ma tokad na-vi-tarhəte-an ideh am hən bēvi tarhət san hən.

** 7:31: Naut a Tekāpolis evi naut tokad navile tōsəɣavur lan.

nəsa tovisi. Be naut kəmas tokaikai tasi maienan, lukelkel uri am. ³⁷ Galit lumaŋmaŋ vəsa. Luke, “Igol ivoi hən natit p̄isi togole, ale igol alat lotodariŋ b̄ulol, losəsəloŋ mai nab̄ut gail, igol lusor.”

8

AYesu evəŋan alaluŋan lotovi 4,000

(Mat 15.32-39)

¹ Len nəboŋ sual am, ikad nab̄iltiuvoh lotogəm b̄onb̄on, ale ləsəkad natideh hən ləb̄ihani. AYesu ekis ahai susur gail gəm həni, ikel mai galit ke, ² “Nəlogw itaŋis naluŋoh egai bathut lutah mai ginau husur nəmariboŋ totor tia ale ləsəkad natideh hən ləb̄ihani. ³ Nəmal ihat galit tia. Nəbesəvat galit van, dereh limatmatioŋ husur nametp̄isal, ale galit galevis, naŋisal salit ebəlav, lutoh a tut.” ⁴ Ahai susur san gail lusor vari ke, “Be naut egai eb̄əbesw, ipat səb̄on. Avan ideh eləboi b̄isaŋ nabəta a be len naut egai tonor hən b̄evəŋan alat eg?” ⁵ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Eməlevru.”

⁶ Beti aYesu ikel mai naluŋoh ke lebətah len tan. Ale itariy nabəta toməlevru, ikel nasipaan, eb̄ur gail, ilav gail mai ahai susur san gail hən ləbepərehun gail van hən naluŋoh. Ale lugole. ⁷ Ikad natuhieh evis ŋai lotokade. Nəboŋ aYesu tokel nasipaan hən gail, ikel mai ahai susur san gail ke lepərehuni am. ⁸ Nəvanuan gail luhan vəhanukub. Ale ahai susur losəŋon nasughanian topat, gol nəhad eməlevru lopul. ⁹ Ikad alaluŋan lotovi 4,000 ei.

Nəboŋ lotohan tonor, aYesu esəvat alaten vahim. ¹⁰ Ale vəha-sua ŋai isah len nab̄ot mai ahai susur san gail ale lovi lan naut a Talmanuta.

NaFarisi gail lous taltal hən namerikel sua

(Mat 16.1-4)

¹¹ NaFarisi gail logəm hən aYesu ale lotub̄at v̄itv̄ituh maii. Loləŋon ke tigol nəsaban ŋa lous taltal ke tigol namerikel hən nəmav.* ¹² Nəboŋ tosəsəloŋ hən natenan, aYesu eŋud habat, ike, “Naur ta daməŋai lous namerikel mabe? Nukel nakitinan mai gamit ke, asike nugol namerikel ideh hən mətberisi boŋ ideh!”

¹³ ŋa isah təlmam len nab̄ot, eriŋ naut enan, igam tukot len nab̄iltiwai.

Nayis hiFarisi gail mai siHerot

(Mat 16.5-12)

¹⁴ Ahai susur gail nəlolit iboŋboŋ hən nabəta. Ləsəkad nəhanian ideh len nab̄ot, be natuhbəta sua ŋai. ¹⁵ Ale aYesu isor p̄usan mai galito, ike, “Mətələləgau hən gamit gabag! Mətəkətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi gail mai nayis hiHerot Antipas.”

¹⁶ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan lotub̄at v̄itv̄ituh mai galit gabag husur ləsəkad nabəta ideh. ¹⁷ AYesu eləboi nənauan salit tia, ŋa ike, “Gamit mətuhol husur nabəta mətəkətkəta hən nəsa? Mətsaləboi səhoti, mətəsəsəloŋ ləboii a? Nəkadumit egəm v̄onv̄on a? ¹⁸ Mətukad namətamito be mətodədas mətəkətkəta a? Mətukad nədariŋamito, be mətodədas mətbesəsəloŋ a?”* Mətsənu təlmam hən ¹⁹ nəboŋ notob̄ur nabəta hilat lotovi 5,000 a? Mətosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Səŋavur pisan eru.”

²⁰ AYesu eus galit ke, “Ale nəboŋ notob̄ur nabəta toməlevru hilat lotovi 4,000, mətəsəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Məlevru.”

²¹ Ale eus galit ke, “Be mətsaləboi səhoti sal a?”

AYesu igol ametbesw sua ekəta

* 8:11: Lunau ke aYesu edədas b̄igol namerikel b̄egəm len nəmav. Ale ləb̄eusi həni, nəboŋ b̄edədas b̄igole, dereh ləb̄oi ləb̄ekisi hən nəvanuan gəgəras, hum ma ləb̄oi ləb̄ikot həni sil nəsaban. * 8:18: Jer 5.21; Eze 12.2

²² Nəboŋ lotobar naut a Petsaita, nəvanuan galevis losəhar ametbesw sua van hən aYesu, ale loŋir aYesu hən b̄ibari hən b̄ekəta. ²³ Ale aYesu etəgau navəlan ametbesw, esəhari vivile dan navile. Beti eŋulai len namətan gəlaru, eriŋ navəlan gəlar lan ale eusi ke, “Goris natideh m̄nau a?”

²⁴ Ametbesw ekəta təlmam, ike, “Noris nəvanuan lotohum nəhai lotoyaryar.”

²⁵ Beti aYesu eriŋ navəlan gəlaru tətəs len namətan ametbesw. Nakətaan etəlmam ale eris natit p̄isi lumasil. ²⁶ AYesu esəvati vahim, ike, “Sagiyar tur len navile.”†

APita ikel kot aKristo
(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

²⁷ AYesu mai ahai susur gail loriŋ naut a Kalili, lovi lan navile gail lotodar vis naut a Sisarea Filippi. Len nəyaran salit van, aYesu eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail luke ginau novi ase?” ²⁸ Lusor vari ke, “Galevis luke gotovi aJon Baptais, galevis am luke Elijah, galevis tile am luke ahai kelkel ur sua ta sutuai.” ²⁹ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?” Ale aPita isor vari ke, “Gaiug govi aKristo, aGot totabtabuh lan.”

³⁰ ŋa aYesu ikai tas galit ke salikel natenan mai avan ideh.

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mat 16.21-23; Luk 9.22)

³¹ Len nəboŋ enan aYesu etuŋbat hən b̄evusan ahai susur san gail ke aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa len natit tisobur. Alat lotoil a m̄no hən nəvanuan gail, ab̄iltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo limasmətahuni. Timasmat ale len nəmariboŋ b̄itor timasle məhat dan nəmatan. ³² Ikel p̄arp̄ar hən natgalenan, ale aPita esəhar aYesu hən b̄isor səb̄on maii, etuŋbat sor lan husur tokəmaienan. ³³ AYesu ipair, eris ahai susur san gail, ale esivoh len aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau Setan! Nənanuan saŋ gail ləsəpat len nəsa aGot toləŋoni, lohusur naləŋonian sinəvanuan ŋai.”

Na-husur-aYesu-an
(Mat 16.24-28; Luk 9.23-27)

³⁴ Beti aYesu ekis naluŋvoh mai ahai susur san gail gəm həni. Ikel mai galit ke, “Avan ideh b̄eləŋon ke b̄ehusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənanuan mai naləŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau. ³⁵ Husur avan ideh b̄eləŋon ke b̄etəgau gat nəmauran san gabag, nəmauran san dereh timasig. Be nəmauran san b̄imasig m̄nos ginau mai na-kel-uri-an tovoi, dereh tikad nəmauran vi sutuai. ³⁶ Nəvanuan b̄ikad natit p̄isi len navile a pan be nəmauran san vi sutuai b̄imasig, imabe? Ikad nəsa? ³⁷ Səkad natideh. Nəvanuan edədas b̄eviol hən natideh hən b̄ikad nəmauran enan vi sutuai tətəs am. ³⁸ Husur avan ideh b̄eməmau len ginau mai nasoruan sagw len nəhon naur ta daməŋ egai ləsədaŋ len aGot be lotopul hən nəsaan, aNatun Nəvanuan dereh teməmau len atenan balai nəboŋ b̄egəm mai aŋel siGot gail len nəyalyalan mai namənas seTəman.”

9

¹ Ale ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian hən natohan pipihabəlan aGot, nədaŋan han.”

Namənas kitin siYesu
(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

² Nəmariboŋ toməlevtes tonəŋ aYesu esəhar aPita, aJemes mai aJon səbolito vi məhat len naŋəhuh sua tosahsah. Ale len nəholito egəm tile. ³ Nəhon eŋial hum namityal, nahurabat san egəm pəhw yesyes vabilbil. Epəhapəhw səhor avan ideh len navile a pan toləboi b̄igole.* ⁴ Ale aElijah mai aMoses arovisi hən galito. Aruhol mai aYesu. ⁵ APita

† 8:26: Len natosian galevis ta sutuai ike, “Givahim, be len navile sagikel nəsa tovisi hən gaiug mai avan ideh.”

* 9:3: 2Pit 1.16-18

ikel mai aYesu ke, “Hai þusan, ivoi hæn dattotoh gegai. Namteum hæn næpasvaløval titor, tesua esañ, tesua siMoses, mai tesua siElijah.” ⁶ (APita ekəmaienan husur saləboi næsa ðikele, husur lomətahw habat.) ⁷ Ale næmavukasw ikabut gol galito, nadoldol sua egəm len næmavukasw toke, “Ategai bogai, aNatugw uluñan notoləmas buni. Səsəloŋ husuri!”

⁸ Losəhoŋut, lokəta garu, læsaris aMoses mai aElijah am. Be loris aYesu ŋai totoh mai galit ei.

⁹ Nəboŋ lotopot mariŋ dan nəvehuh, ikai tas galit ke saliwal hæn næsa lotorisi mai avan ideh vir aNatun Nəvanuan ðile məhat dan nəmatan. ¹⁰ Imaienan lotəgau gat næsa aYesu tokele len galit gabag, be luhol daŋir husur namilen nasoruan san nəboŋ toke “ðile məhat dan nəmatan.”

¹¹ Beti lous aYesu ke, “Ahai þusan gail hæn nalo luke aElijah timasgəm a ño. Lokəmaienan hæn næsa?”* ¹² AYesu isor var galit ke, “aElijah egəm a ño hæn ðigol natit þisi ðinor tətəs. ðimaienan, husur næsa natosian siGot ike aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa len natit tisobur ale nəvanuan gail limasmətahuni?”* ¹³ Be nukel mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale lugol næsa suñan lotoləŋoni həni, hum ŋai natosian siGot tokel husuri.”*

*AYesu igol natətai tokad natəmat imaur
(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)*

¹⁴ Nəboŋ lototəlmam van hæn ahai susur san gail, loris nəbilituŋoh lotodar vis galito mai ahai þusan gail hæn nalo lotoŋitŋituh mai galito. ¹⁵ Nəboŋ naluŋoh lotoris aYesu, luþaŋ, ale lugam van həni hæn læðike, “Ivoi,” maii. ¹⁶ AYesu eus ahai susur san gail ke, “Mətoŋitŋituh mai galit husur næsa?”* ¹⁷ Nəhaŋut sua len naluŋoh isor vari ke, “Hai þusan, nosəhar anatugw uluñan gəm hæn gaiug. Ikad nanunun tosa sua togol anatugw tovi nəbut. ¹⁸ Nəboŋ natəmat enan totah gati, ekuð hæn anatugw len tan. Ale nabusun iyau, idesdes batriŋoriŋ, nahumatmat ibari. Nous ahai susur sañ gail hæn læbehut natəmat be lodədasi.”

¹⁹ AYesu ikel mai galit ei ke, “Gamit ta daməŋai mətsəkad nadəlomian ideh! Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mitikad nadəlomian ŋais? Səhar natətai gəmai.”* ²⁰ Ale losəhari van hæn aYesu. Be nəboŋ nanunun tosa enan toris aYesu, igol nahumatmat ibar natətai, ekuð hæn natətai len tan gol italtaloŋ, nabusun iyau. ²¹ AYesu eus atəman natətai ke, “Imaiegai ŋais tia?” Isor vari ke, “Etubat len nəboŋ tovi tuhtətai ŋai. ²² Vəha-sobsobur tia natəmat ekuð həni len nəhab o len nəwai hæn ðigol ðimat. Gəbeləboi gəðigol natideh, gevi tarhət sinaməru, nəloñ titaŋis ginaməru.”* ²³ AYesu isor vari ke, “Imabe gotoke ‘Gəbeləboi gəðigole?’ AGot eləboi ðigol natit þisi. Gəðikad nadəlomian, aGot eləboi ðigol natideh ños gaiug.”

²⁴ Vəha-sua ŋai atəman atuhtətai ikai ke, “Nukad nadəlomian, be gevi tarhət sagw len nadəlomian sagw tobuer!”

²⁵ Nəboŋ aYesu toris naluŋoh lotogam gəm həni, esivoh len nanunun tosa, ikel maii ke, “Natəmat gotoðut, gotodariŋ ðulol, nukele hæn gaiug ke, gimakuv dani! Sageðis lan boŋ ideh am!”

²⁶ Ale natəmat eis habat, ekuð hæn natətai hum nahumatmat tobari, ale imakuv dani. Natətai ehum nəðirimat gol nəvanuan isobur ei luke, “Gai imat!”* ²⁷ Be aYesu etəgau navəlan natətai, elivi vi məhat, ale natətai eil səbon.

* 9:11: Mal 3.1, 4.5 * 9:12: Isa 53.3 * 9:13: Ahap tovi kiŋ mai asoan, nəhəsan aJesepel, arugol risi hæn arðigol aElijah ðimat (1Ki 19.2, 10). AHerot Antipas tovi kiŋ mai asoan, nəhəsan aHerotias, arugol aJon Baptais tomat. Len naut egai nəboŋ aYesu tosor husur aElijah, isor husur aJon Baptais.

²⁸ Nəboŋ aYesu tonorŋ ei, evi lohoim ale ahai susur san gail səbōlito logəm həni. Lousi ke, “Imabe namtsaləboi namt̃behut natəmat enan?” ²⁹ AYesu isor var galit ke, “Natəmat tomaianan, səkad natideh toləboi behuti, be na-sor-tũ-an ŋai.”†

AYesu isor husur nəmatan san tətəs
(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)

³⁰ Beti loriŋ naut enan, luyar tur len naut a Kalili. AYesu emətahun avan ideh bēləboi naut lototoh lan, ³¹ husur ẽvusan ahai susur san gail. Ikel mai galit ke, “Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.‡ Ale dereh ligol timat. Nəboŋ b̃imat, dereh tile məhat len nəmariboŋ b̃itor husur nəmatan san.” ³² Be galit ləsaləboi səhot namilen nəsa tokele, ale lomətahw, lomətahun ləbēusi həni.

Ase iyalyal səhor galit am?
(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)

³³ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, lob̃is lohoim sua. Ale aYesu eus galit ke, “Mətõvit̃ituh husur nəsa len nəyaran met̃p̃isal?” ³⁴ Be naut ẽbūt, bathut met̃p̃isal lõvit̃ituh gabag len galit ke ase len galito iyalyal səhor galit p̃isi. ³⁵ Ale aYesu ebətah, ekis ahai susur lotovi 12 gəm həni ale ikel mai galit ke, “Avan ideh b̃ike b̃eil a m̃o len nabunusian siGot, temədau, timassũman naslev, teum salit p̃isi.” ³⁶ Beti esəhar natuhtətai, igol eil rivuh len galito. Ale elugũm gati, ikel mai galit ke, ³⁷ “Avan ideh tohəhãvur hən natuhtətai sũman egai b̃itah maii len nahəsagw, gai ehəhãvur hən ginau nəb̃itah maii. Ale avan ideh tohəhãvur hən ginau nəb̃itah maii, be savi ginau ŋai, ehəhãvur hən atenan tosəvat ginau.”

Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato
(Luk 9.49-50)

³⁸ Ale aJon ikel mai aYesu ke, “Hai p̃usan, namtoris avan sua tohut natəmat gail len nahəsam̃, ale namtukai tasi husur savi ginamit ideh.” ³⁹ Ris aYesu toke, “Samtikai tasi! Səkad avan ideh tomadhagol namerikel toləboi b̃ikel natideh tosa husur ginau. ⁴⁰ Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato. ⁴¹ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh b̃ilav nab̃iliwai hən nəwai mai gamit len nahəsagw husur mətovi seKristo, nokitin, aGot dereh tilav nakonp̃urp̃uran mai avan enan.

Nasəharian hən nəvanuan van hən nəsaan
(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)

⁴² “Ale atuhtətai tokad nadəlomian len ginau sũman egai, avan ideh b̃igol b̃iteh len nəsaan, aGot dereh tipansəm avan enan səhor ləb̃itahətah hən nab̃iltivat len naholoan, ale ləb̃ibar həni len tas. § ⁴³⁻⁴⁴ Ale navəlam̃ b̃igol gəb̃iteh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəb̃evi vel̃metw ale b̃is len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̃ikad navəlam̃ b̃eru ale vi lan nəhab nəmatan, nəhab topaŋ vi sutuai. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ale nariẽm̃ b̃igol gəb̃ipes həbetw, teh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəb̃evi rĩmetw ale b̃is len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̃ikad nariẽm̃ b̃eru ale vi lan nəhab nəmatan. ⁴⁷ Ale namətãm̃ b̃igol gəb̃iteh len nəsaan, gekis kivi. Ivoi am hən namətãm̃ b̃esua b̃ibesw ale gəb̃eb̃is len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̃ikad namətãm̃ b̃eru ale aGot b̃ibar hən gaiug len nəhab nəmatan. ⁴⁸ Len naut enan naul lotõvis nəvanuan, ləsəmat boŋ ideh, ale nəhab tohan nəvanuan səmat boŋ ideh.*

† 9:29: Natosian galevis ta sutuai luke na-sor-tũ-an mai nəhanan ẽbuer ŋai. ‡ 9:31: Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail. § 9:42: Nab̃iltivat enan eməlas habat, natoŋki esulsul həni hən b̃ebul dasdas nawit hən b̃egam vi flaua. * 9:48: Isa 66.24

⁴⁹ “Husur aGot dereh tiṽaditdit nəhab len nəvanuan ṽisi hum datḃidardar hən nətas len nəhanian.**

⁵⁰ “Nətas ivoi, be nabus han ḃimasig, ḃeduḃe, gigol nabus han tevi tas tətəs mabe?†† Len gamit mitimashum nətas, hən nabus hamit ḃivoi, hən məḃbikad natəḃmat mai gamit gabag.”*

10

Natiṽosan

(Mat 19.1-12; Luk 16.18)

¹ Beti aYesu eriṽ naut enan, evi lan naut a Jutea, iyar lan tarhəwisel Jortan. Naluṽoh gail logəm həni, ale husur naṽide san akis, eṽusan galito.

² NaFarisi galevis logəm həni, luke ligol tisab len nasoruan san ṽa lousi ke, “Len nalo, inor hən nauluḃan ḃetiṽos hən asoan a?” ³ AYesu eus galit ke, “Len nalo, aMoses ekəmabe mai gamito?” ⁴ Lusor vari ke, “AMoses idaḃ hən nauluḃan ḃitos gat nalobḃulat hən natiṽosan ale səvat nəbareab san vi tut dani.”* ⁵ Ris aYesu tokel mai galit ke, “AMoses itos nalo enan ḃos gamito bathut nəkadumit ihaihai. ⁶ Be len natuḃatan, nəboṽ aGot togol natit ṽisi, ‘igol nəvanuan, nauluḃan mai napəhaṽut.’* ⁷ ‘Husur natenan, nauluḃan dereh teriṽ atəman mai anan hən ḃeudud mai asoan, ⁸ ale aresua suḃan artovi niben nəvanuan tosua ṽai.’* Husur arsarū am, arosua ṽai. ⁹ Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpəhuni.”

¹⁰ Nəboṽ lototəlmam vi lohoim, ahai susur gail lous aYesu husur natiṽosan. ¹¹ Ale ikel mai galit ke, “Avan ideh totiṽos hən abareab san ale tolah mai napəhaṽut ideh am, atenan igol naitian toḃur kotov nəlahan. ¹² Ale napəhaṽut ḃetiṽos hən nəhaṽut san ale ḃilah mai nauluḃan ideh am, alitenan igol naitian toḃur kotov nəlahan.”

AYesu mai atuhlahutai

(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)

¹³ Boṽ tile am nəvanuan gail losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən ḃeriṽ navəlan len galito. Be ahai susur gail losivoh len atəmalit mai analit gail. ¹⁴ AYesu toris natenan, nəlon ipaṽpaṽ. Ikel mai ahai susur gail ke, “Mitidaḃ hən alahutai legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihəḃəlan aGot evi silat lotosuḃan alategai. ¹⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike ḃəhəhaṽur hən natohan pipihəḃəlan aGot suḃan natuhtətai, imabe? Asike ikade boṽ ideh!”

¹⁶ Ale len na-ləmas-buni-an san eriṽ navəlan gəlaru dar vis alahutai. Eriṽ navəlan gəlar len galito, beti eus aGot hən ḃivoi hən galito.

Nauluḃan topul hən natite

(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)

¹⁷ Nəboṽ aYesu toriṽ naut enan, ivan. Len nəyaran san husur naṽisal, avan sua igam gəm həni, etəṽedur bathurien. Eus aYesu ke, “Hai ṽusan gotovoi, nigol nəsa hən nəḃikad nəmauran vi sutuai?” ¹⁸ AYesu eusi ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Avan ideh savoi, be aGot səḃon ṽai. ¹⁹ Gaiug goləboi nakelean gail lotodaṽ lotoke, ‘Sagigol avan ideh timat,* sagigol naitian toḃur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibon len nakotan, sagegəras

** 9:49: Len naut egai namilen hum ma tomaiegai: aGot igol nəvanuan ṽisi lukad nəboṽ galevis lotodaṽ len nəmauran salito, nəboṽ gail lotogol nəvanuan gail lopəṽas hum nəhab togole. Nəboṽ aGot togol tomaianan, isaḃ alat lotovi esan kitin, ale nəboṽ galen lotodaṽ lugol nəvanuan san gail ludaṽ am lan. Be isaḃi am alat ləsavı esan. †† 9:50: Len naut a Israel, lutoh a tut dan nabitas gol nətas salit savi wai, evi vat. Lotuh dədasi hən ḃəkəkereh ale bar həni len nəhanian hən ḃigol nabus han ḃivoi. Nəboṽ nəhanian ḃimanuṽ, luhani, be nəvat a pan savi tas am ale lubar həni len naṽisal. * 9:50: Mat 5.13; Luk 14.34-35 * 10:4: Deu 24.1-4 * 10:6: Gen 1.27, 5.2 * 10:8: Gen 2.24 * 10:19: Nəboṽ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paṽpaṽ saḃi o naləṽonian saḃi ṽai.

avan ideh hən gəb̃ikad natideh esan, geputsan atəmañ mai anañ len nənauan sañ.’ ”*

²⁰ Ale ikel mai aYesu ke, “Hai p̃usan, nugol natgalen p̃isi tia, tũbat len nəboj notovi natətai.” ²¹ AYesu ekəta bunusi, eləmas buni. Ale ikel mai ke, “Gupar tetesua sal. Gia p̃ur hən natit p̃isi gotokade. Viol hən nəvat han mai naməsal gail hən gəb̃ikad nakonviolan aGot totəgau gati m̃os gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nəboj atenan tosəsəloj hən nasoruan enan, nəhon eməraŋraŋ. Eləjon isa, ivan husur topul hən natit tosəbur.

²³ Beti aYesu ekəta garu, ikel mai ahai susur san gail ke, “Idaŋ habat hən avan topul hən natite b̃eb̃is len natohan pipihabəlan aGot!” ²⁴ Luŋaŋ habat len nasoruan san. Be aYesu ikel tasi am mai galito. Ike, “Anatugw notoləmas bun gamito, idaŋ habat hən avan ideh b̃eb̃is len natohan pipihabəlan aGot. ²⁵ Idaŋ habat hən nəkamel b̃eb̃is tur len nəburhunil səsod. Idaŋ səhori am hən nəvanuan tokad natite b̃eb̃is len natohan pipihabəlan aGot.”

²⁶ Nəboj tokəmaienan, luŋaŋ habat am. Lusorsor mai galit gabag ke, “B̃imaienan, as teb̃is lan? Səkad avan ideh b̃ikad nəmauran vi sutuai!” ²⁷ AYesu ekəta bunus galito, ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləbigol natenan, avil aGot eləboi b̃igol natit p̃isi.” ²⁸ Beti aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtorij natit p̃isi hən namttohusur gaiug.” ²⁹ AYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh torij naim o aŋan gail o aŋavinen gail o atata o anana o anatun gail o nətan m̃os ginau mai na-kel-uri-an tovoi, ³⁰ dereh aGot teviol hən natgalenan vəha 100 maii len nəboj eg ta daməŋjai. Dereh tikad naim gail, aŋan gail, aŋavinen gail, anan gail, anatun gail, nətan isəbur mai alat ləb̃emədas buni. Ale len nəboj b̃egəmai len nəmav, dereh tikad nəmauran vi sutuai. ³¹ Be nəvanuan isəbur lototibau gagai, lotoil a m̃o, dereh asike lovi natideh, levi ut kəmas; ale isəbur ləsavı natideh gagai, lotovi ut kəmas, dereh letibau, leil a m̃o.”

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san tətəs

(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)

³² Len nəyaran salit len nəp̃isal vi Jerusalem, aYesu iŋad il a m̃o. Ale ahai susur gail luŋaŋ lan, ale alat lotohusuri lomətahw. Ale aYesu esəhar ahai susur lotovi 12 vi tarhəte. Etũbat kel mai galit hən natit gail ləb̃evisi hənı asike idareh. ³³ Ike, “Mətesəsəloj! Datevi məhat vi Jerusalem. Len naut enan avan sua dereh terij aNatun Nəvanuan len navəlan ab̃iltihai tutumav mai ahai p̃usan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab̃ səhoti ke tipanis, timat. Ale dereh lerijı len navəlan alat ləsavı Ju. ³⁴ Dereh lisor vilesi, leŋulaii, lebilas habat hənı ale ligol timat. Len nəmariboj b̃itor husur nəmatan san, dereh tile məhat.”

Nausian sijemes mai aJon

(Mat 20.20-28)

³⁵ Beti aJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlaru, arogəm hən aYesu. Aruke, “Hai p̃usan, natideh namr̃beusi hən gaiug, namruke gigole m̃os ginaməru.” ³⁶ Eus gəlaru ke, “Məruke nigol nəsa m̃os gaməru?” ³⁷ Arusor vari ke, “Gidañ hən ginamər tesua tebətah len nəmatu sañ mai togon tebətah len nəmair sañ nəboj gəb̃egəm vi kiŋ.” ³⁸ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Gaməru mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərb̃emun len nəb̃iliwai hən na-ləjon-isa-vəsa-an nəb̃emun lan a? Məroləboi mərb̃ibaptais len nəbaptaisan nəb̃ibaptais lan a?”† ³⁹ Arusor vari ke, “Namroləboi namr̃bigole.” Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Nəb̃iliwai nəb̃emun lan, dereh məremun lan. Nəbaptaisan nəb̃ibaptais lan, dereh miribaptais lan. ⁴⁰ Be nabətahan len nəmatu sagw o len nəmair sagw, savi len ginau hən nəb̃ikele. İpat len aGot hən b̃ilav naut eruenan mai galit gai toutaut hən naut eruenan m̃os galito.”

* 10:19: Exo 20.12-16; Deu 5.16-20 † 10:38: Len naut egai aYesu inau nəmatan san, be gəlar arsaləboii.

⁴¹ Nəboŋ ahai susur lotosəŋavur lotosəsəloŋ hən natenan, nəlolit eŋəŋas aJemes mai aJon. ⁴² ŋa aYesu ekis galit gəm həni, ikel mai galit ke, “Mətələboii ke alat lotovət nəhes hən ləbeil a mō hən nametbos gail, lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail. Ale len nədaŋan hən na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito, loil a mō hən nəvanuan salit gail. ⁴³ Be səmaienan len gamito. Gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədəu hum tovi ut kəmas ŋai. ⁴⁴ Ale gamit ideh toke teil a mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit p̄isi. ⁴⁵ Tesuñan ŋai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləbevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən bevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən beviol hən nəmauran san, egəm hən bimat mōs nəmakuvan hən nəvanuan tosoḅur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

APartimeus tovi metbesw ekəta
(Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

⁴⁶ Beti aYesu mai ahai susur san gail lubar naut a Jeriko. Ale nəboŋ lotoriŋ nabiltivile enan, nabiltiľuoh lohusur galito. Ametbesw, ebətah len nəgarhəp̄isal. (Nahəsan aPartimeus, namilen ke anatun aTimeus. Atenan eŋir nəvanuan gail akis hən nəvat.) ⁴⁷ Nəboŋ tosəsəloŋ həni ke aYesu ta Nasaret togəmai, etuḅat kai ke, “Yesu, anatun siTevit, nəloñ titaŋis ginau!” ⁴⁸ Nəvanuan isobur losivoh lan hən bəmədəu. Be ikai habat am ke, “Anatun siTevit, nəloñ titaŋis ginau!”

⁴⁹ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, eil. Ike, “Kisi gəmai!” Ale lokis ametbesw ke, “Gehəhaḅur! Gele məhat! Ekis gaiug, gia van həni!” ⁵⁰ Ametbesw eḅil kuv nahurabat naut susus san, ile məhat tutut, ivan hən aYesu. ⁵¹ AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa hən nəb̄igole mōs gaiug?” Ametbesw isor vari ke, “Hai p̄usan, nuke nekəta!” ⁵² Ale aYesu ikel maii ke, “Givan! Nadəlomian sañ igol gumaur.” Vəha-sua ŋai ekəta, ale ehusur aYesu husur naḅisal.

11

AYesu eḅis len naut a Jerusalem
(Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

¹ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotogəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən navile Petfas, mai a Petani, lubar Naḅehuh Oliv. Ale aYesu esəvat ahai susur san eru van. ² Ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan navile ea. Nəboŋ mərbibari, vəha-sua ŋai dereh mərekəta ris natuhtəŋki uluñan totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḅati ale səhari gəmai. ³ Avan ideh beus gaməru ke, ‘Mirimab hən natenan?’ Kel maii ke, ‘Nasub eusi gag ŋai be asike idareh tesəvat təlmam həni.’ ”

⁴ Ale gəlaru aruvan. Arusaḅ natuhtəŋki toil metp̄isal totahətah len nabopita naim sua, ale arusah ruḅati. ⁵ Nəboŋ artosah ruḅati, nəvanuan galevis lotoil ei luke, “Natuhtəŋki enan, mərusah ruḅati hən nəsa?” ⁶ Beti arusor var galit hum aYesu tokel mai gəlaru, ale ludañ hən arbesəhari van. ⁷ Arosəhar natuhtəŋki van hən aYesu, aroḅir hən nahurabat salito len nəmadun ale aYesu ebətah səŋaḅuti. ⁸ Ale nəvanuan isobur luḅolsan nahurabat salit gail husur naḅisal, nəvanuan tile gail ludas pashəhai lotobaŋ lute marireu, lutaii, loriŋ gail husur naḅisal. ⁹ Alat lotoyar a mō hən aYesu mai alat lotoyar a tahw lukai habat ke,
“Hosanna!

AGot ivoi hən atenan togəm
len nahəsan Nasub!*

¹⁰ AGot tivoi hən natohan togəmai,

* 11:9: Psa 118.25-26

natohan pipihabəlan atəmadat aTevit.
Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”

¹¹ Beti aYesu ēbis len naut a Jerusalem, ale evi lan naim siGot. Ekəta garu len natit p̄isi, be husur namityal igam gole tia, eriṅ naut enan, esəhar ahai susur lotovi 12 vi Petani.

AYesu esivoh len nəhai nafik
(Mat 21.18-19)

¹² Pelan han, dudulan, nəboṅ lotoriṅ naut a Petani, aYesu imalkəkat. ¹³ A tut sal eris nəhai nafik sua tokəsan buni. Ale aYesu ivan hən b̄isab̄ nāvite lan. Be nəboṅ tobar nəhai enan, səsab̄ natideh lan, be naluhai ṅai, husur savi nəboṅ hən nāvīt nafik sal. ¹⁴ Beti aYesu ikel mai nəhai enan ke, “Avan ideh satihan nāvīt gaiug boṅ ideh am!” Ale ahai susur gail losəsəloṅ həni.

AYesu ivahvahir naut siGot
(Mat 21.12-13; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹⁵ Nəboṅ lotobar naut a Jerusalem, aYesu ēbis len naholəvat todar vis naim siGot. Etub̄at hut alat lotoṗur hən natit gail mai alat lotoṽur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoṗur hən nətav gail lotovi man naməsav.* ¹⁶ Ale aYesu sədaṁ hən avan ideh topat natideh b̄iyar tur len naut siGot. ¹⁷ Beti eṗusan. Ikel mai galit ke, “Len natosian siGot ike, ‘Naim sagw dereh lekisi hən naim na-sor-tuṽ-an sinaluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’”* Be gamit mətugol evi ‘naut susuah sinəvanuan vənvenah gail.’”*

¹⁸ Nəboṅ ab̄iltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo lotosəsəloṅ hən natenan, ludas p̄isal hən ləb̄igol aYesu b̄imat. Lomətahw lan husur naluṽoh p̄isi lotoṗar len naṗusanan san.

¹⁹ Nəboṅ naut togomgom, aYesu mai ahai susur san gail lovivile dan nab̄iltivile.

Nəhai nafik toṅod
(Mat 21.20-22)

²⁰ Len nadudulan luyar van, ṽot pəpadaṅ len nəhai nafik aYesu tosor lan. Loris ke toṅod vəbar nəharhəte len tan.* ²¹ APita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele, ale ike, “Hai p̄usan, geris, nəhai nafik gotosivoh lan iṅod.” ²² ṅa aYesu isor vari, ikel mai galit ke, “Mitikad nadəlomian len aGot. ²³ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh b̄ikel mai nāvəhuh egai ke, ‘Gimakuv, bar hən gaiug len tas!’ ale asike b̄ikad nə-lon-uri-an, be b̄edəlomi ke nəsa tokele dereh tevisi, ale dereh timaienan ṁos atenan. ²⁴ Imaianan, nukel mai gamit ke, natideh mət̄tousi len na-sor-tuṽ-an, dəlomi ke mət̄ukade tia ale dereh timaienan len gamito. ²⁵⁻²⁶ Ale nəboṅ mət̄toil, mət̄tosor tuṽ, natideh avan ideh togol tosa hən gamito, mət̄erub̄ati dani, hən aTəmamito len nəmav b̄erub̄at nəsaan samit am.”†

Nədaṅan hən na-il-a-ṁo-an siYesu
(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

²⁷ Nəboṅ aYesu mai ahai susur gail lotobar naut a Jerusalem tətəs, aYesu iyaryar len naholəvat todar vis naim siGot. Ale ab̄iltihai tutumav gail, ahai p̄usan gail hən nalo mai alat lotoil a ṁo hən nəvanuan gail logəm həni. ²⁸ Lous taltal həni ke, “Gukad nədaṅan hən na-il-a-ṁo-an tomabe hən gotogol natgalen p̄isi? Ase ilavi mai gaiug hən gəb̄igol gail?”

* 11:15: Nətav ehum navimal topəhapəhw. * 11:17: Isa 56.7 * 11:17: Jer 7.11 * 11:20: Mak 11.12-14

† 11:25-26: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 26 Be asike mət̄berub̄ati dani, aTəmamit len nəmav asike erubat nəsaan samito. Mat 6.14-15.

²⁹ AYesu isor var galit ke, “Neus natsua bai. Mətbisor vari, dereh nikel mai gamito hən nədaŋan na-il-a-ŋo-an notokade hən notogol natgalenan. ³⁰ Kel mai ginau, na-il-a-ŋo-an aŋon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o egəm len nəvanuan? Mitikele!”

³¹ Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datbike, ‘len nəmav,’ dereh tike, ‘bimainen, imabe mətsadəlom aŋon?’ ³² Be datbike, ‘len nəvanuan,’ nəsa tevisi? Sadatikele.” Lokəmaienan husur lotomətahw len naluvoḥ husur len nabunusian sinəvanuan p̄isi, aŋon evi ahai kelkel ur kitin.

³³ ŋa lusor var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Beti aYesu ikel mai galit ke, “Mətbəkəmaienan, asike nukel mai gamit hən nədaŋan na-il-a-ŋo-an notokade hən nəb̄igol natgalenan.”

12

Nəb̄ol p̄usan husur alat lotorentem nəhol nakrep (Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

¹ Beti aYesu etubət sor mai galito len nəb̄ol p̄usan. Ikel mai galit ke, “Boŋ sua avan sua imabul nakrep len nəhol. Eum hən nəvod garu lan. Ehir nabur hən b̄egəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut nakətaan təban nakrep a məhat. Beti idaŋ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləb̄irentem, ale eriŋ naut enan itoh len nəyaran sua.* ² Nəboŋ nakrep pəpadaŋ hən b̄imen, amahean nəhol esəvat naslev san van hən alat lotorentem nəhol hən ləb̄epərehun naṽit nakrep galevis tovi esan. ³ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san, luṽasi ale losəvati van, iyar səsəlav təlmam. ⁴ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile van hən galito. Be alat lotorentem nəhol luṽasṽas nəkadun, lugol isa habat hən naslev gol nahurun isa lan. ⁵ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile am van hən galito, be luparu buni. Amahean esəvat isobur am, be luṽas galevis mai luparu bun galevis am. ⁶ Amahean nəhol səkad naslev ideh am hən b̄esəvati, be ikad anatun tosua ŋai toləmas buni. Esəvat məkot həni van hən galito, ike, ‘Dereh leputsan anatugw uluŋan len nənauan salito.’ ⁷ Be alat lotorentem nəhol lukel mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan b̄imat. Datia paru buni hən datbikad natit p̄isi b̄evi esan nəboŋ atəman b̄imat.’ ⁸ ŋa lutah gati, luparu buni, ale lubar həni vivile dan nəhol nakrep.”

⁹ Ale aYesu ike, “Ale, amahean nəhol nakrep dereh tigol nəsa? Dereh tegəm ṽabun alat lotorentem nəhol, beti tidaŋ hən nəvanuan tile gail lirentem nəhol nakrep.

¹⁰ Mətsaṽuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike,

“Nəvat nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai egəm vi vat sua ŋai b̄eləboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor.

¹¹ Evi Nasub̄ aGot togol natenan

ale nəboŋ dattorisi, datumaŋmaŋ len nəsa togole.’ ”*

¹² Beti ab̄iltivanuan hən naJu ludas p̄isal hən ləb̄itah gat aYesu bathut loləboii ke tokel nəb̄ol p̄usan enan sil galito. Be lomətahw len naluvoḥ ŋa loriŋ aYesu, luvan.

Nausian husur nətaks (Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)

¹³ Beti ab̄iltivanuan hən naJu lotodas p̄isal hən ləb̄itah gat aYesu, losəvat naFarisi galevis mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu hən ləb̄igol b̄isab len nasoruan san. ¹⁴ Logəm hən aYesu ale lukel maii ke, “Hai p̄usan, namtoləboii ke gotokitin. Nəvanuan b̄etibau o b̄evi naut kəmas savi natideh len gaiug. Goṽusan naṽisal siGot len nakitinan. Gikele, inor m̄au hən datb̄evur nətaks van hən aSisa? ¹⁵ Dateṽuri o asike datoṽuri?”

* 12:1: Isa 5.1-2 * 12:11: Psa 118.22-23

AYesu eləboi səhot nausian gəgəras lotousi həni. Ale ikel mai galit ke, “Imabe mətous kitev ginau hum mətəbigol nəbisab len nasoruan sagw? V̄usan ginau hən natenarius tovi nakoin hən nətaks.”

¹⁶ Nəboŋ lotolav nakoin gəmai, eus galit ke, “Nəhon ase gagai? Nahəsan ase ipat lan?” Luke, “ASisa.” ¹⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, luŋaŋ habat len na-sor-vari-an san.

Nələhan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)

¹⁸ Beti naSattiusi galevis lotokel ke na-le-məhat-an dan nəmatan toḃuer, logəm hən aYesu.* Lousi ke, ¹⁹ “Hai p̄usan, aMoses itos gat nategai m̄os gidato ke, auluḃman ḃimat, ale asoan ḃitoh anatun ḃeḃuer, aḃan matmat tilah mai nəbatunau enan hən ḃipas anatun aḃan tomat.* ²⁰ Ale ikad alatmiḃan lotoməlevru. Ahai a m̄o ilah be imat, anatun eḃuer. ²¹ Aḃan tohusuri ilah mai nəbatunau ale gai am imat, anatun eḃuer. Aḃalar tohusur gəlaru am imaienan. ²² Alatmiḃan p̄isi lulah mai napəhaḃut enan be ləsəkad anatulit ideh. Naməkot alitenan tu imat. ²³ Ale len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? Husur galit lotoməlevru p̄isi lulah maii.”*

²⁴ AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətsaləboi natosian siGot, mai mətsaləboi nədaŋan san. ²⁵ Husur nəboŋ alat lotomat ləḃile məhat, asike lulah, avan ideh asike idaḃḃan hən ləḃilah. Be dereh lesuḃman aŋel gail len nəmav. ²⁶ Be mitinau alat lotomat nəboŋ ləḃile məhat. Mətsaḃuruŋ natosian len naləḃulat siMoses tohusur nəhai topaŋ a? AGot isor mai a Moses, ike, ‘Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’† ²⁷ Gai savi aGot silat lotomat, be silat lotomaur. Gamit mətusab habat!”

Nakelean today tosehəhor gail p̄isi
(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)

²⁸ Ahai p̄usan sua hən nalo tosehəloŋ hən na-sor-ḃalḃal-an enan egəm hən aYesu. Eləboi səhoti ke na-sor-vari-an siYesu ivoi ŋa eusi ke, “Len nakelean today gail aGot tokel mai gidato, ta be esəhor gail p̄isi?” ²⁹ AYesu isor vari ke, “Nakelean egai esəhor gail p̄isi: ‘Israel mətesəsəloŋ! Nasub aGot sidato, Nasub esua səḃon. ³⁰ Geləmas bun Nasub aGot saḃḃan len nəloḃḃ kavkav, nanunuḃ kavkav, nənauan saḃḃan kavkav mai nədaŋan saḃḃan kavkav; len gaiug kavkav.’* ³¹ Nakelean sual am ehusuri toke, ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug hum gotoləmas bun gaiug gabag.’ Səkad nakelean ideh today sehəhor eru enan.”* ³² Ahai p̄usan enan hən nalo ike, “Gai bolai Hai p̄usan! Gokitin nəboŋ gotoke aGot tosua səḃon ale səkad ideh am be gai səḃon ŋai.* ³³ Datimasləmas buni len nəlodat kavkav, naləḃoian sidat kavkav mai nədaŋan sidat kavkav; len gidat kavkav. Ale datimasləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gidato hum dattoləmas bun gidat gabag. Ivoi hən datḃigol natgalenan sehəhor naviolan ideh datḃetutumav həni mai natit p̄isi am datḃeviol həni mai aGot.”*

³⁴ Nəboŋ aYesu tosehəloŋ hən na-ləboi-səhoti-an len na-sor-vari-an sitenan, ikel maii ke, “Gaiug gəsətəh a tut dan natəhan pipihəḃəlan aGot.” Ale len nəboŋ enan van, səkad avan ideh tokad na-il-ḃuri-an hən ḃeus nausian ideh həni am.

Naḃusanan husur aKristo
(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

* 12:18: Uman 23.8 * 12:19: Deu 25.5-6 * 12:23: Natosian galevis ta sutuai luke, Ale, nəboŋ ləḃile məhat len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? † 12:26: Exo 3.1-6. Len naut egai aYesu ikel mai galit ke, aApraham, alsak mai aJakop lumaŋur mai aGot, ləsəmat. * 12:30: Deu 6.4-5 * 12:31: Lev 19.18 * 12:32: Deu 4.35, 6.4; Isa 45.6 * 12:33: Deu 6.5; Lev 19.18; Hos 6.6

³⁵ Nəboŋ aYesu toŋusan len naholəvat todar vis naim siGot, eus galit ei ke, “Imabe ahai ƣusan gail hən nalo luke aKristo, aGot totabtabuh lan, esua len nəpasusan siTevit, anatum siTevit? ³⁶ Husur len aNunun aGot, aTevit ike,

“ ‘Nasub̄ aGot ikel mai aMasta sagw ke,
 “Gebətah təban ginau, len navəlagw nəmatu
 vir nəberij aenemi saŋ gail pipit narieŋ gəlaru
 hən ləb̄evi ut kəmas.” *

³⁷ ATevit m̄au ekisi hən ‘aMasta.’ Imaienan, imabe evi anatum siTevit?”
 Nəbiltiuvoh lohəhəvur hən lotosəsəloŋ hən aYesu tokəmaienan.

Naləlaguan husur ahai ƣusan gail hən nalo

(Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)

³⁸ Ale len nəpusanan siYesu ike, “Mətələləgau. Ahai ƣusan gail hən nalo salemədas gamito. Loləmas ləbesun nahurabat tobəlav. Loləmas nəvanuan ləbike, ‘Ivoi’ mai galito len naut nəmaket. ³⁹ Loləmas ləbebətah len nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim nəbənbonan. Ale loləmas ləbebətah rivuh len nəhanan gail. ⁴⁰ Lulav kuv ƣis naim mai nasugsugur sibatunau pəhəvut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuv̄ ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaienan.”

Naviolan sibatunau

(Luk 21.1-4)

⁴¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonəŋ, ebətah pəpadaŋ hən nabokis topat ei, nəvanuan gail lotobubulah vat lan len naim siGot. Ekəta bonus nəvanuan gail nəboŋ lotobubulah vat salito len nabokis enan. Nəvanuan isobur lotopul hən nəvat lobulan isobur lan. ⁴² Be nəbatunau naməsəl sua egəm riŋ natuhkoin eru artovi kopa. ⁴³ Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəm həni. Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau naməsəl enan, nabulahan san esəhor galit ƣisi am lotobubulah vi lan nabokis enan. ⁴⁴ Husur galit loviol kinit nəvat dan tosobur lotopul həni. Be alitenan, naut kəmas tovi məsəl, eviol hən natit ƣisi san hən bimaŋ lan.”

13

AYesu epəhav utaut

(Mat 24.1-14; Luk 21.5-19)

¹ Nəboŋ aYesu toriŋ naholəvat todar vis naim siGot, ahai susur sua san ikel mai ke, “Geris! Hai ƣusan geris nəbiltivat galegai! Geris nəbiltiim gail!” ² AYesu ikel mai ke, “Ivoi. Goris nəbiltiim galegai, be dereh gail ƣisi limasirsir, asike ikad nəvat ideh bəpələh len nəvat ideh am.”

³ Ale aYesu evi lan Nəvehuh Oliv, ebətah, ekəta tukot van hən naim siGot. APita, aJemes, aJon, aAdu logəm sor səbolit maii. ⁴ Lousi ke, “Gikel mai ginamito. Natgalen gotokele, levisi ŋais? Dereh tikad nəsa bəvūsani ke natgalen ƣisi pəpadaŋ lisarpoh?”

⁵ AYesu isor var galito. Ike, “Mətələləgau hən gamito. Avan ideh sategəras gamito. ⁶ Nəvanuan tisobur dereh legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau bogai, aKristo.’ Ale dereh legəras nəvanuan tisobur am. ⁷ Be mətbesəsəloŋ hən nəbalan mai na-kel-uri-an hən nəbalan gail, sa-nəlomit tetuhatu. Natgalenan limasvisi, be nəboŋ naməkot sagəm sal. ⁸ Naluvoŋ hən nəvanuan naut sua dereh ligol nəbiltiəlan mai naluvoŋ hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh tikad nəbiltidu gail husur naut gail. Ale dereh nəhanian təbuer len naut gail. Natgalenan lohūm natubətan hən nəpəŋasan hən nəpasusan.

* 12:36: Psa 110.1

⁹ “Be mätelələgau hən gamito. Dereh likot hən gamito len nəkaunsel gail. Ale len naim nābōnābonan dereh lebilas habat hən gamito. Ale dereh mäteil len nəhon nəgavna mai nakiŋ gail mōs ginau hən mätbikel kot ginau len nəholito. ¹⁰ A tahw hən nəbōŋ naməkot, nəvanuan sagw gail dereh limaskel ur na-kel-uri-an tovoi mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi. ¹¹ Nəbōŋ ləbitah gat gamito, kot hən gamito, samtinau masuṽ hən nəsa mätbikele. Len namityal enan mitikel nəsa aGot bikel mai gamit ŋai. Husur savi gamit mätbisor be aNunun aGot dereh tisor. ¹² Nəvanuan dereh teriŋ aṽan len navəlan alat lotoil a mō hən bimat, atata dereh timagen hən anatun hən bimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan bəriŋ alatmisoan gail ləbimat. ¹³ Nəvanuan p̄isi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw mättokade. Avil avan ideh bidaŋ len ginau, b̄ikad nə-daŋ-b̄uri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən b̄ikad nəmauran vi sutuai.

Natit tomədas naut tolo
(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)

¹⁴ “Nəbōŋ mätberis natit aGot tomətahun buni, natit tosa masuṽ tomədas bun natit isoḅur, nəbōŋ mätberis toil len naut sanor hən toil lan, (gaiug gotoṽuruŋ nategai geṽuruŋ ləboii), beti alat len naut a Jutea, ligam tutut vi lan naṽehuh gail.* ¹⁵ Nəvanuan b̄iŋavŋav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satevi pan hən b̄ebis lohoim hən b̄ilav kuv natideh. ¹⁶ Ale nəvanuan b̄itoh marireu, satetəlmam vahim hən b̄ilav nahurabat ideh. ¹⁷ Len nəbōŋ enan nəmauran dereh tidaŋ vəsa habat hən apəhaṽut ideh totian o tovəhasus. ¹⁸ Be mitisor tuṽ ke natgalenan salevisi len nahəbati naut susus. ¹⁹ Husur len nəbōŋ natgalen ləbevisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an maienan savisi len natubatan hən natit p̄isi aGot togole nəbōŋ toum hən navile a pan van vəbar nəbōŋ ta daməŋai, ale asike evisi tətəs am bōŋ ideh.* ²⁰ Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an taṽidol len nəbōŋ galenan, nəvanuan p̄isi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan p̄isi teṽidol mōs alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan. ²¹ Beti avan ideh bikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəlomi. ²² Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel gail nəvanuan gail ləbip̄aŋ habat lan. Lətələboi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh lətagole len namerikel galenan. ²³ Be gamit, mätelələgau! Nukel natit p̄isi mai gamit tia a tahw hən ləbevisi.”

Nagəman siNatun Nəvanuan
(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)

²⁴ AYesu isor am, ike, “Be nəbōŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəbōŋ galenan b̄inoŋ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike eṽial; ²⁵ dereh naṽeso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.’* ²⁶ Beti dereh məteris nagəman siNatun Nəvanuan len nəmavukasw len nəbilitidaŋan mai nəyalyalan.* ²⁷ Dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut p̄isi len navile a pan kavkav hən ləbitariv bōnbon hən alat aGot tolekis hən galito hən lotovi esan.*

Nasuruan kəta husur nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)

²⁸ “Ivoi hən mätbeləboi səhot natsua nəhai nafik b̄eṽusani: Nəbōŋ nəpashət nafik səmasmas am be todumoh, mətələboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ. ²⁹ Imagenan, nəbōŋ mätberis nəsarpoan hən natgalen p̄isi notosor husuri, dereh

* 13:14: Dan 9.27, 11.31, 12.11 * 13:19: Dan 12.1 * 13:25: Hən naves 24-25, ris Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10
* 13:26: Dan 7.13 * 13:27: Deu 30.4; Neh 1.9

mäteləboii ke, natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai toil bopita tia.
³⁰ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen p̄isi ləb̄isarpoh.
³¹ Nəməv mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasiḡ boḡ ideh.

Nəmariboḡ mai namityal, avan ideh saləboii

(Mat 24.36-44)

³² “Nəmariboḡ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aḡel gail len nəməv mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot aTata, gai səb̄on ḡai eləboii. ³³ Mäteləḡgau! Mätəhulahul! Husur mətsaləboi namityal enan ke ḡais. ³⁴ Nagəman siNatun Nəvanuan imaiegai ke: Ikad avan sua toyar len nəyaran sua. Nəboḡ toriḡ naim san, eriḡ natit p̄isi mai naut san len navəlan naslev san gail. Ikel mai galit v̄isusua nauman salit səb̄olito, ale ikel buni mai naslev tokətkəta kəkol hən nabopita ke timashulahul. ³⁵ Imagenan, mätəhulahul! Husur mətsaləboi namityal amahean naim b̄etəlmam, len naut mədau, len natub̄loh len mariug, namityal natoulum̄an bekəkəraiko o len nadudulan soḡnilan. ³⁶ Amahean naim b̄evisi vəha-sua ḡai, satisab̄ gotopatmari. ³⁷ Nəsa notokel mai nəvanuan p̄isi, nukel mai gamit am ke, mätəhulahul!”

14

Luke litah gat aYesu

(Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

¹ Ale nəPasova mai Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan aripat hois. Ab̄iltihai tutumav mai ahai p̄usan gail hən nalo, ludas p̄isal hən nagəḡərasan, hən ləb̄itah gat aYesu hən ləb̄igol b̄imat. ² Be luke, “Sadatigole len nəhanan hən nəPasova hən asike nəvanuan gail ləbeluḡoh beti b̄al taḡtaḡor mədas natit gail.”

Napəhaḡut evəhas aYesu a Petani

(Mat 26.6-13; Jon 12.1-8)

³ Len nəboḡ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a ḡno. AYesu ipat hən nəḡarin tarhətev. Ale napəhaḡut sua tolav nabotel lotoum hən hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu. Nabotel enan epul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale alitenan ilap̄ul nabuḡon nabotel, eb̄iri len nəkadun aYesu. ⁴ Nəvanuan galevis ei nəlolit ipaḡpaḡ ale lusor mai galit gabag ke, “Eb̄ir kəmas hən nəhai pəhas egai sil nəsa? ⁵ Taḡur hən, təlav nəvat tasəhor napurpuran hən nasihau tosua ale taviol hən mai naməsəl gail.” Ale losivoh masuḡ len alitenan.

⁶ Ris aYesu toke, “Samtekəmaien hən! Imabe mətomədasi! Gai igol natit tokab hən ginau. ⁷ Husur naməsəl gail lutoh akis mai gamito, ale nəboḡ mətbeləḡoni mətoləboi mətḡigol navoian van hən galito. Be ginau, asike nutoh tabtab mai gamito.* ⁸ Len nəsa tokade ḡai, alitegai igol nəsa toləboi b̄igole. Eb̄ir nəhai pəhas len nibegw hən b̄eutaut hən vir natətavunan sagw. ⁹ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut p̄isi len navile a pan lotokel na-kel-uri-an tovoi lan, dereh linau gat nəsa alitegai togole ale lihol husuri.”

Na-sor-utaut-an seJutas

(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)

¹⁰ Beti aJutas Iskariot, gai tosua len tosəḡavur pisan toru, ivan hən nab̄iltihai tutumav gail hən b̄eriḡ aYesu len navəlalito. ¹¹ Lohəhaḡur hən lotosəsəloḡ hən, ale lukel gati ke dereh leviol hən nəvat nasilva maii. ḡa aJutas idas p̄isal hən b̄eriḡ aYesu len navəlalito.

AYesu ihan nəhanan hən NəPasova mai ahai susur san gail

(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30)

* 14:7: Deu 15.11

¹² Len namariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, evi nəboŋ hən natutumavan hən nasipsip NəPasova. Ale ahai susur san gail lous aYesu ke, “Guke namtevi be hən namt̃beutaut hən nəhanan hən nəPasova hən gəb̃ihani?”

¹³ Ale aYesu esəvat ahai susur san eru, ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan nabiltivile, dereh mərebubur mai naluṃnan topat nabiliwai, ale mərehusuri. ¹⁴ Naim ideh b̃eb̃is lan, mirikel mai amahean naim ke, ‘Ahai p̃usan eusi ke, “Naruṃ simetb̃os gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail ei.”’ ¹⁵ Atenan dereh teṽusan gaməru hən nabiltiruṃ a məhat tokad natit p̃isi dattoləŋoni. Məreutaut vir gidat ei.”

¹⁶ Alaruenan aruvan dani, aroḃis len nabiltivile, ale arusaḃ natit p̃isi hum aYesu tokel mai gəlaru. Ale aroutaut hən nəhanan hən nəPasova.

¹⁷ Nəboŋ namityal tomasur aYesu mai ahai susur lotovi 12 lubar naim enan. ¹⁸ Nəboŋ lotopat tarhəgarilito təban natev, luhan ale aYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua tohan mai ginou dereh teriŋ ginou len navəlan aenemi sagw gail.”*

¹⁹ Loləŋon isa habat ale galit ṽisusua lousi ke, “Ginamit ta be lai? Savi ginou a?”

²⁰ Ale ikel mai galit ke, “Evi gamit sua məttovi 12. Gamit sua tohan katəp̃ol mai ginou len nasiloh. ²¹ ANatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a ṃo, avil atenan b̃eriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran san tisa vəsa tibatbat! Dereh tipanis habat. Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!”*

Nəhanian məkot siNasuḃ
(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Nəboŋ lotohanhan sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḃuri, beti ilavi mai galito, ike, “Lavi; nibegw bogai.”

²³ Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni. Ilavi mai galito, ale galit p̃isi lomun lan. ²⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail. Nəda eg hagw dereh tisel len nəmatan sagw ṃos nəvanuan tosoḃur.* ²⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihəbəlan aGot, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəḃemuni mai gamit ei.” ²⁶ Beti lokəkai hən nəḃe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Naṽehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

²⁷ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Gamit p̃isi dereh mitigam dan ginou. Husur natosian siGot ike,

“Dereh niṽabun nəvanuan nasipsip, ale nasipsip gail ligam ṽisusua.”*

²⁸ Be nəboŋ nəḃimat ale aGot b̃igol nəḃile məhat dan nəmatan, dereh neil a ṃo hən gamito vi lan naut a Kalili.”

²⁹ Be aPita ikel maii ke, “Naut kəmas galit p̃isi ləḃigam dan gaiug, asike nigole!”

³⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋjai, len nalenmariug egai, a tahw hən natouluṃnan b̃ekəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginou.”

³¹ Be aPita isor təvah ke, “Aoa! Sss! Naut kəmas nəḃimat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləboi gaiug!” Ale galit p̃isi am lokəmaienan.

AYesu isor tuṽ a Ketseməne
(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)

³² Len nəyaran salito lubar naut nalilioliv, nahəsan naut enan Ketseməne. Ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətebətah gegai, nia sor tuṽ.”

* 14:18: Psa 41.9 * 14:21: Psa 22.2-19; Isa 53 * 14:24: Exo 24.8; Jer 31.31-34 * 14:27: Zec 13.7

³³ Esəhar aPita, aJemes mai aJon van ale nənauan san etubat tuhatuh habat, nəlon isa vəsa. ³⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuṽ! Ehum nalolosaan sagw etəgau gat nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele!”

³⁵ Nəboṅ toyar van kəkereh am, ipat len tan ale isor tuṽ. AYesu eus naṽisal ideh hən b̃imakuv dan namityal hən na-ləṅon-isa-vəsa-an. ³⁶ Ike, “Appa, Ita, goləboi gəḃigol natit ṽisi. Lav kuv nabiliwai hən na-ləṅon-isa-vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləṅoni, gigol nəsa gaiug gotoləṅoni ṽai.”

³⁷ Beti etəlmam van hən ahai susur lototor, isab̃ lotopatmari. Ale ikel mai aPita ke, “Simon, gupatmari a? Gəsaləboi gəḃilele len nəhaua tosua ṽa? ³⁸ Mətehulahul. Mitisor tuṽ hən asike mətbiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləṅon b̃igol nəsa tonor, nibemit sədaṅ, edədasi.”

³⁹ Ale ivan vasor tuṽ tətəs am. Na-sor-tuṽ-an san eṽitoṽ hən tomadhakele. ⁴⁰ Nəboṅ tosor tuṽ tononṅ etəlmam tətəs, isab̃ lotopatmari husur namətalit inoṽ masuṽ. Evəṅon galito, be ləsaləboi nəsa ləḃikel maii.

⁴¹ Len natəlmaman na-vəha-tor-an siYesu, ikel mai galit ke, “Mətupat, mətuṽavṽav sal a? Nəpatan tinonṅ! Namityal egəm tia. Məteris, avan sua dereh teriṅ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail ta bogai. ⁴² Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan b̃eriṅ ginau len navəlalito satogəm pəpadaṅ.”

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴³ Nəboṅ aYesu tosorsor sal, aJutas tosua len tosəṅavur pisan toru, egəmai. Itah mai naluṽoh lototəgau nabu nəḃalan mai nəbatw gail. Ab̃iltihai tutumav gail mai ahai ṽusan gail hən nalo mai alat lotoil a ṽo hən naJu gail losəvat naluṽoh enan. ⁴⁴ Ale aJutas isor utaut hən naṽusanian sua mai galit a ṽo, ike, “Nəboṅ nəḃesuṽ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati. Səhari van, satigam yav.” ⁴⁵ Vəha-sua ṽai aJutas ivan hən aYesu, ike, “Ivoi Hai ṽusan!” ale esuṽ nətarhon.

⁴⁶ Ale logəm hən aYesu, lutah gati. ⁴⁷ Be len galit lototah mai aYesu, sua eliv kuv nabu nəḃalan san, eḃil həni van hən naslev səb̃iltihai tutumav, ita kotov nədariṅan. ⁴⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Imabe mətogəm, lav nabu nəḃalan mai nəbatw gail gəmai, hən mətbiteh gat ginau hum notovi vanuan nəḃalan toḃal mai alat lotoil a ṽo? ⁴⁹ Len nəmaribonṅ ṽisi nutah mai gamito, noṽusan len naholəvat todar vis naim siGot. Imabe mətsətah gat ginau ei? Avil timasmagenan hən natosian siGot b̃isarpoh.”* ⁵⁰ Beti ahai susur ṽisi san loriṅi, lugam dani.

⁵¹ Ikad nəmantuhmar sua tohusur aYesu ei, toruṅ gol gai tia hən nəkaliko nalinen. Nəboṅ lototah gati, ⁵² igam b̃ur malmal dan galito, riṅ nəkaliko san ipat mai galito.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵³ Beti naluṽoh losəhar aYesu van hən naim səb̃iltihai tutumav. Ale ab̃iltihai tutumav gail mai alat lotoil a ṽo hən naJu gail mai ahai ṽusan gail hən nalo lubonḃon ei. ⁵⁴ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar toḃis len naholəvat todar vis naim səb̃iltihai tutumav. Ale ebətah ei, etitileh mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot.

⁵⁵ Ab̃iltihai tutumav gail mai nəSanhitrin ṽisi ludas kel-koti-an ideh toke aYesu toḃur kotov nalo hən b̃imat sile. Be ləsəsaḃ ideh. ⁵⁶ Nəvanuan isob̃ur lolibliḃonṅ husur aYesu be nəSanhitrin isab̃i ke nakelean salit gail ləsəṽitoṽ. ⁵⁷ Galevis loil vi məhat, lukel nalibliḃonṅan egai husur aYesu, ⁵⁸ luke, “Namtosəsəlonṅ hən ategai toke, ‘Ginau dereh nilaṽuṽul naim siGot egai nəvanuan lotoum həni, ale dereh neum tətəs hən tile len

* 14:36: Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata. * 14:49: Isa 53.7-12; Zec 13.7

nəmariboŋ titor, nəvanuan lotodədas ləbeum həni.’”* 59 Be nakelean salit gail am ləsaŋitoŋ.

60 Beti abiltihai tutumav ile məhat rivuh len galito. Ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəbetətas gole gaiug? Nəsa lotokele ekitin a?” 61 Be aYesu sator, sator vari.

Ale abiltihai tutumav eusi ke, “Govi aKristo a? Govi aNatun Atenan tonor hən nə-sal-suhi-an a?”

62 AYesu ike “Ginau bogai. Ale dereh məteris aNatun Nəvanuan bəbətah len navəlan nəmatu siGot tovi aBiltidaŋan. Dereh məteris bəgəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

63 Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkanun taŋtaŋor, itar nahurabat san hən bəvusan tomətahun nasoruan enan siYesu. Ike, “Imabe datoləŋon nəvanuan ideh am hən bikel kot nəsaan sitegai? 64 Gamit mətosəsəloŋ hən tosor mədas aGot! Gamit mətunau mab həni?”

Galit pisi lusab səhoti ke tonor hən bimasmat.* 65 Beti galevis lotubət v̄ulai aYesu, lukabut gol nəhon, lotuhi, lukel maii ke, “Gepəhav utaut!” Ale alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot luṽosi, lotuhi.*

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

66 Len namityal enan, aPita itoh a pan sal len naholəvat todar vis naim. Ale natəbarehreh sua tovi slev sebiltihai tutumav iyar tukot. 67 Nəboŋ toris aPita totitileh, ekəta bunus vahvahuri ale ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Nasaret.”

68 Be aPita ike sakitin. Ike, “Nəsaləboi nəsa gotosor husuri! Nəsaləboi səhoti.” Ale iyar van hən nametləkau. Beti natouluṁan ekəkəraiko.†

69 Nəboŋ alitenan tovi slev torisi ei, etubat kel tasi am mai alat lotoil ei ke, “Ategai evi galit sua.” 70 Be aPita ikel tətəs həni ke sakitin.

Sədareh alat lotoil pəpadaŋ lukel mai a Pita ke, “Ekitin, gaiug govi galit sua, husur gaiug am govi auleKalili.”

71 APita ikel tasi ke sakitin, ita gati ke nəsa tikele evi nakitinan. Ike, “Len nahəsan aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan məttosor husuri. Asike nəbəkicin, aGot tipansəm ginau!”

72 Vəha-sua ŋai natouluṁan ekəkəraiko tətəs am. Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokel maii ke, “A tahw hən natouluṁan bəkəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau.” Ale nəlon aPita isa, itaŋ.

15

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jon 18.28-38)

1 Pelan han, dudulan soṁilan, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a ṁo hən naJu gail, mai ahai pusan gail hən nalo; nəSanhitrin kavkav luḃonḃon hən ləbisor utaut. Lubaŋis gat aYesu, losəhari van hən aPilate, loriŋi len navəlan. 2 APilate eus aYesu ke, “Gaiug govi Kiŋ seJu gail a?”

AYesu isor vari ke, “Gai bol gotokele.”

3 Abiltihai tutumav gail loil hirhir ke aYesu togol natit isəbur tosa. 4 ŋa aPilate eus tasi ke, “Asike gusor var natgaleg a? Imabe? Gəsəsəloŋ hən natit tosobur lotosor tas gaiug həni a?”

5 Be aYesu sakel na-sor-vari-an ideh am, gol aPilate iŋaŋ lan.

AYesu mai aParappas

(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

* 14:58: Jon 2.19 * 14:62: Psa 110.1; Dan 7.13 * 14:64: Lev 24.16 * 14:65: Isa 50.6 † 14:68: Natosian galevis ta sutuai ləsake Beti natouluṁan ekəkəraiko.

⁶ Len Nəhanan nəPasova p̄isi, nəgavna ikad nāvide sua. Idañ hən avan totoh len naim bəbañis b̄evivile husur naləñonian sinalūvoh. ⁷ Ikad nalūm̄an sua, nahəsan aParappas lotobañisi len naim bəbañis mai alat lotobal mai nəgavmen, lotogol nəvanuan lotomat len nəbalan mai alat aRom. ⁸ Nalūvoh logəm hən aPilate, lousi hən b̄ehusur nāvide san m̄os galito, hən b̄esua b̄evivile. ⁹ Be aPilate eus galit ke, “Mətuke nigol aKiñ seJu tevivile van hən gamit a?”

¹⁰ Ekəmaienan bathut eləboii ke abiltihai tutumav gail lotoriñ aYesu len navəlan husur lutabulol bulosi. ¹¹ Be abiltihai tutumav lusorsor mai nalūvoh hən ləb̄ehusur nənauan salito, us aPilate hən bigol aParappas b̄evivile, savi aYesu. ¹² Be Pilate isor var galit tətas ke, “Bimagenan, mətoləñon ke nigol nəsa hən ategai məttokisi hən aKiñ seJu?”

¹³ Luvvari, lukai ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁴ APilate eus nalūvoh ke, “Sil nəsa? Igol nəsa tosa?”

Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁵ ŋa aPilate toke tetəñov nəlon nalūvoh tevi pan, eriñ aParappas evivile van hən galito. Ike nasoltia san gail lobilas habat hən aYesu, beti eriñi len navəlan nasoltia gail hən ləb̄iṗos gati len nəhai balbal.

*Nasoltia lusor viles aYesu
(Mat 27.27-31; Jon 19.2-3)*

¹⁶ Beti nasoltia gail losəhar aYesu vābis len naholəvat todar vis naim sisoltia gail, ale lokis p̄is navəshəsoltia lūbonb̄on. ¹⁷ Lukol nahurabat toboñboñ len aYesu, ale lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum nabulgəgau, ale loriñi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiñ. ¹⁸ Lotubat kai van həni ke, “Namtusul suh gaiug, Kiñ seJu gail!”

¹⁹ Lūvasi, v̄asi, v̄as nəkadun hən nəhai, ale lōvulaii, ale lotəñedur bathurien. ²⁰ Nəboñ lotosor vilesi tonəñ, lukol nahurabat toboñboñ dani, lukol nahurabat san təlmam lan. Beti losəhari vivile hən ləb̄iṗos gati len nəhai balbal.

*AYesu len nəhai balbal
(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)*

²¹ Ikad auleSairin sua, nahəsan aSimon, atəman alarmīvan, aAleksada mai aRufus. Atenan egəm len nəmarireu lotodar vis nabiltivile, imadhāvot.* Ale nasoltia lukele hən atenan ke tipat nəhai balbal siYesu, ale ipati. ²² Ale losəhar aYesu van vəbar naut a Kolkota, namilen nəhes enan Naut hən Nabəlashukadhutəmat. ²³ Lulav nəwain lotobul hən namər lan maii, be aYesu emətahuni.* ²⁴ Beti nasoltia lūṗos gati len nəhai balbal. Lopəpəhun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləb̄isāb̄ ase b̄ilav nahurabat v̄isusua.* ²⁵ Namityal eməlapat dudulan nəboñ lotogol totahətah len nəhai balbal. ²⁶ Lutos gat nəsa lotokot hən aYesu sile, ale loriñ na-kel-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun, toke, “AKiñ seJu gail.” ²⁷⁻²⁸ Nəvanuan vənvənəh artogolgol nasənahan len nəvanuan, lūṗos gat gəlaru arutahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.†

²⁹ Nəvanuan gail lotōvot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loñit nəholit van həni, luke, “Gaiug goləboi gəb̄igol naim siGot b̄imasirsir, ale um təlmam həni len nəmariboñ b̄itor a?*” ³⁰ Bimagenan, gilav kuv gaiug gabag dan nəmatan! Gimariñ dan nəhai balbal!”

³¹ Len nāvide tomaienan, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail mai ahai p̄usan gail hən nalo lusor viles aYesu mai galit gabag, luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas b̄ilav kuv gai! ³² Ategai tonau ke gai aKristo, aKiñ seIsrael, timariñ dan

* 15:21: Rom 16.13 * 15:23: Psa 69.21. Namər evi nəda hən nəhai sua. Nəb̄on esusau gol tovi nəhai pəhas, be ahai rerer irer hən nəvanuan lan. Lobul həni mai nəwain hən napəñasan hən na-ṗos-gati-an b̄evi pan. * 15:24: Psa 22.18 † 15:27-28: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 28 Len nāvide tomaienan, natosian siGot isarpoh toke, “Dereh tipanis hum alat lotobur kotov nalo.” Luk 22.37; Isa 53.12. * 15:29: Psa 22.7; Mak 14.58; Jon 2.19

nəhai balbal ale dereh datedəlomi ke gai tovi kiŋ.” Alaruenan artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienan, arusor isa həni.

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

³³ Len natub̄lial, nəmargobut ikabut gol p̄is naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau. ³⁴ Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat ke, “Eloi, eloi, lema sapahtani!” namilen ke, “Got sagw, Got sagw, goriŋ gābūlan ginau sil nəsa?”[‡]

³⁵ Nəboŋ nəvanuan galevis lotoil pəpadaŋ ei lotosəsəloŋ həni, luke, “Səsəloŋ, ekis aElijah.”

³⁶ Avan sua igam, ilav naspons̄s, igol epul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən b̄emuni.* Ike, “Riŋi. Datebunusi bai ke, aElijah dereh tegəm lav kuvi vi pan o tēbuer.”

³⁷ Beti aYesu ikai habat, eməsol, imat.

³⁸ Len namityal enan ŋai, nəkaliko mətortor totahətah len naim siGot, tubat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.* ³⁹ Nəboŋ nasenturion toil pəpadaŋ len nəhon aYesu toris ke tomat maienan, ike, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

⁴⁰ Len naut enan ikad napəhaṽut galevis lotoil a tut dan nəhai balbal, lotokəta ris nəsa tovisi. Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan atuhJemes mai aJoses; togon aSalome.* ⁴¹ Len naut a Kalili alatenan lohushusur aYesu, lokətkəta təban. Napəhaṽut tosobur am lototah mai aYesu len nəyaran san vi Jerusalem, loil ei.

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

⁴² Nəmariboŋ enan evi Nəboŋ hən Nautautan, ale len namityal enan nəSappat pəpadaŋ hən b̄etubat. Nəboŋ namityal pəpadaŋ hən b̄imasur ut mədau, ⁴³ aJosef ta Arimatea egəmai. AJosef evi b̄iltivanuan sua len nəSanhitrin, itoh vir natohan pipihəbəlan aGot, ale len na-il-buri-an, ivan hən aPilate, eus niben aYesu. ⁴⁴ APilate esəhoṽut hən aYesu tomat tia, ŋa ekis nasenturion gəmai, eusi ke, “AYesu imat tia ŋa?” ⁴⁵ Nasenturion ike tomat tia, ale aPilate idaṽ hən niben aYesu mai aJosef. ⁴⁶ ŋa aJosef ipat kuv aYesu vi pan, ilav nəkaliko nalinen, eruŋ gol niben len nəkaliko enan, ale eriŋ aYesu len naburhuvat nəmatan lotota p̄uṽuli tia. Beti erib hən nəvat hən b̄ipat gol naburhuvat nəmatan. ⁴⁷ Ale aMeri ta Maktala mai aMeri anan aJoses arokəta ris naut lotoriŋ niben aYesu topat lan.

16

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

¹ Nəboŋ nəSappat tonon, aMeri ta Maktala, aMeri anan aJemes, mai aSalome loṽur nəhai pəhas hən ləb̄evəhas niben aYesu. ² Len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* dudulan soṽilan, lovi lan naburhuvat nəmatan, ³ ale lous galit gabag ke, “Gidat datsənav. Ase terib hən nabiltivat enan dan naburhuvat nəmatan?”

⁴ Be nəboŋ lotokəta van hən nabiltivat enan, loris ke, naut kəmas tovi b̄iltivat, səpat gol nabur am, ehum avan sua torib həni tia. ⁵ Ale nəboŋ lotob̄is len naburhuvat nəmatan, loris nəmantuhmar sua tobətah len navəlan nəmatu, tosun nahurabat topəhapəhw.† Lumaŋmaŋ habat lan, lomətahw. ⁶ Ike, “Samtemətahw! Mətudoŋ aYesu ta Nasaret tomat len nəhai balbal. Ile məhat tia! Satoh gegai. Mətekəta ris naut lotoriŋi topat

[‡] 15:34: Psa 22.1. Len naut egai aYesu isor len nasoruan ta Aram tovi nasoruan san mai silat a Jutea. [§] 15:36: Naspons̄s evi nəkasbəta nətas. Evi natsua tomədmədau toyəŋyəŋ totov len naut nasəhau tovi pan len naliliv̄ol. Ibaŋ bur. * 15:36: Psa 69.21 * 15:38: Exo 26.31-33 * 15:40: Psa 38.11 * 16:2: Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. † 16:5: Nəmantuhmar savi natətai be evi uluṽan nədaṽ han tonor hən nəlahan, be səlah sal.

lan. ⁷ Mitivan. Mitikel mai ahai susur san gail mai aPita ke, 'Eil a ño hən gamito vi Kalili. Dereh mäterisi ei, hum tokel mai gamit tia.' ”*

⁸ Latpəhañut galenan lotovivile, lupab, lodədarñabu, lugam dan nābur. Ləsakel mai avan ideh husur lotomətahw.

[Len natosian galevis ta sutuai, Mak 16: 9-20 eñuer.]

*AYesu evisi hən aMeri ta Maktala
(Mat 28.9-10; Jon 20.11-18)*

⁹ Nəboñ aYesu tole məhat dudulan soñilan len nəmariboñ metəkav hən nawik, nəvanuan tovisi hən metəkav, aMeri ta Maktala. Evi aMeri enan, aYesu tohut natəmat toməlevru dani. ¹⁰ AMeri ivan, ikel uri mai alat lototah mai aYesu, lotololosa, lototañ. ¹¹ Nəboñ lotosəloñ hən aYesu tomaur təlmam, ale aMeri toke torisi, ləsadəlomi.

*AYesu evisi hən ahai susur eru
(Luk 24.13-15)*

¹² A tahw, aYesu evisi hən ahai susur eru san artoyar husur nəp̄isal dan naut a Jerusalem. Be len nəboñ enan, ehum niben totile. ¹³ Alaruenan arotəlmam vi Jerusalem, lukel ur nəsa tovisi mai ahai susur lotosuh ei. Be ləsadəlom nəsa gəlar am artokele.

*AYesu evisi hən ahai susur tosəjavur pisan tosua
(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)*

¹⁴ A tahw tətəs am, nəboñ ahai susur tosəjavur pisan tosua lotohan, aYesu evisi hən galito. Isor len galito husur lotopar dəlomian mai nəkadulit tohaihai husur ləsadəlom na-kel-uri-an silat lotorisi.

¹⁵ Beti ikel mai galito ke, “Mətevi lan naut p̄isi len navile a pan, mitikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail p̄isi. † ¹⁶ Nəvanuan todəlom na-kel-uri-an tovoi, tobaptais, aGot dereh tilav kuvi dan nəsaan san. Avil nəvanuan sadəlomi, aGot dereh tisañ səhoti ke timaspanis. ¹⁷ Ale namerikel galegai dereh levisi mai alat lotokad nadəlomian: len nahəsagw dereh lehut natəmat gail, lisor len nasoruan veveu gail. ¹⁸ Dereh lipat nəñat gail, təgau hən navələlito; ləbemun nabehi hən nəmatan, asike emədas galito. Dereh lerin navələlito len alat lotoməsah, ale limaur.”

*AYesu evi məhat vi lan nəmav
(Luk 24.50-53; Uman 1.9-11)*

¹⁹ Nəboñ Nasub̄ aYesu tokəmaienan mai galit tonon, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav, ale ebətah tarhət len nəmatu siGot. ²⁰ Beti ahai susur gail luvan, lukel ur na-kel-uri-an tovoi len naut p̄isi. AGot eum mai galito, len namerikel gail igol imasil ke nasoruan san ekitin.

* 16:7: Mak 14.28 † 16:15: Nəboñ aYesu tokəmaienan, savi nəboñ tohan mai ahai susur san gail, be len nəboñ tile am.

Luk Na-kel-uri-an tovoi aLuk totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aLuk tovi vanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nə-nau-gati-an silat lototah mai aYesu husur nəmauran mai naḡusanan san.

ALuk itosi m̄nos ase?

Itosi m̄nos alat lotoke leləboi nakitinan husur aYesu.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu nəboḡ toḡusan, ehusuri len nəboḡ tobubur mai nəvanuan tile gail, ale ehusuri len nəboḡ tovi tarhət salito.

Natgalenan evisi ḡais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 6 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Kalili mai a Jutea.

ALuk eḡusḡus kitev nakitinan husur nəmauran siYesu. Eus alat lotoləboi aYesu mai alat lototah maii len nauman san, alat lotoris nəsa togole mai alat lotosəsəloḡ hən nəsa tokele. Ale aLuk itos gat natit ḡisi len nalobulat egai. Iḡol imasil ke aYesu egəm hən bidoḡ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan. Egəm m̄nos nəvanuan ḡisi, savi naJu gail ḡai.

ALuk itos husur aYesu suḡnan aNatun Nəvanuan, toləmas bun alat lotoməsah, alat lotopar tite, alat lotomalkəkət, alat lototaḡ mai alat nəvanuan gail lotomətahun galito. Eləmas bun nəvanuan nəsaan gail, eləmas bun alatḡəhəvut mai eləmas bun alahutai. AYesu isor tas na-pul-hən-natite-an mai eḡusan husur natohan pipihəbələn aGot.

Len nagilen, aLuk itos husur aYesu nəboḡ tomat mai tole məhat dan nəmatan san. Itos nəbol husur alaruevis artosor mai aYesu len naḡisal vi Emmaus nəboḡ tole məhat dan nəmatan tia. Nəbol enan ipat len nalobulat egai ḡai, səpat len na-kel-uri-an siMatti, siMak o siJon.

1) ALuk itos nalobulat egai m̄nos nəsa? (1.1-4)

2) Nəpasian siJon Baptais mai aYesu (1.5-2.52)

3) Napisulan siJon Baptais (3.1-20)

4) Nəbaptaisan siYesu mai nəboḡ natəmat totaltal ke aYesu tigol nəsaan (3.21-4.13)

5) Nauman siYesu len naut a Kalili (4.14-9.50)

6) AYesu iyar a Kalili vi Jerusalem (9.51-19.27)

7) Nawik naməkot siYesu: nakotan mai nəmatan san (19.28-23.56)

8) AYesu imaur tətəs (24.1-12)

9) AYesu evisi hən nəvanuan gail. AGot ilavi vi lan nəmav (24.13-53)

Natubatan

¹ Ikad nəvanuan isobur tokel ur natit gail tosarḡoh len gidato, hum ahai kelkel ur gail lotokele. Lutos nəsa nəvanuan gail lotorisi mai lotokel uri mai ginamito. ² Hum ke alat len natubatan lotoris natit ḡisi tovisi, ale lotogəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an gail hən nasoruan, imaienan lukel uri mai ginamito. ³ Ginau am nunau ke, ivoi ke, notokəta kitev natit ḡisi len natubatan, tuani, ale tos husuri van hən gaiug Nasuḡ Teofilus, ⁴ hən gəbələboi nakitinan husur aYesu, mai nəsa lotoḡusani hən gaiug. Nəbol egai imagegai:

Aḡel sua ikele ke dereh lipas aJon

⁵ Nəboḡ aHerot tovi kiḡ len naut a Jutea, ikad ahai tutumav sua nahəsan aSekariah. Ikad nahəmar sua nahəsan aApijah,* aSekariah tovi galit sua. Bareab san, nahəsan aElisapet, gai am esua len nəpasusan siAron. ⁶ Gəlaru aruvoi, arunor len nəhon Nasuḅ aGot bathut arugol husur masuḅ hən natit ḡisi tokele. ⁷ Be anatularu eḅuer husur aElisapet ebutoh, mai arovi haḅut tia.

⁸ Boḡ sua nahəmar siSekariah loum siGot. ASekariah eum len nəhon aGot hum ahai tutumav. ⁹ Hum naḅide sihai tutumav gail, lubar hən nəvat hən lotosaḅ aSekariah hən ḅepəḡas nəhai pəhas len naim siNasuḅ aGot.* Boḡ sua aSekariah eḅis lan, ¹⁰ len nəboḡ enan nabiltiḅoh lusor tuḅ vivile. ¹¹ Ale aḡel siNasuḅ evisi həni, eil ben nəmel tutumavan tarhət nəmatu.* ¹² Nəboḡ aSekariah toris aḡel enan, emətahw, ninen epil. ¹³ Ris aḡel toke, “Sagemətahw aSekariah, husur aGot esəsəloḡ hən na-sor-tuḅ-an saḡ. Ale asoaḡ aElisapet dereh tipas anatuḡ uluḡan. Geriḡ nəhes Jon lan. ¹⁴ Ale gaiug gehəhaḅur habat mai nəloḡ tivoi masuḅ həni. Nəvanuan isoḅur dereh lehəhaḅur hən nəboḡ ḅevisi, ¹⁵ bathut tiyalal len nəhon aGot balai. Asike emun nəwain mai nəwai todaḡ, ale tepul hən aNunun aGot nəboḡ topat sal len nabəhaḅun anan.* ¹⁶ Ale tipair təlmam hən anatun seIsrael tisoḅur van hən Nasuḅ, aGot salito.* ¹⁷ Len nanunun mai nədaḡan siElijah, dereh teil a ḡo hən Nasuḅ hən ḅipair təlmam hən nəlon atəmalit van hən anatulito, pair təlmam hən nəlon alat ləsagol husur nəsa aGot tokele, van hən naḡisal silat lotonor, lotokad namitisau hən nəmauran tonor. Imaiegai, aJon dereh teutaut hən nəvanuan gail hən ləḅeutaut vir Nasuḅ.”*

¹⁸ Beti aSekariah ikel mai aḡel ke, “Neləboi mab hən natgalegai? Husur novi haḅut tia mai asoaḡw evi bareab tia.”

¹⁹ Aḡel isor vari ke, “Nahəsagw aKapriel* notoil len nəhon aGot tosəvat ginau ḡos nəḅisor mai gaiug, hən nəḅikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natgalegai. ²⁰ Be husur gəsadəlom nəsa notokele, gaiug dereh geḅut, gedədas gəḅisor van vəbar nəboḡ natgalegai ḅevisi. Natit ḡisi dereh tevisi suḡan notokele.”

²¹ Len nəboḡ enan naluḅoh lutoh vir aSekariah, ale luḡaḡ lan husur evəlo len naim siGot. ²² Nəboḡ tovivile, saləboi ḅisor mai galito, ale loləboii ke, eris na-kəta-risi-an sua togəḡ len nəmav len naim siGot, husur eḅutḅut be ike tisor len navəlan.

²³ Len nəboḡ hən nauman sinahəmar san gail tonəḡ, eriḡ naut a Jerusalem, ivahim san. ²⁴ Husur nəboḡ enan abareab san, aElisapet etian ale husur nahəbati torim esusuan gai gabag, ike, ²⁵ “Egai nəsa Nasuḅ aGot togole ḡos ginau nəboḡ tohəhaḅur hən ginau. Ilav kuv nahur sasa sagw notodaḡ ḅuri len nəhon nəvanuan sagw gail.”

Aḡel sua isor husur nəpasian siYesu

²⁶ Ale len nahəbati toməlevtes siElisapet, aGot esəvat aḡel Kapriel vi Nasaret, navile sua a Kalili ²⁷ hən ḅisor mai navensus sua, nahəsan aMeri. Ikad avan sua len nahəmar siTevit, nahəsan aJosef, ale gəlaru arukel gati ke arilah. ²⁸ Aḡel ivan hən aMeri, ike, “Ivoi. Nasuḅ aGot eputsan gaiug, itoh mai gaiug.”

²⁹ Be aMeri, nəlon etuhatuh hən nasoruan en san, inau soḅuer hən namilen nasoruan aḡel tokele. ³⁰ Beti aḡel ikel maii ke, “Sagemətahw Meri, aGot ehəhaḅur hən gaiug tia, eputsan gaiug. ³¹ Asike idareh gaiug dereh getian, ale gipas anatuḡ uluḡan sua, geriḡ nəhes Yesu lan. ³² Gai dereh tiyalal balai, lekisi hən anatun aGot a məhat buni, ale Nasuḅ aGot dereh tigol tilav namilen aTevit atəman ta sutuai tovi kiḡ. ³³ Nəpasusan siJakop dereh litho pipihəlan vi sutuai; nanoḡan han eḅuer.”*

* 1:5: 1Chr 24.10 * 1:9: Exo 30.7-8 * 1:11: Exo 30.1-10; 1Ki 7.48 * 1:15: Num 6.3 * 1:16: Mal 2.6
* 1:17: Mal 4.5-6 * 1:19: Dan 8.16, 9.21; Luk 1.26 * 1:33: 2Sam 7.12-16; Isa 9.6; Dan 7.14

³⁴ Ris aMeri tokel mai aņel ke, “Imabe? Avan ideh s̄abar nibegw sal!”

³⁵ Aņel isor vari ke, “ANunun aGot dereh teḡam len gaiug, n̄adaņan siGot a m̄ahat buni tikabut gol gaiug hum n̄aṁol. Husur enan ategai ḡabipasi, dereh tevi siGot, ale lekisi h̄an aNatun aGot. ³⁶ Geris amahearn̄ aElisapet. Alitenan am etian, ikad anatun uluṁan naut k̄emas ke tovi bareab tia. Ale egai nah̄abati san tom̄elevtes, gai lotokisi ke tobutoh. ³⁷ Bathut aGot sat̄atan h̄an ḡigol natideh.”*

³⁸ Ale aMeri ike, “Ginau novi nat̄abarehreh nauman siNasub̄. Ivoi len ginau hum gotok̄amaienan.” Ale aņel ivan dani.

AMeri mai aElisapet

³⁹ S̄adareh aMeri ile m̄ahat, iņad vi lan nab̄iltivile sua a Jutea, naut enan tobaņ v̄ehuh. ⁴⁰ N̄aboņ tobar naut enan evi lohoim siSekariah, ike, “Ivoi,” mai aElisapet. ⁴¹ N̄aboņ aElisapet tos̄as̄eloņ h̄an na-ke-ivoi-an san, anatun ekurkur len nab̄ahaṁun, ale aElisapet epul h̄an aNunun aGot. ⁴² Beti ikai habat ke, “AGot igol navoian van h̄an gaiug s̄ahor alatp̄ahaṁut, igol navoian am van h̄an anatuṁ ḡab̄ipasi. ⁴³ Imab h̄an nategai tovisi h̄an ginau, ke anana siMasta sagw toḡam h̄an ginau? ⁴⁴ Husur n̄aboņ notos̄as̄eloņ h̄an nadoloṁ, anatuṁw ekurkur h̄an nah̄ahaṁuran san len nab̄ahaṁugw. ⁴⁵ AGot gatogol navoian van h̄an gaiug, husur ke gaiug god̄elomi ke tigol n̄asa tokel gati mai gaiug.”

AMeri eputsan nah̄asan aGot

⁴⁶ Beti aMeri ike:
 “N̄alogw eputsan Nasub̄,
⁴⁷ Nanunugw ikemkem h̄an aGot sagw
 gai tolav kuv ginau dan n̄asaan.
⁴⁸ Husur eris nat̄abarehreh san tovi ut k̄emas,
 ale vi sutuai naur p̄isi
 lekiskis ginau ke alitenan navoian topat lan.
⁴⁹ AGot todaņ buni igol
 natgalevis tovoi buni h̄an ginau,
 gai s̄abon, nah̄asan es̄ahor n̄ahes p̄isi.
⁵⁰ Ilolosa h̄an naur p̄isi ta sutuai vi sutuai
 lotom̄atahw len n̄ayalyalan san.
⁵¹ Eṁusan n̄adaņan san h̄an nav̄elan tia,
 ehut alat lotoṁiv, lumaṁip̄iriah,
 alatenan lotopatpat galit m̄ahat len n̄elolito.
⁵² Isah sur alat lotoyalyal vi pan dan namilelito,
 ale eputsan alat lotovi ut k̄emas.*
⁵³ Ev̄aņan alat lotomalk̄ekat, luhanukub,
 avil es̄avat alat lotokad natit p̄isi, luvan s̄as̄elav.
⁵⁴ Evi tarh̄at silat a Israel lotovi vanuan san gail,
 inau gati h̄an ḡigol nalolosaan mai navoian h̄an galito,
⁵⁵ hum tokel gati mai at̄emadat gail,
 mai aAraham mai n̄apasusan san van van vi sutuai.”*

⁵⁶ AMeri itoh mai aElisapet p̄epadaņ h̄an nah̄abati itor, beti et̄almam vahim.

Lupas aJon

⁵⁷ Len n̄aboņ aElisapet topas nauluṁan san, ⁵⁸ amahean gail mai alat lototoh p̄epadaņ h̄ani, los̄as̄eloņ h̄ani ke Nasub̄ aGot ivoi buni h̄ani, ale loh̄ahaṁur maii. ⁵⁹ Len n̄amariboņ tom̄elevtor loḡam h̄an l̄ab̄etiv dalus anatun ale luke leriņ nah̄asan at̄aman aSekariah lan.* ⁶⁰ Avil anan ikai ke, “Aoa, nah̄asan ṁau aJon!”

* 1:37: Gen 18.14 * 1:52: Job 5.11, 12.19 * 1:55: H̄an naves 46-55, ris 1Sam 2.1-10 * 1:59: Gen 17.11-12; Lev 12.3

⁶¹ Ris lotokel maii ke, “Amaheañ gail, nəhes enan eḅuer len galito.”

⁶² Ale lusor len navəlalit mai aSekariah həñ ləḅisañ nəhes aSekariah toke tekisi həni.

⁶³ ASekariah isor len navəlan, eus natit həñ ḅitos lan ale itosi ke, “Nahəsan aJon.” Galit ḅisi luḅaḅ lan. ⁶⁴ Vəha-sua ḅai eləḅoi ḅisor tətəs, ale etubət həñ ḅisal suh aGot. ⁶⁵ Alat lototoh pəpadaḅ həni, lumaḅmaḅ, lomətahw, mai alat a Jutea, naut enan toḅaḅ vėhuh, luhol husur natgalegai. ⁶⁶ Nəvanuan gail ḅisi lunau masuḅ həñ nəsa lotosəsəloḅ həni, ale luke, “Natətai egai dereh timabe?” Husur navəlan aGot ipat tin lan.

Nəḅe siSekariah

⁶⁷ Atəman aJon, aSekariah epul həñ aNunun aGot beti ikel ur nəsa aGot tokel maii ke,

⁶⁸ “Noputsan nahəsan Nasuḅ aGot seIsrael,

bathut egəm həñ togol nəvanuan san gail lotovi slev lotomakuv,

⁶⁹ ale esəvat avan sua todaḅ len nəpasusan sivanuan nauman san, aTevit, atenan dereh tilav kuv gidato dan nəsaan sidato.

⁷⁰ AGot ekəmaienan

len nabuḅon aḅai kelkel ur san gail ta sutuai,

⁷¹ ke atenan ḅilav kuv gidato dan aenemi sidat gail, dan navəlan alat lotomətahun bun gidat habat.

⁷² Ilolosa hum tokel gati mai atəmadat ta sutuai ale inau gat na-kel-gati-an san tokitin,

⁷³ na-kel-gati-an tota gati len nahəsan mai aApraham atəmadat ta sutuai:*

⁷⁴ həñ ḅilav kuv gidato dan navəlan aenemi sidat gail həñ ke datḅeum san, asike datukad namətahwan,

⁷⁵ ale datḅinor len nəhon mai datḅivoi vəbar nagilen nəmauran sidato.

⁷⁶ Gaiug ḅəu anatumgw, dereh lekis gaiug həñ aḅai kelkel ur siGot toyalyal buni;

husur dereh gaiug geil a ḅəo həñ Nasuḅ həñ gəḅeutaut həñ naḅisal san gail,*

⁷⁷ həñ gəḅilav mai nəvanuan san gail naləḅoian həñ nə-lav-kuvi-an dan nəsaan len narubatian dan nəsaan salito.

⁷⁸ Nalolosaan mai navoian siGot sidato dereh tesun gidato

suḅnan nəyal tovisi len nəmav,

⁷⁹ teḅias alat lototoh len nəmargobut, lotomətahw len nəmatan,

həñ ḅəsəhar gidato len naḅisal totəḅmat.”*

⁸⁰ Ale natətai enan Jon, etibau, egəm idaḅ len nanunun. Itoh len naut masmas toḅəḅesw vəbar nəḅoḅ togəm visi len alat a Israel. †

2

AMeri ipas aYesu

(Mat 1.18-25)

¹ Len nəḅoḅ galenan Sisa Aukustus ikel buni ke, tikad naḅuruḅan həñ nəvanuan ḅisi lototoh len navəlan alat a Rom. ² Naḅuruḅan enan evi nametəkav nəḅoḅ aKwirinius tovi gavna len naprovens Siria. ³ Ale galit ḅisi lovi lan naut salit matmat həñ ləḅitos gat nahəsəsalito.

* 1:73: Gen 22.16-18 * 1:76: Mal 3.1 * 1:79: Isa 9.2 † 1:80: Len nasoruan ta Kris hum ma tovi len nanunun o hum ma tovi len aNunun aGot.

⁴ Ņa aJosef am eriņ naut a Nasaret a Kalili ale evi Petlehem a Jutea lotokisi hən nabiltivile siTevit, husur gai esua len nəpasusan siTevit. ⁵ Gai mai aMeri, tokel gati ke arbilah, arovi Petlehem hən arbitos gat nahəsalaru be aMeri pəpadaņ hən bīpasus. ⁶ Nəboņ artotoh len naut a Petlehem, aMeri ipasus. ⁷ Ipas ahai a mō san tovi uluṃan. Eruņ gole hən nahudhukaliko gail. Eriņi ipat len naut nəhanan sinarivatəvat gail husur nahotel epul varirihit p̄isi.*

Aņel mai nəvanuan nasipsip gail

⁸ Len mariug enan ikad alatevis lotosuh len nəmarireu gail, lotokətkəta təban navəshəsipsip pəpadaņ hən naut a Petlehem. ⁹ Nəboņ lototoh magenan, aņel siNasuḅ evisi hən galito mai namənas siNasuḅ eṃias galito ale lomətahw, loṃinṃinikot. ¹⁰ Ris aņel tokel mai galito ke, “Samtemətahw, husur nukad na-kel-uri-an tovoi b̄igol nəvanuan p̄isi ləbikemkem masuḅ. ¹¹ Bathut daməņai len nabiltivile siTevit lupas natətai sua b̄ilav kuv nəsaan samito, gai evi aKristo, Nasuḅ, aGot totabtabuh lan. ¹² Egai natit mətberis ləboii lan, ke: dereh mitisaḅ natətai lotoruņ gole hən nahudhukaliko gail topat len naut nəhanan sinarivatəvat.”

¹³ Vəha-sua űai ikad nabiltiluḅoh hən aņel hən nəmav lototah maii, lotoputsan aGot ke,

¹⁴ “Nalotuan van hən aGot toyalyal buni, mai len navile a pan, natəṃmat van hən nəvanuan p̄isi, navoian siGot topat len galito.”

Nəvanuan nasipsip gail lovi Petlehem

¹⁵ Nəboņ aņel gail lotoriņ galito hən ləbetəlmam vi lan nəmav, nəvanuan nasipsip lukel mai galit gabag ke, “Ivoi ke datevi Petlehem hən datberis nategai tovisi, Nasuḅ tokele mai gidato.”

¹⁶ Ņa lusaḅsaḅut van, lusaḅ aMeri mai aJosef, mai amas topat len naut nəhanan sinarivatəvat. ¹⁷ Nəboņ lotorisi tonon, lukel ur nəsa aņel tokel husur natətai enan. ¹⁸ Ale nəvanuan p̄isi lotosəsəlon həni, luḅaņḅaņ len nəsa nəvanuan nasipsip lotokele. ¹⁹ Be aMeri inau gat natgalen p̄isi, len nəlon inaunau namilen. ²⁰ Beti nəvanuan nasipsip lotəlmam, ale lusor sal suh nəyalyalan siGot, loputsani husur natit p̄isi lotosəsəlon həni mai lotorisi. Esuṃan űai aņel tokel mai galito.

Arupam amas aYesu vi lan naim siGot ale aSimeon mai aAnna arorisi

²¹ Nəboņ nəmariboņ toməlevtor simas tonon, lotiv dalusi,* ale loriņ nəhes Yesu lan. Nəhes enan aņel ikel uri nəboņ aMeri satian sal.

²² Ta sutuai aMoses itos nalo husur latpəhaḅut lotopasus ke limastoh vir nəmariboņ tovi 40 ale legəm veveu tətəs len nəhon aGot. Imaienan, nəboņ nəmariboņ hən aMeri b̄egəm veveu buni tonon, arupam aYesu vi Jerusalem hən arbēḅusani ke tovi siNasuḅ husur nalo siNasuḅ aGot aMoses totesi.* ²³ (Imaiegai, len nalo siNasuḅ aGot ike, “Hai a mō gail p̄isi lotovi uluṃan, levi siNasuḅ aGot. AGot itabtabuh len galito hən ləbēvi esan.”)* ²⁴ Ale aruvan vəpat nəman eru hən natutumavan hum nalo siNasuḅ aGot tokele ke, “nətav eru o napijin eru.”†

²⁵ Len naut a Jerusalem ikad ahaḅut sua nahəsən aSimeon. Atenan inor mai ehuser kitin hən naḅisal siGot. Itoh vir avan sua b̄evi tarhət selsrael, ale aNunun aGot itoh len gai. ²⁶ ANunun eḅusani ke gai asike imat vəbar b̄eris aKristo siNasuḅ, aGot totabtabuh

* 2:7: Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke savi nahotel, be naim silat len nəbathudud siJosef. Ale naim enan ikad naruṃ alat len nəyaran lotoləboi ləbipat lan, be naruṃ epul tia. * 2:21: Gen 17.11-12; Lev 12.3; Luk 1.31 * 2:22: Lev 12.2-8 * 2:23: Exo 13.2, 12, 15 † 2:24: Lev 12.8. Nətav ehum navimal toḅəpəḅəhw mai napijin ehum nəhoib.

lan. ²⁷ ANunun esəhar aSimeon vābis len naim siGot. Nəboŋ anan aYesu mai atəman artopati vi lohoim hən arbigol nəsa nalo siMoses tokele, ²⁸ aSimeon ipati len navəlan ale isal suh aGot ke,

²⁹ “Masta, ginau notovi slev sañ,
gagai nəlogw ikad natəmat, riŋ ginau nimat
hum natoruan sañ tokele,

³⁰ husur namətagw eris ategai bilav kuv nəvanuan sañ gail vi lan nəmauran.

³¹ Goutaut həni len nakətaan sinəvanuan gail pisi.

³² Gai evi nañial bēñias nañisal sañ gail mōs alat ləsavı Ju,
gai am dereh teputsan nahəsan nəvanuan sañ gail, aIsrael.”*

³³ Nəboŋ anan mai atəman artosəsəloŋ hən nəsa aSimeon tohol husur aYesu, aruŋaŋ.

³⁴ Beti aSimeon eus aGot hən bigol bivoi hən gəlaru, ale ikel mai aMeri, anan aYesu ke, “Ategai boh dereh tigol nəvanuan tisobur len naut a Israel levi ut kəmas mai teputsan nahəsan tisobur am. Gai dereh tehum natsua nəvanuan tosobur ləbisor tasi balai, ³⁵ ale gai tisor vəhot nənanuan tosusuah len nəlon nəvanuan lotosobur. Meri, gaiug am, dereh geləŋon tisa suñan nabu tokan tosar nəloñ.”

³⁶ Ikad ahai kelkel ur sua, nahəsan aAnna, anatvavin aFanuel, len nahəmar siAser. Alitenan ilah len nasihau eməlevru ŋai ale asoan imat. Egəm vi bareab tia. ³⁷ Evi batunau vəbar nədañ han tovi 84. Gai sariŋ naholəvat todar vis naim siGot avil ilotu len nalennəyal mai nalenmariug pisi. Len nalotuan san, səhan, isor tuv ŋai. ³⁸ Len namityal enan ŋai egəm pəpadaŋ ale ike sipa vi təban Nasub aGot, ihol husur aYesu mai alat lototoh vir aGot bilav kuv a Jerusalem† hən bikad nəmakuvan.

³⁹ Nəboŋ aJosef mai aMeri artogol natit pisi nalo siNasub aGot tokele tonon, arotəlmam vi Nasaret, navile səlaru len naut a Kalili. ⁴⁰ Natətai etibau, egəm idaŋ. Gai epul hən namitisau hən nəmauran tonor mai nañide tovoi, ale aGot ivoi buni həni, eləmas buni.

AYesu len naim siGot

⁴¹ Len nasihau gail pisi anan aYesu mai atəman arovi Jerusalem hən Nəhanan hən nəPasova.‡ ⁴² Nəboŋ nədañ hiYesu tosəŋavur pisan eru, evi məhat vi Jerusalem mai gəlaru suñan nañide hən nabiltihanana. ⁴³ Nəboŋ nəhanan tonon, lotubəvat vahim. Natətai, aYesu itoh a Jerusalem be arsaləboii ⁴⁴ husur arunau ke, totah mai alat lototəlmam mai gəlaru. Nəboŋ nəyaran hən nəboŋ enan tonon, gəlaru arokəta doŋi len amahealar gail mai nabubur salit gail sobuer. ⁴⁵ Ale arotəlmam vəbar naut a Jerusalem hən arbəkəta doŋi. ⁴⁶ Husur nəmariboŋ totor arusañi len naholəvat todar vis naim siGot. Ebətah mai ahai pusan gail, esəsəloŋ hən galito ale eus galito hən nausian gail. ⁴⁷ Galit pisi lotosəsəloŋ hən aYesu, luŋaŋ len naləboian san mai na-sor-vari-an san. ⁴⁸ Nəboŋ artorisi, aruŋaŋ ale anan ikel maii ke, “Anatugw, imabe gotogol tomaiegai hən ginaməru? Geris, atəmañ mai ginau namroləŋon isa nəboŋ namrtokəta doŋ gaiug.”

⁴⁹ Gai isor mai gəlar ke, “Imabe mərtodoŋ ginau? Mərsaləboii ke, nototoh len naim seTəmagw ŋa?”

⁵⁰ Avil arsaləboi səhot nəsa tokel mai gəlaru.

⁵¹ Naut kəmas, be iyar vi pan mai gəlaru vəbar naut a Nasaret, ale igol husur nəsa artokele. Anan inaunau natgalenan len nəlon. ⁵² Ale namitisau hən nəmauran tonor mai nañide tovoi siYesu evivi məhat. Etibau am ale aGot mai nəvanuan gail lohəhaʋur am tabtab həni.*

* 2:32: Isa 42.6, 49.6, 52.10 † 2:38: Len naut egai namilen a Jerusalem evi alat a Israel pisi. § 2:41: Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seju gail husur lohəhaʋur hən nəboŋ aGot togol ahai a mō gail pisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. Ris Exo 12. * 2:52: 1Sam 2.26; Pro 3.4

3

*Na-kel-uri-an sĭJon**(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Jon 1.19-28)*

¹ Len nasihau tosəḡavur pisan erim seTiperius tovi Sisa hən naut a Rom, nəboḡ aPontius Pilate tovi gavna hən naprovens Jutea, nəboḡ aHerot Antipas tovi vanuan totibau hən naut a Kalili, mai aġan, nahəsan aFilip tovi vanuan totibau hən naut a Iturea mai a Trakonitis, mai aLisaias tovi vanuan totibau hən naut a Apilin,² nəboḡ aAnnas mai aKaiafas artovi biltihai tutumav, nasoran siGot egəm hən aJon anatun aSekariah len naut masmas toḃəḃesw. ³ ŋa aJon iyar vi lan naut p̄isi todar vis Nawisel Jortan hən b̄ikel ur napisulan egai mai nəvanuan gail ke, lipair dan nəsaan salito mai lidaḡ hən ke tibaptais hən galito hən narub̄atian dan nəsaan.

⁴ Ehum ahai kelkel ur aIsaiah totesi sutuai tia husur aJon ke:

“Nadoldol sua satokai len naut masmas toḃəḃesw,

‘Məteutaut hən naḡisal ḡnos Nasub̄,

gol naḡisal san gail linor,

⁵ dereh nabur madiḡdiḡ gail p̄isi tepul,

naḡehuh gail p̄isi tipapav,

naḡisal tohab̄ taḡor tegəm tinor

mai naḡisal tokutkutu teməsoh balai.

⁶ Ale nəvanuan gail p̄isi leris ləboi naḡisal

hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito, aGot togolgole.’ ”*

⁷ Imagenan aJon ikel mai naluḡoh lotogəm hən b̄ibaptais hən galito ke, “Anatun nəḡat gail!” Ase ikel nalələḡauan mai gamito hən məḡbigam dan nabilt̄ilol paḡpaḡ b̄egəmai?

⁸ Len nəmauran samito, mitiḡan hən naḡite tinor hən nəpaيران samito dan nəsaan. Ale samtetub̄at sor mai gamit gabəḡ ke, ‘Asike datupanis husur aApraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke aGot eləboi b̄ilav nəvat galegai ale gol ke legəm vi pasusan siApraham!* ⁹ AGot esuḡan naluḡan toutaut tia hən b̄itai nəkaduhai gail hən nakuvkuv; nəhai p̄isi ləsəḡan hən naḡit tovoi, gai dereh titai, bubulan gail vi lan nəhab.”

¹⁰ Ale naluḡoh lousi ke, “Beti namtigol nəsa?”

¹¹ AJon isor var galit ke, “Avan tokad nahurabat toru, tilav tesua mai avan topar, ale avan tokad nəhanian tigol timaienan.”

¹² Alat lotovi vanuan nətaks, galevis am logəm hən ləḃibaptais. Ale lousi ke, “Hai p̄usan, ginamit, namtigol timabe?”

¹³ Ikel mai galit ke, “Samtilav kuv nəvat tetibau səhor nəsa nəḡavmen ta Rom tokele.”

¹⁴ Beti nasoltia galevis lousi ke, “Be ginamit am, namtimabe?” Isor var galito ke, “Samtital hən nəvanuan gail hən ləḃilav nəvat mai gamito, samtelibliboḡ husur galito len nakotan. Mətehəḡaḡur hən naḡurp̄uran samit ŋai.”

¹⁵ Len nəboḡ enan nəvanuan gail lopul hən nə-vatvat-viri-an. Len nənauan salit lousus galit ke, “AJon, gai hum ma b̄evi aKristo, aGot totabtabuh lan a?” ¹⁶ Ale aJon isor var galit p̄isi ke, “Nubaptais hən gamit hən nəwai ŋai. Avil avan sua todaḡ səhor ginau satogəḡəmai, ginau novi ut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəḃisah rub̄at nəhau hən naributbut san.† Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. ¹⁷ Gai esuḡan naluḡan topat nəhai rivrivhai tia hən b̄epəpəhun namisurhuwit dan nəbavhut tommas. Dereh tiḃon hən namisurhuwit len natuhim han, be tepəḡas nasugut nawit

* 3:6: Isa 40.3-5 * 3:7: Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəḡat tosa. Len nənauan seJu gail, nəḡat isa masuḡ hum natəmat toil a ḡno hən. * 3:8: Jon 8.33, 37, 39 † 3:16: Evi slev gail lotosah rub̄at nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail.

tosa len nəhab todədəs b̃imat.”‡ 18 ŋa len nañide tosoḃur aJon isor idaḃ mai galito, ale ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

19 Be nəboḃ aJon tosor tas nəvanuan totibau, aHerot Antipas, husur tolah mai aHerotias tovi asoan aḃan, ale nəboḃ aJon tosor tasi am husur natesasa p̃isi togole tia, 20 imagenan aHerot igol isa masuḃ səhor ta m̃o: ekəkol gat aJon len naim bəbaḃis.

AJon ibaptais hən aYesu

(Mat 3.13-17; Mak 1.9-11)

21 Loriḃ aJon len naim bəbaḃis a tahw, be nəboḃ nəvanuan gail p̃isi lotobaptais, aYesu am ibaptais. Nəboḃ aYesu tosor mai aGot, nəmav esəḃav, 22 aNunun aGot evi pan tokad niben suḃan nətav§, itav len aYesu, ale nadoldol egəm len nəmav ke: “Gaiug govi anaturgw uluḃan sagw notoləmas bun gaiug, nohəhaḃur masuḃ hən gaiug.”*

Nəbathuyah siYesu

(Mat 1.1-17)

23 Nəboḃ aYesu totub̃at hən nauman san, nədaḃ han evi 30. Nəvanuan gail lunau ke evi anatur aJosef, siHeli, 24 siMattat, siLevi, siMelki, siJannai, siJosef, 25 siMattatias, siAmos, siNahum, siEsli, siNakkai, 26 siMaat, siMattatias, siSemein, siJosek, siJota, 27 siJoanan, siResa siSeruppapel, siSealtiel, siNeri, 28 siMelki, siAtti, siKosam, siElmatam, siEr, 29 siJosua, siElieser, siJorim, siMattat, siLevi, 30 seSimeon, seJutah, siJosef, siJonam, siEliakim, 31 siMelea, siMenna, siMattata, siNatan, siTevit, 32 siJesse, siOpet, siPoas, siSalmon**, siNahson, 33 siAmminatap, siAtmin, siArni††, siHesron, siPeres, seJutah, 34 siJakop, selsak, siApraham, siTerah, siNahor, 35 siSeruk, siReu, siPelek, siEper, siSelah, 36 siKainan, siArfaksat, siSem, siNoah, siLamek, 37 siMetuselah, siEnok, siJaret, siMahalaleel, siKenan,

‡ 3:17: AGot ehum nəvanuan topat nəhai rivrivhai, be epəpəhun navoian dan nəsaan, ale epəḃas nəsaan len nəhab.

§ 3:22: Nətav ehum navimal topəhapəhw. * 3:22: Psa 2.7; Isa 42.1 ** 3:32: Naloḃulat galevis ta sutuai lokisi hən aSala. †† 3:33: Naloḃulat galevis ta sutuai ləsəkad siAtmin, siArni be lukad siAram ḃai.

³⁸ siEnos, siSet,
siAtam, siGot.

4

Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan

(Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)

¹ Nəboŋ aYesu totəlmam dan Nawisel Jortan, epul hən aNunun aGot ale aNunun esəhari len naut masmas toḇəḇesw. ² Len naut enan, len nəmariboŋ tovi 40, natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan. AYesu səhan natideh, ale len naməkot hən nəboŋ galenan, nəmal ihati. ³ Ŋa natəmat isor maii ke, “Gəḇevi aNatun aGot, kel mai nəvat egai ke tegəm vi bəta.”

⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ḇimaur len nabəta ŋai.’ ”*

⁵ Bəti natəmat esəhari vi məhat ale eḇusan nəkantri ḇisi len navile a pan hən aYesu len namityal toḇidol ŋai. ⁶ Ale isor mai aYesu ke, “Dereh nigol gaiug gevi Masta a məhat hən natgalenan ḇisi, nəyalyalan salito, nilavi mai gaiug, bathut nukad natgalenan tia ale noləboi nəḇilavi mai avan ideh notoləŋoni. ⁷ Imaienan, gəḇetəjedur, lotu hən ginau, natit ḇisi dereh tevi esaḇ.”

⁸ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike: ‘Gilotu hən Nasuḇ aGot saḇ ḇmau, gigol nalotuan van hən gai səḇon.’ ”*

⁹ Bəti natəmat esəhari vi Jerusalem, eriŋi egilgile a məhat buni len naim siGot. Ikel maii ke, “Gəḇevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan, ¹⁰ husur natosian siGot ike, ‘AGot dereh tikele hən aŋel san gail hən ləḇekətkəta təḇan gaiug hən natideh satemədas gaiug.’ ”* ¹¹ Dereh lipat gaiug vi məhat len navəlalito hən asike nariem ḇesəhot nəvat!’ ”*

¹² AYesu isor vari ke, “Ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasuḇ aGot saḇ ḇke timabe.’ ”*

¹³ Nəboŋ natəmat totaltal sḇuəer hən aYesu, eriŋ aYesu vir nəboŋ tile tovoi am.

AYesu etuḇat hən nauman san

(Mat 4.12-17; Mak 1.14-15)

¹⁴ Ale aYesu etəlmam vi Kalili len nədaŋan seNunun aGot, ale nəvanuan gail luhol husur gai len naut ḇisi todar vis naut enan. ¹⁵ Eḇusan len naut nəḇonḇonan seJu gail, ale galit ḇisi lusor sal suhi len naholan salito.

Nəvanuan naut a Nasaret lomətahun aYesu

(Mat 13.53-58; Mak 6.1-6)

¹⁶ Evi Nasaret, naut enan gai totibau lan, ale len nəSəppat eḇis len naim nəḇonḇonan hum nəḇide san akis. Ale eil hən ḇeḇuruŋ natosian siGot. ¹⁷ Lulav nalḇulat tobul maii, nalḇulat ahai kelkel ur, aIsaiah toḇosi. Ale evuhe, isaḇ naut aIsaiah toḇosi ke:

¹⁸ “ANunun aGot eḇis len ginau,

bathut gatovəhas ginau hən ḇitabtabuh len ginau,

hən nəḇikel ur na-kel-uri-an tovoi mai naməsəl* gail.

Gatosəvat ginau hən nəḇikel ur navivilean van hən alat lotobəbaŋis,

nəkətaan van hən ametḇesw gail,

nəmakuvan van hən alat, nəvanuan gail lotogol tosa habat hən galito,

¹⁹ mai hən nəḇikel ur nəsihau

Nasuḇ aGot ḇigol ḇivoi masuḇ van hən nəvanuan san gail lan.’ ”*

* 4:4: Deu 8.3 * 4:8: Deu 6.13 * 4:10: Psa 91.11 * 4:11: Psa 91.12 * 4:12: Deu 6.16 * 4:18: Naməsəl
evi avan sua topar tite, səkad nəvat, səkad nahurabat, səkad nəhanian, səkad naim. * 4:19: Isa 61.1-2

²⁰ Nəboŋ aYesu toŋuruŋi tonor, ebul gat nalobulat, ilav talmam həni mai avanuan navi-tarhəte-an, ale ebətah. Nəmet pisi len naim nəbonbonan lokəta mətaltal həni, ²¹ ale etubat sor mai galit ke, “Daməŋai len na-səsəloŋ-həni-an samito, natosian egai siGot imadhasarpoh.”

²² Galit pisi lusor ivoi husuri. Luŋaŋ len nasoruan togomah aYesu tokele, ale lousus galit gabag ke, “Ategai savi anatun aJosef a?”

²³ Ale aYesu isor mai galit ke, “Dereh gamit mitikel nasoruan kəta egai mai ginau ke, ‘Hai rererer girer hən gaiug gimaur! Gole len naut matmat saŋ hun namtosəsəloŋ hən gotogole len navile a Kapernaum.’”

²⁴ AYesu isor am ke, “Ganan, nukel nakitinan mai gamit ke, səkad ahai kelkel ur ideh lotohəhəvur həni len naut a im san, lomətahuni. ²⁵ Nukel nakitinan ke, len nəboŋ siElijah naut a Israel ikad nəbatunau pəhəvut isobur. Len naut enan ipar us len nasihau totor mai nahəbati toməlevtes. Len naut pisi nəhanian ebuer.* ²⁶ Be aGot sasəvat aElijah van hən nəbatunau ideh ei, ao, esəvati van hən nəbatunau sual a Sarefat pəpadaŋ hən naut a Siton.* ²⁷ Ale Len nəboŋ siElisah tovi hai kelkel ur len naut a Israel, alat lotokad naleprosi lusobur, avil aGot sagol galit ideh səmaur, igol aNaaman, uleSiria ŋai imaur.”*

²⁸ Nəboŋ alat lotosuh len naim nəbonbonan lotosəsəloŋ hən tokəmaienan, nəlolit pisi ipaŋpaŋ masuŋ. ²⁹ Lule məhat, hut aYesu dan navile enan, ale səhari van hən naburjon hən nəvehuh, naut enan topat lan, hən ləbibar həni vi pan. ³⁰ Be aYesu egis tur len naluŋoh, iyar vi tut.

*AYesu ehut nanunun tosa
(Mak 1.21-28)*

³¹ Beti evi pan vi Kapernaum a Kalili ale len nəSappat eŋusan nəvanuan gail. ³² Luŋaŋ len naŋusanan san husur nasoruan san ikad nədaŋan hən namitisau mai na-il-a-ŋo-an. ³³ Len naim nəbonbonan ikad naluŋan, nanunun nəmargobut setəmat totoh lan. Ikai habat ke, ³⁴ “Wii! Imab gotuh gaiug hən ginamit, aYesu ta Nasaret? Gogəm hən gəbigol namtebuer a? Ginau noləboi gaiug. Gaiug govi siGot gotogəm ŋosi!”

³⁵ AYesu isor idaŋ mai ke, “Gemədau! Gimakuv vi tut dan atenan!” Beti natəmat igol iteh, taltaloŋ len tan rivuh len galito, ale eriŋ atenan səkad nasəhanan.

³⁶ Nəvanuan pisi lomətahw, luŋaŋ, ale lousus galit gabag ke, “Naŋusanan saganan? Len na-il-a-ŋo-an mai nədaŋan, gai isor idaŋ mai nanunun nəmargobut gail, ale lumakuv!”

³⁷ Beti na-kel-uri-an husur aYesu iperŋan naut pisi todar visi naut enan.

*AYesu igol nəvanuan isobur nibelit ivoŋəvoŋ
(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)*

³⁸ AYesu eriŋ naim nəbonbonan, evi lan naim sivan sua nahəsan aSimon. Len nəboŋ enan anan asoan aSimon eləŋon isa masuŋ hən topud hən naməsahan, ale lous aYesu hən bigol bimaur. ³⁹ Beti aYesu eil ben alitenan, ale isor idaŋ van hən naməsahan. Vəha-sua ŋai naməsahan inoŋ dani, ale ile məhat, lav nəhanian mai galito.

⁴⁰ Nəboŋ namityal tomasur,† nəvanuan gail losəhar alat lotoməsaŋ pisi hən naməsaŋan tiltile van hən aYesu. Eriŋ navəlan gəlar len galit vīsusua, ale lumaur, ⁴¹ mai natəmat isobur lumakuv. Nəboŋ lotomakuv, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!” Be aYesu ikai tas galito ke salisor am husur loləboi ke evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁴² Nəboŋ nəmav topitau, aYesu evi lan naut tobəbesw. Naluŋoh ludoŋi, doŋi van ale nəboŋ lotosəbi, loil kəkol həni hən asike bəriŋ galito. ⁴³ Be ikel mai galit ke, “Ginau nimasvi lan nəbilitivile tile gail am hən nəbikel ur natohan pipihəbəlan aGot, bathut aGot esəvat ginau ŋosi.”

* 4:25: 1Ki 17.1 * 4:26: 1Ki 17.8-16 * 4:27: 2Ki 5.1-14 † 4:40: NəSappat seju gail inoŋ nəboŋ namityal tomasur.

⁴⁴ Beti len naim nabonbonan gail a Jutea, aYesu ikel ur tabtab hən nasoruan siGot.

5

AYesu etubat tabtabuh len ahai pispisul gail
(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)

¹ Boḅ sua aYesu toil tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kennesaret. Naluṽoh loririhit garu lan hən ləbesəsəloḅ hən nasoruan siGot. ² Ale aYesu eris nabot eru artokir tarhəwai, len naut nəvanuan nəsahiehan gail lotoriḅi. Galito lokəkas nalevlev salito. ³ Isah len nabot sivan sua nahəsan aSimon, ale eusi ke tesul həni vi lau kəkereh. Beti ebətah len nabot, eṽusan alat lotosuh a ut.

⁴ Nəboḅ tosor tonoḅ, ikel mai aSimon ke, “Rusan nabot vi lan naut tosareh am, ale bar hən nalevlev hən mətbisah hən naieh.”

⁵ ASimon isor vari ke, “Masta, len mariug namtohisihisi sobuer van naut ilan. Be husur gotokəmaienan, namtibar hən nalevlev tətəs am.”

⁶ Nəboḅ lotobar həni, lusəb naieh isobur lan, gol ke nalevlev etubat hən bəmətar.* ⁷ Imagenan lobilival van hən alat lotosuh len nabot togon hən ləbegəm susupah həni mai galito. Logəm, usan nabot gəlar p̄isi aropul vətah bəhbəhw! ⁸ Nəboḅ aSimon Pita toris natenan, iteh bathurien aYesu ike, “Givan dan ginau Nasub, husur novi vanuan tosa masuṽ!”

⁹ Ekəmaienan husur gai mai alat lotosuh maii, losəhoṽut hən naieh tosobur lotosah həni. ¹⁰ AJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlar artobon mai aSimon len nauman, gəlar tu arosəhoṽut. Beti aYesu ikel mai aSimon ke, “Sagemətahw; asike gosəsahieh am, daməḅai van dereh gisah hən nəvanuan gail.”

¹¹ Ņa loliv nabot eru enan salito vahut, ale loriḅ natit p̄isi esuh, lohusur aYesu.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)

¹² Nəboḅ aYesu totoh len nabiltivile sua, avan sua tokad naleprosi len niben kavka egəm həni. Nəboḅ toris aYesu iteh len tan, ekəta vi pan ale eḅiri ke, “Nasub, gəbeləḅoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveveu.”

¹³ Ņa aYesu isar hən navəlan, ibari ale ikel maii ke, “Noləḅoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua Ņai naleprosi ivan dani.

¹⁴ Beti aYesu ikele həni ke, “Sagikel nəsa tovisi mai avan ideh. Be givan, geṽusan gaiug hən ahai tutumav. Ale geviol hən naviolan m̄os natutumavan hum aMoses tokele tia hən naveveuan saḅ hən gəbeṽusan galit ke gumaur.”*

¹⁵ Be na-kel-uri-an husur aYesu ivan van am, Ņa nəvanuan isobur logəm hən ləbesəsəloḅ həni ale hən gai bigol galit ləbimaur dan naməsahan salito. ¹⁶ Avil aYesu eriḅ galit akis, evi lan naut tobəbesw səbon ale isor mai aTəman.

AYesu igol avan sua todədas bərusan gai, imaur
(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)

¹⁷ Len nəboḅ sua aYesu eḅusḅusan, ale naFarisi gail mai ahai p̄usan gail hən nalo lobətah ei. Logəm len navile p̄isi a Kalili mai a Jutea mai naut a Jerusalem. Nədanjan siNasub eḅis len aYesu hən bilav kuv naməsahan. ¹⁸ Len nəboḅ enan laluman galevis lupat avan sua len nəbateh, saləboi bərusan gai. Luke lipati vi lohoim hən ləberihḅi bathurien aYesu, ¹⁹ avil lohisi sobuer, naim epul hən nəvanuan varirihit. Beti lopəlau vi məhat len navurun topapav, ludakivi, gol nabur lan, ale loriḅ tur hən gai mai nəbateh

* 5:6: Jon 21.3-6 * 5:14: Lev 14.1-32

san vi pan. Loringi rivuh len naluṽoh, a ṁo hən aYesu. ²⁰ Nəboṅ aYesu toris ləboi nadəlomian salito ike, “Tegai, gaiug, nəsaan saṁ gail lumarubāt.”

²¹ NaFarisi gail mai ahai ṽusan gail hən nalo, nənauan salit imaiegai ke, “Gai evi ase tosor maiegai? Inau ke tovi aGot a? Ase eləboi ḃerubāt nəsaan? AGot səḃon ṽai!” ²² Be aYesu eləboi nənauan salito ale ike, “Nənauan len nəlomito satimaienan. ²³ Nəḃike, ‘Norubāt nəsaan saṁ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədaṽ am?” ²⁴ Imagenan neṽusan gamito ke aNatun Nəvanuan ikad nədaṅan hən ḃerubāt nəsaan gail len navile a pan timaiegai....” Ale ikel mai atenan saləboi ḃerusan gai ke, “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh saṁ ale vahim!”

²⁵ Vəha-sua ṽai ile məhat len nəholito, ipat nəsa topat lan, isal suh nəyalyalan siGot, ivahim. ²⁶ Galit ṽisi lumaṅmaṅ vəsa ale lusal suh nəyalyalan siGot. Lumaṅmaṅ masuṽ, lomətahw ale luke, “Daməṅai nəsa dattorisi etile buni.”

*AYesu itabtabuh len aLevi
(Mat 9.9-13; Mak 2.13-17)*

²⁷ Natgalenan tonon, husur nəboṅ enan, aYesu evivile ale eris nəvanuan nətaks sua, nahəsan aLevi, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!”*

²⁸ Ale eriṅ natit gail ṽisi ipat, ile məhat, ehusuri.

²⁹ Beti aLevi eutaut hən nəḃiltihanan ṁos aYesu len naim san, ale ikad nəḃiltiluṽoh hən alat lotoum suṁan aLevi mai galevis am luhan mai galito. ³⁰ Be naFarisi gail mai ahai ṽusan salit gail hən nalo, lukel mətmətan hən aYesu mai ahai susur san gail. Luke, “Imabe məttohan, məttomun mai nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan am?”*

³¹ AYesu isor var galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsaḃ ṽai. ³² Ginau nəsaḃəm hən nəḃikel alat lotonor hən ləḃipair dan nəsaan salito be nogəm hən nəḃikele mai alat nəsaan.”

*Nausian husur nəṽide silat ləsəhan
(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)*

³³ Beti lukel maii ke, “Ahai susur siJon gail, nəboṅ isəḃur ləsəhan hən ləḃisor tuṽ, mai ahai susur sinamit, naFarisi gail, lumagenan, be esaṁ gail imabe lotohan, lotomun?”

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Nəboṅ avan sua tolah, godədas ḃəḃigol nəvanuan san gail lotobon maii hən salihan. ³⁵ Be dereh tikad nəboṅ hən ləḃesəhar naluṁan tolah dan nəvanuan san gail. Len nəboṅ enan asike luhan.”†

³⁶ Beti aYesu eṽusan, iḃol‡ ke, “Səkad avan ideh totar nəṽisihoh dan nahurabat veveu ale toside len nahurabat tomatu. Tagole, tamədas nahurabat veveu ale nəṽisihoh asike tanor hən nahurabat tomatu. ³⁷ Nəvanuan gail ləsəḃir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain tomatu.§ Nəvanuan tagole, ale nəwain veveu tatəvah tur lan, ale nahurhuwain tapəlaus. Nəwain tariv dani ale nahurhuwain təsa. ³⁸ Aoa, nəvanuan gail ləḃir nəwain veveu len nahurhuwain veveu. ³⁹ Avil səkad avan ideh tomun nəwain tomatu toləṅon toveveu husur ike, ‘Nəwain tomatu ivoi səhori,’ ale gamit mətumaienan, mətomətahun natit toveveu.”

* 5:23: Nəboṅ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ḃigol eru en ṽisi, ale nəḃike, ‘Norubāt nəsaan saṁ gail,’ məsaləboii ke lumarubāt o ləsəmarubāt. Be nəḃike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi məḃerisi ke imaur. * 5:27: Mat 9.9; Mak 2.14 * 5:30: Luk 15.1-2 † 5:35: Len nəḃol ṽusan egai aYesu isor husur gai ḃabag tosuṁan naluṁan tolah. ‡ 5:36: Len naut egai aYesu ikel nəṽusan egai hən ḃeṽusan galito ke nəṽisal san iveveu, sanor hən nəṽisal tomatu lotohushusuri. § 5:37: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu ḃurhulon.

6

AYesu evi masta hən nəsəppat

(Mat 12.1-8; Mak 2.23-28)

¹ Len nəsəppat sua aYesu mai ahai susur san gail luyar tur len nəmarireu hən nawit, ale ahai susur gail lotubāt kin b̃ur nəhavhuwit gail. Lusarsari len navələlito ale luhan namisurhuwit gail.* ² NaFarisi galevis lousi ke, “Imabe mətugol nəsə nalo tokai tasi len nəsəppat?”

³ AYesu isor var galit ke, “Mətsaṽuruṽ ləboi nəsə aTevit galito lotogole nəboṽ lotomalkəkāt a? ⁴ Eḃis len naim nətaṽolen siGot, ale ilav nabəta tolo. Ihani ale ilavi mai lalumuṽan san.* Be nalo ike ahai tutumav səḃolit ṽjai loləboi ləḃihani.”*

⁵ Beti aYesu ikel mai galito ke, “ANatun Nəvanuan evi masta hən nəsəppat. Nəsəppat ipat len navəlan.”

AYesu igol avan sua, navəlan totah, imaur

(Mat 12.9-14; Mak 3.1-6)

⁶ Len nəsəppat sua tile am, aYesu evi lan naim nabonḃonan, eṽusan. Ale ikad avan sual ei, navəlan nəmatu totah, togəm hum towas. ⁷ NaFarisi gail mai ahai ṽusan gail hən nalo ludas ṽisal hən ləḃisaḃ nəsaban ideh len aYesu hən ləḃikot həni. ṽa lokəta bunusi ke ḃigol atenan ḃimaur len nəsəppat salito. ⁸ Be aYesu eləboi nəsə lotonau, ale ikel mai naluṽan tokad navəlan totah ke, “Gile məhat, il rivuh hən galit ṽisi.” Imaienan naluṽan ile məhat ale eil ei.

⁹ Beti aYesu eus galit ke, “Nous gamito, len nalo nəsə inor len nəsəppat: datḃigol navoian o nəsəan, datḃetəgau gat nəmauran o datḃigol ḃimasig?”

¹⁰ Ekəta garu len galito, beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navələm̃.” Igole, ale navəlan imaur buni tətəs.

¹¹ Avil galito, lopul hən nəlol paṽpaṽ vəsə, ale lotubāt sor utaut len galit gabag hən nəsə ləḃigole van hən aYesu.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul san gail lotovi 12

(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)

¹² Len nəboṽ galenan sua aYesu evi məhat len naṽehuh hən ḃisor tuṽ, ale isor mai aGot len nalenmariug kavkav. ¹³ Dudulan ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilekis hən 12 dan galito. Ekis galit hən ahai pispisul: ikad ¹⁴ aSimon (tokisi am hən aPita) mai aAdu aṽan, ikad aJemes, aJon, aFilip, aPartolomiu, ¹⁵ aMattiu, aTomas, aJemes anatun aAlfeus, aSimon tovi naSelot sua,* ¹⁶ aJutas anatun aJemes mai aJutas Iskariot ḃeriṽ aYesu len navəlan naenemi san gail.

AYesu eṽusan, igol nəvanuan gail lumaur

(Mat 4.23-25)

¹⁷ AYesu eput vi pan mai galito, eil len nabəmav. Ikad naluṽoh hən ahai susur san ei mai nəvanuan tosoḃur lotogəm a Jerusalem mai naut tosoḃur a Jutea mai galevis ta Tair mai ta Siton. ¹⁸ Logəm hən ləḃesəsəloṽ həni, ale hən gai ḃigol naməsahan salit ḃinoṽ. AYesu ehut nanunun tosa gail dan galit lotokade, ale igol na-ləṽon-isa-an salit ivoi. ¹⁹ Galit ṽisi lugol risi ke libari bathut nədaṽan egəm len aYesu, igol galit lumaur.

Na-sor-ivoi-an mai na-sor-lolosa-an

(Mat 5.1-12)

²⁰ AYesu ekəta ris ahai susur san gail ike:
“Gamit məttoṽidol,
navoian siGot igol gagai mətukab həni

* 6:1: Deu 23.25 * 6:4: 1Sam 21.1-6 * 6:4: Lev 24.9 * 6:15: NaSelot evi nəvanuan len naluṽoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləḃibal mai galito.

husur natoħan pipihabəlan aGot evi samito.

²¹ Gamit məttomalkəkət gagai,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur dereh mitihanukub.†

Gamit məttotaŋ gagai,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur dereh mitiman.

²² “Gamit, nəvanuan gail lotomətahun bun gamito, lotokai hən gamito, lotosor viles gamito, ale lotosor mədas nahəsamit hum tosa bathut aNatun Nəvanuan məttovi esan, navoian siGot igol gagai mətukab həni. ²³ Mitikemkem len nəboŋ enan, mətəməlməlah len nahəhaṽuran husur nakonpurpuran samit len nəmav gag etibau. Nəvanuan lotogol tosa hən gamit maienan, losuṁan atəmalit ta sutuai lotogol tosa maienan hən ahai kelkel ur gail siGot.*

²⁴ “Avil gamit məttokad natit tosoḃur, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat
husur nəsa məttokade evi hən nəboŋ ta daməŋai ŋai.

²⁵ Gamit məttokad nəhanian tosoḃur gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat
husur dereh mitimalkəkət.

Gamit məttoman gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat
husur dereh nəlomit tisa, mititaŋ.

²⁶ “Gamit, mətbeum ṁos nəvanuan p̄isi ləḃisal suh gamito, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat, husur atəmalit ta sutuai lugol maienan hən ahai kelkel ur gəgəras gail.”

Geləmas bun aenemi saṁ gail

(Mat 5.38-48, 7.12a)

²⁷ AYesu eḃusan am ike, “Samtimaienan. Nukel mai gamit məttosəsəloŋ hən ginau ke: Məteləmas bun aenemi samit gail, gol tivoi van hən alat lotomətahun bun gamito, ²⁸ us aGot hən ḃigol navoian van hən alat lotosor mədas gamito, sor tuṽ ṁos alat lotogol tosa hən gamito. ²⁹ Avan ideh ḃiṽos nətarhoṁ, gipair hən nətarhoṁ togon van həni. Avan ideh ḃilav nahurabat naut susus saṁ, gidaṁ həni ke tilav nəhai susun saṁ am. ³⁰ Geviol mai galit p̄isi ləḃeus gaiug hən natideh, ale avan ideh ḃilav natideh saṁ, sageusi ke tilav təlmam həni. ³¹ Naṽide məttoleŋoni ke nəvanuan gail ligole van hən gamito, mitigol naṽide enan van hən galito.

³² “Mətḃeləmas bun ŋai alat lotoləmas bun gamito, savi natideh. Husur ke alat nəsaan am loləmas bun alat lotoləmas bun galito. ³³ Mətḃivoi ŋai hən alat lotovoi hən gamito, savi natideh. Bathut alat nəsaan am lugol tomagenan. ³⁴ Mətḃidaṁ hən nəvat ŋai mai alat məttonau ke ləḃisar gele, savi natideh. Alat nəsaan am ludaṁ hən nəvat mai galit gabag, hən ləḃisar gel nəkabut p̄isi. ³⁵ Be ivoi ke gamit mətetile. Məteləmas bun aenemi samit gail, mitivoi hən galito. Mitidaṁ hən nəvat mai galito, be samtitoħ vir nə-sar-gele-an. Mətḃimaienan, dereh aGot tilav nakonpurpuran totibau mai gamito ale mətəgəṁ vi anatun aGot toyalyal buni. Bathut gai ivoi hən alat ləsasipa vi təban mai nəvanuan nəsaan gail. ³⁶ Nəlomit timastaŋis nəvanuan gail suṁan aTəmamit len nəmav nəlon totaŋis galito.”

Gikel nakitinan husur nəvanuan p̄isi

(Mat 7.1-5)

³⁷ AYesu isor am ke, “Samtike nəvanuan tile isa ale aGot asike ike mətusa. Samtisəḃ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis. Imagenan aGot asike isəḃ səhoti ke gamit mitimaspanis. Məterubat nəsaan nəvanuan togole hən gamito, imagenan dereh aGot terubat

† 6:21: Ta sutuai naJu gail luke malkəkət, be namilen evi malkəkət hən naləboian siGot mai nagolean hən nəsa aGot tokele. * 6:23: 2Chr 36.16; Uman 7.52

nəsaan samito. ³⁸ Məteviol, imagenan dereh aGot teviol mai gamito. Gai dereh teviol hən tisoḅur mai gamito, teirir həni, tepul səsəhov variviriv. Bathut mətḅeviol habat o mətḅeviol kəkereh, aGot teviol magenan mai gamito.”

³⁹ AYesu eḅusan am, iḅol maiegai ke: “Ametḅesw eləboi ḅesəhar ametḅesw togon a? Aoa, gəlar ḅisi dereh aripal suluḅi, ariteh len nəḅur. ⁴⁰ Ahai susur, satibau səhor ahai ḅusan san, be avan ideh toləboi səhot ḅis nəḅusanan sihai ḅusan san, dereh tesuḅan gai.

⁴¹ “Husur nəsa gotokəta kot nakumashəhai len namətan aḅaḅ, be gəsənu nabiltitarhai len namətaḅ? ⁴² Imabe gotoke, ‘Wawa, nidakuv nakumashəhai dan namətaḅ,’ nəḅoḅ gotokad nətarhai gəsarisi len namətaḅ? Gaiug gotovi vanuan gəgəras, gilav kuv nətarhai dan namətaḅ bai. Gəḅigole ḅinoḅ nakətaan saḅ dereh timasil tinor hən gəḅidakuv nakumashəhai dan namətan aḅaḅ.

Nəhai mai nəḅite
(Mat 7.16-20, 12.33-35)

⁴³ “Nəhai tovoi səḅan hən nəḅit tosa. Nəhai tosa səḅan hən nəḅit tovoi. ⁴⁴ Goris ləboi nəhai ideh nəḅoḅ gotoris nəḅite. Nəvanuan gail ləsavərus nəḅit tovoi hun nafik o nakrep len nəhau tosa tokad nasunite.† ⁴⁵ Nəvanuan tovoi igol navoian len navoian topul len nəlon, mai nəvanuan tosa igol nəsaan len nəsaan topul len nəlon. Bathut, nəsa nəvanuan tokele, evivile len nəsa topul səsəhov len nəlon.

Nəvanuan na-um-im-an eru
(Mat 7.24-27)

⁴⁶ “Mətokis ginau ke, ‘Masta, Masta,’ be mətsagol nəsa notokele. Imabe? ⁴⁷ Nəvanuan ḅisi lotogəm hən ginau, lotosəsəloḅ hən nasoruan sagw mai lotogole, lumaiegai ke: ⁴⁸ Ehun avan sua toum hən naim, tokir sareh ale toriḅ nəḅaudesen len nəvat mot. Nəḅoḅ niləv togəmai, nawisel tovi məhat, iḅas naim be sakur həni husur eum həni idaḅ habat. ⁴⁹ Be avan ideh tosəsəloḅ hən nasoruan sagw ale sagole, esuḅan avan sua toum hən naim topat len tan, nəḅaudesen toḅuer. Nəḅoḅ nawisel tolev, toḅas naim enan, vəha-sua ḅai erus, iteh vəmasirsir.”

7

Nadəlomian hən nasoltia sua
(Mat 8.5-13)

¹ Nəḅoḅ aYesu tokəmaienan tonəḅ, ibar naut a Kapernaum. ² Len naut enan ikad nasenturion sua tokad nəsləv. Nasenturion enan inau ke nəsləv san tovoi habat. Be nəsləv eməsah, hum ma ḅeməsəl. ³ Nasenturion esəsəloḅ hən nasoruan husur aYesu, ale esəvat alat evis lotoil a ḅo hən nəju gail van həni hən ləḅeusi ke, tegəm hən ḅigol nəsləv san timaur. ⁴ Nəḅoḅ lotogəm hən aYesu, loḅiri ke, “Bathut atenan inor, ivoi hən gəḅigol nategai ḅosi, ⁵ husur eləmas bun nəvanuan sadit gail, ale eum hən naim nəḅonḅonan sinamito.”

⁶ ḅa aYesu ivan mai galito. Nəḅoḅ pəpadaḅ hən ḅibar naim enan, nasenturion esəvat esan gail hən ləḅikel mai ke: “Nasub, ivoi ke sagegəm pəpadaḅ am, husur ginau nəsanor kasi hən gəḅəḅis lohoim sagw. ⁷ Imaienan nunau ginau ke, nəsanor kasi hən nəḅebubur mai gaiug. Avil gəḅikele ke nəsləv sagw ḅimaur, dereh timaur. ⁸ Nokəmaienan husur ginau nutoh pipihəḅəlan alat lotoil a ḅo hən ginau, ale nasoltia gail lutoh pipihəḅəlagw. Nəḅikel mai tosua ke, ‘Givan,’ dereh tivan; nəḅikel mai sual am ke, ‘Gegəmai,’ dereh tegəmai. Nəḅikel mai nəsləv sagw ke, ‘Gigol nategai,’ ale dereh tigole.”

⁹ Nəḅoḅ aYesu tosəsəloḅ həni, iḅəḅ lan. Iḅair van hən naluvoh lotohusuri ale ike, “Nukel mai gamit ke; nəsəsəḅ nədəlomian todaḅ maiegai len alat seIsrael.”

† 6:44: Nəhau enan ehun nəḅulgəgau.

¹⁰ Beti alat sinasenturion, gai tosəvat galito, lotəlmam vahim ale lusabi ke naslev imaur buni.

AYesu igol anatum uluṁnan sibatunau ile məhat dan nəmatan

¹¹ Pelan han aYesu evi Nain, navile sua. Ale ahai susur san gail mai nabiltiluṁoh lutah maii. ¹² Nəboṁ aYesu toyar pəpadaṁ hən nametləkau hən navile, alat a Nain lupat naluṁnan sua tomat vivile, tovi aṁvisusua sinan. Lupati len nəmel. Anan evi batunau, ale nabiltiluṁoh a Nain luyar mai alitenan. ¹³ Nəboṁ Nasub toris alitenan, nəlon itaṁjisi ale ike, “Sagitaṁ.”

¹⁴ Beti ivan, ibar nəmel nəmatan, ale alat lotopati loil. Ike, “Mantuhmar, nukel mai gaiug, gile məhat!” ¹⁵ Ale nəmantuhmar ebətah məhat, etubat sor. Beti aYesu eviol həni mai anan.

¹⁶ Galit pisi lomətahw, lumaṁmaṁ ale lusor sal suh nəyalyalan siGot ke, “Ahai kelkel ur sua toyalyal evisi hən gidato!” Lusor am ke, “AGot egəm hən bevi tarhət sidato, nəvanuan san gail.”

¹⁷ Na-kel-uri-an egai husur aYesu iperṁan naut pisi a Jutea mai naut pisi todar visi.

AYesu mai aJon Baptais

(Mat 11.2-19)

¹⁸ Ahai susur siJon gail lukel ur natgalen pisi maii. Ale ekis galit eru, ¹⁹ esəvat gəlaru van hən Nasub hən arbeusi ke, “Gaiug govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir sual am?” ²⁰ Nəboṁ artogəm həni, arousi ke, “AJon Baptais esəvat ginaməru gəm hən gaiug, eusi ke, ‘Govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir tile am?’ ”

²¹ Len nəboṁ enan ṁai aYesu igol nəvanuan isobur lotokad naməsahan tiltile lumaur, igol galevis, nanunun nəmargobut gail lumakuv dan galito. Ale ilav nakətaan mai nametbesw isobur. ²² Imagenan isor var gəlaru ke, “Məretəlmam ale kel mai aJon nəsa mərtorisi mai mərtosəsəloṁ həni: ametbesw gail lukad nakətaan, alat narielit togau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, lueveu, nədariṁ bulbulol gail losəsəloṁ mai alat lotomat lule məhat dan nəmatan. Ale alat lotopar tite losəsəloṁ hən na-kel-uri-an tovoi.*

²³ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

²⁴ Nəboṁ ahai pispisul siJon artovan, aYesu etubat sor husur aJon mai naluṁoh ke, “Nəboṁ məttovi lan naut masmas tobəbesw, mətuvan varis nəsa? Naviliol nəlan toṁuvi tokurkur a? Aoa! ²⁵ Bəbuer, mətuvan hən mətberis nəsa? Naluṁnan tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaienən, lotokad nakontit pisi, galit losuh len nabiltiim sekiṁ gail! ²⁶ Bimaienən, mətuvan hən mətberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi, nukel mai gamit ke savi ahai kelkel ur ṁai, iyalyal səhor ahai kelkel ur. ²⁷ Atenan evi nəvanuan natosian siGot tokel husuri ke: ‘Geris! dereh nesəvat ahai pispisul sagw a ṁo hən gaiug toutaut hən naṁisal saṁ ṁos gaiug.’* ”

²⁸ “Nukel mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaṁut topasi, tosəhor aJon; Be len alat lototoṁ pipihəbələn aGot, galit ideh tovi ut kəmas iyalyal səhor aJon.”

²⁹ (Galit isobur mai galevis lotovi nəvanuan nətaks aJon tobaptais hən galit tia, nəboṁ lotosəsəloṁ hən aYesu, lukel ləboii ke, naṁisal siGot inor. ³⁰ Avil naFarisi gail mai alat lotokad namitisau hən nalo, aJon səbaptais hən galito, lomətahun pis naṁisal siGot mai naləṁonian siGot ṁos galito.)

³¹ AYesu isor am, ike, “Ale naur ta daməṁjai lumabe? Noləboi nəbıke lohüm nəsa?”

³² Losuṁnan alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke, ‘Namtoṁuv nabuvimal ṁos gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəbe nəmatan be mətsətaṁ!’

³³ Logəgel hən nənauan salit tabtab. Nokəmaiənən husur nəboṁ aJon Baptais togəmai, səhan nabəta, samun nəwain, be mətuke, ‘Ikad natəmat.’ ³⁴ Avil aNatun Nəvanuan

* 7:22: Isa 35.5-6, 61.1 * 7:24: Len naut egai hum ma tosor husur nəvanuan todidimair, togəgel hən nənauan akis. * 7:27: Mal 3.1

egəmai, ihan, emun, be mətuke, ‘Məteris! Nauluñman tohan təməhav, tomun vatərog. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail!’ ³⁵ Be alat lotohusur nañisal siGot hən namitisau hən nəmauran tonor, nəmauran salito eñusani ke nañisal siGot ekitin.”

AYesu eruñbat nəsaan sepəhañvut tosa

³⁶ Ikad naFarisi sua, nahəsan aSimon, tous aYesu hən ñihan maii, ale aYesu eñis lohoim san, ipat tarhəgarin hən ñihan. ³⁷ Nəboñ napəhañvut nəsaan sua len nabiltivile enan tosəseloñ hən ke aYesu tohan len naim siFarisi enan, ipat nabotel nəhai pəhas van hən aYesu. ³⁸ Eil pəpadañ hən narien, itañ. Nəboñ totañ, namətarur san iteh len nalohrien aYesu gol arumosmos. Beti igargar narien hən navurun, esuñ narien ale eñir nəhai pəhas len narien gəlaru. ³⁹ NaFarisi tous aYesu hən ñihan, eris natenan. Nəboñ torisi inau len gai səbən ke, “Ategai tavi ahai kelkel ur, taləboi as tobari, ale taləboi am nañide san ke alitenan evi pəhañvut nəsaan.” ⁴⁰ AYesu isor vari ke, “Simon, nukad natesua hən nəbikel mai gaiug.” ASimon ike, “Hai pusan, kele.”

⁴¹ AYesu ibol hən ke, “Ikad alaruevis. Arukabut hən nəvat sivan sua todañ hən mai gəlaru. Sua ikabut hən natenarius† tovi 500, togon ikabut hən 50. ⁴² Gəlar pisi arsəkad nəvat hən arbisar gele, ña gai ikas kuv nəkabut səlaru. Imaiənan, gəlar ta be eləmas buni səhor togon?”

⁴³ ASimon isor vari ke, “Hum ma atenan, nəvanuan tokas kuv nəkabut san totibau səhor togon.” AYesu ike, “Gokitin.”

⁴⁴ Beti ipair van hən napəhañvut ale ikel mai aSimon ke, “Geris alitegai? Nəboñ notobis lohoim sañ gəsəlav nəwai hən nəbəkəkas nariegw, wake namətarur selitegai igol nariegw imosmos hən ale igargari hən navurun. ⁴⁵ Gəsasuñ nətarhogw hən na-ke-ivoi-an hən notogəmai, wake nəboñ notobis lohoim, alitegai sasib hən tosuñ nariegw gəlaru. ⁴⁶ Gəsavəhas nəkadugw hən naoil hən naoliv hum nañide sidato, wake gai eñir nəhai pəhas len nariegw gəlaru. ⁴⁷ Bathut natgalenan, nukel mai gaiug ke, nəsaan san gail lotosobur lumaruñbat tia, imaiənan gai eləmas masuñ hən ginou. Avil nəvanuan, nəsaan san tokəkereh tomaruñbat, gai eləmas bun ginou, be tokəkereh ñai.”

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nəsaan sañ gail lumaruñbat.”

⁴⁹ Be alat lototoh maii len nəhanan ei lusor mai galit gabag ke, “Ase gagai, toruñbat nəsaan gail tu maiegai?”

⁵⁰ Ale aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadələomian sañ gatolav kuv gaiug dan nəsaan sañ gail. Givan, natəmat tipat len nəloñ.”

8

Latpəhañvut lototah mai aYesu

¹ Nəboñ tonon, aYesu iyar tur len navile gail mai nabiltivile gail. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natoħan pipihəbələn aGot. Ahai pispisul lotovi 12 lutah maii. ² Napəhañvut galevis, aYesu togol galit lotomaur dan nanunun nəmargobut mai naməsahan, galit am lutah maii. Lovi: aMeri ta Maktala, nanunun nəmargobut toməlevru lotomakuv dani tia; ³ aJoanna asoan aKusa toil a ño hən naim siHerot Antipas tovi kir; aSusanna; mai isobur am. Latpəhañvut galenan, len nəsa lotokade, loviol kəmas hən nəvat salito ños aYesu mai nəvanuan san gail.

*AYesu ibol husur namisurhuwit
(Mat 13.1-9; Mak 4.1-9)*

⁴ Nəboñ naluñoh hən navile galevis lotogəm hən aYesu, luñbonñon, ale ikel nəbol pusan ke, ⁵ “Avan sua tomabmabul namisurhut gail ivan vabubulan namisurhuwit han.

† 7:41: Natenarius evi nəvat nañurpuran hən nauman hən nəmariboñ tosua.

Nəboŋ tobubulani maienan, galevis luteh len naŋisal; nəvanuan gail lupal gat gail ale nəman naməsav luhan ŋisi. ⁶ Galevis luteh len naut tobaŋ vat. Nəboŋ lototov, lumayoh husur nəwai ebuer len naut enan. ⁷ Galevis luteh rivuh len nəharhəhau tokad nasunite. Nəboŋ artotov, nəhau eruŋ gut bun nawit. ⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len nətan tokənoh. Lutov ale sədareh luŋan vəha-100 len nəsa nəvanuan tomabule.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ikai ke, “Avan ideh tokad nədariŋan hən bəsəsəloŋ, tesəsəloŋ m̄au!”

AYesu ikel nəbol ŋusan m̄os nəsa?

(Mat 13.10-17; Mak 4.10-12)

⁹ Ahai susur san gail lousi ke tikel namilen nəbol ŋusan enan. ¹⁰ Ike, “AGot idaŋ hənı tia hən mətbeləboi nəsa tosusuah husur natohan pipihəbələn aGot, avil nusor mai alatevis tile am hən nəbol ŋusan hən ke, “ ‘naut kəmas ləbəkəta, kəta, ləsəkəta ləboi nəsa aGot togole; naut kəmas ləbəsəsəloŋ, səsəloŋ, ləsəsəsəloŋ ləboi nəsa aGot togole.’”

AYesu isor vəsvəsai nəbol hən namisurhuwit

(Mat 13.18-23; Mak 4.13-20)

¹¹ “Namilen nəbol ŋusan imaiegai ke: Namisurhut gail evi nasoruan siGot. ¹² Alat lototeh len naŋisal losuŋan alat lotosəsəloŋ, beti natəmat egəm, lav kuv nasoruan dan nəlolito hən asike ləbikad nadəlomian, asike aGot b̄ilav kuv galit dan nəsaan. ¹³ Alat lototeh len naut tobaŋ vat losuŋan alat lotolav nasoruan len nakemkeman nəboŋ lotosəsəloŋ hənı, be nəharhət salit gail ləsakir sədaŋ. Nadəlomian salit sabəlav van vəbar nəboŋ nəmauran totaltal kitev nadəlomian salit ke timabe, ale nadəlomian salit iteh. ¹⁴ Alat lototeh rivuh hən nəhau tosəsənənot, losuŋan alat lotosəsəloŋ be len nəmauran salit tovan, napulan hən natite, na-ləŋon-isa-an mai nahəhəvuran, lorun gut gat galito gol ke ləsətov vəbəbau hum ləsəmatmatu len nadəlomian salito. ¹⁵ Avil namisurhuwit gail lototeh len nətan tokənoh, losuŋan alat lotokad nəlolit tonor mai tovoi buni. Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan siGot, lunau gati, ale len nə-daŋ-b̄uri-an, luŋan hən naŋit nəmauran tovoi.

Naŋial toŋial

(Mak 4.21-25)

¹⁶ “Avan ideh asike epigau naŋial hən b̄ikabut gole len nəb̄iliwai o susuani pipimel. Aoa, eriŋı a məhat hən b̄eŋial len naruŋ hən alat lotovi lohoim ləberisi. ¹⁷ Imaienan, natit ŋisi tosusuah, dereh tevisi ŋarŋar, natit ŋisi tokəköl, dereh aGot tesəŋav hənı, tevəhoti. ¹⁸ Imaienan, mətəsəsəloŋ vahvahur nasoruan hən mətbeləboii. Avan ideh tokad naləboian, dereh aGot teviol hənı am maii, be avan ideh tomətahuhn b̄eləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tonau ke tokade dani.”

Anan aYesu mai aŋan aYesu gail

(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)

¹⁹ Beti aŋan aYesu matmat gail mai anan logəm hən ləberisi, be lodədas ləbėgəm pəpadaŋ hənı husur naluŋoh. ²⁰ Imaienan napisulan sua egəm hənı ke, “Aŋaŋ gail mai anaŋ saltoil vivile. Luke leris gaiug.” ²¹ Isor vari ke, “Alat lotosəsəloŋ hən nasoruan siGot ale lotogol nəsa tokele, galito lovi anagw mai aŋagw gail.”

AYesu igöl nəlan todaŋ etəŋmat

(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)

²² Boŋ sua aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhəte len nəb̄iltiwai egai.” ŋa lusah len nəbot, lugam van.

²³ Nəboŋ lotogamgam van, aYesu ipatmari. Beti nəlan eŋuv idaŋ len nəwai, nəbot epul, pəpadaŋ hən b̄emun. ²⁴ Ale ahai susur gail lovəŋon aYesu, luke, “Masta, Masta, dereh

* 8:10: Isa 6.9-10

datimasig!” Ale aYesu ile məhat, isor idarj van hən nəlan mai nəwai topus; ale nəlan evi pan, nəwai etəmat. ²⁵ Eus galit ke, “Nadəlomian samit gai be?” Len namətahwan salito luřarj lan, lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Isor idarj van hən nəlan mai nəwai be gəlaru arugol husur nəsa tokele.”

Nauluñan tokad natəmat gail
(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)

²⁶ Beti lugam kotov nabiltiwai dan naut a Kalili vəbar naut silat a Kerasa. ²⁷ Nəboj aYesu tomarij vahut, auleKerasa sua, nanunun nəmargobut gail lotobis lan, ebubur maii. Sutuai atenan sasun nahurabat, satoh len naim, be itoh len naburhuvat nəmatan gail. ²⁸⁻²⁹ Vəha-sobsobur tia nanunun nəmargobut itah gati, naut kəmas lotobarj gati hən natsen len narien mai navəlan ale lokəta kəkol həni, ilav kotov natsen gail ale nanunun tosa ehuti vi lan naut tobəbesw. Nəboj toris aYesu eis habat, iteh bathurien. AYesu ikele hən nanunun tosa ke timakuv dan nauluñan. Ale ikai pərhado ke, “Gaiug savi hən gəbemədas ginau, aYesu, aNatun aGot toyalyal buni! Noñir gaiug, sagipansəm ginau mūd!” ³⁰ Ale aYesu eusi ke, “Nahəsam ase?” Isor vari ke, “Luñoh,” husur nanunun nəmargobut isobur lobis lan. ³¹ Ale loñirjiri ke satesəvat galit vi lan nabur nəpanisan səkad nabutite.*

³² Ikad nabiltivəshəbuai lotosusu len nəvehuh ei. Ale nanunun tosa gail loñiri ke tidañ hən galito ləbəbis len nabuai gail. Idañ həni. ³³ Nəboj lotomakuv dan nauluñan, lobis len nabuai gail, ale navəshəbuai lusarmar marij len nəvehuh, luteh len nəwai, lomun vəmat.

³⁴ Nəboj alat lotokətkəta təban nabuai gail lotoris nəsa tovisi, lugam mətahw van vakel uri len nabiltivile mai naut pisi todar visi. ³⁵ Ale nəvanuan gail logəm hən ləberis nəsa tovisi. Nəboj lotobar aYesu, lusab nauluñan, nanunun nəmargobut lotomakuv dani, tobətah bathurien aYesu. Esun nahurabat tia, mai nənauan san ivoi, ale lomətahw. ³⁶ Alat lotorisi lukel uri mai nəvanuan gail, nəvide hən nauluñan tomaur, natəmat gail lotomakuv dani. ³⁷ Imagenan alat a Kerasa pisi lous aYesu hən bivan dan galit husur lopul hən namətahwan. İja aYesu isah len nabot hən berij naut enan. ³⁸ Nauluñan, nanunun nəmargobut gail lotomakuv dani, eñiri ke titah maii, be aYesu esəvati van ke, ³⁹ “Givahim hən gəbikel nəsa aGot togole mōs gaiug.” İja atenan ivan, iyar tur len naut pisi len nabiltivile enan, ikel ur natit pisi aYesu togole mōsi.

Napəhañut toməsañ mai natəbarehreh tomat
(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)

⁴⁰ Nəboj aYesu totəlmam vi Kalili, naluñoh lohəhañur hən natəlmaman san husur luvatvat viri. ⁴¹ Beti avan sua toil a mō hən naim nabonbonan, nahəsən aJirus, egəm, iteh bathurien aYesu, eñiri ke tivahim maii. ⁴² Gai ikad natəbarehreh tosua ñai nədañ han tovi 12, be pəpadañ timat.

Nəboj aYesu toyar maii van, len nəyaran san naluñoh lorihiti. ⁴³ Galit sua, napəhañut, nəda han igam len nasihau tovi 12 avil avan ideh edədas bigol bimaur.* ⁴⁴ İyar pəpadañ a tahw həni ale ibar nagilen nahurabat san. Vəha-sua ñai nəda han səgam am. ⁴⁵ AYesu eus ke, “As tobar ginau?” Galit pisi luke savi galito. APita ike, “Masta, naluñoh lorihit gaiug.” ⁴⁶ Be aYesu ike, “Avan sua ibar ginau husur noləboii ke nədañan ivan dan ginau.”† ⁴⁷ Nəboj napəhañut tonau ke aYesu teləboii, egəm həni, ipab, iteh bathurien. Len nəholito ikel maii ke hən nəsa tobari mai nəsa tovisi ke vəha-sua ñai imaur tətəs. ⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadəlomian sañ igol ke gumaur. Givan, nəloñ tikad natəmat.”

* 8:31: KelV 9.1-5 * 8:43: Natosian galevis ta sutuai luke: eñur ahai rerer gail hən ləbigol bimaur sobuer. † 8:46: Nədañan siYesu imadihdih, naut kəmas galevis ivan dani, nədañan san ipat pītətoñ sal.

⁴⁹ Nəboŋ aYesu tosor sal, avan sua egəm len naim siJairus toil a m̃o hən naim nañonñonan, ike, “Anatvaviñ imat e bun, sagemədas ahai p̃usan am.” ⁵⁰ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw, riŋ nəloñ len ginəu ŋai, ale dereh timaur.”

⁵¹ Nəboŋ tovi lohoim siJairus, sədañ hən avan ideh b̃ebis lohoim maii, be idañ hən aPita, aJemes, aJon, atəman natəbarehreh, mai anan, alatenan ŋai. ⁵² Len nəboŋ enan ŋai nəvanuan p̃isi lutaŋ vaisis həni. Ris aYesu toke, “Samtitaŋ, gai səmat, ipatmari ŋai.” ⁵³ Luman sili husur loləboii ke imat tia. ⁵⁴ Avil aYesu etəgau nalohvəlan ikai ke, “Anatugw, gile məhat!” ⁵⁵ Ale nanunun etəlmam, vəha-sua ŋai ile məhat. Beti aYesu ikel mai alarmisoan ke arevəŋani. ⁵⁶ Anan mai atəman arumaŋmaŋ avil aYesu ikel idaŋ mai gəlaru ke saarikel nəsa tovisi mai avan ideh.

9

AYesu esəvat ahai pispisul san gail
(Mat 10.5-15; Mak 6.7-13)

¹ Nəboŋ aYesu tokis b̃onb̃on hən ahai pispisul san tovi 12, ilav mai galito na-il-a-m̃o-an mai nədaŋan hən ləb̃ehut natəmat p̃isi mai hən ləb̃igol alat lotoməsah ləb̃imaur. ² Ale esəvat galito hən ləb̃ikel ur natohan pipihabəlan aGot mai hən ləb̃igol nəvanuan gail ləb̃imaur. ³ Ikel mai galit ke, “Samtipat natideh hən nəyaran samito. Samtipat nəhai təbatehw, nəhad səsəŋon, nəvat o nəhai susun gəgel. ⁴ Naim ideh mət̃b̃ebis lan, toh ei vəbar nəboŋ mət̃berij navile enan. ⁵ Nəvanuan gail ləb̃emətahun gamito, nəboŋ mət̃berij navile enan, dardar hən nəmasiav dan nariemito hən b̃imasil ke aGot sahəhaṽur hən galito.”

⁶ Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ lovivile, luyar husur navile ṽisusua. Len naut p̃isi lukel na-kel-uri-an tovoi ale lugol alat lotoməsah lumaur.

AHerot saləboii ke aYesu ase
(Mat 14.1-12; Mak 6.14-29)

⁷ Len nəboŋ enan aHerot Antipas, tovi vanuan totibau, esəsəloŋ hən natgalenan lotovisi. Edədarŋabu lan husur galevis luke aYesu tovi aJon tole məhat dan nəmatan, ⁸ galevis luke tovi aElijah tovisi, mai galevis am luke tovi ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs. ⁹ Be aHerot ike, “Nuta kotov nəkadun aJon tia. Imaienan, ase ganan notosəsəloŋ hən natgalenan husuri?” Ale aHerot idəŋ naṽisal hən b̃ebubur mai aYesu.

AYesu evəŋan naluñman tovi 5,000
(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)

¹⁰ Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam, lukel mai aYesu nəsa lotogole. Beti esəhar galit vi lan nabiltivile Petsaita hən ləb̃itoh ei səbolito, ¹¹ avil nəboŋ naluñoh lotosəsəloŋ ləboii, lohusuri. AYesu ikel nahəhaṽuran san mai galito, isor mai galit husur natohan pipihabəlan aGot, ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹² Ut mədau, namityal pəpadaŋ hən b̃imasur, ahai pispisul lotovi 12 logəm həni, luke, “Gesəvat naluñoh vi tut vi lan navile mai naut gail lotodar vis naut egai hən ləb̃isəb̃ nəhanian mai naut nəpatan, husur naut egai eḃəbesw, ipat a tut.” ¹³ Ikel mai galit ke, “Gamit mitilav nəhanian ideh mai galito!” Lusor vari ke, “Namtukad natuhbəta erim mai naieh eru ŋai, Goləŋon ke namtivan hən namt̃beṽur nəhanian m̃os naluñoh p̃isi a.” ¹⁴ (Husur ke ikad naluñman tovi 5,000 ei.) Avil ikel mai ahai susur san gail ke, “Mitigol ke lebətah hən b̃ikad naluñman len natuhluñoh ṽisusua b̃evi 50.” ¹⁵ Ale ahai susur gail lugole, galit p̃isi lobətah. ¹⁶ AYesu ilav nabəta erim mai naieh eru, ekəta vi lan nəmav hən b̃ike sipa, ale eḃur kotov gail. Beti ilav nahudhut gail mai ahai susur gail

hən ləbepərehuni mai nəvanuan gail. ¹⁷ Nəboŋ galit ƣisi lotohan vəhanukub tonon, ahai susur gail losonon nəhad tovi 12 hən nasughanian ləsəhani.*

APita ike aYesu evi aKристо, aGot totabtabuh lan
(Mat 16.13-19; Mak 8.27-29)

¹⁸ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lototoh səbolito, aYesu isor tuv. Nəboŋ tosor tuv tonon eus galit ke, “Naluvoŋ gail, lukel ke ginou ase?”

¹⁹ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais, galevis am luke aElijah, galevis tətas am luke ahai kelkel ur ta sutuai sua tomour tətas.”

²⁰ Ale eus ke, “Be gamito, mətukel ke ginou ase?” APita isor vari ke, “AKristo siGot, gai totabtabuh len gaiug.”

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mat 16.20-28; Mak 8.30-9.1)

²¹ Ikai tas galito ke salikel mai avan ideh nəsa aPita tomadhakele, ²² ike, “ANatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa, alat lotoil a mo hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai ƣusan gail hən nalo, limasmətahuni, mai gai timasmat, ale len nəboŋ bitor dereh timakuv dan nəmatan.”

²³ Beti ikel mai galit ƣisi ke, “Avan ideh bələŋon ke bevi ahai susur sagw, satigol nəsa bələŋoni be len nəboŋ ƣisi timasputsan nəhai balbal san, vusi ale husur ginou. ²⁴ Bathut avan ideh toke betəgau gat nəmauran san, dereh timasig* be avan ideh nəmauran san bimasig mos ginou, dereh aGot tigol timour vi sutuai. ²⁵ Avan ideh totəgau gat natit ƣisi len navile a pan be nəlon imasig o nəmauran san vi sutuai ebuer, gai ikad nəsa? Esəhor nəsa lan? ²⁶ Avan ideh bəməmau hən ginou mai nasoruan sagw, atenan, aNatun Nəvanuan teməmau həni balai nəboŋ begəm len nəyalyalan san mai nəyalyalan seTəman mai aŋel san gail. ²⁷ Nokitin, galevis lotoil gegai, asike lumat vəbar ləberis natohan pipihəlan aGot.”

Namənas kitin siYesu
(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)

²⁸ Nəmariboŋ toməlevtor husur aYesu tokəmaienan, esəhar aPita, aJon mai ajemes, ale lovi məhat len nəvehuh hən bisor mai aGot. ²⁹ Nəboŋ tosor sor mai aGot, nəhon egəm tile mai nahurabat san egəm pəhapəhw buni hun nəkabil. ³⁰ Vəha-sua ŋai naluŋman eru, aMoses mai aElijah arovisi ³¹ len namənas nəmav, aruhol mai aYesu. Lusor husur nəsa aYesu bigole bisarpoh len naut a Jerusalem a tahw hən berin navile a pan. ³² APita galito lupatmari. Nəboŋ lotolele, lokəta ris namənas san mai naluŋman eru artoil mai.* ³³ Nəboŋ artosudəlaŋ aYesu, aPita isor mai aYesu ke, “Masta, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor: tesua esaŋ, tesua siMoses mai tesua siElijah.” (APita saləboi nəsa tokele.)

³⁴ Nəboŋ tosor sal, nəmavukasw egəm kabut gol galito, ale nəboŋ lotobis len nəmavukasw, aPita galit lomətahw. ³⁵ Nadoldol isor len nəmavukasw ke, “Ategai evi aNatugw nototabtabuh lan; gai, mətesəsəlon husuri!”*

³⁶ Nəboŋ nadoldol tosor tonon, lusabi ke aYesu səbon ŋai itoh. Naut ido hən gəlaru. Len nəboŋ galenan ləsasor husur nəsa lotorisi mai avan ideh.

AYesu igol natətai imaur
(Mat 17.14-18; Mak 9.14-27)

³⁷ Pelan han, nəboŋ lotomarin dan nəvehuh, nabiltiluvoŋ lobubur mai aYesu. ³⁸ Naluŋman sua len galit ikai ke, “Hai ƣusan, nonir gaiug ke geris anatugw uluŋman

* 9:17: 2Ki 4.42-44 * 9:24: Len naut egai nəboŋ aYesu toke avan ideh toke betəgau gat nəmauran san, dereh timasig namilen ke avan ideh toke betəgau gat nəmauran san len navile a pan, dereh nəmauran vi sutuai timasig.

* 9:32: 2Pit 1.16-18 * 9:35: Isa 42.1; Luk 3.22

husur nukad esua ŋai. ³⁹ Nanunun sua itahtah gati, vøha-sua ŋai igol ke ikai habat. Igol evinvinu, iteh taltaloŋ ŋa nabusun iyau, səvanvan dani be nəboŋ tomakuv igol ke niben imaŋpulŋul habat. ⁴⁰ Noŋir ahai susur saŋ gail hən ləbēhuti be lodədasi.” ⁴¹ AYesu ike, “Gamit mətsəkad nadəlomian, nəmauran samit naur ta daməŋai ikabkəbur masuŋ. Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətuŋar dəlomian van van van nupetəmas həni. Səhar anatuŋ gəmai.”

⁴² Nəboŋ natətai togəŋ sal, natəmat ibar həni len tan gol ke italtaloŋ. Be aYesu esivoh len nanunun tosa ke tevi tut, beti igol natətai imaur, ale eviol təlmam həni mai atəman.

⁴³ Galit ŋisi luŋaŋ len nəyalyalan, nədaŋan siGot.

AYesu isor husur nəmatan san tətəs
(Mat 17.22-23; Mak 9.30-32)

Nəboŋ galit ŋisi lotoŋaŋ, lotosor husur natit ŋisi togole, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, ⁴⁴ “Mətesəsəloŋ vahvahur nasoruan galegai: Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.”† ⁴⁵ Avil lotətan hən nəsa tokele, namilen esusuah hən ke lodədas ləbələboii ale lomətahw, lomətahun ləbēusi həni.

Ase iyalyal am?
(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)

⁴⁶ Ahai susur gail məu lotuŋat vītūvītuh sil ke galit ta be iyalyal səhor galito. ⁴⁷ AYesu eləboi nənauan salito ale esəhar natuhtətai, igol eil təban. ⁴⁸ Ale ikel mai galito ke, “Avan ideh tohəhəvur hən natuhtətai suŋan egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhəvur hən ginau nəbitah maii. Ale avan ideh tohəhəvur hən ginau nəbitah maii, gai ehəhəvur hən atenan tosəvat ginau. Husur ideh len gamito toriŋ gai a pan, gai məu etibau len nabunusian siGot.” ⁴⁹ AJon isor vari ke, “Masta, namtoris avan sua tohut nanunun nəmargobut gail len nahəsəŋ, ale namtuke satigole husur savi ginamit ideh.” ⁵⁰ AYesu ike, “Samtikai tasi husur avan ideh samətahun gamito, gai evi tarhət samito.”

Len navile sua a Samaria lomətahun aYesu

⁵¹ Nəboŋ hən na-vi-məhat-an siYesu egəŋ pəpadaŋ ŋa len nəboŋ enan ipair hən nəhon vi Jerusalem. ⁵² Ale esəvat ahai piŋpisul galevis luvan a mə. Len nəyaran salito lobis len navile sua a Samaria hən ləbētaut viri; ⁵³ be alat navile enan lomətahun husur evi Jerusalem. ⁵⁴ Nəboŋ ahai susur san gəlaru, aJemes mai aJon artoris nəsa tovisi, aruke, “Nasuŋ, guke namtekis nəhab len nəmav hən bihan bun galito?”*

⁵⁵ Be aYesu ipair, isor idaŋ, esivoh len gəlaru ke arsanor, ⁵⁶ ale lovi lan navile togon.

Nəvanuan toke tehusur aYesu timabe?
(Mat 8.19-22)

⁵⁷ Nəboŋ lotoyar husur nəŋisal, avan sua ikel maii ke, “Dereh nehuser gaiug naut ŋisi gəbēvi lan.” ⁵⁸ Ale aYesu ikel maii ke, “Nafoks gail lukad nəbur patəpat len tan, mai nəman nəməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən biŋpat turuŋ lan, hən biŋavŋav.” ⁵⁹ Ale ikel mai nəvanuan tile ke, “Gehuser ginau!” Avil ike, “Nasuŋ, gidaŋ hən ginau nia tavun atəmagw bai.” ⁶⁰ Ris aYesu tosor vari ke, “Geriŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat, avil gaiug, gia kel ur natohan pipihəbələn aGot.” ⁶¹ Nəvanuan tile am ike, “Dereh nehuser gaiug, Nasuŋ, be gidaŋ hən ginau nivahim hən nəbəsudəlaŋ nəbathudud sagw bai.” ⁶² AYesu isor vari ke, “Avan ideh totəgau gat nəhai tivtivan‡ be tokətkəta təlmam, gai sanor kasi hən natohan pipihəbələn aGot.”

† 9:44: Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail. * 9:54: 2Ki 1.10, 12 ‡ 9:62: Nəhai tivtivan silat a Jutea ikad nametəlai tokan a pan. Nabuluk o natoŋki elivi mai nəvanuan etəgau gat nəhai a tahw hən biwol həni nəboŋ totiv nətan.

10

AYesu esəvat ahai susur gail lotovi 72

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu itabtabuh len ahai susur tile am lotovi 72*, ale esəvat galito lorururu a m̃o h̃ani van h̃an navile mai naut p̃isi ke p̃əpadaŋ b̃evi lan. ² Ikel mai galito ke, “Nəhanian totov tomatu isob̃ur, be nəvanuan nauman lovis ŋai. Imagenan, məterjir aMasta h̃an nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san. ³ Mitivan! Nosəvat gamito məttosuŋan natuhsipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat lotovi enemi gail.† ⁴ Samtilav nəpaus van, samtitariv nəhad, samtitariv naributbut gail; ale samtikel na-ke-ivoi-an mai alat mətb̃ebubur mai galit metp̃isal. ⁵ Nəboŋ mətb̃eb̃is lohoim ideh, mitike, ‘Gamit lohoim egai, mitikad natəŋmat len nəlomito.’ ⁶ B̃ikad nəvanuan toləmas natəŋmat ei, natəŋmat məttokele tipat len nəlon; b̃eb̃uer, dereh natəŋmat tetəlmam van h̃an gamito. ⁷ Mititoh len naim enan ŋai, mitihan, mətemun natideh lotolav mai gamito bathut inor h̃an nəvanuan nauman tikad nəp̃urp̃uran h̃an nauman san. Samtelul titau vi lan naim tiltile gail.* ⁸ Nəboŋ mətb̃evi lan navile ideh ale nəvanuan gail ləb̃ehəhaṽur h̃an gamito, mitihan nəsa ləb̃eutaut h̃ani m̃os gamito. ⁹ Mitigol alat lotoməsah limaaur ale kel mai galit ke, ‘Natohan pipihəbəlan aGot egəm p̃əpadaŋ h̃an gamito.’ ¹⁰ Wake nəboŋ mərb̃evi lan navile ideh ale ləb̃emətahun gamito, mətevi lan nametp̃isal han gail ale mitike, ¹¹ ‘Namrudardar h̃an nəmasiav h̃an navile samito dan narienaməru, eṽusani ke aGot sahəhaṽur h̃an gamito. Be mitimasləboii ke, natohan pipihəbəlan aGot egəm p̃əpadaŋ tia h̃an gamito.’* ¹² Nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot b̃əpəpəhun nəvanuan gail, nəpanismen sinavile enan dereh tesəhor nəpanismen b̃ibar naut a Sotom.”*

*Navile gail ləsapair dan nəsaan
(Mat 11.20-24)*

¹³ AYesu isor am husur naut gail lotomətahuni ke, “Dereh tisa vəsa h̃an gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa h̃an gaiug! Husur ke nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, alat naut eru enan lətəpair dan nəsaan salito, asike lətavəlo, lətəsun nahurabat toharharo,‡ lətəbətah len nəmasiav mitihab.* ¹⁴ Be husur mərsəpair dan nəsaan saməru, len nəboŋ siGot, aGot tipansəm gaməru səhor a Tair mai a Siton. ¹⁵ Gaiug am, naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a? Aoa! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan.”*

¹⁶ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh tosəsəloŋ h̃an gamito, gai esəsəloŋ h̃an ginau am; avan ideh tomətahun gamito, gai emətahun ginau am; avil avan ideh tomətahun ginau, gai emətahun atenan tosəvat ginau.” Ale ahai susur lotovi 72 luvan.

Ahai susur lotovi 72 lotəlmam

¹⁷ Nəboŋ ahai susur lotovi 72 lototəlmam, lohəhaṽur ale luke, “Nasub̃, natəmat gail am lugol husur nəsa namttokele len nahəsam̃.” ¹⁸ Isor var galit ke, “Noris aSetan toteh dan nəmav hun nəkabil. ¹⁹ Nulav nədaŋan tia mai gamito h̃an mətb̃ipal gat nəŋmat mai naskopion§ gail mai h̃an mətb̃esəhor aSetan mai esan gail; səkad natideh mətb̃esənah lan. ²⁰ Imagenan samtehəhaṽur husur nanunun nəmargobut gail lotogol husur nəsa məttokele, be mitikemkem husur aGot itos gat nahəsamit tia len nəmav.”

* 10:1: Natosian galevis ta sutuai luke: 70. Imagegai len 10.17 † 10:3: Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nab̃iltipah katkat. * 10:7: Mat 10.10; 1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * 10:11: Luk 9.3-5 * 10:12: Gen 19.24-28 ‡ 10:13: Nahurabat toharharo iharharo hun nəbak namətu. * 10:13: Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Zec 9.2-4 * 10:15: Isa 14.13-15 § 10:19: Naskopion evi natuhtit sua tokad narien toməlvor. Ikd nariṽirivon totibau a m̃o hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi b̃evələs nəvanuan. Nəboŋ tovələs nəvanuan, eləboi b̃igol nəmatan.

*AYesu ikemkem
(Mat 11.25-27, 13.16-17)*

²¹ Beti aYesu, aNunun aGot togol topul hən nakemkeman, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəməv mai navile a pan, husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, be gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai. Evoi aTata, husur gohəhəvur hən tomaienən.” ²² AYesu isor tətəs ke, “ATəmagw ilav natit p̄isi mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboii ke ase aNatun aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboii ke ase aTata, be aNatun ŋai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən bəvəhot p̄arp̄ar hən aTata mai galito hən ləbeləboii.”

²³ Beti nəboŋ lototoh səbolito, aYesu ipair van hən ahai susur san gail ike, “Navoian siGot igol ke alat lotoris nəsa məttorisi, lukab hən. ²⁴ Bathut nukel mai gamit ke ahai kelkel ur mai nakiŋ ta sutuai lotosobur loləŋon ke lətaris nəsa məttorisi be ləsarisi, loləŋon ke lətasəsələŋ hən nəsa məttosəsələŋ hən, be ləsasəsələŋ hən.”

Nəbol p̄usan husur auleSamaria tovoi

²⁵ Len nəboŋ sua avan sua tokad namitisau hən nalo ile məhat, ike aYesu tekəkos len nasoruan san, ale eusi ke, “Hai p̄usan, nigol nəsa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?” ²⁶ AYesu eusi ke, “AMoses itos nəsa len nalo? Goṽuruŋi ke ekəmabe?” ²⁷ Isor vari ke, “ ‘Geləmas bun Nasub̄ aGot saŋ len nəloŋ kavkav, nanunuŋ kavkav, nədaŋan saŋ kavkav mai nənauan saŋ kavkav; len gaiug kavkav;’* ale ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug suŋan gotoləmas bun gaiug gabag.’ ”* ²⁸ AYesu ike, “Gokitin. Gigole magenan ale dereh gikad nəmauran vi sutuai.”* ²⁹ Avil ike tisor taltal gol gai gabag, ŋa eus aYesu ke, “Nəvanuan totoh pəpadaŋ hən ginau, ase lai?” ³⁰ Len na-sor-vari-an san aYesu ibol p̄usan ke, “Nəboŋ auluŋan sua tovi pan dan naut a Jerusalem vi Jeriko, nəvanuan vənvnənah gail loŋur van hən, lukolkol nahurabat san dani, luṽasi, ṽasi, ṽasi van, ale loriŋi imatmatioṽ ei, luvan dani. ³¹ Ikade ke ahai tutumav sua ehur naṽisal enan, be nəboŋ toris atenan, iyar tab tarhəṽisal dani. ³² Imagenan avan sua len nahəmar aLevi am ehur naṽisal enan. Nəboŋ tobar atenan erisi be iyar tab tarhəṽisal dani. ³³ Avil len nəyaran seulesamaria sua, ibar naut atenan topat lan. Nəboŋ torisi, nəlon itarŋisi. ³⁴ ŋa ivan hən, eṽir naoil mai nəwain len nəmanuŋ san gail ale ilot gol gail. Eriŋ atenan len natoŋki san, səhari van hən nahotel sua ale kətkəta təban ei. ³⁵ Pelan han ilav kuv natenarius eru ale ilav nəvat enan mai naluŋan hən naim. Ike, ‘Kətkəta təban vir natəlmaman sagw ale dereh neṽur nəkabut ideh san.’ ” ³⁶ Ale aYesu eusi ke, “Len nənauan saŋ, len alat lototor, ase itoh pəpadaŋ hən naluŋan, nəvanuan vənvnənah gail lotomədasi?” ³⁷ Naluŋan namitisau hən nalo isor vari ke, “Atenan tololosa, tovoi hən.” Beti aYesu ike, “Givan, gigol timagenan.”

Alarmiṽan: aMarta mai aMeri

³⁸ Len nəyaran salito aYesu evi lan navile sua, apəhəvut sua, nahəsan aMarta totohtoh lan. Gai ike aYesu titoh lohoim san. ³⁹ Ale aṽan, nahəsan aMeri ebətah bathurien Nasub̄, esəsələŋ hən nasoran san. ⁴⁰ Be aMarta inau masuṽ hən naliliuman san, ŋa egəm təban aYesu, eusi ke, “Nasub̄, gumabe? Aṽagw ebətah kəmas be ginau səbogw, noum p̄is nauman. Kel maii tevi tarhət sagw.” ⁴¹ Avil Nasub̄ isor vari ke, “Marta, Marta, gunau masuṽ hən natit tosobur togol nəloŋ totuhətuḥ hən; ⁴² be gupar tetesua. AMeri ilekis hən nəsa tovoi am, ale asike nulav kuv naten tovoi dani.”

11

*Na-sor-tuṽ-an siNasub̄
(Mat 6.9-13, 7.7-11)*

* 10:27: Deu 6.5 * 10:27: Lev 19.18 * 10:28: Lev 18.5

¹ Boṅ sua aYesu isor tuṽ len naut sua. Nəboṅ togole tonon, sua len ahai susur san gail isor maii ke, “Nasub, ṽusan ginamit hən naṽide hən na-sor-tuṽ-an suṁan aJon toṽusani hən ahai susur san gail.”

² Ikel mai galit ke, “Nəboṅ mətḃisor mai aGot, mətəkəmaiegai ke:

“ ATəmanamito,
nahəsam̃ tiyalal tabtab,
gegəmai hən nəvanuan ṽisi ləḃitoh pipihələlam̃.

³ Geviol mai ginamito hən nəhanian hən nəmariboṅ ṽisusua.

⁴ Gerubat nəsaan sinamito,
suṁan namttorubat
nəsaan silat lotogole hən ginamito.

Sagidaṁ hən natideh
hən ḃitaltal ke namtigol nəsaan.’ ”

⁵ Beti ikel mai galit ke, “Gamit sua təkad nabubur san tagəm hənī tubloh len mariug ale ike, ‘Wawa, gidaṁ hən nabəta titor mai ginau, ⁶ husur nabubur sagw, len nəyaran san, egəm təban ginau, ale nəhanian eḃuer hən nəḃilav maii.’ ⁷ Beti ta lohoim, togon tasor vari ke, ‘Sagigol tisa hən ginau. Nabopita ekəkol həhaiv tia, ale anaturgw gail namtupat tia. Nodədas hən nəḃile məhat viol hən natideh mai gaiug.’ ⁸ Nukel mai gamit ke, naut kəmas asike ile məhat viol maii bathut tovi bubur san, dereh tile məhat, teviol hən nəsa togon toləṅoni husur eus tabtab hənī. ⁹ Ņa nukel mai gamit ke, usi van, dereh aGot teviol hənī mai gamito; doṅi van, dereh mitisabi; deldel van, dereh nabopita tesəṅav ṁos gamito. ¹⁰ Husur nəvanuan ṽisi lotousi, dereh likade; avan ideh todoṅi, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəṅav ṁosi. ¹¹ Gamit ideh tovi aTata, anatum̃ ḃeus naieh, gilav nəṁat maii a? ¹² O anatum̃ ḃeus nədavurhuman, gilav naskopion maii a? ¹³ Naut kəmas mətḃosa, gamit mətələboi mətḃilav naviolan tovoi gail mai anatunit gail. Be aTata len nəmav eviol səhor gamito; dereh teviol hən aNunun mai alat lotous gail!”

AYesu mai aPeelsepul
(Mat 12.22-30; Mak 3.20-27)

¹⁴ Len nəboṅ sua aYesu ehut natəmat toḃutḃut. Nəboṅ natəmat tomakuv tonon, naluṁan toḃutḃut a ṁo isor, ale naluṽoh luṽaṅ lan. ¹⁵⁻¹⁶ Ale galit galevis luke ligol aYesu tisab, imaienan lousi hən namerikel hən nəmav. Avil galevis am luke, “Gai ehut natəmat gail len nədaṅan siPeelsepul,* aḃilitəmat setəmat gail!” ¹⁷ AYesu eləboi nənauan salito, ale isor mai galit ke, “Nəkantri, nəvanuan han gail lotobalkabaṅ, dereh timasirsir, teḃəbesw. Mai nahəmar toḃalkabaṅ, dereh asike evi bathudud am. ¹⁸ ASetan təḃal mai natəmat san gail, dereh temədas nədaṅan san, nənauan enan imelmel masuṽ! Nokəmaienan husur mətuke nohut natəmat gail len nədaṅan siPeelsepul. ¹⁹ Ginau nətahut natəmat gail len nədaṅan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut galit len nədaṅan sise? SiPeelsepul a? Imagenan ahai susur samit gail loṽusani ke mətḃosab. ²⁰ Be nəḃehut natəmat gail len nədaṅan siGot, imagenan, natohan pipihələlan aGot ibar gamit tia.

²¹ “ASetan esuṁan naluṁan todaṅ tokad natit hən nəḃalan, tokəta kəkol hən naim san, ale natit ṽisi san losuh ivoi. ²² Avil nəboṅ avan sua todaṅ səhori toḃal maii, iḃal səhori, beti ikol nametəlai nəḃalan san dan niben, ilav kuv natit hən nəḃalan gai todaṅ lan, ale epəpehun natit ṽisi san. ²³ Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imaṽipiriah; asike ḃesəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.”

* 11:15-16: Peelsepul evi nahəsən aSetan sua toil a ṁo hən natəmat gail mai nanunun margobut gail.

Natəlmaman hən nanunun nəmargobut
(Mat 12.43-45)

²⁴ AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən b̄isab̄ naut ideh hən b̄iŋavŋav lan, be idorŋ sob̄uer həni. Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ ²⁵ Nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim tob̄əbesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit p̄isi tonor. ²⁶ Beti ivan vasəhar nanunun toməlevru lotosa masuṽ am səhor gai, ale nəboŋ lotob̄is len nəvanuan, lutoh tin ei. Ŋa nəvanuan enan, nəmauran san isa habat am səhor ta m̄o.”

²⁷ Nəboŋ aYesu tokel natgalenan sal, apəhaṽut sua len naluṽoh ikai van həni ke, “Anaṽ, napəhaṽut topas gaiug mai tovəhasus hən gaiug, aGot igol ivoi həni!” ²⁸ Avil aYesu ike, “Tarhət nəsa gotokele, aGot igol ivoi am hən alat lotosəsəlōŋ husur nasoran san ale lotogole.”

Nəvanuan gail loləŋon namerikel
(Mat 12.38-42; Mak 8.12)

²⁹ Nəboŋ naluṽoh pəpadaŋ hən aYesu lotosobur am, ike, “Naur ta daməŋjai lusa masuṽ. Lous namerikel be ginou asike nugol namerikel ideh be nəsa tovisi hən aJonah ŋai. ³⁰ Nəsa tovisi hən aJonah eṽusan alat a Nineveh ke aGot tosəvati. Imagenan, nəsa b̄evisi hən aNatun Nəvanuan, dereh teṽusan naur ta daməŋjai ke aGot tosəvati.* ³¹ Len nəboŋ aGot b̄epəpehun navoian dan nəsaan, NaKwin hən naSaut dereh tile məhat kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən b̄esəsəlōŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon.* ³² Len nəboŋ aGot b̄epəpehun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah.*

Nañial hən niben nəvanuan
(Mat 5.15, 6.22-23)

³³ “Avan ideh, nəboŋ topigau nañial, sasusuani o sariŋi pipib̄iliwai, be eriŋi len nəhai ririŋ məhat hən alat lotob̄is lohoim ləberis nañial han. ³⁴ Namətaṽ ehum nañial tolav nañial mai nibeṽ. Nəboŋ namətaṽ tovoi, nibeṽ kavkav epul hən nañial. Be nəboŋ toməsah, nibeṽ epul hən nəmargobut. ³⁵ Gigole ke nañial len nəloṽ savi margobut. ³⁶ B̄imaianan, nibeṽ kavkav b̄epul hən nañial, səkad nahudhubēṽ tomotmot, dereh tepul hən nañial hum nañial nəboŋ toṽias gaiug.”

AYesu isor tas naFarisi gail
(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47)

³⁷ Nəboŋ nasoran en siYesu tomadhanorŋ, naFarisi sua eusi hən b̄ihan maii, ale aYesu eṽis lohoim, ipat hən nətarhəgarin təban natev, ihan.† ³⁸ Avil naFarisi esəhoṽut husur aYesu sakəkəsəval a tahw hən b̄ihan. ³⁹ Beti Nasuṽ ikel maii ke, “Gamit naFarisi gail ṽau, mətokəkəs navivile hən nab̄iliwai mai nasiloh avil len nəlomito mətopul hən naləŋon-masuṽ-hən-natite-an, mai nəsaan. ⁴⁰ Mətumelmel! AGot toum hən navivile hən nəvanuan, gai eum hən nəlon am. ⁴¹ Be dan nəsa topat len nəlomito, viol mai alat lotoṽidol, imagenan natit p̄isi tiveveu len gamito.

* 11:30: Jna 3.3-5 * 11:31: 1Ki 10.1-10 * 11:32: Jna 3.5, 8, 10 † 11:37: Len nəboŋ enan nəvanuan gail lupat len nəmel təban natev toṽitol ale luhan. Lohusur naṽide silat a Rom.

⁴² “Be gamit naFarisi gail, nēmauran samit tisa vesa batbat husur mətoviol mai aGot hən esua len tosəjavur hən namint, narue mai natuhluhai[‡] gail am dan nəhol samito be mətosaləjon husur nanoran mai na-ləmas-buni-an siGot. Mitimasgol eru enan be sa-nələmit tibonjon hən naviolan len tosəjavur.* ⁴³ Gamito naFarisi gail, nēmauran samit tisa vesa batbat husur mətoləjon buni ke mətobətah a mo len naim nabonbonan, mətoləjon buni ke nəvanuan len nēmaket lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. ⁴⁴ Nēmauran samit tisa vesa batbat husur mətosuñan nabur nēmatan səkad naburhes. Nəvanuan gail luyar lan be lotətan hən ke tokad natit tobo butite.”§

⁴⁵ Avan sua tokad namitisau hən nalo ike, “Hai pusan, nəboj gotokəmaienan gusor viles ginamit am bolai.” ⁴⁶ AYesu isor vari ke, “Gamit məttohad namitisau hən nalo, nēmauran samit tisa vesa batbat. Husur mətoriñ namələsan len nəvanuan gail gol lodədas ləbevusi, avil gamito mətəsusupah mai galito hən natideh sasua. ⁴⁷ Nēmauran samit tisa vesa batbat husur mətoum hən naburhes topəhas mos ahai kelkel ur gail ke mətəsausur galito, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito. ⁴⁸ Imagenan mətugol iparpar ke məttohad hən nəsa atəmamit ta sutuai lotogole; galit luparu bubun ahai kelkel ur gail, ale gamit mətoum hən naburhes salit gail. ⁴⁹ Bathut enan namitisau hən nēmauran siGot ikele am ke, ‘Dereh nesəvat ahai kelkel ur mai ahai pispisul gail van hən nəvanuan gail. Dereh nəvanuan gail liparu bun galevis ale lemədas bun galevis am.’ ⁵⁰ Husur enan aGot dereh teriñ nēmatan sihai kelkel ur pisi ta mo len natubatan hən navile a pan len naur ta daməjai. ⁵¹ Nēmatan salit etubat len nəda hiApel van vəbar nəda hiSekariah lotoparu buni rivuh hən nēmel tutumavan mai naim siGot. Evoi, nukel mai gamito ke aGot tipansem naur ta daməjai sil nēmatan galen pisi.*

⁵² “Gamit məttohad namitisau hən nalo, nēmauran samit tisa vesa batbat! Husur mətəkəkol gat naḡisal hən nəvanuan gail ləbetətan hən aGot. Gamito mətəsaləboi aGot, ale mətomədas alat lotoləjon ke leləboii.”

⁵³ Nəboj aYesu toriñ naut enan, naFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo lupair dani, lotubat hən ləbisor tasi vesa, ale lotubat hən ləbeusi nausian today gail. ⁵⁴ Lusor utaut hən ləbitah gati, luke ligol tekəkos len nasoruan san.

12

Sagesuñan naFarisi gail (Mat 10.26-27)

¹ Nəboj naluvoḡ lotogəm bonbon, lusobur masuḡ, loririhit palpal rielito, ale aYesu etubat hən bisor mai ahai susur san gail bai, ike, “Mətələləgau! NaFarisi gail lohūm nayis, naḡusanan salito iperñan nəvanuan pisi be galit gabag ləsagol nəsa lotokele. ² Natit pisi nəvanuan gail lotokabut gole, dereh aGot tevuhe. Natit pisi lotosusuani, dereh tevəhoti. ³ Imaienan, nəsa məttokele len nēmargobut, dereh tegəm len nañial, ale nəsa məttozor lahlah hən lohoim, dereh tevivile, nəvanuan pisi lesəsəloj hən.

Mətemətahw len aGot ḡai (Mat 10.28-31)

⁴ “Nabubur sagw gail, nukel mai gamit ke, samtemətahw len alat lotogol nibemit bimət. Nəboj lotogole tonor lodədas ləbigol natideh am. ⁵ Avil dereh neḡusan gamito hən ase māu mətəbemətahw lan: Mətemətahw len atenan togol nibemit bimət mai tokad nədərjan hən bibar hən gamito vi lan nəhab nēmatan. Nokitin, mətəmətahw lan! ⁶ Mətələboi mətbeḡur nəsparo* erim hən nəvat tokəkereh toru a? Be nəlon aGot

[‡] 11:42: Namint, narue mai natuhluhai lovi nalukai lotoriñi len nəhanian hən nabus han bivoi am. * 11:42: Lev 27.30; Deu 14.22 § 11:44: AYesu ike naFarisi gail lugol nəvanuan lotohusur galito lobijbijal len nalo siMoses, ləsaveveu am. Num 19.16. * 11:51: Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 * 12:6: Nəsparo evi natuhman naməsav.

sabonjon hən ideh. ⁷ AGot eþuruŋ gat nasivur v̄isusua len nəkadumito. Samtemətahw, len nənauan siGot mətosəhor masuṽ hən nəsparo tosoḃur.

Sageməmau hən aYesu

(Mat 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ “Nukel mai gamito, avan ideh tokel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, aNatun Nəvanuan dereh tikel uri ke tovi hai susur sagw kitin len nəhon aŋel siGot gail. ⁹ Be avan ideh tokel uri ke savi esagw mai nəvanuan gail, dereh nikel uri ke savi esagw len nəhon aŋel siGot gail.* ¹⁰ Avan ideh tosor tas aNatun Nəvanuan, nəsaan san dereh timaruḃat dani. Avil nəvanuan tosor mədas aNunun aGot, aGot asike eruḃat nəsaan enan dani.

¹¹ “Nəboŋ ləḃesəhar gamito a m̄o hən nəbonḃonan o alat lotoil a m̄o o nəvanuan totibau gail, samtinau masuṽ ke mitisor kitin mabe husur gamito o mitikel nəsa, ¹² bathut len nəboŋ enan ŋai aNunun aGot dereh teṽusan gamito hən nəsa m̄au məḃbikele.”

Amelmel sua toplu hən natit p̄isi

¹³ Beti sua len naluṽoh ikel mai aYesu ke, “Hai p̄usan, kel mai aṽagw ke tepəpehun nasugurun atəmanamər tomat mai ginau.” ¹⁴ Be aYesu ikel maii ke, “Tegai, ase itabtabuh len ginau hən nəḃisaḃ səhot nəsa ḃinor hən gaməru? Səpat len ginau.” ¹⁵ Beti ikel mai naluṽoh ke, “Mətələləgau! Kətkəta kəkol hən gamito ke na-ləŋon-təməhav-həni-an tiltile gail salibar gamito: husur nəkadun nəmauran sinəvanuan səpat len natit tosoḃur tokade.”

¹⁶ Eḃusan, iḃol mai galit ke, “Ikad avan sua toplu hən nəvat, nətan san toplu masuṽ hən nəhanian, ¹⁷ ale gai səḃon inau ke, ‘Nigol nəsa? Nəsəkad naut ideh hən nəḃetuan nəhanian haŋw ḃesuh lan.’ ¹⁸ Beti ike, ‘Nigol maieg həni. Dereh nitohtoh naim nəhanian sagw gail ale neum hən ideh ləḃetibau am. Ale dereh netuan namisurhut gail, nəhanian mai natit p̄isi sagw gail lan. ¹⁹ Ale dereh nisur gabag len ginau ke, “Gukad natit tovoi isoḃur ləḃesuh teḃəlav, nasihau tisoḃur. Giŋavŋav ŋai! Han, mun vahəhaṽur.”’ ²⁰ Avil aGot ikel maii ke, ‘Gumelmel! Len mariug daməŋai gimaslav təlmam hən nəmauran saḃ! Ale ase tikad natgalenan gotoutaut həni m̄os gaiug?’

²¹ “Dereh timaienan hən avan ideh tosaḃ tuan natite m̄os gai gabag, be səkad nəsa aGot toləŋoni.”

Sa-nauan saḃ tetuhatuh

(Mat 6.25-34)

²² Beti aYesu isor mai ahai susur san gail ke, “Nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito, nəsa məḃbihani; samtinau masuṽ hən nibemito mai nəsa məḃbesuni. ²³ Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat gail. ²⁴ Mitinau nəman sua, nareven†: ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsətuhan nəhanian sasuh lohoim, avil aGot evəŋan galito. Mətosəhor masuṽ hən nəman gail! ²⁵ Mətələḃoi məḃbigol nəmauran samit teḃəlav am len nə-nau-masuṽ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan! ²⁶ Məḃḃedədas məḃbigol natit tokəkereh maienan, imab məḃtunan tuhatuh hən natit p̄isi am? ²⁷ Mitinau napusihai mai naṽide hən natovan han. Saum, sasod nahurabat. Be nukel mai gamit ke napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon len nahurabat bilbil san.* ²⁸ AGot ḃigol napusihai naliol ḃepəhas maienan, naut kəmas topus daməŋai ale pelan topaŋ len naoven; a məhat hən natenan, tikel nahurabat gail len gamit tabtab. Wereh! Nadəlomian samit ekəkereh! ²⁹ Gamito, samtinau tabtab hən nəsa məḃbihani mai nəsa məḃḃemuni, samtinau tuhatuh həni! ³⁰ Samtehum naluṽoh hən nametḃos len navile a pan lotoumum m̄os natgalenan.

* 12:9: 2Tim 2.12 † 12:24: Nareven evi nəman tomermer sua tohanhan namisurhutite. * 12:27: 1Ki 10.4-7

ATəmamit len nəmav eləboii tia ke mətumaur len natgalenan. ³¹ Avil mətələŋon nəsə aGot toləŋoni len natoŋan pipihabəlan, ale dereh natgalenan am legəm hən gamito.

Samterij nəlomito len nəvat

(Mat 6.19-21)

³² “Samtemətahw, ahai susur sagw məttohum natuhvəshəsipsip. ATəmamito ehəhaṽur hən bēviol hən natoŋan pipihabəlan mai gamito. ³³⁻³⁴ Mətbeləŋon nəsə aGot toləŋoni, ehum məttoum hən nəpaus m̄os gamito len nəmav hən asike emətartar be topul hən nakontit gail. Nakontit galenan, asike eḃuer, nəvanuan vənvnənah asike evənohi, nəbarm̄om asike emədasi.† Bathut ke, naut nakontit saṽ gail lotopat lan, dereh nəlom̄ tu tipat tabtab lan. Imaienan mətəp̄ur hən natit samit gail, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail.”

Utaut tabtab

³⁵ AYesu isor am ke, “Mətesun nahurabat, utaut vir nauman, gol nañial samit tipaŋ tabtab. ³⁶ Mətesuñan nəvanuan nauman gail lototoh vir amasta salito b̄etəlmam dan nəhanan hən nəlahan. Beti nəboŋ b̄etəlmam, b̄ideldel, vəha-sua ŋai lesəŋav hən nabopita m̄os gai. ³⁷ Navoian tipat len slev gail nəboŋ amasta b̄etəlmam, b̄eris ləboii ke lotolele, lotoutaut viri. Nokitin, gai tesun nahurabat nauman, ale tikel mai galit ke lebətah garu len natev, ale dereh tēpəpəhun nəhanian van hən galito. ³⁸ Navoian tivan hən naslev gail ləbēutaut hən nəgəmaian simasta salito naut kəmas b̄egəm tuḃloh len mariug o nəboŋ nəman b̄ekəkəraiko.” ³⁹ Ale aYesu ike, “Be mitinau nategai ke: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvnənah tagəmai, tautaut hən atenan asike taḃur naim vi lohoim. ⁴⁰ Gamit am, mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətəvatvat viri.”

Nəvanuan nauman tovoi

(Mat 24.45-51)

⁴¹ Beti aPita eusi ke, “Nasub̄, nəbōl p̄usan enan, gukele mai ginamit ŋai o mai nəvanuan p̄isi am?” ⁴² Nasub̄ isor vari maiegai ke, “Ase evi nəvanuan nauman tokad nəkadun mai namitisau hən na-il-a-m̄o-an amasta san toriŋi ke teil a m̄o hən nəvanuan nauman p̄isi, toke tēpəpəhun nəhanian halito len namityal nəhanan? ⁴³ Amasta b̄ivahim, b̄isaḃ naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhaṽur habat. ⁴⁴ Nokitin ke, amasta dereh titabtabuh len naslev enan hən b̄ekətkəta təban natit p̄isi san. ⁴⁵ Avil naslev en b̄ikel mai gai gabag ke, ‘Amasta sagw evəlo hən b̄egəmai,’ ale b̄etub̄at ṽas alaluñan mai alatpəhaṽut nauman, b̄ihan, b̄emun vatərog, gai timabe? ⁴⁶ Amasta san dereh tetəlmam len nəmariboŋ naslev enan səvatvat viri, mai namityal naslev saləboii. Amasta tita kotovi ale riŋi mai alat ləsəkad nadəlomian. ⁴⁷ Naslev toləboi naləŋonian simasta san be sautaut, mai sagol husur nəsə tokele, dereh amasta tiṽas masuṽ hən. ⁴⁸ Be naslev saləboi naləŋonian simasta san ale sagol nəsə toləŋoni, dereh amasta tiṽasi be savi vəha-sōḃsōḃur. Avan ideh aGot tolav tosōḃur maii, aGot ike tilav təlmam hən tisōḃur. Mai avan ideh aGot toriŋ tosōḃur len navəlan, aGot ike tilav təlmam hən tisōḃur am təban.

AYesu igol nəvanuan lopəpəhw

(Mat 10.34-36)

⁴⁹ “Ginau nogəm hən nəbepəŋas navile a paŋ; noləŋon buni ke tatuḃat paŋ ma tia. ⁵⁰ Ikad nəbaptaisan§ hən nəbibaptais lan; ale noləŋon isa masuṽ vir nanoŋan han. ⁵¹ Mətunau ke notogəm hən nəbilav natəñat gəm vi lan navile a paŋ? Ao! Nukel mai gamito, nulav napəpəhwan. ⁵² Daməŋ van tikad erim len nəbathudud ləbepəpəhw dan

† 12:33-34: Len naut susus nəbarm̄om ikat tətər nahurabat gail. § 12:50: Gegai aYesu isor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmatan san b̄imasvi lan.

galit gabag, eru aribal mai itor, itor libal mai eru. ⁵³ Bathut len ginau, alatmitoman lepapehw, atoman tibal mai anatan uluman, anatan uluman tibal mai atoman; anan tibal mai anativin, anativin tibal mai anan; avilah tibal mai avuon pohaŭt, avuon pohaŭt tibal mai avilah san.”*

Ris ləboii ke timabe
(Mat 16.2-3)

⁵⁴ Isor tatas mai naluŭoh ke, “Nəboŭ məttoŭis nəmarigw topit vi məhat len nawes, vəha-sua űai mətuke, ‘Dereh teus,’ ale imaienan. ⁵⁵ Mai nəboŭ nəlan toŭuv len nasaut** mətuke, ‘Dereh naut tepud,’ ale imaienan. ⁵⁶ Vanuan nagəgərasan gail! Mətokəta ləboi nətan mai nəmav ke dereh naut timabe, imabe mətodədas mətbəkəta ləboi nəsa tovisi gagai?††

Gol natəmat mai aenemi saű gail
(Mat 5.25-26)

⁵⁷ “Imabe mətodədas mətbələboi nəsa tonor? ⁵⁸ Nəboŭ gotovi lan nakotan mai atenan tosor tas gaiug, len nəűisal len nəyaran saməru gehisi ke mirikad natəmat tatas. Asike gəbigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriű gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbaűis. ⁵⁹ Nukel mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəbėvur űis nəvat hən nəpain nəmatsistret toriűi. Len nəvide tomaienan, gimasgol natəmat mai aGot tutut, hən asike gəbipanis.”

13

Gipair dan nəsaan, saűisa o dereh gimat

¹ Ikad alatevis len nəboŭ enan lotosor mai aYesu husur auleKalili galevis, aPilate tota bun galito, bəh hən nəda halito mai nəda hən naviolan lototutumav həni. ² AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke alaten a Kalili lusa səhor alat a Kalili űisi husur nəmatan salit isa maienan? ³ Ao, nukel mai gamit ke, asike mətbipair dan nəsaan samito, dereh mitimat hum galito. ⁴ Mətunau alat lotovi 18 lotomat nəboŭ naim tosaűsah vi məhat a Siloam toteh len galito? Mətunau ke lusa səhor galit űisi am lotosuh a Jerusalem a? ⁵ Aoa, nukel mai gamit ke, asike mətbipair dan nəsaan samito, gamit űisi dereh mitimat maienan.”

Nəhai nafik səvan

⁶ Beti aYesu eűusan, ibol ke, “Avan sua ikad nəhai nafik tovutani tia len nəhol nakrep san, ale ivan vədas vıte lan sobuer. ⁷ űa ikel mai naluűman tokətkəta təban nəhol ke, ‘Geris! Husur nasihau itor tia nogəm das sobuer hən nəvit nafik len nəhai egai. Ta buri! Itov kəmas, mabe?’ ⁸ Isor vari ke, ‘Nasuŭ, riűi tipat vir nasihau tesual am. Dereh nekir garu lan beti riű natibuluk lan. ⁹ Ale bıvan len nasihau bəgəmai, ivoi; be asike bıvan, ta buri!’ ”

AYesu igol abareab inor len nəSappat

¹⁰ Len nəSappat sua aYesu eűusan len naim nəbənbonan sua. ¹¹ Ikad abareab sual ei, nanunun tosa sua togol niben isa hən nasihau tovi 18. Ale etəmadehw masuŭ, gai edədas bėil binor. ¹² Nəboŭ aYesu torisi, ekisi gəmai ale ike, “Bareab, gumadhamakuv dan naməsaűan saű.” ¹³ Ale eriű navəlan gəlaru lan. Vəha-sua űai eil inor təlmam ale isor sal suh nəyalyalan siGot van. ¹⁴ Naluűman toil a mō len naim nəbənbonan, nəlon ipaűpaű husur aYesu ilav kuv naməsaűan len nəSappat, ale ikel mai naluŭoh ke, “Ikad nəmariboŭ nauman toməlevtes. űa mətegəm hən mətbımaur len nəmariboŭ galenan,

* 12:53: Mic 7.6 ** 12:55: Len naut a Israel, nəlan len nasaut igol ke naut epud masuŭ. †† 12:56: Namilen ke nəsa aYesu togol len nəboŭ nauman san gail.

samtegəm len nəSappat!”* ¹⁵ Ris Nasub̃ tosor vari ke, “Mətovi vanuan gəgəras! Gamit p̃isi mətəsah rubat nabuluk o naton̄ki len nəSappat ale mətəsəhari vivile hən b̃emun a? ¹⁶ Be napəhāvut egai, tovi anatvavin aAraham, aSetan tobaņis gati nasihau tovi 18, sanor hən b̃imakuv dan nəbaņisian len nəSappat a?”

¹⁷ Nəboņ aYesu tokəmaienan, galit p̃isi lotosor tasi, nahurulit isa habat, be nalūvoh kavkav lohəhāvur len natit tovoi buni gai togol gail.

Nəbol p̃usan gail husur namisurhumastat mai nayis

(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

¹⁸ Beti aYesu ike, “Natohan pipihabəlan aGot imabe? Ehun nəsa? Nekəmaibe? ¹⁹ Ehun namisurhumastat avan sua tobar həni len nəhol san, ale itov, egəm etibau hun nəhai, ale nəman naməsav gail loum hən nəhai ŋodŋod len nəpashəte.”

²⁰ Beti isor am ke, “Nike natohan pipihabəlan aGot ehun nəsa? ²¹ Ehun nayis, napəhāvut sua tolavi, tōbundasi len nəhad nəflaua totor* van vəbar nəflaua p̃isi totob.”

Nabopita tomagugun

(Mat 7.13-14, 21-23)

²² Beti aYesu iyar tur nabiltivile mai navile gail, ēpusan ale iyar vi Jerusalem. ²³ Ale avan sua eusi ke, “Nasub̃, dereh nəvanuan levis ŋai limakuv dan nəpanismen siGot a? Sasobur a?” Ale ikel mai galit ke, ²⁴ “Hisi hən mət̄bēbisutur bopita tomagugun; husur nukel mai gamit ke tisobur luke lēbis lan be lodədasi. ²⁵ Nəboņ amahean naim tole məhat, ale tokəkol gat nabopita, dereh mət̄eil vivile. Mət̄etub̄at deldel len nabopita, mitike, ‘Nasub̃, səņav hən nabopita hən ginamito.’ Ale gai tisor var gamit ke, ‘Nəsaləboi kas gamito. Naut samit a be?’ ²⁶ Beti mət̄etub̄at sor ke, ‘Namtuhan mai gaiug. Gaiug gōpusan len nāp̃isal sinamit gail.’ ²⁷ Avil tike, ‘Nukel mai gamito, nəsaləboi kas gamito, gamit alat a be? Mət̄evi tut, gamit mət̄togolgol nəsaan!’* ²⁸ Dereh gamit mititaņ, mitidesdes batrīvorīv len nəboņ mət̄beris aAraham, alsak mai aJakop mai ahai kelkel ur p̃isi len natohan pipihabəlan aGot be gamit səbomito, aGot tibar hən gamito vivile. ²⁹ Nəvanuan gail dereh legəm len nais mai nawes mai nanot mai nasaut, legəm len naut p̃isi ale lihan len nabiltihanan len natohan pipihabəlan aGot. ³⁰ Ale mət̄eris! Ikad nəvanuan kəmas ləb̄egəm vi vanuan totibau gail, ale ikad nəvanuan totibau gail ləb̄egəm vi ut kəmas.”

AYesu mai aHerot

(Mat 23.37-39)

³¹ Len nəboņ enan naFarisi galevis logəm həni, lukel maii ke, “Gerij naut egai, gam yav dani husur aHerot Antipas ike tigol gimat.” ³² Ale ikel mai galit ke, “Mitia kel mai nafoks† enan ke, ‘Daməņai mai pelan dereh nehut natəmat gail sal mai nigol sal nəvanuan limaaur, ale hois nesib.’ ³³ Naut kəmas, len nāp̃isal sagw nimasvan daməņai, pelan mai hois, bathut ke len naut a Jerusalem ŋai ahai kelkel ur p̃isi loləboi ləb̄imat.

³⁴ “O Jerusalem, Jerusalem, gaiug gugolgol ahai kelkel ur gail lumat, gotububun alat aGot tosul galit van hən gaiug. Len nəboņ isobur tia nuke nihavhav hən alahutai sām̄ hun natopəhāvut tohavhav hən natuhman san gail pipihabəlan, be gomətahuni. ³⁵ Mət̄eris, naut a im samit ēb̄əbesw.* Nukel mai gamit ke asike mət̄oris ginau am vir mət̄bike, ‘AGot tigol navoian van hən ategai togəm len nahəsan Nasub̃ aGot.’ ”*

14

AYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat

* 13:14: Exo 20.9-10; Deu 5.13-14 * 13:21: Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosōbur. Len nasoruan ta Kris lokisi hən nəsata totor. * 13:27: Psa 6.8 † 13:32: Nafoks ehum nalipah be akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai nāvide hum nahit tosusuan gai. * 13:35: Jer 12.17, 22.5 * 13:35: Psa 118.26; Luk 19.37-38

¹ Len nəsəppat sua, nəboŋ aYesu tobis lohoim sinəvanuan sua toil a mō hən naFarisi gail, hən bīhan, lokəta mətani. ² Ale len nəhon aYesu ŋai ikad naluŋman narien mai navəlan gəlaru lototob. ³ AYesu eus alat lotokad namitisau hən nalo mai naFarisi gail ke, “Inor hən nəvanuan bīgol avan ideh bīmaur len nəsəppat a?” ⁴ Be naut ebut, ləsasor. ŋa aYesu etəgau atenan gol ke imaur ale esəvati van. ⁵ Beti eus galit ke, “Gamit ideh bīkad anatun o nabuluk toteh len naburhuwai, asike goliv kuv tutut həni, naut kəmas tovi nəsəppat a?” ⁶ Ale lodədas ləbisor var natgalen tokele.

AGot eputsan alat lotovi ut kəmas

⁷ Nəboŋ aYesu tobunus ke alat lotogəm hən nəhanan lotolekis hən naut tovoi rivuh, iḃol, eḃusan magegai ke: ⁸ “Nəboŋ avan ideh bēus gaiug hən gəbēgəm hən nəlahan ideh, sagilekis hən naut tovoi rivuh. Husur nəvanuan totibau hən nəlahan bēus avan ideh totibau tosəhor gaiug, ⁹ dereh gai bēgəm hən gaiug tike, ‘Gilav namilem̄ mai ategai.’ Ale dereh nahuruŋ tisa, giməsətəh vi tut. ¹⁰ Be nəboŋ avan ideh bēus gaiug hən gəbēgəm hən nəhanan, lav naut ideh a tahw. Imagenan nəvanuan totibau hən nəhanan, hum ma bēgəm sor mai gaiug hən bīke, ‘Tegai, gaiug gevi rivuh hən gəbēbətəh bivoi.’ Ale len nəhon nəvanuan p̄isi lotohan mai gaiug, dereh getibau.* ¹¹ Husur avan ideh bīpatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas, be ideh bīgol gai gabag bēvi ut kəmas, dereh aGot teputsani.”

¹² Beti aYesu isor mai atenan tousi hən bīhan ke, “Nəboŋ gəbīkad nəhanan tublial o ut mədau, sageus nabubur saŋ gail, aḃam̄ gail, amaheam̄ gail o alat lotosuh pəpadaŋ lotopul hən natite. Gəbīgole maienan, dereh leus təlmam hən gaiug ale enan tevi nəsar-gele-an saŋ tegəm hən gaiug. ¹³ Be nəboŋ gəbēutaut hən nəhanan, us naməsəl gail, alat nahudhubelit sanor, alat narielit togau mai ametbesw gail; ¹⁴ ale aGot tigol navoian van hən gaiug. Naut kəmas lodədas ləbisar gel gaiug, dereh nəsar-gele-an tegəm hən gaiug len nəboŋ alat lotonor ləbīle məhat dan nəmatan.”

Nəbōl p̄usan hən nabiltihan

(Mat 22.1-14)

¹⁵ Nəboŋ galit sua, tohan maii, tosəsəloŋ həni, isor mai aYesu ke, “Avan ideh bīhan len nabiltihanan topat len natohan pipihəlan aGot, navoian siGot igol ikab həni!” ¹⁶ AYesu ikel maii ke, “Avan sua eutaut hən nabiltihanan ale eus isobur. ¹⁷ Len namityal hən nəhanan esul naslev san hən bīkel mai alat tous galit ke, ‘Mətegəmai, husur natit p̄isi eutaut tia.’ ¹⁸ Be loŋit nəholito, logəraŋi maiegai: Esua ike, ‘Ereh! Numadhaḃur nətan sua ale nimasvan hən nəberisi.’ ¹⁹ Sual am ike, ‘Ereh! Numadhaḃur nabuluk tosəŋavur lotoum v̄iruaru ale nimasvan hən nəbēum risi lan gail.’ ²⁰ Sua tətəs am ike, ‘Ereh! Numadhalah ŋai, ŋa nodədas nəbēgəmai.’ ²¹ ŋa naslev etəlmam, ikel ur nəsa lotokele mai amasta san. Beti amahean naim nəlon ipaŋpaŋ habat ale ikel mai atenan ke, ‘Giŋad tutut vi lan nabiltip̄isal mai naḃisal gail len nabiltivile, ale səhar naməsəl gail gəmai, mai alat nahudhubelit sanor, ametbesw gail mai alat narielit togau.’ ²² Sədareh naslev ike, ‘Nasub, nəsa gotokele, nugol p̄isi, be naut kəmas alaten lotosobur, nəhanian isobur ipat sal.’ ²³ Beti amahean naim isor vari ke, ‘Gevi lan naḃisal, husur napisbihol gail, taltal hən nəvanuan gail hən ləbēgəm vi lan naim sagw hən bēpul. ²⁴ Husur nukel mai gaiug, galit ideh notous galit a mō, asike luhan ris nəhanian len nəhanan sagw.’ ”

Idaŋ hən nəvanuan bēvi ahai susur siYesu

(Mat 10.37-38)

* 14:10: Hən naves 8-10, Pro 25.6-7

²⁵ Nābītiluṽoh luyar mai aYesu, ale ipair van hən galito, ike, ²⁶ “Avan ideh begəm hən ginau beləmas masuṽ hən ginau səhor nəbathudud san suṽan tomətahun bun atəman mai anan, asoan mai anatun gail, aṽan mai aṽavinen gail, o nəmauran san am, ale eləboi bevi ahai susur sagw. ²⁷ Avan ideh asike bīpat nəhai balbal san ale husur ginau, gai edədas bevi ahai susur sagw.† ²⁸ Husur gamit ideh bīke beum hən naim sahsah vi məhat; gai tebətah bai hən beṽurur tuan nəvat hən beləboii ke ihau hən naim bīhav ṁau a? ²⁹ Asike bīmaienan, tehir nəpaudesen san be edədas beum p̄isi, ale dereh nəvanuan p̄isi lotorisi, letubāt sor vilesi, ke, ³⁰ ‘Geris atenan. Etubāt um hən naim be edədas beum p̄isi.’ ³¹ O nakiṽ ta be ia gol nəbalan mai nakiṽ togon be sabətah hən bebunusi bai ke, nasoltia tovi 10,000 san eləboi bībal səhor togon tokad 20,000 togəm hən bībal maii ṁau a? ³² Bīnau ke edədas bībal səhori, esul avan sua san tosor ṁosi mai nakiṽ togon nəboṽ totoh a tut sal, hən beusi ke, ‘Nəbalan tinoṽ mabe?’ ³³ Imagenan, gamit ideh asike beṽiṽ gaḅulan natit p̄isi san, gai edədas bevi ahai susur sagw.

Nətas, nabus han tomasig
(Mat 5.13; Mak 9.50)

³⁴ “Nətas ivoi len nəhanian, be nabus hən nətas bīmasig hən beḅuḅe, tegəm vi tas tətas am mabe? ³⁵ Nətas enan sanor hən bīgol nətan bīvoi, sanor hən bīgol natibuluk len naut sogsog bīvoi hən nətan, nəvanuan p̄isi lubar hən i ṽai.‡ Avan ideh tokad nədariṽan hən besəsəloṽ, tesəsəloṽ buni.”

15

Nasipsip tomasig

¹ Boṽ sua nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan logəm təban aYesu hən ləbesəsəloṽ hən i. ² Ale naFarisi gail mai ahai p̄usan hən nalo loṽit nəholito, lusor mətmətan hən i ke, “Atenan ehəhaṽur hən alat nəsaan, ale ihan tu mai galito.”

³ Imagenan ikel nəḅol p̄usan egai mai galito, ike, ⁴ “Gamit ideh bīkad nasipsip tovi 100 ale esua bīmasig, timabe? Dereh teriṽ lotovi 99 len nəmarireu ale tidoṽ tosua tomasig van vəsabi. ⁵ Nəboṽ tosabi tonon, eriṽi len nəbathuvəson, ikemkem. ⁶ Ale nəboṽ tovahim, ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadaṽ, logəm bonḅon. Ike, ‘Mətehəhaṽur mai ginau husur nusaḅ nasipsip sagw tomasig!’ ⁷ Nukel mai gamit ke, imagenan, len nəmav dereh tikad nakemkeman təban avan ideh topair dan nəsaan van hən aGot beṽəhor nakemkeman təban alat lotovi 99 lotonor, o lotonau ke lotonor, ke nəpairan dan nəsaan sanor hən galito.”

Nəvat tovi silva tomasig

⁸ Ale aYesu isor am ke, “Napəhaṽut ideh, bīkad nakoin lotovi silva* tosəṽavur ale esua imasig, gai timabe? Dereh tepigau naṁial, tesisir lohoim, ale doṽ vahvahuri van vəsabi. ⁹ Ale nəboṽ tosabi ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadaṽ, legəm bonḅon. Ike, ‘Mətehəhaṽur mai ginau husur nusaḅ nəvat sagw tomasig.’ ¹⁰ Imagenan, nukel mai gamit ke, aGot mai aṽel san gail lukemkem nəboṽ nəvanuan nəsaan ideh topair dan nəsaan san.”

Anatun uluṁan tomasig

¹¹ Ale aYesu isor tətas ke, “Ikad naluṁan sua tokad anatun uluṁan eru. ¹² Ahai a tahw ikel mai atəman ke, ‘Tata, nahudhutite bevi esagw nəboṽ gəḅimat, gilavi mai

† 14:27: Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən bīmat sil na-husur-aYesu-an. ‡ 14:35: Len nəḅol egai nətas silat a Jutea evi vat tovi sol lotohiri a ut. * 15:8: Nakoin tovi silva len naut egai evi nətrahma tovi naṽurṽuran hən nəmariboṽ tosua. Ehun natenarius.

ginau gagai.’ Ale gai epəpehun natit p̄isi mai anatum gəlaru. ¹³ Sədareh ahai a tahw elul hən natit p̄isi san, ivan iyar vi lan nəkantri a tut. Ale len naut enan emədas nəvat san len nəmauran tosa. ¹⁴ Nəboŋ nəvat p̄isi san tohav, ikad nəboŋ nəhanian toḅuer len nəkantri enan kavkav, ale atenan etub̄at par hanian. ¹⁵ ŋa ia tah mai nəvanuan sua len nəkantri enan tosəvati vi lan nəmarireu san gail hən b̄evəŋan nabuai gail. ¹⁶ Nəmal ihat atenan van ike tihanukub hən nab̄ilit naḅit nəhai tovəŋan nabuai həni, be avan ideh səlav natideh maii. ¹⁷ Nəboŋ nənanuan san tovan vəmasil, ike, ‘Numabe? Alat lotoum setəmagw lukad nəhanian isob̄ur mai hudhuhanian tosuh, be gegai ginau numat hən nəmalkəkatan! ¹⁸ Dereh nile məhat, nivan hən atata sagw ale nikel maii ke, “Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug, ¹⁹ sanor hən gəb̄ike anatum hən ginau am. Gol ke nehūm nəvanuan nauman saḅ ŋai.”’ ²⁰ Ale nəboŋ tole məhat tonəŋ, ivan hən atəman. Be nəboŋ toyaryar a tut sal, atəman eris ləboii, nəlon itarjisi ale igam van həni, eluguḅ gati, esuḅ nətarhon.

²¹ “Beti anatum isor maii ke, ‘Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug. Sanor kasi hən gəb̄ike anatum hən ginau am.’ ²² Be atəman ikel mai naslev san gail ke, ‘Mətetutut, lav nahurabat tovoi buni gəmai, ale kole lan. Siriv hən nariŋ len nəŋarhuvəlan, kol naributbut len narien gəlaru. ²³ Liv natuh̄buluk tokənoh gəmai, tibuni, utaut həni, ale datihan, datehəhaḅur, ²⁴ husur anatum egai imat tia be imaur tətəs am, imasig tia be evisi am.’ Ale lotub̄at hən nahəhaḅuran.

²⁵ “Len nəboŋ enan ahai a ḅo itoh marireu. Nəboŋ togəḅ pəpadaŋ hən naim, esəsəloŋ hən nəwəlan hən navus beltaŋ mai nəsavān, ²⁶ ŋa ekis naslev sua, ale eusi nəsa tovisi a im. ²⁷ Ale isor vari ke, ‘Aḅaḅ etəlmam, ale atəmaḅ etibun natuh̄buluk tokənoh husur aḅaḅ imaur, etəlmam.’ ²⁸ Ahai a ḅo, nəlon ipaŋpaŋ, emətəhun b̄eb̄is lohoim ale atəman evivile, isor v̄əh̄vəhi. ²⁹ Beti isor var atəman ke, ‘Geris! Len nasihau isob̄ur noum saḅ, ale səkad nəboŋ ideh notopair dan nəsa gotokele. Be səkad nəboŋ ideh gotolav natuh̄nani mai ginau hən nəb̄ikad nahəhaḅuran mai nabubur sagw gail. ³⁰ Avil nəboŋ anatum togəmai, aten boh tohan p̄is natit p̄isi saḅ len alatpəhaḅut lotop̄ur hən nibelito, gotibun natuh̄buluk tokənoh ḅosi!’ ³¹ Beti isor maluḅḅluḅ ke, ‘Anatum, gaiug gutoh akis mai ginau, natit p̄isi sagw evi esaḅ. ³² Datimasgol nahəhaḅuran, datimaskemkem bathut aḅaḅ enan imat be gagai imaur, imasig be gagai evisi.’ ”

16

Nabiltivanuan hən natite saum savoi

¹ Beti aYesu isor tətəs mai ahai susur san gail ke, “Ikad naluḅḅan sua topul hən natit isob̄ur tokad nabiltivanuan nauman tokətkəta təban natit p̄isi san. Amahean enan esəsəloŋ hən na-kel-uri-an ke nəvanuan nauman san emədas natit san gail. ² Ale ekisi gəmai, beti eusi ke, ‘Nəsaganan notosəsəloŋ həni len gaiug? Gikel ur nəsa gotogole len nauman saḅ hən natit p̄isi sagw, husur nauman enan saḅ hən na-kətkəta-təban-an esib.’ ³ Nabiltivanuan nauman isor len gai gabag ke, ‘Nimabe? Husur amasta sagw ibar hən ginau dan nauman sagw. Nəsədaŋ hən nakiran; nahurugw isa hən nəb̄ejir nəvanuan hən nəvat. ⁴ Ganan! Nələboi nəsa nəb̄igole hən ke, nəboŋ nəb̄esib hən nauman sagw nəvanuan gail dereh lekis ginau vi lohoim salito.’ ⁵ Imagenan, ekis nəvanuan ḅisusua lotokad nəkabut simasta san. Eus esua ke, ‘Gukabut simasta sagw evis?’ ⁶ Isor vari ke, ‘Natram naoil naoliv tovi 100.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut saḅ gəmai, gebətah, gitos 50 tutut.’ ⁷ Beti eus togon am ke, ‘Ale gaiug, gukad nəkabut evis?’ Ale isor vari ke, ‘Nəhad nawit tovi 1,000.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut saḅ gəmai, gitos 800.’ ⁸ Naut kəmas nabiltivanuan nauman sanor, amasta san isor ivoi həni husur eləlagau hən gai len namitisau san. Imaienan! Naur ta daməŋai hən navile a pan lukad namitisau hən naḅide silat lotosuḅḅan galito be anatum naḅial ləsəkad namitisau hən naḅide silat navile

a pan.”⁹ AYesu isor am ke, “Nukel mai gamito, lav nēvat hən navile a pan hən bēsusupah mai nēvanuan gail hən lēbegəm vi bubur samito. Ŋa nēboŋ nēvat bīhav, dereh aGot tikel nahəhāvuran mai gamito len naut a im vi sutuai.

¹⁰ “Avan ideh togolgol tonor len natit tovis, gai am igolgol inor len tosoḅur, ale avan ideh togolgol sanor len natit tovis, gai am igolgol sanor len tosoḅur. ¹¹ Asike mətḅetəgau bīnor hən nēvat mai natit gail hən navile a pan, asike aGot eriŋ natit tosoḅur san len navəlamito. ¹² Ale asike mətḅinor hən natit sinəvanuan tile, ase teriŋ natit len navəlamito hən bēvi samit gabag? ¹³ Naslev ideh edədas bēvi slev simasta toru len nēboŋ tosua. Dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon o dereh tidaŋ len tesua ale tinau ke togon tovi ut kəmas. Mətodədas mətḅeum siGot tovi amasta samito mai nēvat tu tovi masta samito.”

Nalo siGot asike egəgel

(Mat 11.12-13, 5.31-32; Mak 10.11-12)

¹⁴ Nēboŋ naFarisi gail lotoləmas bun nēvat lotosəsəloŋ hən natgalenan, lusor viles aYesu. ¹⁵ Ŋa ikel mai galit ke, “Gamit boh mətupatpat gamit məhat len nəhon nēvanuan gail, avil aGot eləboi nəlomito. Husur natideh nēvanuan gail lotodaŋ lan len nənauan salito, lotoləŋon masuḅ hən, evi pahsago len nənauan siGot, emətahun buni.”

¹⁶ AYesu isor am ke, “Nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail, lupat van vəbar nēboŋ siŋon. Husur nēboŋ siŋon, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbələn aGot, totaltal hən nēvanuan pīsi hən ləḅḅis lan.* ¹⁷ Idaŋ hən nəmav mai navile a pan arḅḅuer, be idaŋ səhori hən nəmaḅirhət natosian hən nalo bīmasig.

¹⁸ “Nauluḅan ideh totiḅos hən asoan ale tolah mai napəhāvut tile, atenan igol naitian toḅur kotov nəlahan.* Ale nauluḅan ideh tolah mai napəhāvut asoan totiḅos hən tia, auluḅan enan igol naitian toḅur kotov nəlahan.”

Nəḅol pḅusan husur nauluḅan tokad natite mai aLasarus

¹⁹ AYesu isor am ke, “Ikad nauluḅan sua tokad natite tosun nahurabat toboŋboŋ tokab. Len nēboŋ pīsi ikad nakontit tosoḅur səhor nəsa tonor hən nəmauran san, ale akis ihan len nahəhāvuran hən nəhanian tovoi ŋai. ²⁰ Len nametləkau san loriŋ naməsəl sua tovi manus ipat, nahəsən aLasarus. ²¹ Ike tihanukub hən nasughanian toteh dan natev sitenan tokad natite. Nalipah gail luŋol nəmanuŋ san gail.

²² “Nēboŋ tobar nēboŋ san, aməsəl imat ale aŋel gail lupati, riŋi təban aApraham len nəmav. Atenan tokad natite am imat ale lutavuni. ²³ Len nəhab nəmatan, len naləŋon-isa-an san tovan vəsə masuḅ, ekəta vi məhat ale eris aApraham mai aLasarus təban. ²⁴ Ŋa ikai van hən ke, ‘Tata Apraham, gilolosa hən ginau ale səvat aLasarus hən ḅetur nagelḅəŋarhuvələn len nəwai, bīmosmos hən ḅeriŋi len nameagw bēsusus. Nibegw epəŋas vəsə masuḅ len nəhab egai.’ ²⁵ Avil aApraham isor vari ke, ‘Anatugw, nau gat natit saḅ gail tovoi gotokade len nəmauran saḅ, ale natit gail tosa aLasarus tokade. Be gagai eləŋon ivoi am len nəlon ale gaiug goləŋon isa. ²⁶ Natgalen imaienan, be ikad natsual am. AGot eriŋ nabiltiḅur toseŋav tosareh hən ḅepəpehun ginamito dan gamito, hən ke alat lotoke ləḅivan dan naut egai van hən gamito, lodədasi. Ale alat lotoke ləḅegəm hən ginamito dan naut enan lodədasi.’ ²⁷ Ŋa isor vari ke, ‘Beti neus gaiug, Tata, ke goləboi gəḅesəvati van hən nəbathudud sagw, ²⁸ husur nukad aḅagw erim, ale eləboi bikel nalələgauan mai galito hən ke, salegəm len naut naləŋon-isa-an egai.’ ²⁹ Be aApraham ike, ‘Lukad natosian siMoses mai ahai kelkel ur gail. Ivoi ke lesəsəloŋ husuri.’ ³⁰ Ike, ‘Aoa Tata Apraham, be avan ideh len naut nəmatan bivan hən galito, dereh lipair

* 16:16: Nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke namilen len naut egai imaiegai ke: namtikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbələn aGot, nəvanuan pīsi lototaltal hən ləḅḅis lan. * 16:18: Exo 20.14

dan nēsaan salito.’ ³¹ Beti aAraham ikel maii ke, ‘Asike lēbesēsəloŋ husur aMoses mai ahai kelkel ur gail, asike logəgel hən nənauan salit hən lēbedəlom avan ideh, naut kəmas tole məhat dan nəmatan.’”

17

Nəsaan, narubatian, nadəlomian mai nauman
(Mat 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)

¹ AYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Natit lototaltal hən nəvanuan gail hən ləbigol bisa, ləbitech dereh legəmai, avil atenan togol lototeh, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat. ² Atenan, bigol avan ideh bigol nəsaan, ivoi am hən atenan ke lubaŋis gat nabiltivat toṃormōri len naholoan ale bar həni len tas.* ³ Məteləlagau hən gamito. Aṽaṃ bigol nəsaan, kel maii ke togol nəsaan, ale bipair dan nəsaan san, gerubati dani. ⁴ Bigol nəsaan van hən gaiug vəha-məlevru len nəmariboŋ tosua, ale bətəlmam van hən gaiug vəha-məlevru toke, ‘Nupair dan nəsaan sagw,’ gerubat nəsaan galen dani.”

⁵ Ale ahai pispisul gail lukel mai Nasub ke, “Gigol nadəlomian sinamito tetibau am!” ⁶ Ŋa Nasub ike, “Məttəkad nadəlomian tokəkereh hun namisurhumastat, məttaləboi məttakel mai nəhai malperi† egai ke, ‘Gimakuv ale gimabul gaiug len tas,’ ale dereh təmaienan.

⁷ “Məttəkad naslev totivtiv nətan marireu o tokətkəta təban nasipsip, nəboŋ tovahim dan nəmarireu, gamit ta be take, ‘Gəm tutut, gebətah, gihan’? ⁸ Aoa, səmaienan. Take, ‘Geutaut hən nəhanian ṃos ginau, sun nahurabat tonor ale lav nəhanian mai ginau vir nəhanan mai namunun binoŋ. Ale nəboŋ gotogole binoŋ goləboi gəbihan, gəbemun.’ ⁹ Amasta esipa vi təban naslev togol nəsa tokele a? Aoa! ¹⁰ Imaienan hən gamit am. Nəboŋ məttogol natit pisi aGot tokel mai gamit hən mətbigole, mitike, ‘Namtovi naslev kəmas ŋai; namtugol nəsa aGot tokele ŋai.’”

Nauluṃan tosəjavur lotokad naleprosi

¹¹ Len nəyaran san, nəboŋ tovi Jerusalem, aYesu iyar len navilah hən naut a Samaria mai a Kalili. ¹² Nəboŋ tobar navile sua, nauluṃan tosəjavur lotokad naleprosi lobubur maii. Loil a tut* ¹³ ale lukai habat ke, “Yesu, Masta, gilolosa hən ginamito!” ¹⁴ Nəboŋ toris galito, ikel mai galit ke, “Mitia ṽusan gamit mai ahai tutumav gail.”* Ale len nəyaran salit van, lumaur, luveveu. ¹⁵ Galit sua, nəboŋ toris ke tomaur, etəlmam van, eputsan nahəsan aGot habat. ¹⁶ Ale iteh len tan, ekəta vi pan bathurien aYesu ale esipa vi təban. Be gai evi auleSamaria. ¹⁷ Beti aYesu ike, “Be savi tosəjavur lotoveveu a? Lotoməlapat, galit lutoh a be? ¹⁸ Səkad avan ideh hən totəlmam hən toputsan nahəsan aGot, be ametbos egai ŋai a?” ¹⁹ Beti ikel maii ke, “Gile məhat, givan; nadəlomian saṃ igol gumaur.”

Natohan pipihabəlan aGot tegəm ŋais?

(Mat 24.23-28, 37-41)

²⁰ Boŋ sua naFarisi gail lous aYesu ke, “Natohan pipihabəlan aGot tegəm ŋais?” AYesu isor var galit ke, “Natohan pipihabəlan aGot sagəm len nakətaan. ²¹ Avan ideh asike ike, ‘Geris, ipat gegai!’ o ‘Ipat ea!’ husur natohan pipihabəlan aGot satopat mai gamito.”

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

²² Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Len nəboŋ begəmai, dereh məteləŋon ke məteris nəmariboŋ ideh siNatun Nəvanuan, avil asike mətorisi. ²³ Nəvanuan gail dereh likel mai gamit ke, ‘Geris, gai sage!’ o ‘Geris, gai saga!’ Samtedəlom galito, samtehusur galito. ²⁴ Husur aNatun Nəvanuan, len nəboŋ san, tesuṃan nasəṃoropun toṃias nəmav kavkav.

* 17:2: Nabiltivat enan eməlas habat, natoŋki esulsul həni hən bəbul dasdas nawit hən bəgəm vi flaua. † 17:6: Nəhai malperi evi nabiltihai tokad nəharhəte topat nasihau tosobur, toharhar təlmam. * 17:12: Lev 13.46

* 17:14: Lev 14.1-32

²⁵ Be a tahw hən natgalen bēvisi, timasləŋon tisa hən natit bīsobūr ale naur ta daməŋjai limasmətahuni. ²⁶ Naṽide ləbikade len nəboŋ gail siNatun Nəvanuan dereh lehun naṽide silat lototoh len nəboŋ siNoah gail. ²⁷ Nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludañ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah tobis len nabiltibot totibau masuṽ lotokisi hən nəak. Beti nabiltius eus, nilev egəm van, natit p̄isi imasig.† ²⁸ Imagenan len nəboŋ gail siLot. Luhan, lomun, loṽur natite, loṽur hən natite. Lumabul tite mai loum hən naim gail. ²⁹ Be len nəboŋ aLot toriŋ naut a Sotom, nəhab mai nəsalfa§ aruteh dan nəmav van, navile kavkav imasig.** ³⁰ Timaienan len nəboŋ aNatun Nəvanuan bēvisi len nədaŋan san.” ³¹ AYesu isor am ke, “Len nəboŋ enan, avan ideh b̄itoh a məhat len navurun naim timasgam tutut dan naim san, satimariŋ hən b̄itariv natit san gail. Ale avan ideh len nəmarireu tu satetəlmam vahim hən b̄ipat natideh. ³² Mitinau gat asoan aLot.* ³³ Avan ideh b̄igol risi ke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be avan ideh b̄idañ həni ke b̄imasig, dereh aGot tigol timaur vi sutuai. ³⁴ Nukel mai gamit ke, len nalenmariug enan dereh nəvanuan eru aripat len nəmel b̄esua; aGot tilav kuv tesua ale togon tipat. ³⁵⁻³⁶ Napəhaṽut eru arelis dasdas namisurhuwit len naut tesua ŋai; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.”††

³⁷ Beti ahai susur gail lousi ke, “Dereh tevisi a be, Nasub?” Isor var galit, isor kəta ke, “Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm b̄on ei. Avan tokad namətan eləboi b̄erisi.”

18

Na-sor-tuṽ-aŋ mai nəbatunau tous tabtab hən nanoran

¹ Beti aYesu ibol mai galit ke limassor tuṽ tabtab, nəlolit sateur na-sor-tuṽ-aŋ, letəgau gati. ² Ike, “Len nabiltivile sua ikad nəmatsistret samətahw len aGot, tonau ke nəvanuan gail lotovi ut kəmas. ³ Ale len nabiltivile enan ikad abatunau pəhaṽut togəm akis həni hən b̄eŋiri ke, ‘Gigol tinor hən ginau hən asike aenemi sagw b̄emədas ginau am.’ ⁴ Idareh, nəmatsistret emətahuni van vəbar toke, ‘Nəsamətahw len aGot, ale nəvanuan gail lovi ut kəmas hən ginau. ⁵ Be husur ke nəbatunau enan toŋir batriŋriŋ hən ginau, nupetəmas həni! Dereh nigol tinor hən hən asike b̄eŋir akis hən ginau van nimat.’ ” ⁶ Beti Nasub ike, “Mətesəsəloŋ hən nəsa nəmatsistret tosa tokele! ⁷ AGot dereh tigol tinor hən galit totabtabuh len galito, lotokai van həni len nalennəyal mai nalenmariug a? Dereh tevəlo hən b̄evi tarhət salito a? ⁸ Ao, nukel mai gamit ke dereh tigol nanoran hən galit tutut. Avil nəboŋ aNatun Nəvanuan b̄egəmai, dereh tisaḅ nadələmian len navile a p̄an o teḅuer?”

NaFarisi mai nəvanuan nətaks

⁹ AYesu ikel nəbol p̄usan egai mai galevis lotonau ke lotonor be lunau ke nəvanuan tile gail ləsavi natideh. Isor kəta ke, ¹⁰ “Nauluñan eru arovi məhat vi lan naholəvat todar vis naim siGot hən arbisor tuṽ. Gəlar togon evi Farisi, togon evi vanuan nətaks. ¹¹ NaFarisi eil, isor tuṽ van hən gai gabag ke, ‘Got, nosipa len gaiug husur ke ginau nəsasum̄an alat galenan, nəvanuan gail lotogəgəras hən ləbilav kuv nəvat, alat ləsanor, alat lotogol naitian tobūr kotov nəlahan, o suñan ategai am tovi nəvanuan nətaks. ¹² Nəsəhan vəharu len nawik p̄isi, noviol hən nahudhut tosua dan tosəŋavur notokade.’ ¹³ Avil togon tosor tuṽ, eil a tut, saləŋon ke tekəta vi məhat vi lan nəmav be len na-ləŋon-isa-an san isar batut, ike, ‘Got, gilolosa hən ginau, ruḅat nəsaan dan ginau notovi vanuan nəsaan!’

† 17:27: Hən naves 26-27, ris Gen 6.5-7.24 § 17:29: Nəsalfa evi nəvat toyəŋəŋ. Goləboi gəb̄isabi pəpadaŋ hən nəhab a Bu. ** 17:29: Hən naves 28-29, ris Gen 18.20-19.25 * 17:32: Gen 19.26 †† 17:35-36: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves 36 Nauluñan eru areum b̄onb̄on marireu; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.

¹⁴ Nukel mai gamit ke, atenan ivahim, nēsaan san imarūbat. Len nēhon aGot, atenan inor, savi naFarisi. Bathut avan ideh bīpatpat gai mēhat, dereh tegəm vi ut kēmas be ideh togol gai gabag tovi ut kēmas, aGot dereh teputsani.”

AYesu mai natuhtətai gail

(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)

¹⁵ Nēvanuan gail losēhar anatulit gail am van hən aYesu, hən bēriḡ navēlan len galito hən navoian bēgəm hən galito. Nəboḡ ahai susur gail lotorisi, losivoh len galito. ¹⁶ Be aYesu ekis galit gəmai, ike, “Mitidaḡ hən natuhtətai gail legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabēlan aGot evi silat lotosuḡnan galito. ¹⁷ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike bēhəhaḡur hən natohan pipihabēlan aGot hum natuhtətai, asike asike ēbis lan.”

Nauluḡnan toil a ḡo topul hən natite

(Mat 19.16-30; Mak 10.17-31)

¹⁸ Nauluḡnan sua toil a ḡo eus aYesu ke, “Hai pusan gotovoi, nimabe hən nēbīkad nēmauran vi sutuai?” ¹⁹ Ale aYesu isor vari ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Səkad avan ideh tovoi—aGot sēbon ḡai. ²⁰ Gaiug goləboi nakelean todaḡ gail lotoke: ‘Sagigol naitian toḡur kotov nēlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sagelibliboḡ—len nakotan am sageliboḡ, putsan atəmaḡ mai anaḡ len nənauan saḡ.’ ”* ²¹ Atenan ike, “Nəboḡ notovi tuhtətai vəbar daməḡai nugol natgalenan pisi.” ²² Nəboḡ aYesu tosəsəloḡ hən, ikel maii ke, “Natesual am gupar. Pūr hən natit pisi gotokade ale pəpəhuni mai naməsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəḡau gati ḡos gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.” ²³ Avil nəboḡ atenan tosəsəloḡ hən natgalenan, nələn isa husur ke topul hən natit tosəḡur.

²⁴ Nəboḡ aYesu tokəta van hən ike, “Idaḡ masuḡ hən alat lotopul hən natite ləḡevi lan natohan pipihabēlan aGot. ²⁵ Mətələboii ke idaḡ habat hən nəkamel bēbis tur len naburhunil səsod. Idaḡ səhori am hən nēvanuan topul hən natite bēbis len natohan pipihabēlan aGot.” ²⁶ Be alat lotosəsəloḡ hən natenan lousi ke, “Bīmaienən, ase tēbis lan? Səkad avan ideh bīkad nēmauran vi sutuai.” ²⁷ Ale aYesu ike, “Natideh nēvanuan todədas bīgole, aGot eləboi bīgole.” ²⁸ Ale aPita ike, “Geris, ginamit namtorih sinamit pisi tia hən namttohusur gaiug.” ²⁹ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nusor kitin mai gamit ke, avan ideh torih naim o asoan o aḡan gail o tata mai nana o anatun gail ḡos natohan pipihabēlan aGot, ³⁰ dereh tikad natgalen pisi tisəḡur tətəs am len nəboḡ eg ta daməḡai len navile a pan. Ale len nəboḡ bēgəmai len nəmav dereh tikad nēmauran vi sutuai.”

AYesu ikel tasi am ke dereh timat

(Mat 20.17-19; Mak 10.32-34)

³¹ AYesu esəhar tosəḡavur pisan toru san lutoh sēbolito, ale ikel mai galit ke, “Datovi mēhat vi Jerusalem, ale natit pisi ahai kelkel ur lototosi husur aNatun Nēvanuan, dereh lisarpoh. ³² Alatevis a Jerusalem leriḡi len navēlan alat ləsavi Ju. Dereh lisor vilesi, lisor mədasi, leḡulaii, ³³ lebilas habat hən ale ligol timat. Be len nəmariboḡ titor dereh tile mēhat tətəs.” ³⁴ Ahai susur gail ləsələboi natideh lan. Namilen esusuah dan galito gol ke ləsələboi nəsa aYesu tosor husuri.

Partimeus

(Mat 20.29-34; Mak 10.46-52)

³⁵ Nəboḡ aYesu tovan pəpadaḡ hən naut a Jeriko, ametḡesw sua ebətah gəḡarhəpīsal, enḡir nēvanuan gail hən nəvat. ³⁶ Nəboḡ tosəsəloḡ hən naluḡoh toḡot eus ke nəsa tovisi

* 18:20: Nəboḡ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlöl paḡpaḡ saḡ o naləḡonian saḡ ḡai. * 18:20: Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

enan. ³⁷ Galit lukel maii ke, “AYesu ta Nasaret satoyar van.” ³⁸ Ale ikai ke, “Yesu, aNatun siTevit†, nəlom̃ titaŋis ginau, gol tivoi hən ginau!” ³⁹ Ale alat lotoyar a m̃o losivoh lan hən bəmədau, ris tokai habat am ke, “ANatun siTevit, nəlom̃ titaŋis ginau, gol tivoi hən ginau!” ⁴⁰ Ŋa aYesu eil, ale ikel ke lesəhar atenan gəm həni. Nəboŋ togəm pəpadaŋ aYesu eusi ke, ⁴¹ “Guke nigol nəsə hən gaiug?” Ale ike, “Nasub̃, nuke nekəta.” ⁴² Ale aYesu isor maii ke, “Gekəta! Nadəlomian saŋ igol gumaur.” ⁴³ Vəha-sua ŋai ikad nakətaan ale ehusur aYesu, isal suh nəyalyalan siGot. Nəboŋ nəvanuan p̃isi lotorisi, galit am loputsan nahəsən aGot.

19

AYesu mai aSakias

¹ Beti aYesu ebis len naut a Jeriko ale iyar tur lan. ² Ikad auluŋan sual ei nahəsən aSakias; gai eil a m̃o hən nəvanuan nətaks gail ale epul hən nəvat mai natite. ³ Ike terisi ke aYesu ase, be husur toŋitol edədasi bathut ke naluṽoh lotoil kəkol hən gai. ⁴ Ŋa igam vi m̃o ale epəlau len nəhai sikaŋor* hən b̃eris aYesu, husur ke dereh tiyar van ei. ⁵ Ale nəboŋ aYesu tobar naut enan, ekəta vi məhat ale ikel maii ke, “Sakias, gimariŋ tutut. Daməŋai nimastoh len naim saŋ.” ⁶ Ŋa imariŋ vi pan tutut ale ike “Ivoi,” mai aYesu, ikemkem habat. ⁷ Nəvanuan p̃isi lotoris natenan loŋit nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Gai evi lohoim sinauluŋan nəsəan hən b̃itoh maii.” ⁸ Avil aSakias ile məhat, ikel mai aYesu ke, “Geris, Nasub̃, len nahudhut toru hən natit p̃isi sagw, gagai ŋai nulav nahudhut tesua mai naməsəl gail. Ale nəb̃egəras avan ideh hən nəb̃evənəh, dereh nisar gel vəhavat həni!” ⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Daməŋai nə-lav-kuvi-an dan nəsəan egəm bar naim egai. Bathut ategai am evi sua len nəpasusan siApraham. ¹⁰ Husur aNatun Nəvanuan egəm hən b̃idoŋ alat lotomasig, hən b̃ilav kuv galit dan nəsəan.”

*Nəbol p̃usan husur nəvat**(Mat 25.14-30)*

¹¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, aYesu ibol p̃usan, husur egəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem ale lunau ke natohan pipihəbələn aGot b̃evisi ta bogai.† ¹² Imagenan aYesu ike, “Auluŋan sua len nəbathudud toil a m̃o len nəkantri san eutaut hən b̃evi lan nəkantri sual a tut hən ab̃iltikiŋ ei b̃itabtabuh lan hən b̃etəlmam b̃egəm vi kiŋ hən naut san. ¹³ Ale ekis naslev lotovi uluŋan tosəŋavur gəmai, ilav namina‡ tosəŋavur mai galit ṽisusua, ike, ‘Məteum len nəvat galenan vir natəlmaman sagw.’ ¹⁴ Be alat len nəkantri san lomətahun buni ale losul galit galevis a tahw həni hən ləb̃ikel mai nab̃iltikiŋ ke, ‘Namtsaləŋon ategai hən b̃evi kiŋ sinamito.’ ¹⁵ Naut kəmas, egəm vi kiŋ ale nəboŋ totəlmam episul hən alatenan gai tolav nəvat mai galit ke legəmai. Ike teləboi nəvat lotosəhori len nəvat tolav mai galito. ¹⁶ Esua toil a m̃o egəm ike, ‘Nasub̃, namina saŋ episan esəŋavur am.’ ¹⁷ Ale ikel maii ke, ‘Nauman saŋ ikab, govi naslev tovoi! Husur ke gotodaŋ len natenan tokəkereh, dereh gekətkəta təban nab̃iltivile tesəŋavur.’ ¹⁸ Beti sual am egəm ale ike, ‘Nasub̃ namina saŋ episan erim am.’ ¹⁹ Ŋa nakiŋ ikel maii ke, ‘Gaiug, dereh gekətkəta təban nab̃iltivile terim.’ ²⁰ Beti naslev tile am egəm ale ike, ‘Nasub̃, namina saŋ bogai; noruŋ gole len natuhtaol hən nəb̃esusuan buni. ²¹ Nomətahw len gaiug husur gutaltal, nəkaduŋ ehəhaiṽ, gulav kuv nəsə gəsariŋi, gotətariv nəsə gəsəməbule.’ ²² Nakiŋ isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa! Len nasoruan saŋ gotomadhakele, neṽusan gaiug hən nəsabən saŋ. Gaiug

† 18:38: AYesu savi anatun matmat aTevit be ehusur nəpasusan siTevit. * 19:4: Nəhai sikaŋor ehun nəbaŋ be goləboi gəb̃ihan nəvite. † 19:11: NaJu gail lunau ke aKristo salito dereh tegəm vi kiŋ hən b̃ilav namilen aTevit tovi kiŋ ta situai. Ale nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem lunau ke dereh gai tegəm vi kiŋ ale dereh gai tehut alat a Rom dan naut a Israel. ‡ 19:13: Namina evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən nauman hən nahəbati totor.

gukele ke nudaŋ taltal, nəkadugw ehəhaiw, nulav kuv nəsa nəsarini mai notətariv nəsa nəsamabule. ²³ Bimaienən, husur nəsa gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar hən ke nəboŋ nototəlmam nətəlav nəvat enən mai naintəres han?”[§] ²⁴ Ale ikel mai alat lotoil təban ke, ‘Lav kuv namina dani ale lavi mai atenan tokad namina tosəŋavur.’ ²⁵ Ris lotoke, ‘Nasub, gai ikad namina tosəŋavur tia!’ ²⁶ Isor var galit ke, ‘Nukel mai gamit ke, nəvanuan p̄isi lotoum tovoi len nəsa lotokade, dereh nilav natit am mai galito, avil avan ideh tomidol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade dani. ²⁷ Be galen p̄isi lotovi enemi sagw gail, lotomətahun ginau notovi kiŋ salito, səhar galit gəmai, ta bubun galit len nəhogw!’ ”

AYesu eḅis len naut a Jerusalem

(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19)

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienən tonon, iyar tab vi məhat vi Jerusalem. ²⁹ Nəboŋ tovan pəpadaŋ hən natuhvile eru, a Petfas mai a Petani, len naut lotokisi hən Naṽehuh Oliv, esəvat ahai susur eru, ³⁰ ike, “Mərevi lan navile ea topat a m̄o. Nəboŋ mərbēḅis lan dereh mirisaḅ natuhtonki totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḅati ale səhari gəmai. ³¹ Avan ideh ḅeus gamər ke, ‘Məroruḅati hən nəsa?’ mirikele ŋai ke, ‘Nasub timaskade.’ ” ³² Nəboŋ aYesu tosəvat gəlar tonon, aruvan ale arusaḅ natit p̄isi hun aYesu tokele. ³³ Nəboŋ artosah ruḅat natuhtonki enən, amahean gail lous gəlar ke, “Məroruḅati hən nəsa?” ³⁴ Ale arusor var galit ke, “Nasub timaskade.” ³⁵ Beti arosəhari van hən aYesu, aroḅir hən nahurabat səlaru len natuhtonki ale arugol aYesu ebətah səŋavuti. ³⁶ Len nəvanan san, luṽolsan nahurabat salit gail meḅp̄isal. ³⁷ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut naḅisal tovi pan len Naṽehuh Oliv, naluṽoh hən ahai susur gail kavkav, len nahəhaṽuran salito, lotuḅat kai, putsan nahəsən aGot habat husur namerikel p̄isi lotorisi tia. ³⁸ Lukai ke,

“Got igol ivoi hən atenan, nakiŋ togəm
len nahəsən Nasub aGot!”*

Natəḅmat len nəmav

mai nalotuan tivan hən aGot toyalyal buni!”

³⁹ Be naFarisi galevis len naluṽoh lusor mai aYesu ke, “Hai p̄usan, kai tas ahai susur saḅ gail!” ⁴⁰ Ris aYesu tosor var galit ke, “Nukel mai gamito, naut taḅut hən galito, nəvat galegai lətəkai.”

AYesu itaŋis naut a Jerusalem

⁴¹ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, toris nabiltivile enən, itaŋisi ⁴² ale ike, “Ivoi am ke gamit məttaləboi nəsa təlav natəḅmat mai gamito nəboŋ daməŋai, be aoa, esusuah dan gamito. ⁴³ Nəboŋ tosa dereh tegəm hən gamito. Len nəboŋ enən aenemi samit gail dereh lisah tuan nətan tisaḅsah vi məhat hən ḅipat kəkol hən nabiltivile samito, lidar vis gamito hən ləḅeil garu gol gamito. ⁴⁴ Ale ligol nabiltivile timasirsir, gamit mai anatumit mitimaienən. Ligol ke asike ikad nəvat ideh ḅepələh gat togon. Dereh timagenan husur mətsaris ləboi nəboŋ aGot togəm hən gamito.”

AYesu len naholəvat todar vis naim siGot

(Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22)

⁴⁵ Beti aYesu eḅis len naholəvat todar vis naim siGot ale etuḅat hut alat lotoḅur hən natit gail ei. ⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw tevi naim na-sor-tuṽan,’* avil mətugol ke egəm ‘naut susuah sinəvanuan vənṽənah gail!’ ”*

⁴⁷ AYesu eḅusan len nəboŋ p̄isi len naholəvat todar vis naim siGot. Aḅiltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail am, lohisi hən

§ 19:23: Naintəres evi nəvat, nəvat saḅ topasi nəboŋ topat tobəlav len nalulutar. * 19:38: Psa 118.25-26 * 19:46: Isa 56.7 * 19:46: Jer 7.11

læbigol ðimat. ⁴⁸ Be læsəsab naþisal hən læbigole, bathut nəvanuan þisi loləjon buni ke lesəsəloj həni.

20

Nədaŋan siYesu hən Na-il-a-ŋo-an
(*Mat 21.23-27; Mak 11.27-33*)

¹ Len nəboj sua, nəboj aYesu toŋusan nəvanuan gail len naholəvat todar vis naim siGot, mai tokel ur na-kel-uri-an tovoi, aþiltihai tutumav gail mai ahai þusan gail hən nalo mai alat lotoil a ŋo hən nəvanuan gail, loġəm həni. ² Lukel maii ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an egai mai gaiug?” ³ Isor var galit ke, “Neus gamit hən nausian sua bai. Kel mai ginau, ⁴ nəbaptaisan sijon, egəm len aGot len nəmav o len nəvanuan?” ⁵ Lusor vahvah mai galit gabag ke, “Datþike, ‘Egəm len aGot,’ dereh teus, ‘Husur nəsa mətsadəlomi?’ ⁶ Be datþike, ‘Nəvanuan,’ dereh nəvanuan þisi letubun gidato, husur lodəlomi ke aJon tovi ahai kelkel ur.” ⁷ ŋa lusor vari ke, “Namtsaləboi as tolav mai aJon.” ⁸ Ale aYesu ike, “Ginau am, asike nukel mai gamito ke na-il-a-ŋo-an sise topat len ginau hən nəbigol natgalenan.”

Alat lotorentem nəhol nakrep
(*Mat 21.33-46; Mak 12.1-12*)

⁹ Beti etubat kel nəbol þusan egai mai nəvanuan gail, ke: “Avan sua imabul nəhol nakrep* ale idaŋ həni van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən læbirentem, ale len nəyaran san gai ivan ebəlav. ¹⁰ Len nəboj nakrep tomen, esəvat naslev sua van hən alat lotorentem nəhol hən læbepəpəhun nakrep galevis tovi esan. Avil luŋasi, losəvati van, səlav natideh. ¹¹ ŋa amahean nəhol esəvat naslev sual am, be gai am lugol maien həni, luŋasi, lugol isa həni, ale losəvati van, səlav natideh. ¹² ŋa esəvat sual am tətəs ale luŋabuburi, lubar həni vivile. ¹³ Amahean ike, ‘Nigol nəsa? Nigol timaiegai ke: dereh nesəvat anatugw uluŋan notoləmas buni hən ke hum ma nahurulit bisa, ale læbigol þinor həni.’ ¹⁴ Be nəboj alatenan lotorisi, lusor utaut həni ke, ‘Atenan, nəboj atəman ðimat, gai tikad nəhol balai; datiparu buni hən datþikad nasugsugur san þisi!’ ¹⁵ ŋa lubar həni dan nəhol nakrep ale luparu buni.”

AYesu isor am ke, “Amahean nəhol dereh tigol nəsa hən galito? ¹⁶ Dereh tegəmai, tigol alat lotorentem nəhol limat, ale tilav nəhol nakrep enan mai ideh tile.” Nəboj nəvanuan gail lotosəsəloj hən natenan, luke, “Natenan satimaienan!” ¹⁷ Be aYesu ekəta inor van hən galito ale ike, “Þimaienan, namilen natosian egai topat len nəbe sua ta sutuai nəsa? “Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai egəm vi vat sua ŋai þələboi bigol naim þihav mai þinor.”*

¹⁸ Nəvanuan þisi læbiteh len nəvat enan, dereh limaburbur, mai avan ideh, nəvat biteh lan, dereh tipat dole.”*

¹⁹ Beti ahai þusan gail hən nalo mai aþiltihai tutumav gail ludas þisal hən læbitah gat aYesu len namityal enan ŋai bathut loləboii ke len nəbol þusan enan isor tas galito. Avil lomətahw len nəvanuan gail.

Ųur nətaks van hən aSisa
(*Mat 22.15-22; Mak 12.13-17*)

²⁰ Beti lokəta bunusi ale losəvat nəvanuan galevis lotogəراسi ke lotokitin hən læbisəb nəsaban len nasoran san hən læberinj len navəlan mai nədaŋan seuleRom tovi gavna. ²¹ Imagenan nəvanuan nagəgəراسan gail lousi ke, “Hai þusan, namtoləboii ke gaiug gotosor, gotoþusan tonor. Naŋide saŋ eþitoŋ van hən nəvanuan þisi, ideh satile, ale

* 20:9: Isa 5.1 * 20:17: Psa 118.22 * 20:18: Isa 8.14-15

goṽusan hən naṽisal siGot len nakitinan. ²² Inor hən datḅeṽur nətaks van hən aSisa ṁṁau a?” ²³ Avil aYesu ekəta ləboi na-sor-gərasī-an salito ale ikel mai galit ke, ²⁴ “ṽusan ginau hən natenarius* tesua. Nəhon mai nahəsan ase arupat lan?” Ale luke, “ASisa.” ²⁵ Ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa, ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.” ²⁶ Ale lodədas ləḅisab̄ nəsabān ideh len nasoran san ei len nəhon nəvanuan gail. Luṽaṽ len na-sor-vari-an san, ale ləsasor am.

*Na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəlahan
(Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)*

²⁷ NaSattiusi galevis (lotoke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer),* logəṁ hən aYesu. Lousi ²⁸ ke, “Hai ṽusan, aMoses itos ṁos gidato ke, auluṁan ideh, aṽan ḅimat be asoan ḅitoh mai anatun ḅeḅuer, atenan timaslah mai nəbatunau hən ḅikad anatun gail ṁos aṽan.* ²⁹ Ale boṽ sua ikad alatmiṽan lotoməlevru. Ahai a ṁo ilah mai aṽəhaṽut sua, be imat, anatun eḅuer. ³⁰ Aṽan tohusur ahai a ṁo ilah mai nəbatunau, ³¹ beti aṽan tohusuri am imaienan. Alatmiṽan lotoməlevru lumat maienan ṽisi, anatulit eḅuer. ³² Naməkot alitenan tu imat. ³³ Ale namtous gaiug ke, ḅimagenan, len na-le-məhat-an dan nəmatan, naṽəhaṽut enan dereh tevi asoan ase? Husur ke alatmiṽan lotoməlevru ṽisi lulah maii.” ³⁴ Ųa aYesu ikel mai galit ke, “Nəvanuan len navile a pan lulah mai ludaṁ hən nəlahan. ³⁵ Avil alat aGot totabtabuh len galit hən ləḅitoh vi sutuai, mai hən ləḅitoh len na-le-məhat-an dan nəmatan, galit, asike lulah, avan ideh asike idaṁ hən ləḅilah. ³⁶ Ale lodədas ləḅimat am, husur losuṁan aṽel gail, lovi anatun aGot gail bathut togol lotole məhat dan nəmatan. ³⁷ Be len nəḅolan husur nəhai topaṽ,* aMoses boh isor vəhoti ke, alat lotomat lule məhat dan nəmatan husur ekis Nasuḅ hən ‘aGot siApraham mai aGot seIsak mai aGot siJakop.’ ³⁸ Gai savi aGot silat lotomat be evi aGot silat lotomaur, husur len nabunusian siGot, galit ṽisi lumaur.” ³⁹ Ahai ṽusan galevis hən nalo lusor vari ke, “Gokitin ahai ṽusan!” ⁴⁰ Beti avan ideh sail ḅuri hən ḅeusi hən nausian ideh am.

*AKristo anatun aTevit ṁṁau a?
(Mat 22.41-46; Mak 12.35-37)*

⁴¹ Be aYesu eus galit ke, “Nəvanuan gail luke aKristo, aGot totabtabuh lan, evi anatun uluṁan siTevit mabe? ⁴² Husur aTevit, gai ikele len nalobulat hən Nəḅe gail ke:

“Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw ke,
“Gebətah tarhət len nəmatu sagw,

⁴³ vir nəḅeriṽ aenemi saṁ gail pipit narieṁ gəlaru
hən ləḅeṽi ut kəmas.”*
⁴⁴ Imaienan aTevit ḅekisi hən ‘aMasta,’ evi anatun mabe?”

*AYesu ikel ṽuli ke naṽivan isa
(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40)*

⁴⁵ Nəboṽ nəvanuan ṽisi lotosəsəloṽ, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, ⁴⁶ “Mətələləgau hən ahai ṽusan gail hən nalo. Loləmas hən ləḅiyaryar mai nahurabat tobəlbəlav lotosuni. Loləmas hən nəvanuan gail ləḅike, ‘Ivoi,’ mai galit len nəmaket, loləmas nəhai bətbətah tovoi ṽai len naim naḅonḅonan, mai loləmas hən ləḅebətah rivuh len nəhanan gail. ⁴⁷ Lulav kuv ṽis naim mai nasugsugur sibatunau pəḅəṽut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuṽ eḅəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaiēnan.”

* 20:24: Natenarius evi nakoin silat a Rom tovi nəvat hən nauman hən nəmariboṽ esua. * 20:27: Uman 23.8

* 20:28: Deu 25.5-6 * 20:37: Exo 3.1-6 * 20:43: Psa 110.1

21

*Naviolan sibatunau pəhañut**(Mak 12.41-44)*

¹ Nəboñ aYesu tokəmaienan tonon, eris alat lotokad natite nəboñ lotoriñ naviolan salito len nabokis hən nəvat len naim siGot. ² Beti eris nəbatunau naməsal sua toriñ natuhkoin eru artovi kopa. ³ Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau egai tovi məsal eviol səhor galit p̄isi. ⁴ Husur galit p̄isi loviol kinit naviolan gail dan tosoḅur lotopul həni, be dan tokəkereh topar, alitegai eviol hən natit p̄isi san hən ḅimaur lan.”

*Nagilen nəboñ ta tahw**(Mat 24.1-14; Mak 13.1-13)*

⁵ Nəboñ ahai susur san galevis lotosor husur naim siGot ke epəhas buni hən nəvat toḅilbil mai naviolan gail van hən aGot, aYesu ike, ⁶ “Natgalen məttorisi, dereh len nəboñ gail ləḅegəmai, asike ikad nəvat ideh ḅepələh gat togon, dereh limasirsir p̄isi.” ⁷ Ņa lousi ke, “Hai p̄usan, natgalenan levisi ḅais? Ale dereh tikad nəsa ḅeḅusan nəboñ hən natgalenan ləḅisarpoh?” ⁸ Isor var galit ke, “Mətelələgau ke avan ideh sategəras gamito hən məḅḅisab, husur dereh tisoḅur legəm len nahəsagw like, ‘Ginau boh aKristo!’ mai, ‘Pəpadañ nəboñ tegəmai!’ Samtehusur galito! ⁹ Nəboñ məḅḅesəsolon həni ke, ikad nəḅiltiḅalan gail mai nəḅalan tomətahun alat lotoil a ḅno, samtemətahw. Husur natgalenan limasvisi a ḅno, be nəboñ ləḅimadhavisi, savi nagilen sal.”

¹⁰ Beti ikel mai galit ke, “Naluḅoh hən nəvanuan naut sua dereh tiḅal mai naluḅoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiñ gail dereh liḅal mai nəvanuan sekiñ tile gail. ¹¹ Len naut tile gail dereh tikad nəḅiltidu gail, tipar hanian mai tikad navilesir gail. Dereh tikad natit ḅevisi, nəvanuan p̄isi ninelit ḅepil lan, mai natetətan toyalyal len nəmav. ¹² Avil a tahw hən natgalenan, galit dereh litah gat gamito, ale lemədas bun gamito. Dereh lilav gamit vi lan naim nəḅonḅonan mai naim nəḅanḅisian gail. Dereh lesəhar gamit vi lan nakiñ mai gavna gail sil nahəsagw. ¹³ Len nəboñ enan dereh tipat len gamito hən məḅḅikel kot na-kel-uri-an tovoi husur ginau. ¹⁴ Imaienan, mitinau səhoti ke samteutaut hən məḅḅisor gol gamit gabag. ¹⁵ Bathut dereh neviol mai gamito hən nasoran mai namitisau hən nənauan tokitin hən ke, aenemi samit gail ledədas ləḅisor var gamito o ləḅisor tas gamito. ¹⁶ Atəmamit, anamit, aḅamit gail, amaheamit gail mai nabubur samit gail am dereh leriñ gamit len navəlan aenemi samit gail. Dereh leriñ gamit galevis len nəmatan. ¹⁷ Nəvanuan p̄isi dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw. ¹⁸ Be nasivurumito dan navurumito asike imasig. ¹⁹ Len nə-dañ-ḅuri-an samito dereh mitikad nəmauran vi situai.

*Naut a Jerusalem timasirsir**(Mat 24.15-21; Mak 13.14-19)*

²⁰ “Be nəboñ məḅḅeris naut a Jerusalem, navəshəsoltia gail lotodar visi, len nəboñ enan dereh məteləḅoii ke pəpadañ timasirsir. ²¹ Beti alat lototoh len naut a Jutea, limasgam mətəhw dani vi lan naut tobañ ḅehuh. Ale alat lototoh len navile enan limasriñi, mai alat lotosuh marireu saleḅis lan. ²² Husur nəboñ galenan levi nəboñ hən nəpanismen, hən natit p̄isi natosian gail lotokele ləḅisarpoh.* ²³ Nulolosa hən alat ləḅetian mai alat ləḅevəhasus len nəboñ enan! Husur len naut egai dereh tikad na-ḅiltiḅon-isa-an mai nəlol pañpañ topansem nəvanuan galegai. ²⁴ Nabu nəḅalan gail lita bun galito həni, ale aenemi salit gail dereh libanḅis gat galit beti səhar galit vi tut vi lan nəkantri p̄isi. Ale nametḅos gail dereh lipal sar nəḅiltivile Jerusalem, il a ḅno həni van vəbar nəboñ salit ḅesib.

* 21:22: Hos 9.7

Nagəmaian siNatun Nəvanuan
(*Mat 24.29-31; Mak 13.24-27*)

²⁵ “Natit tiltile gail levisi hən namityal, nahəbati mai nañeso gail.* Len navile a pan, nəvanuan gail len nəkantri gail dereh lemətahw, ledədarñabu, nau tuhatuh hən nəwalan hən nətas mai nahəbasoduñ. ²⁶ Nəvanuan gail dereh nəlolit tiñonñon len namətahwan salit mai nə-vatvat-viri-an hən nəsa ñevisi len navile a pan. Husur nədañan gail len nəmav dereh lekurkur. ²⁷ Beti len nəboñ enan dereh leris aNatun Nəvanuan ñegəm len nəmavukasw, len nədañan mai nəyalyalan totibau.* ²⁸ Nəboñ natgalenan ləbetubat visi, mətəil gəgat tinor husur asike idareh nə-lav-kuvi-an samito dan nəmauran hən navile a pan, dereh tihav.”

Nəbol ñusan hən nəhai nafik
(*Mat 24.32-35; Mak 13.28-31*)

²⁹ Beti ikel nəbol ñusan mai galit ke: “Məteris nəhai nafik mai nəhai ñisi am. ³⁰ Nəboñ lotoduñoh, mətələboi mətberis ləboii ke nəboñ naut pudpud ñegəm pəpadañ. ³¹ Imagenan, nəboñ mətberis natgalenan ñewisvisi, mətələboii ke natohan pipihəbələn aGot satogəm pəpadañ. ³² Nukel nakitinan mai gamit ke, naur egai asike lumat vəbar natgalen ñisi ləbisarpoh. ³³ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig balai, avil nasoruan sagw asike imasig boñ ideh.

Məteuta!

³⁴ “Mətələləgau hən ke samtetərog, samtigol nañide tosa len natərogan mai samtinau masuñ hən nəmauran len navile a pan o nəboñ enan dereh tegəm ale mətəsəhoñut lan hum mətəbat len nəhai tata. ³⁵ Husur dereh tegəmai len galit ñisi lotosuh len navile a pan kavkav. ³⁶ Mətəhulahul tabtab, ale sor tuñ ke mətələboi mətbigam yav dan natgalen ñisi pəpadañ hən ñevisi, ale mətbeil len nəhon aNatun Nəvanuan.”

³⁷ Ña len nalennəyal ñisi aYesu eñusan len naholəvat todar vis naim siGot, be len mariug ivan vatoh len Nañehuh Oliv. ³⁸ Ale nəvanuan ñisi lulele dudulan soñilan hən ləbevi lan naholəvat todar vis naim siGot hən ləbesəsəloñ həni.

22

Ajutas eñur hən aYesu
(*Mat 26.1-16; Mak 14.1-11; Jon 11.45-53*)

¹ Len nəboñ enan Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, lotokisi hən nəPasova, egəm pəpadañ.* ² Abiltihai tutumav gail mai ahai ñusan gail hən nalo luke lisəñ nañisal ideh hən ləbigol aYesu ñimat, be savi len nəhon nəvanuan gail husur lomətahw len galito.

³ Beti aSetan eñis len ajutas lotokisi hən aIskariot, gai tovi sua len ahai susur lotovi 12. ⁴ Ale ajutas ivan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ñmo silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ñisor mai galit husur nañisal ideh hən ñeriñ aYesu len navələlito. ⁵ Lohəhañur masuñ ale ludañ hən ləbilav nəvat nasilva maii. ⁶ Ale ajutas idañ, beti idas ñisal hən ñeriñ aYesu len navələlito nəboñ naluñoh ləsətah maii.

NəPasova naməkot siYesu
(*Mat 26.17-25; Mak 14.12-21; Jon 13.21-30*)

⁷ Beti nəmariboñ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan egəmai. Len nəboñ enan lotutumav hən natuhsipsip hən nəPasova. ⁸ AYesu esəvat aPita mai aJon, ike, “Mirivan vautaht hən nəhanian hən nəPasova hən datbihani.” ⁹ Ale arousi ke, “Guke namreutaht hən a be?” ¹⁰ Isor var gəlar ke, “Nəboñ mərbeñis len nabiltivile, nauluñan sua topat

* 21:25: Isa 13.10; Eze 32.7; Jol 2.31 * 21:27: Dan 7.13; KelV 1.7 * 22:1: Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, alat lotovi ju lokisi hən NəPasova, nəboñ aGot togol ahai a ñmo gail ñisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel.

nābiliwai topul dereh tebubur mai gaməru. Mərehusuri vi lohoim tobis lan ¹¹ ale kel mai amahean naim ke, ‘Ahai p̄usan eusi ke: “Naruñ simetb̄os gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail lan.”’ ¹² Atenan teṽusan gaməru hən nābilituruñ tokad natit p̄isi dattoləṽoni. Məreutaut ei.” ¹³ Ņa aruvan, arusaḅ natit p̄isi hun tokel mai gəlaru, ale aroutaut hən nəPasova.

Nəhanan naməkot siNasuḅ
(Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; 1Kor 11.23-25)

¹⁴ Nəboṽ namityal hən nəhanan togəmai, aYesu ipat hən nətarhəgarin hən ḅihan. Ale ahai pispisul san gail luḅon maii. ¹⁵ Ale ikel mai galit ke, “Noləṽon buni tia ke nihan nəPasova egai mai gamito a tahw hən nəḅeləṽon ḅisa. ¹⁶ Husur nukel mai gamit ke, asike nuhani am vir nəsarpoḅan han len natohan pipihabəlan aGot.”

¹⁷ Nəboṽ tolav nābiliwai, tosipa həni, ike, “Mitolav nābiliwai egai ale pəpəhuni mai gamit gabag. ¹⁸ Husur nukel mai gamit ke, gagai van asike nomun tas nəwain† vir natohan pipihabəlan aGot ḅegəmai.”

¹⁹ Nəboṽ tolav nabəta, tosipa həni, eḅuri, beti ilavi mai galito, ike, “Egai nibegw notoviol həni m̄os gamito. Gol timaiegai hən mətḅinau gat tin hən ginau.”

²⁰ Len naṽide toḅitoṽ, nəboṽ lotohan tonəṽ ilav nābiliwai ike, “Egai nābiliwai hən nake-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw, nəda hagw ḅisel m̄os gamito len nəmatan sagw. ²¹ Be atenan ḅeriṽ ginau len navəlan aenemi sagw gail, navəlan atenan ipat len natev mai navəlagw.* ²² Husur aNatun Nəvanuan dereh tivan suñan aGot toriṽ gati tia,* avil atenan ḅeriṽ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.”* ²³ Beti lotuḅat usus gabag hən galito ke, ase len galit tigol natenan.

Ase etibau səhor galito

²⁴ Lotuḅat ṽitṽituh len galit gabag husur galit ta be etibau səhor galito. ²⁵ Ņa aYesu ikel mai galit ke, “Len navile a pan, nakiṽ hən nametḅos gail, lupatpat galit məhat len nədaṽan salito; ale nametḅos gail lokis alat lotoil a m̄o hən galito hən ‘Na-vi-tarhəte-an salito.’ ²⁶ Be gamit samtimaianan. Ideh len gamito totibau masuṽ, gai timasgəm suñan ahai a tahw. Ale ideh len gamito toil a m̄o, timasgəm suñan nəvanuan toum kəmas sinəvanuan tile. ²⁷ Husur ase etibau am, atenan tohan len natev, o atenan toum hən ḅilav nəhanian maii? Len nabunisian silat navile a pan evi atenan tohan len natev. Avil len gamito, evi ginau boh notoum kəmas samito. ²⁸ Gamit boh mətutah mai ginau akis, naut kəmas naḅisal sagw todaṽ nəboṽ nəvanuan gail lotomətahun ginau. ²⁹ Suñan aTəmagw tolav na-il-a-m̄o-an len natohan pipihabəlan mai ginau, imaianan, gagai nulavi mai gamito. ³⁰ Dereh mitihan, mətəmun len natev sagw len natohan pipihabəlagw ale mətəḅatah len nābilitihai bəḅəḅatah gail hən mətḅepəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael.

Ahai susur gail, nəmauran dereh tidəṽ len galito
(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Jon 13.36-38)

³¹ “Simon, Simon, geris, aSetan eus aGot hən ḅisaḅ gamito ke mətumabe, hum nauluñan hən nəhol todardar hən nəhad m̄os namisurhuwit ḅiteh tur lan, be nəsogsog p̄isi han ḅesuh. ³² Avil nusor tuṽ m̄os gaiug tia hən ke, nadəlomian sañ asike iteh. Ale nəboṽ gəḅipair təlman, gigol galit lotovi ahai susur gail am ke lidaṽ am.” ³³ Be aPita ikel maii ke, “Nasuḅ, noutaut hən nəḅitah mai gaiug van hən naim bəḅarjis mai nəmatan!”

† 22:18: Len naut egai, natosian ike naṽit nəhau (tovi naṽit nakrep), be namilen nəwain. * 22:21: Psa 41.9
* 22:22: Psa 22.2-19; Isa 53; Uman 2.22-24 * 22:22: Uman 1.18

³⁴ Ris aYesu tosor vari ke, “Nukel mai gaiug, Pita, natouluñan asike ekəkəraiko daməŋjai vəbar gəbikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”

³⁵ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nəboŋ notosəvat gamito, nəpaus, nəhad mai naributbut toʔuer, mətoñidol hən natideh a?” Ale lusor vari ke, “Ao.” ³⁶ Ikel mai galit ke, “Be gagai, atenan b̃ikad nəpaus timaspati mai tipat nəhad səsəŋon am. Ale asike b̃ikad nəbu nəbalan, timasʔur hən nahurabat naut susus san hən b̃evur b̃esua. ³⁷ Husur nukel mai gamit ke, natosian egai siGot timassarpoh len ginau ke, ‘Len nənauan salit loriŋi hum alat lotosa.’* Ale nəsa lototosi husur ginau egəm bar nəsarpoan han ta bogai.” ³⁸ Ŋa lukel maii ke, “Geris, Nasub, nəbu nəbalan toru!” Be gai ike, “Tinoŋ!”

Len Naʔehuh Oliv
(Mat 26.36-46; Mak 14.32-42)

³⁹ Beti aYesu evivile, ale iyar vi lan Naʔehuh Oliv hum naʔide san. Ahai susur san gail lohusuri. ⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan, ikel mai galit ke, “Mitoris tuʔ hən asike mət̃bitech len nəsaan totaltal ke mətehusuri.” ⁴¹ Ivan dan galito vəbar naut avan ideh b̃eləboi b̃etuʔ hən nəvat lan, etəŋedur, ale isor tuʔ. ⁴² Ike, “Ita, b̃evi naləŋonian sañ, lav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau. Avil nəsa gotoləŋoni tevisi, savi nəsa notoləŋoni.” ⁴³ Ale aŋel sua hən nəmav evisi həni ale igole idaŋ.† ⁴⁴ Len nənauan san mai nəlon totuhatur masuʔ, isor tuʔ habat van van napilal san etub̃ hun nəda toturtur len tan.

⁴⁵ Nəboŋ tole məhat dan na-sor-tuʔ-an, etəlmam van hən ahai susur gail ale isabi ke lotopat, nibelit eməhav husur nalolosaan. ⁴⁶ Ŋa ikel mai galit ke, “Imabe mətupat? Mitile məhat, sor tuʔ hən asike mət̃bitech len nəsaan totaltal ke mətehusuri!”

Lutah gat aYesu
(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.3-11)

⁴⁷ Nəboŋ tosorsor sal, naluʔoh sua egəmai. Ale aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, gai eil a ño. Egəm ben aYesu hən b̃esuñ nətarhon, ⁴⁸ avil aYesu eusi ke, “Jutas, gumabe? Gaiug gosuñ nətarhogw hən gəberiy ginau, aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi sagw gail a?”

⁴⁹ Nəboŋ alat lotohusur aYesu lotoris nəsa b̃evisi, luke, “Nasub, namtibal mai galito hən nəbu nəbalan a?” ⁵⁰ Beti galit sua itai naslev sebiltihai tutumav, ta kotov nədariŋan nəmatu. ⁵¹ Avil aYesu ike, “Mitinoŋ, samtimagenan!” Ale ibar nədariŋan, gole imaur. ⁵² Beti aYesu ikel mai abiltihai tutumav gail, alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot mai alat lotoil a ño hən naJu gail ke, “Imabe mətogəm, lav nəbu nəbalan mai nəbatw gail gəmai hən mət̃bitah gat ginau hum notovi vanuan nəbalan toke tibal mai alat lotoil a ño? ⁵³ Len nəmariboŋ p̃isi nutoh mai gamit len naholəvat todar vis naim siGot be mətsəbar ginau. Avil gagai evi namityal samito mai namityal hən nədaŋan hən nəmargobut.”

APita ike saləboi aYesu
(Mat 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Beti lutah gat aYesu, losəhari van vi lohoim sebiltihai tutumav. APita ehusur galit van, be səyar pəpadaŋ. ⁵⁵ Nəboŋ lototuŋ nəhab rivuh len naholəvat todar vis naim ale lototitileh b̃onb̃on, aPita ebətah, tah mai galito. ⁵⁶ Beti naslev təbarehreh erisi nəboŋ tobətah ale nəsalaluməan hən nəhab toñiasi. Ale ekəta mətaltal van həni, ike, “Ategai am itah mai atenan!” ⁵⁷ Avil aPita isor tasi ke, “Litegai, ginau notətan hən gai!” ⁵⁸ Beti sədareh ŋai togon torisi, ike, “Gaiug am, govi galit sua!” Avil aPita ike, “Aoa Tegai, savi ginau!” ⁵⁹ Ale husur nəhaua tosua tovan, sual am isor sabi, ike, “Ategai boh itah maii,

* 22:37: Isa 53.12 † 22:43: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 43-44 egai.

bathut gai am evi auleKalili.”⁶⁰ Avil aPita ike, “Tegai, notətan hən nəsa gotokele.” Vəhasua ŋai, nəboŋ tosor sal, natoulumən ekəkəraiko.⁶¹ Nasub̃ ipair, ekəta inor van hən aPita, ale aPita inau təlmam hən nasoruan siNasub̃ nəboŋ tokel maii ke, “A tahw hən natoulumən bəkəkəraiko daməŋai, gaiug dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau.”⁶² Ale aPita evivile, itaŋ lolosa masuṽ.

NəSanhitrin lukot hən aYesu
(*Mat 26.59-68; Mak 14.55-65; Jon 18.19-24*)

⁶³ Alat lotokətkəta kəkol hən aYesu lotubāt sor vilesi van, luṽasi, ṽasi, ṽasi van,⁶⁴ lubaŋis gat namətan ale loususi ke, “Sss Hai kelkel ur, ase toṽas gaiug?”⁶⁵ Ale lukel natit isoḅur am, losəvari vəsa tibatbat.

⁶⁶ Nəboŋ naut tolan nəSanhitrin luḅonḅon. Alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai p̃usan gail hən nalo lobətah len nəḅonḅonan enan. Ale losəhar aYesu van hən galito.⁶⁷ Luke, “Gəḅevi aKristo, aGot totabtabuh lan, kel mai ginamito.” Avil ikel mai galit ke, “Nəḅekəmaienan mai gamito, asike mətodəlom ginau,⁶⁸ ale nəḅeus gamito, asike mətusor var ginau.⁶⁹ Be gagai van aNatun Nəvanuan dereh tebətah len nəmatu siGot hən b̃ikad nədaŋan.”*⁷⁰ Galit p̃isi lousi ke, “Gaiug m̃au, aNatun aGot a?” Ale isor var galit ke, “Gamit mətuke ginau boh.”⁷¹ Beti luke, “Datsaləŋon avan ideh am hən b̃ikel ur nəsaan ategai tokele. Husur gidat səḅodato datosəsəloŋ həni len naburəŋon gabag!”

23

AYesu len nakotan sePilate
(*Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38*)

¹ Beti, naluṽoh kavkav hən nəSanhitrin lule məhat, səhari van hən aPilate.² Lotubāt sor tas aYesu, il hirhir lan ke, “Namtusab̃ ategai ke tosəhar suluṽ nəvanuan sinamit gail len naḅisal tosa. Ikai tas na-ṽur-nətaks-an van hən aSisa, mai gai ike tovi aKristo, aGot totabtabuh lan tovi a kiŋ sua.”³ ŋa aPilate eus aYesu ke, “Gaiug govi kiŋ seJu gail a?” Ale isor vari ke, “Gaiug boh gukele.”⁴ Beti aPilate ikel mai abiltihai tutumav gail mai naluṽoh gail ke, “Nusabi ke ategai səkad nəsaban.”⁵ Avil lutaltal ke, “Gai ipair hən nənauan sinəvanuan gail hən naḅusanan san len naut p̃isi a Jutea, gol loluṽoh ḅal taṽtaṽor. Etubāt a Kalili vəbar naut egai!”

AYesu len nəhon aHerot

⁶ Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ həni, eusi ke gai ḅevi auleKalili.⁷ Ale nəboŋ tosəsəloŋ ləboii ke aYesu totoh pipihabəlan aHerot Antipas, esəvati van hən aHerot, gai am totoh len naut a Jerusalem len nəboŋ enan.⁸ Nəboŋ aHerot toris aYesu ehəhaṽur masuṽ, husur sutuai eləŋoni tia ke terisi, bathut esəsəloŋ hən naholan tohusuri, ale ike teris aYesu ḅigol namerikel ideh.⁹ ŋa aHerot eusus nausian tosəḅur be aYesu sator vari.¹⁰ Ale abiltihai tutumav gail mai ahai p̃usan gail hən nalo, lusor idaŋ, lusor lol paŋpaŋ ke aYesu tosa.¹¹ Beti aHerot mai nasoltia san gail loŋit nəholit van həni hum gai tovi ut kəmas, lusor vilesi. Lukol nahurabat bilbil lan ale losəvati təlmam van hən aPilate.¹² Len nəboŋ enan ŋai aHerot mai aPilate gəlar gabag arogəm vi bubur beti. Husur sutuai arovi enemi səlar gabag.

AYesu len nəhon naluṽoh
(*Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39-19.16*)

¹³ Nəboŋ aPilate tokis abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o mai nəvanuan gail tonəŋ,¹⁴ ikel mai galit ke, “Mətosəhar ategai gəm hən ginau hum ke avan sua tosəhar suluṽ nəvanuan gail len naḅisal tosa. Nəboŋ notoususi len nəhomito, nəsəsəḅ nəsaan

* 22:69: Psa 110.1

ideh len ategai mættosor tasi, kel ke tosa. ¹⁵ AHerot am səsəb̃ nəsaaan ideh lan, husur aHerot esəvat təlmam həni gəm hən gidato. Ale imasil ke, ategai sagol natideh tonor hən b̃imat sile. ¹⁶⁻¹⁷ Imaienan, dereh nigol lebilas masuṽ həni ale teləboi b̃ivan.”* ¹⁸ Avil galit luḃon, kai habat ke, “Səhar ategai vi tut, aParappas tevivile m̃os ginamito!” ¹⁹ (Alat a Rom lutah gat a Parappas tia, bar həni len naim bəbaṅis sil togol nəvanuan lotoluṽoh, b̃al taṽtaṽor len nabiltivile hən ləbēmədas nəgavmen, mai igol avan sua imat.) ²⁰ APilate isor van hən galit tətəs am bathut ike teriṅ aYesu tivan. ²¹ Avil lukai habat van ke, “Timat! Timat len nəhai balbal!” ²² Len na-vəha-tor-an aPilate isor van hən galit ke, “Imabe? Igol nəsa tosa? Nəsəsəb̃ kas nəsaaan ideh lan tonor hən b̃imat sile. Imaienan dereh nigol ke lebilas masuṽ həni ale neriṅi tivan.” ²³ Avil lukai susumar husur aYesu ke timat len nəhai balbal, ale ludaṅ b̃ur aPilate. ²⁴ ŋa aPilate eriṅi ke tigol nəsa lotoləṅoni. ²⁵ Ale atenan lotousi, aParappas totoh len naim bəbaṅis sil togol nəbalan hən b̃emədas nəgavmen mai togol nəmatan, eriṅi evivile. Avil eriṅ aYesu len navəlalito hən ləb̃igol nəsa lotoləṅoni həni.

Luḃos gat aYesu len nəhai balbal

(*Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27*)

²⁶ Nəboṅ nasoltia gail lotosəhari van, lutah gat aSimon, auleSairin sua toyar marireu gəm vi lan naut a Jerusalem ale loriṅ nəhai balbal lan hən b̃ipati husur aYesu. ²⁷ Ale nəvanuan isoḃur masuṽ lohusuri. Galevis lotovi alatpəhaṽut lois, luṽosṽos nibelito, lutaṅisi. ²⁸ Be aYesu ipair van hən galit ke, “Tob̃taJerusalem gail, samtitaṅis ginau be mititaṅis gamit gabag mai anatumit gail. ²⁹ Husur len nəboṅ b̃egəmai nəvanuan gail dereh like, ‘AGot igol navoian van hən alatpəhaṽut lotobutoh, nəhad hən natətai gail ləsəpasus, mai nasus gail ləsavəhasus!’ ³⁰ Beti ‘dereh lisor mai nabiltiṽehuh gail ke, “Rus vi pan bar ginamito!” Lisor mai natuhṽehuh gail ke, “Kabut gol ginamito!”” * ³¹ Husur ke nəvanuan gail ləb̃igol natgalenan nəboṅ nəhai tomaur sal, nəsa b̃evisi nəboṅ nəhai b̃iṅod?”†

³² Ikad nauluṽan eru, artob̃ur kotov nalo silat aRom, ale losəhar gəlaru van hən ləb̃igol arb̃imat mai aYesu. ³³ ŋa nəboṅ lotobar naut lotokisi hən Nabəlashukadhutəmat, loriṅi itahətah len nəhai balbal ei, gai mai nauluṽan eru artosa, esua len nəmatu san, togon len nəmair. ³⁴ AYesu ike, “Ita, gerub̃at nəsaaan egai dan galito, husur ləsələboi nəsa lotogole.”‡ Beti lubar hən nəvat hən ləb̃isəbi ke as tikad nahurabat san gail.* ³⁵ Nəvanuan gail loil, lokəta bunusi. Ale nəvanuan totibau salit gail lob̃it nabuṅolit van hən aYesu, lusor vilesi. Luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail; b̃evi aKristo siGot, aGot totabtabuh lan, tilav kuv gai gabag!” ³⁶ Nasoltia gail am lusor vilesi, logəm pəpadaṅ, lav navinika§ van həni.* ³⁷ Luke, “Gəb̃evi kiṅ seJu gail, lav kuv gaiug səb̃om̃!” ³⁸ Ale ikad natosian sua a məhat həni toke, “AKiṅ seJu gail bogai.”

³⁹ Gəlar sua, tovi uluṽan tosa totahətah ei, isor mədasi ke, “Gaiug gəsavi aKristo aGot totabtabuh lan a? Mjəə! Təmagenan, gilav kuv gaiug gabag, ale lav kuv ginamər am!” ⁴⁰ Be togon isor lan ke, “Gəsamətahw len aGot a? Ivoi ke gemətahw husur nəpanismen saṽ eṽitoṽ hən esan. ⁴¹ Ale gidaru darupanis inor husur darukad nəpanismen tonor hən nəsa dartogole, be ategai, gai sagol natideh tosa.” ⁴² Ale ike, “Yesu, nau gat ginau nəboṅ gəb̃egəm vi kiṅ.” ⁴³ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməṅai dereh gitoh mai ginau len naut nahəhaṽuran tovi Paratais.”

* 23:16-17: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves 17 Len nəhanan enan APilate timasriṅ nəvanuan sua tobaṅis gati a m̃o tevivile. * 23:30: Hos 10.8 † 23:31: Namilen ke ləb̃igol natgalenan hən aYesu, dereh ligol isa vəsa səhori hən galit tile. ‡ 23:34: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: aYesu ike, “Ita, rub̃at nəsaaan egai dan galito husur ləsələboi nəsa lotogole.” * 23:34: Psa 22.18 § 23:36: Navinika evi nəwain tomatu van vakon.

* 23:36: Psa 69.21

Nəmatan siYesu
(*Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30*)

⁴⁴ Pəpadaŋ hən natubliəl nəmargobut ikabut gol p̄is naut kavkav vəbar namityal totor ut mədau, ⁴⁵ husur nəyal satun am. Ale nəbiltikaliko topəpehun naim siGot emətar len nahudhut eru.* ⁴⁶ Beti aYesu ikai habat ke, “Ita, gagai noriŋ nanunugw len navəlañ.” Nəboŋ tokəmaienan tononŋ, eməsol, imat.*

⁴⁷ Nəboŋ nasenturion toris nəsa tovisi, isor sal suh aGot, ike, “Kitin ategai evi nəvanuan tonor bogai!” ⁴⁸ Naluṽoh luḃon hən ləḃəkəta ris nəsa tovisi. Nəboŋ lotorisi, len natəlmaman salito lulolosa, len nalolosaan salito lotuh nəmabulito. ⁴⁹ Ale galit p̄isi lotoləboi bun aYesu, loil a tut mai alatpəhaṽut lotohusuri a Kalili, loris p̄is natgalenan.*

Nətavunan siYesu
(*Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42*)

⁵⁰ Ikad naluṽan sua, nahəsan aJosef tovi Sanhitrin sua, tovoi mai tonor. ⁵¹ (Gai sədañ mai nəSanhitrin, len nəsa lotoutaut həni mai lotogole.) Evi uleArimatea, navile sua len naut a Jutea, totoh vir natohan pipihəḃəlan aGot. ⁵² Ivan hən aPilate ale eus niben aYesu. ⁵³ Beti ipat kuvi vi pan, ruŋ gole len nəkaliko tovi linen ale riŋi len nəḃurhuvat nəmatan lotota p̄uḃuli tia. Ləsətavun avan ideh len nəḃur enan sal. ⁵⁴ Ale evi Nəboŋ Nautautan, nəSappat pəpadaŋ ḃetuḃat**. ⁵⁵ Alatpəhaṽut, lototah mai aYesu a Kalili, lohusur aJosef ale loris nəḃurhuvat nəmatan mai naṽide toriŋ niben topəlah lan. ⁵⁶ Beti luvahim, loutaut hən natit tokad nəḃon tosusau mai nəhai pəhas gail ṃos niben.

Ale len nəSappat luŋavŋav husur nalo siMoses.*

24

Na-le-məhat-an dan nəmatan
(*Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10*)

¹ Len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* dudulan soṃilan, alatpəhaṽut lovi lan nəḃurhuvat nəmatan, lutariv natit tosusau lotoutaut hən gail tia. ² Lusaḃ nəvat nəḃopita torib tia dan nəḃur nəmatan ³ avil nəboŋ lotob̄is, ləsəsaḃ niben Nasuḃ aYesu. ⁴ Nəboŋ lotonau tətən hən natenan sal, be losəhoṽut len naluṽan toru artoil ben galito, artosun nahurabat tokabkabil. ⁵ Ninelit epil vəsa, ale lotəŋedur kəta vi pan be gəlaru arukel mai galit ke, “Mətudonŋ mab hən avan tomaur len naut silat lotomat? ⁶ Atenan satoh gegai, avil aGot igol ile məhat tia! Mitinau təlmam hən nəboŋ totoh len naut a Kalili sal, ⁷ tokel mai gamit ke, ‘Nəvanuan gail limasriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail, ale gai timastahətah len nəhai balbal, ale len nəmariboŋ totor timasle məhat tətəs.’”* ⁸ Beti lunau təlmam hən nasoruan san, ⁹ ale nəboŋ lototəlmam dan nəḃurhuvat nəmatan, lukel p̄is natgalenan mai Tosəŋavur Pisan Tosua mai ahai susur tile gail am. ¹⁰ Alatpəhaṽut galenan lotokəmaienan mai ahai pispisul gail: lovi aMeri ta Maktala, aJoanna, aMeri anan aJemes mai alat lototah mai galito. ¹¹ Avil ahai pispisul gail ləsədəlom nasoruan enan husur lunau ke səkad namilen. ¹² Be aPita ile məhat, igam vi lan nəḃurhuvat nəmatan. Nəboŋ toḃetḃet hən ḃəkəta vi lan ḃurhuvat, eris nəkaliko nalinen gail ŋai, ale ivahim, iḃaŋ len nəsa tovisi.

Naḃisal vi Emmaus
(*Mak 16.12-13*)

* 23:45: Exo 26.31-33 * 23:46: Psa 31.5 * 23:49: Psa 38.11 ** 23:54: Evi naut mədau, pəpadaŋ hən namityal ḃimasur. * 23:56: Exo 20.10; Deu 5.14 * 24:1: NəSappat seJu gail etuḃat len naFraite nəboŋ namityal tomasur, ale inonŋ len nəSarete nəboŋ namityal tomasur. Gol ke nəmariboŋ metəkav hən nawik evi Sade. * 24:7: Luk 9.22, 17.25, 18.31-33

¹³ Len nēmaribon enan ηai ikad galit eru artovi lan navile lotokisi hēn Emmaus, nakilomita han tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.[†] ¹⁴ Gēlaru arusorsor mai gēlar gabag husur natit p̄isi tovisi tia. ¹⁵ Nēbon artosorsor mai artohol husur natgalenan, aYesu m̄au egēm, itah mai gēlaru len nēyaran sēlaru. ¹⁶ Be aGot igol arsakēta lēboii. ¹⁷ Ale eus gēlar ke, “Len nasoruan samēru nēbon mērtoyar van, mēruhol husur nēsa?” Ale aroil ei, len nalolosaan arusar batut. ¹⁸ Beti gēlar sua, nahēsan aKleopas isor vari ke, “Len nametbōs p̄isi a Jerusalem, gaiug sēbōm̄ gēsalēboii nēsa tovisi ei len nēbon galeg a?” ¹⁹ Eus gēlar ke, “Nēsa gail?” Arusor vari ke, “Natgalenan husur aYesu ta Nasaret, auluṃan sua tovi hai kelkel ur today len nagolean mai nasoruan len nēhon aGot mai nēvanuan gail p̄isi. ²⁰ Beti abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o sidato, lorin̄i len navēlan alat a Rom hēn lēberin̄ nēmatan lan, ale lugol itahētah len nēhai balbal. ²¹ Avil a m̄o namtuvatvat viri ke, tovi atenan b̄ilav kuv a Israel dan alat lototēgau gat gidato. Be savi natenan ηai, damēηai evi nēmaribon totor togam gol natgalenan tovisi tia. ²² Ale sual am, alatpēhaṽut sinamit galevis lugol namtosēhoṽut. Damēη dudulan soṃilan lovi lan nabur nēmatan ²³ ale nēbon lēsēsāb niben, lotēlmam, luke lotoris na-kēta-risi-an sual ei ke, aṃel artoke aYesu tomaur tia. ²⁴ Beti galit galevis lototah mai ginamito, lovi lan nabur nēmatan ale lusābi hum alatpēhaṽut lotokele, avil gai, lēsarisi.” ²⁵ AYesu ikel mai gēlar ke, “Nēkadumir iṽonṽon. Idaṃ hēn mērbēdēlom p̄is nēsa ahai kelkel ur gail lotokele. ²⁶ Evi nalēṃonian siGot ke aKristo imaslēṃon isa vēsa m̄os natgalenan, beti b̄is len nēyalyalan san.” ²⁷ Beti tubat len aMoses mai ahai kelkel ur gail p̄isi, isor vahvah mai gēlaru, kel natit p̄isi husur gai gabag topat len natosian siGot kavkav.

²⁸ Nēbon lotoyar gēm pēpadaṃ hēn navile artovan hēni, aYesu iyar suṃan b̄ivan am. ²⁹ Be arutaltal hēni ke, “Giṽoh mai ginamēru husur naut igomgom mai namityal imasur tia.” Ale eb̄is lohoim hēn b̄itoh mai gēlaru.

³⁰ Nēbon topat hēn nētarhēgarin hēn b̄ihan mai gēlaru len natev, ilav nabēta, esipa hēni, eb̄uri ale ilavi mai gēlaru. ³¹ Vēha-sua ηai namētalar esēṃav, aroris lēboii. Beti iyav dan gēlaru. ³² Arousus gēlar gabag ke, “Imabe nēlodar imavuhos nēbon tosor mai gidaru metp̄isal, tosor vahvah hēn natosian siGot mai gidaru?” ³³ Ņa len namityal enan ηai arule mēhat, arotēlmam vi Jerusalem. Arusāb Tosēṃavur Pisan Tosua lotobōnbon mai alat lototah mai galito, ³⁴ lotoke tokitin ke Nasub̄ tole mēhat mai tovisi hēn aSimon. ³⁵ Beti gēlaru arukel ur nēsa tovisi metp̄isal mai na-ris-lēboii-an sēlaru nēbon aYesu tobur nabēta.

AYesu evisi hēn ahai susur gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

³⁶ Nēbon artohol husur natgalenan sal, aYesu evisi, eil rivuh len galito ale ikel mai galit ke, “Nēlomit tikad natēmat.” ³⁷ Be losēhoṽut, ninelit epil, lunau ke lotoris nanunun. ³⁸ Beti ikel mai galit ke, “Mētōmētahw hēn nēsa? Imabe nēlomit euri ke notomaur tētas? ³⁹ Mēteris navēlagw mai nariēgw gēlaru; ginau bogai! Bar ginau hēn mētbelēboi ginau, husur nanunun ideh sēkad nabēlasehw mai navisoh suṃan ginau notokade.”

⁴⁰ Nēbon tokēmaianan tonōṃ eṽusan galit hēn navēlan mai narien gēlaru. ⁴¹ Len nakemkeman mai nēmaṃmaṃan salito nēlolit euri sal ale ike, “Mētukad nēhanian ideh geg a?” ⁴² Ņa lulav nahudhuieh lotolēṃasi maii, ⁴³ ale ilavi, ihani len nēholito.

Nasoruan namēkot siYesu husur nauman

⁴⁴ Beti ikel mai galit ke, “Egai nēsa notokele mai gamit tia nēbon nototoh mai gamit sal ke, natit p̄isi lototosi husur ginau len nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail mai nēbē

[†] 24:13: Nasoruan ta Kris ike naut a Emmaus nēstatia han tovi 60 a tut dan naut a Jerusalem, nēstatia evi nabēlavan tokad 187 mita lan. Namilen ke naut a Emmaus ipat nakilomita tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.

gail limassarpoḥ.”⁴⁵ Beti esəḡav hən nənauan salit hən ləbēləboi natosian siGot. ⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian ekəmaiegai ke: AKristo, aGot totabtabuh lan, timasləḡon tisa vəsa ale le məhat dan nəmatan len nəmariboḡ titor.*⁴⁷ Ale len nahəsan dereh nəvanuan gail likel ur nəpairan dan nəsaan m̃os narubātian dan nəsaan van hən naluḡoh hən nametb̃os gail p̃isi, tubat a Jerusalem. ⁴⁸ Gamit mətoris natgalenan, mitia kel ur nəsa məttorisi mai nəvanuan gail. ⁴⁹ Məteris, nosəvat nəsa aTəmagw tokel gati van hən gamito, be gamit mititoh len nabiltivile vir aGot b̃ikol nədaḡan hən nəyalyalan len gamito hum nahurabat.”*

AYesu evi məhat
(Mak 16.19-20; Uman 1.9-11)

⁵⁰ Beti esəhar galit vəbar naut a Petani, ale isah hən navəlan vi məhat, eus aGot hən b̃igol navoian van hən galito. ⁵¹ Nəboḡ tosorsor sal eriḡ galito ale aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav. ⁵² Ŋa lulotu həni beti lotəlmam vi Jerusalem, lukemkem masuḡ. ⁵³ Ale lutoh tin len naholəvat todar vis naim siGot, lusor sal suh tabtab hən aGot.

* 24:46: Isa 53; Hos 6.2 * 24:49: Uman 1.4-5

Jon

Na-kel-uri-an tovoi aJon totesi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aJon tovi esua len ahai susur tosəjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri ke aYesu tovi aNatun uluñan aGot tosua səbon, ale evi tarhət sinəvanuan gail hən ləberin nəlolit bidañ lan, ləbikad nadəlomian lan.

AJon itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi aYesu, alat lotoke linau ləboi nəsa tokele husur gai.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AJon ikel ur namerikel gail aYesu togole, mai naņusanan gail tokel uri ke tovi aNatun aGot.

Nalobulat ehusur as galito?

Ehusur aYesu, ehusur aTəman, ehusur aNunun. Ehusur aYesu toņusan aTəman hən nəvanuan gail, ehusur aNunun toviol hən nəmauran len nəsa aYesu togole mai tokele. Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 26 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

AJon ike totos nalobulat egai “hən mətbedəlomi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətberin nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mət bikad nəmauran len nahəsan” (Jon 20.30-31). AJon ekis aYesu hən aSoruan ale ikel uri ke itah mai aGot tia len natubatan nəboñ togol natit pisi. Ikel uri ke aSoruan evi Got. Ale len nalobulat egai aYesu ikel vəha-səbur həni ke “Ginau novi.” Lumaiegai ke: “Ginau novi bəta hən nəmauran” (6.35); “Ginau novi nañial hən navile a pan” (8.12); “Ginau novi bopita” (10.7); “Ginau novi vanuan nasipsip tovoi” (10.11); “Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan” (11.25); “Ginau novi pisal, novi kitinan, novi mauran” (14.6) mai “Ginau novi bathuhau nakrep tin” (15.1, 5). Nəboñ tokəmaianan ehum toke tovi Got, ale ikel kot natenan nəboñ toke, “novi ginau notovi ginau” (8.24) ale nəboñ toke, “a tahw hən aApraham tovisi, novi ginau notovi ginau” (8.58). Len nañide tomaien an ikel vəhoti ke tovi Got, natubatan san ebuer, nanoñan san ebuer.

1) AYesu ase? (1.1-18)

2) AJon Baptais eutaut hən nəvanuan gail mōs nagəmaian seKristo (1.19-34)

3) AYesu etubat hən nauman san (1.35-51)

4) Nauman siYesu len nəhən nəvanuan gail (2.1-12.50)

5) Nəsa aYesu togole mai toņusan həni pəpadañ hən naut a Jerusalem (13.1-17.26)

6) Lutah gat aYesu, lukot həni (18.1-19.16)

7) Nəmatan siYesu mai nətavunian san (19.17-42)

8) Na-le-məhat-an siYesu, ale evisi hən ahai susur san gail (20.1-10)

9) AYesu evisi naməkot len naut a Kalili (20.11-21.25)

Nasoruan egəm vi vanuan, aYesu

¹ Len natubatan naSoruan itoh tia, ale aSoruan itah mai aGot, aSoruan enan evi Got.

² Atenan itah mai aGot len natubatan. ³ Len atenan aGot igol natit pisi tovisi. Atenan tabuer, asike təkad natideh. ⁴ Gai evi nəkadun nəmauran, ale nəmauran enan evi nañial sinəvanuan gail. ⁵ Nañial satomial van sal len nəmargobut be nəmargobut sasəhori.

⁶ Auluṃan sua egəmai, aGot tosevati, nahəsan aJon.* ⁷ Atenan egəm hum nasor-ləboii-an hən bikel vəhot nakitinan husur naṃial, hən nəvanuan p̄isi ləbedəlom napisulan tokele. ⁸ Gai gabag savi ṃial, be egəm hən bikel vəhot nakitinan husur naṃial. ⁹ ASoruan egaii togəm hən navile a pan, gai evi naṃial kitin toṃias nəvanuan p̄isi.

¹⁰ Len gai aGot igol navile a pan tovisi. ASoruan itoh len navile a pan avil navile a pan ləsakəta ləboii. ¹¹ Egəm hən nəvanuan gail lotovi esan matmat, avil esan gail lomətahuni. ¹² Be galit p̄isi lotohəhəvur hən, lotoriṅ nəlolit len nahəsan, eviol mai galit maiegai ke: evi len galito hən ləbegəm vi natun aGot gail. ¹³ Nəvanuan ideh səpas galito, ləsavisi husur na-ləṅon-buni-an sinəvanuan o husur nənauan seuluṃan, avil nəpasian salit egəm len aGot.

¹⁴ ASoruan beti egəm vi vanuan, itoh mai gidato. Datoris nəyalyalan san, nəyalyalan aSoruan tokade, husur tosua ṅai, togəm len aTata. Epul hən navoian toviol kəmas hən, epul hən nakitinan. ¹⁵ AJon ikel vəhot nakitinan husuri, ikai ke, “Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Gai begəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’”

¹⁶ Husur napulan hən navoian san, eviol kəmas hən navoian mai gidato. Ale len navoian san, eviol, eviol, eviol tabtab mai gadito. ¹⁷ Bathut len aMoses, aGot eviol hən nalo, avil len aYesu, aGot eviol kəmas hən navoian mai nakitinan mai gidato. ¹⁸ Avan ideh saris aGot boṅ ideh. ANatun səbon ṅai tosua, tovi Got, gai totoh tin mai aTata, gai eris aGot, isor vəsvəsaii.

*AJon ike savi aKristo, aGot totabtabuh lan
(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)*

¹⁹ NaJu gail a Jerusalem losəvat ahai tutumav gail mai galevis len nahəmar aLevi mai naFarisi gail hən ləbeus aJon ke, “Gaiug ase?” Ale egai evi na-kel-koti-an siJon. ²⁰ Ikel vəhoti, satətas gole, ikel vəhoti ke, “Ginau nəsavi aKristo, aGot totabtabuh lan.” ²¹ Ņa lousi ke, “Ase gaiug? AElijah la?” Ale ike, “Aoa, nəsavi gai.” Luke, “Govi ahai kelkel ur a?” Isor var galit ke, “Ao.”* ²² Beti lousi ke, “Gaiug ase? Gikel koti mai ginamit hən namtbikel mai alat lotosəvat ginamito. Gaiug gikel nəsa husur gaiug?”

²³ AJon isor var galito hum ahai kelkel ur, aIsaiah ta sutuai toke, “Novi nadoldol tokai len naut masmas tobəbesw ke, ‘Gol naṃisal tinor ṃos Nasub!’”*

²⁴ Beti naFarisi gail naJu lotosəvat galit gəmai, ²⁵ lousi ke, “Asike gəbevi aKristo, asike gəbevi aElijah, asike gəbevi aHai kelkel ur, imabe gubaptais hən nəvanuan gail?”

²⁶ AJon isor var galit ke, “Ginau nubaptais hən nəwai, be ikad sua toil ben gamito, məsakəta ləboii. ²⁷ Gai toyar a tahw hən ginau, ginau nəsanor kasi hən nəbisah ruḃat nəhau hən naributbut san.”† ²⁸ Len nəboṅ enan aJon ibapbaptais hən nəvanuan gail len naut a Petani, tarhəwisel Jortan.

AYesu, natuhsipsip siGot

²⁹ Pelan han, aJon eris aYesu toyaryar gəmai ale ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bilav kuv nəsaan sinavile a pan.‡ ³⁰ Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Dereh avan sua tegəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’ ³¹ Ginau nəsakəta ləboii, avil nogəm, nubaptais hən nəwai hən nəbigol aIsrael ləbeləboii.”§

³²⁻³³ Beti aJon ikel koti ke, “Nəsakəta ləboi ategai, avil atenan tosəvat ginau hən nəbibaptais hən nəwai, ikel mai ginau ke, ‘Nəboṅ gəberis aNunugw bevi pan, bitoh tin len avan sua, avan enan dereh tibaptais hən nəvanuan gail hən aNunun aGot.’ Beti

* 1:6: Jon 1.19-36; Mat 3.1; Mak 1.4; Luk 3.1-2 * 1:21: Elijah: Mal 4.5, ahai kelkel ur: Deu 18.15, 18 * 1:23: Isa 40.3 † 1:27: Evi slev gail lotosah ruḃat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail. ‡ 1:29: Navile a pan len naut egai namilen nəvanuan ideh. § 1:31: Israel len naut egai evi nəpasusan sijakop aGot tokisi hən aIsrael am.

noris aNunun aGot tovi pan dan n̄mav hum n̄tav^{**} ale itoh tin len ategai. ³⁴ Ale noris natgalen tia, nukel koti ke, ateg bogai aGot totabtabuh lan.”††

Ahai susur met̄akav gail siYesu

³⁵ Len n̄boŋ tohusuri aJon eil t̄etas mai eru len ahai susur san gail. ³⁶ N̄boŋ toris aYesu toŋot van ike, “M̄eteris! Natuhsipsip siGot bolai.”

³⁷ N̄boŋ ahai susur artos̄es̄eloŋ h̄en n̄sa tokele, arohusur aYesu. ³⁸ Beti aYesu ipair, eris ḡelaru artohusuri, ale eus ḡelar ke, “M̄erol̄eŋon n̄sa?” Arusor vari ke, “Rappi (namilen ke Hai p̄usan), gutohtoh a be?” ³⁹ Isor var ḡelar ke, “Ḡem, k̄eta risi.” Ŋa aruvan, aroris naut totohtoh lan, ale arutah maii len namityal tovat ut m̄adau, lovurvur n̄mariboŋ enan maii.

⁴⁰ AAdru aŋan aSimon Pita, evi ḡelar sua tos̄es̄eloŋ h̄en n̄sa aJon tokele, tohusur aYesu. ⁴¹ Natit met̄akav aAdru togole, isaḅ aSimon, aŋan gabag, ale ikel maii ke, “Namrusaḅ aMessiah!” (namilen tovi aKristo, aGot totabtabuh lan). ⁴² Beti aAdru es̄ehar aPita van h̄en aYesu. AYesu ek̄eta bunusi ale ike, “Gaiug boh aSimon, anatum aJon, dereh lekis gaiug h̄en aKefas (namilen tovi aPita).”‡‡

AYesu ekis aFilip mai aNatanael

⁴³ Pelan han aYesu ike tevi lan naut aKalili. Ebubur mai aFilip ale ikel maii ke, “Geḡem husur ginau.” ⁴⁴ (AFilip evi aulePetsaita tovi navile matmat siAdru mai aPita). ⁴⁵ AFilip isaḅ aNatanael ale ikel maii ke, “Namtus̄aḅ ategai aMoses totos husuri len nalo san, ahai kelkel ur gail am lutos husuri! Nah̄esan aYesu, anatum aJosef ta Nasaret.” ⁴⁶ ANatanael eusi ke, “Natideh tovoi m̄au eḡem a Nasaret a? Eḅuer!” AFilip ike, “Geḡem risi.”

⁴⁷ N̄boŋ aYesu toris aNatanael toḡem h̄eni ike, “M̄eteris! AuleIsrael kitin bogai! S̄ekad naḡeḡerasan ideh lan.” ⁴⁸ ANatanael eusi ke, “Gol̄eboi mab h̄en ginau?” AYesu isor vari ke, “Noris gotob̄atah pipifik^{§§}, a tahw h̄en aFilip tokis gaiug.” ⁴⁹ ANatanael es̄ehoḅut len natenan, isor vari ke, “Hai p̄usan, kitin, gaiug boh aNatun aGot, gaiug boh aKiŋ seIsrael!”^{*} ⁵⁰ AYesu ikel maii ke, “God̄elom natenan husur notokel mai gaiug ke notoris gotob̄atah pipifik a? Dereh geris natit gail ḡābip̄aŋ lan s̄ehor masuḅ h̄en natenan.” ⁵¹ AYesu isor am ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, dereh m̄eteris n̄mav ḅes̄eŋav, aŋel siGot gail l̄ēbevi m̄əhat ale l̄ēbevi pan len aNatun N̄əvanuan.”^{*}

2

N̄lahan len naut a Kana

¹ Hois am ikad n̄lahan len naut a Kana a Kalili. Anan aYesu itoh ei, ² ale lous aYesu mai ahai susur san gail am h̄en l̄ēbeḡem h̄en n̄lahan. ³ Len n̄hanan, n̄boŋ n̄əwain tohav, anan aYesu ikel maii ke, “Lupar wain.” ⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Litegai, savi natideh len gidaru, namityal sagw saḡem sal.” ⁵ Ale anan ikel mai n̄əvanuan nauman gail ke, “N̄sa bikel mai gamito, mitigole.”

⁶ Len naut enan nabiltibiliwai n̄əvat tom̄əlvtes loil ei. Husur naḅide len nalo salito, naJu gail lugol galit luvēveu len n̄əwai enan. N̄boŋ nabiltibiliwai ḅisusua topul ikad nalita tovi 80 o 120 lan. ⁷ AYesu ikel mai galit ke, “ḅir n̄əwai len nabiltibiliwai galegai.” Ale lobir n̄əwai van vapul s̄əs̄əhov. ⁸ Beti ikel mai galit ke, “V̄əvaut kuv ideh, lavi van h̄en n̄əməsta h̄en n̄əhanan.” Ale lugole. ⁹ N̄boŋ amasta h̄en n̄əhanan todamis n̄əwai toḡem vi wain, ekis nauluḅan tomadhalah ḡəmai. (Amasta sal̄eboi naut n̄əwain toḡem lan, be n̄əvanuan nauman gail lol̄əboii). ¹⁰ Isor sal suh auluḅan en tolak ke, “N̄əvanuan p̄isi

** 1:32-33: N̄tav ehum navimal top̄əhap̄əhw. †† 1:34: Natosian galevis ta sutuai luke evi anatum uluḅan siGot

‡‡ 1:42: Len nasoruan ta Aram, Kefas evi vat mot, Pita am evi vat mot len nasoruan ta Kris. §§ 1:48: Nafik evi n̄əhai sua, naḅite am lokisi h̄en nafik. * 1:49: Psa 2.7 * 1:51: Gen 28.12

lopəpəhun nəwain tovoi a ño, ale nəboŋ galit lototərog, lopəpəhun togon savoi masuṽ. Avil gaiug, gotəgau gat nəwain tovoi vəbar gagai!”

¹¹ Natenan aYesu togole len navile a Kana a Kalili evi namerikel metəkav tokel kot aYesu, tovəhot nəyalyalan san. Ale ahai susur san gail loriŋ nəlolit todaŋ lan.

¹² Nəboŋ nəlahan tononŋ aYesu evi pan vi Kapernaum, gai mai aṽan gail mai anan mai ahai susur san gail, ale losuh ei hən nəmariboŋ galevis.*

AYesu ivahvatur naut todar vis naim siGot
(Mat 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)

¹³ NəPasova seJu gail egəm pəpadaŋ, ale aYesu evi məhat vi Jerusalem. ¹⁴ Len naholəvat todar vis naim siGot eris alat lotoŋur hən nəbuluk mai nasipsip mai nətav gail. Eris alat lotogəgel hən nəvat lotobətah ei.* ¹⁵ AYesu ebutan bənbəon hən nəhau gail, beti ehut nəvanuan pisi dan naholəvat todar vis naim siGot. Ehut nasipsip mai nəbuluk gail, idaŋdaŋ nakoin gail ale ikabsan natev gail. ¹⁶ Ikel mai alat lotoŋur hən nətav gail ke, “Tariv natgaleg vi tut. Samtigol naim seTəmagw tehun naim nəmaket!”

¹⁷ Ahai susur san gail lunau səhoti ke natosian ike, “Nəlogw ipat tabtab len naim sañ totəgau gat tabtab hən ginau.”*

¹⁸ Nəlon nəJu gail epəŋasi ale lousi ke, “Gukad nədaŋan hən na-il-a-ño-an tomabe hən gotoləboi gəbigol natgalenan? Gigol namerikel ideh hən namtbəkəta ləboi nədaŋan sañ!” ¹⁹ AYesu isor var galit ke, “Mitigol naim siGot egai timasirsir, ale dereh neum həni tile məhat təlmam len nəmariboŋ titor.”* ²⁰ Ale lusor vari ke, “Namtoum hən naim egai len nasihau tovi 46. Gunau ke goləboi gəbeum həni bīle məhat təlmam len nəmariboŋ bitor mabe?” ²¹ Ris aYesu tosor husur naim siGot tovi niben. ²² Imagenan, nəboŋ aGot tolavi dan nəmatan, ahai susur san gail lunau gat nategai tokele tia, ale lodəlom natosian siGot mai nasoruan siYesu.

AYesu eləboi tia nənauan sinəvanuan gail

²³ Ale nəboŋ aYesu totoh len naut a Jerusalem len nəhanan hən NəPasova, isoḃur loriŋ nəlolit len nahəsan nəboŋ lotoris namerikel gai togolgole. ²⁴ Avil aYesu səkad nadəlomian len nəlolit lotoriŋi len gai husur eləboi nəboruan nəsaan salit gail. ²⁵ Avian ideh asike bikel kot nəvanuan gail maii, savi natideh len gai, husur gai eləboi nəboruan salit tia.

3

AYesu mai aNikotemus

¹ Ikad avan sua len nəFarisi gail, nahəsan aNikotemus toil a ño hən nəJu gail. ² Egəm hən aYesu len mariug, ale isor maii ke, “Hai pusan, namtoləboii ke gaiug govi ahai pusan sua aGot tosəvati gəmai, husur səkad avan ideh toləboi bigol namerikel gotogolgole, asike aGot bitor maii.” ³ AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, avan ideh asike bīkad nəpasian tətəs,* edədas bēris natohan pipihəbələn aGot.” ⁴ ANikotemus eusi ke, “Imab hən nəvanuan tovi haṽut tia bīkad nəpasian tətəs? Edədas bēbis təlmam len nəhad hən natətai len nabəhaṽun anan hən bīpas vəha-ru həni!”

⁵ AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, nəvanuan timaskad nəpasian len nəwai mai aNunun aGot†, hən bēləboi bēbis len natohan pipihəbələn aGot. ⁶ Niben

* 2:12: Mat 4.13 * 2:14: Nəvanuan naut tiltile gail lovi lan nabiltivile Jerusalem ños nəPasova. Logəm len naprovens isoḃur ale lukad nəvat tiltile. Imaienan, len naholəvat todar vis naim siGot a Jerusalem, ikad nəvanuan lotogəgel hən nəvat silat lotogəmai. Husur ahai tutumav gail ludañ hən nəvanuan lotoviol len naim siGot leviol hən nəvat nasilva səlani ŋai. * 2:17: Psa 69.9 * 2:19: Mat 26.61, 27.40; Mak 14.58, 15.29 * 3:3: Len nasoruan ta Kris, tətəs ikad namilen sual am tovi egəm a məhat gol ke naves egai eləboi bīkad namilen tovi avan ideh asike bīkad nəpasian togəm a məhat, edədas bēris natohan pipihəbələn aGot. † 3:5: Len nasoruan ta Kris, nunun ikad namilen eru, sua evi nanunun, sua evi nəlan o nasurəŋəvan. Len natosian seju gail nəboŋ lotosor husur aGot, lokəmaienan.

nəvanuan ipas nəvanuan tokad nəmauran hən niben ηai, aNunun aGot ipas nanunun nəvanuan, nanunun toveveu, tokad nəmauran toveveu. ⁷ Imaienan, sagiḡan len nəsa notokele ke, ‘Gimaskad nəpasian tətəs.’ ⁸ Nəlan eḡuv husur naləjonian san ale gosəsəloḡ hən nəwalan han, be gəsələboi naut toḡuv gəm lan mai naut toḡuv vi lan. Len nəvide tomaienan, gəsaris aNunun aGot, be goris nauman san len nəmauran silat aNunun aGot topas nanunulito toveveu.” ⁹ ANikotemus eusi ke, “Natgalenan levisi mabe?” ¹⁰ AYesu isor vari ke, “Imabe? Govi ahai ḡusan totibau selsrael, be gəsələboi natgaleg a? ¹¹ Kitin, nokitin mai gaiug ke, namtukel ur nəsa namttoləboii, namtukel kot nəsa namttorisi, avil gamito, mətsadəlom na-kel-koti-an sinamito. ¹² Nəboḡ notosor husur nəsa tovisi len navile a pan, mətsadəlom ginau. Gol ke nəbisor husur nəsa tovisi len nəmav, asike mətodəlom ginau! ¹³ Səkad avan ideh tovi məhat len nəmav toləboi ḡikel ur nəsa tovisi lan. ANatun Nəvanuan ηai egəm len nəmav, naut san matmat, ale gai ηai eləboi ḡikel husuri. ¹⁴ Len naut tobəbesw, tommas, aMoses esuhun nəlablab hən nəmat len nəhai.* Len nəvide tomaienan, limassuhun aNatun Nəvanuan len nəhai balbal, ¹⁵ hən ke, nəvanuan ḡisi ləberij nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai.

¹⁶ “Bathut aGot eləmas bun navile a pan maiegai ke: eviol hən aNatun tosua səḡon hən avan ideh ḡerij nəlon ḡidaḡ lan, asike, asike imasig be dereh tikad nəmauran vi sutuai. ¹⁷ Husur aGot sasəvat aNatun vi lan navile a pan hən ḡeriji ke lipanis sil nəsaan salito, be hən ke, len aNatun, aGot ḡilav kuv galit dan nəsaan salito. ¹⁸ Avan ideh tokad nadəlomian lan, aGot sariḡi ke ḡipanis, avil avan ideh səkad nadəlomian lan, aGot eriḡi tia ke tipanis, husur səkad nadəlomian len nahəsən aNatun aGot tovi aNatun tosua səḡon. ¹⁹ Nəpanismen esil nategai ke: Naḡial eḡis len navile a pan, be nəvanuan loləmas bun nəmargobut səhor Naḡial, husur nəsa lotogolgole isa batbat. ²⁰ Husur alat lotogolgole nəsaan lomətahun bun Naḡial, ləsavi lan Naḡial husur lomətahw len Naḡial beḡias ḡarḡar hən nəsaan salito len nəhon nəvanuan gail. ²¹ Be avan ideh totoh len nakitinan, egəm hən Naḡial hən beḡias nəsa togole len nədaḡan siGot.”

AJon Baptais isor husur aYesu

²² Nəboḡ natgalenan tononḡ, aYesu mai ahai susur san gail lovi lan naprovens a Jutea. Len naut enan itohtoh mai ahai susur san gail ale ibaptais hən nəvanuan gail. ²³ AJon am ibaptais hən nəvanuan gail len naut a Aenon pəpadaḡ hən naut a Salim, husur nəwai isobur ei. Ale nəvanuan gail logəm tabtab həni, hən ləḡibaptais. ²⁴ (Len nəboḡ enan ləsariḡ aJon len naim bəbaḡis sal).*

²⁵ Beti ahai susur siJon galevis loḡitḡituh mai naJu sua husur nəvide hən nalilosan hən ləḡiveveu ḡnos nalotuan. ²⁶ Ale logəm hən aJon, luke, “Hai ḡusan, ategaii totoh mai gaiug tarhəwisel Jortan, ategaii gotosor husuri, gagai ibaptais hən nəvanuan gail, ale nəvanuan ḡisi logəm həni.”

²⁷ Ale aJon isor var galit ke, “Nəvanuan eləboi ḡikad nəsa ηai aGot len nəmav toviol həni maii. ²⁸ Gamit ḡmau mətoləboi məḡbikel kot nəsa notokele ke, ‘Ginau nəsavı aKristo, aGot totabtabuh lan. Avil aGot esəvat ginau a ḡno tia, beti atenan.’* ²⁹ Nəḡikel nasoruan kəta husuri, imaiegai ke, natəbarehreh tolah evi seuluḡman tolah maii. Be nauluḡman tovi tarhət sitenan tolah, toil təban, tosəsəloḡ həni, gai ehəhaḡur hən tosəsəloḡ hən nadolon aten tolah. AKristo esuḡman atenan tolah, ale nəvanuan lotovan həni hən ḡibaptais hən galito, losuḡman alitenan tolah. Ginau nosuḡman nauluḡman tovi tarhət sitenan. Nopul hən nahəhaḡuran nəboḡ notosəsəloḡ hən nəvanuan gail lotovan hən aKristo. ³⁰ AKristo timasyalyal səhor ginau; ginau a pan.”

³¹ Atenan togəm len naut a məhat, iyalyal səhor natit ḡisi; avan tovi hən navile a pan, evi sinavile a pan, ale isor husur natit gail sinavile a pan ηai. Atenan togəm len nəmav

* 3:14: Num 21.9 * 3:24: Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * 3:28: Jon 1.20; Mal 3.1

iyalyal səhor natit p̄isi. ³² Ikel kot nəsa torisi, nəsa tosəsəloŋ həni be səkad avan ideh todəlom nəsa tokele. ³³ Be avan ideh todəlom na-sor-ləboii-an san, isaḅ səhoti ke aGot ekitin. ³⁴ Husur atenan aGot tosəvati ikel nasoruan siGot husur aGot eviol hən aNunun kavkav maii, nagilen tobuer. ³⁵ AGot, aTata eləmas bun aNatun, ale eriŋ natit p̄isi len navəlan tia. ³⁶ Avan ideh toriŋ nəlon todaŋ len aNatun aGot ikad nəmauran vi sutuai. Avil avan ideh tomətahun b̄eriŋ nəlon len aNatun aGot, asike ikad nəmauran enan, be nəlol paŋpaŋ siGot ipat tabtab lan.

4

AYesu mai atob̄taSamaria

¹ Beti naFarisi gail losəsəloŋ həni ke aYesu tobaptais hən nəvanuan lotosob̄ur hən ləb̄egəm vi hai susur san gail, lusob̄ur səhor siJon. ² (Be savi aYesu tobaptais hən nəvanuan, ahai susur san gail ŋai lugole.) ³ Nəboŋ aYesu toləboi nəsa naFarisi gail lotosəsəloŋ həni, eriŋ naut a Jutea, etəlmam vi Kalili.* ⁴ Len nəvanan san imasyar tur len naut a Samaria.

⁵ Ale ibar navile sua a Samaria, nahəsan a Sikar, topat pəpadaŋ hən nətan aJakop tolavi mai aJosef, anatan.† ⁶ Ikad nəburhuwai siJakop ei. Beti aYesu, niben tomatmat husur nəyaran tobəlav, ebətah tarhəb̄urhuwai enan. Natub̄lial bolai.

⁷ Atob̄taSamaria sua egəm hən b̄evəvaut. Ale aYesu ikel maii ke, “Lav nəwai. Nemuni.” ⁸ Ebətah səb̄on husur ahai susur san gail lovi lan navile hən ləb̄evur nəhanian ideh. ⁹ Imagenan apəhaṽut isor vari ke, “Be gaiug govi Ju, ginau novi tob̄taSamaria. Gous mab hən nəwai hən ginau?” (Husur alat a Jutea ləsəb̄on mai alat a Samaria boŋ ideh).* ¹⁰ Ale aYesu isor vari ke, “Gətaləboi naviolan siGot, mai ginau notokel mai gaiug, ‘Lav nəwai. Nemuni,’ gətaus ginau həni tia, ale nətəlav nəwai nəmauran mai gaiug.”

¹¹ Alitenan ikel maii ke, “Nasub̄, gəsəkad nəbiliwai, nəhau ebuer, ale nəburhuwai eg isareh masuṽ. Goləboi gəb̄evəvaut nəwai nəmauran enan a be? ¹² Gaiug gunau ke gototibau səhor atəmadat ta sutuai, aJakop a? Bathut gai m̄au ilav nəburhuwai egai mai gidato, ale gai mai anatan gail mai narivatəvat gail lomun lan.”

¹³ AYesu isor vari, ike, “Nəvanuan p̄isi lotomun len nəwai egai, dereh limaduh tətəs. ¹⁴ Avil avan ideh tomun nəwai nəb̄ilav maii, asike imaduh boŋ ideh. Be nəwai nəb̄ilavi maii ehum nabəko toṽuy vi məhat len nəlon, tolav nəmauran vi sutuai maii.” ¹⁵ Napəhaṽut ikel maii ke, “Nasub̄, lav nəwai ideh mai ginau bai, hən asike nəb̄imaduh boŋ ideh, asike nəb̄egəm gegai hən navəvautan tətəs am.” ¹⁶ Ikel mai alitenan ke, “Givan vakis asoaṽ, məregəmai.” ¹⁷ Apəhaṽut isor vari ke, “Nəsəkad asoagw ideh.” AYesu ikel maii ke, “Nəboŋ gotoke, ‘Nəsəkad asoagw ideh,’ gokitin; ¹⁸ husur gulah mai asoaṽ erim tia, ale ahaṽut gotokade gagai savi asoaṽ, gəsəlah maii. Nəsa gotomadhakele ekitin.”

¹⁹ Apəhaṽut ike, “Nasub̄, gaiug govi ahai kelkel ur. ²⁰ Atəmanamit ta sutuai lulotu len naṽehuh egai, be gamit məttovi Ju, mətuke naut a Jerusalem ŋai evi naut nalotuan.” ²¹ AYesu isor vari ke, “Litegai, gaiug gedəlom nəsa notokele. Nəboŋ dereh tegəmai hən ke asike evi natideh hən mətb̄ilotu hən aTata len naṽehuh egai o len naut a Jerusalem. ²² Gamit a Samaria mətsaləboi gai məttolotu həni; ginamito, namtulotu hən gai namttoləboii, bathut nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm len naJu gail. ²³ Avil namityal dereh tegəmai, egəm tia, hən ke alat lotolotu kitin ləb̄ilotu kitin hən aTata len nəlolit kavkav, len nədaŋan seNunun, husur galit lovi nəvanuan nalotuan aTata tokəta doŋ galito. ²⁴ AGot savi nəvanuan tokad niben gotoləboi gəb̄erisi, ao, ehum nanunun sua

* 4:3: Nəboŋ aYesu toləboii ke naFarisi lotosəsəloŋ hən tobaptais hən nəvanuan tosob̄ur, emətahun ləb̄ib̄al maii ale eriŋ naut enan. † 4:5: Gen 33.19; Jos 24.32. Len naut egai isor husur aJakop ta sutuai, tovi natun alsak tovi natun aAraham. * 4:9: Luk 9.52-53; Ezz 4.1-5; Neh 4.1-2

o nasurjavan gotodēdas gēberisi be tovi nēkadhumauran. Ale alat lotolotu hēni limaslotu hēn aGot hum tovi aGot kitin. Limaslotu kitin hēn gai len nēlolit kavkav, len nēdaran seNunun.”²⁵ Apēhāvut ikel maii ke, “Nolēboii ke aMessiah aGot totabtabuh lan dereh tegāmai, aten lotokisi hēn aKristo. Nēboj bēgāmai dereh tikel ur natit p̄isi mai ginamito.”²⁶ AYesu ikel maii ke, “Ginau en bogai notosor mai gaiug.”

Ahai susur gail lotēlmam

²⁷ Len namityal enan, ahai susur san gail lotēlmam, losēhoūt habat hēn aYesu tosor mai apēhāvut sua, avil galit ideh saus aliten ke, “Golējon nēsa?” o saus aYesu ke, “Gusor mabe mai alitegai?”

²⁸ Beti napēhāvut eriḡ nabiliwai san, etēlmam vi lan nabiltivile ale ikel mai nēvanuan gail ei ke, ²⁹ “Mētegām ris avan sua tokel mai ginau hēn natit p̄isi notogole. Mētunau ke aKristo, aGot totabtabuh lan a?” ³⁰ Ņa nēvanuan gail loriḡ nabiltivile, lotubāt van hēni.

Nēbol p̄usan husur nēmatuan

³¹ Beti ahai susur gail lukele ke, “Hai p̄usan, gihan.” ³² Be ikel mai galit ke, “Nukad nēhanian hagw gamit mētsalēboii.” ³³ Imaienan ahai susur gail lukel mai galit gabag ke, “Ase ilav nēhanian maii?” ³⁴ AYesu ikel mai galit ke, “Nēhanian hagw evi hēn nēbigol nalējonian sitenan tosēvat ginau hēn nēbigol vurvur nauman san. ³⁵ Mētukad nasoran sua toke, ‘Nahēbati tivat beti nēmatuan,’ be mētesējav hēn namētamito, mētekēta ris nēmarireu hēn nawit tomasmas, toutaut hēn nēmatuan tia. ³⁶ Nēvanuan tota kokotov nawit enan, tosēgovi, gai etubat lav naḡurḡuran san, ale esēsēgov hēn nawit mōs nēmauran vi situai.† Igole hēn gai tota kokotov nawit mai gai tomabule, arbēhēhāvur bōnbōn. ³⁷ Husur nasoran egai ekitin toke, ‘Ikad avan sua tomabul, ikad togon tosēgov tomatu.’ ³⁸ Nosēvat gamit hēn mēbēsēgov bōnbōn hēn nēsa mētsaum mōsi. Galevis am loum idarj mōsi. Be gamit mētohusur galito ale mētopul hēn nēmatuan.”

³⁹ Alat a Samaria isōbur len nabiltivile a Sikar loriḡ nēlolit len aYesu husur na-kel-uri-an sepēhāvut toke, “Ikel mai ginau hēn natit p̄isi notogole.” ⁴⁰ Beti nēboj alat a Samaria lotogām hēni, lousi hēn b̄itoh mai galito, ale itoh ei vēbar nēmariboḡ eru. ⁴¹ Ale husur nasoruan san, isōbur am lukad nadēlomian. ⁴² Beti lukel mai napēhāvut ke, “Nadēlomian sinamit len aYesu sahusur nēsa gotokele am, bathut ginamit gabag namtosēsēloḡ hēni, ale namtolēboi sēhoti ke ategai ilav kuv kitin hēn navile a pan dan nēsaan.”

AYesu igol anatum nēvanuan nauman sekij imaur

⁴³ Nēboj nēmariboḡ toru togam gole, aYesu eriḡ naut enan, evi Kalili. ⁴⁴ AYesu m̄nau ikel koti ke, “Len naut sihai kelkel ur ideh, lēsaputsan atenan len nēnauan salito.”*

⁴⁵ Imagenan, nēboj aYesu tobar naut a Kalili, alat naut enan lohēhāvur hēni husur loris natit p̄isi togole len nēhanan a Jerusalem, husur galit am losuh len nēhanan enan.*

⁴⁶ Imaienan, aYesu evi Kana a Kalili, naut togol nēwai togām vi wain lan.* Len naut enan ikad abiltivanuan sua toum sekij, anatum uluḡnan tomēsah, topat len nēmel len naut a Kapernaum. ⁴⁷ Nēboj atenan tosēsēloḡ hēn aYesu togām a Jutea vēbar naut a Kalili, ivan hēni. Eḡiri hēn bēgām vi lan naut a Kapernaum, gol anatum timaur husur pēpadarj timat. ⁴⁸ Ņa aYesu ikel maii ke, “Asike mēbēris namerikel gail o natit mētbimarjmarj lan, asike mētukad nadēlomian!” ⁴⁹ Abiltivanuan toum sekij eḡiri tētās ke, “Nasub, asike gēbēgām gagai, dereh anatugw timat!” ⁵⁰ AYesu isor vari ke, “Givan, anatum imaur.” Edēlom nēsa aYesu tokel maii, ale ivan.

⁵¹ Len nēyaran san vahim, naslev san gail lobubur maii, lukel uri ke, “Anatum imaur tia!” ⁵² Eus galit ke, “Elējon ivoi len namityal sa?” Beti lusor vari ke, “Napudan san inoḡ

† 4:36: Len naves egai, nawit tomatu evi nēvanuan toutaut hēn bēsēsēloḡ hēn nasoruan siGot, toutaut hēn b̄ikad nadēlomian lan. * 4:44: Mat 13.57; Mak 6.4; Luk 4.24 * 4:45: Jon 2.23 * 4:46: Jon 2.1-11

nino len namityal tosua ut mædau.”^{§ 53} Beti atata inau səhoti ke, len namityal enan ɲai aYesu ike, “Anatuñ imaur.” Ale gai mai galit ɲisi lotosuh lohoim san, logəm vi vanuan nadəlomian.⁵⁴ AYesu evi Jutea təlmam vi Kalili vəha-ru, ale egai evi namerikel na-vəha-ru-an aYesu togole len naut a Kalili.

5

AYesu igol avan sua imaur len nəwai a Petsata

¹ Husur nəboɲ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem van hən nəhanan sua seJu gail. ² Ale len naut a Jerusalem, pəpadarɲ hən nametləkau lotokisi hən Nametləkau Nasipsip, ikad nəbilitiɲburhuwai lilos tokad nəvərada torim todar visi, nahəsən Petsata* len nasoruan seIpru gail. ³⁻⁴ Nəvanuan isobur lotoməsah lupat pipivərada galenan, ametbesw gail, galevis narielit togau mai galevis nahudhubelit tomat.^{† 5} Ikad esua topat ei toməsah len nasihau tovi 38 tia. ⁶ AYesu eris atenan topat ei, eləboii ke toməsah tobəlav tia, ale eusi ke, “Goləɲon ke gimaur a?” ⁷ Aten toməsah isor vari ke, “Nasub, nəsakad avan ideh tovi tarhət sagw hən nəbevi lan nəwai nəboɲ toɲaluɲalw. Nəboɲ notohisi hən nəbevi pan lan, avan tile am akis ibar nəwai a ño, beti ginau.” ⁸ AYesu ikel mai ke, “Gile məhat, gebul hən nəbateh sañ, pati, ale yar van.” ⁹ Vəha-sua ɲai aten imaur. Ipat nəbateh san ale iyaryar van, avil nəboɲ enan evi nəSappat. ¹⁰ Imaienan, alat lotoil a ño hən nəJu gail lusor lan aten tomaur. Luke, “Daməɲ nəSappat bogai! Nəboɲ gotopat nəmel sañ, gobur kotov nalo tokai tas nauman!”* ¹¹ Isor var galit ke, “Avan togol notomaur ikel mai ginau ke, ‘Pat nəmel sañ, yar van.’ ” ¹² Lousi ke, “Ase ikel mai gaiug hən gəbigol maien həni?” ¹³ Avil aten tomaur saləboii, husur aYesu ivan vəmasig len naluvoɲ len naut enan.

¹⁴ Len namityal tovan, aYesu isab atenan len naholəvat todar vis naim siGot ale ikel maii ke, “Geris, gagai gumaur, be sagigol nəsaan am hən asike natideh tosa səhor ta ño bevisi hən gaiug.” ¹⁵ Beti nauluñan ia kel mai alat lotoil a ño hən nəJu gail ke aYesu boh togole tomaur. ¹⁶ Imaienan lotubət mədas bun aYesu sil togol natgalenan len nəSappat. ¹⁷ Be aYesu isor var galit ke, “ATəmagw eumum van vəbar gagai, ale ginau tu noum van.” ¹⁸ Imaienan, alat lotoil a ño hən nəJu gail ludas ɲisal am hən ləbigole bimat. Savi husur tobur kotov nə-kai-tasi-an hən nəSappat ɲai, be husur tokel ke aGot tovi aTəman san, imaienan, ike gai gabag toɲitɲitoɲ mai aGot.

AYesu ikel vəhoti ke tovi aNatun aGot

¹⁹ ɲa aYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, aNatun aGot edədas bigol natideh səbon, eləboi bigol ɲa nəsa toris aTəman togole. Husur nəsa aTəman togole, aNatun am igole. ²⁰ Husur aTəman eləmas bun aNatun ale eṽusani hən natit ɲisi gai togole, ale dereh teṽusani hən natit gail lotosəhor natgalenan hən mətbimaɲmaɲ lan. ²¹ Hum ke aTəman togol nəvanuan lotomat lule məhat, tolav nəmauran mai galito, aNatun am ilav nəmauran mai avan ideh gai toləɲon bilavi maii. ²² Husur aTata səsab səhoti ke avan ideh bipanis, aoa eriɲi len aNatun hən bisab səhoti ke nəvanuan gail ləbipanis, ²³ hən nəvanuan ɲisi ləbeputsan aNatun len nənauan salito hum lotoputsan aTata a məhat. Asike gəbeputsan aNatun len nənauan sañ, gəsaputsan aTata tosəvati len nənauan sañ.

²⁴ “Kitin, nokitin mai gamito, avan ideh tosəsəloɲ hən nasoruan sagw, tokad nadəlomian len aGot tosəvat ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai, asike eṽis len nəpanismen, be imakuv tia dan nəmatan vi lan nəmauran. ²⁵ Kitin nokitin mai gamito, len nəboɲ

§ 4:52: Len nasoruan ta Kris ike namityal toməlevru husur len nalennəyal sua ikad nəhaua toməlevtes len nadudulan ale toməlevtes am len naut mædau. * 5:2: Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris luke Betesta. † 5:3-4: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nategai: Lupat vir nəwai biɲaluɲalw, 4 husur aɲel siNasub egəm len nəboɲ galevis, ebul hən nəwai, ale nəvanuan tovi lan nəwai metəkav, dereh timaur. * 5:10: Neh 13.19; Jer 17.21

⁵ Nəboŋ aYesu topair hən namətan, toris naluṽoh lotogəm həni, eus aFilip ke, “Dateṽur nabəta a be hən alateg ləbīhani?” ⁶ AYesu eṽus kitev nənauan seFilip maienan hən bəbunus ləboi aFilip, husur eləboi tia nəsa bīgole ta bogai. ⁷ Ale aFilip isor vari ke, “Naṽurṽuran hən nahəbati toməlevtor saləboi bēṽur nabəta tonor hən galit ṽisusua bīhan kəkereh həni.”* ⁸ Ale ahai susur sua san, aAdru, aṽan aSimon Pita isor mai aYesu ke, ⁹ “Ikad natətai sua gegai tokad natuhhanian tovi nabəta nəpali torim mai naieh toru. Be natuhhanian egai savi natideh len nabiltiṽoh tomaiegai.”†

¹⁰ Beti aYesu ikele ke, “Mitigol nəvanuan gail lebətah.” Ŋa naluṽan gail lotovi 5,000 lobətah len naut enan tobaŋ liol. ¹¹ Beti aYesu ilav nabəta, ale nəboŋ tosipa vi təban aGot tonor, epərehuni mai alat lotobətah. Igol tomaienan am hən naieh. Galit ṽisi luhan husur naləŋonian salito vəhanukub. ¹² Nəboŋ lotohanukub tonor, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətesəŋon nasughanian. Sa-ideh tesuh.” ¹³ Imagenan lusah tuan nasughanian hilat lotohan dani, losəŋon nəhad tovi 12 hən nasugut nabəta nəpali tosh kəmas!

¹⁴ Nəboŋ nəvanuan gail lotoris namerikel aYesu togole, luke, “Ahai kelkel ur kitin bogai bəgəm vi lan navile a pan!”‡

¹⁵ Bathut aYesu eləboii len galito ke gag ŋai legəm tah gati hən ləbīgol bəgəm vi kiŋ, gai ivan dan galito vi lan nəvehuh hən bitoh səbon.

AYesu iyar len nəwai
(Mat 14.22-33; Mak 6.45-52)

¹⁶ Nəboŋ namityal tomasur, ahai susur san gail lovi pan vi lan nabiltiwai. ¹⁷ Len namityal enan naut evisivis be aYesu satəlmam van hən galit sal, ale lusah len nabot, gam tukot vi Kapernaum. ¹⁸ Sədareh nəlan eṽuv habat gol ke nəwai tokudkud van epus. ¹⁹ Nəboŋ lotovarus van hum ma tovi nakilomita torim, loris aYesu toyar len naṽonit nəwai, togəm pəpadaŋ hən nabot, ale lomətahw. ²⁰ Be aYesu ikai van hən galito ke, “Ginau bogai, samtemətahw!” ²¹ Imagenan lohəhəṽur hən bīsah len nabot ale isah lan. Vəha-sua ŋai nabot ivahut len naut lotovi lan.

²² Pelan han naluṽoh lotosuh tarhəwai, ludor aYesu, lunau səhoti ke ikad nabot tosua ŋai ei. Loləboii ke aYesu səсах len nabot mai ahai susur san gail, be luvan səbolit ŋai. ²³ Beti nabot galevis logəm len naut a Tiperias, luvahut pəpadaŋ hən naut Nasuṽ tosipa hən nabəta lan, naut naluṽoh lotohan bəta lan. ²⁴ Nəboŋ naluṽoh lotoris ləboii ke aYesu satoh ei, ahai susur san gail ləsasuh, naluṽoh lusah len nabot galenan, lovi Kapernaum hən ləbidoŋ aYesu ei.

AYesu evi nabəta hən nəmauran

²⁵ Nəboŋ nəvanuan galenan lotosaṽ aYesu a Kapernaum, tarhəwai, lousi ke, “Hai ṽusan, gubar naut egai ŋais?” ²⁶ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke mətsadoŋ ginau husur məttoris ləboi namerikel gail, be mətudoŋ ginau ŋai husur mətuhhanukub hən nabəta. ²⁷ Samteum ṽnos nəhanian səpat sabəlav, togəm vi pahsago. Ao, məteum ṽnos nəhanian topat vi sutuai, nəhanian hən nəmauran vi sutuai aNatun Nəvanuan dereh bēviol həni mai gamito. Husur aGot aTata itabtabuh len atenan hən bēum san ṽnos bēviol hən nəmauran enan.” ²⁸ Imaienan lousi ke, “Datigol nəsa gail hən datbīgol nagolean aGot toləŋoni?” ²⁹ AYesu isor var galit ke, “AGot eləŋon ke mitigol nategai ke: məteriŋ nəlomit len atenan aGot tosəvati.” ³⁰ Imaienan lukel maii ke, “Gigol

* 6:7: Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200. Natenarius evi naṽurṽuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua, ale natenarius tovi 200 evi naṽurṽuran hən nəmariboŋ tovi 200 o pəpadaŋ hən nahəbati toməlevtor. † 6:9: Namisurhut nəpali ikad nəhəvhəte ale lotuh dədasi hən ləbīkad nəflaua hən ləbēum hən nabəta lan. ‡ 6:14: AMoses epəhav utaut hən ahai kelkel ur suṽan gai bəgəm hən alat a Israel boŋ ideh. Deu 18.15-19

namerikel ideh hən namtberisi hən namtbedəlom gaiug. Dereh gigol nəsə? ³¹ Atəmadat ta sutuai luhan nəmanna len naut masmas hum aMoses totesi ke, ‘Eviol hən nabəta togəm len nəmav mai galito hən ləbihani.’ ”* ³² Beti aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, savi aMoses toviol hən nabəta togəm len nəmav mai gamito. Avil evi aTəmagw toviol hən nabəta kitin togəm len nəmav mai gamito. ³³ Bathut nabəta siGot evi atenan togəm vi pan dan nəmav, eviol hən nəmauran mai nəvanuan navile a pan.”

³⁴ Imaienan lukel maii ke, “Nasub, geviol tabtab hən nabəta enan mai ginamito.”

³⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Ginau novi bəta hən nəmauran. Avan ideh begəm hən ginau, asike imalkəkat. Ale avan ideh berij nəlon len ginau, asike, asike imaduh boij ideh. ³⁶ Nukel mai gamit ke, naut kəmas məttoris ginau, mətsarij nəlomit len ginau sal. ³⁷ Avil alat aTəmagw toviol hən galit mai ginau, dereh legəm hən ginau. Ale avan ideh togəm hən ginau asike nomətahuni. ³⁸ Husur nəsagəm len nəmav hən nəbigol nəsə notoləjonni. Ao, nogəm hən nəbigol husur naləjonian siGot tosəvat ginau mōsi. ³⁹ Ale naləjonian san imaiegai ke: galit pisi gai toviol hən galito mai ginau hən ləbevi esagw, salimasig, be len Nəboij Naməkot hən navile a pan dereh nigol lile məhat. ⁴⁰ Husur naləjonian seTəmagw imaiegai ke: galit pisi lotoris aNatun, lotoriij nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai, ale dereh nigol lile məhat len Nəboij Naməkot hən navile a pan.”

⁴¹ Nəboij lotosəsəloij hən natenan, naJu gail lukoblen husuri bathut toke, “Novi nabəta togəm len nəmav,” ⁴² ale luke, “Ategai savi aYesu, anatan aJosef ŋa? Datoləboi atəman mai anan. Imabe toke togəm len nəmav?” ⁴³ AYesu isor var galit ke, “Samtikoblen mai gamit gabag. Mitinoij. ⁴⁴ Ikad naṗisal tosua ŋai hən avan ideh beləboi begəm hən ginau. Nəboij aTəmagw tosəvat ginau beliv avan enan, eləboi begəm hən ginau, ale dereh nigol tile məhat len Nəboij Naməkot hən navile a pan. ⁴⁵ Len natosian sihai kelkel ur gail ike, ‘Ale aGot dereh tevi hai ṗusan salit pisi,’ ŋa nəvanuan pisi lotosəsəloij husur aTata, lotosəsəloij ləboi nəsə tokele, galit logəm hən ginau.* ⁴⁶ (Namilen sake avan ideh saris aTata. Atenan togəm len aGot, atenan ŋai eris aTata.) ⁴⁷ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh toriij nəlon len ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai. ⁴⁸ Ginau novi nabəta hən nəmauran. § ⁴⁹ Sutuai atəmamit gail luhan nəmanna len naut tobəbesw, be naut kəmas natenan, lumat pisi. ⁵⁰ Egai evi nabəta togəm len nəmav hən avan ideh bihani, asike imat. ⁵¹ Ginau səbogw ŋai novi nabəta nəmauran togəm len nəmav. Avan ideh bihan nabəta egai, dereh tikad nəmauran vi sutuai. Husur nabəta nəbeviol həni evi nibegw; dereh neviol həni mōs nəmauran silat navile a pan.”

⁵² Beti naJu gail lovitvituh mai galit gabag, luke, “Ategai teviol mab hən niben mai gidato hən datbihani?” ⁵³ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, asike mətbihan niben aNatun Nəvanuan, asike mətbemun nəda han, mətukad nəmauran kitin mabe? Mətsəkade len gamit gabag. ⁵⁴ Avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan ikad nəmauran vi sutuai, ale len Nəboij Naməkot hən navile a pan dereh nigol tile məhat dan nəmatan. ⁵⁵ Husur nibegw evi nəhanian kitin, nəda hagw evi nate namunian kitin. ⁵⁶ Imaienan, avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len gai. ⁵⁷ ATəmagw tovi nəkadun nəmauran esəvat ginau, ale bathut aTəmagw, ginau nutoh, nukad nəmauran. Len naṗide tomaienān, avan ideh tohanhan ginau, bathut ginau, gai dereh titoh, tikad nəmauran. ⁵⁸ Ginau novi nabəta togəm len nəmav, be nabəta egai sasumnan nəmanna atəmamito ta sutuai lotohani. Luhan nəmanna ale lumat. Avan ideh tohanhan nabəta egai, dereh titoh, tikad nəmauran vi sutuai.”

⁵⁹ AYesu ikel natgalenan nəboij toṗusan len naim nabonbonan a Kapernaum.

* 6:31: Exo 16.4, 15; Psa 78.24 * 6:45: Isa 54.13 § 6:48: Nəboij aYesu toke tovi nabəta hən nəmauran, ike ehum nabəta datbihani dereh datikad nəmauran, evi nəkadhumauran.

Ahai susur isobur lugam dan aYesu

⁶⁰ Nəboŋ ahai susur san gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, luke, “Naŋusanan enan idarj habat. Ase eləboi bəsəsəloŋ səhoti?” ⁶¹ AYesu eləboii len gai gabag ke ahai susur san gail lukoblen husur natenan, ale ikel mai galit ke, “Nateg emədas nadəlomian samito a? ⁶² Bimagenan, imabe len gamito mətberis aNatun Nəvanuan bətəlmam vi məhat? Mətedəlomi beti a? ⁶³ ANunun aGot ŋai eləboi bəviol hən nəmauran kitin mai nəvanuan. Nədaŋan sinəvanuan edədas bīgol natideh. Nasoruan notokele mai gamito, evi soruan seNunun aGot toviol hən nəmauran mai nəvanuan. ⁶⁴ Avil gamit galevis mətsəkad nadəlomian len ginau.” (AYesu ekəmaienan husur len natubatan eləboi alat lotokad nadəlomian lan, ale eləboi nəvanuan sua bəriŋi len navəlan aenemi san gail.) ⁶⁵ Beti aYesu ike, “Husur natenan nukel mai gamit ke, nəvanuan saləboi bəgəm hən ginau len gai səbon. ATata ŋai eləboi bīgol nəvanuan bīkad nadəlomian hən bəgəmai.”

⁶⁶ Husur tokəmaienan, ahai susur san isobur lupair dani, ləsaŋusuri am. ⁶⁷ ŋa aYesu ipair van hən lotovi 12 ike, “Be gamit am mətuke mitivan a?” ⁶⁸ ASimon Pita isor vari ke, “Nasub, namtivan hən ase? Gaiug səboŋ ŋai gukad nasoruan toviol hən nəmauran vi sutuai. ⁶⁹ Namtorij nəlonamito len gaiug, namtoləboii tia ke gaiug govi siGot səbon gotogəm mōsi.”* ⁷⁰ Beti aYesu ike, “Ganan! Ginau nulekis hən gamito məttovi 12, be gamit sua evi natəmat.”

⁷¹ Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aJutas, anatun aSimon Iskariot, husur aJutas, esua len lotovi 12, dereh terij len navəlan aenemi san gail.

7

Nəhanan hən Nəpasvaləval gail

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu iyaryar len naut a Kalili. Emətahun nəyaran len naut a Jutea husur alat lotoil a mō hən naJu gail ludonđonji hən ləbīgol bīmat. ² Ale nəboŋ hən Nəhanan hən Nəpasvaləval gail, egəm pəpadaŋ. Evi nəhanan sua seJu gail.* ³ Beti aŋan aYesu matmat gail lusor maii ke, “Gerij naut enan vi Jutea hən ahai susur saŋ gail ləberis natit gotogol gail. ⁴ Avan ideh toke bətibau len nəhon nəvanuan gail sasusuan gail! Gəbīgol namerikel gail, gigol gail len nəhon nəvanuan p̄isi len navile a pan hən ləbeləboi gaiug!” ⁵ Lokəmaienan husur aŋan gail am ləsəkad nadəlomian lan.

⁶ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Namityal tonor hən ginau sagəm sal. Be samito, namityal p̄isi inor ŋai. ⁷ Nəvanuan sinavile a pan gail lodədas ləbēmətahun bun gamito. Be ginau, lomətahun bun ginau husur nukel koti ke natit gail lotogole lusa vəsa. ⁸ Mətevi lan nəhanan ea. Ginau asike novi lan Nəhanan enan, husur namityal tonor hən ginau sagəm sal.” ⁹ Nəboŋ tokəmaienan tonon, itoh a Kalili ŋai.

AYesu len Nəhanan hən Nəpasvaləval

¹⁰ Be nəboŋ aŋan aYesu gail lotovi məhat vi lan Nəhanan tonon, gai am evi məhat vi lan. Səyar len nəhon nəvanuan gail be esusuah. ¹¹ Beti len Nəhanan, alat lotoil a mō hən naJu gail, ludonđonji, lous kitevi ke, “Atenan itoh a be? Gai be?” ¹² Len naluŋoh nəvanuan isobur lusor lahlah husuri. Galevis luke, “Evi nauluŋan sua tovoi masuŋ.” Galevis am luke, “Ao, egəras nəvanuan gail.” ¹³ Be səkad avan ideh tosor husuri len nəhon nəvanuan gail, husur lomətahw len naJu gail lotoil a mō.

¹⁴ Be nəboŋ sua rivuh len nawik hən Nəhanan, aYesu evi məhat vi lan naim siGot, ale etubat p̄usan. ¹⁵ Beti naJu gail lotoil a mō, lotosəsəloŋ həni, luŋaŋ, luke, “Ategai eləboi bun natosian siGot, be səkad avan ideh tokad namitisau toŋusan həni maii. Imabe?”

* 6:69: Mat 16.16; Mak 8.29; Luk 9.20 * 7:2: Lev 23.34-36; Deu 16.13. Nəhanan hən Nəpasvaləval evi nəhanan seJu gail, Lunau təlmam hən atəmalit ta sutuai nəboŋ lotoyaryar len naut masmas. Len nasihau tovi 40 lutoh len nəpasvaləval gail.

¹⁶ Imaienan aYesu isor var galit ke, “Naþusanan sagw savi esagw. Ao, atenan tosəvat ginou evi nəkadhut naþusanan sagw. ¹⁷ Avan ideh toke ðigol naləjonian siGot, dereh teləboii ke naþusanan sagw egəm len aGot o evi esagw səbogw. ¹⁸ Nəvanuan tosor len naləboian san səbon, eləjon ke tipatpat gai məhat. Avil gai toləjon ke teputsan nahəsan atenan tosəvati, gai ekitin, ale səkad nagəgərasan lan. ¹⁹ Savi aMoses tolav nalo mai gamito a? Be gamit ideh sahusuri. Mətudas þisal hən mətðigol nəbimat sil nəsa?”

²⁰ Naluvoħ lusor vari ke, “Gaiug gukad natəmat! Ase idas þisal hən ðigol gəbimat?” ²¹ AYesu ikel mai galit ke, “Nugol nauman sua len nəSappat, nugol naluvoħan imaur, ale nəvanuan þisi losəhovoħut sil notogole len nəSappat.* ²² Be gamit am mətəum len nəSappat nəboħ məttotiv dalus natətai uluħan husur nalo siMoses. (Be naðide hən nativ-dalusi-an savi siMoses, evi setəmamit ta sutuai, aApraham.)* ²³ Məttotiv dalus natətai uluħan len nəboħ han, naut kəmas tovi nəSappat.† Mətuģole hən asike mətðeħur kotov nalo siMoses, be evi nauman. Mətðimaganen, imabe mətutəbulol bulos ginou nəboħ notogol naluvoħan kavkav tomaur len nəSappat?* ²⁴ Sagenənoħ hən nəsa notogole mai na-kəta-suluvi-an mai nə-nau-suluvi-an samit ħai. Mitimasnənoħ hən mai natit tonor, tokitin ħai.”

AYesu evi aKristo a?

²⁵ Beti galit galevis lototoħ len naut aJerusalem lous galit gabag ke, “Savi atenan lotoke ləbigole bimat a? ²⁶ Be məteris! Gai boh tosorsor len nəhon nəvanuan gail. Ləsakel natideh maii. Hum ma nəvanuan na-il-a-ħno-an gail lotoləboi koti ke atenan evi aKristo, aGot totəbtəbuh lan a? ²⁷ Avil datoləboi naut atenan toģəm lan. Be nəboħ aKristo ðegəmai, asike ikad avan ideh ðeləboi naut toģəm lan.”

²⁸ Ħa aYesu, toþusan len naholəvat toħar vis naim siGot, ikai ke, “Mətəunau ke mətoləboi ginou a? Mətəunau ke mətoləboi naut notogəm lan a? Savi len ginou gabag ħai notogəmai. Be atenan tosəvat ginou, ekitin. Gamit mətsaləboii, ²⁹ be ginou noləboii, husur nogəm təban, gai esəvat ginou.”

³⁰ Nəboħ lotosəsəloħ hən natenan, alat lotoil a ħno lohisi soħuer hən ləbitəh gati. Be avan ideh səbari husur namityal san sagəm sal. ³¹ Avil isoħur len naluvoħ loriħ nəlolit lan. Luke, “Nəboħ aKristo ðegəmai, asike igol namerikel gail lotosəhor natgalenan ategaii toģole.”

³² Nəboħ naFarisi gail lotosəsəloħ hən natgalenan naluvoħ lotosor laħlah hən husur aYesu, galit mai aħiltihai tutumav gail losəvat alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, hən ləbitəh gati. ³³ Ħa aYesu ike, “Dereh nitoh kəkereh mai gamit balai, beti netəlmam van hən atenan tosəvat ginou. ³⁴ Dereh mitidoħ ginou, be asike mətusəħ ginou, ale mətsaləboi mətðegəm vi lan naut nəbevi lan.”

³⁵ Beti alat lotoil a ħno hən naJu gail, lukel mai galit gabag ke, “Ategi tiyar vi be hən asike datðisəbi? Hum ma bivan hən naJu gail lototoħ len naut tiltile seuleKris hən ðeþusan mai alat a Kris a? ³⁶ Nəboħ toke, ‘Dereh mitidoħ ginou be asike mətusəħ ginou,’ ale ‘Mətsaləboi mətðegəm hən naut nəbevi lan,’ namilen evi nəsa?”

Naþusanan husur aNunun aGot

³⁷ Len nəboħ naməkot len nawik hən Nəhanan, len nəmariboħ totibau han, aYesu eil vi məhat, ikai ke, “Avan ideh ðimaduh, tegəm hən ginou!* ³⁸ Avan ideh toriħ nəlon len ginou, tegəm, temun! Hum natosian siGot tokele ke, ‘Nəwai nəmauran dereh tisel dan nəlon hum nawisel gail.’ ”* ³⁹ (Nəboħ tokəmaienan, isor husur aNunun aGot, alat lotoriħ

* 7:21: Jon 5.1-18 * 7:22: Gen 17.10-13; Lev 12.3 † 7:23: Nalo siMoses ike limastiv dalus natətai len nəmariboħ toməlvor husur nəpasian san. * 7:23: Jon 5.8-9 * 7:37: Lev 23.36 * 7:38: Eze 47.1; Zec 14.8

nəlolit len aYesu dereh likade, be aGot saviol həni sal husur aGot saputsan aYesu sal hən nəyalyalan san bīpārpar.)

Nənauan tiltile husur aYesu

⁴⁰ Galevis len naluṽoh lotosəsəloṽ hən nasoruan san, lusor təvah ke, “Ategai bogai ahai kelkel ur kitin.” ⁴¹ Galevis luke, “AKristo bogai, aGot totabtabuh lan.” Ris galevis am lotoke, “Eniṽan? AKristo asike egəm a Kalili a? ⁴² Be natosian siGot ike aKristo dereh tegəm len nəpasusan siTevit ale lipasi len naut a Petlehem, navile matmat siTevit aKiṽ. Imaienan o səmaienan a?”* ⁴³ Ḥa naluṽoh loṽitṽituh, lopəpehw husur aYesu. ⁴⁴ Ale galevis luke litah gati, wake avan ideh sətah lan.

⁴⁵ Alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotəlmam van hən abīltihai tutumav mai naFarisi gail. Ale lous alatenan ke, “Imabe mətsətah gati gəmai?” ⁴⁶ Alatenan lusor var galit ke, “Aoa, namtsəsəsəloṽ hən avan ideh sasor suṽman atenan boṽ ideh.” ⁴⁷ Ḥa naFarisi gail lusor viles alatenan ke, “Imabe? Gai egəras gamit am a? ⁴⁸ Mitinau nategai ke: len ginamit namttoil a ṽno mai ginamit namttovi Farisi, ikad ginamit ideh toriṽ nəlon lan ṽnau a? Eḽuer kaskasi! ⁴⁹ Naluṽoh loriṽ nəlolit lan, be ləsaləboi natideh, lotətan hən nalo. Nasemalean tipat len galito!”

⁵⁰ Ikad naFarisi sua, nahəsan aNikotemus, togəm hol mai aYesu a ṽno, ale ike,* ⁵¹ “Asike datḽikot hən avan ideh hən datḽisabḽ nəsa gai togole, sanor len nalo sidato hən datḽeriṽi hən bīpanis.” ⁵² NaFarisi gail lusor vilesi ke, “Govṽ nauleut ta Kalili gototah mai atenan a? Gia ṽuruṽ kitevi len natosian siGot. Dereh gisabi ke ahai kelkel ur ideh sagəm len naut a Kalili boṽ ideh!”

[Naləbulat ta sutuai len nasoruan ta Kris ləsəkad naves 7.53-8.11.]

⁵³ Ale lopəpehw, luvahim gail.

8

Napəhaṽut togol naitian toḽur kotov nəlahan

¹ Be aYesu evi lan Naṽehuh Oliv. ² Ale nəboṽ naut tolan evi lan naholəvat todar vis naim siGot tətəs. Sədareh nəvanuan gail logəm həni, ale ebətah, eḽusan. ³ Ahai ḽusan hən nalo mai naFarisi gail losəhar apəhaṽut sua lotosabi len naitian toḽur kotov nəlahan. Lugol eil len nəhon naluṽoh. ⁴ Lukel mai aYesu ke, “Hai ḽusan, alitegai, namtusabi len naitian toḽur kotov nəlahan. ⁵ Ale len nalo, aMoses ikel buni hən datḽətəbun alatpəhaṽut lotosuṽman alitegai. Be gaiug, gukel nəsa?”* ⁶ (Lokəmaienan hən ləbīgol aYesu bəkəkos len nasoruan san hən ləbīkot həni.) Be aYesu ebətah, iḽəḽəḽ, itos len tan hən nəṽarhuvəlan. ⁷ Lous taltal hən bisor var galito, ale eil vi məhat, ike, “Gamit ideh topar saan, tilav nəvat, tuṽi a ṽno.” ⁸ Beti ebətah tətəs, iḽəḽəḽ, tos len tan. ⁹ Nəboṽ lotosəsəloṽ həni, lotubət van, alat lotovi haṽut loil a ṽno. Ale aYesu itoh səḽon mai alitenan. ¹⁰ Beti aYesu eil vi məhat, eusi ke, “Bareab, galito, lutoh a be? Səkad avan ideh toke gəḽipanis a?” ¹¹ Ike, “Naut ido hən galito Nasubḽ.” Ale aYesu ike, “Ginau am nəsake gəḽipanis. Givan ale gagai van sagigol nəsaan am.”

AYesu, naṽial hən navile a pan

¹² AYesu isor mai nəvanuan gail tətəs am, ike, “Ginau novi naṽial hən navile a pan; avan ideh tohusur ginau, asike, asike iyar len nəmargobut, avil dereh tikad naṽial hən nəmauran.”* ¹³ Ḥa naFarisi gail lusor tas nasoruan siYesu luke, “Gaiug gukel na-kel-koti-an husur gaiug gabag, be husur gaiug səḽoṽ ṽai gotokele, na-kel-koti-an saṽ savi natideh len nakotan, ehum sakitin.” ¹⁴ AYesu isor var galit ke, “Naut kəmas notokel na-kel-koti-an husur ginau gabag, na-kel-koti-an sagw ekitin, husur noləboi naut notogəm

* 7:42: 2Sam 7.12; Mic 5.2 * 7:50: Jon 3.1-2 * 8:5: Lev 20.10; Deu 22.22-24 * 8:12: Isa 49.6; Mat 5.14; Jon 9.5

lan mai naut notovi lan gagai. Be gamito, mætsalæboi naut notogæm lan, mætsalæboi naut notovi lan. ¹⁵ Mætonænoṽ husur nalæboian sinævanuan ŋai, ginau næsanænoṽ hæn avan ideh mai næsa nævanuan gail lotolæboii. ¹⁶ Næbenænoṽ, na-nænoṽ-hæni-an sagw inor, husur savi ginau sæbogw notogole, be nugole mai atenan tosævat ginau, nonænoṽ husur næsa aTata tokele. ¹⁷ Nalo samito ike, na-kel-koti-an sinævanuan eru arḃeḃitoṽ, nakotan isabi ke evi kitinan. ¹⁸ Ale ikad eru artokel na-kel-koti-an husur ginau: esua, ginau notokel husur ginau gabag, togon, aTata tosævat ginau.”

¹⁹ Imaienan lotubat usi ke, “ATæmañ gai be?” Isor var galit ke, “Husur ke mætsalæboi ginau, mætsalæboi aTæmagw. Mættalæboi ginau, mættalæboi aTæmagw am.” ²⁰ AYesu ekæmaienan pæpadaŋ hæn nabokis hæn nævat næboŋ toḃusan len naholævat todar vis naim siGot. Avan ideh sætah gati husur namityal san sagæm sal.

AYesu sagæm len navile eg a pan

²¹ Len namityal tile am, aYesu isor mai galito tætas, ike, “Gagai noriŋ gamito, nuvan, ale dereh mætekæta kitev ginau van, ale mitimat len næsaan samito. Naut notovi lan, mætodædas mæḃegæm hæni boŋ ideh.” ²² Imaienan naJu gail lotoil a mō lusor mai galit gabag ke, “Næboŋ ategai toke, ‘Naut notovi lan, mætodædas mæḃegæm hæni boŋ ideh,’ namilen imabe? Dereh tia gol gai gabag timat a?” ²³ Ris aYesu toke, “Gamito, mætovi alat a pan, ginau novi aulemæhat. Gamit hæn navile eg a pan; ginau savi hæn navile eg a pan. ²⁴ Imaienan nuke dereh mitimat len næsaan samito. Husur asike mæḃedæloimi ke novi ginau notovi ginau, dereh mitimat len næsaan samito.”* ²⁵ ŋa lous taltal hæni ke, “Be gaiug ase?” Ale aYesu isor var galit ke, “Suñan notokele a mō tia. ²⁶ Nukad natit isobur hæn næbikæle husur gamito, hæn næbisab sæhoti hæn mæḃipanis, be næboŋ notosor mai alat hæn navile a pan, nosæsæloŋ hæn atenan tosævat ginau husur gai ekitin, ale nukel ur næsa ŋai atenan tokele.” ²⁷ Be læsalæboi sal ke aYesu tosor husur aTæman. ²⁸ ŋa aYesu isor mai galit tætas am ke, “Næboŋ mæḃevus aNatun Nævanuan vi mæhat, dereh mætelæboii ke novi ginau notovi ginau. Ale len ginau sæbogw næsagol natideh, avil nukel næsa ŋai aTæmagw toḃusan hæni mai ginau. ²⁹ Ale atenan tosævat ginau itoh mai ginau; sariŋ gabulan ginau. Bathut nugol tabtab hæn næsa gai tohæhaṽur hæni.” ³⁰ Næboŋ lotosæsæloŋ hæn tokæmaienan, nævanuan isobur loriŋ nælolit lan.

Anatun aAraham gail mai anatun aSetan gail

³¹ Beti aYesu isor mai naJu gail lotoriŋ nælolit lan ke, “Mæḃigol husur naḃusanan sagw, mætovi ahai susur sagw kitin, ³² ale dereh mætelæboi nakitinan. Ale nakitinan dereh tigol mitikad næmakuvan, asike mætovi slev am.” ³³ Lusor vari ke, “Namtovi næpasusan siAraham, namtsavi slev sivan ideh boŋ ideh. Imabe gotoke, ‘dereh mitikad næmakuvan, asike mætovi slev am?’ ”* ³⁴ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol næsaan evi slev sisaan. ³⁵ Naslev savi næbathudud ideh simasta hæn naim, naut kæmas totoh mai galito. Avil anatun uluñan amasta evi bathudud sua vi sutuai. ³⁶ Imaienan, aNatun aGot ḃigol asike mæḃevi slev am, dereh mitikad næmakuvan tokitin. ³⁷ Nolæboii ke mætovi næpasusan siAraham gail, be mætoum kitev naḃisal hæn mæḃigol næḃimat husur nasoran sagw sagol natideh len nælomit. ³⁸ Ginau nusor husur natit notoris aTata sagw togol gail. Be gamito mætuḃol næsa mættosæsæloŋ hæn atæmamit mñau tokele.”

³⁹ Lusor tævah ke, “Atæmanamito aAraham!” AYesu ikel mai galit ke, “Mættavi anatun aAraham gail, mættagol husur næsa aAraham togole. ⁴⁰ Nukel nakitinan tia notosæsæloŋ hæn aGot tokele, be gagai mætuḃas ḃisal hæn mæḃigol næḃimat. Araham sagol natideh tomæmaienan. ⁴¹ Gamit mætuḃol natit atæmamito togol gail.”

* 8:24: Exo 3.14-15, naut aGot tokel ur nahæsan ke, aNovi ginau notovi ginau o aNovi ginau næḃevi ginau. * 8:33: Mat 3.9; Luk 3.8

Beti lusor vari ke, “Namtsavi natətai naḗisal. Namtukad aTəmanamit esua ḡai, aGot.”
⁴² AYesu ikel mai galit ke, “AGot tavi aTəmamito, məttaləmas bun ginau husur nogəm təban aGot, nogəm gegai. Savi len ginau ḡai notogəmai, be gai esəvat ginau. ⁴³ Imabe mətsaləboi səhot nasoran sagw? Husur mətsaləboi mətḇesəsəloḡ husur nasoruan sagw. ⁴⁴ Husur mətovi anatun atəmamit tovi təmat. Mətuke mitigol husur nəsa gai toləḡoni. Atenan igolḡol nəvanuan lumat len natubətan hən navile a pan van van sal. Gai emətahun nakitinan husur nakitinan eḇuer lan. Nəboḡ tosor libliboḡ evi nasoruan san matmat husur gai evi vanuan nalibliboḡan mai nəkadun nalibliboḡan. ⁴⁵ Imagenan, nəboḡ notokel nakitinan, mətsadəlom nəsa notokele. ⁴⁶ Gamit ta be eləboi ḇikel vəhoti ke notokad nəsaan? Ale nəḇikel nakitinan, imabe mətsadəlom nəsa notokele? ⁴⁷ Avan tovi siGot esəsəloḡ səhot nasoruan san. Be gamito, mətsavi siGot. Husur enan mətsasəsəloḡ səhot nasoruan san.”

⁴⁸ NaJu gail lotosəsəloḡ hən natenan, naJu gail lusor təvah ke, “Namtukel səhot gaiug nəboḡ namttoke gotovi auleSamaria gotovi ut kəmas! Gaiug gukad natəmat sua!” ⁴⁹ Ris aYesu toke, “Ao, nəsakad natəmat ideh. Avil noputsan nahəsən aTəmagw, noputsani len nənauan sagw. Be gamito, mətomədas nahəsagw hum notovi ut kəmas. ⁵⁰ Ginau nəsadoḡ nəyaləlan ḡos ginau gabag, be ikad atesua toləḡon ke nahəsagw tiyalə. Gai dereh tərəpəhun navoian dan nəsaan. ⁵¹ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol husur nəsa notokele, asike imat vi sutuai.”

⁵² Nəboḡ lotosəsəloḡ hən natenan, naJu gail lusor təvah ke, “Gagai namtoləboi buni ke gukad natəmat sua. AApraham imat. Ahai kelkel ur gail tu lumat. Be naut kəmas natenan, gaiug gukele ke, ‘Avan ideh togol husur nəsa notokele, asike esəsəloḡ hən nabus nəmatan vi sutuai.’ ⁵³ Gunau ke gotoyalə səhor aApraham atəmanamit tomat a? Mai ahai kelkel ur lotomat gail a? Gunau ke gotovi ase?” ⁵⁴ AYesu isor var galit ke, “Nətaputsan nahəsagw gabag, nəyaləlan enan asike tavi natideh. Be atenan toputsan ginau evi aTəmagw, məttosor husuri ke, ‘Atenan evi aGot sinamit bolai.’ ⁵⁵ Avil mətsaləboii, be ginau noləboii. Nətakele ke nəsaləboii, nətavi nəvanuan nalibliboḡan suḡnan gamito. Wake noləboi gai ale nugol husur nəsa tokele. ⁵⁶ Atəmamit aApraham ehəhaḡur hən ḇekəta vi ḡo hən nəboḡ sagw, erisi, ale ikemkem.” ⁵⁷ Beti naJu gail luke, “Nədəḡ haḡ səbar 50 sal. Goris məb hən aApraham?” ⁵⁸ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, a tahw hən aApraham tovisi, novi ginau notovi ginau.”* ⁵⁹ Nəboḡ tokəmaienan, lotətariv vat gail hən ləḇetubuni, be aYesu esusuan gai dan galito, evivile dan naut enan todar vis naim siGot.

9

AYesu igol ametḇesw imaur

¹ Nəboḡ aYesu toyar van eris naluḡnan sua namətan toḇesw nəboḡ lotopasi. ² Ahai susur siYesu lousi ke, “Hai ḡusan, nəsaan sise igol namətan ategai artobesw nəboḡ lotopasi? Esil nəsaan setəman mai sinan o esil esan səḇon?”* ³ AYesu isor var galit ke, “Savi sil nəsaan san o setəman mai anan, avil evi metḇesw hən nəvanuan gail ləḇerisi nədaḡan siGot ḇevisi len nəmauran san. ⁴ Nəboḡ tovi nalennəyal sal datimasḡol nagolean siGot tosəvat ginau. Dereh nalenmariug tegəmai, ḡol ke avan ideh asike eum. ⁵ Nəboḡ nototoh len navile a pan sal, novi naḡial hən navile a pan.”*

⁶ Beti aYesu eḡulai len tan, igol nətan evi ḇal hən nabusun, ale ikas namətan atenan artobesw hən nəḇal enan. ⁷ Ale ikel maii ke, “Gia kəkəs nəhoḡ len nəḇiltiḇurhuwai lotokisi hən Siloam.” (Nəhes enan namilen “Səvati”). ḡa auluḡnan ivan, ekəkəs nəhon, totəlmam, ekəta.

* 8:58: Jon 1.1-3; Exo 3.14 * 9:2: Exo 20.5 * 9:5: Jon 8.12

⁸ Alat lototoh pəpadarj həni, mai alat lotoris toŋirŋir nəvanuan hən nəvat a m̃o, luke, “Savi ategaii tobətah, usus nəvat tabtab a?” ⁹ Galevis luke, “Gai bogai.” Galevis am luke, “Ao, be esuṃan atenan.” Ale auluṃan enan ikel ur gai səbon ke, “Ginau ŋa bogai.” ¹⁰ Imaienan lousi ke, “Imabe? Nəsa igol gokəta?” ¹¹ Auluṃan isor var galit ke, “Atenan lotokisi hən aYesu igol nəbal, ale ikas namətagw həni. Ikel mai ginau ke, ‘Gevi Siloam, kəkas nəhoṃ.’ Imaienan, nəboŋ notovan, notokəkasi, nokəta.” ¹² Beti lousi ke, “Atenan be?” Isor var galit ke, “Eniŋan.”

Lous kitev nakətaan simetbesw

¹³⁻¹⁴ Nəboŋ aYesu togol nəbal ale togol auluṃan tokəta, nəmariboŋ enan evi nəSappat. Beti nəvanuan gail losəhar auluṃan enan, tovi metbesw a m̃o, van hən naFarisi gail. ¹⁵ ŋa naFarisi gail am lous tətəs həni, nəsa tovisi həni hən tokəta. Ikel mai galit ke, “Eriŋ nəbal len namətagw ale nokəkəs kuvi, ale nokəta.” ¹⁶ NaFarisi galevis luke, “Ategaii, aYesu, sagəm len aGot husur eum len nəSappat.” Be galevis am luke, “Bēvi nəvanuan nəsaan, igol namerikel galenan mabe?” Na-sor-bālbāl-an enan len nətarhət gəlaru, igol galit lukad napəpəhwan. ¹⁷ Imagenan, tətəs am lous aten tovi metbesw a m̃o ke, “Ategaii togol namətaṃ tokəta, gusor husur mab həni?” Auluṃan enan isor var galit ke, “Ahai kelkel ur sua bəlai.”

¹⁸ NəbiltiJu gail ləsadəlomi ke tovi metbesw a m̃o, ŋa lokis atəman mai anan gəmai. ¹⁹ Ale lous gəlaru ke, “Ategai evi anatuməru a? Evi metbesw nəboŋ mərtopasi a? Bīmaienan, ekəta mabe gagai?” ²⁰ Atəman mai anan arusor var galit ke, “Namroləboi ategai, anatunamər bogai, ale nəboŋ namrtopasi evi metbesw. ²¹ Namrsaləboi nəsa tovisi həni tokəta gagai, namrsaləboi ase tosəŋav hən namətan. Be etibau tia, savi tətai am, eləboi bisor husur gai gabag, məteusi həni bai.” ²² Arokəmaienan husur aromətahw len nəbiltiJu gail husur galit ludaṃ mai galit gabag ke, avan ideh tokel uri ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, dereh lehut avan enan dan naim nəbonbonan salito. ²³ Husur enan aruke, “Etibau tia, məteus gai.”

²⁴ Imaienan, lokis vəha-ru hən atenan tovi metbesw a m̃o. Ale lukel maii ke, “Len nahəsən aGot, namtukele hən gaiug, gikel nakitinan! Husur namtoləboii ke aYesu evi nəvanuan nəsaan.” ²⁵ Isor var galit ke, “Bēvi nəvanuan nəsaan, ginau nəsaləboii. Noləboi natesua ŋai. A m̃o namətagw iḃesw, be gagai nokəta.” ²⁶ ŋa lousi ke, “Igol nəsa hən gaiug? Igol namətaṃ arosəŋav mabe?” ²⁷ Isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia be mətsəsəsəlōŋ. Mətuke nikel tətəs hən mab həni am? Gamit am mətoləŋon ke mətevi ahai susur san gail māu a?” ²⁸ Beti losəvar buni ale luke, “Evi gaiug gotovi ahai susur sitenan, be ginamito, namtovi ahai susur siMoses gail. ²⁹ Namtoləboii ke aGot isor mai aMoses, be atenan, aYesu, namtsaləboi naut togəm lan.” ³⁰ Ris auluṃan enan tosor var galito, ike “Mətsaləboi naut togəm lan, be esəŋav hən namətagw. Mətumabe? Nosəhoṃut len gamito! ³¹ Datoləboii ke aGot sasəsəlōŋ hən nəvanuan nəsaan gail, be esəsəlōŋ hən alat lotolotu van həni, alat lotogol nəsa toləŋoni. ³² Sutuai tia van vəbar daməŋai, avan ideh sasəŋav hən namətan nəvanuan ideh tovi metbesw len nəpasian san. ³³ Atenan asike bəgəm len aGot, mətunau ke eləboi bīgol natideh a? Ao, edədasi.” ³⁴ Lusor vari, luke, “Nəboŋ lotopas gaiug, gopul hən nəsaan tia, gaiug ase hən gəbēṽusan ginamito?” Ale lubar həni dan naim nəbonbonan, lukai həni.

Namətan nəlon iḃesw

³⁵ Nəboŋ aYesu tosəsəlōŋ hən lotobar həni vivile, isaḃ auluṃan enan, ale eusi ke, “Goriŋ nəlōṃ len aNatun Nəvanuan māu a?” ³⁶ Auluṃan isor vari, ike, “Nasuḃ, ase ganan hən nəberiy nəlogw lan?” ³⁷ AYesu ikel maii ke, “Gorisi tia. Atenan bogai tosor mai gaiug gagai, ganan.” ³⁸ ŋa ike, “Noriŋ nəlogw len gaiug, Nasuḃ,” ale ilotu həni. ³⁹ Beti aYesu

ike, “Nogəm len navile a pan ños napəpəhwan hən navoian dan nəsaan, hən ametbesw gail ləbikad nakətaan, ale hən alat lotokəta, ləbegəm vi metbesw len nəlolito.”

⁴⁰ NaFarisi galevis lototah maii losəsəloŋ hən tokəmaienan, ale lousi ke, “Gokəmabe? Guke ginamit am namtovi metbesw a?” ⁴¹ AYesu ikel mai galit ke, “Məttavi metbesw gail, asike məttanor hən nəpanismen sil nəsaan samito, be husur mətukele ke mətokəta, mətunor hən nəpanismen sil nəsaan samit sal.”

10

AYesu evi nəvanuan tovoi tokətkəta təban nasipsip

¹ AYesu isor am, ike, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh sabis len nabopita, be topəlau səhor nəhol nasipsip, evi nəvanuan vənvenah, evi nəvanuan toparparu vanuan ños navənohian! ²⁻³ Be nəvanuan tokətkəta kəkol hən nabopita, esəŋav hən nabopita ños nəvanuan tokətkəta təban nasipsip hən bēbis lan. Nasipsip gail losəsəloŋ ləboi nadolon atenan tokətkəta təban galito. Ale ekis nasipsip san səbon, ekis nahəsəlit vīsusua ale esəhar galit vivile. ⁴ Nəboŋ tosəhar galit pisi vivile tonon, iyar a ño ale nasipsip gail lohusuri bathut losəsəloŋ ləboi nadolon. ⁵ Asike lohusur avan ideh tile, be dereh ligam dani, husur ləsəsəloŋ ləboi nadolon atenan.” ⁶ AYesu ikel nasoruan kəta enan be nəvanuan gail ləsaləboi nəsa tokel mai galito.

⁷ Imaienan aYesu ikel tətəs hən mai galit ke, “Kitin nokitin mai gamit ke, ginau novi bopita, hən nasipsip ləbiyar tur lan. ⁸ Alat lotogəm a ño len ginau lovi vanuan vənvenah, lovi vanuan lotoparparu vanuan ños navənohian; be nasipsip ləsəsəloŋ hən galito. ⁹ Ginau novi bopita. Avan ideh bēbis tur len ginau, dereh tikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan san. Len ginau dereh tegəmai, tivan, tisab nəhanian tovoi marireu. ¹⁰ Nəvanuan vənvenah egəm ŋai hən bēvenah, bigol nasipsip ləbimat, sah pəpas gail. Ginau nogəm hən nasipsip sagw ləbikad nəmauran vi sutuai, nogəm hən ləbepul səsəhov hən.

¹¹ “Ginau səbogw novi nəvanuan nasipsip tovoi. Nəvanuan nasipsip tovoi eutaut hən bimat ños nasipsip gail. ¹² Nəvanuan nauman tokətkəta təban nasipsip ños naŋurŋuran, savi nəvanuan nasipsip tovi amahean nasipsip gail. Imaienan, nəboŋ toris nalipah katkat togəmai, eriŋ nasipsip, igam dan galito.* Beti nalipah katkat ikat gat nasipsip sua, ale navəshəsip lugam pəpəhw. ¹³ Nəvanuan nauman igam dan nasipsip gail husur eum ños naŋurŋuran ŋai, savəhvəh nasipsip, len gai ləsavi natideh.

¹⁴⁻¹⁵ “Ginau səbogw novi vanuan nasipsip tovoi. Suñan notoləboi aTəmagw mai aTata toləboi ginau, noləboi nasipsip sagw gail, ale galito loləboi ginau.* Ale noutaut hən nəbimat ños galito. ¹⁶ Ginau nukad nasipsip galevis tile ləsavi len navəshəsip egai. Nimassəhar galito hən ləbēvi lan navəshəsip sagw. Ale galit am dereh lesəsəloŋ səhot nadologw, ale libon hən ləbegəm vi vəshəsip bəsua ŋai tokad nəvanuan nasipsip tosua.

¹⁷ “ATata eləmas bun ginau husur notoutaat hən nəbimat, hən nəbikad təlmam hən nəmauran sagw. ¹⁸ Səkad avan ideh toləboi bilav kuv nəmauran sagw dan ginau, be ginau səbogw noviol hən husur naləŋonian sagw ŋai. Ginau nukad nədaŋan hən na-il-a-ño-an. Ipat len navəlagw hən nəbēviol hən nəmauran sagw, ipat len navəlagw hən nəbilav təlmam hən. Natenan evi nəsa aTəmagw tokel buni hən nəbigole.”

¹⁹ Nəboŋ tokəmaienan tonon, ikad napəpəhwan tətəs am len naŋu gail husur nasoruan san. ²⁰ Isobur len galito luke, “Gai ikad natəmat sua, evinvinu, imab mətosəsəloŋ hən?”

²¹ Galevis am luke, “Avan ideh tokad natəmat saləboi bisor maienan. Natəmat saləboi bəsəŋav hən namətan ametbesw. Edədasi!”

* 10:12: Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nabiltipah katkat towael. * 10:14-15: Mat 11.27; Luk 10.22

AYesu len Nəhanan hən Na-səḡav-həni-an

²² Len nəbilitvile Jerusalem, lukad Nəhanan hən Na-səḡav-həni-an len nahəbati naut susus.† ²³ Ale aYesu itoh len naholəvat todar vis naim siGot, iyar husur navərada siSolomon ei. ²⁴ Nəbilitju gail ludar visi, lousi ke, “Gugol namtodədarnəbu maiegai vir ḡais? Gəbevi aKristo, aGot totabtabuh lan, gikel koti mai ginamito.” ²⁵ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamito tia wake mətsadəlom ginau. Nəsa notogole len nahəsan aTəmagw, natgalenan lukel kot ginau. ²⁶ Be mətsadəlom gail am, husur mətsavi ideh len nasipsip sagw. ²⁷ Nasipsip sagw gail losəsəloḡ səhot nadologw, ginau noləboi galito ale lohusur ginau. ²⁸ Noviol hən nəmauran vi sutuai mai galito ale asike lumasig boḡ ideh. Avan ideh asike eliv kuv galit dan navəlagw. ²⁹ ATəmagw toviol hən alaten mai ginau, aTəmagw egai iyalyal səhor natit ḡisi, ale avan ideh asike eliv kuv galito dan navəlan. ³⁰ Ale ginau mai aTata namrosua ḡai.”

³¹ Nəbilitju gail lotətariv vat tətəs hən ləbetubuni. ³² AYesu ikel mai galit ke, “Len nəhomito nugol natit isobur tovoi lotogəm len aTata. Len natgalen notogole, mətuke mətetuḡ ginau sil ta be?” ³³ NaJu gail lusor vari ke, “Asike namtotuḡ gaiug sil natideh tovoi gotogole, be sil gotosor mədas nahəsan aGot. Husur gaiug gotovi vanuan ḡai, gugolgal gaiug ke gotovi Got.”*

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Len natosian hən nalo samito, aGot isor. Ike, ‘Nukele ke mətovi “got” gail.’‡ ³⁵ Gamit mətoləboii ke natosian siGot edədas bəbuer boḡ ideh. Mətoləboii ke aGot tokis nəvanuan galenan, napisulan san togəm hən galito, ‘got gail.’ ³⁶ Ginau, aTata itabtabuh len ginau ale esəvat ginau vi lan navile a pan. Imaienan, nəboḡ notoke, ‘Novi aNatun aGot,’ imabe məttoke notosor mədas nahəsan aGot? ³⁷ Asike nəbigol nəsa aTata togole, samtedəlom nəsa notokele. ³⁸ Wake nəbigol nəsa togole, naut kəmas mətsadəlom nəsa notokele, mitikad nadəlomian len nəsa notogole hən mətbələboi səhoti, hən mətbələboi tabtab həni ke, aTata itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len aTata.”

³⁹ Husur tokəmaienan, alat lotosəsəloḡ həni ludas ḡisal hən ləbitah gati, be ivan dan galito.

⁴⁰ Nəboḡ tovan, iloḡ tukot len Nawisel Jortan van hən naut aJon tobapbaptais lan a mo tia, ale itoh ei.* ⁴¹ Beti nəvanuan isobur logəm həni, luke, “AJon sagol namerikel ideh, be nəboḡ tosor husur ategai, natit ḡisi tokele ekitin.” ⁴² Ale tarhəwisel Jortan ei, isobur lorij nəlolit len aYesu.

11

Nəmatan siLasarus

¹ Ikad atesua toməzah, nahəsan a Lasarus. Itoh a Petani mai aḡavinen ḡəlaru, aMeri mai aMarta.* ² (Evi aMeri enan boh tobir naoil pəhas len Nasuḡ, len narien ḡəlaru, ale togargari hən navurun.)* Aḡinen aMeri, aLasarus, eməzah. ³ ḡa napəhaḡut eru enan aropisul van hən aYesu ke, “Nasuḡ, ategai gotoləmas buni, eməzah.”

⁴ Nəboḡ aYesu tosəsəloḡ hən napisulan enan ike, “Naməsahan enan savi hən nəmatan, ao evi mo nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot, hən ke aNatun aGot bikad nəsal-suhi-an lan.” ⁵ Naut kəmas aYesu toləmas bun aMarta, aMeri mai aLasarus, ⁶ nəboḡ tosəsəloḡ hən na-kel-uri-an enan, itoh len naut totohtoh lan hən nəmariboḡ eru am. ⁷ Beti husur nəboḡ toru enan, ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi Jutea tətəs.” ⁸ Ahai

† 10:22: Nəhanan hən Na-səḡav-həni-an evi nəhanan seJu gail hən na-səḡav-həni-an hən naim siGot ta sutuai len nasihau 164 B.C. Lunau təlmam hən nəboḡ naJu gail lotokad tətəs hən naim siGot dan navəlan alat ləsavi Ju. Len nəboḡ enan len natutumavan gail lugol naim siGot iveveu tətəs am. * 10:33: Lev 24.16 ‡ 10:34: Len Psa 82.6, aGot ekis alat lotoil a mo hən nəvanuan san gail hən got gail. Ekəmaienan husur ilekis hən galito hən ləbeil gel gai len nəhon nəvanuan gail, ale hən ləbənənoḡ hən nəvanuan san gail mai nalo san. * 10:40: Jon 1.28 * 11:1: Luk 10.38-39

* 11:2: Jon 12.3

susur gail lusor vari ke, “Hai p̃usan, naJu gail lumadhadas p̃isal hən ləbetubun gaiug, be goləjon gəbetəlmam tətəs am a?”

⁹ AYesu isor var galit ke, “Akis ikad nəhaua tovi 12 len nalennəyal. Avan ideh toyaryar len nalennəyal sapes həbetw, husur ekəta len nañial hən navile eg a pan. ¹⁰ Avan ideh b̃iyaryar len mariug, dereh tipes həbetw husur səkad nañial lan.”

¹¹ Beti ikel mai galit ke, “Abubur sidato, aLasarus, ipatmari; be nia vəjoni.” ¹² Imaienan, ahai susur gail lukel mai ke, “Nasub̃, gai b̃ipatmari len naməsahan, dereh timaur dani.” ¹³ Lunau ke aYesu tosor ŋai husur nəpatmari, ris aYesu tosor husur nəmatan siLasarus. ¹⁴ Imaienan beti, aYesu ikel p̃arp̃ar hən mai galit ke, “ALasarus imat tia! ¹⁵ ŋa nunau gamito, ale nukemkem ke nəsatoh ei, husur len natenan dereh mitikad nadələmian am len ginau. Ale datia ris aten beti.”

¹⁶ Imagenan, aTomas, namilen ke aMəlav, ikel mai ahai susur galenan ke, “Gidato datitah mai aYesu, ləbetubuni, letubun gidat maii.”

AYesu isor ṽəhṽəh aMarta mai aMeri

¹⁷ Nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Petani, lukel maii ke aLasarus topat ei len naburhes hən nəmariboŋ tovat tia. ¹⁸ (Ale navile a Petani ipat dan naut a Jerusalem len nakilomita totor ŋai,* ¹⁹ ŋa naJu tosoḅur logəm hən aMarta mai aMeri hən ləb̃igol nəlon ləbeləjon b̃ivoi am husur nəmatan señinelaru.)

²⁰ Beti nəboŋ aMarta tosəsəloŋ hən ke aYesu togəm pəpadaŋ, evivile hən b̃erisi, be aMeri saləboii, ebətah lohoim. ²¹ ŋa aMarta ikel mai aYesu ke, “Nasub̃, gətatoh geg tia, aḿinegw asike təmat. ²² Be naut kəmas, noləboii ke aGot dereh teviol hən natideh gəbeusi hən mai gaiug.” ²³ AYesu ikel maii ke, “Aḿineñ dereh tile məhat tətəs.” ²⁴ AMarta isor vari ke, “Noləboii ke dereh tile məhat len na-le-məhat-an len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan.” ²⁵ AYesu ikel maii ke, “Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan mai novi nəmauran. Ginau nugol nəvanuan lule məhat dan nəmatan, ginou noviol hən nəmauran mai galito. Avan ideh toriŋ nəlon len ginou, dereh timaur, naut kəmas b̃imat. ²⁶ Ale avan ideh totoh tin len ginou, toriŋ nəlon len ginou, asike, asike imat vi sutuai. Godələmi a?” ²⁷ Isor vari ke, “Evoi Nasub̃, nodələmi ke gotovi aKristo, aNatun aGot, gai tokel gati ke tegəm vi lan navile a pan.”

²⁸ Nəboŋ tokəmaienan tonorŋ aMarta eriŋi, etəlmam vahim. Ekis kuv aMeri, aḅan, isor səḅon maii ike, “AHai p̃usan egəmai, eus gaiug.” ²⁹ Nəboŋ aMeri tosəsəloŋ hən natenan, vəha-sua ŋai ivan hən. ³⁰ AYesu səbar navile a Petani sal, be itoh len naut tobubur mai aMarta lan. ³¹ Alat a Jerusalem lototoh mai aMeri lohoim hən ləb̃igol nəlon ləbeləjon b̃ivoi am, loris tole məhat, tovan tutut. Lunau ke tovi lan naburhes siLasarus hən b̃itaŋ ei, ale lohusuri.

³² Nəboŋ aMeri togəm ris aYesu, iteh bathurien, ikel maii ke, “Nasub̃, gətatoh gegai, aḿinegw asike təmat.”

³³ Nəboŋ aYesu toris aMeri totaŋ, eris naJu gail lototaŋ maii, ale nəlon ipaŋpaŋ, nəlon isa habat. ³⁴ Eus galit ke, “Mətorinŋi a be?” Lusor vari ke, “Nasub̃, gəm risi.” ³⁵ Namətarur siYesu isel. ³⁶ Beti naJu lotoil pəpadaŋ luke, “Məteris! Gai eləmas bun aLasarus vəsa.” ³⁷ Be galit galevis luke, “Ategai igol ametḅesw tomaur. Imab satəgau gat aLasarus dan nəmatan?”

AYesu igol aLasarus ile məhat dan nəmatan

³⁸ Nəboŋ aYesu tobar naburhes, nəlon isa habat tətəs am. Naburhes enan evi naburhuvat sua tokad nabiltivat lotokəkol gole hən. ³⁹ AYesu ikel mai galit ke, “Rusan nəvat vi tarhəte.” AMarta, aḅavinen aten tomat, ikel maii ke, “Nasub̃, gai iḅo tia.

* 11:18: Len nasoruan ta Kris sakel nakilomita totor, be ike nəstatia tovi 15.

Daməŋjai, nəmariboŋ han ivat.” ⁴⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel mai gaiug tia ke, gəberij nəloŋ len ginau, dereh geris nəyalyalan siGot.”

⁴¹ Imaienan lorusan nəvat vi tarhəte. Beti aYesu ekəta vi məhat, ike, “Tata, sipa hən gotosəsəlon hən ginau. ⁴² Nələboii ke gotosəsəlon hən ginau akis, be nokəmaienan mōs alategai lotoil pəpadaŋ, hən ləbedəloni ke gotosəvat ginau.”

⁴³ Beti aYesu ikai habat ke, “Lasarus, gevivile!” ⁴⁴ Ale gai tomat evivile. Nəkaliko ibarjis narien mai navəlan sal, nəkaliko tile ibarjis nəhon. AYesu ikel mai galit ke, “Sah ruḃati hən ḃivan!”

NəJu gail lusor utaut hən ləḃigol aYesu ḃimat
(Mat 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)

⁴⁵ Len alat lototah mai aMeri, isəbur lorij nəlolit len aYesu husur loris nəsa togole. ⁴⁶ Be galevis luvan hən naFarisi gail, lukel ur nəsa aYesu togole. ⁴⁷ Beti aḃiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lokis nəḃonḃonan hən nəSanhitrin.† Lousus galit gabag ke, “Datigol nəsa? Ategai boh igol namerikel tosoḃur. ⁴⁸ Datḃidaḃ hən ḃigol tomagenan van, nəvanuan ḃisi dereh lerij nəlolit lan, lehusuri hum akiŋ. Beti nasoltia ta Rom dereh legəm mədas naut sidato mai lav nəvanuan gail dan gidato.”‡

⁴⁹ Beti galit sua, aKaiafas, tovi ḃiltihai tutumav len nasihau enan, ike, “Gamit mətsaləboi natideh! ⁵⁰ Mətsənau səhoti ke, ivoi am hən gidat ḃisi ke, nauluḃan sua ḃimat mōs nəvanuan gail, səhor alat a Rom ləḃemədas gidat ḃisi dattovi Ju hən datḃimasig.” ⁵¹ (Nəboŋ aKaiafas tokəmaiean, sakel səḃon həni, be aGot eriŋ nənanuan sua len nənanuan siKaiafas. Ale len namilen hum aḃiltihai tutumav, epəhav utaut həni ke, aYesu dereh timat mōs alat lotovi Ju. ⁵² Be savi mōs nəJu gail ḃai, timat mōs aGot ḃepisan ḃonḃon hən anatun gail ḃisi lotogam pəpehw, siriv len naut gail len navile a pan.) ⁵³ Imagenan, len nəboŋ enan van, lusor utaut hən ləḃigol aYesu ḃimat. ⁵⁴ Husur enan, aYesu səyaryar am len nəhon alat a Jerusalem, be eriŋ naut enan, evi lan navile a Efraim topat pəpadaŋ hən naut masmas toḃəḃesw, beti itoh ei mai ahai susur san gail.

⁵⁵ Nəboŋ nəPasova seJu gail togəm pəpadaŋ, nəvanuan isəbur len naut ḃisi lotosuh dar vis naut a Jerusalem, lovi məhat vi Jerusalem vagol səḃolit hən galito liveveu hum nalo tokele, utaut vir nəhanan enan. ⁵⁶ Lokətkəta doŋ aYesu. Ale nəboŋ lotoil len naut todar vis naim siGot lousus galit gabag ke, “Gunau ke nəsa? Tegəm hən nəPasova o teḃuer?”

⁵⁷ Len nəboŋ enan, aḃiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lukele həni ke avan ideh ḃələboi naut aYesu totoh lan, timaskel vəhoti hən ləḃitah gati.

12

AMeri evəhas aYesu
(Mat 26.6-13; Mak 14.3-9)

¹ Len nəmariboŋ toməlevtes səbar nəPasova sal, aYesu ibar naut a Petani. Evi naut siLasarus, aten aYesu togol tole məhat dan nəmatan. ² Loutaut hən nabiltihanian mōsi. ALasarus mai galevis am lutah maii len natev, ale aMarta ipat nəhanian mai galito. ³ Beti aMeri ilav nahudhulita hən nəhai pəhas naoil, nəvat han totibau.* Evəhas narien aYesu həni ale igar kuvi dan narien gəlaru hən navurun. Ale naim epul hən nəḃon naoil enan tosusau. ⁴ Ikad ahai susur san sua, nahəsan aJutas Iskariot, ḃeriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail. AJutas ike, ⁵ “Nəvat hən nəhai pəhas egai etibau hun naḃurḃuran hən nasihau tosua! Imabe datsaḃur həni, lav nəvat han mai naməsal gail?” ⁶ Ekəmaienan,

† 11:47: NəSanhitrin evi nəkaunsel seJu gail lotobətah hən nakotan. ‡ 11:48: Len naut egai, nəvanuan namitisau lunau namilen ke, alat a Rom dereh ligol naim siGot timasirsir mai lemədas nəJu gail ḃisi. Ale dereh lilav kuv nədaŋan hən na-il-a-mo-an dan aḃiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin. * 12:3: Luk 7.37-38. Nasoruan ta Kris ike naməlasan han ibar 325 gram.

be sənau naməsal gail, husur evi vanuan vənvanah. Gai ekətkəta təban nabokis nəvat salito, be ilavlav kuvi m̄os gai gabag. ⁷AYesu isor vari ke, “Sagemədasi! Alitegai etəgau gat nəhai pəhas egai vir nəboŋ ləbitavun ginau. ⁸Akis naməsal gail lutohtoh mai gamito, be ginau, asike nutoh mai gamit ebəlav.”*

⁹Nəboŋ naJu gail lotosəsəloŋ həni ke aYesu totoh aPetani, nabiltiłuṽoh logəm hən ləberisi, be savi aYesu ŋai, luke leris aLasarus am, atenan aYesu togol tole məhat dan nəmatan. ¹⁰Imaienan, abiltihai tutumav gail lusor utaut hən ləbigol aLasarus am bimat, ¹¹husur nəvanuan isobur lugam dan abiltihai tutumav gail hən ləberij nəlolit len aYesu sil nəsa tovisi hən aLasarus.

AYesu evi lan naut aJerusalem hum nakij

(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)

¹²Pelan han na-kel-uri-an ibar naut aJerusalem ke aYesu satogəmgəmai. Nəboŋ nabiltiłuṽoh lotogəm hən Nəhanan nəPasova lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, ¹³lutariv nəpəshət nadet, † luvan hən ləbəbubur maii. Lukai habat ke, “Hosanna! Datisal suh aGot!

Got tigol na-voi-buni-an van hən gai togəm len nahəsan Nasub aGot.

Got tigol na-voi-buni-an van hən nakij naut aIsrael.”*

¹⁴Nəboŋ aYesu tosaḅ natuhtonki, ebətah lan hum natosian siGot tokele ke,

¹⁵“Nəvanuan naut aIsrael gail, samtemətahw!

Məteris! Nakij samit satogəmai!

Ebətah len natuhtonki!”‡

¹⁶(Len nəboŋ enan ahai susur san gail ləsaləboi natgalen len natosian siGot. Be nəboŋ aYesu tovi məhat vi lan namənas san, lunau təlmam hən nəsa tovisi, ale lunau səhoti ke tovi nəsarpoħan hən nəsa ahai kelkel ur sua totos gati.)

¹⁷⁻¹⁸Nəvanuan galenan loluṽluṽoh husur galit galevis lutoh mai aYesu nəboŋ tokis aLasarus dan naburhes hən bimaur dan nəmatan. Ale galito, lukel ur nəsa lotorisi mai alat ləsarisi. Imaienan, isobur lovivile hən ləbəbubur mai aYesu, bathut ləsasəloŋ husur namerikel enan todaŋ gai togole. ¹⁹Imagenan, naFarisi gail lusor təvah mai galit gabag ke, “Datsəkad naḅisal ideh am. Məteris atenan, gai esəhor gidat tia, navile a pan ḅisi loħusuri.”

AuleKris galevis ludon aYesu

²⁰Len alat lotovi Jerusalem hən ləbilotu len Nəhanan nəPasova, ikad auleKris galevis lotogəmai. ²¹Luvan hən aFilip ta Petsaita aKalili, lousi ke, “Nasub, namtuke namteris aYesu bai.” ²²AFilip ikel mai aAdru, ale aruvan vakel mai aYesu. ²³Beti aYesu isor var gəlaru, ike, “Namityal hən aGot bəvəhot nəyalyalan siNatun Nəvanuan egəm tia. ²⁴Kitin, nokitin mai gamit ke, asike namisurhuwit bitech hən bimat len tan, ipat səḅon maien ŋai. Wake bitech hən bimat len tan m̄au, dereh titov vi məhat, tiṽan masuṽ. § ²⁵Alat lotoləmas bun nəmauran salito len navile eg a pan, dereh limasig vi sutuai. Avil alat lotoləmas bun ginau səhor habat hən nəmauran salito len navile eg a pan, dereh likad nəmauran vi sutuai.* ²⁶Avan ideh b̄ike b̄evi tarhət sagw hum nəvanuan na-vi-tarhəte-an, timashusur

* 12:8: Deu 15.11 † 12:13: Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpəshəte mai ikad naṽite lotohanhani. Len naut aIsrael ləb̄ilbil həni hən ləbəṽusani ke lotobal səhor aenemi salit gail len nəḅalan. Len naut egai hum ma lotob̄ilbil həni husur lunau ke aYesu togəm hum nakij hən b̄egəgel hən alat aRom lotoil a m̄o len naut aJutea. * 12:13: Psa 118.25-26 ‡ 12:15: Zec 9.9. Nəboŋ toke natuhtonki namilen ke anatun natoŋki totibau be avan ideh səsaħ lan sal. § 12:24: Len naut egai aYesu ike saləboi b̄evi tarhət silat aKris van vəbar tomat hum namisurhuwit. Be a tahw len nəmatan san dereh tile məhat hum nawit totov vi məhat. Nəboŋ tole məhat eləboi b̄evi tarhət sinəvanuan ḅisi len navile a pan, ale hum nawit dereh tikad naṽit tisoḅur. * 12:25: Mat 10.39, 16.25; Mak 8.35; Luk 9.24, 17.33

ginau, husur nəvanuan na-vi-tarhəte-an sagw timastoh mai ginau. Ale avan ideh bëvi tarhət sagw, aTata dereh teputsani, tisal suhi.

AYesu isor husur nəmatan san

²⁷ “Gagai nəlogw etuhətu masuṽ. Nekəmabe beti? Dereh nike, ‘Tata gilav kuv ginau dan namityal egai, saneləṅon tisa vəsa?’ Ao asike nokəmaienan husur nogəm ṁosi. Nogəmai hən nəbeləṅon bisa vəsa! ²⁸ Tata gigol nahəsəṁ tiyalyal!”

Beti nadoldol egəm len nəmav, ike, “Nugol iyalyal tia, ale dereh nigol tiyalyal tətəs am.”

²⁹ Nəboṅ naluṽoh lotosəsəloṅ həni, galevis luke nəbiliurur tokurut, galevis am luke aṅel tosor maii.

³⁰ Beti aYesu ike, “Nadoldol enan isor ṁos gamito, sasor ṁos ginau. ³¹ Gagai evi namityal hən aGot bëpəpəhun navoian dan nəsaan len navile a pan. Gagai evi namityal hən aGot bëhut atenan toil a ṁo len navile eg a pan, tovi təmat. ³² Ale ginau, nəboṅ mətəbipət ginau vi məhat dan nətan, dereh neliv nəvanuan pisi gəm hən ginau.”* ³³ (Ekəmaienan hən bigol nəvide hən nəmatan san bimasil ke dereh timat len nəhai balbal.) ³⁴ Naluṽoh lous aYesu ke, “Imabe gotoke aNatun Nəvanuan dereh timat magenan? Namtunau ke natosian siGot toke aKristo, aGot totabtabuh lan dereh titoh vi sutuai. Imagenan, aNatun Nəvanuan egai gotosor husuri, ase ganan?”*

³⁵ AYesu isor var galit ke, “Naṁial dereh təṁial len gamito təbəlav kəkereh am. Nəboṅ naṁial bëṁial sal, mitiyar lan hən asike nəmargobut bikabut gol gamito. Mətbiyar len nəmargobut, asike mətoləboi naut mətəbevi lan. ³⁶ Nəboṅ məttokad naṁial sal, məteriṅ nəlomit lan, hən mətəbegəm vi anatun naṁial.”

Nadəlomian ebuer len nəvanuan gail

Nəboṅ aYesu tokəmaienan tonəṅ, evi tut, esusuan gai dan galito. ³⁷ Naut kəmas togol namerikel tosobur len nəhon nəvanuan gail, ləsariṅ nəlolit lan. ³⁸ Imaienan, nasoruan sihai kelkel ur aIsaiah isarpoh toke,

“Nasuḃ aGot, ase edəlom na-kel-uri-an sinamito?

Nədaṅjan saṁ, gaiug goṽusani van hən ase hən beris ləboii?”*

³⁹ Husur natenan ləsaləboi ləbikad nadəlomian suṁan nəsa aGot tokele len nabuṅon aIsaiah totes tətəs həni ke,

⁴⁰ “Nugol namətəlit iḃesw

nugol nəkadulit iṽonṽon,

imagenan, namətəlit lodədas ləbəkəta ləboi nəsa notogole

nəlolit lodədas ləbələboi səhot nəsa notokele

ale lodədas ləbipair van hən ginau

hən nəbigol ləbimaur.”**

⁴¹ Isaiah ekəmaienan husur toris nəyalyalan seKristo a ṁo tia, ale isor husuri.

⁴²⁻⁴³ Avil len alat lotoil a ṁo, isobur loriṅ nəlolit len aYesu. Be husur lotoləmas nə-sal-suhi-an sinəvanuan gail səhor nə-sal-suhi-an siGot, ləsakel uri ke lotokad nadəlomian lan bathut lomətahw ke naFarisi gail ləbikai tas galito hən asike ləbilotu len naim nəbonḃonan salito.

Nasoran məkot siYesu len nəhon naluṽoh

⁴⁴ Beti aYesu ikai habat van hən naluṽoh ke, “Avan ideh bëriṅ nəlon len ginau, gai eriṅ nəlon kitin len aGot tosavat ginau gəmai. ⁴⁵ Ale avan ideh tokəta ris ginau, ekəta ris

* 12:32: Jon 3.14, 6.44, 8.28 * 12:34: Psa 110.4; Isa 9.7; Dan 7.14 * 12:38: Isa 53.1 ** 12:40: Isa 6.9-10. AGot eləṅon ke nəvanuan gail pisi leriṅ nəlolit len aYesu, ipat len galit hən ləbilekis hən nəpisal enan. Be asike ləbilekis həni, aGot igol nəlolit sasəṅav, lodədas ləbələboi səhot natideh togole o tokele. Evi nəpanismen aGot toriṅi len galito husur lomətahun ləberiṅ nəlolit len aYesu.

atenan tosəvat ginau. ⁴⁶ Nogəm len navile a pan suñman nañial hən ke avan ideh ßeriñ nəlön len ginau asike itoh len nəmərgobut am. ⁴⁷ Avan ideh ßesəsəloñ hən nasoruən sagw be sagol husuri, ginau nəəsəb səhoti ke timaspanis, husur nəəsəgəm hən nəbisəb səhoti ke navile a pan timaspanis, ao, nogəm hən nəbilav kuv navile a pan dan nəpanismen sil nəsaan salito. ⁴⁸ Avan ideh topair dan ginau mai nasoruən sagw, len Nəboñ Naməkot hən navile a pan, len nəhon aGot nasoruən sagw dereh tisañ səhoti ke avan enan timaspanis. ⁴⁹ Bathut ginau nəsasor len nədañan hən na-il-a-ñño-an sagw. Avil nusor sitenan tosəvat ginau, aTata. Gai ikele hən ginau hən nəsa nəbimaskəle nəboñ nəbisor. ⁵⁰ Ale noləboii ke nəsa aTata tokel buni, evi nəkadun nəmauran vi sutuai; imaienan, nukel nəsa aTata tokel mai ginau hən nəbikele.”

13

Ahai susur gail, aYesu ekəkas narielito

¹ NəPasova tipat pelan, ale aYesu eləboii ke namityal togəm hən ßeriñ navile a pan, hən ßivan hən aTata. Eləmas bun alat lotohusuri len navile a pan, ale gagai eñusan ßarßar hən na-ləmas-buni-an san kavkav təban galito.

² Nəboñ lotohanhan ut mədau, natəmat esəhar aJutas anatun aSimon Iskariot tia, hən aJutas ßeriñ aYesu len navəlan aenemi san gail. ³ AYesu eləboii ke aTata toriñ natit ßisi len navəlan, ale eləboii am ke togəm len aGot, mai dereh tetəlmam van həni. ⁴ Ŋa ile məhat dan nəhanan, ikol nahurabat san dani, ale ilav nətaol, epitavisi. ⁵ Beti eñir nəwai len nabesin, etubat kəkas narien ahai susur gail, ale igar gail hən nətaol topitavisi. ⁶ Nəboñ tobar aSimon Pita, aPita ike, “Nasub, gekəkas nariəgw a? Imabe?” ⁷ AYesu isor vari ke, “Gagai gəsələboi səhot nəsa notogole, be boñ ideh dereh geləboii.” ⁸ APita ikel maii ke, “Asike gokəkas nariəgw boñ ideh.” AYesu isor vari ke, “Asike nəbekəkas nariemñ, darepəpəhw. Gəsavi ahai susur sagw am.” ⁹ ASimon Pita isor təvah ke, “ßimaienan, Nasub, sagekəkas nariəgw ŋai be gekəkas navəlagw mai nəkadugw am.” ¹⁰ AYesu ikel maii ke, “Avan tolilos tia iveveu, inor hən bekəkas narien ŋai hən biveveu kavkav. Gamit mətuveveu, avil savi gamit ßisi.” ¹¹ AYesu ekəmaienan husur eləboi ase ßeriñ len navəlan aenemi san gail. Husur enan ike, “Savi gamit ßisi məttoveveu.”

¹² Nəboñ tokəkas narielit tonon, esun təlmam hən nahurabat san, ale ipat tarhəgarin tətəs. Ikel mai galit ke, “Mətələboi nəsa notomadhagole ñnos gamito?” ¹³ Mətokis ginau hən ‘Hai ßusan’ mai ‘Nasub’ ale inor hən mətəbigole husur ginau boh numaienan. ¹⁴ Imagenan, ginau notovi ahai ßusan mai Nasub notoil a ñño hən gamito, bathut notokəkas nariemito suñman naslev, gamit gabag mitimassuñman naslev hən mətəbevi tarhət samito, kəkas nariemito. ¹⁵ Ginau noñusan navide tonor hən mətəbigol tətəv həni. Natgalen notogole hən gamito, mitimasgol husuri. ¹⁶ Kitin nokitin mai gamit ke, naslev satibau səhor amasta san, mai ahai pispisul satibau səhor gai tosəvati.* ¹⁷ Mətələboi natgalen tia, ale mitigole! Mətəbigol natgalenan, aGot tivoi hən gamito.

¹⁸ “Nəsasor husur gamit ßisi. Noləboi bun gamit vñsusua notolekis hən gamito. Avil natosian siGot timassarpoh. Ike, ‘Nəvanuan namrtohan katəpol hən nabəta, ipair dan ginau, evi enemi sagw.’* ¹⁹ Gagai nukel nategai mai gamit hən ke nəboñ bevisi, dereh mətedəlomi ke ginau bogai notovi ginau hum notokele tia.* ²⁰ Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tohəhəvur hən nəvanuan notosəvati, ehəhəvur hən ginau, ale avan ideh tohəhəvur hən ginau ehəhəvur hən gai tosəvat ginau.”

* 13:16: Hən naves 12-16, Luk 22.24-27. Namilen ke natideh aYesu tovi masta sidato tohəhəvur hən ßigole, gidat dattovi nəvanuan san gail, datimashəhəvur hən datəbigol tətəv həni. * 13:18: Psa 41.9 * 13:19: Jon 8.24

AYesu ikel ur nasa bevisi hani balai
(*Mat 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23*)

²¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eləŋon isa vəsa hani, nəlon etuhathuh masuṽ ale isor təvah, ike, “Kitin, notokitin mai gamit ke gamit sua dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”

²² Ahai susur gail ləsənu ləboi ase tosor husuri, gol ke lobunbunus galit gabag ɣai. ²³ Galit sua, aYesu toləmas buni, ipat tarhəgarin təban aYesu. ²⁴ Imaienan, aSimon Pita eŋit nəhon van hən aten topat təban aYesu hən beus aYesu ke, tosor husur ase. ²⁵ Beti atenan esiŋasiŋ len nəmabun aYesu, eusi ke, “Nasuṽ, ase ganan?”

²⁶ AYesu isor vari ke, “Ateg boh nəbetutur hən natuhbəta len nasiloh hən nasuṽ hən nəbilavi maii, gai bogai.” Ale nəboŋ aYesu totutur hən nabəta, ilavi mai aJutas anatun aSimon Iskariot. ²⁷ Nəboŋ aJutas tolav natuhbəta enan tonon, vəha-sua ɣai aSetan eḅis lan. Imaienan aYesu ikel maii ke, “Saṽsaṽut hən gəḅigol nasa gəḅigole.” ²⁸ Galit lotopat hən nətarhəgarilito təban natev ləsaləboi nasa aYesu tosor maii aJutas m̄osi. ²⁹ Bathut aJutas tokətkəta təban nəvat salito, galit galevis lunau ke aYesu tokel maii ke teṽur natit gail m̄os nəPasova pelan o tilav natideh mai naməsal gail.† ³⁰ Ale nəboŋ aJutas tohan natuhbəta tonon, vəha-sua ɣai ivan. Evi nalenmariug.

Na-kel-buni-an veveu

³¹ Nəboŋ aJutas tovan, aYesu ike, “Gagai aNatun Nəvanuan etuḅat ḅis len nəyalyalan san, ale dereh aGot tikad nəyalyalan len nasa bevisi hən ginau, aNatun Nəvanuan. ³² AGot ḅikad nəyalyalan len aNatun Nəvanuan, dereh len gai gabag, aGot tilav nəyalyalan mai aNatun Nəvanuan, ale tilav tutut hani maii. ³³ Anatugw gail, dereh nitoh kəkereh mai gamit sal a tahw hən nəḅivan. Beti, naut kəmas mətḅidoŋ ginau, be len naut nəḅevi lan, asike gogəmai, hum notokele tia mai alat lotoil a m̄o hən naJu gail.* ³⁴ Nuke nikel nakelean veveu todaŋ mai gamit ke: Məteləmləmas bun gamit gabag! Suḅnan ɣai notoləmas bun gamito, məteləmləmas bun gamit gabag. ³⁵ Məḅḅeləmləmas bun gamit gabag, len naṽide tomaienan, nəvanuan p̄isi dereh leləboi səhoti ke, məttovi ahai susur sagw gail.”

Na-kel-gati-an sePita
(*Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34*)

³⁶ ASimon Pita eusi ke, “Nasuṽ, gevi be?” Ale aYesu isor vari ke, “Naut nəḅevi lan, gaiug godədas gəḅehusur ginau vi lan. Be dereh gehusur ginau balai.” ³⁷ Beti aPita eusi ke, “Nasuṽ, husur nasa nəsaləboi nəḅehusur gaiug gagai ɣai? Noutaut hən nəḅimat m̄os gaiug.” ³⁸ AYesu isor vari ke, “Goutaut hən gəḅimat m̄os ginau a? Ao! Kitin, nokitin mai gaiug, pelan dudulan dereh gikel vəha-tor hani ke gəsaləboi ginau, beti natouluḅnan tekəkəraiko.”

14

AYesu, naḅisal van hən aTata

¹ AYesu isor am ke, “Sa-nələmit tetuhathuh. Mətorin nələmit len aGot tia, məterin nələmit len ginau am. ² Lohaim seTəmagw ikad naruḅ tosəbur, ale nuvan hən nəḅeutaut hən naut samit ei. Asike təmaienan, nətakel koti mai gamito. ³ Nəboŋ nəḅeutaut hən naut samito ḅinoŋ, dereh netəlmam, səhar gamit hən məḅḅəgəm toh mai ginau, hən məḅḅitoḅ tin mai ginau len naut nototohtoh lan. ⁴ Ale mətoləboi naḅisal van hən naut nəḅevi lan.”

† 13:29: Nəhanan hən nəPasova ipat husur nəmariboŋ toməlevtor ale hum ma aJutas tovan hən beṽur nəhanian ideh am. Len nalenmariug hən nəPasova, naJu gail lukad naṽide sua hən ləḅilav nəvat mai naməsal gail. * 13:33: Jon 7.34

⁵ ATomas ikel maii ke, “Nasub̃, namtsaləboi naut gəb̃evi lan, namteləboi mab hən naṗisal?” ⁶ AYesu isor vari ke, “Ginau novi ṗisal, novi kitinan, novi mauran. Avan ideh saləboi b̃egəm hən aTata len naṗisal ideh am, ginau səb̃ogw ṗai naṗisal. ⁷ Məttaləboi kitin hən ginau, məttaləboi aTəmagw am. Ale gag van mətoləboi gai, mətorisi tia.”

⁸ AFilip ike, “Nasub̃, ṽusan aTata hən ginamito. Enan ṗai namttoləṗoni.”

⁹ AYesu isor vari ke, “Ginau nutah mai gamit ebəlav, be Filip, gəsaləboi ginau sal a? Avan ideh toris ginau eris aTata. Imab gotoke, ‘ṽusan aTata hən ginamito?’ ¹⁰ Ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ṗai. Gəsadəlomi a? Nasoruan notokel mai gamito, nəsaकेle len ginau səb̃ogw. Ao! Evi aTata totoh tin len ginau togol nauman san. ¹¹ Mətedəlom nəsa notokele nəboṗ notoke ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ṗai. Be asike mətbedəlomi, mətedəlom nəsa notokele bathut namerikel gail məttoris notogole. ¹² Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tokad nadəlomian len ginau dereh tigol nəsa toṗitoṽ hən nəsa notogole. Evoi, dereh tigol natit ləb̃esəhor nəsa notogole husur nuvan hən aTata. ¹³ Ale natideh mətbeusi len nahəsagw, dereh nigole hən nəbeṽusan nəyalyalan siTata. Ale len aNatun, nəvanuan gail dereh lisal suh nəyalyalan san. ¹⁴ Evoi, mətbeus natideh len nahəsagw, dereh nigole!”

Naṗusanan husur aNunun aGot

¹⁵ AYesu isor am ke, “Mətbələmas bun ginau dereh mitigol husur nəsa notokele. ¹⁶ Ale dereh neus aTata, ale teviol hən a-Vi-tarhəte-an ideh am mai gamito hən b̃itoh mai gamito van vi sutuai. ¹⁷ Evi aNunun nakitinan, navile a pan ləsaləboi ləb̃ikade bathut ləsakəta risi, ləsakəta ləboii. Be gamit mətoləboii tia husur gagai itah mai gamito, ale dereh titoh tin len gamito.

¹⁸ “Nəboṗ nəbivan asike noriṗ gəb̃ulan gamit hən mətb̃itoh səb̃omito suṃan məttovi milesw, dereh netəlmam gəm hən gamito. ¹⁹ Asike idareh nəvanuan navile a pan asike loris ginau am. Be nəboṗ nəbimaur təlmam, dereh gamit məteris ginau tətəs. Bathut nəb̃ikad nəmauran tətəs, gamit am dereh mitikad nəmauran. ²⁰ Len nəboṗ enan dereh məteləboii ke nototoh len aTəmagw ale məttotoh len ginau ale nototoh len gamito. ²¹ Avan ideh togol husur nakelean sagw todaṗ gail, gai eləmas bun ginau. Ale gai toləmas bun ginau, aTəmagw dereh teləmas buni, ale ginau dereh neləmas bun gai, nəvəhot ginau maii hən b̃eləboi bun ginau.”

²² Ale aJutas, savi aJutas Iskariot be aJutas togon, ike, “Nasub̃, husur nəsa gəb̃evəhot gaiug mai ginamit ṗai hən namtbələboi bun gaiug, be savi hən navile a pan kavkav a?”

²³ AYesu isor vari, ike, “Avan ideh b̃eləmas bun ginau, dereh tigol nəsa notokele, ale aTəmagw teləmas buni. Beti ginaməru dereh namregəm, gol naim sinamər maii. ²⁴ Avan ideh na-ləmas-buni-an hən ginau toṗuer lan, gai asike igol nəsa notokele. (Be natsua, nasoruan məttosəsəloṗ hən notokele, savi esagw səb̃ogw, be evi seTəmagw tosəvat ginau.)

²⁵ “Nukel natgalenan gagai, ale gagai nutohtoh mai gamit sal. ²⁶ Be a-Vi-tarhəte-an tovi aNunun aGot, gai aTəmagw b̃esəvati len nahəsagw, gai dereh teṽusan gamit hən natit ṗisi, ale tigol mitinau təlmam hən natit ṗisi notokel mai gamito.

²⁷ “Natəṃmat, noriṗi len nəlomito, natəṃmat sagw, nulavi mai gamito. Natəṃmat notoviol hənī sasūman natəṃmat navile a pan toviol hənī. Imaienan, sa-nəlomit tetuhatuḥ, samtemətahw. ²⁸ Mitinau təlmam hən nəsa notokele nəboṗ notoke nivan bai, ale dereh netəlmam gəm hən gamit tətəs. Məttaləmas bun ginau, məttahəhəṽur husur nuvan hən aTata, husur aTata etibau səhor ginau. ²⁹ Gagai nukel natgalen mai gamito, a tahw hən ləb̃evisi, hən ke nəboṗ ləb̃evisi, dereh mitikad nadəlomian am len ginau. ³⁰ Asike nusor masuṽ am mai gamito, husur ategai toil a ṃo hən navile a pan satogəmai. Gai səkad

nədaŋan hən ĩ̃gol natideh hən ginau, namityal sagw egəm tia. ³¹ Be alat navile a pan limasləboi səhoti ke notoləmas bun aTata, ale notogol nəsa aTata tokele ŋai.

“Ale, mitile məhat, dativan.”

15

AYesu, nəhau nakrep tin

¹ AYesu ĩ̃bol p̃usan, ike, “Ginau novi nəbathuhau nakrep tin. ATəmagw evi nəvanuan tokətkəta təban nəhol nakrep. ² Ita kukuv nəpashəhau p̃isi len ginau ləsəvan, ale evis̃vis nəpashəhau p̃isi lotoŋan, hən ləbiŋan masuŋ am. ³ Gamit mətuveveu tia bathut nasoruan notokel mai gamito. ⁴ Mititoh tin len ginau, ale dereh nitoh tin len gamito. Nəpashəhau saləboi biŋan len gai səbən. Nəpashəhau eləboi biŋan ŋai len nəbathuhau. Gamit mətumaianan. Mətsaləboi mətbiŋan len gamit səbomito, mətoləboi mətbiŋan ŋai len ginau.

⁵ “Ginau novi nəbathuhau nakrep tin, gamit məttovi nəpashəhau. Avan ideh totoh tin len ginau ale ginau nototoh tin lan, gai iŋan masuŋ. Husur ginau nəbēbuer, mətsaləboi mətbiŋol natideh. ⁶ Avil avan ideh satoh tin len ginau ehum nəpashəhau səvan, nəvanuan nəhol tota kuvi, bulani hən biŋasmas. Beti nəvanuan nauman gail lusah tuan nəpashəhau lotomagenan, bar hən gail len nəhab hən ləbipaŋ. ⁷ Mətibitoh tin len ginau, ale nasoruan sagw gail ləbipat tin len gamito, natideh məttoləŋoni, məteusi ale aGot dereh tigole m̃os gamito. ⁸ Nəboŋ məttoŋan masuŋ, mətovi hai susur sagw kitin. Len natenan mətusəl suh nəyalyalan seTəmagw len nəhon nəvanuan gail. ⁹ Suŋman aTəmagw toləmas buni ginau, ginau am, len naŋide tomaianan, noləmas bun gamito. Mititoh tin len na-ləmas-buni-an sagw. ¹⁰ Mətbiŋol nəsa notokele hən gamito, dereh mititoh tin len na-ləmas-buni-an sagw, suŋman ŋai notogol nəsa aTəmagw tokel buni, ale nototoh tin len na-ləmas-buni-an san.

¹¹ “Nukel natgalenan mai gamito hən nakemkeman sagw biŋpat len gamito, ale hən nakemkeman samito bēpul səsehov. ¹² Nakelean sagw todaŋ imaiegai ke: məteləmləmas bun gamit gabag suŋman ŋai notoləmas bun gamito! ¹³ Səkad na-ləmas-buni-an ideh tosəhor na-ləmas-buni-an sinəvanuan tomat m̃os abubur san gail.* ¹⁴ Abubur sagw gail lumaiegai: gamit mətbiŋol nəsa notokele todaŋ, mətovi abubur sagw gail. ¹⁵ Nəsakis gamit hən naslev gail am, husur naslev gail ləsaləboi nəsa amasta salit togole. Avil nokis gamit hən abubur sagw gail, husur nugol mətoləboi tia natit p̃isi aTata tokel mai ginau. ¹⁶ Gamit mətsalekis hən ginau, avil ginau nulekis hən gamito. Nutabtabuh len gamit hən mətbiŋan, ŋan hən naŋit lotopat tin; hən ke natideh mətbeusi hən aTata len nahəsagw, dereh teviol həni mai gamito. ¹⁷ Nategai evi nakelean sagw todaŋ: məteləmləmas bun gamit gabag!”

Na-mətahun-buni-an silat navile a pan

¹⁸ AYesu isor am mai ahai susur san gail ke, “Alat navile a pan ləbemətahun bun gamito, mitinau ginau, galit lomətahun bun ginau a m̃o. ¹⁹ Məttavi sinavile a pan, alat navile a pan lətaləmas bun gamit hum salit gabag. Avil gamit mətsavi sinavile a pan. Ginau nulekis hən gamito dan navile a pan; husur enan lomətahun bun gamito. ²⁰ Mitinau təlmam hən nasoruan notokel mai gamit tia ke, ‘Naslev satibau səhor amasta san.’ Imaianan, ləbemədas bun ginau notovi masta samito, dereh lemədas gamit am. Ləbiŋol husur nəsa notokele, dereh ligol husur nasoruan samit am.* ²¹ Be dereh ligol natgalen p̃isi hən gamito sil nahəsagw, husur ləsaləboi aTəmagw tosəvat ginau. ²² Asike nətagəm sor mai galito, lətəməbe? Təmaianan, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito.

* 15:13: Len naut egai abubur savi natəbarehreh o nauluŋan gotoləŋoni o gəb̃ike gəb̃ilah maii. Ao, abubur evi nəvanuan ideh gotoləboi, gotoləmasi mai gotoriŋ nəloŋ lan. * 15:20: Mat 10.24; Luk 6.40; Jon 13.16

Wake nogəm sor mai galito, gol ləsəkad na-tətas-gole-an ideh hən nəsaan salito. ²³ Avan ideh tomətahun bun ginau, emətahun bun aTəmagw am. ²⁴ Ginau nugol namerikel avan ideh am saləboi bigol gail. Asike nətagol namerikel gail len nəholito, lətəmabe? Təmaienan, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito. Be naut kəmas lotoris namerikel galenan, lomətahun bun ginau mai aTəmagw am. ²⁵ Be natgalenan lovisi hən na-tos-gati-an sua len nalo salito b̄isarpoh. Ike, ‘Lomətahun bun ginau sil naut kəmas ŋai.’*

²⁶ “Dereh nesəvat a-Vi-tarhəte-an, tovi aNunun nakitinan, van hən gamito. Dereh tegəm len aTata van hən gamito, ale tikel nakitinan husur ginau. ²⁷ Ale gamit am mitikel nakitinan husur ginau, husur mətutah mai ginau len natubatan hən naḗusanan sagw.

16

¹ “Nukel natgalen mai gamito, hən asike mət̄b̄iteh len nəsaan. ² Dereh lehut gamit dan galito len naim nabonbonan. Ale ikad nəboḗ b̄egəmai hən alat ləbiḗabun gamito linau ke, len nəsa lotogole loum m̄os aGot. ³ Dereh ligol natgalen maienan bathut ləsaləboi aTata, ləsaləboi ginau boḗ ideh. ⁴ Nəkəmaienan gagai hən ke, nəboḗ natgalenan ləb̄evisi, dereh mitinau səhoti ke notokel nalələgauan mai gamito.

Nauman seNunun aGot

“Nəsakel natgalenan mai gamit a m̄o husur nutoh sal mai gamito, ale luke lemədas ginau savi gamito. ⁵ Avil gagai nuvan hən atenan tosəvat ginau, be gamit ideh saus ginau, ‘Gevi be?’ ⁶ Ale husur nəsa notokele, nəlomit gail loḗul hən nalolosaan. ⁷ Be nukel nakitinan mai gamito. Ivoi am hən gamito ke nivan. Nəbitoh, a-Vi-tarhəte-an asike egəm hən gamito. Be nəb̄ivan, dereh nesəvati gəm hən gamito. ⁸ Ale nəboḗ a-Vi-tarhəte-an b̄egəmai dereh tikel vəhot nə-nau-suluḗi-an silat navile a pan husur nəsaan, nanoran mai nəpanismen b̄egəmai. Dereh tigole hən nahurulit b̄isa.* ⁹ Lunau suluḗ nəsaan salito ke tovoi, husur ləsariḗ nəlolit len ginau.* ¹⁰ Lunau suluḗ nanoran ke sanor, husur ginau nuvan hən aTata, ale asike mət̄oləboi mət̄beris ginau am. ¹¹ Lunau suluḗ nəpanismen ke asike egəmai, be aGot eriḗi tia ke atenan toil a m̄o hən navile eg a pan tovi aSetan, timaspanis.*

¹² “Nukad isoḗur sal hən notoke nəb̄ikel mai gamito, be gagai esəhor natideh mət̄toləboi mət̄bidarḗ b̄uri. ¹³ Be nəboḗ aNunun nakitinan b̄egəmai, dereh tigol naḗisal hən nəlomit b̄eləboi nakitinan ḗisi. Asike isor len gai səḗon be nəsa tosəsəlōḗ hən notokel maii, dereh tikele. Dereh tikel ur natit gail ləb̄egəmai. ¹⁴ Atenan dereh tisal suh nəyalyalan sagw husur tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito. ¹⁵ Natit ḗisi aTata tokade lovi esagw. Husur enan nuke, ‘ANunun nakitinan dereh tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.’”

Nəlomit totaḗ dereh tehəhəv̄ur

¹⁶ Ale aYesu ike, “Husur namityal b̄ekəkereh, asike mət̄oris ginau am; ale husur namityal b̄ekəkereh am, dereh mət̄eris tas ginau.”

¹⁷ Beti ahai susur san gail lousus galito gabag ke, “Namilen nəsa nəboḗ toke, ‘Husur namityal b̄ekəkereh, asike mət̄oris ginau am; ale husur namityal b̄ekəkereh am, dereh mət̄eris tas ginau?’ Ale nəboḗ toke, ‘Nuvan hən aTata,’ namilen imabe?’” ¹⁸ Lukel tasi ke, “Ikel nəsa nəboḗ toke, ‘Namityal b̄ekəkereh?’ Datsaləboi nəsa tokele!”

¹⁹ AYesu eləboi nəsa lotoke ləb̄eusi həni. Ale ikel mai galit ke, “Nuke, ‘Husur namityal b̄ekəkereh, asike mət̄oris ginau am; ale husur namityal b̄ekəkereh am, dereh mət̄eris tas ginau.’ Mət̄ousus gamit gabag hən namilen m̄au a? ²⁰ Kitin, notokitin mai gamit ke,

* 15:25: Psa 35.19, 69.4 * 16:8: Uman 24.25 * 16:9: Jon 8.21-24, 9.41, 15.22-24 * 16:11: Jon 12.31

dereh namətarur samit tisel, mititaŋ be navile a pan tehəhaʋur. Dereh nəlomit titaŋ, be nalolosaan samito tegəm vi həhaʋuran. ²¹ Nəboŋ apəhaʋut toləŋon nabəhaʋun, eləŋon epəŋas vəsa masuʋ, husur namityal hən nəpasusan egəmai. Be nəboŋ anatun tovisi, alitenan sənau gat na-ləŋon-isa-vəsa-an am husur ikemkem masuʋ len anatun toviceu, tovisi len navile a pan. ²² Imaienan, gagai nəlomit itaŋ be dereh neris gamit tətəs, ale nəlomit tehəhaʋur. Beti nahəhaʋuran samito, avan ideh saləboi b̄ilav kuvi.

²³ “Len nəboŋ enan asike mətous natideh hən ginau. Kitin notokitin mai gamit ke, natideh mətbeus aTata hən len nahəsagw, dereh teviol hən mai gamito. ²⁴ Vəbar gagai mətəsaus natideh len nahəsagw. Usi, dereh mitikade, ale nahəhaʋuran samit tepul səsəhov.

²⁵ “Natgalenan, nukel gail mai gamit len nasoruan kəta, be namityal dereh tegəmai ke asike nəbisor mai gamit am len nasoruan kəta. Be dereh nisor husur aTata tiŋarŋar mai gamito. ²⁶ Len nəboŋ enan dereh mətəus aTata hən natit gail len nahəsagw. Nəsakel mai gamit ke dereh neusi m̄os gamito. ²⁷ Husur aTata, gai eləmas masuʋ hən gamito, bathut məttolemas bun ginau, ale məttođəłomi ke notogəm len aGot. ²⁸ Evoi, nogəm len aTata, nogəm vi lan navile a pan, ale gagai noriŋ navile a pan, notəlmam van hən aTata.”

²⁹ Beti ahai susur san gail luke, “Ganan! Gagai nasoruan saŋ iŋarŋar, gəsasor am len nasoruan kəta. ³⁰ Gagai namtoləboi səhoti ke gotoləboi natit p̄isi, goləboi nənauan sinəvanuan gol ke savi hən avan ideh b̄eus nausian ideh hən gaiug am.* Husur enan namtođəłomi ke gotogəm len aGot.”

³¹ AYesu isor var galit ke, “Gag beti mətukad nadəłomian a? ³² Namityal egəmai, ao egəm tia, hən mətbigam pəpəhw husur naŋisal samit v̄isusua vahim. Dereh mətəriŋ ginau hən nəbitoŋ səbogw. Be nəsatoh səbogw husur aTata itoh mai ginau. ³³ Nukel natgalenan mai gamit hən ke, len ginau, nəlomit b̄ikad natəmat. Len navile eg a pan dereh mitikad na-ləŋon-isa-vəsa-an, nəmauran samit tidaŋ. Be mətəil b̄ur namətahwan samito, ginau nosəhor navile a pan tia, nugol nədaŋan san imasig.”

17

Na-sor-tuʋ-an siYesu

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonəŋ, ekəta vi məhat vi lan nəmav ike, “Tata, namityal egəm tia. Geputsan aNatuŋ hən aNatuŋ b̄isal suh nəyalyalan saŋ. ² Husur gulav nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an maii, hən b̄eil a m̄o hən nəvanuan gail p̄isi, hən ke b̄eviol hən nəmauran vi sutuai mai nəvanuan p̄isi gotolav galit maii. ³ Ale nəmauran vi sutuai imaiegai ke, hən ləbələboii ke gaiug gotovi Got kitin gotosəvat ginau, aYesu Kristo. ⁴ Nusal suh nəyalyalan saŋ len navile a pan: nauman gotolavi mai ginau hən nəbigole, noum vurvuri. ⁵ Beti, Tata, geputsan ginau ben gaiug. Nəyalyalan notokade mai gaiug nəboŋ navile a pan satubət sal, geputsan ginau hən, hən gidar p̄isi darb̄ikade.

⁶ “Nukel vəhot gaiug van hən alat navile eg a pan gotoviol hən galit mai ginau dan navile a pan. Lovi esaŋ tia. Ale goviol hən galit mai ginau, ale lugol husur nasoruan saŋ. ⁷ Gagai loləboii ke natit p̄isi gotolavi mai ginau logəm len gaiug. ⁸ Husur nasoruan gail gotolavi mai ginau, nulav gail mai galit tia. Lodəłomi. Ale loləboi koti ke notogəm len gaiug, ale lodəłomi ke gotosəvat ginau.

⁹ “Nəsasor tuʋ m̄os navile a pan. Nusor tuʋ m̄os alat gotolav galit mai ginau, husur lovi esaŋ. ¹⁰ Galit p̄isi lotovi esagw lovi esaŋ, ale galit p̄isi lotovi esaŋ lovi esagw. Ale len galito, len nəmauran salito nukad nəyalyalan. ¹¹ Gagai ginau noriŋ navile a pan gəm hən gaiug. Be galit lutoŋ sal len navile a pan. Tata, gaiug gotosua səboŋ, gulav nahəsaiŋ mai ginau tia. Ale len nədaŋan hən nahəsaiŋ, havhav gol galito hən ləbəsua suŋan gidaru dertosua. ¹² Husur nəboŋ nototoŋ gegai nuhavhav gol galito len nədaŋan hən nahəsaiŋ

* 16:30: Imaienan husur aYesu eləboi nausian salito naut kəmas ləsaus nausian gail sal.

gotolavi mai ginau. Nokətkəta təban galito, hən galit ideh asike bīmasig, avil galit sua ehusur naṗisal van hən bēkəkos gabag, imasig. Imaienan hən natosian saṃ bīsarpoh.*

¹³ “Gagai ginau nogəm hən gaiug. Nukel natgalen ṗisi len navile a pan hən alategai ləbikad nakemkeman sagw bēpul səsəhov len galito. ¹⁴ Nulav nasoruan saṃ mai galit tia. Ale navile a pan emətahun bun galito tia, husur ləsavi vanuan navile a pan, suṃnan ṗai ginau nəsavi vanuan navile a pan. ¹⁵ Nəsaus gaiug hən gəbīlav kuv galit dan navile a pan, be nous gaiug ṗai hən gəbīhavhav gol galito dan atenan tosa vəsa tovi təmat. ¹⁶ Hum ginau nəsavi sinavile a pan, galit am ləsavi sinavile a pan. ¹⁷ Gigol levi esaṃ səbōṃ len nakitinan; nasoruan saṃ evi kitinan. ¹⁸ Suṃnan gotosəvat ginau vi lan navile a pan, ginau am, nosəvat galit vi lan navile a pan. ¹⁹ Noriṅ ginau len navəlaṃ ṃos galito hən nəbevi esaṃ səbōṃ, hən ke galit am ləberīṅ galit len navəlaṃ hən ləbevi esaṃ səbōṃ len nakitinan.

²⁰ “Ginau nəsasor tuṃ ṃos alategai ṗai, avil nutor tuṃ ṃos avan ideh bēriṅ nəlon len ginau boṅ ideh husur nasoruan silategai. ²¹ Tata, nutor tuṃ ke galit ṗisi lesua. Nousi ke litoh tin len gidaru, hum gototoh tin len ginau mai nototoh tin len gaiug, hən ke navile a pan ləbedəlomi ke gotosəvat ginau. ²² Nəyalyalan gotolavi mai ginau, nulavi mai galito, hən ləbesua suṃnan dartosua: ²³ ginau len galito ale gaiug len ginau. Nousi ke legəm sua buni, hən navile a pan ləbeləboii ke gaiug gotosəvat ginau, ale gotoləmas bun galito suṃnan ṗai gotoləmas bun ginau.

²⁴ “Tata, noləṅoni ke alat gotolav galit mai ginau, nuke galit am litah mai ginau len naut nototohtoh lan, hən ləberis nəyalyalan gotolavi mai ginau, husur gotoləmas masuṃ hən ginau nəboṅ navile a pan satubat sal. ²⁵ Tata gaiug gunor buni. Naut kəmas navile a pan ləsaləboi gaiug, ginau noləboi gaiug, ale alategai loləboii ke gotosəvat ginau. ²⁶ Ale nugol galit loləboi gaiug tia, ale dereh nigol tabtab həni, hən na-ləmas-buni-an gotoləmas bun ginau həni, bipat len galito, ale ginau nəbitoh len galito.”

18

Lutah gat aYesu

(*Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53*)

¹ Nəboṅ aYesu tosor tuṃ tononṅ, iyar van mai ahai susur san gail. Luyar kotov nəbūr madiṅdiṅ Kitron ale lubar nəhol naoliv ei. Ale gai mai ahai susur san gail lobīs lan. ² Be natsua. Aĵutas tolavlav aYesu vi lan navəlan aenemi san gail, gai am eləboi naut enan, husur aYesu ibonbon tabtab ei mai ahai susur san gail.* ³ Beti aĵutas egəmai. Abiltihai tutumav mai naFarisi gail losəvat naluṃoh hən nasoltia mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləbitah maii, ale aĵutas esəhar galito. Lupat naṃial mai nəhai tuṅtuṅ mai natit hən nəbalan gail, ale logəmai. ⁴ Husur aYesu toləboi natit ṗisi bēvisi həni, ivan hən galito, eus galit ke, “Mətudoṅ ase?” ⁵ Lusor vari ke, “AYesu ta Nasaret.” Ikel mai galit ke, “Ginau bogai.” (Aĵutas toriṅi len navəlalito, eil mai galit).

⁶ Nəboṅ aYesu toke, “Ginau bogai,” lorus təlmam, luteh len tan. ⁷ Imaienan, eus tas galit ke, “Mətudoṅ ase?” Luke, “AYesu ta Nasaret.” ⁸ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia, ginau bogai. Mətbiḏonṅ ginau, riṅ alateg livan.”

⁹ Ikel nasoruan enan, hən nasoruan san bīsarpoh nəboṅ tosor tuṃ ke, “Alat gotoviol hən galit mai ginau, nəsatəgau suluṃ ideh səmasig.”*

¹⁰ Beti ASimon Pita tokad nəbu nəbalan, eliv kuvi, ale ita kotov nədariṅan nəmatu sinaslev səbiltihai tutumav. (Nahəsən naslev enan aMalhus.) ¹¹ Avil aYesu isor len aPita,

* 17:12: Psa 41.9; Jon 13.18 * 18:2: Luk 21.37, 22.39 * 18:9: Jon 6.39, 17.12

ike, “Geriŋ talmam hən nabu len nəpaus han. Gunau ke asike nomun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an aTata tolavi mai ginau a?”*

AYesu len nəhon aAnnas

¹² Beti nasoltia gail mai nakomada salito mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, lutah gat aYesu, lubaŋisi. ¹³ A ño losəhari van hən aAnnas tovi avuŋon aKaiafas tovi abiltihai tutumav len nasihau enan.* ¹⁴ (Be natsua; evi aKaiafas tokele a ño tia mai alat lotoilo a ño hən naJu gail ke, “Ivoi am ke nauluñan sua bimat ños nəvanuan gail.”)*

APita ike saləboi aYesu

(*Mat 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57*)

¹⁵ Nəboŋ lotosəhar aYesu van, aSimon Pita mai ahai susur siYesu sual am arohusur aYesu. Ahai susur togon eləboi abiltihai tutumav. Imaienan, eḃis len naholəvat todar vis naim seḃiltihai tutumav mai aYesu. ¹⁶ Avil aPita eil vivile dan nabopita. Imaienan, togon abiltihai tutumav toləboi, etəlmam, isor mai natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita, esəhar aPita, aroḃisutur van. ¹⁷ Natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita eus aPita ke, “Be gaiug am gəsavi ahai susur ideh sitenan a?” APita ike, “Ao, savi ginau.”

¹⁸ Naut esusus, ale naslev mai nəvanuan nauman gail lopəŋas naḃidurhab, lotitileh. APita eil mai galito, etitileh.

Nausian seḃiltihai tutumav gail van hən aYesu

(*Mat 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71*)

¹⁹ Len nalohoim enan, abiltihai tutumav etuḃat us aYesu husur ahai susur san gail mai naḃusanan san.* ²⁰ AYesu isor vari ke, “Akis nusor len nəhon nəvanuan gail ḃisi; noḃusan len naim nabonḃonan gail mai naim siGot, naJu gail losuh ḃonḃon len naut galenan akis. Nəsakel susuan natideh. ²¹ Gous ginau hən nausian galenan hən nəsa? Us galit lotosəsəloŋ hən ginau. Loləboi nəsa notokele.”

²² Nəboŋ tokel natenan, avan sua tokətkəta kəkol hən naim siGot iḃos aYesu, isor lan, ike, “Imab gusor var abiltihai tutumav maienan?” ²³ AYesu isor vari ke, “Nəḃikel natideh tosa, kel kot nəsaan han. Be nəḃikel nakitinan, guḃos ginau hən nəsa?” ²⁴ Beti aAnnas ikel mai alat lotokətkəta kəkol ei ke, lesəhar aYesu lotobaŋisi, van hən aKaiafas, abiltihai tutumav hən ḃikot həni.

APita ike saləboi aYesu tətəs

(*Mat 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62*)

²⁵ Len namityal enan aSimon Pita eil, etitileh. Lousi ke, “Be gaiug enan, gəsavi ahai susur ideh san a?” Beti aPita ike, “Ao savi ginau.” ²⁶ Ale naslev sua seḃiltihai tutumav, amahean atenan aPita tota kotov nədariŋan ike, “Eniŋan, be noris gaiug maii len nəhol naoliv.” ²⁷ APita isor tətəs ke sakitin. Vəha-sua ŋai natouluñan ekəkəraiko.

Nakotan siYesu len nəhon aPilate

(*Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5*)

²⁸ Nəboŋ aKaiafas tokot hən aYesu tonəŋ dudulan soḃilan, losəhar aYesu van hən aPilate ta Rom tovi gavna len naprovens Jutea.† Gai itoh len nabiltiim sisoltia gail. NaJu gail ləsəḃis lohoim, hən asike ləḃeḃiŋḃiŋal len nabunusian husur nalo. Ləḃimagenan, asike loləboi ləḃihan len nəhanan hən nəPasova.‡ ²⁹ Imaienan aPilate evivile van hən galito, ike, “Gamit mətuke ategai togol nəsa tosa hən toḃur kotov nalo?” ³⁰ Lusor vari,

* 18:11: Mat 26.39; Mak 14.36; Luk 22.42 * 18:13: Luk 3.2 * 18:14: Jon 11.49-50 * 18:19: Len naut egai, lokis aAnnas hən abiltihai tutumav naut kəmas aKaiafas tovi ḃiltihai tutumav len nasihau enan. Be husur aAnnas tovi ḃiltihai tutumav a ño, iḃat nəhes hum abiltihai tutumav sal. † 18:28: Agavna evi auleRom toil a ño hən naprovens sua. ‡ 18:28: Len nənanan seJu gail, alat ləsavi Ju mai nalohoim salito loḃiŋḃiŋal bathut ləsagol husur nalo siMoses. Imaienan, naJu ideh ḃeḃis lohoim silat ləsavi Ju, nalohoim eduasi, ale gai egəm ḃiŋḃiŋal gol ikon hən ḃihan nəhanan hən nəPasova, be timasgol gai tivevu len natutumavan gail husur nalo siMoses.

luke, “Ategai asike tagol natit tosa, gunau ke namttasəhari gəmai a? Aoa!” ³¹ APilate ike, “Bimagenan, səhari van, kot həni, nənoṽ həni mai nalo samit ŋai!” Alat lotoil a m̄o hən naju gail lusor vari ke, “Nalo samito sədaṁ hən namtbigol avan ideh bimat.” ³² (Natenan igol natit aYesu tokele a m̄o husur naṽide hən nəmatan san, isarpoh.)[§]

³³ Beti aPilate etəlmam vi lohoim, ekis aYesu gəmai, ale eusi ke, “Gaiug nakiṽ seJu gail a?” ³⁴ AYesu eusi ke, “Nasoruan saṁ, evi nənauan saṁ səboṁ o nəvanuan tile am isor mai gaiug husur ginau?” ³⁵ APilate isor vari ke, “Gunau ke notovi Ju soal a? Ao, nəvanuan saṁ gail mai abiltihai tutumav gail losəhar gaiug gəm hən nakotan sagw. Imabe? Gugol nəsa?” ³⁶ AYesu ike, “Natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan. Tavi sinavile a pan, alat lotohusur ginau lətəbal hən avan ideh asike tariṽ ginau len navəlan alat lotoil a m̄o hən naju gail. Be natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan.” ³⁷ ŋa aPilate eusi ke, “Beti gaiug govi nakiṽ m̄au a?” AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele ke notovi akiṽ. Lupas ginau m̄osi. Ale nogəm hən navile a pan m̄os nategai ke hən nəbikel kot nakitinan. Alat lotovi sinakitinan losəsəloṽ hən ginau.” ³⁸ APilate eusi ke, “Nakitinan evi sa?”

*APilate eriṽi ke aYesu bimat
(Mat 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-25)*

Nəboṽ tous naten tonon aPilate evivile van hən naju gail, ikel uri ke, “Nəsəsəb natideh lan tonor hən bipanis. ³⁹ Be ikad naṽide sua len nəPasova p̄isi hən mət̄tous nəvanuan sua dan alat namttoban̄is galito, hən bēvivile m̄os gamito. Mət̄oləṽon ke nigol aKiṽ egai seJu gail tevivile van hən gamito a?” ⁴⁰ Be lukai vari ke, “Aoa! Savi atenan, namtoləṽon aParappas.” (Be natsua: aParappas evi naluṁan tobal mai alat a Rom, ale luban̄isi sile.)^{*}

19

¹ Beti aPilate igol nasoltia gail lobilas habat hən aYesu hən nəhau tokad natuhmetəlai tosiriv lan. ² Ale nasoltia gail lulav nəhau tokad nasunite, lopir garu həni hum nəkraun sekiṽ, loriṽ len nəkadun ale lukol nahurabat toboṽboṽ len aYesu. ³ Logəm həni, lusor vilesi ke, “Ivoi! Kiṽ seJu gail!” ale luṽosi.

⁴ APilate evivile tət̄as, ikel mai naluṽoh ke, “Məteris! Gagai nosəhari vivile van hən gamito, hən mət̄bələboii ke, nəəsəsəb natideh lan hən bipanis sile.” ⁵ Imaienan, esəhar aYesu vivile. Ikad nəkraun hən nəhau tokad nasunite len nəkadun mai nahurabat toboṽboṽ len niben. Pilate ikel mai galit ke, “Məteris, ategai bogai!”

⁶ Nəboṽ abiltihai tutumav gail mai alat lotokət̄kət̄a kəkol hən naim siGot lotorisi, lukai, ke “P̄os gati len nəhai balbal! P̄os gati len nəhai balbal!”

APilate ikel mai galit ke, “Ipat len gamito, gamit mitiṽos gati, husur ginau nəəsəsəb natideh tosa lan hən bipanis sile.”

⁷ NabiltiJu gail lusor vari ke, “Namtukad nalo sua toke timasmat, husur ekiskis gai gabag hən aNatun aGot.”^{*}

⁸ Nəboṽ aPilate tosəsəloṽ hən natenan emətahw am. ⁹ Esəhar aYesu təlmam tət̄as vi lohoim sisoltia gail. Eusi ke, “Govi nəvanuan naut a be?” Ris aYesu sasor vari. ¹⁰ Imagenan aPilate eusi ke, “Imabe gəsasor mai ginau? Gəsələboii ke ginau nukad nədaṽan hən nəbidaṁ hən gəbivan, mai nədaṽan hən nəbigol gəbitahət̄ah len nəhai balbal a?”

¹¹ Beti aYesu isor vari ke, “Gaiug, nutoh len navəlaṁ husur ŋai aGot a məhat tolav nədaṽan mai gaiug. Imaienan, nəvanuan toriṽ ginau len navəlaṁ ikad nəsaan totibau səhor gaiug.”

[§] 18:32: Jon 3.14, 12.32. A m̄o aYesu isor husur naṽide hən nəmatan san. Ikele ke dereh timat len nəhai balbal. Namilen ke naju ləsagole husur alat a Rom ŋai luṽos gat nəvanuan len nəhai balbal. ^{*} 18:40: Uman 3.14 ^{*} 19:7: Lev 24.16

¹² Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ hən natenan idas p̄isal hən b̄eriŋ aYesu b̄ivan, be nabiltiJu gail lukai habat ke, “Gəb̄eriŋi b̄ivan asike govi bubur seSisa! Avan ideh tokis gai gabag hən nakiŋ hum aYesu egaii togole, avan enan evi enemi seSisa!”

¹³ Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ hən nasoran enan, esəhar aYesu vivile tətəs. Ale aPilate ebətah len nəhai bətbətah simatsistret hən b̄eriŋ nəsabian san. Nəhai bətbətah enan ipat len naut lotokisi hən Naut nəvat papav be len nasoruan selpru gail evi Kappata.

¹⁴ Len namityal enan evi tublial len nəmariboŋ hən nautautan hən nəPasova. Ale aPilate ikel mai naJu gail ke, “Məteris, akiŋ samit bogai!”

¹⁵ Lukai vari ke, “Tevi tut! Tevi tut! P̄os gati len nəhai balbal!” Ale aPilate eus galit ke, “Mətoləŋon ke niṗos gat akiŋ samit len nəhai balbal a?” Abiltihai tutumav gail lukai van ke, “Namtsəkad nakiŋ ideh, be aSisa ŋai.”

¹⁶ Imaienan aPilate eriŋ aYesu len navələlito hən b̄itahətah len nəhai balbal. ŋa nasoltia gail losəhar aYesu van.

Nətahətahan len nəhai balbal
(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)

¹⁷ AYesu səb̄on ipat nəhai balbal, iyar van vəbar naut lotokisi hən Naut hən Nabələshukadhutəmat (lotokisi hən Kolkota len nasoruan selpru gail). ¹⁸ Len naut enan luṗos gati len nəhai balbal. Luṗos gat nauluṃan eru am hən ar̄bitahətah, sua len nətarhət nəmatu, sua len nəmair ale aYesu rivuh.

¹⁹ Ale aPilate itos nəhes sua ale loriŋi len nəhai balbal. Ike, “Yesu ta Nasaret, aKiŋ seJu gail.” ²⁰ NaJu isobur loṽuruŋ nəhes enan, husur naut aYesu totahətah lan ipat pəpadaŋ hən nabiltivile, ale aPilate itos nəhes enan len nasoruan selpru gail mai nasoruan ta Rom mai ta Kris. ²¹ Beti abiltihai tutumav gail lukel mai aPilate ke, “Sagitos ‘aKiŋ seJu gail,’ be gitosi ŋai ke, ‘Gai səb̄on ikele ke tovi Kiŋ seJu gail.’ ” ²² APilate isor var galit ke, “Nəsa nototosi tipat, nutosi tia.”

²³ Nəboŋ nasoltia gail lotoṗos gat aYesu len nəhai balbal tonəŋ, lopəpehun nahurabat san gail mai galit lotovat. Lulav nəhai susun san napəpaian tokat udud mai səkad nasodean lan. ²⁴ Nasoltia gail lukel mai galit gabag ke, “Sadatitari. Datibar hən nəvat hən datb̄isabi ke as tikade.”

Natenan evisi hən natosian siGot b̄isarpoh toke,
“Lopəpehun nahurabat sagw len galito,

lubar hən nəvat hən ləb̄isabi ke
ase tikad nahurabat sagw.”*

ŋa natgalenan, nasoltia gail beti lugole.

²⁵ Anan aYesu eil pəpadaŋ hən nəhai balbal mai napəhaṽut totor am. Ikad aṽan anan aYesu, mai aMeri asoan aKlopas, mai aMeri ta Maktala. ²⁶ Nəboŋ aYesu toris anan toil ei ben ahai susur san toləmas buni, ikel mai anan ke, “Bareab, geris, anatuṃ bolai.” ²⁷ Ale ikel mai ahai susur enan ke, “Anañ sañ bolai.” Ale tuḃat len namityal enan, ahai susur enan esəhar alitenan vahim, ekətkəta təban hum tovi anan matmat.

Nəmatan siYesu
(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49)

²⁸ Husur namityal enan aYesu eləboii ke natit p̄isi ihav tia. Ale hən natosian siGot b̄isarpoh, ike, “Numaduh.”* ²⁹ Nab̄iliwai toplu hən navinika* ipat ei. Loduŋ nasponts lan, riŋi len nəpashət nahisop,† ale losuhuni vi məhat van hən nabuŋon.* ³⁰ Nəboŋ aYesu todalus navinika, ike, “Ihav!” Beti isar batut, ilav nanunun mai aGot, imat.

* 19:24: Psa 22.18 * 19:28: Psa 69.21, 22.15 * 19:29: Navinika evi nəwain tomatu vakon. † 19:29: Nahisop evi nəhai sua nabələvan hən tobar namita sua ŋai. Napusit nahisop iyanyan ale nalohisop ikad nəb̄on tosusu. * 19:29: Psa 69.21

³¹ Evi nɛmaribon̄ hən nautautan hən NəSappat ale naJu lomətahun nibelit ləb̄itahətah len nəhai balbal gail len nəSappat (ale evi nāb̄iltiSappat sua husur evi nəPasova). Imagenan, nāb̄iltiJu gail lous aPilate ke tidañ hən ləb̄iṽab̄ub̄ur narielito hən ləb̄imat, ale sah sur nābirimat gail. † ³² Ņa nasoltia gail logəm, ṽab̄ub̄ur narien alaruenan artotahətah len nəhai balbal mai aYesu. ³³ Be nəbon̄ lotogəm hən aYesu, lusābi ke tomat tia, gol ləsəṽab̄ur narien gəlaru. ³⁴ Be nasoltia sua isar nəgarin aYesu hən naṽisusua, § ale vəha-sua űai nəda mai nəwai arusel vi pan. ³⁵ (Nəvanuan toris natenan ikel kot nəsa torisi, ale na-kel-koti-an san ekitin. Eləboii ke tokitin, ale ikel kot nakitinan hən mət̄b̄ikad nadəlomian.) ³⁶ Natgalenan lovisi hən natosian siGot b̄isarpoh toke, “Nabəlasun ideh asike imab̄ur.”* ³⁷ Ale natosian siGot tile am toke, “Dereh lebunus atenan lotosari.”*

Nətavunan siYesu

(*Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56*)

³⁸ Nəbon̄ natgalenan tonon̄, ikad auleArimatea sua, nahəsan aJosef. AJosef enan evi ahai susur siYesu tosusuan nadəlomian san husur tomətahw len nāb̄iltiJu gail. Gai ivan hən aPilate hən b̄eusi ke tidañ hən b̄ilav kuv niben aYesu. APilate idañ hənii maii, ale aJosef ilav kuv niben aYesu van. ³⁹ Ikad avan sual am totah mai aJosef, nahəsan aNikotemus togəm hən aYesu len mariug sutuai tia. Ale ilav nakilo tovi 34 hən namər toḅon mai nəalos.** ⁴⁰ Husur naṽide seJu gail hən natətavunan, lupat niben aYesu van, lorun̄ gole len nəkaliko nalinen mai natit tosusau. ⁴¹ Pəpadañ hən naut aYesu totahətah lan, ikad nəhol sua. Len nəhol enan ikad nāburhuvat nəmatan toveveu ləsətavun niben avan ideh lan sal. ⁴² Ale husur evi Nəbon̄ Nautautan hən nəPasova seJu gail, ale husur nāburhuvat nəmatan enan ipat pəpadañ ei, lorin̄ aYesu lan. ††

20

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(*Mat 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12*)

¹ Dudulan soñilan len nəmaribon̄ metəkav hən nawik,* naut tovisivis sal, aMeri ta Maktala evi lan nāburhuvat nəmatan, ale eris nāb̄iltivat torib dan nabopita hən nāburhuvat. ² Ņa igam van varis aSimon Pita mai ahai susur togon aYesu toləmas buni. Ikel mai gəlar ke, “Lupat kuv niben Nasub̄ dan nāburhuvat nəmatan, ale namtsaləboi naut lotoriñi lan!”

³ Imaienan aPita mai ahai susur togon aruvan varis nāburhuvat. ⁴ Len nəgamgaman səlaru van, ahai susur togon igam tutut səhor aPita, ale ibar nāburhuvat a m̄o. ⁵ İbet̄bet, ekəta ris nəkaliko nalinen lotopat ei, be gai səbis vi lohoim. ⁶ Beti aSimon Pita tohusuri, ibar naut enan, ale eḅis vi lan nāburhuvat. Gai am eris nəkaliko nalinen lotosuh ei. ⁷ Be natuhtaol hən nəhon ipat len naut tile, hum avan sua toḅuruñi, riñ səḅon hənii. ⁸ Beti ahai susur togon tobari a m̄o eḅis lohoim, gai am erisi ale edəlomi ke aYesu tole məhat.

† 19:31: Nəbon̄ nasoltia ta Rom lotoḅos gat nəvanuan len nəhai balbal, luḅos gat nəvəlan gəlaru len nəhai tobalbal ale luḅos gat narien gəlaru ḅonḅon len nəhai toil. Asike idareh nəvanuan totahətah ei isabi ke nasun̄jav̄avan idañ, be ḅeil hən narien, eləboi ḅesun̄jav̄av tətəs. Ale nəvanuan totahətah imaienan van vəbar narien arodədas arb̄igol toil am, beti husur todədas ḅesun̄jav̄av imat. Nasoltia ləḅeləñon ke nəvanuan ḅimat tutut, luṽab̄ur narien nəvanuan totahətah, gol ke todədas ḅeil, gol ke todədas ḅesun̄jav̄av, ale imat tutut. § 19:34: Naṽisusua evi namətəs tokad nəmatan tosua űai. * 19:36: Exo 12.46; Num 9.12; Psa 34.20 * 19:37: Zec 12.10 ** 19:39: Jon 3.1-2. Len naut egai ike nakilo tovi 34, be len nasoruan ta Kris ike nalitra tovi 100. Namər evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Nəalos ehun naluvera ale evi naṽide seJu gail hən ləḅevəhas niben nəvanuan tomat hən nəhai pəhas eruenan. †† 19:42: Jon 19.31. NəSappat etub̄at nəbon̄ namityal tomasur len naFraite. Nəbon̄ artopat kuv aYesu dan nəhai balbal, Nəbon̄ hən nautautan hən nəPasova pəpadañ hən ḅinon̄, ale nəPasova (tovi Sappat sua) pəpadañ hən ḅetub̄at. * 20:1: Len nasoruan ta Kris ike len nəmaribon̄ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmaribon̄ enan hən nəSade.

⁹ (Be mitinau, natosian siGot ike aYesu timasle məhat dan nəmatan. Be arsaləboi səhoti sal.* ¹⁰ Beti alaruenan aruvahim səlaru.)

AYesu evisi hən aMeri ta Maktala
(Mat 28.9-10; Mak 16.9-11)

¹¹ Nəboŋ artovan tonon, aMeri enan eil taŋtaŋ sal vivile hən nəburhuvat. İbetbet vakəta vi lohoim. ¹² Eris aŋel eru artosun nahurabat topəhw gail. Arobətah len naut niben aYesu topat lan. Sual ebətah len naut toturuŋ lan, ale togon len naut tosəsaruh vi lan. ¹³ Alaruenan arukel maii ke, “Bareab, gutaŋ hən nəsa?” Isor var gəlar ke, “Lupət kuv aMasta sagw, nəsaləboi naut lotoriŋi lan.”

¹⁴ Nəboŋ tokel natgalenan tonon, ipair, eris aYesu toil ei, be sakəta səhoti. ¹⁵ AYesu ikel maii ke, “Bareab, gutaŋ hən nəsa? Gudon ase?” AMeri, tonau ke tovi nəvanuan tokətkəta təban nəhol enan, ikel maii ke, “Nasub, gaiug gəbipati van, kel mai ginau hən naut gotoriŋi lan, ale dereh nivan hən nəbipati.”

¹⁶ AYesu ike, “Meri!” AMeri ipair kəta van həni, ikai ke, “Rapponi!” (tovi “Hai pusan” len nasoruan seİpru gail).

¹⁷ AYesu ikel maii ke, “Sagibar ginau am, husur nəsavı məhat van hən aTata sal. Avil givan hən na-ke-ṽan-an sagw gail. Kel mai galit ke, ‘Gagai novi məhat van hən aTata sagw mai aTata samito, van hən aGot sagw mai aGot samito.’” ¹⁸ Ŋa aMeri ta Maktala ivan, ikel uri mai ahai susur gail ke, “Noris Nasub!” Ale ikel mai galito hən natit pisi aYesu tokel maii.

AYesu evisi hən ahai susur san gail
(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49)

¹⁹ Len nəSade ut mədau naut togomgom, ahai susur luḃonḃon lohoim. Lokəkol gat nabopita husur lomətahw len nabiltiJu gail. AYesu egəm il rivuh len galito. Ikel mai galit ke, “Nəlomit tikad natəmat!”

²⁰ Nəboŋ tokəmaienan eṽusan navəlan gəlaru mai nəgarin hən galito. Ahai susur gail lukemkem masuṽ hən lotoris Nasub. ²¹ İmaienan aYesu isor tətəs mai galit, ike, “Nəlomit tikad natəmat! Hum aTata tosəvat ginau, ginau am nosəvat gamito.” ²² Beti esunjavŋav ale ike, “Mitikad aNunun aGot. ²³ Mətberubat nəsaan sivan ideh gail, aGot erubat gail tia. Asike mətberubat nəsaan sivan ideh gail, aGot sarubat gail.”*

AYesu evisi hən aTomas

²⁴ Len ahai susur lotovi 12, ikad aTomas, namilen ke aMəlav. Be nəboŋ aYesu tovisi hən galit am, gai satoh. ²⁵ İmaienan, ahai susur gail lukel maii ke, “Ginamit namtoris Nasub!” Ris aTomas tosor var galit ke, “Asike nodəlom nəsa məttokele van vəbar nəberis nəburhunil len navəlan gəlaru, mai nəbesiriv hən nəjarhuvəlagw len gəlaru ale siriv hən navəlagw len nəburhugarin.”

²⁶ Len nəmariboŋ toməlevtor tohusur nəboŋ enan, ahai susur siYesu gail lutoh lohoim, ale aTomas evi galit sual ei. Nabopita gail lokəkol haihai be aYesu egəmai, eil rivuh len galito. Ike, “Nəlomit tikad natəmat.” ²⁷ Beti ikel mai aTomas ke, “Siriv hən nəjarhuvəlaḃ gegai. Geris navəlagw gəlaru. Siriv hən navəlaḃ len nəburhugarigw. Nə-lon-uri-an saḃ tinon! Geriŋ nəloḃ len ginau!” ²⁸ ATomas isor vari, ike, “Gaiug aMasta sagw, govi aGot sagw!” ²⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Gaiug gukad nadəlomian husur gotoris ginau. Alat ləsarıs ginau be lotoriŋi nəlolit len ginau, navoian siGot igol lukab həni.”*

AJon itos nalobulat egai ḃos nəsa?

³⁰ Len nəhon ahai susur san gail, aYesu igol namerikel isobur am səhor nototos gat gail len nalobulat egai. ³¹ Be nutos natgalegai hən mətbedəlomi ke aYesu tovi aKristo,

* 20:9: Psa 16.10 * 20:23: Mat 16.19, 18.18 * 20:29: 1Pit 1.8

aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətberij nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mətḅikad nəmauran len nahəsan.

21

AYesu evisi hən ahai susur lotoməlevru

¹ Len nəboḅ sual am aYesu evisi hən ahai susur san gail len Nabiltiwai Tiperias.* Nəsa tovisi imaiegai: ² Ikad aSimon Pita, aTomas namilen ke aMəlav, aNatanael ta Kana a Kalili, alarmiḅan artovi anatun aSepeti gəlaru, mai ahai susur eru am lototoh ei. ³ ASimon Pita ikel mai galit ke, “Nesəshieh beti.” Lukel maii ke, “Gidato.” Ale luvan, sah len nabot. Nəmarginobut egəmai. Losəshieh len mariug kavkav, ləsəsh hən ideh.

⁴ Nəboḅ naut tolan, aYesu eil bitas be ahai susur gail ləsaləboii ke tovi gai. ⁵ Beti ikai van hən galit ke, “Gamito! Mətusah hən naieh ideh a?” Ale lusor vari ke, “Eḅuer!” ⁶ Ikel mai galit ke, “Bar hən nalevlev len nəmatu tarhəbot, ale dereh mitisaḅ ideh.” Ņa lubar həni, be lodədas ləbelivi gəm hən nabot, husur naieh tosoḅur igol toməlas.*

⁷ Beti ahai susur aYesu toləmas buni ikel mai aPita ke, “Nasub bolai!” Nəboḅ aSimon Pita tosəseloḅ həni ke tovi Nasub, epitavis nahurabat san tokole, eməlah vi lan nəwai.

⁸ Galit am losuh len nabot, loliv nalevlev vahut husur bitas savi a tut, namita tovi 100 Ņai. ⁹ Nəboḅ lotomariḅ vahut, loris nəhab tominen, naieh toləḅas lan, mai nabəta. ¹⁰ Beti aYesu ike, “Tariv naieh ideh mətətomadhasah hən gail gəmai.” ¹¹ Ņa aSimon Pita ilev gargar nalevlev topul hən nabiltiieh gail vi len tan. Naut kəmas naieh tovi 153, nalevlev səmarmarikot. ¹² AYesu ike, “Mətegəm han.” Be ahai susur ideh sausi ke, “Gaiug ase?” husur loləboii ke tovi Nasub. ¹³ Beti aYesu egəm, lav nabəta mai galito. Igol maien hən naieh am.

¹⁴ Enan evi navisian na-vəha-tor-an siYesu təban ahai susur gail tohusur na-le-məhat-an san dan nəmatan.*

AYesu itabtabuh tətəs len aPita

¹⁵ Nəboḅ lotohan tonoḅ, aYesu ikel mai aSimon Pita ke, “Simon, anatun aJon, goləmas masuḅ hən ginau səhor alateg a?” Isor vari ke, “Evoi Nasub, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəḅan natuhsipsip sagw gail.”*

¹⁶ AYesu eus tasi ke, “Simon, anatun aJon, goləmas masuḅ hən ginau a?” Ikel maii ke, “Evoi Nasub, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gekətkəta təban nasipsip sagw gail.”

¹⁷ AYesu eus tətəs həni am ke, “Simon, anatun aJon, goləmas ginau a?” Nausian na-vəha-tor-an etunus aPita, ike titaḅ. Ikel maii ke, “Nasub, goləboi natit ḅisi. Goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəḅan nasipsip sagw gail. ¹⁸ Nukel nakitinan, nəboḅ gotovi mantuhmar, gosun nahurabat saḅ, govi lan naut ḅisi gotoləḅoni. Be nəboḅ gəḅevi haḅut, dereh gisar hən navəlaḅ gəlaru ale avan ideh am tikol nahurabat len gaiug, tesəhar gaiug len naut gəḅemətahun gəḅevi lan.” ¹⁹ AYesu ekəmaienan, hən ḅikel ḅarḅar hən nəmatan sePita ḅimat həni hən ḅeputsan nahəsan aGot. Nəboḅ tokəmaienan tonoḅ, ikel mai aPita ke, “Gehusur ginau.”

Ahai susur aYesu toləmas buni, aJon

²⁰ APita ipair, ekəta ris ahai susur aYesu toləmas buni toyar husur gəlaru. Atenan evi ahai susur tosiḅasiḅ len nəmabun aYesu len nəhanan, tousi ke, “Nasub, ase ḅerij gaiug len navəlan aenemi saḅ gail?”* ²¹ Nəboḅ aPita tokəta risi, eus aYesu həni ke, “Be Nasub, atenan timabe?”

* 21:1: Lokis Nabiltiwai Tiperias hən Nabiltiwai Kalili am, be len nasoruan ta Kris ike Tiperias len naut egai. * 21:6: Luk 5.4-7 * 21:14: Jon 20.19, 26 * 21:15: Uman 20.28; 1Pit 5.2 * 21:20: Jon 13.25

²² AYesu isor vari ke, “Nəbeləṅoni ke gai bitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug! Gaiug māu gehusur ginau.” ²³ Bathut natenan, nasoruan pəpat iperṅan alat lotokad nadəlomian ke, ahai susur enan asike imat. Be enan savi nəsa aYesu tokele. Ike, “Nəbeləṅoni ke gai bitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug!”

²⁴ Ahai susur siYesu egai tokel kot natgalenan, evi gai totos gat natgalegai len nalobulat egai. Ale namtoləboii ke na-kel-koti-an san ekitin.*

Nə-maris-kotovi-an

²⁵ Ikad natit isobur am aYesu togole. Ale nəvanuan lətatot gat v̄isusua hən natgalenan, nunau ke navile a pan kavkav asike tənəv hən nalobulat galen p̄isi lətəpat lan.*

* 21:24: Jon 19.35 * 21:25: Jon 20.30

Nauman gail

Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos nalobulat egai?

ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur naḡisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboḡ tobar naut ḡisi len navile a pan.

ALuk itosi ḡos ase?

Itosi ḡos alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboḡ aYesu tovi məhat len nəmav.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aPita mai aPol be ibol husur galevis am.

Natgalenan evisi ḡais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len nabiltivile isobur len naut a Rom.

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1–8.3)

1) Nəboḡ aYesu toḡusan len alat lotohusuri tonoḡ, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)

2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən aJutas hən aMattias (1.12-26)

3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludaḡ am (2.1-13)

4) Natubatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14–8.3)

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4–12.25)

Nəbol husur nəsa aPol togole nəboḡ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isobur van vəbar nabiltivile Rom (13.1–28.31)

1) Nəyaran nametəkov siPol (13.1–14.28)

2) Nabonbonan totibau len naut a Jerusalem (15.1-35)

3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36–18.22)

4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23–21.16)

5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17–23.22)

6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23–26.32)

7) Losəhar aPol vi Rom (27.1–28.31)

Natubatan

¹ Teofilus,* len nalobulat ta ḡo sagw* nuhol husur natit ḡisi aYesu totubat gole mai ḡusan həni vəbar nəboḡ aGot tolavi vi məhat vi lan nəmav. ² Len nəboḡ savi məhat sal, len nədaḡan seNunun aGot, aYesu ikel naḡisal hən nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia. ³ Husur na-ləḡon-isa-an mai nəmatan san, aYesu evisi hən galito, be imaur. Ale eḡusan nəmauran san hən galito hən ləberis ləboii ke imaur kitin. Gai evisi hən galito vəha-sobur len nəmariboḡ tovi 40 ale isor husur natohan pipihabəlan aGot. ⁴ Boḡ sua ihanhan mai galito, ale ikel nə-kai-tasi-an sua, ike, “Samteriḡ naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aTəmagw tokel gati tia.* Egai nəsa notokel mai gamito, məttoḡəsəloḡ həni; ⁵ husur aJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be asike idareh aGot tibaptais hən gamito hən aNunun.”*

AYesu evi məhat vi lan nəmav

* 1:1: Len nasoruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot. * 1:1: Luk 1.1-4 * 1:4: Luk 24.49 * 1:5: Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33

⁶Ŋa nəboŋ lotobonbon, lousi ke, “Nasub, imabe? Gagai gilav talmam hən naut a Israel titoh pipihabelan nakiŋ salit gabag tətās am a?”

⁷Be ikel mai galito ke, “Savi samito hən mətbeləboi namityal o nəmariboŋ aTəmagw toriŋi len nədaŋan hən na-il-a-ño-an san. ⁸Dereh mitikad nədaŋan nəboŋ aNunun aGot bəgəm len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovens Jutea mai naut a Samaria van vəbar tarhət navile a pan.”*

⁹Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.* Lokəta husuri van nəmavukasw esusuani.

¹⁰Nəboŋ tovi məhat lokətkəta vi məhat, vəha-sua ŋai nəvanuan eru arovisi, il mai galito. Arosun nahurabat topəhapəhw. ¹¹Aruke, “UleKalili gail, imabe mətokəta vi məhat maienan? AYesu egai aGot tolavi vi məhat dan gamito, dereh tetəlmam suŋan tovi məhat.”

Logəgel hən aJutas

¹²Beti luyar talmam dan Navehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi nəyaran hən nəSappat, nakilomita esua ŋai. ¹³Nəboŋ lotobar naut enan, loḡəlau vi lohoim len naim a məhat lototohtoh lan. İkad aPita, aJon, aJemes, aAdru, aFilip, aTomas, aPartolomiu, aMattiu, aJemes anatun aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai aJutas anatun aJemes.* ¹⁴Len nənauan sua luḡonbon tabtab hən ləbisor tuḡ, galit mai alatpəhaḡut mai aMeri anan aYesu, mai aḡan aYesu gail.

¹⁵Len nəboŋ galen sua, APita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120. ¹⁶Ike, “Bathudud sagw, sutuai aNunun aGot isor len naburjon aTevit husur aJutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpoh akis. AJutas eil a ño hən alat lototah gat aYesu,* ¹⁷naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuuman egai siGot suŋan gidato.”

¹⁸(AJutas eḡur nətan hən nəvat tokade sil naḡide san tosa. Ale iteh, sueh nətan, nabəhaḡun imaḡul, ale ninen elul vivile. ¹⁹Nəboŋ alat a Jerusalem pisi lotosəselon ləboi natenan, loriŋ nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hən Nəda bolai.)†

²⁰APita isor am ike, “Len nalobulat hən Nəbe gail aTevit itosi ke,

“ ‘Naim san timasbəbesw,
nəvanuan ideh satitoh lan,*
mai,

“ ‘Ivoi ke avan sua tigel namilen.’* ”

²¹⁻²²“Imaienan, ivoi ke alateg ideh tegəm vi vanuan sua len gidat dattosəŋavur pisan esua. Avan enan tevi vanuan sua toyar mai gidat akis nəboŋ aYesu totah mai gidato, tuḡat len nəboŋ aJon tobaptais hən aYesu* van vəbar aGot tolav kivi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris aYesu tomaur tətās ale timasbon mai gidato hən datbikel ur nale-məhat-an enan san dan nəmatan.”

²³Ŋa nəboŋ aPita tokel naten tonon, lulekis hən nauluŋan eru. Esua nahəsan aJosef lotokisi hən aParsappas (lokisi hən aJustus am), togon nahəsan aMattias. ²⁴Beti lusor mai aGot ke, “Nasub, gaiug ñau goləboi nəlon nəvanuan pisi. Gigol pərpə hən tesua len gəlar egai gototabtabuh lan tia ²⁵hən bilav namilen aJutas hən nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani vəsab.”

²⁶Ale lubar hən nəvat hən ləbisab ase len gəlaru. Lusab aMattias ale ibon mai ahai pispisul səŋavur pisan esua.

* 1:8: Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48 * 1:9: Mak 16.19; Luk 24.50-51 * 1:13: Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16 * 1:16: Psa 41.9 † 1:19: Hən naves 18-19, Mat 27.3-8 * 1:20: Psa 69.25 * 1:20: Psa 109.8 * 1:21-22: Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21

2

ANunun aGot egam len naPentikost

¹ Len naboŋ hən naPentikost* togəmai luḃon len naut esua. ² Vəha-sua ŋai ikad nəwalan dan nəmav tosuḃan nəlan paru, ale naim lotobətah lan epul həni. ³ Loris natit tohun natuhuhab lotowunwun lotopəpəhw ale lupat len galit v̄isusua. ⁴ Galit p̄isi lopul hən aNunun aGot ale lotub̄at sor len nasoruan tiltile gail tonor hən nəsa aNunun aGot tolavi mai galito.

⁵ Len naboŋ enan len naut a Jerusalem ikad naJu lotolotu hən aGot, nəvanuan naut p̄isi lotohusur kitin hən na-lotu-hən-aGot-an. ⁶ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nəwalan enan, naluḃoh logəm bonḃon nənauan salit ebutbutut husur lotosəsəloŋ ləboi nasoruan salit v̄isusua. ⁷ Lumaŋmaŋ, luḃaŋ, luke, “Galit lotosor, lovi alat a Kalili m̄au? ⁸ Imabe datosəsəloŋ hən nasoruan lotopas gidat v̄isusua maii? ⁹ Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia, ¹⁰ alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarhət a Lipia pəpadaŋ hən naut a Sairin, mai galevis lovi metḃos hən naut a Rom. ¹¹ Gidat galevis datovi uleJutea a m̄o ale galevis datohusur nadəlomian salito. Alat a Krit, alat a Arapia, gadit p̄isi datosəsəloŋ ləboi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur nəyalyalan siGot len natit gai togol gail len nədaŋan san!”

¹² Galit p̄isi luḃaŋ mai lodədarŋabu. Lous galit gabag ke, “Namilen nategai imabe?”

¹³ Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, “Lomun nəwain toveveu ale lotərog.”

APita isor mai naluḃoh

¹⁴ Be aPita eil mai eḣəŋavur pisan esua, ale isor habat am hən tokel mai naluḃoh ke, “Gamit a Jutea mai gamit məttotoh a Jerusalem, ivoi ke gamit məteləboi naten tovisi; mətesəsəloŋ hən nasoruan sagw. ¹⁵ Naut kəmas nəsa məttouau maienan, alategai ləsatərog husur namityal evi məlapat dudulan ŋai. ¹⁶ Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:

¹⁷ “AGot ikele ke, ‘Len naboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, ginau dereh nevr san aNunugw hən nəḃilavi mai nəvanuan p̄isi.

Natətai gail mai anatvavimito dereh likel ur napisulan sagw

mantuhmar samit gail dereh leris narisian gail,

ale haḃut samit gail dereh lipat ris nabəḃer gail.

¹⁸ Dereh nevr san aNunugw hən nəḃeviol həni mai naslev sagw gail, alaluḃan mai alatpəhaḃut,

Ale galit dereh likel ur napisulan sagw.

¹⁹ Dereh nigol namerikel gail len nəmav

mai natit len navile a pan məttomaŋmaŋ lan,

nəda, nəhab mai nəmaroḃ.

²⁰ Namityal tegəgel vamotmot mai nahəbati tehun nəda

beti nəmariboŋ namənas toyalyal

siNasub̄ dereh tegəmai.

²¹ Beti nəvanuan p̄isi lotokai vi təban nahəsan Nasub̄ hən ḃevi tarhət salito, gai dereh tilav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito.*

²² “UleIsrael gail, mətesəsəloŋ hən nəsa nəḃikele: aYesu ta Nasaret, aGot itabtabuh lan. Ale aGot igol naten tomasil len nəhomito, husur len aYesu egaii, aGot igol namerikel lotodaŋ, namerikel məttomaŋmaŋ len gail, mai namerikel lotokel kot aYesu. Gamit p̄isi mətoləboi natgalenan tia. ²³ Nəsa tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot sutuai tia. AGot eriŋi ke ləḃilav aYesu mai gamito ale gamit mətuḃos gati len nəhai balbal. Alat ləsavı Ju losusupah mai gamit hən məttogol tomat len nəhai balbal.* ²⁴ Wake aGot ilavi

* 2:1: Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

* 2:21: Hən naves 17-21, Jol 2.28-32

* 2:23: Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33;

Jon 19.18

dan nēmatan. Igol imakuv dan na-pēḡas-masuṽ-an hən nēmatan, husur nēmatan edēdas bētəgau gati.*²⁵ Imagenan aTevit isor husuri ke,

“Noris Nasub̃ akis a mō len ginau.

Bathut totoh len nēmatu sagw, asike nomətahw.

²⁶ Husur enan nəlogw ivoi,

nasoruan sagw epul hən nahəhāvuran,

ale len natohan sagw, nə-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.

²⁷ Husur gaiug, Nasub̃ aGot, asike gerij̃ gābulan ginau len naut nēmatan,

asike gerij̃ niben Nəvanuan Saṁ tibos nətan.

²⁸ Goṽusan ginau hən naṽisal gail hən nēmauran;

dereh gigol ginau nepul hən nahəhāvuran hən natohan saṁ.†

²⁹ “Bathudud gail, noləboi nakitinan ale nukel mai gamit ke atəmadato, aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale naburhes han ipat sal van vəbar nəboḡ daməḡai. ³⁰ Be evi ahai kelkel ur. Eləboii ke aGot tota gat na-kel-gati-an sua todaḡ toke, avan sua len nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kiḡ suṁan aTevit.*³¹ ATevit eləboi nəsa bēvisi balai, ale isor husur na-le-məhat-an seKristo dan nēmatan. Ike,

“Asike ipat len naut nēmatan,

asike niben ibos nətan.*

³² “Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole məhat dan nēmatan tia, ginamit ṽisi namtoris ləboi natenan. ³³ Itoh tia a məhat len nətarhət nēmatu siGot. Ale aTəman eviol hən aNunun maii hum tokel gati tia. Ale aYesu evur san nəsa məttoṁadharisi mai səsəloḡ hən vi lan ginamito. ³⁴ Husur aTevit savi məhat vi lan nəmav, be gai səbōn ike,

“Nasub̃ aGot ikel mai aMasta sagw ke,

“Gebətah təban ginau, len navəlagw nēmatu,

³⁵ vir nəberij̃ aenemi saṁ gail pipit narieṁ gəlaru

hən ləbēvi ut kəmas.”*

³⁶ “Imagenan, ivoi ke alat a Israel ṽisi leləboi koti ke aYesu egaii, məttoṁiḡi len nəhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-mō-an, tovi Masta mai Kristo, aGot totabtahub lan.”

³⁷ Nəboḡ nəvanuan gail lotosəsəloḡ hən nasoran enan, ibar nəlolito ale lous aPita mai ahai pispisul gail ke, “Bathudud gail, namtimabe?”

³⁸ APita isor var galit ke, “Mitipair dan nəsaan samito ale gamit ṽisi mitibaptais len nahəsan aYesu Kristo hən aGot bērubat nəsaan samito, beti aGot dereh teviol hən aNunun mai gamito. ³⁹ Husur ke na-kel-gati-an enan evi samito mai sinaur ṽisi ləbēhusur gamito, mai silat ṽisi lotosuh a tut, alatenan, Nasub̃ aGot sidato bēkis galit balai.”

⁴⁰ Beti aPita isor ebəlav, ikel naləlagauan mai galito, ikel taltal hən ke, “Məteus aGot hən bīlav kuv gamit dan nəpanismen bībar naur egai lotosa, lotomətahun aYesu.”

⁴¹ Alat lotodəlom nəsa tokele, ahai pispisul lubaptais hən galito, ale 3,000 am lohuser aYesu len nəboḡ enan ḡai. ⁴² Akis losəsəloḡ bun nəsa ahai pispisul gail lotoṽusan hən, luḡon len nəmauran salito; loḡur nabəta hən lotohan bōnḡon, ale lusor tuṽ.

Nəmauran silat lotokad nadəlomian

⁴³ Nəvanuan ṽisi lomətahw len nəyalyalan siGot, husur len nədāḡan siGot ahai pispisul gail lugol namerikel isobur toṽusani ke galit siGot. ⁴⁴ Alat lotokad nadəlomian losuh bōnḡon, natit ṽisi lotokade evi salit ṽisi.*⁴⁵ Nəboḡ lotopar tete sua, loṽur hən nətan o natit salit gail ale loṽəpəhun nəvat han mai galito lotoṁidol. ⁴⁶ Len nəboḡ ṽisi luḡon tabtab len naholəvat toḡar vis naim siGot ale nənauan salit esua. Lohuser naim ṽisusua salit gail loḡur nabəta hən lotohan bōnḡon husur ke nəlolit ehəhāvur, nəlolit inor,⁴⁷ lusal

* 2:24: Mat 28.5-6; Mak 16.6; Luk 24.5

† 2:28: Hən naves 25-28, Psa 16.8-11

* 2:30: Psa 132.11; 2Sam 7.12-13

* 2:31: Psa 16.10

* 2:35: Psa 110.1

* 2:44: Uman 4.32-35

suh aGot ale luvoi, lunor len nənanuan sinəvanuan ƒisi. Len nəboŋ ƒisi Nasuḅ ilav kuv galevis dan nəsaan salito, gol ke alat lotokad nadəlomian lusobsoḅur am.

3

APita mai aJon mai naməsal togau

¹ Boŋ sua aPita mai aJon arovi məhat len naim siGot len namityal hən na-sor-tuḅ-an, namityal totor ut mədau. ² Len nəboŋ enan nəvanuan galevis lupat avan sua togau tia len nəpasian. Lupati hən ləḅeriŋi ben nabopita len naholəvat todar vis naim siGot, nahəsan Nabopita Tokab. Loriŋ akis həni ei hən ḅeusuŋ alat lotovi lohoim hən nəvat. ³ Nəboŋ atenan toris aPita mai aJon pəpadaŋ hən arḅeḅis len naim siGot, eus gəlaru hən nəvat. ⁴ APita mai aJon arokəta haihai lan, ale aPita ike, “Gekəta bunus ginaməru!”

⁵ Ŋa ebətah mədau vir gəlaru ke arḅilav natideh maii. ⁶ Be aPita ike, “Nəsəkad nəvat nasilva o nagol ideh, avil nəsa notokade dereh nilavi mai gaiug. Len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret, gile məhat, giyar!”

⁷ Beti etəgau gat navəlan nəmatu, elivi vi məhat. Vəha-sua ŋai narien arudaŋ. ⁸ Emələh vi məhat, eil, iyaryar. Beti eḅis len naholəvat todar vis naim siGot mai gəlaru, iyar, emələh, eputsan nahəsan aGot van. ⁹ Nəvanuan ƒisi loris toyar, toputsan aGot van, ¹⁰ ale lokəta ləboii ke tovi uluḅan enan tobətbətah usuŋ nəvat len Nabopita Tokab hən naim siGot. Losəhoḅut, lumaŋmaŋ len nəsa tovisi həni.

APita isor mai naluḅoh len naut siGot

¹¹ Len navərada siSolomon, auluḅan enan etəgau gat aPita mai aJon. Nəvanuan ƒisi lugam van hən galito husur luḅaŋ lan. ¹² Nəboŋ aPita toris lotogəm pəpadaŋ, isor mai galit ke, “UleIsrael gail, imabe məttomaŋmaŋ len nateg tovisi? Husur nəsa məttokəta haihai len ginaməru? Mətunau ke namrtogol toyar len nədaŋan sinamər ŋa o len nəḅoruan siGot namrtokade a? ¹³ Ao! AGot siApraham, selsak, siJakop, setəmadato ta sutuai, aGot egai eputsan nəvanuan nauman san, aYesu.* Be gamito mətoriŋi len navəlan alat aRom, mətomətahuni. Nəboŋ aPilate toke teriŋi tivan, gamit mətukai tasi. ¹⁴ Mətomətahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale mətous aPilate ke tidaḅ hən avan toḅabun nəvanuan, timakuv.* ¹⁵ Be nəvanuan tovi nəkadun nəmauran, mətugol imat, be aGot igol ile məhat, imaur dan nəmatan. Ale namtoris ləboi natgalenan. ¹⁶ Len nadəlomian san len nahəsan aYesu, ategai məttorisi mai məttoləboii, egəm daŋ am. Ale mətoris ke nadəlomian len aYesu ilav nəmauran kavkav maii tia.

¹⁷ “Bathudud gail, imaiegai: Noləboii ke nəsa məttogole tia ipar ləboian lan, nəvanuan toil a ḅo samito am ləsaləboii. ¹⁸ Be len nəsa məttogole, aGot igol nəsa tokele tia len nabuŋon ahai kelkel ur gail ƒisi isarpoh, ke aKristo san, gai totabtabuh lan, teləŋon tisa habat. ¹⁹ Husur enan, mitipair dan nəsaan, ale mitipair van hən aGot hən aGot ḅepipitas nəsaan samito, ²⁰ hən Nasuḅ aGot ḅilav nəboŋ nəŋavŋavan mai gamito, ale hən ḅesəvat aKristo, gai totabtabuh lan ḅos gamito, tovi aYesu. ²¹ Gai timastoh len nəmav vir aGot ḅigol natit ƒisi ḅinor hum tokel gati sutuai tia len nabuŋon ahai kelkel ur san gail. ²² AMoses ike, ‘Nasuḅ aGot samito dereh tigol ahai kelkel ur sua samit ḅesuḅan ginau tile məhat dan gamit balai. Mitimassəsəloŋ hən natit ƒisi ḅikel mai gamito. ²³ Avan ideh asike ḅəsəsəloŋ hən ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan nəvanuan san gail timasig.* ²⁴ Imaienan, ahai kelkel ur gail ƒisi, tuḅat len aSamuel van vəbar daməŋai, galit ƒisi lotosor, lukel ur nəsa tovisi len nəboŋ ta daməŋai. ²⁵ Gamit ḅəu mətovi natun ahai kelkel ur gail, ale nəsa aGot tokel uri len nabuŋolito, eriŋi tipat ḅos gamit am. Ale na-kel-gati-an aGot tokel mai atəmamito ta sutuai, ikele ḅos gamito. Ikel mai Apraham ke, ‘Len nəpasusan tohusur gaiug navoian dereh tivan hən nəvanuan naut tiltile gail len

* 3:13: Exo 3.6, 15 * 3:14: Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15 * 3:23: Deu 18.15, 18-19

nəbathuyah p̄isi len navile a pan.*²⁶ Nəboŋ aGot toputsan nəvanuan nauman san, tovi aYesu, esəvati van hən gamito a m̄o hən b̄ivoi hən gamito len nəpairan samit v̄isusua dan na v̄ide tosa samit gail.”

4

NəSanhitrin ikot hən aPita mai aJon

¹ Nəboŋ aPita mai aJon artosor mai nəvanuan gail, ahai tutumav gail, nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, mai naSattiusi gail, ² nəlolit ipaŋpaŋ husur gəlaru aro v̄usan nəvanuan gail mai arukel uri ke aYesu imaur dan nəmatan san. Namilen ke nəvanuan gail am loləboi ləb̄imaur dan nəmatan su m̄an aYesu. ³ ŋa lutah gat gəlaru, be husur naut igomgom, loriŋ gəlar len naim bəbaŋjis salit vir nəboŋ pelan. ⁴ Nəvanuan isobur lotosəsəloŋ hən nasoruan, lodəlomi; lalū m̄an p̄isi lotokad nadəlomian, pəpadaŋ hən lotobar 5,000.

⁵ Pelan han, alat lotoil a m̄o hən ahai tutumav gail, ahai p̄usan gail hən nalo, mai alat lotoil a m̄o len naut a Jutea, galit lu b̄on b̄on len naut a Jerusalem. ⁶ Annas evi ab̄iltihai tutumav, aKaiafas mai aJon mai aAleksada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei. ⁷ Nəboŋ lotogol aPita mai aJon artoil rivuh, lous gəlaru ke, “Mərugol nategai len nədaŋan sa o len nahəsan ase?”

⁸ Beti aPita topul hən aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit məttoil a m̄o hən ahai tutumav gail mai gamit məttoil a m̄o hən nəvanuan gail, ⁹ daməŋjai mətousus ginaməru husur navoian namrtogole hən nəvanuan narien tosa. Imaur mabe? ¹⁰ Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a Israel p̄isi mətələboi nategai ke, len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret, mətto p̄os gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len nahəsenan, ategai eil gegai, imaur. ¹¹ Evi aYesu egai natosian siGot tosor husuri nəboŋ toke tovi,

“nəvat gamit məttoivi vanuan na-um-im-an mətto mətahuni;

gai egəm vi vat sua ŋai b̄eləboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor.*

¹² AYesu ŋai ikad nədaŋan hən b̄ilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito. Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot tolav mai nəvanuan gail toləboi b̄ilav kuv gadito dan nəpanismen hən nəsaan sadito.”

¹³ Nəboŋ lotokəta ləboii ke aPita mai aJon arsamətahw len galito, lumadhaləboii ke arsasəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad namitisau. Lu p̄aŋ, lunau ləboii ke alaru enan arutah mai aYesu a m̄o. ¹⁴ Be husur lotoris aulu m̄an tomaur toil təban gəlaru, ləsaləboi ləb̄ikel natideh. ¹⁵ ŋa lukel mai gəlaru ke arevivile, bathut luke lihol husur gəlaru. ¹⁶ Luke, “Datimab hən gəlaru? Imasil len nəvanuan gail p̄isi len naut a Jerusalem ke arugol namerikel len nədaŋan savi səlaru. Datsaləboi datb̄ike savisi. ¹⁷ Be hən b̄igol ke satevivile len nəvanuan gail p̄isi, ivoi ke datikai tas gəlaru ke saarisor mai saare p̄usan am len nahəsan aYesu.”

¹⁸ Nəboŋ lotokis gəlaru gəmai, lukai tas gəlaru ke saarisor mai saare p̄usan tətəs am len nahəsan aYesu. ¹⁹ Avil aPita mai aJon arusor var galit ke, “Inor len nabunusian siGot ke namrigol nəsa aGot tokele o gamito? Mitinau risi! ²⁰ Ginaməru, asike namresib, namrodədasi. Namrimaskel husur nəsa namrtorisi mai səsəloŋ həni.”

²¹ Beti lukel mai gəlaru tətəs ke arb̄isor len nahəsan aYesu am dereh aripanis, ale lugol aruvan. Ləsəsəb̄ na p̄isal ideh hən ləb̄ipansəm gəlaru bathut nəvanuan gail p̄isi loputsan nahəsan aGot husur nəsa tovisi. ²² Husur atenan, narien tosa a m̄o be tomaur husur namerikel, nəda m̄ han tosəhor 40.

Nəvanuan nadəlomian gail lusor tu v̄

²³ Nəboŋ aPita mai aJon artokad navivilean, arotəlmam van hən nəvanuan səlar gail. Ale arukel ur nəsa ab̄iltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o len naut a Jutea, lotokele.

* 3:25: Gen 22.18, 26.4 * 4:11: Psa 118.22

²⁴ Nəboŋ nəvanuan nadəlomian lotosəsəloŋ həni, len nənauan sua luḃon hən ləḃikai van hən aGot. Luke, “O Got gotovi Masta hən natit ḃisi, gaiug ḃmau gugol nəmav mai navile a pan, nətas mai natit ḃisi lotopat.* ²⁵ Gaiug ḃmau gusor, len aNunuḃ gusor len nabuŋon atəmanamit ta sutuai aTevit, nəvanuan nauman saḃ, ke,
“Imab naluḃoh hən nəvanuan naut tiltile gail nəlolit ipaŋpaŋ?

Imab nəvanuan gail lusor utaut hum lotovi enemi siNasuḃ aGot?

Lusor utaut sobuer.

²⁶ Nakiŋ gail len navile a pan loutaut hən nəḃalan,

alat lotoil a ḃmo hən nəvanuan gail luḃon

hən ləḃiḃal mai Nasuḃ aGot mai aKristo san, gai totabtabuh lan.*

²⁷ Len nabiltivile egai aHerot Antipas mai aPontius Pilate aruḃonḃon mai alat ləsavu Ju mai alat a Israel hən ləḃemətahun nəvanuan nauman saḃ gotosəvati, aYesu, gotabtabuh lan.* ²⁸ Bathut gaiug Got, gudaŋ habat, galit lugol husur nəsa ŋai gotonau utaut həni, nəsa gotonau koti sutuai tia. ²⁹ Nasuḃ aGot, bunus nasoran salit ke lipansəm ginamito beti, ale gilav na-il-ḃuri-an mai ginamit namtovi slev saḃ gail, hən namtḃikel ur nasoruan saḃ. ³⁰ Nəboŋ namtḃikel uri, gigol nəvanuan gail ləḃimaur mai gigol namerikel ləḃemaŋmaŋ len gail. Natgalenan ləḃevisi, dereh levisi len nahəsan nəvanuan nauman saḃ gotosəvati, aYesu.”

³¹ Nəboŋ lotosor tuḃ tonəŋ, naut lotoḃonḃon lan ekurkur; ale galit ḃisi lopul hən aNunun aGot mai lukel ur nasoruan siGot len na-il-ḃuri-an.

Nəvanuan nadəlomian gail luḃon len nəsa lotokade

³² Nəvanuan nadəlomian gail ḃisi luḃon, len nənauan mai nəlolito losua ale səkad avan ideh toke natideh san, evi esan ŋai, be natit ḃisi losuḃan salito.* ³³ Len nabiltidaŋan seNunun aGot, ahai pispisul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo ile məhat dan nəmatan. Ale aGot ivoi habat hən galito. ³⁴ Husur səkad ideh len galito toḃidol hən natideh. Husur alat lotokad nətan o naim, loḃur hən gail ale lulav nəvat ³⁵ hən ləḃeriŋi bathurien ahai pispisul gail. Ale lopəpehun nəvat hən bevi tarhət sinəvanuan ideh topar.

³⁶ Ikad avan sua, nahəsan aJosef len nahəmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, ahai pispisul gail lokisi hən aParnapas, (namilen ke, “Nəvanuan togol nəvanuan gail loləŋon ivoi am len nəlolito”). ³⁷ AParnapas eḃur hən nəmarireu sua san ale ilav nəvat han hən toriŋi bathurien ahai pispisul gail.

5

AAnanias mai aSafira

¹ Nauluḃan sual am, nahəsan aAnanias mai asoan nahəsan aSafira aroḃur hən nahudhutan. ² Ananias etəgau gat nahudhuvat hən nətan enan mai asoan. Gəlar ḃisi arudaḃ. Beti atenan ilav nahudhuvat topat hən beŋi bathurien ahai pispisul gail, be səlav ḃisi. ³ Ale aPita ike, “Ananias, imabe nəloḃ topul hən aSetan gol ke gotogəras aNunun aGot ale gototəgau gat nahudhuvat hən nətan? ⁴ Nətan gotoḃur həni evi nətan esaḃ ḃmau? Ale nəboŋ gotoḃur həni tonəŋ nəvat ipat len navəlaḃ ḃmau? Nəloḃ imabe hən gotogol natenan? Gaiug gəsagəras nəvanuan gail ŋai, gogəras aGot!”

⁵ Nəboŋ aAnanias tosəsəloŋ hən nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit ḃisi lotosəsəloŋ hən nəsa tovisi lomətahw habat. ⁶ Beti nəmantuhmar gail loḃəm, ruŋ gol niben, pati vivile ale tavuni.

⁷ Nəhaua itor ivan husur nəmatan enan ale asoan eḃis, avil saləboi nəsa tovisi. ⁸ APita eus aliten ke, “Gikele, nəvat hən nətan mətoḃur həni imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”

* 4:24: Exo 20.11; Psa 146.6 * 4:26: Psa 2.1-2 * 4:27: Mat 27.1-2; Luk 23.1, 7-12; Mak 15.1; Jon 18.28-29

* 4:32: Uman 2.44-45

⁹ Ņa aPita ikel maii ke, “Imabe mærtotaltal kitev nēdaŋan seNunun aGot ke timabe? Geris, alat lototavun asoañ saltoil bopita. Galit dereh lipat gaiug tu vivile.”

¹⁰ Vəha-sua ŋai iteh bathurien aPita, imat. Amantuhmar gail lovi lohoim, sabī ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan. ¹¹ Alat siYesu p̄isi lomətahw, galit mai alat lotosəsəloŋ hən naholan husur nəsə tovisi.

Ahai pispisul gail lugol isobūr lumaur

¹² Len navəlan ahai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben nəvanuan gail, ale galit p̄isi lotokad nadəlomian luḃonḃon akis len navərada siSolomon. ¹³ Bathut namətahwan, avan ideh am sətah mai galito. Be nəvanuan gail loputsan galit len nənauan salito. ¹⁴ Be akis alat lotokad nadəlomian len Nasuḃ lusobsoḃur am, Laluḃnan isobūr mai latpəhaḃut isobūr. ¹⁵ Imaienan, nəvanuan gail lupat alat lotoməsah vi lan nametp̄isal, loriŋ galito lupat len nəmel o nəbateh hən ke nəḃol hePita tibar galevis nəboŋ toḃot van. ¹⁶ Nəvanuan lusobūr logəm dan navile gail pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, lutariv alat lotoməsah, mai alat nanunun lotosa lotomədas tabtab hən galito. Ale galit p̄isi lumaur.

Aŋel esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋis

¹⁷ Imaienan, aḃiltihai tutumav mai alat lototah maii, (lovi naSattiusi gail) lutaḃulol bulos ahai pispisul gail. ¹⁸ Lutah gat galito ale loriŋ galito len naim bəbaŋis. ¹⁹ Avil len nalenmariug enan aŋel siNasuḃ esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋis ale esəhar galit vivile. Ike, ²⁰ “Mitivan, mətēil len naholəvat todar vis naim siGot ale kel ur p̄is nasoruan husur nəmauran veveu egai mai galit ei, nəmauran məttokele len aYesu.” ²¹ Dudulan soḃilan lobis len naholəvat todar vis naim siGot suḃnan aŋel tokel mai galito, ale lotuḃat ḃusan nəvanuan gail.

Nəboŋ aḃiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogəmai, lokis nəSanhitrin hən ləḃiḃonḃon, galit p̄isi lotobətah len nabonḃonan silat lotoil a ḃo len naut a Israel. Ale losəvat nəvanuan galevis hən ləḃesəhar kuv ahai pispisul gail dan naim bəbaŋis gəmai. ²² Be nəvanuan nauman galenan ləsəsab galit len naim bəbaŋis ŋa lotəlmam, lukel uri ke, ²³ “Namtusabi ke naim bəbaŋis ekəkol sal, mai alat lotokətkəta kəkol həni, loil vivile len nabopita gail, be nəboŋ namttosəŋav hən gail, naut eḃəḃesw.” ²⁴ Nəboŋ nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋis mai aḃiltihai tutumav gail lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, nənauan salit ebutbutut. Lunau masuḃ hən ke timabe. ²⁵ Beti avan sua egəm, ike, “Məteris! alategaii məttoŋ galit len naim bəbaŋis, galito saltoil len naim siGot, loḃusan nəvanuan gail!” ²⁶ Ale nakomada ivan mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləḃesəhar ahai pispisul gail. Losəhar mədau hən galito husur lomətahw ke nəvanuan gail saletubun galito.

²⁷ Nəboŋ lotosəhar galit tonəŋ, lugol loil len nəhon nəSanhitrin ale aḃiltihai tutumav eus galit ²⁸ ke, “Namtukai tas gamito ke samteḃusan len nahəsenan. Be məteris! Mətugol alat a Jerusalem lopul hən naḃusanan samito, mai mətukel ke namtugol nəmatan sitenan.”*

²⁹ APita mai ahai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimasgol husur nəsə aGot tokele səhor nəsə nəvanuan gail lotokele. ³⁰ AGot setəmadat ta sutuai igol aYesu ile məhat dan nəmatan, aYesu məttoḃabuni, tahətah həni len nəhai.* ³¹ Atenan, aGot eputsani vi lan navəlan nəmatu, gol ke eil a ḃo hən nəvanuan p̄isi mai eləboi ḃilav kuv galit dan nəsaan salito. AGot igol nategai hən aYesu ḃigol gidat a Israel datḃipair dan nəsaan sidato ale hən ḃerubət nəsaan galen dan gidato. ³² Ginamit namtoris natgalen tovisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot, aGot toviol həni mai alat lotogol husur nəsə tokele.”

* 5:28: Mat 27.25 * 5:30: Deu 21.23

³³ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuṽ, luke letubun aPita galito. ³⁴ Be naFarisi sua, nahəsan aKamaliel, ahai pŋusan hən nalo, nəvanuan pŋisi lotoputsani len nənauan salito, ile məhat, isor idaŋ ke ahai pispisul gail litho vivile kəkereh bai. ³⁵ Nəboŋ lotovivile tonon ikeŋ pŋuli mai nəSanhitrin ke, “UleIsrael, mətebunus tivoi nəsa məttoke mətbigole hən alatenan. ³⁶ Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nəvanuan sua tosa, aTeutas, evisi, isor patpat gai məhat, ale alaluṽman lovi 400 lutah maii. Be alat a Rom luṽabuni ale alat lotohusuri lopəpehw ŋa ləsagol natideh. ³⁷ Husuri, sual am, aJutas, auleKalili evisi len nəboŋ hən naŋuruŋan hən nəvanuan, ale egəras nəvanuan gail hən ləbəhusuri, bal mai alat a Rom. Gai am luṽabuni, ale ahai susur san gail, lopəpehw. ³⁸ Imagenan, nukele hən gamito ke, mititoh a tut dan galito, riŋ galit livan, husur nə-nau-utaut-an salit mai nəsa ləbigole bevi sinəvanuan, dereh lehisi sobuer suṽnan alaruenan. ³⁹ Be bevi siGot, mətedədas mətbemədas galito; dereh mitisaḅi ke məttoḅal mai aGot.” ⁴⁰ Ale lohusur nakelean san. Lokis galito vi lohoim. Lugol alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lobilas galito, beti lukele hən galito ke salisor len nahəsan aYesu, ale lorij galit luvan. ⁴¹ Nəboŋ ahai pispisul lotoriŋ nəSanhitrin, lukemkem husur aGot idaṽn hən ke lotoləŋon tosa ṽnos nəhes enan. ⁴² Ale len nəboŋ pŋisi len naholəvat todar vis naim siGot loŋusan, ale loŋusan husur naim gail, mai lukel uri ke aKristo, aGot totabtabuh lan evi Yesu. Ləsanonŋ hən nakelean enan.

6

Lorij nəvanuan eməlevru hən ləbəkətkəta təban nəbatunau pəhəṽut gail

¹ Len nəboŋ galenan ahai susur gail, alat lotokad nadəlomian, lusobsoḅur am. Ale naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke, alat lotosor len nasoruan Ipru ləsapəpehun nəhanian sanor len nəbatunau pəhəṽut lotosor len nasoruan ta Kris.

² Imagenan, ahai pispisul tosəŋavur pisan toru lokis nəvanuan nadəlomian pŋisi logəṽm bənbəṽn beti luke, “Sanor hən ginamit namtberij gaḅulan na-kel-uri-an hən nasoruan siGot hən namtbepəpehun nəhanian. ³ Bathudud gail mitilekis hən teməlevru len gamit lotopul hən aNunun aGot mai namitisau hən nəmauran tonor. Ale dereh namteriŋ galit hən ləbigol nauman egai. ⁴ Ale ginamit dereh namtbidaŋ len na-sor-tuṽ-an mai na-kel-uri-an hən nasoruan siGot.”

⁵ Galit pŋisi lohəhəṽur hən nənauan sihai pispisul gail. Lulekis hən aSteven, auluṽnan sua topul hən nadəlomian mai aNunun aGot. Beti lulekis hən aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas mai aNikolas ta Antiok togəṽm vi Ju. ⁶ Naluṽoh losəhar galit gəṽm hən ahai pispisul gail, ale ahai pispisul lusor tuṽ ṽnos galit lotoməlevru, lorij navəlalito len nəkadulito hən ləbigol nauman enan.

⁷ ŋa nasoruan siGot husur aYesu iperperŋan naut. Ahai susur len naut a Jerusalem nasoburan halito evi məhat tutut, ale ahai tutumav isobur lugol husur nəsa naŋusanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

⁸ AGot eviol masuṽ hən navoian mai nədaŋan mai aSteven. Ale aSteven igol namerikel təban nəvanuan gail. Lumaŋmaŋ len namerikel galenan ale nədaŋan siGot imasil len gail. ⁹ Be nəvanuan galevis lusor tas aSteven. Galito lovi Ju hən naluṽoh sua lokisi hən Naim Nəbənbonan seFriman.* Lovi Ju ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor balbal mai aSteven. ¹⁰ Be nəboŋ tosor, aNunun aGot eviol hən namitisau hən nəmauran tonor maii, gol ke lodədas ləbisor vari. ¹¹ Ale galito lusor utaut mai nəvanuan galevis hən ləbisor tas aSteven ke, “Namtosəsəloŋ hən atenan tosor mədas aMoses mai aGot!” ¹² Imagenan lugol nəvanuan gail nəlolit ipaŋpaŋ, galit mai alat lotoil a ṽno hən galito mai ahai pŋusan gail hən nalo. Beti lutah gat aSteven, lugol eil len nəhon nəSanhitrin. ¹³ Ale

* 6:9: Friman lovi alat lotovi slev a ṽno be ləsavı slev am.

losəhar nəvanuan galevis vi rivuh hən ləbēliblībōḡ. Luke, “Akis ategai isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses. ¹⁴Husur namtosəsəloḡ hənī toke aYesu ta Nasaret egaii dereh tigol naut egai timasirsir ale tegəgel hən naḡide aMoses tolav mai gidato ta sutuai.” ¹⁵Alat lotobətah len nəSanhitrin lokəta bunus aSteven, loris ke nəhon egəm suḡan nəhon əjel.

7

Na-kel-uri-an siSteven

¹Beti abiltihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

²Ale aSteven isor vari ke:

“Wawa gail mai tata gail, mətəsəsədariḡ! AGot, tovi nəkadun namənas evisi hən atəmadit ta sutuai aAraham nəboḡ totoh a Mesopotamia, be savi Haran sal. ³Ale aGot ikel maii ke, ‘Gerij naut egai, naut matmat saḡ, mai nəbathudud saḡ, ale gevi lan naut nəbəsəhar gaiug vi lan.’* ⁴Imagenan aAraham eriḡ naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi Haran, itoh ei. Nəboḡ atəman tomat, aGot esəvati vi lan naut egai məttohtoh lan.*

⁵Len nəboḡ enan aGot səlav nətan ideh gegai mai aAraham hən bevi naut matmat san; səlav nəmaḡirhətan ideh maii. Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aAraham mai nəpasusan san lotohusuri, naut kəmas ke len nəboḡ enan aAraham səkad anatun.

⁶Beti aGot ekəmaiegai ke, ‘Nəpasusan saḡ gail lotohusur gaiug dereh levi metbōs gail len naut tile, naut savi salito. Dereh legəm vi slev silat ei. Ale alat ei dereh lemədas galito hən nasihau bevi 400.’ ⁷Ale aGot ike, ‘Avil ginau dereh nipansəm alat naut enan lotogol nəpasusan saḡ lotoumum kəmas salito. Beti nəpasusan saḡ dereh limakuv dan naut ei, gəm lotu hən ginau gegai.’*

⁸“Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aAraham ke aAraham mai esan gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus gai mai naluḡan san gail hən beḡusani ke lovi siGot. Ale aAraham etiv dalus əsak, anatun len nəboḡ san toməlevtor, ale əsak egəm vi təman aJakop togəm vi təman atəmadit ta sutuai lotovi 12.*

⁹Anatun aJakop galenan lutaḡbulol bulos aḡalito, aJosef, ḡa loḡur hənī vi lan naut a Ijip.* Be aGot itah maii,* ¹⁰ale aGot ilav kuvi dan na-ləḡon-isa-masuḡ-an san. Ilav namitisau hən nəmauran tonor mai aJosef gol ke aFero, tovi kiḡ len naut a Ijip, inau ke tovoi. Imagenan aFero igol ke a Ijip mai naut san gail lupat pipihəbələn aJosef.*

¹¹Sədareh nəhanian imat ḡisi len naut a Ijip mai naut a Kenaan. Nibelit evi pan husur lupar hanian; atəmadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian.* ¹²Nəboḡ aJakop tosəsəloḡ hənī ke tokad nəhanian len naut a Ijip, esəvat atəmadit gail len nəyaran nametəkav salito.

¹³Len nəyaran na-vəha-ru-an salito vi Ijip, aJosef ikel mai aḡan gail ke gai tovi aḡalito, husur ləsəkəta ləboii. Len nəboḡ enan aFero esəsəloḡ hən naholan husur nəbathudud siJosef.* ¹⁴Beti aJosef episul hən atata san, aJakop, mai nəbathudud san kavkav hən ləbəgəmai; lovi 75 ḡisi.* ¹⁵Ale aJakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan imat, atəmadit lotovi anatun gail, galit am, lumat.* ¹⁶Nəpasusan gail lupat təlmam hən nibelit vi Sekem ale lutavun galito len nəbur aAraham toḡur kuvi dan anatun aHamor gail.”*

¹⁷Ale aSteven isor tətəs am ke, “Avil len nəboḡ togəm pəpadaḡ hən aGot biḡol nəsa tokel gati mai aAraham, nasoburan hən atəmadit a Ijip evivi məhat. ¹⁸Nakiḡ sua tile saləboi natideh husur aJosef, eil a ḡno len naut a Ijip.† ¹⁹Gai emədas bun nəvanuan sidato gail. Igol atəmadit ta sutuai nəlolit isa habat bathut italtal hən galit ke leriḡ gaḡulan amas salito hən ləbimət.* ²⁰Len nəboḡ enan lupas aMoses, ale gai ikab buni, aGot ehəhaḡur

* 7:3: Gen 12.1 * 7:4: Gen 11.31, 12.4-5 * 7:7: Gen 15.13-14; Exo 3.12 * 7:8: Gen 17.10-14, 21.4 * 7:9: Lutabulol bulos aJosef sil aJakop toləmas masuḡ hən aJosef səhor galito. * 7:9: Gen 37.11, 28, 39.2, 21 * 7:10: Gen 41.39-41 * 7:11: Gen 41.57, 42.1-2 * 7:13: Gen 45.1, 16 * 7:14: Gen 45.9-10, 17-18 * 7:15: Gen 46.1-7, 49.33 * 7:16: Gen 23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32 † 7:18: Hən naves 17-18, ris Exo 1.7-8 * 7:19: Exo 1.10-11, 22

hæni. Anan mai atəman arokətkəta təban len naim səlaru van vəbar nahəbati totor han.*
²¹ Beti nəboŋ artoriŋi vivile, anatvavin aFero isaʔi, ipati van vahisi suʔan tovi anatum.*
²² Ahai ʔusan gail lotovi uleIjip loʔusan aMoses hən naləboian ʔisi hən naut a Ijip, ale ikad namitisau hən nəsa tokele mai nəsa togole.

²³ “Nəboŋ nədaʔm hiMoses tovi 40, ike tivan hən ʔeris nəbathudud san, auleIsrael gail, ke, lumabe. ²⁴ Nəboŋ tovan, eris auleIjip tobilas auleIsrael, ʔa evi tarhət san, ale esisil hən auleIjip enan, etuh buni. ²⁵ AMoses inau ke auleIsrael gail lətaləboii ke aGot tosəvati hən ʔilav kuv galito dan navəlan alat a Ijip, be ləsaləboii. ²⁶ Pelan han ʔai aMoses eris auleIsrael eru artəʔal. Ike tigol arikad navoivoian mai gəlar gabag ale ikel mai gəlaru ke, ‘Gaməru mərovi larmiʔan; imabe mərəʔal maiegai?’ ²⁷ Be atenan togol tosa hən togon, ikabsan aMoses, ike, ‘Ase igol gaiug gotoil a ʔno, hən gəʔikel ke namtunor o namtsanor?’ ²⁸ Guke getuh bun ginau hum gototuh bun auleIjip nino a?’ ²⁹ Nəboŋ aMoses tosəʔəloŋ hən nasoran enan, igam yav vi Mitian. Itoh ei hum nametʔos, ilah, ikad anatum uluʔan eru.

³⁰ “Husur nasihau tovi 40 tovan, aŋel sua evisi hən aMoses len nəhai sua topaŋ wunwun len naut masmas toʔəʔesw, pəpadaŋ hən nəʔiltiʔehuh Sinai. ³¹ Nəboŋ aMoses torisi, imaŋmaŋ lan, ivan pəpadaŋ hæni hən ʔəkəta bunusi, ale esəʔəloŋ hən nadolon Nasuʔ aGot toke: ³² ‘Ginau novi Got setəmaʔm gail ta sutuai, aGot siApraham, seIsak mai siJakop.’ Ninen aMoses epil habat ale emətahun ʔəkəta husur emətahw masuʔ.

³³ “Beti Nasuʔ aGot ikel maii ke, ‘Dakuv naributbut saʔm gəlaru; nətan gotoil lan ilo. ³⁴ Nokəta ris kitin hæni ke alat a Ijip lomədas nəvanuan sagw gail. Nosəʔəloŋ hən nakiloban salito ʔa nogəm hən nəʔilav kuv galito. Ale gegəmai! Nesəvat gaiug vi Ijip.’” †

³⁵ ASteven isor van am ke, “Imaienan, lomətahun atenan, aMoses, nəboŋ lotoke, ‘Ase igol gaiug gotoil a ʔno, gotokel ke namtunor o namtsanor?’ Be aGot ʔmau esəvat atenan hən ʔeil a ʔno hən galito ale hən ʔilav kuv galito. Len nabuŋon aŋel tovisi hən aMoses len nəhai topaŋ, aGot esəvati.* ³⁶ AMoses enan esəhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip, len Nətas Bisibis, mai len naut masmas toʔəʔesw len nasihau tovi 40 am, igol namerikel lotomaŋmaŋ len gail, namerikel galen lugol nədaŋan siGot iʔarʔar.*

³⁷ “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tigol ahai kelkel ur sua samito suʔan ginau tile məhat dan gamit balai.’* ³⁸ AMoses enan itoh mai galito nəboŋ lotəʔon len naut masmas toʔəʔesw, itoh mai aŋel tosor maii len nəʔiltiʔehuh Sinai, ale itoh mai atəmadit gail; ale aGot ilav nasoruan tomaur maii hən ʔilavi mai gidato.*

³⁹ “Avil atəmadit ta sutuai ləʔagol nəsa aMoses tokele. Lomətahun ləʔəhusuri am, luke letəlmam vi Ijip.* ⁴⁰ Lukel mai aAron ke, ‘Geum hən nagot gail ʔnos gidato hən ləʔeil a ʔno hən gidato. Be aMoses enan tosəhar gidato dan naut a Ijip, datsaləboi nəsa tovisi hæni!’*
⁴¹ Ale len nəboŋ enan lugol nəlablab sua hun natuhʔuluk. Lotutumav hən naviolan salit van hæni, ale lohəhaʔur təban nəlablab lotogole hən navəlalito.* ⁴² Be aGot ipair dan galito ale eriŋ gəʔulan galit hən ləʔilotu hən nəyal, nahəbati mai naʔeso gail len nəmav. Ehum ahai kelkel ur gail lotokele len naləʔulat salito ke,
 “ ‘Alat a Israel, mətotibun narivatvat gail hən natutumavan
 len nasihau tovi 40 len naut masmas
 be mətsatutumav hən naviolan galenan van hən ginau!

⁴³ Ao, mətoʔburuŋ naim nətaʔolen sinagot Molek,
 mətupati mai nəlablab hən naʔeso siRefan,
 nagot samito;

* 7:20: Exo 2.2 * 7:21: Exo 2.3-10 † 7:34: Hən naves 30-34, Exo 3.1-10 * 7:35: Exo 2.14 * 7:36: Exo 12.41, 14.21; Num 14.33 * 7:37: Deu 18.15, 18 * 7:38: Exo 19.1-20.17; Deu 5.1-33 * 7:39: Num 14.3 * 7:40: Exo 32.1, 23 * 7:41: Exo 32.2-6

mätugol nälablub eru enan hæn mätbilotu hæn gəlaru.

Imagenan dereh nigol gamit mätēmāsev vi tut sua səhor naut a Pāpilon.’ ”*

⁴⁴ ASteven isor am ke, “Len naut masmas tobəbesw atəmadit gail ta sutuai lukad naim nətāpōlen siGot togol natohan siGot mai galito toparpar. Loum hāni suñan aGot tokele mai aMoses, ale eṗitoṽ hæn nəplan aMoses torisi tia len nabiltiṽehuh Sinai.* ⁴⁵ Beti galito lupati gəmai nəboṅ aJosua toil a ño hæn galito. Lupati nəboṅ lotolav nətan simetbōs gail aGot tohut galit dani ños atəmadit gail. Ale ipat magenan van vəbar nəboṅ siTevit.*

⁴⁶ AGot ehəhāvur hāni, ale aTevit eus aGot hæn bēum hæn naim natohtohan ños aGot sijakop.* ⁴⁷ Be aSolomon boh eum hæn naim enan.*

⁴⁸ “Wake aGot toyalyal buni satohtoh len naim nəvanuan gail lotoum hāni. Esuñan Nasub aGot tokele len nabuṅon ahai kelkel ur toke:

⁴⁹ “ ‘Novi kiṅ, nəmav ehun nabiltihai bətbətah sagw
ale navile a pan ehun nakes kəmas notoriṅ nariegw lan.

Mətoləboi mətbeum hæn naim tomabe sagw?

O naut tomabe hæn nəbiṅavṅav lan?

⁵⁰ Aoa! mətodədas mətbigole husur ke gināu səbōgw ṅai nugol natgalen ṗisi.’ ”*

⁵¹ Ale aSteven imaris koṭov nasoran san ke, “Gamit nəkadumit ihaihai masuṽ. Nəlomit imabe? Nədariṅamit ebulbulol! Mətoṗitoṽ hæn atəmamit gail ta sutuai.§ Mətomətahun aNunun aGot akis! ⁵² Məṭunau təlmam hæn ahai kelkel ur ideh atəmamit gail ləsamədasi a? Ao, lomədas galit van van van vagol nəmatan hæn alat lotopəhav utaut hæn nagəmaian siVanuan Nanoran. Atenan, mətumadhariṅi len navəlan aenemi san gail gol ke lutahətah hāni imat!** ⁵³ Gamito mətukad nalo siGot aṅel gail lotolav mai gamito, be mətəsgol husur nəsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

⁵⁴ Nəboṅ nəSanhitrin lotosəsəloṅ hæn aSteven, nəlolit iparparṅ masuṽ van lukat būbur nariṽolit van hāni. ⁵⁵ Be aSteven topul hæn aNunun aGot, ekəta haihai vi lan nəmav ale eris namənas siGot mai aYesu toil len nətarhət nəmatu siGot. ⁵⁶ Ike, “Məteris! Nokəta ris nəmav tosəṅav ale aNatun Nəvanuan toil len nətarhət nəmatu siGot.”

⁵⁷ Lukai masuṽ, ṗon gol nədariṅalito, ṁur van hāni, ⁵⁸ liv gargari vi tut dan nabiltivile, ale tubat hæn ləbetuṽi. Ale alat lotosəsəloṅ hāni loriṅ nahurabat salit gail len narien aSol, nəmantuhmar sua. ⁵⁹ Nəboṅ lototuṽtuṽi, aSteven isor tuṽ ke, “Nasub aYesu, gilav nanunugw.”

⁶⁰ Beti etəgedur ale ikai habat ke, “Nasub, sagipansəm galit sil nəsaan egai salito.” Nəboṅ tokəmaianan tonon, imat.

8

¹ Ale aSol itoh ei, idaṁ mai galit lototubun aSteven.

Luṗiṗiahir nəvanuan nədəlomian gail

Tubat len nəboṅ enan nəvanuan gail lomədas tabtab hæn alat siYesu len naut a Jerusalem. ṅa galit ṗisi loriṅ naut enan, lugam pəpəhw vi lan naut ṗisi len naprovens Jutea mai a Samaria. Be ahai pispisul gail losuh.

² Alatevis lotohusur kitin hæn aGot lutavun aSteven mai lutaṅis habat hāni.

³ Len nəboṅ enan aSol emədas bun alat siYesu. Ehusur naim gail ṽisusua, ale eliv gargar alaluṁan mai alatpəhāvut hæn bəriṅ galit len naim bəbaṅis.*

* 7:43: Amo 5.25-27 * 7:44: Exo 25.9, 40 * 7:45: Jos 3.14-17 * 7:46: 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 * 7:47: 1Ki 6.1-38; 2Chr 3.1-17 * 7:50: Isa 66.1-2 § 7:51: Len nasoran ta Kris ike nəlolit mai nədariṅamit səkad na-tiv-dalusi-an namilen ke nəlolit ehun nəlon alat ləsekad nədəlomian len a Got husur ləsasəsəloṅ husuri, ləsgol husur nəsa tokele. ** 7:52: Hən naves 51-52, ris Isa 63.10; 2Chr 36.16; Mat 23.31 * 8:3: Uman 22.4-5, 26.9-11

AFilip evi Samaria

⁴ Alat lotopəpəhw lukel ur nasoruan husur aYesu len naut p̄isi lotobari. ⁵ Galit sua, aFilip evi pan vi lan nabiltivile a Samaria, ale ikel uri ei ke, aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan. ⁶ Nəboŋ naluṽoh gail lotosəsəloŋ hən aFilip, kəta ris namerikel togol gail, galit p̄isi losəsəloŋ vahvahur nəsa tokele. ⁷ Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nəboŋ lotomakuv dan nəvanuan tosoḅur. Ale nəvanuan isob̄ur lotodədas ləberus mai lotodədas ləbiyar, lumaur. ⁸ Imagenan, len nabiltivile enan alat a Samaria lohəhəvur habat.

⁹ Len naut enan ikad avan sua, nahəsən aSimon, totoh ei ebəlav. Egəgol behi gol ke nəvanuan p̄isi len naut a Samaria luṽaŋ lan. Akis isor patpat gai məhat hum toyalyal, ¹⁰ ale nəvanuan naməsəl gail mai alat lototibau, galit p̄isi losəsəloŋ vahvahuri. Ale luke, “Atenan evi Daŋan siGot lotokisi hən aYalyal.” ¹¹ Lohushusuri ebəlav bathut togol galit lotoṽaŋ len na-gol-nəbehi-an san gai togolgole. ¹² Avil nəboŋ aFilip tokel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbələn aGot mai aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, lodəlomi. Ale lubaptais, lalūmān mai latpəhəvut. ¹³ ASimon m̄au, gai am edəlom aFilip ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip vi lan naut gail p̄isi, ale iṽaŋṽaŋ len namerikel gail torisi.

¹⁴ Nəboŋ ahai pispisul gail len naut a Jerusalem lotosəsəloŋ hən ke alat a Samaria lotodəlom nasoruan siGot tia, losəvat aPita mai aJon van hən galito. ¹⁵ Nəboŋ artobar naut a Samaria, arusor tuṽ m̄os galit lotokad nadəlomian ke aNunun aGot tegəm hən galito. ¹⁶ Husur aNunun aGot sabis len galit ideh sal; lubaptais len nahəsən aYesu ŋai. ¹⁷ Beti aPita mai aJon aroriŋ navəlalar len galit ṽisusua, ale aNunun aGot ebis len galito.

¹⁸ Nəboŋ aSimon toris ke aGot toviol hən aNunun nəboŋ artoriŋ navəlalar len galito, ilav ris nəvat mai gəlaru hən b̄evur nədaŋan enan. ¹⁹ Ike, “Mirilav nədaŋan enan mai ginau hən ke nəboŋ nəberiy navəlagw len avan ideh aNunun aGot teḅis lan.” ²⁰ APita isor vari ke, “Nəvat saṽ tībos nətan mai gaiug, husur gunau ke gotoləboi gəḅevur naviolan siGot hən nəvat! ²¹ Gaiug godədas gəḅitah mai ginamito len nauman egai husur nəloṽ sanor len nəhon aGot. ²² Gipair dan nəsaan egai, kel nalolosaan saṽ mai aGot. Gəḅigole, hum ma aGot b̄eruḅat nənauan enan topat len nəloṽ dan gaiug. ²³ Bathut noris ke nəloṽ topul hən nə-tābulol-bulosi-an ale nəsaan ibariŋis gat gaiug tia.” ²⁴ ŋa aSimon ike, “Iii! Mirisor tuṽ van hən Nasuḅ m̄os ginau hən nəsa mərtokele asike b̄evisi hən ginau.”

²⁵ Nəboŋ artokel nəsa lotoləboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan siNasuḅ, aPita mai aJon arotəlmam vi Jerusalem. Len naṽisal səlaru arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isob̄ur a Samaria.

AFilip mai auleItiopia

²⁶ Boŋ sua aŋel sua siNasuḅ ikel mai aFilip ke, “Gile məhat! Gehusur naṽisal toriy naut a Jerusalem vi Kasa, naṽisal toḅəḅesw.” ²⁷ Imagenan aFilip iyar husur naṽisal enan, be esəhoṽut, eris auleItiopia sua tovi sogsog*. Gai evi nabiltivanuan siKadake tovi kwin silat a Itiopia. Ekətkəta təban nəvat p̄isi sekwin. Atenan ivan hən naut a Jerusalem hən tolotu, ²⁸ ale len natəlmaman san ebətah len nəkat san, eṽuruŋ natosian sihai kelkel ur, aIsaiah. ²⁹ Beti aNunun aGot ikel mai aFilip ke, “Givan pəpadaŋ hən nəkat enan ale gitah maii.” ³⁰ Nəboŋ aFilip togam van pəpadaŋ hən nəkat, esəsəloŋ hən toṽuruŋ natosian selsaiah, ale eusi ke, “Goṽuruŋ ləboi nasoruan enan a?” ³¹ Isor vari ke, “Neləboi mab hən, asike b̄ikad avan ideh hən b̄isor vəsvəsaii mai ginau.” Imagenan eus aFilip hən b̄isah, bətah təban. ³² Atenan tovi sogsog eṽuruŋ natosian egai siGot toke:

“Losəhari hun nasipsip van hən natibunian,
suṽmān natuhsipsip sais nəboŋ lotogut navurun,

* 8:27: Sogsog: naluṽmān o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut naloson, avan sua etiv kotovi.

gai am sator.

³³ Lugol isa həni hum tovi vanuan naut kəmas,
len nakotan san lugol sanor həni.

Ase eləboi b̃isor husur anatun san gail o naur ta tahw han gail?

Ẽbuer, bathut lulav kuv nəmauran san dan navile a pan.”*

³⁴ Beti eus aFilip ke, “Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?” ³⁵ Ale aFilip etubat len natosian enan ɲai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. ³⁶⁻³⁷ Len nəyaran salit husur naɲisal lubar naut tokad nəwai lan, ale atenan tovi sogsoq ike, “Geris, nəwai! Ikad natideh hən b̃ipat kəkol hən nəbaptaisan sagw a?”† ³⁸ Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nəkat teil. Beti gəlaru arumariɲ vi pan len nəwai ale aFilip ibaptais həni. ³⁹ Nəboɲ artovahut, vəha-sua ɲai aNunun Nasũ iyav hən aFilip vi tut. Ale nabiltivanuan sarisi am, be nəboɲ tohusur naɲisal san van, ikemkem habat. ⁴⁰ Be aFilip evisi tətəs a Asotus, ale iyar tur nabiltivile gail ɲisi. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi van vəbar naut a Sisarea.

9

*ASol ipair, ehusur aYesu
(Uman 22.6-16, 26.12-18)*

¹ Len nəboɲ enan aSol emətahun bun ahai susur gail siNasũ. Ikel ke temədas galit hən b̃igol galit ləbimat. Italtal həni van vaus abiltihai tutumav ² hən b̃itos nalobulat van hən naim nəbonbonan gail seJu len naut a Tamaskus. Ike tisã alalũman mai alatpəhãvut ideh lotohusur naɲisal siYesu ei hən b̃ibanis gat galito, ale səhar galit vi Jerusalem. ³ Len nəyaran san, nəboɲ togəm pəpadaɲ hən naut a Tamaskus, vəha-sua ɲai naɲial sua togəm len nəmav ebilasi. ⁴ Iteh len tan ale esəsəloɲ hən nadoldol toke, “Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?” ⁵ Ale ike, “Gaiug ase Nasũ?” Isor vari ke, “Ginau aYesu gotomədas bun ginau. ⁶ Be gile məhat, gəbis len nabiltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug nəsa gəbimasgole.” ⁷ Alat lotoyar maii loil b̃utbut, losəsəloɲ hən nadoldol be ləsarıs avan ideh. ⁸ ASol ile məhat, naut kəmas namətan tosəɲav sarıs natideh. Ale lotəgau navəlan, səhari vi lan naut a Tamaskus. ⁹ Ale sakəta len nəmariboɲ totor, səhan, samun.

¹⁰ Ikad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nəhəsən aAnanias. Nasũ isor maii len narisian ke, “Ananias!” Ale aAnanias ike, “Ginau bogai.” ¹¹ Beti Nasũ ikel maii ke, “Gile məhat, gevi lan nametɲisal lotokisi hən Tonor, gevi lan naim seJutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nəhəsən aSol, husur ke, gagai isor tũ. ¹² Ale len na-kəta-risi-an eris avan sua, nəhəsən aAnanias togəm, toriɲ navəlan lan hən nakətaan san b̃etəlmam.” ¹³ AAnanias isor vari ke, “Nasũ, nosəsəloɲ hən nəvanuan isõbur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, tomədas nəvanuan sãm gail a Jerusalem. ¹⁴ Ale abiltihai tutumav gail lulav nədaɲan hən na-il-a-ɲno-an maii hən b̃egəm gegai hən b̃ibanis gat alat lotokis gaiug Nasũ.” ¹⁵ Nasũ ikel mai aAnanias ke, “Naut kəmas natenan, givan! Nutabtabuh len atenan hən b̃isor husur ginau mai alat ləsavı Ju mai nakiɲ salit gail mai alat a Israel. ¹⁶ Ginau dereh nẽvusani hən natit ɲisi b̃igol na-ləɲon-isa-an san m̃os ginau.” ¹⁷ Imagenan aAnanias evi lan naim enan ale ẽbis lan. Eriɲ navəlan gəlar len aSol ale ike, “Wawa Sol, Nasũ aYesu tovisi hən gaiug len naɲisal nəboɲ gotogəm gegai, gai esəvat ginau hən gəbikad nakətaan tətəs ale hən gəbepul hən aNunun aGot.” ¹⁸ Vəha-sua ɲai natgalevis hun nəgavhuieh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad nakətaan tətəs. Ile məhat ale ibaptais. ¹⁹ Nəboɲ tohan, idaɲ tətəs.

* 8:33: Isa 53.7-8 † 8:36-37: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: 37 AFilip ike, “Gəbedəlomi ke aYesu tovi aNaturan aGot, nibaptais hən gaiug.” Isor vari ke, “Nodəlomi ke aYesu tovi anatun aGot.”

ASol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len namariboŋ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a Tamaskus. ²⁰ Vəha-sua ŋai len naim nabonbonan gail seJu, etubat kel uri ke aYesu tovi aNatun aGot. ²¹ Galit p̄isi lotosəsəloŋ həni, luṗaŋ, lousus galit gabag ke, “Be atenan evi nəvanuan tomətahun alat lotokad nadəlomian len nahəsənan len naut a Jerusalem. Be egəm gegai hən b̄ibarjis gat galito hən b̄əsəhar galit van hən ab̄iltihai tutumav gail. Imabe?” ²² Be naləboian siSol hən na-kel-uri-an evivi məhat ale igol alat lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nənauan salit ebutbutut, husur eṽusan koti ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

²³ Husur namariboŋ tosoḅur, alat lotovi Ju lusor utaut hən ləb̄igol aSol b̄imat, ²⁴ be avan sua epəhpəhalu maii. Len nalennəyal mai nalenmariug p̄isi lokəta bunus nabopita gail hən nab̄iltivile hən ləb̄igol aSol b̄imat. ²⁵ Imaienan alat lotohusur aSol losəhari len mariug, ale len nəhad loriŋ aSol vi pan tur len naholəvat todar vis nab̄iltivile. Ale igam yav vi Jerusalem.*

²⁶ Nəboŋ tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avil lomətahw lan. Ləsədəlomi ke tovi ahai susur kitin. ²⁷ Be aParnapas esəhari van hən ahai pispisul gail. Ikel mai galit ke len nəyaran siSol, eris Nasub̄ tia ale Nasub̄ isor maii. Isor husuri am ke, len naut a Tamaskus aSol ikel ur na-kel-uri-an tovoi len nahəsən aYesu, namətahwan eḅuer. ²⁸ Imagenan, aSol itah mai galito, ale ivan təlmam, van təlmam len naut a Jerusalem. Len na-il-ḅuri-an, isor tabtab len nahəsən Nasub̄. ²⁹ Ihol mai naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris, ale isor levlev hən natosian siGot mai galito, avil lugol risi hən b̄imat. ³⁰ Nəboŋ nəbathudud nadəlomian lotosəsəloŋ ləboi natenan, losəhari vi pan vi Sisarea ale losəvati vi Tarsus.

³¹ Beti alat siYesu lukad natəmət len naut p̄isi a Jutea, a Kalili mai a Samaria, nəmauran salito ivoi ŋai. ANunun aGot igol galit ludaŋ am mai loləŋon ivoi am len nəlolito, galit logəm lusob̄ur am ale lutoh len namətahwan hən nəyalyalan siGot.

APita igol aAeneas imaur tətəs len naut a Litta

³² Nəboŋ aPita toyar tur len naut p̄isi, ia m̄ədoŋ ben alat siGot lototohtoḅ a Litta. ³³ Len naut ei eris avan sua, nahəsən aAeneas, topat len nəmel san ŋai, husur nətarhəben imat len nasihau toməlevtor. ³⁴ APita ikel maii ke, “AAeneas, aYesu Kristo igol gumaur gagai. Gile məhat ale ṽolsan namilem̄.” Vəha-sua ŋai aAeneas ile məhat. ³⁵ Galit p̄isi lototoh len navile Litta mai len nabəmav Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasub̄.

APita igol nəmauran siTorkas etəlmam

³⁶ Len navile Joppa ikad ahai susur sua, nahəsən alitea aTapita, lotokisi am hən aTorkas len nasoruan ta Kris. Gai igol ivoi akis hən nəvanuan gail mai evi tarhət silat lotopar tite. ³⁷ Len nəboŋ enan eməsah van, imat. Lokəkak niben ale loriŋi len narum̄ a məhat. ³⁸ Husur naut a Litta ipat pəpadaŋ hən naut a Joppa, nəboŋ ahai susur gail lotosəsəloŋ həni ke aPita totoḅ a Litta, losəvat alaruevis van həni, artoŋiri ke, “Gegəm mai ginaməru bai; sagevəlo!” ³⁹ ŋa aPita ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəboŋ tobar naut a Joppa losəhari vi lohoim, vi lan narum̄ a məhat. Nəbatunau pəhaṽut p̄isi loil garu, lutaŋ ale loṽusan aPita hən nəhai susun gail mai nahurabat tiltile gail aTorkas tosode nəboŋ tomaur sal mai galito. ⁴⁰ APita esəvat galit vivile; beti etəjedur, isor tuṽ. Ale ipair van hən niben, ike, “Tapita, gile məhat!” Alitenan esəŋav hən namətan, eris aPita ale ebətah vi məhat. ⁴¹ APita etəgau navəlan ale elivi hən beil. Beti ekis nəbatunau gail mai alat siGot ale esəhar alitenan tomaur van hən galito. ⁴² Len naim p̄isi a Joppa nəvanuan gail losəsəloŋ hən natenan tovisi gol ke isob̄ur lukad nəvanuan nadəlomian len Nasub̄. ⁴³ APita itoh len naut a Joppa len namariboŋ isob̄ur len naim seSimon. Simon igol natit gail hən nahurhurivatvat.

* 9:25: Hən naves 23-25, ris 2Kor 11.32-33

10

APita mai aKornelius

¹ Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahəsan aKornelius, nasenturion sua toil a m̃o hən nasoltia tovi 100 len Navəshəsoltia ta Itali.* ² Gai mai nəbathudud san lohusur kitin hən nařisal siGot mai lomətahw len nəyalyalan san; gai ilavlav nəvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot akis. ³ Len nəboŋ sua len namityal totor ut mədau, eris narisian sua. Ekəta masil hən aŋel sua siGot togəm hənı tokel maii ke, “Kornelius!” ⁴ AKornelius ekəta mətaltal hənı, ninen epil, eusi ke, “Goləŋon nəsa Nasub̃?” Aŋel isor vari ke, “Na-sor-tuŋ-an saŋ mai naviolan saŋ van hən alat lotopar tite, arohun naviolan hən natutumavan van hən aGot. Ehəhaŋur hənı. ⁵ Imaienan, gesəvat alaluŋan vi Joppa hən ləbesəhar təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita. ⁶ Gai itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.” ⁷ Aŋel enan isor maii ale ivan. Nəboŋ tovan tonon, aKornelius ekis nəvanuan nauman san eru mai nasoltia sua tokətkəta təban, tohusur kitin hən nařisal siGot. ⁸ Ikel natit řisi tovisi mai galito, ale esəvat galit vi Joppa.

⁹ Pelan han tuŋlial, len nəyaran salito, logəm pəpadaŋ hən nabiltivile. Len nəboŋ enan aPita epəlau vi məhat len navurun naim topapav hən b̃isor tuŋ. ¹⁰ Imalkəkat, ike tihan, ale nəboŋ lotoutaut hən nəhanian sal, ekəta b̃erber. ¹¹ Eris nəmav tosəŋav, natit hun nabiltikaliko, nəhau tovat lotobaŋis nagilen tovat, evi pan vi lan nətan. ¹² Epul hən narivatvat tiltile gail, nəmat mai naməhob gail lotokəlah len tan, mai nəman naməsav gail. ¹³ Beti nadoldol sua ikel maii ke, “Pita, gile məhat, paru bun naməŋod, hani!” ¹⁴ Be aPita isor vari ke, “Ao Nasub̃, sanigole! Nəsəhanhan natideh tosa o tokolkol.”* ¹⁵ Nadoldol isor tətəs maii ke, “Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.” ¹⁶ Tomagenan vəha-tor tonon, vəha-sua řai nəkaliko enan evi məhat vi lan nəmav.

¹⁷ Nəboŋ aPita tonau masuŋ hən namilen nəsa torisi, alaluŋan aKornelius tosəvat galito, lusaŋ naim seSimon ale loil len nametləkau. ¹⁸ Lukai, lous ke, “Avan sua nahəsan aSimon Pita itoh ei a?” ¹⁹ Nəboŋ aPita tonau nəsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, “Simon, alaluŋan itor lous kitev gaiug. ²⁰ Gile məhat, gimariŋ vi pan. Saginau ke asike guvan, givan mai galito husur ginou nosəvat galito.” ²¹ Imagenan aPita evi pan, ikel mai galit ke, “Ginou boh nəvanuan məttous kitevi. Imabe? Mətogəm m̃os nəsa?” ²² Galit lusor vari ke, “AKornelius, nasenturion sua toil a m̃o hən nasoltia tovi 100, esəvat ginamito. Gai evi naluŋan sua tonor, tomətahw len nəyalyalan siGot. Alat lotovi Ju řisi luke ivoi. Aŋel sua siGot ikele hənı ke teus gaiug hən gəbevi lan naim san hən b̃esəsəlon hən nəsa gaiug gəbikele.” ²³ Beti aPita eus galit ke levi lohoim hən ləbitoh maii.

Pelan han aPita galito loriŋ naut enan ale ahai susur galevis ta Joppa luyar maii. Lupat len mariug ale ²⁴ len nəboŋ tohusuri aPita ibar naut a Sisarea. AKornelius itoh vir galito. Eus nəbathudud san mai nabubur san gail hən ləbėgəm b̃onb̃on. ²⁵ Nəboŋ aPita toŋis lohoim, aKornelius ebubur maii ale etənedur bathurien aPita, ilotu hənı. ²⁶ Avil aPita elivi vi məhat ike, “Gile məhat, ginou bogai, novi vanuan řai.” ²⁷ Nəboŋ tohol maii, aPita evi lohoim ale eris nəvanuan lotosəbur lotobonb̃on ei. ²⁸ Ikel mai galit ke: “Gamit mətoləboii tia ke sanor hən nə-kai-tasi-an sinamit namttovi Ju hən namtb̃itah mai o hən namtb̃emədoŋ təban avan ideh savi Ju. Be aGot eŋusan ginou ke sanisor husur avan ideh ke tosa o ke aGot tomətahuni. ²⁹ Imaienan nəboŋ gotosəvat galit hən ləbesəhar ginou, nogəmai, nəsake nodədas nəbėgəmai. Nuke neus gamito, imabe məttous ginou ke nəbėgəmai?” ³⁰ Ale aKornelius isor vari ke, “Evi nəmariboŋ tovat tovan, len namityal egai totor ut mədau, nusor tuŋ. Vəha-sua řai avan sua tosun nahurabat tobilbil eil a m̃o hən ginou ³¹ ike, ‘Kornelius, aGot esəsəlon hən na-sor-tuŋ-an saŋ tia mai inau gat

* 10:1: Navəshəsoltia enan ikad nasoltia lotovi 600 lan. * 10:14: Lev 11.1-47; Eze 4.14

naviolan sañ van hən alat lotopar tite. ³² Imaienan, gesəvat alaluñan vi Joppa hən ləbesəhar təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita. Atenan itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.’ ³³ Husur enan, vəhasua ŋai nosəvat galit hən ləbesəhar gaiug. Sipa len nagəmaian sañ. Gagai namtutoh gegai len nəhon aGot hən namtbesəsəloŋ hən natit p̄isi Nasub̄ tokele tia ke gaiug gəb̄ikele mai ginamito.”

³⁴ Beti aPita etub̄at hən b̄isor ike, “Gagai noləboii ke tokitin ke nañide siGot eñitoñ van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile.* ³⁵ Imagenan, nəvanuan naut p̄isi lototəjedur van hən aGot mai lotogol nəsa tonor, ehəhañur hən ləbegəm hən. ³⁶ Mətoləboi napisulan aGot topisul hən van hən alat a Israel tia, napisulan tokel na-kel-uri-an tovoi toke, nəvanuan eləboi b̄ikad navoivoian mai aGot len aYesu Kristo tovi Masta hən nəvanuan tiltile gail p̄isi. ³⁷ Mətoləboi nəsa tovisi len naut a Jutea totub̄at a Kalili husur nəbaptaisan aJon tokel uri. ³⁸ Mətoləboii am ke aGot tovəhas aYesu ta Nasaret hən aNunun mai nədaŋan, gol ke, gai iyar tur len naut p̄isi ale igol navoian mai igol alat natəmat tobaŋis gat galito, lumaur, bathut aGot totah mai. ³⁹ Ale ginamit namtoris ləboi natit p̄isi aYesu togole len naut a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahətah hən tomat len nəhai sua, ⁴⁰ be aGot ilav kuvi dan nəmatan len nəmariboŋ totor, ale igol ke evisi hən nəvanuan ləbeləboi ləberisi. ⁴¹ Nəvanuan p̄isi ləsarisi, be ginamit aGot totabtabuh len ginamit tia, namtorisi hən namtb̄ikel uri. Nəboŋ aYesu tole məhat dan nəmatan, ginamit namtuhan mai, namtomun mai. ⁴² Isor idaŋ mai ginamito ke namtikel uri mai nəvanuan gail ale kel koti ke aGot totabtabuh lan hən b̄epəpəhun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur sal mai alat lotomat tia. ⁴³ Ahai kelkel ur gail p̄isi lutos husur aYesu, lukel uri ke, len nahəsan aYesu, nəvanuan gail p̄isi lotoriŋ nəlolit lan, aGot dereh terub̄at nəsaan salit dan galito.”*

⁴⁴ Nəboŋ aPita tokəmaianan sal, aNunun aGot eñis len galit p̄isi lotosəsəloŋ hən nasoruan. ⁴⁵ Nəvanuan nadəlomian lotovi Ju, lototah mai aPita, losəhoñut husur aGot tovur san aNunun len alat ləsavi Ju am. Loləboii ke toviol hən aNunun mai galito ⁴⁶ husur losəsəloŋ hən galit lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh nəyalyalan siGot. Beti aPita ike, ⁴⁷ “Avan ideh satikai tas galit hən ləbibaptais hən nəwai, husur aGot eviol hən aNunun mai galito suñan gidato.” ⁴⁸ ŋa ikel buni ke libaptais len nahəsan aYesu Kristo. Beti lous aPita hən b̄itoh mai galito hən nəmariboŋ galevis am.

11

aPita isor vəsvəsai nəsa tovisi hən gəlaru, gai mai aKornelius

¹ Ahai pispisul gail mai nəvanuan nadəlomian gail len naut a Jutea losəsəloŋ hən ke alat ləsavi Ju am lodəlom nasoruan siGot tia. ² ŋa nəboŋ aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuñ hən na-tiv-dalusi-an, lusor tasi ke, ³ “Gaiug gəb̄is len naim silat ləsəkad na-tiv-dalusi-an* ale guhan mai galito!” ⁴ Beti aPita ikel mai galito hən natit p̄isi tovisi tub̄at len natub̄atan van vəbar nagilen. Ike: ⁵ “Ginau nusor tuñ səb̄ogw len navile Joppa, ale nokəta b̄erber, noris natit hun nab̄iltikaliko nəhau tovat lotobaŋis nagilen tovat han, ale evi pan dan nəmav, egəm hən ginau. ⁶ Nəboŋ notokəta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis lotovi rivatəvat katkat, ale nəmat mai naməhob gail mai nəman naməsav gail. ⁷ Nosəsəloŋ hən nadoldol tokel mai ginau ke, ‘Gile məhat Pita, paru bun naməŋod. Hani!’ ⁸ Be nusor vari ke, ‘Aoa Nasub̄, sanigole! Nəsariŋ natideh tosa o tokolkol len naburjoŋw boŋ ideh.’ ⁹ Nadoldol len nəmav isor var ginau tətəs ke, ‘Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.’ ¹⁰ Imagenan vəha-tor, ale natit p̄isi evi məhat vi lan nəmav. ¹¹ Be məteris! Alaluñan itor, aKornelius tosəvat galito a Sisarea gəm hən

* 10:34: Deu 10.17 * 10:43: Isa 53.11 * 11:3: Len nasoruan ta m̄o, naJu gail lukad na-tiv-dalusi-an be alat ləsavi Ju ləsəkade. Ale avan ideh tohan mai nəvanuan savi Ju ebur kotov nalo seJu gail.

ginau, logəm pəpadaŋ hən naim nototoh lan. ¹² ANunun aGot ikel mai ginau ke nivan mai galito, saninau masuĩ husur natilean salit ləsavi Ju. Ale nuvan, alategai, lotoməlevtes lotokad nadəlomian, galit am lutah mai ginau, ale namtuvan, namtobis lohoim naim sitea a Sisarea. ¹³ Ihol mai ginamito husur gai toris aŋel sua toil lohoim san toke, ‘Gesəvat galevis vi Joppa hən ləbesəhar təlmam hən aSimon lotokisi hən aPita. ¹⁴ Gai tikel ur napisulan sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nəbathudud saĩ dan nəsaan samito.’ ¹⁵ Nəboŋ notosor kəkereh ŋai, aNunun aGot eĩbis len galit suĩman tobis len gidato len nəboŋ ta m̃o. ¹⁶ Len nəboŋ enan nunau gat nəsa Nasub tokele ke, ‘AJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be aGot dereh tibaptais hən gamito hən aNunun.’* ¹⁷ Imaienan, aGot beviol mai galit naviolan toĩtoĩ hən nəsa toviol hən mai gidato nəboŋ dattokad nadəlomian len Nasub aYesu Kristo, ginau ase hən ke nəbeil kəkol hən aGot?” ¹⁸ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aPita tonəŋ, ləsasor am be lusor sal suh aGot, luke, “Imagenan beti, aGot eviol hən naĩsal mai alat ləsavi Ju tu hən ləbipair dan nəsaan, hən ləbikad nəmauran.”

Alat siYesu len naut a Antiok

¹⁹ Alat lotogam pəpehw dan na-ləŋon-isa-an husur nəmatan siSteven, luvan vəbar naut a Fonisia, a Saiprus mai a Antiok.* Lukel ur nasoruan husur aYesu, be lukele mai naJu gail ŋai. ²⁰ Avil galit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotubat sor mai alat a Kris am. Lukel mai galit hən na-kel-uri-an tovoi husur Nasub aYesu. ²¹ Nədaŋan siNasub ipat len galito, ŋa nəvanuan isobur lodəlom napisulan salito ale lupair van hən Nasub. ²² Na-kel-uri-an hən natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losəvat aParnapas vi Antiok. ²³ Nəboŋ tobar naut enan eris ləboii ke aGot toviol kəmas hən navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem hən, igol loləŋon ivoi am len nəlolito, ikel mai galit ke lidaŋ len Nasub, lerin kot nəlolit len Nasub, il gəgat lan. ²⁴ AParnapas evi nauluĩman tovoi, topul hən aNunun aGot mai nadəlomian. Nəvanuan isobur losəsəloŋ hən ale loriŋ nəlolit len Nasub. ²⁵ Beti aParnapas evi Tarsus hən bidoŋ aSol. ²⁶ Nəboŋ tosabi, esəhari van vəbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gəlaru arubonbon mai alat siYesu, mai aroĩusan galit isobur. Len naut a Antiok evi metəkav lotokis ahai susur gail hən naKristen.

²⁷ Len nəboŋ enan, ahai kelkel ur galevis loriŋ naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok. ²⁸ Galit sua, nahəsan aAkapus, ile məhat hən bikel ur nəsa aGot tokel maii ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Natenan evisi nəboŋ aKlautius tovi Sisa len naut a Rom.* ²⁹ ŋa ahai susur gail lunau koti ke, ləbikad nəvat, leviol hən galevis mai nəbathudud nadəlomian lototohtoh len naprovens Jutea hən bevi tarhət salit ei. ³⁰ Imaienan losəvat aParnapas mai aSol hən ləbilav naviolan en salito mai alat lotoil a m̃o len naut a Jerusalem.

12

Aŋel sua ilav kuv aPita dan naim bəbaŋis

¹ Len nəboŋ galenan aHerot Akrippa* tovi kiŋ itah gat alat siYesu galevis husur ike temədas bun galito. ² Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aĩvan aJon hən nabu nəbalan. ³ Nəboŋ aHerot toris ke alat lotoil a m̃o hən naJu gail lotohəhaĩur hən natenan, esəvat nasoltia gail hən ləbitah gat aPita am. Igole len nəboŋ gail hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan tovi nəhanan sua ta sutuai seJu gail. ⁴ Nəboŋ lototah gat aPita tonəŋ, aHerot eriŋi len naim bəbaŋis, natuhluĩoh tovat hən nasoltia tovatvat lan lokətkəta kəkol hən. AHerot ike tikot hən aPita len nəhon nəvanuan ĩisi, nəboŋ Nəhanan hən

* 11:16: Uman 1.5 * 11:19: Uman 8.1-4 * 11:28: Uman 21.10 * 12:1: AHerot egai evi aHerot Akrippa, aməhaibən aHerot toyalyal.

nəPasova binoŋ.† ⁵ Ŋa lokətkəta kəkol hən aPita len naim bəbaŋis, be alat siYesu lusor tuŋ tabtab van hən aGot m̄osi. ⁶ Len nalenmariug enan a tahw hən nəboŋ aHerot b̄ikot həni, aPita ipat buŋbuŋol rivuh hən nasoltia eru, natsen‡ eru artobaŋis gati, ale nasoltia gail am lokəta kəkol hən nabopita hən naim bəbaŋis. ⁷ Vəha-sua ŋai aŋel sua siNasuḅ evisi, ale naḿial eḿial lohoim. Aŋel iḅas aPita tarhəben ike, “Gile məhat tutut!” ale natsen aruteh dan navəlan gəlaru. ⁸ Beti aŋel ikel maii ke, “Gepitavis nəhau tutuḅ saḿ, vəlas naributbut gəlaru.” Ale aPita igole. Aŋel ike, “Geruŋ gol gaiug hən nahurabat naut susus saḿ ale gehusur ginau!” ⁹ Ŋa aPita evivile husur aŋel be etətan hən ke nəsa aŋel togole ekitin o sakitin. Inau ke toris na-kəta-risi-an ŋai. ¹⁰ Gəlaru aruḅot pəpadaŋ hən naut eru nasoltia lotokətkəta kəkol hən naut toru enan len naim bəbaŋis, ale arubar nabopita tovi metəlai tovan hən nabiltivile. Esəŋav səḅon m̄os gəlaru ale aruyar tur lan. Nəboŋ artobar nagilen naḅisal tomagugun sua, vəha-sua ŋai aŋel eriŋ aPita. ¹¹ Beti aPita tomadhələboii ke tovivile kitin ike, “Gagai noləboi koti ke Nasuḅ esəvat aŋel san hən b̄ilav kuv ginau dan navəlan aHerot mai dan natit ḅisi naŋu gail lotonau ke tevisi.”

¹² Nəboŋ aPita tonau ləboii, evi lan naim siMeri, anan aŋon nahəsən togon aMak. Nəvanuan tosoḅur luḅon ei hən ləḅisor tuḅ. ¹³ APita ideldel len nabopita ta vivile, ale navensus tovi slev, nahəsən aRota egəm hən nabopita hən b̄esəsəloŋ. ¹⁴ Nəboŋ tosəsəloŋ ləboi nadolon aPita, ikemkem masuḅ ŋa igam təlmam, sasəŋav həni, ikai ke, “APita eil bopita!” ¹⁵ Lukel maii ke, “Gaiug govinu!” Nəboŋ tokelkel tətəs həni ke ekitin, luke, “Hum ma tovi aŋel san.” ¹⁶ Be aPita ideldel sal. Beti nəboŋ lotosəŋav həni, lorisi, lumaŋmaŋ habat. ¹⁷ APita eḅil hən navəlan ke lemədau, ale isor husur naḅisal Nasuḅ togole tolav kuvi dan naim bəbaŋis. Ale ikel mai galit ke, “Mitikel natgalenan mai aJemes mai alat sidat gail,” beti eriŋ naut enan, evi lan naut tile.

¹⁸ Len nadudulan nasoltia gail lunau soḅuer hən nəsa tovisi hən aPita, loləŋon isa masuḅ. ¹⁹ Nəboŋ aHerot togol nadoŋian hən aPita soḅuer, eus taltal hən alat lotokəta kəkol hən aPita husur nə-gam-yav-an san ale aHerot ikele hən nasoltia tile gail ke ligol galit limat. Nəboŋ aHerot togole tononŋ, eriŋ naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

Aŋel sua siNasuḅ igol aHerot imat

²⁰ Len nəboŋ enan nəlon aHerot epəŋas alat a Tair mai a Siton, eḅitv̄ituh mai galito. Beti galito luḅon len nənavuan sua hən ləḅisor maii. Nabiltivanuan nauman siHerot, nahəsən aPlastus, idaḿ mai galit ke tevi tarhət salito, ale lous ke likad natəḿmat mai aHerot, asike luḅal am. Lousi maienan husur loḅur ḅis nəhanian halito len naut siHerot. ²¹ Len nəboŋ hən nəḅonan, aHerot tosun nahurabat toḅilbil, ebətah len nabiltihai bətbətah san ale ikel nasoran san mai galito ei. ²² Alat lotoḅonḅon ei lukaikai ke, “Nagot sua sator, savi vanuan.” ²³ Vəha-sua ŋai, aŋel siNasuḅ iḅas aHerot husur gai sasor gol galit, saputsan nahəsən aGot, ŋa natugulas gail luhani, imat. ²⁴ Be nasoruan siGot iperperŋan naut gail am, nəvanuan isoḅur am losəsəloŋ həni, loriŋ nəlolit len aYesu.

²⁵ Nəboŋ aParnapas mai aSol artolav nəvat mai alat siYesu len naut a Jerusalem tononŋ, arotəlmam vi Antiok, ale aŋon Mak itah mai gəlaru.

13

ANunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol

¹ Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kelkel ur gail mai ahai ḅusan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hən aNiker*, Lusius a Sairin, aManaen (lotohisi mai aHerot Antipas†) mai naməkot aSol. ² Nəboŋ lotolotu hən Nasuḅ mai ləsəhan, aNunun aGot ike,

† 12:4: Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seju gail husur lohəhəvur hən nəboŋ aGot togol ahai a m̄o gail ḅisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. ‡ 12:6: Natsen evi nəhau metəlai tokad naḅur gail tomarmarikot. * 13:1: Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. † 13:1: AHerot egai evi aHerot Antipas anatun aHerot toyalal.

“Mititabtabuh len aParnapas mai aSol m̄os ginau h̄en ar̄bigol nauman notokis ḡelar h̄eni tia.”³ Ŋa n̄əboŋ l̄əs̄əhan, lotosor tuṽ tonon̄, loriŋ nav̄əlalit len ḡelaru mai los̄əvat ḡelaru van.

AParnapas mai aSol len naut a Saiprus

⁴ Imagenan aNunun aGot es̄əvat ḡelaru van ale arovi Seleusia bitas. Arusah len nab̄iltiṽbot, aruwol vi lan naholoul Saiprus. ⁵ N̄əboŋ artobar naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len naim nab̄on̄ṽṽonan gail seJu. Arukad aJon Mak am h̄en toum mai ḡelaru. ⁶ N̄əboŋ lotolavutur len naholoul kavkav van v̄əbar naut a Pafos, lus̄əb̄ naJu sua, n̄əvanuan nabehi tovi ahai kelkel ur ḡəḡəras, nah̄əsan aParyesu. ⁷ Gai itah mai aSerkius Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna enan evi n̄əvanuan tol̄əboi natite ale episul h̄en aParnapas mai aSol ḡəmai h̄en b̄əs̄əs̄əlon̄ h̄en nasoruan siGot. ⁸ Be n̄əvanuan nabehi enan, nah̄əsan aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas ḡelaru ale igol risi ke agavna asike ed̄əlom n̄əs̄a artokel uri. ⁹ Beti aSol, nah̄əsan togon aPol, topul h̄en aNunun aGot, ek̄əta m̄ətaltal van h̄en aElimas ike, ¹⁰ “Gaiug gopul h̄en naliblibon̄jan mai naḡəḡərasan, govi anatun nat̄əmat, govi enemi h̄en natit p̄isi tonor. Gugol naṽisal tonor siNasub̄ ihab̄ tabtab, gesib h̄eni ŋais? ¹¹ Gagai Nasub̄ tipansem gaiug. Dereh gevi metbesw. Len n̄əmaribon̄ galevis dereh ged̄ədas ḡəb̄ek̄əta ris n̄əyal!” V̄əha-sua ŋai nam̄ətan arumotmot ale itaŋtaŋ kitev avan ideh h̄en b̄ətagau nav̄ələn h̄en b̄əs̄əhari. ¹² N̄əboŋ agavna enan toris n̄əs̄a tovisi, ikad nad̄əlomian husur iṽpaŋ len naṽusanan husur Nasub̄.

APol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisitia

¹³ APol mai alat lototah maii loriŋ naut a Pafos, luwol vi Perka len naut a Pamfilia. Be aJon Mak eriŋ galito, et̄əlmam vi Jerusalem. ¹⁴ Loriŋ naut a Perka luvahut van v̄əbar naut a Antiok, navile sual a Pisitia. Len n̄əSappat lob̄is lohoim len naim nab̄on̄ṽṽonan seJu ale lob̄ətah. ¹⁵ N̄əboŋ nav̄uruŋian h̄en nal̄ə siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail tonon̄, alat lotoil a m̄o len naim nab̄on̄ṽṽonan seJu lopisul van h̄en galit ke, “Bathudud, m̄ətbikad nasoruan b̄igol namt̄əb̄əlon̄ b̄ivoi am len n̄əlonamito, mitikele bai.”

¹⁶ Ŋa aPol eil, eṽil h̄en nav̄ələn ke lem̄ədaul ale ike, “UleIsrael gail mai gamit m̄ətsavi Ju be m̄əttom̄ətahw len n̄əyalalan siGot, m̄ətes̄əs̄əlon̄ h̄en ginau! ¹⁷ AGot silat a Israel ilekis h̄en at̄əmadat ta sutuai; igol galit lus̄əbur masuṽ n̄əboŋ lototohtoh hum namet̄əbos gail len naut a Ijip. Len n̄ədaŋan san totibau es̄əhar galit dan naut enan.* ¹⁸ Naut k̄əmas lotohaihai, gai itah mai galit van v̄əbar nasihau tovi 40 len naut masmas.* ¹⁹ Beti iṽbal s̄əhor p̄is naluṽoh lotom̄əlevru h̄en namet̄əbos len naut a Kenaan, ale ep̄əp̄əhun n̄ətan salit mai n̄əvanuan san gail* ²⁰ Natgalenan evisi len nasihau tovi 450. Ale aGot itabtabuh len n̄əmətsistret lotoil a m̄o h̄en galito v̄əbar aSamuel tovi ahai kelkel ur.* ²¹ Beti n̄əvanuan gail lousi h̄en nakiŋ, ŋa aGot itabtabuh len aSol, anatun aKis, nah̄əmar san tovi Penjamin, tovi kiŋ nasihau tovi 40.* ²² Be aGot idakuv aSol, igol aTevit evi kiŋ salito. Isor ivoi husuri ke, ‘ATevit, anatun aJesse, evi nauluṽman notol̄əmas buni; gai dereh tigol natit p̄isi notol̄əlon̄i.’* ²³ Len n̄əpasusan siTevit, aGot itabtabuh len avan sua, hum tokel gati a m̄o, h̄en tolav kuv alat a Israel dan n̄əs̄aan salito, nah̄əsan aYesu. ²⁴ A tahw h̄en naḡəmaian siYesu, aJon ikel uri tia mai alat a Israel p̄isi ke limaspair dan n̄əs̄aan salito, limasbaptais.* ²⁵ N̄əboŋ nauman siJon p̄əpadaŋ h̄en tonon̄ aJon ike, ‘Gunau ke ginau ase? Aoa, n̄əs̄avi atenan. Be atenan eḡəm a tahw len ginau, ginau novi ut k̄əmas ŋai, n̄əs̄anor kasi h̄en n̄əb̄isah ruṽbat n̄əhau h̄en naributbut san.’*

* 13:17: Exo 1.7, 12.51 * 13:18: Num 14.34; Deu 1.31 * 13:19: Deu 7.1; Jos 14.1 * 13:20: Jdg 2.16; 1Sam 3.20
* 13:21: 1Sam 8.5, 19, 10.21 * 13:22: 1Sam 13.14, 16.12; Psa 89.20 * 13:24: Mak 1.4; Luk 3.3 * 13:25: Mat 3.11; Mak 1.7; Luk 3.16; Jon 1.20, 27

²⁶ “Bathudud siAraham mai gamit mætsavi Ju mættomætahw len nøyalyalan siGot, aGot episul gæm hæn gidato, episul hæn napisulan egai hæn nə-lav-kuvi-an dan nəsaan. ²⁷ Alat a Jerusalem mai alat lotoil a mō salito ləsakəta ləboi aYesu enan, ke aGot totabtabuh lan, lotətan hæn nasoruan sihai kelkel ur gail lotoṽuruṽi len nəSappat p̄isi. Ņa lugol nəsa ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len nənauan salit, timasmat. ²⁸ Ləsəsāḅ natideh tonor hæn b̄imat sile, be naut kəmas natenan, lous aPilate hæn b̄igole b̄imat.* ²⁹ Nəboṽ lotogol natit p̄isi ahai kelkel ur gail lototos husuri tonor, lupat kuvi vi pan dan nəhai, loriṽi ipat len nəburhuvat tovi b̄urhes.* ³⁰ Avil aGot igol ile məhat dan nəmatan, ³¹ ale alat lotoyar maii gæm a Kalili vi Jerusalem, loriṽi len nəmariboṽ tosoḅur.* Gagai galit lusor husuri mai nəvanuan sidato, lukel ur nəsa lotoris togole mai nəsa lotosəsəloṽ hæn tokele.

³² “Ginaməru, namrukel mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: Nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai, ³³ igol isarpoh m̄os gidato, anatulito. Igole nəboṽ tolav kuv aYesu dan nəmatan. Suṽan aTevit totoṽi len nəḅe na-vəha-ru-an ke, “Gaiug govi aNatugw uluṽan,

daməṽai ginau noḅəm vi Təmaṽ.*

³⁴ AGot igol ile məhat dan nəmatan hæn asike b̄ibos nətan. Imaienan aGot ekəmaiegai ke, “Neviōl mai gamito hæn nəsa notokel gati

mai atəmamit ta sutuai aTevit.*

³⁵ Ņa len nəḅe sual am aTevit ike,

“Gəsədaṽ hæn Nəvanuan Saṽ b̄ibos nətan.*

³⁶ Husur nəboṽ aTevit tomaur sal, igol p̄is nəsa aGot toləṽoni, ale ipat len nəmatan, lotavuni mai atəman gail ta sutuai, ale niben iḅos nətan. ³⁷ Avil atenan aGot togol tole məhat dan nəmatan, atenan sabos nətan. ³⁸ Bathudud, husur natgalenan, namtukel uri mai gamito hæn mətḅeləboii ke, len aYesu, aGot eləboi b̄erubət nəsaan samito. ³⁹ AGot eriṽi ke nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian len aYesu, lunor len nəhon, len nəsa aYesu togole. Be nalo siMoses edədas b̄eriṽi ke avan ideh tonor len nəhon aGot. ⁴⁰ Məteləlagau hæn ke nəsa ahai kelkel ur gail lotokele satevisi hæn gamito. Lokəmaiegai ke,

⁴¹ “Məteris, gamit məttosor viles ginau,

mitipəṽ ale mitimat!

Dereh nigol natsua len nəboṽ samito,

ale asike mətodəlomi ke tokitin,

naut kəmas avan ideh b̄ikel husuri mai gamito.’ ”*

⁴² Nəboṽ aPol mai aParnapas artovivile, nəvanuan gail lous gəlaru hæn arb̄isor husur natgalenan tətəs len nəSappat togon. ⁴³ Nəboṽ nəḅonan tonor mai lotopəpəhw, naJu tosoḅur mai alat ləsavi Ju lotohusur kitin hæn aGot, lohusur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke leriṽi nəlolit len aGot toviol kəmas hæn navoian mai galito.

⁴⁴ Len nəSappat togon pəpadaṽ galit p̄isi len nab̄iltivile enan luḅonḅon hæn ləḅəsəsəloṽ hæn nasoruan siNasub̄. ⁴⁵ Nəboṽ alat lotoil a mō hæn naJu gail lotoris naluṽoh, lutaḅulol bulos gəlaru ale lusor tastas nəsa aPol tokele, lusor mədas nahəsan. ⁴⁶ Beti namətahwan eḅuer, aPol mai aParnapas arusor idaṽ var galit ke, “Inor hæn namrtokel ur nasoruan siGot mai gamit metəkav. Be bathut mættomətahuni, gamit mətugol imasil ke mətsanor hæn mətḅikad nəmauran vi sutuai. Husur enan gagai namroriṽ gamito, namrulav nasoruan siGot mai alat ləsavi Ju. ⁴⁷ Husur Nasub̄ aGot ikele hæn ginamit tia ke, “Ginau nugol gaiug govi naṽial m̄os alat ləsavi Ju,

* 13:28: Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon 19.15 * 13:29: Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42 * 13:31: Uman 1.3 * 13:33: Psa 2.7 * 13:34: Isa 55.3 * 13:35: Psa 16.10 * 13:41: Hab 1.5

hən gəb̃ikel ur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

mai nəvanuan p̃isi len navile a pan kavkav.’ ”*

⁴⁸ Nəboŋ alat ləsavi Ju lotosəsəloŋ hən natgalenan, lohəhəṽur ale lusal suh nasoruan siNasub̃. Galit p̃isi aGot totabtabuh len galit hən ləb̃imaur vi sutuai, lodəlom nasoruan enan. ⁴⁹ Nasoruan siNasub̃ iperŋan naut p̃isi lotodar vis naut enan. ⁵⁰ Avil alatpəhəṽut lotoṽat nəhes lotolotu hən aGot, mai alaluṃan lotoil a ṃo len nab̃iltivile enan, naJu gail lugol ke lotomətahun aPol mai aParnapas. Ale lomədas tabtab hən aPol mai aParnapas beti lohut gəlaru dan naut en salito. ⁵¹ ŋa gəlaru arudardar hən narielaru hən nəmasiav naut enan b̃imakuv hən b̃imasil ke aGot tomətahun galito, dereh tipansem galito. ‡ Beti arovi Ikonium. ⁵² Ale ahai susur gail lopul tabtab hən nakemkeman mai aNunun aGot.

14

APol mai aParnapas len nab̃iltivile Ikonium

¹ Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim nab̃onb̃onan seJu hum naṽide səlaru. Nasoruan səlaru igol isob̃ur lukad nadəlomian, naJu gail mai alat a Kris. ² Be naJu galevis lotohaihai, lugol alat ləsavi Ju nəlolit epəŋas nəvanuan nadəlomian gail. ³ Imaienan aPol mai aParnapas arutoh ebəlav ei. Arsamətahw, arusor ṃos Nasub̃. Ale Nasub̃ igol p̃arp̃ar həni ke, napisulan artokele husur navoian toviol kəmas həni ekitin, bathut len nədaŋan san aroləboi arb̃igol namerikel gail. ⁴ Alat lototoh len navile enan lopəpəhw. Galevis lohusur nənauan seJu gail, galevis lohusur naṃusanan sihai pispisul eru enan.

⁵ Alat ləsavi Ju, naJu gail mai alat lotoil a ṃo hən galito, lusor utaut həni ke, lemədas gəlaru ale letubun gəlaru. ⁶ Nəboŋ artoləboi ke b̃imaienan, arugam yav vi lan nab̃iltivile eru, a Listra mai a Terpe len naut a Likaonia. ⁷ Len nəyaran səlaru pəpadaŋ hən nab̃iltivile eru enan, arukelkel na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail.

APol mai aParnapas len naut a Listra

⁸ Len naut a Listra ikad avan sua tobətah, narien gəlar p̃isi arugau. Nəboŋ lotopasi, imaienan tia. Gai səyar boŋ ideh. ⁹ Atenan esəsəloŋ hən aPol nəboŋ tosor. APol ekəta van həni ale eris ləboi ke tokad nadəlomian hən b̃imaur. ¹⁰ APol ikai habat van həni ke, “Gile məhat len nariem̃! Geil!” Ale aten eməlah vi məhat, etub̃at yar.

¹¹ Nəboŋ naluṃoh lotoris nəsa aPol togole, lukai len nasoruan ta Likaonia ke, “Nagot gail logəm vi pan hən gidato, logəm vi vanuan.” ¹² Lokis aParnapas hən aSeus mai aPol hən aHermes husur aPol tokel ur nasoruan.* ¹³ Ikad naim nalotuan siSeus vivile hən nab̃iltivile. Ahai tutumav siSeus esəhar nabuluk uluṃan gail lotowan nahorasal van hən nametləkau hən nab̃iltivile, husur gai mai naluṃoh luke letutumav van hən gəlaru.

¹⁴ Avil nəboŋ ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosəsəloŋ hən natenan, arutar nahurabat səlaru, aroṃur van hən naluṃoh, arukai ke, ¹⁵ “Laluṃan, imabe mətugol nategai? Namrovi vanuan ŋai suṃan gamito. Namrogəm hən namrb̃ikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hən mət̃bipair dan natgaleg lotodədas ləb̃evi tarhət samito, van hən aGot tovi nəkadun nəmauran. Gai igol nəmav mai nətan mai nətas mai natit p̃isi lotosuh len gail.* ¹⁶ Sutuai tia idaṃ həni ke naluṃoh hən nəvanuan tiltile gail lotohusur naṃisal salit ṽisusua. ¹⁷ Naut kəmas natenan, igol nəvanuan p̃isi loləboi ləberis ləboi gai len navoian togole. Eviol hən naus togəm len nəmav, eviol hən nəhanian tovan len nəboŋ han; igol ke məttopul hən nəhanian mai nəlomit topul hən nakemkeman.” ¹⁸ Be naut kəmas artokəmaienan, arusaṃi ke idaŋ hən arb̃igol ke ləbesib hən natutumavan salito.

* 13:47: Isa 42.6, 49.6 ‡ 13:51: AGot igol imagenan husur galit lomətahun nasoruan husur aYesu. * 14:12: ASeus eil a ṃo hən nagot p̃isi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail. * 14:15: Exo 20.11; Psa 146.6

¹⁹ Beti len nəboŋ tile naJu galevis logəm len naut a Antiok mai a Ikonium, ale lupair hən nənauan sinaluŋoh van hən galito. Lotuŋ aPol ke timat ale loliv gargari vivile len nabiltivile husur lunau ke tomat. ²⁰ Be nəboŋ ahai susur gail lotobon il garu hən aPol, ile məhat, iyar təlmam van hən nabiltivile. Pelan han aPol mai aParnapas aroriŋ naut a Listra, arovi Terpe.

APol mai aParnapas arotəlmam vi Antiok a Siria

²¹ Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusobur logəm vi hai susur siYesu gail. Beti arotəlmam vi Listra, Ikonium mai Antiok. ²² Arugol ahai susur gail ludaŋ am, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito hən ləbeil gəgat len nadəlomian. Aruke, “Datimasdaŋ bur naləŋon-isa-an tosobur hən datbebis len natohan pipihabəlan aGot.” ²³ APol mai aParnapas arutabtabuh len ahaŋut galevis hən ləbeil a mo hən alat siYesu len naut viisusua. Arusor tuŋ, arsəhan, ale aroriŋ galit len navəlan Nasub, gai lotoriŋ nəlolit lan.

²⁴ Nəboŋ artoyar tur len naut gail a Pisitia, arubar naut a Pamfilia. ²⁵ Ale len naut enan, nəboŋ artokel ur nasoruan len nabiltivile Perka tonon, arovi pan vi Attalia bitas. ²⁶ Aroriŋ nabiltivile Attalia, aruwol təlmam vi Antiok. Evi alat siYesu len naut a Antiok lotoriŋ gəlaru len navəlan aGot mos nauman artomadhaum vurvuri.

²⁷ Nəboŋ artobar naut a Antiok, aros alat siYesu ei hən ləbiŋon, ale arukel ur mai galit natit pisi aGot togole len nabonan səlaru maii. Arukel husur naŋisal aGot togole hən besəŋav hən nabopita hən nadəlomian mos alat ləsavi Ju. ²⁸ Beti arutoh mai ahai susur gail ei ebəlav.

15

Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

¹ Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok. Loŋusan nəvanuan nadəlomian gail ei maiegai ke, “Asike ləbetiv dalus gamito məttovi laluman, hum naŋide siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan nəsaan samito.”* ² APol mai aParnapas arusor tas naŋusanan salito ale arusor balbal mai galito. ŋa alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai galevis am hən ləbevi Jerusalem hən ləbisor mai ahai pispisul gail mai alat lotoil a mo hən alat siYesu husur naŋusanan enan. ³ Ale alat siYesu losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Fonisia mai a Samaria, ale len nəyaran salito lusor husur nəpairan van hən aGot silat ləsavi Ju. Na-kel-uri-an enan igol nəvanuan nadəlomian gail lukemkem masuŋ. ⁴ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a mo luke, “Ivoi,” mai galito. Beti lukel mai alat a Jerusalem natit pisi aGot togole len nabonan salit maii.

⁵ Nəvanuan nadəlomian galevis lotovi Farisi gail, lule məhat, luke, “Alat ləsavi Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimassor tidaŋ mai galito ke, limasgol husur nalo siMoses.”

⁶ Ahai pispisul gail mai alat lotoil a mo lubonon hən ləbisor husur natenan. ⁷ Nəboŋ lotosor balbal sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor mai galit ke, “Bathudud, mətoləboii ke len nəboŋ ta mo aGot itabtabuh len ginau, hum gidat sua, hən nəbikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, hən ləbesəlon hən ale dəlomi.* ⁸ AGot toləboi nəlon nəvanuan pisi, igol imasil ke tolekis hən galito, husur ke toviol hən aNunun mai galito suŋan toviol hən mai gidat dattovi Ju.* ⁹ AGot igol ke ləsatile len gidato. Len nadəlomian salito igol nəlolit ivevu. ¹⁰ Imabe mətsədəm hən nəsa aGot togole tia? Mətuke nəlon aGot tipaŋpaŋ a? Imabe mətoriŋ na-gol-husur-nalo-an toməlas habat len alat ləsavi Ju, be gidato mai atəmadat gail ta sutuai datodədas datbevusi? ¹¹ Satimaienan! Datoləboii ke len navoian

* 15:1: Lev 12.3 * 15:7: Uman 10.1-43 * 15:8: Uman 2.4, 10.44

aYesu toviol kəmas həni mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəsaan sidato. Eḡitoṽ hən alatenan ləsavi Ju.”

¹² Galit ḡisi len nabonḡonan ləsator, losəsəloḡ nəboḡ aParnapas mai aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat ləsavi Ju. ¹³ Nəboḡ artosor tonoḡ, aJemes isor ike, “Mətesəsəloḡ hən ginau. ¹⁴ Mitinau gat nəboḡ aSimon* tosor vəsvəsai mai gidato, naḡisal nametəkav aGot togole nəboḡ togəm təban alat ləsavi Ju, hən ḡilav dan galito naluṽoh sua hən ləḡevi esan səḡon.* ¹⁵ Nasoruan sihai kelkel ur gail inor hən nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,

¹⁶ “Len nəboḡ enan dereh netəlmam

ale neum təlmam hən naim nətaḡolen siTevit
tomaruḡruḡ,

nəsa tomətartar dereh neum təlmam həni
ale nigole tehun ta ḡno,

nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kiḡ tətəs.

¹⁷⁻¹⁸ Imaienan galit ḡisi am,

nəvanuan naut tiltile gail nahəsagw topat len galito,

dereh leusus kitev ginau hən ləḡeləboi ginau.

Nasuḡ aGot togol ke,

nəvanuan gail loləboi natgalenan sutuai tia,

gai ekəmaienan.’ ”*

¹⁹ AJemes isor am ke, “Norinḡi timaiegai ke: sadatigol tidanḡ hən alat ləsavi Ju lotopair van hən aGot. ²⁰ Avil gidat datitos nalobulat van hən galit ḡike, salihan naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab ideh, saligol naitian tosa,† salihan naməḡod lotobaḡis bun navədolon mai salihan o mun nəda.* ²¹ Husur ta sutuai lukel ur nəsa aMoses totesi len navile ḡisi mai loṽuruḡi len naim nabonḡonan seJu gail len nəSappat ḡisi.”

Nalobulat napisulan van hən alat ləsavi Ju

²² Beti ahai pispisul gail, alat lotoil a ḡno mai alat siYesu ḡisi, lusor səḡi ke litabtabuh len galit galevis hən ləḡesəvat galito vi Antiok mai aPol mai aParnapas. Losəvat galit eru artoil a ḡno hən alat siYesu ei. Nahəsalaru aJutas (lokisi hən aParsappas) mai aSilas.

²³ Arulav nalobulat egai:

Ginamit, ahai pispisul gail, alat lotoil a ḡno mai alat siYesu, namtutos nalobulat egai van hən gamit məttovi nəbathudud siYesu mətsavi Ju len naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke “Ivoi!” mai gamito.

²⁴ Namtosəsəloḡ həni ke ginamit galevis luvan hən gamito, be nə-dam-həni-an sinamit eḡuer. Lugol gamit nəlomit isa mai nənauan samit ebutbutut husur nəsa lotokele. ²⁵ Imaienan ginamit ḡisi namtusor səḡi ke namtitabtabuh len nauluḡan galevis hən namtḡesəvat galito van hən gamito. Lutah mai aParnapas mai aPol, namttoləmas bun gəlaru, ²⁶ artodaḡ hən nəmauran səlaru ḡnos nahəsən aMasta sidato, aYesu Kristo. ²⁷ Imagenan namtosəvat aJutas mai aSilas hən gəlar arbikel natgalegai mai gamito toḡitoṽ hən namttotosi. ²⁸ ANunun aGot mai ginamito namtukad nənauan esua ke, ivoi ke asike mətovus na-gol-husur-nalo-an toməlas habat, avil nalo galegai tovis ḡai ke: ²⁹ Samtihan naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab ideh, samtihan nəda. Samtihan naməḡod lotobaḡis bun navədolon mai samtigol naitian tosa. Məḡəhusur nə-kai-tasi-an galenan, mitigol nəsa tovoi. Enan ḡai, pelan.

* 15:14: Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi nauluḡan sua ḡai, aYesu tokisi hən aPita. * 15:14:

Uman 11.1-18 * 15:17-18: Amo 9.11-12 † 15:20: AGot idaḡ hən naitian mai asoaḡ gotolah kitin mai ḡai. Lev

18.6-23. * 15:20: Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23

³⁰ Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. Nəboŋ lotobar naut enan, lugol alat siYesu lubonbon ale lulav nalobulat mai galito. ³¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotovuruŋ nalobulat enan, lukemkem masuŋ husur igol loləŋon ivoi am len nəlolito. ³² AJustas mai aSilas, gəlaru artovi hai kelkel ur, arusor habat hən arbigol alat lotokad nadəlomian ləbeləŋon bivoi am len nəlolito mai ləbidaŋ am. ³³⁻³⁴ Nəboŋ artotoh len nəmariboŋ galevis, nəvanuan nadəlomian gail losəvat gəlar təlmam vi Jerusalem len navoian hən arbetəlmam van hən alat lotosəvat gəlar vi Antiok.† ³⁵ Be aPol mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Gəlaru mai isobur am loŋusan, lukel ur nasoruan siNasub.

aPol mai aParnapas aropəpəhw

³⁶ Husur nəmariboŋ galevis, aPol isor mai aParnapas ke, “Daretəlmam vi lan nabiltivile p̄isi dartokel ur nasoruan siNasub lan hən darberis alat lotokad nadəlomian ke lumabe.” ³⁷ AParnapas ike tesəhar aJon lotokisi hən aMak mai gəlaru. ³⁸ Avil aPol idaŋ ke, husur atenan togam dan gəlaru len naut a Pamfilia ale sətah mai gəlar len nauman, saaresəhari.* ³⁹ Arusor balbal habat ŋa aropəpəhw, ale aParnapas esəhar aMak, aruwol vi Saiprus. ⁴⁰ Be aPol ilekis len aSilas, ale nəboŋ ahai susur gail lotoriŋi len navəlan aGot, eriŋ naut enan. ⁴¹ APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludaŋ am.

16

aTimoti itah mai aPol mai aSilas

¹ APol iyar van vəbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahəsan aTimoti, anan evi Ju tokad nadəlomian, be atəman evi uleKris. ² Alat lotokad nadəlomian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi. ³ APol ike aTimoti titah maii len nəyaran san, ale esəhari hən betiv dalusi bathut naJu gail lotosuh len naut galenan, husur galit p̄isi loləboii ke atəman evi uleKris. ⁴ Len nə-yar-tur-an salito len nabiltivile gail, lukel mai alatenan nə-kai-tasi-an hən ləbigol husuri, nə-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a mo len naut a Jerusalem lotodaŋ hən. ⁵ Imagenan alat siYesu len naut gail ludaŋ am len nadəlomian salito mai logəm lusobur am len nəmariboŋ visusua.

Len naut a Troas aPol eris na-kəta-risi-an sua

⁶ Pol galito luyar tur len naut gail a Frijia mai a Kalatia husur aNunun aGot ekəkol hən naŋisal hən ləbikel ur nasoruan len naprovens Asia. ⁷ Nəboŋ lotobar naut a Misia, lugol risi ke levi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu ipon gol galito. ⁸ ŋa luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas. ⁹ Len mariug aPol eris na-kəta-risi-an togəm len nəmav. Ikad auleMasetonia toil ŋiri ke, “Gegəm vi Masetonia hən gəbevi tarhət sinamito.” ¹⁰ Nəboŋ toris na-kəta-risi-an tonəŋ, vəha-sua ŋai eutaut hən namtbevi Masetonia husur inau səhoti ke aGot ike namtikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galit ei.

Nəpairan van hən aGot seLitia

¹¹ Nəboŋ namttoriŋ naut a Troas, namtuwəl inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neapolis. ¹² Namtoriŋ naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum hən vatoh lan. Evi nabiltivile sua toil a mo len naprovens Masetonia. Namtutoh ei len nəmariboŋ galevis. ¹³ Len nəSappat namtovivile metləkau hən navile tarhət hən nawisel. Namtunau ke ikad naut hən na-sor-tuŋ-an ei, ale namtobətah, namtusor mai alatpəhaŋut lotobonbon ei. ¹⁴ Ikad apəhaŋut sua, nahəsan aLitia, tolotu hən aGot, tosəsəloŋ hən ginamito. Evi tobtaTiatira toŋur hən nəkaliko tobəŋboŋ. Nasub

† 15:33-34: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: 34 Be aSilas ike titoh ei. * 15:38: Uman 13.13

eḃur nəlön hən ḃesəsəlön husur nəsä aPol tokele. ¹⁵ Nəböḃ gai mai alat lototoh maii lotobaptais tonon, eus ginamit ke, “Mətḃisaḃ səhoti ke notodəlom kitin len Nasuḃ, mətəgəm hən mətḃitoh len naim sagw.” Ale igol ke namtudaḃ hən.

APol mai aSilas len naim bəbaḃis

¹⁶ Len nəböḃ sua namtovi lan naut na-sor-tuḃ-an enan ale natəbarehreh sua tovi slev, ebubur mai ginamito. Gai ikad natəmat togol ke, ikel ur nəsä ḃevisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nəvat isobur lan. ¹⁷ Alitenan ehusur aPol mai ginamito, ikaikai ke, “Laluḃan galegai lovi slev siGot toyalyal buni. Lukel uri mai gamito naḃisal hən nəlav-kuvi-an dan nəsaa samito.” ¹⁸ Ehis iimagenan len nəböḃ tosobur. Be igol nəlön aPol ipaḃpaḃ, ipair van hən, ikel mai natəmat ke, “Nukele idaḃ mai gaiug len nahəsan aYesu Kristo, gimakuv dani.” Vəha-sua ḃai imakuv. ¹⁹ Be nəböḃ alat lotokad naslev enan lotoləboii ke alitenan edədas ḃilav nəvat ideh am ḃnos galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gəlaru vi lan nəmaket hən ləḃeriḃ gəlaru len nəhon alat lotoil a ḃno len nabiltivile. ²⁰ Nəböḃ lotosəhar gəlaru van hən nabiltimatsistret gail, luke, “Alaruegai arugol nəḃaltaḃtaḃvor-an len nabiltivile sidato. Arovi uleJutea, ²¹ ale arukel ur naḃide gail nalo sidat toke sanor hən datḃidaḃ hən mai datḃehusuri, husur datovi uleRom gail.”

²² Naluḃoh am lomətahun gəlaru ale nabiltimatsistret gail lukel mai nasoltia ke, litar sil nahurabat səlaru ale ḃas gəlaru. ²³ Nəböḃ lotoḃas gəlaru vəha-sobur, lubar hən gəlar len naim bəbaḃis. Ale lukele hən naluḃan hən naim bəbaḃis ke tekətkəta kəkol gat gəlaru. ²⁴ Igol nəsä lotokele, eriḃ gəlaru len naruḃ lohoim buni ale ibaḃis gat narielaru len nəḃai.*

²⁵ Tubloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuḃ mai arokəkai hən nəḃe gail van hən aGot, ale alat lotosuh len naim bəbaḃis losəsəlön hən gəlaru. ²⁶ Losəhoḃut, nadu todaḃ ekur hən nəpaudesen hən naim bəbaḃis. Vəha-sua ḃai nabopita gail losəḃav ale natsen salit ḃisi lumaruḃ. ²⁷ Nəböḃ naluḃan hən naim bəbaḃis tolele, toris nabopita lotosəḃav, eliv kuv nabiltiḃu san hən ḃisar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei luḃam yav tia. ²⁸ Be aPol ikai habat ke, “Sagisar gaiug! Gidat ḃisi datosuh gegai.”

²⁹ Naluḃan enan eus naḃial, igam lohoim, ale ipab, etəḃedur bathurien aPol mai aSilas. ³⁰ Beti esəhar gəlaru vivile, eus gəlar ke, “Nasuḃ gəlaru, nigol nəsä hən asike nəḃipanis sil nəsaa sagw?”

³¹ Arusor vari ke, “Gikad nadəlomian len Nasuḃ aYesu ale dereh tilav kuv gaiug dan nəsaa saḃ. Imagenan hən alat lotosuh len naim saḃ am.”

³² Ale arukel nasoruan siNasuḃ mai atenan, mai alat lotosuh len naim san. ³³ Len namityal enan len mariug, ekəkas nahurhubelaru tomaḃpulḃul, beti gai mai nəbathudud san lubaptais. ³⁴ Esəhar gəlaru vi lohoim ale eriḃ nəhanian a ḃno hən gəlaru ale gai mai galit ḃisi lotosuh maii lukemkem masuḃ bathut nadəlomian lotomadhakade len aGot.

³⁵ Len naut tolan nəmatsistret gail losəvat alipah gail hən ləḃike, “Sah ruḃat alaruenan arivan.”

³⁶ Ale naluḃan hən naim bəbaḃis ikel mai aPol ke, “Nəmatsistret gail lopiḃul ke nəḃeruḃat gaməru. Imagenan məroləboi məḃeriḃ naut egai. Mirivan mədau.”

³⁷ Avil aPol ikel mai alipah gail ke, “Lobilas ginaməru len nəhon nəvanuan gail be ləsakot hən ginaməru. Naut kəmas namrovi uleRom, lubar hən ginaməru len naim bəbaḃis. Galit lunau ke lesəvat ginaməru vi tut hən ke nəvanuan gail asike ləḃeləboii a? Aoa! Ivoi ke galit səḃolit ḃau legəm səhar kuv ginaməru.”*

³⁸ Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai nəmatsistret gail. Lomətahw nəböḃ lotosəsəlön hən ke gəlaru artovi uleRom. ³⁹ ḃa luvan vaus gəlaru ke saarinu gat nəsä

* 16:24: Nəḃai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarḃəte, nalok tarḃəte, mai ikad naḃur gail lan, narien nəvanuan tosiriv len gail. * 16:37: Uman 22.25-29, 23.27

lotogol tosa hən gəlaru. Beti losəhar gəlaru vivile ale lous gəlaru hən arberij nabiltivile enan. ⁴⁰ Nəboj artorij naim bəbarjis, arovi lan naim seLitia, ale nəboj artoris nəvanuan nadəlomian gail, arugol loləjon ivoi am len nəlolito, beti aruvan.

17

APol mai aSilas len naut a Tessalonika

¹ Nəboj aPol galit lotoyar tur len naut a Amfiḡpolis mai a Aḡpollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim nabonbonan seJu gail. ² Suḡnan naḡvide san, aPol eḡbis lan ale len nəSappat itor ikel ur mai galito nəsa natosian siGot tokele. ³ Isor vahvah mai galito hən beḡvusan len natosian siGot ke, aKristo, aGot totabtabuh lan imasləjon isa vəmat mai imasle məhat dan nəmatan. Ale aPol ike, “AYesu egai notokel uri mai gamito, evi aKristo boh.”

⁴ Galit galevis lodəlom nəsa aPol tokele ale luḡbon mai aPol mai aSilas. Isoḡbur am lutah mai gəlaru: alat a Kris lotolotu hən aGot, mai alatpəhaḡut lotoil a ḡno len nabiltivile enan.

⁵ Be nəJu ləsadəlom nasoruan siPol lutabulol bulos gəlaru, ale losəhar nauluḡnan galevis lotosa dan nəmaket, lugol nəvanuan gail loluḡoh hən ləḡbiḡal taḡtaḡvor, mədas natit gail len nabiltivile enan. Loḡmur van hən naim siJason hən ləḡbiḡoḡ aPol mai aSilas hən ləḡbiḡat kuv gəlaru vivile van hən naluḡoh. ⁶ Nəboj ləsəsaḡb gəlaru, loliv gargar aJason mai nəvanuan nadəlomian gail tile van hən alat lotoil a ḡno len nabiltivile enan. Lukai habat ke, “Nəvanuan galegai lotomədas naut ḡisi, gagai logəḡm gegai. ⁷ Ale Jason egai ehəhaḡur hən lototoh lohoim san. Galit ḡisi loḡbur kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakiḡ tile, nahəsan aYesu!”

⁸ Nəboj naluḡoh mai alat lotoil a ḡno lotosəḡloḡ hən natgalenan, lodədarḡaḡbu masuḡ. ⁹ Imagenan lugol ke aJason mai nəvanuan nadəlomian gail lulav nəvat mai galito hum na-kel-gati-an ke asike lomədas naut tətəs am, ale loriḡ galito luvan.

APol mai aSilas len naut a Perea

¹⁰ Len mariug enan ḡjai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol mai aSilas vi Perea. Nəboj artobar naut enan aroḡbis len naim nabonbonan seJu gail. ¹¹ Len naboruan salito, alat a Perea lohəhaḡur hən ləḡbesəḡdariḡ səhor alat a Tessalonika. Loləjon masuḡ hən ləḡbesəḡloḡ hən nasoruan. Len nəboj ḡisi loḡbunus tas natosian siGot hən ləḡbiḡabi ke aPol tokitin o sakitin. ¹² Imagenan galit lusobur lodəlom nasoruan siGot; galevis lotovi toḡtaKris lotoḡat nəhes mai auleKris isobur. ¹³ Be nəboj nəJu gail len naut a Tessalonika lotosəḡloḡ ləboii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluḡoh, gol nəlol paḡpaḡ mai nabiltidədarḡaḡbuan len navile enan. ¹⁴ Beti vəha-sua ḡjai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitas, be aSilas mai aTimoti arutoh. ¹⁵ Alat lotosəhar aPol luyar maii vəbar naut a Atens ale nəboj lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti areḡəḡm tah mai aPol tutut.

Len naut a Atens

¹⁶ Nəboj aPol totoh vir gəlaru len naut a Atens, nəlon isa bathut eris ke nabiltivile epul hən nəlablab tiltile lotolotu həni. ¹⁷ ḡja isor vahvah len naim nabonbonan mai nəJu gail mai alat ləsavi Ju lotolotlotu hən aGot. Ale len nəboj ḡisi len nəmaket ihol mai alat lototoh ei. ¹⁸ Ahai ḡpusan gail, lotokis galit hən Epikurian* mai Stoik†, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, “Ategai tosor tavtav, gai ike tikel nəsa?” Galevis am luke, “Esuḡnan tovi uluḡnan na-kel-uri-an hən nagot dattotətan hən gail.” (Lokəmaienan husur ikel ur aYesu mai na-le-məhat-an dan nəmatan.) ¹⁹ ḡja losəhar aPol van hən

* 17:18: Epikurian gail lodəlomi ke, nəmauran ipat ḡnos nahəhaḡuran, ale ḡikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. † 17:18: Stoik gail lodəlomi ke, nəvanuan ḡjai ikad nənauan tonor hən ḡəkəta təban gai səḡon. Lunau ke, got evi natit ḡisi len navile a pan ale nəvanuan ḡisi mai natit ḡisi loḡḡḡpitov.

nəkaunsel hən nəAreopakus.[‡] Nəmətsistret gail lotobətah lan lousi ke, “Namtuke namteləboi naḡusanan veveu gotokel uri.²⁰ Namtosəsəloḡ hən natgalevis lototile masuḡ ale namtuke namteləboi namilelito.”²¹ Alat a Atens mai nametḡos gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsəloḡ tabtab hən nənauan ideh toveveu.

²² Beti aPol eil rivuh hən nəAreopakus ike, “Alat a Atens, noris ke, məttonau masuḡ hən nalotuan van hən nagot samit gail.²³ Husur nəboḡ notoyar tur len naut egai, nokəta bunus natit mətlototu hən gail. Ale nusab̄ nəmel tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, ‘Van hən Nagot Datsaləboii.’ Nəsa mətlototu həni be mətsaləboii, ategai nikel uri mai gamito.²⁴ AGot togol navile a pan mai natit ḡisi lan, atenan tovi Nasub̄ hən nəmav mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nəvanuan lotoum hən gail.²⁵ Mai nəvanuan gail ləsaləboi ləbevi tarhət san husur gai səpar titideh bathut gai səḡon eviol mai nəvanuan ḡisi hən nəmauran, nasuḡavḡavan mai natit ḡisi am.[§] ²⁶ Len nəvanuan esua ḡai igol naluḡoh ḡisi hən nəvanuan tiltile gail, hən ləḡitoh len navile a pan kavkav. Ale eriḡ gat nəboḡ hən natoḡan salito mai naut a im salito.²⁷ Igol natgalenan hən ləḡiyar kitev aGot, mai hum ma ləḡitaḡtaḡ kitevi ale sabi, naut kəmas ke satoh a tut dan gidat ḡisusua.

²⁸ Bathut

“Len gai datukad nəmauran,
datugol natideh dattogole mai datukad natoḡan.’

Hum galevis silat lototos nəḡe samito luke,

“Gidat am datovi natun gail.’

²⁹ Imagenan, husur ke dattovi anatun aGot gail, sadatinau ke esuḡan nəlablab hən nagol, nasilva o nəvat mot, nəlablab nəvanuan toum həni len namitisau mai nənauan san.³⁰ A ḡo aGot səpansem alat lototətan hən nakitinan husuri. Ehum tokəta səḡor natətanen enan. Be len nəboḡ ta daməḡai van, isor idaḡ mai nəvanuan ḡisi len naut ḡisi ke, lipair dan nəsaan salito.³¹ Bathut aGot ilekis hən nəboḡ tia hən ke, len nanoran gai dereh tikot hən nəvanuan ḡisi len navile a pan. AGot gatotabtabuh len avan sua hən ḡikot hən galito. Ale igol avan enan iḡarḡar nəboḡ togol tole məhat dan nəmatan.”

³² Nəboḡ lotosəsəloḡ hən aPol tosor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, “Namtuke namtesəsəloḡ hən gaiug tətəs husur natenan.”

³³ Imagenan aPol eriḡ galito.³⁴ Be galit galevis lutah maii, ale lukad nadəlomian len aYesu: ikad aTionisius, tobətah len nəAreopakus; aḡəḡavut sua, nahəsən aTamaris, mai nəvanuan galevis am.

18

APol len naut a Korint

¹ Husur nəboḡ enan aPol eriḡ naut a Atens, evi Korint.² Len naut enan ebubur mai naJu sua, nahəsən aAkwila tovi ulePontus. Gai imadhagəm a Itali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa ikai hən naJu gail ke leriḡ naut a Rom. APol ia ris gəlaru,³ ale bathut nauman san inor hən səlaru, itoh mai gəlaru ale loum ḡonḡon. Galit ḡisi losəsod im nətaḡolen.⁴ Len nəSappat ḡisi isor vahvah len naim nəḡonḡonan seJu hən ḡigol naJu gail mai alat a Kris leləboi səḡot nakitinan husur aYesu.

⁵ Nəboḡ aSilas mai aTimoti artogəm len naprovens Masetonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tabtab hən na-kel-uri-an ḡai, ikel uri mai naJu gail ke, aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan.⁶ Nəboḡ lotomətahun aPol, sor mədas nahəsən, aPol ekur hən nahurabat san hən ḡimasil ke, aGot sahəḡavur hən galito, ike, “Nəsa ḡevisi hən gamito tipat len gamito! Asike ipat len ginou am. Gagai van nivan hən alat ləsavi Ju.”^{* 7} Beti eriḡ naim

[‡] 17:19: NəAreopakus evi naḡehuh sua tokad nahəsən nagot hən nəḡalan salito mai lokis nəmətsistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am. [§] 17:25: Hən naves 24-25, ris 1Ki 8.27; Isa 42.5; Uman 7.48 ^{*} 18:6: Uman 13.51

nabonbonan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hən aGot; naim san ipat tarhət naim nabonbonan seJu.* ⁸ AKrispus, toil a mo hən naim nabonbonan, ikad nadəlomian len Nasub aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isobur len naut a Korint lotosəsəloŋ hən nasoruan siPol, lodəlom na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais. ⁹ Len nalenmariug sua Nasub isor mai aPol len na-kəta-risi-an sua ke, “Sagemətahw, be gisor, sagipat butbut; ¹⁰ bathut nutoh mai gaiug. Ale səkad avan ideh hən bəmədəs gaiug hən bigol gəbikad nasənahən, husur nəvanuan isobur len nabiltivile egai lovi esagw.” ¹¹ Ale itoh ei nasihau esua mai nahəbati eməlevtes, eṽusan galito hən nasoruan siGot.

¹² Nəboŋ aKallio tovi gavna len naprovens Akaia, naJu gail luḃon, lutah gat aPol, ale lukot həni. ¹³ Luke, “Ategai italtal hən nəvanuan gail hən ləbilotu hən aGot len naṽide sanor hən nalo.”† ¹⁴ APol esəŋav hən nabuŋon hən bisor be aKallio isor kəkəl həni, ikel mai naJu gail ke, “Gamit məttasor husur nəsaban ideh o natit tosa togole, tanor hən nəbesəsəloŋ hən na-sor-tasi-an samit məttovi Ju. ¹⁵ Avil husur ke nəbathut na-sor-balbal-an evi nasoruan gail mai nəhes gail mai nalo samito, gamit māu mitigole tinor, husur ginəu nomətahun nəbevi nəmatsistret hən natgalenan.” ¹⁶ Ale igol ke nəvanuan nakotan lohut galit dan nakotan. ¹⁷ Beti galit p̄isi lutah gat aSostenes toil a mo hən naim nabonbonan seJu ale luṽasi a mo hən nakotan, be aKallio sənau masuṽ hən natgalenan.

APol etəlmam vi Antiok

¹⁸ APol itoh ebəlav kəkereh a Korint. Beti esudəlaṽ nəvanuan nadəlomian gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a Kenkrea esir p̄is navurun husur na-kel-gati-an sua san tokele mai aGot. ¹⁹ Nəboŋ lotobar naut a Efesus, aPol erij gəlar ei be gai səbon eḃis len naim nabonbonan seJu hən bisor levlev mai naJu gail. ²⁰ Nəboŋ lotousi hən bitoh kəkereh am, sədəṽ. ²¹ Be nəboŋ tosudəlaṽ galito tonor ike, “AGot beləŋoni dereh netəlmam van hən gamito.” Beti iwol dan naut a Efesus. ²² Ale nəboŋ tomarij len naut a Sisarea, evi məhat vi Jerusalem, ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok. ²³ Nəboŋ totoh ei ebəlav kəkereh, ivan tətəs, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hən bigol ahai susur p̄isi, ludaŋ am.

AAp̄ollos ikel ur nasoruan siGot

²⁴ NaJu sua tovi auleAleksadria egəm vi lan naut a Efesus, nahəsən aAp̄ollos. Evi nauluṽan tokad namitisau hən bigol nasoran bihol, ale eləboi bun natosian siGot. ²⁵ Atenan esəsəloŋ ləboi naḃisal siNasub tia, ale nəlon idaŋ hən tosor mai p̄usan tonor husur aYesu, be eləboi nəbaptaisan siJon ŋai. ²⁶ Etubət hən nasoran len naim nabonbonan seJu, namətahwan ebuer. Be nəboŋ aPrisilla mai aAkwila artosəsəloŋ həni, arusor mai gai səbon, arusor vahvah hən naḃisal siGot tonor am maii. ²⁷ Nəboŋ toke tevi lan naprovens Akaia, nəvanuan nadəlomian gail lugol eləŋon ivoi am len nəlon, ale lutos nalobulət van hən ahai susur gail ei ke, lehəhaṽur hən nagəmaian san. Nəboŋ tobar naut a Akaia evi tarhət habat silat lotokad nadəlomian bathut navoian aGot toviol kəmas həni. ²⁸ Len nəhon nəvanuan p̄isi, len natosian siGot, isor idaŋ, ṽusani ke naJu gail lusab, be aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

19

APol len nabiltivile Efesus

¹ Nəboŋ aAp̄ollos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut vəbar naut a Efesus. Isab ahai susur galevis ei, ² ale eus galit ke, “Mətukad aNunun aGot

* 18:7: Titius Justus: natosian galevis ta sutuai luke Titus. † 18:13: Nalo silat a Rom idaṽ hən nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol toḃusan hən nalotuan tile, nalo silat a Rom sədəṽ həni.

nəboŋ məttogəm vi vanuan nadəlomian a?" Lusor vari ke, "Ao, b̃ikad aNunun aGot, namtsasəsəloŋ hən natideh husuri." ³ Beti aPol eus ke, "Mətukad nəbaptaisan tomabe?" Lusor vari ke, "Nəbaptaisan siJon." ⁴ Ale aPol ike, "Nəbaptaisan siJon evi nəbaptaisan hən nəpairan dan nəsaan. AJon ikel mai nəvanuan gail ke, lerij nəlolit len ategaii b̃ehusuri. AJon isor husur aYesu."* ⁵ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan enan, lubaptais len nahəsan Nasuḅ aYesu. ⁶ Ale nəboŋ aPol torij navəlan gəlar len galit ṽisusua tonon, aNunun aGot eḅis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile mai lukel ur nəsa aGot tokel mai galito. ⁷ Galit p̃isi lovi 12.

⁸ APol eḅis len naim nəbonḅonan seJu ale len nahəbati itor isor ei namətahwan eḅuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pipihəlan aGot. ⁹ Be nəboŋ galevis lotohaihai, ləsədəlomi, lotosor isa hən naḅisal siNasuḅ van hən nəbonḅonan, aPol erij galito. Esəhar ahai susur gail maii, ale isor levlev akis len naim namitisau seTirannus. ¹⁰ Imagenan tabtab len nasihau eru hən ke, galit p̃isi lototoh len naprovens Asia, naJu gail mai alat a Kris p̃isi, losəsəloŋ hən nasoruan siNasuḅ.

Anatun aSkeva gail

¹¹ Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahun togolgole akis. ¹² Natuhtaol o nahurabat gail lotobar aPol, nəboŋ lotolav gail mai alat lotoməsah, lumaur, mai nanunun nəmargobut gail lumakuv. ¹³ Beti naJu galevis lotoyar titau hən ləbēhut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsan Nasuḅ aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, "Len nahəsan aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!" ¹⁴ Ikad ab̃iltihai tutumav tovi Ju, nahəsan aSkeva, tokad anatun uluḅman toməlevru togol magenan həni. ¹⁵ Avil nəboŋ lotogole, nanunun nəmargobut isor var galit ke, "Noləboi aYesu! Nəsətətan hən aPol, avil gamit ase?" ¹⁶ Beti naluḅman tokad nanunun nəmargobut eməlah van hən galito, idaŋ masuḅ, esəhor galito gol ke lugam dan naim enan b̃urmalmal mai nəda halit isel. ¹⁷ Nəboŋ alat lototoh a Efesus, naJu gail mai alat a Kris p̃isi, lotosəsəloŋ ləboi natenan, galit p̃isi lumaŋmaŋ lan ale loputsan nahəsan Nasuḅ aYesu. ¹⁸ Galit lusobur lotogəm vi vanuan nadəlomian, lusor təvah, lukel vəhot nəsa tosa lotogole. ¹⁹ Galit galevis lotogolgal nabehi a m̃o, lusah tuan nalobulat na-golgal-behi-an salit gail, ale loḅəŋas p̃isi len nəhon nəvanuan gail. Lətəke lətaḅur hən nalobulat gail, nəvat halit tavi nakoin nasilva tavi 50,000. ²⁰ Len nəṽide tomagenan aGot eḅusan nədaŋan san, ŋa nəvanuan lusobur am losəsəloŋ hən nasoruan siNasuḅ tobar nəlolit am.

Naluḅoh ibal taḅtaḅor, mədas natit gail

²¹ Nəboŋ natgalenan lotonon, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia mai a Akaia vi Jerusalem. Ike, "Nəboŋ nəbivan ei b̃inoŋ nimasvi Rom am." ²² ŋa esəvat nəvanuan na-vi-tarhəte-an san eru, aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səbon itoh ebəlav kəkereh am len naprovens Asia.

²³ Len nəboŋ enan, len nabiltivile Efesus ikad nabiltibalan tomədas alat lotohusur naḅisal siNasuḅ. ²⁴ Ikad naluḅman sual ei, nahəsan aTemetrius toum hən natuhləlab hən naim nalotuan siArtemis hən nasilva. Eliv nəvat isobur m̃os alat lotoum len nasilva. ²⁵ Igol esan gail lubonḅon mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, "Laluḅman, mətoləboii ke dattolav nəvat tosobur len nabisnis egai. ²⁶ Mətoris ləboii, mətosəsəloŋ ləboii ke, savi geg a Efesus səbon ŋai, be len pəpadaŋ hən naprovens Asia kavkav, atenan, aPol, esəhar nəvanuan isobur. Egəras galit ke nagot gail, nəvanuan lotoum həni, ləsavi got kitin. ²⁷ Ehun nəhes hən nauman sidato b̃egəm b̃isa, mai len nənauan salit p̃isi ehun

* 19:4: Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

naim nalotuan siArtemis, nagot tovi pəhaʋut toyalyal, bəgəm vi ut kəmas. Alitenan, nəyalyalan san dereh timasig len nənauan silat a Asia mai navile a pan lotolotu həni!”

²⁸ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuʋ, lukai habat ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” ²⁹ Sədareh nabiltivile enan epul hən nadədarŋabuan mai nəlol paŋpaŋ. Naluʋoh loŋmur vi lan naut hən nabiltiʋonʋonan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia gəlaru artoyar mai aPol. ³⁰ Be nəboŋ aPol toke tivan hən bisor mai naluʋoh, ahai susur gail lomətahusi. ³¹ Beti galevis am, lotoil a mo len naprovens Asia, lotoləmas aPol, lopisul van həni ke, satevi lan nabiltiʋonʋonan. ³² Len naut enan galevis lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsua tile am husur nəʋonʋonan edədarŋabu, ale isoʋur ləsaləboii ke nəʋonʋonan salit moŋ nəsə. ³³ Naŋu gail lorusan aAleksada vi mo ale galevis len naluʋoh lukel maii hən nəsə bīkele. Beti eʋil hən navəlan hən ləbəmədau hən bisor gol gai gabag. ³⁴ Nəboŋ naluʋoh lotokəta ləboii ke aAleksada tovi Ju, lomətahuni, luʋon hən lotokai ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” Imaienan hən nəhaua toru.

³⁵ Nəboŋ aklak hən nabiltivile tosor ʋəhʋəh naluʋoh hən ləbəmədau ike, “Laluʋan a Efesus, nəvanuan pisi loləboii ke nabiltivile Efesus ekətkəta təban naim nalotuan siArtemis toyalyal mai nəvat mot san toteh dan nəmav. ³⁶ Husur ke səkad avan ideh hən bīke natgalenan ləsakitin, mətemədau, samtigol natit tomelmel. ³⁷ Mətosəhar alaruenan gəm gegai be arsavi vanuan navənvənahən gəlaru hən naim nalotuan mai arsasəvar nagot pəhaʋut sidato. ³⁸ ATemetrius mai alat lotoum len nasilva maii ləbisor mətahun avan ideh, nakotan gail losəŋav, ikad nəmatsistret gail; ivoi ke leriŋ nakoblenan salito len nakotan galen ideh. ³⁹ Mətʋeləŋon natideh am, datiʋonʋon tivoi hum nalə tokele, hən datʋigole tinor. ⁴⁰ Husur nəsə tovisi daməŋai, hum ma alat a Rom ləbisor tas gidato husur naʋonʋonʋonoh-an sidato toʋerhədo, bathut savi moŋ natideh.” ⁴¹ Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ, esəvat galit ke livan.

20

APol evi Masetonia beti evi Kris

¹ Nəboŋ nəwalan hən nadədarŋabuan enan tonəŋ, aPol ekis ahai susur gail gəmai. Nəboŋ togol lotoləŋon tovoi am len nəlolito, esudəlaŋ galito ale evi Masetonia. ² Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai nəvanuan nadəlomian gail ei gol loləŋon iʋoi am len nəlolito. Beti ibar naut a Kris. ³ Itoh ei hən nahəbati itor. APol eutaut hən biwol vi Siria nəboŋ tosəsəloŋ həni ke tokad na-sor-utaut-an seJu lotovi enemi san gail hən ləbəmədasi. Imagenan egəgel hən nənauan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria. ⁴ Nəvanuan galevis lutah mai aPol, ikad aSopata tovi anatun aPirrhus ta Perea, aAristarkus mai aSekudus ta Tessalonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimius. ⁵ Alatenan lotovan a mo lutoh vir ginamito len naut a Troas. ⁶ Husur nəboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, namtorin naut a Filippi, namtuwol vi Troas len nəmariboŋ erim. Namtuʋon tətəs mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

⁷ Len nəmariboŋ nametəkav hən nawik, namtuʋon mai nəvanuan nadəlomian gail hən namtʋihan ʋonʋon. APol isor van hən galito vəbar tuʋloh len mariug husur pelan han dereh tivan. ⁸ Len naruŋ a məhat namtʋonʋon lan, ikad naŋial isoʋur. ⁹ Amantuhmar sua, nahəsən aEutikus, ebətah len natuhbopita tosəŋav. Ale nəboŋ aPol tosorsor van, namətan atenan inoʋ van vəbar ipat buŋbuŋol, iteh dan naim nastori totor vi pan. Nəboŋ lotopat risi lusabi ke tomat. ¹⁰ Be aPol evi pan, ipat husuri, eriŋ navəlan garu lan, ale ike, “Samtinau masuʋ həni, imaur tia!” ¹¹ Beti galit pisi lotəlmam vi məhat, aPol ilav nabəta, eʋuri ale luhan ʋonʋon həni. Nəboŋ lotohani tonəŋ, aPol isor tətəs vəbar nəmav topitau,

ale ivan. ¹² Beti galit losəhar nəmantuhmar tomaur vahim. Loləjon ivoi habat am len nəlolito.

Nəyaran a Troas vi Miletus

¹³ Namtovi m̃o vi lan nəwag wol ale namtuwol vi Assos hən namt̃beusan aPol ei husur isor utaut maienan hən b̃iyar vi Assos len tan səbon. ¹⁴ Nəboŋ tobubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale namtuwol vi Mitilin. ¹⁵ Pelan han namtorij naut enan, namtuwol van salsal a tut hən naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Saṃos ale pelan tətəs am namtubar navile a Miletus. ¹⁶ APol ike tiwol tukot a Efesus hən asike b̃itoh b̃ebəlav len naprovens Asia, husur etutut hən ke hum ma b̃ibar naut a Jerusalem a tahw hən nəboŋ hən naPentikost.

APol esudalaṃ alat lotoil a m̃o siYesu a Efesus

¹⁷ Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a m̃o silat siYesu ei legəm risi. ¹⁸ Nəboŋ lotogəm həni ikel mai galit ke, “Mət̃oləboi naṽide hən nəmauran sagw len nəboŋ metəkav notobar naprovens Asia, ale nototah mai gamit len natohan sagw ei kavkav. ¹⁹ Noum siNasub̃. Len na-ləjon-isa-an sagw, nəlogw emədaṽ, nəsənaṽ ginau, namətarur sagw isel, be nudaŋ b̃uri naut kəmas natit p̃isi tosa naJu gail lotogole nəboŋ lotosor utaut hən ləb̃emədas ginau. ²⁰ Nəsətəgau gat natideh b̃evi tarhət samito, nusor vəhot na-kel-uri-an tovoi, noṽusan gamito len nəhon nəvanuan p̃isi mai len naim ṽisusua. ²¹ Nukel p̃uli mai naJu gail mai alat a Kris ke lipair m̃au dan nəsaan van hən aGot, ale lerij nəlolit m̃au len aYesu, aMasta sidato.

²² “Gagai aNunun aGot italtal hən ke, ginau nəb̃evi Jerusalem naut kəmas ke nəsaləboi nəsa b̃evisi hən ginau ei. ²³ Noləboii ŋai ke, len navile p̃isi notovi lan aNunun aGot ikel nalələgauan mai ginau ke, nəvanuan gail dereh lerij ginau len naim bəbaŋjis mai ligol ginau neləjon tisa masuṽ.* ²⁴ Avil nunau ke nəmauran sagw evi ut kəmas hən ginau. Noləjon ŋai ke nibar nagilen nəgaman sagw, ale um vurvur nauman Nasub̃ aYesu tolav mai ginau, ke, nikel kot na-kel-uri-an tovoi hən navoian aGot toviol kəmas həni.*

²⁵ “Len nəyaran sagw, nukel ur natohan pipihəlan aGot mai gamito, be gagai noləboii ke asike mətoris nəhogw am. ²⁶ Imaienan nukel koti mai gamit ke, len nəboŋ daməŋai nəsa b̃evisi hən gamit tipat len gamito! Asike ipat len ginau am, ²⁷ bathut nəsatəgau gat natideh hən nəb̃esusuani dan gamito. Nukel naləjonian kavkav siGot mai gamito. ²⁸ Mət̃elələgau hən gamito, mətekətkəta təban navəshəsipisip samito lotovi alat siYesu. ANunun aGot igol ke mət̃toil a m̃o hən alat siGot, aGot toṽur galit hən nəda hiNatun san.* ²⁹ Ginau noləboii ke, nəboŋ nəb̃ivan tia dereh galevis legəm len gamito suṃan nalipah katkat gail. Dereh lemədas navəshəsipisip siYesu. ³⁰ Gamit galevis, dereh lile məhat, pair hən nakitinan hən ləb̃egərəs ahai susur gail, hən ahai susur gail ləb̃ehusur galito. ³¹ Imagenan mətehulahul! Mitinau gati ke, len nasihau totor nəsəŋavŋav be nukel nalələgauan tabtab mai gamit ṽisusua len nalennəyal mai nalenmariug. Vəha-sob̃sob̃ur nutaŋis gamit p̃isi.

³² “Gagai nerij gamit len navəlan aGot. Mitinau gat nasoruan husur navoian san toləboi bigol mətbidaŋ am mai b̃eviol mai gamit hən nəsa b̃evi samit balai, gamit mət̃tovi siGot. ³³ Nəsaləjon nagol, nasilva o nahurabat sivan ideh. ³⁴ Gamit, mətoləboii ke, noum hən navəlagw hən ke ginau mai alat lototah mai ginau, namtsəpar titideh.* ³⁵ Len natit p̃isi notogole, noṽusani ke datimasum tidaŋ magenan hən datb̃evi tarhət silat ləsədaŋ. Mitinau gat nasoruan siNasub̃ aYesu toke, ‘AGot tigol navoian van hən alat lotoviol səhor alat lotolav naviolan.’ ”

* 20:23: Uman 21.4, 11 * 20:24: 2Tim 4.7 * 20:28: 1Pit 5.2 * 20:34: Uman 18.3

³⁶ Nəboŋ aPol tosor tonoŋ, etəŋedur, gai mai galit ƣisi ale isor tuŵ. ³⁷ Galit ƣisi lutaŋ habat; loluguŋ gat aPol, losuŋ nətarhon. ³⁸ Lulolosa masuŵ bathut nəsa tokele ke, asike lorisi am. Beti losəhari vi lan nəwag wol.

21

Nəyaran siPol vi Jerusalem

¹ Nəboŋ namttoriŋ galit tia, namtuwol inor van vəbar naut a Kos, ale pelan han namtubar naholoul Rotes, beti namtovi Patara. ² Nəboŋ namttosaŵ nəwag wolwol bevi Fonisia, namtusah lan, namtuwol. ³ Namtoris naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len nəmair sinamito namtuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair husur nəwag wol tedədaŋ tite ei. ⁴ Namtusah ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmariboŋ eməlevru. Len aNunun aGot galit lukel mai aPol ke satevi məhat vi Jerusalem. ⁵ Nəboŋ namttotoh ei tonoŋ, namtoriŋ naut enan len nəyaran sinamito. Galit ƣisi mai asoalit mai anatulit luyar mai ginamito vi lan nətarhəvile. Len nabitasi ei ginamit ƣisi namtotəŋadur, namtusor tuŵ, ⁶ ale namtosudəlaŋ ginamit gabag. Namtusah len nəwag wol, be galito luvahim.

⁷ Namtuwol a Tair van vəbar naut a Ptolemis. Len naut enan namtuke, “Ivoi,” mai nəvanuan nadəlomian gail ale namtutoh mai galito hən nəmariboŋ esua. ⁸ Pelan han namtovi Sisarea ale namtutoh mai a Filip tokelkel ur na-kel-uri-an tovoi, tovi vanuan sua len natikon lotoməlevru.* ⁹ Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nəsa aGot tokel mai galito. ¹⁰ Nəboŋ namttotoh ei len nəmariboŋ galevis, ahai kelkel ur sua, nahəsən aAkapus egəm len naut a Jutea gəm vi pan.* ¹¹ Egəm hən ginamito, ilav nəhau tutuŵ siPol ale ibanjis gat gabag narien mai navəlan ƣisi həni. Ike, “ANunun aGot ekəmaiegai ke, ‘Nauluŋan nəhau tutuŵ egai tovi esan, alat a Jutea len naut a Jerusalem dereh libanjis gati hən ləberinji len navəlan alat ləsavi Ju.’ ” ¹² Nəboŋ namttosəsəloŋ hən natgalenan, ginamit mai alat lotosuh ei namtoŋiri ke, aPol satevi Jerusalem. ¹³ Beti aPol isor var ginamit ke, “Mətumabe? Mətutaŋ, ale nəlogw itanjis habat hən gamito. Be savi nə-banjis-gati-an ŋai notoutaut həni, noutaut hən nəbimat len naut a Jerusalem sil nahəsən Nasuŵ aYesu.” ¹⁴ Husur namttohisi soŋuer, namtsasor am be namtuke, “Nəsa Nasuŵ toləŋoni m̄au tevisi.” ¹⁵ Husur nəboŋ galenan namttoutaut ale namtovi məhat vi Jerusalem. ¹⁶ Ahai susur galevis a Sisarea lutaŋ mai ginamito, ale losəhar ginamit vi lan naim siMnason, auleSaiprus sua tovi ahai susur a m̄o tia, ale namtutoh maii.

APol eris aJemes

¹⁷ Nəboŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadəlomian gail lohəhaŵur hən namttogəmai. ¹⁸ Pelan han namtutah mai aPol hən namtberis aJemes, ale alat lotoil a m̄o silat siYesu logəmai. ¹⁹ APol ikel na-ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit ƣisi v̄isusua aGot togole len alat ləsavi Ju nəboŋ aPol toum m̄os galito. ²⁰ Alat lotosəsəloŋ hən natgalenan lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, “Wawa, goris ləboii ke naJu gail lusobur masuŵ logəm vi vanuan nadəlomian gail. Galit ƣisi loləŋon buni ke lehusur nalo. ²¹ Losəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotovusan naJu gail lotosuh mai alat ləsavi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale salehusur naŵide seJu gail. ²² Dereh lesəsəloŋ hən gotogəmai, ale namtigol nəsa? ²³ Gigol nəsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol na-kel-gati-an van hən aGot. ²⁴ Gitah mai galito, gigol giveveu len nəhon aGot mai galito, ale lav nəvat mai galit hən ləbesir nəkadulito. Imagenan nəvanuan ƣisi dereh lələboii ke, nəsa lotosəsəloŋ həni husur gaiug sakitin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses.* ²⁵ Be tarhət alat ləsavi Ju, namtutosi tia ke salihan naməŋod tovi violan len natutumavan van hən nələblab, salihan nəda o naməŋod nəhau tobanjis bun navədolon mai saligol naitian tosa.”*

* 21:8: Uman 6.5, 8.5 * 21:10: Uman 11.28 * 21:24: Uman 18.18 * 21:25: Uman 15.23-29

²⁶ Pelan han aPol esəhar alaluṃan ale lugol luvėvėu. Beti eḃis len naholəvat todar vis naim siGot hən ḃikel ur nəboṅ hən nanoṅan hən naveveuan salito, nəboṅ ahai tutumav ḃetutumav hən naviolan ṃos galit v̄isusua.*

Lutah gat aPol

²⁷ Nəboṅ nəmariboṅ toməlevru pəpadaṅ hən tonon, naJu galevis ta Asia loris aPol len naholəvat todar vis naim siGot. Nasoran salito igol naluṃoh kavkav nəlolit ipaṅpaṅ van lutah gat aPol, ²⁸ lukai ke, “UleIsrael gail, mətevi tarhət sinamito! Ategai evi naluṃan toṃusan nəvanuan ḃisi len naut ḃisi. Len naḃusanan san isor tas nəvanuan sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A məhat hən natgalenan, esəhar auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai eḃiṅḃiṅal len nəhon aGot.”* ²⁹ (Lokəmaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus* tia totah mai aPol len nəḃiltivile. Ale lunau ke aPol tosəhari vi lan naholəvat todar vis naim siGot.)† ³⁰ Beti nəvanuan len nəḃiltivile kavkav, nəlolit ipaṅpaṅ, loṃur ḃonḃon, tah gat aPol, liv gargari dan naholəvat todar vis naim siGot, ale vəha-sua ḃai nabopita gail lokəkol. ³¹ Nəboṅ lotohisi hən ləḃiṃabuni, na-kel-uri-an ibar nakomada toil a ṃo hən nasoltia gail ḃisi siRom ei,‡ ke len naut a Jerusalem kavkav ikad nə-ḃal-taṃtaṃor-an tomədas natit gail. ³² Vəha-sua ḃai esəhar nasoltia mai nasenturion§ gail, lugam vi pan van hən naluṃoh. Nəboṅ naluṃoh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a ṃo, ləsəṃas aPol am. ³³ Beti nakomada egəm hən aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, libaṅis gati hən natsen teru. Ale eus naluṃoh ke nahəsan ase mai igol nəsa. ³⁴ Galevis len naluṃoh lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsual am. Ale husur edədas ḃeləboi nəsa tovisi bathut nəwalan, ike nasoltia gail lesəhar aPol vi lan naim sisoltia gail. ³⁵ Nəboṅ aPol tobar na-mel-pəlpəlau-an hən naim sisoltia gail, lupati husur nəḃiltiḃol paṅpaṅ sinaluṃoh. ³⁶ Naluṃoh lotohusur galito lukaikai ke, “Ṃabuni! Ṃabuni!”

aPol isor kitin husur gai gabag

³⁷ Nəboṅ lotosəhsəhar aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada ke, “Noləboi nəḃisor mai gaiug?” Atenan isor vari ke, “Goləboi nasoruan ta Kris a? ³⁸ Be gaiug gəsavi uleljip togol nəḃalan mai a Rom a ṃo, ale tosəhar alaluṃan lotogolgol nəmatan lotovi 4,000 vi lan naut masmas a?” ³⁹ aPol ike, “Ao, ginau novi naJu, auleTarsus a Silisia, naluṃan hən nəḃiltivile enan. Nous gaiug ke, noləboi nəḃisor mai nəvanuan galeg bai a?” ⁴⁰ Nəboṅ todaṃ hən aPol eil len na-mel-pəlpəlau-an ale eḃil hən navəlan van hən naluṃoh. Nəboṅ naut toḃut, isor mai galit len nasoruan seḃpru gail ke,**

22

¹ “Laluṃan, aṃagw gail mai atəmagw gail, mətesəsəlonṅ hən na-sor-gole-an sagw tokitin.” ² Nəboṅ lotosəsəlonṅ hən ke tosor len nasoruan seḃpru gail, naut eḃut habat ale ike, ³ “Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginau len naut a Tarsus a Silisia. Notibau len nəḃiltivile egai. Nəboṅ notosəkul, ahai ḃusan sagw aKamaliel. Len naḃusanan san nosəkul ləboi bun nalo setəmadit ta sutuai. Noləṅon masuṃ hən notohusur aGot suṃan gamit ḃisi daməṅai. ⁴ Ginau nomədas tabtab hən alat lotohusur naḃisal siNasuḃ, nugol isa hən galito van vəbar nəmatan salito. Nubaṅis gat alaluṃan mai alatpəhaṃut, bar hən galit len naim ḃəbaṅis. ⁵ Aḃiltihai tutumav mai alat lotoil a ṃo seJu gail loləboi ləḃikel koti ṃos ginau ke notokitin. Galit lulav naləḃulat napisulan gail mai ginau van hən naJu

* 21:26: 1Kor 9.20 * 21:28: NaJu gail lunau ke alat ləsavi Ju lovi naut kəmas, ləsənor hən ləḃeḃis len naholəvat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ḃai len Naut silat ləsavi Ju. Alat a Israel loləboi ləḃeḃis vi lan naut gail pəpadaṅ hən naim siGot: Naut silatpəhaṃut mai Naut silat a Israel. Avan ideh sahusur natgalenan, lugol imat. * 21:29: Uman 20.4 † 21:29: Hən naves 28-29, ris Eze 44.7 ‡ 21:31: Nahəsan aKlautius Lisias, ris Uman 23.26. § 21:32: Nasenturion evi nasoltia toil a ṃo hən nasoltia lotovi 100. ** 21:40: Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram.

gail a Tamaskus. Ale nuvan hən nəbiban̄is gat alat lototoh ei, səhar təlmam hən galit vi Jerusalem hən ləbipanis.*

*APol ikel husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 26.12-18)*

⁶ “Nəboj notoyar van, pəpadaj hən naut a Tamaskus tublial, vəha-sua ɲai nañial togəm len nəmav toñial habat ebilas ginau. ⁷ Ale nuteh len tan, nosəsəloj hən nadoldol tous ginau ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?’ ⁸ Nusor vari ke, ‘Gaiug ase Nasub?’ Beti ikel mai ginau ke, ‘Ginau aYesu ta Nasaret gotomədas bun ginau.’ ⁹ Alat lototah mai ginau loris nañial toñial habat be ləsasəloj hən nadoldol tosor mai ginau. ¹⁰ Nousi ke, ‘Nasub, nigol nəsa bai?’ Nasub ikel mai ginau ke, ‘Gile məhat, gebis len nabiltivile a Tamaskus. Avan sual ei dereh tikel mai gaiug natit p̄isi notoriɲi len gaiug hən gəbigole.’ ¹¹ Nodədas nəbekəta sil nañial enan tobilas ginau. ɲa alat lototah mai ginau lotəgau navəlagw, losəhar ginau vi lan naut a Tamaskus.

¹² “Nauluñan sua, nahəsan aAnanias egəm hən ginau. Evi vanuan tohusur kitin hən nañisal siGot mai tohusur nalo, ale naJu gail ei luke tovoi. ¹³ Eil təban ginau ale ike, ‘Wawa Sol, gekəta vi məhat, nakətaan sañ etəlmam!’ Vəha-sua ɲai nokəta vi məhat, norisi. ¹⁴ Beti ike, ‘AGot setəmadit ta sutuai itabtabuh len gaiug hən gəbeləboi naləɲonian san, hən gəberis Nəvanuan Nanoran mai hən gəbesəloj hən nadolon. ¹⁵ Husur dereh gevi vanuan san hən gəbikel kot nəsa gotorisi mai gotosəloj hən mai nəvanuan p̄isi. ¹⁶ Ale govəlo hən nəsa? Gile məhat, gibaptais, ale gisor mai Nasub hən bəkəkas kuv nəsaan sañ gail.’

AGot esəvat aPol van hən alat ləsavi Ju

¹⁷ “Notəlmam vi Jerusalem ale nəboj notosor tuv̄ len naholəvat todar vis naim siGot, noris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav ei. ¹⁸ Noris aYesu tokel mai ginau ke, ‘Getutut, gam dan naut a Jerusalem husur asike lodəlom na-kel-koti-an sañ husur ginau.’ ¹⁹ Ale nuke, ‘Nasub, galit loləboii ke, len naim nəbonbonan p̄isi seJu nubañis gat alat lotoriɲ nəlolit len gaiug ale nuvas galito. ²⁰ Ale nəboj nəda hiSteven tosel, gai tosor vi tarhət sañ, ginau noil pəpadaj, nudañ mai alat lototubuni. Nokəta təban nahurabat salito.’* ²¹ Beti ikel mai ginau ke, ‘Givan, nesəvat gaiug vi tut van hən naluvōh hən nəvanuan naut tiltile gail.’ ”

²² Naluvōh losəloj hən aPol vəbar tokəmaienan. Be nəboj toke aGot tosavati van hən alat ləsavi Ju, lukai habat ke, “Lav kuvi dan navile a pan! Sanor ke b̄imaaur am.” ²³ Lukai van ale lubarbar hən nahurabat salit gail mai nəmasiav vi məhat. ²⁴ Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesəhar aPol vi lohoim salito ale bilasi, usi hən ləbisabi ke, husur nəsa naluvōh lotokai van hən maienān. ²⁵ Avil nəboj lotoliv gat navəlan mai narien aPol, bañis gat gail hən ləbebilasi, eus nasenturion toil təban ke, “Inor ke mətebilas auleRom sua nakotan səsabi ke tosab?”* ²⁶ Nəboj nasenturion tosəloj hən natenan, ivan hən nakomada ale ikel maii ke, “Guke gigol nəsa? Atenan evi auleRom.” ²⁷ Nakomada egəm hən aPol, eusi ke, “Kel mai ginau, govi auleRom m̄au?” Ale ike, “Evoi.” ²⁸ Beti nakomada ike, “Nulav nəvat tosobur mai alat a Rom hən notogəm vi uleRom.” Ris aPol toke, “Be ginau boh, nəboj lotopas ginau novi uleRom.” ²⁹ Vəha-sua ɲai alaluñan pəpadaj hən ləbebilas aPol mai ləbeusi hən nausian gail, lovi tut dani. Nakomada am emətahw husur inau ləboii ke, tobañis gat aPol tovi uleRom kitin hən natsen.†

APol eil rivuh len nəSanhitrin

* 22:5: Hən naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2 * 22:20: Uman 7.58, 8.1 * 22:25: Uman 16.37 † 22:29: Sanor ke avan ideh b̄ibañis gat auleRom hən natsen.

³⁰ Pelan han nakomada ike teləboii ke alat lotoil a m̃o seJu gail lukot hən aPol hən nəsə. Ale isah ruḃat aPol, ale ikele idaŋ ke abiltihai tutumav mai nəSanhitrin kavkav lebətah. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a m̃o len nəholito.

23

¹ Nəboŋ aPol tokəta mətaltal van hən nəSanhitrin ike, “Laluḃan, aḃagw gail, len nəmauran kavkav sagw len nəhon aGot nəlogw imasil vəbar daməŋai.” ² Beti abiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil təban aPol ke liḃos nabuŋon. ³ APol ipair van həni ike, “AGot tiḃas gaiug, gohum napisbile toḃiŋḃiŋal gotopiti toḃəpəhəhw!”* Gobətah ei, gusaḃ səhoti ke nəsəgol husur nalo siGot, avil gaiug goḃur kotov nalo nəboŋ gotokel mai alatenan ke liḃos ginau.” ⁴ Alat lotoil təban luke, “Imabe gotosor tosa hən abiltihai tutumav siGot?” ⁵ Ale aPol ike, “Aḃagw gail, nəsaləboii ke tovi ḃiltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, ‘Sagisor tisa hən avan ideh toil a m̃o hən nəvanuan saḃ gail.’ ”*

⁶ Nəboŋ aPol tokəta ləboii ke galevis lovi Sattiusi, galevis am lovi Farisi, ikai van hən nəSanhitrin ke, “Aḃagw gail, novi Farisi sua, notovi anatun siFarisi gail. Lukot hən ginau husur nə-vatvat-viri-an mai na-le-məhat-an dan nəmatan!”* ⁷ Nəboŋ tokəmaienan, naFarisi gail mai naSattiusi gail lotuḃat sor ḃalḃal ale nəḃonḃonan egəm nətarhət eru. ⁸ (NaSattiusi gail luke səkad na-le-məhat-an dan nəmatan, səkad aŋel ideh o nanunun ideh, be naFarisi gail lodəlomi ke ikad galen p̃isi.)* ⁹ Na-sor-ḃalḃal-an iwal habat. Galevis lotovi hai p̃usan hən nalo siMoses lotovi Farisi am, lule məhat, lusor ḃal habat ke, “Namtsəsəḃ natideh tosaḃ len ategai. Hum ma nanunun ideh o aŋel ideh m̃au tosor maii.”

¹⁰ Nəboŋ lotosor ḃalḃal van, nakomada emətahw ke, dereh lisah pəpas aPol, ale ikel mai nasoltia gail ke, levi pan, ale len nədaŋan salito lesəhar kuvi dan nəSanhitrin vi lan naim sisoltia gail.

¹¹ Len mariug enan Nasuḃ eil təban aPol ike, “Gitah gat nələm̃! Gukel kot natit gail husur ginau len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti len naut a Rom am.”

Na-sor-utaut-an hən nəmatan siPol

¹² Len nadudulan naJu gail luḃonḃon, luta gat na-kel-gati-an ke lukolkol hən nəhanan mai namunan van vəbar nəboŋ ləḃigol aPol ḃimat. ¹³ Nəvanuan lotoḃonḃon len na-sor-utaut-an enan lusobur səhor 40. ¹⁴ Luvan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o seJu gail ale luke, “Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namtḃigol aPol ḃimat. ¹⁵ Imaienan, gamito mai nəSanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesəhar aPol van hən gamito suḃan ke məḃbike məḃbisəḃ nakitinan am husuri. Namtutaut hən namtḃigole ḃimat a tahw hən ḃibar gamito.”

¹⁶ Nəboŋ ailolan uluḃan matmat siPol tosəsəloŋ hən na-sor-utaut-an enan, evi lan naim sisoltia gail, eḃis lan ale ikel uri mai aPol. ¹⁷ APol ekis nasenturion sua gəmai ale ike, “Gesəhar nəmantuhmar egai van hən nakomada samito hən ḃikel ur natsua mai atenan.” ¹⁸ Iḃa esəhari van hən nakomada. Nasenturion ikel maii ke, “APol, dattotah gati len naim sidato, ekis ginau, ale eus ginau ke nesəhar nəmantuhmar egai gəm hən gaiug. Ikad natsua hən ḃikele mai gaiug.” ¹⁹ Nakomada etəgau navəlan ailolan aPol, elivi hən arbisor səḃolaru. Eusi ke, “Guke gikel ur nəsə mai ginau?” ²⁰ Isor vari ke, “NaJu gail ludaḃ mai galit gabag ke, pelan dereh leus gaiug hən gəḃesəhar aPol vi pan van hən nəSanhitrin hən ləḃisəḃ nakitinan am husuri, be logəgəras. ²¹ Sagedəlom galito. Laluḃan lotosobur səhor 40 losusuah, toh vir nagəmaian siPol. Lukel gati ke salihan,

* 23:3: Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hən abiltihai tutumav * 23:5: Exo 22.28 * 23:6: Uman 26.5; Flp 3.5 * 23:8: Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

salemun vəbar ləb̃igol aPol b̃imat. Gagai loutaut vir gaiug ke gəb̃idañ hən nəsa lotousi.”
²² Imagenan, nakomada enan ike nəmantuhmar tivan, ale ikel maii ke, “Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur nategai mai ginau.”

APol ivan hən aFeliks a Sisarea

²³ Beti ekis nasenturion eru gəmai, ike, “Məreutaut hən nasoltia lotovi 200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia nəsarən lotovi 200 hən ləb̃evi Sisarea len namityal toməlapat daməŋ len mariug. ²⁴ Məreutaut hən nahos vir aPol, ale səhar aPol van hən aFeliks tovi gavna ei.”

²⁵ Itos nalob̃ulat maiegai ke:

²⁶ Ginau notovi Klautius Lisias nuṭos nategai van hən aGavna tovoi, aFeliks: Ivoi.

²⁷ NaJu gail lutah gat ategai hən ləb̃iṽabuni. Nəboŋ notosabi ke tovi uleRom, ginau mai nasoltia gail namtuvan həni ale nulav kuvi dan galito. ²⁸ Husur ke notoke neləboi nəsaan lotoke togole, nosəhari van hən nəSanhitrin salito. ²⁹ Nusabi ke lotokot həni husur na-sor-b̃albal-an hən nalo salito, be nəmatan o naim bəbaŋis sanor hən nəsa lotoke togole. ³⁰ Nəboŋ notosəsəloŋ həni ke tokad na-sor-utaut-an hən ləb̃emədas ategai, vəha-sua ŋai nosəvati van hən gaiug. Nukel mai alat lotosor tas ategai ke likel mai gaiug nəsaan lotonau ke togole. Sipa.

³¹ Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len mariug losəhar aPol vi Antipatris. ³² Pelan han nasoltia gail lotoyar, lotəlmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol sal. ³³ Nəboŋ lotobar naut a Sisarea lulav nalob̃ulat napisulan mai aFeliks tovi gavna ei, ale loriŋ aPol len navəlan. ³⁴ Nəboŋ aFeliks toṽuruŋ nalob̃ulat, eus a Pol ke naut san matmat a be. Ale nəboŋ tosəsəloŋ həni ke tovi uleSilisia, ³⁵ ike, “Dereh nikot hən gaiug nəboŋ alat lotosor tas gaiug ləb̃ibar naut egai.” Beti ikel mai nasoltia galevis ke lekətkəta kəkol hən aPol len nab̃iltiim siHerot, gai toum həni tia sutuai.†

24

APol len nakotan siFeliks

¹ Len nəboŋ torim tohusur enan, ab̃iltihai tutumav, aAnanias, egəm mai galevis lotoil a m̃o seJu mai avan sua, nahəsən aTertullus tovi uluñan tokad namitisau hən nalo. Ale lukel uri mai agavna nəsa lotoke likot hən a Pol sile. ² Nəboŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etub̃at sor tas aPol, ike, “aFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sañ hən nautautan namtohəhaṽur hən natəñmat topat tobəlav mai natgalevis gotogəgel həni tovoi len nəkantri egai. ³ Akis len naut p̃isi namtosipa hən nəsa gotogole, aFeliks gotoyalyal. ⁴ Nomətahun nəb̃igol gəb̃ivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesəsəloŋ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.

⁵ “Ategai, namtusabi ke tovi uluñan namədasian togol nə-b̃al-mətahuni-an len naJu p̃isi len navile a pan kavkav. Eil a m̃o hən naluṽoh lotosab,* lotohusur ahai p̃usan ta Nasaret.* ⁶⁻⁸ Ategai igol risi hən tomədas naim siGot hən tob̃iŋbiŋal len nəhon aGot, imagenan namtutah gati. Nəboŋ gəb̃eusi, dereh gisabi ke, natit p̃isi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan, ekitin.”†

⁹ NaJu gail ei lubon mai aTertulus, luke nəsa tokele ekitin.

APol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

† 23:35: Naim enan, aHerot toyalyal eum həni. * 24:5: Nalo siRom idañ hən nalotuan galevis ŋai. Tertulus ike naṽisal siYesu Nasuḃ sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur naṽisal siNasuḃ aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todañ həni husur eṽitp̃itoṽ hən nalotuan seJu gail. * 24:5: Mat 2.23 † 24:6-8: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: Namtuke namtikot həni len nalo sinamito 7 be nakomada, aLisias, egəm lav kuvi dan ginamito len nədaŋan san. 8Beti ikel mai ginamito hən namtbegəm hən gaiug.

¹⁰ Nəboŋ agavna totinuh van hən aPol hən b̃isor, aPol ikel maii ke, “AFeliks aGavna, noləboii ke, len nasihau tosoḃur gotopəpehun nanoran dan nəsaban len nəkantri egai tia. Imaienan nohəhəṽur hən nəb̃isor husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakitin. ¹¹ Sədaŋ hən gəḃisaḃi ke, səbar nəmariboŋ tovi 12 tovan, novi məhat vi Jerusalem hən nəḃilotu. ¹² Naut kəmas nəsa lotokele, ləsəsəḃi ke notosor b̃alḃal mai avan ideh, ləsəsəḃi ke notogol nadədarŋəḃuan len naluḃoh len naholəvat todar vis naim siGot, len naim nəḃonḃonan seJu ideh o len naut ideh len nəḃiltivile. ¹³ Lukel mai gaiug ke notogol tosa, be lodədas ləḃeḃusan nakitinan hən nəsa lotokele. ¹⁴ Nukel ləḃoi nategai mai gaiug ke, nulotu hən aGot setəmanamit ta sutuai hən Naḃisal siNasuḃ alategai lotoke tosa. Nodəlom natit ḃisi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail. ¹⁵ Suḃnan nəsa alategai ma lotodəlomi, ginau nuvatvat vir nəboŋ aGot b̃igol na-le-məhat-an dan nəmatan hən alat lotonor mai ləsanor.* ¹⁶ Imaienan nohisi ke nəlogw imasil len nəhon aGot mai nəvanuan ḃisi tabtab.

¹⁷ “Husur nasihau tosoḃur notəlmam hən nəḃeviol hən nəvat mai nəvanuan sagw gail lotom̃idol ale hən nəḃetutumav. ¹⁸ Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notoveveu tia, lusəḃ ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluḃoh, səkad nadədarŋəḃuan ideh.† ¹⁹ Avil ikad naJu galevis a Asia ei. Galit, ləḃeləḃoi natideh notogol tosa, ivoi hən ləḃitoh gegai len nəhoḃm̃. ²⁰ Galit gabag ḃmau, likel mai gaiug natideh sanor lotosaḃi len ginau nəboŋ notoil len nəhon nəSanhitrin salito! ²¹ Suḃnan ma tovi nategai notokai habat hən nəboŋ notoil len nəḃonḃonan salit ke, ‘Lukot hən ginau daməŋai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!’ ”*

²² Beti aFeliks toləḃoi masuḃ hən Naḃisal siNasuḃ, igol nakotan evəlo, ike, “Nəboŋ aLisias, nakomada ḃegəmai, neriŋ na-sor-səḃi-an sagw husur gaiug.” ²³ Ale ikel mai nasenturion ke, tekətkəta kəkol hən aPol be teriŋi hən ḃiyaryar kəkereh, ale tidaḃ hən nəvanuan siPol gail lekətkəta təban.

APol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

²⁴ Nəmariboŋ galevis tohusuri aFeliks egəḃ mai asoan, nahəsən aTrusilla, tovi Ju sua. Episul hən aPol ḃegəḃ hən ale esəsəloŋ hən tosor husur nadəlomian len aYesu Kristo. ²⁵ APol ihol husur nanoran, mai nədaŋan hən avan ideh ḃike, “Aoa,” hən nəsaan, mai nəboŋ aGot ḃikot hən nəvanuan ḃisi. Nəboŋ tokəmaienan, aFeliks emətahw, ike, “Givan bai, nəḃisaḃ nəboŋ ideh am, dereh nepisul hən gaiug hən gəḃegəmai.” ²⁶ Bathut aFeliks tonau ke hum ma aPol ḃilav nəvat maii hən ḃimakuv, episul vəha-sobsoḃur hən hən ḃegəḃ hol maii.

²⁷ Nəboŋ nasihau toru togam gole tonəŋ aPorsius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks toləŋon ke naJu gail lehəhəṽur hən, eriŋ aPol totoh tin len naim ḃəḃəŋis.

25

APol eusi ke aSisa tikot hən

¹ Len nəmariboŋ itor husur nagəmaian ḃan len naut aJutea, aFestus eriŋ naut a Sisarea vi məhat vi Jerusalem. ² Len naut enan əḃiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ḃmo seJu gail, lukel uri mai aFestus nəsa lotoke aPol togol tosa. Ale loŋiri ke, ³ ḃike ləḃehəhəṽur hən, tilav aPol gəḃ vi Jerusalem. (Lusor utaut hən tia ke ligol aPol timat len naḃisal.) ⁴ AFestus isor var galit ke, “Namtotəgau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginau nivan ei. ⁵ Imaienan, alat lotoil a ḃmo hən gamito, lith mai ginau. ḃikad natideh tosa len atenan, likel ur nəsa togol tosa len nakotan sagw ei.”

* 24:15: Dan 12.2 † 24:18: Hən naves 17-18, Uman 21.17-28 * 24:21: Uman 23.6

⁶ AFestus itoh mai galit len naut enan len namaribon sasəhor toməlvtor o toşəjavur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han ebətah len nakotan ale ike lesəhar aPol gəmai. ⁷ Nəbon aPol togəmai tonon, naJu gail lotogəm a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur nəsa lotoke aPol togol tosa avil lodədas ləbēvusan səhoti ke tovi kitinan. ⁸ APol isor vi tarhət san gabag ke, “Nəsagol natideh tobur kotov nalo seJu gail, tomədas naim siGot o tomədas aSisa.” ⁹ Be husur aFestus toke tigol naJu gail lehəhaṽur, eus aPol ke, “Guke gevi Jerusalem hən nəbikot hən gaiug ei sil natgalegai a?” ¹⁰ Ale aPol isor vari ke, “Gagai noil a mō len nəhai bətbətah nakotan tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor hən nəbikot lan. Gaiug goləboi buni tia ke nəsagol natideh tosab van hən naJu gail. ¹¹ Nəbigol natideh tosa, tonor hən nəbimat sile, asike nugam dan nəmatan enan, avil nəsa naJu galegai lotokel ke notogol tosa asike bēkitin, səkad avan ideh toləboi bəriŋ ginau len navəlalito. Nous ke aSisa tebətah len nakotan sagw.” ¹² Beti nəbon aFestus tosor husur natenan mai esan gail lotokad namitisau, isor var aPol ke, “Gous ke aSisa tebətah len nakotan saṽ, ale dereh givan hən aSisa.”

AFestus isor husur aPol mai aAkrippa aKiŋ

¹³ Nəbon namaribon galevis tovan, aAkrippa aKiŋ* mai aPernis tovi aṽavinen arogəm hən naut a Sisarea hən arbike, “Ivoi,” ale arbeləlav mai aFestus. ¹⁴ Arutoh ei namaribon isoḃur ale len natohan səlaru aFestus isor husur nakotan siPol mai akiŋ, ike, “Ikad avan sua aFeliŋ toriŋi len naim bəbaŋis gegai. ¹⁵ Ale nəbon nototoh len naut a Jerusalem, abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō seJu gail, lukel mai ginau nəsa lotoke aten togol tosa ale lous ke ginau nisab səhoti ke timaspanis. ¹⁶ Nukel mai galit ke, savi naṽide silat aRom hən ləberin avan ideh len navəlan alat lotoke tipanis. Be len nakotan atenan timaskad naḃonḃonan mai alat lotosor tasi hən bisor vi tarhət san gabag. ¹⁷ Imaienan nəbon lotogəm ḃon gegai, nəsavəlo be pelan han ŋai nobətah len nakotan, ale nukel ke lesəhar aPol gəmai. ¹⁸ Nəbon alat lotosor tasi lotoil, ləsakel ur natideh gai togol tosa hum notovatvat viri. ¹⁹ Be lusor tastasi husur nəbathut nalotuan galevis salito, mai avan sua tomat, nahəsan aYesu, aPol toke tomaur. ²⁰ Husur nəsaləboii ke timabe hən nəbēpuspus kitev nakitinan husur natgalenan, nous aPol ke bəhəhaṽur m̄au ke tevi Jerusalem hən bikot ei sil na-sor-tastasi-an galenan. ²¹ Avil nəbon aPol tous ke titoh vir nakotan seSisa, nukel ke letəgau gati vir nəbesəvati van hən aSisa.” ²² AAkrippa ikel mai aFestus ke, “Ginau am nuke nesəşəlon hən atenan.” AFestus ike, “Pelan beti gesəşəlon həni.”

APol len nəhon aAkrippa

²³ ŋa pelan han aAkrippa mai aPernis arogəm len naṽivan totibau hən arbipat gəlar məhat, aroḃis len naruṽ hən naḃonḃonan. Nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len navile, lutah mai gəlaru. Beti aFestus ikele ke lesəhar aPol gəmai. ²⁴ Ale aFestus ike, “Akrippa aKiŋ mai galit lototoh mai ginamito, mətoris ategai. NaJu gail pisi lous taltal hən ginau len naut a Jerusalem mai gegai həni, lukai ke sanor hən bimaur am. ²⁵ Nəsəşəbi ke togol natideh hən bimat sile. Ale nəbon toke tivan hən aSisa, noriŋi ke nesəvati van. ²⁶ Avil nəsaləboii ke nitos nəsa husur ategai van hən aSisa. Imaienan nosəhari gəm a mō len nəhomit pisi, mai gaiug m̄au Akrippa aKiŋ. Nəbon namtḃeus nausian gail van həni hum ma nəbisab natideh hən nəbitos gati. ²⁷ Husur len nənauan sagw sanor savoi hən nəbesəvat avan ideh notobaŋis gati van, be na-tos-gati-an hən nəsa togol tosa ebuer.”

* 25:13: AHerot Akrippa egai evi anatun aHerot Akrippa togol aJemes aṽan aJon imat ale totah gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24.

¹ AAkrippa ikel mai aPol ke, “Gisor m̄os gaiug gabag bai.” Ale aPol ibar hən navəlan, etub̄at sor vi tarhət san gabag ke, ² “Len nəhom̄ daməŋai, nohəhaṽur hən nəbisor vi tarhət sagw gabag. Nisor tas nəsa naJu gail lotokel ke notogol tosa. ³ Nohəhaṽur husur gaiug, aAkrippa aKiŋ, goləboi naṽide p̄isi mai na-sor-b̄albal-an seJu gail. Imagenan noŋir gaiug ke, gesəsəloŋ mədau vir ginau. ⁴ NaJu p̄isi loləboi naṽide hən nəmauran sagw nəboŋ notokəkereh vəbar daməŋai, len natub̄atan len nəmauran sagw nəboŋ nototoh mai nəvanuan sagw gail, ale len naut aJerusalem. ⁵ Galit ləb̄ike ləb̄ikel uri, loləboi ebəlav tia ke notovi Farisi sua ale naFarisi gail ludaŋ hən ləb̄ehusur p̄is naṽide hən nalotuan seJu gail.* ⁶ Daməŋai noil len nakotan husur nə-vatvat-viri-an sagw len nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai. ⁷ Na-kel-gati-an enan, nahəmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoh, ale ludaŋ len nalotuan van hən aGot tabtab m̄osi. Bathut nə-vatvat-viri-an enan, naJu gail lukot hən ginau, aKiŋ. ⁸ Imab mətsaləboi mət̄bedəlomi ke aGot togol alat lotomat lule məhat dan nəmatan? ⁹ A m̄o ginau am nunau ke nimasgol natit tisoṽur hən nəbemədas nahəsən aYesu ta Nasaret. ¹⁰ Ale len naut aJerusalem nugole imaienan. Ab̄iltihai tutumav gail lulav nə-dam-həni-an mai ginau ale nokəkol gat alat siGot len naim bəbaŋis, ale len nakotan nudaṽ hən nəmatan hum nəpanismen salito. ¹¹ Len naim nəb̄onb̄onan p̄isi seJu nupansəm galito vəha-sob̄soṽur, nohisi ke galit ideh ləb̄isor mədas nahəsən aYesu. Nəlogw epəŋas galit hum notovinvinu ale nomədas tabtab hən galito van vəbar nəbiltivile gail a tut.*

*APol isor husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 22.6-16)*

¹² “Len nəyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nədaŋan sebiltihai tutumav gail ale nukad nalob̄ulat hən nə-dam-həni-an salito. ¹³ AKiŋ, len natub̄lial, nəboŋ notohusur naṽisal, noris naṽial togəm len nəmav toṽial səhor namityal, toṽias ginau mai alat lotoyar mai ginau. ¹⁴ Ginamit p̄isi namtuteh len tan, beti nosəsəloŋ hən nadoldol tosor mai ginau len nasoruan selpru gail ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa? Nəboŋ gotomətahun ginau, gaiug səboṽm̄ gosənah hun nəbuluk tosəvat nəhai tokan, amahean toturi həni hən biyar binor.’ ¹⁵ Nousi ke, ‘Gaiug ase Nasub̄?’ Ale Nasub̄ ike, ‘Ginau aYesu gotomədas bun ginau! ¹⁶ Be gile məhat, geil len narieṽm̄ gəlaru. Novisi hən gaiug hən nəbitabtabuh len gaiug hən gəbevi vanuan nauman sagw, ale hən gəb̄ikel kot natit gail gotorisi husur ginau mai natit gail nəbevisi hən gaiug lan. ¹⁷ Dereh netəgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomətahun gaiug, nəvanuan saṽm̄ gail mai alat ləsavi Ju notosəvat gaiug van hən galit gagai. ¹⁸ Nosəvat gaiug van hən galit hən gəbesəŋav hən namətalito ale hən gəb̄ipair hən galit dan nəmargobut van hən naṽial, dan nədaŋan siSetan van hən aGot. Timagenan hən ləb̄ikad narub̄atian dan nəsaan, ale hən ləb̄ikad namilelit len alat lotoveveu husur nədəlomian salit len ginau.’

APol isor husur nauman san

¹⁹ “Imaienan, aAkrippa aKiŋ, nosəsəloŋ husur atenan togəm len nəmav, ale nugol nəsa tokele. ²⁰ Nukel ur mai nəvanuan p̄isi ke, lipair dan nəsaan salit van hən aGot, ale nəsa ləbigole timasnor hən nəpairan dan nəsaan. Nukel ur naten len naut aTamaskus metəkav, beti len naut aJerusalem, ale len naut aJutea kavkav. Ale nuvan hən alat ləsavi Ju, nukel uri mai galit am.* ²¹ Husur natenan, naJu gail lutah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat. ²² Vəbar daməŋai aGot evi tarhət sagw. Ale noil gegai, nukel ur nəsa notorisi mai nəvanuan kəmas gail mai nəvanuan gail lotoyalyal. Nəsa notokele ep̄itoṽ ŋai hən nəsa ahai kelkel ur gail mai aMoses lotokele ke tevisi. ²³ Luke aKristo, aGot totabtabuh lan, teləŋon tisa, ale husur ke tevi nametəkav

* 26:5: Uman 23.6; Flp 3.5 * 26:11: Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5 * 26:20: Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8

hən na-le-məhat-an dan nəmatan, tikel ur nañial mai nəvanuan sidat gail mai alat ləsavi Ju!”*

APol eus aAkrrippa hən b̃ikad nadəlomian

²⁴ Nəboŋ aPol tosor vi tarhət san gabag sal aFestus isor habat kəkol həni ke, “Pol govinu! Na-ñb̃iltıləboi-səhoti-an sañ igol ke gotovinvinu!” ²⁵ Be aPol ike, “Nəsavinvinu, aFestus gotoyalyal, avil nukel kot nasoruan tokitin, tokad nənauan tovoi. ²⁶ AKiŋ eləboi natgalenan tia, husur enan noləboi nəbəkəmaienan maii. Nunau ləboii ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan ləsavisi hum lotosusuah be lovisi p̃arpar. ²⁷ Akrippa aKiŋ, godəlom nəsa ahai kelkel ur gail lototos gati a? Noləboii ke gotodəlomi.” ²⁸ AAkrippa ikel mai aPol ke, “Len namityal toñidol maiegai, gunau ke gotoləboi gəb̃igol ke nəb̃egəm vi Kristen a?” ²⁹ APol isor vari ke, “Nous aGot ke len namityal toñidol o tobəlav, savi gaiug ŋai be galit p̃isi am lotosəsəlōŋ hən ginau daməŋai, legəm suñan ginau! Avil natsen galegai ẽbuer.”

³⁰ Beti aKiŋ, aGavna mai aPernis, mai alat lotobətah mai galito, galit p̃isi lule məhat. ³¹ Nəboŋ lotoriŋ naruñ enan lukel mai galit gabag ke, “Atenan sagol natideh tonor hən b̃imat o b̃itoh len naim bəbaŋis.” ³² AAkrippa ikel mai aFestus ke, “Atenan, asike tausi ke tavi lan nakotan seSisa, taləboi tavivile.”

27

APol iwol vi Rom

¹ Nəboŋ aFestus toriŋi ke namt̃biwol vi Itali, loriŋ aPol mai galevis lotobəbaŋis am len navəlan nasenturion sua, nahəsən aJulius, tovi gai sua len Nab̃iltılūvoh Nasoltia seSisa. ² Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke b̃iwol vi lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotub̃at wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai ginamito. ³ Pelan han namtubar naut a Siton, ale aJulius, tovoi hən aPol, idañ hən ke aPol b̃ivahut van hən nabubur san gail hən ləb̃ekətkəta təban. ⁴ Namtovi lau dan naut enan ale namtuwol susuah tarhəbab a Saiprus husur nəlan ẽvuv gol ginamito. ⁵ Nəboŋ namttowol tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia tonon, namtubar naut a Mira a Lisia. ⁶ Len naut enan nasenturion isañ nəwag wolwol sua ta Aleksadria toke tevi Itali ale eusan ginamit lan. ⁷ Len nəmaribōŋ isõbur namtuwol manmaneh. Namtohusur nabitas a Knitus be nawolan idaŋ masũv. Pəpadaŋ hən naut a Knitus nəlan ẽvuv gol nəgaman sinamito ale namtuwol tarhəholoul a Krit səhor nabuŋon a Salmone. ⁸ Nawolan sinamit husur nabitas enan idaŋ vəbar naut sua nahəsən tovi Naut Susuahan Tokab, pəpadaŋ hən nabiltivile a Laŋsea.

⁹ Nəmaribōŋ isõbur ivan tia, ale nətas isa hən nawolan husur Nəboŋ hən Nabəbaŋan* tu ivan tia. Imaienan aPol ikel nalələgauan mai galit ¹⁰ ke, “Laluñan, noris ke dereh nawolan egai tidəŋ habat ale natit tisōbur timasig, savi nəkako mai nəwag ŋai, be nəmauran tisōbur am.” ¹¹ Avil nasenturion sadəlom masũv hən nəsa aPol tokele, esəsəlōŋ hən ahai wolwol mai amahean nəwag wol ŋai. ¹² Husur ke naut hən nasusuahan enan sanor hən namt̃bitoh lan len nahəbati naut susus, isõbur len galit p̃isi luke namtiwol dani hən hum ma namt̃b̃ibar naut a Finiks hən namt̃bitoh ei len nahəbati naut susus. Naut enan evi naut susuahan tokəta vi nəsauswəs mai nanotwəs.

Nəlan paru

¹³ Nəboŋ nəlan tõvuv kəkereh len nasaut, lunau ke ləb̃ibar naut a Finiks ŋa loliv naga, lotub̃at wol tukot pəpadaŋ hən naholoul a Krit. ¹⁴ Avil sədareh nəlan paru, nahəsən

* 26:23: 1Kor 15.20; Isa 42.6, 49.6 * 27:9: Nəboŋ hən Nabəbaŋan evi nəboŋ totibau seJu gail. Len nəboŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai aGot. Ab̃iltihai tutumav etutumav hən b̃ebəbaŋ hən nəsabən mai nəsaan seJu gail. Nəboŋ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa nətas isa masũv hən nawolan.

aNotis, eŭuv idarj tukot len naholoul a Krit gəmai. ¹⁵ Husur nəlan iŭas nəwag wol gol ke edədas b̃iwol len nəlan topat gol nəhon maienan, namtupair, sarmar mai nəlan. ¹⁶ Nəboŋ namttogam tarhəbab len natuhholoul, nahəsan a Kauta, namtoləboi namtb̃eliv natuhb̃ot vi məhat len nəwag wol, naut kəmas ke todaŋ, ale namtubarj̃is gati. ¹⁷ Nəboŋ tovi məhat tononj, lopis garu hən nəwag wol hən nab̃iltihau hən asike b̃imaŋpul. Beti husur lomətahw ke likos len nasəhau a Sirtis, lubar hən nəlai tovi aga, ale nətas isar hən galito, nəwag wol igam mədau. ¹⁸ Nətas ekur habat hən ginamito gol ke pelan han lotub̃at bubulan nəkako len tas. ¹⁹ Ale len nəmariboŋ totor han lubar hən nahudhutit hən nəwag len tas hən navəlalit ŋai hən ləb̃imaur. ²⁰ Len nəmariboŋ isob̃ur namityal mai naŋeso gail ləsavisi. Nəlan paru iŭas habat hən ginamito van gol ke namtsadəlomi am ke namtb̃imaur.

²¹ Nəboŋ ebəlav ləsəhan, beti aPol ile məhat, ikel mai galit ke, “Laluŋman, ivoi məttasəsolonj hən nalələgauan sagw. Asike məttawol dan naut a Krit, natit gail hən nəwag asike lətəmaŋpul, asike lətəmasig. ²² Be nukel mai gamit ke, ivoi mətetəgau gat nəlomito husur nəmauran samito asike imasig, nəwag wol ŋai dereh timasig. ²³ AGot tovi esagw notoum san, nino len mariug aŋel san eil təban ginau ²⁴ ike, ‘Sagemətahw Pol. Dereh gimaur, geil m̃au len nakotan seSisa, ale aGot eviol hən mai gaiug tia hən nəmauran salit p̃isi lotosah len nəwag wol mai gaiug.’ ²⁵ Imagenan, laluŋman, məteləŋon tivoi am len nəlomito husur nukad nadəlomian len aGot ke dereh tesuŋman nəsa tokele mai ginau. ²⁶ Be datimaskos len naholoul ideh bai.”

²⁷ Nəboŋ nawik eru togam gole, len mariug, nəboŋ nətas tosar hən ginamit tukot len Nətas Atria, tub̃loh len mariug alat lotoum len nəwag wol lunau ke lusal gəm pəpadaŋ hən naut ideh. ²⁸ Lugol ris nəsarehan hən nətas, sab̃i ke namita† han tovi 37. Sədareh lugol ris nəsarehan tətəs, sab̃i ke namita han tovi 27. ²⁹ Lomətahw ke hum ma namtb̃ikos len nəvat, ale lubar hən naga ivat bathuwag beti lusor tuŭ vir nalennəyal b̃egəmai. ³⁰ Galevis lotoum len nəwag wol lohisi ke ligam dan nəwag, ale lorij natuhb̃ot vi pan gəras ke libar hən naga gail dan nəmashuwag. ³¹ Be aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, “Alatenan asike ləb̃itoh len nəwag wol, asike mətoləboi mətb̃imakuv dan nəmatan.” ³² Beti nasoltia gail luta kotov nəhau totah gat natuhb̃ot, gol ke isal.

³³ Pəpadaŋ hən naut b̃ilan aPol eŋir galit p̃isi ke lihan, ike, “Daməŋ nəmariboŋ evi 14 məttotoh van mətsəhan, ale nəhanan samit eŭuer. ³⁴ Imaienan, ivoi ke mitihan natideh hən b̃evi tarhət samito. Mitimasgole hən mətb̃imaur. Husur nasivur ideh len nəkadumit asike imasig.”

³⁵ Nəboŋ tokəmaienan tononj, len nəholit p̃isi ilav nabəta, esipa len aGot, eŭur nabəta ale etub̃at hani. ³⁶ Galit p̃isi loləŋon ivoi am len nəlolito ale luhan. ³⁷ (Ginamit p̃isi len nəwag wol enan namtovi 276.) ³⁸ Nəboŋ lotohanukub tononj, lobubulan nawit len tas hən b̃igol nəwag wol b̃emələla.

Nəwag wol ikos, imaŋpul

³⁹ Nəboŋ naut tolan, ləsar̃is ləboi naut be lokəta bunus naburhuut sua tokad nabion lotoke ligol nəwag wol tikos lan, be ləsaləboii ke timaienan o ledədasi. ⁴⁰ ŋa luta kokotov nəhau hən naga gail hən ləb̃ip̃at butitas. Nəboŋ lotogol nauman en sal, lusah rub̃at nəhau gail lotopis gat nəŭos wolwol gəlaru hən. Beti loliv nəlai mashuwag vi məhat hən nəlan b̃eŭuvi, ale luwol vahut bitas. ⁴¹ Lubar naut nawilel tolev ale lukos. Nəmashuwag edədās b̃erus be nab̃ilitas iŭas nəbathuwag van van vəmaŋpul. ⁴² Nasoltia gail lusor utaut hən ləb̃igol alat lotobarj̃is gat galito limat hən asike ləb̃egəgar yav. ⁴³ Avil nasenturion ike aPol timaur, ale ikai tas na-sor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotoləboi nagəgaran lemələh len

† 27:28: Len nəboŋ enan ləsəkad namita, lukad nəfatom tovi pəpadaŋ hən namita eru.

tas a m̃o, gəgar vahut. ⁴⁴ Ale ikel mai alat lotosuh ke, ideh lithat gat nətarihāi, ideh lithat gat nahudhuwag. Imagenan galit p̃isi lubar nabitas, lumaur.

28

Len naholoul a Malta

¹ Nəboŋ namttovahut namtusabi ke nahəsan naholoul enan evi Malta. ² Husur naus eus mai naut esusus, alat lotosuh ei luvoi habat hən ginamito. Lotuŋ nəhab, ale lukel nahəhəvuran salito mai ginamito. ³ APol itariv nəhab galevis, be nəboŋ toriŋi len nəhab, nəm̃at sua, nəvaipa*, imakuv dan naut topud, hat navəlan. ⁴ Nəboŋ alat a Malta lotoris nəm̃at totahətah len navəlan, lusorsor mai galit gabag ke, “Ategai evi nauluŋman togol nəmatan. Naut kəmas gai səmat len tas, nagot pəhəvut sidato, aNoran†, asike idam̃ ke timaur am.” ⁵ Be aPol ekur kuv nəm̃at vi lan nəhab ale aPol imaur sal. ⁶ Luvatvat viri ke dereh aPol titob o titeh tutut timat. Avil lutoh viri ebəlav soḃuer. Natideh savisi hən. Ale logəgel hən nənauan salito, lotubat keke ke evi nagot sua.*

⁷ Pəpadaŋ hən naut enan ikad nətan sinəvanuan totibau hən naholoul, nahəsan aPuplius. Gai ike, “Ivoi,” mai ginamito ale ekətkəta təban ginamit len nəmariboŋ itor. ⁸ Len nəboŋ enan atəman aPuplius eməsah. Ipat len nəmel, epud mai eḃirḃir. APol ivan hən, isor tuḃ. Nəboŋ tonon erin navəlan gəlar lan ale imaur. ⁹ Husur natenan, galit p̃isi len naholoul lotoməsah, logəm hən aPol ale lumaur. ¹⁰ Loputsan ginamit hum namttovi vanuan toyalyal gail. Ale nəboŋ namttoutaut hən namtḃiwol vi lau, lousan natit p̃isi ḃevi tarhət sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

¹¹ Husur nahəbati itor namtovi lau len nəwag wolwol ta Aleksadria tokir len naholoul enan len nahəbati naut susus. Ikad Naməlav Larmiḃan‡ tovi naməlauah han. ¹² Namtubar naut a Sirakus, ale namtutoh ei nəmariboŋ itor. ¹³ Beti namtoriŋ naut enan namtubar naut a Rekiun. Pelan han nəlan len nəsautwes etəvah, namtoriŋ naut enan, ale hois han namtubar naut a Puteoli. ¹⁴ Len naut enan namtusab̃ nəvanuan nadəlomian lotous ginamit hən namtḃitoh mai galito len nawik esua. Imagenan namtogəm vəbar naut a Rom.

¹⁵ Nəboŋ nəvanuan nadəlomian gail ei lotosəsəlon hən ke namttogəmai, logəm van vəbar Nəmaket siAppius mai Naim ŋavŋav Itor§ hən ləḃebubur mai ginamito. Nəboŋ aPol toris galito, eləŋon ivoi am len nəlon, ale esipa vi təban aGot.

¹⁶ Nəboŋ namttobar naut a Rom, ludaḃ hən aPol ḃitoh səḃon len naim sua mai nasoltia tokətkəta kəkol hən.

APol len naut a Rom

¹⁷ Len nəmariboŋ totor tohusuri, aPol ekis naJu gail lotoil a m̃o gəmai. Nəboŋ lotobonbon ikel mai galit ke, “Laluŋman, aḃagw gail, naut kəmas nəsagol natideh tomədas nəvanuan sidat gail mai naḃide setəmadat ta sutuai, naJu gail lutah gat ginau len naut a Jerusalem ale loriŋ ginau len navəlan alat a Rom. ¹⁸ Nəboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke leriŋ ginau nivan husur ləsəsab̃ natideh tonor hən nəḃimat. ¹⁹ Avil nəboŋ naJu gail lotosor mətahuni, igol ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kəmas nəsəkad natideh hən nəḃikot hən nəvanuan sagw gail sile.* ²⁰ Bathut natgalenan, nokis gamit gəmai hən nəḃeris gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nə-vatvat-viri-an seIsrael, tovi aKristo.”

²¹ Ale lusor vari ke, “Namtsəlav nalobulat ideh a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideh tobar naut egai sakel uri o sakel natideh tosa husur gaiug. ²² Be namtuke namtesəsəlon

* 28:3: Nəvaipa evi nəm̃at tosa, nəboŋ ḃihat avan ideh, nabehi han igol ke timat. † 28:4: ANoran evi nahəsan nagot tovi pəhəvut sua silat a Kris. * 28:6: Uman 14.11 ‡ 28:11: Alat a Kris luke nagot toil a m̃o salito ikad anatan eru artovi naməlav gəlaru. Nahəsalaru aKastor mai aPoluks § 28:15: Nəmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hən naut a Rom. Naim ŋavŋav Itor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hən naut a Rom.

* 28:19: Uman 25.11

hən nənauan saĩ gail, husur namtoləboii ke, nəvanuan gail len naut ĩisi lusor tas naluĩoh egaii hən nalotuan totile.”

²³ Loriŋ gat nəboŋ sua vir aPol ale galit isobur logəm vi lan naim totoh lan. Tubat dudulan vəbar nalenmariug aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihabəlan aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hən ləbēgəgel hən nənauan salit husur aYesu. ²⁴ Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am ləsadəlomi.

²⁵ Husur nənauan salit sasua, lotubāt riŋ naut enan. Ale aPol isor tətəs am ke, “ANunun aGot ekitin nəboŋ tokel mai atəmadat ta sutuai len ahai kelkel ur, aIsaiah, ²⁶ ke,

“Givan hən nəvanuan galegai, gike,
 “Len nasəsəlōŋan samito, dereh mətesəsəlōŋ
 be asike mətosəsəlōŋ ləboi nəsa notokele,
 ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
 be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.”

²⁷ Husur nəkadun alategai egəm vōnōn,

 pəpadarŋ nədariŋalit ebulbulol,
 ale namətalit iber.
 Asike lətəmagenan,
 namətalit takəta ris nəsa notogole,
 nədariŋalit tasəsəlōŋ hən nəsa notokele,
 nəlolit taləboi natgalenan,
 ale lətəpair van hən ginau,
 ale nətagol galit lətəmaur.”*

²⁸⁻²⁹ “Ale ginau nuke məteləboii ke, nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, aGot esəvati tia van hən alat ləsavi Ju, ale galit dereh lesəsəlōŋ balai!”* **

³⁰ Len nasihau eru aPol itoh ei len naim gai torentem, ale ehəhəvur hən nəvanuan ĩisi lotogəm həni. ³¹ Ikel ur natohan pipihabəlan aGot, eĳusan husur Nasub aYesu Kristo len na-il-buri-an, ale səkad avan ideh tomədasi.

* 28:27: Isa 6.9-10; Luk 8.10 * 28:28-29: Psa 67.3; Luk 3.6 ** 28:28-29: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 29 Nəboŋ tokel nasoruan enan tonōŋ, naJu gail luvan, lusor balbal habat mai galit gabag.

Rom

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Rom

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Rom.

APol itosi hən nəsə?

Itosi hən bēvusan galit ke, nəmatan siYesu igol dattoləboi datbīnor len nəhon aGot, ale aYesu dereh tevi tarhət sidato hən datbīkad nəmauran tovoi.

APol itos nalobulat napisulan egai ɲais mai len naut a be?

Itosi pəpadaɲ hən nasi hau A.D. 57 nəboɲ totoh len naut a Korint.

APol itos nalobulat napisulan egai hən bēutaut hən naɲisal san vi lan naut a Rom. Ike tevi tarhət silat siYesu ei, beti dereh tivan hən naut a Spen. Ale aPol isor vəsvəsai nadəlomian silat siYesu mai naṽide hən nadəlomian enan bēgəgel hən nəmauran silat siYesu. (1.1–16.27)

1) Na-ke-ivoi-an mai naləɲonian siPol (1.1-17)

2) Nəvanuan gail ɲisi loləboi ləbimaur len aYesu ɲai (1.18–3.20)

3) Naɲisal siGot hən bīlav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito (3.21–4.25)

4) Nəmauran toveveu len aKristo (5.1–8.39)

5) Nə-nau-utaut-an siGot mōs alat seIsrael (9.1–11.36)

6) Naṽide silat siYesu (12.1–15.13)

7) Nə-maris-kotovi-an mai na-ke-ivoi-an gail (15.14–16.27)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi naslev sua seKristo, aYesu, aGot totabtabuh len ginau hən nəbēvi hai pispisul mōs na-kel-uri-an san tovoi. ² Sutuai, nəboɲ aYesu savisi sal, aGot ikel gati ke dereh tikel vəhot na-kel-uri-an san tovoi. Ale ikel vəhoti len nəsə ahai kelkel ur gail lototosi len natosian siGot.* ³⁻⁴ Na-kel-uri-an tovoi ehusr aNatun aGot, aYesu. Len nəmauran san len navile a pan, ikad nəpasian len nəbathuyah siTevit tovi Kiɲ.* Ale aNunun aGot ikel uri ke tovi aNatun aGot len nədaɲan nəboɲ togol tole məhat dan nəmatan.* Gai evi aYesu Kristo, aMasta sidato. ⁵ Len gai, aGot eviol kəmas hən navoian mai ginau,* hən nəbēvi ahai pispisul mōs nahəsən aKristo, hən nəbēkis nəvanuan dan naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile ɲisi, hən ləbīgol husur nəsə tokele bathut nadəlomian lotokade lan. ⁶ Gamit a Rom, mətovi galit galevis. AGot ekis gamit am hən mətēvi seKristo.

⁷ Ginau aPol, nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit ɲisi a Rom, aGot toləmas bun gamito, gai tokis gamit hən mətēvi esan səbən.

AGot atəmadato mai Nasuṽ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Naləɲonian siPol hən bēvi Rom

⁸ Nuke nikele bai ke, len aYesu Kristo, nosipa vi təban aGot hən gamit ɲisi, husur nəvanuan gail lukel ur nadəlomian samito len navile a pan kavkav. ⁹ AGot notoum san len nəlogw kavkav nəboɲ notokel ur na-kel-uri-an tovoi husur aNatun uluṽan, aGot eləboii ke notokitin nəboɲ notokel ke notosor tuṽ mōs gamit tabtab. ¹⁰ Akis vəbar daməɲai len na-sor-tuṽ-an sagw, nous aGot ke, bēləɲoni, dereh tigol naɲisal ideh hən nəbēmədoɲ

* 1:2: Isa 52.7, 61.1 * 1:3-4: Mat 1.1 * 1:3-4: Psa 2.7 * 1:5: Len nasoruan ta Kris len naut egai ike ginamito, be alat lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke tosor husur gai səbən.

təban gamito. ¹¹ Husur noləjon masuĩ hən nəberis gamito, hən ke, len nagəmaian sagw, mətbikad naviolan ideh seNunun aGot hən b̃igol mətbidaŋ am. ¹² Noləjon masuĩ hən nəberis gamito hən datb̃igol datbeləjon b̃ivoi am len nəlodat gabag, nuke nevi tarhət samit len nadəlomian samito mai gamit am mətevi tarhət sagw len nadəlomian sagw.

¹³ Bathudud nadəlomian gail, nuke məteləboii ke notonau utaut hən nəbēmədoŋ təban gamito. Nugol vəha-sobur həni be natgalevis lupatpat gol ginau vəbar daməŋai. Nuke neum samito ale nauman sagw len gamito tikad nəvite hum notokade len alat ləsavi Ju len naut tiltile gail am.* ¹⁴ Noləboii ke aGot eriŋ nauman len ginau ale nimasgole m̃os nəvanuan gail p̃isi, nəvanuan nabiltivile gail mai auleut gail, alat lotokad naləboian mai alat lototətan həni. ¹⁵ Husur natenan, noutaut, noləjon nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamit a Rom am.

¹⁶ Nahurugw səsa hən na-kel-uri-an tovoi. Evi nədaŋan siGot m̃os nə-lav-kuvi-an dan nəsaan silat lotokad nadəlomian: m̃os nəju gail a m̃o, beti alat ləsavi Ju. ¹⁷ Husur na-kel-uri-an tovoi ikel vəhot nəp̃isal hən aGot b̃igol datb̃inor len nəhon. Nəp̃isal enan etub̃at len nadəlomian van van, inoŋ len nadəlomian. Hum natosian siGot toke, “Len nadəlomian nəvanuan nanoran ikad nəmauran.”*

Nələl paŋpaŋ siGot van hən nəsaan

¹⁸ AGot len nəmav evəhot nələl paŋpaŋ san. Nəlon epəŋas nəsaan silat lotomətahun aGot, lotopul hən nəsaan. Galit, len nəsaan salito, losusuan nakitinan.

¹⁹ Galit loləboi nakitinan husur aGot, bathut igol iŋarŋar hən galito. ²⁰ Naut kəmas lotodədas ləberis nədaŋan san topat vi sutuai mai nəboruan san hum aGot; be nədaŋan mai nəboruan san aruŋarŋar len natit p̃isi togole. Husur len natub̃atan nəboŋ aGot togol navile a paŋ, van vəbar daməŋai, nəvanuan gail loris natit aGot togol gail. Imaianan ləsaləboi ləbetətəs gol galito. ²¹ Husur ke, naut kəmas lotoləboi aGot maianan, ləsəsal suh nəyalyalan san suŋan tovi Got, ləsasipa vi təban. Be nənanuan salito egəm vi ut kəmas, nənanuan salit səkad nə-nau-ləboii-an lan, lopul hən nəmargobut ŋai. ²² Lukel ke lotokad namitisau hən nəmauran tonor, be logəm vi hoŋon gail. ²³ Lugel nəyalyalan siGot totoh vi sutuai hən nəlablab gail lotokad nənahənah hən nəvanuan ləbimat, nəman naməsav gail, narivatvat gail mai natit lotokəlkəlah.*

²⁴ Imagenan, aGot eriŋ gəbulan galito hən ləb̃igol natideh lotoləjoni len nələlito, gol ke, len nəbiŋbiŋalan salito, lomədas nibelit gabag len naitian tosa lotogolgole. ²⁵ Lugel nakitinan husur aGot hən nalibliboŋan. Ale lulotu hən natit aGot togol gail, lugol lotovi slev salit gail. Ləsalotu hən aGot togol natgalenan, be gai inor hən nə-sal-suhi-an van vi sutuai. Ganan!

²⁶ Husur lotogol natgalenan aGot eriŋ gəbulan galito hən ləb̃igol nəvide tobiŋbiŋal ideh lotoləjoni. Alatpəhaŋut salit tu lupair dan nəp̃isal hən naitian mai asoalit gail hən ləb̃igol naitian mai galit gabag. ²⁷ Len nəvide tomaianan alaluŋan lupair dan naitian mai alatpəhaŋut, nələlit isahsah len galit gabag. Alaluŋan loŋur kotov nəvide tonor, lugol tobiŋbiŋal mai galit gabag. Ale sil nəsaan lotogol gail, nəpanismen tonor hən nəsa galit səbolit lotogole ibar galito.

²⁸ Bathut lotonau ke na-ləboi-aGot-an savi natideh, aGot eriŋ gəbulan galit hən ləbitoh len nə-nau-sabsab-an salito. Imaianan lugol nəsa sanor hən ləbigole. ²⁹ Logəm pul hən nəsaan tiltile gail: nəboruan sasa, na-ləjon-masuĩ-hən-natite-an hən natite, nəsaan, lutaŋbulol bulos avan ideh husur nəsa tokade. Lugolgol nəmatan, lopul hən nəvitvituhan mai nagəgərasan. Lohəhaŋur hən ləb̃igol na-ləjon-isa-an len nəvanuan gail, lukel nəmadun nəvanuan gail, ³⁰ lusor mədas nahəsilito. Lomətahun bun aGot, len nəvivan

* 1:13: Uman 19.21 * 1:17: Hab 2.4 * 1:23: Deu 4.16-18

salit lāsənanu avan ideh am. Nəholit ileleah ale lusor patpat galit məhat. Lukad namitisau hən ləbinau tabtab hən naṗisal toveveu hən ləbigoḷ nəsaan. Ləsagoḷ nəsa atata mai anana artokele. ³¹ Len naṗide hən nəmauran salito ehum lotomelmel, loḃur kotov na-kel-gati-an salit gail, na-ləmas-buni-an eḃuer len galito, nəlolit sətəṗis avan ideh, ehum ləsəkad nalolosaan ideh. ³² Loləboii ke, bathut aGot tonor, ikele ke, nəvanuan gail lotogol naṗide lotomaienan limasmat. Avil lohusur naṗide galen sal. Savi natenan ṗai, be lohəhaṗur hən ləberis nəvanuan gail am ləḃehusur naṗide salito.

2

AGot inor len nə-saḃ-səhoti-an san gail

¹ Gaiug gotosaḃ səhoti ke nəvanuan tile am timaspanis, gəsələboi gəḃetətas gol gaiug, husur gaiug am gusa suṃan galito. Nəboṗ gotosaḃ səhoti ke avan ideh timaspanis husur nəsaan san, be gaiug gusaḃ səhoti ke gaiug am gimaspanis, husur gaiug gugol nəsaan toṗitṗitoṽ.* ² Datoləboii ke, nəboṗ aGot tosaḃ səhoti ke nəvanuan limaspanis sil lotogol natenan, nə-saḃ-səhoti-an san inor hən nakitinan. ³ Imagenan, gaiug, nəboṗ gotosaḃ səhoti ke galit limaspanis be gaiug gohusur naṗide toṗitoṽ hum galito, gunau ke gotoləboi gəḃigam yav dan nəpanismen siGot a? Ao! ⁴ Gəsələboii ke aGot tovoi masuṽ hən gaiug a? Gai satutut hən ḃemətahun gaiug; len nasusumaran, itoh mədau mai gaiug. Gəsələboii a? Hum ma natgalenan ləsavi natideh len gaiug. AGot ivoi hən gaiug hən ḃesəhar gaiug van hən nəpairan dan nəsaan, gəsənanu səhoti a? ⁵ Be gaiug guhaihai, nəkaduṃ iṽonṽon, gomətahun gəḃipair dan nəsaan saṃ. Bathut gotomaienan gugol ke nəpanismen saṃ gabag evivi məhat am, husur nəboṗ hən nəlol paṗpaṗ dereh tegəmai. Evi nəboṗ aGot ḃikel vəhot nə-saḃ-səhoti-an san tonor, mai nəpanismen.* ⁶ AGot dereh tilav naṗurṗuran mai nəvanuan ṗisi tinor hən nəsa lotogole.* ⁷ Dereh tilav nəmauran vi sutuai mai alat lotosusumar hən ləbigoḷ navoian, lotodaṗ len aGot hən ḃeviol hən nəyalyalan, nə-sal-suh-galito-an mai nəmauran topat vi sutuai. ⁸ Be len nəḃiltiḃilol paṗpaṗ san, dereh nəlon aGot tepəṗas alat lotonau galit səḃolito ṗai, ləsagoḷ nəsa nakitinan tokele, be lotopul hən nəsaan len nəmauran salito. ⁹ Na-ləṗon-isa-vəsa-an mai nəmauran todaṗ dereh aribar nəvanuan ṗisi lotogolgol nəsaan: naJu gail a ṃo, beti alat ləsavi Ju. ¹⁰ Be alat lotogolgol navoian, dereh aGot tisal suh galito, teputsan nahəsalito, teriṗ natəṃat len nəlolito: naJu gail a ṃo, beti alat ləsavi Ju. ¹¹ Husur naṗide siGot eṗitoṽ van hən nəvanuan ṗisi, ideh satile.*

¹² Alat ləsəkad nalo siGot be lotogol nəsaan, dereh limasig naut kəmas ləsəkad nalo. Avil alat lotokad nalo be lotogol nəsaan, nalo dereh tisaḃ səhoti ke limaspanis. ¹³ Husur savi alat lotosəsəloṗ hən nalo aGot togol lotonor len nəhon; be alat lotogol nəsa nalo tokele, dereh aGot teriṗi ke galit linor len nəhon. ¹⁴ Husur, alat ləsavi Ju ləsəkad nalo siGot, ləḃehusur nəḃoruan salito ale gol nəsa nalo tokele, ehum lotokad nalo len nəlolito, naut kəmas ləsəsəloṗ həni boṗ ideh. ¹⁵ Len naṗide salito imasil ke aGot totos gat nalo len nəlolito, husur nəlolit gail mai nənauan salit səḃolit arukel vəhot nəsaan mai galito o arukel mai galit ke lotonor. ¹⁶ Dereh aGot tigol natgalenan len nəboṗ ḃepəḃehun navoian dan nəsaan len natit gail nəvanuan ṗisi lotosusuani. Napəḃehunian enan, dereh teriṗi len navəlan aKristo aYesu, hum na-kel-uri-an sagw tovoi tokele.

NaJu gail mai nalo

¹⁷ Be gaiug gotovi Ju, gumabe? Gaiug gudaṗ len nalo siGot, gusor patpat gaiug məhat hum aGot tovi amaheam. ¹⁸ Gaiug goḷəboi nəsa Nasuḃ toləṗoni, goḷəboi nəsa tonor mai

* 2:1: Mat 7.1; Luk 6.37. Len naut egai aPol esivoh len naJu gail husur lupatpat galit məhat səhor alat ləsavi Ju.

* 2:5: Zep 1.14-18, 2.2-3 * 2:6: Psa 62.12; Pro 24.12 * 2:11: Deu 10.17

nəsa tosa husur nalo san eṽusan gaiug. ¹⁹ Len nənauan saṁ gunau suluṽi ke gotoləboi gəḃesəhar nəvanuan gail, lotovi metḃesw len nənauan salito. Gunau suluṽi ke gotohum naṁial toləboi ḃeṁias naṁisal ṁos alat lototoh len nəmargobut. ²⁰ Gunau suluṽi ke gotovi hai ṁusan ṁos alat lotovi hoṽon mai alat ləsəmatmatu len nadəlomian salito. Gaiug gotovi Ju gunau maien həni husur gukad nalo siGot tovi nəkadun naləboian mai nakitinan. ²¹ Imaienan, gəḃeṽusan avan ideh gail, imabe gəsəṽusan gaiug gabag? Gukel uri ke, “Samtevənvənah!” be gaiug, govənvənah a? ²² Gukele ke, “Samtigol naitian toḃur kotov nəlahan!” be gaiug, gugol naitian toḃur kotov nəlahan a? Gaiug gomətahun bun nəlablab gail, be naim nəlotuan hən nəlablab gail, govənah lan a?† ²³ Gaiug gusor patpat nalo siGot məhat, be goḃur kokotov nalo enan mədas nahəsən aGot a? ²⁴ Husur natosian siGot ike, “Gamit məttovi Ju, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile lusor mədas nahəsən aGot sil gamito.”‡

²⁵ Gəḃigol husur nəsa nalo siGot tokele, na-tiv-dalusi-an seJu evi natit tovoi husur ipat len nalo. Be gəḃeḃur kokotov nalo, na-tiv-dalusi-an saṁ savi natideh. Ehum gəsavi Ju. Ehum gəsəkad na-tiv-dalusi-an len gaiug boṅ ideh. ²⁶ Imagenan, alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit ləḃigol husur nəsa nalo tokele, len nabunusian siGot esuṁan lotokad na-tiv-dalusi-an tia, esuṁan lotovi Ju gail. ²⁷ Ale alat lotogol husur nəsa nalo tokele be ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit dereh lisəḃ səhoti ke, gaiug gotovi Ju gotokad na-tiv-dalusi-an, gimaspanis husur gukad nalo be goḃur kokotovi. ²⁸ Savi nəpasian o na-tiv-dalusi-an nəvanuan tokade len niben togol tovi Ju kitin. ²⁹ Ao. NaJu kitin evi Ju ṁau len nəlon. Ale na-tiv-dalusi-an kitin evi na-tiv-dalusi-an hən nəlon. Na-gol-husur-nalo-an edədas ḃigol na-tiv-dalusi-an kitin len nəlon, ao, aNunun aGot igole. Ale dereh aGot tisal suh nəvanuan tomaienən. Nəvanuan gail asike ləḃisal suhi, be aGot ṁau dereh tisal suhi.§

3

¹ ḃImagenan, ivoi mabe hən avan ideh ḃevi Ju? Ivoi mabe hən ḃikad na-tiv-dalusi-an? ² Ivoi habat len natit ṁisi! Metəkav ikad natsua: aGot eriṅ nasoruan san len navəlan naJu gail.* ³ Be galit galevis asike ləḃidaṅ len aGot, gunau ke nə-par-dəlomi-an salito igol aGot sədaṅ len na-kel-gati-an san gail a? ⁴ Ao! Satimaienan! AGot ekitin, akis igol nəsa tokele, naut kəmas nəvanuan ṁisi lovi vanuan nalibliḃoṅan gail. Hum aTevit aKiṅ tokele sutuai ke,

“Nasub aGot, natit ṁisi gotokele ṁau, ekitin.

Avan ideh ḃike ḃisor tas gaiug len nakotan,
dereh tisaḃ səhoti ke gotonor, gokitin,
ale dereh gewin len nakotan enan.”*

⁵ Be nəsaan sidat ḃeṽusan ṁarṁar hən nanoran siGot, datekəmabe? Datoləboi datḃike aGot sanor nəboṅ topansem gidato a? Ao! Ikad nəvanuan lotonau tomaienən, ⁶ be nənauan salit sakitin. AGot asike tanor, asike taləboi tapəpehun navoian dan nəsaan hən navile a pan.

⁷ Ikad nəvanuan lotoke, “Be nalibliḃoṅan sagw ḃigol ṁarṁar hən nakitinan siGot gol nəvanuan gail ləḃisal suh nəyalyalan san, ḃimaienan, imabe aGot ipansem ginau sal sil nalibliḃoṅan sagw hum tovi saan?” ⁸ Ale nəvanuan galevis lusor mədas ginamito. Lukel

† 2:22: Deu 7.25. NaJu gail lomətahun nəlablab husur nalo siGot tokai tasi, be lovənoh natit topat len naim nəlotuan silablab gail, ale lohəhəṽur hən nəvat lotokade len nəboṅ lotoṁur həni. ‡ 2:24: Isa 52.5. § 2:29: Deu 30.6. Len nasoruan Ipru namilen Ju o Jutah evi nə-sal-suhi-an. Gen 29.35. * 3:2: Len naut egai aPol ike metəkav, be sakel natideh tovi na-vəha-ru-an tohusuri. * 3:4: Psa 51.4

ke, namtuke, “Namtigol nēsaan hən nēsaan b̄igol navoian!” Alat lotokəmaianan, dereh lipanis, ale ivoi hən ləb̄ipanis!†

Səkad nəvanuan nanoran ideh

⁹ Ale datekəməbe? Mətunau ke ginamit namttovi Ju, len nəhon aGot namtuvoy səhor nəvanuan tile gail am a? Ao, namtsəmaianan. Noil hirhir len nēsa notokele tia ke, nəvanuan p̄isi, naJu gail mai alat ləsavi Ju, galit p̄isi lugolgol nēsaan. Nēsaan iwol hən nəmauran salito. ¹⁰ Hum natosian siGot toke, “Səkad nəvanuan nanoran ideh, sasua kasi.

¹¹ Səkad avan ideh tokad naləboian kitin, səkad avan ideh toləḡon ke teləboi aGot

¹² Galit p̄isi lupair dani, naṽide salit p̄isi isa batbat.

Səkad avan ideh togol navoian, sasua kasi.”‡

¹³ “Nasoruan salit isa hum nəb̄on nab̄irimat tobos nətan. Namealito igol nagəgərasan.

Nəsa lotokele igol nasənahān,

hum nabehi hən nəm̄at togole nəboḡ tohat nəvanuan.”*

¹⁴ “Nabuḡolit epul hən nasoruan namədāsian mai na-mətahun-buni-an.”*

¹⁵ “Lusaṽsaṽut hən ləb̄igol nəmatan.

¹⁶ Lugol namədāsian mai na-ləḡon-isa-an len naut p̄isi lotovi lan.

¹⁷ Ləsaləboi ləb̄itoh mai nəvanuan tile ideh len natəṽat.”§

¹⁸ “Ləsəmətahw len nəyalyalan siGot. Ləsənu.”*

¹⁹ Gidat datoləboii ke natideh nalo tokele, ikele van hən alat lototoh len navəlan nalo, hən nəvanuan gail asike ləb̄eləboi ləbetətas gol galit am, ale hən b̄imasil ke nəvanuan p̄isi len navile a pan dereh likot len nakotan siGot. ²⁰ Imaianan, avan ideh saləboi b̄inor len nəhon aGot husur togol husur nalo. Nalo ipat ḡai hən datb̄ebunus ləboi nēsaan sidato lan.*

Datunor mabe len nəhon aGot?

²¹ Be gagai, aGot evəhot naṽisal hən datb̄inor len nəhon, ale na-gol-husur-nalo-an savi natideh həni. Naṽisal enan, nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail lopəhav utaut həni sutuai tia.** ²² AGot eriḡi ke dattonor len nəhon nəboḡ dattoriḡ nəlodat len aYesu Kristo. Imaianan hən nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian. Nəvanuan p̄isi loṽitp̄itoṽ, ²³ husur nəvanuan p̄isi lugol nēsaan, ḡa lutoh a tut, a tut masuṽ dan aGot, ləsānor kasi hən ləb̄ibar nəyalyalan san. ²⁴ Avil, len naviolan hən navoian aGot toviol kəmas həni, len aKristo aYesu toṽur nəmakuvan sidato, aGot eriḡi ke dattonor len nəhon. ²⁵ AGot eviol hən aYesu hum naviolan hən natutumavan, hən nəmatan san b̄idakuv nəlol paḡpaḡ siGot, nəlon topəḡas nəvanuan gail sil nēsaan salito. Len nadəlomian lotokade len nəmatan siYesu ṽos galito, aGot erub̄at nēsaan salit dan galito. Natutumavan hən aYesu igol nanoran siGot ip̄arṽar, bathut ke, satutut hən tomətahun galito, ekəta səhor nēsaan silat ta ṽo, ta sutuai, səpansem galito. ²⁶ AGot igol natgalenan hən nanoran san b̄imasil len nəboḡ ta daməḡai. Igol tomāianan hən gai gabag b̄inor, ale hən b̄igol nəvanuan ləb̄inor len nəhon, ləb̄ikad navoivoian maii nəboḡ lotokad nadəlomian len aYesu topānis salito.

† 3:8: Len naves 5-8, aPol isor var naJu gail nəlolit topəḡas aPol husur lotonau ke aPol tokel ke nalo tovi ut kəmas.

‡ 3:12: Hən naves 10-12, ris Psa 14.1-3, 53.1-3 * 3:13: Psa 5.9, 140.3 * 3:14: Psa 10.7 § 3:17: Hən naves 15-17, ris Isa 59.7-8 * 3:18: Psa 36.1 * 3:20: Psa 143.2; Kal 2.16 ** 3:21: Rom 1.17. Len naut egai nasoruan ta Kris sake siMoses, be nalo aPol tosor husuri evi nalob̄ulat torim aMoses totos gail.

²⁷ Imagenan, datoləboi datbisor patpat gidat məhat hən natideh a? Aoa! Datoləboi datbikad navoivoian mai aGot len nalo dattogol husuri a? Ao! Datukad navoivoian mai aGot husur datukad nadəlomian len aYesu. ²⁸ Nəbathusoruan sagw imaiegai ke: len nadəlomian dattokade, aGot eriŋi ke dattonor len nəhon, savi len nalo dattogol husuri. ²⁹ AGot evi Got seJu gail ŋa? Be alat ləsavi Ju, gai savi aGot salito a? Evoi! Evi aGot salito am! ³⁰ Husur Got esua ŋai. Len nadəlomian eriŋi ke nəvanuan gail lunor len nəhon, naut kəmas lotokad na-tiv-dalusi-an o ləsəkade.†† ³¹ Namilen ke nadəlomian igol nalo evi ut kəmas a? Ao Səmaienan! Nəboŋ dattoriŋ nəlodato len aGot, datugol husur nalo len nakitinan.

4

Nadəlomian siAraham

¹ Ginamit namttovi Ju, ivoi hən namtbinau aAraham tovi atəmanamit ta sutuai. Datbisor husur naŋisal hən nəvanuan bəgəm binor len nəhon aGot, aAraham isaŋi ke imabe? ² AGot təsaŋ aAraham tanor len nəhon husur natit aAraham togol gail, aAraham təkad natesua hən tasor patpat gai məhat lan. Be səmaienan. Avan ideh saləboi bisor patpat gai məhat len nəhon aGot. ³ Husur natosian siGot ike, “AAraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran.”*

⁴ Nəvanuan toum, naŋurpuran san savi naviolan, be evi pŋurpuran hən nauman san.* ⁵ Be datsəmaienan mai aGot. AGot evi aGot toriŋi ke nəvanuan nəsaan lunor len nəhon. AGot sariŋi ke galit lunor len nəhon hum tovi naŋurpuran hən nauman salito, be eriŋi ke lunor len nəhon hum tovi naviolan husur nadəlomian lotokade lan.

⁶ Mitinau aTevit tokəmaienan, nəboŋ tosor husur nahəhəvuran silat aGot toriŋi ke galit lotonor len nəhon, naut kəmas nauman salit gail. ATevit ike,

⁷ “Alat aGot torubət na-ŋur-kotov-nalo-an salit gail dan galito,
navoian siGot igol lukab həni.

Alat aGot tokas kuv nəkabut salit hən nəsaan salit gail,
navoian siGot igol lukab həni.

⁸ Evoi, lukab həni, lohəhəvur həni,

husur aGot asike itos gat nəsaan salito gail am hum nəkabut salito.”*

⁹ Be nahəhəvuran enan, ipat mōs alat lotokad na-tiv-dalusi-an ŋa? Ao! Ipat mōs galito mai alat ləsəkade sal. Husur datuke, “AAraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran.”* ¹⁰ Be natenan evisi ŋais? Evisi a mō len na-tiv-dalusi-an siAraham o a tahw lan? Imasil ke aGot eriŋi ke tovi nəvanuan nanoran nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal. ¹¹ Na-tiv-dalusi-an aAraham tokade a tahw, evi nə-ta-gati-an togol toŋarŋar ke, aGot toriŋi ke, inor len nəhon. Imaienan, imasil ke aAraham ikad navoivoian mai aGot bathut nadəlomian tokade tia ale na-tiv-dalusi-an san egəm a tahw.* Imaienan aAraham evi atəmalit p̄isi lotokad nadəlomian be ləsəkad na-tiv-dalusi-an. AGot eriŋi ke lunor len nəhon bathut nadəlomian salito. ¹² Ale alat lotokad na-tiv-dalusi-an, ləbikad nadəlomian toŋitoŋ hum nadəlomian aAraham atəmadat tokade nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal, aAraham evi atəman alatenan am.

Len nadəlomian datukad na-kel-gati-an siGot

¹³ Sutuai aGot ikel gati ke tilav navile a pan mai aAraham mai nəpasusan san gail. Nəboŋ aGot tokel na-kel-gati-an enan, savi husur aAraham togol husur nalo, be husur, len nadəlomian aAraham tokade lan, aGot eriŋi ke inor len nəhon.* ¹⁴ Husur na-kel-gati-an siGot təpat mōs alat lotogol husur nalo ŋai, nadəlomian asike tavi natideh, ale

†† 3:30: Deu 6.4; Kal 3.20. * 4:3: Gen 15.6; Kal 3.6 * 4:4: Gəbeum sivan ideh am, nauman gotogole evi nəkabut gai tokade len gaiug, nauman saŋ igol gai ikabut saŋ. Natenan igol naŋurpuran saŋ savi naviolan, be gai isar gel nəkabut san. * 4:8: Psa 32.1-2 * 4:9: Gen 15.6 * 4:11: Gen 17.9-14 * 4:13: Gen 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18; Kal 3.29

na-kel-gati-an enan san asike tēsarpoh. ¹⁵ Be nalo igol nēpanismen siGot egəm hən alat lotobur kotovi. Be nalo tabuer, na-bur-kotov-nalo-an am tabuer.†

¹⁶ Imaienan, len nadəlomian ŋai aGot erinji ke gidat datunor len nəhon, hən datbikad na-viol-kəmas-an san, hən nəpasusan siApraham p̄isi ləbikad nəsa aGot tokel gati. Ale datbikad nadəlomian len aGot suṃnan aApraham, dereh datikad nəsa aGot tokel gati, naut kəmas dattovi Ju dattokad nalo o datsəmaienan. Husur aApraham evi tata sidat p̄isi dattokad nadəlomian. ¹⁷ Hum aGot tokel maii len natosian san ke, “Nugol gaiug govi tata sinaluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail.”* Len nəhon aGot, aApraham evi atəmadato husur ikad nadəlomian len aGot tolav nəmauran mai alat lotomat, ikad nadəlomian len aGot tokis nəsa tobuer, ale natit evisi.

¹⁸ Naut kəmas nə-lon-uri-an, len nə-vatvat-viri-an, aApraham ikad nadəlomian hən begəm vi tata sinaluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, hum aGot tokel maii ke, “Naliliṃeso gotorisi, nəpasusan saṃ dereh lisobur maienan.”* ¹⁹ Ale nadəlomian siApraham sateh naut kəmas nədaṃ han pəpadaṅ tovi 100; naut kəmas tonau ke niben pəpadaṅ hən tomat mai aSarah tobutoh.* ²⁰ Gai sariṅ gabulan na-kel-gati-an siGot. Eriṅ nəlon len aGot gol ke nadəlomian san idaṅ am, ale isal suh nəyalyalan siGot. ²¹ AApraham inau ləboii ke aGot eləboi bigol natideh tokel gati. ²² Ale husur nadəlomian san, aGot erinji ke tovi vanuan nanoran.* ²³ Natosian enan toke “aGot erinji ke tovi vanuan nanoran” səpat ṃos aApraham ŋai. ²⁴ Natosian enan ipat ṃos gidato am. Ikel gati ke aGot togol aYesu, aMasta sidato, tole məhat dan nəmatan, datberinṅ nəlodato lan, dereh terinji ke dattonor len nəhon. ²⁵ AGot idaṃ hən nəmatan siYesu sil nəsaan sidato, ale igol aYesu ile məhat dan nəmatan hən datbinor len nəhon aGot.*

5

Nəvit nadəlomian

¹ Len nadəlomian sidato, aGot erinji ke datunor len nəhon. Imagenan, len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəṃat təban aGot. ² Bathut nəsa aYesu togole, len nadəlomian sidato, datobis len navoian aGot toviol kəmas həni, dattoil gəgat lan. Imagenan datikemkem habat husur datuvatvat viri ke dereh datikad nəyalyalan siGot. ³ Savi natenan ŋai. Datikemkem habat len na-ləṅon-isa-vəsa-an sidat am. Husur datoləboii ke na-ləṅon-isa-vəsa-an iṽan hən nə-daṅ-buri-an. ⁴ Nə-daṅ-buri-an igol aGot ehəhaṽur hən nəvide sidato. Ale datbeləboi aGot tohəhaṽur hən nəvide sidato, nə-vatvat-viri-an dattokade lan idaṅ am. ⁵ Ale datoləboi buni ke nə-vatvat-viri-an sidato dereh tisarpoh. Husur aGot, len aNunun toviol həni mai gidato, aGot evur san na-ləmas-buni-an san toplen nəlodato.

⁶ Husur aKristo, nəboṅ datsaləboi datbigol navoian sal, len nəboṅ tonor həni, aKristo imat ṃos gidat datsənaṽu aGot. ⁷ Nəvanuan evis ŋai ludaṃ hən ləbimat ṃos nəvanuan tile, be ludaṃ hən ləbimat ṃos nəvanuan nanoran ŋai. Ale hum ma tokad avan ideh tokad na-il-buri-an hən bimət ṃos nəvanuan tovoi. ⁸ Be len nəsa togole, aGot igol iṽarṽar ke toləmas masuṽ hən gidato maiegai ke: nəboṅ dattovi vanuan nəsaan sal, aKristo imat ṃos gidato. ⁹ Len nəda hiYesu, aGot erinji ke datunor len nəhon. A məhat hən natenan, len nəmatan san, aYesu dereh tilav kuv gidato dan nəlol paṅpaṅ siGot. ¹⁰ A ṃo, nəboṅ dattovi enemy siGot sal, esəvat aNatun uluṃnan hən bimət gel gidato. Nəboṅ togol tomaienən, aGot igol datukad natəṃat mai navoivoian maii. Ale datbikad navoivoian mai aGot, dattoləboi buni ke, len nəmauran san len gidato, dereh aYesu tilav kuv gidato dan nəlol paṅpaṅ siGot. ¹¹ Savi natenan ŋai, be datukemkem husur datsəkad nəsasaan am

† 4:15: Nalo eṽusan nəsaan sidato, be saləboi bilav kuv nēpanismen sile dan gidato. * 4:17: Gen 17.5 * 4:18: Gen 15.5 * 4:19: Gen 17.1, 15-22 * 4:22: Gen 15.6 * 4:25: Isa 53.4-5

mai aGot. Len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natə̃mat mai aGot, gol datohə̃haʋur masũ.

Atam mai aKristo

¹² Imagenan, nəboŋ aAtam togol nəsaan, nəsaan ẽbis len navile a pan, ale naʋit nəsaan evi nəmatan. Imaienan len nəsaan siAtam, nəpasusan san ʋisi logəm vi vanuan nəsaan, lugol nəsaan, ale nəmatan ibar nəvanuan ʋisi.* ¹³ Sutuai, nəboŋ nalo siMoses tõbuer sal, nəvanuan navile a pan lugol nəsaan. Be husur ləsəkad nalo sal, aGot satos gat nəsaan galenan ke tovi nəkabut salito. ¹⁴ Be len nəboŋ siAtam vəbar aMoses, nəmatan iwol hən nəvanuan ʋisi. Naut kəmas ləsə̃bur kotov nakelean todaŋ siGot hum a Atam tõbur kotovi, naut kəmas natenan, lumat sũman aAtam.

Datoləboi datbenənoʋ hən aAtam mai atesua tohusuri, aKristo. ¹⁵ Be gəlaru arotile, na-viol-kəmas-an siGot etile masũ len nəsaan siAtam. Husur len nəsaan siAtam nəvanuan isõbur lumat. Be a məhat hən natenan, len naviolan togəm len aYesu Kristo, aGot eviol kəmas hən narubatian dan nəsaan mai nəvanuan isõbur. ¹⁶ Ale naʋit na-viol-kəmas-an etile masũ hən naʋit nəsaan siAtam. Nəsaan siAtam iʋan hən nəpanismen. Be na-viol-kəmas-an siGot iʋan hən nanoran aGot togol dattokade len nəhon, naut kəmas dattogol nəsaan tosõbur. ¹⁷ Len nəsaan sitenan, aAtam, nəmatan iwol hən nəvanuan ʋisi, lumat. Be navoian aGot toviol kəmas həni esəhor masũ hən natenan. Husur len ategaii tovi aYesu Kristo, aGot eriŋi ke nəvanuan lunor len nəhon. Ale lə̃binor len nəhon maienan, dereh likad nədaŋan mai nəmauran vi sutuai.

¹⁸ Imasil ke naʋit nəsaan sua siAtam evi nəpanismen togəm hən nəvanuan ʋisi. Len naʋide tomagenan, naʋit nategaii tonor aYesu togole, igol nəvanuan ʋisi loləboi lə̃binor len nəhon aGot mai lə̃bikad nəmauran kitin. ¹⁹ Nəboŋ aAtam togol nəsa aGot tokai tasi, nəvanuan isõbur logəm vi vanuan nəsaan. Ale nəboŋ aYesu togol nəsa aGot tokele, aGot dereh tigol nəvanuan tisõbur linor len nəhon.

²⁰ Mitinau nalo siMoses. Nalo egəm hən nəsaan bəgəm tibau len na-ləboi-səhoti-an sinəvanuan. Be nəboŋ nəsaan togəm tibau, navoian aGot toviol kəmas həni egəm tibau masũ am səhori, ²¹ hən navoian bəsəhor nəsaan. A m̃o, nəsaan mai nəmatan aruwol hən nəvanuan ʋisi. Be gagai, navoian aGot toviol kəmas həni, iwol hən gidato. Imaienan, len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot igol datunor len nəhon, ale datukad nəmauran vi sutuai.

6

Nəsaan sawol, be aNunun aGot iwol hən gidato

¹ Ale datekəməbe? Ivoi hən datb̃igol nəsaan tabtab hən navoian aGot toviol kəmas həni b̃etibau am a?* ² Aoa! Satimagenan! Nəmauran hən nəsaan dattokade a m̃o imat ebun. Imabe datutoh lan sal? ³ Gidat ʋisi dattobaptais hən dattotoh len aKristo aYesu, nəboŋ dattobaptais, datumat b̃onb̃on maii len nəmatan san. Mətsaləboi natenan a? ⁴ Nəboŋ dattobaptais, datumat maii, datupat maii len nãbur nəmatan hən datb̃ikad nəmauran veveu hən datb̃itohtoh lan. Imaienan hən datbesũman aKristo tole məhat dan nəmatan len nədaŋan seTəman toyalyal.*

⁵ Husur, datb̃iḃon mai aKristo maienan len nəmatan san, dereh datib̃on maii len nale-məhat-an dan nəmatan san. ⁶ Datoləboi ke, nəmauran sidato ta m̃o itahətah maii len nəhai balbal. Ehum nəlodato itahətah ei, imat maii. Imagenan, nədaŋan nəsaan tokade hən towol hən nəmauran sidato imasig. Datsavi slev am hən nəsaan. ⁷ Husur nəboŋ dattomat mai aKristo, datumakuv dan nədaŋan hən nəsaan. ⁸ Ale husur dattomat mai aKristo, datodəlomi ke len natohan dattokade maii, dereh datitoh tabtab. ⁹ Datoləboi buni ke husur aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, edədas b̃imat tətəs am.

* 5:12: Gen 2.17, 3.6, 17-19 * 6:1: Rom 3.8 * 6:4: Kol 2.12

Nəmatan asike iwol həni boŋ ideh am. ¹⁰ Nəboŋ aKristo tomat, imat vəha-vis? Imat vəha-sua ŋai hən tobur kotov nədaŋan hən nəmatan. Be ile məhat, imaur. Ale gagai len nəmauran enan, itoh m̄os nəyalyalan siGot. ¹¹ Imagenan, gamit am, mitimasnau ləboii ke, nəmauran hən nəsaan samit ta m̄o, imat ebun. Ale gagai van, len aYesu Kristo, mitimastoh m̄os nəyalyalan siGot len nəmauran veveu m̄əttokade.

¹² Imagenan, nəsaan satiwol hən nibemito. Samtigol husur naləŋonian hən nibemito lotosa. ¹³ Samtidañ kas nahudhubemit ideh hum natesua tosa hən b̄igol nəsaan. Aoa! Məteviol hən gamito mai aGot hum alat lotomat be lotomaur dan nəmatan. Məteviol hən nahudhubemit gail p̄isi mai aGot hən ləb̄igol nañide lotonor len nabunusian san. ¹⁴ Husur nəsaan asike iwol hən gamit am, husur m̄ətsatoh len navəlan nalo be m̄ətutoh len navoian aGot toviol kəmas həni.

Datovi slev hən nanoran siGot

¹⁵ Datsatoh len nalo be datutoh len navoian aGot toviol kəmas həni. Imabe? Namilen ke inor hən datb̄igol nəsaan a? Satimagenan! ¹⁶ Nəboŋ m̄əttodañ hən m̄ətb̄igol natit p̄isi avan ideh tokele, m̄ətogəm vi slev san. M̄ətsaləboii a? M̄ətb̄ilekis hən m̄ətb̄igol nəsaan, egəm vi masta samito, ilav gamit vi lan nəmatan. M̄ətb̄ilekis hən m̄ətb̄igol nəsa aGot tokele, ilav gamit vi lan nəmauran hən nanoran.* ¹⁷ Be sipa vi təban aGot! A m̄o m̄əttovi slev sinəsaan, be gagai, len nələmit kavkav, m̄ətuŋol husur nakitinan hən naŋusanan m̄əttokade. ¹⁸ AGot eŋur kuv gamito dan nəsaan tia. M̄ətsavi slev sinəsaan am. M̄ətogəm vi slev sinanoran. ¹⁹ Nokəmaienan len nasoruan kəta hən m̄ətb̄eləboi səhot naŋusanan sagw. A m̄o m̄ətudañ hən gamit kavkav hən m̄ətb̄evi slev hən nañide tosa totaṽtaṽor mai nəsaan m̄os m̄ətb̄igol nəsaan van am. Gagai mitimasdañ hən gamit kavkav hən m̄ətb̄evi slev sinanoran m̄os m̄ətb̄ikad nəboruan siGot.

²⁰ A m̄o, nəboŋ m̄əttovi slev sinəsaan, m̄ətsatoh len nanoran, nanoran sawol hən gamito. ²¹ Be nañit nəmauran enan, imabe? Gagai nahurumit isa len natgalenan m̄əttogol gail. Nañit natgalenan evi nəmatan! ²² Be gagai aGot eŋur kuv gamito dan nəsaan, hən asike nəsaan b̄iwol hən gamit am. M̄ətovi slev siGot beti. Husur natenan, m̄ətulav nəboruan siGot, ale nañit nəboruan siGot len gamito evi nəmauran vi sutuai. ²³ Husur naŋurŋuran hən nəsaan evi nəmatan, avil len aKristo aYesu, aMasta sidato, naviol-kəmas-an siGot evi nəmauran vi sutuai.

7

Nasoruan kəta togəm len nəlahan

¹ Bathudud nadələmian, gamit m̄ətoləboi nalo. M̄ətoləboii ke nalo ikad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an nəboŋ nəvanuan tokad nəmauran ŋai. ² Len nalo, napəhaṽut tolah itoh len navəlan nəhaṽut san nəboŋ atenan tokad nəmauran sal. Be atenan b̄imat, alitenan asike itoh len navəlan am, imakuv dan nalo hən nəlahan. ³ Imaienan, nəboŋ ahaṽut san tomaur sal, alitenan b̄ilah mai togon, dereh lekis alitenan hən napəhaṽut togol naitian tosa tobur kotov nəlahan. Be ahaṽut san b̄imat, aliten imakuv dan nalo enan. Ale naut kəmas b̄ilah tətəs mai nəhaṽut tile, aliten sagol naitian tosa tobur kotov nəlahan. ⁴ Imagenan bathudud sagw, nokəmaiegai ke: nəboŋ m̄əttobon mai niben aKristo len nəmatan san, m̄ətumakuv dan nalo.* Ale gagai m̄ətubon mai atenan tole məhat dan nəmatan hən gidato datb̄iṽan hən nañit siGot. ⁵ Nəboruan dattokade a m̄o evi nəboruan hən nəsaan. Nəboŋ nəboruan enan towol hən gidato, natideh nalo tokai tasi, enan datoləŋon masuṽ hən datb̄igole. Naləŋonian galen lotosa loum len nibedato ale natit p̄isi dattogole luṽan hən nəmatan. ⁶ Be gagai, gidat dattobon mai aKristo len nəmatan san, datumakuv dan

* 6:16: Jon 8.34 * 7:4: Len naut egai ehum dattovi pəhaṽut ale nəhaṽut sidat imat gol ke datumakuv dan nalo.

nalo tobaņis gat gidato. Imaienan datsahusur naņisal ta m̃o, datsagol husur na-tos-gati-an hən nalo am. Gagai, len aNunun aGot, dato husur naņisal veveu, datugol husur naləņonian siGot.

Nalo mai nasaan

⁷ Datekəməbe beti? Nalo isa a? Sadatekəmaienan! Nalo tabuer, asike nətaləboi səhot nasaan sagw gail. Nəsələboi ke naləņonian len nəlogw tovi nasaan vəbar nalo toke, “Sa-nələm̃ tevənoh natideh.”* ⁸ Be ehum nasaan tolav nalo enan, ale igol nəlogw epul hən naləņonian tiltile gail. Husur nalo tabuer, nasaan asike təkad nədaņan tomaienan. ⁹ A m̃o, len nəmauran sagw, nalo savi natideh len ginau. Be nəboņ notosəsəloņ hən nakelean todaņ toke, “Sa-nələm̃ tevənoh natideh,” numadhaləboi ke nugol nasaan, nasaan imaur len ginau. ¹⁰ Ale len nasaan nukad nəmatan husur nasaan epəpehun ginau dan aGot. Imaienan, nunau səhoti ke nakelean enan todaņ topat hən b̃ilav nəmauran mai ginau, ilav nəmatan mai ginau!* ¹¹ Bathut len nakelean enan todaņ nasaan isa b̃ naņisal hən togəras ginau. Ale len nakelean enan todaņ, igol numat.*

¹² Mitinau nategai ke: Nalo evi siGot. Ale nakelean todaņ len nalo evi siGot, inor, ivoi. ¹³ B̃imaianan, namilen ke nalo tovoi igol numat a? Aoa! Səmaianan! Evi nasaan togole. Len nalo tovoi nasaan ilav nəmatan gəm hən ginau, epəpehun ginau dan aGot. Husur natenan nalo ivoi, be igol nasaan len nəlogw i p̃ar p̃ar, ale noləboi ke nasaan isa batbat.

Nəbalan len nalo

¹⁴ Datoləboi ke nalo egəm len aNunun aGot, ale ivoi. Be ginau novi vanuan notokad nəboruan nasaan hən navile eg a pan. Ehum notovi slev hən nasaan. ¹⁵ Nəsələboi səhot nəsa notogole, husur nəsa notoləņon nəb̃igole, nəsagole. Be nugol nəsa notomətahun bun nəb̃igole. ¹⁶ Be nəsa notogole b̃evi nəsa notomətahun nəb̃igole, nuda m̃ ke nalo ivoi.† ¹⁷ Imagenan, savi ginau notogol naten tosa; evi nasaan togol naut a im san len ginau togole. ¹⁸ Ale noləboi ke səkad natideh tovoi totoh len ginau, namilen ke səkad natideh tovoi totoh len nəboruan sagw hən nasaan. Husur nuke nigol navoian, be nodədasi. ¹⁹ Nuke nigol navoian be nəsagole. Nomətahun nəb̃igol nasaan, be enan evi nəsa notogol tabtab həni. ²⁰ Avil nəb̃igol nəsa notomətahun nəb̃igole, namilen ke savi ginau am togole, be evi nasaan totoh tin len ginau togole.

²¹ Imagenan nusa b̃ natesua tomaiegai tabtab ke: nəboņ notoləņon nəb̃igol navoian, nasaan itah tabtab mai ginau. ²² Husur len nəlon nəlogw noləmas bun nalo siGot, ²³ be nobunus nədaņan ‡ tile am len ginau to b̃al mai nalo nənauan sagw toləņoni. Ale nədaņan enan igol nasaan topat len ginau, ibaņis gat ginau. ²⁴ O nəmauran sagw isa! Nahəha ṽuran ebuer! Ase tilav kuv ginau dan nawolan hən nibegw egai tosəhar ginau van hən nəmatan? Ase? ²⁵ AGot səb̃on! Len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot dereh tigole. Sipa vi təban!

Imaianan, len nənauan sagw novi slev hən nalo siGot, be len nəboruan sagw hən nasaan novi slev hən nasaan.

8

Nəmauran len aNunun aGot

¹ Imagenan beti, gagai səkad nəpanismen ideh m̃os alat lotovi seKristo, aYesu. ² Bathut nədaņan seNunun Nəmauran len aKristo aYesu igol gumakuv dan nədaņan hən nasaan mai nəmatan.* ³ Nalo edədas b̃ilav kuv gidato dan nasaan, husur len nədaņan sidat səb̃odato, datsaləboi dat b̃igol husur nalo. Avil nəsa nalo todədasi, aGot igole. AGot esəvat

* 7:7: Exo 20.17; Deu 5.21 * 7:10: Lev 18.5; Deu 4.1, 5.33; Eze 20.11 * 7:11: Gen 3.13 † 7:16: Len naut egai aPol ike nalo ivoi husur emətahun b̃eb̃ur kotovi, namilen ke eləņon b̃igol husuri. ‡ 7:23: Len nasoruan ta Kris ike nalo, sake nədaņan. * 8:2: Natosian galevis ta sutuai luke, aYesu igol numakuv dan nədaņan hən nasaan mai nəmatan.

aNatun uluñman matmat san hən begəm vi vanuan. Ikad niben mai nāboruan suñman gidat dattovi vanuan nəsaañ gail. Ale aGot eriñ nəpanismen sadit lan, hum tovi naviolan hən natutumavan ños nəsaañ sadit gail. Igol nədañan hən nəsaañ inoñ. ⁴AGot igol imaienan, hən natit gail na-tos-gati-an hən nalo tokel ke lotonor ləbisarpoh len gidato ñau, hən datbeləboi datbigol p̄is nañide tonor nalo tokele. Gidat datsahusur naləñonian sidat gail lotosa am, gagai datohusur naləñonian seNunun aGot. ⁵Alat lotogol husur nāboruan nəsaañ salito, lunau tabtab hən nəsa nāboruan nəsaañ toləñoni. Avil alat lotogol husur aNunun aGot, lunau tabtab hən nəsa aNunun aGot toləñoni. ⁶Husur nəboñ nāboruan nəsaañ towol hən nənauan, nañite evi nəmatan. Be nəboñ aNunun aGot towol hən nənauan, nañite evi nəmauran mai natəñat. ⁷Bathut nəboñ nāboruan nəsaañ towol hən nənauan, nənauan enan evi enemi siGot tabtab. Sagol husur nalo siGot boñ ideh, savi enan ñai, be edədas bigol husuri. ⁸Husur enan, alat lotogol husur nāboruan nəsaañ salito ləsaləboi ləbigol aGot behəhañur.

⁹Be gamito, mətsagol husur nāboruan nəsaañ, mətugol husur aNunun aGot husur aNunun aGot itoh tin len gamito. Be natsua, avan ideh asike b̄ikad aNunun aKriso lan, gai savi seKriso. ¹⁰Be aKriso b̄itoh len gamito, naut kəmas nibemito dereh limat sil nəsaañ, aNunun aGot evi nəmauran veveu ños gamito husur nanoran, navoivoian məttokade mai aGot.† ¹¹Ale aNunun aGot togol aYesu tole məhat dan nəmatan b̄itoh len gamito, namilen ke, naut kəmas nibemito dereh limat, len aNunun totoh len nəlomito, atenan togol aKriso tole məhat dan nəmatan dereh tilav nəmauran mai nibemito.

¹²Imagenan bathudud nadəlomian, datimasgol nəsa aGot toləñoni. Sadatehusur naləñonian hən nāboruan nəsaañ sidato. ¹³Husur mətbehusur naləñonian hən nāboruan nəsaañ, dereh mitimat. Be len aNunun aGot mətbigol nañide samit tosa gail ləbimat ebun, dereh mitikad nəmauran. ¹⁴Bathut alat aNunun aGot towol hən galito, galit lovi natun aGot. ¹⁵Husur aGot səlav aNunun mai gamito hən mətbevi slev hən namətahwan hən namətahwan b̄iwol hən gamit tətəs am. Aoa! Ilavi hən mətbeğəm vi natun san gail. Ale gagai datukai van həni ke, “Appa, Tata.”‡ ¹⁶Nābonan hən aNunun aGot mai nanunudato ikel koti ke dattovi natun aGot gail. ¹⁷Ale datbevi anatun san gail, ekitin ke dereh datikad naviolan aGot toutaut həni ños anatun gail suñman aKriso tokade. Imaienan, datb̄ihan katəp̄ol mai aKriso len na-ləñon-isa-vəsa-an san, dereh datikatəp̄ol mai len nəyalyalan san.*

Nəyalyalan ta tahw

¹⁸Len nabunusian sagw, datbenənoñ hən na-ləñon-isa-vəsa-an dattokade gagai mai namənas hən nəyalyalan aGot b̄evəhoti mai gidato balai, na-ləñon-isa-vəsa-an savi natideh. ¹⁹Len nasigariran, natit p̄isi aGot togole, nəmav, nətan mai nətas mai natit p̄isi lotosuh lan, natgalen p̄isi losuh vir aGot b̄evəhot anatun gail ləbip̄arpar. ²⁰Husur natgalen losuh kəmas, ləsalekis hən lotomaienan be aGot igol lumaienan.§ Igole len nə-vatvat-viri-an ²¹ke, gail p̄isi limakuv dan nəbañisian hən nəmatan mai nañoman mai nāboan, hən ləbikad nəmakuvan toyalyal anatun aGot gail lotokade. ²²Husur datoləboii ke natit p̄isi aGot togole lokilob vəbar daməñai, lois bonbon len napəñasan, hum napəhañut topasus. ²³Savi natenan ñai, be gidat am datokilob naut kəmas dattokad aNunun aGot hum nañit nametəkav hən natit p̄isi aGot beviol həni mai gidat balai.

† 8:10: Len naut egai namilen səmasil len nasoruan ta Kris. Hum ma tohum nəsa topat tubat len aNunun aGot, o hum ma tovi: nanunumito lukad nəmauran husur aGot eriñi ke mətunor len nəhon. ‡ 8:15: Mak 14.36; Kal 4.5-7. Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata. * 8:17: 2Kor 4.17; 1Pit 4.13 § 8:20: Nəboñ aGot togol navile a pan, igol natit p̄isi hən ləbigol nəsa toləñoni, hən ləbikad nañite. Be nəboñ aAtam togol nəsaañ, aGot igol natgalenan asike luñan am hum ta ño, ale losuh kəmas maienan.

Datosigarir, datutoh vir nəboŋ aGot b̃igol datb̃evi anatum san gail, nəboŋ b̃igol nibedat ləb̃imakuv dan natit p̃isi tosa hən ləb̃egəm vi nibedat veveu vi sutuai.* 24 Husur datukad nə-vatvat-viri-an enan nəboŋ aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Be datb̃ikad nəsa datb̃ivatvat viri, savi nə-vatvat-viri-an am. Husur ase len gidato ivatvat vir nəsa tokade tia? 25 Be datb̃ivatvat vir nəsa datsəkade sal, len nə-darj-b̃uri-an datutoh mēdau viri.

26 Len nãvide tomaienən, aNunun aGot evi tarhət sidato husur datsədarj. Husur datsaləboi nəsa tonor hən datb̃isor tũv m̃osi. Be len nakiloban nasoruan todədas b̃ikel namilen, aNunun aGot isor tũv sidato. 27 Ale aGot tokəta kitev nəsa topat len nəlodato, gai eləboi nənauan seNunun, bathut aNunun isor sinəvanuan siGot gail mai aGot, tonor hən naləŋonian siGot.

28 Ale datoləboii ke len natit p̃isi tovisi hən galito, aGot eum m̃os navoian silat gai toləmas bun galito, gai tokis galito tonor hən nə-nau-utaut-an san.** 29 Husur sutuai tia aGot eləboi alat ləb̃evi esan gail. Len nənauan san erinji ke legəm sũman aNatun, hən ke aYesu b̃evi hai a m̃o tokad ãvan mai ãvavinen tosõbur. 30 Ale alat aGot torinji ke legəm sũman aNatun, ekis galito. Ale alat gai tokis galito, erinji ke lunor len nəhon. Ale alat gai torinji ke lotonor len nəhon, eputsan galito hən ləb̃iyalyal maii.

Na-ləmas-masuṽ-həni-an siGot

31 Natgalenən ləb̃imaienən, datekəmabe am? AGot b̃itah mai gidato, b̃evi sidato, avan ideh saləboi b̃ewin səhor gidato! 32 AGot salekol gol aNatun. Aoa, eviol həni hən b̃imat m̃os gadit p̃isi. Imagenən, husur toviol hən aNatun mai gidato tia, dereh teviol kəmas hən natit p̃isi am mai gidato. 33 Len nakotan siGot ase eləboi b̃eil hirhir ke alat aGot tolekis hən galito, lotogol tosa? Husur evi aGot torinji ke lotonor len nəhon! 34 Ase eləboi b̃ikel ke limaspanis? Husur evi aKristo aYesu tosor mai aGot m̃os gidato. Evi aKristo tomat m̃os gidato, evi aKristo aGot togol tole məhat dan nəmatan ale evi aKristo tobətah len nətarhət nəmatu siGot. 35 Imagenən, ase eləboi b̃epəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo enan? Naut kəmas avan ideh b̃igol nasənahən len gidato, naut kəmas nəmauran sidat b̃idarj, naut kəmas nəvanuan gail ləb̃emədas tabtab hən gidato, naut kəmas nəhanian b̃eb̃uer, naut kəmas datb̃imalmal, naut kəmas nəmauran sidat pəpadaŋ hən b̃ipat len nəmatan, naut kəmas nabu nəbalan b̃igol datb̃imat, səkad natideh toləboi b̃epəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo! 36 Hum nəb̃e sua len natosian siGot tokele ke,

“Nəmauran sinamito
pəpadaŋ tipat len nəmatan tabtab
m̃os gaiug;

Len nabunusian sinəvanuan gail

namtohum nasipsip hən na-ti-buni-an.”*

37 Be naut kəmas nəsa tovisi hən gidato maienən, len aKristo toləmas bun gidato, datowin səhor natgalen p̃isi. 38 Husur noləboi səhoti ke, səkad natideh toləboi b̃epəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot. Nəmatan mai nəmauran arodədasi, aŋel mai natəmat arodədasi, nəboŋ ta daməŋai mai nəboŋ b̃egəmai arodədasi, nədaŋan ideh edədasi, 39 nə-sahsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an arodədasi. Səkad natideh len natit p̃isi toseh toləboi b̃epəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot topat len aKristo aYesu, aMasta sidato.

9

Nəvanuan aGot tolekis hən galito

* 8:23: 2Kor 5.2-4 ** 8:28: Natosian galevis ta sutuai luke, Ale datoləboii ke natit p̃isi loum b̃onb̃on hən navoian m̃os alat lotoləmas bun aGot. * 8:36: Psa 44.22

¹ Nokitin. Len aKristo nukel nakitinan, nəsaliḃoḃ. Nəlogw, aNunun aGot totoh lan, mai aNunun aGot, arukel koti ke ² nukad nalolosaan totibau len nəlogw. Noləḃon isa masuḃ be sasib. Nəlogw itaḃis nəbathudud sagw, naJu lotomətahun aKristo. ³ Nohəhaḃur hən aKristo tasemale hən ginau hən asike nətavi esan am, ḃos nəbathudud sagw gail, hən lətarin nəlolit len aKristo. ⁴ Nəbathudud sagw gail lovi alat seIsrael. AGot ipat kuv galito hən ləḃevi anatun san gail ale evisi hən galito len namənas hən nəyalyalan san. Ikel na-ke-gati-an mai galito ale ita gat gail len nahəsan. Ilav nalo mai galito. Idaḃ hən lotolotu hən. Ale lopul hən na-ke-gati-an san gail.* ⁵ Lovi nəpasusan siApraham, selsak mai siJakop. Ale aYesu evisi len nəpasusan enan len nəmauran san len navile a pan. Gai evi Got, nədaḃan san tosəhor natit ḃisi, nə-sal-suhi-an tivan hən vi sutuai! Ganan!

⁶ Sadatike, “Na-ke-gati-an siGot iteh, gai sagol nəsa tokel mai alat a Israel.” Sadatekəmaienan! Husur len nəpasusan seIsrael ḃisi, isoḃur ləsavi alat a Israel kitin. Ləsavi vanuan siGot. ⁷ Naut kəmas lotovi len nəpasusan siApraham, ləsavi anatun kitin gail. Husur aGot ikel mai aApraham ke, “Len alsak dereh gikad nəpasusan notokel gati mai gaiug.”* ⁸ Namilen ke, nəpasusan lotovisi len niben aApraham ləsavi anatun aGot, be len nabunusian siGot, nəpasusan lotovisi husur na-ke-gati-an san ḃai, galit lovi anatun aApraham kitin.* ⁹ Husur aGot ikel gati maiegai ke, “Len nəḃoḃ han, dereh netəlmam, ale aSarah tikad anatun uluḃan.”*

¹⁰ Savi natenan ḃai. Anatun aRepekah gəlaru artovi məlav arukad atəmalaru esua ḃai, tovi əsak, atəmanamit ta sutuai. ¹¹⁻¹² Be nəḃoḃ naməlav arsavisi sal, arsagol natideh tovoi o tosa, aGot ikel mai aRepekah ke, “Ahai a ḃo dereh tevi vanuan nauman sihai a tahw.” AGot ekəmaienan hən ḃimasil ke nəḃoḃ tolekis hən nəvanuan, salekis hən bathut nəsa tovoi o tosa togole. Ilekis hən nəvanuan husur nənanuan san ḃai ḃos nəsa toləḃoni.*

¹³ Hum natosian siGot toke,
“Noləmas bun aJakop

be nomətahun aEsau.”*

¹⁴ Datekəməbe beti? AGot sanor a? Aoa, sadatekəmaienan! ¹⁵ Husur aGot ikel mai aMoses ke,

“Dereh nilolosa hən avan ideh nəḃilolosa hən.

Dereh ginau nəlogw titaḃis avan ideh nəlogw ḃitaḃisi.”*

¹⁶ Imagenan, aGot ilekis hən nəvanuan, savi husur lotoləḃoni, savi husur lotoum todaḃ ḃosi, ipat len nalolosaan siGot. ¹⁷ Husur len natosian siGot ikel mai aFero ke, “Nutabtabuh len gaiug hən gəḃevi kiḃ hən nədaḃan sagw ḃiḃarḃar, naut kəmas nəkaduḃ tohaihai, hən nəvanuan ləḃikel ur nahəsagw len navile a pan kavkav.”* ¹⁸ Imaienan aGot ilolosa hən avan ideh aGot toləḃon ḃilolosa hən. Ale nəkadun avan ideh aGot toləḃon ḃihaihai, aGot igol ihaihai.

¹⁹ Hum ma gəḃeus ginau ke, “AGot ḃigol nəkadun nəvanuan ḃihaihai, limasmagenan. ḃa imabe aGot toke lugol nəsaan?” ²⁰ Be gaiug ase? Savi hən gaiug hən gəḃisor tas aGot! Nau nategai. Nəḃilikoro saus nəvanuan toum hən hən nətan ḃulau ke, “Imab gotoum hən ginau hən nəḃimagegai?”* ²¹ Nəvanuan toum hən nəḃilikoro len nətan ḃulau, nəḃoḃ tolav nakobhutan ḃulau sua, eləḃoi ḃeum hən nəḃilikoro sua hən topəhas mai nəḃiliwai sual am hən ḃerin nəḃahsago lan. Ipat len gai.*

²² Ale aGot eləḃoi ḃigol ḃimaienan hən nəvanuan. Naut kəmas inor hən aGot ḃigol nəlol paḃpaḃ mai nədaḃan san ḃiḃarḃar, len nə-daḃ-ḃuri-an itoh mədau mai galit lotogol nəlon topaḃpaḃ, alat gai toutaut hən galit ḃos ləḃimasig, nəpanismen ipat vir galito.

* 9:4: Exo 4.22; Deu 7.6; Hos 11.1 * 9:7: Gen 21.12 * 9:8: Kal 4.22-23 * 9:9: Gen 18.10, 14. Len naləḃulat Natuḃatan, nəḃoḃ aGot tokele, ikel ke tetəlmam len nəḃoḃ enan len nasihau togəmai. * 9:11-12: Gen 25.23 * 9:13: Mal 1.2-3 * 9:15: Exo 33.19 * 9:17: Exo 9.16 * 9:20: Isa 29.16, 45.9 * 9:21: Jer 18.6

²³ Igol tomaienän hən natibauan hən nəyalyalan san bīpārþar hən alat gai tololosa hən galito, alat gai toutaut hən galit tia m̃os ləbībōn maii len nəyalyalan san. ²⁴ Ale alatenan gai tolekis hən galito, gidato datovi galit galevis. Ilekis hən gidato dan naJu gail mai alat ləsavi Ju. ²⁵ Ekəmaiegai len natosian siHosea, ike,

“Alat ləsavi vanuan sagw

dereh nekis galit hən nəvanuan sagw gail.

Ale alat ləsaləboi na-ləmas-buni-an sagw,

dereh nekis galit hən nəvanuan notoləmas bun galito.”*

²⁶ “Ale len naut aGot tokel mai galit ke,

‘Mətsavi nəvanuan sagw,’

len naut enan nəvanuan dereh lekis galit hən

‘anatum aGot gail, aGot tovi nəkadun nəmauran.’**

²⁷ Avil alsaiah ikai m̃os alat a Israel ke,

“Naut kəmas alat a Israel lusobur

hum nabion bitas,

evis ŋai dereh likad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen.

²⁸ Bathut, husur nə-sab-səhoti-an san len nakotan,

Nasub aGot dereh tetutut hən bīpansem þis alat navile a pan.”*

²⁹ Ehum alsaiah tokele a m̃o tia ke,

“AMasta hən navəshəsoltia hən nəmav

asike tariŋ nəpasusan sidat galevis tasuh,

dattasum̃an naut a Sotom,

dattasum̃an naut a Koṃorra

artomasig þisi.”*

Israel ipar dəlomian

³⁰ Beti datekəməbe? Nekəmaiegai ke, alat ləsavi Ju ləsaum sədaŋ hən ləbīkad nanoran, navoivoian mai aGot, be len nadəlomian lukade. ³¹ Avil alat a Israel lotoum todaŋ hən

ləbīgol husur nalo hən ləbīnor, ləbīkad navoivoian mai aGot, lodədasi. ³² Lodədasi husur nəsa? Husur ləsariŋ nəlolit len aGot, loriŋ gat nəlolito len nəsa lotogole. Lupes həbetw

len “nəvat hən na-pes-həbetw-an.” ³³ Hum natosian siGot toke,

“Məteris! Len naut a Sion noriŋ nəvat

togol nəvanuan lotopes həbetw,

nəbiltivat enan togol nəvanuan lototeh,

ale alat lotoriŋ nəlon lan

asike loləŋon isa sil lotoriŋ nəlolit lan.”†

10

¹ Bathudud nadəlomian, len nəlogw noləŋon masuṽ hən aGot bīlav kuv alat seIsrael dan nəsaan salito, ale nusor tuṽ m̃os natenan vi təban aGot. ² Ginau noləboi nəbīkel koti ke, ludaŋ len na-lotu-hən-aGot-an, be naþisal lotohusuri savi len naləboian kitin.

³ Lotətan hən naþisal aGot togole hən ləbīkad navoivoian maii, ale ludas þisal salito. Bathut natenan lomətahun naþisal siGot, lotəgau gat naþisal hən na-gol-husur-nalo-an.

⁴ Be aKristo igol nalo inoŋ.* Imaienan nəvanuan þisi lotoriŋ nəlolit len aKristo, lukad navoivoian maii aGot.

Nəmauran aGot toviol həni evi sinəvanuan þisi

⁵ AMoses itos husur naþisal hən na-gol-husur-nalo-an hən nəvanuan bīnor len nəhon aGot, ike, “Nəvanuan togol þis nəsa nalo tokele, dereh tikad nəmauran.”* ⁶ Be naþisal

* 9:25: Hos 2.23 * 9:26: Hos 1.10 * 9:28: Isa 10.22-23 * 9:29: Isa 1.9; Gen 19.23-28 † 9:33: Isa 8.14, 28.16. Len naut egai, nəvat Isaiah tokel uri evi aKristo. * 10:4: Namilen ke aKristo evurvur nəsa nalo topat m̃osi.

* 10:5: Lev 18.5

hən nadələmian hən nəvanuan b̃inor len nəhon aGot imasil. Natosian siGot ekəmaiegai, ike, “Sagikele len nəloṃ ke, ‘ase tevi məhat vi lan nəmav?’”† (hən b̃esəhar aKristo vi pan hən b̃evi tarhət saṃ). ⁷ Ikele am ke, “Sagikele len nəloṃ ke, ‘ase tevi pan vi lan naut nəmatan?’” (hən b̃igol aKristo b̃ile məhat dan nəmatan). ⁸ Be savi hən gəbimasgol natgalenan. Natosian siGot ikele am ke, “Nasoruan siGot ipat pəpadaṅ ḡai, ipat len nabuṅoṃ, ipat len nəloṃ.” Enan boh nasoruan hən nadələmian namttokel uri. ⁹ Nasoruan imaiegai ke: Gəbikel koti len nabuṅoṃ ke, aYesu evi Masta, mai gəbedələmi len nəloṃ ke, aGot igol aYesu ile məhat dan nəmatan, dereh aGot tilav kuv gaiug dan nəsaan saṃ. ¹⁰ Husur len nadələmian enan dattokade len nəlodato, aGot eriṅi ke datunor len nəhon. Ale len na-kel-koti-an enan dattokele len nabuṅodato, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. ¹¹ Hum natosian siGot tokele ke, “Avan ideh toriṅ nəlon lan asike eləṅon isa sil toriṅ nəlon lan.”* ¹² Nasoruan enan ipat ṃos nəvanuan p̃isi, naut kəmas lotovi Ju o ləsavi Ju. AGot evi Masta salit p̃isi, ale ivoi masuṽ hən galit p̃isi lotousi hən b̃evi tarhət salito. ¹³ Husur natosian siGot ike, “Nəvanuan p̃isi lotous Nasuḃ aGot hən b̃evi tarhət salito, dereh tilav kuv galito dan nəpanismen hən nəsaan salito.”*

¹⁴ Be asike ləb̃ikad nadələmian len aGot, leus mab hən b̃ilav kuv galit dan nəpanismen? Ale asike ləb̃esəsələṅ hən na-kel-uri-an husur aGot, likad nadələmian lan mabe? Ale asike avan ideh b̃ikel ur aGot, lesəsələṅ hən na-kel-uri-an mabe? ¹⁵ Ale asike aGot b̃esəvati, avan ideh tikel uri mabe? Hum natosian siGot toke, “Evi natsua tovoi masuṽ nəboṅ nəvanuan togəṃ hən b̃ikel na-kel-uri-an tovoi!”* ¹⁶ Be savi nəvanuan p̃isi lotogol husur na-kel-uri-an tovoi. Husur Isaiah ike, “Nasuḃ aGot, nəvanuan evis ḡai lodələm na-kel-uri-an sinamito!”* ¹⁷ Imagenan, nasəsələṅan evi nəkadun nədələmian, ale nəvanuan gail loləboi ləb̃esəsələṅ ḡai nəboṅ avan ideh b̃ikel na-kel-uri-an husur aKristo.

¹⁸ Be nous nategai, losəsələṅ ṃau a? Evoi! Losəsələṅ boh! Hum natosian siGot toke, “Nadololito ibar
naut p̃isi len navile a pan,
nasoruan salito ibar
navile a pan kavkav.”*

¹⁹ Be nous tasi ke, alat a Israel, ləsaləboi səhoti a? Evoi! Loləboii! Husur a ṃo len nabuṅon aMoses aGot ikel mai galit ke,

“Len navoian sagw
van hən naluṽoh naut tiltile gail,
dereh nigol mititaḃulol bulos galito;
len navoian sagw
van hən naluṽoh hən nəvanuan lototətan
dereh nigol nəlomit tipaṅpaṅ.”*

²⁰ Ale aIsaiah ikad na-il-b̃uri-an, isor siGot, ike,

“Alat ləsadoṅ ginau lusab̃ ginau,
novisi hən alat ləsaus kitev ginau.”*

²¹ Be isor husur alat a Israel ke,

“Len na-ləmas-buni-an sagw husur nəmariboṅ kavkav
nosəsah hən navəlagw gəlaru
van hən nəvanuan ləsagol husur nəsa notokele,
nəkadulit tohaihai.”*

† 10:6: Hən naves 6-8, Deu 30.12-14 * 10:11: Isa 28.16 * 10:13: Jol 2.32 * 10:15: Isa 52.7 * 10:16: Isa 53.1 * 10:18: Psa 19.4 * 10:19: Deu 32.21 * 10:20: Isa 65.1 * 10:21: Isa 65.2

11

AGot samõtahun alat a Israel

¹ Ale nous nateg beti, aGot emõtahun nēvanuan san gail a? Ao, sēmagenan! Husur ginau novi auleIsrael sua. Ginau sua len nahēmar aPenjamin len nēpasusan siAraham.*

² Aoa. AGot samõtahun nēvanuan san gail gai toləboi galit sutuai tia.* Mitinau nēsa natosian siGot tokele husur aElijah nēboŋ tokoblen mai aGot sil alat a Israel. ³ Ike, “Nasū aGot, lugol ahai kelkel ur sañ gail lumat. Lulaŋuŋul nēmel tutumavan sañ gail lumasirsir. Ginau sēbogw ŋai nutoh, ale gagai ludōŋ ginau hən ləbīgol nēbīmat.”* ⁴ Be na-sor-vari-an siGot imabe? Ike, “Ginau notəgau gat alaluñman sagw lotovi 7,000 ləsalotu hən aPaal tovi got gəgəras, boŋ ideh.”* ⁵ Imaienan len nēboŋ ta daməŋai. Len navoian aGot toviol kəmas hən, ikad alat a Israel galevis aGot tolekis hən galito. ⁶ Ale aGot bīlekis hən galito len navoian gai toviol kəmas hən, namilen ke salekis hən galito husur natideh lotogole. Be aGot talekis hən galit husur nēsa lotogole, navoian gai toviol kəmas hən asike tavi na-viol-kəmas-an, be tavi naŋurŋuran hən nēsa lotogole.

⁷ Ale imabe? Alat a Israel ləsəsāb nēsa lotodoŋi, ləsəkad nēsa lotoləŋoni. Galit galevis aGot tolekis hən galito, lukade. Be galit ŋisi am nəkadulit iŋonŋon. ⁸ Hum natosian siGot toke,

“AGot igol nənauan salit ipat buŋbuŋol,
igol namətalit ləsəkəta,
nədariŋalit ləsəsəsəlōŋ,

van vəbar nēboŋ daməŋai.”*

⁹ Ale aTevit tovi kiŋ ike,

“Nəhanian halit len natev tegəm vi hai tata,
nəlevlev ləbībat lan,
nəvat hən na-pes-həbetw-an
mai nəpanismen salito.

¹⁰ Namətalit timotmot
hən asike ləbəkəta,

letəmadəhw tabtab
len namələsan hən nēsaan lotovusi.”*

¹¹ Beti neus maieg hən ke, alat a Israel, lupes həbetw hən ləbīteh vəmasig m̄au a? Aoa! Be bathut nēsaan salito, aGot igol naŋisal hən tolav kuv alat ləsavi Ju dan nēsaan salito, hən alat seIsrael ləbītabulol bulos galito husur lotoləŋon nə-lav-kuvi-an enan dan nēsaan. ¹² Len nēsaan silat seIsrael, aGot ivoi masuŋ hən alat navile a pan. Bathut natehan silat seIsrael, aGot ivoi masuŋ hən alat ləsavi Ju. Bīmaienan, alat seIsrael aGot tolekis hən galito, nēboŋ galit ŋisi ləbəriŋ nəlolit len aKristo, navoian siGot dereh tepul səsəhov!*

¹³ Gagai nuke nisor mai gamit mətsavi Ju. Bathut novi ahai pispisul silat ləsavi Ju, nusal suh nauman sagw notogole m̄os gamito. ¹⁴ Nuke nigol nəbathudud sagw gail a Israel nəlolit tevənoh nēsa məttokade, hən aGot bīlav kuv galit galevis dan nēsaan salito.

¹⁵ Nəboŋ aGot topair dan alat a Israel, igol alat navile a pan loləboi ləbīkad navoioian maii. Be nēboŋ bīlav təlmam hən alat a Israel, timabe? Dereh lehum ləbīkad nəmauran dan nəmatan!

* 11:1: Flp 3.5 * 11:2: Psa 94.14 * 11:3: 1Ki 19.10, 14 * 11:4: 1Ki 19.18 * 11:8: Deu 29.4; Isa 6.10, 29.10

* 11:10: Psa 69.22-23 * 11:12: Alat seIsrael lomõtahun aGot ale len namõtahunian enan aGot igol natsua tovoi, ale ləbəriŋ nəlolit len aKristo, len natenan aGot dereh tigol natsua bīvoi masuŋ səhori am.

¹⁶ Datinau nabəta. Nəvanuan gail ləberij nahudhubəta hum nəhanian metəkav bevi siGot, namilen ke nabəta kavkav evi siGot.† Ale datbinau nəhai, nəharhəte bevi siGot, namilen ke nəpashəte gail am lovi siGot. ¹⁷ Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol, tolabur nəpashəte galevis dani, lohum alat seIsrael. Ale gamit mətšavi Ju, mətəhum nəhai oliv lototov lilihai. AGot esəhud hən gamit mai nəhai tomabule hən mətbigel nəpashət lotomabur. Ale gagai mətumaur len nəbathuhai oliv enan. Ehum mətukad nəmauran kitin aGot tokel gati mai aApraham mai nəpasusan san gail. ¹⁸ Imagenan, samtiratpat gamit məhat husur məttoget nəpashəhai len naut lotomabur lan. Mətovi nəpashəhai ŋai. Nəkadhuhai səmaur len gamito, gamit mətumaur len nəkadhuhai. ¹⁹ Hum ma gəbikē, “Nəpashəhai gail, aGot ilabubur gail hən nəbigel galito.” ²⁰ Ekitin. Be aGot ilabubur galit husur ləsəkad nadəlomian lan, ale gumaur husur gotokad nadəlomian lan. Sagiratpat gaiug məhat, be gemətahw. ²¹ Husur aGot bilabubur nəpashət gail lototov len nəhai husur ləsəkad nadəlomian lan, asike gəbikad nadəlomian lan, dereh tilabur gaiug am.

²² Mitinau navoian mai nədaŋan aGot togole hən nəvanuan. Igol idaŋ hən alat lototeh, be gəberij nəloŋ tabtab len na-gol-na-voi-an san, dereh tigol navoian hən gaiug. Asike gəbimaianan, dereh tita kuv gaiug. ²³ Ale alat seIsrael ləbipair dan nə-par-dəlomi-an salito, dereh aGot tesuhud hən galit len nəhai. Husur aGot eləboi besəhud təlmam hən galito len nəhai. ²⁴ Namilen imaiegai. Gaiug gohum nəpashət nəhai oliv totov lilihai, aGot tota kuvi, ale tosuhud həni len nəhai gai tomabule len nəhol san. Savi nəvide kitin hən nəhai hən nəpashəhai sua bitov len nəhai tile am. Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol san, alat seIsrael lohum nəpashəte gail. Ale emədmədau ŋai hən aGot besuhud təlmam hən nəpashət gail len nəhai lototov matmat lan.

Nəlon aGot itaŋis nəvanuan pisi

²⁵ Bathudud nadəlomian, nomətahun mətbetətan hən nakitinan sua tosusuah, be nuke mətələboii hən asike mətbitatpat gamit məhat len namitisau samito. Alat seIsrael, nəkadulit ihaihai, ale dereh tihaihai van vəbar galit pisi aGot tolekis hən galit ləsavi Ju, ləberij nəlolit lan. ²⁶ Len nəvide tomaianan aGot dereh tilav kuv aIsrael pisi dan nəsaan salito. Hum natosian siGot toke,

“Atesua bilav kuv nəvanuan san gail,
dereh tegəm len naut aSion,
dereh tipair hən nəpasusan sijakop,
nəlolit tobov hən ginau, aGot,
dan nəsaan salito.

²⁷ Ale egai evi na-kel-gati-an sagw van hən galito
notota gati len nahəsagw, ke,
dereh nitariv kukuv nəsaan salit gail.”*

²⁸ Tarhət na-kel-uri-an tovoi alat seIsrael lotomətahuni, lovi enemy siGot. Be gamit mətšavi Ju, mətukab hən natenan, mətukad navoian aGot toviol kəmas həni. Avil aGot eləmas bun galit sal, husur tolekis hən galit lotovi nəpasusan siApraham, alsak mai aJakop. ²⁹ Husur nəboŋ aGot tolekis hən nəvanuan toviol maii, nənauan san sagəgel boŋ ideh. ³⁰ A ŋno gamit mətšavi Ju, mətomətahun nəsa aGot toləŋoni. Be gagai ilolosa hən gamito, ivoi hən gamito husur alat seIsrael lotomətahun nəsa toləŋoni. ³¹ Len nəvide tomaianan, gagai alat seIsrael lomətahun nəsa aGot toləŋoni, gol ke, len nəvide aGot

† 11:16: Num 15.19-21. Len naut egai nəboŋ tosor husur nabəta, isor husur nəvide aGot tokel mai alat seIsrael ke, nəboŋ lotomabul nəhol, len nəmatuan, nəhanian metəkav evi siGot, mai nabəta metəkav lotopani evi siGot. Ale nabəta metəkav bevi siGot, namilen ke nabəta pisi evi siGot. Namilen ke, aApraham mai anatun mai aməhaibən ləbevi siGot, ale nəpasusan salit gail, galit tu lovi siGot. * 11:27: Isa 59.20-21, 27.9

tololosa hən gamito, dereh tilolosa hən galit tətəs am. ³² Husur nəvanuan p̄isi ləsagol husur nəsa aGot tokele, ale ibar̄jis gat galit len nāvide enan, hən b̄ilolosa hən galit p̄isi.

Nə-sal-suh-aGot-an

³³ O numar̄man len namitisau mai naləboian siGot artotibau masūv, artoyalal habat! Datodədas datb̄eləboi nə-sāb̄-səhoti-an mai nāp̄isal san gail. * ³⁴ Hum natosian siGot toke, “Ase eləboi nənauan siNašub̄ aGot?

Nasoran sise eləboi b̄evi tarhət san?*

³⁵ Ase ilav natideh māi aGot

tonor hən aGot b̄isar gele?”*

³⁶ Husur aGot igol natit p̄isi, ale len nədaŋan san natit p̄isi losuh hən ləb̄evi esan. Mitisal suh nəyalalan san vi sutuai! Ganan.

12

Naviolan hən natutumavan tomaur

¹ Imagenan, bathudud nadəlomian, husur nəlon aGot totar̄jis gidato, noŋir gamito ke: Viol hən nibemito mai aGot hum naviolan hən natutumavan tomaur, hən b̄evi esan səb̄on, hən gai b̄ehəhāvur masūv həni. Enan evi nāp̄isal kitin hən mətb̄ilotu hən aGot.

² Samtigol tətəv̄ hən nāvide gail hən navile eg a pan. Be aGot tegəgel hən gamito; tegəgel hən nāp̄isal hən nənauan samito hən b̄iveveu. B̄imaienan, dereh mitinau kitev nəsa aGot toləŋoni, məteləboi səhoti, hən mətb̄igol nəsa tovoi, nəsa tonor, nəsa togol aGot tohəhāvur həni.*

³ Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau, nukele hən gamit v̄isusua ke, saginau gaiug gabag tesəhor nakitinan husur gaiug. Be len natibauan o nakəkerehan hən nadəlomian aGot tolav mai gamit v̄isusua, mitinau kot nakitinan hən gamit səb̄omito.

⁴ Niben nəvanuan ikad nahudhute isob̄ur, ale nahudhut v̄isusua ikad nauman san totile.

⁵ Imaienan hən alat lotoriŋ nəlolit len aYesu. Gidat dattosob̄ur datovi niben tosua len aKristo. Ale gidat v̄isusua datovi sidat gabag. ⁶ Datukad naviolan tiltile gail lotonor hən navoian aGot toviol kəmas həni mai gidato. Gəb̄ikad naviolan hən gəb̄ikel ur nəsa aGot tokel mai gaiug, gikel ur napisulan siGot tinor hən nadəlomian sām̄.

⁷ Gəb̄ikad naviolan hən gəb̄evi tarhət sinəvanuan gail, gevi tarhət salito. Gəb̄ikad naviolan hən gəb̄ep̄usan, gēp̄usan. ⁸ Gəb̄ikad naviolan hən gəb̄igol nəvanuan gail ləb̄eləŋon b̄ivoi am len nəlolito, gigol leləŋon tivoi am len nəlolito. Gəb̄ikad naviolan hən gəb̄eviol, geviol habat. Gəb̄ikad naviolan hən na-il-a-ño-an, len na-il-a-ño-an sām̄ geum tivoi. Ale gəb̄ikad naviolan hən nəloñ b̄itar̄jis nəvanuan gail, gigole len nahəhāvuran.*

⁹ Na-ləmas-buni-an satevi nagəgərasan, timaskitin. Mətahun bun natideh tosa len nabunusian siGot. Təgau gat nəsa tovoi len nabunusian siGot. ¹⁰ Ləmas masūv hən gamit gabag hum məttovi alatmīvan. Putsan gamit gabag len nənauan samito səhor gamit səb̄omito. ¹¹ Sagipetəmas len nauman siGot be timaur mətañ hum aNunun aGot tōvuv vivi məhat len nəloñ. ¹² Bathut nə-vatvat-viri-an gotokade len aGot, gehəhāvur.

Nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an b̄ibar gaiug, gidaŋ b̄uri len na-toh-mədau-an sām̄. Gidaŋ len na-sor-tūv-an. ¹³ Nəboŋ nəvanuan siGot ləb̄eñidol, gevi tarhət salito. Gehəhāvur hən nametb̄os gail ləb̄eb̄is lohoim sām̄.

¹⁴ Geus aGot hən b̄ivoi hən alat lotomədas gaiug gol gotoləŋon tosa vəsa. Geusi hən b̄ivoi hən galito, sageusi hən b̄emədas galito.* ¹⁵ Gehəhāvur mai alat lotohəhāvur. Geləŋon tisa, gitaŋ mai alat lotoləŋon tosa, lototaŋ. ¹⁶ Mitinau gamit gabag hum məttōp̄itōv̄ ŋai. Sagipatpat gaiug məhat len nənauan sām̄, be gehəhāvur hən gəb̄itha

* 11:33: Isa 55.8; Psa 92.5, 139.6 * 11:34: Isa 40.13 * 11:35: Job 41.11 * 12:2: 1Pit 1.14 * 12:8: Hən naves 4-8, ris 1Kor 12.4-11 * 12:14: Mat 5.44; Luk 6.28

mai alat lotovi ut kəmas. Len nənauan sañ səboñ saginau ke gotokad namitisau hən nəmauran tonor.*

¹⁷ Sagivar təlmam hən nəsaan van hən avan ideh togol tosa hən gaiug. Len natideh gəbigole, gol husur nañisal nəvanuan ðisi lotoləboi ləbekəta səhoti ke tovoi. ¹⁸ Len natideh topat len gaiug, gəbeləboi gəbigole, gikad natəmat mai nəvanuan ðisi. ¹⁹ Gamit notoləmas bun gamit ðisi, samtigol nasisilan. Riñi hən nəlol pañpañ tonor siGot bigole. Bathut len natosian, Nasub aGot ike, “Nasisilan ipat len ginau. Ginau dereh nipansəm alat lotogol tosa hən gamito, ipat len ginau.”* ²⁰ Be hum natosian siGot tokele am ke, “Naenemi sañ bimaləkəkat, gevəñani. Bimaduh, lav natideh maii hən bəmuni. Nəboñ gəbigol natenan, nahurun dereh tisa masuñ.”* ²¹ Nəsaan satesəhor gaiug; be gesəhor nəsaan hən navoian.

13

Riñ gamito len navəlan nəgavmen

¹ Nəvanuan ðisi lerin galit səbolito len navəlan nəgavmen lotoil a ño. Husur nədañan hən na-il-a-ño-an ideh topat, aGot idañ həni. Ale alat lotoil a ño, aGot itabtabuh len galito. ² Imagenan, avan ideh tomətahun alat lotoil a ño, emətahun nəsa aGot totabtabuh lan, ale ilav nəpanismen gəm hən gai gabag. ³ Husur alat lotoil a ño ləsagol namətahwan len alat lotogol tonor be len alat ləsagol sanor. Gəbeləñon ke asike gəbəmətahw len nabiltivanuan hən nəgavmen, gigol nəsa tonor ale dereh tisor sal suh gaiug. ⁴ Husur gai evi nəvanuan nauman siGot ños navoian bivan hən gaiug. Be gəbigol bisa, gemətahw! Husur ikad nədañan hən bipansem gaiug. Evi nəvanuan nauman siGot toum san hən bipansem alat lotogol tosa. ⁵ Imagenan, gerin gaiug gabag len navəlan nəgavmen hən asike gəbipanis. Ale natsual am, gole hən nələm bimasil len nabunusian siGot.

⁶ Husur natenan, geñur nətaks sañ. Husur alat lotoil a ño, loum siGot nəboñ lotogol tabtab hən nauman salito len nəgavmen. ⁷ Gilav mai nəvanuan gail nəsa tonor hən gəbilavi. Bəvi nətaks o nəlaisens, vür nətaks, vür nəlaisens. Bिनor hən gəberin avan ideh a məhat len nənauan sañ, riñi a məhat. Bिनor hən gəbeputsani len nənauan sañ, putsani.*

Məteləmas bun gamit gabag

⁸ Samtikabut sivan ideh. Be na-ləmas-buni-an tevi nəkabut samito len gamit gabag. Husur gəbeləmas bun nəvanuan, gugol ðis nəsa nalo siMoses tokele. ⁹ Husur nalo ike, “Sagol naitian tobur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sa-nələm təvənvənah.” Galenan mai nakelean ideh am todañ, nasoruan sua ikel ur ðis gail. Ekəmaiegai ke: “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadañ hən gaiug suñan gotoləmas bun gaiug gabag.”* ¹⁰ Na-ləmas-buni-an sagol səsa hən avan ideh. Imagenan, na-ləmas-buni-an igol ðis nalo siMoses.

¹¹ Mitimasgol natenan husur mətoləboi namityal ipair ðisi tia. Evi namityal hən mətbilele dan nəpatan samito. Husur gagai namityal hən aKristo bilav kuv gidato dan navile eg a pan tosa egəm pəpadañ səhor ta ño, nəboñ dattomadhakad nədəlomian lan. ¹² Nalenmariug inoñ ta bogai, nalennəyal pəpadañ bəvisi. Imagenan datinoñ dan natit gail hən nəmargobut. Datikol len gidato nahurabat nəbalan hən nañial. ¹³ Len nəmauran sidato datitoh len nañide tonor hum dattotoh len nalennəyal. Sadatigol naitian totavtañor len nabiltihanen mai natərogan, sadatərog, sadatigol naitian tosa,

* 12:16: Isa 5.21; Pro 3.7 * 12:19: Deu 32.35 * 12:20: Pro 25.21-22 * 13:7: Mat 22.21; Mak 12.17; Luk 20.25

* 13:9: Nəboñ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol pañpañ sañ o naləñonian sañ ñai. * 13:9: Exo 20.13-17; Deu 5.17-21; Lev 19.18

aNunun aGot. ¹⁸ Husur gæbeum seKристо magenan, dereh aGot tehæhaʋur hæn gaiug, mai len nabunusian sinəvanuan gail, gunor.

¹⁹ Imagenan, dateum kitev natit gail lotogol natəmat mai natit gail lotogol gidat gabag datbidaŋ am len aNunun aGot. ²⁰ Sadatemədas nauman siGot sil nəhanian ŋai. Nəhanian p̄isi iveveu, be gæbihan natideh b̄igol awawa len nadəlomian b̄ipes hæbetw, teh len nəsaan, gaiug gugol nəsaan. ²¹ Ivoi hæn asike gæbihan naməŋod o gæbemun nəwain o gæbigol natideh b̄igol awawa sañ len nadəlomian b̄iteh len nəsaan. ²² Ale nəsa gotodəlomi husur natgalenan, təgau gati len gaiug mai aGot səboməru. AGot ehæhaʋur hæn alat lotogol nəsa lotoləboi tonor len nəlolit tomasil. ²³ Gæbikad nə-lon-uri-an, be gæbihan natsua gəsənu ləboii ke tovoi, gugol nəsaan. Husur nəsa gotogole sahusur nəsa gotodəlomi. Gæbigol natideh gotodəlomi ke sanor, gugol nəsaan.

15

Nau nəvanuan tile

¹ Gidat dattodaŋ len nadəlomian, len nə-daŋ-b̄uri-an datimasbulatut dan natideh b̄igol galit ləsədaŋ len nadəlomian ləb̄igol nəsaan. Sadatehusur naʋide togol gidat səbodat ŋai datohæhaʋur. ² Gidat ʋisusua datimashusur naʋide togol nəvanuan tile behæhaʋur lan, hæn bevi tarhət san, hæn nadəlomian san b̄idaŋ am. ³ Husur aKристо sahusur naʋide gai səbon tohæhaʋur lan, igol nəsa aGot toləŋoni ŋai. Hum natosian siGot toke, “Na-sor-mədasi-an silat lotokele hæn ləbemədas gaiug, aGot, ibar ginau.”* ⁴ Natit p̄isi len natosian siGot, lutosi sutuai hum naʋusanan m̄os gidato hæn datbikad nə-vatvat-viri-an. Len nə-daŋ-b̄uri-an mai nasoruan siGot togol dattoləŋon tovoi am len nəlodato, datuvatvat vir natit p̄isi aGot tokel gati. ⁵ AGot tovi nəkadun nə-daŋ-b̄uri-an togol dattoləŋon tovoi am len nəlodato, gai tigol mitikad nəbonan mai gamit gabag, tinor hæn naləŋonian seKристо, aYesu. ⁶ Timaienan hæn mətbesua len nənanuan mai nakelean, hæn mətbisal suh nəyalyalan siGot Tata mai aYesu Kристо, aMasta sidato.

⁷ Imagenan, hum aKристо tohæhaʋur hæn totah mai gamito, mətəhæhaʋur hæn mətbitah mai gamit gabag, hæn nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot. ⁸ Husur nukel mai gamit ke, aKристо egəm vi vanuan nauman seJu gail hæn b̄imasil ke aGot ekitin. Nakel-gati-an gail aGot tokel mai atəmalit ta sutuai, aKристо egəm hæn b̄igol na-kel-gati-an galenan ləbisarpoh. ⁹ Be egəm m̄os natsual am. Egəm hæn alat ləsavi Ju ləbisal suh nəyalyalan siGot husur nalolosaan san, hum natosian siGot toke, “Imaienan dereh nisal suh gaiug

len naluʋoh hæn nəvanuan naut tiltile gail.

Dereh nekəkai hæn nəbe gail

hæn nəbeputsan nahəsam̄.”*

¹⁰ Ikele am ke,

“Gamit məttovi naluʋoh

hæn nəvanuan naut tiltile gail,

mətəhæhaʋur bonbon mai nəvanuan san gail!”*

¹¹ Ikel tasi am ke,

“Gamit məttovi naluʋoh

hæn nəvanuan naut tiltile gail,

mitisal suh Nasub̄ aGot.

Nəvanuan gail p̄isi, lisal suhi.”*

¹² Ale aIsaiah am ikele ke,

* 15:3: Psa 69.9 * 15:9: 2Sam 22.50; Psa 18.49 * 15:10: Deu 32.43 * 15:11: Psa 117.1

“Sua len nəpasusan siJesse dereh tevisi,
 dereh tile məhat
 hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail
 ləbitoh pipihəlan.

Dereh livatvat viri ke tigol nəsa tokel gati.”*

¹³ AGot tovi nəkadun nə-vatvat-viri-an tigol nəlomit tepul hən nakemkeman p̄isi mai natəmat husur məttoriṅ nəlomit lan. Hən ke, len nədaṅan seNunun aGot, dereh mətepul səsəhov hən nə-vatvat-viri-an.

APol, ahai p̄ispisul ṁos alat ləsavi Ju

¹⁴ Bathudud sagw len nadəlomian, ginau gabag noləboi səhoti ke, gamit mətopul hən navoian ṁos nəvanuan, mətopul hən naləboian p̄isi ale mətoləboi mətḃeṽusan gamit gabag. ¹⁵ Ginau nəsaməmau hən nototos husur natgalevis van hən gamito hən nəḃeliv nənauan samit təlmam hən galenan. Nokəmaiegai husur len navoian aGot toviol kəmas həni, ¹⁶ novi nəvanuan nauman seKристо, aYesu ṁos alat ləsavi Ju. Nosuṁan ahai tutumav notokel na-kel-uri-an tovoi siGot, hən alat ləsavi Ju ləḃegəm vi naviolan hən natutumavan aGot ḃehəhaṽur həni, aNunun aGot togol ke naviolan enan evi siGot səḃon ṅai. ¹⁷ Imaienan, len nauman p̄isi sagw ṁos aGot, noṽiv husur evi aKристо aYesu ṅai togole. ¹⁸ Asike nusor husur natideh am, be nukel nəsa ṅai aKристо togole nəḃoṅ notoum san. Len nəsa notokele mai nəsa notogole, aKристо esəhar alat ləsavi Ju hən ləḃigol husur nəsa aGot tokele. ¹⁹ Loriṅ nəlolit lan bathut namerikel gail lotomaṅmaṅ lan, namerikel gail notogole len nədaṅan seNunun aGot. Imaienan, ginau nukel p̄is na-kel-uri-an tovoi seKристо, tuḃat len naut a Jerusalem van van van vəbar naut a Ilirikum. ²⁰ Nəḃoṅ nototuḃat len nauman egai van vəbar daməṅjai, noləṅon masuṽ hən nəḃikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut ləsaləboi aKристо lan ḃoṅ ideh. Nəsaləṅon nəḃikel uri len naut ideh nəvanuan tile tokel uri lan tia.* ²¹ Be hum natosian siGot tokele husur aKристо, ike,

“Alat, avan ideh sakel ur atenan mai galito,

dereh lerisi,
 ale alat ləsasəsəloṅ,
 dereh leləboii.”*

²² Nauman sagw len naut tiltile gail ipatpat gol ginau hən asike nəḃegəm ris gamito.*

APol ike tevi Rom

²³ Be gagai nunoṅ len nauman sagw len naut galegai, ale naut kəmas nasihau tosoḃur lotovan, noləṅon masuṽ həni sal ke negəm ris gamito. ²⁴ Nunau utaut hən nəḃevi Spen, ale len nəyaran sagw vəna, nuke neris gamit a Rom. Nəḃoṅ nəḃitoh kəkereh ḃinoṅ len nahəhaṽuran samito, nuke mətevi tarhət sagw len naḃisal van. ²⁵ Be nevi Jerusalem bai hən nəḃevi tarhət silat lotovi siGot ei. ²⁶ Husur alat siYesu a Masetonia mai a Akaia lohəhaṽur hən lotobubulah vat ṁos alat lotovi məsal len nəvanuan siGot gail a Jerusalem. ²⁷ Lohəhaṽur hən lotomaianan husur lunau ke lotokabut seJu gail. Husur alat ləsavi Ju, ləḃihan katəḃol mai naJu siGot gail len nəmauran aNunun aGot toviol həni, inor hən ləḃevi tarhət salito len natit lotokade.† ²⁸ Ḃa nəḃoṅ nəḃitariv nəvat egai mai galito, nəḃoṅ nəḃigol nauman eg ḃinoṅ, dereh niyar tur len naut a Rom vi Spen. ²⁹ Noləboii ke nəḃoṅ nəḃibar naut samito, aKристо dereh teviol hən navoian kavkav mai gidato.

³⁰ Bathudud nadəlomian, husur dattoriṅ nəlodat len aMasta sidato, aYesu Kристо, mai husur aNunun aGot togol datoləmas bun gidat gabag, nous idaṅ ke, mitiḃon mai ginau len nəḃalan sagw len na-sor-tuṽ-an samito ṁos ginau van hən aGot. ³¹ Mitorisor tuṽ hən aGot

* 15:12: Isa 11.10 * 15:20: Len nasoruan ta Kris ike, nəsaləṅon nəḃeum hən naim len nəpaudesen sinəvanuan tile. * 15:21: Isa 52.15 * 15:22: Rom 1.13 † 15:27: Hən naves 25-27, ris 1Kor 9.11, 16.1-4

bilav kuv ginau dan navəlan alat a Jutea lotomətahun ləb̃igol husur nəsa aGot tokele. Sor tuṽ hən alat siGot len naut a Jerusalem ləbehəhaṽur hən nəvat nəbilav mai galito. ³² Beti, aGot beləṽoni, dereh negəm hən gamito len nakemkeman, hən nənauan sagw b̃imaaur təlmam len natohan sagw mai gamito. ³³ Ale aGot tovi nəkadun natəmat, titah tin mai gamito! Ganan.

16

Na-ke-ivoi-an siPol gail

¹ Nuke nisor husur napəhaṽut sua tovoi b̃egəm hən gamito, asike idareh. Alitenan evi aṽavinenamito len nadəlomian, nahəsan aFipe tovi atikon təban alat siYesu len naut a Kenkrea.* ² Nəboṽ b̃egəm hən gamito, len nahəsan Nasuḃ, len naṽide tonor hən alat siGot, mətəhəhaṽur hən hum tovi pəhaṽut siNasuḃ. B̃em̃idol len natideh, nuke mətəvi tarhət san husur gai evi tarhət sinəvanuan isobur, ale ginau am, evi tarhət sagw.

³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aPriska† mai aAkwila alarmisoan artoum mai ginau len nauman seKristo, aYesu.* ⁴ Aroriṽ gəlar gabag pəpadaṽ hən nəmatan m̃os nəmauran sagw. Savi ginau ṽai, be alat siYesu ləsavi Ju len naut tiltile losipa vi təban gəlaru.

⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu lotobonbon lohoim səlaru.

Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aEpinetus notoləmas buni. Gai nəvanuan metəkav len naprovens Asia toriṽ nəlon len aKristo.

⁶ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aMeri toum habat samito.

⁷ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAdronikus mai aJunias, naJu gəlaru suṽman ginau, artotoh len naim bəbaṽis mai ginau.‡ Arovi b̃iltivanuan len ahai pispisul gail ale aroriṽ nəlolaru len aKristo a m̃o, ginau a tahw.

⁸ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAmpliatu notoləmas buni len Nasuḃ.

⁹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aUrpanus toum seKristo mai ginamito. Ale kel na-ke-ivoi-an sagw mai aStakis notoləmas buni.

¹⁰ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aApelles tovi nəvanuan tin seKristo. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh len naim siAristopulus.

¹¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aHerotion tovi Ju suṽman ginau. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh lohoim siNarsissus lotovi siYesu.

¹² Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aTrifaena mai aTrifosa napəhaṽut eru artoum todaṽ siNasuḃ. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai aPersis notoləmas buni. Alitenan eum idaṽ siNasuḃ.

¹³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aRufus, Nasuḃ tolekis hən hən b̃evi esan səbon. Kel na-ke-ivoi-an mai anan tosuṽman tovi anana sagw.*

¹⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aSinkritus, aFlekon, aHermes, aPatropas, aHermas mai nəbathudud nadəlomian lotobonbon mai galito.

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aFilolokus, aJulia, aNereus mai aṽavinen. Kele am mai aOlimpas mai nəvanuan p̃isi siGot lotobonbon mai galito.

¹⁶ Len na-ləmas-buni-an siGot mətəsuṽ nətarhomit gabag hən mət̃bikel na-ke-ivoi-an mai gamito. Alat siYesu len naut p̃isi luke “Ivoi,” mai gamito.

¹⁷ Bathudud nadəlomian, nous idaṽ ke, nəvanuan lotogol nəvanuan lotopəpəhw, naṽusanan salit togol nəvanuan b̃iteh dan nadəlomian, naṽusanan salit gail ləsanor hən naṽusanan mət̃tokade a m̃o; mət̃elələgau hən asike ləb̃emədəs gamito. Mət̃ebulatut dan galito. ¹⁸ Nəvanuan lotomaienan ləsagol nauman seKristo, be loum m̃os nabəhaṽulit ṽai. Len na-sor-maluṽluṽ-an mai na-sor-hehe-an salito, logərəs nəlon nəvanuan ləsənan

* 16:1: Uman 18.18. Kenkrea evi navile sua bitas pəpadaṽ hən nab̃iltivile a Korint. † 16:3: Priska: Len naut tile am gail lokis aliten aPrisilla am. * 16:3: Uman 18.2 ‡ 16:7: Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan ta Kris luke aJunias evi pəhaṽut sua, hum ma tovi asoan aAdronikus. * 16:13: Mak 15.21

nagəgərasan.* ¹⁹ Nəvanuan p̄isi losəsəloŋ tia hən na-kel-uri-an ke məttoŋol husur nəsa aKristo tokele. Imagenan nohəhaṽur masuṽ. Be nuke mitikad namitisau hən na-gol-na-voi-an ale nuke mitikad natətanən hən nəsa tosa. ²⁰ Beti asike idareh aGot tovi nəkadun natəmat, dereh teil dasdas aSetan pipiriemit gail.

AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²¹ ATimoti toum mai ginau ike, “Ivoi,” mai gamito. ALusius, aJason mai aSosipata lotovi Ju suñan ginau, galit am luke, “Ivoi,” mai gamito.*

²² Ginau, aTertius nototos nalobulat napisulan egai siPol, ginau notovi nəvanuan siNasub, nuke, “Ivoi,” mai gamito.

²³⁻²⁴ AKaius, ginau aPol nototoh lohoim san, gai ike, “Ivoi,” mai gamito. Alat siYesu len naut egai lubonbon len naim san. AErastus totəgau nəvat hən nabiltivile egai, ike, “Ivoi,” mai gamito. AKwartus, awawa sinamit len nadəlomian, gai am ike, “Ivoi,” mai gamito. §

²⁵ Datisal suh aGot! Hum notokele len na-kel-uri-an sagw tovoi tokel kot aYesu Kristo, aGot eləboi bigol mət̄bidəŋ am len nadəlomian samito. Na-kel-uri-an tovoi notokel uri evi na-sor-utaut-an siGot tosusuah sutuai sutuai vəbar nəboŋ ta daməŋai. ²⁶ Be gagai aGot ikel vəhoti. AGot itoh vi sutuai, ale husur nakelean san todaŋ, len nasoruan san ahai kelkel ur gail lototosi, ikel vəhoti. Ikele mai naluṽoh p̄isi hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləberin nəlolit lan, ale gol husur nəsa tokele.

²⁷ Len aYesu Kristo datisal suh aGot tovi aGot səbon tokad namitisau hən nəmauran tonor. Datisal suh nəyalyalan san vi sutuai! Ganan!

* 16:18: Flp 3.19 * 16:21: Uman 16.1-3 § 16:23-24: Uman 19.29; 1Kor 1.14; 2Tim 4.20. Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 24 AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit p̄isi. Ganan.

1 Korint

Nalobulat napolisulan na-vəha-sual-an aPol totosi van hən alat a Korint

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi m̃os nəsa?

APol itosi hən bevi tarhət silat siYesu len naut a Korint len nəsaban lotokad gail.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalobulat napolisulan egai ɲais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadaɲ hən nasihau tovi A.D. 57 nəboɲ totoh len navile Efesus.

Len nəyaran siPol gail, evi lan navile sua ale itoh ei, ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. Nəboɲ nəvanuan galevis lukad nadəlomian, itabtabuh len naelta gail ale evi lan navile tile am. Len naut a Korint aPol itoh len nasihau esua hudhute. Len nalennəyal isod naim nətaɲolen gail m̃os nəvat, ale len nalenmariug mai len nəSappat eɲusan husur aYesu. Nəboɲ aPol toriɲ naut ideh, isor tuṽ m̃os alat siYesu ei, ale itos nalobulat napolisulan van hən galito hən ləbinau gat naɲusanan san ale hən aPol b̃igol ləbikad nədaɲan hən ləbeil gəgat len nadəlomian salito mai len nəbonan lotokade suɲan alat siYesu. Nalobulat egai imaienan.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan (1.1-9)

2) Alat siYesu lovitṽituh husur nəvanuan na-il-a-m̃o-an gail (1.10-4.21)

3) Alat siYesu ləsagol natideh, naut kəmas galit sua igol naitian tosa habat (5.1-13)

4) Galevis len alat siYesu lukot hən galevis am len nakotan silat ləsəkad nadəlomian (6.1-11)

5) Alat siYesu galevis ləsənau ke limashusur naṽide aGot toləmasi len naṽide salit hən naitian (6.12-20)

6) APol isor var nausian gail alat a Korint lotousi. Nəsa inor len naṽide hən naitian mai nəmauran naitian tobuer lan? (7.1-40)

7) APol isor var nausian husur naməɲod nəvanuan gail lotoviol həni mai nəlablab gail len natutumavan (8.1-11.1)

8) Naṽide tonor len nalotuan van hən aGot imabe? (11.2-14.40)

9) Alat lotokad nadəlomian lotomat, dereh limaaur len nəboɲ ta tahw balai o tebuer? B̃imagenan, dereh tevisi mabe? (15.1-58)

10) Alat siYesu lepipisah vat mabe m̃os alat lotokad nadəlomian len naprovens Jutea? Ale ase titarive van hən beviol həni mai galito? (16.1-4)

11) Na-sor-utaut-an siPol mai galevis am lotoke levi Korint hən ləberis alat siYesu ei (16.5-12)

12) Nə-maris-kotovi-an mai nasudəlaɲian (16.13-24)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulat napolisulan egai. Len naləɲonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aṽadato len nadəlomian, aSostenes, namrutosi.*

² Nutos nalobulat napolisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, aGot tokis gamit hən mətbevi esan səbon.* Len aKristo aYesu mətovi vanuan siGot səbon, gamit mai nəvanuan p̃isi len naut p̃isi lotoriɲ nəlolit len aMasta sidato, aYesu Kristo, aMasta salito mai aMasta sidato. ³ AGot aTəmadato mai Nasub̃ aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

* 1:1: Uman 18.17 * 1:2: Uman 18.1

Nasipa

⁴ Akis nosipa vi tēban aGot hən gamito. Nosipa vi tēban hən navoian san gai toviol kəmas hənī mai gamito len aKristo aYesu. ⁵ Len aKristo, len naṣisal ṣisi, aGot igol mətōpul hən naviolan san gail, nasoruan ṣisi mai naləboian ṣisi. ⁶ Natenan igol nakitinan hən na-kel-uri-an husur aYesu Kristo namttokel mai gamito, iṣarṣar. ⁷ Imaienan, nəboṣ məttoth vir natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo (nəboṣ məttothəṣon masuṽ hən natəlmaman san), mətəṣānidol len naviolan ideh seNunun aGot. ⁸ Dereh tigol mitiday van vəbar nagilen, hən asike mətḃikad natideh tosa len gamito tonor hən mətḃipanis sile len nəboṣ siMasta sidato, aYesu Kristo. ⁹ Ale dereh aGot tigol natenan mōs gamito, husur akis igol nəsa tokele. Ale aGot ekis gamit hən mətḃiḃon mai aNatun tovi aYesu Kristo, aMasta sidato.*

Napəpəhwan len alat siYesu

¹⁰ Bathudud nadəlomian, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, nous gamito, noṣir gamit ke, mətəsua len nəsa mətḃikele, hən asike ḃikad napəpəhwan len gamito, be hən mətḃesua len nənauan samito mai nabunusian samito. ¹¹ Bathudud sagw gail len nadəlomian, nokəmaienan husur galevis len nəbathudud siKloe lukel ṣarṣar hənī mai ginau ke məttoṣor ḃalḃal. ¹² Ale nekəmaiegai beti ke: gamit sua ike, “Novi siPol,” togon ike, “Novi siAṣollos,” sual am ike, “Novi sePita,” ale sua tile am ike, “Novi seKristo.”* ¹³ Mətunau ke məttoḃəboi mətḃepəpəhun aKristo maienan a? Mətunau ke ginau, aPol numat len nəhai balbal mōs gamito a? Mətubaptais len nahəsan aPol a? Aoa!

¹⁴ Nosipa vi tēban aGot ke nəṣəbaptais hən gamit ideh be Krispus mai aKaius ṣai.† ¹⁵ Imaienan, avan ideh edədas ḃike tobaptais len nahəṣagw. ¹⁶ (O nəlogw iboṣboṣ hən notobaptais hən alat lototoh len naim siStefanas; be nəṣəṣnau gat ideh am notobaptais hən galito.) ¹⁷ Be noil hirhir ke, aKristo ṣəṣəvat ginau hən nəḃibaptais hən nəvanuan gail, be ṣəṣəvat ginau hən nəḃikel ur na-kel-uri-an tovoi. Emətahun nəḃikel uri len namitisau hən nasoran. Nətəkəmaienan, nəmatan seKristo len nəhai balbal tagəm vi ut kəmas.

¹⁸ Husur namilen nəmatan seKristo len nəhai balbal savi natideh len alat lotohusur naṣisal van hən nəṣəṣigan. Be evi nəḃəṣan siGot len gidato, aGot tolav kuv gidat dan nəṣəṣan sidato. ¹⁹ Hum natosian siGot toke, “Dereh nigol namitisau silat lotokad namitisau tevi ut kəmas,

ale alat lotokad nəkadulito, dereh nigol naləboian salit teḃuer.”*

²⁰ Nəvanuan tokad namitisau hən nəmauran tonor, gai be? Nəvanuan tokad namitisau hən nalo, gai be? Nəvanuan na-sor-levlev-an hən naur ta daməṣai, gai be? AGot igol namitisau silat navile eg a pan evi ut kəmas.*

²¹ Husur aGot, len namitisau san hən nəmauran tonor, igol nəvanuan navile a pan, len namitisau salito, lodədas ləḃeləboi gai. Be len na-kel-uri-an namttokel uri lotonau ke tovi ut kəmas, aGot ehəḃəḃur hən tolav kuv alat lotoriṣ nəlolit lan, dan nəṣəṣan salito. ²² NaJu lous namerikel gail, alat a Kris ludoṣ kitev namitisau. ²³ Be ginamit m̄au, namtukel ur nəmatan seKristo len nəhai balbal. NaJu, nəlolit ipaṣpaṣ sile, alat a Kris, luke tovi na-sor-melmel-an ṣai.* ²⁴ Avil aKristo evi nəḃəṣan mai namitisau siGot hən nəmauran tonor mōs alat aGot tokis galito, naut kəmas lotovi Ju o lotovi lat a Kris. ²⁵ Husur na-sor-melmel-an siGot evi mitisau hən nəmauran tonor toṣəhor namitisau ṣinəvanuan, ale nakulan siGot idaṣ ṣəhor nəḃəṣan ṣinəvanuan.

²⁶ Bathudud nadəlomian, mitinau gamito nəboṣ aGot tokis gamito. Len nabunusian silat navile a pan, evis ṣai len gamito lukad namitisau, evis ṣai lovi vanuan totibau, nəboṣ lotopas gamito, evis ṣai luṽat nəhes. ²⁷ Avil aGot ilekis hən nəsa tovi ut kəmas len

* 1:9: Deu 7.9 * 1:12: Uman 18.24. Len naut egai len nasoruan ta Aram, lokis aPita hən aKefas. † 1:14: Krispus: Uman 18.8; Kaius: Uman 19.29. * 1:19: Isa 29.14 * 1:20: Job 12.17; Isa 19.12, 44.25 * 1:23: Luk 2.34; Kal 5.11

nabunusian silat navile a pan, hən b̃igol alat lotokad namitisau, nahurulit b̃isa. Ilekis hən alat ləsədaŋ len nabunusian silat navile a pan hən b̃igol alat lotokad nədaŋan, nahurulit b̃isa. ²⁸ AGot ilekis hən alat len navile a pan ləsəvat nəhes len nəbathuyah salito, mai alat navile a pan lotomətahun galito; ilekis hən alaten lotovi ut kəmas hən b̃igol nəsa toməlas len nabunusian silat navile a pan, b̃egəm vi ut kəmas. ²⁹ Imagenan, avan ideh edədas b̃isor patpat gai məhat len nəhon aGot. ³⁰ Be aGot igol mətukad nəbonan mai aKristo aYesu, togəm vi mitisau siGot hən nəmauran tonor m̃os gidato. Namilen ke, len aKristo, aGot eriŋi ke datunor len nəhon, igol datovi esan səbon ŋai, ale igol datukad nəmakuvan dan nəsaan tobaŋis gat gidato. ³¹ Imagenan, hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke b̃isor patpat natideh məhat, tisor patpat Nasub̃ aGot məhat.”*

2

¹ Bathudud nadəlomian, nəboŋ notogəm hən gamito hən notokel ur na-kel-koti-an husur aGot, nəsasor len naŋivan, nəsasor len namitisau. ² Husur ke, nəboŋ nototoh mai gamito, nunau koti ke, asike nəb̃ikel ur natideh am, be nikel ur aYesu Kristo ŋai, mai nəmatan san len nəhai balbal. ³ Nəboŋ nototoh mai gamito, nəsədaŋ, nomətahw, ninegw epil habat.* ⁴ Ale len nasoruan sagw mai na-kel-uri-an sagw nəsasor len namitisau sinəvanuan hən notoliv gamito. Be noriŋ gat nəlogw len aNunun aGot mai nədaŋan san, ⁵ hən mətb̃ikad nadəlomian len nədaŋan siGot, savi len namitisau sinəvanuan.

Namitisau siGot hən nəmauran tovoi

⁶ Avil nəboŋ namttotoh mai alat lotomatmatu len nadəlomian salito, namtusor len namitisau hən nəmauran tonor. Savi namitisau ta daməŋai mai silat lotoil a m̃o len navile a pan gagai ləb̃eŋuer. ⁷ Avil nusor len namitisau siGot hən nəmauran tonor, namitisau ta m̃o tosusuah, dattotətan həni, namitisau aGot toutaut həni sutuai tia m̃os nəyalyalan datb̃ikade maii, namitisau aGot togol toparpar len aYesu. ⁸ Alaten lotoil a m̃o len navile eg a pan lotətan hən namitisau enan siGot hən nəmauran tonor. Lətaləboii, asike lətaṗos gat Nasub̃ toyalyal len nəhai balbal. ⁹ Avil natosian siGot ike,

“Namətan nəvanuan ideh sakəta ləboii,
 nədariŋan nəvanuan ideh sasəsəloŋ ləboii,
 nənauan sinəvanuan ideh sənau səhot
 nəsa aGot toutaut həni m̃os alat lotoləmas buni.”*

¹⁰ Be len aNunun, aGot ikel vəhot natgalenan mai gidato. Ale aNunun aGot eləboi natit p̃isi, eləboi natit gail siGot am, nəvanuan todədas b̃eləboi səhoti. ¹¹ Husur, səkad avan ideh toləboi nənauan sinəvanuan, be nanunun nəvanuan enan səbon ŋai eləboii. Imagenan, səkad avan ideh toləboi nənauan siGot, be aNunun aGot səbon ŋai eləboii. ¹² Ale gidat, datsəkad nanunun navile a pan, aGot saviol həni mai gidato, be datukad aNunun aGot. AGot eviol həni mai gidato hən datb̃eləboi natit p̃isi aGot toviol kəmas həni mai gidato. ¹³ Nəboŋ namtb̃ikel natgalen mai gamito, namtsasor len namitisau tovi p̃usanan sinəvanuan. Ao, namtukel nasoruan tovi p̃usanan seNunun aGot. Len nasoruan seNunun aGot, namtusor vəsvəsai nakitinan san gail.

¹⁴ Be nəvanuan aNunun aGot satoh lan, emətahun natit gail lotogəm len aNunun aGot, husur len nabunusian sivan enan, lovi melmelan ŋai. Ale edədas b̃eləboi səhot natgalenan, husur na-ləboi-səhoti-an enan egəm len aNunun aGot ŋai. ¹⁵ Be gidat, aNunun aGot totoh len gidato, datoləboi datb̃ebunus ləboi natit p̃isi hən datb̃ike tovoi o tosa. Be savi hən nəvanuan, aNunun aGot satoh lan, hən b̃ebunus ləboi nəlodato hən b̃ike tovoi o tosa. ¹⁶ Husur, hum natosian siGot toke, “Ase eləboi nənauan siGot

* 1:31: Jer 9.24 * 2:3: Uman 18.9 * 2:9: Isa 52.15, 64.4

hən b̃eləboi b̃ikel na-sor-ṽusṽusan-an maii?""*
Be gidato, datukad nənauan seKристо.

3

Nəpəpəhwan len alat siYesu

¹ Bathudud nadəlomian, nəboṽ nototoh mai gamito, nəsaləboi nəb̃isor mai gamit hum məttomatmatu, hum aNunun aGot totoh tobəlav len gamito. Ao, nusor mai gamito suṽnan məttovi vanuan, naləṽonian hən nibemit towol hən nəmauran samit ṽai, suṽnan məttovi tuhtətai len nəmauran məttokade len aKристо. ² Nəboṽ notoṽusan, ehum notovəhasys hən gamit ṽai, nəsavəṽan gamit hən nəhanian tin, husur məttodədas mət̃b̃ihani. Kitin, mətodədas mət̃b̃ihani sal,* ³ husur naləṽonian hən nibemito iwol hən nəmauran samit ṽai. Mətutab̃ulol bulos gamit gabag, mətoṽit̃vituh sal. Mətunau ke naləṽonian hən nibemito sawol hən gamit a? Mətunau ke mətsasuṽnan alat navile a pan a? ⁴ Husur nəboṽ gamit ideh toke, "Novi siPol," ale togon toke, "Novi siAṽollos," mətohusur naṽide silat navile a pan ṽai!*

⁵ Be aAṽollos evi sa?*" APol evi sa? Ginaməru namrovi vanuan nauman ṽai namrtovi tarhət samito hən mət̃b̃ikad nadəlomian. Namrugol ṽai nauman aGot toriṽi len navəlanamər ṽisusua hən namr̃bigole. ⁶ Ehum ginau notomabul namisurhuh na-kel-uri-an tovoi len nəlomito, ale aAṽollos epusi, be aGot igol itov, evivi məhat. ⁷ Imagenan, gai tomabule mai gai topusi arovi ut kəmas, husur evi aGot ṽṽau togol totov, tovivi məhat. ⁸ Ale gai tomabule mai gai topusi aroum ṽṽos natsua ṽai, ale dereh aGot teviol mai gəlar hən nakonṽurṽuran tonor hən nauman səlaru ṽisusua. ⁹ Ginaməru namroum b̃onb̃on siGot, gamit mətohum nəhol siGot, mətohum naim aGot toum həni.

¹⁰ Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau hum notokad namitisau hən nam-im-an, ginau noriṽ nəpaudesen, ale togon eum len nəpaudesen enan. Be avan ideh toum lan, teləlagau hən naṽide toum həni lan! ¹¹ Husur avan ideh edədas b̃eriṽ nəpaudesen ideh tile am be nəpaudesen en topat tia. Ale aYesu Kристо evi nəpaudesen enan. ¹² Avan ideh b̃eum hən naim len nəpaudesen enan tovi aYesu, eləboi b̃eum həni hən nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan, nəhai, naliol o nəbathuwit. ¹³ Nəvanuan b̃eum hən naim maienan, nauman san dereh tiṽarṽar. Husur Nəboṽ siNasuṽ dereh tigol nauman timasil. Dereh nəṽab tevəhot nauman ke tomabe. Nəṽab dereh tiṽan kitev nauman sinəvanuan ṽisi, sabi ke tovoi o tosa. ¹⁴ Nəsa nəvanuan toum həni asike b̃ipaṽ len nəṽab, gai dereh tikad nakonṽurṽuran san. ¹⁵ Be nəṽab b̃ihan ṽis nəsa nəvanuan toum həni, dereh asike ikad natideh. Gai ṽai dereh tilavutur; aGot tilav kuvi, be tehum tilav kuvi tur len nəṽab towunwun.

¹⁶ Gamit ṽṽau mətovi naim siGot, ale aNunun aGot itoh len gamito. Mətsənau səhoti a? ¹⁷ Avan ideh b̃emədas bun naim siGot, aGot dereh temədas bun nəvanuan enan. Husur naim siGot evi esan səb̃on ṽai, ale gamit mətovi naim enan siGot.

¹⁸ Samtegəras gamit səb̃omito. Gamit ideh b̃inau ke tovi vanuan namitisau len nabunusian sinavile a pan, ivoi ke "timelmel" hən b̃ikad namitisau hən nəmauran tonor. ¹⁹ Husur namitisau sinavile eg a pan evi melmelan ṽai len nabunusian siGot. Hum natosian siGot toke, "AGot igol nəvanuan namitisau lubat len nəhai tata hən namitisau salito."* ²⁰ Ale len naut tile am ike, "Nasuṽ aGot eləboii ke nənanuan sinəvanuan namitisau lovi ut kəmas ṽai."* ²¹ Samtikele am ke məttovi sitegai o sitea hən mət̃b̃ipatpat gamit məhat lan; husur natit ṽisi evi samito. ²² APol, aAṽollos, mai aPita, navile eg a pan, nəmauran mai nəmatan, natit gail ta daməṽai mai natit gail lotogəm sal, natit ṽisi lovi samito. ²³ Ale mətovi seKристо, ale aKристо evi siGot.

* 2:16: Isa 40.13 * 3:2: Ipru 5.12-13 * 3:4: 1Kor 1.12 * 3:5: Uman 18.24-28 * 3:19: Job 5.13 * 3:20: Psa 94.11

4

Ahai pispisul gail seKristo

¹ Imaienan, ivoi hən nəvanuan gail ləbinau ke namttovi vanuan nauman seKristo, aGot toriŋ nakitinan san tokel vəhot gail len navəlanamito. ² Nəvanuan nauman tokətkəta təban natit siMasta san gail, timasum tivoi hən aMasta san b̃isaḃi ke todaŋ len gai. ³ Gamit mətb̃isaḃi ke notovoi o notosa, o nakotan ideh hən nəvanuan b̃isaḃi ke notovoi o notosa, savi natideh len ginau. Ginau am, səpat len ginau hən nəb̃isaḃi ke notovoi o notosa. ⁴ Nəlogw imasil, be natenan tu sagol ke notonor. Evi Nasub̃ səḃon ŋai b̃isaḃi ke notovoi o notosa. ⁵ Imagenan, samtesigarir hən mətb̃isaḃ səḃoti ke natideh tovoi o tosa. Mititoh vir nagəman siNasub̃. Len nəḃoŋ enan natit gail lotosusuah len nəmargobut, dereh gai teriŋ natgalen len nañial hən ləḃiḃarḃar; ale dereh tevəhot naləŋonian gail len nəlon nəvanuan gail. Beti na-sor-sal-suhi-an vi təban nəvanuan ṽisusua, dereh tegəm len aGot.

⁶ Bathudud nadəlomian, nusor husur ginau mai aAḃollos hən mətb̃eləboi namilen nasoruan egai toke, “Sagigol səhor nəsa natosian tokele.” Beti asike mətupəpatpəpat avan ideh məhat səhor avan togon. ⁷ Hum ma məttonau suluḃi ke məttovi vanuan totibau len aKristo. Hum ma məttonau suluḃi ke məttokad natideh aGot saviol həni mai gamito. Be aGot b̃eviol hən natit p̃isi mai gamito, imabe mətupəpatpəpat gamit məhat len nəsa məttokade?

⁸ Hum ma məttonau suluḃi ke məttokad natit p̃isi tia məttoləŋoni. Hum ma məttonau suluḃi ke məttopul hən natite tia. Hum ma məttonau suluḃi ke məttovi kiŋ gail tia len natohan pipihəlan aGot ginamit namttob̃uer. Ooo noləŋon masuḃ ke mətavi kiŋ gail, hən ginamit tu namttavi kiŋ gail mai gamito! ⁹ Namtovi hai pispisul, be nunau ke aGot toriŋ ginamit naməkot len nəhon nəvanuan gail hum namttovi vanuan nəḃəḃaŋisan lotoyar vi lan nəmatan. Esuñan toriŋ ginamit len nadrama sua, hən navile a pan ləḃeris nəmatan sinamito, aŋel gail mai nəvanuan gail am. ¹⁰ Len nabunusian sinəvanuan gail namtumelmel. Evoi, namtumelmel m̃os aKristo. Be gamit m̃au, mətunau suluḃi ke məttokad namitisau len aKristo. Luke namttokul, be gamit m̃au mətunau suluḃi ke məttodaŋ. Mətunau suluḃi ke məttoḃat nəhes be luke namttovi ut kəmas. ¹¹ Nokitin ke, vəḃar gagai namtumalkəkət, namtumaduh, nahurabat sinamit emətartar. Nəvanuan gail lotuh mədas ginamito, namtsəkad naut ideh tovi ut a im. ¹² Namtoun idəŋ hən navəlanamit səḃonamito. Nəḃoŋ nəvanuan gail lotosəḃar ginamito, namtous aGot hən b̃ivoi hən galito. Nəḃoŋ lotomədas bun ginamit hən namttoləŋon tosa vəsa, namtudaŋ b̃uri.* ¹³ Nəḃoŋ lotosor mədas nahəsənamito, namtoŋir galit hən ləḃəhusur aKristo. Ehum namttogəm vi pəhasoŋ hən navile a pan, nəpəhsago sinəvanuan p̃isi vəḃar gagai.

¹⁴ Nəsatos natgalenan hən nahurumit b̃isa lan, be nutosi hən nəḃikel nalələgauan mai gamit məttosuñan anatugw gail notoləmas bun gamito, hən asike mətb̃imagenan am. ¹⁵ Naut kəmas məttəkad nəvanuan lotovi 10,000 lotokətkəta təban gamito len aKristo, mətukad atəmamit evis ŋai. Husur len aKristo aYesu, len na-kel-uri-an tovoi notokel mai gamito, nogəm vi atəmamit len nadəlomian. ¹⁶ Ale husur notovi atəmamito, noŋir gamit ke mitigol tətəḃ hən ginau.* ¹⁷ Nosəvat aTimoti van hən gamito m̃os natenan. Len nadəlomian evi anatugw notoləmas buni, todaŋ len Nasub̃.* Dereh teliv nənauan samit təlmam van hən nəḃide notokade len nəmauran sagw len aKristo aYesu. Nəḃide enan notokade, inor hən nəḃusanan notokel mai alat siYesu len naut p̃isi.

¹⁸ Gamit galevis lunau ke asike nəḃegəm hən gamito ale lupəpatpəpat galit məhat. ¹⁹ Avil asike idareh nəgəm hən gamito, Nasub̃ b̃idañ həni. Ale dereh nəbunus kitevi ke, alat lotopəpatpəpat galit məhat, lusor pəpatpəpat galit məhat ŋai, o lukad nədaŋan siGot. ²⁰ Husur

* 4:12: Uman 18.3 * 4:16: 1Kor 11.1; Flp 3.17 * 4:17: Uman 16.1-3; 1Tim 1.2

nəkadun natohan pipihabəlan aGot savi len nasoruan ɲai be evi len nabiltidaɲan san.
²¹ Mətoləɲon nəsa? Nəboɲ nəbɛgəm hən gamito, mətuke nipat nəhai hən nəbivəs gamit hən, o mətuke negəm len na-ləmas-buni-an mai len naṽide bəmədau?

5

Mitikai hən nauluṽan togol naitian tosa hən bēvivile

¹ Noləɲon isa masuṽ husur na-kel-uri-an sua notosəsəloɲ hən. Na-kel-uri-an ikele ke ikad naitian tosa len gamito. Evi naitian tosa vəsa batbat. Isa səhor naṽide silat ləsəkad nadəlomian: auluṽan sual ei igol naitian mai asoan atəman.* ² Imabe mətupətpat gamit məhat hum naten savi natideh? Mitimaslolosa! Mitimaskai hən atenan togol natenan dan gamito! ³ Len nibegw nəsatoh mai gamito, be naut kəmas nibegw satoh ei, len nanunugw nutoh mai gamito. Ale suṽan nototoh ei, nusaṽ səhoti tia ke len nədaɲan siMasta sidato, aYesu, atenan togol natenan timaspanis. ⁴ Imagenan, len nabonbonan samito mai nanunugw mai nədaɲan siMasta sidato, aYesu, ⁵ məteriɲ atenan len navəlan aSetan, ṽos nəboruan san topul hən nəsaan bēbuer buni, hən aYesu b̄ilav kuv nanunun atenan dan nəpanismen len Nəboɲ siNasuṽ.†

⁶ Na-sor-pətpat-gamit-məhat-an samito savoi! Mətsaləboii ke tohum nayis a? Nayis tokəkereh igol nəflaua p̄isi len nabesin itob.‡ ⁷ Mitimasbar hən nayis tomatu, tohun nəsaan, dan gamito, hən mətbɛgəm vi flaua veveu səkad nayis lan. Ekitin, mətohum nabəta səkad nayis lan. Husur aKristo imat tia hən b̄ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Ehum natuhsipsip lototutumav hən len nəPasova.§ ⁸ Imaienan, datihan len nəhanan nəPasova sidato, nayis tomatu toḃuer, nayis hən nəsaan mai naləɲonian hən nəsaan. Be datihan nabəta səkad nayis lan, nabəta hən naveveuan mai nakitinan.*

⁹ Len nalobulat napisulan nototosi van hən gamit a ṽo, nuke, samtitaḃ mai alat lotogolgol naitian tosa. ¹⁰ Nəboɲ notosor husur alat lotogolgol naitian tosa, nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotogol naitian tosa. Nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotoləɲon masuṽ hən natite, o lotovənvənah o lotolotu hən nəlablab gail. Nətake mətebulatut dan galito, gamit p̄isi məttəmasgam dan navile eg a pan. ¹¹ Be gagai nukel p̄arṽar hən namilen natosian sagw a ṽo. Imaiegai ke: samtitaḃ mai avan ideh tokel ke tovi awawa samit len nadəlomian be togolgol nəsaan sal. B̄igolgol naitian tosa, b̄eləɲon masuṽ hən natite, b̄ilotu hən nəlablab gail, b̄isor mədas nahəsən nəvanuan gail, b̄etərog akis, o b̄evənvənah, samtitaḃ mai. Nəvanuan tomagenan, samtihan maii boɲ ideh.

¹²⁻¹³ Husur səpat len ginau hən nəbisəṽ səhoti ke avan ideh səkad nadəlomian tipanis. AGot dereh tike tipanis o asike ipanis. Avil gamit məttokad nadəlomian, ipat len gamito hən mətbisəṽ səhoti ke gamit ideh tosa tipanis. Husur natosian siGot ike, “Mitikai hən nəvanuan tosa dan gamito.”*

6

Nakotan len gamit məttokad nadəlomian

¹ Ideh len gamit siYesu b̄ike b̄ikot hən gamit togon, imabe arous nəmətsistret səkad nadəlomian len aGot hən b̄ebətaḃ len nakotan səlaru? Imabe arsaus nəvanuan siGot

* 5:1: Lev 18.8; Deu 22.30. Len nasoruan ta Kris ike: auluṽan sual ikad asoan atəman. Ale alitenan savi anana san matmat be evi asoan atəman. † 5:5: 1Tim 1.20. Len naut egai alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot lukad nabunusian eru. Esual ike: ṽos nəboruan san topul hən nəsaan bēbuer buni, togon ike: ṽos na-mədas-niben-an.

‡ 5:6: Len naṽide tomaienan, avan sua togol nəsaan emədas nəvanuan gail hən galit am leḃigol nəsaan enan. § 5:7: Exo 12.3, 5, 21. Nau təlmam hən nəPasova naməkot. AGot ike mai alat selsrael ke lipan natuhsipsip ale hani mai nabəta səkad nayis lan. Ale ike libar hən nayis p̄isi dan naim salit gail, han nabəta səkad nayis lan len nəmariboɲ toməlevru.

* 5:8: Exo 13.7 * 5:12-13: Deu 13.5, 17.7

hən ləbikot hən gəlaru? ² Mətsaləboii ke nəvanuan gail siGot dereh lebətah len nakotan hən ləbepərehun navoian dan nəsaan silat navile a pan a? Ale mətḅebətah hən mətḅepərehun navoian dan nəsaan silat navile a pan, imabe mətsaləboi mətḅisab səhot nakitinan len nakotan lotopat sil natit gail lotovi ut kəmas? ³ Dereh datebətah hən datḅepərehun navoian dan nəsaan sijel gail mai len natit gail hən nəmauran egai. Mətsaləboii a? ⁴ Imagenan, mətḅike mətḅikad nakotan husur natideh hən nəmauran egai, savoi hən mətḅeus amatsistret savi siYesu hən ḅebətah len nakotan enan. ⁵ Nahurumit tisa! Timaskad avan ideh len gamito tokad namitisau hən nəmauran tonor, hən ḅebətah suḅnan nəmatsistret len nakotan ideh samito. ⁶ Be len gamito, nəvanuan nadəlomian sua ikot hən nəvanuan nadəlomian togon—be igole len nəhon nəmatsistret gail ləsəkad nadəlomian len aGot!

⁷ Bathut ke məttokad nakotan gail len gamit gabag, gamit ḅisi mətsawin kasi, mətsasəhor natideh! Nəvanuan togon ḅigol nəsa sanor hən gamito, riḅi ḅai, samtikot həni. Ivoi am hən mətḅidaḅ hən gai togol nəsa sanor hən gamito. Ivoi am hən mətḅidaḅ hən gai tovənoh natit ḅisi samito! ⁸ Be gamit gabag ḅau, mətugol nəsa sanor hən gamito. Mətogəras gabag hən gamito hən mətḅevənoh natit samit gail. Ale mətugol natgalenan van hən awawa samit len nadəlomian! ⁹ Nəvanuan ləsanor asike asike lutoh len natohan pipihəlan aGot. Mətsənau səhoti a? Mitimasnau hən asike mətḅisab. Husur alat lotogol naitian tosa, alat lotolotu hən nəlablab gail, alat lotogol naitian toḅur kotov nəlahan, alaluḅnan lotoḅur hən nibelit hən naititian, alaluḅnan lotogol naitian mai alaluḅnan, ¹⁰ alat lotovənvənah, alat lotoləḅon masuḅ hən natite, alat lototərog akis, alat lotosor mədas nahəsan nəvanuan mai alat lotogol nasənah hən ləḅevənoh natit gail, asike lutoh len natohan pipihəlan aGot togəḅ balai. ¹¹ Ale a ḅno gamit galevis lovi vanuan lotomaienan. Be aGot igol məttoveveu dan naḅide galen lotosa, igol məttokad nəḅoruan san, məttovi esan səḅon, ale eriḅi ke məttonor len nəhon len nahəsan Nasuḅ aYesu Kristo mai len aNunun aGot sidato.

Mitigam dan naitian tosa

¹² Hum ma avan ideh ḅike, “Len nəmakuvan sagw dan nalo, noləboi nəḅigol natideh.” Be ginou nuke, naḅide galevis ləsavoi hən ginou. Hum ma avan ideh ḅike, “Len nəmakuvan sagw dan nalo noləboi nəḅigol natideh.” Be ginou nuke, asike nudaḅ hən natideh ḅiwol hən ginou hum notovi slev san. ¹³ Hum ma avan ideh ḅike, “Nəhanian ipat ḅnos natəḅaḅ, ale natəḅaḅ ipat ḅnos nəhanian.” Be nukel mai gamit ke, dereh aGot tigol natəḅaḅ mai nəhanian areḅuer. Avil nibedato ləsatoh ḅnos naitian tosa, lutoh ḅnos Nasuḅ ale Nasuḅ evi Masta hən nibedato. ¹⁴ Ekitin ke, len nədaḅan san, aGot igol niben Nasuḅ ile məhat dan nəmatan, ale dereh aGot tigol nibedat am lile məhat dan nəmatan.

¹⁵ Nibemit lovi nahudhuben aKristo. Mətsaləboii a? Datḅeləḅoji ke nibedat lotovi nahudhuben aKristo, inor ke nəvanuan tovi hudhuben aKristo, ḅiḅon mai napəhaḅut toḅurḅur hən niben a? Satimaienan! ¹⁶ Nəvanuan toḅon mai apəhaḅut toḅurḅur hən niben, nibelaru arosua. Mətsaləboii a? Husur natosian siGot ikele len natuḅatan ke, “gəlaru dereh areḅəm sua suḅnan niben tosua ḅai.”* ¹⁷ Avil nəvanuan toḅon mai Nasuḅ, nanunun mai aNunun aYesu arosua.

¹⁸ Mitimasgam dan naitian tosa! Nəsaan gail ḅisi am nəvanuan togole, igole vivile dan niben. Avil nəvanuan togol naitian tosa, igol nəsaan van hən niben gabag. Emədas niben gabag. ¹⁹ Nibemit lovi naim seNunun aGot, aGot toviol həni mai gamito. Mətsaləboii a? Gamit mətsavi samit səḅomito,* ²⁰ husur nəsa aGot toḅur gamit həni, etibau masuḅ.* Imagenan, len nibemito, len natit ḅisi mətḅigole, mitimasputsan nəyalyalan siGot.

* 6:16: Gen 2.24 * 6:19: 1Kor 3.16; 2Kor 6.16 * 6:20: Nəsa aGot toḅur gidat həni evi nəmatan siYesu tovi aNunun tosua səḅon.

7

Nəlahan

¹ Ale gagai nuke nisor husur nasoruan samit gail len nalobulat napisulan məttotosi van hən ginau. Mətuke, “Ivoi hən nauluṃan ideh hən asike b̄ibar niben napəhaṽut.”

² Avil bathut nəvanuan isobur lotogol naitian tosa, nukel mai gamit ke, nauluṃan tolah tikad naitian mai asoan səbon, ale napəhaṽut tolah tikad naitian mai asoan səbon.

³ Asoan auluṃan b̄eləṃon naitian, auluṃan tigole maii. Asoan apəhaṽut b̄eləṃon naitian, apəhaṽut tidaṃ hənı maii.

⁴ Niben apəhaṽut savi esan səbon ɣai, be evi sisoan. Ale len naṽide tomaienən, niben auluṃan savi esan səbon ɣai, be evi sisoan.

⁵ Samretəgau gat nibemər səboməru dan gamər gabag. Be mərbike mərbisor tuṽ husur nəmariboṃ galevis, ale mərbidaṃ mai gamər gabag, inor hən mərbətəgau gat nibemər səboməru dan gamər gabag. Nəboṃ nəmariboṃ galenən ləbinoṃ, miribon tətəs. Asike mərbigole, dereh aSetan tidas p̄isal hən b̄eliv gaməru hən mərbiteh husur mərsədəṃ.

⁶ Nəsakel nakelean todaṃ ke mirimastəgau gat nibemər səboməru dan gamər gabag ṃnos na-sor-tuṽ-an; ao nudaṃ hən b̄imaienən ɣai.

⁷ Beti noləṃon ke nəvanuan p̄isi lətasuṃan ginau. Be len nakitinan, gidat p̄isi datukad naviolan aGot toviol hən ṽisusua mai gidato. Nəvanuan sua ikad naviolan tomaiegai, nəvanuan sual am ikad naviolan tomaienən.

⁸ Ale nukel mai alaluṃan asolit lotomat mai nəbatunau pəhaṽut gail ke, asike ləbilah be ləbitoh maienən ɣai, suṃan ginau, ivoi.

⁹ Be asike ləbetəgau gat nəlolito dan naitian tosa, lilah. Husur savoi hən ləbeləṃon masuṽ hən naitian; ivoi səhori am ke lilah.

¹⁰ Nukad nakelean todaṃ ṃnos nəvanuan nadəlomian lotolah. Savi nakelean sagw be evi siYesu. Imaiegai ke: napəhaṽut sateriṃ asoan.

¹¹ Be alitenən b̄eriṃ asoan, satilah mai nauluṃan ideh am. Alitenən titoh maienən ɣai o tigol nəsasaa tokade mai asoan tinoṃ ale tibon təlmam maii. Ale nauluṃan sateriṃ asoan.*

¹² Ale nukad nakelean ṃnos nəvanuan gail am. Evi ginau notokele, savi Nasuṽ. Nəkəmaiegai ke: nauluṃan ideh siYesu b̄ikad asoan səkad nadəlomian, ale alitenən b̄ehəhaṽur hən b̄itoh maii, auluṃan satetiṽos hənı.

¹³ Ale napəhaṽut ideh siYesu b̄ikad asoan səkad nadəlomian, ale atenan b̄ehəhaṽur hən b̄itoh maii, apəhaṽut satetiṽos hənı.

¹⁴ Husur nəlahan apəhaṽut siYesu tokade mai asoan inor len nəhon aGot bathut nadəlomian selitenən. Ale nəlahan auluṃan siYesu tokade mai asoan inor len nəhon aGot bathut nadəlomian sitenən. Asike təmagenən, natətai samit gail lətatoh len nəbathudud tob̄iṃb̄iṃal len nəhon aGot. Be gagai lutoh len nəbathudud tonor len nəhon.

¹⁵ Be gai səkad nadəlomian b̄eləṃon natiṽosan, tehusur naləṃonian san. Nəboṃ tomaienən, nəlahan enən səbanjıs gat asoan tokad nadəlomian. Be b̄eləboi b̄igole, nəvanuan tokad nadəlomian tetəgau gat nəlahan səlaru bathut aGot ekis gidato ṃnos natəṃat.

¹⁶ Latpəhaṽut məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit ləberıṃ nəlolit len aYesu. Ale laluṃan məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit ləberıṃ nəlolit len aYesu.

¹⁷ Be gamit ṽisusua, asoaṃ b̄imat o asoaṃ b̄ikad nadəlomian o asoaṃ asike b̄ikade, len natohan ideh gototoh lan nəboṃ aGot tokis gaiug, gitoh maienən lan. Nukel nakelean enən todaṃ mai alat siYesu len naut p̄isi.

¹⁸ Avən ideh b̄ikad na-tiv-dalusi-an nəboṃ aGot tokisi, satesusuan nabuṃon hum səkad na-tiv-dalusi-an. Ale asike b̄ikad na-tiv-dalusi-an nəboṃ aGot tokisi, satikade.

¹⁹ Datb̄ikad na-tiv-dalusi-an o datb̄ipar tiv-dalusi-an savi natideh. Be datb̄igol husur nakelean todaṃ aGot tokele, enən nab̄iltitite!

²⁰ Len natideh avən ideh totoh lan nəboṃ aGot tokisi, titoh maienən lan.

²¹ Govi slev nəboṃ aGot tokis gaiug a? B̄imagenən, sa-nəloṃ tetuhatuḥ hənı. Avil gəbeləboi gəb̄ikad nəmakuvan hən

* 7:11: Hən naves 10-11, ris Mat 5.32, 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18

asike gǎbevi slev am, gigole. ²² Husur nəvanuan tovi slev nəboŋ aGot tokisi, savi slev am be evi siNasub̄. Len naŋide tomaienān, nəvanuan savi slev nəboŋ aGot tokisi, evi slev seKris̄to. ²³ Nəsa aGot toŋur gamit hāni, etibau masuŋ. Samtehusur nəvanuan gail suŋan mǎttovi slev salito. Mǎtehusur Nasub̄. ²⁴ Bathudud nadəlomian, len natideh mǎttotoh lan nəboŋ aGot tokis gamito, mititoh mai aGot lan.

Alat lāsəlah

²⁵ Ale gagai nuke nisor var nausian samit husur navensus gail. Nəsəkad na-kel-buni-an ideh siNasub̄, be nukel nə-nau-səhoti-an sagw, bathut len nalolosaan san, Nasub̄ igol notodaŋ len gai. ²⁶ Imaienān, bathut nəmauran todaŋ mǎttotoh lan, nunau maiegai ke: ivoi hən nauluŋan b̄itoh hum totoh gagai. ²⁷ Gǎbilah mai napəhaŋut tia, sagidas p̄isal hən gǎbimakuv dan nəlahan saməru. Asike gǎbilah, sagidas pəhaŋut hən gǎbilah maii. ²⁸ Be gǎbilah, savi nəsaan; ale navensus b̄ilah, savi nəsaan. Be alat lotolah dereh lisab̄ nəmauran egai tidaŋ len nəboŋ gail, ale nomətahun mǎtbeləŋon b̄isa maienan.

²⁹ Bathudud nadəlomian, nekəmaiegai ke: namityal eŋidol. Gagai van, nauluŋan tokad asoan, nəlahan səlaru satiwol hən nəmauran san. ³⁰ Nəvanuan totaŋ, nətaŋan san satiwol hən nəmauran san. Nəvanuan tohəhaŋur, nahəhaŋuran san satiwol hən nəmauran san. Nəvanuan toŋurŋur tite, natit gail gai topul hāni saliwol hən nəmauran san. ³¹ Ale nəvanuan toumum mai natit gail hən navile a pan, navile a pan satiwol hən nəmauran san. Husur navile eg a pan hum topat gagai, satovan vəmasig.

³² Noləŋon ke mitimakuv dan natit gail len nəmauran egai nəlomit totuhatur hāni. Nauluŋan səlah eləboi b̄inau masuŋ hən Nasub̄ mai naŋide b̄igol Nasub̄ b̄ehəhaŋur lan. ³³ Be nauluŋan tolah inau masuŋ hən navile a pan mai naŋide b̄igol asoan b̄ehəhaŋur. ³⁴ Ale sədaŋ kavkav len gəlar p̄isi, Nasub̄ mai asoan. Napəhaŋut səlah, navensus, inau masuŋ hən Nasub̄ hən gai b̄evi siNasub̄ səbōn len niben mai nanunun. Be napəhaŋut tolah inau masuŋ hən navile a pan mai naŋide b̄igol asoan b̄ehəhaŋur. ³⁵ Nokəmaienān m̄os nəb̄evi tarhət samito, savi hən nəb̄iwol hən nəmauran samito. Nokəmaienān hən naŋide samit b̄inor, hən mǎtb̄igol tabtab hən nəsa Nasub̄ toləŋoni, hən asike natideh b̄eliv nənauan samit dani.

³⁶ Be nauluŋan ideh b̄inau ke sagol sanor hən navensus tokel gati ke b̄ilah maii, ale nəlon atenan b̄esursuru hāni (hum b̄imasmagenan), tilah maii hum toləŋoni. Savi nəsaan.† ³⁷ Be nauluŋan b̄eil gəgat len nəsa tonau, ale natideh asike b̄etəgau gati, be nəsa b̄igole b̄ipat len gai səbōn, ale b̄inau səhoti len nəlon ke asike ilah mai navensus, enan tu ivoi. ³⁸ Imagenan, nauluŋan tolah mai navensus san igol natit tovoi, ale nauluŋan səlah maii igol natit tovoi am səhori.‡

³⁹ Napəhaŋut tolah, nəlahan tokade mai asoan ipat vəbar asoan b̄imat. Be asoan aliten b̄imat, imakuv dan nəlahan enan, ale eləboi b̄ilah mai avan ideh b̄eləŋoni. Be natsua, nauluŋan b̄ilah maii timasvi siYesu. ⁴⁰ Len nabunusian sagw, napəhaŋut asoan tomat b̄itoh səbōn maienan ŋai, dereh tehəhaŋur am. Ale nunau ke aNunun aGot evi tarhət sagw hən notokəmaienān!

8

Nəhanian lototutumav hāni van hən nəlablab gail

† 7:36: Len naut a Korint alat siYesu galevis lunau ke lotolo, ale nəlahan mai nəmauran hən nəlahan arsavi natideh. Imagenan, hum ma lotosor len nauluŋan egaii toke tilah, gol ke atenan inau ke sagol sanor hən navensus b̄ike b̄ilah maii. Ale evəlo. Nəboŋ naves egai toke nəlon atenan esursuru hən navensus, nasoruan ta Kris ikad namilen tile am toke navensus egəm vi bareab. Be naut kəmas namilen toru enan, aPol ike inor hən arb̄ilah. ‡ 7:38: Len naut egai aPol ike, nauluŋan tolah mai navensus san igol ivoi ale husur nəmauran egai idaŋ len nəboŋ gail (geris 7.26), nauluŋan səlah mai navensus san igol ivoi am səhori.

¹ Gagai nuke nisor husur naməḡod nəvanuan gail lototutumav həni van hən nəlablab gail. Evoi, datoləboii ke, “gidat ƣisi datukad naləboian.” Naləboian igol nəvanuan epul am hən naṽivan. Be na-ləmas-buni-an igol nəmauran sinəvanuan idaḡ am. ² Avan ideh ƣinau suluṽi ke toləboi natit tosoḃur; gai saləboi natit lotokitin aGot toke ƣikel vəhot gail maii sal. ³ Be avan ideh ƣeləmas bun aGot, aGot eləboi avan enan.*

⁴ Ale, nəhanan hən naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab beti: Gidat ƣisi datoləboii ke nəlablab savi natideh len navile a pan, ale səkad nagot ideh be aGot tosua ƣai. ⁵ Ikad nagot gəgəras tosoḃur nəvanuan gail lotolotu hən gail. Luke nagot galenan lutoh len nəmav o len navile eg a pan, ale loriḡ gail hum lotovi got mai masta salit gail.* ⁶ Avil naut kəmas natenan, gidat datoləboii ke ikad aGot tosua ƣai, aTata tovi nəkadun natit ƣisi. Ale gidat datutoh m̄osi. Ale ikad aMasta tosua ƣai, aYesu Kristo. Len aKristo, aGot igol natit ƣisi toum həni; ale len aKristo, datukad nəmauran.

⁷ Be savi nəvanuan ƣisi lotoləboi natenan. Ikad nəvanuan nadələmian galevis ləsənu səhoti sal ke nəlablab ləsəkad nədaḡan ideh. Ale nəboḡ lotohan naməḡod tovi naviolan van hən nəlablab, lunau suluṽi ke lotolotu van hən nəlablab enan. Ale husur ləsail sədaḡ len aGot sal, nəsa lotogole igol nəlolit eḃiḡḃiḡal. ⁸ Be nəhanian edədas ƣigol datḃikad navoivoian mai aGot. Husur datḃihani o asike datḃihani, gəlar ƣisi arsavi natideh len aGot.*

⁹ Be mətelələgau hən gamit gabag. Nədaḡan məttokade len nəmakuvan samit dan nəsaan satigol alat ləsədaḡ len nadələmian lites. ¹⁰ Husur, gaiug gotokad “naləboian,” avan ideh nənauan sail gəgat ƣeris gotohan len naim nalotuan silablab, nəsa bai? Hum ma nədaḡan saḡ ƣeliv nənauan san gol ƣihan naməḡod lototutumav həni tia van hən nəlablab. Ƣigol ƣimaienan, igol nəsaan.† ¹¹ Imagenan, len naləboian saḡ, gomədas awawa sədaḡ len nadələmian, gomədas awawa len nadələmian, aKristo tomat m̄osi. ¹² Məḃigol nəsaan maienan van hən nəbathudud ideh sədaḡ len nadələmian, mətugol nasənanan len nəlon, ale mətugol nəsaan van hən aKristo. ¹³ Bathut natenan, nəsa nəḃihani ƣigol awawa len nadələmian ƣiteh, sanihan naməḡod boḡ ideh am. Husur nomətahun nəḃigol awawa ideh len nadələmian ƣiteh.

9

APol isor var alat a Korint lotosor tasi

¹ Mətunau ke nəsa nəḃigole səpat len navələgw a? Mətunau ke nəsavı ahai pispisul a? Mətunau ke nəsarıs aYesu, aMasta sidato a? Mətunau ke gamit mətsavi naṽit nauman sagw len Nasuḃ a? Ginau m̄au novi ahai pispisul notoris aYesu, ale gamit, naṽit nauman sagw.* ² Naut kəmas nəvanuan galevis am lotonau ke nəsavı ahai pispisul ideh, kitin, gamit a Korint mətsaləboi məḃəkəmaienan. Husur nəmauran samit len Nasuḃ eṽusan səhoti ke notovi ahai pispisul təban gamito.

³ Na-sor-vari-an sagw van hən alat lotokele ke nəsavı ahai pispisul imaiegai ke: ⁴ Sanor hən məḃevəḡan ginamər hən nəhanian mai nəwai a? Ao, inor! Mətoləboii ke tonor! ⁵ Len nəyaran sinamito, sanor hən asoanamit lotokad nadələmian ləḃitah mai ginamit suḡnan ahai pispisul tile am mai aPita mai aṽan Nasuḃ gail lotogole a?* Ao inor! ⁶ Ginau mai aParnapas, mətunau ke ginamər ƣai inor hən namrtoum m̄os nəvat hən namrḃimaur a? Be inor hən məttakətkəta təban ginaməru suḡnan ahai pispisul tile gail

* 8:3: Natosian galevis ta sutuai luke, Avan ideh ƣinau suluṽi ke tokad naləboian, gai səkad naləboian kitin. 3 Be nəvanuan ƣikad na-ləmas-buni-an, gai ikad naləboian kitin. * 8:5: 1Kor 10.20-21 * 8:8: Rom 14.17 † 8:10: Nəboḡ toke igol nəsaan, igol nəsaan husur toḃur kotov nənauan san toke nəhanan hən naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab sanor. Ale nəlon səmasil am. * 9:1: Uman 22.17-18, 26.16 * 9:5: Len naut egai aPol ekis aPita hən aKefas tovi nahəsan len nasoruan Ipru.

am. Mətsaləboii a? * 7 Məṭunau ke nasoltia ideh naṣurṣuran san toḃuer, eṽur natit san gail hən nəvat san səḃon a? Ao, səmaienan boṅ ideh! Nəvanuan tomabul nəhol nakrep ihan naṽit nakrep han. Ale nəvanuan tokətkəta təban navəshəṣipsip, emun nasus halito. Mətsaləboi natgalen a?

8 Nasoruan kəta gail notomadhakele, lovi bunusian sinəvanuan ṅa? Ao. Nalo am ikel natgalenan. 9 Husur natosian len nalo siMoses ike, “Sagibaṅis gol nabuṅon naḃuluk topalpal kuv namisurhuwit.” Nəboṅ aGot tokəmaienan, məṭunau ke tonau naḃuluk ṅa? * 10 Ao. Len naut enan isor ṁos ginamit am, husur nəvanuan totivtiv tan, mai nəvanuan toruṁruṁ kuv namisurhuwit gəlar ṗisi aroum ṁos nəhanian artovatvat viri. 11 Namtumabul natit gail seNunun aGot len nəlomito. Beti imabe? Sanor hən məṭbəkətkəta təban ginamit hən nəhanian hən navile a paṅ a? * 12 Nəvanuan galevis ləḃikad nədaṅan hən na-il-a-ṁo-an hən məṭtakətkəta təban galit maienan, inor hən məṭbəkətkəta təban ginamit səhor galito!

Namtukad nədaṅan enan hən gamit boh məṭtakətkəta təban ginamito, be namtsaus gamit hən məṭbigole. Ao namtudaṅ ḃur natit ṗisi hən asike namtbipon gol na-kel-uri-an tovoi husur aKristo. 13 Mətoləboii ke alat lotoum len naim siGot luhan nəhanian topat ei. Ale alat lototutumav len nəmel tutumavan luhan katəṗol hən nəsa lototutumav həni. * 14 Len naṽide tomaienən, Nasuḃ isor idaṅ ke, alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi limaskad natit hən ləḃimaur lan, təban nəvanuan gail lotokel uri mai galito. *

15 Avil nəsaus natgalenan boṅ ideh. Ale nəsatos natgalegai hən ḃimagenan hən ginau. Noṽiv ke nəsaus natgalenan, nəsaṗon gol na-kel-uri-an tovoi. Ale nomətahun nəḃehusur naṗisal ideh tile am. Nəmatan ivoi səhor naṗisal tile am. 16 Husur, nəḃikel ur na-kel-uri-an tovoi, savi natesua notoləboi nəḃisor sal suh ginau həni. Ao, len naləṅonian siGot, aGot eriṅi len navəlagw hən nəḃimasgole. Asike nətakel ur na-kel-uri-an tovoi, naḃiltipanismen təbar ginau balai! 17 Nətagole husur notoləṅoni, tanor hən nəṭəkad nakonṗurṣuran həni. Be aGot ḃeriṅi len navəlagw hən nəḃigole, nimasgole! 18 Ale nakonṗurṣuran sagw nəsa beti? Imagegai ke: nəboṅ notokel ur na-kel-uri-an tovoi, noləboi nəḃeviol kəmas həni. Bathut natenan, naut kəmas nədaṅan notokade hum ahai pispisul, nəsaus natideh ben nəvanuan gail hən notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

19 Naut kəmas nəsavi slev siyan ideh, nugol gabag hən ginau notovi slev sinəvanuan ṗisi hən nəḃeliv nəvanuan isobur am gəm hən aKristo. 20 Nəboṅ nototah mai naṅu gail nosuṁan naṅu gail hən nəḃeliv galit gəm hən aKristo. Naut kəmas nəsatoh len navəlan nalo, nəboṅ nototah mai alat len navəlan nalo seṅu gail, nosuṁan alat len navəlan nalo hən nəḃeliv galit gəm hən aKristo. 21 Nəboṅ nototah mai alat ləsəkad nalo, nosuṁan alat ləsəkad nalo hən nəḃeliv galit gəm hən aKristo. Be nəsəmakuv dan nalo siGot, nalo seKristo iwol hən ginau. 22 Nəboṅ nototah mai alat ləsədaṅ, nogəm suṁan nəsədaṅ, numaienən hən nəḃeliv galit gəm hən aKristo. Nogəm suṁan nəvanuan gail ṗisi hən, len naṗisal ideh nəḃeliv galit gəm hən aKristo hən ḃilav kuv galit galevis dan nəsaan salito. 23 Nugol natgalen ṗisi hən na-kel-uri-an tovoi ḃibar nəvanuan ḃisobur am, hən nəḃikatəṗol mai galito len nakontit na-kel-uri-an tovoi tokel gati.

24 Mətoləboii tia ke len nəgamgaman, galit ṗisi lotogam lan lugam, be galit sua ṅai igam səhor galit am hən ḃilav nəṗrais. Mitigam magenan hən məṭḃewin, hən məṭḃikad nəṗrais! 25 Nəvanuan gail ṗisi lotoke ligam len nəraṁraṁean, loutaut idaṅ tabtab len natit ṗisi. Galit ludaṅ ḃur nautautan enan, hən ləḃikad nəṗrais tovi ut kəmas asike idareh. Avil gidato datugole ṁos nəṗrais topat vi sutuai. 26 Imagenan, hum

* 9:6: Uman 9.27, 11.22-25, 30 * 9:9: Deu 25.4; 1Tim 5.18 * 9:11: Rom 15.27 * 9:13: Lev 6.16, 26; Deu 18.1-3 * 9:14: Mat 10.10; Luk 10.7

nəgamgaman, nəşəgam taŭtaŭor. Hum natuhtuhan, nəsatuhtuh taŭtaŭor hum nototuh naməsav ŋai. ²⁷ Ao! Notuhtuh nibegw, nugol utaut həni, nugole evi slev sagw. Nugol tomagenan hən ke, nəboŋ nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail b̃inoŋ, nəprais asike imasig dan ginau.

10

Nalələgauan: alat a Israel ta m̃o lumabe?

¹ Nokəmaianan bathudud nadəlomian, husur nomətahun mət̃betətan hən nategai. Atəmadat ta sutuai p̃isi lotogam dan naut a l̃jip, lutoh pipit nəmavukasw, galit p̃isi luyar tukot len tas.* ² Len nəmavukasw mai nətas, ehum galit p̃isi lotobaptais hən ləbevi ahai susur siMoses. ³ Ale galit p̃isi luhan nəhanian tosua ŋai togəm len aGot.* ⁴ Ale galit p̃isi lomun nəwai tosua ŋai togəm len aGot, husur lomun nəwai hən nəvat siGot totah mai galito, ale nəvat enan evi aKristo.* ⁵ Avil aGot sahəhaŭur hən galit lotosobur, ale lumat, nəb̃irimat halit gail losuh taŭtaŭor len naut masmas.*

⁶ Natgalenan lovisi hum nalələgauan hən asike dat̃beləŋon masuŭ hən natit tosa gail suŋan galito.* ⁷ Samtilotu hən nəlablab gail suŋan galit galevis lotogole, hum natosian siGot toke, “Nəvanuan gail lobətah hən ləbihan, ləbemun. Ale lule məhat hən ləbisav, raŋraŋe taŭtaŭor.”* ⁸ Sadatigol naitian tosa suŋan galit galevis, togol nəvanuan tovi 23,000 len galito lumat len nəmariboŋ tosua ŋai.* ⁹ Sadatitaltal kitev nədaŋan siNasuŭ aGot ke timabe. Galit galevis lugole, gol nəmət gail lukat bubun galito.* ¹⁰ Sadatikoblen suŋan galit galevis lotokoblen, gol aŋel hən nəmatan igol lumat.*

¹¹ Natgalenan lovisi hən galito hən dat̃beləboi səhoti, ale ipat len na-tos-gati-an hum na-sor-p̃usan-an m̃os gidat dattotoh len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan. ¹² Avan ideh b̃inau ke toil gəgat, telələgau hən asike b̃iteh! ¹³ Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, eŋitoŭ hən nəsa togəm hən nəvanuan gail p̃isi. Be aGot igol tabtab hən nəsa tokele ke tigole. Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, aGot asike idam̃ hən ideh səhor nəsa mət̃toləboi mət̃bidəŋ b̃uri. Nəboŋ natideh b̃italtal ke mət̃bigol nəsaan, dereh aGot tigol naŋisal dan natenan hən mət̃bidəŋ b̃uri.

¹⁴ Imagenan gamit notoləmas bun gamit p̃isi, mitigam dan nalotuan van hən nəlablab gail. ¹⁵ Nusor mai gamit hum mət̃tokad nənauan; nəbəkيتين o asike nəbəkيتين, mitinau hən mət̃binau səhoti. ¹⁶ Len nəhanian len natev siNasuŭ, nəboŋ dattosipa vi təban aGot hən nəb̃iliwai, datomun katəp̃ol hən nəda heKristo. Ale nəboŋ dattobur nabəta, datuhan katəp̃ol hən niben aKristo. Mətsaləboi a? ¹⁷ Naut kəmas dattosobur, gidat p̃isi datovi niben tosua ŋai, husur datuhan katəp̃ol hən nabəta tosua ŋai.

¹⁸ Mitinau naŭide silat a Israel. Galit űisusua lotohan nahudhuviolan lototutumav həni van hən aGot, len nəmel tutumavan, luhan katəp̃ol, ale lubon len nalotuan van hən aGot.* ¹⁹ Namilen ke nəlablab evi natideh a? Ao. Namilen ke nəhanian lototutumav həni van həni evi natideh a? ²⁰ Ao. Arsavi natideh. Nukele ke, natideh nəvanuan ləsəkad nadəlomian lototutumav həni, lotutumav həni van hən natəmat gail, savi aGot. Nomətahun mət̃bikatəp̃ol mai natəmat gail.* ²¹ Mətsaləboi mət̃bemun len nəb̃iliwai hiNasuŭ ale mun len nəb̃iliwai hetəmat gail am. Mətsaləboi mət̃bihan len natev siNasuŭ ale han len natev setəmat gail am. ²² Dat̃bigol b̃imagenan, dereh datigol Nasuŭ aGot titabulol bulos gidato. Datunau ke datudaŋ səhori a? Aoa!*

* 10:1: Exo 13.21-22, 14.22-29. Nəboŋ toke lotoyar tukot len tas, luyar tukot len naut butitas nətas torus dani gol ke tokad naŋisal tommas rivuh be nətas ipat tarhəte tarhəte. * 10:3: Exo 16.35 * 10:4: Exo 17.6; Num 20.8-11

* 10:5: Num 14.16, 29-30 * 10:6: Num 11.4 * 10:7: Exo 32.6 * 10:8: Num 25.1-18 * 10:9: Num 21.5-6

* 10:10: Num 16.41-49 * 10:16: Mat 26.26-28; Mak 14.22-24; Luk 22.19-20 * 10:18: Lev 7.6, 14-15 * 10:20:

Deu 32.17 * 10:22: Deu 32.21

²³ Gamit mət̃bike, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namt̃bigol natideh,” ginou nuke, nãvide galevis ləsavoi hən nəvanuan tile gail. Gamit mət̃bike, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namt̃bigol natideh,” ginou nuke, nãvide galevis ləsagol nəvanuan togon sədaŋ am len nadələmian san.* ²⁴ Samteləŋon nəsa tovoi hən gamit səbomit ŋai, be mət̃ləŋon nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail.

²⁵ Mət̃ləboi mət̃bihan natideh lotoŋur hən len nəmaket hən naməŋod. Ləbetutumav hən van hən nəlablab gail o asike ləb̃igole, samteus nausian ideh husuri. Samtinou masũ hən. ²⁶ Nãvide enan inor husur nasuruan siGot ikele ke, “Navile a pan mai natit p̃isi topul lan lovi siNasũ aGot.”*

²⁷ Nəvanuan səkad nadələmian b̃eus gaiug hən gəb̃ihan maii, ale gəb̃ələŋon gəb̃ivan, gihan nəhanian ideh gai b̃ilavi mai gaiug. Ləbetutumav hən van hən nəlablab o asike ləb̃igole, sageus nausian ideh husuri. Saginou masũ hən. ²⁸ Be avan ideh b̃ikel mai gaiug ke, “Naməŋod egai, lotutumav hən van hən nəlablab gail,” sagihani be nənanuan sam̃ tinou nəlon avan enan tokel vəhot natenan mai gaiug. Gəb̃ihani, hum ma gəb̃etunus nəlon. ²⁹ Hum ma savi natideh len gaiug, be evi natit tosa len nənanuan sinəvanuan togon. Husur, imabe nənanuan len nəlon nəvanuan togon isabi ke nəsa notogole len nəmakuvan sagw dan nalo isa?† ³⁰ Ginou nəbesipa vi təban aGot hən nəhanian ale nəb̃ihani, imabe avan ideh isor mēdas ginou bathut nəsa notosipa hən tia?

³¹ Imaienan, mət̃bihan o mət̃bemun o natideh mət̃bigole, gol natit p̃isi hən nəvanuan gail ləb̃isal suh nəyalyalan siGot lan. ³² Samtigol natideh hən mət̃biŋon gol na-kel-uri-an tovoi hən naJu gail o alat ləsavi Ju asike ləb̃ikad nadələmian. Samtigol natideh hən mət̃bemēdas nadələmian silat siYesu. ³³ Mət̃ehusur nãvide sagw. Len natit p̃isi notogole, nohisi hən nəb̃igol nəvanuan p̃isi ləb̃ehəhəvur lan. Nəsēdas p̃isal hən nəb̃ikad na-vi-tarhəte-an m̃os ginou səb̃ogw ŋai, nudas p̃isal hən nəvanuan b̃isobur ləb̃ikad na-vi-tarhəte-an, hən aGot b̃ilav kuv galit dan nəsaan salito.

11

¹ Mitigol tətōṽ hən ginou suṃan notogol tətōṽ hən aKristo.*

Len nalotuan

² Nusor sal suh gamit bathut mət̃tonau gat ginou len natit p̃isi. Ale mət̃otəgau gat nãvide hən nalotuan, suṃan ŋai notolav gail mai gamito. ³ Be noləŋon ke mət̃ləboii ke aKristo evi kadun nəmauran sinəvanuan p̃isi, nauluṃan evi kadun nəmauran sinapəhəvut, ale aGot evi nəkadun aKristo. ⁴ Nauluṃan ideh tokabut gol nəkadun nəboŋ tosor tũṽ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi aKristo. ⁵ Be napəhəvut ideh səkabut gol nəkadun nəboŋ tosor tũṽ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi asoan. Esuṃan apəhəvut tosir nəkadun toŋarŋar. ⁶ Napəhəvut b̃emətahun b̃ikabut gol nəkadun, eŋitõṽ ŋai hum togut kotov p̃is navurun. Be bathut tovi hur sasa hən b̃egut navurun o hən nəkadun b̃iŋar, tikabut gol nəkadun m̃au! ⁷ Nauluṃan satikabut gol nəkadun husur nəboŋ aGot togol nauluṃan, igol ilav kot nənahənah han mai nəyalyalan san hən nahəsan aGot b̃iyalyal. Be napəhəvut igol nahəsan nauluṃan iyalyal.* ⁸ Husur nauluṃan metəkav sagəm len napəhəvut, be napəhəvut metəkav egəm len nauluṃan. ⁹ Husur aGot sagol nauluṃan m̃os napəhəvut, be igol napəhəvut m̃os nauluṃan.* ¹⁰ Husur natenan, bathut aŋel gail, napəhəvut tikad

* 10:23: 1Kor 6.12 * 10:26: Psa 24.1 † 10:29: Len naves 28 nəboŋ tosor husur avan ideh mai avan enan, ale len naves 29 nəboŋ tosor husur nəvanuan togon, len naut galenan, isor husur nəvanuan səkad nadələmian. * 11:1: 1Kor 4.16; Flp 3.17 * 11:7: Gen 1.26-27 * 11:9: Gen 2.18-23

nədaŋan hən na-il-a-ĩno-an len nəkadun.* ¹¹ Avil len Nasub̃, napəhaũt satoh səbon hum asoan tobuer, mai nauluĩman satoh səbon hum asoan tobuer. Nauluĩman ikad asoan hən bevi tarhət san ale napəhaũt ikad asoan hən bevi tarhət san. ¹² Husur naut kəmas napəhaũt metəkav togəm len nauluĩman, alaluĩman lukad nəpasian salito len napəhaũt. Avil natit ĩisi logəm len aGot.

¹³ Len nabunusian samit gabag imabe? Inor hən napəhaũt b̃isor tuĩ van hən aGot be səkabut gol nəkadun a? ¹⁴ Len naĩvide ta daməŋai, navurun nauluĩman b̃ebəlav, nəvanuan ĩisi loləboii ke sanor kasi. Navurun emədas gai. ¹⁵ Be navurun napəhaũt b̃ebəlav, igol napəhaũt ikab masuĩ. Husur navurun tobəlav, aGot eviol həni mai napəhaũt hən b̃ikabut gole. ¹⁶ Be avan ideh b̃ike b̃evitṽituh husur natenan, namtohusur naĩvide enan, namtsahusur ideh am. Ale alat siGot len naut ĩisi, galit am lohukur naĩvide enan.

Natev siNasub̃

(Mat 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.15-20)

¹⁷ Len nəsa nəbikel mai gamit gagai, nəsasor sal suh gamito, husur nabonbonan samit gail ləsavi tarhət samito be lomədas gamito. ¹⁸ Nuke nisor husur natsua. Nosəsəloŋ hən nasoruan sua toke, nəboŋ məttoƙad nabonbonan hum alat siYesu, mətəpəpəhw gail. Ale nodəlom kəkereh hən nasoruan enan, ¹⁹ husur napəpəhwan gail limasvisi len gamito hən alat aGot tohəhaũr hən galito ləb̃ipərpar. ²⁰ Nəboŋ məttoƙonbon len naut sua hən mətbihan len natev siNasub̃, savi nəhanan siNasub̃ məttohan lan. ²¹ Husur nəboŋ məttoƙəm hən nəhanan, gamit galevis mətotub̃at vələut səbomito. Namilen ke galevis lumalkəkət, galevis lotərog. ²² Mətsəkad naim samit hən mətbihan mai mətbumun lan a? Mətomətahun alat siYesu a? Mətuke mitigol naməsəl gail nahurulit tisa a? Nəkəmabe hən gamito? Nisor sal suh gamit a? Ao! Sanisor sal suh gamit hən naĩvide enan.

²³ Husur nəsa Nasub̃ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Imaiegai ke: Nasub̃ aYesu, len nalenmariug aJutas toriŋi len navəlan aenemi san gail, aYesu ilav nabəta, ²⁴ esipa vi təban aGot həni, ale eĩburi. Ike, “Egai nibegw notoviol həni m̃os gamito. Mitigol nategai hən mətbihaunau gat ginau.” ²⁵ Len naĩvide tomaienən, nəboŋ lotohan tonəŋ, aYesu ilav nabiliwai topul hən nəwain. Ike, “Nabiliwai egai evi na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw; mitigol nategai hən mətbihaunau gat ginau len nəboŋ ĩisi mətbumuni.”* ²⁶ Husur len nəboŋ ĩisi mətbihan nabəta egai mai mun len nabiliwai hən nəwain; mətokel ur nəmatan siNasub̃ van vəbar nəboŋ b̃egəmai.

²⁷ Imagenan, avan ideh tohan nabəta o tomun len nabiliwai hiNasub̃ len naĩvide tomədas nahəsən Nasub̃, inor hən b̃ipanis sil niben Nasub̃ mai nəda han; ehum avan enan togol nəmatan siNasub̃. ²⁸ Imagenan, nəvanuan timasbunus vahvatur nəmauran san a tahw hən b̃ihan nabəta mai mun len nabiliwai. ²⁹ Husur avan ideh tohan mai tomun be sənau səhot niben aYesu tovi alat siYesu, len nəhanan mai namunian gai togole, ilav nəpanismen vi lan gai gabag. ³⁰ Husur natenan, gamit isobur ləsədaŋ savoi, loməsah, ale galevis lupat len nəmatan. ³¹ Imagenan, dattabunus vahvatur nəmauran sidat səbodato len alat siYesu lotovi niben, asike dattəlav nəpanismen galenan siGot vi lan gidato. ³² Be nəboŋ Nasub̃ tobunus vahvatur nəmauran sidato; igol nəpanismen ta daməŋai hən b̃igol datbinor, hən asike b̃isaĩ səhoti ke datimaspanis mai navile a pan len nəmatan vi sutuai.

* 11:10: Galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lokəmaiegai ke: Napəhaũt ikad nədaŋan hən b̃igol nəsa b̃ələŋoni hən nəkadun, be datb̃ehusur napusanən siPol len 6.12 mai 8.9, napəhaũt timasnau asoan hən asike b̃emədasi. Namilen ke ivoi hən napəhaũt tikabut gol nəkadun, husur asike b̃igole, dereh temədas asoan. Len naves egai, alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsaləboi namilen nasoruan gegai toke bathut aŋel gail. * 11:25: Exo 24.6-8; Jer 31.31-34

³³ Imaienan, bathudud sagw len nadəlomian, nəboŋ mətbiŋonbən hən mətbihan len natev siNasub, mititoh vir gamit gabag. ³⁴ Avan ideh b̄imalkəkat, tihan a im bai, hən asike nabonbonan samit magenan bilav nəpanismen vi lan gamit gabag.

Nukad natgalevis am hən nəbikel mai gamito, be lipat vir nagəman sagw boŋ ideh.

12

Natit gail lotogəm len aNunun aGot

¹ Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natit gail lotogəm len aNunun aGot. Nuke mitikad naləboian lan. ² Mətoləboii ke a m̄o, nəboŋ mətsəkad nadəlomian, natit lototiltile gail loliv gamit vi tut, losəhar sabsab hən gamito van hən nəlablab lotobut. ³ Imagenan nuke məteləboii ke, len aNunun aGot avan ideh saləboi b̄isemale hən aYesu, be len aNunun aGot ŋai nəvanuan eləboi b̄ike, “AYesu evi Masta.”

⁴ Ikad naviolan tiltile aNunun aGot toviol hən gail, be aNunun aGot tosua ŋai. ⁵ Ikad na-vi-tarhəte-an tiltile gail hən datbigole m̄os aMasta, be aMasta tosua ŋai. ⁶ Ikad navit totiltile gail, be aGot tosua ŋai, igol nəvanuan p̄isi san luvan hən navit galen p̄isi. ⁷ AGot eviol mai galit v̄isusua hən aNunun, hən nəsa aNunun bigole len galito bevi tarhət salit gabag. ⁸ Len aNunun aGot, aGot eviol mai galit sua hən nasoruan hən namitisau hən nəmauran tonor. Len aNunun aGot ŋai, eviol mai galit sual am hən nasoruan hən naləboian. ⁹ Len aNunun, aGot eviol hən nabiltidəlomian mai galit sua tile. Len aNunun aGot ŋai, eviol hən naviolan gail mai galit sua tile am, hən bigol alat lotoməzah ləbimaur. ¹⁰ Ale eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan gail hən bigol namerikel gail. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən b̄ikel napisulan siGot. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən beləboi səhot nəsa togəm len aNunun aGot mai nəsa togəm len natəmat gail. Eviol mai galit sua tile am hən b̄isor len nasoruan tiltile gail, ale mai togon am eviol hən nədaŋan hən beləboi b̄ikel ur namilen nasoruan tiltile galenan. ¹¹ Evi aNunun aGot tosua ŋai togol natgalen p̄isi. Epəpəhun natgalenan mai nəvanuan v̄isusua husur naləŋonian san.*

Niben aKristo ikad nahudhut isobur

¹² Niben nəvanuan ikad nahudhuben isobur, be nahudhuben galen lotosobur lovi niben tosua ŋai. Niben aKristo imagenan.* ¹³ Gidat p̄isi datubaptais len aNunun aGot tosua ŋai hən datbegəm vi niben aKristo tosua ŋai. Naut kəmas datovi Ju o datovi vanuan ta Kris, naut kəmas datovi slev o datsavi slev am, aGot eviol hən aNunun tosua ŋai mai gidat p̄isi hən datbepul həni, hum nəwai dattomuni.†

¹⁴ Niben nəvanuan səkad nahudhuben sasua ŋai, ikad nahudhuben isobur lan. ¹⁵ Narien nəvanuan b̄ike, “Husur ke nəsavı vələn, nəsavı hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, narien evi hudhuben sua len niben sal. ¹⁶ Nədariŋan nəvanuan b̄ike, “Husur ke nəsavı mətan, nəsavı hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, nədariŋan evi hudhuben sua len niben sal. ¹⁷ Niben kavkav tavi mətan səlani, nasəsəloŋan han gai be? Niben kavkav tavi dariŋan səlani, naŋmunusian han gai be? ¹⁸ Be aGot itabtabuh len nahudhuben p̄isi, etuan p̄is gail husur niben, len naut v̄isusua toləŋon ləbipat lan. ¹⁹ Nahudhuben galen p̄isi lətavi hudhut sua səlani ŋai, asike lətabon len niben tosua, niben tabuer. ²⁰ Ekitin, ikad nahudhuben isobur, be niben tosua ŋai.

²¹ Namətan saləboi b̄ikel mai navələn ke, “Naut kəmas gaiug, ginau səbogw noləboi nəbigol natit p̄isi.” Ale nəkadun saləboi b̄ikel mai narien ke, “Naut kəmas gaməru, ginau səbogw noləboi nəbigol natit p̄isi.” ²² Ao! Səmagenan. Nahudhut nibedat

* 12:11: Hən naves 4-11, ris Rom 12.6-8 * 12:12: Rom 12.4-5 † 12:13: Namilen ke datukatəpəl len aNunun aGot tosua ŋai

galevis len nibedat dattonau suluvi ke lāsadaŋ, datumaskad gail hən nibedat bimaaur.
²³ Ale nahudhubedat gail dattonau ke lotovi ut kəmas, datokətkəta təban gail ivoi. Ale nahudhubedat gail nahurudat tosa hən nəvanuan ləberis gail, datosusuan galenan, ²⁴ be nahudhubedat gail, nahurudat səsa hən nəvanuan ləberis gail, losuh pəpəpə maien ŋai.

Be aGot esuhud p̄is nahudhubedat gail, hən nahudhut dattonau ke ləsavi natideh, lovi natite. ²⁵ Igol maien hən hən asike bikad napəpəhwan len nibedato, hən nahudhubedat p̄isi ləbəkətkəta təban galit gabag bēp̄itp̄itoṽ. ²⁶ Nahudhubedat ideh b̄eləŋon b̄isa masuṽ, nahudhubedat p̄isi loləŋon isa masuṽ maii. Bikad na-sor-sal-suhi-an vi təban nahudhubedat ideh, nahudhubedat p̄isi lohəhəṽur maii.

²⁷ Gamit m̄au mətovi niben aKristo, mətovi hudhut gail len niben kavkav. ²⁸ Ale len alat siYesu, aGot itabtabuh len ahai pispisul gail a m̄o; na-vəha-ru-an, ahai kelkel ur gail; na-vəha-tor-an, ahai p̄usan gail; beṽi alat lotogol namerikel gail, alat lotokad naviolan gail hən ləbigol alat lotoməsah ləbimaaur, alat lotovi tarhəte sinəvanuan gail, alat lotowol hən alat siYesu hən ləbehusur naṽisal tonor, mai alat lotosor len nasoruan tiltile gail.* ²⁹ Mətunau ke gidat p̄isi dattovi ahai pispisul a? Mətunau ke gidat p̄isi dattovi ahai kelkel ur a? Mətunau ke gidat p̄isi dattovi ahai p̄usan a? Mətunau ke gidat p̄isi dattogol namerikel a? ³⁰ Mətunau ke gidat p̄isi dattokad naviolan gail hən datbigol alat lotoməsah ləbimaaur a? Mətunau ke gidat p̄isi dattoləboi datbisor len nasoruan tiltile gail a? Mətunau ke gidat p̄isi dattoləboi datbikel ur namilen nasoruan tiltile galenan a? Aoa!
³¹ Be gamit m̄au, mətələŋon masuṽ hən naviolan seNunun aGot lotovoi am.

Avil naṽisal notoke nəbisor husuri, ivoi habat səhor naṽisal ideh datoləboi datbenənoṽ hən maii.

13

Naṽisal hən na-ləmas-buni-an

¹ Ginau nətasor len nasoruan tiltile nəvanuan lotosorsor len gail, mai nasoruan tiltile aŋel lotosorsor len gail, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətəwal kəmas ŋai hum nəbe o nabel lototuhtuhi. ² Nətəkad nədaŋan hən nəbikel napisulan siGot, mai nətaləboi səhot natit p̄isi aGot tosusuan gail mai naləboian p̄isi, ale nətəkad nabiltidəlomian hən nəbigol naṽehuh ləberus, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətavi ut kəmas ŋai.* ³ Nətaviol hən natit p̄isi notokade mai naməsəl gail, ale nətaviol hən nibegw hən nəbisor sal suh ginau len Nəboŋ siNasuṽ,* be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

⁴ Naṽide hən na-ləmas-buni-an imaiegai: Gəbələmas bun avan ideh, len nə-daŋ-buri-an gutoh mədau maii, gugol navoian b̄evi tarhət san, gəsətabulol bulosi sil natit san gotoləŋoni. Gəbələmas bun avan enan gəsasor sal suh masuṽ hən gaiug, gəsapul hən naṽivan, ⁵ gəsagol natideh bigol nahurun avan en b̄isa, gəsənaug gaiug gabag m̄os naləŋonian saṽ ŋai, nəloṽ səpaŋpaŋ tutut, len nəloṽ gəsətəgau gat nəsaan avan enan togole hən gaiug. ⁶ Gəbikad na-ləmas-buni-an gəsahəhəṽur hən nəsaan, be guṽon mai alat lotohəhəṽur hən nakitinan. ⁷ Gəbikad na-ləmas-buni-an goil gəgat tabtab, gotəgau gat nadəlomian tabtab, nə-vatvat-viri-an saṽ səmasig boŋ ideh, gukad nə-daŋ-buri-an tabtab.

⁸ Na-ləmas-buni-an asike inoŋ boŋ ideh, ipat vi sutuai. Avil nakelean hən napisulan siGot dereh teṽuer. Nasoran len nasoruan tiltile gail dereh tinoŋ. Naləboian hən nəsa aGot tosusuan gail, dereh teṽuer. ⁹ Husur gagai datoləboi kəkereh hən ale gagai datukel

* 12:28: Efe 4.11 * 13:2: Mat 17.20, 21.21; Mak 11.23 * 13:3: Len natosian galevis ta sutuai ike, nətaviol hən nibegw hən b̄ipaŋ len nəhab towunwun, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

kəkereh hən napisulan siGot. ¹⁰ Be nəboŋ aYesu bēgəmai hən aGot b̄igol vurvur natit p̄isi, naviolan aNunun aGot toviol hən gail gagai dereh lēbuer.

¹¹ Nəboŋ notovi tətai, nutor suŋan natətai, nabunusian sagw esuŋan nabunusian setətai, nunau suŋan natətai. Nəboŋ nototibau, notogəm vi haŋut, noriŋ gaḅulan naŋvide galenan setətai. ¹² Gagai datokəta suŋan nəvanuan tokəta tur len nakəlas toḅanuḅanw. Be len nəboŋ enan, dereh datekəta ris nəhon aGot timasil buni. Gagai naləboian sagw ekəkereh, be len nəboŋ enan naləboian sagw dereh tikavkav suŋan aGot toləboi kavkav hən ginau.

¹³ Imagenan gagai datimasgol tabtab hən natgalegai lototor: datimasriŋ gat nəlodato len aGot, datimasvatvat vir natit p̄isi aGot tokel gati ke ləb̄isarpoh, datimasləmləmas bun gidat gabag. Be len natgalen p̄isi, na-ləmas-buni-an ivoi esəhor eru enan.

14

Nəsa evi tarhət silat siYesu?

¹ Na-ləmas-buni-an m̄au tiwol hən nəmauran samito, ale mətələŋon masuḅ hən natit gail lotogəm len aNunun aGot. Be a məhat len natgalen, mətələŋon masuḅ hən mətḅikel napisulan siGot. ² Husur nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail, sasor mai nəvanuan gail, be isor mai aGot ŋai, husur avan ideh sasəsələŋ ləboii. Len aNunun aGot, avan enan ikel natetətan gail. ³ Be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, nakelean san igol nəvanuan gail ludaŋ am len nəmauran salito, igol loləŋon ivoi am len nəlolito, mai etəŋov nəlolit vi pan. ⁴ Nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail evi tarhət san gabag, be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, gai igol alat siYesu p̄isi ludaŋ am len nəmauran salito.

⁵ Noləŋon ke gamit p̄isi mətəloḅoi mətḅisor len nasoruan tiltile gail, be noləŋon masuḅ səhori am hən mətḅikel ur nəsa aGot tokele. Nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, evi tarhət silat siYesu səhor nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail. Be egaii ḅikel ur namilen nasoruan tiltile galenan hən alat siYesu ləḅeləboii səhoti, igol galit ludaŋ am len nəmauran salito. ⁶ Be bathudud nadəlomian, nətagəm hən gamit, nətasor len nasoruan tiltile gail, tavi tarhət samit mabe? Be nəḅikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot mai gamito, nəḅikel naləboian, nəḅikel ur nəsa aGot tokel mai ginau, nəḅikel naḅusanan seNunun aGot, natgalen p̄isi lovi tarhət samito.

⁷ Mitinau nabuvimal mai navus beltaŋ; arsəmaur be arugol nəwalan. Asike datḅi-raḅraḅ hən gəlar ḅinor, avan ideh teləboi mab hən nəḅe dattoraḅraḅ hən? ⁸ Mitinau nətrampet; ale nəvanuan ḅevuv suluḅi, nasoltia teləboi mab hən ke timasutaut hən gai m̄os nabiltiḅalan? ⁹ Imaienan hən gamito. Mətḅisor len nasoruan nəvanuan lototətan hən, leləboi namilen nasoruan samit mabe? Mətḅisor maienan, ehum mətḅosor kəmas len naməsav ŋai. ¹⁰ Len navile a pan nəvanuan lusor len nasoruan tiltile isoḅur, ale gail p̄isi lukad namilelito. ¹¹ Imagenan, avan ideh ḅisor mai ginau, asike nəḅeləboi namilen nasoran san, len nabunusian sagw, gai tosor evi metḅos, ale len nabunusian san, ginau novi metḅos. ¹² Imaienan hən gamito. Husur ke mətḅoləŋon masuḅ hən natit gail seNunun aGot, mitimashisi hən mətḅidaŋ am len natit gail seNunun aGot lotogol alat siYesu ləḅidaŋ am len nəmauran salito.

¹³ Imagenan, avan ideh tosor len nasoruan tile ideh, teus aGot hən nədaŋan hən ḅikel ur namilen natetətan gai tokele. ¹⁴ Husur nəḅisor tuḅ len nasoruan tile ideh, len aNunun aGot, nanunugw totoh len nəlogw isor tuḅ, be nənauan sagw ipat kəmas ŋai. ¹⁵ Nigol nəsa beti? Len aNunun aGot dereh nanunugw tisor tuḅ. Ale dereh nisor tuḅ am hən nəvanuan ləḅeləboi səhot na-sor-tuḅ-an sagw. Len aNunun aGot dereh nanunugw tekəkai. Ale dereh nekəkai am hən nəvanuan ləḅeləboi səhot nəsa notokəkai

həni. ¹⁶ Asike b̃imagenan, dereh timaiegai ke: len aNunun aGot, nanunuñ totoh len nəlom̃ b̃isor len nasoruan tile hən gəb̃isal suh aGot, nəvanuan totətan həni, saləboi b̃ike “Ganan” hən nasipaan sañ, husur gai saləboi nəsa gotokele. ¹⁷ Naut kəmas nasipaan sañ b̃ivoi, asike igol avan enan idarj am len nəmauran san.

¹⁸ Nosipa vi təban aGot hən notosor len nasoruan tiltile gail səhor gamit p̃isi mət̃togole. ¹⁹ Be len naboñbonan silat siYesu, len naləboian sagw, nəb̃isor b̃em̃idol ŋai len nasoruan lotoləboii, hən ləb̃esəsəloŋ səhot naṗusanan sagw, ivoi masuṽ səhor nəb̃isor b̃ebelav len nasoruan tile lototətan həni.

²⁰ Bathudud nadəlomian, samtesuñman alahutai len nənauan samito. Mətesuñman atuhlahutai ləsaləboi naṽide hən nəsaan sal, be len nabunusian samito, len nənauan samito, mətesuñman nəvanuan tomatmatu. ²¹ Len nalo lutosi ke, Nasub̃ aGot ekəmaiegai: “Len nəvanuan lotosor len nasoruan tiltile gail,

len nabur̃on nametb̃os gail,
dereh nisor mai alategai,
be naut kəmas notogol tomagenan,
asike losəsəloŋ hən ginau.”*

²² Imagenan beti, hum ma mət̃tonau suluṽi ke nasoruan tiltile gail igol p̃arṗar həni ke aGot itoh mai alat lotokad nadəlomian lan. Be nasoruan tiltile galenan ləsəpat m̃os alat lotokad nadəlomian, be hən alat ləsəkad nadəlomian ləb̃ipes həbetw lan. Avil na-kel-uri-an hən nəsa aGot tokele, igol p̃arṗar həni ke aGot itoh mai alat lotokad nadəlomian lan. Ipat m̃os alat lotokad nadəlomian, savi m̃os alat ləsəkad nadəlomian.

²³ Imaienan, gamit siYesu p̃isi mət̃b̃iboñbon, gamit p̃isi mət̃b̃isor len nasoruan tiltile gail, ale nəvanuan galevis am lototətan hən nadəlomian o ləsəkade, ləb̃eb̃is lohoim, dereh like mət̃tovinvinu. ²⁴ Be gamit p̃isi mət̃b̃ikel ur nəsa aGot tokel mai gamito, ale avan ideh totətan hən nadəlomian o səkade b̃eb̃is lohoim, len natgalen p̃isi, dereh nəlon timabur, teləboi səhot nəsaan san tosoḃur, ²⁵ ale natit lotosusuah len nəlon liṗarṗar. Ale dereh tipair dan nəsaan san, titeh len tan, kəta vi pan hən b̃ilotu hən aGot. Dereh tisor təvah ke, “Ekitin, aGot itoh len gamito.”

Naṗisal hən naboñbonan hən nalotuan

²⁶ Bathudud nadəlomian, nekəməbe? Nimaris kotov nəsa notokele maiegai. Nəboŋ mət̃b̃iboñbon hən mət̃b̃ilotu, gamit ideh tekəkai, gamit ideh teṗusan, gamit ideh tikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot, gamit ideh tikel nasoruan len nasoruan tile, ideh am tikel namilen. Natit p̃isi mət̃bigole limasgol gamit p̃isi siYesu mət̃bidarj am len nəmauran samito. ²⁷ Gamit ideh b̃eləŋon b̃ikel nasoruan len nasoruan tile, teru o titor ŋai lisor, salesəhor toṭor. Limassor ṽisusua aḷe avan ideh timaskel namilen nasoruan salito. ²⁸ Asike mət̃b̃ikad avan ideh toləboi b̃ikel namilen, nəvanuan toke tikel nasoruan len nasoruan tile, sator len naboñbonan. Tisor mai gai gabag mai aGot ŋai. ²⁹ Gamit ideh b̃eləŋon b̃ikel ur nəsa aGot tokel maii, teru o titor lisor, ale galit am limassəsəloŋ, nau vahvahur na-kel-uri-an enan, hən ləb̃eləboi səhoti ke togəm len aNunun aGot o eb̃uer. ³⁰ Ale avan ideh am tobətah, na-kel-vəhoti-an seNunun aGot b̃egəm həni, nəvanuan tosor tesib hən tobətah b̃isor. ³¹ Len naṽide tomagenan, galit p̃isi ləb̃ikel ur nəsa aGot tokel mai galito, lisor ṽisusua hən gamit p̃isi mət̃beləboi səhot naṗusanan, ale hən gamit p̃isi mət̃beləŋon b̃ivoi am len nəlomito. ³² Mitinau gat nategai: nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, iwol hən nanunun totoh len nəlon, gol ke toləboi b̃isor o b̃esib len nasoran san hən avan ideh am b̃isor. ³³ Len nalotuan, aGot emətahun gamit p̃isi mət̃b̃isor taṽtaṽor

* 14:21: Isa 28.11-12. Nəboŋ alsaiah totos nasoruan siGot toke, alategai, aGot isor husur nəvanuan san gail a Jutah.

bonbon len namityal tosua ŋai. aGot savi aGot hən nətav̄taṽoran, ao, evi aGot hən natəmat. Timagenan len nabonbonan silat siYesu len naut p̄isi.

³⁴ Len nabonbonan gail silat siYesu latp̄haṽut lemədaṽu husur sanor hən ləbisor, be lith mədaṽu, səsəloŋ husur nalotuan, hum nalo tokele. ³⁵ Ləbeləŋon ke ləbeləboi səhot natideh, leus asoalit a im səbolito. Evi hur sasa hən nap̄haṽut bisor len nabonbonan silat siYesu.†

³⁶ Mətunau ke gamit mətovi nəkadun nasoruan siGot a? Mətunau ke ibar gamit səbomito ŋa? ³⁷ Gamit ideh binau ke tovi ahai kelkel ur o nəvanuan aNunun aGot totoh lan, teləboi səhoti, ke, nəsa nototosi van hən gamit gagai evi nakelean todaŋ siNasub̄.

³⁸ Be avan ideh bəmətahun beləboi natenan, aGot dereh temətahun beləboi avan enan.

³⁹ Imagenan bathudud sagw len nadəlomian, məteləŋon masuṽ hən mətbikel napisulan siGot, ale samtikai tas nasoran len nasoruan tiltile gail. ⁴⁰ Be len nabonbonan, mitigol natit p̄isi len naṽide tovoi, mətehusur nəyah hən nalotuan notomadhakele, samtilotu bular.

15

Na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan

¹ Bathudud nadəlomian, nuke mitinau təlmam hən na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai gamito, na-kel-uri-an tovoi məttokade, na-kel-uri-an tovoi məttoil gəgat lan gagai. ² Len na-kel-uri-an enan tovoi notokel mai gamito, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito, mətbətəgau gat nasoruan notokel uri mai gamito. Asike təmagenan, nadəlomian samit tavi nadəlomian kəmas ŋai.

³ Husur nəsa Nasub̄ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Nabiltitit səhor natit p̄isi am imaiegai ke: aKristo imat mōs gidato hən bilav kuv gidat dan nəsaan sidato mai nəpanismen han, hum lototosi len natosian siGot.* ⁴ Lutavun aKristo, ale aGot igol tole məhat dan nəmatan len nəmariboŋ na-vəha-tor-an. Enan tu lutosi sutuai len natosian siGot.* ⁵ Ale aKristo evisi hən aPita torisi, beti evisi hən alat lotosəŋavur pisan toru lotorisi.* ⁶ Husur natenan, evisi hən nəbathudud nadəlomian lotovi 500 lotorisi len namityal tosua ŋai. Galit galevis lupat len nəmatan, be isobur lumaṽ sal vəbar daməŋai. ⁷ Ale evisi hən aJemes torisi, beti evisi hən ahai pispisul gail p̄isi lotorisi.

⁸ Naməkot hən galit p̄isi, aKristo evisi hən ginau am notorisi, naut kəmas tohum lotopas ginau len nəboŋ sanor həni.* ⁹ Husur ginau novi ahai pispisul a pan len ahai pispisul gail am. Nəsənav hən ləbekis ginau hən ahai pispisul, husur notomədas bun alat siYesu lotovi vanuan siGot.* ¹⁰ Avil len navoian aGot toviol kəmas həni, nogəm suṽman ginau gagai notoṽat nəhes enan. Ale navoian san van hən ginau səpat kəmas. Ao, noum habat səhor ahai pispisul gail p̄isi am—be savi ginau notogole, len navoian toviol kəmas həni, len ginau, aGot igole. ¹¹ Imagenan, naut kəmas ginau o galito, ginamit p̄isi namtukelkel ur na-kel-uri-an tovoi maienan, ale enan na-kel-uri-an tovoi gamit məttodəlomi.

Na-le-məhat-an dan nəmatan

¹² Ale ginamit p̄isi namtbikel uri ke, aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, imabe gamit galevis luke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer? ¹³ Na-le-məhat-an dan nəmatan tabuer, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole. ¹⁴ Ale aGot asike tagol na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan, namilen ke, na-kel-uri-an sinamit tavi ut kəmas, ale nadəlomian samit am tavi ut kəmas. ¹⁵ A məhat hən

† 14:35: Nəvanuan namitisau galevis hən nasoruan siGot lunau ke naves 34-35 savi natosian kitin siPol. Len natosian galevis ta sutuai, naves 34-35 arupat len naut egai, len natosian galevis am arupat a tahw, husur 14.40. * 15:3: Isa 53.5-12 * 15:4: Psa 16.10; Hos 6.2 * 15:5: Mat 28.16-17; Mak 16.14; Luk 24.34, 36; Jon 20.19 * 15:8: Uman 9.3-6 * 15:9: Uman 8.3

natenan, namilen ke, ginamit ahai pispisul, namttalibliboŋ husur aGot, husur namtukel uri ke aGot igol aKristo ile məhat dan nəmatan. Be na-le-məhat-an dan nəmatan tabuer, aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan. ¹⁶ Husur aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nəmatan, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole. ¹⁷ Ale aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan, nəbathudəlomian samit tabuer, məttatoh len nəsaan samit sal. ¹⁸ Təmaienan, alat lotokad nadəlomian len aKristo, lotopatmari len nəmatan, galit am lətəmasig. ¹⁹ Husur dattəkad nə-vatvat-viri-an len aKristo len nəmauran egai ŋai, na-le-məhat-an sidato dan nəmatan tabuer, tanor hən nəvanuan gail lətalolosa masuŋ hən gidato səhor avan ideh am len navile a pan. ²⁰ Be səmaienan, sakitin.

Nakitinan imaiegai ke: aYesu m̄au, nəboŋ aGot togol tole məhat dan nəmatan, igol tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an ke alat lotokad nadəlomian lotopatmari len nəmatan, galit tu dereh lile məhat.* ²¹ Bathut ke nəvanuan sua tovi p̄isal hən nəmatan togəmai, nəvanuan sual am evi p̄isal hən na-le-məhat-an dan nəmatan togəmai. ²² Suŋan nəvanuan p̄isi lotomat sil lotovi siAtam, nəvanuan p̄isi lotovi siYesu, aGot dereh tigol likad nəmauran dan nəmatan.† ²³ Be dereh lile məhat len namityal salit v̄isusua, nametəkav aKristo; husuri, nəboŋ aKristo b̄egəmai, alat seKristo dereh lile məhat. ²⁴ Beti nanoŋan dereh tegəm balai. Natəmat p̄isi lotoil a m̄o, mai nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an p̄isi, mai nədaŋan p̄isi, aKristo dereh tigol levi ut kəmas p̄isi.‡ Ale nədaŋan san hən na-il-a-m̄o-an hum aKiŋ, dereh tilavi mai aGot aTata.

²⁵ Husur aKristo teil a m̄o m̄au hum aKiŋ van vəbar tovəlas naenemi san gail p̄isi vi pan, hum lotovi ut kəmas.* ²⁶ Ale nəmatan evi naenemi naməkot aKristo b̄igol b̄imasig. Dereh nəmatan tebuer. ²⁷ Husur natosian siGot ike, “eriŋ natit p̄isi len navəlan aKristo, hum aKristo tovəlas gail vi pan.” Ale nəboŋ natosian toke, eriŋ “natit p̄isi” len navəlan aKristo, datoləboii ke aGot savi ideh len natgalen p̄isi, husur evi aGot toriŋ natit p̄isi len navəlan aKristo.* ²⁸ Be nəboŋ aGot b̄eriŋ natit p̄isi len navəlan aKristo b̄inoŋ, beti aNatun aGot dereh teriŋ gai gabag len navəlan aTəman toriŋ natit p̄isi len navəlan aNatun, hən aGot m̄au biyalal səhor natit p̄isi, hən naləŋonian san səbən b̄evisi.

²⁹ Na-le-məhat-an dan nəmatan tabuer, nəvanuan gail lotobaptais silat lotomat tia, dereh lətagol nəsa? Takitin ke alat lotomat, aGot asike tagol lətale məhat dan nəmatan, nəvanuan lotobaptais salito, lubaptais m̄os nəsa?§ ³⁰ Ale ginamit, asike namttale məhat dan nəmatan, ginamit namtutoh tabtab pəpadaŋ hən nəmatan m̄os nəsa? ³¹ Akis nəmatan ipat pəpadaŋ hən ginau. Natenan ekitin hum tokitin ke notoŋiv masuŋ hən gamito len nəmauran məttokade len aYesu Kristo, aMasta sidato. ³² ANunun aGot tabuer len ginau suŋan nəvanuan navile a pan ŋai, nuḅal mai alat a Efesus lotohum narivatvat katkat m̄os nəsa? Savi m̄os natideh! Ale aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nəmatan, dattahusur nasoruan toke “datihan, datemun husur pelan dereh datimat.”*

³³ Alat lotokəmaienan salegeras gamito. Nasoruan toke, “Nətahan mai nəvanuan tosa, emədas nəboruan tovoi,” evi kitinan. ³⁴ Samtevinvinu am, təlmam van hən nənauan tovoi hum tonor hən mətb̄igole. Mitinoŋ dan nəsaan. Husur gamit galevis lotətan hən aGot—nokəmaienan hən nahurumit b̄isa lan.

* 15:20: Len naves egai, nəboŋ toke aKristo tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an... namilen ke aKristo tole məhat metəkav, esuŋan na-kel-gati-an siGot ke, nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian dereh lile məhat dan nəmatan.

† 15:22: Hən naves 21-22, ris Gen 3.17-19; Rom 5.12-21 ‡ 15:24: Nəboŋ aPol tosor husur natəmat p̄isi lotoil a m̄o, mai nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an p̄isi, mai nədaŋan p̄isi, isor husur natəmat gail mai nədaŋan lotokade hən lotoil a m̄o hən natite. * 15:25: Psa 110.1 * 15:27: Psa 8.6 § 15:29: Len naut a Korint, ikad galevis len alat siYesu lotobaptais silat lotomat tia. Naḅide enan savi naḅide len alat siYesu len naut ideh am, ale gagai datsaləboi nadəlomian silat lotogole. Imasil ke galevis lotogole, be aPol sakele ke todaŋ hən naḅide enan, husur aPol isor husur

na-le-məhat-an dan nəmatan, sasor husur nəbaptaisan enan. * 15:32: Isa 22.13

Len na-le-məhat-an dan nəmatan niben nəvanuan imabe?

³⁵ Avil dereh avan ideh tike, “aGot igol mab hən alat lotomat lile məhat? Dereh likad nibelit tomabe?” ³⁶ Govi hoṽon! Namisurhut natideh gotodaṅdaṅji imasmat hən b̃imaur, hən b̃itov vi məhat. ³⁷ Nəsa gotodaṅdaṅji səkad niben b̃egəmai, savi nəhai b̃itov vi məhat, be gudaṅ namisurhut kəmas ṅai, hum ma tovi misurhuwit o misurhut natideh am. ³⁸ Be aGot beti eviol mai namisurhute gail nibelit toveveu gai toləṅon ləb̃ikade. Ale ṽisusua len namisurhut lototiltile, aGot igol titov, tikad niben səb̃on ṅai.

³⁹ Len naṽide tomaienən, niben natit p̃isi lotokad nəmauran ləsaṽitp̃itoṽ. Niben nəvanuan etile, niben narivatvat etile, niben nəman naməsav etile, niben naieh etile.

⁴⁰ Ale ikad natit gail len nəmav lotokad nibelito hum tokad natit gail len navile a pan lotokad nibelito. Nəyalyalan hən niben natit gail len nəmav etile dan nəyalyalan hən natit gail len navile a pan. ⁴¹ Namityal ikad naṽialan san, nahəbati ikad naṽialan san, mai naṽeso gail lukad naṽialan tile am. Ale len naṽeso gail, naṽialan hən naṽeso sua etile, naṽialan hən naṽeso tile am etile.

⁴² Imaienən ṅai len na-le-məhat-an dan nəmatan. Gagai niben nəvanuan imat, iḃo len tan, be nəboṅ aGot b̃igol b̃ile məhat, dereh niben nəvanuan tikad nəmauran vi sutuai. Asike iḃos nətan boṅ ideh. ⁴³ Gagai niben nəvanuan evi ut kəmas, be nəboṅ b̃ile məhat dereh tiyalyal. Gagai sədaṅ, be nəboṅ b̃ile məhat, dereh tidaṅ. ⁴⁴ Gagai niben nəvanuan evi natit hən navile eg a pan, be nəboṅ b̃ile məhat, dereh tevi natit hən nəmav, niben veveu tonor hən b̃itoh len nəmav. Husur tokad niben hən navile eg a pan, ale ikad niben hən nəmav am. ⁴⁵ Imagenən, natosian siGot ike, “Nəvanuan nametəkav, aAtam, egəm vi titsua tokad nəmauran.” Be aAtam naməkot, tovi aKristo, egəm vi Nunun Nəmauran toviol hən nəmauran vi sutuai.* ⁴⁶ Avil nəmauran vi sutuai togəm len aNunun Nəmauran sagəm a ṽio, ao, nəmauran len navile eg a pan egəm a ṽio, ale husuri, nəmauran vi sutuai len nəmav. ⁴⁷ AAtam, nəvanuan nametəkav, evi vanuan navile a pan aGot togole hən nətan. Ikad nəmauran hən navile a pan. aKristo, nəvanuan na-vəha-ru-an, evi vanuan nəmav. Ikad nəmauran hən nəmav.* ⁴⁸ Alat navile a pan lotokad nəmauran hən navile a pan, losuṽan nəvanuan tokad nəmauran hən navile a pan aGot togole hən nətan. Alat lotokad nəmauran hən nəmav, losuṽan nəvanuan nəmav tokad nəmauran hən nəmav. ⁴⁹ Suṽan gidat dattolav kot aAtam, nəvanuan navile a pan aGot togole hən nətan, len naṽide tomaienən, datimaslav kot aKristo, nəvanuan nəmav.

⁵⁰ Bathudud nadələmian, nekəmaiegai ke: nibedat tokad naməṅod mai nəda saləboi b̃ikad nəmauran mai aGot len natohan pipihəbələn. Bathut nibedat b̃ibos nətan, saləboi b̃ikad nəmauran vi sutuai lan.

⁵¹ Mitinau. Nikel vəhot natsua maiegai ke: savi gidat p̃isi datb̃ipatmari len nəmatan. Be gidat p̃isi, aGot dereh tegəgel hən gidat p̃isi ⁵² vəha-sua ṅai, len namityal toṽitol ṅai hum nəmet tokavəmat, len nəwalan hən nətrampet hən nanoṅan. Husur nətrampet dereh tiwal, ale aGot dereh tigol alat lotomat lile məhat hən ləb̃imaur vi sutuai. Gidat datsəmat sal, aGot dereh tegəgel hən gidat maienən.** ⁵³ Husur nibedat dattokade gagai b̃iḃo, timasgəm vi bedat togon asike b̃iḃo boṅ ideh. Ale nibedat dattokade gagai b̃imat, timasgəm vi bedat togon b̃imaur vi sutuai. ⁵⁴ Nibedat b̃iḃo, nəboṅ ləb̃egəm vi bedat tile asike b̃iḃo, ale, nibedat b̃imat, nəboṅ ləb̃egəm vi bedat tile b̃imaur vi sutuai, beti nasoruan lototosi dereh tisarpoḃ toke,

“Nəmatan imasig, eḃuer, aGot iḃal maii ale esəhor buni.”*

⁵⁵ “Eee, Matan, nasəhorian saṽṽ gai be? Gumasig!

Eee Matan, nədaṅan saṽṽ gai be? Godədas gəḃevin ginamit am.”*

* 15:45: Gen 2.7 * 15:47: Gen 2.7, 3.19; Jon 3.13, 31 ** 15:52: Hən naves 51-52, ris 1Tes 4.15-17 * 15:54: Isa 25.8 * 15:55: Hos 13.14

⁵⁶ Nəwei hinəmatan evi saan—nəvanuan timasmat sil nəsaan, ale nədaŋan nəsaan tokade, egəm len nalo—nəvanuan togol nəsaan ebur kotov nalo, ale timaspanis sile. ⁵⁷ Be sipa vi təban aGot! Len aMasta sidat, aYesu Kristo, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan mai nəmatan, igol datowin səhor gəlar p̄isi.

⁵⁸ Imaienan bathudud nadəlomian notoləmas bun gamit p̄isi, mətēil gəgat. Samterus dan nadəlomian məttokeade len na-kel-uri-an tovoi. Akis nəlomit tidaŋ masuṽ len nauman siNasuḅ, husur mətəloboi ke nauman samit len Nasuḅ evi m̄os natite, savi ut kəmas.

16

Na-bubulah-vat-an m̄os alat siYesu aJerusalem

¹ Gagai nuke nisor husur na-bubulah-vat-an m̄os alat siGot. Nuke mitigol husur nəsa notokel mai alat siYesu len naut tiltile gail len naprovens Kalatia.* ² Len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gamit ṽisusua mətəriŋ nəvat ideh gail tipat, nahudhuvat hən naṽurṽuran samito. Ale sahsah tuan nəvat enan hən beutaut vir nagəman sagw, savi hən nəboŋ en beti mətbeubulah vat. ³ Ale nəboŋ nəbēgəmai, mitilekis hən gamit galevis məttonau ke lotovoi. Dereh nilav naləbulat napisulan mai galito, ale nesəvat galito hən ləb̄itariv naviolan samito vi Jerusalem. ⁴ Ale b̄inor hən ginou am nəbivan ei, dereh galit litah mai ginou len nəyaran sagw.

Na-sor-utaut-an

⁵ Dereh niyar tur len naprovens Masetonia. Ale nəboŋ nəb̄iyar tur len naprovens Masetonia b̄inoŋ, dereh negəm hən gamito.* ⁶ Hum ma nəb̄itoh mai gamit b̄ebəlav kəkereh, o vəbar nahəbati naut susus ləb̄inoŋ hən mətbevi tarhət sagw len nəyaran van, vi lan naut ideh nəb̄evi lan. ⁷ Husur nomətahun nəb̄iyar tur len naut samit tutut ŋai. AGot b̄idaṽ hən̄i, nuvatvat viri ke nitoh tebəlav kəkereh mai gamito.

⁸ Be dereh nitoh aEfesus van vəbar naPentikost, nəhanan hən nəmatuan.* ⁹ Husur aGot esəŋav hən nab̄iltiṽisal hən nəb̄igol nab̄iltiuman b̄iṽan hən naṽit b̄isobur, naut kəmas nəvanuan tosobur lotomətahun nauman sagw.†

¹⁰ Nəboŋ aTimoti bēgəmai, samtigol natideh hən b̄emətahw lan, len natohan san mai gamito, husur gai igol nauman siNasuḅ suṽnan ŋai ginou notogole.* ¹¹ Gamit ideh sateŋjit nəhon van hən̄i, satinou ke tovi ut kəmas. Be mətēvi tarhət san len nəyaran san hən b̄etəlmam gəm hən ginou, nəlon topul hən natəṽmat. Nutoh vir gai mai nəbathudud nadəlomian galevis am.

¹² Nuke nisor husur awawa sidat len nadəlomian, aAṽollos. Nukel buni ke timastah mai awawa nadəlomian gail am ləb̄ivan hən gamito, be savi naləŋonian san hən b̄ivan gagai. Nəboŋ b̄ikad naṽisal, dereh tivan hən gamito.*

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Mətēhulahul. Mətēil gəgat len nadəlomian. Mətēil b̄ur namətahwan. Mitidaŋ. ¹⁴ Nəsa mətbigole, mitigol galen p̄isi len na-ləmas-buni-an.

¹⁵ Bathudud nadəlomian, mətəloboi aStefanas mai nəbathudud san. Galit nametəkav lotokad nadəlomian len naprovens Akaia, ale loviol hən galito hən ləb̄evi tarhət silat siGot.* Nous gamit, noŋir gamit ke, ¹⁶ len na-ləmas-buni-an mətəriŋ gamit len navəlalito, galit mai nəvanuan p̄isi lotobon mai galito len nauman, lotoum habat m̄os na-kel-uri-an tovoi.

* 16:1: Rom 15.25-26 * 16:5: Uman 19.21 * 16:8: NaPentikost evi nəhanan hən nəmatuan topat len nəmariboŋ tovi 50 husur nəPasova. † 16:9: Hən naves 8-9, ris Uman 19.8-10 * 16:10: 1Kor 4.17 * 16:12: Uman 18.24 * 16:15: 1Kor 1.16

¹⁷ Nohəhaṽur masuṽ len nagəman siStefanas, aFortunatus mai aAkaikus, husur alaluṽman galegai lovi tarhət sagw, gel gamit mətsaləboi mətḃigole. ¹⁸ Lugol noləṽon ivoi am len nəlogw, hum lotogole hən gamit tia. Husur enan nuke, məteputsan nəvanuan lotomaienan len nənauan samito.

¹⁹ Alat siYesu len naut tiltile len naprovens Asia lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. AAwila mai aPrisilla, mai alat siYesu lotobonḃon len naim səlaru lohəhaṽur hən lotokel na-ke-ivoi-an mai gamit len Nasuḃ.* ²⁰ Gegai nəbathudud ḃisi len nadəlomian lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesuṽ gabag hən nətarhomit gail hən mətḃikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

²¹ Ginau aPol nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səḃogw ḣai.

²² Avan ideh asike ḃeləmas bun Nasuḃ—tipanis sile! Masta sidato, gegəmai!‡

²³ Nasuḃ aYesu teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²⁴ Len aKristo aYesu, na-ləmas-buni-an sagw tipat len gamit ḃisi.

* 16:19: Uman 18.2 ‡ 16:22: KelV 22.20. Len naut egai, ike Maranata tovi nasoruan ta Aram namilen ke Masta sidato, gegəmai.

2 Korint

Nalobulat napisulan na-vəha-ru-an aPol totosi van hən alat a Korint

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol itosi husur galevis len alat siYesu a Korint lusor tas aPol, lopepehw dani. APol eləjon isa be eləmas bun galito, eləjon masuṽ hən bīkad navoivoian mai galito. Ale nəboṽ lototəlmam, us navoivoian maii tətəs, aPol ikel nahəhaṽuran san.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalobulat napisulan egai ḡais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadaṽ hən nasihau tovi A.D. 58 nəboṽ totoh len naprovens Masetonia.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan vi təban aGot (1.1-11)

2) APol isor husur nəsa togole a ṁo (1.12-2.4)

3) APol eṽir alat siYesu len naut a Korint ke likad navoivoian tətəs mai nəvanuan togol tosa (2.5-2.17)

4) APol isor husur nauman san togəm len aGot (3.1-6.13)

5) APol ikai tas nəbonan mai alat ləsəkad nadəlomian len aYesu (6.14-7.1)

6) APol isor husur nakemkeman san (7.2-7.16)

7) Naviolan ṁos alat siYesu len naut a Jerusalem (8.1-9.15)

8) APol isor husur na-il-a-ṁo-an gai tokade hum ahai pispisul siYesu (10.1-13.10)

9) Nə-maris-kotovi-an (13.11-13)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulat napisulan egai. Len naləṽonion siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aṽadato len nadəlomian, aTimoti, namrutosi.* Nutos nalobulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, mai alat lotovi siGot səḃon len naut ḡisi len naprovens Akaia. ² AGot aTəmadato mai Nasuḃ aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəṁat tabtab.

Nasipaan siPol

³ Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. AGot evi aTəmadato nəlon totaṽis gidato, evi nəkadun navoian ḡisi togol nəlon nəvanuan toləṽon tovoi am.* ⁴ Iḡol nəlonamit eləṽon ivoi am len na-ləṽon-isa-vəsa-an ḡisi sinamito. Iḡole hən namtbəleḃoi namtbḡigol alat lotoləṽon tosa vəsa, ləḃeləṽon ḃivoi am len nəlolito. Ale len nəsa aGot togole hən ginamito, namtigole hən galito. ⁵ Hum namttoləṽon tosa vəsa sil aKristo, hum namttokatəḡol hən na-ləṽon-isa-vəsa-an san, len naṽide tomaienən, len aKristo, aGot iḡol namtoləṽon ivoi am len nəlonamito, iḡol na-ləṽon-ivoi-an len nəlonamito epul səsəhov. ⁶ Namtbəleṽon ḃisa vəsa, nəmauran sinamit ḃidaṽ, imagenən hən namtbḡigol mətḃeləṽon ḃivoi am len nəlomito, imagenən hən mətḃikad nə-lav-kuv-gamit-an dan nəsaan samito. AGot ḃigol namtbəleṽon ḃivoi am len nəlonamito, imagenən hən namtbḡigol mətḃeləṽon ḃivoi am len nəlomito. Ale naṽit natenən evi nə-daṽ-ḃuri-an len gamito, hən mətḃeləḃoi mətḃidaṽ ḃur na-ləṽon-isa-vəsa-an toḡitoṽ hən namttoləṽon tosa vəsa lan. ⁷ Namtudaṽ len nə-vatvat-viri-an namttokade hən gamito. Namtoləḃoi ke, hum məttoakatəḡol hən na-ləṽon-isa-vəsa-an sinamito, len

* 1:1: Uman 18.1-18 * 1:3: Psa 94.19; Isa 40.1

nañide tomaien an dereh aGot tigol mäteləjon tivoi am len nəlomito, hum togole len nəlonamito.

⁸ Bathudud nadəlomian, namtomətahun mätbetətan hən na-ləjon-isa-vəsa-an tovisi hən ginamito len naprovens Asia. Namtoləjon isa vəsa batbat səhor masuñ hən nədajan namttokade hən namtbidañ buri. Nəlonamit iñov hən nəmauran sinamito.* ⁹ Kitin, namtunau ke namtbimat. Naten evisi hən asike namtberij nəlonamit len ginamit səbonamito, be hən namtberij nəlonamit len aGot togolgot alat lotomat lile məhat dan nəmatan. ¹⁰ Ilav kuv ginamit dan nəmatan pəpadañ hən tobar ginamito. Ale namtoləboii ke dereh tilav kuv ginamito tətəs am. Namtorij nəlonamit lan hən bilav kuv tabtab hən ginamit sal. ¹¹ Ale len na-sor-tuñ-an samit gail mətovi tarhət sinamito. Ŋa nəvanuan bīsobur ləbisor tuñ ños ginamito, dereh aGot tivoi masuñ hən ginamito, ale nəvanuan tisobur lesipa vi təban aGot həni.

APol egəgel hən nənanuan san; savi Korint am

¹² Namtoñiv len nategai ke: nəlonamito tomasil ikel koti ke: len nəmauran sinamit len navile eg a pan, mai len nañide namttokade mai gamito, namtsasusuan natideh, namtohusur naləjonian siGot. Nañide sinamit sagəm len namitisau sinəvanuan, be egəm len navoian aGot toviol kəmas həni. ¹³⁻¹⁴ Namtsatos natideh mətədədas mətbeləboii. Namtutos nəsa mətətoləboi mətbeñuruñ ləboii, mətbeləboi səhoti. Ale naut kəmas mətətoləboi kəkereh hən ginamit gagai, nuvatvat viri ke dereh mətələboi səhot ginamito. Beti, len nəboñ siNasub, aYesu, dereh mətəñiv len ginamito len nañide toñitoñ hum namttoñiv len gamito.

¹⁵ Bathut notonau ləboi natgalen tia, a ño nunau utaut hən nəbegəm ris vəha-ru hən gamito, hən nəbevi tarhət samit vəha-ru. ¹⁶ Nunau ke len nəyaran sagw vi lan naprovens Masetonia, dereh negəm ris gamito. Ale nəboñ nəbetəlmam dan naut a Masetonia, dereh neris gamit tətəs, hən mətbevi tarhət sagw len nəyaran vi Jutea.* ¹⁷ Hum ma mətətosor isa hən ginau husur notogəgel hən nə-nau-utaut-an sagw. Nəboñ notonau utaut maienan, mətunau ke nəlogw eməlala həni a? Mətunau ke len nənanuan sagw nohusur nañide silat navile a pan lotogəgəras, lotoke, “Evoi,” be namilen ke, “Ao?” ¹⁸ Be suñan aGot togol tabtab hən nəsa tokele, nasuruan sinamit van hən gamito sagəgel, sakel bənbəñ hən “Evoi” mai “Ao.” ¹⁹ Ginamit, aSilas,* aTimoti mai ginau, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo, anatun aGot. Ale aYesu sagəgel boñ ideh, savi “Evoi” mai “Ao” bənbəñ. Be len gai, akis aGot ekitin, igol nəsa tokele, ike, “Evoi.”* ²⁰ Husur na-kel-gati-an pisi siGot, lusarpoh len aKristo. Len aKristo aGot ike, “Evoi,” igol natit pisi tokel gati ke tigole. Ale len aKristo datuke, “Ganan! Evoi!” mai aGot hən datbisal suh nəyalyalan san. ²¹ Be evi aGot ñau togol gidat datudañ am, gamit mai ginamito, hən datbeil gəgat len aKristo. Itabtabuh len gidato hən datbevi esan səbon. ²² Evi aGot ñau tota gat nahəsan len gidato, ke dattovi esan səbon, erij aNunun len nəlodato hum toririj gol gidato, hən datbeləboii ke, natit pisi tokel gati, dereh timagenan.

²³ Nous aGot hən bisor vi tarhət sagw ke notokitin. Nəsatəlmam vi Korint husur nomətahun nəbetunus gamit am. ²⁴ Namtomətahun namtbipatpat ginamit məhat len na-il-a-ño-an hum nadəlomian samit topat len navəlanamito. Husur ipat ñau len gamito. Ale len nadəlomian samito, mətəoil gəgat tia. Be namtuke namteum bənbəñ mai gamito ños nakemkeman samito.

* 1:8: 1Kor 15.32 * 1:16: Uman 19.21 * 1:19: Len nasuruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi nauluñan sua ŋai. * 1:19: Uman 18.5

2

¹ Imaienan, len nənauan sagw, nunau səhoti ke, asike nogəm hən gamito, husur nomətahun nəbīgol mətbeləŋon bīsa tətəs. ² Husur ginau m̃au nətagol məttaləŋon təsə tətəs, təkad ase am tagol nətahəhaṽur? Gamit ŋai notogol məttoləŋon tosa tia. ³ Husur natenan, nutos nalobulat ta m̃o van hən gamito. Nutosi hən ke, nəboŋ nəbegəmai, asike nəbeləŋon bīsa len natit məttogol tosa gail, husur sanor hən mətbigol nəbeləŋon bīsa, inor hən mətbigol nəbehəhaṽur. Nəsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito, noləboii ke nakemkeman sagw evi nakemkeman samito. ⁴ Husur, nəboŋ nototos nalobulat enan van hən gamito, noləŋon isa vəsə masuṽ, nəlogw etuhatu, namətarur sagw isel habat. Be nəsatosi hən mətbeləŋon bīsa, nutosi hən mətbeləboi səhoti ke notoləmas masuṽ hən gamito.

Məterubət nəsaan dan nəvanuan nəsaan

⁵ Mitinau nəvanuan togol tosa, atenan igol noləŋon isa, be savi ginau ŋai, nomətahun nəbisor vəhas nakitinan, len nabunusian van van am gai igol gamit p̃isi mətoləŋon isa.

⁶ Nəpanismen gamit məttoŋbur məttogol atenan topanis lan, inav tia. ⁷ Gagai satipanis am. Məterubət nəsa togole dani, gol teləŋon tivoi am len nəlon, hən naləŋon-isa-an san asike bīgol nəlon bībov hən nəmauran san. ⁸ Nous taltal hən gamit ke, mətələmas buni hən bələboii len nəlon ke məttołəmas buni. ⁹ Nutos nalobulat van hən gamito hən nəbisab nakitinan len gamito, ke məttogol natit p̃isi notokel mai gamito, o mətəŋole. ¹⁰ Gamit mətberubət natideh dan avan ideh, ginau am nugole. Ale bīkad natideh hən nəberubati, nəsa nəberubati dan avan enan, norubati m̃os gamito, len nəhon aKristo, ¹¹ hən aSetan asike bəgəras gidato. Husur datsatətan hən nənauan gail siSetan.

¹² Nəboŋ notovi lan nabiltivile Troas hən nəbikel ur na-kel-uri-an seKristo, nusabi ke Nasub toŋəŋav hən nəp̃isal hən nəbeum ei. ¹³ Avil nəlogw etuhatu sal husur nodədas nəbisab aTitus, aṽagw len nadəlomian ei. Imaienan, nukel nasudələmian sagw mai galit ei, ale noriŋ naut enan, novi Masetonia.*

Nawinan len aKristo

¹⁴ Be sipa vi təban aGot! Husur len aKristo, aGot esəhar ginamit namttovi enemi san a m̃o, hən nəvanuan gail p̃isi ləberisi ke aGot towin. Ale len ginamito, aGot igol nəvanuan loləboi aKristo, ale naləboian enan ehum nəbon susau tobar naut p̃isi. ¹⁵ Husur namtovi nəbon aKristo tosusau vi təban aGot. Alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito mai alat lotovan hən nəmasigan, galit p̃isi loṽmunus nəbon enan. ¹⁶ Nəboŋ alat lotovan hən nəmasigan lotoṽmunus ginamito, namtovi nəbon nəmatan togol lotomat. Nəboŋ alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito lotoṽmunus ginamito, namtovi nəbon susau hən nəmauran togol lotokad nəmauran. Ale, ase eləboi bīgol nauman tomaienən? ¹⁷ Namtsasuṽman nəvanuan tosoṽbur lotoṽur hən nasoruan siGot m̃os nəvat. Be aGot esəvat ginamito, ale len aKristo, len nəlonamit tomasil, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi len nəhon aGot.

3

Nalobulat napisulan tomaur

¹ Mətunau ke namtotubat sal suh ginamit gabag a? Mətunau ke namtimaskad nalobulat napisulan tivan hən gamito o togəm len gamito tokel ur navoian sinamit a? ² Gamit m̃au mətovi nalobulat napisulan tokel ur navoian sinamito. Nəmauran samit m̃au lovi nalobulat napisulan aKristo totos gati len nəlonamito, hən nəvanuan

* 2:13: Uman 20.1

þisi læbēvuruþ læboii, læbēlæboi səhoti. ³ Imasil ke mættovi nalobulat napisulan togəm len aKристо, mættovi naʋit nauman sinamit namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito. Nalobulat enan, aKристо satosi hən napen, be itosi hən aNunun aGot nəkadun nəmauran. Satosi len nəvat hum totos nalo siMoses lan, be itosi len nəlon nəvanuan gail.*

⁴ Namtokəmaienan, namtoləboi bun natgalenan, husur, len aKристо, namtorij gat nəlonamit len aGot. ⁵ Namtsənaui ke namttoləboi namtbigol natideh len ginamit səbonamito, avil naləboian hən namtbigol nəsa namttogole, egəm len aGot. ⁶ AGot igol namttoləboi namtbēvi tarhət san, hən namtbikel ur na-kel-gati-an veveu aGot tokele. Nəkadun na-kel-gati-an san toveveu savi na-tos-gati-an tovi nalo, be nəkadun evi aNunun aGot. Datbinaui ke dattonor len nəhon aGot len na-tos-gati-an tovi nalo dattogol husuri, datusab. Datodədas datbigol husur nalo, gol ke na-tos-gati-an tovi nalo igol nəmatan. Be aNunun aGot eviol hən nəmauran vi sutuai.*

⁷ Mitinaui nategai. Nəboij aGot totos nalo ta sutuai, nəboij tota gati len nəvat ale lavi mai aMoses, nəhon aMoses ikad namənas hən nəyalyalan siGot. Nəpasusan gail seIsrael lodədas læberis nəhon, husur eñial habat, naut kəmas nañialan han totubət hən bēbuer. Ale, nalo togol nəmatan bəgəm mai namənas hən nəyalyalan maienan,* ⁸ na-kel-gati-an veveu siGot, nauman seNunun len nəlodato, dereh tiyalyal habat səhor namənas enan. ⁹ Ale nalo ta ño biyalyal, nalo tosab səhoti ke nəvanuan tobur kotovi timaspanis, na-kel-gati-an veveu iyalyal habat səhori, husur gagai na-kel-gati-an siGot igol datunor len nəhon! ¹⁰ Nalo iyalyal a ño, be gagai ehum səyalyal am, husur na-kel-gati-an toveveu iyalyal habat səhor masuʋ hən. ¹¹ Husur nalo ta ño totubət hən bēbuer, naut kəmas togəm mai nəyalyalan, na-kel-gati-an veveu, topat vi sutuai, iyalyal səhor masuʋ hən.

¹² Imagenan, husur namtukad nə-vatvat-viri-an len nəsa topat vi sutuai, namtosəman na-kel-uri-an tovoi. ¹³ Namtsasumən aMoses, tokabut gol nəhon hən nəkaliko manivəniv, hən nəpasusan seIsrael asike læbekəta mətaltal hən namənas hən nəyalyalan han, naut kəmas togəm bēbuer balai.* ¹⁴ Be nəkadulit iʋonʋon. Ale van vəbar daməñai, nəboij lotoʋuruþ na-kel-gati-an tomatu tovi nalo, ehum nəkaliko tokabut gol nənauan salito hən asike læbēlæboi səhot nakitinan. Ale nəkaliko ipat, husur len aKристо ñai imakuv. ¹⁵ Ekitin, van vəbar daməñai, nəboij lotoʋuruþ nalo siMoses, lukad nə-kabut-gole-an len nəlolit sal. ¹⁶ Avil nəboij galit ideh topair van hən Nasub, aGot idakuv nə-kabut-gole-an enan.* ¹⁷ Ale Nasub notomadhasor husuri evi Nunun aGot, ale nəvanuan aNunun Nasub totoh len nəlon, nəvanuan enan imakuv dan natit þisi topəpehuni dan aGot. ¹⁸ Imagenan, gidat þisi datsəkad nə-kabut-gole-an len nəhodato, datoris namənas hən nəyalyalan siNasub, ale nəvanuan gail loris Nasub len gidato. Ale Nasub, aNunun aGot, egəgel tabtab hən gidato hən datbesumən gai len nəyalyalan san.

4

Nakontit gail len nabiliwai hən nətan bulau

¹ Imaienan, namtudañ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu, husur aGot, len nəlon totarjis ginamito, erij nauman enan len navəlanamito. ² Namtomətahun naʋide lotosusuah, lotogol nahur sasa; namtsagəras səsa hən avan ideh, namtsagəgel hən nasoruan siGot hən asike bəkutin. Aoa! Be len nakitinan namtukel þarþar hən. Namtukel maien hən len nəhon aGot hən nəvanuan þisi læbēlæboi səhoti ke savi liborjan ideh. ³ Husur na-kel-uri-an tovoi namttokel uri bəsusuah, esusuah dan alat lotohusur naþisal van hən nəmasigan ñai. ⁴ ASetan, nagot sasa hən navile eg a pan, igol nənauan silat læsəkad nadəlomian evisivis hən asike læbedəlom na-kel-uri-an tovoi. Nañial han

* 3:3: Exo 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19, 36.26 * 3:6: Jer 31.31 * 3:7: Exo 34.29 * 3:13: Exo 34.33 * 3:16: Exo 34.34

sañias nəlolito, imaienan ləsaləboi na-kel-uri-an tovoi hən nəyalyalan seKristo, aKristo toṗitoṽ hən aGot.* ⁵ Husur namtsakel ur ginamit səḃonamito, namtukel ur aYesu Kristo tovi Masta. Ginamit, namtovi slev samit gail ṁos aYesu. ⁶ Husur aGot toke, “Nañial teñial len nəmargobut!” igol nañial san eñial len nəlonamito, hən namtbələboi səhot nəyalyalan siGot len nəhon aYesu Kristo.*

⁷ Nakontit enan, naləboian hən nəyalyalan siGot, ipat len ginamit namttohum nabilikoro tan ḃulau, hən ḃimasil ke, nəyalyalan hən nabiltidaṅan togəm len aGot, savi ginamito. ⁸ Naṗisal ṗisi hən nəmauran sinamit idaṅ, namtoləṅon isa lan, be namtoil gəgat sal. Namtodədarṅabu be nəlonamit sabov hən nəmauran sinamito. ⁹ Naenemi sinamit gail lomədas tabtab hən ginamito, be aGot sariṅ gaḃulan ginamito. Luparu ḃuḃur ginamit van namtuteh, be lodədas ləḃigol namtbimat. ¹⁰ Len naut ṗisi namttovi lan, akis ehum namttokatəṗol hən nəmatan siYesu len nibenamito, hən nəvanuan gail ləḃeris nəmauran siYesu ḃiṗarṗar len nibenamito. ¹¹ Husur ginamit namttokad nəmauran, akis lubar hən ginamit van hən nəmatan sil nahəsan aYesu. Imaienan hən nəmauran san ḃiṗarṗar len nibenamit ləḃimat balai. ¹² Imagenan beti, nəmatan itah tabtab mai ginamito, be naṽit na-ləṅon-isa-vəsa-an enan sinamito, evi nəmauran vi sutuai məttokade.

¹³ Natosian ike, “Norinṅ nəlogw len aGot, imaienan nusor.”* Len aNunun nadəlomian enan ṅai, ginamit am, namtusor husur namtorinṅ nəlonamit len aGot. ¹⁴ Namtusor husur namtoləboii ke, aGot togol Nasuḃ aYesu tole məhat dan nəmatan, dereh tigol ginamit am namtile məhat mai aYesu hən ḃesəhar gidat ṗisi, ginamit mai gamito, hən datbeil len nəhon. ¹⁵ Namtudaṅ ḃur natgalen ṗisi ṁos gamito, hən navoian aGot toviol kəmas həni ḃeliv nəvanuan ḃisəḃur van vasəḃur am gəm hən aKristo. Ale len galito, nasipaən dereh tepul səsehov, hən nəvanuan ləḃisal suh nəyalyalan siGot.

¹⁶ Imaienan, namtudaṅ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu. Naut kəmas nibenamit tovi pan van hən ḃimat balai, aGot igol nəlonamito iveveu am husur nəmari-boṅ gail ṗisi. ¹⁷ Husur na-ləṅon-isa-vəsa-an sinamit gagai savi natideh, asike idareh inoṅ. Be naṽit na-ləṅon-isa-vəsa-an enan evi natite, igol nabiltiyalyalan ṁos ginamito topat vi sutuai. ¹⁸ Imagenan namtsənaṽ masuṽ hən nəsa namttoləboi namtbərisi gagai, husur asike idareh tinoṅ. Be namtunaṽ masuṽ hən nəsa namttodədas nəmtbəri, husur dereh tipat vi sutuai.

5

¹ Husur namtoləboii ke, nəboṅ naim nətaṗolen egai namttotohtoh lan ḃemətartar, nəboṅ namtbimat, dereh namtikad naim toveveu len nəmav, aGot toum həni ṁos ginamito, avan ideh saum həni. Dereh namtikad nibenamit ḃitoh vi sutuai. ² Be nibenamit gagai len navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləṅon masuṽ hən namtbəsun nibenamit hən nəmav hum namttosun nahurabat toveveu.* ³ Husur nəboṅ namtbəsun nibenamit hən nəmav ḃinoṅ, asike namtumalṁal hum nibenamit toḃuer. ⁴ Husur nəboṅ namttotoh len nibenamit hən navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləṅon isa. Savi husur namtuke namtimat, be husur namtuke namtesun nibenamit toveveu hən nəmav, hən nibenamit hən nəmatan ḃəḃuer, ale namtbikad nibenamit toveveu hən nəmav. ⁵ AGot boh igol ginamit ṁos natgalenan, ale eviol hən aNunun mai ginamito, hum toririnṅ gol ginamito, hən namtbələboii ke natit ṗisi tokel gati, dereh timagenan.

⁶ Imagenan namtoil ḃur tabtab hən nəmətahwan sinamito. Namtoləboii ke nəboṅ namttokad nibenamit hən navile eg a pan, namtsatoh a im mai aGot sal. ⁷ Husur, naṗisal

* 4:4: Jon 12.31 * 4:6: Gen 1.3 * 4:13: Psa 116.10 * 5:2: Rom 8.23

hən nəmauran sinamito ipat len nadəlomian, savi len nəsa namttorisi. ⁸ Evoi, namtopul tabtab hən na-il-ḅuri-an, ale namtoləjon ke, namteriḅ nibenamito, hən namtbivan hən namtbītoḅ a im mai Nasuḅ. ⁹ Imagenan, namtbītoḅ len nibenamit hən navile eg a pan o namtbimat, a məhat hən natit ḅisi am, namtuke Nasuḅ tehəhaḅur hən ginamito. ¹⁰ Husur gadit ḅisi dateil ḅau len nəhon aKristo hən ḅepəpəhun navoian dan nəsaan len gadito. Ale gadit ḅisi dereh datikad naḅurḅuran tonor hən nəsa dattogol tovoi o tosa len nəmauran sadit gail len navile eg a pan.*

Len aKristo mitikad navoivoian mai aGot

¹¹ Imagenan, husur ke namttoləboi namətahwan len nəyalyalan siNasuḅ, namtoḅisi hiḅi hən nəvanuan gail ləḅeləboi səhot nakitinan husur aYesu. AGot eləboi ḅis nəsa topat len nəlonamito, ale nuvatvat viri ke, gamit am məteləboi kitin hən ginamit maienan. ¹² Namtsakəmaienan mai gamit hən namtbisor sal suh ginamit tətəs, be hən mətḅēviv len ginamito, hən mətḅeləboi mətḅisor var alat lotoviv len nəsa nəvanuan toləboi ḅerisi, be nəsa topat len nəlon nəvanuan savi natideh len galito. ¹³ Hum ma nəvanuan galevis lotonau suluvi ke namttovinvinu. Namtḅevinvinu, namtumaienan ḅos nəyalyalan siGot. Ale nənauan sinamit ḅivoi, namtumaienan hən namtḅēvi tarhət samito. ¹⁴ Husur naləmas-buni-an seKristo iwol hən ginamito. Husur namttoləboi səhoti ke: aKristo imat sivanuan ḅisi, imat salit ḅisi; imagenan, ehum gidat ḅisi dattomat. ¹⁵ Ale aKristo imat sivanuan ḅisi. Imat salit ḅisi hən ke, nəvanuan lotokad nəmauran lan, asike ləḅehusur naləjonian salit səḅolito, be hən ləḅehusur naləjonian siYesu tomat salito, aGot togol tole məhat dan nəmatan.

¹⁶ Ale gagai van naləboian sinamit ke nəvanuan tovoi o tosa savi nabunusian silat navile a pan am. A ḅo namtohusur naḅide enan. Namtunau ke aKristo tovi vanuan tin ḅai suḅnan gidato. Be gagai namtsənanu səmaienan am. ¹⁷ Imaienan, avan ideh tovi seKristo, egəm vi vanuan veveu aGot togole. Nəmauran ta ḅo eḅuer, avan enan egəm veveu! ¹⁸ Ale aGot ḅau igol natgalen ḅisi. A ḅo datukad nəsaan mai aGot, be len aKristo, aGot igol datukad navoivoian maii. Ale evi aGot boh tolav nauman mai ginamito, hən namtḅeliv alat lotokad nəsaan maii, gəm həni, hən ləḅikad navoivoian maii. ¹⁹ Ale len aKristo, aGot eliv nəvanuan navile a pan gəm həni, hən asike nəsaan salit ḅēvi nəkabut salit am hən ləḅipanis sile, be hən ləḅikad navoivoian maii. Ale eriḅ napisulan enan len navəlanamito hən namtbikel uri.

²⁰ Imagenan, namtusor len nahəsan aKristo. Ehum, len ginamito, aGot tosor mai gamito. Len nahəsan aKristo, namtous gamit hən mətḅegəm hən aGot. Mitikad navoivoian maii ḅau! ²¹ AKristo səkad nəsaan ideh. Avil aGot eriḅ nəsaan sadit ḅisi lan hən ḅipanis sadito. AKristo egəm vi nəsaan, hən ke, len gai, datḅegəm vi nanoran siGot.

6

¹ Ginamit namttoum mai aGot, namtous idaḅ ke, navoian aGot toviol kəmas həni mai gamito, satipat kəmas. ² Husur len natosian san aGot ike,

“Len namityal tonor həni,
nosəsələḅ hən gaiug.

Ale len nəḅoḅ hən nəḅilav kuv gaiug dan nəsaan saḅ,
novi tarhət saḅ.”*

Mətesəsələḅ! Gagai evi namityal tonor. Daməḅai evi nəḅoḅ hən aGot ḅilav kuv nəvanuan dan nəsaan salito.

³ Len nəmauran sinamito, namtsagol natideh hən avan ideh ḅipes həḅet lan, teh dan nadəlomian san. Nəmauran sinamit imaienan hən avan ideh asike ḅisor mədas na-kel-uri-an tovoi sil ginamit namttokel uri. ⁴ Be len natit ḅisi namttogole, nəvanuan loləboi

* 5:10: Rom 14.10 * 6:2: Isa 49.8

læberisi ke, namttovi vanuan nauman siGot. Imasil len nēmauran sinamito. Namtudaŋ ßur na-ləŋon-isa-vəsa-an nəboŋ nəvanuan lotomədas ginamito. Namtudaŋ ßur natit gail lotogol na-ləŋon-isa-an, mai namtudaŋ ßur nēmauran todaŋ. ⁵ Nəvanuan gail luvas habat hən ginamito, loriŋ ginamit len naim bəbaŋis, loluṽoh hən læbemədas bun ginamito. Namtoug idarŋ habat, namtsəpat savoi, nəmal ihat ginamito.* ⁶ Len natgalenan imasil ke, namttovi vanuan nauman siGot. Nəlonamit imasil bathut nēmauran sinamit iveveu. Namtukad na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan, namtutoh mēdau naut kəmas nēmauran todaŋ. Namtugol navoian hən namtəbevi tarhət sinəvanuan gail, nəlonamit epul hən aNunun aGot, namtoləmas bun nəvanuan gail len nakitinan. ⁷ Namtukel ur nakitinan len nədaŋan siGot. Nanoran namttokade len nəhon aGot ehum nəbu nəbalan len nəvəlanamit nəmatu hən namtəbībal həni, mai nasilt* len nəvəlanamit nəmair hən namtəbesusuah lan. ⁸ Nəvanuan galevis loputsan nahəsanamito, galevis am lunau ke namttovi ut kəmas ŋai. Nəvanuan galevis lusor sal suh ginamito, galevis am lusor mēdas nahəsanamito. Namtokitin be luke namttovi vanuan gəgəras. ⁹ Naut kəmas lotoləboi ginamito, lokəta səhor ginamit hum lototətan hən ginamito. Akis nəmatan sinamit ipat pəpadaŋ, be məteris, namtumaŋ sal! Lobilas habat hən ginamito be ləsagol namtsəmat sal. ¹⁰ Namtulolosa be namtukemkem tabtab. Namtovi məsal, be namtugol nəvanuan isəbur lopul hən natit topat vi sutuai. Ehum namtsəkad natideh, be ginamit məu namtukad natit pisi!

¹¹ Gamit a Korint, namtosəman nakitinan len gamito tia. Namtoləmas masuṽ hən gamito len nəlonamit kavkav. ¹² Namtoviol habat hən na-ləmas-buni-an sinamit mai gamito, be gamit mətoviol kinit na-ləmas-buni-an samit mai ginamito. ¹³ Gagai nusor mai gamit hum məttovi anatugw gail. Mitivar na-ləmas-buni-an sinamito. Məteləmas bun ginamit suŋan namttoləmas bun gamito.

Samtībōn mai alat ləsəkad nadələmian

¹⁴ Samtībōn mai alat ləsəkad nadələmian suŋan məttoṽitṽitoṽ mai galito. Samteudud mai galito. Naten sanor. Husur nanoran edədas bībōn mai nəsaan boŋ ideh, mai naŋial edədas bīkad nəbōnan mai nəmargobut. ¹⁵ Mətunau ke aKristo mai aSetan† arosua len naṽideh a? Aoa! Ale nəvanuan nadələmian mai nəvanuan səkad nədələmian aroləboi arbesua mabe? Arodədasi! ¹⁶ Ale naim siGot, sanor hən nəvanuan bilotu hən nələblab gail lohoim. Be gidat məu datovi im siGot nəkadun nēmauran.* Ehum aGot tokele ke, “Dereh nitoh len galito.

Dereh niyar mai galito.

Ginau dereh nevi Got salito,

ale levi nəvanuan sagw gail.”*

¹⁷ Imaianan, Nasuṽ aGot ikele am ke,

“Mətepehew dan galito. Mititoh a tut dan galito.

Samtibar natideh tobiŋbiŋal len nabunusian sagw.

Mətbīgol bīmagenan,

dereh nehəhəṽur hən mətbitoh mai ginau.*

¹⁸ Beti ginau dereh nevi atəmamito,

ale gamit mətevi anatugw gail mai anatvavigw gail.”

Nasuṽ aBiltidaŋan ekəmaianan.*

* 6:5: Uman 16.23 * 6:7: Nasilt evi nahudhut nətarhai o nametəlai toṽosṽos gototəgau len nəvələm nəmair hən gəbesusuah lan len nəbiltibalan. Asike gəbesusuah lan, naenemi gail dereh lisar bun gaiug o dereh lita bun gaiug.

† 6:15: Len naut egai nasoruan ta Kris ike aPeliar. Ale nəvanuan lokis aSetan hən aPeliar mai aPelial. * 6:16: 1Kor

3.16 * 6:16: Lev 26.12; Eze 37.27 * 6:17: Isa 52.11 * 6:18: 2Sam 7.14; Isa 43.6

7

¹ Bathudud nadələmian notələmas bun gamit p̄isi, husur ke dattokad na-kel-gati-an galenan, datimasdakuv natit p̄isi tobiñbiñjal dan nibedat mai nanunudato hən datbiveveu buni. Len namətahwan len nəyalyalan siGot, datimashusur aGot len nəlodat kavkav hən nəboruan san b̄ikavkav len gidato.

Nahəhaṽuran siPol

² Sa-nələmit temətahun ginamito, be mətələmas bun ginamito. Namtsagol səsa hən avan ideh, namtsamədas avan ideh, namtsagəras avan ideh hən namtb̄ikad nəsa tovi esan. ³ Ginau nəsakəmaianan hum notoke mitipanis. Hum notokele a m̄o, nələmas-bun-gamito-an sinamito etibau masuṽ. Naut kəmas namtb̄ikad nəmauran o namtb̄imat, namtoləmas bun gamito vəsa. ⁴ Nukad na-il-b̄uri-an hən nəbəsəman nakitinan len gamito, ale noṽiv masuṽ len gamito. Naut kəmas na-ləñon-isa-vəsa-an p̄isi namttokade, mətugol noləñon ivoi habat am len nəlogw van van, nəlogw epul səsəhov hən nakemkeman.

⁵ Nəboñ namttobar naprovens Masetonia, namtsəkad nəṽavṽavan ideh. Len naṽide p̄isi nəvanuan lugol namtoləñon isa vəsa. Naṽitṽituhan gail ludar vis ginamito, mai namətahwan len nəlonamit igol nəlonamit etuhath. ⁶ Be aGot, togol alat lotoləñon tosa lotoləñon tovoi am len nəlolito, gai igol namtoləñon ivoi am len nəlonamito, husur aTitus togəmai. ⁷ Namtohəhaṽur hən nagəmaian san, be savi enan ṽai, namtohəhaṽur masuṽ am nəboñ tokel uri ke gamit məttoḡol toləñon tovoi am len nəlon. Ikele ke məttoḡoləñon masuṽ hən mətberis ginau, hən mət̄b̄ikad navoivoian mai ginau, ikel ur nətañ-lolosa-an samito van hən ginau, mai ikel ke məttoḡoləñon masuṽ hən mət̄bevi tarhət sagw len nauman sagw. Nəboñ tokəmaianan, nukemkem habat am.

⁸ Naut kəmas nalob̄ulat napisulan sagw ta m̄o togol məttoḡoləñon tosa, nəsalolosa hən nototosi van hən gamito. A m̄o nulolosa, husur notoləboii ke totunus gamito len namityal tokəkereh. ⁹ Be gagai nohəhaṽur. Nəsaḡhaṽur husur nalob̄ulat totunus gamito, be husur natunusian igol məttopair dan naṽide samito. Natunusian samito igol məttoḡololosa hum aGot toləñoni, hən asike natideh namttogole b̄emədas gamito. ¹⁰ Husur nalolosaan togəm len aGot iṽan hən nəpairan dan nəsaan; beti aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidat mai nəpanismen tonor həni. Sa-nələdat tisa husur nalolosaan tomiaianan. Be nalolosaan togəm len nəvanuan navile a pan ṽai, iṽan hən nəmatan. ¹¹ Nalolosaan enan samit togəm len aGot, iṽan masuṽ. Mitinau naṽite len gamito. Mətoləñon masuṽ hən mət̄bigol nəsa tonor. Mətoləñon masuṽ hən asike mət̄b̄ikad natideh hən b̄igol nahurumit b̄isa. Nələmit epəjas gamit gabag bathut nəsaan totov len gamito. Mətomətahw len nəyalyalan siGot, mətoləñon masuṽ hən mətberis ginau, hən mət̄b̄ikad navoivoian mai ginau tətəs. Mətoləñon masuṽ hən mət̄bevi tarhət sagw len nauman sagw. Mətoutaut hən mət̄b̄ipansem avan ideh togol tosa, hən b̄ehusur naṽide tovoi. Mətugol natit p̄isi hən tomasil ke məttoḡol tonor len naten tovisi.

¹² Imaianan, naut kəmas nototos nalob̄ulat napisulan enan, nəsatosi m̄os atenan togol tosa, nəsatosi m̄os nəvanuan aten togol tosa həni. Nutosi hən ke, len nəhon aGot, nəbigol p̄ar̄p̄ar hən gamit ke, məttoḡoləñon masuṽ hən mət̄bevi tarhət sagw len nauman sagw.*

¹³ Imagenan namtoləñon ivoi habat am len nəlonamito. Be savi enan ṽai. Namtohəhaṽur masuṽ len nakemkeman seTitus, husur gamit p̄isi mətugol nənauan san satuhatuh am, mətugol nəlon evi pan, ikad natəṽmat.

¹⁴ Nəboñ notosor mai aTitus a m̄o husur gamito, nusor sal suh gamito, ale isab̄i ke notokitin, gol nahurugw səsa len gamito. Be hum natit p̄isi namttokel mai gamit tia tokitin, len naṽide tomiaianan, na-sor-sal-suh-gamit-an namtukel mai aTitus egəm vi

* 7:5: 2Kor 2.13 * 7:12: 2Kor 2.5

kitinan. ¹⁵ Inau tēlmam hēn natohan san mai gamito. Mētugol husur nēsa tokel buni mai gamito. Ale naut kēmas mētomētahw lan, ninemit epil, mētohēhāvur hēn totoh mai gamito. Nēboŋ tonau tēlmam hēn natgalenan, elēmas masuṽ am hēn gamito.

¹⁶ Husur natgalenan, gagai nukemkem masuṽ. Nolēboi buni ke, dereh mitigol nēsa tonor.

8

Mētevurvur na-bubulah-vat-an samito

¹ Bathudud nadēlomian, namtuke mētelēboi nāvīt navoian, aGot toviol kēmas hēni mai alat siYesu gegai, len naprovens Masetonia. ² Naut kēmas na-lējon-isa-vēsa-an togol kitev nadēlomian salito, nakemkeman epul sēsēhov len galito. Naut kēmas lotopar tite, len nakemkeman salito, loviol habat. ³ Nukel nakitinan, nēsa lotolēboi lēbeviol hēni, loviol habat am sēhori. Be avan ideh sētaltal hēn galito. Lugole len nalējonian salit sēbolit ŋai. ⁴ Lous taltal hēn ginamito hēn namtēbidaṽ hēn lēbikatēpol hēn nabubulah-vat-an mōs alat siGot len naut a Jerusalem.* ⁵ Nēsa ginamit namttonau ke lotolēboi lēbigole, lugol habat hēni am sēhori. Galit m̄au, loviol metēkav hēn galit sēbolito mai aGot, ale len nalējonian siGot, loriŋ galit len navēlanamito. ⁶ Ale husur aTitus totubāt vi tarhēt samit a Korint hēn mētbēbubulah vat mōs alat a Jutea, namtukel maii ke, tetēlmam van hēn gamito hēn bēvi tarhēt samito, hēn mētbīgol nauman enan togēm len navoian samito, binōŋ. ⁷ Gamit mētopul sēsēhov hēn natit p̄isi tia. Mētopul hēn nadēlomian, nasoruan, nalēboian, nalējonian hēn mētbīgol nēsa tonor, mai nalēmas-buni-an len gamito togēm len ginamito. Husur mēttopul hēn natgalen maienan, samteviol kinit be mēteviol habat.

⁸ Nēsakel natenan hum nakelean todaŋ. Be nuke nelēboi nakitinan husur na-lēmas-buni-an samito. Imaienan nōnēnoṽ hēni mai na-lēmas-buni-an silat siYesu len naut tiltile lotolējon masuṽ hēn lēbigol na-vi-tarhēte-an. ⁹ Husur mētolēboi navoian aMasta sidato, aYesu Kristo toviol kēmas hēni. Naut kēmas topul hēn natite, gamit m̄au, aYesu egēm vi mēsal mōs gamito, hēn ke, len nē-par-tite-an san, mētbēpul hēn nēmauran kitin.*

¹⁰ Imaienan, nabunusian sagw imaiegai ke: Nēsa mēttotubāt hēni, ivoi ke mitigol tinōŋ. Len nasihau tovan tia, gamit mētotubāt bubulah vat mōs alat a Jutea, ale mētohēhāvur hēn mētbīgole. ¹¹ Gagai ivoi ke mitigol tihav. Imagenan, hum mēttolējon masuṽ hēn mēttotubāt hēni, ivoi ke mētelējon masuṽ hēn mētbēvurvuri. Ale mēteviol len nēsa mēttokade. ¹² Husur, mētbēlējon masuṽ hēn mētbēviol, aGot ehēhāvur hēn naviolan samito. Husur aGot saus nēsa datsēkade, eus gidat hēn datbēviol len nēsa dattokade.

¹³ Nēsakel natenan hēn nēmauran samit bidaŋ o hēn mētbēmīdol, ale nēmauran sinēvanuan tile gail b̄imaluṽluṽ. Ao nolējon ke tikad naṽitp̄itoṽan. ¹⁴ Gagai nēsa mēttopul hēni elēboi bēvi tarhēt silatenan lotōmīdol. Ale nēboŋ mētbēmīdol be lēbēpul hēn natite, dereh lelēboi lēbēvi tarhēt samito. Ale b̄imaienan, ikad naṽitp̄itoṽan. ¹⁵ Hum natosian siGot toke,

“Nēvanuan topisan nēmanna tosoṽur, nēhanian han sēmasuṽ.

Ale nēvanuan topisan nēmanna sasōṽur, nēhanian han saṽmidol.”*

APol esēvat aTitus vi Korint tētas

¹⁶ Nosipa vi tēban aGot tolav mai aTitus nalējonian toṽitoṽ hēn nalējonian notokade —nalējonian hēn bēvi tarhēt samito, ¹⁷ husur aTitus ehēhāvur hēn todaṽ hēn b̄igol nēsa namttokel maii. Ale husur tolējon masuṽ hēn bēvi tarhēt samito, len nalējonian

* 8:4: Hēn naves 1-4, ris Rom 15.26; Uman 11.27-29 * 8:9: Mat 8.20; Flp 2.6-8 * 8:15: Exo 16.18

san gabag, erij naut egai, ivan hən gamito. ¹⁸ Ale namtosəvat avan sual am mai aTitus. Gai awawa len nadəlomian, ale alat siYesu len naut ĩisi lusor sal suhi hən nauman san ĩnos na-kel-uri-an tovoi. ¹⁹ Savi enan ĩjai. Alat siYesu len naut galenan lutabtabuh lan hən ĩbiyar mai ginamito, hən namtĩbiapat naviolan vi Jerusalem. Naviolan enan ipat len navəlanamito hən namtbekətkəta təban, hən nəvanuan gail ləbĩsal suh nəyalyalan siGot, ale hən ĩbimasil ke, namttoləŋon masuĩ hən namtĩbevi tarhət salito.

²⁰ Namtomətahun avan ideh ĩbisor ĩbisa hən ginamito sil na-kətkəta-təban-an hən nabĩtviolan enan topat len navəlanamito. ²¹ Husur namtuke namtigol nəsa tonor səlani, savi len nəhon aGot ĩjai, be len nəhon nəvanuan gail am.*

²² Ale namtosəvat avan sual am hən ĩbitah mai gəlaru. Atenan evi awawa nadəlomian sinamito. Len naĩvide isobur namtobunusi ke tovoi. Namtusab vəha-sobšobur hən ke toləŋon masuĩ hən ĩbigol nəsa tonor. Ale gagai eləŋon masuĩ hən bevi tarhət samito, husur səkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. ²³ ĩBikad nausian ideh husur aTitus, nekəmaiegai ke: ĩbon mai ginau, namroum ĩbon hən namrĩbevi tarhət samito. Ale awawa nadəlomian eru enan sinamito, gəlar boh, arovi ahai pispisul silat siYesu len naut tiltile gail. Len gəlaru, nahəsan aKristo iyalyal am. ²⁴ Imagenan, nuke mitigol na-ləmas-buni-an samito van hən galito timasil hən galito, hən alat siYesu len naut ĩisi ləbeləboi səhoti ke, nəboŋ namttosor sal suh gamito, namtokitin.

9

Naviolan ĩnos alat a Jutea

¹ Nalobulat napisulan egai nototosi husur naviolan ĩnos alat siGot a Jutea, asike nətatosi van hən gamit, tavoi ĩjai,* ² husur noləboii ke məttoleŋon masuĩ hən mətĩbevi tarhət salito. Ale nusor sal suh naləŋonian samito mai alat aMasetonia. Nuke, “Alat a Akaia loutaut hən ləbeviol len nasihau tovan tia.” Ale na-ləŋon-masuĩ-həni-an samito hən na-vi-tarhəte-an ebur nəlolito, gol isobur len galit lotubat viol. ³ Ale alatmiĩvan len nadəlomian totor enan, nosəvat alatenan van hən gamito, hən ləbevi tarhət samito, hən naviolan samit ĩbeutaut. Ale nomətahun na-sor-sal-suhi-an sagw husur gamito ĩbevi libliboŋan. Be nuke mətəutaut hum notokele tia ke mətto maienan. ⁴ Husur, gamit asike mətĩbigole, ale nəboŋ nəbegəmai, nəvanuan galevis ta Masetonia ləbitah mai ginau, ale ləbisab na-utaut-həni-an samit ĩbebuer, nahurunamito dereh tisa husur namttorij nəlonamit len gamito, be mətəutaut. Ale gamit am, nahurumito dereh tisa.

⁵ Imagenan, nunau ke nimassəvat awawa lototor enan van hən gamito a tahw hən nəbegəmai, hən ləbigol naviolan məttokele gati ĩbeutaut. Noləŋon ke naviolan enan, egəm len nahəhaĩuran, sagəm len nə-təbulol-bulosi-an.

⁶ Mitinau gat nategai ke: nəvanuan tomabul kinit namisurhute, len nəmatuan dereh tikad kinit nəhanian. Nəvanuan tomabul tosobur, len nəmatuan dereh tibəŋ hanian. ⁷ Gamit ĩisi mətəviol hən nəsa gamit ĩvisusua məttoĩdər hən tia len nəlomito. Samteviol len namətahusian o len nə-taltal-həni-an ke mitimasgole. Husur aGot eləmas bun nəvanuan tohəhaĩur hən ĩbeviol. ⁸ Ale aGot eləboi ĩbeviol habat mai gamito, hən mətĩbevil səsehəv, hən asike mətĩbeĩdol hən natideh boŋ ideh. Ale len nəsa məttopul hən, mətoləboi mətĩbevi tarhət sinəvanuan tile gail. ⁹ Hum natosian siGot toke, “Len nahəhaĩuran san, akis eviol hən natit isobur mai naməsəl gail.

Nanoran san ipat vi sutuai.”*

¹⁰ Evi aGot boh tolav namisurhuwit gail mai nəvanuan tobubulani, hən begəm vi bəta hən nəvanuan ĩbihani. Len naĩvide tomaiənan, aGot dereh tilav namisurhut gail ĩbisobur am

* 8:21: Pro 3.4; Rom 12.17 * 9:1: 2Kor 8.1-7 * 9:9: Psa 112.9

hən mətbevi tarhət sinəvanuan həni. Ale dereh titov hən biṽan masuṽ hən naṽit naṽoran len gamito.* ¹¹ aGot dereh tigol mətəpul səsəhov hən natit ṽisi tovoi, hən mətbeviol habat akis. Ale nəboṽ namtbilav naviolan samito mai alat lotom̃idol, dereh lesipa vi təban aGot. ¹² Husur naviolan samit hən na-vi-tarhəte-an dereh tikad naṽit teru. Alat siGot a Jerusalem lotom̃idol, asike lom̃idol am, ale len nahəhaṽuran, dereh lesipa vəhasob̃sobur vi təban aGot.

¹³ Len naṽit na-vi-tarhəte-an eru enan, dereh lisal suh nəyalyalan siGot bathut məttoḡol nəsa tokele, ale len nəhon nəvanuan gail məttokele ke na-kel-uri-an tovoi husur aKристо ekitin. Ale dereh lisal suh nəyalyalan siGot bathut məttoviol masuṽ hən nəvat mai galito mai nəvanuan ṽisi. ¹⁴ Ale len na-ləmas-bun-gamito-an salito, dereh lisor tuṽ m̃os gamito, husur nabiltivoian aGot toviol kəmas həni mai gamito. ¹⁵ Datesipa vi təban aGot hən naviolan san dattodədas datbikel vəsvəsaii.

10

Nədaṽan siPol hən na-il-a-m̃o-an

¹ Ginau m̃au, aPol, nous gamit hən natsua. Hum ma məttoke nəboṽ nototoh mai gamito nəlogw emədaṽ, nəsavı natideh, be nəboṽ nototoh a tut naṽide sagw idaṽ van hən gamito, nitos nalob̃ulat todaṽ van hən gamito. Be len aKристо, nəlon tomədaṽ, togol tomədaṽ hən nəvanuan gail, ² nous gamit ke, mitigol naṽide samit tinor, hən asike naṽide sagw biṽaṽ van hən gamit galevis lotonau ke, namttohusur naṽide silat navile eg a pan. ³ Husur, naut kəmas namttotoh len navile a pan, len nabiltibalān namttobal lan, namtsəbal suṽan alat navile a pan. ⁴ Ao, natit nəbalan namttobal hən gail lukad nədaṽan siGot, hən ləbitohtoh naut ideh aSetan toum həni len nəmauran sinəvanuan topat kəkol həni dan aGot. Namtoṽiṽitas nagəgərasan lotosor tas nakitinan len na-sorlevlev-an ideh. ⁵ Ale nə-patpat-nəvanuan-an ideh məhat toil gol nəvanuan dan aGot, hən asike ləbeləboii, namtoṽiṽitasi. Nənaṽan ṽisi, namtubaṽis gat gail hən ləbigol nəsa aKристо tokele. ⁶ Ale nəboṽ mətbigol kavkav hən naləṽonian seKристо, dereh namteutaut hən namtbipansem nəvanuan ṽisi lotomətahun ləbigol husuri.

⁷ Gamit mətoris nəsa topat vivile ṽai! Be mitinau nategai ke: Avān ideh biṽau ləboii ke tovi seKристо, tinau len gai gabag tətās am ke, ginamit am namtovi seKристо suṽan gai. ⁸ Hum ma məttonau suluṽi ke, notosor sal suh habat hən na-il-a-m̃o-an Nasuṽ toriṽi len navəlanamito. Be eriṽi len navəlanamito hən namtbigol mətbiṽaṽ am len nəmauran samito, savi hən namtbemədas nadələmian samito. Imagenan nahurunamito səsā lan. ⁹ Nomətahun mətbiṽau ke, notoləṽon ke, mətbeṽətahw len nalob̃ulat napisulan nototos gail. ¹⁰ Husur gamit galevis luke, “Len nalob̃ulat napisulan san gail nasoruan siPol eməlas, idaṽ, be nəboṽ totoh mai gidato, gai sədaṽ, ale nasoruan san savi natideh.” ¹¹ Nəvanuan lotomaienan limasnau səhoti ke, nəsa namttokele len nalob̃ulat napisulan gail nəboṽ namttotoh a tut, eṽitoṽ hən nəsa namtbigole nəboṽ namtbegəmai.

¹² Namtomətahun namtbep̃itoṽ hum nəvanuan galevis lotosor sal suh galit səbolito. Namtomətahun namtbənənoṽ hən ginamit mai galito. Nəboṽ lotonənoṽ hən galit mai galit gabag ṽai, hum lotovi natesua tonor hən ləbeləboi səhot galit gabag lan, lumelmel. ¹³ Be ginamit, namtsasor sal suh ginamito səhor nakitinan. Ao, dereh namtisor sal suh ginamit len nauman aGot toriṽi len navəlanamito ṽai. aGot eriṽ navilah hən nauman enan, nauman enan sinamito, etibau van vəbar gamito. ¹⁴ Len na-sor-sal-suhi-an sinamito, namtsasəhor navilah hən nauman aGot toriṽi. Husur naut samito ipat len navilah enan, ale namtogəṽ bar gamit a Korint metəkav hən namttokel na-kel-uri-an tovoi husur aKристо. ¹⁵ Ale namtsasor sal suh nauman avān tile am togole hən

* 9:10: Isa 55.10

namt̃bipatpat ginamit m̃əhat lan. Avil namtuvatvat viri ke, nadəlomian samit dereh tetibtibau am h̃ən namt̃bigol nauman b̃etibau habat am len gamito.* 16 B̃imagenan, dereh namteləboi namt̃bikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut gail lotopat a tut dan gamito. Husur namtomətahun namt̃bisor sal suh nauman namttogole len naut nəvanuan tile am toumum lan tia.

17 Be hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke b̃isor sal suh natideh, tisor patpat Nasub̃ aGot m̃əhat.”* 18 Husur nəvanuan tosor sal suh gai, aGot sahəhəṽur h̃əni. Be nəvanuan aGot tosor sal suhi, aGot ehəhəṽur h̃ən avan enan.

11

APol mai ahai pispisul gəgəras gail

1 Noləjon ke mitidaṁ h̃ən nəb̃isor sal suh kəkereh h̃ən ginau bai. Hum ma m̃əttou nau ke notomelmel, be nous gamit h̃ən m̃ətb̃esəsəloj husur ginau. 2 Nulekol h̃ən gamito len nalekolan siGot. Gamit m̃ətosuṁnan navensus toveveu, ale nukel gati ke tilah mai nauluṁnan tosua ŋai, aKristo. 3 Be nomətahw ke m̃ətosuṁnan alv, nəm̃at togəras len naṁide h̃ən na-sor-hehe-an. Ginau nomətahw ke, hum ma avan ideh b̃egəras gamit, h̃ən b̃eməd̃as nənanuan samito, liv gamit dan aKristo, h̃ən asike m̃ətb̃idaṁ lan am len nəlomit toveveu.* 4 Husur m̃ətohəhəṽur h̃ən m̃əttodaṁ h̃ən avan ideh togəm h̃ən gamito, naut kəmas tokel ur aYesu totile dan aYesu egaii namttokel uri, naut kəmas m̃əttokad nanunun nagəgərasan ideh totile dan aNunun aGot m̃əttokade a ṁo, naut kəmas m̃əttodəlom na-kel-uri-an ideh tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi m̃əttokad nadəlomian lan a ṁo.

5 Be alat m̃əttou nau suluṁvi ke lotovi “b̃iltihai pispisul gail,” len nabunusian sagw, ləsəyalyal səhor ginau len natideh. 6 Hum ma nəsəkad namitisau h̃ən nasoran, be nukad na-ləboi-buni-an. Len naṁide p̃isi namtugol natenan imasil buni h̃ən gamito.

7 Nəboj notokel ur na-kel-uri-an siGot mai gamito, nəsaus nəvat o natideh am h̃ən gamito. Nugol nəlogw emədaṁ h̃ən nəb̃eputsan gamito. Nəboj notogol tomaienān, m̃ətunau ke notogol nəsaan a? 8 Noum kəmas ṁos gamito, be alat siYesu len naut tiltile gail am lobubulah vat ṁos ginau. Ehum notovənvənah dan galito h̃ən nəb̃evi tarhət samito. 9 Nəboj nototoh mai gamito, nəboj notoṁidol, nəsaus natideh ben gamit ideh. Husur nəbathudud nadəlomian lotogəm len naut a Masetonia, loviol p̃is nəsa notoṁidol h̃əni. Nomətahun na-kətkəta-təban-ginān-an tovi nauman ideh todaṁ len gamito. Nəsaus natideh ben gamito, ale asike nigole boj ideh.* 10 Len nakitinan seKristo topat len ginau, səkad avan ideh len naprovens Akaiā bigol na-sor-sal-suhi-an egai sagw b̃inoj. 11 M̃ətunau ke notokəmaienān husur nəsaləmas bun gamito a? Aoa! AGot eləboii ke, notoləmas masuṁ h̃ən gamito!

12 Naṁide enan notohushusuri, dereh nehuser tabtab h̃əni, h̃ən ke, alat lotonau ke lotovi b̃iltihai pispisul seKristo, asike ləb̃ikad naṁisal ideh h̃ən ləb̃isor sal suh galito hum lotop̃itoṁ h̃ən ginamito len natideh. 13 Nəvanuan lotomaienān lovi hai pispisul gəgəras. Len nauman salit lolibliboj, ale len naṁide salito, logəgəras ke lotovi hai pispisul seKristo, be ləsəmaienān.* 14 Nəsasəhoṁut len naṁide enan! Husur aSetan ṁau egəgəras ke tovi aṁel h̃ən naṁial. 15 Imaienān, sadatesəhoṁut len nəvanuan nauman san gail lotogəgəras ke lotovi vanuan nauman h̃ən nanoran. Len nəboj naməkot dereh lipanis sil nəsa lotogole.

Na-ləjon-isa-an siPol ṁos aKristo

* 10:15: H̃ən naves 13-15, ris Rom 15.17-21 * 10:17: Jer 9.24; 1Kor 1.31 * 11:3: Gen 3.1-5, 13 * 11:9: Flp 4.15-18 * 11:13: Mat 7.15; 2Pit 2.1; KelV 2.2

¹⁶ Nukel tas nategai am ke, samtinau ke notomelmel. Be mätbinau ke notomaienan, mätēsēsəloŋ husur ginau bai, hum notomelmel, hən nəbisor sal suh ginau. ¹⁷ Len nasor-sal-suhi-an egai sagw, nəsakel nəsa Nasuḅ toləŋoni, be nusor suḡman nahoṽon. ¹⁸ Ale husur ke nəvanuan gail lotosor patpat galit məhat len naṽide silat navile a pan, ginau am dereh nimaienan. ¹⁹ Gamit mätunau ke mätukad nəkadumito, be mətəhəhəṽur sal hən mättośəsəloŋ husur nahoṽon gail! ²⁰ Husur avan ideh ḅigol gai ḅeil a ḡo hən gamito hum mättovi slev san, mätudaḡ hən! Avan ideh ḅegəras gamito hən ḅihan pīs nəvat samito, ḅipatpat gai məhat hum mättovi ut kəmas, o ḅiṽos nətarhomito, gamit ḡau mätudaḡ hən! ²¹ Mätunau ke nahurugw timassa husur namtsədaŋ sənəv hən namttohusur naṽide en salito a? Ao!

Nusor hum notomelmel, be natideh galit ləḅikad na-il-ḅuri-an hən ləḅisal suh galit hən, ginau am nukad na-il-ḅuri-an hən nəḅisal suh ginau hən. ²² Galit lovi Ipru a? Ginau am novi Ipru. Galit lovi seIsrael a? Ginau am novi seIsrael. Galit lovi pasusan siApraham a? Ginau am novi pasusan siApraham.* ²³ Lovi vanuan na-vi-tarhəte-an seKristo a? Nusor hum notovinvinu be noum vi tarhət san habat am səhor galito. Noum idaŋ habat səhor galito, nutoh len naim ḅəbaŋis vəha-səḅur səhor galito, nosəsəloŋ hən nabus hən na-bilbilas-masuṽ-an səhor galito, ale nəmatan ipat pəpadaŋ hən ginau vəha-səḅur səhor galito. ²⁴ NaJu gail lobilas habat hən ginau vəha-39 len nəmariboŋ sua. Len nəyaran sagw gail lugol nabilasian enan vəha-rim.* ²⁵ Vəha-tor alat a Rom luṽas habat hən ginau hən nəhai gail. Len nəboŋ sua lotubun ginau. Vəha-tor nəlanis notosah lan iməḅurḅur. Len nalenmariug esua mai nalennəyal esua nusal len naliliṽol mermer len tas.* ²⁶ Nugol nəyaran isəḅur, ale nəmatan ipat pəpadaŋ akis. Ikad nawisel gail lotolev. Ikad nəvanuan vənṽənah lotəhəhəṽur hən ləḅigol nəśənahan. NaJu gail luke nimat, alat ləsavu Ju luke nimat. Pəpadaŋ hən notomat len nəḅiltivile, len naut masmas toḅəḅesw, len tas mai len natohan sagw mai nəvanuan lotogəras ke lotokad nadəlomian.* ²⁷ Noum idaŋ ḡos Nasuḅ, noum habat len nədaŋan sagw pīs, nəśəpat savoi vəha-səḅsəḅur. Nupar hanian, numaduh habat, nəmal ihat ginau vəha-səḅur. Naut esusus habat hən ginau, noḡidol hən nahurabat. ²⁸ Naut kəmas natideh gail am, akis nunau tuhatuh hən alat siYesu len naut tiltile gail. Nunau səḅuer hən nəḅisal hən nəḅəkətkəta təban galito. ²⁹ Nəmauran salit ideh asike ḅidaŋ, ginau am nəśədaŋ. Nəvanuan ḅeliv galit ideh hən ḅipes həḅet, teh len nəsaan, ginau nəlogw ipaŋpaŋ.

³⁰ Nomətahun nəḅisor patpat ginau məhat, be nəḅimassor sal suh ginau, dereh nisor sal suh natgalenan togol tomasil ke nəśədaŋ. ³¹ Nokitin, nəsaliboŋ. AGot, aTəman Nasuḅ aYesu Kristo, nə-sal-suhi-an tevi təban vi sutuai sutuai. Gai eləboii ke notokitin. ³² A ḡo, nəboŋ nototoh len naut a Tamaskus, nəgavna, aAretas tovi Kiŋ totabtabuh lan, ikel mai nasoltia san gail ke lekətkəta kəkol hən nəḅiltivile enan hən ləḅitah gat ginau. ³³ Be len nəhad, nəvanuan galevis loriŋ ginau vi pan, tur len natuhbopita topat len nəḅiltiholəvat hən nəḅiltivile. ŋa nugam yav dan nəṽəlan nəgavna enan.*

12

Nəboŋ aPol sədaŋ, len aKristo, idaŋ

¹ Naut kəmas na-sor-patpat-ginau-məhat-an savi tarhət sagw, nimassor sal suh ginau. Nuke nisor husur na-kəta-risi-an lotogəḡ len Nasuḅ mai na-kel-vəhoti-an san gail. ² Noləboi naluḡman sua seKristo.* Len nasihau tovi 14 tia, aGot isaḅul atenan vi məhat

* 11:22: Flp 3.5 * 11:24: Deu 25.3 * 11:25: Uman 16.22, 14.19 * 11:26: Uman 9.23, 14.5 * 11:33: Hən naves 32-33, ris Uman 9.23-25 * 12:2: Len naut egai aPol isor husur gai gabag.

vi lan nēmv.† Nēsalēboii ke tokad niben sal o niben tobuer, be aGot ŋai elēboi natenan. ³ Evoi, aGot ŋai elēboii ke totoh len niben o tovivile dan niben. Be nolēboii ke, ⁴ aGot isābul atenan vi mēhat vi lan naut a Paratais.* Len naut ei esēsəlōŋ hən nasoruan, nēvanuan sēkad nasoruan hən bīkele; nasoruan aGot sēdām hən avan ideh bīkele. ⁵ Dereh nisor sal suh nēvanuan tomaienān. Be asike nusor sal suh gināu. Dereh nisor sal suhi ke nēsēdaŋ ŋai. ⁶ Nētake nētasor sal suh gināu, asike nētamelmel husur nētakel nakitinan ŋai. Be asike nusor patpat gināu mēhat, husur nomētahun avan ideh bīpatpat gināu mēhat. Be nuke nabunusian sivan enan tipat ŋai len nēsa toris notogole mai nēsa tosēsəlōŋ hən notokele.

⁷ AGot emētahun nēbīpatpat gināu mēhat len na-kēta-risi-an mai na-kel-vēhoti-an galen sagw lotoyalyal. Imaienan eriŋ natesua todaŋ masuŋ len nēmauran sagw. Natenan ehūm nasunit nēhai tosar tabtab hən nibegw, ehūm nāpisulan togēm len aSetan hən bēmēdas gināu. ⁸ Nonjir Nasub vēha-tor, nousi hən bīlav kuvi dan gināu. ⁹ Be ikel mai gināu ke, “Asike nulav kuvi. Navoian sagw notoviol kēmas hēni mai gaiug elēboi bētēgau gat gaiug, husur nēboŋ gēsēdaŋ, nēdaŋan sagw epul masuŋ len gaiug.” Husur tokēmaienan, nohēhāvur hən nēbisor sal suh nēdaŋan sagw tobuer, husur nēboŋ nēsēdaŋ, nēdaŋan sēKristo ipat len gināu. ¹⁰ Husur natenan, nohēhāvur hən nēsēdaŋ; nēboŋ nēvanuan lotosēvar gināu, nohēhāvur; nohēhāvur hən natit lotogol notolēŋon tosa; nēboŋ nēvanuan lotomēdas tabtab hən gināu, nohēhāvur; nēboŋ nototoh len nēmauran todaŋ, nohēhāvur. Nohēhāvur hən natgalen pisi mōs aKristo, husur nēboŋ nēsēdaŋ, len aKristo, nudaŋ.

APol inau masuŋ hən alat a Korint

¹¹ Nusor maienan hūm ahoŋon, be gamit māu mētugol notomaienan. Gamit māu, inor hən mitisor sal suh gināu; husur naut kēmas notovi ut kēmas, alat mēttonau suluŋi ke lotovi “bīlthai pispisul gail” lēsēyalyal sēhor gināu len natideh. ¹² Len namerikel notogol gail len gamito, imasil ke notovi hai pispisul kitin. Len na-toh-mēdaū-an nudaŋ būr nēmauran sagw todaŋ, nugol namerikel gail lotokel kot aYesu, nugol natit mēttonaŋmaŋ len gail, mai natit lotogol nēdaŋan siGot tomasil. ¹³ Nēsa notogole len gamito epitōŋ hən nēsa notogole len alat siYesu len naut tiltile gail. Ikad natesua ŋai nēsagole len gamito. Na-kētkēta-tēban-gināu-an savi nauman ideh todaŋ len gamito. Hūm ma mēttonau ke naten tovi nēsaan, mēterubati dan gināu bai!

¹⁴ Gagai noutaut hən nēbēgēm hən gamito. Dereh tevi nagēman na-vēha-tor-an sagw. Ale na-kētkēta-tēban-gināu-an asike evi nauman ideh todaŋ len gamito, husur nēsəlēŋon natit samit gail, be nolēŋon gamito. Nokēmaienan husur savi hən natētai bēum hən bēkētkēta tēban anan mai atēman bīvoi, be ipat len anan mai atēman hən arbēkētkēta tēban natētai bīvoi.* ¹⁵ Imaienan, nohēhāvur hən nēbēviol hən gināu gabag mai natit pisi notokade mōs gamit. Gināu nēbelēmas masuŋ hən gamito, gamit dereh mētelēmas kinit gināu a? Naten sanor!

¹⁶ Be naten tipat. Na-kētkēta-tēban-gināu-an savi nauman ideh todaŋ len gamito, be gamit galevis luke, len nāvīde tosusuah, notogēras gamito hən notovēnoh natit samit gail. ¹⁷ Mētbīnau ke tomaienān, kel mai gināu nāvīde notogēras gamit hēni! Mitikel ur avan ideh notosēvati van hən gamito, togēras gamit hən nēbīkad nēvat samito. ¹⁸ Nous aTitus idaŋ hən bīvan hən gamito, ale nosēvat awawa nadēlomian sinamit maii. Ale aTitus, egēras gamit mōs nēvat a? Ao! Husur len nēmauran sinamēru namrukad aNunun aGot tosua ŋai, ale nāvīde sinamēru epitpitoŋ ŋai.*

† 12:2: Len nasoruan ta Kris ike nēmv na-vēha-tor-an, be nēvanuan namitisau galevis lunau ke namilen nēmv aGot totohtoh lan. Len nēnauan salito datukad nēmv dattolēboi datbērisi, datukad nēmv nāmēsō gail lotopat lan, mai datukad nēmv aGot totohtoh lan. * 12:4: Luk 23.43 * 12:14: Uman 18; 2Kor 13.2 * 12:18: 2Kor 8.6, 16, 18

¹⁹ Hum ma mættonau ke, namtotetas gol ginamito vëbar gagai. Ao! Nəboŋ namttosor, namtusor len nahəsan aKristo len nəhon aGot. Ale gamit namttoləmas bun gamit p̄isi, natit p̄isi namttogole, namtugole hən mət̄bidaŋ am. ²⁰ Husur nomətahw ke nəboŋ nəbēgəmai asike nəbisāb̄ gamit hum notoləŋoni, ale gamit am asike mət̄bisāb̄ ginau hum mət̄toləŋoni. Nomətahw ke mət̄bikad naṽitṽituhan, nə-tābulol-bulosi-an, nəlol paŋpaŋ, nə-nau-gamit-səb̄omito-an, nasoruan tomədas nəboruan samit gabag, na-kel-nəmadumit-an, nə-patpat-gamit-məhat-an, mai nətaṽtaṽoran. ²¹ Nomətahw ke, nəboŋ nəbēgəmai aGot dereh tigol neməmau len nəhomito. Ale nənauan sagw etuhatu ke, dereh nəlogw tisa sil gamit isoḅur lotogol nəsaan a m̄o tia, be ləsəpair dan nəbiŋbiŋalan salito, naitian tosa, mai naṽide hən naitian taṽtaṽor.

13

Nalələgauan naməkot siPol

¹ Nəboŋ nəbēgəm ris gamito, dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Hum natosian siGot toke, “Nəboŋ avan ideh b̄ikel uri ke avan tile togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele teil p̄ar̄p̄ar len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.”* ² Nəboŋ nototoh mai gamito len nagəman na-vəha-ru-an sagw, nukel nalələgauan mai gamito. Ale gagai nəsatoh ei, nutoh a tut, be nukel tətəs hənī mai alat lotogol nəsaan a m̄o, mai gamit p̄isi am mət̄togol nəsaan, ke, avan ideh togol nəsaan asike igam yav dan nəpanismen sagw. ³ Husur mət̄toləŋon na-ləboi-buni-an ke len ginau aKristo tosor, ale dereh nigol tīp̄ar̄p̄ar hən gamito len nəpanismen galenan. AKristo səpar daŋan len nəsa togole van hən gamito, be nədaŋan san etibau len gamito. ⁴ Ekitin ke tokul nəboŋ lototahətah hənī len nəhai balbal, be len nədaŋan siGot, gagai ikad nəmauran. Len nəbonan sinamit maii, ginamit am namtsədaŋ, be len nədaŋan siGot, namtukad nəmauran mai aKristo. Ale nəboŋ namtbēgəmai, dereh mət̄eris nədaŋan enan.

⁵ Mət̄ebunus kitev nadələomian len gamit səb̄omito. Mət̄ukad nadələomian kitin o eḅuer? Mət̄sənau səhoti ke aYesu Kristo totoh len gamito a? Asike b̄imaienan, mət̄səkad nadələomian kitin. ⁶ Be nuke mitisāb̄ ləboii ke namttovi ahai p̄isp̄isul kitin seKristo. ⁷ Ale gagai namtusor tuṽ van hən aGot ke, gamit ideh asike igol natideh tosa. Namtsasor tuṽ maienan hən nəvanuan gail ləbələboii ke namttovi hai p̄isp̄isul kitin, be hən mət̄bigol navoian, naut kəmas nəvanuan gail ləbēmətahun ginamito hum namtsavi hai p̄isp̄isul kitin. ⁸ Husur namtsaləboi mət̄bigol natideh b̄emədas nakitinan, avil natit p̄isi namttogole, namtugole m̄os nakitinan. ⁹ Nəboŋ mət̄todaŋ, namtoḅəḅaṽur, naut kəmas namtsədaŋ. Namtusor tuṽ am ke, mitimatmatu len nəmauran samito. ¹⁰ Husur enan, nutos natgalegai nəboŋ nototoh a tut dan gamito, hən asike nəbidaŋ taltal hən gamito nəboŋ nəbēgəmai. Husur, len nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an Nasub̄ tolavi mai ginau, nuke nigol mitidaŋ am len nəmauran samito, nomətahun nəbēmədas nadələomian samito.

¹¹ Bathudud nadələomian, egai nasoruan naməkot sagw. Mət̄ehəḅaṽur. Mitimatmatu len aKristo. Mət̄eləŋon tivoi am len nəlomito. Mitikad nənauan tesua. Mitikad natəmət len nəmauran samit gail. Beti aGot hən na-ləmas-buni-an mai natəmət dereh titah mai gamito.

¹² Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mət̄esuṽ gabag hən nətarhomit gail hən mət̄bikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito. ¹³ Alat siGot p̄isi gegai lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

¹⁴ Nasub̄ aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit p̄isi, aGot teləmas bun gamit p̄isi, mai aNunun aGot tigol mət̄esua maii len nəlomit p̄isi.

* 13:1: Deu 19.15; Mat 18.16; 1Tim 5.19; Ipru 10.28

Kalatia

Nalobulat napolisulan aPol totosi van hən alat a Kalatia

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsə?

Itosi hən alat siYesu len naut gail a Kalatia ləberij nəlolit bidaŋ len aYesu ŋai, savi nahusuriŋ hən nalo.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut gail a Kalatia.

APol itos nalobulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 49 nəboŋ totoh len naut a Antiok.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-5)

2) Mətosəsəloŋ hən naŋusanan tosa (1.6-9)

3) Nədaŋan hən na-il-a-mō-an siPol hum ahai pispisul sua (1.10-2.21)

4) Nalo mai nadəlomian (3.1-25)

5) Nau səhot navoian mai nəmakuvan məttokade nəboŋ məttogəm vi natun aGot gail (3.26-4.7)

6) Təgau gat nəmakuvan samito (4.8-5.1)

7) Mətbigol mətbikad na-tiv-dalusi-an, mətotəlmam hən mətbəvi slev hən nalo tətəs (5.2-12)

8) Mətehusur aNunun aGot, samtehusur nəvide tosa samit gail (5.13-6.5)

9) Nakelean todaŋ naməkot: nəvit hən nəsə məttogole dereh tibar gamito. Gol navoian! (6.6-10)

10) Na-tiv-dalusi-an savi natideh, bēbuer tu savi natideh (6.11-16)

11) Nasudəlaŋian (6.17-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol novi ahai pispisul sua. Savi avan ideh totabtabuh len ginau, aoa, aYesu Kristo mai aGot aTəman togol tole məhat dan nəmatan, arutabtabuh len ginau. ² Ginau aPol, mai nəbathudud nadəlomian gegai, namtutos nalobulat napolisulan egai. Namtutosi van hən alat siYesu len navile gail a Kalatia.* ³ Namtous ke aGot aTəmadato mai Nasub aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito ale arigol nəlomit tikad natəŋat. ⁴ AKristo eriŋ gai len nəmatan mōs bīlav kuv gidat dan nəsaan sidato hən bīlav kuv gidato dan nəmauran tosa silat ta daməŋai. Igole husur naləŋonian siGot aTəmadato. ⁵ Nə-sal-suhi-an tivan hən nəyalalan siGot vi sutuai sutuai! Ganan.

Na-kel-uri-an tovoi esua ŋai

⁶ Evi aGot tokis gamito hən mətbimaŋur len navoian aKristo toviol kəmas həni, wake mətupair tutut dani van hən naŋusanan totile. Nosəhoŋut len gamito! ⁷ Naŋusanan enan savi na-kel-uri-an tovoi ideh. İkad nəvanuan galevis lotogol nənauan samito etuhatuh, lotoləŋon ləbədəs na-kel-uri-an tovoi seKristo. ⁸ Be nukel mai gamit ke, avan ideh, naut kəmas ginamit o aŋel togəm len nəmav, bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi namttokel mai gamit tia, aGot m̄au tibar həni len nəhab nəmatan! ⁹ Hum namttokele tia, nukel tasi am ke, avan ideh bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan enan məttodəlomi tia, aGot m̄au tibar həni len nəhab nəmatan!

* 1:2: Uman 16.6

¹⁰ Ginau nēsahisi ke nēvanuan gail lēbehahaṽur hən ginau. Noləŋoni ŋai ke aGot bēhahaṽur hən ginau! Nētahishisi ke nēvanuan gail lətahahaṽur hən ginau, asike nətavi aslev seKris̄to.

aGot ekis aPol

¹¹ Bathudud nadəlomian sagw, nukel koti mai gamit ke, nəkadun na-kel-uri-an tovoi notokel uri, savi len nēvanuan. ¹² Husur avan ideh səlavi mai ginau, saṽusani hən ginau. Ao, aYesu Kris̄to sēbon, ikel vəhoti mai ginau.

¹³ Nokəmaienan husur mətəsəsəlōŋ ləboi tia naṽide hən nēmauran sagw nəboŋ notohusur naṽide hən nalotuan seJu gail. Ginau aPol, nomədas tabtab hən alat siGot hən lēbimasig. ¹⁴ Len naṽide hən nalotuan seJu gail, ginau nosəhor naJu isōbur len naur hagw. Nudaŋ habat len naṽide setəmagw gail ta sutuai.*

¹⁵⁻¹⁶ Len navoian toviol kəmas həni, aGot ilekis hən ginau, ekis ginau nəboŋ notopat len nabəhahaṽun anagw sal. Beti aGot ehəhahaṽur hən togol ke noləboi p̄ar̄p̄ar hən aNaturan san hən nəbikel uri mai alat ləsavi Ju. Nəboŋ togol tomaienan, nəsəsaṽsaṽut hən nəbisor kitevi mai avan ideh,† ¹⁷ nəsavi məhat vi Jerusalem hən nəberis alat lotovi ahai pispisul gail a m̄o hən ginau. Aoa, novi tut vi Arapia, beti notəlmam vi lan naut a Tamaskus. ¹⁸ Husur nasihau totor notəlmam vi Jerusalem hən nəbeləboi aPita mai nəbinau səhot nəsə bikel mai ginau. Ale nutoh maii len nəmariboŋ tovi 15.‡ ¹⁹ Nəsaris ahai pispisul ideh am, be aJemes aṽan Nasub̄ ŋai.*

²⁰ Nəsə nototosi van hən gamito ekitin. Len nəhon aGot nukele, nəsaliboŋ.

²¹ Beti husur nəboŋ enan novi lan naut a Siria mai a Silisia. ²² Be alat seKris̄to len naut a Jutea ləsabubur mai ginau, ləsələboi ginau. ²³ Losəsəlōŋ hən na-kel-uri-an ŋai toke, “Atenan tomədas tabtab hən ginamit a m̄o, gagai ikel ur nadəlomian egaii tomədasi a m̄o.” ²⁴ Imaienan lusal suh aGot bathut nəsə togole len ginau.

2

Ahai pispisul gail lohəhahaṽur hən aPol

¹ Husur nasihau tovi 14 novi məhat tətəs vi Jerusalem mai aParnapas. Len nəboŋ enan namrosəhar aTitus am.* ² Novi Jerusalem husur aGot toṽusan ginau həni ke nimasvan. Len nəbonbonan mai nēvanuan totibau gail səbolit ŋai, nukel vəsvəsai mai galito na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai alat ləsavi Ju. Nugol tomaienan husur nuke lidaṽ hən nauman sagw. Nomətahw ke notoum kəmas ŋai, hum nauman p̄isi sagw savi natideh. Be ludaṽ həni. ³ Ale natsual am, ləsətaltal hən aTitus, totah mai ginau, hən b̄ikad na-tiv-dalusi-an, naut kəmas tovi uleKris. ⁴ Ikad na-sor-levlev-an enan husur nēvanuan galevis len naut tiltile gail logəgəras ke lotokad nadəlomian. Ale loliligis hən galito len ginamito, hən ləbisab̄ ləboi nəmakuvan dattokade dan nalo, len nəbonan sidato mai aKris̄to aYesu. Luke lisab̄ ləboii hən ləbigol gidat datṽevi slev hən nalo enan.* ⁵ Be namtoil gəgat, namtsəsəsəlōŋ hən nahudhusoruan ideh salito. Ao, namtotəgau gat nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi m̄os gamito.

⁶ Ale nəboŋ notokel nəsə notokel uri tonōŋ, alat lotoil a m̄o ləsasuhud hən nasoruan ideh maii am. (Tarhət hən na-il-a-m̄o-an salito, nəhes totibau lotoṽati savi natideh len ginau, husur len nabunusian siGot nēvanuan p̄isi loṽitp̄itoṽ. Riŋ naten tipat.)* ⁷ Alat lotoil a m̄o ləsakel natideh am husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju suṽan gai totabtabuh len aPita hən aPita bikel uri mai naJu gail. ⁸ Bathut, len nauman sePita tovi ahai pispisul van hən naJu gail, aGot eum.

* 1:14: Hən naves 13-14, ris Uman 8.3, 22.3-5, 26.9-11 † 1:15-16: Hən naves 15-16, ris Uman 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18. Isa 49.1; Jer 1.5 ‡ 1:18: Uman 9.26-30. Len nasoruan ta Kris̄ ike aKefas, tovi nahəsən aPita len nasoruan ta Aram. * 1:19: Kal 2.9; Mat 13.55 * 2:1: Uman 11.30, 15.2 * 2:4: Kal 1.7; Jut 4 * 2:6: Deu 10.17

Ale len nauman sagw am notovi ahai pispisul van hən alat ləsavi Ju, aGot eum. ⁹ AJemes, aPita, mai aJon, luvat nəhes hum lotoil a m̃o hən alat siYesu len naut aJerusalem.* Nəboŋ lotokəta ləboi navoian aGot toviol kəmas həni, topat len nauman sagw, galit loləlav mai ginau mai aParnapas hən ginamit p̃isi namtbikad nəbonan len aYesu. Ludañ ke ipat len ginaməru hən namrbikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, ale ipat len galit hən ləbikel uri sal mai naJu gail. ¹⁰ Lous ginamər ŋai ke namrinau gat alat lotopar tite. Natenan boh, noləŋon buni hən nəb̃igole.*

APol ikel nəsaban sePita maii

¹¹ Avil nəboŋ aPita togəm hən ginamit len naut aAntiok, nosivoh lan. Len nəhon nusor tasi husur isab len nəsa togolgole. ¹² A m̃o ihanhan mai alat lotokad nadəlomian ləsavi Ju. Galit ləsəkad na-tiv-dalusi-an. Ale aJemes esəvat galevis gəmai. Nəboŋ lotobar naut aAntiok, aPita ivan dan alat ləsavi Ju, səhan mai galit am, husur emətahw len alat lotoil gəgat len na-tiv-dalusi-an.* ¹³ Beti naJu gail lotokad nadəlomian am luḃon mai aPita len nagəgərasan san gol ke aParnapas am ehusur nəvide nagəgərasan salito. ¹⁴ Be nəboŋ notoris ke ləsahusur nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, nukel mai aPita len nəholito ke, “Gaiug govi Ju, be len nəmauran sañ gutoh suñan alat ləsavi Ju, gəsatoh len nalo suñan naJu gail. Imabe gudaŋ len alat ləsavi Ju hən ləbitoh suñan naJu lotohusur nalo? Sagimaganan!

¹⁵ “Gidaru, nəboŋ lotopas gidaru, darovi Ju, darsavi vanuan naut tile lotovi vanuan nəsaan len nabunusian seJu gail. ¹⁶ Avil gidat dattovi Ju nadəlomian, datoləboii ke nəvanuan togol husur nalo, aGot sariŋi ke tonor len nəhon sil na-gol-husuri-an san. Ao, bathut nadəlomian len aYesu Kristo ŋai aGot toriŋi ke nəvanuan inor len nəhon.† Imagenan, gidat am datoriŋ nəlodato len aYesu Kristo, hən aGot b̃eriŋi ke datb̃inor len nəhon, len nadəlomian sidato len aYesu Kristo savi len na-gol-husur-nalo-an. Husur səkad avan ideh, len nalo avan en togol husuri, toləboi b̃inor len nəhon aGot. ¹⁷ Ale datb̃eləŋon ke len aKristo datinor len nəhon aGot, be datb̃isabi ke datovi vanuan nəsaan sal husur dattopair dan nalo, namilen ke aKristo esəhar gidat vi lan nəsaan a? Ao, asike maienan! ¹⁸ Nəbeum təlmam hən nalo notogol tomasig, noḃusan səhoti ke ginau gabag nobur kotov nalo. ¹⁹ Husur ehum notomat, bathut nalo sawol hən nəmauran sagw am. Len nabunusian hən nalo numat ŋa nupair dan nalo hən nəbitoh hən aGot b̃iwol hən nəmauran sagw. Esuñan notomat len nəhai balbal mai aKristo. ²⁰ Nutoh, be savi ginau am, aKristo m̃au itoh len ginau. Nəmauran notokade len nibegw, nukade len nadəlomian len aNatun aGot, gai toləmas bun ginau, toviol hən nəmauran san hən b̃imat, m̃os ginau. ²¹ Len nabunusian sagw, navoian enan aGot toviol kəmas həni, savi ut kəmas. Evi nabiltitit sua. Husur, nalo tagol dattanor len nəhon aGot, aKristo təmat m̃os naut kəmas ŋai.”

3

Nanoran ipat len nalo o nadəlomian?

¹ Eee gamit alat aKalatia mətumelmel! Ehum avan sua todəlañ gamito hən mət̃betətan! Len nəhomito, nusor vəsvəsaii nəmatan siYesu Kristo len nəhai balbal. Ehum gamit mət̃orisi len namətamito. ² Nuke neləboi natsua ŋai: imabe? Mətukad aNunun aGot husur mət̃ohusur nalo seJu gail a? Ao mətukade husur mət̃oriŋ nəlomito len na-kel-uri-an tovoi mət̃tosəsəloŋ həni. ³ Mətumelmel o mətumabe? Nəboŋ mət̃totub̃at, mət̃ohusur aGot len nədaŋan seNunun, be gagai mət̃unau ke mət̃evurvur nəmauran toveveu enan

* 2:9: Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsan aPita len nasoruan ta Aram. * 2:10: Uman 11.28-30 * 2:12: Uman 11.2-3 † 2:16: Psa 143.2; Rom 1.17, 3.20, 22. Len naut egai nasoruan ta Kris ikad namilen eru. Esua: len nadəlomian nəvanuan tokade len aYesu Kristo. Togon: len aYesu Kristo totəgau gat aGot mai nəsa aGot toriŋi hən b̃igole.

len nədaŋan samit ŋai. Mitimabe? ⁴ Len nadəlomian samito, mətoləŋon isa vəsa len natit isobur. Savi m̄os natideh a? Ao! Evi m̄os natite! ⁵ Nəboŋ aGot tolav aNunun mai gamito, nəboŋ togol namerikel gail len gamito, igole husur mətohusur nalo seju gail a? Ao! Igole husur mətorij nəlomito len na-kel-uri-an tovoi məttosəsələŋ həni.

⁶ Mitinau aAraham ke: “Gai eriŋ nəlon len aGot, ale aGot eriŋ gat aAraham hum tovi nəvanuan nanoran.”* ⁷ Beti məteləboii ke, alat lotoriŋ nəlolit len aGot, galit lovi anatun aAraham kitin. ⁸ Sutuai natosian siGot ike, dereh aGot teriŋi ke, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile linor len nəhon balai, ləḃeriŋ nəlolit lan. Natenan ipat a m̄o nəboŋ aGot tokel na-kel-uri-an tovoi mai aAraham ke, “Len gaiug, dereh nigol navoian van hən naluṽoh p̄isi hən nəvanuan naut tiltile.”* ⁹ Imagenan, dereh aGot tigol navoian van hən alat lotoriŋ nəlolit lan, suṃan aAraham togole. ¹⁰ Be alat lotoil gəgat len nalo, lutoh len nəpanismen sua. Nokəmaienan husur natosian siGot ike, “Nəpanismen tipat len alat ləsəgol tabtab hən natit p̄isi topat len nalo.”* ¹¹ Imasil ke len nalo nəvanuan togol husuri, avan ideh sanor len nəhon aGot. Husur natosian siGot ike, “Alat lotonor len nəhon aGot dereh likad nəmauran tokitin bathut lotoriŋ nəlolit len aGot.”* ¹² Naḃisal hən nadəlomian enan etile len naḃisal hən nalo, toke “Avan ideh togol natit p̄isi nalo tokele, natgalenan len nalo liwol hən nəmauran san.”*

¹³ AKristo eṽur nəmakuvan sidato dan nəpanismen nalo toriŋi len gadito. Eṽur nəmakuvan sidato nəboŋ tolav namiledato, topanis sidato. Husur natosian siGot ike, “Avan ideh totahətah len nəhai, nəpanismen siGot ipat lan.”* ¹⁴ AYesu Kristo eṽur nəmakuvan sidato hən ke, len gai gabag, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile dereh likad navoian aGot toviol həni tia mai aAraham. AYesu imat maierenan hən ke len nadəlomian datḃikade lan, datoləboi datḃikad aNunun aGot, gai tokel gati.

Nalo mai na-kel-gati-an

¹⁵ Nəbathudud nadəlomian, len nəmauran ta daməŋai imaiegai: Nəboŋ nəvanuan ḃeru arḃike, “Evoi,” hən na-kel-gati-an sua, ale arḃitos gat nahəsalar lan, səkad avan ideh toləboi ḃəḃur kotovi o riŋ nasoruan ideh am lan. ¹⁶ Len naṽide tomaienan, aGot ikel na-kel-gati-an san mai aAraham mai nəpasusan san tohusuri. Natosian siGot sake, “nəpasusan san gail,” hum lotosobur, be ike, “nəpasusan san,” husur tosua ŋai tovi aKristo.* ¹⁷ Ale nekəmaiegai ke: na-kel-gati-an aGot tokel gati mai aAraham ipat husuri van nasihau tovi 430 vir nəboŋ aGot tolav nalo mai aMoses. Be nalo enan səkaskas na-kel-gati-an enan hən ḃəḃuer.* ¹⁸ Husur nalo ḃevi nəkadun naviolan siGot, na-kel-gati-an enan savi nəkadun naviolan san am. Avil len na-kel-gati-an san, aGot eviol kəmas hən naviolan enan mai aAraham.

¹⁹ Ale, aGot eriŋ nalo mai aMoses m̄os nəsa? Eriŋi m̄os ḃəṽusan nəvanuan gail p̄isi hən nəsaan salit gail. Eriŋi ipat vir nagəmaian sitenan tovi nəpasusan siAraham, atenan tovi aKristo, aGot tokel na-kel-gati-an san mai. Len aŋel gail, aGot ilav nalo mai aMoses, toum siGot, ale toum siṽəvanuan gail am.* ²⁰ Nəvanuan tohum aMoses eil rivuh len nəvanuan eru hən arḃita gat na-kel-gati-an sua. Be nəvanuan tomaienan saum m̄os nətarhət tosua ŋai, ao, eum m̄os nətarhət toru. Avil aGot səḃon ita gat na-kel-gati-an san tokel mai aAraham.*

²¹ Imagenan, nalo siGot isor tas na-kel-gati-an san gail a? Ao, eḃuer kaskasi! Husur, nalo taviol hən nəmauran kitin, gidat dattanor len nəhon aGot len na-gol-husur-nalo-an. ²² Be natosian siGot ike nəsaan ibəŋis gat gadit p̄isi, gol ke ikad naḃisal sua ŋai hən

* 3:6: Gen 15.6; Rom 4.3 * 3:8: Gen 12.3, 18.18 * 3:10: Deu 27.26 * 3:11: Hab 2.4; Rom 1.17 * 3:12: Lev 18.5; Rom 10.5 * 3:13: Deu 21.23 * 3:16: Gen 12.7 * 3:17: Exo 12.40 * 3:19: Uman 7.53 * 3:20: Deu 6.4

datbikad naviolan aGot tokel gati. Naþisal imaiegai ke: datberij nəlodato len aYesu Kristo, datukad nəsə aGot tokel gati.

²³ A mō, nəboŋ nadəlomian len aKristo sagəm sal, nalo ekətkəta kəkol hən gidato. Iþon gol gidato vəbar aGot tovəhot naþisal hən nadəlomian. ²⁴ Imaienan, nalo ehum ahai þusan sidato tokətkəta təban gidato, tosəhar gidato van hən aKristo hən datberij nəlodat lan, ale hən aGot berij ke datunor len nəhon. ²⁵ Avil gagai nadəlomian egəm tia, datorij nəlodat len aKristo tia, gol ke nalo sakətkəta təban gidato am.

Anatun aGot gail

²⁶ Imaienan gamit þisi, len nadəlomian məttoke len aYesu Kristo, mətovi anatun aGot gail. ²⁷ Husur ke gamit þisi məttoke hən məttoke len aKristo, ehum məttoke nahurabat len gamito tovi nəmauran seKristo. Len nəhon aGot mətosuñan aKristo. ²⁸ Səkad naJu, səkad auleKris o nametbos am; naslev mai alat ləsavi slev, səkad natilean len galito; səkad napəhaʋut, səkad naluñan. Səkad natideh am togol məttopərehw, husur gamit þisi mətosua len aKristo aYesu. ²⁹ Mətbevi seKristo, mətovi anatun siApraham kitin. Ale nəsə aGot tokel gati mai aApraham, gamit am mətukade.*

4

¹ Nau maieg həni: avan sua topl hən natite imat. Natit þisi san, erij hən anatun. Be naut kəmas natit þisi evi sinatun, nəboŋ tovi tuhtətai sal, esuñan naslev ŋai van vəbar totibau. ² Nəboŋ tokəkereh sal, ikad nəvanuan galevis lotokətkəta təban natətai mai natit san gail vəbar nədañ han ðinor hən nəsə atəman torij. ³ Len nañide tomaienən, gidat am, nəboŋ dattokəkereh, nəboŋ datsaləboi aKristo sal, datovi slev sinədaŋan gail lotowol hən navile a pan, datovi slev sinəkadun nədaŋan galenən.* ⁴ Be len nəboŋ tonor həni, aGot esəvat aNatun uluñan. Apəhaʋut sua ipasi, ale itoh len navəlan nalo siMoses, ⁵ hən beʋur nəmakuvan sidato dattotok len navəlan nalo, hən ke datbevi anatun aGot kitin gail. ⁶ Husur məttoke anatun gail, aGot esəvat aNunun aYesu aNatun aGot, vi lan nəlodato tokai ke, “Appa! Tata!”* ⁷ Imaienan gəsavi slev am, govi anatun aGot, ale husur govi anatun, dereh gikad natit þisi aGot tokel gati hən beviol həni mai anatun gail.

APol inau masuñ hən alat a Kalatia

⁸ Nəboŋ mətəsaləboi aGot sal, mətovi slev sinatit ləsavi got kitin gail.* ⁹ Be gagai, nəboŋ məttoke səhot aGot, (aoa, ivoi am notoke, gagai nəboŋ aGot toke səhot gamito), imabe mətupair təlmam van hən nəkadun nədaŋan gail ləsavi natideh, ləsədaŋ, lotovi ut kəmas? Imabe mətuke mətəvi slev salit tətə am? ¹⁰ Mətudaŋ len nəboŋ gail lototibau, nəhanan gail hən nawik o nahəbati o nasihau. Mətunau ke aGot ehəhaʋur həni natəlmaman samit van hən nalo a? ¹¹ Nunau tuhatuh hən gamito. Nomətahw mōs gamito. Hum ma notoum sobuer samito. ¹² Bathudud nadəlomian, mətəsuñan ginau, husur ginau numakuv dan nalo hum gamito.

Nəboŋ nototok mai gamito, mətəmədas ginau boŋ ideh. ¹³ Be husur ke notoməsah, natohan sagw mai gamito igol ke noləboi nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito. ¹⁴ Naut kəmas nəməsahan sagw igol idaŋ len gamito, mətəsaŋit nəhomit van hən ginau, mətəmətahun ginau. Wake mətəhəhaʋur hən ginau. Mətokətkəta təban ginau suñan notovi aŋel sua siGot o suñan notovi aYesu Kristo gabag. ¹⁵ Be nəkemkeman samito, nəsə evisi həni? Imabe? Nukel koti ke nəboŋ nototok ei, mətəhəhaʋur hən mətbigol natideh mōs ginau. Nətausi, mətəkis kuv nəmətamito hən mətəviol hən gail mai ginau. ¹⁶ Nəsə evisi togol ke gagai nəboŋ notokel nakitinan mai gamito, mətunau ke notomətəhun gamito?

* 3:29: Rom 4.13 * 4:3: Kal 4.9; Kol 2.8, 20 * 4:6: Nasoruan enan, Appa evi nasoruan sua len nasoruan ta Aram namilen ke Ita o Tata. Ris Mak 14.36; Rom 8.15-17. * 4:8: 1Kor 8.4-6 * 4:10: Rom 14.5; Kol 2.16-23

¹⁷ A ño, nusor husur alat lotoþusan hæn naþusanan totile. Galito ludaŋ hæn læbeliv gamito hæn mætbitah mai galito, be savi ños navoian. Luke leliv gamito dan ginamito hæn mætbitaŋ len galito. ¹⁸ Ivoi hæn mætbitaŋ len natsua, ñevi ños nesa tovoi. Ivoi hæn mætbitagenan tabtab, naut kemas nəsatoh mai gamito. ¹⁹ Anatugw gail, ehum notoləŋon tosa len napəŋasan hæn nəpasian sil gamito, vir nabəruan seKристо ñegəm kavkav len gamito. ²⁰ Noləŋon masuŋ hæn nətatoh mai gamito gagai, hæn nətagəgel hæn nasoruan sagw todaŋ. Be len na-toh-a-tut-an sagw, nəlogw etuhath hæn gamito, nənauan sagw ebutbutut.

AHakar mai aSarah

²¹ Gamit məttołəŋon ke mətbitoh len navəlan nalo, mətəsəsəłəŋ husuri ñau a? ²² Husur len natosian ike aAraham ikad anatun uluñan eru. Napəhaŋut tovi slev, nahəsan aHakar ipas esua, ale aSarah, asoan aAraham ipas togon.* ²³ Naslev ipas anatun aAraham len naŋide sinəvanuan ŋai, be asoan aAraham ipas anatun tovi nəsarpoan hæn na-kel-gati-an aGot tokel mai aAraham.* ²⁴ Natenan ehum nasoruan kəta. Napəhaŋut eru arohun na-kel-gati-an eru aGot tota gat gəlaru len nahəsan. Hakar ehun na-kel-gati-an aGot tota gati len Naŋehuh Sinai, naut nəvanuan gail lotogəm vi slev hæn nalo lan. Ale noləboi nəbike aHakar ehum naŋehuh Sinai. ²⁵ Ale naut a Jerusalem ta daməŋai ehum Naŋehuh Sinai len naut a Arapia. Suñan aHakar mai anatun gail lotovi slev, Jerusalem ta daməŋai mai alat lototoh lan lovi slev.† ²⁶ Be aSarah tovi asoan kitin, savi slev, ehum a Jerusalem a məhat, ale evi anana sidato. ²⁷ Hum natosian seIsaiah toke, “Pəhaŋut gotobutoh, gəsəpasus, gikemkem,

gaiug gəsəkad napəŋasan hæn nəpasusan, getuŋbat kəkai habat;
husur napəhaŋut tobutoh, dereh tikad anatun isobur
səhor napəhaŋut tokad asoan.”*

²⁸ Be bathudud nadəłomian, mətosuñan aIsak; mətovi anatun na-kel-gati-an aGot tokel mai aAraham. ²⁹ Sutuai, aIsmael, anatun naslev, emədas tabtab hæn alsak, anatun na-kel-gati-an. Imaien sal daməŋai. Alat lotoke datñevi slev hæn nalo, lomədas gidat, datsavi slev, dattokad nəpasian len aNunun aGot. Lugol datoləŋon isa vəsa.* ³⁰ Avil natosian siGot ikel nesa? Ike, “Kai hæn naslev pəhaŋut mai anatun uluñan dan gaiug hæn arbəməsev, husur anatun naslev pəhaŋut asike ikad nahudhutan setəman, be anatun napəhaŋut savi slev dereh tikade.”* ³¹ Imaienan, bathudud nadəłomian, mitinau gat nategai ke, gidat datsavi anatun napəhaŋut tovi slev, datovi anatun napəhaŋut savi slev.

5

Nəmakuvan dattokade len aKристо

¹ Nəmakuvan, aKристо isah rubat nesa tobaŋis gat gidato hæn datñikad nəmakuvan enan. Imagenan, məteıl gəgat hæn asike mətovi slev tətəs am hæn nalo tobaŋis gat gamito a ño.

² Səsəłəŋ! Ginau, aPol, nukel nategai mai gamito, ke: mətñikad na-tiv-dalusi-an hæn mətbinor len nəhon aGot, nesa aKристо togole ños gamito savi natideh. ³ Nukel þuli hæn gamit tətəs. Nauluñan ideh todañ hæn ñikad na-tiv-dalusi-an hæn ñinor len nəhon aGot, atenan timasgol husur natit þisi nalo siMoses kavkav tokele. ⁴ Gamit məttoke mətbinor len nəhon aGot ale məttohusur nalo ñosi, mətugol gamit səbomito mətoməsev dan aKристо. Mətuteh dan navoian aGot toviol kemas həni. ⁵ Nəkəmaienan, husur gidato, len aNunun aGot, datuvatvat viri ke dereh aGot tisañ səhot gidato, suñan dattonor, bathut dattoriŋ nəlodat len aKристо. ⁶ Husur nəboŋ dattoriŋ nəlodat len aYesu Kристо,

* 4:22: Gen 16.15, 21.2 * 4:23: Gen 17.16; Rom 9.7-9 † 4:25: Mat 23.37; Luk 13.34. Nəboŋ aPol toke Jerusalem, namilen ke naJu gail lotohusur nalo siMoses. * 4:27: Isa 54.1 * 4:29: Gen 21.9 * 4:30: Gen 21.10

datbikad na-tiv-dalusi-an o asike datbikade savi natideh. Avil nesa tovi natsua m̃au evi nadalomian tovi nakadun na-lemas-buni-an. Gai bolai!

⁷ A m̃o m̃etugam ivoi len ñagamgaman. Ase eil gol gamito h̃an asike m̃etb̃ehusur nakitinan? ⁸ Nag̃egelan h̃an ñanauan samito, sag̃em len aGot tokis gamito. ⁹ Naṣusanan g̃eg̃eras em̃edas ñevanuan isobur, ehum nasoruan k̃eta toke, “Nayis tok̃ekereh igol nab̃eta kavkav len nabesin itob.”* ¹⁰ Bathut nadalomian dattokade len Nasuḃ, nunau l̃eboii ke asike m̃etukad ñanauan tile len ginau am. Ale atenan togol m̃ettod̃edarḡabu, m̃ettonau tuhatuh h̃an naṣusanan san, dereh gai tipanis. ¹¹ Bathudud nadalomian, ñetakel uri gagai ke laluman limaskad na-tiv-dalusi-an, naJu gail lom̃edas tabtab h̃an ginau sal h̃an nesa? Be lom̃edas bun ginau sal husur nukel uri ke ñematan siYesu len ñehai balbal ḡai ilav kuv ñevanuan gail dan ñesaan salito, be naJu gail lom̃etahuni. ¹² Be galit lotogol m̃ettonau tuhatuh husur na-tiv-dalusi-an, nol̃eḡon ke letiv kotov ṗisi, h̃an asike l̃eḃevi uluman am.*

¹³ Husur gamito, bathudud nadalomian, aGot ekis gamit m̃os asike m̃etḃevi slev am. M̃etes̃es̃eloḡ! Ñemakuvan samito dan nalo savi h̃an m̃etb̃ehusur nal̃eḡonian samit gail lotosa, be len na-lemas-buni-an m̃etevi tarh̃et samito suḡnan m̃ettovi slev samit gabag. ¹⁴ Bathut natuhsoruan sua ḡai ikel ur nalo kavkav ke, “Lemas bun ñevanuan totoh p̃epadarḡ h̃an gaiug suḡnan gotolomas bun gaiug gabag.”* ¹⁵ Be m̃etḃesuḡnan nalipah nalilihai tohat gamit gabag, toseh p̃epas gamito, m̃etel̃el̃egau h̃an gamito h̃an asike m̃etḃem̃edas masuḃ h̃an gamit gabag h̃an m̃etḃimasig.

Ñemauran len ñedaḡan seNunun aGot

¹⁶ Be nukele ke, len ñemauran samit gail, aNunun aGot tiwol h̃an gamito. ḃimaienan, asike m̃etohusur nal̃eḡonian ñesaan gail h̃an nibemito. ¹⁷ Husur nal̃eḡonian ñesaan gail h̃an nibemito lom̃etahun nal̃eḡonian seNunun aGot; ale nal̃eḡonian gail seNunun aGot lom̃etahun nal̃eḡonian ñesaan gail h̃an nibemito. Husur natgalenan lupat len ñetarh̃et toru artobal, gol ke m̃etod̃edas m̃etḃigol nesa m̃etḃel̃eḡoni.* ¹⁸ Avil aNunun aGot ḃiwol h̃an gamito, m̃etsatoh len naṽelan nalo.

¹⁹ Ñeḃoḡ m̃ettohusur nal̃eḡonian ñesaan gail h̃an nibemito, lugol natgalegai: naitian tosa, ñanauan tob̃iḡḃiḡal, naḃide tosa totaḃtaḃor hum nalipah, ²⁰ nalotuan h̃an ñelablab, na-gol-nabehi-an, ñeḃalḃalan, naḃitḃituhan, ñetaḃulolan van h̃an ñevanuan tokad nesa gotol̃eḡoni, ñelol paḡpaḡ, nal̃eḡonian h̃an ñe-patpat-gaiug-s̃eḃoḡm̃-m̃ehat-an, naḡeḡehwan, naluḃoh gail lotoḡeḡehw husur ñanauan totiltile, ²¹ ñeloḡm̃ toṽeñṽenah, nat̃erogan, naitian totaḃtaḃor len nab̃iltihañan mai nat̃erogan, mai natit gail am hum natgalenan. Nukel nal̃el̃egauan mai gamito hum notokele a m̃o tia ke, avan ideh togol natit hum natgalenan, asike ikad natohan pipihab̃elan aGot.

²² Be ñeḃoḡ aNunun aGot towol h̃an ñemauran sidato, iḃvan h̃an naḃit tomaiegai: ikad na-lemas-buni-an, nakemkeman, nat̃emat, ñe-daḡḃuri-an h̃an na-toh-m̃edau-an len na-l̃eḡon-isa-ṽesa-an, na-gol-na-voi-an m̃os ñevanuan, navoian, nadalomian, ²³ nab̃oruan tom̃edau, na-t̃egau-gati-an h̃an ñelon gabag. S̃ekad nalo ideh tokai tas natgalenan. ²⁴ Alat lotovi siYesu Kristo, luḡos bun nab̃oruan salito topul h̃an ñesaan len ñehai balbal san, h̃an nal̃eḡonian ñesaan h̃an nibelito mai na-l̃eḡon-buni-an tosa gail ṗisi l̃eḃimat ei. ²⁵ Bathut aNunun aGot tolav ñemauran veveu mai gidato, datimashusur gat nal̃eḡonian seNunun aGot tos̃ehar gidato. ²⁶ Sadatipatpat k̃emas h̃an gidat m̃ehat, sadatigol natideh h̃an ñelodat ḃitaḃulol bulos gidat gabag, sadatitaḃulol bulos gidat gabag husur nesa dattol̃eḡoni be dats̃ekade.

* 5:9: 1Kor 5.6 * 5:12: Deu 23.1 * 5:14: Lev 19.18 * 5:17: Rom 7.15-23

6

Dereh datilav nāvit nāsa dattomabule

¹ Bathudud nadəlomian, mət̃bisab̃ gamit ideh togol nāsaan ideh, gamit mət̃tomatmatu len aNunun aGot, len nāvide tomədaυ, vi tarhət san hən b̃etəlmam van hən naṗisal tonor. Be mət̃eləlagau hən asike mət̃biteh len nāsaan totaltal ke mət̃ehusuri. ² Mətesusupah mai gamit gabag len natideh mət̃binau tuhatuh hən̄i o mət̃bisabi len nəmauran samito ke todaṗ o toməlas habat hən mət̃bevusi. Len nāvide tomaiēnan, dereh mitigol nāsa aKristo tokel buni. ³ Avan ideh b̄inau ke totibau, egəras gai gabag, sakitin, evi ut kəmas. ⁴ Nəvanuan tebunus kitev nakitinan husur nauman san səb̄on. B̄isabi ke b̄ivoi, satenənoṽ hən gai gabag mai avan ideh am, be eləboi b̄ēviv len gai gabag. ⁵ Husur nəvanuan v̄isusua timasgol nauman san səb̄on ale satipatpat gai məhat husuri.

⁶ Alat lotosəsəloṗ hən naṗusanan hən nasoruan siGot, limaskatəṗol hən natit ṗisi tovoi lotokade mai ahai ṗusan salito.

⁷ Samtegəras gamit səb̄omito. Mətsaləboi mət̃begəras aGot, ṗit nəhomit van hən̄i. Dereh nəvanuan tisah tuan nāvit nəhai səlani ṗai, gai tomabule.* ⁸ Nəvanuan tomabul nāsaan niben toləṗoni, tohusur naləṗonian tosa san gabag, dereh tisah tuan nāvit nəmatan han. Avil nəvanuan tomabul nāsa aNunun aGot toləṗoni, dereh tisah tuan nāvit nəmauran vi sutuai lan. ⁹ Sadatipetəmas hən datb̄igol natit tovoi, husur datb̄idaṗ hən datb̄ivan am, len nəboṗ tonor hən̄i, dereh datisah tuan nāvit navoian dattogole. ¹⁰ Imaiēnan, nəboṗ dattoləboi datb̄igole, datigol tivoi van hən nəvanuan ṗisi, be a məhat hən galito, datigol tivoi van hən nəbathudud nadəlomian.

Naləlagauan naməkot mai nasudalaṗian

¹¹ Məteris nabiltitosian nototosi gegai nəboṗ nototos van hən gamito len navəlagw səb̄ogw! ¹² Alat lototaltal ke mət̃bikad na-tiv-dalusi-an, galit luke ligol natit nəvanuan gail loləboi ləb̄erisi ṗai, luke lisor patpat galit məhat husuri, hum tovi nakitinan. Avil lugol natgalenan hən asike nəvanuan gail ləb̄emədas bun galito sil nadəlomian lotokade len nāsa aKristo togole len nəhai balbal. ¹³ Husur alat lotokad na-tiv-dalusi-an, galit gabag ləsahusur nalo, be luke mitikad na-tiv-dalusi-an hən ləb̄isor patpat galit məhat hum mət̃tavi ahai susur salito, bathut na-tiv-dalusi-an mət̃təkade. ¹⁴ Be ḡinau ṗau, saneviv hən natideh be len nəmatan siMasta sidato, aYesu Kristo, len nəhai balbal ṗai. Bathut nəmatan san maiēnan, natit ṗisi hən navile a pan, ləsavi natideh len ḡinau, ale ḡinau nəsavi natideh len nabunusian silat navile a pan. ¹⁵ Datb̄ikad na-tiv-dalusi-an o asike datb̄ikade savi natideh, be nəmauran veveu aGot togole, enan ṗau, datimaskade! ¹⁶ Alat lotohusur nakelean egai notomadhakele, aGot tigol nəlolit tikad natəṗmat, mai nəlon aGot titaṗis galito. AGot ilekis hən galito hən ləb̄evi esan.*

¹⁷ Gagai van, avan ideh satigol nəlogw tetuhatuḡ am. Husur namelb̄ol notokad gail len nibegw, loṽusan koti ke novi siYesu, novi slev san.

¹⁸ Bathudud nadəlomian, aMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai nanunumito. Ganan.

* 6:7: Job 4.8; Pro 22.8; Hos 8.7 * 6:16: Len nasoruan ta Kris ike, aIsrael siGot, ale nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsələboi ke aIsrael siGot evi naluṽoh sual am o evi alat lotohusur nakelean aPol tomadhakele.

Efesus

Nalobulat napolisulan aPol totoni van han alat a Efesus

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai han nasa?

Itosi han bevusani ke najos savi naim nalotuan ideh be evi nivanuan gail lotolomas bun aYesu, lotogol nasa tokele.

Itos nalobulat egai mos ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totoni van han alat siYesu len naut a Efesus.

APol itos nalobulat egai nasis mai len naut a be?

APol itosi pepadaj han nasihau A.D. 62 nabonj totoh len naim babajis aRom.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) AYesu mai nivanuan san gail. Nemaunan veveu aGot toum hani len alat siYesu (1.3-3.21)

3) Nemaunan veveu silat siYesu len navile a pan. Imabe? (4.1-6.20)

4) Nə-maris-kotovi-an (6.21-24)

Na-ke-ivoi-an van han alat a Efesus

¹ Ginau aPol, len nalənonian siGot, gai ilekis han ginau han notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau nutos nalobulat napolisulan egai van han gamit məttovi siGot len naut a Efesus, gamit məttohad nadəlomian len aKristo aYesu.* ² AGot aTəmadato mai Nasub aYesu Kristo areviol kəmas han navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Navoian aGot togole mos gidato

³ Datisal suh aGot, aTata siMasta sidato, aYesu Kristo! Bathut nabonan dattokade mai aKristo, aGot ivoi masuv han gidato len navoian pisi togəm len aNunun, navoian pisi lotogəm len nəmav. ⁴ Navoian san imaiegai: A mo buni, nabonj aGot satubat gol navile a pan sal, ilekis han gidato tia gol datubon mai aKristo han datbevi esan səbon. Ilekis han gidato han datbinor len nəhon, nəsaan bebuer len gidato. Sutuai len na-ləmas-buni-an san, ⁵ aGot inau koti tia ke bipat kuv gidato hum dattovi anatun san gail len nasa aYesu Kristo bigole, ale gagai aYesu igole tia. AGot igol tomaienən husur elənon togole, igol gai ehəhavur. ⁶ Igol natgalen pisi han datbisal suhi han nəyalyalan han navoian toviol kəmas hani mai gidato len aNatun gai toləmas buni.

⁷ Len nəda han nəmatan siNatun, aGot igol datukad nəmakuvan. AGot erubat nəsaan sidat gail dan gidato husur topul masuv han navoian. ⁸ Na-viol-kəmas-an san han navoian mai gidato epul səsehov. Len namitisau han nemaunan tonor mai na-ləboi-səhoti-an san pisi, ⁹ aGot ehəhavur han tokel vəhot nə-nau-utaut-an sua san tosusuah. Sutuai tia aGot ikad nə-nau-utaut-an gai toke tigole len nasa aKristo bigole. Ale aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an en san mai gidato. ¹⁰ Nə-nau-utaut-an san imaiegai ke: len nabonj binor hani balai, aGot dereh tigol natit pisi len nəmav mai natit pisi len navile a pan libonbon pipihəlan aKristo. AKristo dereh tikad nədanjan han na-il-a-mo-an han natgalen pisi. ¹¹ Len aKristo, aGot ilekis han dattovi esan gail. Ilekis han gidato sutuai tia tonor han nə-nau-utaut-an san. Ale igol natit pisi ehəsur nə-nau-utaut-an han nalənonian san ¹² han ke, ginamit, namttovi nametəkov han namttorij nəlonamito len aKristo, namtbitoh han namtbisal suh nəyalyalan siGot.*

* 1:1: Uman 18.19-21, 19.1-40 * 1:12: Gegai aPol isor husur gai mai naju gail.

¹³ Gagai gamit am mætsavi Ju mættosæsəloŋ hən nakitinan, na-kel-uri-an tovoi ke aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito. Ale nəboŋ mættoriŋ nəlomit len aKristo, aGot eviol hən aNunun mai gamito hum tokel gati tia, gai ita gat nahəsan len gamito hən mættovi esan. ¹⁴ ANunun aGot evi nə-ta-gati-an ke natit ƒisi aGot tokel gati ke, teviol hənı mai gidato, datikade balai, nəboŋ nəmakuvan silat lotovi esan b̄ihav. Datisal suh nəyalyalan san!

Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an

¹⁵ Imagenan, nəboŋ notosəsəloŋ hənı ke mættokad nadəlomian len Nasuḃ aYesu, mai mættoləmas bun alat siGot ƒisi, len nəboŋ enan vəbar daməŋjai, ¹⁶ nosipa vi təban aGot tabtab hən gamito, nanoŋan eḃuer. Nusor tuṽ m̄os gamit akis ¹⁷ van hən aGot Tata toyalyal, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. Nousi ke, len aNunun, teviol hən namitisau hən nəmauran tonor, mai tikel vəhot aGot mai gamito, hən na-ləboi-bun-gai-an b̄etibau am len gamito. ¹⁸ Nousi am ke, tigol mæteləboi buni len nəlomito hən nə-vatvat-viri-an aGot tokis gamit hən mætbikade. Nuke mæteləboi səhot na-pul-masuṽ-an hən navoian toyalyal gai tokel gati ke, teviol hənı mai nəvanuan san gail. ¹⁹ Nusor tuṽ ke mæteləboi nəyalyalan hən nədaŋan san tosəhor bun natideh dattoləboi datḃinau səhoti, nədaŋan enan san tovi tarhət sidat dattoriŋ nəlodat len aKristo. Evi nabiltidaŋan gai toum lan ²⁰ nəboŋ togol aKristo tole məhat dan nəmatan, nəboŋ toriŋi tobətah len navəlan nəmatu len nəmav.* ²¹ Len naut enan, aKristo eil a m̄o səhor aŋel o natəmat ideh toil a m̄o tokad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an. Iṽat nəhes tosəhor masuṽ hən nəhes ideh lotoləboi ləbikade, savi gagai ŋai, be evi vi sutuai.* ²² AGot eriŋ natit ƒisi len navəlan aKristo, ale itabtabuh lan hən beil a m̄o hən natit ƒisi m̄os nəvanuan san gail.† Esuḃman gai tovi nəkadun towol hən niben ²³ ale niben tovi nəvanuan san gail. Ale aKristo epul len nəvanuan san gail, gai togol natit ƒisi len naut ƒisi topul ƒisi hən natoŋan san.*

2

Nəmauran veveu len aKristo

¹ A m̄o mætumat sil nəsaban samit dan nəsa aGot toləŋoni, mai nəsaan samit gail. ² A m̄o mətovi vanuan navile eg a pan mættohusur nəƒisal salito tosa. Mətuŋol nəsa aSetan toləŋoni. Evi aSetan toil a m̄o hən natəmat gail hən naməsav, iwol hən nəlon alat lotomətahun ləbigoł nəsa aGot toləŋoni. ³ A m̄o gidat ƒisi datutoh maienan. Datohusur naləŋonian hən nibedato. Datuŋol natideh nəboruan sasa sidato mai nənauan sidat toləŋoni. Datukad nəboruan sasa enan nəboŋ lotopas gidato ale datosuḃman nəvanuan gail ƒisi am; datunor hən nəlol paŋpaŋ mai nəpanismen siGot.

⁴ Be aGot epul hən nalolosaan mai na-ləmas-buni-an. Bathut na-b̄iltiəmas-buni-an san toləmas masuṽ hən gidat hənı, ⁵ naut kəmas dattomat len nəsaan sidato, gai igol datumaur mai aKristo. (Evi navoian aGot toviol kəmas hənı ŋai tolav kuv gamito dan nəpanismen hən nəsaan samito.) ⁶ Ale len nəbonan sidat mai aKristo hum niben, aGot igol datule məhat vi lan nəmauran vi sutuai mai aKristo ale eriŋ gidat datobətah maii len nəmav. ⁷ Igole hən beṽusan navoian san len nəboŋ ta təhw vi sutuai, navoian toviol kəmas hənı tosəhor bun natideh dattoləboi datḃinau səhoti. Igoł navoian en san imasil len natit ƒisi togole m̄os gidato len aKristo aYesu. ⁸ Ale igol imasil maiegai: Len navoian aGot toviol kəmas hənı, ilav kuv gamito dan nəsaan samito nəboŋ mættoriŋ nəlomit len aYesu. Gamit mætsagoł natideh hən mætbimakuv, evi naviolan siGot. ⁹ Datodədəs datḃigoł natideh hən datḃikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato. Imaienan hən asike

* 1:20: Psa 110.1 * 1:21: Kol 1.16 † 1:22: Psa 8.6. Len nasoruan ta Kris ike, aGot eriŋ natit ƒisi pipit narien aKristo. * 1:23: Kol 1.18-19

datbēlōboi datbīpatpat gidat māhat lan. ¹⁰ Husur evi aGot togol gidato. Len aYesu Kristo aGot igol gidato hən datbīgol nauman tovoi gail gai toutaut hən sutuai tia hən datbīgole.

Datosua len aKristo

¹¹ Sa-nəlomit tibonjon hən nategai ke, nəbon lotopas gamito, mətšavi Ju. Ale naJu gail lotoviv hən na-tiv-dalusi-an nəvanuan togole len nibelito, galit lokis gamito hən “alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an.” Nau təlmam hən nəbon ta mō enan. ¹² Len nəbon enan mətutoh, aKristo ēbuer len gamito. Mətovi metbōs gail, mətšavi nəvanuan siGot, alat a Israel. Ale mətotətan hən na-kel-gati-an gail aGot tokel mai alat a Israel, na-kel-gati-an aGot tota gat gail len nahəsan. Mətšəkad nə-vatvat-viri-an ideh. Mətutoh len navile a pan, aGot ēbuer len nəmauran samit gail. ¹³ A mō mətutoh a tut dan aGot, be gagai mətosua mai aKristo aYesu. Len nəda hən nəmatan seKristo, aGot ilav gamit mətogəm pəpadaŋ hən gai.

¹⁴ A mō ginamit namtovi Ju mai gamit mətšavi Ju datomətahun bun gidat gabag. AYesu igol natəmat len gidato, igol gamit mətšavi Ju mai ginamit namtovi Ju datosua. Namətahun-buni-an tohum napisbile topərehun gidato, igol ēbuer. ¹⁵ Len nəmatan hən niben, aYesu igol nalo seJu gail tobaŋ kelean todaŋ, səkad nədaŋan am. Igol tomaienən hən bīgol naluvoḥ toru enan arukad natəmat, arosua, naluvoḥ veveu sua len gai. ¹⁶ Len nəmatan san len nəhai balbal, aYesu igol naluvoḥ eru enan arosua ale igol arukad navoivoian mai aGot len natəmat. Len nəhai balbal ehun togol na-mətahun-buni-an səlaru imat, naluvoḥ eru enan arsamətahun gəlar gabag am. ¹⁷ Egəm kel ur natəmat enan mai gamit mətšavi Ju məttošuh a tut dani, ale ikel uri mai ginamit am namtovi Ju namtošuh pəpadaŋ.* ¹⁸ Len nəsa aKristo togole, gidat p̄isi, naJu mai nametbōs gail, datoləboi datbēgəm hən aTata Got len aNunun tosua ŋai.

¹⁹ Imaienən, mətšavi metbōs am, mətšavi vanuan naut a tut. Be mətovi galevis len alat siGot. Mətovi vanuan gail len nəbathudud siGot. ²⁰ Gidat dattokad nadəlomian, datohum naim nəvat san, gai toum hən len nəpaudesen tovi ahai pispisul mai ahai kelkel ur gail. Ale aKristo aYesu səbōn evi nəvat togol naim nəvat tohav mai tonor. ²¹ Nasub esuhud hən gidato hən datbībōn maii len naim, hən naim enan bēvi māhat hən bēgəm vi naim siNasub tolo. ²² Len aKristo, gamit am mətšavi Ju, aKristo esuhud hən gamit hən mətbiḥōn maii len naim toum hən, hən bēgəm vi naim aGot totohtoh lan len aNunun.

3

Nauman siPol mōs alat ləšavi Ju

¹ Bathut natenən, ginau, aPol, nutoh len naim bəbaŋis sil notoum seKristo, aYesu, husur nukel ur na-kel-uri-an san tovoi mai gamit mətšavi Ju.

² Suḿan məttošəsəloŋ hən tia, aGot, len navoian san, itabtabuh len ginau hən nəbēum mōs gamito. ³ Hum nototos kəkereh hən a mō tia, aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an san tošusuah mai ginau. ⁴ Nəbon mətbeḥuruŋ nəsa notomadhatosi, dereh mitinau səhot naləboian sagw hən nə-nau-utaut-an enan husur aKristo. ⁵ AGot sakel vəhoti mai naur ta sutuai, be gagai, len aNunun, ikel vəhoti mai ahai pispisul mai ahai kelkel ur san gail. ⁶ Nə-nau-utaut-an san tošusuah imaiegai ke: Len na-kel-uri-an tovoi lotodəlomi, alat ləšavi Ju mai naJu gail loḗitḗitoḥ. Galit p̄isi lukad natit p̄isi aGot totəgau gati mōs anaton gail. Naluvoḥ eru en p̄isi losua hum niben aKristo, lukad bōnbōn hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan aGot tokel gati a mō, ale tošarpoh len aKristo aYesu.*

⁷ Len na-voi-buni-an aGot toviol kəmas hən mai ginau len nədaŋan san, nogəm vi vanuan nauman san hən nəbikel na-kel-uri-an tovoi mōsi. ⁸ Ginau novi ut kəmas səhor nəvanuan p̄isi lotovi siGot. Be naut kəmas natenən, len navoian aGot toviol kəmas hən,

* 2:17: Isa 57.19 * 3:6: Kol 1.26-27

ilekis hən ginau hən nəbikel mai gamit mətšavi Ju, hən na-kel-uri-an tovoi ke, aKристо tovi nəkadun navoian gail topul van datsaləboi datbeləboi səhoti. ⁹ Ale aGot togol navile a pan mai natit p̄isi, ilekis hən ginau hən nəbigol nəvanuan p̄isi ləbeləboi husur nə-nau-utaut-an egaii san, nə-nau-utaut-an tosusuani sutuai len natubatan. ¹⁰ Gagai aGot igol tomaianan hən beṽusan namitisau tiltile san gail hən nəmauran tonor van hən alat lotoil a m̄no mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-m̄no-an, be savi len navile a pan.* Ale dereh leris ləboi namitisau en san hən nəmauran tonor nəboŋ ləberis alat siYesu. ¹¹ Enan evi nə-nau-utaut-an siGot sutuai tia, ale igol isarpoh len aKристо aYesu, aMasta sidato. ¹² Len aKристо mai nadəlomian dattokade lan, datoləboi datbegəm tabtab, il len nəhon aGot, namətahwan eḅuer. ¹³ Imaianan, nukel mai gamit ke sa-nəlomit tetuhathuh hən naləŋon-isa-vəsa-an sagw m̄nos gamito. Ao, ivoi hən mətbeṽiv həni husur evi tarhət samito.

Na-sor-tuṽ-an hən na-ləmas-buni-an

¹⁴ Bathut togol natgalen p̄isi, notənedur, sor tuṽ vi təban aGot Tata, ¹⁵ nəbathudud kavkav san len nəmav mai len navile a pan lotokad nahəsalit lan. ¹⁶ Nusor tuṽ ke, len nəyalyalan aGot topul həni, mai len aNunun, aGot dereh teviol hən nədaŋan hən mətbiđan habat am len nəlomito. ¹⁷ Nusor tuṽ ke, bathut məttorij nəlomit lan, dereh aKристо titoh tin len nəlomito. Nusor tuṽ ke, na-ləmas-buni-an tevi nəkadun nəmauran samito hən mətbeləmləmas bun gamit gabag. ¹⁸ Nusor tuṽ ke, gamit mai nəvanuan p̄isi siGot, dereh mitikad nədaŋan hən mətbeləboi səhot nəpošposan, nabəlavan, nə-sahsavivi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an hən na-ləmas-buni-an seKристо. ¹⁹ Nuke mətələboi na-ləmas-buni-an seKристо tosəhor bun na-ləmas-buni-an ideh am nəvanuan toləboii, hən mətbeṽepul səsəhov hən nəboruan kavkav siGot.

²⁰ Datisal suh aGot! Len nədaŋan san toum len gidato, aGot eləboi bigol natit gail səhor masuṽ hən natideh dattoləboi datbeusi həni o datbinau hən bigole. ²¹ Gidat dattovi siYesu datisal suh nəyalyalan siGot, naur p̄isi lisal suh nəyalyalan san len aKристо aYesu vi sutuai sutuai! Ganan!

4

Nəbonan len niben aKристо

¹ Bathut natgalenan, ginau, aPol, lotobarjis gat ginau sil nauman notogole m̄nos Nasuḅ, ginau nous gamit ke, nəp̄isal hən nəmauran samit gail tinor hən nəmauran aGot tolekis hən gamit həni. ² Nəlomit teməđau, samtinau gamit səbomit ŋai; len natideh mətbigole hən nəvanuan gail, mətəməđau lan; len nə-đaj-ḅuri-an samito, mititoh məđau tebəlav; len na-ləmas-buni-an, mitidaŋ bur naṽide tiltile mai nəboruan tiltile samit gabag.*

³ ANunun aGot igol mətosua. Len nədaŋan samit p̄isi, mətetəgau gat nəbonan en məttokeade len natəmat. ⁴ Gidat dattovi siYesu datumaiegai: Datovi niben aKристо tosua ŋai, datukad aNunun aGot tosua len gidato. Ikad nə-vatvat-viri-an tosua, aGot tokis gidat m̄nos datbikade. ⁵ Ikad aMasta tosua ŋai, nadəlomian tosua lan mai nəbaptaisan tosua lan. ⁶ Ikad aGot tosua, aTəmadat toil a m̄no hən gidat p̄isi, toum len gidat p̄isi, totoh tin len gidat p̄isi.

⁷ Be aKристо eviol kəmas hən naviolan mai gidat ṽisusua. Epəpəhun naviolan galenan tonor hən naləŋonian san. ⁸ Bathut enan, natosian siGot ike,

“Nəboŋ tovi məhat vəbar naut a məhat buni,

alat gai tosəhor galit len nabiltibalan, esəhar galit lovi slev san.

* 3:10: Kol 1.16. Nəboŋ toke alat lotoil a m̄no mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-m̄no-an be savi len navile a pan, len nasoruan ta Kris namilen səmasil. Hum ma tovi aŋel mai aḅiltiŋel lotoil a m̄no o lotokad nədaŋan len nəmav. Hum ma tovi natəmat gail lotoil a m̄no o lotokad nədaŋan len naut ideh lotosuh lan. Namilen hum ma tovi gəlar p̄isi. Husur səmasil magenan, naut egai sakel uri ke tovi aŋel o natəmat o gəlar p̄isi. * 4:2: Kol 3.12-13

Eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.”*

⁹ Nəboŋ natosian enan toke “evi məhat,” namilen ke, a m̃o aKriŋto evi pan vi lan navile a pan. ¹⁰ AKriŋto tovi pan, evi gai tovi məhat, tovi məhat səhor nəmav hən bəpul len natit p̃isi. ¹¹ Natosian enan ikele am ke, aKriŋto “eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.” Ale eviol hən natgalegai mai nəvanuan san gail ke: galevis ahai pispisul gail, galevis ahai kelkel ur gail, galevis hən ləbikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu len naut tiltile gail, ale galevis hən ləbeil a m̃o, kətkəta təban alat siYesu, mai galevis am ahai p̃usan gail.* ¹² Igol natenan hən ləbeutaut hən nəvanuan san gail m̃os nauman hən na-vi-tarhəte-an, hən alat lotovi niben aYesu, ləbidaŋ am len aKriŋto. ¹³ Timaienan vəbar gidat p̃isi datb̃ikad nəbonan len nadəlomian mai naləboian husur aNatun aGot, hən datb̃egəm matmatu am vəbar datb̃esuŋman aKriŋto len nəboruan san tonor buni. ¹⁴ Imaienan asike datosuŋman atuhlahutai am lotogəgel hən nənauan salito. Lohum nəwag, nəlan mai nətas tobarbar həni. Asike datupair husur nəp̃usanan tiltile. Asike datohusur nəvanuan gail lotokad namitisau hən nagəgərasan lotoke ləb̃egəras gidato len nalibliboŋan hum tokitin, be savi nakitinan. ¹⁵ Avil len na-ləmas-buni-an datekitin mai gidat gabag, datimatmatu am tabtab hən datb̃esuŋman aKriŋto len natit p̃isi datb̃igole, husur aKriŋto tovi nəkadhute, nəvanuan san gail lovi niben. ¹⁶ Len na-il-a-m̃o-an san igol nəvanuan san gail luḃon gəm sua, hum nənau p̃isi lotoudud mai nahudhut niben gail p̃isi.* Nəboŋ nahudhut niben lotogol nəsa tonor hən ləb̃igole, len na-ləmas-buni-an, losusupah hən ləb̃igol niben kavkav b̃imaur, b̃etibau am.

Nəboruan veveu len aKriŋto

¹⁷ Imagenan, len nahəsən Nasuḃ nusor idaŋ mai gamito, nokəmaiegai ke: Samtitoh am suŋman alat lotokad nadəlomian len nagot gəgəras gail. Lodədarŋabu, nənauan salit evi naut kəmas. ¹⁸ Nəmərgobut ikabut gol naləboian salito, ale lutoh a tut dan nəmauran siGot husur natətanən topat len galito, bathut nəkadulit iḃonḃon. ¹⁹ Natideh lotogolgole nahurulit səsa lan. Ludaŋ hən nəvide naitian taḃtaḃor b̃iwol hən nəmauran salito, lohusur təməhav hən nəvide tiltile lotob̃iŋb̃iŋal.

²⁰ Be enan savi nəp̃isal seKriŋto tohum məttoləboi səhoti. ²¹ Nəboŋ gamit məttosəsəloŋ hən nakelean husur aKriŋto, mətorij nəlomit lan, ale loḃusan gamito hən nakitinan topat len aYesu. ²² Nəvide hən nəmauran məttokade ta m̃o, naləŋonion lotosa, lotogəras gamito, lomədas nəmauran enan. Imaienan, mitikol bulani dan gamito.* ²³ Mitidaŋ hən aNunun aGot b̃igol mətb̃iveveu len nənauan samito mai nəlomito. ²⁴ Mitimasgəm vi vanuan veveu gail mətb̃ikad nəboruan veveu aGot toum həni hən mətb̃esuŋman gai. Imagenan, mitinor kitin, toh a tut dan nəsaan len nəvide aGot tohəhaḃur həni.*

²⁵ Imaienan, mitinoŋ hən nalibliboŋan, mitikel nakitinan mai gamit gabag, husur gidat ḃisusua nahudhuben aYesu, datosua ŋai.* ²⁶ Len nəlol paŋpaŋ samito, samtigol nəsaan. Sa-nəlomit tipaŋpaŋ tebəlav. Namityal satimasur lan,* ²⁷ hən natəmat asike b̃ikad kas naut ideh len nəmauran samit gail. ²⁸ Nəvanuan vənḃənəh sateḃənəh am, be ivoi ke teum tidaŋ, teum hən natit tovoi hən nəḃəlan gabag, hən b̃ələboi b̃ikad natit hən b̃eviol həni mai alat lotoḃmidol. ²⁹ Nasoruan ideh tomədas nəvanuan, samtikele. Satevivile len nabuŋomito. Mitikel nasoruan tovoi ŋai, hən b̃esusupah mai nəvanuan, gol nadəlomian salit b̃idaŋ am. Mitikel nasoruan tonor hən ləb̃ələboii mai tovi tarhəte sivan ideh am b̃əsəsəloŋ həni. ³⁰ Len nəvide samito samtigol aNunun aGot nəlon tisa; husur aGot eriŋ aNunun len gamito, hən tota gat nahəsən len gamito ke məttovi esan, van vəbar

* 4:8: Psa 68.18 * 4:11: 1Kor 12.28 * 4:16: Nənu evi naŋtriŋ gail len niben nəvanuan. Galevis lorusan niben, len galevis am nəda igam husuri. * 4:22: Kol 3.9 * 4:24: Gen 1.26-27; Kol 3.10 * 4:25: Zec 8.16 * 4:26: Psa 4.4

nəboŋ b̃igol p̃is nəmakuvan samito.* ³¹ Mitinoŋ hən na-mətahun-buni-an, nə-tābulol-bulosi-an, nəlol paŋpaŋ, nə-kai-walwal-an, na-sor-mədasi-an hən nahəsan avan ideh, mai nəsaan p̃isi. Mitinoŋ hən galen p̃isi. ³² Avil mitivoi hən gamit gabag, nəlomit titaŋis gamit gabag, məterubāt nəsaan samit gabag hum, len aKristo, aGot torubāt nəsaan samito.*

5

Mititoh len nañial

¹ Imagenan, bathut aGot toləmas bun gamit məttovi natun gail, mitigol tətōṽ hən aGot.* ² Na-ləmas-buni-an tiwol hən gamito, nəmauran samit tepul həni. Mətesuñan aKristo toləmas bun gidato, toviol hən nəmauran san m̃os gidato hum naviolan, hum natit gototutumav həni nəb̃on tosusau van hən aGot.*

³ Be naitian tosa, nañide tosa totaṽtaṽor p̃isi, mai na-ləŋon-masuṽ-an hən natite teḃuer kaskasi len gamito. Nəsaan tomagalenan ləsanor hən nəvanuan siGot gail. ⁴ Sanor hən mətbikel nasoruan pahsago, na-sor-melmel-an mai nasoruan sohsoh tobiŋbiŋjal. Be inor hən mətbikel nasipaan vi təban aGot. ⁵ Mitinau ləboi natesua ke, nəvanuan togolgol naitian tosa, nəvanuan togolgol nañide tosa totaṽtaṽor, mai nəvanuan toləŋon masuṽ hən natite, alat lotomaianan lodədas ləbēbis len natohan pipihabəlan aKristo mai aGot. Lodədas ləbikad naviolan tovoi aGot totəgau gati m̃os nəvanuan san gail. (Nəvanuan lotoləŋon masuṽ hən natite, lulotu hən natit lotoləŋon masuṽ həni. Egəm vi got salito, evi nagot gəgəras.)

⁶ Alat lotoke nəsaan galenan savi natideh, salegəras gamito hən nasoruan tomaienan nakitinan toḃuer lan. Husur nəlol paŋpaŋ siGot dereh tibar alat ləsagol nəsa tokele sil natgalenan. ⁷ Samtitah mai galit len nəsa lotogole. ⁸ A m̃o mətutoh len nəmargobut, be gagai mətovi siYesu ale mətutoh len nañial. Mititoh hum nəvanuan hən nañial.* ⁹ Husur nañit nañial topat len gamito evi navoian, nanoran mai nakitinan gail p̃isi. ¹⁰ Mitisab̃ səhot nəsa togol Nasub̃ tohəhaṽur. ¹¹ Nañide hən nəmargobut ləsəṽan hən natideh tovoi, mətebulatut dan gail. Ivoi am hən mətbikel vəhoti ke lotosa.* ¹² Husur nagolean susuah silatenan evi natit hən nahur sasa hən avan ideh b̃isor husuri. ¹³ Avil nəboŋ nañial toñias natit p̃isi, nəvanuan gail p̃isi loləboi ləberis nakitinan husuri ke tovoi o tosa. ¹⁴ Husur natit p̃isi nañial toñias gail lumasil len nakətaan sinəvanuan p̃isi. Bathut enan ikad nasoruan sua toke, “Gaiug gotopatmari, gilele, gile məhat dan nəmatan, ale aKristo teñias gaiug.”

¹⁵ Imaiengan, mətelələgau hən natohan samito. Samtitoh suñan alat lototətan hən nəmauran tonor. Avil miṽitoh suñan alat lotokad namitisau hən nəmauran tonor. ¹⁶ Mitigol ke natit p̃isi mətbigole teliv nəvanuan gail van hən aYesu, husur len nəboŋ ta daməŋai nəvanuan lusa. ¹⁷ Imagenan samtimmel, avil məteləboi səhot nəsa Nasub̃ toləŋoni. ¹⁸ Samtetərog hən nəwain toliv gamit van hən nañide gail lototaṽtaṽor. Avil mətepul hən aNunun aGot. ¹⁹ Mətekəkai hususur hən nəbē gail lotopat len nasoruan siGot mai gamit gabag. Mətekəkai hususur hən nəbē hən nalotuan gail mai gamit gabag, mətekəkai maiengan hən nəbē aNunun aGot togol gail. Mətekəkai, gol nəbē len nəlomitō vi təban Nasub̃.* ²⁰ Mətesipa tabtab vi təban aGot aTata hən natit p̃isi, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo.

Alatmisoan gail

* 4:30: Isa 63.10 * 4:32: Mat 6.14-15 * 5:1: Lev 19.2; Mat 5.48 * 5:2: Exo 29.18 * 5:8: Isa 60.1-3
* 5:11: Rom 13.12 * 5:19: Psa 33.1-3; Kol 3.16-17

²¹ Mæterij gamito len navëlamit gabag husur namëtahwan samito len nëyalyalan sëKристо.

²² Latpëhañut mëttolah, mæterij gamit len navëlan asoamito hum mëttorij gamit len navëlan Nasub. ²³ Husur ahañut ehum nëkadun asoan, eil a mño hëni; suñan ñai aKристо tovi nëkadhute, ale nëvanuan san gail lovi niben, eil a mño hën galito. Ilav kuv galit dan nësaan salito. ²⁴ Hum alat siYesu lotorij galit len navëlan aKристо; len nañide tomaienän, len natit pisi, ivoi hën abareab gail mñau lëberij galit len navëlan ahañut salit gail.

²⁵ Lалуñan mëttolah, mëtelëmlëmas bun asoamito suñan ñai aKристо tolëmas bun nëvanuan san gail, toviol hën nëmauran san mños galito. ²⁶ Igol natenän hën ñigol lëbëvi esän sëbön ñai, lëbinor buni. Len nasoruan siGot igol luvëvëu. Ehum nasoruan siGot tovi wai aKристо tolisov galit hëni hën lëbivevëu.* ²⁷ Igol natgalenän hën ñesëhar nëvanuan san gail hën lëbëvi esän sëbön len namënas. Ike linor buni, liyalyal, sëkad namesian o näñijñijalan o natideh tomagenän lan, sëkad natideh tosa avan ideh tolëboi ñikel uri. Nëvanuan san gail lohüm napëhañut togomah topëhas hën ñilah, ale tokab vëkab vësa, sëkad natideh tosa lan. ²⁸ Imagenän, lälüñan mëttolah, mitimaslëmlëmas bun asoamito hum mëttolëmas bun nibemit sëbomito. Nauluñan ideh tolëmas bun asoan, elëmas bun gai sëbön. ²⁹ Husur sëkad avan ideh tomëtahun bun niben gabag. Ao, evëñani, ekëtkëta tëban, suñan aKристо tokëtkëta tëban nëvanuan san gail. ³⁰ Ale gidat datovi hudhut gail len niben aKристо. ³¹ Husur enän, hum natosian siGot toke, “Nauluñan dëreh terij atëman mai anän hën ñëudud mai asoan, ale aregëm sua suñan niben tosua ñai.”* ³² Ikad natëtätän sua totibau tosusuah len natosian enän notomadhatosi gagai. Be nukel mai gamit ke, evi nasoruan këta tohusur aKристо mai nëvanuan san gail. ³³ Avil gamito, nukel tasi mai gamit ke, nauluñan timaslëmlëmas bun asoan hum tolëmas bun gai sëbön, ale napëhañut timasputsan ahañut san len nënauan san.

6

Gamit mëttovi lahutai, gamit mëttovi tata gail

¹ Lahutai, mitigol husur nësa atata mai anana artokele len Nasub. Inor hën mëttëbigol ñimagenän. ² Len natosian siGot ike, “Gëputsan atëmañ mai anañ len nënauan sañ.” Len nakelean today gail, enän evi namëtëkav tokad na-kel-gati-an. ³ Na-kel-gati-an imaiegai ke: gëbëputsan atëmañ mai anañ len nënauan sañ, “dëreh natohan sañ tivoi, mai gitoh tëbëlav len navile a pan.”*

⁴ Tata gail, samtigol nañide tosa tabtab hën anatümit gail nëlolit ñisa van vëpëñpëñ. Avil mëtehisi galit hën lëbijar husur nañisal tonor, vusan galit mños nañide tonor, nañusanan eruënan arogëm len Nasub.

Gaiug gotovi slev

⁵ Gaiug gotovi slev, gigol husur nësa amasta sañ len navile a pan ñikele. Gemëtahw lan, len nëlöñ kitin gëputsani len nënauan sañ. Gigol husur nësa amasta tokele hum gotogol husur nësa aKристо tokele. ⁶ Gigol tabtab hëni, savi hën ñëbunusi ñai, hëhañur hën gaiug, be len nëlöñ today len aKристо, gigole hum naslev san tohusur nalëñonian siGot. ⁷ Len nësa gotogole, timaur mëtañ hum gotogole mños Nasub savi hën nëvanuan gail. ⁸ Golëboii ke Nasub dëreh teviol hën nakonpërpëran mai gidat vësusua hën navoian dattogole, naut këmas datovi slev o datsavi slev.

⁹ Gaiug gotovi masta, gigol timagenän; gigol tivoi hën naslev sañ gail. Sagesëhob hën naslev sañ ke asike ñigol husur nalëñonian sañ gigol tisa hëni. Nau gati ke gaiug

* 5:26: Tit 3.5 * 5:31: Gen 2.24 * 6:3: Hën naves 2-3, Exo 20.12; Deu 5.16. Ike: Putsan atëmañ mai anañ len nënauan sañ hën natohan sañ bivoi, mai hën gëbitoh bëbëlav len navile a pan.

mai galito mətukad aMasta tosua ŋai totoh len nəmav, ale naŋide san eŋitoŋ van hən nəvanuan ƀisi, ideh satile.*

Nahurabat nəbalan siGot

¹⁰ Ikad nasoruan naməkot. Len Nasuḃ mai len nabiltidaŋan san, gaiug gidarj tabtab!
¹¹ Geriŋ ƀis nahurabat nəbalan siGot len gaiug hən gəbeil gəgat, naut kəmas nəhai tata setəmat gail mai nagərasian san gail. ¹² Husur datsəbal mai nəvanuan lotokad nibelito. Avil datuḃal mai alat lotoil a m̃o, mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an datsaləboi datberis gail. Datuḃal mai abiltidaŋan gail hən nəmargobut hən navile eg a pan mai nanunun nəmargobut gail, natəmat gail len naməsav. ¹³ Imagenan geriŋ nahurabat nəbalan siGot kavkav len gaiug. Ale len nəboŋ nəsaan, dereh geləboi gəbidaŋ ƀur alatenan lotokad nədaŋan hən nəsaan nəboŋ ləbḃbal mai gaiug. Ale nəboŋ nəbalan ƀinoŋ, dereh geil gəgat sal. ¹⁴ Imaienan, geil gəgat. Gepitavis nəhau tutuḃ hən nakitinan. Ale gesun nahurabat nəbalan hən nanoran, hum nasoltia toriŋ nahurabat metəlai len nəmabun hən ƀipat gol niben.* ¹⁵ Ale len narieḃ, gevəlas naributbut hən nautautan togəm len na-kel-uri-an tovoi hən natəmat dattokade mai aGot.* ¹⁶ Akis gipat nadəlomian hum nasilt tovi nahudhut nətarhai topat gol gaiug hən gəbeləboi gəbigol nəwei setəmat ƀisi lotopaŋ ləbḃimat.† ¹⁷ Goləboii ke aGot ilav kuv gaiug dan nəsaan saḃ, ale nə-lav-kuvi-an enan ehum nabəhad nəbalan gotoriŋi len nəkaduḃ. Lav nabu nəbalan seNunun aGot tovi nasoruan siGot hən gəbḃbal həni.* ¹⁸ Ale len aNunun aGot, gisor tuḃ tabtab hən na-sor-tuḃ-an mai naŋirian tiltile gail. Gehulahul, ale gisor tuḃ tabtab ḃos nəvanuan siGot gail ƀisi. ¹⁹ Ale gisor tuḃ ḃos ginau am. Geus aGot ke nəboŋ nəbisor, tilav nasoruan mai ginau hən asike nəbəmətahw hən nəbikel natetətan hən na-kel-uri-an tovoi aGot tokel vəhoti. ²⁰ Ginau nusor siYesu Kristo, be nutoh len naim bəbaŋjis, lubaŋjis ginau hən natsen gail sil na-kel-uri-an tovoi notokel uri. Nimaskel uri, sanemətahw. Sor tuḃ ḃos ginau hən nəbigole.

Nasudəlamian

²¹ Nuke mətələboi natit ƀisi husur ginau mai nəsa notogole. Ale aTikikus, aŋagw notoləmas buni len nadəlomian, todaŋ len Nasuḃ mai nauman san, gai dereh tikel ur natit ƀisi mai gamito.* ²² Husur natenan nəsəvati van hən gamito, hən ke mətələboi natit gail husur ginamito, ale hən ƀigol mətələboi ƀivoi am len nəlomito.

²³ Wawa gail len nadəlomian, nəlomit tikad natəmat. Ale na-ləmas-buni-an totah mai nadəlomian, aGot aTata mai Nasuḃ aYesu Kristo areviol həni mai gamito. ²⁴ AGot teviol kəmas hən navoian mai galit ƀisi lotoləmas bun aMasta sidato, aYesu Kristo, hən na-ləmas-buni-an topat vi sutuai.

* 6:9: Deu 10.17 * 6:14: Isa 11.5, 59.17 * 6:15: Isa 52.7 † 6:16: Mat 6.13; Jon 17.15. Nasilt evi nahudhutarhai toƀosƀos lotokabut gole len nahurhuḃuluk ale gol tomosmos. Imagenan nəboŋ gotopati eləboi ƀipat gol gaiug ale eləboi ƀigol nəhab len nəwei ideh topaŋ, ƀimat. * 6:17: Isa 49.2, 59.17 * 6:21: Uman 20.4

Filippi

Nalobulat napsulan aPol totesi van hən alat a Filippi

Ase itos nalobulat napsulan egai?

APol itosi.

APol itos nalobulat napsulan egai hən nəsə?

Len nalobulat egai aPol esipa hən alat a Filippi hən na-ləmas-buni-an mai naviolan salito, ale ikel mai galit naḡisal hən ləbitoh len nəmauran seKristen tovoi.

APol itos nalobulat egai van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len nabiltivile Filippi len naprovens Masetonia. Len nəyaran na-vəha-ru-an san a ṁo, aPol evi lan naut a Filippi, ale len naut ei lubar həni len naim bəbaḡis husur tohut natəmat dan natəbarehreh sua.

APol itos nalobulat egai ḡais mai len naut a be?

Itosi pəpadaḡ hən nasihau tovi A.D. 63 nəboḡ totoh len naut a Rom len naim bəbaḡis. Len nalobulat egai aPol idaḡ hən nakemkeman, na-il-ḡuri-an, nabənan mai nasusumaran len nəmauran mai nadəlomian seKristen gail. Imasil ke aPol eləmas masuḡ hən alat siYesu len naut a Filippi. (1.1–4.23)

1) APol etuḡat hən nalobulat san van hən alat siYesu len naut a Filippi, esipa vi təban aGot hən galito, ale isor tuḡ ṁos galito (1.1-11)

2) APol ehəhəvur husur nəvanuan gail lukel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas gai totoh len naim bəbaḡis, ivatvat viri ke nəsə tevisi dereh tivan vəbar navoian, naut kəmas nəmauran o nəmatan san (1.12-26)

3) APol ikel mai galit ke len nəmauran salit lehusur kitin hən aKristo, gol nəsə tokele hən naḡide aGot toləḡoni ḡiḡarḡar len galito (1.27–2.18)

4) APol ike tesəvat aTimoti mai aEpaḡrotitus van hən alat a Filippi (2.19-30)

5) Ivoi ke alat a Filippi lehusur naḡide siPol, likad nadəlomian len aKristo hən aGot ḡeriḡi ke linor len nəhon. APol eləḡoni ke nəlolit tikad natəḡat (3.1–4.9)

6) APol esipa hən naviolan alat a Filippi lotoviol həni maii (4.10-20)

7) APol imaris kotov nalobulat san van hən alat a Filippi (4.21-23)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Filippi

¹ Ginau aPol mai aTimoti namrovi slev seKristo, aYesu. Ginau nutos nalobulat napsulan egai van hən nəvanuan ḡisi siGot len aKristo aYesu, len naut a Filippi.* Nutosi van hən naelta mai natikon gail am. ² AGot aTəmadato mai Nasuḡ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai arigol nəlomit tikad natəḡat.

Nasipaan mai na-sor-tuḡ-an

³ Nosipa vi təban aGot sagw len nəboḡ ḡisi notonau təlmam hən gamito. ⁴ Akis len nasor-tuḡ-an sagw ṁos gamit ḡisi, nusor tuḡ len nakemkeman ⁵ bathut ke mətutah mai ginau len na-kel-uri-an tovoi len nametəkav, nəmariboḡ məttoriḡ nəlomit len aYesu Kristo van vəbar daməḡai.* ⁶ Husur nunau ləboi nategai ṁau ke, aGot totuḡat hən nauman tovoi sua len gamito, gai dereh tigolgole van van tihav len nəboḡ siYesu Kristo.* ⁷ Inor hən notonau gamit ḡisi maienan, bathut notoləmas bun gamit len nəlogw. Husur ke len naim bəbaḡis notohtoh lan, mai len nəboḡ notokel nakitinan husur na-kel-uri-an tovoi mai notoḡusan koti ke tokitin, gamit ḡisi mətukatəḡol len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau.* ⁸ AGot eləboi ḡikel koti ke notoləḡon masuḡ hən nəḡeris gamito len na-ləmas-buni-an togəm len nəlon aYesu Kristo.

* 1:1: Uman 16.12 * 1:5: Uman 16.12-40 * 1:6: 1Kor 1.8 * 1:7: 2Kor 7.3; Flp 1.13

⁹ Ale nusor tuṽ maiegai ke: na-ləmas-buni-an samit tetibau van am len naləboian mai na-bunus-ləboi-an p̄isi hən nakitinan. ¹⁰ Imaienan dereh mətələboi mət̄bekuṽol hən naṽisal tovoi buni, hən mət̄biveveu hən asike b̄ikad natideh tosa avan ideh toləboi b̄ikel husur gamito van vəbar nəboṽ seKris̄to. ¹¹ Mətepul hən naṽit nanoran len aYesu Kris̄to hən nəvanuan gail ləbēputsan mai sal suh nəyalyalan siGot.

Na-kel-uri-an ivan, naut kəmas nə-baṽis-aPol-an

¹² Bathudud nadəlomian, nuke mətələboi ke, nəsa tovisi hən ginau esusupah mai na-kel-uri-an tovoi hən b̄ibar nəvanuan p̄isi. ¹³ Husur enan nasoltia p̄isi lotokətkəta kəkol hən naim seSisa, mai nəvanuan p̄isi am, loləboi buni ke, nutoh len naim bəbaṽis sil aKris̄to.* ¹⁴ Ale bathut natsen tobaṽis gat ginau, nəbathudud nadəlomian isobur loil gəgat len Nasuṽ. Gagai, len na-il-b̄uri-an tosəhor ta ṁo, ləsamətahw hən ləb̄ikel ur nasoruan siGot.

¹⁵ Ekitin ke galit galevis lukel ur aKris̄to sil lototabulol bulos ginau mai lotopul hən naṽitṽituhan, be galevis am lukel uri len naləṽonian tovoi. ¹⁶ Lukel uri len na-ləmas-buni-an husur loləboi ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbeil gəgat, nəb̄ikel kot na-kel-uri-an tovoi. ¹⁷ Alat lototabulol ləsakel ur kot aKris̄to, avil lukel uri hən ləb̄ipātpat galit məhat husur lunau ke lemədas ginau gagai nəboṽ natsen tobaṽis gat ginau. ¹⁸ Be savi natideh! Ivoi ṽai ke len naṽisal p̄isi, naut kəmas nagəgərasan o nakitinan len nəlolito, lukel ur aKris̄to. Ale husur enan nukemkem.

Dereh nikemkem tabtab, ¹⁹ husur noləboi ke, len na-sor-tuṽ-an samito mai na-vitarhəte-an seNunun aYesu Kris̄to, nəsa tovisi hən ginau dereh tevi p̄isal hən nəb̄imakuv. ²⁰ Len na-ləṽon-buni-an sagw nuvatvat viri ke səkad natideh b̄igol nahuruḡw b̄isa, avil nuvatvat viri ke nəlogw teil b̄uri gagai suṁan akis, hən ke, len natit p̄isi nəbigole, nisal suh a Kris̄to, naut kəmas nəmauran o nəmatan sagw. ²¹ Husur len nabunusian sagw, nəmauran sagw evi seKris̄to ale nəb̄imat, ivoi masuṽ am. ²² Be nəbitoh tabtab maiegai len navile eg a pan, dereh nauman sagw tiṽan am. Nilekis hən gəlar ta be? Nəmauran o nəmatan? Nəsənauləboi. ²³ Gəlar p̄isi arulevlev hən ginau. Noləṽon masuṽ həni ke nerij nəmauran egai hən nəb̄imat hən nəbitoh mai aKris̄to, husur natenan ivoi p̄isi am hən ginau. ²⁴ Be ivoi am hən gamito ke nitoh tabtab maiegai len nibegw. ²⁵ Ale husur nunau ləboi natenan, noləboi ke nitoh van, nitah tab mai gamit ṁos napulan samit len nadəlomian mai nakemkeman. ²⁶ Imagenan, nəboṽ nəbitoh mai gamit tətəs, dereh mətələboi mət̄bisal suh aYesu Kris̄to səhor ta ṁo, bathut nəsa togole hən ginau.

²⁷ Be natsua, naṽide hən nəmauran samit timasnor hən na-kel-uri-an tovoi seKris̄to, hən ke naut kəmas nəb̄egəm ris gamito o nəbitoh a tut dan gamito, dereh nesəsəlōṽ həni ke mət̄oil gəgat suṁan mət̄tosua ṽai ale len nəlomit tosua mət̄ubal tabtab ṁos nadəlomian hən na-kel-uri-an tovoi. ²⁸ Samtemətahw len aenemi samito gail; tah gat nəlomito. Nəboṽ mət̄beil gəgat, aenemi samit dereh leləboi səhoti ke aGot dereh tigol limasig buni be tilav kuv gamit dan nəpanismen hən nəmasigan enan. ²⁹ Husur aGot eviol kəmas hən nadəlomian len aKris̄to mai gamito, wake eviol kəmas həni am ke mət̄toləṽon isa vəsə ṁosi, ³⁰ husur gagai mət̄utoh len nəb̄alan toṽitoṽ hən nəb̄alan mət̄torisi ke notodaṽ b̄uri a ṁo. Evi nəb̄alan mət̄tosəsəlōṽ həni gagai ke notodaṽ b̄uri sal.*

2

Gol tətōṽ hən aYesu nəlon tomədaul, sənau gai

¹ Datoləṽon ivoi am len nəlodato len nabonan mai aYesu, na-ləmas-buni-an san etəṽon nəlodat vi pan, datukad nabonan len aNunun, nəlon aYesu itaṽis gidato, ilolosa hən gidato. ² Husur natgalen p̄isi, mitimaskad nənanuan tesua ṽai, mətələmas bun gabag

* 1:13: Uman 28.30; Efe 3.1, 4.1 * 1:30: Uman 16.19-40

hən gamito, mitikad nəlomit tesua, mitikad naləḡonian tesua ɲai. Mətb̃igol natgalenan, dereh mitigol ginau nepul səsəhov hən nakemkeman. ³ Samtehusur naləḡonian samit səb̃omit ɲai, samtīpatpat gamit səb̃omit məhat, avil len nəlomit tomədau hum mət̃tovi ut kəmas, gamit ideh, tinau ideh am hum totibau səhor gai. ⁴ Gamit ṽisusua satinau nəsa tovoi hən gai səb̃on ɲai be tinau nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail am. ⁵ Mitimaskad nənanuan toḡitoṽ hən nənanuan aKristo aYesu tokade, ke:

⁶ Naut kəmas tokad nəboruan siGot, naut kəmas tovi aGot,
sənau ke tonor hən b̃etəgau gat naḡitḡitoṽan mai aGot.*

⁷ Be eriḡ gaḡulan nəhes toṽati mai nəyalyalan san,
ilav nəboruan sinaslev sua,*
egəm vi vanuan suḡnan nəvanuan gail,
ikad nənahənah hən nəvanuan.

⁸ Iḡol nəlon emədau, sənau gai gabag,
iḡol husur ḡis nəsa aGot tokele,
naut kəmas togol nəmatan san.
Be savi nəmatan ɲai, imat ebun len nəhai balbal.

⁹ Imagenan aGot eputsani vi lan namilen toyalyal a məhat ḡisi,
eviol maii hən nəhes toyalyal
səhor nəhes ḡisi,

¹⁰ hən ke nahəsən aYesu b̃igol natit ḡisi ləb̃etəgedur,
len nəmav mai len navile a pan mai len naut nəmatan,

¹¹ mai nabuḡolit ḡisi lisor vəhoti ke,
aYesu Kristo evi Masta,

hən ləb̃isal suh nəyalyalan siGot Tata.*

Mitigol nəsa tonor hən nəvanuan gail ləb̃etətoṽ hən

¹² Gamit notoləmas bun gamit ḡisi, natgalen ləb̃imaienan, len nəlomito mitidaḡ len aGot, len namətahwan hən nəyalyalan san, mətehisi hən mətb̃igol nəsa tonor hən nəmauran aGot tolav kuv gamit dan nəsaan samito ḡnosi. Mitigol natgalegai suḡnan mət̃togol akis hən nəsa notokele, (savi nəboḡ nototoh mai gamit ɲai, be nəboḡ nəsatoh). ¹³ Husur evi aGot toum len gamito. Iḡol naləḡonian samit inor hən esan mai iḡol mət̃oləboi mətb̃igol husur naləḡonian enan san.

¹⁴ Len natit ḡisi mətb̃igole, mitigole, samtikoblen, samteṽitṽituh, ¹⁵ hən asike b̃ikad natideh tosa avan ideh toləboi b̃ikel husur gamito. Len nəmauran samito mitiveveu ɲai, namesian təb̃uer, suḡnan anatun aGot gail, naut kəmas navile a pan nəmargobut mət̃totoh lan, topul hən nəvanuan nəlolit tokab̃kab̃ur, topul hən nəsaan.* Be gamit mitimasḡial hum naḡial lotoḡial len margobut hən navile a pan, ¹⁶ nəboḡ mət̃totəgau gat nasoruan hən nəmauran. Mətb̃imaienan, len nəboḡ seKristo dereh neləboi nəbisor sal suh ginau ke nəsəgam soḡuer, nəsaum soḡuer.

¹⁷ Avil naut kəmas ləb̃igol nəb̃imat, naut kəmas nəda hagw b̃isel hum nəwain ahai tutumav toḡiri len naviolan totutumav hən van hən aGot, nohəhaṽur. Gamito, mət̃ukad nadəlomian len aKristo ale mət̃oviol kavkav hən gamito mai aGot hən mətb̃igol nəsa toləḡoni. Ehum ahai tutumav toviol kavkav hən nabuluk totutumav hən van hən aGot. Husur ke notoviol kavkav hən ginau mai aGot ale gamit mət̃toviol kavkav hən gamito mai

* 2:6: Jon 1.1, 5.18 * 2:7: Isa 52.13–53.12; Mat 20.28 * 2:11: Hən naves 10-11, ris Isa 45.23 * 2:15: Deu 32.5

aGot, naut kəmas ləb̃igol nəb̃imat, nukemkem, nuḃon mai gamit p̃isi len nahəhaṽuran.†
 18 Suḃnan ginau, gamit am mitimashəhaṽur, ḃon mai ginau len nakemkeman.

ATimoti mai aEpafrotitus

19 Ḃevi naləḃonian siNasub̃, nuvatvat viri ke asike dareh nesəvat aTimoti van hən gamito. Ale nəḃoḃ ḃetəlmam nəlogw tevi pan len nəsa ḃikel uri husur gamito. 20 Nəsəkad avan ideh suḃnan aTimoti toləmas bun gamito, tonau masuṽ hən gamito hum ginau. 21 Husur galit am lumasulsul hən natit salit gail səḃolit ḃai, savi natit gail siYesu Kristo. 22 Gamit mətoləboi aTimoti tia, nəḃoruan san tovoi, mai nauman san tovoi, husur eum mai ginau len nauman hən na-kel-uri-an tovoi hum tovi natətai toum mai atəman. 23 Imaienan nuvatvat viri ke, nəḃoḃ nəḃeləboi nəsa ḃevisi hən ginau, len nəḃoḃ en ḃai dereh nesəvat aTimoti van hən gamito. 24 Avil len Nasub̃ nodəlomi ke, ginau gabag ḃḃau dereh nivan hən gamito.

25 AEpafrotitus evi ahai pispisul samito məttosəvati hən ḃevi tarhət sagw. Evi wawa nadəlomian sagw toḃon mai ginau len nauman, toḃon mai ginau len nəḃalan hum nasoltia. Be len nəḃoḃ egai ginau ḃḃau nunau ke nəḃesəvati van hən gamit bai.* 26 Husur eləḃon masuṽ hən ḃeris gamito ale eləḃon isa husur məttosəsəloḃ ḃəni ke toməsah. 27 Nokitin ke eməsah habat, pəpadaḃ imat. Be nəlon aGot itaḃisi, savi gai ḃai be nəlon itaḃis ginau am hən asike nəḃikad nalolosaan vəsə batbat tomaienan. 28 Ḃa nənauan sagw idaḃ am hən nəḃesəvati van hən gamito, hən ke, nəḃoḃ məḃḃerisi, mitikemkem ale hən nəlogw asike ḃetuhətuh maiegai am. 29 Nəḃoḃ ḃibar gamito, kel nahəhaṽuran samit mai len nakemkeman hum awawa samit len Nasub̃. Nəvanuan lotosuḃnan gai, məteputsan galito len nənauan samito, 30 husur pəpadaḃ imat ḃḃos nauman seKristo. Nəmauran san pəpadaḃ imasig hən ḃevi tarhət sagw, gel gamit məttodədas məḃḃigole.

3

Nanoran tokitin

1 Bathudud nadəlomian sagw, nuke nisor len natsua tile am. Mitikemkem len nəḃonan samit mai Nasub̃. Savi natideh hən ginau hən nəḃitos nategai tətəs; be nutosi hən ḃihavhav gol gamito. 2 Mətelələgau. Mitinaunau nəvanuan lotosuḃnan alat ləsəkad nadəlomian. Nokis galit hən nalipah. Lovi vanuan nəsaan, lotoke mitikad na-tiv-dalusi-an.* 3 Husur gidato boh datukad na-tiv-dalusi-an tokitin. Evi gidat dattolotu len aNunun aGot, dattosor sal suh nəsa aKristo aYesu togole ḃḃos gidato. Be datsəkad nadəlomian len na-tiv-dalusi-an nəvanuan ḃigole hən nibedato mai naṽide hən nalotuan. 4 Naṽide galenan tagol nəvanuan lətanor, ginau nətanor magenan. Avan ideh ḃinau ke ḃeləboi beil gəgat len nəsa togole, ginau nosəḃori. 5 Husur nukad na-tiv-dalusi-an len nəmariboḃ toməlvtor sagw,* lupas ginau len nəpasusan seIsrael, len nahəmar aPenjamin, novi aIpru len nəbathuyah aIpru gail. Tarhət nalo siMoses, novi naFarisi.† 6 Tarhət na-il-gəgat-an sagw, nudaḃ len nəsa notonau ke aGot toləḃoni, ḃa nomədas tabtab hən alat siYesu.* Tarhət nanoran, nohusur masuṽ hən nakelean todaḃ seju gail, nəsaḃur kotovi ḃoḃ ideh. 7 Avil natgalenan, a ḃḃo nunau ke lotovi natite, be gagai nunau səḃoti

† 2:17: 2Tim 4.6. Datoləboi datḃikel namilen len nasoruan toḃitol maiegai: Nəḃoḃ notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, mətodəlomi, ale mətoviol hən nəmauran samito mai aGot hən məḃḃigol nəsa gai toləḃoni. Imagenan, naut kəmas ləb̃igol nəb̃imat sil na-kel-uri-an tovoi enan, nukemkem, nuḃon mai gamit p̃isi len nahəhaṽuran. * 2:25:

Flp 4.18 * 3:2: Len naut egai, aPol isor husur nəvanuan galevis lotoke nəvanuan limaskad na-tiv-dalusi-an hən ləḃimakuv dan nəsaan salito, suḃnan naJu gail ta ḃḃo. * 3:5: Gen 17.12 † 3:5: Uman 23.6, 26.5; Rom 11.1. Nəḃoḃ aPol toke novi naFarisi, namilen ke tohushusur nalo gail. NaFarisi gail lugol husur nalo siMoses mai nalo seju gail, ludaḃ len nalo galenan. * 3:6: Uman 8.3, 22.4

ke, lovi ut kəmas bathut nəsa aKristo togole. ⁸ A məhat hən natenan, nunau səhot natit p̄isi ke tovi ut kəmas nəboŋ notonənoṽ həni mai nasəhorian hən na-ləboi-aYesu-Kristo-an, tovi aMasta sagw. Bathut gai, natit p̄isi imasig dan ginau. Len nabunusian sagw ehum natit p̄isi tovi pahsago hən nəḃevi seKristo, ⁹ hən nəḃiḃon maii, hən nəḃevi esan kavkav. Nəsəkad nanoran len ginau səbogw togəm len na-gol-husur-nalo-an. Be nanoran notokade len nəhon aGot egəm len nadələmian len aKristo. ¹⁰ Nuke neləboi aKristo mai nədaŋan hən na-le-məhat-an san. Nuke niḃon maii len na-ləŋon-isa-an vəsa san, ale gəm suḃnan gai len nəmatan san ¹¹ hən nəḃikad na-le-məhat-an dan nəmatan.

Van vəbari

¹² Nəsəmaienan sal, nəsaveveu kavkav sal. Be nohisi hən nəḃegəm suḃnan aKristo aYesu, gai totəgau gat ginau ḃnos natenan. ¹³ Bathudud nadələmian gail, nəsənanu ke notosuḃnan aKristo kavkav sal, avil nunau ḃnos natesua ŋai: len nəgamgaman hən nəmauran sagw, nəlogw iboŋboŋ hən natit gail topat a tahw tia, nugam tabtab ḃnos natit gail ḃipat a ḃno. ¹⁴ Nugam tabtab len nəgamgaman ḃnos nəḃikad nasəhorian lan, nəḃibar nagilen ale nəḃilav naviolan, aGot tokis ginau len aKristo aYesu vi lan nəmav ḃnosi.

¹⁵ Imaienan, gidat p̄isi dattomatmatu len nəmauran sidat len aKristo, ivoi ke datigam maianan. Nənanuan samit ḃtətile, nategai am, aGot dereh tigol tiḃarḃar mai gamito. ¹⁶ Avil nəmauran sidat timasnor hən nakitinan aGot togol toḃarḃar mai gidat tia.

¹⁷ Bathudud nadələmian, mitigol tətəṽ hən ginau, ale mətebunus vahvahur alat lotohusur nəṽide hən nəmauran namttogole ḃnos gamito. ¹⁸ Husur ikad isəḃur lototoh suḃnan lotovi enemi hən na-kel-uri-an tovoi hən nəmatan seKristo len nəhai balbal. Ginau nusor vəha-səḃəḃur husur galit mai gamit tia, ale gagai nutaŋ nəboŋ notokel tasi. ¹⁹ Nəmauran salit ivan vəmasig vi situai, nagot salit evi naləŋonian hən nibelit ŋai, loṽiv hən nəsa nahurulit təsə sile, ale lunau nəmauran egai ŋai len navile a pan. ²⁰ Avil gidat, datovi uleMav gail. Ale datutoh vir avan sua ḃegəm len nəmav hən ḃilav kuv gidat dan nəpanismen topat vir alat ləsariŋ nəlolit len aGot. Atenan evi Nasuḃ aYesu Kristo. ²¹ Husur, len nədaŋan san toləboi ḃigol natit p̄isi ḃipat pipihəlan, dereh aYesu tegəgel hən nibedat lotovi ut kəmas, hən ləḃesuḃnan niben toyalyal, aGot tolavi maii.

4

¹ Imaienan, bathudud nadələmian, məteil gəgat len Nasuḃ. Noləmas bun gamito, noləŋon masuṽ ke neris gamito. Mətugol nukemkem, noṽiv hən gamit məttohum naviolan notosəhori.

Nənanuan məkot siPol

² Euotia mai aSintike, noŋir gamər ke samrepəpəhw am be məregəm sua len na-ləŋon-husuri-an len aMasta saməru. ³ Evoi, nous gaiug am, gotovi vanuan nauman kitin, gotəḃon mai ginau len nauman, ke gevi tarhət səlaru.* Husur aroum idaŋ mai ginau len na-kel-uri-an tovoi, gəlaru mai aKlement mai galit am lotoum mai ginau, nahəsəlit lotopat len naləḃulat hən nəmauran.

⁴ Mitikemkem tabtab len nəḃonan samit mai Nasuḃ, nukel tətəs həni, mətehəhəṽur masuṽ!

⁵ Mitigol ke nəmauran samito tomədau, tiḃarḃar hən nəvanuan p̄isi ləḃeris ləboii. Nasuḃ egəm pəpadaŋ! ⁶ Samtinau masuṽ hən natideh, avil kel natit p̄isi mai aGot len nasipaan. Len na-sor-tuṽ-an mai naŋirian, us aGot hən nəsa məttopar.* ⁷ Ale aGot tigol nəlomit tikad natəḃat tosəhor na-ləboi-səhoti-an p̄isi. Natəḃat enan tekətkəta gol nəlomito mai nənanuan samito len aYesu Kristo.

* 4:3: Len naut egai, nəboŋ toke nəvanuan nauman kitin, nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot, lunau ke tovi nəhes sua tovi Susukos. * 4:6: Mat 6.25-34

⁸ Len nə-maris-kotovi-an sagw, bathudud nadəlomian, mitigol nənauan samit tepul hən natgaleg tovoi: tepul hən nəsa tokitin, nəsa tonor hən nəboruan tovoi, nəsa tonor, nəsa toveveu səkad natit tosa lan, nəsa togol aGot mai nəvanuan lotohəhəvur, mai nəsa nəvanuan gail lotosor husuri ke tovoi. Natideh bivoi, natideh binor hən aGot bisal suhi, mitinau natideh tomaienən. ⁹ Mitigolgol natit pisi notopusan həni, notolavi mai gamito; natit pisi məttoşəsəloŋ hən notokele, məttoşis notogole. Mətbigole, aGot toviol hən natəmat mai gamito, dereh titah mai gamito.

Sipa hən naviolan

¹⁰ Len nəmauran sagw len Nasub nukemkem habat, husur naut kəmas nototoh a tut dan gamit tobəlav tia, gagai məttoşəvat na-vi-tarhəte-an gəm hən ginau, mətunau ginau tətəs am. Nəsake nəlomit tobəloŋ hən ginau, be məttoşədəs mətbisab nəpisal ideh hən mətbəkətkəta təban ginau. ¹¹ Nəsakəmaienən husur notomidol, aoa, len nəmauran sagw noləboi səhoti ke nohəhəvur hən nəsa notokade ŋai. ¹² Nutoh ləboi nəmauran hən nə-par-tite-an tia, nutoh ləboi nəmauran hən na-pul-hən-natite-an tia. Nusab natsua tosusuah dan nəvanuan gail. Nusab nəmauran hən nahəhəvuran, naut kəmas natideh bevisi. Noləboi nəbitoh bivoi naut kəmas nəbepul o nəbimalkəkat, naut kəmas nəbepul hən natite o nəbipar tite. ¹³ Noləboi nəbigol natit pisi len nədaŋan seKristo togol notodaŋ am. ¹⁴ Be mətugol ivoi nəboŋ məttoşəvi tarhət sagw len na-ləŋon-isa-an sagw.

¹⁵ Gamit alat a Filippi, mətoləboi ke, nəboŋ notoriŋ naprovens Masetonia ei, nəboŋ nototubat kel na-kel-uri-an tovoi, len alat siYesu pisi, gamit səbomit ŋai mətulav naviolan mai ginau.* ¹⁶ Husur nəboŋ nototoh len naut a Tessalonika ale notomidol, mətoviol gəm hən ginau vəha-ru.† ¹⁷ Nəsakəmaienən hən nəbeus naviolan ideh. Aoa, nuke aGot teris navoian samit ale tisah tuan naviolan mōs gamito. ¹⁸ Be gagai nukad natit pisi, nubəŋ tite. Nopul hən natgalenan husur aEpaŋrotitus ilav mai ginau tia naviolan məttoşəviol həni mai ginau. Naviolan galenan lohum naviolan məttoşətumav həni, nəboŋ tosusuah van hən aGot, lotonor hən nəsa gai tohəhəvur həni.* ¹⁹ Ale, aGot egai sagw, len natit toşəbur gai topul həni, len aYesu Kristo, dereh gai tilav mai gamito natit pisi məttoşəmidol həni. ²⁰ Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəmadato toyalyal van vi sutuai Ganan.

Na-ke-ivoi-an məkot gail

²¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai galit pisi lotokad nadəlomian len aKristo aYesu. Nəbathudud nadəlomian lototoh mai ginau luke, “Ivoi,” mai gamito. ²² Nəvanuan pisi siGot luke, “Ivoi,” mai gamito; len galito, alat lotosuh len naim seSisa am lukele.*

²³ Navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni tipat len nanunumito. Ganan.

* 4:15: 2Kor 1.16 † 4:16: Hən naves 15-16, ris Uman 17.1; 2Kor 11.9 * 4:18: Exo 29.18; Flp 2.25 * 4:22: Flp 1.13

Kolosse

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Kolosse

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Itosi hən beṽusani ke aYesu iyalyal masuṽ səhor bun nədaŋan mai na-il-a-ṁo-an gail p̄isi. Ale len aYesu datukad p̄is nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

APol itos nalobulat napisulan egai van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Kolosse.

APol itos nalobulat napisulan egai ɲais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis len naut a Rom.

Len naut a Kolosse ikad ahai p̄usan galevis lotogəras alat siYesu ei. Ahai p̄usan gəgəras galenan lukel mai alat siYesu ke limaskad na-tiv-dalusi-an. Lukel ke limashusur nalo seJu tokai tas nəhanian galevis. Lukel ke limaslotu hən aŋel gail mai limashusur naṽusanan gail lotosusuah. Logəras alat siYesu ke limasgol natgalenan hən aGot b̄ilav kuv galit dan nəsaan salit gail. Nəboŋ aPol tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur naṽusanan galenan, itos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu a Kolosse hən ləbeləboi nakitinan.

1) APol mai aTimoti arukel na-ke-ivoi-an səlaru van hən alat siYesu a Kolosse (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an (1.3-12)

3) AGot igol ke, alat a Kolosse lukad navoivoian maii len nəmatan seKristo. AKristo iyalyal səhor nədaŋan mai na-il-a-ṁo-an gail p̄isi. APol eum idaŋ ṁos galito (1.13-2.5)

4) Limastoh suṁan lotobon mai aKristo, avan ideh sategəras galito. Be limasləŋon masuṽ hən natit len nəmav. Natit p̄isi ləbigole limasgole len naṽide aYesu b̄ehəhaṽur həni (2.6-3.17)

5) Nəmauran lohoim timasnor hən b̄igol Nasuṽ b̄ehəhaṽur. Lisor tuṽ tabtab, lisor tuṽ ṁos aPol. Nasoruan salit tepul hən navoian gol alat ləsəkad nadəlomian leləŋoni (3.18-4.6)

6) Nə-maris-kotovi-an (4.7-4.18)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Kolosse

¹ Ginau aPol, aGot tolekis hən ginau hən notogəm vi hai pispisul siYesu Kristo, ginau mai aTimoti tovi aṽagw len nadəlomian, ² namrutos nalobulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Kolosse. Gamit mətovi bathudud nadəlomian len aKristo məttoday len a Got. AGot aTəmadato teviol kəmas hən navoian mai gamito, teriŋ natəṁat len nəlomito.

Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an

³ Akis namrosipa vi təban aGot, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ namrtosor tuṽ ṁos gamito. ⁴ Namrosipa magenan husur namrosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur nadəlomian samito len aKristo aYesu, mai na-kel-uri-an ke məttoləmas bun nəvanuan p̄isi siGot. ⁵ Nadəlomian mai na-ləmas-buni-an enan, mətukade husur mətuvətvat vir nəsa aGot toutaut həni ṁos gamito len nəmav, tuṽat len nəboŋ məttosəsəloŋ hən nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, van vəbar daməŋai.* ⁶ Len naut p̄isi len navile a pan na-kel-uri-an tovoi ehum nəhai tovi məhat, toṽan. Evivi məhat ale iṽan, egəgel hən nəmauran sinəvanuan gail. Len naṽide tomaienən, len nəboŋ məttosəsəloŋ həni metəkav, nəboŋ məttoləboi səhot nakitinan husur navoian aGot toviol kəmas həni, evivi

* 1:5: 1Kor 13.13

məhat, iŵan, egəgel hən nəmauran samito. ⁷ Namrunau aEpafras namrtoləmas buni tovi slev seKристо hum ginaməru. Evi gai tokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, ale eum idaŋ seKристо m̄os gamito.* ⁸ Gai boh isor mai ginaməru husur na-ləmas-buni-an samito aNunun aGot toviol həni mai gamito.

⁹ Imagenan, nəboŋ namrtosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur gamito, namrusor tuŵ tabtab m̄os gamito. Namrous aGot hən b̄igol mət̄bepul hən naləboian hən naləŋonian san, len namitisau hən nəmauran tonor mai naləboian togəm len aNunun. ¹⁰ Namrous natgalen hən nəmauran samit b̄eputsan nahəsan aGot, ale hən mət̄bigol b̄ehəhəŵur hən gamito len natit p̄isi. Namrusor tuŵ ke, len nəmauran samito mai len natit p̄isi mət̄bigole mitiŵan hən naŵit tovoi, ale mət̄eləboi bun aGot am tabtab. ¹¹ Namrusor tuŵ ke mitidaŋ am len nabiltidaŋan san toyalyal hən mət̄bidaŋ b̄ur nəmauran b̄idaŋ, toh mədaŋ b̄ebəlav, naut kəmas nəvanuan gail ləb̄igol mət̄beləŋon b̄isa vəsa. Be nəboŋ mət̄bimagenan, mitikemkem. ¹² Len natgalen p̄isi, akis mət̄esipa vi təban aGot Tata togol mət̄tonor, hən mət̄bikad nahudhut nəsa aGot totəgau gati m̄os alat lotovi esan len natohan pipihəbələn len naŵial san. ¹³ AGot ilav kuv gidato dan navələn nəmargobut, ale ilav gidato vi lan natohan pipihəbələn aNatun, aNatun gai toləmas buni.* ¹⁴ Len nəmatan siNatun datukad nəmakuvan sidato, erubət nəsaan sidat gail.*

aKристо ilav namilen tovi a məhat p̄isi

¹⁵ Datoləboi datb̄eris aKристо tolav kot aGot datsaləboi datb̄erisi, aKристо iŵat nəhes tosəhor natit p̄isi aGot togole.* ¹⁶ Husur len aKристо, aGot eum hən natit p̄isi len nəmav mai len navile a pan.* Eum hən natit datoləboi datb̄eris gail mai natit datsaləboi datb̄eris gail. Namilen ke igol alat lotoil a m̄o tiltile gail mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an, naut kəmas aŋel, nanunun nəmargobut, natəmat, mai ab̄iltiŋel gail. Natit p̄isi, aGot eum hən gail len aKристо, eum hən gail m̄os aKристо. ¹⁷ Nəboŋ aGot saum hən natideh sal, aKристо itoh sutuai tia, ale len gai natit p̄isi esuh husur nədaŋan san etəgau gat gail. ¹⁸ Imaienan, gai ŋai eil a m̄o hən nəvanuan san gail. Ale nəvanuan san gail lohūm niben, aYesu evi nəkadun. Gai evi natub̄atan mai nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan hən tokad namilen toyalyal səhor ideh am. ¹⁹ Husur aGot ehəhəŵur hən gai kavkav totoh len aNatun. ²⁰ Ale len aNatun, aGot igol natit p̄isi lukad navoivoian maii tətəs, natit gail len navile a pan mai natit gail len nəmav. AGot igol gail p̄isi lukad natəmat maii len nəda hiNatun tomat len nəhai balbal.*

²¹ A m̄o len nəmauran samito mət̄utuh a tut dan aGot, len nənanuan samito mət̄uvi enemi san gail bathut naŵide tosa vəsa samito. ²² Naut kəmas natgalenan, aGot igol mət̄ukad navoivoian maii len nəmatan hən niben aNatun. Igole hən ke nəboŋ mət̄beil len nəhon, dereh tisaḅ səhot gamit hum ke mət̄toveveu buni, hum mət̄səkad nəsaan ideh ale nəvanuan gail lodədas ləb̄ikel natideh b̄isa husur gamito. ²³ Be mitimasdəlom nakitinan enan tabtab, il gəgat lan. Samterus dan nə-vatvat-viri-an hən na-kel-uri-an tovoi mət̄tosəsəloŋ həni. Na-kel-uri-an tovoi enan iperŋan naut p̄isi len navile a pan, ale ginau, aPol, aGot itabtabuh len ginau hən nəb̄ikel uri.

Nauman siPol m̄os alat siYesu

²⁴ Gagai nukemkem len na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw m̄os gamito. Na-ləŋon-isa-vəsa-an aKристо toriŋi hən nəb̄ikade len nibegw, nudaŋ b̄uri van van hən b̄ihav m̄os alat siYesu lotosuḅan niben.* ²⁵ Ginau nogəm vi vanuan nauman hən nəb̄evi tarhət silat siYesu husur aGot eriŋ nauman hən nəb̄evi tarhət samito len navəlagw. Igole hən nəb̄ikel ur nasoruan siGot kavkav mai gamito. ²⁶ Esusuan nasoruan enan san dan nəvanuan

* 1:7: Kol 4.12 * 1:13: Luk 22.53 * 1:14: Efe 1.7 * 1:15: 2Kor 4.4; Jon 1.1-3, 18 * 1:16: Jon 1.3; Kal 4.3
* 1:20: Efe 2.16 * 1:24: Ehum na-ləŋon-isa-vəsa-an siYesu igol alat siYesu lukad nəpasian veveu ale len naŵide tomaiēnan, na-ləŋon-isa-vəsa-an siPol igol lovivi məhat, lotibau.

gail sutuai van vøbar nəboŋ ta daməŋjai hən lototətan həni, be gagai ikel vəhoti mai nəvanuan san gail. ²⁷ Husur aGot ehəhəvur hən tokel vəhot nəyalyalan topul len nə-nau-utaut-an san tosusuah, nə-nau-utaut-an san bēvi tarhət silat ləsavi Ju. Nə-nau-utaut-an siGot imagegai ke: aKristo itoh len gamit mətsavi Ju, gol ke məttovatvat vir mətbevi lan nəyalyalan siGot. ²⁸ Namtukel ur aKristo mai nəvanuan p̄isi, namtukai tas nāvide tosa, namtōusan galit len namitisau hən nəmauran tonor hən ke, nəboŋ lə̄beil len nəhon aGot, limatmatu len navoivoian lotokade mai aKristo. ²⁹ Natenan, noum idaŋ m̄osi, noum taltal lan len nabiltidaŋan seKristo toum len ginou.

2

¹ Nuke məteləboii ke notoum, notobal m̄os gamit mətsaris ginou sal, gamit mai alat siYesu len nabiltivile Laotisea mai nəvanuan nadəlomian p̄isi ləsaris ginou sal.* ² Noum idaŋ magenan hən lə̄beləŋon bivoi am len nəlolito mai hən lə̄besua len na-ləmas-buni-an. Nugole hən lə̄beləboi buni, lə̄beləboi kavkav hən nə-nau-utaut-an siGot tosusuah, tovi aKristo sə̄bon. ³ Na-voi-buni-an p̄isi hən naləboian mai namitisau hən nəmauran tonor esusuah len aKristo sə̄bon.

⁴ Nokəmaienan mai gamito hən asike avan ideh bēgəras gamito len nasoran gəlgəlan san togomah buni. ⁵ Husur, naut kəmas nibegw satoh mai gamito, len aNunun aGot ehum nototoh mai gamito. Nohəhəvur hən nāvide tonor samito mai nadəlomian samit todaŋ len aKristo.

Materiŋ nəlomit kavkav len aKristo

⁶ Imagenan, suŋan məttoriŋ nəlomit len aKristo, AYesu, ke tovi Masta samito, gamit, mititoh tabtab lan. ⁷ Mititoh tin lan hum nəhai tokad nəharhəte tokir vi pan, gol nəbathute itov vi məhat, idaŋ. Nadəlomian samit tidaŋ tabtab am hum notoŋusan həni tia. Mətepul masūv hən nasipaan.

⁸ Samtidaŋ hən avan ideh bəsəhar gamit hum naslev len namitisau gəgəras tōbə̄besw, togəŋ len nāvide sinəvanuan mai nəbathut nədaŋan gail sinavile a pan, be sagəŋ len aKristo.* ⁹ Husur aKristo egəŋ vi vanuan, ale aGot kavkav itoh len niben. ¹⁰ Ale len aKristo, aGot igol gamit mətogəŋ kavkav. AKristo, gai ikad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an hən aŋel mai natəmat p̄isi lotokad nədaŋan mai na-il-a-m̄o-an.

¹¹ Len aKristo mətukad na-tiv-dalusi-an, savi na-tiv-dalusi-an nəvanuan ideh togole hən lə̄betiv dalus nahurhuben, be aKristo etiv dalus nəboruan nəsaan samito. ¹² Husur nəboŋ məttobaptais ehum məttomat, lototavun gamit mai aKristo. Ale aGot igol gamit mətule məhat dan nəmatan mai aKristo, husur məttoriŋ nəlomit len nabiltidaŋan siGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan.* ¹³ A m̄o mətumaŋur len nibemito be mətumat len nəsaan samito, mai na-tiv-dalusi-an hən nəboruan samit ēbuer sal. Naut kəmas natenan, aGot igol ke məttomaŋur mai aKristo. Erūbat nəsaan sidat gail p̄isi. ¹⁴ Ikaŋ kuv na-tos-gati-an len nalobulat tokel ur nəsa dattogole tōbur kotov nalo gol tonor hən datbipanis. Ehum aGot tōpos gat nalobulat enan len nəhai balbal nəboŋ lotōpos gat aKristo lan. ¹⁵ Len nāvide tomagenan, len nəmatan seKristo len nəhai balbal, ilav kuv natit hən nəbalan dan natəmat gail lotodaŋ, lotoil a m̄o. Igol iŋarŋar ke towin len nəhon nəvanuan gail p̄isi.*

¹⁶ Imaienan, avan ideh satikel ke mitimaspanis sil nalo seJu məttōbur kotovi, hum nəsa məttohani, o nəsa məttomuni, o husur mətsagol nəhanan ideh tolo, o mətsagol nabiltiboŋ hən nahəbati veveu, o nəSappat gail, hum nalo seJu gail tokele.* ¹⁷ Nalo galenan lohun nanunun natit gail lotogəmai, be nəbathukitinan evi aKristo. ¹⁸ Nəvanuan galevis lohəhəvur hən lə̄bēgəras ke ləsaviv. Lulotu hən aŋel gail. Avil gamito,

* 2:1: Kol 1.29, 4.12-13 * 2:8: Kal 4.3 * 2:12: Rom 6.4 * 2:15: 1Kor 15.24 * 2:16: Rom 14.1-6

samtidañ hæn nænauan salito. Mætbehusur nænauan salito asike mætbinor hæn naviolan aGot totægau gati ños gamito. Lusorsor husur narisian gail lotokel ke lotorisi, be aNunun aGot sawol hæn nænauan salito. Imaienan, loñiv len nænauan kemas salito lotogam len nēvanuan ŋai. ¹⁹ Lāsasibətah len aKristo tohum nəkadhuben. Niben evi alat siYesu ale aKristo evi nəkadun. Nəkadun iwol hæn niben nēvanuan hæn ñetibau, nēnau mai nabəlasehw gail lotægau gat niben hæn besua. AKristo imagenan, iwol hæn nēvanuan san gail hæn ləbetibau hum aGot toləŋoni.

²⁰ Gamit mətumat mai aKristo tolav kuv gamit dan nəbathut nədaŋan gail sinavile a pan.* Imagenan, imabe mətəhusur tabtab hæn nalo sinavile a pan gail toke, ²¹ “Sagibari! Sagihan risi! Sagetægau!”? ²² Be nalo galenan lovi naŋusanan sinēvanuan ŋai. Loŋusan husur natit gail ləsəpat sabəlav, hum nəhanian mai natit namunian. Nəboŋ dattohani o dattomuni, lumasig. ²³ Naut kemas nalo galenan lohun lotopul hæn namitisau hæn nəmauran tonor, ləsəmagenan. Nalo galenan lugol nēvanuan gail ludaŋ len gail, logəgəras ke ləsəñiv, mai ludaŋ taltal van vamədas nibelito hæn asike ləbinau nəsaan lotoləŋon ke ləbigole. Be nalo galenan ləsagol natideh, ləsavi tarhət sivan ideh hæn ñinon dan nænauan mai naləŋonian tosa gail.

3

Gol nəsə aGot tohəhəñur həni

¹ Bathut ke aGot togol məttole məhat mai aKristo, mətukad nəmauran veveu. Imagenan, mitigol nəlomit tekir gəgat len natit lotokitin len nəmav, len naut aKristo tobətah len navəlan nəmatu siGot, len nədaŋan mai nəyalyalan.* ² Samteləŋon natit hæn navile a pan, samtinau, mətələŋon natit hæn nəmav, mitinau tabtab həni. ³ Husur mətumat dan natit hæn navile a pan, nəmauran kitin samito esusuah mai aKristo totoh len nəmav mai aGot. ⁴ Nəmauran kitin samito, nəkadun evi aKristo, ale nəboŋ ñevisi, gamit am dereh mətəvisi mai len namənas nəyalyalan san.

Nəmauran tomatu mai toveveu

⁵ Imagenan, nañide tosa samit gail hæn navile a pan, mitimasgol limat ebun. Kel “Ao,” hæn naitian tosa, nagolean tobiŋñijal, naləŋonian hæn naitian towol hæn nibemito, naləŋonian hæn nəsaan, mai na-ləŋon-masuñ-hən-natite-an tovi nalotuan hæn natit məttoleŋoni, savi aGot. ⁶ Nəlol paŋpaŋ siGot totibau dereh tevi lan alat lotogol natgalenan, ləsagol nəsə aGot tokele. ⁷ A ño len nəmauran samito hæn navile a pan, gamit am mətugol husur nañide galenan. ⁸ Avil gagai mitimasriŋ gañulan nañide tomagegai. Sa-nəlomit titabtañbulol, sa-nəlomit tipaŋpaŋ, samtehəhəñur hæn na-ləŋon-isa-an sivan ideh məttoleŋon buni, samtisor mədas nañoruan sivan ideh, sa-nabuñomito tikel nasoruan tobiŋñijal. ⁹ Samtelibliboŋ mai gamit gabag, husur məttoleŋon nañoruan samit ta ño mai nañide han ñisi tosa dan gamit tia.* ¹⁰ Ale mətəsun nañoruan veveu tia togam veveu tabtab. Nəboŋ məttoleboi tabtab hæn aGot igol nañoruan veveu enan len gamito hæn mətəgəgə suñan gai.* ¹¹ Len nəmauran toveveu, savi natideh hæn mətəbevi Ju o mətəsavi Ju, savi natideh hæn mətəbikad na-tiv-dalusi-an o mətəsəkade, savi natideh hæn mətəbevi auleut o mətəbevi auleSkitia totohto len nəmargobut, savi natideh hæn mətəbevi slev o mətəsavi slev am, natilean galenan ləsavi natideh, avil aKristo esəhor natit ñisi, ale itoh len galit ñisi lotokad nadəlomian lan.

¹² Imaienan, husur aGot tolekis hæn gamito hæn mətəbevi esan, ale husur toləmas bun gamito, mitimasmaiegai: nəlomit titaŋis gamit gabag; mitivoi hæn gamit gabag; nəlomit temədau, samtinau gamito; mətəmədau len gamit gabag; mitikad na-toh-mədau-an tebəlav naut kemas na-ləŋon-isa-vəsə-an. ¹³ Sa-nəlomit tipaŋpaŋ tutut nəboŋ gamit

* 2:20: Kal 4.3, 9 * 3:1: Psa 110.1 * 3:9: Efe 4.22 * 3:10: Gen 1.26; Efe 4.24

gabag ideh ðigol natideh totile, be mitivoi hæn gamito. Gamit ideh ðigol ðisa hæn gaiug, givoi hæni, rubat næsaan san dani. Mitinau nategai: Nasuð erubat næsaan samit dan gamito, imagenan, mitimasrubat næsaan samit dan gamit gabag.* ¹⁴ Ale na-læmas-buni-an samit tipat a mæhat hæn natgalen þisi husur na-læmas-buni-an igol natgalenan luðon hum lotosua ŋai. ¹⁵ Ale natæmæt togæm len aKристо, tiwol hæn nælomito, husur mætovi nahudhut gail len niben tosua, ale aGot ilekis hæn gamit hæn mætbikad natæmæt mai gamit gabag. Mætesipa vi tæban aGot. ¹⁶ Nasoruan seKристо tepul sæsæhov len gamito; len namitisau hæn næmauran tonor, mætevusan gamit gabag hæni, kel nalæløgauan mai gamit gabag. Mætekækai hæn næbe gail len nasoruan siGot, næbe hæn nalotuan mai næbe aNunun aGot togole; len nasipaan, kækai len nælomito vi tæban aGot.* ¹⁷ Natideh mætbigole o natideh mætbikele, gole len nahæsan aYesu Nasuð.* Ale len aYesu datimassipa vi tæban aGot Tata.

Næmauran lohoim samito

¹⁸ Bareab gail, mæteriŋ gamito len navælan asoamito hum tonor hæn alat siNasuð.

¹⁹ Havut gail, mætelæmas bun asoamito, sa-namætahunian tipat len nælomito.

²⁰ Lahutai, mitigol husur næsa atata, anana artokele len natit þisi, husur natenan igol Nasuð ehæhaður.

²¹ Tata gail, samtigol anatumit litabulol bulos gamito. Mætbigole, asike ludaŋ hæn læbigol næsa tonor am.

²² Slev gail, mitigol næsa amasta samit len navile eg a pan tokele len natit þisi. Samtigole ŋai næboŋ lotokæta ris gamito hæn læbehæhaður hæn gamit sil nauman samito, be mitigole husur ke mættomætahw len nøyalyalan siNasuð, gole len nælomit kitin. ²³ Natit þisi mætbigole, um len nælomit todaŋ lan, hum mættoum siNasuð, savi sinævanuan. ²⁴ Mæteum van, husur mættonau læboii ke, dereh Nasuð tilav mai gamito nahudhut næsa aGot totægau gati mōs alat lotovi esan. Ale evi aKристо tovi aMasta samit mættoum san.* ²⁵ Husur avan ideh togol natideh tosa, dereh tihan navit næsaan san. Ale navide siGot inor van hæn nævanuan þisi, ideh satile.*

4

¹ Masta mættokad naslev gail, mitimaslav næsa tonor, toþitoð mai naslev samit gail þisi. Husur mættolæboii ke gamit tu mætukad aMasta sua len næmav.

Sor tuð mōs a Pol

² Mitisor tuð tabtab, mitidaŋ ðuri, ale len na-sor-tuð-an samito, mætehulahul, mitikad nasipaan. ³ Næboŋ mætbisor tuð, sor tuð mōs ginamit am, hæn aGot bæsaŋav hæn nabopita mōs nasoruan san, hæn namtbikel væhot napisulan husur aKристо, napisulan tosusuah a mō. Ehusur na-kel-væhoti-an enan nototoh gegai len naim bæbaŋjis. ⁴ Mitisor tuð mōs næbikel ur þarþar hæn napisulan enan hum tonor hæn næbigole.

⁵ Mitikad namitisau hæn næmauran tonor len navide samito tæban alat læsækad nadælomian. Næboŋ læberis næmauran kavkav samito, lerisris aYesu lan. Mitigol ke natit þisi mætbigole, teliv nævanuan tomaienän van hæn aYesu. ⁶ Mitigol nasoruan samit tepul akis hæn navoian mai tetægau gat nænauän sinævanuan gail.* Mætbigol ðimaienän, avan ideh bæus gaiug husur na-kel-uri-an tovoi, dereh mitikad na-sor-vari-an tonor hæn mætbikel maii.

* 3:13: Mat 6.12, 14; Efe 4.32 * 3:16: Efe 5.19-20 * 3:17: Næboŋ toke len nahæsan Nasuð, namilen ke alat a Kolosse lovi vanuan siYesu, ale len natit þisi læbigole, aPol ike limasgole mōs aYesu, limasgol tætoð hæn aYesu, gol næsa tolæŋoni. Læbisor, lisor siYesu, lisor hum aYesu bælaŋoni. Læbeum, leum siYesu, leum hum aYesu bælaŋoni. Natideh læbigole, ligole siYesu, ligole hum aYesu bælaŋoni. * 3:24: Kal 4.1-2 * 3:25: Deu 10.17 * 4:6: Len nasoruan ta Kris ike, gol nasoruan tikasækas, hum tokad nasol lan.

Nə-maris-kotovi-an siPol

⁷⁻⁸ ATikikus evi awawa len nadəlomian namrtoləmas buni. Evi nəvanuan na-vitarhəte-an mai evi naslev suñan ginaməru tobəon mai ginaməru len Nasub.* Nosəvati van hən gamito hən bikel ur mai gamito natit p̄isi husur ginau. Nosəvati hən mətbeləboi natit p̄isi husur ginaməru mai hən bigol mətbeləjon bivoi am len nəlomito. ⁹ Nosəvati mai aOnesimus, todaŋ len aYesu, evi awawa len nadəlomian namttoləmas buni. Gai evi auleKolosse sua suñan gamito.* Dereh gəlaru arikel ur natit p̄isi len naut egai mai gamito.

¹⁰ AAristarkus totoh len naim bəbaŋis mai ginau, gai ikel na-ke-ivoi-an san mai gamito. AMak am, amahean aParnapas, ekəmaienan. Hum notokele mai gamit tia, aMak begəm hən gamito, mətəhəhəvur hən bēbis lohoim samit gail.† ¹¹ Ale aYesu lotokisi hən aJustus, gai am ikel na-ke-ivoi-an mai gamito.‡ Len alat lototah mai ginau len nauman, alaten lototor ŋai lovi Ju gail lotokad nadəlomian. Loum mai ginau gegai m̄os natohan pipihəbələn aGot ale nə-tah-mai-ginai-an salit igol nəlogw ivoi.

¹² AEpafras tovi gamit sua ta Kolosse mai naslev seKristo, aYesu, ike, “Ivoi,” mai gamito. Len na-sor-tuṽ-an san m̄os gamit akis, ehisi hən mətbeil gəgat len naləŋonian p̄isi siGot mai mətbidəŋ, mətbitmatmatu, nə-lon-uri-an bēbuer.* ¹³ Nukel koti ke gai eum idaŋ m̄os gamito mai alat siYesu len naut a Laotisea mai a Hierap̄olis. ¹⁴ ALuk, nəvanuan rererer namrtoləmas buni, mai a Temas, aruke, “Ivoi,” mai gamito.§

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu len naut a Laotisea. Kele mai abareab Nimfa am mai alat siYesu lotobonbon len naim san. ¹⁶ Nəboŋ mətbeṽuruŋ nalobulat napisulan egai binoŋ, lavi mai alat siYesu len naut a Laotisea hən ləbeṽuruŋi. Ale natsual am, ivoi hən gamit mətbeṽuruŋ nalobulat napisulan nototosi van hən galito. ¹⁷ Ale kel mai aArkippus ke, “Nauman Nasub̄ tolavi mai gaiug hən gəbigole, gol p̄isi van, nauman kavkav bəsəsaruwag.”*

¹⁸ Ginau aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səbogw. Mitinau gat natsen gail lotobaŋis ginau. Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamito.

* 4:7-8: Uman 20.4; Efe 6.21-22 * 4:9: Flm 10-15 † 4:10: Aristarkus: Uman 19.29, 27.2. Mak: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Parnapas: Uman 9.27, 11.22, 30. ‡ 4:11: aYesu lotokisi hən aJustus savi aYesu aNatun aGot, be aYesu tile am. * 4:12: Kol 1.7 § 4:14: Luk: 2Tim 4.11; Flm 24; Temas: 2Tim 4.10; Flm 24. * 4:17: Flm 2

1 Tessalonika

Nalobulat napisulan na-vəha-sual-an aPol totesi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika navide hən ləbigol aGot behəhaṽur.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totesi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai ḡais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaṅ hən nasihau A.D. 51 nəboṅ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1)

2) Nasipaan vi təban aGot hən gamit məttodəlom na-kel-uri-an tovoi. Nohəhaṽur husur mətukad nadəlomian enan sal (1.2-3.13)

3) Nəmauran togol aGot tohəhaṽur (4.1-12)

4) Nagəmaian siNasub̄ (4.13-5.11)

5) Nakelean naməkot (5.12-24)

6) Nə-maris-kotovi-an (5.25-28)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas* mai aTimoti, namtutos nalobulat napisulan egai. Namtutosi van hən alat a Tessalonika, lotovi siGot mai siNasub̄, aYesu Kristo. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəmat tabtab.†

Nasipaan tovi təban aGot hən alat lotodəlom na-kel-uri-an tovoi

² Nəboṅ p̄isi namttosor husur gamito len na-sor-tuṽ-an sinamito, namtosipa vi təban aGot tabtab. ³ Nəboṅ namttosor tuṽ len nəhon aGot aTəmadato, namtunau təlmam hən nauman samito hən nadəlomian, nauman samito hən na-ləmas-buni-an mai nə-daṅ-buri-an məttokade bathut nə-vatvat-viri-an len aMasta sidato, aYesu Kristo.* ⁴ Bathudud nadəlomian aGot toləmas bun gamit p̄isi, namtoləboii ke ilekis hən gamito hən mətbevi esan. ⁵ Namtoləboii, husur na-kel-uri-an sinamito husur aYesu sagəm hən gamito len nasoran ḡai, be egəm len nədaṅan, egəm len aNunun aGot, egəm len na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan. Mətoləboi nəboruan namttokade nəboṅ namttotoh mai gamito. Namtutoh maienan hən namtbevi tarhət samito. ⁶ Ale mətosəsəloṅ səhot nasoruan len nakemkeman togəm len aNunun aGot, naut kəmas na-ləṅon-isa-masuṽ-an məttokade. Len navide tomaianan, mətugol tətōṽ hən ginamito mai mətugol tətōṽ hən Nasub̄.* ⁷ Husur natenan, galit p̄isi lotokad nadəlomian len navile p̄isi len naprovens Masetonia mai aAkaia, loləboi ləberis gamito, gol tətōṽ hən gamito.‡ ⁸ Husur nasoruan siNasub̄ evivile dan gamito, ikai van hən naut p̄isi a Masetonia mai aAkaia, ale na-kel-uri-an husur nadəlomian samit vi təban aGot, ibar naut p̄isi, gol ke səkad natideh am hən namtbikel husuri. ⁹ Alat galenan lukel husur nahəhaṽuran məttokade nəboṅ namttotoh mai gamito, lukel uri ke məttopair dan nəlablab gail van hən aGot nəkadun nəmauran, van hən aGot kitin hən mətbevi esan hum naslev. ¹⁰ Lukele am ke məttotoh vir natəlmaman siYesu, aNatun aGot, aGot togol tole məhat dan nəmatan. Evi aYesu egai bilav kuv gidato dan nabiltol parpaṅ siGot bəgəmai.

* 1:1: Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi nauļuṅan sua ḡai. † 1:1: Silas: Uman 15.22; Timoti: Uman 16.1; Alat a Tessalonika: Uman 17.1 * 1:3: 1Kor 13.13 * 1:6: Uman 17.5-9 ‡ 1:7: Masetonia: 2Kor 1.16; Akaia: 2Kor 1.1

2

Nauman siPol len naut a Tessalonika

¹ Husur, bathudud nadəlomian, gamit gabag, mətələboii ke, natohan sinamit mai gamito, savi natohan kəmas ŋai. Ao, ikad naṽite. ² Mətələboii ke a ŋo, len naut a Filippi, lomədas masuṽ hən ginamito gol namtoləŋon isa vəsa, be aGot eviol hən na-il-ḅuri-an mai ginamito hən namtbikel na-kel-uri-an san tovoi mai gamito a Tessalonika, naut kəmas alat lotosobur lotomətahun ginamit len naut samito.* ³ Husur na-kel-uri-an sinamito sagəm len nəsan. Len nəlonamit tomasil namtogəm hən namtbēvi tarhət samito, nagəgərasan eḅuer. ⁴ Be nəboŋ namttosor, namtusor hum ahai pispisul gail siGot, gai tosabi ke namttonor hən namtbikel na-kel-uri-an tovoi, ale erinji len navəlanamito. Imagenan namtusor, savi hən nəvanuan gail ləḅehəhaṽur, be hən aGot, tokəta bunus ləboi nəlonamito, ḅehəhaṽur. ⁵ Mətələboii ke namtsasor hehe hən gamito, ale aGot eləboi bikel koti ke namtsəkad naləŋonian təməhav ideh namttosusuani o gəras gamit həni. ⁶ Namtsaləŋon nə-sal-suhi-an sinəvanuan, namtsaləŋoni len gamito o avan ideh am.

⁷ Husur ke namttovi hai pispisul gail seKristo, len nəhes namttoṽati, inor hən məttaum tədaŋ hən mətəkəkəta təban ginamit tavoi. Be nəboŋ namttotoh ei, namtogəm suḅnan namttovi ut kəmas ŋai len gamito. Ginamito, namtoləmas bun gamito hum anana sua tovəhasus, tokəkəta təban anatun gail len na-ləmas-buni-an. ⁸ Namtoləmas masuṽ hən gamito gol ke namttokatəḅol hən na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito, savi enan ŋai, be namtoviol hən ginamit gabag am mai gamito. ⁹ Bathudud nadəlomian, nau təlmam hən nauman todaŋ sinamito, tohaihai masuṽ. Len nalennəyal mai nalenmariug namtəum habat ḅos nəvat, hən asike natohan sinamit ḅeməlas len gamito, nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito.

¹⁰ Gamit, mətəkəkəta nadəlomian, mətələboi mətḅikel koti ke, naṽide sinamit van hən gamito ikad nəboruan siGot lan, naṽide sinamit inor, nəsaan eḅuer lan. AGot am eləboi bikel koti maienan. ¹¹ Mətələboi nategai ke, naṽide namttokade mai gamito esuḅnan naṽide atata ideh tokade mai anatun gail. ¹² Suḅnan atata, akis namtusor hən namtbēbur nəlomito, hən namtbigol mətḅeləŋon ḅivoi am len nəlomito, ale len nəmauran samito, namtudaŋ hən mətḅitoḅ ḅinor len naḅisal aGot ḅehəhaṽur həni. Husur evi aGot tokis gamito hən mətḅevi esan len natohan pipihəlan len nəyalalan san.

¹³ Bathut nategai am, namtosipa vi təban aGot tabtab. Husur nəboŋ namttokel ur nasoruan siGot, mətəsəsəloŋ səhoti, savi hum nasoruan sinəvanuan ŋai, be hum tovi nasoruan siGot. Evi nasoruan kitin siGot, ŋa len nasoruan enan san, aGot eum len gamit məttoŋij nəlomit lan. ¹⁴ Bathudud nadəlomian, bathut nadəlomian samito, mətogəm ḅitoṽ hən alat siYesu Kristo len naut a Jutea. Alat len naut samito lomədas bun gamito hən mətḅeləŋon isa vəsa ḅitoṽ hən naJu galevis a Jutea lotomədas bun alat siYesu ei.* ¹⁵ Evi galit lotogol ahai kelkel ur gail ta sutuai lotomat, ale lugol Nasuḅ, aYesu am tomat. Lomədas masuṽ hən ginamito van lohut ginamito. Lugol aGot sahəhaṽur, ale lukad nəsaan van hən nəvanuan ḅisi* ¹⁶ husur lotohisi hən ləḅiḅon gol ginamito hən asike namtbisor mai alat ləsavi Ju. Lugol imaienan hən alat ləsavi Ju asike ləḅikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito. Len naṽide tomaienan, lusah tuan nəsaan salit gail tabtab vapul səsehov. Be gagai nəlol paŋpaŋ siGot epəŋas kavkav hən galito.

APol ike teris alat siYesu a Tessalonika tətas am

¹⁷ Be ginamit, bathudud nadəlomian, nəboŋ nəvanuan gail lotopərehun ginamito dan gamito, lugol ehum namtogəm vi milesw, be sabəlav. Namtoŋij gamito, avil nəlonamit

* 2:2: Uman 16.19-24, 17.1-9 * 2:14: Uman 17.5-6 * 2:15: Uman 9.23, 29, 13.45, 50, 14.2, 5, 19, 17.5, 13, 18.12

sariņ gamito. Len na-ləŋon-masuĩ-həni-an sinamit, namtohis, hisi, hən namtberis gamito tətəs am. ¹⁸ Husur namtoləŋon ke namtbetəlmam van hən gamito, ale ginau, aPol, nohis van ale nohis tətəs həni am, be aSetan iŋon gol ginamito. ¹⁹ Namtuke namteris gamito husur ke namttovatvat viri ke mətēil gəgat len aKристо. Namtukemkem hən gamito, mətosuŋan nəprais namttokade, namttoŋiv həni len nəhon aMasta sidato, aYesu, nəboŋ bəgəmai. ²⁰ Kitin, mətugol namtoŋiv hən gamito, namtohəhəvur masuĩ hən gamito.

3

¹ Nəboŋ namtsatoh mai gamito, namtoləŋon isa van van namtsaləboi namtbidaŋ buri am. Imaienan namtunau ke ivoi am hən ginau mai aSilas namrbitoh səbonaməru len nabiltivile Atens.* ² Ale namrosəvat aTimoti van hən gamito. ATimoti, awawa sinaməru len nadəlomian, eum siGot mai ginaməru nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi seKристо. Namrosəvati hən biŋol gamit mətbiidaŋ am, ale hən biŋol mətbeləŋon bivoi am len nəlomito mōs nadəlomian samito, ³ hən na-ləŋon-isa-vəsa-an məttofade asike biŋol gamit ideh biŋair dan nadəlomian san. Husur gamit gabag, mətoləboii ke aGot itabtabuh len gidato hən datbikad na-ləŋon-isa-vəsa-an. ⁴ Husur, nəboŋ namttotoh mai gamito, namtukel nalələgauan daŋir mai gamito ke nəvanuan gail dereh lemədas bun gidato. Ale evisi maienan suŋan məttoleboii. ⁵ Imaienan, nəboŋ nəsaləboi nəbidaŋ buri am, nosəvat aTimoti hən beus kitev nadəlomian samito hən beləboii. Nunau masuĩ həni ke natəmat təsəb nəpīsal ideh hən asike məttofad nadəlomian len aKристо am, ale nauman namttogole hən mətbiikad nadəlomian, tagəm vi ut kəmas.

⁶ Be aTimoti ivan, eris gamito, imadhatəlmam, ale ikel mai ginaməru na-kel-uri-an tovoi husur nadəlomian mai na-ləmas-buni-an samito. Ikele ke mətunau təlmam hən ginamito len nahəhəvuran, ale mətoləŋon bun mətberis ginamito suŋan namtoləŋon bun namtberis gamito.* ⁷ Imaienan, bathudud nadəlomian, namtoləŋon ivoi am len nəlonamito husur gamito. Naut kəmas nəvanuan gail lomədas ginamit gol namtoləŋon isa vəsa, namtoləŋon ivoi am len nəlonamito husur nadəlomian samito. ⁸ Gagai namtohəhəvur hən nəmauran sinamit husur mətōil gəgat len Nasuĩ. ⁹ Namtuke namtesipa masuĩ vi təban aGot tinor hən nəsa togole mōs gamito, be nasipaan sinamit eŋidol. Namtosipa hən nakemkeman namttokade len nəhon aGot husur gamito. ¹⁰ Len nalennəyal mai nalenmariug namtusor tuĩ habat. Namtous aGot hən namtberis gamit tətəs, hən namtbiŋol kavkav hən nəsa toŋidol len nadəlomian samito.

¹¹ Ale aGot sidato tovi aTəmadato, mai aYesu, aMasta sidato, tēpul piŋal hən namtbegəm hən gamito. ¹² Nasuĩ tigol na-ləmas-buni-an samito mōs gamit gabag mai nəvanuan piŋi tēpul səsəhov, suŋan na-ləmas-buni-an sinamit mōs gamito topul səsəhov. ¹³ Nasuĩ tigole hən nəlomit bidaŋ am lan, hən asike mətbiikad nəsaan ideh len gamito, be mətbinor kavkav len nəhon aGot, aTəmadato, nəboŋ aMasta sidato, aYesu bəgəmai mai alat lotovi esan. Ganan.

4

Nəmauran togol aGot tohəhəvur

¹ Namtukad nahudhusoruan hən namtbikele sal. Bathudud nadəlomian, namtukel uri tia naŋide mətbiikade mōu hən aGot behəhəvur hən nəmauran samito. Ale nəmauran samito gagai ikad naŋide galenan. Be len nahəsan Nasuĩ, aYesu, namtous gamito, namtoŋir gamit ke, mitimaganan habat am. ² Husur mətoləboi nakelean namttolav gail mai gamito len nahəsan Nasuĩ, aYesu. ³ Husur aGot eləŋon ke mitikad nəboruan san.

* 3:1: Uman 17.15-16 * 3:6: Uman 18.5

Eləŋon ke asike mətugol naitian tosa ideh. ⁴ Eləŋon ke mitiwol hən nibemit tinor hən naboruan san, hən nəvanuan gail ləbeputsan gamito len nənauan salito. ⁵ Saləŋon ke naləŋonian hən naitian tiwol hən nibemito hum alat ləsaləboi aGot. ⁶ Len natenan, samtemədas nəbathudud nadəlomian ideh, husur Nasub̄ dereh tipansəm nəvanuan gail sil nəsaan galenan, hum namttokele, hum namttokel nalələgauan mai gamit a m̄o tia. ⁷ AGot eləŋon ke timagenan husur gai sakis gidat hən nibedat biwol hən gidato taṽtaṽor, be ekis gidat hən datbikad naboruan san. ⁸ Avan ideh bəmətahun naṽsanan enan, gai samətahun naṽsanan sinəvanuan ŋai, be siGot toviol hən aNunun mai gamito.

⁹ Sanor hən nəbitos natideh husur na-ləmas-buni-an məttokade hum nəbathudud nadəlomian, bathut aGot eṽusan gamit hən məttoləmas bun gamit gabag.* ¹⁰ Evoi, mətoləmas bun nəbathudud nadəlomian p̄isi len naut a Masetonia kavkav. Naut kəmas məttomaienan, namtudaŋ ke mətələmləmas masuṽ hən galito van am. ¹¹ Mətəhisi hən mətbitoh mədau, mitigol nəsa topat len navələmit səbomito, ale um m̄os natohan samito hən navələmit səbomito, hum namttokele hən gamit tia. ¹² Mitigol timagenan hən nəmauran samit bigol alat ləsəkad nadəlomian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike mət̄bipar titideh.*

Nagəmaian siNasub̄

¹³ Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natsua hən mət̄beləboii. Namtuke mətələboi nakitinan husur alat lotopatmari len nəmatan, hən asike mət̄bepul hən nalolosaan, suṽnan alat ləsəkad nə-vatvat-viri-an ideh. ¹⁴ Husur datoləboii ke aYesu tomat, tole məhat tətəs; imagenan, datoləboii ke, alat lotokad nadəlomian len aYesu nəboŋ lotopatmari len nəmatan, dereh lile məhat. Nəboŋ aYesu bəgəmai, dereh aGot tilav təlmam hən galito mai aYesu, van həni.

¹⁵ Namtukel nasoruan egai siNasub̄ mai gamito: gidato, dattomaur sal nəboŋ aYesu bətəlmam, asike datovi məhat a m̄o len alat lotopatmari len nəmatan. ¹⁶ Husur Nasub̄, gai dereh tevi pan dan nəmav. Dereh tikad na-kel-buni-an sua san towal habat, nadolon abiltiŋel mai nəwalan hən nətrampet siGot. Ale alat lotokad nadəlomian len aKris to nəboŋ lotomat, dereh lile məhat a m̄o. ¹⁷ Beti gidat, dattomaur sal, dattotoh, vəha-sua ŋai aGot tisabul gidato vi məhat mai galito, vi lan nəmarigw, hən datbiṽbonṽbon mai Nasub̄ len naməsav. ŋa datitah tabtab mai Nasub̄ vi sutuai.† ¹⁸ Imagenan beti, len nasoruan enan, mitigol gamit gabag mətələŋon tivoi am len nəlomito.

5

¹ Bathudud nadəlomian, sanor hən nəbitos natideh husur nəboŋ o namityal hən natgalenan ləbevisi. ² Husur mətələboi buni tia ke, nəboŋ siNasub̄ dereh tegəm hum nəvanuan vənvnənah togəm len mariug.* ³ Nəboŋ nəvanuan gail ləbike, “Datukad natəmat, natit p̄isi ivoi, səkad natideh bəmədas gidato,” vəha-sua ŋai na-mədas-masuṽ-həni-an dereh tibar galito suṽnan napəŋasan hən nəpasusan togəm hən napəhaṽut totian. Ale asike, asike lugaŋ yav dani.* ⁴ Be bathudud nadəlomian, mətəsatoh len nəmargobut, gol ke Nəboŋ siNasub̄ asike igol mətəsaṽhoṽut hum nəvanuan vənvnənah togəm len mariug. ⁵ Husur gamit p̄isi mətovi anatun naṽial gail, anatun nalənnəyal gail. Datsavi sinalenmariug, datsavi sinəmərgobut. ⁶ Imaiənan, datələləgau, sadatipatmari suṽnan alat lototətan hən Nəboŋ enan bevisi. Be datehulahul, datetəgau gat gidat səbodato. ⁷ Husur alat lotopatmari, lupatmari len mariug, mai alat lototərog, lotərog

* 4:9: Jon 13.34 * 4:12: Len naut egai nasoruan ta Kris eləboi bikad namilen ideh am ke: Mitigol timagenan hən nəmauran samit bigol alat ləsəkad nadəlomian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike b̄ipat len avan ideh am hən b̄ekətkəta təban gamito. † 4:17: Hən naves 15-17, ris 1Kor 15.51-52 * 5:2: Mat 24.43; Luk 12.39; 2Pit 3.10 * 5:3: Jer 6.14, 8.11

len mariug. ⁸ Avil gidato, datovi sinalennəyal, gol ke datetəgau gat gidat səbodatō. Datimaskətkəta gol nəlodato len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an, suñan nasoltia tokol nametəlai len nəmabun hən b̃ipāt gol naṽiyesyēs. Datimaskətkəta gol nənauan sidato len nə-vatvat-viri-an hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan, suñan nasoltia toriḡ nabəhad nametəlai hən b̃ipāt gol nəkadun.* ⁹ Husur aGot sətəbtəbuh len gidato hən datb̃ipānis len nab̃iltiḡ paḡpaḡ san. Ao, itəbtəbuh len gidato hən datb̃ikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato len aMasta sidato, aYesu Kristo. ¹⁰ AYesu imat m̃os gidato hən datb̃itoh b̃onb̃on maii vi sutuai, naut kəmas datb̃ipātmarī len nəmatan o datb̃ilele sal len nəmauran nəb̃oḡ b̃etəlmam. ¹¹ Imaienan, mitiḡol mətələḡon tivoi am len nəlomit gabag, mitiḡol gamit gabag mitidaḡ am, hum məttoḡolgole gagai.

Nakelean naməkot

¹² Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur alat lotoum todaḡ təban gamito, lotoil a m̃o hən gamito len naṽide siNasub̃, lotokel naləḡəḡauan hən gamito hən asike mət̃bisa. Namtous gamit hən mət̃beputsan galit len nənauan samito. ¹³ Husur nauman salito, len na-ləmas-buni-an samito, mətəputsan galito len nənauan samito. Mititoh mədau, samtibāl mai gamit gabag. ¹⁴ Namtoḡjir gamit ke mitikel naləḡəḡauan mai nəvanuan pətəmas gail hən ləb̃eum; alat ləsəkad na-il-b̃uri-an, mətəsusupah mai galit hən ləb̃idaḡ am; mətəvi tarhət silat ləsədaḡ; len nə-daḡ-b̃uri-an mititoh mədau mai nəvanuan p̃isi. ¹⁵ Samtiḡol tisa təlmam hən avan ideh toḡol tosa hən gamito. Be akis hiṽi hən mət̃bivoi hən gamit gabag mai nəvanuan gail p̃isi am.

¹⁶ Akis mətəpul hən nakemkeman. ¹⁷ Mitorisō tuṽ tabtab, nanoḡan tēbuer. ¹⁸ Naut kəmas natideh tovisi, sipa vi təban aGot hənī, husur enan evi naləḡonīan siGot m̃os gamito bathut məttovi seKristo, aYesu.

¹⁹ Samtiḡon gol aNunun aGot hum məttoḡakabut gol nəhab hən b̃imat.* ²⁰ Samtemətahun nakelean hən napisulan siGot hum ləsavi natideh. ²¹ Be mətəbunus kitev natit p̃isi ke imabe. Mətetəgau gat lotovoi. ²² Be bulatut dan natideh tosa.

²³ AGot, toviol hən natəmat mai gamito, tiḡol mətəḡəm vi esan kavkav. AGot tiḡol nanunumito, nəlomitō mai nibemito kavkav, linor len nəhon, nəsaan tēbuer, van vəbar nāḡəmaian siMasta sidato, aYesu Kristo. ²⁴ AGot tokis gamito, mətələboi mət̃berīḡ nəlomit lan ke dereh tiḡol natḡalenan.

²⁵ Bathudud nadəlomian, sor tuṽ m̃os ginamito. ²⁶ Len naveveuan, mətəsuñ nətarhon nəbathudud nadəlomian p̃isi hən mət̃bikel na-ke-ivoi-an sagw mai galito. ²⁷ Len nahəsan Nasub̃, nukele hən gamito ke, mətəvuruḡ naləbulat napisulan egai van hən galit p̃isi len nəbathudud nadəlomian. ²⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

* 5:8: Isa 59.17 * 5:19: Namilen ke samtiḡol ke aNunun aGot saləboi b̃eum am, be mitidaḡ hən b̃eum husur naləḡonīan siGot.

2 Tessalonika

Nalobulat napisulan na-vəha-ru-an aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika ke leum tidan siYesu van vəbar natəlmaman san. Ikel naləlagauan mai galito ke salesəsəloŋ hən ahai pusan gəgəras gail.

Itos nalobulat egai m̃os ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 52 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuŋ-an ke aGot dereh tisab̃ məttonor hən nəsa toutaut hənī m̃os gamito (1.3-12)

3) Mətedəlom tabtab hən naṗusanan sinamito. Samtinau masuŋ hən napisulan ideh toke Nəboŋ siNasuḅ togəm tia, nəlomit satetuhathuh hənī (2.1-17)

4) Mitisor tuŋ ke tisobur am ledəlom napisulan husur Nasuḅ aYesu. Mətoləboi mətbeil gəgat len Nasuḅ. Dereh tihavhav gol gamito dan atenan tosa vəsa (3.1-5)

5) Namtukele hən gamit ke, mətebulatut dan nəbathudud nadəlomian ideh tomə-tahun nauman (3.6-15)

6) Nə-maris-kotovi-an (3.16-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas mai aTimoti, namtutos nalobulat napisulan egai.* Namtutosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika, gamit məttovi siGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo. ² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab!

Nasipaan

³ Bathudud nadəlomian, namtimassipa akis vi təban aGot m̃os gamito. Inor hən namtbəsipā vi təban husur nadəlomian samit evivi məhat masuŋ, mai na-ləmas-buni-an samit ṽisusua van hən gamit gabag, etibtibau am. ⁴ Imaienan namtusor patpat gamit məhat van hən alat siYesu lotolotu hən aGot len naut tiltile gail. Namtukel mai galito ke mətoil gəgat mai mətudəŋ len nadəlomian samito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas tabtab hən gamito, gol na-ləŋon-isa-vəsa-an len gamito.

Naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an samito namtuke məteləŋon tivoi am len nəlomito

⁵⁻⁶ Be len natgalenan aGot dereh tigol nanoran san tiparṗar, husur dereh tigol gamit mitinor hən mətbitoh len natohan pipihabəlan məttoləŋon tosa vəsa m̃osi. Ale len nanoran san, dereh aGot tipansəm alat lotomədas bun gamito. ⁷ Ale gamit məttoləŋon tosa vəsa husur lotomədas bun gamito, aGot dereh tigol mitiŋavŋav mai ginamito, len nəboŋ Nasuḅ, aYesu b̃egəm len nəmav. Dereh tegəm mai aŋel san gail lotodaŋ ⁸ mai nəhab towunwun, hən b̃ilav nəpanismen mai alat ləsaləboi aGot mai alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi husur aMasta sidato, aYesu tokele.* ⁹ Dereh lipanis hən na-mədas-buni-an topat vi sutuai. Nəpanismen enan dereh tepəpehun galit vi tut dan Nasuḅ

* 1:1: 1Tes 1.1. Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naluḡan sua ŋai.

* 1:8: Isa 66.15

mai nøyalyalan hən nədaŋan san vi sutuai.* ¹⁰ Nasuḅ aYesu dereh tigol natenan nəboŋ ḅegəmai, hən nəvanuan san gail ləḅisal suh nøyalyalan san mai alat lotoriŋ nəlolit lan tia ləḅimaŋmaŋ lan. Ale len nəboŋ enan gamit am məteputsan nahəsan ei, husur mətodəlom nəsa namttokel koti husuri.

¹¹ Imaienan namtusor tuḅ tabtab ḅos gamito ke aGot sidato dereh tisaḅ səhoti ke, mətunor hən nəmauran gai tokis gamit ḅosi. Namtusor tuḅ ke len nədaŋan san, aGot dereh tigol naləŋonian samit ḅisi hən navoian, mai natit ḅisi məttogole len nadəlomian samito, liḅan hən naḅite. ¹² Namtusor tuḅ magenan hən nəvanuan ḅisi ləḅeputsan nahəsan aMasta sidato, aYesu, hən nəsa togole len nəmauran samito, mai hən aYesu ḅeputsan gamito. Natgalen dereh levisi len navoian, aGot sidato mai Nasuḅ aYesu Kristo, artoviol kəmas həni.

2

Nauluḅnan tomətahun nalo

¹ Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur nagəman siMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ aGot ḅigol datḅiḅonḅon hən datḅitoh mai aYesu.* Namtoŋir gamit ke, ² samtedədarŋaḅu hən na-kel-uri-an ideh toke Nasuḅ totəlmam tia. Samtinau tuhatuh həni, samtesəhoḅut len alat lotogəras ke na-kel-uri-an enan evi na-kel-vəhoti-an togəḅ len aNunun aGot, o evi nasoruan ideh o naləḅulat napisulan lotoke namttotosi, samtedəlomi. ³ Avan ideh sategəras gamito len natideh. Husur Nəboŋ siNasuḅ asike egəmai van vəbar nəboŋ nəvanuan ḅisoḅur ḅipair dan aGot, ḅal maii. Beti dereh aGot tevəhot Nauluḅnan tomətahun nalo*, aGot ḅigol ḅimasig buni hum tosor utaut həni sutuai tia. ⁴ Dereh atenan tipatpat gai məhat, tivi enemi hən natideh nəvanuan gail lotolotu həni o lotokisi hən aGot. Dereh teḅətah len naim siGot, tikel uri ke gai səḅon tovi Got.* ⁵ Nəboŋ nototoh sal mai gamito nukel tabtab hən natgalenan mai gamit tia. Mətsənu gati a?

⁶ Ale mətoləboi tia ke ikad natsua toil gol atenan gagai. Ale eil gole hən aGot ḅevəhoti len nəboŋ aGot tolekis həni. ⁷ Husur nədaŋan toke nalo asike evi natideh, eum tia be esusuah. Be gai toil gole, dereh tigole van vəbar nəboŋ aGot ḅilav kuvi dan nauman hən na-il-gole-an. ⁸ Len nəboŋ enan ŋai aGot dereh tevəhot Nauluḅnan tomətahun nalo. Ale nəboŋ Nasuḅ aYesu ḅegəmai, dereh teḅuv bun nəmauran sitenan hən ḅimasig. Ale aYesu dereh tigol nədaŋan sitenan teḅuer len namənas hən nagəmaian san.* ⁹ Nauluḅnan tomətahun nalo dereh tegəḅ len nədaŋan siSetan. Ale dereh tigol namerikel nagəgərasan mai natit nagəgərasan gail am, nəvanuan gail ləḅiḅaŋ lan, gol ləḅinau ke tovi nədaŋan siGot.* ¹⁰ Ale dereh tigol natit gail ḅisi sanor togəras alat lotoyar len naḅisal tovi lan nəmasigan. Eləboi ḅegəras galito husur lomətahun nakitinan, ləsaləmas bun nakitinan enan toləboi ḅilav kuv galit dan nəmasigan. ¹¹ Husur lotolekis hən naḅisal enan, aGot dereh tesəvat nə-nau-suluḅi-an todaŋ van hən galito, hən ləḅedəlom nagərasian galen ḅisi. ¹² Imaienan, dereh aGot teriŋi hən ləḅiḅanis husur ləsadəlom nakitinan be lohəhaḅur hən nəsaan lotogole.

Il gəgat!

¹³ Bathudud nadəlomian, Nasuḅ toləmas bun gamit ḅisi, ivoi hən namḅbike sipa vi təḅan aGot ḅos gamit akis. Husur len natuḅatan aGot ilekis hən gamito† hən ḅilav kuv gamit dan nəpanismen. Len nauman seNunun togol məttovi esan səḅon, mai

* 1:9: Isa 2.10, 19, 21 * 2:1: 1Tes 4.15-17 * 2:3: Natosian galevis ta sutuai luke Nauluḅnan hən nəsaan. * 2:4: Dan 11.36; Eze 28.2 * 2:8: Isa 11.4 * 2:9: Mat 24.24 † 2:13: Natosian galevis ta sutuai luke husur aGot ilekis hən gamito hum məttovi naḅit nametəkav san gail.

len nadəlomian hən nakitinan məttokele, aGot ilav kuv gamit dan nəpanismen enan. ¹⁴ Nəboŋ namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, aGot ekis gamit hən b̄ilav kuv gamito, hən mət̄bikad nahudhut nəyalyalan siMasta sidato, aYesu Kristo. ¹⁵ Imaienan bathudud nadəlomian, mət̄eil gəgat, təgau gat naŋusanan namttokel mai gamito mai namttotosi van hən gamito.

¹⁶ AMasta sidato, aYesu Kristo mai aGot aTəmadato aroləmas bun gidato ale len navoian artoviol kəmas hən, arugol datoləŋon ivoi am len nəlodato vi sutuai mai aroviol hən nə-vatvat-viri-an tovoi mai gidato. ¹⁷ Gəlaru arigol mət̄eləŋon tivoi am len nəlomito, arigol mitidaŋ am m̄os natit p̄isi tovoi mət̄bigole mai mət̄bikele.

3

Sor tuṽ m̄os ginamito

¹ Bathudud nadəlomian, len nə-maris-kotovi-an nikel natsual am: mitisor tuṽ m̄os ginamito. Sor tuṽ ke nasoruan siNasub̄ tiperŋan naut p̄isi tutut, nəvanuan gail lisal suhi len naut p̄isi b̄evi lan suṽnan mət̄togole nəboŋ tobar gamito. ² Sor tuṽ am ke aGot tilav kuv ginamit dan navəlan alat ləsanor mai alat lotosa vəsa, husur savi nəvanuan gail p̄isi lotokad nadəlomian.

³ Be Nasub̄, gamit mət̄oləboi mət̄berin̄ gat nəlomit lan, gai dereh tigol mitidaŋ am mai tekətkəta gol gamito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.* ⁴ Len Nasub̄ namtoləboi buni ke gagai mət̄ugol nəsa namttokele todaŋ mai gamito, mai dereh mitigol timaienan tabtab. ⁵ Nasub̄ tiwol tabtab hən nəlomito, len naŋisal hən na-ləmas-buni-an siGot, mai nə-daŋ-buri-an hən na-toh-mədau-an seKristo.

Samtivekan

⁶ Bathudud nadəlomian, namtukel idaŋ mai gamit ke, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, mət̄ebulatut dan nəvanuan nadəlomian ideh tovekan, saum husur naŋusanan namttolavi mai galito.* ⁷ Bathut gamit mət̄oləboii ke mitimasgol tətəv̄ hən ginamito: ginamit namtutoh mai gamito be namtsavekan boŋ ideh. ⁸ Namtoṽur nəhanian p̄isi namttohani, namtsaus gamit ideh hən naviolan hən nəhanian. Ao namtəum idaŋ len nalennəyal mai nalenmariug hən asike namtb̄ihan nəvat samit ideh.* ⁹ Namtukad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an hən namtb̄eus gamit hən mət̄bevəŋan ginamito, be namtsagole husur namtuke namttogol naṽide sua tonor hən mət̄bigol tətəv̄ hən. ¹⁰ Nəboŋ namttotoh mai gamito, namtokəmaiegai mai gamit ke, “Avan ideh asike b̄eum, satihan.”*

¹¹ Namtokəmaienan husur namtosəsəloŋ hən ke gamit galevis luekan. Ləsaum be losul hən nahunusulito taṽtaṽor. ¹² Namtukele idaŋ mai galito ke, len nahəsan Nasub̄, aYesu Kristo, limastoh mədau, um m̄os nəhanian halit gabag.

¹³ Be gamit, bathudud nadəlomian, navoian mət̄togole, mitigol tabtab hən naut kəmas nəlomit b̄isa husuri. ¹⁴ Avan ideh asike b̄igol nəsa namttokele len naləbulat napisulan egai, mət̄ekəta ləboii. Ale mət̄ebulatut dani hən nahurun b̄isa. ¹⁵ Samtinau hum tovi enemi, be kel nalələgauan maii hum tovi wawa samit len nadəlomian.

Nə-maris-kotovi-an

¹⁶ Nasub̄ hən natəmat teviol tabtab hən natəmat mai gamito len naŋisal p̄isi. Nasub̄ titoh mai gamit p̄isi. ¹⁷ Ginau, aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai len navələgw səbogw, hum nototosi len naləbulat napisulan p̄isi hən mət̄beləboii ke tovi ginau nototos naləbulat. ¹⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo m̄au, teviol kəmas hən navoian mai gamit p̄isi.

* 3:3: Isa 49:7; Mat 6.13; Jon 17.15

* 3:6: Natosian galevis ta sutuai luke gamito.

* 3:8: Efe 4.28; 1Tes 2.9

* 3:10: 1Tes 3.4, 4.11

1 Timoti

Nalobulat napisulan na-vəha-sual-an aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Nalobulat napisulan egai ikel mai aTimoti naṗisal hən behusuri hən bigol nauman totibau san.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən nəmantuhmar sua tovi tarhət san len nauman, nahəsan aTimoti.

APol itos nalobulat napisulan egai ṗais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadaṗ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboṗ totoh len naut a Masetonia.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti (1.1-2)

2) Naṗusanan husur alat siYesu mai alat lotoil a m̃o silat siYesu (1.3-3.13)

3) Nəmauran seTimoti timasvusan nanoran (3.14-4.5)

4) Nəvanuan gail limasləboi ləberis naṗide seTimoti hən ləbigol husuri (4.6-6.21)

Na-ke-ivoi-an van hən aTimoti

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi ahai pispisul sua siYesu Kristo bathut nakelean siGot, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, mai aYesu Kristo tovi nə-vatvat-iri-an sidato. ² Nutos napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, gotovi anatugw kitin len nadəlomian.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titaṗis gaiug, mai gai tigol nəloṃ tikad natəṃmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

Nauman seTimoti len naut a Efesus

³ Hum notokele mai gaiug, notoṗir gaiug nəboṗ notovi Masetonia ke, gitoh tin a Efesus* hən gəbikai tas galito, (alatenan dartoləboi galito), hən ke salevusan naṗusanan gəgəras am. ⁴ Kel ṗuli van hən galit ke salinau masuṗ hən nəbəl sakitin, salihol kəmas husur nəbathuyah seju gail husur nəbathuyah galenan ləsavi natideh. Natgalenan lugol ke lunau sobuer hən ṗai be ləsagol nənanuan sivan ideh hən behusur nauman siGot tovi len nadəlomian. ⁵ Nokəmaienan hən datbeṗusan m̃os na-ləmas-buni-an togəm len nəlon toveveu mai tomasil buni, mai nadəlomian, nagərasian toṗuer. ⁶ Galevis luyar, lusab dan naṗisal enan, lupair van hən naholan kəmas. ⁷ Luke ləbegəm vi hai ṗusan hən nalo siMoses, ris lototətan hən nəsa lotokele mai lotətan hən nəsa lotosor taltal ke tokitin.

⁸ Be datoləboii ke nalo ivoi, avan ideh behusur binor hən naləṗonian siGot. ⁹ Datoləboii am ke nalo savi hən alat lotonor, avil ipat m̃os alat lotomətahuni mai alat ləsahusuri. Ipat m̃os alat ləsaləboi a Got mai alat lotosa. Ipat m̃os alat ləsalotlotu hən aGot mai alat ləsəkad nadəlomian. Ipat m̃os alat lotogol atəmalit o analit lotomat mai alat lotogol avan ideh am lotomat. ¹⁰ Ipat m̃os alat lotogol naitian tosa, naluṃan togol naitian mai naluṃan, naṗəhaṗut togol naitian mai naṗəhaṗut, alat lotovənoh nəvanuan hən beṗur hən suṃan naslev, nəvanuan nalibliboṗan gail, alat lotoliborṗ len nakotan mai avan ideh am, nəmauran san sahusur naṗusanan tokitin. ¹¹ Ale, naṗusanan tokitin inor hən na-kel-iri-an tovoi hən aGot namənas toyalyal sidato, gai tokel mai ginau tia ke numaskel uri.

Navoian siNasub topat len aPol

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Efesus: 2Kor 1.8; Masetonia: 2Kor 1.16

¹² Nosipa vi tēban aYesu Kristo, aMasta sidato, tolav nēdanjan mai ginau, husur len nēnauan san nudanjan lan, ale gai eriŋ ginau len nauman san. ¹³ Naut kēmas a mō nukel ke aYesu savi a Kristo aGot totabtabuh lan, mai nomēdas tabtab hēn alat lotohusur aYesu, mai novi nēvanuan napēsēvaran;* aGot, nēlon itanjan ginau husur notētan hēn nēsa notogole mai nēsēkad nadēlomian. ¹⁴ Len na-voi-masuŋ-an san, aMasta sidato erubāt nēsaan sagw dan ginau, ale eviol masuŋ hēn nadēlomian mai na-lēmas-buni-an topat len aKristo aYesu, mai ginau. ¹⁵ Nasoran egai evi nakitinan ale inor hēn nēvanuan pisi lēbēdēlom buni, ke; aKristo aYesu egēm vi lan navile a pan hēn bīlav kuv alat lotosa dan nēsaan salito, be ginau nusa vēsā sēhor galit pisi. ¹⁶ Avil naut kēmas nusa maienan, aGot sagol nēpanismen tonor hēn ginau, be nēlon itanjan ginau. Imaienan hēn ke, len ginau notosa sēhor galit pisi, na-toh-mēdau-an tobēlav siYesu Kristo bīpārpar. Igole hēn ke alat lēbikad nadēlomian lan, lēbikad nēmauran vi sutuai, dereh lēlēboi lēberis nēyalyalan san len nēsa togole len ginau. ¹⁷ Imaienan, nēvanuan pisi limasputsan nahēsan aGot mai kel ur natit pisi toyalyal, gai togole. Evi Nakiŋ vi sutuai, itoh vi sutuai, nēvanuan pisi lodēdas lēberisi mai gai sēbon ŋai evi aGot! Ganan.

¹⁸ Timoti, anatugw, nulav nakelean egai today mai gaiug, tonor hēn na-pēhav-utaut-an gail husur gaiug a mō, hēn gēbēlēŋon bivoi am len nēlom hēn gēbībal len nēbalan tovoi. ¹⁹ Hēn gēbimaienan, gimastēgau gat nadēlomian, nēlom timasmasil. Hum gotolēboii, galevis lomētahun natgalenan, ŋa nadēlomian salit ibat, imaburbur. ²⁰ Galit eru arovi aHimeneus mai aAleksada, notolav gēlaru len navēlan aSetan hēn arbēlēboii ke saarisor tas aGot am.†

2

Nalotuan timabe?

¹ Nusor mai gaiug, nolēŋon masuŋ ke gigol nanjirian, na-sor-tuŋ-an, gisor mai aGot mōs nēvanuan tile gail, ale gigol nasipaan mōs nēvanuan pisi. ² Gigol timaienan mōs nakiŋ gail mai alat lotoil a mō, hēn datbitoh mēdau len natēmāt, mai len nabōruan siGot, mai len nēnauan tovoi, nēnauan tonor. ³ Na-sor-tuŋ-an tomaienan ivoi, igol aGot ehēhāvur, aGot tolav kuv gidat dan nēsaan sidato. ⁴ Bathut elēŋon ke nēvanuan pisi limakuv dan nēsaan salito* mai legēm hēn nalēboian hēn nakitinan. ⁵ Husur ikad aGot tosua ŋai, mai ikad gai tosua ŋai, tolēboi bēsēhar nēvanuan gail van hēn aGot, nauluŋan, aKristo aYesu. ⁶ Gai eviol hēn gai gabag hēn bīsar gel nēkabut hēn nēsaan tobanjan gat nēvanuan pisi.* Nēbōŋ togol natenan evēhot nalēŋonian siGot len nēbōŋ tonor hēni. ⁷ Imagenan aGot itabtabuh len ginau hēn nēbēgēm vi vanuan kaikai mai ahai pispisul sua, (nukel nakitinan; nēsaliŋon), itabtabuh len ginau hēn nēbēgēm vi ahai pusan silat lēsavi Ju, hēn nēbēpusan hēn nadēlomian mai nakitinan.*

⁸ ŋa nolēŋon ke alaluŋan len naut pisi limasnor masuŋ, hēn lēlēboi lēbīsar hēn navēlalit gail vi mēhat len na-sor-tuŋ-an, nēlol paŋpaŋ mai na-sor-bālbāl-an tēbuer.*

⁹ Be alatpēhāvut limabe? Nolēŋon ke alatpēhāvut lesun nahurabat tonor, tovoi len nēhon nēvanuan pisi, tosusuan nibelit, sagol alaluŋan hēn lēlēŋon galito. Salevir navurulit o riŋ nagol o nanesnes o sun nahurabat nēvat han totibau.* ¹⁰ Avil ivoi hēn lēbēvēhas galit hēn nagolean gail lotovoi, lotonor hēn latpēhāvut lotokel ke lotokad nabōruan siGot. ¹¹ Apēhāvut ideh timassēlēŋon husur nasoruan siGot hēn bēlēboii, toh mēdau, riŋ galit len navēlan alat lotopūspusan. ¹² Nēsēdam hēn napēhāvut ideh hēn bēpusan. Sateil a mō hēn nauluŋan ideh, mai auluŋan satitoh len navēlan, be apēhāvut

* 1:13: Uman 8.3, 9.4-5 † 1:20: 1Kor 5.5; Himeneus: 2Tim 2.17; Aleksada: 2Tim 4.14 * 2:4: Eze 18.23 * 2:6: Mat 20.28 * 2:7: 2Tim 1.11 * 2:8: Exo 9.29; 1Ki 8.22 * 2:9: 1Pit 3.3

timasədəau. ¹³ Husur aGot igol aAtam, beti aIv. ¹⁴ Mai savi aAtam todəlom naliboŋan; avil napəhaṽut, bathut edəlom naliboŋan, gai egəm vi vanuan nəsaan sua.* ¹⁵ Avil alatpəhaṽut, ləbitoh len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an mai ləbəhusur masuṽ hən naṽisal siGot len naṽide tovoi len nəhon nəvanuan gail, dereh limakuv dan nəsaan salito len nəpasusan salito.

3

Alat lotoil a mō mai natikon gail

¹ Egai bogai nakelean nakitinan sua: “Avan ideh bələŋon bəgəm vi vanuan na-il-a-mō-an sua hən alat siYesu, eləŋon nauman sua tovoi.” ² Nəvanuan na-il-a-mō-an imaiegai tia ke: ikad nəboruan tonor ŋai len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai, sagol təməhav hən natideh, etəgau gat nəlon gabag, ikad nənauan tovoi. Ehəhaṽur hən nametbos gail ləbēbis lohoim san ale kətkəta təban galito. Ikad namitisau hən naṽusanan. ³ Satərog, sagol nasənanan be ikad naṽide tomədmədau, saṽitvītuh mai saləŋon masuṽ hən nəvat. ⁴ Iwōl hən nəbathudud san ivoi, hən anatun gail ləbəsəsəloŋ husuri, gol nəsa tokele len nahəhaṽuran. ⁵ (Avan ideh asike bələboi biwōl hən nəbathudud san, gai tekətkəta təban alat siGot mabe?) ⁶ Savi avan sua tomadhəpair van hən aGot. Bimagenan, hum ma bīpatpat gai məhat ale aGot tipansəm gai hum natəmat. ⁷ Len nənauan silat ləsəkad nadəlomian, ikad nəboruan tovoi hən asike nahurun bīsa len nəholito mai asike bīteh len nəhai tata setəmat.*

⁸ Natikon gail am lumaiegai tia ke: lunor len nənauan sinəvanuan gail, ləsasuṽman nahit togəgel hən gai, ləsətərog, ləsələŋon masuṽ hən natit lotogəgəras hən ləbikade. ⁹ Len nəlolit toṽarṽar lotəgau gat nakitinan hən nadəlomian aGot tovəhoti. ¹⁰ Hən gəbitabtabuh len avan ideh hum natikon, giməsbonus ləboi galit bai, beti avan ideh asike bīsab natideh tosa len galito, riŋ galito hən ləbəkətkəta təban nəvanuan gail hum natikon gail.

¹¹ Imagenan, nəbareab salit lumaiegai tia ke: lukad nəboruan tovoi len nəhon nəvanuan gail, ləsasor mədas nəboruan sivan ideh, ləsəgol təməhav hən natideh, luthə mai aGot len natit ṽisi lotogolgole.

¹² Hum notokele husur natikon gail, lumaiegai tia ke: lotəgau gat nəlahan lotokade mai asolit tosua ŋai, luwōl hən anatulit gail ivoi mai alat lototoh len naim salito.* ¹³ Husur alat lotokətkəta təban nəvanuan gail tovoi, hum natikon gail, dereh legəm vi vanuan tonor masuṽ len nənauan sinəvanuan gail, ale leil gəgat tidəŋ len nadəlomian len aKristo aYesu.

Nakitinan hən nadəlomian sidato

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh negəm hən gaiug. Be nutos nakelean galegai van hən gaiug hən ke, ¹⁵ nəbədədas nəbəgəm tutut, gaiug geləboi naṽide, nəvanuan gail limaskade len nəbathudud siGot. Nəbathudud enan evi alat siYesu, siGot tovi nəkadun nəmauran, lotovi narivbet mai nəpaudesen hən nakitinan. ¹⁶ Səkad nə-lon-uri-an. Datuṽarŋ len nəbathukitinan dattokad nadəlomian lan. AGot evəhoti maiegai ke:

Gai evisi tia, ikad niben nəvanuan,
aNunun eṽusan səhoti ke inor,*
aŋel gail lorisi,

nəvanuan nadəlomian lukel uri mai naluṽoh gail len naut totiltile,*
len navile a ṽan kavkav nəvanuan gail lukad nadəlomian lan,
ale aGot ilavi vi məhat vi lan namənas.

* 2:14: Hən naves 13-14, ris Gen 2.7, 21-22, 3.1-6 * 3:7: Hən naves 2-7, ris Tit 1.6-9 * 3:12: 1Tim 3.2 * 3:16: Rom 1.4; Jon 1.14 * 3:16: Kol 1.23

4

Nalələgauan husur ahai þusan gəgəras gail

¹ ANunun aGot ikele imasil ke len nəboŋ gail ləbēgəmai nəvanuan galevis dereh leriŋ gābulan nadələmian len aKristo balai, ale leriŋ nəlolit len nanunun gəgəras gail mai naþusanan setəmat gail. ² Naþusanan tomagenan egəm len nəvanuan nagəgərasan gail lotolibliboŋ, nəlolit etətan hən nəsa tovoi o nəsa tosa suŋman natəlai topud togol nəlolit totabtabu. ³ Dereh likai tas nəlahan ale likai tas nəhanan hən nəhanian galevis: nəhanian aGot togole mōs nəhanan hən nasipaan mōs alat lotokad nadələmian mai lotoləboi nakitinan ləbīhani. ⁴ Bathut natit þisi aGot togole ivoi, ale datbīlavi len nasipaan, sadatemətahun natideh.* ⁵ Husur nasoruan siGot mai na-sor-tuŋ-an igole iveveu, igole ivoi.

⁶ Timoti, gəbəkəmaienan mai nəbathudud nadələmian, dereh gevi nəvanuan nauman tovoi siYesu Kristo, aGot tohis gaiug len nasoruan hən nadələmian mai hən naþusanan tovoi gotohushusuri tia. ⁷ Wake gemətahun nəbōl gail ta sutuai ləsakitin mai nəbōl taŋtaŋor gail ale geutaut hən gaiug gabag akis hən gəbīkad nəboruan siGot tabtab. ⁸ Husur na-utaut-həni-an hən niben ivoi kəkereh, avil nəkadean hən nəboruan siGot ivoi mōs natit þisi. Ivoi hən na-vi-tarhəte-an hən nəmauran ta daməŋjai mai hən nəmauran vi sutuai. ⁹ Nasoran enan ekitin, goləboi gəberiy nəloŋ lan, ale inor hən gəbedələmi bathut nasoruan ekitin. ¹⁰ Natenan m̄au datohisi, datoum today mōsi, bathut datoriy nə-vatvat-ŋiri-an sidato len aGot tovi nəkadun nəmauran, toləboi bīlav kuv nəvanuan þisi dan nəsaan salito. Be nəvanuan nadələmian gail? Nukele mai gaiug, Timoti, ilav kuv galit dan nəsaan salit tia.

¹¹ Gikele tidaŋ mai geþusan hən natgalenan. ¹² Avan ideh satinau ke gaiug gotovi ut kəmas husur gotovi nəmantuhmar, be gigol naŋide tovoi hən alat lotokad nadələmian ləberisi, ləbīgol tətəŋ hən, gigol naŋide tomaienən len nasoran, nagolean, na-ləmas-buni-an, nadələmian mai naveveuan saŋ. ¹³ Geŋuruŋ akis hən natosian siGot len nəhon nəvanuan nadələmian gail, kel namilen mai þusan hən vir nagəmaian sagw.* ¹⁴ Sageriy naviolan gotokade tipat kəmas, naviolan aGot toviol hən len na-pəhav-utaut-həni-an, nəboŋ alat lotokətkəta təban alat siYesu lotoriŋ navələlit len gaiug. ¹⁵ Nəloŋ tidaŋ akis len nagololean hən natgalegai, hən nəvanuan þisi ləberis ləboi ke nauman saŋ ivoi am tabtab. ¹⁶ Gelələgau hən gaiug, kətkəta gol naþusanan saŋ hən bīnor, his tabtab hən. Gəbīgole, dereh aGot tilav kuv gaiug mai alat lotosəsələŋ hən gaiug dan nəsaan samito.

5

Nəbatunau pəhaŋut gail, aelta gail, naslev gail

¹ Timoti, sagesivoh len ahaŋut ideh, nədam hən tosəhor ehaŋ, be nəboŋ gəbīgole bīnor, gisor maluŋluŋ mai suŋman tovi atəmaŋ.* Sor mai alaluŋman, nədam halit səbar ehaŋ, suŋman lotovi aŋaŋ gail. ² Sor mai abareab gail suŋman lotovi anaŋ gail, ale len naveveuan, sor mai alatpəhaŋut, nədam halit səbar ehaŋ, suŋman lotovi aŋavineŋ gail. ³ Gevi tarhət sinəbatunau pəhaŋut lotoŋidol lotovi batunau kitin, ləsəkad nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. ⁴ Be nəbatunau ideh bīkad anatun gail o aməhaibən gail, galit m̄au leləboi ke limaskətkəta təban nəbathudud salito hən ləbisar gel nəkabut sinana mai tata salito artohis galito. Ləbēhusur naŋide tomaienən, aGot ehəhaŋur hən. ⁵ Nəbatunau kitin toŋidol, nəbathudud san toŋuer, gai eriŋ nəlon len aGot, ale igol tabtab hən naŋirian van hən aGot mai na-sor-tuŋ-an mōs na-vi-tarhəte-an len nalənnəyal mai nalenmariug. ⁶ Be nəbatunau ideh tohusur nəmauran hən naləŋonian san səbon ŋai, alitenan imat, naut kəmas ke tomaur sal. ⁷ Gikel nakelean galen lotoday mai alat siYesu

* 4:4: Gen 1.31; Mat 15.11; Mak 7.19; Rom 14.6, 14-18 * 4:13: Luk 4.16-21 * 5:1: Lev 19.32

hən ləbikad nāboruan tonor ŋai, hən avan ideh asike b̃ike lotosa. ⁸ Be avan ideh asike b̃ekətkəta təban amahean gail, asike b̃ekətkəta təban nəbathudud san, b̃imagenan, gai emətahun nadəlomian len aKristo, ipair dan nadəlomian enan, ale isa səhor alat ləsəkad nadəlomian.

⁹ Nəborŋ gəb̃itos gat nəbatunau kitin gail, gitos gat nəbatunau pəhaṽut ideh, nədañ han tosəhor 60. Hən gəb̃itos gati, imagegai tia ke: etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai, ¹⁰ nəmauran san ikad naṽide mai nagolean tovoi. Nəvanuan gail loləboi ləbikel ur naṽide tovoi san: hum tohis anatun gail tovoi; tohəhaṽur hən b̃ekətkəta təban nametbos gail lohoim san; tokətkəta təban alat siYesu hum gai tovi naut kəmas; tovi tarhət silat lotoləŋon tosa, len natit p̃isi todaŋ len nagolean tovoi totiltile. Tos gat nəbatunau tomaienən hən alat siYesu ləbevi tarhət san.

¹¹ Avil sagitos gat nəbatunau ideh, nədañ han səbar 60 sal. Husur nəlon tosəhsəhob hən nauluñan igol ke eləŋon b̃itoh maii, naut kəmas aKristo, ike tilah. ¹² Imaienən, dereh aGot tisaḅ alitenən ke tosa bathut ke toriŋ gəb̃ulan na-kel-gati-an nametəkav gai tokele a ño. ¹³ Sual am, dereh alitenən tegəm petəmas, tiyar husur naim gail, ale savi petəmas ŋai, be tepəpat soruan, tesulsul len nəsa savi esan, ale dereh tisorsor husur nəsa sanor hən b̃isor husuri. ¹⁴ Imaienən, nuke nəbatunau galenan lillah, lipasus, liwol hən nəbathudud salito, gol ke aenemi edədas ləbisor mədas nahəsadato. ¹⁵ Husur alitenən galevis lupal sob tia hən ləbehusur aSetan. ¹⁶ Napəhaṽut nadəlomian ideh b̃ikad nəbatunau gail len nəbathudud san, tevi tarhət salito. Sanor hən alat siYesu ləbekətkəta təban galito. B̃imaienən, alat siYesu loləboi ləbevi tarhət sinəbatunau tin gail lotopar vi-tarhəte-an.

¹⁷ Aelta ideh toil a ño hən alat siYesu, b̃eil a ño b̃ivoi, inor ke loputsani len nənanuan salito, loṽuri inor. Timaienən hən aelta toṽusan mai tokel ur nasoruan siGot. ¹⁸ Bathut natosian siGot ike, “Sagepis gat nabuŋon nabuluk topal kuv namisurhuwit dan nəhavhəte husur nahudhuwit tohani evi naṽurp̃uran hən nauman san.” Natosian siGot ikele am ke, “Inor ke nəvanuan nauman tikad naṽurp̃uran tonor hən nauman san.”* ¹⁹ Sagedəlom avan ideh səb̃on tosor tas aelta hum tosa, timaskad nəvanuan teru o titor lotoris nəsaan enan gol loləboi ləbikel koti.* ²⁰ Be səhar alat lotoil a ño lotogolgol nəsaan sal leil len nəhon alat siYesu p̃isi, gikel nalələgauan mai galito hən alat siYesu am ləbemətahw.

²¹ Timoti, nukel mai gaiug, len nəhon aGot, aYesu Kristo mai aŋel aGot tolekis hən galito ke, gigol natgalegai notokel buni ale gol teṽitp̃itoṽ hən nəvanuan p̃isi, sagivoi hən tesua səhor togon. ²² Sagisohotut hən gəberinŋ navələñ len avan ideh hən b̃eil a ño. Husur b̃iteh, ehum gotobon maii len nəsaan san. Təgau gat nəmauran naveveuan sañ.

²³ Sagemun nəwai ŋai, be mun kəkereh hən nəwain ños nabəhaṽuñ tosa sil naməsa-han gotokadkade.

²⁴ Nəvanuan galevis lugol nəsaan gail, gol ke nəvanuan p̃isi lotoləboi gail, loləboii am ke dereh lipanis. Be ikad galevis am, nəsaan salit lotosusuah, dereh tevisi a tahw balai.

²⁵ Len naṽide tomaienən, nəvanuan p̃isi loləboi nagolean gail lotovoi, be asike ləbeləboi gail, naut kəmas, navoian galenan lodədas ləbesusuah.

6

¹ Naslev gail lotokad nadəlomian lukad nəmauran todaŋ, be limasnau amasta salit gabag hum lotonor hən ləbeputsan galit len nənanuan salito. Naslev gail limaienən hən avan ideh asike b̃emədas nahəsən aGot mai naṽusanan san. ² Naslev b̃ikad amasta tokad

* 5:18: Deu 25.4; Mat 10.10; Luk 10.7; 1Kor 9.9 * 5:19: Deu 19.15

nadəlomian, sateņit nəhon van həni husur evi wawa len nadəlomian san. Teum tivoi am mōsi, husur nauman san evi tarhət sinəvanuan nadəlomian, gai toləmas buni.

Naləjonian hən nəvat

Ĥusan husur natgalegai, sor maluṃluṃ hən nəvanuan ləbēhusur gail. ³ Avan ideh tokel ur naṣusanan totile, sēdaṃ hən nasoruan tonor siMasta sidato aYesu Kristo, sēdaṃ hən naṣusanan tonor hən naḃoruan siGot, ⁴ gai ipatpat gai məhat masuṽ, saləboi natideh. Nəvanuan tomaienān imalkəkāt hən bisor levlev, hən bēvitvītuh husur nasoruan gail. Natgalenan lugol nə-taḃulol-bulosi-an, napəpəhwan, nasoran tomēdas nəhes gail, nənauan tosab, tosa, ⁵ mai na-sor-ḃalḃal-an. Nəvanuan gail lotomaienān, nənauan salit itaṽtaṽor vavinvinu, nakitinan eḃuer lan. Lunau ke loləboi ləbēhusur naḃoruan siGot hən ləḃikad nəvat tōsobur.

⁶ Avil datḃehəḃaṽur hən nəsa datḃikade, datḃikad naḃoruan siGot, namilen ke datopul hən natit tovoi. ⁷ Husur nəboṅ lotopas gidato, datsəlav natideh gəmai. Ale nəboṅ datḃimat, dereh datedədas datḃilav natideh van. ⁸ Be datḃikad nahurabat mai nəhanian ṅai, datehəḃaṽur hən nəmauran sidato. ⁹ Avil avan toke ḃikad natite, natəmat igol ke naləjonian hən nəsaan gail esəhor gai, ekəkos lan, ike tigol natit tisobur tomelmel togol nasənahān. Naləjonian gail lolivi vi pan vəmasig hum tomaduṅduṅ len tas. ¹⁰ Husur naləjon-buni-an hən nəvat evi nəkadhut nəsaan. Galevis lotoləjon masuṽ hən nəvat, lupal sob dan nadəlomian gol ke nalolosaan salito togol nəmanuṅ topəṅas masuṽ len nəlolit gabag.

Nakelean van hən aTimoti

¹¹ Be gaiug gotovi siGot, gam dan natgalenan, ale gam kitev nanoran, naḃoruan siGot, nadəlomian len aGot, na-ləmas-buni-an, nə-daṅ-ḃuri-an tobəlav, mai na-gol-mədauhəni-an vi təban nəvanuan gail. ¹² Daṅ ḃur nəḃalan tovoi mōs nəsa dattokad nadəlomian lan. Təgau gat nəmauran vi sutuai aGot tokis gaiug hən gəḃikade nəboṅ gotokel kot nadəlomian saṃ len aYesu Kristo len nəhon nəvanuan lotosobur. ¹³ Nukele hən gaiug len nəhon aGot tolav nəmauran mai natit ṗisi, len nəhon aYesu Kristo tokel kot na-kel-koti-an tovoi len nəhon aPontius Pilate,* nukēle hən gaiug ke, ¹⁴ gigol kavkav hən nəsa aGot toləjoni, nəsaan tēḃuer. Gole vir aMasta sidato, aYesu Kristo bēvisi. ¹⁵ Dereh tevisi balai len nəboṅ aGot tolekis həni. AGot, gai səḃon iyalyal, tonor hən nəvanuan gail lotosal suhi, naKiṅ hən nakiṅ gail, Nasuḃ tovi masta hən natit ṗisi.* ¹⁶ Gai səḃon edədas ḃimat, itoh len naṃial nəvanuan gail lotodədas ləḃegəm pəpadaṅ həni, səkad avan ideh torisi, səkad avan ideh toləboi ḃerisi boṅ ideh.* Nahəsān tiyalyal! Nədaṅjan tipat lan vi sutuai sutuai! Ganan.

¹⁷ Timoti, kel ṗuli hən alat lotopul hən natite len nəboṅ ta daməṅai ke salipatpat galit məhat len nəlolito, saleriṅ nəlolit len natit gail topat daməṅ be ḃimasig pelan, avil leriṅ nəlolit len aGot tolav masuṽ hən natit ṗisi hən datḃehəḃaṽur.* ¹⁸ Kel mai galit ṃau ke ligol navoian, ləpul hən nagolean tovoi, lehəḃaṽur hən ləḃeviol, len nəsa lotopul həni lehəḃaṽur hən ləḃevi tarhət sinəvanuan gail. ¹⁹ Len nəṽide tomaienān, leum mōs nəpaudesen hən nakonviolān aGot tokade mōs galit balai, ale letəgau kot nəmauran tokitin.*

²⁰ Timoti, kətkəta kəkōl hən nəsa aGot toriṅi len navələṃ. Pair dan nasoruan totaṽtaṽor, na-sor-kəmas-an, na-sor-levlev-an silat lotosor tas gaiug len nəsa lotokis suluṽi hən naləboian. ²¹ Galit galevis lotonau ke lotokad naləboian enān lusab dan nadəlomian.

Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

* 6:13: Jon 18.36-37 * 6:15: Deu 10.17; Psa 136.3 * 6:16: Exo 33.20; Psa 104.2 * 6:17: Luk 12.20 * 6:19: Mat 6.20

2 Timoti

Nalobulat napisulan na-vəha-ru-an aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol inau ke asike idareh timat ale len nalobulat napisulan egai ikel mai aTimoti ke timaskel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas alat lotosor tasi.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən aTimoti, naluṃan sua tovi tarhət san, aPol toləmas buni.

APol itos nalobulat napisulan egai ṃais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadaṃ hən nasihau tovi A.D. 67 nəboṃ totoh len naim bəbaṃjis tətəs.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti, isor tuṃ ṃosi (1.1-2)

2) APol ikel mai aTimoti ke teil gəgat len nauman aGot tolav maii (1.3-18)

3) Susumar len aYesu Kristo nəboṃ nəmauran todaṃ (2.1-26)

4) APol isor vəsvəsai husur nəvide sinəvanuan gail len nəboṃ naməkot (3.1-9)

5) Təgau gat naṃusanan hən na-kel-uri-an tovoi (3.10-4.8)

6) Nasudələṃian siPol mai nakelean naməkot san (4.9-22)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol bogai. AGot itabtabuh len ginau hən nəbevi ahai pispisul sua seKristo, aYesu. Gai esəvat ginau hən nəbikel ur na-kel-gati-an san ke len aYesu Kristo beviol hən nəmauran mai nəvanuan gail. ² Nutos nalobulat napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, anaturgw len nadəlomian, notoləmas bun gaiug.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titaṃjis gaiug, mai gai tigol nəloṃ tikad natəṃmat tabtab; natgalenan tovoi legəṃ təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

APol ike aTimoti teil gəgat

³ Timoti, len nəlogw tomasil, nulotu hən aGot hum atəmagw gail ta sutuai lotogole, ale nosipa vi təban aGot hən gaiug.* Len na-sor-tuṃ-an sagw len nalennəyal mai nalenmariug nunau gat gaiug tabtab, nusor tuṃ ṃos gaiug. ⁴ Nunau gat nətaṃjan saṃ nəboṃ notoriṃ gaiug, ale noləṃon masuṃ hən nəberis gaiug tətəs hən nəbepul hən nakemkeman. ⁵ Nunau gat nadəlomian tokitin gotokade, topat a ṃo len aLois, atabəṃ pəhaṃut, mai aEunis, anaṃ, ale noləboi səhoti ke tovi nadəlomian enan topat len gaiug am. ⁶ Husur natenan nukelə tətəs mai gaiug ke geutaut hən gaiug len naviolan aGot toviol hən mai gaiug nəboṃ notoriṃ navəlagw len gaiug, hən naviolan enan beṃgəṃ daṃ am.* ⁷ Bathut aGot saviol hən aNunun hən datbeṃmətahw, eviol hən hən datbidəṃ, datbeləmas bun nəvanuan gail, ale datbetəgau gat nəlodat gabag ḃinor.

⁸ Imaienan, sageməṃau hən gəbikel ur aMasta sidato. Sagemətahw. Sa-nahuruṃ tisa len ginau husur nototoh len naim bəbaṃjis ṃosi.* Be len nədaṃjan siGot, ḃon mai ginau len na-ləṃon-isa-vəsa-an ṃos na-kel-uri-an tovoi. ⁹ Evi aGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, totabtabuh len gidat hən datbevi nəvanuan san səḃon gail ṃai. Savi len nəsa dattogole, be len naləṃonian san husur navoian toviol kəmas hən ta sutuai, natubatan toḃuer sal. Eviol hən mai gidato len aKristo aYesu. ¹⁰ Avil gagai aKristo aYesu evisi tia hən datḃikad navoian enan. Atenan ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Igol ke nəmatan

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Rom 1.8, 10 * 1:6: 1Tim 4.14 * 1:8: 2Tim 1.16

səkad nədaŋan am, ale len na-kel-uri-an tovoi, ikel vəhot nəmauran kitin mai gidato, tovi nəmauran vi sutuai, nəmatan todədas bəsəhori.

¹¹ AGot itabtabuh len ginau hən nəbégəm vi ahai pispisul sua, ahai pusan sua hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi egai.* ¹² Husur enan noləŋon isa vəsa gagai len naim bəbaŋis. Be nahuruğw səsa bathut noləboi aGot, gai notoriŋ nəlogw lan, nunau ləboii, nəlogw sauri ke eləboi bətəgau gol nəsa notoriŋi len navəlan van vəbar nəboŋ totibau enan. ¹³ Gosəsəloŋ tia hən naŋusanan tokitin notokele. Təgau gati hən gəbīgol tətəv hən len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an dattokade len aKristo aYesu. ¹⁴ Len nədaŋan seNunun aGot, totoh len gidato, təgau gol nakitinan enan, aGot toriŋi len navələm, havhav hən tivoi.

¹⁵ Goləboi tia ke alat aAsia pisi lupair dan ginau, galito eru, aFikelus mai aHermokenes, arumaienan. ¹⁶ Nusor tuv ke Nasub tivoi hən nəbathudud siOnesiforus husur vəha-sobur gai igol ginau noləŋon ivoi, ale saməmau hən bəmədoŋ təban ginau, naut kəmas natsen gail lotobaŋis ginau. ¹⁷ Be nəboŋ tobar naut aRom ekəta doŋ ginau van van vəbar tosa b ginau. ¹⁸ Nusor tuv mōs aOnesiforus ke len nəboŋ totibau, Nasub tilolosa hən. Gunau ləboi tia ke gai tovi tarhət sagw len navide tosobur len naut aEfesus.

2

Susumar len aYesu Kristo

¹ Imaienan, gaiug m̃au, anatugw len nadəlomian, gidaŋ len navoian aYesu Kristo toviol kəmas hən. ² Ale naŋusanan gotosəsəloŋ hən ginau notokele len nəhon nəvanuan tosobur, riŋ natgalenan len navəlan nəvanuan gail gotoləboi gəberiy nəlo m̃ len galito, galit lotoləboi ləbepusan hən mai nəvanuan tile gail am.

³ Gidaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an su m̃an gotovi nasoltia sua tovoi siYesu Kristo. ⁴ Nisor kəta maiegai bai: Nasoltia toum hum nasoltia akis, imakuv dan nəmauran silat ləsavii soltia. Igol tomaienan hən nakomada tolekis hən hən bégəm vi soltia, bəhəha ṽur hən. ⁵ Ale avan ideh togamgam, bəhusur nalo hən nəgamgaman, eləboi bigam səhor galit lotogam hən bilav nəprais.* ⁶ Ale nəvanuan nəmabulan toum todaŋ, nəboŋ nəhol bi ṽan, bimatu, gai timashan nəhanian nametəkav. ⁷ Nau nəsa notokelkele, ale Nasub dereh tevi tarhət sa m̃ hən gəbələboi səhot natgalen p̃isi.

⁸ Nau gat akis hən aYesu Kristo, aGot tolavi dan nəmatan, tosua len nəpasusan siTevit; egai evi na-kel-uri-an tovoi notokel uri. ⁹ Husur notokel uri, noləŋon isa vəsa m̃osi, ale lubaŋis gat ginau m̃osi hum notovi nəvanuan tobur kotov nalo. Avil səkad avan ideh toləboi bibaŋis gat nasoruan siGot! ¹⁰ Imaienan nudaŋ bur natit p̃isi m̃os alat, aGot tolekis hən galito, hən galit am ləbikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito len aYesu Kristo, ale toh mai aGot vi sutuai. ¹¹ Goləboi gəberiy nəlo m̃ len nasoruan egai, ke:

Datbimat tia mai aKristo,
derek datitoh maii balai am.

¹² Datbidaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an m̃osi,
derek dateil a m̃o maii su m̃an nakiŋ gail.

Datbikele ke datsaləboi gai,
derek atenan tikele ke saləboi gidato.

¹³ Datbipair dan gai boŋ ideh,
atenan asike ipair dan gidat boŋ ideh,
husur nəboruan san imagenan.
Gai edədas bimakuv dan nəboruan san.*

* 1:11: 1Tim 2.7 * 2:5: 1Kor 9.24-27 * 2:13: Hən naves 11-13, ris Rom 6.8; Mat 10.33; Luk 12.9; Num 23.19

Nəvanuan nauman aGot tohəhaṽur həni

¹⁴ Kel natgalenan mai alat lotokad nadəlomian hən ləbinau təlmam hən gail. Kel nalələgauan mai galito len nəhon aGot ke, saleṽitṽituh husur nasoruan. Naṽitṽituhan tomaienən sagol natideh tovoi be emədas alat lotosəsəloṅ həni ṅai. ¹⁵ Hisi hən gəḃegəm koti vi vanuan nauman kitin len nəhon aGot; nəvanuan nauman saməmau hən nauman san toḃusan tonor hən nasoruan hən nakitinan. ¹⁶ Gebulatut dan naholan totaṽtaṽor saputsan aGot, naholan kəmas, husur eliv nəvanuan gail van van vi tut dan naṽide tonor hən nəboruan siGot. ¹⁷ Nasoran tomaienən emədas alat siYesu hum nəmanuṅ togəm tibau van gol ke toḃos niben. AHimeneus mai aFiletus arukad naholan tomaienən.* ¹⁸ Arupal sob dan nakitinan. Arukel ke na-le-məhat-an dan nəmatan evisi tia, gol ke aromədas nadəlomian sinəvanuan galevis. ¹⁹ Naut kəmas gəlaru, nadəlomian len aKristo ehum nəpaudesen todaṅ siGot toil gəgat sal ale aGot itos gat nategai lan ke: “Nasuḃ aGot eləboi galit lotovi esan,” mai “Avan ideh tokele ke Nasuḃ aGot tovi masta san, gai timaspair dan nəsaan, riṅ gəbulani.”*

²⁰ Len naim sinəvanuan totibau ideh ikad nasiloh mai nəḃiliwai lotoum həni hən nagol mai nasilva ale loriṅ nəhanian tovoi len gail. Wake galevis loum həni hən nəhai mai nətan ḃulau, ale loriṅ nəpahsago len gail. ²¹ Avan ideh ḃigol gai ḃiveveu dan nəsaan, dereh tehum nəḃiliwai, aGot toləboi ḃetəgau hən ḃigol nauman tovoi həni. Evi siMasta səḃon ṅai, toutaut həni ṁos nauman tovoi ḃisi san. ²² Imaienən, tah mai alat nəlolit tomasil lotolotu hən Nasuḃ. Gam dan naləṅonian tosa gail simantuhmar.† Gam kitev nanoran, nadəlomian, na-ləmas-buni-an, mai natəṁmat, hən nəloṁ ḃikade. ²³ Gam dan na-sor-ḃalḃal-an tomelmel, totətan, husur goləboii ke legəm vi ḃalḃalan. Sagitah mai nəvanuan gail lotohol husur natit tomelmel, lototətan həni, husur goləboii ke dereh liḃal sile. ²⁴ Avil naslev siNasuḃ ṁau, satibal be tisor maluṁluṁ, tivoi hən nəvanuan ḃisi, teḃusan hən nasoruan siGot tiḃarḃar, satikad nəlol paṅpaṅ tutut van hən alat lotosor tasi, ²⁵ be len nəlon tomədau, tigol alat lotosor tasi linor. Bathut aGot hum ma ḃegəgel hən nəlolito hən ləḃipair dan nəsaan salito, ale ləboi səhot nakitinan. ²⁶ Ale dereh nənauan tonor tetəlmam hən galito hən ləḃigam yav dan nəhai tata setəmat tota gol galit hən ləḃigol nəsa gai toləṅoni.

3

Nəboṅ hən nanoṅan hən navile a pan

¹ Nau ləboi nategai ke: len nəboṅ hən nanoṅan hən navile a pan, dereh tikad nəboṅ todaṅ gail, nəlon nəvanuan gail ḃetuhatuh len gail. ² Husur nəvanuan gail dereh leləmas bun galit gabag mai nəvat, lisal suh galit gabag, leṽiv, lisor mədas nahəsən nəvanuan, asike lugol nəsa analit mai atəmalit lotokele, asike lukad nasipaan, dereh lemətahun aGot len nəmauran salito, ³ asike loləmas avan ideh, asike lukad nalolosaan, dereh lisor mədas nəboruan sinəvanuan gail, asike lotəgau gat nəlolit gabag ivoi, dereh ligolḃol nasənahən, lemətahun natit ḃisi tovoi, ⁴ leriṅ na-ke-ṽan-an gail len navəlan aenemi salit gail, asike lukad nənauan len nəsa ləḃigole, dereh lipatpat galit məhat len nənauan salit səḃolito, leləmas bun naləṅonian salito, be asike loləmas bun aGot. ⁵ Dereh legəgəras ke lotolotu hən aGot, be lotətəs gol nədaṅan hən nalotuan enən. Timoti, gipair dan nəvanuan gail lotomaienən. ⁶ Bathut alatenən galevis lobis lohoim gail hən ləḃiwol hən nəmauran silatpəhaṽut ləsail gəgat, latpəhaṽut nəlolit totuhatuh buni hən nəsaan, naləṅonian salit tilitile towol hən galito. ⁷ Alatpəhaṽut lotomaienən ludonə naḃusanan toveveu akis, be

* 2:17: 1Tim 1.20 * 2:19: Isa 28.16; Jon 10.14; Num 16.5; 1Kor 1.2 † 2:22: Husur aTimoti tovi uluṁan, naut egai ike simantuhmar, be len nasoruan ta Kris namilen evi alat ləsələh sal be lototibau, aḃiltitathutai mai aḃiltitattəbarehreh.

lodədas ləbələboi səhot nakitinan. ⁸ Ahai þusan gəgəras lotomədas alatpəhəvut maienan, nənanuan salit itavtaʋor vavinu, ale len nətarhət hən nadəlomian, luteh, lovi naut kəmas, lomətahun nakitinan hum aJannes mai aJabres artomətahun aMoses.* ⁹ Avil ahai þusan gəgəras galenan, asike loləboi ləbivan am, husur namelmelan salito dereh timasil hən nəvanuan þisi hum namelmelan siJannes mai aJabres ta m̃o.

Təgau gat naþusanan sagw

¹⁰ Be gaiug aTimoti, gugol husur naþusanan sagw; naʋide hən nəmauran sagw; nəsa notoke nigole, nəmauran sagw topat m̃osi; gugol husur nadəlomian sagw; na-təgau-gati-an hən nəlogw; na-ləmas-buni-an sagw mai nasusumaran sagw. ¹¹ Goləboii ke nəvanuan gail lomədas tabtab hən ginau, lugol noləŋon isa vəsa len naut a Antiok, a Ikonium mai a Listra. Goləboi na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotovisi hən ginau notodaŋ buri, be Nasub ilav kuv ginau dan gail þisi.† ¹² Be savi ginau ŋai, avan ideh toke b̃ikad naþoruan siGot len nəmauran san, b̃ibon mai aYesu Kristo, dereh nəvanuan gail lemədas tabtab həni. ¹³ Be nəvanuan tosa gail mai nəvanuan gəgəras gail dereh lisa vəsa səhor ta m̃o, dereh legəras nəvanuan gail ale nəvanuan gail dereh legəras galito, hən galit gabag ləbədəlom nagəgərasan. ¹⁴ Avil gaiug m̃au, geil gəgat tabtab len natgalen gotonau səhoti, gotoləboi səhoti husur goləboi alat lotoþusan, lotolav natgalenan mai gaiug.* ¹⁵ Nəboŋ gotovi natətai sal goləboi natosian siGot tia, toləboi b̃ilav mai gaiug naləboian hən gəbehusur naþisal tonor m̃os nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sañ len nadəlomian len aYesu Kristo. ¹⁶ Nəkadun natosian siGot þisi evi aNunun aGot tomaur. Natosian galenan luvo hən naþusanan hən nakitinan, luvo hən ləbesivoh len nəvanuan tokad nəsaban ideh, luvo hən ləbigol naʋide hən nəvanuan b̃inor, luvo hən naʋusarian hən nanoran, ¹⁷ hən ke nəvanuan siGot b̃ikad namitisau, eləboi b̃igol natideh tovoi.

4

¹ Nukele mai gaiug, len nəhon aGot mai aYesu Kristo b̃epəpehun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur mai alat lotomat; husur len navisian san dereh tevi kiŋ balai ale nukel mai gaiug ke: ² Kel ur nasoruan siGot, daŋ b̃uri, naut kəmas ləbələŋoni o asike ləbələŋoni. Len na-toh-mədau-an hən nasusumaran mai naþusanan, mitikel vəhot nəsaan ideh, sivoh len nəvanuan togol tosa, ale mitigol nəvanuan gail leləŋon tivoi am len nəlolito. ³ Husur len nəboŋ b̃egəmai, nəvanuan gail asike lesəsəloŋ hən naþusanan tokitin, be dereh lehusur naləŋonian tosa salito, dereh litariv ahai þusan ideh tokel nəsa galit lotomalkəkət hən ləbesəsəloŋ həni. ⁴ Dereh lipair dan nakitinan van hən nəb̃ol gəgəras gail. ⁵ Be len natit þisi, gaiug m̃au, getəgau gat gaiug gabag. Gidaŋ b̃ur na-ləŋon-isa-vəsa-an, gol nauman hum avan sua tokel ur na-kel-uri-an tovoi, gol þis nauman aGot tolavi mai gaiug hən b̃ihav.

⁶ Nokəmaianan husur nəmauran sagw egəm hən nagilen, ehum nəda hagw tosel len natutumavan. Dereh nimat. ⁷ Nuḅal len nəb̃alan tovoi tia, nugam len nəgamgaman tonon tia, notəgau gat nadəlomian tia. ⁸ Gagai van, aGot satotəgau nəpraish hən nanoran m̃os ginau. Nasub topəpehun navoian dan nəsaan len nanoran, dereh teviol həni mai ginau len nəboŋ totibau enan. Be savi ginau ŋai, dereh teviol həni mai alat lotoləmas buni, toh vir natəlmaman san.

Nə-marish-kotovi-an

⁹ Saʋsaʋut hən gəbegəm hən ginau tutut. ¹⁰ Bathut aTemas igam dan ginau vi Tessalonika husur eləmas masuʋ hən natit gail mai naʋide silat navile a pan egai. AKresens evi Kalatia mai aTitus evi Talmatia.* ¹¹ ALuk ŋai itoh mai ginau. Nəboŋ

* 3:8: Exo 7.11, 22. Sutuai len naut a Ijip, nauľuñan nabehi eru, aJannes mai aJabres, aromətahun aMoses. † 3:11: Antiok, Ikonium, mai Listra: Uman 13.14-52, 14.1-20 * 3:14: 2Tim 1.13 * 4:10: Temas: Kol 4.14; Flm 24; Titus: 2Kor 8.23; Kal 2.3; Tit 1.4

gəbɛgəmai, gesəhar aMak husur eləboi b̃evi tarhət sagw len nauman sagw gegai.†
 12 Nosəvat aTikikus vi Efesus tia.‡ 13 Noriŋ nahurabat naut susus sagw mai aKarpus len
 naut a Troas. Nəboŋ gəbɛgəmai, pati gəmai ale pat nalobulat gail, noləŋon masũ hən
 nalobulat nototub̃at tos len gail.§

14 Goləboi aAleksada toum hən nametəlai a? Gai igol natit tosa tosobur hən ginau.
 Ale dereh Nasub̃ tesisil həni sil nəsa togole. 15 Gaiug am gelələgau hən satemədas gaiug
 husur gai emətahun bun nasoruan sinamito.

16 Len nakotan nametəkav sagw, səkad avan ideh tovi tarhət sagw, galit p̃isi lugam
 dan ginau. AGot satinau gat nəsa lotogole, be ruḃati dan galito. 17 Avil Nasub̃ itah
 mai ginau, evi tarhət sagw, ilav nədaŋan mai ginau hən nəbikel ur p̃is na-kel-uri-an
 tovoi, ale hən galit p̃isi ləsavi Ju ləbesəsəloŋ həni. Ale ilay kuv ginau dan nəmatan,
 ehum tolav kuv ginau dan nalion b̃ikat pəpas ginau. 18 Nasub̃ dereh tilav kuv ginau dan
 nauman nəsaan p̃isi silat lotomədas ginau, tetəgau gat ginau, səhar ginau hən nəbēbis
 len natohan pipihəbələn len nəmav. Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot toyalyal vi sutuai
 sutuai! Ganan.

Nasudələmian

19 Ale Timoti, kel na-ke-ivoi-an mai aPriska mai aAkwila mai alat lototoh len naim
 siOnesiforus.** 20 AErastus itoh tin a Korint, be noriŋ aTrofimus toməsah itoh len naut
 a Miletus.†† 21 Nahəbati hən naut susus dereh tegəmai, gisaṽsaṽut gəm a m̃o. AEpulus
 mai aPutens mai aLinus mai aliten aKlautia mai nəbathudud nadələmian p̃isi lukel na-
 ke-ivoi-an mai gaiug.

22 Nasub̃ titoh len nələm̃. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

† 4:11: Luk: Kol 4.14; Flm 24; Mak: Uman 12.12, 25; Kol 4.10; Flm 24 ‡ 4:12: Tikikus: Uman 20.4; Efe 6.21-22;
 Kol 4.7-8 § 4:13: Troas: Uman 20.6 ** 4:19: APrisilla mai aAkwila: Uman 18.2, lokis aPrisilla hən aPriska am;
 Onesiforus: 2Tim 1.16-17 †† 4:20: Erastus: Uman 19.22; Rom 16.23; Trofimus: Uman 20.4, 21.29

Titus

Nalobulat napisulan aPol totesi van hən aTitus

Ase itos nalobulat egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

Nalobulat egai eṽusan aTitus hən naṽide tovoi hən na-il-a-ṁo-an mai naṽusanan.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən naluṁan sua tovi tarhət san, nahəsan aTitus.

APol itos nalobulat egai ṁais mai len naut a be?

Itosi van hən aTitus pəpadaṅ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboṅ totoh len naut a Korint.

1) APol itos na-ke-ivoi-an san van hən aTitus, mai isor tuṽ ṁosi (1.1-4)

2) Naṽusanan hən naṽide hən na-il-a-ṁo-an hən alat siYesu (1.5-16)

3) Naṽusanan hən naṽide alat siYesu limashusuri (2.1-3.11)

4) Len nakelean naməkot siPol, esudəlaṁ aTitus (3.12-15)

Na-ke-ivoi-an van hən aTitus

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi naslev sua siGot, novi ahai pispisul sua siYesu Kristo hən nəbeum ṁos nadəlomian silat aGot tolekis hən galito mai hən nəbilav mai galito, naləboian hən nakitinan tonor hən nəboruan siGot.

² Nəbathut nadəlomian mai naləboian enan evi nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai. AGot nakitinan ikel gat nəmauran enan a tahw hən natubatan hən nəboṅ gail ta sutuai. ³ Be len nəboṅ tonor, gai tolekis həni, aGot, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, ikel vəhot nakitinan len nasoruan san ale isor idaṅ mai ginau hən nəbikel uri.

⁴ Nutos nalobulat egai van hən gaiug, aTitus, gotovi anaturgw kitin len nadəlomian dartokade.* AGot Tata mai aKristo aYesu tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, areviol kəmas hən navoian mai gaiug, mai arigol nəloṁ tikad natəṁat.

Nauman seTitus len naut a Krit

⁵ Nəboṅ notoriṅ gaiug len naut a Krit, nugole hən gəbigol tinor nahudhuuman topat sal, mai hən gəbitabtabuh len aelta gail len navile ṽisi, hum notokele mai gaiug. ⁶ Hən gəbitabtabuh len aelta ideh, nəmauran san imagegai tia ke: atenan inor len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ṁai, anatur gw gail lukad nadəlomian, ləsəkad nəmauran totaṽtaṽor, mai nəkadulit səhaihai. ⁷ Nəboṅ gəbitabtabuh len avan ideh hən bəkətkəta təban alat siYesu, hən aGot bəriṅ nauman san len navəlan; gitabtabuh ṁai len atenan, nəmauran san tonor tia len nəhon nəvanuan gail. Gai səpatpat gai məhat, nəlol paṅpaṅ san satutut, satərog, sagol nasənanan mai saləṅon masuṽ hən natite. ⁸ Avil ehəhaṽur hən nəvanuan gail ləbēbis lohoim san, ale ekətkəta təban galito ivoi. Gai eləmas bun navoian, ikad nənauan tovoi, inor, veveu buni mai etəgau gat nəlon gabag. ⁹ Etəgau gat na-kel-uri-an nakitinan dattoṽusani həni tia, hən bələboi bəṽusan bīnor, hən bīgol nəvanuan ləbeləṅon bivoi am len nəlolito, ale hən bikel vəhot nəsaban silat lotosor tas naṽusanan enan tonor.*

¹⁰ Husur ikad nəvanuan isoṽur ei len naut a Krit, lotomətahun naṽusanan tonor, lotosor walwal kəmas ṁai mai lotogəgəras. Galit isoṽur ludaṅ len na-tiv-dalusi-an hən ləbīnor len nəhon aGot. ¹¹ Kəkol gat nabuṅolito husur lomədas nəbathudud kavkav gail nəboṅ lotoṽusan hən nəsa sanor hən ləbēṽusan həni, ṁos nəvat. ¹² AuleKrit sua, tovi ahai kelkel ur sua salit gabag, nənauan san eṽitoṽ hən esagw, ale ike, “Alat a Krit

* 1:4: 2Kor 8.23; Kal 2.3; 2Tim 4.10 * 1:9: Hən naves 6-9, 1Tim 3.2-7

lovi vanuan nalibliboḡan tabtab, lovi vanuan sasa lotoləḡon ke ligol nasənahān; luhān tēmāhav, lupetəmas hən nauman.”¹³ Gai ekitin. Husur natgalenan, gikel ḡuli idāḡ len galito hən ləbīmaur len nadəlomian¹⁴ hən asike ləbesəsəlōḡ am hən nəbōl sakitin seJu gail mai nakelean today silat lotopair dan nakitinan.¹⁵ Len alat lotoveveu, natit ḡisi iveveu; wake len alat nəmauran salit tobīḡbīḡal mai alat ləsəkad nadəlomian, natit toveveu eḡuer, nənauan salit mai nəlolit eḡibīḡbīḡal.¹⁶ Lusor idāḡ ke lotoləbōi aGot avil len nagolean salito lotətas gole. Lusa vəsā tibatbat, ləsagol nəsa aGot tokele, ale lodədas ləbīgol natideh tovoi.

2

Naḡvide hən naKristen timabe?

¹ Be gaiug Titus, gikel natgalenan tonor hən naḡusanan nanoran tokitin.² ḡusan nəhāḡut gail hən asike ləbīgol tēmāhav hən natideh, hən ləbīnor hən nəvanuan gail ləbēputsan galito len nənauan salito, mai hən ləbētəḡau gat galit gabag. Limasnor kitin len nadəlomian, len na-ləmas-buni-an, len nə-dāḡ-ḡuri-an tobəlav.³ Len naḡvide tomagenan, ḡusan nəbareab gail hən ləbēhusur masuḡ hən naḡisal siGot len naḡvide salito, hən asike ləbēliboḡ, sor mədās nahəsān avan ideh, ale hən asike nəwai today ḡiwol hən nəmauran salito. Ao, limasḡusan hən nəsa tovoi.⁴ Imagenan hən ləbīgol alatḡhāḡut, ləsavi bareab, nəlolit evi pan hən ləbēləmas bun asoalit gail mai anaḡulit gail,⁵ hən ləbētəḡau gat galit gabag, hən ləbēiveveu, hən ləbēum a im salit gail, hən ləbīvoi, hən ləbītoḡ len navəlan asoalit səbōlit gail hən ke avan ideh asike ḡisor ḡisa hən nasoruan siGot.

⁶ Len naḡisal enan, gikel koti mai nəmantuhmar gail hən ləbētəḡau gat galit ḡivoi, gol leləḡon tivoi am len nəlolito.⁷ Len natit ḡisi gaiug gimasgol navoian hən nəvanuan gail ləbīgol tətōḡ hən gaiug. Len naḡusanan saḡḡ geḡusan nəmauran tonor, geməlas len nauman saḡḡ,⁸ mai gikel nakitinan hən nəvanuan gail ləbēdədas ləḡisāḡi ke gotosab, hən ke alat lotosor tas gaiug, nahurulit ḡisa, bathut ləsəkad natideh tosa hən ləḡisor husur gidato.

⁹ Len natit ḡisi, naslev gail limasgol nəsa amasta salit gail lotokele, ligol amasta salit gail lehəhāḡur ale salisor təlmam,¹⁰ salevənah ben galito, avil len naḡvide hən nəmauran salito limasnor hən amasta salit gail ləbēləbōi ləbēriḡ nadəlomian len navoian salito. Imagenan, len natit ḡisi ləbīgole, ligol naḡusanan siGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato tikab, tēḡhas.

¹¹ Nokəmaienan husur navoian, aGot toviol kəmas hənī, evisi tia, ilav kuv nəvanuan ḡisi dan nəsaan salito.¹² Eḡusan gidat hən datḡbike “Aoa,” hən nəbōruan tosa savi siGot mai naləḡonian gail sinavile a pan. Ale eḡusan gidat hən datḡbitoh len nənauan tovoi, nanoran mai nəbōruan siGot len nəmauran kavkav sidato,¹³ nəbōḡ datḡbitoh vir nəvatvat-viri-an tovoi buni. Nəvatvat-viri-an dattotoḡ viri evi navisian namənas siGot sidato toyalyal tovi aYesu Kristo, tolav kuv gidato dan nəsaan sidato.¹⁴ Gai eviol hən gai gabag ḡos gidato hən ḡilav kuv gidato dan nəsaan tobaḡis gat gidato mai hən ḡigol datḡiveveu ḡos gai gabag suḡan nəvanuan gail lotovi esan kitin lotoləḡon bun nagolean tovoi.*

¹⁵ Gikel ur natgalenan, gigol nəvanuan leləḡon tivoi am len nəlolito, gikel nəsaan salit mai galito hən ləbīnor. Avan ideh satinau kəmas hən nədāḡan saḡḡ hən na-il-a-ḡo-an.

3

Naḡvide tonor

* 2:14: Psa 130.8; Eze 37.23; Exo 19.5; Deu 14.2; 1Pit 2.9; Efe 2.10

¹ Titus, gisor hən alat siYesu ei hən ləbinau gati ke limastoh len navəlan alat lotoil a m̃o mai nəgavmen, limasgol nəsa lotokele mai limasutaut hən ləbigol nauman p̃isi tovoi.*
² Salisor mədas nahəsan avan ideh, saleṽitṽituh, be len nəsa ləbigole limasgol mədau həni, lerij galit a pan van hən nəvanuan p̃isi. ³ Bathut gidat am, a m̃o datovi nahoṽon gail, datsagol nəsa aGot tokele. Na-ləṅon-buni-an hən natit gail ləsavi sidato mai natideh togol nibedat o nənauan sidat toləṅon tovoi lan losəhar gidato len naṗisal tosa, gol gidat datovi slev hən gail. Datutohtoh len naləṅonian hən nasənahən mai nəlodat evənvənah. Nəvanuan gail lomətahun bun gidato, mai datomətahun bun gidat gabag vəsa. ⁴ Avil nəboṅ navoian mai na-ləmas-buni-an siGot Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato tovisi, ⁵ gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato, savi bathut nauman gail tonor dattogole avil husur ke nəlon totaṅis gidato. Elisov gidat hən nədaṅan seNunun, lav mai gidato nəpasian veveu mai natubatan veveu.* ⁶ AGot, len aYesu Kristo Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, evur san habat hən aNunun len gidato. ⁷ Ale, imagenan, len navoian toviol kəmas həni, aGot erij gidato ke dattonor, naut kəmas datsanor. Nəboṅ togole, ilav nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai mai gidato hən datbikade.

Naguṅunian hən naləbulat egai

⁸ Goləboi gəbeil gəgat len nasoruan enan. Ale nuke gidəṅ hən gəbikel natgalenan, hən alat lotorij nəlolit len aGot ləbeməlas len nagolean navoian gail, ale hən ləbidaṅ len gail. Natgalenan luvo buni mai lovi tarhət sinəvanuan p̃isi. ⁹ Be gebulatut dan naṽitṽituhan kəmas, nasoran husur nəbathuyah,* na-sor-ḃalḃal-an mai nəḃalan husur nalo seju. Lovi naut kəmas, ləsagol natideh. ¹⁰ Gikai tas avan ideh ḃigol ḃikad nətarhəḃalan ḃeru, kel maii vəha-sua ale vəha-ru, beti bulatut dani.* ¹¹ Goləboi nəvanuan tomaienən, nəlon ikəḃkabur mai isa. Eləboi nəsaan san be igole sal.

Nakelean naməkot

¹² Nəboṅ nəbesəvat aArtemas o aTikikus van hən gaiug, hisi hən gəḃegəm hən ginau len naut a Nikoḃolis, husur nunau səhoti tia ke nitoh ei len nəboṅ hən naut susus.*
¹³ Gehisi hən gəḃevi tarhət siSenas, nauluḃan hən nalo, mai aAḃollos, hən asike arbipar tideh len nəyaran səlaru.* ¹⁴ Nəvanuan nadəlomian sidat gail salitoh kəmas, be limasdaṅ len nauman tovoi gail. Beti loləboi ləḃevi tarhət sinəvanuan gail lotopar, lotovi məsal.
¹⁵ Galit p̃isi lototah mai ginau luke, “Ivoi,” van hən gaiug. Gike “Ivoi,” mai alat ei lotoləmas bun gidato len nadəlomian. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat mai gamit p̃isi.

* 3:1: Rom 13.1; 1Pit 2.13 * 3:5: Efe 5.26 * 3:9: 1Tim 1.4 * 3:10: Mat 18.15-17 * 3:12: Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8; 2Tim 4.12 * 3:13: Uman 18.24; 1Kor 16.12

Filemōn

Nalobulat napolisulan aPol totosi van hən aFilemōn

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

Nalobulat napolisulan egai eus aFilemōn hən bīkad tas naslev san togam yav dani. Naslev enan, nahəsən aOnesimus, egəm vi nəvanuan nadəlomian tia, evi naKristen sua.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napolisulan egai van hən naKristen sua, nahəsən aFilemōn.

APol itos nalobulat napolisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hən aFilemōn pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 63 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis aRom.

Ahai pispisul, aPol itos nalobulat napolisulan egai, van hən nabubur san, aFilemōn. Eus aFilemōn hən bīkad tas naslev san togam yav dani, nahəsən aOnesimus. Nəboŋ aOnesimus totoh a tut hən aFilemōn, aPol evi tarhət san hən bēgəm vi nəvanuan nadəlomian len aYesu. ŋa aOnesimus, bētəlmam hən aFilemōn, dereh tevi naslev san tətəs, be dereh tevi aŋan am len nadəlomian.

Goləboi gəbepəpəhun nalobulat egai len nahudhut tovat. (1.1-25)

1) APol mai aTimoti arukel nahəhaŋuran səlaru mai aFilemōn (1-3)

2) APol esipa vi təban aGot hən aFilemōn, ale isor tuŋ mōsi (4-7)

3) APol eus aFilemōn hən bīlav təlmam hən aOnesimus, naslev san togam yav dani (8-22)

4) Nəvanuan galevis am lukel nahəhaŋuran salit mai aFilemōn (23-25)

Na-ke-ivoi-an van hən aFilemōn

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napolisulan egai; ginau, lotobaŋis gat ginau husur aYesu Kristo, mai aTimoti tovi aŋadat len nadəlomian. Nutosi van hən gaiug, aFilemōn, gotovi aŋanaməru len nadəlomian namrtoləmas bun gaiug mai gotoum mōs aKristo hum ginaməru.* ² Nutosi van hən aAphia am, tovi aŋavinenaməru len nadəlomian, mai aArkippus* tovi nasoltia seKristo hum ginaməru, mai alat siYesu am len naim saŋ. ³ AGot aTəmadat mai Nasuŋ, aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan mai na-sor-tuŋ-an

⁴ Nəboŋ notosor husur gaiug len na-sor-tuŋ-an sagw, nosipa vi təban aGot akis, ⁵ husur nosəsəloŋ ke gukad nadəlomian sal len Nasuŋ, aYesu mai goləmas bun nəvanuan san pīsi. ⁶ Nusor tuŋ ke nadəlomian gotokade mai gidato togol nəlodat togəm vi sua, dereh tevi məhat len naləboian saŋ, gol gəbələboi navoian pīsi lotovi sidato len aKristo. ⁷ Na-ləmas-buni-an saŋ enan igole tia ke nukemkem masuŋ mai noləŋon ivoi am len nəlogw husur, len gaiug, Wawa, nəlon alat siGot, ivoi habat am.

APol isor mai aFilemōn husur aOnesimus

⁸ Imaienan, naut kəmas len aKristo nukad na-il-ŋuri-an hən nəbikel mai gaiug nəsə gəbimasgole, nəsakəmaienan. ⁹ Noŋjir gaiug bathut na-ləmas-buni-an sidaru. Ginau boh aPol, notovi haŋut tia mai lotobaŋis gat ginau mōs aKristo aYesu. ¹⁰ Ginau, noŋjir gaiug mōs anatugw, aOnesimus, togəm vi natugw uluŋan len nadəlomian nəboŋ nototoh len

* 1:1: Flm 13, 22-23 * 1:2: Kol 4.17

nə-baŋis-gati-an sal.* ¹¹ A mō Onesimus sagol natideh savoi hən gaiug, savi tarhət sañ wake gagai gai eləboi b̄igol natit p̄isi b̄ivoi, evi tarhət sidar p̄isi.*

¹² Nosəvat atenan təlmam van hən gaiug, gai tovi nəlogw kitin. ¹³ A mō, noləŋon ke netəgau gati hən b̄eum esagw len namilem̄ nəboŋ nototoh len nə-baŋis-gati-an m̄os nakel-uri-an tovoi. ¹⁴ Avil noləŋon nəb̄igol nəsa gəb̄idañ həni ŋai. Nomətahun gəb̄igol nəsa tovoi husur notokele ŋai be noləŋon ke dereh gigole husur naləŋonian sañ ŋai.

¹⁵ Hum ma aOnesimus totoh a tut dan gaiug kəkereh tia hən ke dereh gəb̄ikade vi sutuai, ¹⁶ asike evi slev am. Dereh tivoi səhor naslev, tesuñan añañ gəb̄eləmas buni. Ginau noləmas buni, avil gaiug goləmas masuñ həni səhor ginau notoləmas buni. Dereh geləmas buni hum naslev sañ, be savi naslev ŋai, dereh geləmas buni husur evi añañ len Nasub̄.

¹⁷ Imaienan, gəb̄inau ke gidaru dartobon len nauman, givoi hən gai suñan gəb̄ivoi hən ginau. ¹⁸ Avil len natideh gai b̄igol b̄isa hən gaiug o b̄ikabut sañ, gerin̄i len nəkabut sagw. ¹⁹ Ginau, aPol, nutos nategai hən navəlagw səb̄ogw: ginau nisar gele. Noləboi nəb̄ikele mai gaiug ke, gaiug səboñ, nəmauran sañ vi sutuai evi nəkabut gotokade len ginau. ²⁰ Evoi, Wawa, aFilemōn, nuke gevi tarhət sagw bathut nadələmian dartokade len Nasub̄ aKristo; gigol neləŋon tivoi am len nəlogw.

²¹ Husur noləboi buni ke dereh gigol nəsa notousi nəboŋ nototos napisulan egai van hən gaiug. Evoi, noləboi ke dereh gigole tesəhor habat hən nəsa notousi. ²² Ikad natsual am: utaut hən naruñ tesua vir ginau. Husur nuvatvat viri ke aGot dereh tisor var nasor-tuñ-an sañ gail ale tidañ həni ke netəlmam van varis gamit tətəs.

Nasudələmian

²³ AFilemōn, nasoruan naməkot sagw imaiegai: AEpafrafras totoh mai ginau len nə-baŋis-gati-an husur nauman togole m̄os aKristo aYesu, gai ike, “Ivoi,” van hən gaiug.*

²⁴ Ale aMak, aAristarkus, aTemas mai aLuk lotoum mai ginau, galit lokəmaienan van hən gaiug.†

²⁵ Nasub̄, aYesu Kristo m̄au teviol kəmas hən navoian mai nanunumito.

* 1:10: Kol 4.9 * 1:11: Len nasoruan ta Kris, nəhes Onesimus namilen ike eləboi b̄igol natit p̄isi b̄ivoi. * 1:23: Kol 1.7, 4.12 † 1:24: Mak: 2Tim 4.11; Aristarkus: Uman 19.29, 27.2; Kol 4.10; Temas: Kol 4.14; 2Tim 4.10; Luk: Kol 4.14; 2Tim 4.11

NaIpru gail

Nalobulat napisulan van hæn naIpru gail

Ase itos nalobulat napisulan egai?

Datsalæboi as totoſi. Len alat lotokad namitisau, ta m̃o galevis lunau ke aPol o aParnapas totoſi, ta daməŋai galevis lunau ke aApollos totoſi husur nasoran san ebutelas mai igomah.

Itos nalobulat napisulan egai hæn nəsa?

Itosi hæn alat siYesu asike læb̃iteh dan nadəlomian lotokade lan. Isor vəsvəsaii ke, nalo siMoses tous naviolan hæn natutumavan sil nəsaan, inoŋ, husur aYesu totutumav hæn gai vəha-sua tovi naməkot. Salipair dan aYesu hæn læbetəlmam tətəs hæn naŵide seJu gail. Læbigole dereh lipanis habat sile.

Itosi m̃os ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totoſi m̃os alat siYesu len naut sua, ale nəvanuan isoḅur ei lovi Ju.

Itosi ŋais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totoſi len nasihau sua len nasihau A.D. 66 vəbar A.D. 96, be læsalæboi naut totoſi lan.

- 1) Len aKristo, aGot evəhot gai (1.1-3)
- 2) AKristo iyalyal səhor aŋel gail (1.4-2.18)
- 3) AKristo iyalyal səhor aMoses mai aJosua (3.1-4.13)
- 4) AKristo evi biltihai tutumav səhor ahai tutumav p̃isi (4.14-7.28)
- 5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len nəda heKristo esəhor na-kel-gati-an ta m̃o tota gati len nəda herivatvat gail (8.1-9.22)
- 6) Nəboŋ aKristo totutumav hæn gai esəhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav həni (9.23-10.39)
- 7) Nadəlomian silat ta sutuai (11.1-40)
- 8) Nəmauran timabe hæn aGot b̃ehəhaṽur həni? (12.1-13.19)
- 9) Na-sor-tuṽ-an mai nasoruan naməkot (13.20-25)

ANatun aGot

¹ Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor vəha-sob̃soḅur mai atəmadat gail ta sutuai len naŵide tiltile gail. ² Len nəboŋ galegai hæn nanoŋan hæn navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtabuh len aNatun hæn natit p̃isi læḅevi esan səḅon. Len aNatun, aGot igol nəmav mai navile a pan mai natit p̃isi lan.* ³ ANatun evi nañialan hæn namənas hæn nəyalyalan siGot. Ilav kot aGot, eḅitoṽ hæn nəḅoruan siGot. Len nasoruan hæn nədaŋan san etəgau gat natit p̃isi hum lotomaianan. Nəboŋ togol naveveuan dan nəsaan, ebətah len navəlan nəmatu seKiŋ len nəmav a məhat.*

ANatun aGot iyalyal səhor aŋel gail

⁴ Imaianan aGot igol aNatun iyalyal səhor aŋel gail, hum nəhes aGot tolav maii toyalyal səhor nahəsaliſit gail. ⁵ Husur aGot sakel mai aŋel ideh ke, “Gaiug govi aNatugw uluṽan, daməŋai nogəm vi Təmañ.” Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke, “Ginau dereh nevi Təman, ale atenan tevi Natugw.”*

⁶ Ale tətəs am, nəboŋ aGot togol ahai a m̃o san b̃egəm vi lan navile a pan, ike,

* 1:2: Jon 1.3 * 1:3: Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19 * 1:5: Psa 2.7; 2Sam 7.14

“Aņel p̃isi siGot lilotu h̃ani!”*

⁷ Nəboņ tosor husur aņel gail, aGot ike,

“Nugol aņel sagw gail losuñan nəlan,
loum sagw hum nəhab towunwun.”*

⁸ Be nəboņ tosor mai aNatun ike,

“O Got, nabiltihai bətbətah sañ hum sekiņ
ip̃at vi sutuai sutuai,
nanoran sañ eh̃um nəhai sekiņ
gotowol h̃an esañ gail lan.

⁹ Goləmas bun nanoran,
gomətahun bun nəsaan.

Imaienan, aGot tovi aGot sañ evəhas gaiug,
ēbir naoil h̃an nahəhaṽuran len gaiug
səhor avan ideh gail am.”*

¹⁰ AGot ikele am ke,

“Nasuḃ, len natuḃatan goriņ nəpaudesen h̃an navile a pan,
ale nəmav, gotoum h̃ani h̃an navəlañ gəlaru.*

¹¹ Dereh natgalen p̃isi limasig,
hum nahurabat tomatu van vañom.
Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

¹² Dereh gebul gat nəmav mai navile a pan
hum nahurabat naut susus,
ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.
Be gaiug, gəsagəgel boņ ideh
ale nəmauran sañ asike inoņ vi sutuai.”*

¹³ Ale aGot sakel mai aņel ideh ke,

“Gebətah tarhət nəmatu sagw,
vir nəberiņ naenemi sañ gail pipit narieñ gəlaru
h̃an ləḃevi ut kəmas.”*

¹⁴ Be aņel gail lumabe? Lovi nanunun h̃an nauman siGot ŋai. Esəvat galit h̃an ləḃevi tarhət silat, gai tolav kuv galit dan nəsaan h̃an ləḃikad nəmauran vi sutuai.

2

Sadaturusrus vi tut dan nakitinan

¹ Husur natenan, datimastəgau gat nakitinan dattosəsəloņ h̃ani tia, h̃an asike datḃirusrus vi tut dani. ² Husur, len aņel gail aGot isor, ale nasoruan san egəm vi lo, ip̃at tin. Ale nəvanuan toḃur kotovi o sagol nəsa tokele, ip̃anis tonor h̃an nəsa togole o sagole.*

³ Imagenan, asike datḃinau natenan totibau aYesu togole, nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, datigam yav dan nəpanismen siGot mabe? Nasuḃ m̃au ikel ur metəkav h̃an nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, beti alat lotosəsəloņ h̃ani lukel koti mai gidato ke tovi kitinan. ⁴ Ale aGot am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lotokel kot aYesu, namerikel nəvanuan lotomaņmaņ len gail, namerikel lotogol nədaņan san toḃarḃar, mai naviolan seNunun, aGot topəpehun gail tonor h̃an naləņonian san, natgalen p̃isi lukel uri ke tovi kitinan.*

AYesu, aNatun Nəvanuan

* 1:6: Deu 32.43 * 1:7: Psa 104.4 * 1:9: Psa 45.6-7 * 1:10: Len naut egai nəvanuan totos nəḃe enan isor
husur aGot hum tovi vanuan tokad navəlan gəlaru. * 1:12: Psa 102.25-27 * 1:13: Psa 110.1 * 2:2: Uman
7.53. Len naut egai ikel nadəlomian seju gail ke, aGot ilav nalo mai aņel gail lotolavi mai a Moses. * 2:4: Mak
16.17-18, 20; Uman 5.12

⁵ Navile a pan b̃egəmai, dattosor husuri gagai, aGot sariņi len navəlan aņel gail. ⁶ Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke,

“Got, nəvanuan lovi sa hən gəb̃inau galito?

Anatun nəvanuan ase hən gəb̃ekətkəta təban?

⁷ Len namityal tõmidol ŋai goriņi a pan kəkereh len aņel gail,

ale goputsani hən b̃ikad nəyalyalan hum nəkraun sekiņ.

⁸ Goriņ natit p̃isi len navəlan.”*

Nəboņ aGot toriņ natit p̃isi len navəlan, eriņ natit p̃isi, natideh səpat. Gagai datsaris natit p̃isi len navəlan sal. ⁹ Be nəsa dattorisi imaiegai ke: datoris aYesu, len namityal tõmidol ŋai aGot “toriņi a pan kəkereh len aņel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hən b̃ikad nəyalyalan hum nəkraun sekiņ, husur toləņon tosa vəsa len nəmatan, hən ke, len navoian aGot toviol kəmas həni, b̃esəsəloņ hən nabus hən nəmatan m̃os nəvanuan p̃isi. ¹⁰ AGot igol natit p̃isi ale natit p̃isi ipat m̃osi. Inor hən gai todañ hən aYesu toləņon tosa vəmat. Husur, len na-ləņon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hən toil a m̃o hən nəvanuan gail. Ale egəm vi p̃isal hən b̃ilav kuv nəvanuan b̃isobur dan nəpanismen hən nəsaan salito, ale hən b̃esəhar galito hən ləbevi natun aGot hən ləb̃ikatəp̃ol hən nəyalyalan san.

¹¹ AYesu igol nəvanuan gail luvėvu dan nəsaan salit gail hən ləbevi siGot səb̃on ŋai. Imaienan, aYesu mai alat gai togol lotovevu, galit p̃isi lukad aTəmalit tosua ŋai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hən b̃ekis galit hən awawa san gail. ¹² Ikel mai aGot ke, “Dereh nikel ur nahəsam̃ mai awawa sagw gail

hən ləbeləboi gaiug.

Len nəhon nəb̃onb̃onan,

dereh nekəkai hən nə-sal-suh-gaiug-an.”*

¹³ Ikele am ke,

“Dereh neriņ nəlogw len aGot.”

Ike,

“Ginau eg boh mai anatugw gail aGot toviol hən galit mai ginau.”*

¹⁴ Imagenan, husur anatun gail len nadəlomian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am ẽp̃itõv, egəm vi vanuan suñan galito. Egəm vi vanuan hən ke, len nəmatan san, natəmat totəgau gat nədaņan hən nəmatan, b̃evi ut kəmas. ¹⁵ Len nãvide enan, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enan, lumakuv dani. ¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarhət siaņel gail, be evi tarhət sinəpasusan siApraham gail.* ¹⁷ Husur enan, aGot ike aYesu tesuñan nəbathudud nadəlomian san len nãvide p̃isi hən b̃egəm vi b̃iltihai tutumav, nəlon b̃itanjis nəvanuan gail, ale hən b̃idaņ len nəsa aGot toriņi len navəlan. Egəm vi b̃iltihai tutumav hən b̃etutumav sil nəsaan sinəvanuan gail hən aGot b̃erub̃at galit dan nəsaan salito.* ¹⁸ Bathut aYesu toləņon tosa nəboņ aSetan totaltal sobuer ke tigol nəsaan, gai eləboi b̃evi tarhət salito nəboņ aSetan b̃italtal ke ligol nəsaan.

3

AYesu iyalyal səhor aMoses

¹ Imagenan bathudud məttovi siGot səb̃on, aGot ekis ginamit mai gamito hən datb̃evi lan nəmav. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai ab̃iltihai tutumav dattokel ur nadəlomian dattokade lan. ² AYesu idaņ len aGot totabtabuh lan, igol nəsa tokele, suñan aMoses todaņ len aGot hən b̃ekətkəta təban naim siGot tovi alat siGot.*

* 2:8: Psa 8.4-6 * 2:12: Psa 22.22 * 2:13: Isa 8.17-18 * 2:16: Isa 41.8-9 * 2:17: Flp 2.7; lpru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11 * 3:2: Num 12.7

³ AGot ebunusi ke, aYesu inor hən nə-sal-suhi-an səhor aMoses, hum nəvanuan na-um-im-an tonor hən nə-sal-suhi-an səhor naim toum həni. ⁴ Husur naim p̄isi ikad nəvanuan na-um-im-an toum həni, be aGot eum hən natit p̄isi. ⁵ AMoses idar̄ len aGot hum nəvanuan nauman tokətkəta təban naim siGot tovi nəvanuan san gail. Nəsa aMoses togole ehum nasoruan kəta tokel kot nəsa aGot b̄ikele balai. ⁶ Be aKristo tovi aNatun aGot idar̄ len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navəlan. Ale datovi im san. Datb̄eil b̄ur namətahwan, datb̄etəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokade len aKristo, ale datb̄eviv həni, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vəsvəsaii-an hən Nəbe 95

⁷ Imagenan, ehum aNunun aGot tokele, ike,
“Daməjai, mətbesəsəloṅ hən nadolon aGot,

⁸ nəlomit timabur, sa-nəkadumit tihaihai
suṃnan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
nəboṅ lotopair dan ginau,

lototaltal kitev nədarjan sagw ke imabe
len naut masmas tobəbesw.

⁹ Len naut ei atəmamit gail ta sutuai
lukoblen kitev nədarjan sagw ke tomabe,
luke leris nədarjan sagw,

ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40 lorisi len nəsa notogol gail.

¹⁰ Husur enan nəlogw epəjas naur enan, ale nuke,
‘Akis nəlolit ipair dan ginau,
ale ləsaləboi səhot naṽide sagw gail.’

¹¹ Ale len nəlol paṅpaṅ sagw,
nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,
‘Asike lobis len naut nəṅavṅavan sagw boṅ ideh.’ ”*

¹² Bathudud nadəlomian, mətələlagau ke gamit ideh asike ikad nəsaan len nəlon, asike nəlon ipar dəlomian. Sa-nəlomit timaienan hən b̄ipair hən gamito dan aGot tovi nəkadun nəmauran. ¹³ Be mitigol mətələṅon tivoi am len nəlomit gabag akis, len nəboṅ p̄isi dattokisi hən “daməjai,” sal, hən nagəgərasan hən nəsaan asike bigol gamit ideh b̄ihaihai dan aGot. ¹⁴ Husur datb̄etəgau gat nadəlomian dattokade len aKristo van vəbar nagilen, hum dattogole nəboṅ dattotubat riṅ nəlodat lan, namilen ke dattokatəp̄ol mai aKristo len nəsa tovi esan.

¹⁵ Hum natosian siGot toke,
“Daməjai, mətbesəsəloṅ hən nadolon aGot,
nəlomit timabur, sa-nəkadumit tihaihai,
suṃnan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
nəboṅ lotopair dan aGot.”*

¹⁶ Nəvanuan lotosəsəloṅ hən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses tosəhar galit dan naut a Ijip. ¹⁷ Ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40, nəlon aGot epəjas as galito? Nəlon epəjas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas tobəbesw. ¹⁸ Ale nəboṅ aGot toke, “Asike lobis len naut nəṅavṅavan sagw boṅ ideh,” isor mai as galito? ”* Ikel naten mai alat ləsagol husur nəsa tokel mai galito.* ¹⁹ Imaienan, datobunusi ke, husur lotopar dəlomian lan, ləsaləboi ləb̄eb̄is len naut nəṅavṅavan san.

* 3:11: Psa 95.7-11 * 3:15: Psa 95.7-8 * 3:18: Psa 95.11 * 3:18: Hən naves 16-18, ris Num 14.1-35

4

¹ Na-kel-gati-an siGot hæn datbēbis len naut nəjavņavan san ipat sal. Imagenan, datimasləlgau, datemətahw ke gamit ideh asike bēbis lan. ² Husur na-kel-uri-an tovoi hæn nəjavņavan enan, gidat am datosəsəloņ hæni suņman galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsəloņ kəmas hæni ņai, ləsəsəloņ hæni len nadəlomian.* ³ Husur gidat dattokad nadəlomian lan datobis len naut nəjavņavan san. Galit am, ehum aGot toke,

“Ale len nəlol paņpaņ sagw,

nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,

‘Asike lobis len naut nəjavņavan sagw boņ ideh.’”*

Ekəmaienan naut kəmas nauman san gail tohav nəboņ togol navile a pan tonoņ. ⁴ Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmariboņ na-vəha-məlevru-an, ike, “Len nəmariboņ na-vəha-məlevru-an, aGot iņavņav dan nauman san p̄isi.”* ⁵ Ale hum tokele tia, “Asike lobis len naut nəjavņavan sagw boņ ideh.”* ⁶ Imaienan, naut enan ipat sal m̄os nəvanuan galevis hæn ləbēbis lan. Ale alat ta m̄o lotosəsəloņ hæn na-kel-uri-an tovoi hæn nəjavņavan enan, ləsabis lan husur ləsagol husur nəsa aGot tokele. ⁷ Ale aGot eriņ nəboņ sual am, ekisi hæn “Daməņai.” Len nəboņ tohusur habat hæni, len nəbe siTevit, aGot ikel nəsa tokele a m̄o, ike,

“Daməņai, mətbesəsəloņ hæn nadolon aGot,

nəlomit timabur, sa-nəkadumit tihaihai.”*

⁸ Mitinau aJosua nəboņ tosəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail lətəkad nəjavņavan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur nəboņ tile hæn nəjavņavan.* ⁹ Imagenan, nəjavņavan ipat sal m̄os alat siGot, hum nəjavņavan siGot len nəmariboņ na-vəha-məlevru-an. ¹⁰ Husur nəvanuan tobis len nəjavņavan siGot, iņavņav dan nauman san, suņman aGot toņavņav dan nauman san nəboņ togol navile a pan tonoņ. ¹¹ Imagenan, datehisi hæn datbēbis len naut nəjavņavan enan. Gidat ideh satiteh, satigol tətov̄ hæn atəmadat ta sutuai ləsagol husur nəsa aGot tokele.

¹² Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsa aGot tosor m̄osi. Ikan səhor nābu nəbalan ideh tokan naut toru. Etiv pəpəhun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nəsa topat b̄urhubəlahəhw. Eləboi b̄epəpəhun navoian dan nəsaan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlön nəlölito. ¹³ Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit p̄isi səkad nə-kabut-gole-an am, iņarņar hæn aGot b̄ekəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit p̄isi dattogole maii.

AYesu, abiltihai tutumav toyalyal

¹⁴ Imagenan, husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNatun aGot tobis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgau gat nadəlomian dattokel uri ke dattokade. ¹⁵ Husur datukad abiltihai tutumav toləņon tosa mai gidato nəboņ datsədaņ. Len naņisal p̄isi aSetan italtal ke atenan tigol nəsaan, eņitoṽ hæn totaltal ke datigol nəsaan. Be gai sagol nəsaan, eṽuer lan. ¹⁶ Beti, len na-il-b̄uri-an, dategəm pəpadaņ hæn nabiltihai bətbətah siGot. Dategəm pəpadaņ hæn aGot toviol kəmas hæn navoian, hæn nəlön bitarņis gidato, mai hæn b̄eviol hæn navoian mai gidato nəboņ datbipar vi-tarhəte-an.

* 4:2: Len natosian galevis ta sutuai ike: Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadəlomian silat lotosəsəloņ husur aGot. * 4:3: Psa 95.11 * 4:4: Gen 2.2 * 4:5: Psa 95.11 * 4:7: Psa 95.7-8 * 4:8: Deu 31.7; Jos 22.4

5

¹ AGot ilekis hən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən b̃isor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi p̃isal salito van hən aGot. Abiltihai tutumav eviol hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil nəsaan sinəvanuan gail.* ² Ale abiltihai tutumav eləboi b̃ikad nãvide b̃emədaυ van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis sũman galito. ³ Husur enan etutumav m̃au sil nəsaan san gail mai nəsaan salit gail.* ⁴ Avan ideh saləboi b̃iṽat nəhes hən b̃egəm vi b̃iltihai tutumav gai səb̃on. Be ipat len aGot səb̃on hən b̃ekisi, hum tokis aAron sutuai.*

⁵ Len nãvide tomaienən, aKristo səb̃on səṽat nəhes hən b̃egəm vi b̃iltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke,
“Govi Natugw,

daməṅai nogəm vi Təmãm.”*

⁶ Ale len naut tile am ike,
“Govi ahai tutumav vi sutuai,

sũman aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*

⁷ Len nəmauran san len navile a pan, aYesu isor tuṽ van hən aGot toləboi b̃ilav kuvi dan nəmatan. Eṅiri hən b̃evi tarhət san, ikai habat, namətarur san isel, ale husur toriṅ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəsəloṅ həni.* ⁸ Naut kəmas aYesu tovi aNaturan aGot, len na-ləṅon-isa-vəsa-an san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an. ⁹ Ale nəboṅ togol natit p̃isi aGot toriṅi hən b̃igole tonon, egəm vi kadun nəlav-kuvi-an dan nəpanismen hən nəsaan, nəkadun nəmauran vi sutuai m̃os nəvanuan p̃isi lotogol husur nəsa tokele. ¹⁰ Ale aGot eriṅi hən b̃iṽat nəhes abiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadələmian hən asike m̃atuteh dani

¹¹ Namtukad natit isobur hən namtbikel husur natenən, be idaṅ hən namtb̃isor vəsvəsaii husur m̃ətumənmaneh hən m̃ətb̃eləboi səhoti. ¹² Gamit m̃ətukad nadələmian sutuai tia wake m̃ətsavi hai p̃usan sal. Hən nəsa? Be m̃ətoləṅon ke avan ideh teṽusan gamit tətəs am, tubat hən nakitinan metəkav lotomədmədaυ len nasoruan siGot. M̃ətosũman natuhtətai ṅai tosus, saləboi b̃ihan nəhanian todaṅ sal. ¹³ Husur avan ideh tomaur len nasus ṅai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal.† ¹⁴ Be nəhanian todaṅ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

¹ Imagenən, naṽusanan metəkav husur aKristo, dateriṅi husur dattoləboii tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatetubat len nəpaudesen hən naṽusanan tətəs am. Datoləboii ke datimaspair dan nəsa dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboii ke datimasriṅ nəlodato len aGot. ² Datoləboi naṽusanan husur nəbaptaisan*, mai nãvide hən dattoriṅ navələdato len nəvanuan hən b̃ikad aNunun aGot. Datoləboi naṽusanan husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəboṅ aGot b̃epəpəhun navoian dan nəsaan.*

³ Naṽusanan galenan lipat. Ale aGot b̃idãm həni, datetibau len aKristo, datimatmatu lan!

⁴ Nəvanuan gail lotoriṅ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləb̃eriṅ gaḃulani, naṽisal hən ləb̃etəlmam, hən ləb̃ipair dan nəsaan salit tətəs am, eḃuer. Nəboṅ nãmial siYesu tohut

* 5:1: Nəboṅ nəvanuan togol nəsaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san b̃igel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togole. * 5:3: Lev 9.7 * 5:4: Exo 28.1 * 5:5: Psa 2.7 * 5:6: Psa 110.4 * 5:7: Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46 † 5:13: Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2 * 6:2: Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptaisan ale nakəkasian m̃os naveveuan evi nãvide seju gail, be len nasoruan ta Kris luke baptaisən hən gəlar p̃isi. * 6:2: Uman 18.25, 19.3-6

nəmərgobut dan nəlolito, nəboŋ lototubāt ləboi naviolan togəm len nəmav, nəboŋ lotokatəpōl mai aNunun aGot, ⁵ nəboŋ lotoləboi navoian hən nasoruan siGot, nəboŋ lotosəsəloŋ hən nədaŋan hən nəboŋ bēgəmai len natohan pipihabəlan aGot, ⁶ galit lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberinŋ gābulani, naŋisal hən ləbetəlmam, hən ləbipair dan nəsaan salit tətās am, eḅuer. Lomədas bun galito, husur, ehum lotoŋos gat aNatun aGot len nəhai balbal tətās, ale riŋ nahur sasa len gai len nəhon nəvanuan gail.*

⁷ Mitinau nətan. Nəboŋ naus tous daŋir lan, nətan enan edim naus enan, natit gail lutov, luḅan hən nəvanuan gail lotomabul nəhanian len nətan enan ləbihan. Nətan enan aGot ivoi həni, ehəhaḅur həni. ⁸ Be nətan bīsa, hən natit tohum nəhau mai nəhai lotokad nasunite ŋai ləbitov lan, nətan enan evi ut kəmas, savoi hən natideh. Hum ma aGot bīsemale həni. Len nagilen, nəhab dereh tihani.*

⁹ Gamit namttoləmas bun gamit pīsi, naut kəmas namttokəmaienan, namtsəkad nəlon-uri-an ideh len gamito. Namtoləboii ke, məttokad naḅit gail lotovoi am: nadəlomian samit mai naḅide samit tonor hən alat aGot tolav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito. ¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon iboŋboŋ hən nauman samito, mai na-ləmas-buni-an samito hən nahəsan. Arumasil nəboŋ məttovi tarhət sinəvanuan san gail, hum məttogole tia, ale hum məttogol tabtab həni sal. ¹¹ Be namtoləŋon masuḅ ke, gamit pīsi mitidaŋ len aGot magenan van vəbar nagilen hən mətḅeləboi buni ke, dereh mitikad pīs nəsa məttovatvat viri. ¹² Samtipetəmas, be mitigol tətəḅ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadəlomian mai na-toh-mədau-an, ludaŋ ḅur nəmauran todaŋ vir ləbikad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datḅeil gəgat len na-kel-gati-an siGot

¹³ Nəboŋ aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aAraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan gabag. ¹⁴ Ikel mai aAraham ke, “Nokitin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləbēgəm vi bathudud bīsobur vəha-sobḅobur am”* ¹⁵ Beti len nə-daŋ-buri-an san aAraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati.* ¹⁶ Nəboŋ nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nəta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, eməlas. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləbisor ḅalḅal husuri am. ¹⁷ Len naḅide tomaienan, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləbikad nəsa tokel gati ləḅeləboi buni ke, nə-nau-utaut-an san asike egəgel boŋ ideh. ¹⁸ AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsan. Nateru enan arsaləboi arḅegəgel boŋ ideh husur aGot saləboi ḅelibliboŋ boŋ ideh. Imaienan, len eru enan, gidat dattosāb naut nasusuahan len gai, datoləŋon ivoi habat am len nəlodato hən datḅetəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datḅikade balai.* ¹⁹ Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datḅeriŋ nəlodat lan. Ta ḅno len naim siGot, ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətah gol gidato dan aGot,* ²⁰ husur aYesu eil a ḅno, eḅisutur sidato tia. Egəm vi ḅiltihai tutumav sidato vi sutuai suḅan aMelkisetek ta sutuai.*

7

AMelkisetek ahai tutumav

¹ AMelkisetek eg boh evi kiŋ hən nabiltivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toyalyal buni. AMelkisetek ebubur mai aAraham nəboŋ aAraham totəlmam dan nabiltibalan tosəhor nakiŋ tovat lan, ale eus aGot hən ḅivoi hən aAraham. ² Ale

* 6:6: Ipru 10.26 * 6:8: Gen 3.17-18 * 6:14: Gen 22.16-17 * 6:15: Gen 17.1-2, 18.10, 21.5 * 6:18: Num 23.19 * 6:19: Lev 16.2 * 6:20: Ipru 4.14, 2.7; Psa 110.4

aAraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəjavur hən natit ƒisi totariv kuv gail dan alat tobal mai galito.* (Nahəsan aMelkisetek, namilen ke, “aKiŋ hən nanoran,” ale husur tovi kiŋ hən naut a Salem, namilen ke, “aKiŋ hən natəmat.”) ³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman, anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəboŋ hən nəpasian san o nəmatan san.† Esuŋan aNaturan aGot; evi biltihai tutumav vi sutuai.

⁴ Mitinau nəyalyalan siMelkisetek. Bathut nəyalyalan siMelkisetek, aAraham, abiltitəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəjavur hən natit ƒisi tokade dan nabiltibal. ⁵ Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəjavur hən natit ƒisi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotoƒitƒitoŋ, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siAraham.* ⁶ Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəjavur tovi siAraham. Ale aAraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek eriŋ navoian siGot lan. ⁷ Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan toriŋ navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalyalan səhor enan gai toriŋ navoian siGot lan. ⁸ Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəjavur, lovi vanuan ŋai lotoləboi ləbimat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəjavur, lukele ke tomaur sal. ⁹ Nəboŋ aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəjavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datbike, nahəmar aLevi len nəpasusan siAraham lototariv nahudhut tosua dan tosəjavur, galit am lulavi mai aMelkisetek. ¹⁰ Husur nəboŋ aMelkisetek tobubur mai aAraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len nəpasusan siAraham, ale evi aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəjavur mai aMelkisetek.‡

¹¹ Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən ləbevi ahai tutumav ləbeil a mō hən nəvanuan gail hən ləbehusur nalo enan. Be nauman sihai tutumav galenan sanor hən biŋol nəvanuan binor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile hən biŋel galito, ahai tutumav tosuŋan aMelkisetek be sasūman aAron len nahəmar aLevi? ¹² Husur nəboŋ tokad nagəgelan len nəvanuan tovi ahai tutumav gail, nalo am egəgel. ¹³ Husur ahai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum ahai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh. ¹⁴ Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan sejutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

AYesu esuŋan aMelkisetek

¹⁵ Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosuŋan aMelkisetek egəm tia. ¹⁶ AYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədaŋan hən nəmauran san saləboi biŋmasig boŋ ideh, ipat vi sutuai. ¹⁷ Husur natosian siGot ikel husuri ke,

“Govi hai tutumav vi sutuai,

suŋan aMelkisetek

tovi hai tutumav ta sutuai.”*

¹⁸ Imaienan datoləboii ke, nalo ta mō husur ahai tutumav gail, aGot igele husur sədaŋ, savi tarhət sivan ideh. ¹⁹ Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo tokele, saləboi biŋol datbinor len nəhon aGot. Ale aGot igol naƒisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi datbegəm pəpadaŋ hən aGot.

* 7:2: Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20 † 7:3: Nasuruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esuŋan səkade. * 7:5: Num 18.21 ‡ 7:10: Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit ƒisi. * 7:14: Mat 1.1-3; Luk 3.33 * 7:17: Psa 110.4

²⁰ Nəboŋ aGot togol naŋisal veveu enan, ita gati len nahəsan. Nəboŋ togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan. ²¹ Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsan, ike,

“Nasub̃ ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,
ale asike egəgel hən nənauan san boŋ ideh, ike,

‘Govi hai tutumav vi sutuai.’ ”*

²² Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan siGot, ipat len navəlan aYesu m̃au hən b̃igol p̃is na-kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu enan ivoi səhor ta m̃o aGot tokel gati mai alat a Israel.

²³ Datinau na-kel-gati-an ta m̃o. A m̃o ikad ahai tutumav galenan lotosob̃ur tia, husur nəmatan salito igol nauman salit gail inoŋ. ²⁴ Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai. ²⁵ Imaienan, alat lotogəm hən aGot len aYesu, eləboi b̃ilav kuv kavkav hən galito dan nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən b̃isor salito len nəh̃on aGot.

²⁶ AYesu m̃au evi ab̃iltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut dan nəsaan hum aGot tohəhaʋur həni, səkad natideh tosa lan, iveveu, nəsaan ideh sagol sab̃iŋb̃iŋal. Etile dan nəvanuan nəsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav. ²⁷ Gai sahum ab̃iltihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai hən b̃ilav kuv nəvanuan gail p̃isi dan nəpanismen sil nəsaan salito. Igol vəha-sua həni ŋai. Ale nəboŋ totutumav hən gai gabag natutumavan enan ikabut gol p̃is nəsaan.* ²⁸ Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədaŋ husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsan egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNatun, nəsaan tob̃uer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Ab̃iltihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

¹ Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad ab̃iltihai tutumav sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən nab̃iltihai bətbətah seKiŋ len nəmav.*

² Eum ei len naut tolo len nəmav, naim nətaŋolen kitin hən nalotuan Nasub̃ aGot toum həni, nəvanuan saum həni.

³ Ahai tutumav p̃isi, aGot itabtabuh len galito hən ləb̃eviol hən naviolan gail maii, ale hən ləbetutumav van həni. Len naʋide tomaienən, imasil ke ab̃iltihai tutumav sidat m̃au, gai am ikad natsua hən b̃etutumav həni. ⁴ Gai tatoh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad nəvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail van hən aGot hum nalo tokel buni. ⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalotuan tovi natətoʋan mai nənahənah hən nəsa tohum topat len nəmav. Husur enan, nəboŋ aMoses pəpadaŋ hən b̃eum hən naim nətaŋolen, aGot ikel nalələgauan maii ke, “Gigol vahvahur natit p̃isi tinor husur nəplan notoʋusan gaiug həni tia len naʋehuh.”* ⁶ Be gagai, aYesu, ab̃iltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoi buni səhor nauman sihai tutumav gail ta m̃o. Len naʋide tomaienən, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu, ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta m̃o. Husur na-kel-gati-an veveu enan eil gəgat len nasoruan tovoi səhor ta m̃o.

⁷ Husur na-kel-gati-an ta m̃o təhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.* ⁸ Be aGot ikel ur nəsaban len nəvanuan seIsrael gail ike,

“Len nəboŋ b̃egəmai,
derek nita gat na-kel-gati-an veveu

* 7:21: Psa 110.4 * 7:27: Ipru 5.3; Lev 9.7 * 8:1: Psa 110.1 * 8:5: Exo 25.40 * 8:7: Exo 24.3-8

- notokel mai nəvanuan naut a Israel mai a Jutah.
⁹ Asike ehum na-kel-gati-an
 notokel gati mai atəmalit ta sutuai,
 nəboŋ nototəgau navəlalito,
 hən nəbesəhar galito dan naut a Ijip.
 Bathut ləsatəgau gat na-kel-gati-an sagw ta m̃o,
 imaienan nəlogw iḃov hən galito.”
- ¹⁰ Ale ginau Nasuḃ aGot nekəmaiegai ke,
 “Len nəboŋ ḃegəmai,
 dereh nita gat na-kel-gati-an egai
 nikele mai nəvanuan naut a Israel ke:
 Dereh neriŋ nalo sagw gail len nənauan salito,
 ale nitos gat gail len nəlolito.
 Dereh nevi aGot salito,
 ale levi vanuan sagw gail.
- ¹¹ Ale asike lupar ləboian len ginau,
 hən nəvanuan ḃeḃusan avan tile totoh pəpadaŋ həni,
 o hən nəvanuan ḃeḃusan aḃan am ke,
 ‘Geləboi Nasuḃ aGot!’
 Husur nəvanuan p̃isi dereh leləboi ginau,
 alat lotovi ut kəmas mai nəvanuan totibau, galit p̃isi.
- ¹² Husur dereh neruḃat galit dan nəsaan salito,
 ale asike nunau təlmam hən nəsaan salit gail boŋ ideh am.”*
- ¹³ Nəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən “na-kel-gati-an veveu,” igel na-kel-gati-an ta
 m̃o gol tovi ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəm matu, asike idareh, teḃuer.

9

Nəvide hən nalotuan ta m̃o

¹ Mitinau na-kel-gati-an siGot ta m̃o. Ikad nalo gail hən nalotuan mai naut sua tolo len navile a pan. ² Loum hən naim nətaḃolen enan. Ikad nəbiltikaliko totahətah kəkol hən togol narum̃ toru. Len narum̃ sua, bopita, ikad nametəlai paspasil toil, naḃmial toməlevru lotopaŋ lan, mai natev sua mai nabəta lotoviol həni mai aGot. Narum̃ enan lokisi hən Naut Tolo.* ³ Beti narum̃ tarhəbiltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Masuḃ.* ⁴ Len narum̃ enan ikad nəmel tutumavan nagol lototutumav hən nəhai pəhas lan. Ale ikad nabokis lotoḃos gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. ḃurhulon Nabokis ikad nəḃiliwai nagol nəmanna tosuh lan, mai nəhai nəyaran siAron todum̃oh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.* ⁵ A məhat hən Nabokis ikad nakerupim* hən namənas siGot, nəhabəlalaru lotosəzah gol namətan Nabokis tovi naut aGot toruḃat nəsaan dan nəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namtḃisor vəsvəsai p̃is natgalen gagai.*

⁶ ŋa nəboŋ lotoutaut p̃is natgalenan maienan, ahai tutumav gail lobis akis len narum̃ bopita hən ləḃigol nauman salito m̃os nalotuan.* ⁷ Be əbiltihai tutumav səḃon eḃis len Naut Tolo Masuḃ vəha-sua ŋai len nasihau p̃isi. Len nəboŋ enan eviol hən nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nəvanuan lotogolgole len natətanen salito.* ⁸ Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, nəboŋ naim nətaḃolen topat sal, naḃisal hən avan ideh ḃeḃis vi lohoim len Naut Tolo Masuḃ səkamis. ⁹ Natenan ehum nasoruan kəta

* 8:12: Jer 31.31-34 * 9:2: Exo 26.1-30, 25.23-40 * 9:3: Exo 26.31-33 * 9:4: Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num 17.8-10; Deu 10.3-5 * 9:5: Nakerupim evi natit tomaur tokad nəhabəlan toru. * 9:5: Exo 25.17-22 * 9:6: Num 18.2-6 * 9:7: Lev 16.2-34

ños nəboŋ ta daməŋjai. Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutumav hən gail ləsaləboi ləbigoł nəlon nəvanuan lotolotu bimasil. ¹⁰ Husur nəkadun nañide hən naviolan mai natutumavan evi nalo hən nəhanian, namunian mai nakəkasian ños naveveuan. Nalo galenan lovi hən niben nəvanuan ŋai. Ale nalo galen lupat van vəbar nəboŋ aGot togol nañide veveu.

¹¹ Nəboŋ aKripto togəm vi biltihai tutumav hən natit lotovoi lotovisi tia, eñis len naim nətaṗolen toyalyal mai tonor səhor ta ño. Naim nətaṗolen enan, avan ideh saum həni hən navəlan, ale savi natideh topat len navile eg a pan. ¹² Nəboŋ aKripto toḃis len Naut Tolo Masuṽ, saḃis len nasihau ṗisi hum abiltihai tutumav ta ño lotogole. Ao, eñis vəhasua ŋai husur səlav nəda hinani mai nəda hetuhbuluk vi lohoim hən bekəkas kuv nəsaan, be ilav nəda han səbon, evi lohoim. Ale len nəda han eṗur kuv gidato dan nəpanismen, ale nəmakuvan enan ipat vi sutuai. ¹³ A ño, ahai tutumav ebul hən nəda hinani mai nəda hebuluk mai nəmasiav hən natuhbuluk pəhaṽut† len nəwai, ale igol egiris niben nəvanuan lotobinḃinjal len nalo hən nibelit biveveu dan nabinḃinjalan salito.* ¹⁴ Be nəda hiYesu esəhor masuṽ hən natgalenan. Len nədaŋan seNunun aGot totoh vi sutuai, aKripto, natit tosa toḃuer lan, etutumav hən gai van hən aGot. Imaienan, nəda han igol nəlodat imasil dan nəsa dattogole lotolav gidato vi lan nəmatan; nəda han igol nəlodat imasil hən datbilotu hən aGot tovi nəkadun nəmauran.

¹⁵ Husur natenan, aKripto evi ṗisal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil gəgat len aYesu hən ləbikad nəmauran vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKripto imat hən ləbimakuv dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan lotogole len na-kel-gati-an ta ño.

¹⁶ Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len nəmatan san anaton gail tile dereh tikad natit san gail, nəmatan sitenan totos gati, timasṗarṗar. ¹⁷ Husur nəboŋ tomaur sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be nəboŋ tomat, nəsa tokel gati isarpoh. ¹⁸ Bathut enan, len nəda ŋai na-kel-gati-an ta ño aGot tolav mai aMoses etubat um. ¹⁹ Nəboŋ aMoses tokel ur ṗis nakelean todaŋ gail mai nəvanuan ṗisi, ilav navurun nasipsip lotogol tobisibis, mai nəpashət nahisop, ale etur həni len nəda hebuluk mai nəda hinani mai nəwai, ale eñil həni hən nəda beḡiris nalobulat mai nəvanuan gail ṗisi. ²⁰ Ikel mai galit ke, “Egai nəda hən na-kel-gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”‡ ²¹ Len nañide tomaienən, igol nəda egiris naim nətaṗolen mai natit ṗisi hən nalotuan lotosuh ei.* ²² Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit hən nalotuan gail luveveu len nəda, pəpadaŋ natit ṗisi. Husur asike nəda bisel, imabe? AGot asike erubat nəsaan dan nəvanuan gail.*

²³ Husur enan, naim nətaṗolen len navile eg a pan mai natit ṗisi lotosuh lan luveveu ŋai len nəda herivatvat gail. Natgalenan lohūm nəgarutian hən natit gail len nəmav. Natit gail kitin len nəmav, nəda herivatvat sanor hən bigol ləbiveveu, be naviolan tovoi masuṽ səhori ŋai inor həni. ²⁴ Husur aKripto saḃis len Naut Tolo Masuṽ nəvanuan toum həni len navəlalito. Naut enan ehūm nəgarutian ŋai hən Naut Tolo Masuṽ len nəmav. Be aKripto eñis len nəmav kitin, ale gagai isor sidato len nəhon aGot. ²⁵ Gai etile dan abiltihai tutumav tolav nəda savi ehan, ale toḃis len Naut Tolo Masuṽ len nasihau ṗisi. AKripto saḃis len nəmav hən betutumav daŋir hən gai. ²⁶ Təmaienən, aKripto təmasmat vəha-sobsoḃur van, tuḃat len natubatan hən navile a pan. Be gagai, len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, evisi vəha-sua tovi naməkot hən betutumav hən gai hən bilav kuv nəsaan. ²⁷ Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriŋ nəboŋ tonor hən gidat vīsusua datbimat. Len nəboŋ enan dereh dateil len nəhon aGot len nakotan san.

† 9:13: Natuhbuluk pəhaṽut enan, lopəŋasi, nəmasiav han ŋai ipat. * 9:13: Lev 16.15-16; Num 19.9, 17-19

‡ 9:20: Exo 24.8. Nəboŋ aMoses tokəmaienən, esəŋav hən na-kel-gati-an siGot ta ño. * 9:21: Lev 8.15 * 9:22: Lev 17.11

²⁸ Len naĩvide tomaianan, aKристо am imat, etutumav vaha-sua tovi naməkot hən gai, hən b̃ilav kuv nəsaan sinəvanuan lotosob̃ur. Dereh tegəm tətas, be savi m̃os nəsaan sidato. Dereh tegəm hən b̃ilav nəmauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lotoləŋon masuĩ hən ləb̃erisi.*

10

¹ Nalo siMoses ehum nəm̃ol hən natit gail lotovoi ləb̃egəmai, be nəm̃ol savi natgalenan kitin. Naut kəmas ahai tutumav totutumav len nasihau p̃isi, natutumavan galenan lodədas ləb̃igol alat lotogəm hən ləb̃ilotu, ləb̃inor len nəhon aGot. ² Natutumavan galenan lətaləboi lətagol nəvanuan gail lətanor len nəhon aGot, natutumavan lətanor. Husur alat lotolotu lətanor vaha-sua tovi naməkot len nəhon aGot, asike lətaləŋon təsa len nəlolit sil nəsaan am. ³ Be nəlolit səmasil. Ale natutumavan salit galenan lugol ŋai ke, lotonau təlmam hən nəsaan salito len nasihau p̃isi. ⁴ Husur nəda hebuluk mai hinani edədas b̃ilav kuv nəsaan boŋ ideh.

⁵ Imagenan, nəboŋ aKристо togəm vi lan navile a pan, ike, “Gomətahun natutumavan hən narivatvat mai naviolan, be goutaut hən nibegw hən nəb̃eviol həni.

⁶ Lopəŋas kavkav hən narivatvat gail len natutumavan, loviol hən natit gail hən ləb̃ekəkak kuv nəsaan salito, wake gəsaħəħaʋur.

⁷ Beti nuke, ‘Got, ginau bogai.

Nogəm hən nəb̃igol nəsa gotoləŋoni,

hum lototos husur ginau len nalob̃ulat tobul.’ ”*

⁸ Metəkav aKристо ike, “Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəŋas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləb̃ekəkak kuv nəsaan, gomətahun gail, gəsaħəħaʋur hən gail” (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses). ⁹ Beti aKристо ike, “Ginau bogai, nogəm hən nəb̃igol nəsa gotoləŋoni.” Len nasoruan enan ikas kuv na-kel-gati-an ta m̃o hən b̃esəŋav hən na-kel-gati-an veveu. ¹⁰ Ale husur aYesu Kристо togol nəsa aGot toləŋoni nəboŋ totutumav hən niben gabag, len na-tutumav-vaha-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səb̃on.

¹¹ Akis ahai tutumav gail p̃isi loil təban nəmel tutumavan, loum len nalotuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotop̃itp̃itoṽ. Be natutumavan hən natgalenan saləboi b̃ekəkak kuv nəsaan boŋ ideh.* ¹² Be aKристо, ahai tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ŋai. Etutumav vaha-sua tovi naməkot hən gai hən b̃ikas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan nəmatu siGot. ¹³ Len naut enan itoh vir aGot b̃igol naenemi san gail ləb̃evi ut kəmas, hum nakes toriŋ narien gəlar lan.* ¹⁴ Husur, len natutumavan enan tosua ŋai, aKристо igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləb̃evi esan səb̃on.

¹⁵ ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaianan. Husur ike,

¹⁶ “Ale ginau Nasuĩ aGot nekəmaiegai ke,

Len nəboŋ b̃egəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.

Dereh neriŋ nalo sagw gail len nəlolito,

ale nitos gat gail len nənauan salito.”†

¹⁷ Beti ike,

“Nəsaan salito mai natit lotogol gail tob̃ur kotov nalo,

* 9:28: Isa 53.12 * 10:7: Psa 40.6-8 * 10:11: Exo 29.38 * 10:13: Hən naves 12-13, ris Psa 110.1 † 10:16: Jer 31.33. Ipru 8.10. A m̃o aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan.

asike nunau tɛlmam hən gail boŋ ideh am.”*

¹⁸ Imaienan, nəboŋ aGot torubat nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

¹⁹ Imagenan bathudud nadəlomian, len nəda hiYesu datukad na-il-ḅuri-an hən datḅebis len Naut Tolo Masuḅ len nəmav. ²⁰ Len nəmatan san aYesu esəŋav hən naḅisal veveu, naḅisal nəmauran tolavutur len nabiltikaliko vəbar Naut Tolo Masuḅ. ²¹ Ale husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal toil a ḅo hən naim siGot, ²² dategəm vi təban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadəlomian kitin. Husur aKristo igol nəda han egiris nəlodato hən datḅiveveu, asike datoləŋon isa len nəlodat sil nəsaan am. Ale ekəkas nibedato hən nəwai toveveu.* ²³ Datetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datḅeriŋ nəlodat len aGot hən ḅigol nəsa tokel gati. ²⁴ Datinau naḅisal gail hən datḅevi tarhət sidat gabag hən datḅeləmas bun gidat gabag mai hən datḅigol natit tovoi gail. ²⁵ Sa-nəlodat tiḅov hən nəḅonḅonan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləŋon tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab həni bathut tomasil ke Nəboŋ siNasuḅ ḅegəm pəpadaŋ.

²⁶ Datḅeləboi nakitinan tia, ale datḅilekis hən datḅigol tabtab hən nəsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi ḅekəkas kuv nəsaan. ²⁷ Be ikad namətahwan ŋai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanismen mai nəhab towunwun hən ḅihan ḅis naenemi siGot gail balai.* ²⁸ Avan ideh tomətahun ḅigol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləḅikel koti ke tomaienən, imat sile, nalolosaan eḅuer.* ²⁹ Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNatun aGot, lotonjit nəholit van həni; lotonau ke nəda togol lotoveveu dan nəsaan tovi ut kəmas ŋai, savi natideh; ale lotosor mədas aNunun aGot toviol kəmas hən navoian, nəpanismen silatenan imabe? Nəvanuan lotomaienən, inor hən ləḅipanis vəsa tibatbat. ³⁰ Husur datoləboi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginəu, dereh nilav naḅurḅuran mai gaiug hən nəsaan gotogole.” Ikele am ke, “Nasuḅ aGot dereh tisaḅ səhoti ke nəvanuan san gail lipanis o teḅuer.”* ³¹ Nəvanuan ḅitoh len navəlan aGot nəkadun nəmauran, evi natsua hən avan enən ḅemətahw habat lan.

³² Be mitinau tɛlmam hən nəboŋ ta ḅo gail, nəboŋ naḅial hən na-kel-uri-an tovoi totubat ḅias gamito. Mitinau na-il-gəgat-an samito nəboŋ məttodaŋ ḅur na-ləŋon-isa-vəsa-an. ³³ Len nəboŋ galevis nəvanuan losəvar gamito, lomədas tabtab hən gamito len nəhon nəvanuan gail. Len nəboŋ tile am mətovi tarhət silat alaten lotomədas masuḅ hən galito. ³⁴ Mətukatəḅol hən na-ləŋon-isa-an silat lototoh len naim ḅəbaŋis. Nəboŋ alat lotoil a ḅo lototariv kukuv ḅis natit samit dan gamito, mətudaḅ həni len nakemkeman, husur mətoləboii tia ke, gamit mətukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai. ³⁵ Na-il-ḅuri-an len nadəlomian samit satimasig husur nakonḅurḅuran han etibau. ³⁶ Mitimaskad nə-daŋ-ḅuri-an hən ke, nəboŋ məttogol nəsa aGot toləŋon gail, dereh mitikad nəsa aGot tokel gati. ³⁷ Husur ehum natosian siGot toke, “Asike idareh atenan togəmgəmai dereh tevisi

ale asike evəlo.

³⁸ Ale nəvanuan sagw tonor dereh tikad nəmauran tokitin, husur eriŋ nəlon len ginəu.

Ale ḅerus tɛlmam, asike nohəhaḅur həni.”*

³⁹ Be gidato, datsavi silat lotorusrus tɛlmam vəmasig. Datovi silat lotokad nadəlomian len aGot, lotokad nəmauran.

* 10:17: Jer 31.34 * 10:22: Eze 36.25 * 10:27: Isa 26.11 * 10:28: Deu 19.15 * 10:30: Deu 32.35-36
* 10:38: Hab 2.3-4

11

Nadəlomian

¹ Be nadəlomian evi sa? Nadəlomian evi na-ləboi-buni-an ke nəsə dattovatvat viri dereh tevisi. Evi naləboian ke nəsə datsakəta risi, ekitin, nə-lon-uri-an eḅuer. ² Bathut nadəlomian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

³ Len nadəlomian datoləboi səhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit ḅisi am. Imaienan, len nəsə datsaləboi datḅerisi, aGot igol natit ḅisi dattoləboi datḅerisi.*

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi aḅan. Len nadəlomian aApel etutumav hən naviolan tovoi səhor naviolan siKen. Bathut nadəlomian siApel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehəhaḅur hən naviolan san. Ale naut kəmas aApel tomat sutuai tia, len nadəlomian san isor mai gidato sal.*

⁵ Len nadəlomian aEnok səkad nəmatan, husur aGot ilav kuvi vi məhat. Avan ideh səsab niben husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hən tolav aEnok vi məhat, aGot ikel koti ke tohəhaḅur həni.* ⁶ Ale nadəlomian ḅeḅuer len nəvanuan, edədas ḅigol aGot ḅehəhaḅur həni. Husur avan ideh togəm hən aGot, timaskad nadəlomian ke aGot totoh, mai toviol hən nakonḅurḅuran mai alat lotoḅusḅus kitevi hən ləḅeləboii.

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namətahwan hən nəyalalan siGot, mai len nadəlomian, aNoah eum hən nək hən ḅesusuan nəbathudud san lan dan nilev topul. Len nadəlomian san, aNoah isab səhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot erinji ke aNoah inor len nəhon bathut nadəlomian san.*

⁸ Len nadəlomian, aAraham igol husur nəsə aGot tokisi hən ḅigole. Nəboḅ aGot tokisi hən ḅeriḅ naut totohtoh lan hən ḅevi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aAraham ivan, naut kəmas saləboi naut ḅevi lan! ⁹ Len nadəlomian aAraham itoh len naim nətaḅolen hum ametḅos, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale aIsak, anatun aAraham, mai aJakop, aməhaibən, gəlar am arutoh ei maienan, ale arukad nakel-gati-an siAraham.* ¹⁰ Husur aAraham ekəta vir nabiltivile tokad nəpaudesen topat vi sutuai, aGot togarut nəḅlan han mai toum həni.*

¹¹ Len nadəlomian siAraham, aGot igol aAraham eləboi ḅegəm vi tata, naut kəmas tovi haḅut tia, mai naut kəmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siAraham, gai eləboi ḅeriḅ nəlon len aGot tokel na-kel-gati-an maii.* ¹² Naut kəmas aAraham tovi haḅut buni tia, be səmat sal, gai evi nəkadun nəpasusan tosoḅur. Lusobur hum naḅeso gail len nəmav, ale hum nabion bitas, nəvanuan edədas ḅeḅuruḅ gail.*

¹³ Nəvanuan galen ḅisi loil gəgat len nadəlomian salito van vəbar lotomat. Ləsəkad natit aGot tokel gati ke ləḅikad gail balai; be losuh sutuai hən lotoris natgalenan ta tahw buni ləḅegəmai, ale lohəhaḅur. Ale lukel koti ke lotovi metḅos lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito.* ¹⁴ Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta doḅ naut hən ḅegəm vi naut a im salito. ¹⁵ Lətənaunau naut matmat salit lotoriḅi, lətaləboi lətətəlmam vi lan. ¹⁶ Avil loləḅon masuḅ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot nahurun səsə hən lotokisi hən aGot salito, ehəhaḅur həni, husur eutaut hən nabiltivile sua ḅnos galit tia.

¹⁷ Nəboḅ aGot toke ḅebunus tas nadəlomian siAraham ke ḅimabe, aAraham, len nadəlomian san, eviol hən alsak hən ḅetutumav həni.* AAraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan tisoḅur, gai eutaut hən ḅetutumav hən anatun tosua ḅai, ¹⁸ naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan saḅ dereh levi len nəpasusan seIsak.”* ¹⁹ Len nabunusian

* 11:3: Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3 * 11:4: Gen 4.3-10 * 11:5: Gen 5.24 * 11:7: Gen 6.13-22 * 11:9: Hən naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 * 11:10: Ipru 11.16, 12.22 * 11:11: Gen 18.11-14, 21.2 * 11:12: Gen 22.17 * 11:13: Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12 * 11:17: Gen 22.1-14 * 11:18: Gen 21.12

siAraham, inau ke aGot toləboi b̃igol nəvanuan b̃ile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datb̃ike, ehum aAraham tokad tətəs hən əlsak totəlmam dan nəmatan.

²⁰ Len nadəlomian, əlsak eus aGot hən b̃ivoi hən anatur gəlaru, əJakop mai əEsau len nəboŋ gail ləb̃egəmai.*

²¹ Nəboŋ pəpadarŋ hən əJakop b̃imat, len nadəlomian, eus aGot hən b̃ivoi hən anatur əJosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatehw, ilotu hən aGot.*

²² Nəboŋ pəpadarŋ hən əJosef b̃imat, len nadəlomian, isor husur nəboŋ alat a Israel ləb̃ivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nəboŋ ləb̃ivan lipat nabəlasun gail van.*

²³ Nəboŋ lotopas əMoses, len nadəlomian, anan mai atəman arosusuan əMoses van vəbar nahəbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamətahw hən arb̃eb̃ur kotov nalo sekiŋ.*

²⁴ Nəboŋ əMoses totibau, len nadəlomian, emətahun nəvanuan gail ləb̃ekisi hən anatur anatvavin əFero.† ²⁵ Emətahun nəsaan husur togol nahəhaṽuran toṽidol ŋai, be ilekis hən b̃ikatəp̃ol hən nəmauran todaŋ nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsa lan. ²⁶ Len nabunusian san, əMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul hən savi natideh, be nəvanuan gail ləb̃esəvari, ehəhaṽur hən b̃eləŋon b̃isa ṽnos Kristo b̃egəmai, səhor hən b̃ikad nakontit gail a Ijip topul hən. Husur inau tabtab hən nakonp̃urp̃uran aGot b̃eviol hən maii balai.

²⁷ Len nadəlomian, əMoses eriŋ naut a Ijip, samətahw len nəlol paŋpaŋ sekiŋ, husur etəgau gat naṽisal san hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədas ləberisi.‡ ²⁸ Len nadəlomian, əMoses igol nəhanan hən nəPasova nametəkav. Ikel hən alat seIsrael ke, ligol nəda tegiris nabopita salit gail hən aŋel hən nəmatan asike b̃ibar ahai a ṽno salit gail.*

²⁹ Len nadəlomian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nətəs Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nətan masmas. Be nəboŋ alat a Ijip lotoke ləb̃ehusur galito, lomun, lumat p̃isi.*

³⁰ Nəboŋ alat seIsrael lotoyar garu len nab̃iltivile Jeriko husur nəmariboŋ toməlevru, len nadəlomian, nəṽod hən nab̃iltivile enan iteh.* ³¹ Mitinau əRahap toṽur hən niben. Nəboŋ nəvanuan toru artomətan natit p̃isi len nab̃iltivile Jeriko, əRahap ehəhaṽur hən artotoh maii. ŋa len nadəlomian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele.*

³² Ikad isob̃ur am hən nəb̃ikele, be namityal eb̃uer hən nəb̃isor husur əKiteon, əParak, əSamson, əJeftah, əTevit, əSamuel mai ahai kelkel ur gail.§ ³³ Len nadəlomian, nəvanuan galenan lugol natit isob̃ur. Luṽal mai nakiŋ naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboŋ lotoil a ṽno hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləŋoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke ləb̃ikade. Len nadəlomian lugol nabuŋon nalion gail ekəkol,* ³⁴ lugol nəhab topaŋ habat imat; lugam yav dan nəmatan hən nab̃u nəbalan. Ləsədarŋ be nədarŋan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən nab̃iltibalan, luṽal mai navəshəsoltia hən nametb̃os gail van lohut galito.* ³⁵ Len nadəlomian, alatp̃əhaṽut lukad tətəs hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan.*

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətahun ləb̃ipair dan nadəlomian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədəs bun galit van lumat sile. Ludaṽ hən ləb̃imat maienan hən

* 11:20: Gen 27.27-29, 39-40 * 11:21: Gen 47.31, 48.1-20 * 11:22: Gen 50.24-25; Exo 13.19 * 11:23: Exo 1.22, 2.2 † 11:24: Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akiŋ salit gail hən əFero. ‡ 11:27: Exo 2.14-15. Nəboŋ əMoses togam dan akiŋ, samətahw lan, emətahw husur nalpru gail lomətahun ləb̃ehusuri hum nəvanuan na-il-a-ṽno-an. * 11:28: Exo 12.21-30 * 11:29: Exo 14.21-31 * 11:30: Jos 6.12-21 * 11:31: Jos 2.1-21, 6.22-25 § 11:32: Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jeftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1. * 11:33: Dan 6.1-27 * 11:34: Dan 3.1-30 * 11:35: 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37

læbikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta m̃o husur iṽan hən nəmauran vi sutuai. ³⁶ Ale nəvanuan galevis losəsəloṅ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbaṅisian hən natsen len naim bəbaṅis.* ³⁷ Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən nəbu nəbalan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lubar tite, nəmauran salit idaṅ, nəvanuan gail lomədas tabtab hən galito.* ³⁸ Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a pan ləsanor kasi hən læbitoh mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas tobəbesw mai len naṽehuh gail, losusuah len nəburhuvat mai nəbur gail len tan.

³⁹ Alatenan ta m̃o, Got isor sal suh galit p̃isi husur nadəlomian salito, be nəsa aGot tokel gati ke læbikade balai galit ideh səkade.** ⁴⁰ Husur aGot eutaut hən natsua tovoi səhor ta m̃o m̃os gadit p̃isi, hən ke, len nəbonan mai gidato ṅai, galit loləboi læbikad naṽit na-kel-gati-an p̃isi san.

12

AGot igol datupanis hən bēṽusan gidato

¹ Alatenan ta m̃o, nəmauran salit ikel kot nadəlomian salito len aGot, ale nəmauran salito igol nadəlomian sidat idaṅ am. Imagenan, husur dattokad nabiltiṽoh enan tahum lotodar vis gidato len nəgamgaman hən nəmauran, datebubulan natit p̃isi toməlas gat gidato, mai nəsaan tomədmədaṽ hən dattovisivi lan. Ale len nə-daṅ-ḅuri-an datigam len nəgamgaman aGot toriṅ gidat lan. ² Datekəta haihai len aYesu tovi nəkadun nadəlomian sidato. Evi gai tovurvur nadəlomian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idaṅ ḅur nəmatan len nəhai balbal, nahur sasa hən nəmatan enan savi natideh lan. Ale ebətah len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah siGot.*

³ Mitinau aYesu todaṅ ḅur nahur sasa len navəlan nəvanuan nəsaan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hən asike mətḅikad na-ləṅon-isa-an len nəlomito, asike nəlomit ḅiḅov hən nəmauran samito. ⁴ Mətuḅal hən nəsaan ḅinoṅ len nəmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəbalan enan. ⁵ Ale nəlomit iboṅboṅ hən nasoruan aGot tokel mai gamit hum anatun gail hən ḅigol mətḅeləṅon ḅivoi am len nəlomito. Ike, “Natugw, saginau naṽusanan hən nəpanismen siNasub aGot

hum tovi ut kəmas.

Nəboṅ ḅesivoh len gaiug,

sa-nəloṁ tisa.

⁶ Husur len nəpanismen,

Nasub aGot eṽusan alat gai toləmas bun galito,

ipansem galit p̃isi

gai todaṁ hən lotovi natun gail.”*

⁷ Mitidaṅ ḅur naṽusanan hən nəpanismen, husur naṽide aGot tokade len gamito esuṁan məttovi anatun gail. Mətunau ke tokad natətai ideh atəman səpansem hən bēṽusani a? Ao! ⁸ Anatun aGot gail p̃isi lukad naṽusanan hən nəpanismen. Be bēḅuer len gamito, mətovi natətai naṽisal, mətəsvi natun kitin. ⁹ Gidat p̃isi datukad atəmadat gail hən navile a pan. Lupansem gidat hən læbēṽusan gidato, ale datoputsan galito len nənauan sidato. Ale datimabe hən aTata senunudato totoh len nəmav? Dateriṅ gidat len navəlan hən datḅimaaur! ¹⁰ Atəmadat gail lupansem gidato len namityal galevis ṅai m̃os nanoran hum

* 11:36: 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6 * 11:37: 2Chr 24.21 ** 11:39: Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta m̃o lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke læbikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəboṅ aGot ḅesəvat aKris̃to gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail. * 12:2: Psa 110.1 * 12:6: Pro 3.11-12

tovoi len nənauan salito. Be aGot ipansem gidato ños nanoran hən ñevi tarhət sidato hən datbikatəpəl hən naboruan san. ¹¹ Nəboŋ nəpanismen ños nanoran tobar gidato, naut kəmas toṽusan gidat o tovi tarhət sidato, datsahəhəṽur həni, husur epəŋas! Be a tahw, iṽan hən natəñmat ños alat aGot toriŋ galit lan, husur lotogol nəsa tonor aGot toləŋoni.

¹² Imagenan, navələmit lotomərav sədaŋ, nakobkob nariemit lotogau, lidaŋ! ¹³ “Mitigol naṽisal gail linor ños nalohriemito,” hən alat lotogau asike narielit bətiles, be hən ləbimaaur.*

Səsəloŋ husur nalələgauan aGot tokele

¹⁴ Mətehisi hən mətbitoh len natəñmat mai nəvanuan ṽisi; mətehisi hən mətḃidaŋ len aGot, mai hən mətḃevi esan səḃon ŋai. Avan ideh asike ḃidaŋ len aGot, asike ñevi siGot, mətunau ke ḃeris Nasuḃ a? Ao, asike erisi boŋ ideh. ¹⁵ Mətelələgau hən gamit ideh asike ḃetəgau suluṽ navoian aGot toviol kəmas həni. Gamit ideh satehum nəharhət nəhai tokon, husur nəboŋ toṽov, igol nəmauran samit idaŋ, ale emədas masuṽ hən isoḃur.*

¹⁶ Gamit ideh satigol naitian tosa, satesuñan aEsau tonau ke aGot tovi ut kəmas. Esau evi ahai a ño, be idañ hən na-il-a-ño-an san hum ahai a ño, hən ḃihan nasiloh nəhanian sua. ¹⁷ Mətoləboii ke, a tahw aEsau eləŋon ke atəman teus aGot hən ḃeriŋ navoian lan hum ahai a ño, be ikad namətahusian ŋai. Naut kəmas aEsau totaŋisi, edədas ḃegəgel hən naṽit nəsa togole tia.†

¹⁸ Mətsagəm vi lan naṽehuh məttoləboi mətḃibari hum alat seIsrael ta ño. Galit lovi lan Naṽehuh Sinai nəhab towunwun lan; naut imermer, ikad nəmargobut, ale nəlan iṽas galito. ¹⁹ Losəsəloŋ hən nəwalan hən nətrampet mai nabiltidoldol tosor. Nəvanuan lotosəsəloŋ həni loŋir aGot hən asike ḃikel nasoruan ideh am.‡ ²⁰ Lomətahw habat len nəsa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh ḃibar naṽehuh egai, mitimastubuni.”* ²¹ Nəboŋ aMoses toris natgalenan lotogol namətahwan, ike, “Nupab len namətahwan ninegw topil lan.”*

Gamit mətsagəm vi lan naṽehuh enan. ²² Be gamit mətogəm vi lan Naṽehuh Sion, vi lan nabiltivile siGot nəkadun nəmauran, naut a Jerusalem len nəmav. Len naut ei aŋel lotosoḃur vəsa luḃonḃon len nabiltikemkeman. ²³ Mətogəm vi lan naḃonḃonan silat lotovi natun aGot, ahai a ño san gail, gai toṽos gat nahəsəlito len nəmav. Mətogəm hən aGot tokot hən nəvanuan ṽisi. Mətogəm hən nanunun nəvanuan gail lotonor, aGot togol lotonor len nəhon. ²⁴ Mətogəm hən aYesu, na-kel-gati-an veveu siGot toil gəgat lan. Mətogəm vi lan nəda hiYesu togiris gamito, nəda tosor husur natsua tovoi səhor nəda hiApel.§

²⁵ Samtemətahun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan ŋai, ale alat seIsrael lotomətahun nalələgauan tokele, ləsəgam yav dan nəpanismen. Ḃimaienan, gidato datḃipair dan aGot len nəmav, mai nalələgauan gai tokele, asike datugam yav dan nəpanismen boŋ ideh.* ²⁶ Len nəboŋ enan nadolon aGot ekur hən navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hən navile a pan vəha-sual am, savi navile a pan ŋai, be nəmav am.”* ²⁷ Len nasoruan “vəha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit ṽisi ta ño aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hən ke, natit ləsəkur ŋai ləḃipat tin.

²⁸ Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hən natohan pipihəḃalan todədas ḃekur, husur natenan, datepul hən nasipaən, ale datilotu hən aGot len naṽide gai ḃehəhəṽur

* 12:13: Hən naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26 * 12:15: Deu 29.18 † 12:17: Hən naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 ‡ 12:19: Hən naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 * 12:20: Exo 19.12-13

* 12:21: Deu 9.19 § 12:24: Gen 4.10. Nəda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigol nəpanismen, be nəda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv nəpanismen. * 12:25: Exo 20.22 * 12:26: Hag 2.6

həni, datilotu həni len namətahwan mai nəmanmanjan hən nəyalalan san. ²⁹ Husur
 “aGot sidato evi nabiltihab tohan puŋpuŋ natit ƒisi.”*

13

Nə-maris-kotovi-an

¹ Məteləmləmas bun gamit gabag tabtab suŋan məttovi latmiŋan. ² Sa-nəloimit
 tiborborj hən mətbehəhaŋur hən nametbos bitoh lohoim samito. Nəvanuan galevis
 lotogol tomaienən hən nametbos gail, lukad aŋel gail lototoh lohoim salito be ləsaləboii.*

³ Sa-nəloimit tiborborj hən alat lototoh len naim bəbaŋis. Mitinau galito, nəloimit titaŋis
 galito hum məttotoh mai galit len naim bəbaŋis. Ale alat nəvanuan gail lotomədas galito
 van van lotoləŋon tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəŋasan salito topat len nibemito.

⁴ Gamit ƒisi məteriŋ nəlahan a məhat len nənanuan samito. Sa-nəmel hən nəlahan
 tebiŋbiŋal, namilen ke, alarmisoan aridaŋ len nəlahan səlaru. Husur aGot dereh tisəb
 səhoti ke, nəvanuan togol naitian tobur kotov nəlahan, mai nəvanuan lotogol naitian
 tosa, limaspanis.

⁵ Len nəmauran samito samteləŋon masuŋ hən nəvat, be mətehəhaŋur hən nəsa
 məttokade. Husur aGot ike,
 “Asike noriŋ gamit borj ideh,

asike noriŋ gabulan gamito.”*

⁶ Imaienən asike nomətahw hən nəbike,

“Nasub evi na-vi-tarhəte-an sagw,

asike nomətahw.

Asike nomətahw len nəsa nəvanuan ŋai

toləboi biŋole hən ginau.”*

⁷ Mitinau təlmam hən alat lotoil a mo hən gamito, lotoŋusan gamit hən nasoruan siGot.
 Mitinau naŋit nəmauran salit gail, ale nədəlomian samito tesuŋan nədəlomian salito.

⁸ AYesu Kristo sagəgel borj ideh, imaienən ŋai nino, daməŋai, vi sutuai. ⁹ Imaienən
 naŋusanən tiltile lotovinvinu, məttotətan hən gail, saleliv gamit vi tut.* Ivoi hən
 mətbikad nədaŋan len nəloimito, nədaŋan togəm len navoian aGot toviol kəmas həni,
 sagəm len nəhanian hən nalotuan savi tarhət silat lotohani.

¹⁰ Ahai tutumav gail loum len naim nətaŋolen len navile a pan. Nəmel tutumavan sidat
 ipat, be galit ləsaləboi ləbihan ei.* ¹¹ A mo abiltihai tutumav ipat nəda herivatvat lohoim,

vi lan Naut Tolo Masuŋ hum naviolan hən bekəkas kuv nəsaan sinəvanuan gail. Be
 lopəŋas ƒis niben narivatvat gail a tut dan naut naim nətaŋolen gail lotokir lan.* ¹² Len

naŋide tomaienən, aYesu am evivile dan nabiltivile, eləŋon isa habat, imat hən nəda
 han bikas kuv nəsaan dan nəvanuan san gail, hən ləbevi siGot səbon ŋai.* ¹³ Imaienən

datevivile dan naut naim nətaŋolen gail lotokir lan, dativan hən aYesu hən datbikatəŋol
 hən na-ləŋon-isa-an san. Namilen ke, dateriŋ nalo silat seIsrael, dateriŋ nəlodat len

aYesu ŋai, naut kəmas nəvanuan gail ləbisor mədas gidato hum lotogole hən gai. ¹⁴ Husur
 len navile eg a pan datsəkad nabiltivile hən datbitoh tin lan vi sutuai; be datudoŋ kitev

naut a im begəm balai.* ¹⁵ Imaienən, len aYesu, datetutumav tabtab hən na-sor-sal-
 suhi-an tovi naviolan vi təban aGot, naŋit nabuŋodato tokel koti ke tovi Masta sidato.

* 12:29: Deu 4.24 * 13:2: Gen 18.1-8, 19.1-3 * 13:5: Deu 31.6, 8; Jos 1.5 * 13:6: Psa 118.6 * 13:9:

Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim 4.3 * 13:10: Ipru 9.11-14. A mo ahai tutumav gail luhan

nahudhutit lototutumav həni. Be “nəhanian” hən natutumavan len nəmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodədas
 ləbihani. Namilen ke, alat lotohusur naŋide hən nalo ta mo hən ləbiveveu, o hən ləbinor len nəhon aGot, lodədas

ləbikad nəmauran kitin aKristo tomat hən datbikade. * 13:11: Lev 16.27 * 13:12: Jon 19.17, 20 * 13:14:

Ipru 11.10, 16

¹⁶ Ale sa-nəlomit tibon̄bon̄ hən mət̄bigol navoian, mai hən mət̄bevi tarhət silat lotoñidol. Natgalenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot tohəhəvur hən gail.

¹⁷ Mitigol husur nəsa alat lotoil a ño hən gamito len Nasū lotokele, mäterij gamit len navəlalito. Lokətkəta təban gamito, ale galit limaskel mai aGot hən na-kel-uri-an husur nauman enan salito. Mitigol husur nəsa lotokele hən ləbeum len nahəhəvuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhət samito!

¹⁸ Mitoris tūv tabtab ños ginamito. Namtoləboi buni ke nəlonamit imasil, ale namtolənon masū hən namt̄bikad nāvide tonor ŋai, len natit p̄isi namt̄bigole. ¹⁹ Nolənon masū hən mət̄bisor tūv ke, aGot tidañ hən natəlmaman sagw hən nəbēgəm tutut hən gamito.

²⁰⁻²¹ AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi nabiltivanuan tokətkəta təban nasipsip, ile məhat dan nəmatan. AGot hən natəñmat tigol mətēpul hən natit p̄isi tovoi tonor hən mət̄bigol nəsa tolənoni. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigol natit p̄isi b̄ehəhəvur hən̄i. Nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

²² Bathudud nadəlomian nolənon masū hən mət̄besəsəloŋ husur nasoruan sagw hən b̄igol mət̄belənon b̄ivoi am len nəlomito, husur nalobulat napisulan egai nototosi van hən gamito, eñitol ŋai. ²³ Nuke mətēləboi ke, awawa sidat len nadəlomian, aTimoti, ludakuvi dan naim bəbaŋis. Gai b̄egəm tutut, dereh nitah maii hən namr̄bēgəm ris gamito.*

²⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan p̄isi lotoil a ño hən gamito, mai nəvanuan p̄isi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

²⁵ Navoian aGot toviol kəmas hən̄i tipat len gamit p̄isi.

* 13:23: Uman 16.1

Jemes

Nalobulat napisulan aJemes totoni

Ase itos nalobulat napisulan egai?

AJemes, aʋan aYesu matmat, toil a mo hən alat siYesu len naut a Jerusalem, gai itosi. Itos nalobulat napisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bikel mai naKristen gail naʋide tovoi hən ləbikade hən ləbidaŋ len nadəlomian len aYesu.

AJemes itos nalobulat napisulan egai moʋ ase?

Itosi moʋ naKristen gail len naut p̄isi.

AJemes itosi ŋais?

Hum ma totoni pəpadaŋ hən nasihau A.D. 48.

1) AJemes ikel na-ke-ivoi-an mai naJu gail (1.1)

2) Nəboŋ nəmauran b̄idaŋ, daŋ b̄uri. Gəb̄ike gəb̄igol nəsaan, savi aGot totaltal hən gaiug, naləŋonian saŋ igol ke gotogol nəsaan (1.2-18)

3) Nasəsəloŋan mai nagolean (1.19-27)

4) Sagipatpat nəvanuan galevis məhat səhor galit am. Asike gəb̄ilolosa hən nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug (2.1-13)

5) Nəsə gotogole eʋusani ke gukad nadəlomian len aGot o eʋuer (2.14-26)

6) Alat lotokad nadəlomian mai namealito. Naʋide avan ideh tokade eʋusani ke namitisau hən nəmauran san togəm len aGot o eʋuer (3.1-18)

7) Len nəbalkabaŋan mətomətahun aGot. Pair dan naʋide enan tosa, riŋ gamito len navəlan aGot. Samtisor mədas avan ideh, samit sor patpat gamit məhat. Mətbələboi nəsə tovoi be asike mətb̄igole, mətugol nəsaan (4.1-17)

8) Alat lotopul hən natite lotogol məttoləŋon tosa, dereh lipanis, be ipat len aGot hən b̄igole. Samtikoblen mədas gamit gabag. Toh mədau, daŋ b̄ur na-ləŋon-isa-vəsə-an (5.1-5.11)

9) Kel nakitinan. Kel kot nəsaan samit mai gamit gabag. Sor tuʋ moʋ gamit gabag. Dereh aGot tevi tarhət samito (5.12-18)

10) Gamit ideh b̄ipal sob dan nakitinan, vireh təlmam həni hən aGot b̄erubət nəsaan san dani (5.19-20)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aJemes notovi naslev siGot mai siNasub̄ aYesu Kristo, nuke, “Ivoi,” van hən nahəmar tosəŋavur pisan eru, nəvanuan gail lototoh ʋisusua len navile a pan.*

Susumar nəboŋ nəmauran today

² Bathudud nadəlomian sagw, nəboŋ mətb̄etut len natit tiltile ləb̄igol kitev nadəlomian samito ke timabe, mitikemkem həni ŋai. ³ Bathut mətoləboii ke nəboŋ natgalenan lotogol kitev nadəlomian samito ke imabe, na-gol-kitevi-an galenan lugol nə-daŋ-b̄uri-an len gamito. ⁴ Nauman hən nə-daŋ-b̄uri-an timasvan van vəhav, hən ke nəboruan samit b̄inor buni, asike nədaŋan hən nəboruan samito b̄em̄idol boŋ ideh. ⁵ Gamit ideh b̄ipar mitisau hən nəmauran tonor mai naʋide tovoi, ivoi ke teus aGot həni,* gai toviol masuʋ mai nəvanuan p̄isi, ale dereh teviol həni mai gaiug, asike inau isa hən gaiug sile. ⁶ Nəboŋ gəb̄eusi, usi len nadəlomian, nəloŋ sateuri. Nəvanuan nəlon touri ehun nətas tokud tabtab, səpat mədau. Nəlan eʋuvi vi məhat, epus, evi pan.* ⁷ Nəvanuan tomagenan

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3; Uman 15.13; Kal 1.19

* 1:5: Pro 2.3-6

* 1:6: Nəvanuan nəlon touri egəgel tabtab hum nahit togəgel hən nətau han.

¹ Bathudud sagw, husur mættokad nadəlomian len aMasta sidato, aYesu Kristo, Nasub̃ toyalyal, nãvide samit gail tẽpitõv van hən nəvanuan p̃isi, ideh satile.* ² Nəbõj mættokad nãboñbonan, avan ideh tosun nahurabat bilbil, totav narij nagol gail len navəlan b̃egəmai, ale togon tovi məsal tosun nahurabat tomatu tia, b̃egəmai, mitimab hən gəlaru? ³ Mətbəkəta təban gai tosun nahurabat bilbil, mətbikel maii ke, “Naut tovoi egai, gebətah gegai,” avil mətbikel mai naməsal ke, “Geil ei o gebətah len tan bathuriegw.” ⁴ Mətb̃igol b̃imaienan, mətopəpəhw husur natilean mættogole len gamit gabag. Na-nənõv-həni-an samito isa husur nənauan hən nəsaan mættokade.

⁵ Bathudud notoləmas bun gamit p̃isi, səsəlõj! AGot ilekis hən alat lotovi məsal len nabunusian sinavile a pan, hən ləbepul hən nadəlomian, ale hən ləb̃ikad natohan pipihabəlan balai, hum tokel gati ke alat lotoləmas buni likade. ⁶ Wake gamito, mətomədas naməsal gail, rĩj galit a pan. Imabe? Ase lomədas gamito, liv gargar gamito vi lan nakotan? Evi alat lotokad natite boh! ⁷ Galit lusor mədas nahəsən aYesu Kristo tovoi, nahəsən məttõvati husur mættovi esan.

⁸ Mətb̃igol nəsa aKristo tovi kĩj sidato tokel buni, mətugol ivoi. Ikel bun nalo natosian siGot tokele ke, “Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadãj hən gaiug sũman gotoləmas bun gaiug gabag.”* ⁹ Avil mətbeputsan avan ideh məhat hum tovoi səhor nəvanuan tile, mətugol nəsaan. Ale evi nalo enan tosãb səhoti ke mættovi nəvanuan na-̃bur-kotov-nalo-an. ¹⁰ Husur avan ideh togol natit p̃isi nalo kavkav tokele, be toteh len nakelean tosua ɲai, gai ẽbur kotov nalo kavkav, ale inor hən b̃ipanis sile. ¹¹ Bathut aGot toke, “Sagigol naitian tõbur kotov nəlahan,” ikele am ke, “Sagigol avan ideh timat.”* Asike gəb̃igol naitian tõbur kotov nəlahan, be gəb̃igol nəvanuan b̃imat husur naləɲonian sãm ɲai, gaiug boh, gõbur kotov nalo.* ¹² Len nəsa gotokele, nəsa gotogole, ginou gat nategai ke, aGot dereh tenənõv hən nəmauran sãm mai nalo hən na-ləmas-buni-an, nalo togol nəsaan satəgau gat nəlõm am. ¹³ Husur asike nəlõm b̃itaɲis nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug nəbõj b̃əkəta bunus nəsa gotogole. Be nəlõm b̃itaɲis nəvanuan gail, nəlon aGot dereh titaɲis gaiug nəbõj b̃epəpəhun navoian dan nəsaan.

Nadəlomian mai nagolean

¹⁴ Bathudud sagw, gəb̃ikel ke gotokad nadəlomian be gəsagol natideh hən b̃ẽvusani, nadəlomian sãm evi tarhət sãm mabe? Nadəlomian tomaienan edədas b̃ilav kuv gaiug dan nəpanismen. ¹⁵ Ãvãm̃ o ãvavinẽm̃ len nadəlomian b̃ipar hurabat o hanian akis, ¹⁶ ale gamit ideh b̃ikel maii ke, “Ivoi, natə̃m̃at tipat len nəlõm, gitoh tunətun ale hanukub,” be asike gəb̃ilav nəsa tõm̃idol həni maii, govi tarhət san mabe? ¹⁷ Len nãvide tomaienan, nadəlomian b̃ipat səb̃on, asike b̃igol natideh, nadəlomian enan imat, savi natideh.

¹⁸ Avil avan ideh b̃ike, “Gaiug gukad nadəlomian, ginou nugol natit tovoi gail.” Ale dereh nisor vari ke, “Gəb̃ẽvusan nadəlomian sãm səkad nagolean ideh tovoi lan, ale ginou, len nəsa tovoi notogole, dereh nẽvusan nadəlomian sagw.” ¹⁹ Gəb̃edəlomi ke aGot esua ɲai, ivoi! Be natəmat gail am lodəlom natenan, ale lomətəhw, lupab lan.* ²⁰ Gumelmel! Gəsaləboi səhoti sal a? Nəbõj nagolean sətah mai nadəlomian, nadəlomian enan savi natideh. ²¹ Atəmadat ta sutuai, aAraham igol nəsa hən aGot torĩji ke tonor len nəhon? AGot erĩji ke aAraham inor len nəhon nəbõj aAraham toviol hən alsak, anatun, len nəmel tutumavan.* ²² Imaiegai: Nadəlomian san mai nəsa togole aroum b̃oñbon. Nəsa togole evurvur nadəlomian san. ²³ Ale natosian siGot isarpoh toke, “AAraham edəlom nəsa aGot tokele, ale aGot erĩji ke aAraham inor len nəhon husur

* 2:1: Job 34.19; Lev 19.15 * 2:8: Lev 19.18 * 2:11: Nəbõj toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol pãjpãj sãm o naləɲonian sãm ɲai. * 2:11: Exo 20.13-14; Deu 5.17-18 * 2:19: 1Tim 4.1; Mat 8.29; Mak 1.24, 5.7; Luk 4.34 * 2:21: Gen 22.1-14

nadəlomian san,”* ale aGot ekisi hən abubur san.* ²⁴ Imasil ke aGot eriŋi ke nəvanuan inor len nəhon husur nəsa nəvanuan togole, savi husur nadəlomian nəvanuan tokade lan ŋai. ²⁵ Imaienan am hən aRahap, napəhaʋut ta Jeriko ta m̃o toṕur hən niben. AGot eriŋi ke inor len nəhon husur nəsa alitenan togole nəboŋ tosusuan ahai pispisul gail ale tosəvat galit vi lan naṕisal tile sua.* ²⁶ Nəboŋ nanunun toḅuer len nəvanuan, niben imat. Len naʋide tomaienən, nəboŋ nagolean sətah mai nadəlomian, nadəlomian enan imat.

3

Nawolan hən nameaŋ

¹ Bathudud nadəlomian, gamit isoḅur samtegəm vi hai ṕusan. Mətevis ŋai. Husur mətələboii ke dereh aGot tebunus kitev nəsaan len nəmauran mai naṕusanan sinamit namttovi hai ṕusan, səhor nəvanuan tile gail. ² Len naʋide tosəḅur gadit ṕisi datusab van. Avan ideh asike ḅisor ḅisa len nasoran san, gai evi nəvanuan tonor kavkav hum aGot toləŋoni, eləboi ḅiwol hən gai gabag kavkav. ³ Nəboŋ datḅeriŋ natuhmetəlai len nabuŋon nahos hən ḅigol nəsa datḅeləŋoni, datoləboi datḅiwol hən niben kavkav. ⁴ Mitinau nabiltiwag wol. Ahai wolwol eləboi ḅiwol hən nəwag enan hən natuhḅos wolwol ŋai, ale dereh tevi lan naut ahai wolwol toləŋoni, naut kəmas nəlan todaŋ. ⁵ Len naʋide tomaienən namean nəvanuan evi natuhtit ŋai be ikel na-sor-patpat-gai-məhat-an totibau.

Mitinau nakumashəhab toləboi ḅepəŋas nabiltilihai. ⁶ Namean nəvanuan tosor ehum nəhab enan. Len niben nəvanuan, namean evi nəkadhut naʋide hən nəmauran tiltile ṕisi lotosa. Emədas nəvanuan kavkav. ASetan etuŋ namean nəvanuan hən nəhab nəmatan ale namean nəvanuan epəŋas ṕis naṕisal hən nəmauran san kavkav. ⁷ Nəvanuan eləboi ḅigol narivatəvat mai nəman mai natit tokələh mai natit tomaur len tas lototiltile ləḅehusur nəsa toləŋoni. ⁸ Be səkad avan ideh toləboi ḅigol namean ḅehusur nəsa toləŋoni. Evi natit nəsaan sua, na-wol-həni-an toḅuer lan. Epul hən nabehi togol nəmatan. ⁹ Nameadato isal suh Nasuḅ, aTəmadato, ale nameadat enan ŋai esəvar nəvanuan gail, aGot togol lotosuḡan gai.* ¹⁰ Nə-sal-suhi-an mai nasəvarian, gəlar ṕisi arovivile len nabuŋon nəvanuan. Bathudud sagw gail, datimasgol ke natenan satimaienən. ¹¹ Nabəko tosua ŋai eʋuv hən nəwai tohol mai nəwai tokon a? Ao! ¹² Bathudud sagw gail, nəhai nafik iʋan hən naoliv a? Ao! Nəhau nakrep iʋan hən nafik a? Ao! Ale nabəko tokasəkas edədas ḅeʋuv hən nəwai tohol.

Namitisau hən nəmauran tonor egəm len aGot

¹³ Gamit ideh ikad namitisau hən nəmauran tonor o naləboian a? ḅikade, tiṕarṕar len naʋide san tovoi, ke, len namitisau san hən nəmauran tonor, natit ṕis togole, igol gail len nəlon tomədau, sənau gai. ¹⁴ Avil len nəlomito məḅikad nə-taḅulol-bulosi-an, məḅinau masuḅ hən gamit səḅomito, samtisor patpat namitisau samit a məhat, samtelibliboŋ hən məḅisor mədas nakitinan. ¹⁵ Husur namitisau tomaienən sagəm len aGot, be egəm len navile a ṕan mai nəvanuan lotosuh lan mai natəmat gail. ¹⁶ Husur naut ideh nəlon nəvanuan topul hən nə-taḅulol-bulosi-an mai nəvanuan lotonau masuḅ hən galit səḅolito, naut enan ikad nətaʋtaʋoran mai naʋide hən nəsaan tiltile ṕisi. ¹⁷ Avil namitisau hən nəmauran tonor togəm len aGot iveveu buni, asike asike isa. Eləmas bun natəmat len nəlon nəvanuan, inau habat hən nəvanuan tile, səhaihai be eutaut hən ḅesəsəloŋ hən nəvanuan tile. Nəlon itaŋis masuḅ hən nəvanuan tile, ale len natit ṕisi togole iʋan hən naʋit tovoi. Igol eṕitoʋ van hən nəvanuan ṕisi, ale nəsa tokele, igole, sagəras avan ideh. ¹⁸ Alat nəlolit tokad natəmat, lotogol nabonan ke səkad nəbalan am, ehum galit lumabul namisurhut totov, toʋan hən naʋite tovi nəmauran tonor buni.

* 2:23: Gen 15.6 * 2:23: 2Chr 20.7; Isa 41.8 * 2:25: Jos 2.1-21 * 3:9: Gen 1.26-27

4

Gol nāsa aGot toləḡoni

¹ Nəbalkabaḡan mai nəbalan gail len gamito, logəm a be? Logəm len naləḡonian samit səbomit gail lotoliv gamito. Naləḡonian galenan luḡal len nibemito mai nəlomito. ² Mətoləḡon nāsa mətsəkade; nəlomit evənohi be mətodədəs mətḡikade; imaienan mətoḡitḡituh, mətuḡal, mətuḡol nəmatan ḡnosi. Mətsəkade husur mətsaus aGot həni. ³ Ale nəboḡ məttousi həni, mətsəkade husur mətsausi ḡnos navoian; mətoləḡoni ḡjai ḡnos ḡigol na-ləḡon-ivoi-an len gamit səbomito. ⁴ Mətsail gəgat len aGot, mətohum abareab toriḡ asoan hən ḡbitoh mai naluḡḡan tile! Nəboḡ məttogəm vi bubur sinavile a pan, mətogəm vi enemi siGot. Mətsaləboii a? Imaienan, avan ideh tolekis hən ḡbevi bubur sinavile a pan, gai evi enemi siGot. ⁵ Natosian siGot ike aNunun aGot, aGot toriḡi len gidato, ilekol masuḡ hən gidato. Mətunau ke natosian san isor kəmas a? Ao! ⁶ Avil aGot eviol habat am mai gidato hən navoian gai toviol kəmas həni. Imaienan, natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədaḡ, ləsənaḡ galito.”* ⁷ Imaienan, riḡ gamito len navəlan aGot. Mitidaḡ ḡbur natəmat ale dereh tigam dan gamito. ⁸ Mətegəm pəpadaḡ təban aGot ale dereh aGot tegəm pəpadaḡ təban gamito. Gamit məttovi vanuan nəsaan, kəkəsəval, mitigol nəmauran samit tiveveu! Gamit məttokad nənauan toru, mitigol nəlomit tiveveu.* ⁹ Mitilolosa, mititaḡ, namətarur samit gail lisel! Nəmanmanan samit tegəm vi taḡan, nakemkeman samit tegəm vi lolosaan. ¹⁰ Nəlomit temədaḡ len nəhon aGot, riḡ gamit len navəlan ale dereh teputsan gamito.

Samtisor tas nəvanuan tile

¹¹ Nəbathudud sagw gail, samtisor mədas gamit gabag. Avan ideh ḡbisor mədas nəbathudud nədəlomian ideh, ḡbisaḡ səhoti ke ḡbisa, gai isaḡ səhoti ke nalo siGot isa. Wake nalo səpat len navəlaḡḡ hən gəḡbike ivoi o isa, ao, gimasḡol husur nāsa tokele ḡjai. ¹² AGot səḡbon ḡjai toviol hən nalo, gai ḡjai eləboi ḡpəpəpəhun navoian dan nəsaan. Gai səḡbon ḡjai eləboi ḡbilav kuv gidato hən datḡbimaur, gai səḡbon eləboi ḡigol datḡbimasig. Be gaiug savi hən gəḡbike nəvanuan tile tosa.

Sagisor sal suh gaiug

¹³ Mətesəsəloḡ, gamit məttoke, “Daməḡjai o pelan datevi lan nəḡiltivile ea. Ale dateum ei len nasihau tesua, dateḡur natit gail, ḡpur həni, ale dereh datesəhor nəvat tišoḡbur.” ¹⁴ Samtekəmaienan husur mətsaləboi nāsa ḡbevisi pelan.* Mətsaləboi nəmauran samit timabe. Mətohum nəmavukasw togol naut toḡbanuḡbanw, ale sədareh toməkaskas. ¹⁵ Ivoi am hən mətḡbike, “Nasuḡ ḡləḡoni, dereh datitoh, datigol timaiegai maiegai maiegai.” ¹⁶ Be gagai len nənauan ke məttovoi səhor nəvanuan tile gail, mətusor patpat gamit məhat. Na-sor-sal-suhi-an ḡpisi tomagenan isa vəsa! ¹⁷ Imaienan, nəboḡ məttoləboi nāsa tonor hən mətḡigole be mətsəgole, mətuḡol nəsaan.

5

Naləḡəḡauan van hən alat lotopul hən natite

¹ Mətesəsəloḡ, gamit məttopul hən natite! Mititaḡ, məteis husur na-ləḡon-isa-vəsa-an gail lotogəm hən gamito. ² Nasugurtit məttopul həni iḡnom tia, nahurabat samit gail, nəbarḡḡom ikat tətətar gail ḡol ke lumadurdur tia. ³ Naḡol mai nasilva məttosah tuani itaḡ tia. Natgalenan dereh likel ur nəsaan samito lihan nibemito hum nəhab. Nəboḡ hən nanoḡan hən navile a pan egəmai be mətusah tuan natit samito sal.* ⁴ Nau

* 4:6: Pro 3.34 * 4:8: Zec 1.3; Mal 3.7 * 4:14: Hən naves 13-14, ris Pro 27.1 * 5:3: Hən naves 2-3, ris Mat 6.19

nəsa məttoḡole! Mətsaṽur nəvanuan nauman gail lotota kokotov nawit len nəmarireu samito, ḡol ke naṽurṽuran salito mətsaṽuri ikel ur nəsaan samito. Ale nəkaian silat lotota kokotov nawit, aḡot tovi Masta sinabiltivəshəḡel gail len nəmav, esəsəloḡ həni.* ⁵ Len nəmauran samit topul hən nakontite len navile eg a pan, mətugol natideh məttoḡəḡoni. Hum nabuluk tokənoh hən naliol sənau nəmatan san, gamito mətugol nəlomit tokənoh, tohan təməhav naut kəmas nəboḡ hən nəmatan. ⁶ Mətusaṽ səhoti ke nəvanuan nanoran timaspanis, ale mətugol imat, be gai sagol natideh hən mətḡinoḡ dani.

Toh mədau husur na-ləḡon-isa-vəsa-an

⁷ Imaienan bathudud nadəlomian, susumar len na-toh-mədau-an vir nagəman siNasuḡ. Mitinau nəvanuan tokad nəhol. Itohtoh mədau vir naus ḡeus len nəboḡ han, hən natit ṽisi lototov len tan ləḡiṽan hən naṽit tovoi.* ⁸ Gamit am mititoh mədau tebəlav, mətəil ḡəḡat len Nasuḡ husur nagəman san egəm pəpadaḡ.

⁹ Bathudud nadəlomian, samtikoblen mədas gamit gabag, hən asike Nasuḡ ḡisaḡ səhoti ke mitimaspanis. Məteris! Gai ḡepəpehun navoian dan nəsaan sidato egəm tia! Satoil bopita!

¹⁰ Bathudud nadəlomian, hən mətḡeləboi na-toh-mədau-an tobəlav len na-ləḡon-isa-vəsa-an, mitinau ahai kelkel ur gail lotosor len nahəsən Nasuḡ. Ale mitigol tətəṽ hən galito. ¹¹ Datunau alat lotodaḡ ḡur na-ləḡon-isa-vəsa-an. Len nabunusian sidato aḡot ivoi hən galito. Mətəsəsəloḡ ləboi nə-daḡ-ḡuri-an siḡoḡ, ale mətəris ləboii ke husur na-ləḡon-isa-vəsa-an tobəlav, Nasuḡ aḡot ivoi masuṽ həni.* Husur nəlon Nasuḡ itaḡis masuṽ hən nəvanuan, mai epul hən nalolosaan.*

¹² Bathudud nadəlomian, a məhat hən natit ṽisi, samtikel nəhes ideh hən ḡita gat nakel-gati-an samito, samtikel nəhes nəmav, nəhes navile a pan, o nəhes ideh am. Be mitike, “Evoi” ḡai hən evoi, mitike, “Ao” ḡai hən ao, hən asike aḡot ḡisaḡ səhoti ke mitimaspanis.*

Mitoris tuṽ len nadəlomian, mətəvi tarhət gamit gabag

¹³ Gamit ideh ḡeləḡon ḡisa masuṽ, timassor tuṽ. Gamit ideh ḡehəhaṽur, timassal suh aḡot len nəḡe gail. ¹⁴ Gamit ideh ḡeməsah, timaskis aelta silat siYesu legəmai ale limassor tuṽ ḡosi, vəhasi hən naoil len nahəsən Nasuḡ.* ¹⁵ Ale na-sor-tuṽ-an len nadəlomian dereh tilav kuvi dan naməsahan; Nasuḡ tigol timaur. Ale atenan ḡigolḡol nəsaan, Nasuḡ dereh teruḡati dani. ¹⁶ Imaienan, mitikel vəhoṡ nakitinan hən nəsaan samit gail mai gamit gabag ale sor tuṽ ḡos gamit gabag hən mətḡimaaur dan naməsahan. Nəboḡ nəvanuan nanoran tosor tuṽ, na-sor-tuṽ-an san ikad nədaḡan totibau, len Nasuḡ eləboi ḡigol natit ḡisəḡur. ¹⁷ AElijah evi nəvanuan suḡman gidato, ale isor tuṽ idaḡ hən naus asike ḡeus. Ale naus səhaḡ nətan len nasihau totor mai nahəbati toməlevtes! ¹⁸ Beti isor tuṽ hən naus ḡeus, ale nabiltius eus, nətan igol nəhanian itov, iṽan.†

¹⁹⁻²⁰ Bathudud nadəlomian sagw, gamit ideh ḡipal sob dan nakitinan, ale avan ideh ḡevireh təlmam həni, mitinau gat nategai: avan ideh ḡevireh nəvanuan nəsaan təlmam dan naṽisal nəsaban san, ilav kuvi dan nəmatan hən aḡot ḡeruḡat nalilisaan san.*

* 5:4: Lev 19.13; Deu 24.14-15 * 5:7: Deu 11.14; Jer 5.24; Jol 2.23 * 5:11: Job 1.20-22, 2.10 * 5:11: Psa 103.8
* 5:12: Mat 5.34-37 * 5:14: Mak 6.13 † 5:18: Hən naves 17-18, ris 1Ki 17.1, 18.1, 18.42-45 * 5:19-20: Pro 10.12; 1Pit 4.8

1 Pita

Nalobulat napisulan na-vəha-sual-an aPita totesi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel mai alat siYesu ke limastoh hən aYesu behəhaʋur hən nəmauran salit gail, naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh.

Itos nalobulat napisulan m̄os ase?

APita itosi m̄os alat siYesu len naut p̄isi.

Itos nalobulat napisulan egai ʋais?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 64.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Na-sor-tuṽ-an hən nasipaan (1.3-12)

3) Nəmauran silat siYesu (1.13-2.10)

4) Naṽide alat siYesu ləbimashusuri (2.11-3.22)

5) Na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristen mai nauman hən na-vi-tarhəte-an (4.1-4.19)

6) Nakelean todaŋ van hən alat siYesu (5.1-11)

7) Nasudəlaṁian (5.12-14)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aPita notovi ahai pispisul siYesu Kristo, nutos nalobulat napisulan egai. Nutosi van hən alat aGot tolekis hən galito, lototoh hum nametbos gail len naut gail lototiltile; naut a Pontus, a Kalatia, a Kappatosia, a Asia mai a Pitinia.* ² Len naləboian siGot aTata, ilekis hən gamito sutuai tia ale aNunun igol ke məttohad naḃoruan siGot m̄os mətbigol nəsa aYesu Kristo tokele, mətḃiveveu len nəda han.* Navoian aGot toviol habat kəmas hən mai natəṁat tepul səsəhov len nəlomito.

Nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai

³ Datesipa vi təban aGot aTəman aYesu Kristo, aMasta sidato. Bathut ke nəlon totaŋis masuṽ hən gidato, eviol hən nəpasian veveu mai gidato len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo, gol ke dattokad nə-vatvat-viri-an tomaur. ⁴ Ekitin, aGot etəgau gat natit gail lotovoi masuṽ len nəmav m̄os anatun gail. Etəgau gat natgalenan m̄os gamito, natgalenan asike logəgel boŋ ideh, asike luṁom, asike natideh emədas gail, asike luwav. ⁵ Ale len nədaŋan siGot, gai dereh tihavhav gol gamito len nadəlomian samito van vəbar nəsarpoan hən nəmauran kitin mai aGot; nəmauran kitin totuḃat nəboŋ tolav kuv gamit dan nəsaan samito. Evi nəsarpoan enan gai toutaut hən beṽəhoti len nəboŋ naməkot.

⁶ Mətoḃəhaṽur masuṽ təban natgalenan, naut kəmas na-ləŋon-isa-an totiltile gail limasbar gamito, gol nəlomit tisa; husur asike idareh linoŋ. ⁷ Imaianan hən na-ləŋon-isa-an galenan ləbigoḃ ris nadəlomian samito ke lotovi nadəlomian gəgəras o kitin. Na-ləŋon-isa-an galenan lugol kitev nadəlomian samito hum nəhab tolatlat kitev namətəlai nagol van tovi wai hən bisabi ke toveveu o tokad nəpahsəgo lan. Be len nənauan siGot, nadəlomian samito esəhor masuṽ hən nagol tomasmasig. Ale nadəlomian samit bekitin, dereh aGot tilav nə-sal-suhi-an mai nəyalyalan mai gamito, dereh nahəsamit tevi məhat len nəboŋ hən navisian siYesu Kristo. ⁸ Mətələmas bun aYesu naut kəmas mətəsarisi boŋ ideh. Naut kəmas mətəsarisi, mətəroŋ nəlomit idaŋ lan, gol ke məttopul

* 1:1: Nəboŋ toke metbos len naut egai, namilen ke lovi Kristen gail naut a im salit len nəmav gol ke lovi metbos len navile a pan. Uman 8.1, 4, 11.19. * 1:2: Rom 8.29; 2Tes 2.13; Ipru 10.22, 12.24

hæn nakemkeman. Nahəhaṽuran mættokade, nasoruan edədas b̃ikel ləboii.* 9 Bathut ke nəsa togəmgəm hæn gamito tohum naṽit nadəlomian samito, evi nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hæn nəsaan beti nəmauran kitin mai aYesu.

10 Ahai kelkel ur gail ta m̃o lopəhav utaut hæn nə-lav-kuvi-an enan tovi naviolan b̃egəm hæn gamito, aGot beviol kəmas həni mai gamito. Galit ludoṽ vahvatur nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, lous kitevi hæn ləbələboii. 11 Len nəboṽ ta m̃o lunau habat, nəboṽ aNunun aKристо len nəlolito tokel kot na-ləṽon-isa-vəsa-an seKристо mai nəsa b̃ehusuri: naputsanian hæn nahəsan mai nəyalyalan san. Lunau kitev nəboṽ natgalenan ləb̃evisi mai ləb̃imabe.* 12 AGot ikel vəhoti mai ahai kelkel ur galenan ta m̃o ke ləsavı tarhət salit gabag be lovi tarhət samito nəboṽ lotokel natgalenan mættomadhasəsəloṽ həni. Ale gagai alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, lukel natgalenan len nədaṽan seNunun aGot, aGot tosəvati len nəmav. Ale natgalen lotokel uri, aṽel gail am loləṽon buni ke lekəta kitev natgalenan hæn ləb̃ələboi gail.

AGot tevi nəkadun nəmauran samito

13 Imaienan, mæteutaut hæn nənauan samito, mætehulahul, təgau gat nəlomito. Ale mæteriṽ p̃is nə-vatvat-iri-an samit len navoian aGot b̃eviol kəmas həni mai gamito nəboṽ aYesu Kристо b̃evisi. 14 Mitigol nəsa aGot tokele hum mættovi anatun gail. Naləṽonian gail lotosa mættokade nəboṽ mættotətan hæn nakitinan, saliwol hæn nəmauran samit am, samtehusur gail. 15 Avil len natit p̃isi mætb̃igole, mætesuṽan aGot tokis gamito ke: mitivoi, mitinor buni, mititoh a tut dan nəsaan gail, mitikad nəboruan san. 16 Husur len natosian siGot ike, “Mitivoi buni, mititoh a tut dan nəsaan suṽan ginou notovoi buni, nototoh a tut dan nəsaan.”*

17 Ale aGot, mættokisi hæn aTəmamito, ebonus nəvanuan gail len naṽide toṽitoṽ van hæn nəvanuan p̃isi, nəboṽ topəpehun navoian dan nəsaan len natit p̃isi lotogole. Imagenan, len naṽide samito, len nəmauran kavkav samito hum nametb̃os gail len navile a pan, mætetəṽedur bathurien, mætemətahw len nəyalyalan san. 18 Husur mætoləboi tia ke aGot toṽur nəmakuvan samito hæn b̃ilav kuv gamit dan naṽide kəmas hæn nəmauran samito togəm len atəmamit ta sutuai. AGot saṽur nəmakuvan samito hæn nagol o nasilva arb̃isa vəmasig. 19 Ao, eṽuri hæn nəda nəmauran seKристо tosəhor natit p̃isi,* aKристо tohum natuhsipsip tonor hæn natutumavan, səkad naut ideh len niben tosa, səkad natideh tosa lan.† 20 AGot itabtabuh lan tia nəboṽ satuṽat hæn b̃igol navile a pan sal, be aGot esəvati hæn b̃evisi len nəboṽ naməkot galegai m̃os gamito. 21 Len aKристо mætoriṽ nəlomit len aGot. Evi aGot togol aKристо tole məhat dan nəmatan, toputsan nahəsan, toriṽ toyalyal. Imagenan, mætoriṽ gat nadəlomian mai nə-vatvat-iri-an samito len aGot.

22 Nəboṽ mættogol tabtab hæn nəsa nakitinan tokele, mætugol nəlomit gabag iveveu hæn mæb̃eləmas bun nəbathudud nadəlomian len nakitinan. Len nəlomit tomasil habat, mitidaṽ hæn mæb̃eləmas masuṽ hæn gamit gabag, 23 husur mætukad nəpasian veveu. Nəmauran veveu mættokade sagəm len nəpasusan sitata mai sinana husur nəmauran artoviol həni mai gamito dereh tesib len nəmatan. Avil nəmauran veveu mættokade dereh tipat vi sutuai bathut ke togəm len nasoruan siGot, nasoruan nəmauran, nasoruan topat vi sutuai. 24 Hum natosian siGot am tosor husur natenan, ike,

“Nəvanuan p̃isi lohum naliol,

nəyalyalan p̃isi lotokade ehun napushət naliol;

naliol imasmas, napushəte imayoh, erus vi pan,

25 avil nasoruan siNasub̃ aGot ipat vi sutuai.”*

* 1:8: Jon 20.29 * 1:11: Psa 22; Isa 53; Luk 24.25-26 * 1:16: Lev 11.44-45, 19.2 * 1:19: Kol 1.20 † 1:19: Exo 12.5 tosor husur natuhsipsip hæn natutumavan. * 1:25: Isa 40.6-8

Ale, nasoruan enan evi na-kel-uri-an tovoi lotokel uri mai gamito.

2

¹ Imaienan, samtigol nāsaan ideh am, mitinoŋ dan nāsaan p̄isi togol nasənahān. Samtelibliboŋ am; samtegəgəras; nəlomit satevənoh natit gail sivan ideh; samtisor tisa husur avan ideh, samtisor mēdas nahəsān. ² Hum amas mai alikob artomaduh tabtab hən nasus, gamito mitimasləŋon masuṽ hən nasus nakitinan togəm ben aGot, hən mət̄bemuni hən mət̄betibau len nəmauran kitin topat vi sutuai. ³ Husur, hum natosian siGot toke, “Mətusaḅ ləboi navoian siNasuḅ, ke nabus han ivoi.”*

Nəvat nəmauran mai alat aGot tolekis hən galito

⁴⁻⁵ Nasuḅ aKristo ehum nəvat nəmauran sua m̄os naim siGot, nəvanuan gail lotomətahuni hum sanor hən naim be aGot tolekis hən husur ivoi səhor natit p̄isi. Mətegəm hən aKristo hum gamit gabag mət̄tovi nəvat nəmauran gail hən aGot b̄eum hən naim san hən nəvat galenan hən mət̄begəm vi hai tutumav san gail, gai tolekis hən gamito m̄osi. Len aYesu Kristo, mət̄etutumav hən naviolan aGot tohəhaṽur hən gail: len aNunun aGot, lotu hən aGot.* ⁶ Husur len natosian siGot ike,

“Səsəlōŋ! Noriŋ nəvat sua len naut a Sion,
toləboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor,
nulekis hən husur ivoi səhor natit p̄isi,
ale avan ideh toriŋ nəlon lan,

asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan.”†

⁷ Imagenan, len gamit mət̄tokad nadəlomian, nəvat enan ivoi səhor natit p̄isi, wake len alat səkad nadəlomian, lomətahuni hum nasoruan siGot toke,
“Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai egəm vi vat sua ŋai b̄eləboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor.”*

⁸ Natosian ikele am ke,

“Evi nəvat togol nəvanuan gail ləb̄ipes hābetw,
nəvat totibau togol ləb̄iteh.”*

Lupes hābetw husur ləsagol nəsā nasoruan siGot tokele. Len nə-nau-utaut-an san, aGot eriŋi sutuai tia hən ləb̄imagenan.

⁹ Be gamito mət̄ovi vanuan aGot tolekis hən gamit səlani; mət̄ovi hai tutumav siGot tovi kiŋ; mət̄ovi luṽoh hən nəvanuan gai toriŋ nahəsān lan, naluṽoh san səb̄on. Mətumagenan hən mət̄bikel ur nəb̄oruan san tovoi mai natit p̄isi tovoi buni aGot togole, aGot tokis gamito dan nəmargobut vi lan naḡial namənas san.* ¹⁰ A m̄o mət̄savi alat siGot, be gagai mət̄ovi alat siGot. A m̄o aGot salolosa hən gamito, be gagai aGot ilolosa hən gamito.*

¹¹ Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, navile a pan egai savi naut samit am. Mətosuḡnan namet̄bos gail, mətosuḡnan alat lototoh len naut savi salito. Imaienan noŋir gamito ke, bulatut dan naləŋonian gail hən nibemito lotobal mai nəmauran kitin len nəlomit gail.

¹² Naṽide hən nəmauran samito len nəhon alat lotokad nadəlomian len nagot gəgəras gail, timasvoi, hən ke naut kəmas lotosor tas gamit suḡnan mət̄togol natit tosa gail, nəboŋ ləberis navoian gəb̄igole, dereh lisal suh nəyalyalan siGot len nəboŋ hən navisian san.

Gol nəsā alat lotoil a m̄o lotokele

* 2:3: Psa 34.8 * 2:4-5: Natutumavan gail aGot tohəhaṽur hən lovi naviolan hən nalotuan, nə-sal-suhi-an, na-sor-tuṽ-an, na-ləŋon-isa-an m̄os aKristo. Naviolan galenan lovi natit gail lotonor hən naləŋonian seNunun aGot totoh len nəlolito. † 2:6: Isa 28.16. Naut a Sion evi nəhes sual am hən naut a Jerusalem ale nəvat evi aYesu. * 2:7: Psa 118.22; Mat 21.42; Mak 12.10; Luk 20.17; Uman 4.11 * 2:8: Isa 8.14-15 * 2:9: Exo 19.5-6; Deu 4.20, 7.6; Isa 9.1, 43.20-21 * 2:10: Hos 1.6, 9, 2.1, 23; Rom 9.25

¹³ Hæn mætbehusur Nasub̃, mäterij gamit len navəlan alat lotoil a m̃o len navile a pan, naut kəmas tovi akiñ toil a m̃o, ¹⁴ o agavna san gail. Husur akiñ erij galito hum agavna gail hæn læbipanssem alat lotogol nəsa tosa, be sal suh alat lotogol nəsa tovoi. ‡
¹⁵ Gol nəsa tovoi, husur aGot eləjon ke navoian mætbigole tekəkol hæn nabuñon alat lototətan, lotosor len namelmelan salit ñai. ¹⁶ Mətsavi slev am be mətumakuv tia. Nəmakuvan məttokade, samtinau ke tigol mətələboi mætbigol nəsaan ideh. Ao, mətukad nəmakuvan hæn mətbitoh hum naslev siGot. Nəsaan səbañis gat gamit am, mətumakuv dani tia. Mititoh tin len nəmakuvan məttokade. Samtinau ke nəmakuvan tesuşuan gamito hæn ke mətələboi mætbigol nəsaan tətəs. Ao, mətukad nəmakuvan hæn mətbitoh hum naslev siGot. ¹⁷ Məteputsan nəvanuan gail p̃isi len nənauan samito. Mətələmas bun nəbathudud nadələmian. Len nalotuan, mətəmətahw len nəyalyalan siGot. Putsan nakiñ hæn nəkantri samito len nənauan samito.

Naslev gail

¹⁸ Gamit məttovi slev gail, len nə-nau-məhat-həni-an, mitidañ hæn na-il-a-m̃o-an simasta samit gail, mitigol nəsa lotokele. Mitimagenan hæn amasta gail lotovoi, lotomədau, ale mitimagenan hæn galit am lotodañ taltal, lotosa. ¹⁹ Husur, len nəlomit toləboi naləjonian siGot, mətbiđañ bur napəñasan hæn na-ləjon-isa-an sanor, dereh aGot tehəhañur hæn gamito. ²⁰ Mətbiđañ bur nabilasian tonor hæn nəsaan məttogole, mətəsəhor nəsa? As tisal suh gamito? Avan ideh a? Ao! Avil mətbiđañ bur na-ləjon-isa-an sil navoian məttogole, dereh aGot tehəhañur hæn gamito. ²¹ Husur aGot ekis gamit hæn mətbiđoi, naut kəmas na-ləjon-isa-an enan. Igol aKristo eləjon isa vəsa m̃os gamito hæn mətbigol tətəñ həni, husur nəmel rien. ²² Gai sagol nəsaan ideh, nabuñon sakel nagəgərasan ideh, gai sagəras avan ideh.* ²³ Nəboñ nəvanuan gail lotosəvari, gai sapesəvar təlmam; nəboñ toləjon tosa vəsa, gai sasor husur nasisilan. Ao, erij gai len navəlan aGot topəpəhw tonor hæn navoian dan nəsaan. ²⁴ AKristo evus nəsaan sadit gail len niben gabag len nəhai balbal, hæn datbimakuv dan nədañan hæn nəsaan sadito, hum dattomat, be hæn datbimaur m̃os nanoran. Evi niben tomətartar togol məttomaur!
²⁵ Husur a m̃o mətəhum nasipsip gail lotoyar lab, lotosab, lotomasig a tut sua. Be gagai mətupair van hæn atenan tokətkəta təban nasipsip gail hæn mətbehusuri, gai tokətkəta gol nəlomito mai nəmauran kitin topat lan. §

3

Alarmisoan

¹ Imaienan, gamit məttovi pəhañut məttolah, gerij gaiug len navəlan asoañ. Gəbigol b̃imagenan, naut kəmas ahañut sañ asike bigol nəsa nasoruan siGot tokele, nañide sañ dereh tesəhor atenan hæn b̃erij nəlon len aGot. Husur naut kəmas gəsakel natideh,*
² dereh atenan tebunus nañide sañ togəm len nələñ toveveu, dereh tebunus nalotuan sañ van hæn aGot ke eməlas. ³ Napəhasan sañ, natideh sañ tokab, satipat len navuruñ gotoviri, o nagol gotovəhas nibeñ həni, o nahurabat gotosuni hæn nəvanuan gail læberis gaiug ñai.* ⁴ Ao, napəhasan sañ, nəsa tokab len gaiug, tegəm len gaiug kitin gotosusuah len nələñ, tevi napəhasan hæn nanunuñ mai nələñ tomədau, natəñat topat lan. Napəhasan enan asike iwav boñ ideh. Napəhasan enan səlani ñai, aGot ehəhañur masuñ həni. ⁵ Alatpəhañut ta sutuai lotovatvat vir na-kel-gati-an siGot gail, lukad napəhasan tomaienən. Galito lulotu hæn aGot ale lugol husur nəsa asoalit lotokele. ⁶ Nau təlmam hæn aSarah togol nəsa aAraham tokele, tokisi hæn amasta san.* Gamit mətogəm vi natun aSarah gail nəboñ məttodañ bur namətahwan hæn mətbigol natit tovoi gail.

‡ 2:14: Hæn naves 13-14, ris Rom 13.1-7 * 2:22: Isa 53.9 § 2:25: Hæn naves 24-25, Isa 53.4-6 * 3:1: Efe 5.22; Kol 3.18 * 3:3: 1Tim 2.9 * 3:6: Gen 18.12

⁷ Imaienan, gamit mættovi uluñman mættolah, gitoh mai asoañ len naləboian ke, sədaŋ səhor gaiug, be geputsani len nənauan sañ, husur asoañ am ikad naviolan hən nəmauran kitin aGot toviol kəmas həni. Gigole hən asike natideh b̃iṣon gol na-sor-tuṽ-an sañ.*

Na-ləŋon-isa-vəsa-an sil na-gol-na-voi-an

⁸ Hən nəb̃imaris kotov nasoruan sagw, nukele ke, gamit ṽisi mætegəm sua ṽai len nənauan samito mai nəlomito; len nəlomit totaŋis gabag hən gamito, ləmas bun gamit gabag; nəlomit teməda. Samtinau gamito. ⁹ Samtivar təlmam hən nəsaan van hən avan ideh togol tosa hən gamito. Samtisor tisa təlmam van hən avan ideh tosor tosa hən gamito. Be gol vari len navoian mættous aGot hən b̃igole həni. Enan evi naləŋonian siGot tokis gamito, hən mætb̃ikad naviolan tovoi, gai totəgau gati ṽos gamito.* ¹⁰ Husur natosian siGot ike,

“Gəb̃eləŋon nəmauran gəb̃ehəhaṽur lan, hən ke nəboŋ sañ gail b̃ivoi,
nameañ sator tisa,
nabuŋoñ satelibliboŋ.

¹¹ Gipair dan nəsaan, gigol navoian,

gidəŋ natəmat, gam kitevi hən gəb̃ikade mai nəvanuan gail.

¹² Husur namətan Nasuṽ aGot ekətkəta təban alat lotonor,
nədariŋan esəsəloŋ hən na-sor-tuṽ-an salito,

avil nəhon Nasuṽ ipair dan alat lotogol tosa.”*

¹³ Ale, mætb̃idaŋ ṽos mætb̃igol navoian ṽai, as tigol nasənahən hən gamito? ¹⁴ Be naut kəmas mætb̃eləŋon b̃isa vəsa ṽos nanoran, aGot dereh tigol navoian van hən gamito,* ale nəkadumito sateṽurṽur, sagemətahw len avan ideh, nəlomito satetuhatuḥ.* ¹⁵ Be len nalotuan len nəlomito, putsan nəyalyalan seKristo tovi aMasta samito. Ale avan ideh b̃eus gamit hən mætb̃isor husur nə-vatvat-viri-an mættokade, mæteutaut tabtab hən mætb̃isor vahvah həni. ¹⁶ Sor mədaṽ suñman atenan totibau səhor gamito. Gole len nəlomit tomasil. Mætb̃imagenan, nəboŋ alat lotosor tas nəboruan samit tovoi, lotoris naṽide tovoi mættokade husur mættovi seKristo, dereh tigol nahurulit tisa. ¹⁷ Husur naləŋon-isa-an samito b̃evi naləŋonian siGot, ivoi am hən mætb̃eləŋon b̃isa sil navoian mættogole, səhor mætb̃eləŋon b̃isa sil nəsaan mættogole. ¹⁸ Husur aKristo eləŋon isa vəmat vəha-sua ṽai sil nəsaan sinəvanuan gail. Gai tonor buni imat ṽos alat ləsanor hən b̃esəhar gamito van hən aGot. Nəvanuan gail lugol niben imat, be len aNunun aGot imaur tətəs.* ¹⁹ Len aNunun aGot ivan vakel na-kel-uri-an mai nanunun alat lotosuh len nəbəbaŋisan len naut nəmatan. ²⁰ Lovi alat ta sutuai ləsaŋol nəsa aGot tokelkele nəboŋ totoh ebəlav vir aNoah toum hən nəb̃iltiṽot. Len nəbot enan, nəvanuan evis ṽai, məlevtor ṽisi, ləməmat, lumaur len nəwai.* ²¹ Enan evi nasoruan kəta hən nəbaptaisan tolav kuv gamit dan nəsaan len nəboŋ ta daməŋai. Nəbaptaisan savi nalilosan hən mætb̃ekəkəs kuv nəb̃iŋb̃iŋalan dan nibemito, evi na-kel-gati-an van hən aGot len nəlomit tomasil. Len nəbaptaisan, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo. ²² Atenan evi məhat vi lan nəməv, ebətah len nətarhət nəmatu siGot, ale aŋel gail mai alat lotoil a ṽo mai alat lotokad nədaŋan; galit ṽisi lotəjedur bathurien.

4

Toh ṽos nəyalyalan siGot

* 3:7: Efe 5.25; Kol 3.19 * 3:9: Mat 5.44; Rom 12.17; 1Pit 2.23 * 3:12: Psa 34.12-16 * 3:14: Mat 5.10
* 3:14: Isa 8.12-13 * 3:18: Kol 1.22; Rom 1.4 * 3:20: Gen 6.1-7.24

¹ Imagenan, husur aKristo eləjon isa vəsa len niben, gamit am, məteutaut hən gamit gabag len nañide hən nənauan tořitoř hum esan. Husur avan ideh toləjon tosa vəsa len niben tia, gai sagol nəsaan am, ipair dani.* ² Nəmauran san tokade sal len navile a pan igol husur naləjonian siGot řai, sahusur naləjonian tosa seniben am. ³ Namityal eñmidol! A řno mətohusur ebəlav habat hən naləjonian silat ləsəkad nadələmian. Galit lohusur nañide naitian tařtařor; nəlolit evənvənah; lomun təməhav van vatərog; len nəbilitihanan mai natərogan salito lugol naitian tosa; luřonřon vamun tařtařor; lulotu van hən nəlablab gail tovi nañide tosa vəsa batbat. ⁴ Imaienan losəhořut len gamito husur mətsatutut hən mətřitah mai galit am len nañide tosa vəsa hun tořəhas hən niten, igol losəvar gamito. ⁵ Be galit limassor vəsvəsai nañide salito len nəhon atenan toutaut tia hən řepəřehun navoian dan nəsaan silat lotomaur mai lotomat. ⁶ Husur natenan, na-kel-uri-an tovoi ibar galit am lotomat, hən ke naut kəmas lotokad nəpanismen hən nəmatan len nibelito suřan nəvanuan řisi, len aNunun aGot lukad nəmauran kitin, tosuřan nəmauran aGot tokade.

⁷ Nanořan hən natit řisi egəm pəpadař. Imagenan, mətetəgau gat nəlomito, mətehulahul hən mətřisor tuř. ⁸ A məhat hən natit řisi, ləmas bun gamit gabag len nəlomit kavkav, gol tabtab həni husur na-ləmas-buni-an ikabut gol nəsaan isobur.* ⁹ Mətehəhařur hən gamit gabag mətřebis lohoim samit gail, ale kətkəta təban galito, nakoblenan tēbur. ¹⁰ AGot eviol kəmas hən naviolan lototiltile mai gamit řisusua. Gamit řisi mətekətkəta təban na-viol-kəmas-an galenan hən ləřevi tarhət samit gabag. ¹¹ Gəřisor, tesuřan řmau aGot tosor len nabuřořm. Gəřevi tarhət sivan ideh, gole len nədařan aGot toviol həni. Hən ke, len aYesu Kristo, natit řisi gəřigole tigol nə-sal-suhi-an tivan hən aGot. Gol nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan mai nədařan tivan həni vi sutuai sutuai! Ganan!*

Na-ləjon-isa-vəsa-an hən naKristen

¹² Gamit, notoləmas bun gamit řisi, samtesəhořut len na-ləjon-isa-vəsa-an tořəjas, togol kitev gamito ke məttomabe, samtesəhořut lan hum tovi natsua totile masuř tovisi hən gamito. ¹³ Mətehəhařur hən mətřihan katəřol mai aKristo len na-ləjon-isa-vəsa-an san. Hən ke nəboř nəyalyalan san řevisi, dereh mitikemkem, mətehəhařur. ¹⁴ Nəvanuan gail ləřisor viles gamito sil məttohusur aKristo, navoian siGot igol mətukab həni husur aNunun Nəyalyalan tovi aNunun aGot itoh len gamito. ¹⁵ Be mətřeləjon řisa vəsa, satesil natideh tosa məttogole. Samtimagenan husur mətugol gol nəmatan, mətovənvənah, mətugol gol tosa o mətosulsul len nəsa savi samito. ¹⁶ Be mətřikad na-ləjon-isa-vəsa-an bathut məttovi Kristen, nahurumit satsa. Ao, mitisal suh nəyalyalan siGot husur mətukad nahəsən aKristo, nəhes enan ipat len gamito.

¹⁷ Husur namityal hən aGot řepəřehun navoian dan nəsaan egəm tia. Ale na-ləjon-isa-vəsa-an evi natuřatan han tobar nəbathudud san a řno. Ale řetuřat len gidat dattovi bathudud san, timab hən alat ləsəgol nəsa na-kel-uri-an tovoi siGot tokele? Nəsa tevisi hən galito? ¹⁸ Hum natosian siGot tokele,

“Řidař habat hən nəvanuan tonor řikad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan san,

nəsa tevisi hən alat lotomətahun aGot, nəsa tevisi hən nəvanuan nəsaan gail?”*

¹⁹ Imaienan, mətřeləjon isa vəsa husur evi naləjonian siGot řnos gamito, gol tabtab hən nəsa tonor, ale riř gamit səbomit kavkav len navəlan aGot togol gamito, husur etəgau gat gamit hən asike mətřiteh dan navəlan.

* 4:1: Rom 6.7 * 4:8: Pro 10.12 * 4:11: Uman 6.2-4; Rom 12.7; Kol 3.23 * 4:18: Pro 11.31

5

Alat siYesu limabe?

¹ Ginau notovi elta suñan gamit galevis, nokatketa tēban alat siYesu, noris na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristo, ale dereh nihan katəpōl maii len nəyalyalan san bēvisi asike idareh. Imaienan nusor buni mai gamit, aelta gail məttokatketa tēban alat siYesu. Nekəmaiegai: ² Kətketa tēban alat siGot suñan nəvanuan tokətketa tēban navəshəsipsip, husur evi aGot toriŋ galit len navəlamito. Sagigole husur avan ideh bītaltal hən gaiug; be gole len nəloñ tohəhəvur. Sagigole husur goləŋon masuñ hən natite; be gole husur goləŋon masuñ hən naləŋonian siGot.* ³ Len nədaŋan sañ, sagipatpat gaiug məhat hən alat, aGot toriŋ galit len navəlañ; be len nañide tovoi sañ, səhar navəshəvanuan hən ləbīgol tətōv hən gaiug. ⁴ Beti, nəboŋ abiltivanuan tokətketa tēban nasipsip bēgəmai, dereh tilav mai gaiug nəprais hən namənas tobilbil vi sutuai.

⁵ Gamit mətsəmatmatu, mitigol nəsa ahañut gail lotokad nədaŋan hən na-il-a-ñno-an lotokele. Gamit p̄isi, mətesun nahurabat hən namədauan len nəlomito, nəlomit temədau hən mətbevi tarhət samit gabag, bathut natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədau, ləsənau galito.”* ⁶ Imaienan, gol nəlomit temədau len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan aGot todaŋ habat, hum məttovi naut kəmas, hən gai bēputsan gamito len nəboŋ tonor həni.* ⁷ Riŋ gañbulan nənauan samit totuhatur mai aGot bathut ekətketa tēban gamito, vəhvəh gamito.*

⁸ Mətetəgau gat gamit səbomito, mətehulahul. Natəmat, aenemi samito, ehum nalion toñun, toyar mətmətan, das vanuan hən bīkat pəpasi, han p̄isi. ⁹ Məteil b̄ur atenan, il gəgat len nədəlomian samito, husur mətoləboii ke, nəbathudud nədəlomian len navile a pan kavkav ludaŋ b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotopitoñ hən gail məttokade. ¹⁰ Ale, nəboŋ mətbeləŋon b̄isa vəsa bēbəlav kəkereh, aGot, topul hən na-viol-kəmas-an, gai tokis gamito len aYesu Kristo vi lan namənas san topat vi sutuai, gai gabag dereh teutaut kavkav hən gamito, tigol məteil gəgat am, tigol mitidaŋ am, tigol nədəlomian samit tidaŋ hən asike mətberus dani. ¹¹ Gai bolai! Nədaŋan tipat len navəlan ñmau vi sutuai! Ganan!

Nasudəlañian

¹² ASilas, notonau ləboii tovi na-ke-ñvan-an nədəlomian todaŋ len aKristo, evi tarhət sagw nəboŋ nototos natuhlobulat napisulan egai toñitol. Notosi hən nəbīgol mətbeləŋon b̄ivoi am len nəlomito, ale hən nəbikel kot navoian aGot toviol kəmas kitin həni, hən mətbeil gəgat lan.* ¹³ Alat siYesu len naut a Papilon, aGot tolekis hən galito, luke, “Ivoi,” mai gamito. Anatugw nədəlomian, aMak am, ikele.† ¹⁴ Len na-ləmas-buni-an mətesuñ nətarhomit gabag hən mətbike, “Ivoi,” mai gamito. Gamit məttovi seKristo, nəlomit tikad natəmat!

* 5:2: Jon 21.15-17 * 5:5: Pro 3.34; Jem 4.6 * 5:6: Mat 23.12; Luk 14.11, 18.14 * 5:7: Psa 55.22 * 5:12: Uman 15.22-40. Nəboŋ aPol toke aSilas, len naut egai len nasoruan ta Kris ike aSilvanus. † 5:13: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24. Len nasoruan ta Kris ike alitenan len naut a Papilon, be naKristen gail lokis alat siYesu len naut ideh hən napəhəvut. Nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke Papilon evi nasoruan tosusuah hən naut a Rom.

2 Pita

Nalobulat napisulan na-vəha-ru-an aPita totesi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel naləlagauan mai alat siYesu ke salesəsəloŋ husur ahai pusan gəgəras gail.

Itos nalobulat napisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut p̄isi.

Itos nalobulat napisulan egai ŋais?

Itosi pəpadəŋ hən nasihau A.D. 67.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Len nədaŋan kavkav saŋ mətəsuaŋan aKristo len nəboruan san. Ahai pusan gəgəras gail dereh litaltal hən gamit hən mət̄bigol nəsa tosa. Samtehusur galito, aGot dereh tigol limasig (1.3-2.22)

3) Mitidaŋ hən mət̄bikad nəboruan siGot, husur Nasuḅ aYesu dereh tetəlmam hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan. Len nəboŋ enan, aGot dereh tigol navile a pan egai timasig. Ale dereh tikad nəmav biveveu mai navile a pan biveveu, naut alat lotonor ŋai ləbələboi ləbitoh lan (3.1-13)

4) Nə-maris-kotovi-an mai nə-sal-suhi-an (3.14-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aSimeon* Pita notovi naslev, ahai pispisul siYesu Kristo, ginau nutos nalobulat napisulan egai. Nutosi van hən gamit mət̄tokad nakondəlomian toḗtoḗ hən nakondəlomian namttokade. Len nanoran siGot sidato, mai aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, datukad nadəlomian enan. ² Nous aGot hən b̄ilav mai gamito navoian toviol kəmas həni, nousi hən natəmat̄ b̄ipat len nəlomito. Len naləboian samit len aGot mai aYesu Kristo, aMasta sidato, nous aGot hən b̄ilav tabtab hən gəlar p̄isi mai gamito.

Nəboruan samit timasgəm suŋan seKristo

³ Len nədaŋan aGot tokade husur tovi Got, ilav natit p̄isi dattoḗmidol həni, hən dat̄bikad nəboruan siGot len nəmauran ṣidato. Datoləboi dat̄bikade husur datoləboi atenan tokis gidato len nəyalyalan mai nəboruan san tovoi buni. ⁴ Len natgalenan, eviol mai gidato hən na-kel-gati-an lototibau masuḅ lotoyalyal. Igol tomaienən hən ke len natgalenan mət̄oləboi mət̄bitah maii len nəboruan siGot ale gam yav dan nəbiŋalan gail hən navile a pan, naləŋonian gail lotomədas nəlon nəvanuan gail. ⁵ Husur enan, len nədaŋan kavkav samito, mət̄ehisi hən mət̄bikad na-voi-buni-an hən mət̄besuhud həni mai nadəlomian samito. Mət̄ehisi hən mət̄bikad naləboian hən mət̄besuhud həni mai na-voi-buni-an samito. ⁶ Mət̄ehisi hən mət̄bikad na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag hən mət̄besuhud həni mai naləboian. Mət̄ehisi hən mət̄bikad nə-daŋ-buri-an bəbəlav hən mət̄besuhud həni mai na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag. Mət̄ehisi hən mət̄bikad nəboruan siGot hən mət̄besuhud həni mai nə-daŋ-buri-an bəbəlav. ⁷ Mət̄ehisi hən mət̄bələmas alat siYesu, mitivoi hən galito hum lotovi bathudud samito hən mət̄besuhud həni mai nəboruan siGot mət̄tokade. Ale mət̄ehisi hən mət̄bikad na-ləmas-buni-an hən

* 1:1: Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris ike aSimon, be isobur luke aSimeon husur nasoruan Ipru

mætbesuhud hēni mai naləmasian məttofade van hən alat siYesu.† 8 Natgalenan ləbitov tabtab len nəmauran samito maienan, igol asike mətutoh kəmas be dereh mitiṽan len naləboian len aMasta sidato, aYesu Kristo. 9 Avil avan ideh asike bīkad natgalenan len nəmauran san, namətan iḅanubānw, egəm vi metḅesw. Nəlon iboṅboṅ hēni ke aGot torubāt nəsaan san gail ta m̄no tia. 10 Imagenan bathudud nadəlomian, len nəmauran samito, mitidaṅ hən mətḅeṽusan səhoti ke aGot tokis gamito, tolekis hən gamito. Husur mətḅigol maien hēni asike mətuteh len nəsaan boṅ ideh. 11 Beti aGot dereh tidaṁ, tehəhaṽur hən mətḅebis len na-toh-vi-sutuai-an pipihəbələn Nasub sidato, aYesu Kristo, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

Səsəloṅ husur nasoruan siGot

12 Imaienan, akis nigol mitinau təlmam husur natgalenan, naut kəmas mətoləboi gail tia, naut kəmas mətəoil gəgat len nakitinan məttofade tia. 13 Nəboṅ nəbīkad nəmauran len nibegw sal, nunau ke inor hən nəbeliv təlmam hən nənauan samito van hən natgalenan. 14 Husur noləboii ke asike idareh nimat hum Nasub sidato, aYesu Kristo tosor vəhoti mai ginau. 15 Ņa dereh nehisi hən nəḅigol mətḅinau gat natgalenan. Len nəboṅ lotohusur nəmatan sagw, nuke mitinau gat gail sal teḅəlav.

16 Nəboṅ namttosor husur nədaṅan mai natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo, namtsahusur nəḅol gəgəras avan ideh toḅol hēni len namitisau san. Ao, ginamit boh namtoris nəyalalan san hən namətanamit səḅonamito. 17-18 Nəboṅ namttotoh maii len naṽehuh siGot, aGot Tata eriṅ nəyalalan tovi məhat lan, isal suhi. Ale nadolon aGot toyalal məhat masuṽ ike, "ANatugw notoləmas buni bogai; noḅəhaṽur masuṽ hēni!" Ginamit m̄nau namtosəsəloṅ hən nadoldol enan togəm len nəmav.*

19 Datukad nəsa namttorisi, namttosəsəloṅ hēni; datukad nəsa ahai kelkel ur lototosi, ale datoləboi datḅeil gəgat len gəlar p̄isi. Gamit m̄nau mətəsəsəloṅ husur nəsa lototosi hun tovi naṁial toṁial len nəmargobut van vəḅar nəmav ḅepitau ale naṁoso lalan (tovi aKristo) ḅevisi len nəlomito. 20 Mitimasləboi nategai ke: səkad na-pəhav-utaut-an ideh len natosian siGot togəm len ahai kelkel ur səḅon.‡ 21 Husur na-pəhav-utaut-an ideh səkad nəkadun len naləṅonian sinəvanuan, ao, evi aNunun aGot towol hən nəvanuan gail hən aGot ḅisor len nabuṅolito.

2

Ahai p̄usan gəgəras gail

(Jut 4-13)

1 Avil ikad ahai kelkel ur gəgəras gail len nəvanuan gail ta sutuai hum dereh bīkad ahai p̄usan gəgəras len gamito. Len naḅusanan salito lotosusuani gəmai loḅusan gəgəras, mədas gamit galevis, luke nəmasta toḅur kuv galit dan nəsaan salito savi amasta salito, gol galit gabag dereh limasig tutut. 2 Nəvanuan isoḅur dereh lehusur naṽide tosa sihai p̄usan gəgəras galenan, naṽide selipah totaṽtaṽor. Husur enan nəvanuan gail am dereh lisor mədas naḅisal hən nakitinan. 3 Len na-ləṅon-masuṽ-hən-natite-an ahai p̄usan gəgəras galenan dereh legəras gamito hən ləḅilav kuv nəvat samito. Avil aGot ikel səhot nəpanismen salit sutuai tia, ale gai səpat, dereh tigol galit limasig.

4 Nau təlmam hən nəsa aGot togole hən galit lotomagenan ta sutuai. AGot sariṅ aṅel gail lotogol nəsaan hən ləḅitoh kəmas, ao, eriṅ galit len naḅur nəmargobut, baṅis gat

† 1:7: Len naut egai, gəḅīkad na-ləmas-buni-an, namilen ke goləmas bun nəvanuan tile, gəsənu gauṅ be gunau nəsa ḅevi tarḅat san. * 1:17-18: Mat 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35 ‡ 1:20: Len nasoruan ta Kris eləboi bīkad namilen sual am toke, Mitimasləboi nategai: nəboṅ avan ideh ḅeṽuruṅ na-pəhav-utaut-an sihai kelkel ur gail len natosian salito, ale ḅisor vəsvəsaii len nənauan san səḅon, gai sagol savoi.

galit hən ləbələŋon b̃isa vəsa vir nəboŋ gai b̃epəpəhun navoian dan nəsaan. ⁵ AGot sariŋ alat navile a pan ta sutuai hən ləb̃itoh kəmas, ao, eriŋ nilev tokabut gol navile a pan silat ləsaləboii. Avil ilav kuv aNoah ŋai tokelkel ur nanoran, gai mai nəvanuan eməlevru am.* ⁶ AGot isa b̃ səhoti ke naut a Sotom mai a Koŋorra arimasmasirsir ale epəŋas gəlaru van arogəm vi masiav. Nəboŋ togol tomaienən, e ṽusan nəvanuan gail nəsa b̃evisi hən alat ləb̃emətahuni.* ⁷ Len nəboŋ enən aGot ilav kuv aLot, tovi nəvanuan nanoran, dan naut a Sotom husur ipetəmas hən na ṽide silat ləsahusur nalo ideh, na ṽide selipah tota ṽta ṽor.* ⁸ (Husur nəvanuan nanoran enən itoh mai galito, ale len nəboŋ p̃isi eləŋon isa vəsa nəboŋ toris, tosəsələŋ hən nagolean tosa salito.) ⁹ Husur ke Nasu b̃ togol natgalenan, imasil ke dereh tilav kuv alat lotokad nəboruan san dan na-ləŋon-isa-vəsa-an salito. Dereh tetəgau gat alat ləsanor len nəpanismen vir nəboŋ b̃epəpəhun navoian dan nəsaan. ¹⁰ Mətunau ke galit lotohusur naləŋonian senibelito togol nəsaan, lotomətahun bun natohan pipihəbələn Nasu b̃ ləb̃igam yav dan nəpanismen a? Ao asike lugam yav dani boŋ ideh!

Nəkadulit ihaihai, loil b̃uri hən ləb̃esəvar alat lotoyalyal, ninelit sapil hən ləb̃igole. ¹¹ Be aŋel gail, naut kəmas ludəŋ, lukad nədāŋən səhor galito, aŋel gail ləsasəvar galit nəboŋ lotokel ur nəsaan salito len nəhən Nasu b̃. ¹² Be ahai p̃usan galenan ləsəkad nənauan len nəsa lotogole, lohūm narivatvat lilihai ləsəkad nənauan be lototoh ŋai hən nəvanuan b̃isah hən gail ləb̃imat; alatenən losəvar natideh lototətan hən. Dereh aGot tigol galit limasig hum narivatvat lilihai nəvanuan togol lotomat. ¹³ Dereh tigol likad nasənahan b̃inor hən nasənahan lotogole. Nahurulit səsa hən ləb̃ehusur naləŋonian təməhav salito; lohəhəṽur hən ləb̃igol na ṽide tosa len nalennəyal. Len na ṽide tomaienən, nəboŋ lotohan mai gamit len nəhanan samito, lomədās gamito gol nabiŋ b̃iŋalan len nahəsamito hum nəb̃al tomes nahurabat.* ¹⁴ Lokətkəta husur napəhəṽut ləsələh maii, hən ləb̃igol naitian maii. Naləŋonian salito hən nəsaan asike inoŋ. Logəgəras hən ləb̃eliv alat lotopat lavəlav. AGot dereh tigol nəmauran salito tisa vəsa husur na-ləŋon-masu ṽ-hən-natite-an salito ivan van am. ¹⁵ Nəboŋ lotogam dan na p̃isal tonor, lusab, lohūsur na p̃isal siPalaam anatun aPeor, toləŋon bun nəvat tolavi len nəsaan togole.* ¹⁶ Be natoŋki san to b̃ut b̃ut, len nadolon nəvanuan esivoh len aPalaam hən asike aPalaam b̃ehusur na p̃isal san tovinvinu am.

¹⁷ Ahai p̃usan gəgəras galenan lohūm nabəko tomas; alat lotoke ləb̃emun lan lumaduh sal. Lohūm nəmavukasw, nəlan to ṽuvi vi tut; na p̃usan salito səpat sabəlav. AGot etəgau gat naut sua vir galito topat len nəmargobut tomotmot. ¹⁸ Husur len namitisau hən nasoruan, lusor pat galit məhat hən ləb̃eliv nəvanuan gail, sah hən galito. Loliv galito len naləŋonian tosa hən nibelito. Loliv galit təlman hən nəsaan be galit lumadhamakuv dan alat lototoh len nəsaban salito. ¹⁹ Ahai p̃usan gəgəras gail lukel gati mai nəvanuan gail ke ləsavi slev am gol loləboi ləb̃igol nəsa ləb̃eləŋoni. Wake ahai p̃usan galenan gabag lotogol nəsa lotoləŋoni, galit lovi slev gail tia hən nəsaan mai na ṽide tosa, bathut ke gidato dattovi slev hən natideh towol hən nəmauran sidato. ²⁰ Nəboŋ lotoləboi aYesu Kristo, aMasta sidato tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, lugam yav dan natit gail len navile a pan lotogol nəlolit to b̃iŋ b̃iŋal. Be ləb̃evisivis təlman lan, natit gail len navile a pan esəhor galito, ale nəmauran salito isa vəsa səhor ta m̃o van vəbar nəpanismen totibau. ²¹ Imagenan, tavoi am hən galito hən asike lətaləboi na p̃isal hən nanoran, səhor lotoləboii ale lotopair dan nakelean today siGot togəm hən galito. ²² Nəsa tovisi hən galito e ṽusani ke nasoruan hən namitisau hən nəmauran ekitin toke, “Nalipah etəlman van hən naru san gabag,”* mai, “Nəbatbat tomadhalilos, etəlman, etəbtəbah len nəb̃al.”

* 2:5: Gen 6.1–7.24 * 2:6: Gen 19.24 * 2:7: Gen 19.1–16 * 2:13: Jud 12 * 2:15: Hən naves 15–16, ris Num 22.4–35. Len naut egai, lokis aPeor hən aPosor. * 2:22: Pro 26.11

3

Natəlmaman seKristo

¹ Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, egai evi nalobulat napisulan na-vəha-ru-an nototosi van hən gamito. Nutos gəlaru hum nə-nau-təlmam-həni-an hən mət̄betub̄at nau b̄ivoi b̄inor. ² Nuke mitinau təlmam hən nəsa ahai kelkel ur gail siGot lotokelkele tia. Mai nuke mitinau təlmam hən nakelean todaŋ siNasub̄ tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, nakelean todaŋ gai tokele len nabuŋon ahai pispisul samit gail. ³ Bathut natgalenan nekəmagegai. Ikad natsua. Mitimasləboii ke, len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan dereh tikad nəvanuan na-sor-vilesi-an ləb̄isor viles gamito mai ləb̄ehusur naləŋonian salit gail lotosa. ⁴ Dereh like, “AYesu ikel gat natəlmaman san, be imabe? Gai be? Husur len nəboŋ atəmadit ta sutuai lotomat, len nəboŋ ta sutuai van vəbar ta daməŋai natit p̄isi lupat hun lotopat len natub̄atan nəboŋ aGot togol navile a pan.” ⁵ Len nəvanuan salito lugol nəlolit iboŋboŋ hən nategai ke, ta sutuai aGot isor, igol nəmav mai nətan, len nəwai igol nətan evisi dan nəwai.* ⁶ Beti len nəwai igol nilev tokabut gol navile a pan vəmasig.* ⁷ Be len nasoruan enan ŋai, aGot etəgau gat nəmav mai navile a pan hən nəhab b̄ihani len nəboŋ gai b̄epəpəhun navoian dan nəsaan ale alat ləsaləboi aGot ləb̄imasig buni.

⁸ Be natesua ŋai: Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, nəlomit satiboŋboŋ hən nategai. Len Nasub̄, nəmariboŋ tosua ehum nasihau tovi 1,000 ale nasihau tovi 1,000 lohum nəmariboŋ tosua ŋai.* ⁹ Nəvanuan galevis lunau ke Nasub̄ imanmaneh hən b̄igol nakel-gati-an san gail ləb̄isarpoh, be səmaianan. Itoh mədau ebəlav vir gamit sal, husur emətahun avan ideh b̄imasig buni, avil eləŋon ke nəvanuan p̄isi legəm hən nəpairan dan nəsaan salito.

¹⁰ Be nəboŋ hən natəlmaman siNasub̄ dereh tegəmai hum nəvanuan vənvenah, nəvanuan gail ləb̄esəhoŋut lan. Len nəboŋ enan, nəmav dereh timasig p̄isi vasib len nəwalan tohum nəhab todarur. Ale natit p̄isi len nəmav; namityal, nahəbati mai naŋeso gail dereh nəhab tihan p̄is gail limasig. Ale navile a pan mai natit p̄isi nəvanuan gail lotogole lan dereh aGot tevuh gail liparpar.* ¹¹ Bathut ke natit p̄isi dereh tesib vəmasig magenan, gamit, naŋide samit timabe? Len nəmauran samit m̄au, mitimaskad nəboruan siGot, mitimasgol nəsa gai toləŋoni, ¹² nəboŋ mət̄bitoh vir nəboŋ san, gol b̄egəm tutut. Bathut ke len nəboŋ enan, aGot dereh tepəŋas nəmav hən b̄imasig p̄isi ale len nəhab tohan p̄isi, namityal, nahəbati mai naŋeso gail, dereh lewunwun, legəm vi wai len nab̄iltipudan. ¹³ Avil datutoh vir nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur aGot ikel gati tia. Ale nəvanuan gail p̄isi dereh ligol nəsa tonor ŋai ei.*

¹⁴ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit p̄isi, husur ke məttotoh vir natgalen p̄isi, hisi hən aGot b̄isab̄ ke nəlomit b̄imasil, asike b̄isab̄ natideh tosa len gamito, be mət̄b̄ibon ŋai maii len natəŋat. ¹⁵ Nau səhoti ke aGot ikad na-toh-mədau-an tobəlav hən mət̄b̄imakuv dan nəsaan samito. APol, awawa nadələmian notoləmas buni, gai itos natgalenan van hən gamito len namitisau hən nəmauran tonor aGot toviol həni maii. ¹⁶ Len nalobulat p̄isi san, gai itos husur natgalenan. Nalobulat galenan lukad natgalevis todaŋ hən datb̄eləboii lan, ale nəvanuan lototətan hən natosian siGot, lototoh lavəlav, lobul hən nasoruan enan van sanor. Lugol tomagenan hən natosian siGot tile gail am, van vagol nəmasigan salito. ¹⁷ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit p̄isi, husur mətoləboi natgalen tia, lələgau hən gamit gabag hən mət̄beil gəgat len nakitinan, hən ke alat ləsəhusur nalo asike ləb̄esəhar gamit hən mət̄bisab̄. ¹⁸ Be gamito, mətehusur naŋide

* 3:5: Gen 1.6-9. Nəboŋ toke len nəwai igol nətan evisi dan nəwai, hum ma namilen toke len nəwai topəpəhuni, igol nətan evisi dan nəwai. * 3:6: Gen 7.11 * 3:8: Psa 90.4 * 3:10: Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; KelV 16.15 * 3:13: Isa 65.17, 66.22; KelV 21.1

siMasta sidato, aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nasaan sidato. Len naləboian mai navoian gai toviol kəmas həni, mətehusur tabtab hən nañide san səhor ta ño. Sal suhi daməñai van, vi sutuai! Ganan!

1 Jon

Nalobulat napsulan na-vəha-sual-an aJon totesi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bevsusan alat siYesu hən navide hən ləbitoh, bon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat mos ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut p̄isi.

AJon itos nalobulat ɲais?

Hum ma totesi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-4)

2) Samteləmas navide tosa alat navile a pan lotokade. Mititoh tinor hən naɲusanan seNunun aGot, husur aGot ivoi p̄isi (1.5-2.27)

3) Datimasveveu buni, ləmas bun gidat gabag, riŋ gat nəlodato len aKristo. Datimasbunus kitev naɲusanan sihai p̄usan gail ke evi kitinan o eɓuer. Datbigol b̄imaganan, datoləboi datbehəhaɯur len nəhon aKristo len natəlmaman san (2.28-4.6)

4) Datimasləmas bun gidat gabag hən datbeləboii ke datutoh len navide tonor hən nəboruan siGot. Datimasgol timaganan husur aNunun aGot ikel koti ke aYesu egəm hən datbikad nəmauran vi sutuai (4.7-5.12)

5) Nə-maris-kotovi-an (5.13-21)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau notos nalobulat egai van hən gamito husur naSoruan hən nəmauran* totoh tia len natubatan.* Namtosəsəloŋ həni, namtorisi. Evoi, namtorisi hən namətanamito, namtubari hən navəlanamito. ² AGot igol ke nəmauran tovisi, ale ginamit namtorisi, namtukel kot nakitinan husuri. Namtukel ur nəmauran vi sutuai mai gamito, nəmauran vi sutuai totoh mai aTata. Ale aTata igol tovisi hən ginamito.* ³ Namtukel ur nəsa namttorisi mai nəsa namttosəsəloŋ həni mai gamito, hən gamit am mətbeləboi mətbikad nəbonan mai ginamito. Avil nəbonan sidato dattokade, datukade mai aTata mai aNatun tovi aYesu Kristo. ⁴ Namtutos natgalenan hən ləbigol nəlonamito tepul səsəhov hən nakemkeman.

AGot evi nañial, toh len nañial

⁵ Ale egai evi napsulan namttosəsəloŋ həni len gai. Gai ikele ale namtukel uri mai gamito maiegai ke: aGot evi ñial; səkad nəmargobut ideh lan. ⁶ Datbikele ke dattokad nəbonan maii tia be datbiyar len nəmargobut sal, datolibliboŋ, nəmauran sidato savsusan nakitinan. ⁷ Avil datbiyar len nañial suñan aGot, totoh len nañial, datukad nəbonan mai gidat gabag ale nəda hiYesu, aNatun, ekəkas gidato hən bilav kuv nəsaan sidato. Igol gidato datuveveu len nəhon.

⁸ Datbikele ke datsəkad nəsaan ideh, datogəras gidat gabag, ale nakitinan eɓuer len gidato. ⁹ Be datbikel vəhot nakitinan hən nəsaan sidato, dereh aGot terubat nəsaan sidato, tigol dativeveu dan navide tosa p̄isi. Igol natgalenan husur ke akis igol nəsa

* 1:1: Nəboŋ aJon tosor husur naSoruan hən nəmauran, isor husur aYesu Kristo. * 1:1: Jon 1.1 * 1:2: Jon 1.14

tokele, akis igol n̄asa tonor.* ¹⁰ Dat̄bikele ke datsagol n̄asaan, datorij n̄ahes len aGot ke tovi N̄evanuan Nalibliboŋan, ale nasoruan san ēbuer len n̄elodato.

2

¹ Tuhn̄atugw gail len nad̄lomian, nutos natgalenan van h̄en gamito h̄en asike m̄et̄bigol n̄asaan. Avil gidat ideh b̄igol n̄asaan, datukad avan sua tosor m̄os gidato len n̄ahon aGot Tata, tous aTata h̄en b̄erub̄at n̄asaan sidato, nah̄esan aYesu Kristo, gai tonor buni. ² Gai etutumav h̄en n̄emaوران san gabag h̄en dat̄bikad narub̄atian dan n̄asaan sidato. Be savi gidato ŋai, igole m̄os alat navile a pan kavkav.*

³ Ale datel̄eboii ke datol̄eboi aGot mabe? Gidat dat̄bigol n̄asa gai tokele, datol̄eboii. ⁴ Avan ideh b̄ike, “Nol̄eboi aGot, novi esan,” be sagol n̄asa aGot tokele, atenan evi n̄evanuan nalibliboŋan, ale nakitinan s̄apat lan. ⁵ Be gidat ideh dattogol n̄asa aGot tokele, len n̄elodat kavkav datol̄emas bun aGot. Len nāvide tomaienan datol̄eboi buni ke datutoh len gai. ⁶ Dat̄bikele ke datutoh tin len aGot, datimastoh husur nāvide aYesu tokade len n̄emaوران san.

Datimasl̄emas bun gidat gabag

⁷ Gamit notol̄emas bun gamit p̄isi, n̄asatos nakelean veveu todaŋ van h̄en gamito. Ao, evi nakelean todaŋ ta sutuai m̄ettokade len natub̄atan. Nakelean egai todaŋ evi nasoruan m̄ettos̄eseloŋ h̄eni tia.* ⁸ Avil tarh̄ate, evi nakelean veveu todaŋ nototosi gagai van h̄en gamito husur nakitinan han evisi len n̄emaوران seKristo, ale len n̄emaوران samito. Husur n̄amargobut satovan v̄emasig ale nāmial kitin etub̄at tia h̄en tōmial.

⁹ Gidat ideh b̄ikele ke totoh len nāmial, avil b̄em̄atahun bun n̄ebathudud nad̄lomian ideh san, gai itoh sal len n̄amargobut.* ¹⁰ Avil gidat ideh b̄el̄emas bun n̄ebathudud nad̄lomian ideh san, gai itoh tin len nāmial, ale s̄ekad natideh len n̄elon togol avan ideh b̄ipes hab̄etw, teh len n̄asaan. ¹¹ Be gidat ideh b̄em̄atahun bun n̄ebathudud nad̄lomian ideh san, gai itoh len n̄amargobut, iyar len n̄amargobut, ale et̄etan h̄en naut tovi lan, husur n̄amargobut igol nam̄etan ib̄esw.

¹² Nutos nategai van h̄en gamit atuhn̄atugw gail,

husur n̄asaan samit gail lumarub̄at bathut n̄asa aYesu togole m̄os gamito.

¹³ Nutos nategai van h̄en gamit atata gail,

husur ke m̄ettol̄eboi tia aKristo totoh tia len natub̄atan.*

Nutos nategai van h̄en gamit n̄amantuhmar gail,

husur ke len n̄ebalan mai atenan tosa v̄esa tovi t̄emat, m̄etowin tia.

¹⁴ Nutosi van h̄en gamit atuhn̄atugw gail

husur m̄etol̄eboi aTata.

Nutosi van h̄en gamit atata gail

husur m̄etol̄eboi tia ategaii totoh tia len natub̄atan.

Nutosi van h̄en gamit n̄amantuhmar gail,

husur m̄etudaŋ, mai nasoruan siGot ipat tabtab len gamito,

ale len n̄ebalan mai atenan tosa v̄esa tovi t̄emat, m̄etowin tia.

¹⁵ Samtel̄emas bun nāvide sinavile a pan mai natit gail sinavile a pan. Husur m̄et̄bel̄emas bun nāvide mai natit gail sinavile a pan, m̄etsal̄emas bun aGot Tata. ¹⁶ Bathut natit p̄isi len navile a pan, na-l̄eŋon-masūv̄-h̄eni-an h̄en nibemito, na-l̄eŋon-masūv̄-h̄eni-an h̄en nam̄etamito, nāvivan len na-pul-h̄en-natite-an, natgalen p̄isi l̄esaḡem len aTata, ao loḡem len navile a pan egai tosa. ¹⁷ Ale navile a pan mai nal̄eŋonian san gail lotosa, gagai ivan van v̄emasig; avil avan ideh togol nal̄eŋonian siGot, itoh tin van vi sutuai.

* 1:9: Psa 32.1-5 * 2:2: Rom 3.25-26 * 2:7: Jon 13.34 * 2:9: Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag h̄en aKristen, be l̄ebem̄atahun naKristen gail am, loḡeras galit gabag ke lotovi Kristen * 2:13: Jon 1.1

Aenemi seKristo gail

¹⁸ Anatugw gail, namityal naməkot hən navile a pan egəm pəpadaŋ. Mətosəsəloŋ hənı tia ke avan sua tovi enemi seKristo dereh tegəmai, ale gagai nəvanuan tosõbur lotovi enemi seKristo lovisi tia. Husur natgalenan, datoləboii ke gagai evi namityal naməkot hən navile a pan.* ¹⁹ Nəvanuan galenan luvan dan gidato dattovi siYesu, be ləsavi gidat ideh; husur lətavi gidat ideh, lətətah mai gidat sal. Be husur ke lotovan, eṽusani ke ləsavi gidat ideh.

²⁰ Avil gamito, aKristo eviol hən aNunun mai gamito ale gamit p̃isi mətoləboi nakitinan. ²¹ Mətunau ke nutos nategai van hən gamito husur ke mətosaləboi nakitinan a? Ao. Nutosi husur ke məttoleboi nakitinan, məttoleboii ke naliboŋan p̃isi ləsagəm len nakitinan.

²² Nəvanuan nalibliboŋan evi ase? Evi nəvanuan tomətahun b̃ike aYesu tovi aKristo, ikele ke aYesu savi aKristo, aGot sətətabuh lan. Nəvanuan enan evi enemi seKristo, ike aGot savi aTata mai aYesu savi aNatun, emətahun gəlar p̃isi. ²³ Avan ideh tomətahun aNatun aGot, gai sətah mai aTata am. Be avan ideh tokel uri ke tovi siNatun aGot, gai itah mai aTata am.*

²⁴ Nəsa məttoəsəloŋ hənı len natubatan hən nəmauran məttokele len aKristo, mitimastəgau gati len nəlomito. Mətbetəgau gat nəsa məttoəsəloŋ hənı len natubatan, dereh gamit am mititoh tin len aNatun aGot mai aTata. ²⁵ Ale ikel gat na-kel-gati-an egai ke: dereh tigol datikad nəmauran vi sutuai.

²⁶ Nutos natgalenan van hən gamito, nutos husur alat lotoke ləbēgəras gamito. ²⁷ Be gamito, aYesu eviol hən aNunun aGot mai gamito, gai itoh tin len gamito gol ke mətəsãmidol len naṽusanan ideh hən avan ideh am b̃eṽusan gamito. Evi aNunun aGot toṽusan gamito hən nakitinan husur natit p̃isi; nəsa toṽusan hənı evi nakitinan, savi naliboŋan. Suṽan ke toṽusan gamito, toh tin len aKristo.

²⁸ Evoi, anatugw gail len nadəlomian, mititoh tin len aKristo, hən ke nəboŋ b̃etəlmam asike datbikad nə-lon-uri-an, asike datbikad namətahwan, asike nahurudat b̃isa len nəhon. ²⁹ Mətbeləboii ke aGot tonor, mətoləboii am ke nəvanuan p̃isi lotogol nanoran, nəpasian salito egəm len aGot.

3

Anatun aGot gail

¹ Məteris na-ləmas-buni-an aTata toviol masuṽ hənı mai gidato, hən gai b̃ekis gidato hən anatun gail. Ekitin, datovi anatun aGot gail!* Imagenan, nəvanuan navile a pan ləsaləboi gidato, bathut ke ləsaləboi aGot. ² Gamit notoləmas bun gamit p̃isi, gidato datovi anatun aGot gail tia, be dereh dategəm suṽan nəsa? Datsaləboi, savisi sal. Avil datoləboii ke nəboŋ aKristo b̃evisi, dereh datesuṽan gai husur dereh dateris p̃arṽar hənı hum gai kitin. ³ Ale galit p̃isi lotokad nə-vatvat-viri-an hən ləberis maien hənı, lotəgau gat tabtab hən naveveuan hən nəlolit gabag suṽan ṽai aKristo toveveu.

⁴ Avan ideh togol nəsaan eṽur kotov nalo siGot husur nəsaan evi na-b̃ur-kotov-nalo-an. ⁵ Ale mətoləboii ke aKristo evisi hən b̃ilav kuv nəsaan gail. Mətoləboi gai səkad nəsaan ideh lan. ⁶ Nəvanuan p̃isi lototoh tin len gai ləsagolgol nəsaan; nəvanuan p̃isi lotogolgol nəsaan, ləsarisi boŋ ideh, ləsaləboii.

⁷ Tuhnaturgw gail, avan ideh sategəras gamito. Nəvanuan togolgol nəsa tonor, inor, hum aKristo tonor; ⁸ avan ideh togolgol nəsaan, gai evi setəmat husur natəmat igolgol nəsaan len natubatan van vəbar daməŋai. Bathut natenan, aNatun aGot evisi ṽos b̃emədas nauman gail setəmat hən ləb̃imasig.

* 2:18: Mat 24.5, 23-24; Mak 13.21-22 * 2:23: Mat 11.27; Jon 5.23, 15.23 * 3:1: Jon 1.12

⁹ Nəvanuan p̄isi lotokad nəpasian salito len aGot, ləsagolgol nəsaan am husur nəboruan siGot ipat len nəlolito, iʋan hum namisurhuhai toʋan, gol lodədas ləb̄igol nəsaan bathut lukad nəpasian len aGot tolav nəmauran mai galito. ¹⁰ Anatun aGot gail lotile len anatun natəmat gail maiegai ke: nəvanuan p̄isi ləsagolgol nanoran, mai nəvanuan p̄isi ləsaləmas bun nəbathudud nadəlomian ideh salito, lovi setəmat, ləsavi siGot.*

¹¹ Imaienan, egai evi nasoruan mət̄tosəsəloŋ həni len natub̄atan ke: datimasləmas bun gidat gabag.* ¹² Sadatesuṃan aKen tovi sitenan tosa vəsa masuṃ tovi təmat. Sadatesuṃan aKen, gai togol Apel, aʋan, tomat.* Ale aKen igole imat sil nəsa? Igole bathut natgalenan aKen togole lusa vəsa, be natgalenan aʋan togole lunor.

¹³ Imaienan bathudud nadəlomian, alat navile a pan ləbemətahun bun gamito, samtesəhoṽut len na-mətahun-buni-an salito.* ¹⁴ Datoləboii ke dattomakuv dan nəmatan vab̄is len nəmauran tia bathut ke dattoləmas bun nəbathudud nadəlomian.* Avān ideh saləmas bun galito, gai səmakuv dan nəmatan sal. ¹⁵ Galit ideh tomətahun bun nəbathudud nadəlomian ideh evi nəvanuan na-gol-nəmatan, ale hum mət̄toləboii, nəvanuan na-gol-nəmatan səkad nəmauran vi sutuai lan. ¹⁶ Datoləboii tia ke naləmas-buni-an imaiegai ke: aYesu Kristo eviol kəmas hən nəmauran san ṃos gidato; imaienan, gidat ṃau, datehəhəʋur hən datb̄eviol hən nəmauran sidato ṃos nəbathudud nadəlomian. ¹⁷ Avān ideh topul hən natite sinavile a pan, toris nəbathudud nadəlomian ideh topar tit hən b̄imaur lan, ale asike nəlon b̄itan̄isi, imabe? Gai ikad naləmas-buni-an siGot len nəlon a? Aoa!*

¹⁸ Tuhn̄atugw gail, sadateləmas bun gidat gabag hən nasoruan o nəsa datb̄ikele ŋai, be dateləmas bun gidat gabag len nakitinan mai len nəsa datb̄igole. ¹⁹ Datb̄eləmas bun gidat gabag maienan, dereh dateləboii ke dattovi sinakitinan; dattovi siGot tovi nakitinan. Imaienan dereh nəlodat tikad natəṃmat len nəhon aGot, ²⁰ naut kəmas nəlodat tokel mai gidat səb̄odato ke datimaspanis. Husur aGot esəhor masuṃ hən nəlodato, gai eləboi natit p̄isi. ²¹ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, asike nəlodato səb̄odat b̄ikel mai gidat ke datb̄ipanis, be nəlodat b̄imasil, datukad na-il-b̄uri-an hən datb̄eil len nəhon aGot. ²² Ale dereh aGot teviol hən natideh datb̄eusi həni, husur datugol nəsa gai tokele, datugol natit gail lotogol gai tohəhəʋur. ²³ Ale nakelean today san ekəmaiegai ke: Datimaskad nadəlomian len nahəsan aNatun tovi aYesu Kristo, datimasriŋ nəlodato lan. Ale datimasləmas bun gidat gabag hən datb̄ehusur nakelean today gai tokel mai gidato.* ²⁴ Alat lotogol nəsa aGot tokele, galit lutoh tin len gai, ale gai itoh tin len galito. Ale len aNunun gai toviol həni mai gidato, datoləboii ke gai itoh tin len gidato.

4

ANunun aGot o nanunun gəgəras?

¹ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, samtedəlom nanunun p̄isi, be mətəbunus səhot gail ke lovi siGot o ləsavi esan. Mitigol timaienan husur ahai kelkel ur gəgəras isob̄ur lovi lan naut p̄isi len navile a pan.* ² Mət̄oləboi mət̄b̄eləboii ke tovi aNunun aGot maiegai: ideh tokel uri ke aYesu Kristo egəm vi vanuan tokad niben, gai evi siGot, ³ wake ideh sakel uri, gai imabe? Gai savi siGot. Evi nanunun atenan tovi enemi seKristo tabtab. Mət̄osəsəloŋ həni ke atenan tovi enemi seKristo b̄egəmai, ale gagai itoh tia len navile a pan.

⁴ Tuhn̄atugw gail, mət̄ovi siGot ale mət̄osəhor ahai kelkel ur gəgəras galenan husur aNunun aGot totoh len gamito esəhor natəmat totoh len alat navile a pan.* ⁵ Ahai

* 3:10: Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hən aKristen, be asike ləb̄eləmas bun naKristen gail am, logəras galit gabag ke lotovi Kristen. * 3:11: Jon 13.34 * 3:12: Gen 4.1-8 * 3:13: Luk 6.22; Jon 15.18-19, 17.14 * 3:14: Jon 5.24 * 3:17: Deu 15.7-8 * 3:23: Jon 13.34, 15.12, 17 * 4:1: Deu 13.2-6 * 4:4: Len naut egai, nəboŋ toke, mət̄osəhor ahai kelkel ur gəgəras, namilen ke mət̄oil gəgat len nakitinan.

kelkel ur gægəras galenan lovi sinavile a pan, imaienan nasoran salito egəm len nənauan sinavile a pan, gol ke navile a pan losəsəloŋ hən galito. ⁶ Be ginamito, namtovi siGot, ale alat lotoləboi aGot losəsəloŋ hən ginamito. Galevis ləsavi siGot. Galito, ləsəsəloŋ hən ginamito, lomətahun ginamito. Husur natgalenan beti, datoləboi datbeləboi səhot aNunun nakitinan mai nanunun nagəgərasan.

aGot evi na-ləmas-buni-an

⁷ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, dateləmas bun gidat gabag tabtab bathut aGot evi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gidat ideh toləmas bun ideh am maienan ikad nəpasian len aGot, eləboi aGot. ⁸ Gidat ideh asike beləmas bun ideh am maienan, gai imabe? Gai saləboi aGot, bathut aGot evi na-ləmas-buni-an. ⁹ aGot eləmas masuṽ hən gidato. Eṽusan na-ləmas-buni-an san təban gidato maiegai ke: esəvat aNatun uluṽman tosua səbon vi lan navile a pan, hən, len gai, datb̄ikad nəmauran kitin.* ¹⁰ Na-ləmas-buni-an kitin evi nəsa? Mətunau ke evi na-ləmas-buni-an dattokade nəboŋ dattoləmas bun a Got a? Ao, savi enan. Na-ləmas-buni-an kitin evi na-ləmas-buni-an siGot toləmas bun gidato, tosəvat aNatun hən betutumav hən nəmauran san gabag, hən ke, len gai, aGot berub̄at nəsaan sidato gail dan gidato.*

¹¹ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, aGot beləmas bun gidato len naṽide tomaienan, gidat m̄au datimasləmas bun gidat gabag. ¹² Səkad avan ideh toris aGot boŋ ideh. Be datbeləmas bun gidat gabag, aGot itoh tin len gidato gol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni suṽman toləŋoni.*

¹³ Datunau ləboii ke dattotoh tin len aGot ale datunau ləboii ke gai totoh tin len gidato husur eviol hən aNunun mai gidato. ¹⁴ Ale namtorisi tia ke, namtukel koti ke aTata esəvat aNatun uluṽman hən bilav kuv alat navile a pan dan nəsaan salito.* ¹⁵ Avan ideh tokel koti len nəhon nəvanuan gail ke aYesu tovi aNatun aGot, aGot itoh tin len avan enan ale avan en itoh tin len aGot. ¹⁶ Ale datoləboi tia na-ləmas-buni-an aGot tokade, toləmas bun gidat həni. Datorij nəlodato len na-ləmas-buni-an enan. aGot evi na-ləmas-buni-an, ale avan ideh totoh tin len na-ləmas-buni-an enan, gai itoh tin len aGot mai aGot itoh tin len gai.

¹⁷ Husur natenan, aGot igol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni suṽman toləŋoni, hən ke datb̄ikad na-il-b̄uri-an len nəhon nəboŋ aGot bepəpehun navoian dan nəsaan. Imaienan husur len natohan len navile a pan egai, datutoh tin len aGot suṽman aYesu totoh tin len aGot. ¹⁸ Namətahwan eb̄uer len na-ləmas-buni-an be na-ləmas-buni-an kitin ehut namətahwan, husur nəpanismen evi nəkadun namətahwan. Avan ideh tomətahw len nəpanismen, na-ləmas-buni-an siGot lan səsarpoŋ suṽman aGot toləŋoni.

¹⁹ Datukad na-ləmas-buni-an bathut a m̄no aGot eləmas masuṽ hən gidato. ²⁰ Avan ideh b̄ike, “Noləmas bun aGot,” be emətahun bun nəbathudud nadələmian ideh, gai evi nəvanuan nalibliboŋan. Husur asike beləmas bun nəbathudud nadələmian ideh torisi tia, imabe eləmas bun aGot gai sarisi? Saləboi b̄igole. ²¹ Ale aGot ikel nategai hən gidato ke, avan ideh toləmas bun aGot, timasləmas bun nəbathudud nadələmian san tu.*

5

Nadələmian len aYesu, aNatun aGot

¹ Nəvanuan p̄isi lotodələmi ke aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan, galit lukad nəpasian salito len aGot. Ale galit p̄isi lotoləmas bun gai topasus, loləmas bun ideh tokad nəpasian lan am. ² Datoləboii ke dattoləmas bun anatun aGot gail nəboŋ dattoləmas bun aGot, dattogol nəsa tokele. ³ Bathut datbeləmas bun aGot, dereh datigol nəsa tokele. Ale natgalen tokel gail, ləsədaŋ hən datb̄igol gail.* ⁴ Husur galit p̄isi lotokad nəpasian len aGot, loil gəgat dan naṽide tosa gail silat navile a pan, lowin. Nadələmian sidato

* 4:9: Jon 3.16 * 4:10: Rom 5.8, 10; 1Jon 2.2 * 4:12: Jon 1.18 * 4:14: Jon 3.17, 4.42 * 4:21: Mat 22.36-40; Mak 12.28-31; Luk 10.25-28 * 5:3: Jon 14.15

evi nēdaŋan hən dattoil gəgat dan naŋide silat navile a pan. ⁵ Ase eləboi bēil gəgat dan naŋide silat navile a pan? Nəvanuan todələmi ŋai ke aYesu evi aNatun aGot.

⁶ AYesu Kristo evi gai togəm hən bībaptais len nəwai mai hən nəda han bīsel len nēmatan san. Len nəwai mai nəda egəmai.* Savi nəwai hən nəbaptaisan san ŋai be nəwai enan mai nəda hən nēmatan san. Ale evi aNunun aGot tokel koti bathut ke aNunun aGot tovi nakitinan. ⁷ Husur itor enan lukel kot nakitinan,* ⁸ aNunun aGot mai nəwai mai nəda; ale lototor lukel kot natit toŋitoŋ ŋai. ⁹ Len nakotan datodələm na-kel-koti-an sinəvanuan, be nakitinan hən na-kel-koti-an siGot esəhori husur evi na-kel-koti-an aGot tokel koti husur aNatun uluŋan. ¹⁰ Imaienan, alat lotoriŋ nəlolit len aNatun aGot lodələm nəsa aGot tokel koti husur aNatun ale lukad nadələmian enan len nəlolito. Avil alat ləsadələm aGot ehum lotoke aGot tolibliboŋ husur ləsadələm na-kel-koti-an aGot tokele husur aNatun uluŋan. ¹¹ Na-kel-koti-an imaiegai ke: aGot eviol hən nəmauran vi sutuai mai gidat tia ale nəkadun nəmauran enan evi aNatun uluŋan. ¹² Alat lotokad aNatun aGot len nəlolito, lukad nəmauran enan; ale alat ləsəkad aNatun uluŋan aGot len nəlolito, lumabe? Ləsəkad nəmauran enan.*

¹³ Nutos natgalenan van hən gamit məttoŋiŋ nəlomito len nahəsan aNatun aGot hən mətbeləboii ke məttohad nəmauran vi sutuai. ¹⁴ Gidato, datsəkad nə-lon-uri-an len nəhon aGot ke, datbeusi hən natideh tonor hən naləŋonian san, dereh gai tesəsələŋ hən gidato. ¹⁵ Ale datbeləboii ke tosəsələŋ hən natideh datousi həni, beti datoləboii ke eviol hən nəsa dattousi həni.

¹⁶ Gəberis nəbathudud nadələmian ideh togol nəsaan, be savi nəsaan togol tomakuv dan aGot, gisor tuŋ mōsi, ale dereh aGot teviol hən nəmauran kitin maii.† Nusor husur nəsaan savi nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot, be ikad nəsaan sua togol nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai, ale nəsakele ke gisor tuŋ mōs galit lotogol enan. ¹⁷ Natit p̄isi ləsanor lovi nəsaan, be ikad nəsaan galevis ləsagol nēmatan, ləsagol ke nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai.

¹⁸ Datoləboii ke nəvanuan p̄isi lotokad nəpasian salit len aGot, ləsagolgol nəsaan husur aNatun aGot ihavhav hən galito, etəgau gol galito hən gai tosa vəsa masuŋ tovi təmat bēdədas bībar galito. ¹⁹ Datoləboii ke datovi siGot naut kəmas ke galit am lotosuh len navile a pan lutoh len navələn gai tosa vəsa tovi təmat. ²⁰ Ale datoləboii ke aNatun aGot togəm tia ale eviol hən naləboian hən datbeləboi aGot kitin, ale datutoh tin len aGot kitin, datutoh tin len aNatun uluŋan, aYesu Kristo. Atenan evi aGot kitin, evi nəmauran vi sutuai.

²¹ Bathut enan, anatumg gail len nadələmian, mətələləgau hən gamito dan nagot gəgəras gail.

* 5:6: Len nasoruan ta Kris, baptais səpat, ike nəwai ŋai ale nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəwai evi nəwai hən nəbaptaisan. * 5:7: Deu 19.15 * 5:12: Jon 3.36 † 5:16: Nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot evi nəsaan togol nəvanuan tomat vi sutuai.

2 Jon

Nalobulat napolisulan na-vəha-ru-an aJon totesi van hən alat siYesu

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən beṽusan alat siYesu hən naṽide hən ləbītoh, ḃon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat ḃnos ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut ḃisi.

AJon itos nalobulat ḃnais?

Hum ma totesi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an mai na-sor-tuṽ-an (1-3)

2) Nakitinan mai na-ləmas-buni-an (4-11)

3) Nə-maris-kotovi-an (12-13)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-ḃno-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, Levət*, aGot totabtabuh len gaiug, van hən gaiug mai anatuḃḃ gail. Noləmas bun gamit len nakitinan. Be savi ginau ḃnai, galit ḃisi am lotoləboi nakitinan, loləmas bun gamito, ² bathut nakitinan itoh len gidat tabtab ale titah mai gidat vi sutuai. ³ AGot teviol kəmas hən navoian mai gidato, nəlon titanḃis gidato, nəlodato tikad natəḃmat. Natgalen ḃisi legəḃm len aGot Tata mai aYesu Kristo tovi aNatun aTəman, ale datikad natgalenan len nakitinan mai na-ləmas-buni-an.

Nakitinan mai na-ləmas-buni-an

⁴ Nukemkem masuṽ nəboḃ notosəḃ ləboii ke anatuḃḃ galevis lohusur nakitinan hum aTata tokele hən gidato. ⁵ Imaienan nukel mai gaiug, Litegai, ke, gidat dateləmas bun gidat gabag.* Enan, nototosi van hən gaiug, savi nakelean veveu todaḃ, be datukade len natuḃatan. ⁶ Na-ləmas-buni-an imaiegai ke: datigol nəsa aGot tokele. Enan evi nakelean todaḃ məttoḃəsəloḃ hən len natuḃatan, ale mitimashusuri. Məteləmas bun gamit gabag!

⁷ Nəvanuan gəgəras isobur luperyan navile a pan tia, galit lomətahun ləbikel ləboii ke aYesu Kristo egəḃm vi vanuan kitin tokad niben. Nəvanuan ideh tomagenan evi nəvanuan gəgəras, aenemi seKristo. ⁸ Məteləlagau hən gamito hən asike nəsa dattoum ḃnosi ḃimasig be hən məḃbikad nakonḃurḃuran kavkav aGot totəgau gati ḃnos gamito len nəḃav.

⁹ Avan ideh asike ḃitoh tabtab len naḃusanan seKristo, avil ḃivan masuṽ am, atenan, aGot satoh len nəlon. Avan ideh totoh tabtab len naḃusanan, gai ikad aGot Tata mai aNatun, gəlar ḃisi len nəlon. ¹⁰ Imagenan, avan ideh beḃəḃm hən gamito, be asike ḃilav naḃusanan seKristo gəḃm hən gamito, samtehəḃaṽur hən beḃis lohoim samito, samtike, “Ivoi,” maii; ¹¹ husur avan ideh ḃike, “Ivoi,” maii, gai iḃon mai atenan len nəsaan togolgole.

Nə-maris-kotovi-an

¹² Nukad natit isobur hən nəḃitosi van hən gamito, be nomətahun nəḃitosi hən napen len nalobulat. Avil nuvatvat viri ke nəḃitoh mai gamito, ale dereh gidat datihol gabag hən datḃepul hən nakemkeman.

* 1:1: Levət evi nasoruan sua sidato namilen naḃəḃaṽut toṽat nəhes hum nasuḃ. Len naut egai, nəboḃ toke Levət mai anatuḃḃ gail, evi nasoruan tosusuah namilen toke naluṽoh sua len naut sua lotovi alat siYesu ei. Ale len naṽide tomaiənan, len naut ṽisusua aJon toke Litegai am. * 1:5: Jon 13.34, 15.12, 17

¹³ Levet, aũaũa, aGot totabtabuh lan, anatun gail, lukel na-ke-ivoi-an vi təban gaiug.

3 Jon

Nalobulat napolisulan na-vəha-tor-an aJon totosi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən beṽusan alat siYesu hən naṽide hən ləbitoh, ḃon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat van hən ase?

Itosi van hən aKaius mai alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut ṽisi.

AJon itos nalobulat ṽais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an van hən aKaius (1-4)

2) Sagigol tətov̄ hən naṽide tosa seTiotrefes, be gigol naṽide tivoi, gevi tarhət sihai ṽusan gail lotogəmgəm ei len nəyaran salito (5-12)

3) Nə-maris-kotovi-an (13-15)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-ṽno-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, aKaius, notoləmas bun gaiug len nakitinan.*

² Gaiug, notoləmas bun gaiug, nous aGot ke tilav nədaṽan mai gaiug hən natit ṽisi len nəmauran saṽ ḃivoi ṽai ale hən gəḃimaur, hum notoləboi tia ke nəloṽ tomaienən.

³ Nokəmaienən husur nəboṽ nəbathudud nadəlomian galevis lototəlmam, lugol ginau nukemkem masuṽ nəboṽ lotokel kot nəloṽ todaṽ len aGot, mai naṽide saṽ tohusur nakitinan ṽai. ⁴ Anaturgw, nəboṽ notosəsoləṽ ke anaturgw gail len nadəlomian lotohusur nakitinan, igol ginau nukemkem səhor natit ṽisi am.

Igol aKaius eləṽon ivoi am len nəlon

⁵ Gaiug, notoləmas bun gaiug, len nadəlomian saṽ goil gəgat nəboṽ gotoum vi tarhət sinəbathudud nadəlomian gail, naut kəmas lotovi metbos. ⁶ Len nəhon alat siYesu, galit lukel kot na-ləmas-buni-an saṽ vi təban galito. Gevi tarhət salit len nəyaran salito len naṽide tonor hən nəsa aGot toləṽoni. ⁷ Husur len natubətan hən nəyaran salit ṽos nahəsən Nasuḃ, ləsəlav natideh sinəvanuan ləsəkad nadəlomian. ⁸ Imaienən, gidat ṽau datevi tarhət sinəvanuan nəyaran lotomaienən hən datḃeum ḃonḃon mai galito ṽos nakitinan.

ATiotrefes mai aTemetrius

⁹ Ginau nutos natuhlobulat van hən alat siYesu tia hən ləḃevi tarhət sinəvanuan nəyaran galenən, be aTiotrefes, toləṽon bun hən ḃeil a ṽno, gai emətahun ginamito.

¹⁰ Imaienən, nəboṽ nəḃegəmai, dereh nikel urur nəsa gai togolgole: len nasoruan sasa elibliboṽ, kel nəmadunamito. Be savi natenən ṽai, gai emətahun nəbathudud nadəlomian gail lotoyar ləbitoh maii. Ale natsual am. Ikai tas nəvanuan gail lotohəhəṽur hən alat lotoyar ləbitoh mai galito, ale ehut galit dan alat siYesu.

¹¹ Gaiug, notoləmas bun gaiug, sagigol tətov̄ hən nəsa tosa, be gol tətov̄ hən nəsa tovoi. Gai togol nəsa tovoi, evi siGot; gai togol nəsa tosa, etətan hən aGot. ¹² Ivoi hən məṽevi tarhət siTemetrius. Nəvanuan ṽisi lukel kot navoian san. Navoian len nəmauran san eṽusan nakitinan. Ginamit am namtukel kot navoian san, ale mətoləboi ke namtokitin ṽai.

* 1:1: Uman 19.29; Rom 16.23; 1Kor 1.14

Nə-maris-kotovi-añ

¹³ Nukad natit isobur hən nəbitosi van hən gamito, be nomətahun nəbitosi hən napen len nalobulat. ¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh neris gamito, ale dereh gidat datihol gabag.

¹⁵ Nəlomit tikad natəñat. Nabubur sidat gail lukel na-ke-ivoi-an van hən gamito. Kel na-ke-ivoi-an mai nabubur sinamit gail p̃isi ei.

Jut

Nalobulat napisulan aJut totoni

Ase itos nalobulat napisulan egai?

AJut itosi.

AJut itosi hən nəsə?

Nalobulat napisulan egai ikel mai alat siYesu ke ivoi ke lelələgau hən galito hən asike ahai p̄usan gəgəras gail ləbēmədas nadəlomian salito.

AJut itosi van hən ase?

Itos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut gail p̄isi.

AJut itos nalobulat napisulan egai ηais?

Itosi pəpadarj hən nasihau tovi A.D. 66.

1) AJut ikel na-ke-ivoi-an mai alat siYesu (1-2)

2) AJut itos nalobulat hən b̄ikel nalələgauan mai alat siYesu (3-4)

3) AGot erij nəpanismen len nəvanuan mai aηel lotogol tosa sutuai ale dereh terij nəpanismen len alat lotogol tosa daməηai (5-16)

4) Il gəgat len nadəlomian (17-23)

5) Nə-maris-kotovi-an tosal suh aGot (24-25)

Na-ke-ivoi-an seJut

¹ Ginau aJut notovi naslev siYesu Kristo mai notovi aṽan aJemes, ginau nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit, aGot tolekis hən gamito hən mət̄bevi esan. AGot Tata eləmas masuṽ hən gamito, aYesu Kristo ekətkəta kəkol hən gamito hən asike mət̄bimakuv dani.*

² AGot, nəlon titaηis gamito, gai tigol nəlomit tikad natəmat mai gai teləmas bun gamito. Natgalen tepul am tabtab len gamito.

Ahai p̄usan gəgəras gail

³ Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, noləηon masuṽ hən nəbitos nalobulat van hən gamito husur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan gidat p̄isi dattokade. Be nunau ke nimastosi van hən gamito husur natsual am hən mət̄behisi habat hən mət̄betəgau gat naṽusanan hən nadəlomian sidato. Naṽusanan galenan, aGot eviol vəha-sua həni ηai mai nəvanuan san gail. ⁴ Nokəmaienan husur ikad nəvanuan galevis ləsəkad nadəlomian ideh len aGot. Galit loliligis mədau hən galit len gamito, luke narubətian siGot idaṽ həni ke laluhən mai latpəhaṽut loləboi ləbehusur naṽide taṽtaṽor, naṽide selipah. Nəvanuan galenan ləsəkad nadəlomian, lupair dan aMasta sidato tosua səbon ηai, Nasuṽ aYesu Kristo. Natos-gati-an ta sutuai ikele tia ke dereh limaspanis sil natgalenan.*

⁵ Məttoləboi natgalenan tia, be nuke nigol mitinau təlmam həni ke, naut kəmas Nasuṽ tosəhar kuv nəvanuan san gail dan naut a Ijip, len nəboη lotohusur nəboη galenan, galit galevis ləsəkad nadəlomian lan. Sil natenan igol galit p̄isi ləsəkad nadəlomian lan lumasig buni.* ⁶ Mitinau təlmam hən aηel gail ləsail gəgat len namilelito be lotogam dan naut a im salito. AGot itah gat galit len nəmargobut topat vi sutuai. Ibaηis gat galito vir nəboη totibau b̄epəpehun navoian dan nəsaan lan. ⁷ Ale nəlomit satiboηboη hən nabiltivile eru enan, Sotom mai Koṽorraḥ mai navile gail lotodar vis gəlaru. Nəvanuan naut galen gail lohusur naṽide hən naitian tosa, naṽide hən naitian tiltile ləsanor. Alat

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3 * 1:4: Kal 2.4; Tit 1.16; 2Pit 2.1 * 1:5: Exo 12.51; Num 14.29-30

nābilitvile galenan lumasig buni len nāhab hum nalələgauan husur nāhab topaŋ vi sutuai bēvi nāpanismen silat lotosa.*

⁸ Len naŋvide tomagenan, ahai p̄usan gəgəras galenan, lohusur nabəber salito, gol ke lotogol nibelit tob̄iŋbiŋal len naŋvide tosa lotohusuri. Lomətahun avan ideh bēil a m̄o hən galito, ale losəvar alat lotoyalyal len nəməv. ⁹ Lupesəvar magenan wake aMikael, naut kəmas tovat nəhes hum abiltiŋel, gai sasəvar Natəmat. Nəboŋ aMikael tosor b̄albal mai Natəmat, tovitvituh maii husur niben aMoses, len nəboŋ enan, aMikael sasor vilesi. AMikael eləboii ke savi esan hən b̄isaḅ səhoti hən b̄ipanis, savi esan hən b̄isor b̄isa lan, ale ikel maii ŋai ke, “Nasub̄ m̄au tesivoh len gaiug!”* ¹⁰ Be ahai p̄usan gəgəras galenan lusor viles, losəvar natit gail lototətan həni. Lohum narivatvat, lohusur naləŋonian hən nibelit ŋai gol lomədas galit səbolit vəmasig. ¹¹ Ere! Nəpanismen ipat vir galito husur lupal sob, lohusur naḅisal siKen togol aŋan tomat. Lugam husur nəvat gol lotosab suŋan aPalaam toləŋon masuḅ hən nəvat. Ale suŋan aKorah tomətahun aMoses, dereh limasig husur lomətahun aGot.† ¹² Hum nasəhau məttoleboi mət̄bibat lan, nəvanuan galenan lomədas nabonan samito nəboŋ məttohan b̄onb̄on len nəhanan na-ləmas-buni-an gail. Ləsənu avan ideh am be lokətkəta təban galit səbolit ŋai, lohum nəmarigw nəlan toḅuvi be saləboi bēus, lukele ke lukad isəbur be ləsaləboi ləb̄igol natideh. Losuŋan nəhai topar v̄ite len nəboŋ hən nəmatuan, nəvanuan gail lotopot kuvi, imat ebun ¹³ Lohum nətas kudkud topus, nabubus han tosel vahut, tolav nəpahsago hən nagolean salito tomədas nahəsalito. Lohum naŋeso lotorus dan naḅisal salit gail. ŋa aGot etəgau gat naut len nəmargobut tomotmot vi sutuai vir galito.

¹⁴ Nau aEnok tovi naməlevruan len nəpasusan aAtam toil a m̄o həni, evi naməlevtesan tohusur aAtam. Gai boh epəhav utaut husur ahai p̄usan gəgəras galenan, ike, “Məteris! Nasub̄ aGot satogəmai mai nabiltiḅvoh hən aŋel san gail,* ¹⁵ hən bənənoḅ hən nəvanuan gail p̄isi mai nəbathut nakitinan. Dereh tepəpehun navoian dan nəsaan, tikel vəhot nəpanismen tosil nəsaan gail p̄isi silat lotomətahuni. Dereh teriŋ nəpanismen len nəvanuan nəsaan galenan sil na-sor-mətahuni-an p̄isi lotokele nəboŋ lotosor tasi.”‡ ¹⁶ Ahai p̄usan gəgəras galenan lukoblen tabtab. Lusor vilevil, lohusur naləŋonian tosa salit səbolit ŋai. Lusor patpat galit məhat, lusor hehe hən nəvanuan gail hən ke nəvanuan gail ləb̄ehusur galito mai viol hən natit mai galito.

Nalələgauan gail

¹⁷ Be gamit notoləmas bun gamit p̄isi, nuke mitinau təlmam hən nasoruan ahai p̄ispisul siMasta sidato, aYesu Kristo, lotokele a m̄o mai gamito. ¹⁸ Luke, “Len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, dereh tikad nəvanuan gail ləb̄isor viles nakitinan aGot tokel vəhoti mai ləb̄ehusur naləŋonian salit gail tosa.”* ¹⁹ Ahai p̄usan gəgəras galenan dereh lepəpehun gamito, naləŋonian salit gail luwol hən nəmauran salito husur aNunun aGot eb̄uer len galito. ²⁰ Be gamit notoləmas buni gamit p̄isi, mət̄eil gəgat am akis len nakitinan, hən nadələmian samit togəp len aGot b̄idaŋ am. Sor tuḅ len aNunun aGot, ²¹ təgau gat tabtab hən nəmauran toḅusan na-ləmas-buni-an siGot. Vatvat vir nəmauran vi sutuai, aMasta sidato, aYesu Kristo b̄eviol həni mai gamito len nəlon totaŋis gamit tia.

²² Nələmit titaŋis alat nəlolit tour nadələmian salito. ²³ Lav kuv nəvanuan tile gail, sabul galit dan nəhab hən nəpanismen. Ikad nəvanuan tile gail am, nələmit titaŋis galito,

* 1:7: Gen 19.1-25 * 1:9: Abiltiŋel: 1Tes 4.16 Maikel: Dan 10.13, 21, 12.1; KelV 12.7 Niben aMoses: Deu 34.6 Sivoh: Zec 3.2 † 1:11: Ken: Gen 4.3-8 Palaam: Num 22.1-35. Korah: Num 16.1-35 * 1:14: Gen 5.18, 21-24 ‡ 1:15: Ris Enok 1.9 tovi naləbulat seJu gail. Naləbulat lotokisi hən aEnok səpat len nasoruan siGot. * 1:18: 2Pit 3.3

be m̄etel̄l̄əḡau h̄ən gamit h̄ən asike n̄əsaan salit l̄əb̄idos gamito, m̄ətem̄ətahw h̄ən asike m̄ətb̄elis gamit len n̄əsaan salito. §

Nə-sal-suhi-an

²⁴⁻²⁵ Nə-sal-suhi-an vi t̄əban AGot tol̄əboi b̄et̄əgau gat gamito h̄ən asike m̄ətb̄ipes h̄əb̄etw, asike m̄ətb̄iteh. El̄əboi b̄er̄iḡ gamit m̄əteil len n̄əhon tokad nam̄ənas, natideh tosa t̄ob̄uer len gamito, m̄ətukemkem. Gai evi aGot s̄əb̄on tosua ḡai, s̄əkad ideh am. AGot, len n̄əsa aYesu Kristo, aMasta sidato togole ḡnos gidato, aGot ilav kuv gidato dan n̄əpanismen tonor h̄ən gidato. Nam̄ənas, n̄əyalyalan, n̄ədaḡan mai na-il-a-ḡno-an lovi esan len natub̄atan, gagai, mai vi sutuai. Ganan!

§ 1:23: Len nasoruan ta Kris ike, M̄ətem̄ətahw h̄ən nahurabat salito, n̄əsaan salit todos gail, m̄ətem̄ətahun bun gail am. Nasoruan enan evi nasoruan k̄əta.

Na-kel-vəhoti-an

Na-kel-vəhoti-an van hən aJon

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu itosi.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

AJon itos nalobulat egai hən bikel mai nəvanuan gail husur na-kəta-risi-an hən aYesu gai torisi. Na-kəta-risi-an enan eṽusan nəsa bēvisi len nəboŋ ləbēgəmai.

AJon itos nalobulat egai mōs ase?

Itosi mōs alat lotokad nadəlomian. Itosi mōs naKristen gail len naut p̄isi.

Itos nalobulat egai ŋais?

AJon itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 90.

AJon anatun aSepeti evi ahai pispisul siYesu. AJon itos nalobulat egai, ale esəvati van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. Len nasihau galenan naut a Rom idaŋ masuṽ ale eil a mō hən nəvanuan naut tiltile gail len naut salit gail. Be naut a Rom emədas bun alat siYesu. Len nasihau A.D. 54 vəbar A.D. 68, aSisa a Rom, nahəsan aNero, gai emədas alat siYesu lototoh a Rom. Ale len nasihau A.D. 81 vəbar A.D.96, aSisa nahəsan aTomitian, gai tu emədas bun alat siYesu. Len nabunusian silat a Rom, aSisa salito esuṽman nagot, be alat siYesu lomətahun ləbilotu həni, lulotu hən aGot mai Nasuḃ aYesu Kristo ŋai. Imaienan nəvanuan a Rom lunau ke alat siYesu lomətahun aSisa, lovi enemi san gail. Husur enan luṽabun nəvanuan isoḃur lotokad nadəlomian len aYesu (2.10, 13, 3.10, 6.9). Lutah gat aJon ale loriŋi len natuhholoul Patmōs tohum naim bəbaŋis (1.9). Len nasihau enan aTomitian evi Sisa. AYesu evisi hən aJon len naholoul ei, ale ikel vəhot natit gail ləbēvisi a tahw. AJon itos gat natgalenan. Itosi ke aSetan emədas masuṽ hən alat siYesu səhor ta mō. Avil alat lotoriŋ nəlolit len aYesu leil gəgat m̄au, limassusumar, limasdaŋ b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-an enan, naut kəmas ləbimat (12.11). AJon ike aYesu dereh tetəlmam ale aenemi san gail asike lukad nədaŋan am. Alat lotogolgol nəsaan dereh lipanis, be alat lotoriŋ nəlolit len aYesu, lotovi esan, dereh ləbis len naut veveu aGot tokel gati ke likade maii.

- 1) AJon isor husur nalobulat egai (1.1-8)
- 2) Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan (1.9-20)
- 3) Nalobulat napisulan gail van hən alat siYesu len naut toməlevru (2.1-3.22)
- 4) Nabopita len nəmav esəŋav (4.1-11)
- 5) Nalobulat tobul tokad nabuburutan lotoməlevru (5.1-6.17)
- 6) Alat a Israel lotovi 144,000 (7.1-17)
- 7) Aŋel lotoməlevru loṽuv nətrampet lotoməlevru (8.1-11.19)
- 8) Napəhaṽut, nətrakon mai narivatəvat katkat eru (12.1-13.18)
- 9) Naṽehuh Sion mai nəwain hən navile a pan (14.1-15.8)
- 10) Navilesir naməkot gail (16.1-21)
- 11) APapilon toyalyal iteh vəmasirsir (17.1-20.10)
- 12) Napərehunian hən navoian dan nəsaan (20.11-15)
- 13) Nəmav veveu mai navile a pan veveu (21.1-8)
- 14) Naut a Jerusalem veveu (21.9-22.5)
- 15) Nə-maris-kotovi-an (22.6-21)

AJon isor husur nalobulat egai

¹ Len nalobulat egai aGot ilav naləboian hən nəsa dereh bimasvisi asike idareh mai aYesu Kristo, hən aYesu bikel vəhoti mai naslev san gail lotovi vanuan san gail. AYesu esəvat aṅel san hən bikel vəhoti mai ginau, aJon notovi slev san. ² Nukel ur natit p̄isi notorisi, natit p̄isi tovi nasoruan siGot, mai natit p̄isi aYesu Kristo tokel koti mai ginau. ³ Avān ideh bēvuruṅ nalobulat egai mai alat siYesu, aGot tivoi həni. Alat ləbəsəsoləṅ həni mai ləb̄igol nəsa tokele, aGot tivoi hən galito, husur nəboṅ hən natgalenan ləb̄evisi egəm pəpadaṅ.

Na-ke-ivoi-an van hən alat siYesu len naut toməlevru

⁴ Ginau aJon nutos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəmat. Navoian mai natəmat enan arogəm len aGot tovi gai ta sutuai tia, gai gagai, mai tovi gai bēgəm sal.* Navoian mai natəmat arogəm len aNunun toməlevru† a m̄o len nabiltihai bətbətah siGot.‡ ⁵ Navoian mai natəmat arogəm len aYesu Kristo today hən bikel kot nakitinan husur aGot. AYesu evi ahai a m̄o, nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan. Eil a m̄o hən nakij gail hən navile a pan. Mitisal suh gai toləmas bun gidato, nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato.§ ⁶ Igol datovi vanuan dattotoh pipihabəlan aGot, igol datogəm vi hai tutumav təban aGot aTəman. Nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaṅan hən na-il-a-m̄o-an aripat lan vi sutuai sutuai! Ganan.*

⁷ Məteris! Egəm mai nəmavukasw! Ale nəvanuan gail p̄isi dereh lerisi, galit am lotosari len nəmatan san. Nəvanuan len nahəmar gail p̄isi len navile a pan dereh liṅaṅ vasis lan. Timagenan! **

⁸ Nasub̄ aGot, ike, “Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot. Ginau novi atenan tovi gai ta sutuai tia tovi gai gagai, mai tovi gai bēgəm sal, novi Got notoday masuṽ.” ††

Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan

⁹ Ginau aJon, awawa samito. Len aKristo, nutah mai gamito dattotoh pipihabəlan aGot, nutah mai gamit dattoday b̄ur na-ləṅon-isa-vəsa-an sal. Lubar hən ginau len naholoul lotokisi hən a Patm̄os sil notokel ur nasoruan siGot mai nakitinan aYesu tokel vəhoti. Ehūm nototoh len naim bəbaṅis gegai. ¹⁰ Len nəboṅ sua siNasub̄, aNunun aGot iwol hən ginau. Vəha-sua ṅai nosəsoləṅ hən nadoldol towal habat hum nətrampet.‡‡ ¹¹ Ike, “Gitos gat nəsa gotorisi, ale səvati van hən alat siYesu len navile toməlevru: a Efesus, a Smirna, a Perkamum, a Tiatira, a Sartis, a Filatelfia mai a Laotisea.”

¹² Nəboṅ notopair hən nəbəkəta ris ase tosor mai ginau, noris naṅial toməlevru lotopat a məhat len nametəlai nagol toməlevru lotoil. ¹³ Avān sua suṅman anatun nəvanuan eil len naut nametəlai naṅial galenan lotoil lan. Nahurabat san ebəlav bar narien, ale nəhau tutuṽ nagol ibəṅis garu həni len nəmabun. ¹⁴ Len nəkadun, navurun epəhw hum navurun nasipsip, epəhw yesyes hum nasno. Namətan arohun nəhab towunwun. ¹⁵ Narien arobbilbil hun natəlai bras topat len nəhab gol topud vaṅial, ale nadolon ehun nəwəlan hən nabiltiwai tosel vi pan len naut tosoḅur.§§ ¹⁶ Len

* 1:4: Len naut egai nənoṽ həni mai nahəsən aGot tokel mai aMoses: Ginau notovi ginau bogai notovi ginau sutuai nəb̄evi ginau (sal) vi sutuai. † 1:4: Len naut egai, aNunun toməlevru evi aNunun aGot. Ale məlevru ikad namilen ke toveveu buni o tonor buni. ‡ 1:4: Asia: 2Kor 1.8; alat siYesu len naut toməlevru: KelV 1.11; tovi gai gagai, tovi gai ta sutuai tia mai tovi gai bēgəm sal: Exo 3.14. § 1:5: today hən bikel kot nakitinan husur aGot: Isa 55.4; ahai a m̄o: Psa 89.27; nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato: Kol 1.20. * 1:6: Exo 19.6; 1Pit 2.5 ** 1:7: mai nəmavukasw: Dan 7.13; Mak 14.62; lotosari: Zec 12.10; Jon 19.37. †† 1:8: KelV 21.6, 22.13. Alfa evi naleta nametəkav len nasoruan ta Kris, mai omeka evi naleta naməkot. ‡‡ 1:10: Nəboṅ siNasub̄ evi nəmariboṅ nametəkav hən nawik, nəmariboṅ aYesu tole məhat dan nəmatan, ale husur enan, alat lotokad nadəlomian lulotlotu həni len nəboṅ enan. Nətrampet evi natsua lotoum həni hən nametəlai ale nəboṅ lotoṽuv lan, iwal səhor nəwəlan hən nahəmadu. §§ 1:15: Hən naves 13-15, ris Eze 1.24, 43.2; Dan 7.9, 13, 10.5-6

navəlan nəmatu etəgau nañeso toməlevru, ale naḅu nəḅalan tokan naut toru evivile dan nabuḅon. Ale nəhon ehum namityal tobilas nəmet len natuḅlial.

¹⁷Nəḅoḅ notorisi, nuteh bathurien suñan notomat. Be eriḅ navəlan nəmatu len ginau, ike, “Sagemətahw, ginau novi nametəkav mai naməkot.”^{***} ¹⁸Ginau novi gai tomaur. Numat be goris, gagai numaur vi sutuai vi sutuai. Notəgau naki hən nəmatan mai naut nəmatan, nukad nədaḅan hən na-il-a-ño-an səhor gəlar pisi. ¹⁹Imagenan, gitos gat natit gail gotorisi tia, natit gail gagai mai natit gail ləḅevisi a tahw. ²⁰Nañeso toməlevru gotoris gail len navəlagw, mai nametəlai nagol hən nañial toməlevru lotoil, namilelit tosusuah imaiegai ke: nañeso toməlevru lovi aḅel gail lotokətkəta təban alat siYesu len naut toməlevru, ale nametəlai nañial toməlevru lovi alat siYesu len naut toməlevru galenan.

2

Napisulan van hən alat siYesu a Efesus

¹“Gitos gat napisulan egai van hən aḅel tokətkəta təban alat siYesu a Efesus. Gitos nategai ke:

“Ginau nototəgau nañeso toməlevru len navəlagw nəmatu, ginau notoyar len naut nametəlai nagol hən nañial lotoil lan, ginau nokəmaiegai ke:

²“Noləboi natit pisi məttoḅole. Noris nauman todaḅ samito mai nə-daḅ-ḅuri-an samito tobəlav. Noləboii ke mətəsaləboi mətḅitah mai nəvanuan sasa gail. Noləboii ke məttoḅuḅuḅ kitev nakitinan len alat lotokis galit hən aḅai pispisul be ləsavi aḅai pispisul, ale mətusaḅi ke lotogəḅaras. ³Mətosusumar, mətudaḅ ḅur na-ləḅon-isa-vəsa-an bathut nahəsagw, ale mətəpetəmas, nibemit saməhav. ⁴Avil ikad natsua, nusor tas gamito len natgalegai ke: mətəsaləmas bun ginau hum məttoḅole a ño, mətəsaləmas bun gamit gabag. ⁵Mitinau gat na-ləmas-buni-an nametəkav məttoḅokade a ño. Mətuteh masuḅ dani. Mitipair təlmam gəm hən ginau ale um suñan məttoḅole a ño. Asike mətḅipair dan nəsaan samito, dereh negəm hən gamito, nilav kuv nametəlai nañial samit dan naut toil lan. ⁶Be ikad natsua len gamito tovoi: gomətəhun naḅide silat seNikolaus, ginau am nomətəhun buni.*

⁷“Avan ideh tokad nədariḅan tesəsəloḅ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaḅan hən nəsaan, dereh nidañ hən ḅihan naḅit nəḅai hən nəmauran len nəParatais siGot.†

Napisulan van hən alat siYesu a Smirna

⁸“Gitos gat napisulan egai van hən aḅel tokətkəta təban alat siYesu a Smirna. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi metəkav mai naməkot, ginau notomat mai notomaur təlmam, ginau nokəmaiegai ke:

⁹“Noləboi na-ləḅon-isa-vəsa-an mai nə-par-tite-an samito, wake mətəpul hən navoian siGot! Noləboi natit gail, aenemi samit gail lotokele, hən ləḅemədas nahəsamito. NaJu galenan lokis galit hən alat siGot, be sakitin, husur naḅonḅonan salito evi naḅonḅonan siSetan. ¹⁰Samtemətahw len na-ləḅon-isa-vəsa-an ideh pəpadaḅ hən ḅegəm hən gamito. Natəmat dereh tibar hən gamit galevis len naim ḅəḅaḅis hən ḅitaltal husur nadəlomian samito ke timabe, ale dereh mətəleḅon tisa vəsa len nəmariboḅ tesəḅavur. Mitidaḅ len ginau, naut kəmas nəmatan ḅibar gamito, ale dereh nilav nəpraish hən nəmauran kitin mai gamito.*

^{***} 1:17: Hən naves 16-17, Isa 44.6, 48.12, 49.2; Ipru 4.12 * 2:6: Alat seNikolaus lunau ke lotovi Kristen be lohusur naḅusanan seNikolaus, savi siYesu. † 2:7: Gen 2.8-9. Paratais len nasoruan ta Kris evi nəḅol o nəḅol hən naḅit nəḅai. * 2:10: Gen 24.55; Dan 1.12, 14

¹¹ “Avan ideh tokad nədarijan tesəsəlorj hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədərjan hən nəsaan, nəmatan na-vəha-ru-an asike igol nasənahān lan.‡

Napisulan van hən alat siYesu a Perkamum

¹² “Gitos gat napisulan egai van hən aņel tokətkəta təban alat siYesu a Perkamum. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad nābu nəbalan tokan naut toru, ginau nokəmaiegai ke:

¹³ “Noləboii ke mətutoh len naut nābiltihai bətbətah siSetan topat lan. Naut kəmas natenan mətotəgau gat nahəsagw sal, mətudaņ len ginau. Mətomətahun mətbigam dan ginau, naut kəmas lotogol aAntipas tomat. AAntipas enan idaņ hən bikel kot ginau ale lugol tomat sil ginau len navile samito, naut aSetan totoh lan. ¹⁴ Avil len natgalevis nutor tas gamito. Ikad gamit galevis ei lotohusur nāvīde siPalaam toṽusan aPalak hən nāvīde hən bigol alat a Israel ləbisa. Etəņov nəlolit hən ləbihan nəhanian nəvanuan gail lototutumav hənī van hən nəlablab gail mai hən ləbigol naitian tosa.*

¹⁵ Len nāvīde tomaiēnan ikad gamit galevis lotohusur naṽusanan silat seNikolaus.*

¹⁶ Imagenan, mitipair dan nəsaan samito! Asike mətbigole, vəha-sua ŋai dereh negəm, bal mai gamit məttohusur aNikolaus hən nābu nəbalan hən nabuņogw.

¹⁷ “Avan ideh tokad nədarijan tesəsəlorj hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədərjan hən nəsaan, dereh nilav nəmanna galevis tosusuah maii, nəmanna togəm len nəmav. Ale dereh nilav nəvat tophw maii. Len nəvat enan aGot itos gat nəhes veveu lan, ale səkad avan ideh toləboi nəhes enan, be gai nəbilavi maii ŋai, eləboii.*

Napisulan van hən alat siYesu a Tiatira

¹⁸ “Gitos gat napisulan egai van hən aņel tokətkəta təban alat siYesu a Tiatira. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi aNatun aGot, namətagw tohun nəhab towunwun, nariegw tohun natəlai bras tobilbil, ginau nokəmaiegai ke:

¹⁹ “Noləboi natit p̄isi məttoģole. Noləboi na-ləmas-buni-an samito, nadələmian samito, na-vi-tarhəte-an samito mai nə-daņ-ḅuri-an samito tobəlav, ale gagai mətugol natgalenan səhor ta mo. ²⁰ Avil len nategai nutor tas gamit ke: alitenan, aJesepel, tokis gai gabag hən ahai kelkel ur sua, mətudaṁ hən bəṽusan ei. Len naṽusanan egəras naslev sagw gail hən ləbigol naitian tosa, han nəhanian nəvanuan lototutumav hənī van hən nəlablab gail.* ²¹ Nulav mai alitenan, namityal hən bipair dan naitian san tosa, be emətahun bipair dani. ²² Imaiēnan, dereh nibar hənī len nəmel sua. Ale len naut enan, gai mai galit lotogol naitian tosa maii, dereh nigol leləņon tisa vəsa tibatbat. Asike ləbipair dan nāvīde hən nəsaan san, dereh timaiēnan. ²³ Ale dereh nigol anatun gail limat hən navilesir, beti alat siYesu len naut p̄isi dereh leləboii ke, ginau notovi gai tokəta kitev nəsa topat len nənauan mai nəlon nəvanuan gail, ale dereh nilav mai gamit p̄isi, nəsa tonor hən nagolean samit ṽisusua.*

²⁴ “Be nukel mai gamit am a Tiatira, gamit mətətəgau naṽusanan enan, gamit mətəsaləboi nəsa lotokisi hən naṽusanan gail siSetan lotosusuah buni, nukel mai gamit ke, asike noriņ natideh am len gamito bigol nəmauran samit bidaņ, ²⁵ be nategai ŋai: nəsa məttoģade, mətətəgau gati vir nagəmaian sagw. ²⁶ Avan ideh towin səhor

‡ 2:11: KelV 20.14, 21.8 Nəmatan na-vəha-ru-an evi nəmatan vi sutuai, ale nəmatan enan saləboi bigol natideh len alat lotowin səhor nədərjan hən nəsaan. * 2:14: Num 25.1-2, 31.16 * 2:15: KelV 2.6 * 2:17: Exo 16.14-15, 33-34; Isa 62.2, 65.15 * 2:20: 1Ki 16.31, 19.1-2; 2Ki 9.22, 30 * 2:23: Psa 7.9, 62.12; Jer 17.10

nədaŋan hən nəsaan mai togol naləŋonian sagw tabtab vəbar nagilen, dereh nilav nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an maii hən beil a ŋo hən naluvoḥ hən nəvanuan gail;

²⁷ ‘Dereh teil a ŋo hən galito hən nəbatw nametəlai, nalolosaan teḃuer, ale tigoḥ limasirsir hun nəblikoro tan ḃulau.’*

²⁸ “Dereh likad nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an tohun nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an notokade len aTəmagw, ale nilav naŋoso lalan am mai galito!§

²⁹ “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

3

Nəpisulan van hən alat siYesu a Sartis

¹ “Gitos gat nəpisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Sartis. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad aNunun aGot toməlevru mai naŋeso toməlevru, ginau nokəmaie-gai ke:

“Ginau noləboi natit ḃisi məttoḡole, noləboii ke məttoḃat nəhes ke məttoḡaur, wake mətumat. ² Mitilele, mətəhulahul! Naḃide samit lotovoi sal pəpadaŋ ləḃimasig, mitigoḥ lidaŋ am. Husur nusəḃi ke len nəhon aGot sagw, nəsa məttoḡole, mətəsaḡol səhav. ³ Mitinau təlmam hən nəḃusanan məttoḡəsəloŋ həni mai məttoḡəloḡi a ŋo. Mitigoḥ husuri, ale pair dan nəsaan samit gail. Asike mətḃilele, asike mətḃehulahul, dereh nəḡəm suŋan nəvanuan vənḃənah, ale asike mətəloḡboi namityal nəḃəḡəm lan hən nəḃilav nəpanismen mai gamito.*

⁴ “Ikad gamit ḡalevis a Sartis ei ləsados nahurabat salit hən nəsaan, ləsamədas nəmauran salit hən nəsaan. Ale dereh liyar mai ginau, nahurabat salit topəhw. Dereh liyar mai ginau husur lunor hən ləḃiyar mai ginau. ⁵ Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, len naḃide tomaienən, dereh tesun nahurabat topəhw. Asike nukaskas nahəsən dan naləḃulat hən nəmauran, avil dereh nikel kot nahəsən len nəhon aTəmagw mai aŋel san gail.

⁶ “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Nəpisulan van hən alat siYesu a Filatelfia

⁷ “Gitos gat nəpisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Filatelfia. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi siGot notovi nakitinan, ginau nukad naki siTevit tovi Kiŋ. Nəsa notosəŋav həni, avan ideh edədas ḃəkəkol həni. Nəsa notokəkol həni, avan ideh edədas ḃəsəŋav həni. Ginau nokəmaie-gai ke:*

⁸ “Ginau noləboi natit ḃisi məttoḡole, ale nosəŋav hən nabopita ŋos gamito avan ideh edədas ḃəkəkol həni. Bathut noləboii ke mətukad natuhdaŋan, be mətugol nəsa notokele len nasoruan sagw, ale mətəsakel na-kel-mətəhun-ginau-an boŋ ideh. ⁹ Alat len nəḃonḃonan siSetan, naJu lotokis galit hən alat siGot be sakitin, lolibliboŋ, dereh nigol galit letəŋedur bathuriemito, hən ləḃeləboi səhoti ke notoləmas bun gamito.*

¹⁰ Bathut məttoḡol husur nakelean sagw todaŋ ke, mitikad nə-daŋ-ḃuri-an ḃəḃəlav, dereh ginau netəḡau ḡol gamito dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an pəpadaŋ hən ḃəḡəm bar navile a pan kavkav, hən ḃitaltal kitev nəḡəloḡmian sinəvanuan lotosuh lan ke timabe. ¹¹ Ginau dereh nəḡəm tutut. Mətəḡəḡau gat nəḡəloḡmian məttoḡokade,

* 2:27: Psa 2.8-9 § 2:28: Num 24.17; KelV 22.16. Naŋoso lalan evi aYesu, ḡol ke dereh tilav gai gabag mai alat lotowin səhor nədaŋan hən nəsaan mai togol naləŋonian san tabtab vəbar nagilen. * 3:3: Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; 2Pit 3.10 * 3:7: Isa 22.22; Job 12.14 * 3:9: Isa 43.4, 49.23, 60.14

hən avan ideh asike b̃ilav kuv nəprais samito. ¹² Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tegəm vi rivbet len naim siGot sagw, ale aGot asike igam dani bor ideh am. Dereh nitos gat nahəsan aGot sagw lan, mai nahəsan nabiltivile siGot sagw tovi Jerusalem veveu begəm len nəmav len aGot sagw. Ale dereh nitos gat nahəsagw veveu lan.*

¹³ “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!”

Napisulan van hən alat siYesu a Laotisea

¹⁴ “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Laotisea. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi nakitinan,* notodaŋ hən nəbikel kot nakitinan hən natit p̃isi tovisi, ginau notovi nəkadun natit p̃isi aGot toum həni, ginau nokəmaiegai ke:*

¹⁵ “Ginau noləboi natit p̃isi məttoŋole. Mətsapud buni, mətsasus buni. Noləŋon masuṽ ke mətopud buni o mətosus buni! ¹⁶ Be husur məttopat rivuh, mətopud kəkereh ŋai, mətsapud buni, mətsasus buni, vəha-sua ŋai dereh nəpulai hən gamito dan nabuŋogw, nemətahun gamito!*” ¹⁷ Gamit mətuke, ‘Nopul hən natite, nukad natit p̃isi notoləŋoni, natideh nəsəpar.’ Be mətsəna u səhoti ke mətto mərav sədaŋ, mətunor hən nəvanuan gail lotololosa hən gamito, mətovi məsal, mətovi mətbesw mai mətoburmalmal. ¹⁸ Nukel mai gamit ke, ivoi hən mətbeṽur nagol len ginau hən mətbepul həni, nagol lotolatlat kitevi len nəhab ke tomabe. Ivoi hən mətbeṽur nahurabat topəhw, hən mətbesun gail, hən asike nahurumit b̃isa len nəmalmalan samito. Ivoi hən mətbeṽur nəmersin nəmet, hən mətbikas namətamit həni, hən mətbəkəta. ¹⁹ Avan ideh notoləmas buni, dereh nesivoh lan, mai nigol tipanis hən nəbeṽusani. Imaienan, mətepuḍ, mitidaŋ len nakitinan ale pair dan nəsaan samit gail!*” ²⁰ Ginau boh noil bopita, nudedel. Avan ideh b̃esəsəloŋ hən nadologw, b̃esəŋav hən nabopita, dereh nəbis van həni, ale namrihan kataḗpol. ²¹ Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tebətah mai ginau len nabiltihai bətbətah sagw, suŋan notowin səhor nədaŋan hən nəsaan, ale notobətah mai aTəmagw len nabiltihai bətbətah san.

²² “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!”

4

Nalotuan len nəmav

¹ Nəboŋ tokəmaienan tonon, nokəta, noris nabopita tosəŋav len nəmav, ale nadoldol notosəsəloŋ həni a m̃o, nəwalan han tohum nətrampet, ikel mai ginau ke, “Gegəm a məhat gegai, ale dereh nəṽusan gaiug hən natit gail ləbimasvisi a tahw len natgalenan.”

² Vəha-sua ŋai aNunun aGot iwol hən ginau, ale noris nabiltihai bətbətah sua topat len nəmav, noris avan sua tobətah lan! ³ Atenan tobətah ei, nənahənah han ebilbil hum nəvat jaspā mai nəvat karnelian. Ale ikad nanivaniv toŋial kəsan, garu len nəhai bətbətah hum nəvat emerald.* ⁴ Nəhai bətbətah tovi 24 ludar visi, ale nəvanuan totibau lotovi 24 lobətah len gail. Nəvanuan galenan lovi haṽut lotoil a m̃o lotosun nahurabat topəhw, mai len nəkadulito lukad nəkraun nagol hum sekiŋ. ⁵ Ale nəkabil ikabil mai nabiliurur

* 3:12: Isa 62.2 * 3:14: 2Kor 1.20 * 3:14: Pro 8.22 * 3:16: Len naut egai, alat lotopud buni lukad nadəlomian len aYesu, ale alat lotosusus buni ləsəkad nadəlomian lan. Be alat lotopat rivuh, ləsapud kəkereh, aGot emətahun galito husur lotopul hən nə-lon-uri-an. * 3:19: Pro 3.12; Ipru 12.6 * 4:3: Hən naves 2-3, ris Eze 1.26-28, 10.1. Jaspā: evi nəvat sua gəsələboi gəbəkəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toyəŋəŋ; karnelian: evi nəvat tobisibis; emerald: evi nəvat tokəsan be tomasil. KelV 21.19-20.

ekurut len nabiltihai bətbətah rivuh. Ikad nañial toməlevru lotopaŋ wunwun a ño len nabiltihai bətbətah enan. Nañial galenan lovi aNunun aGot toməlevru.* 6 A ño len nabiltihai bətbətah ehum tokad nabiltimetduŋduŋ hən nakəlas tobilbil masil hum nəvat kristal.†

Dar vis nabiltihai bətbətah len nətarhət tovat han, ikad natit tovat lotomaur, lotobaŋ mətalito a ño mai a tahw.

7 Natit nametəkav tomaur esuñan nalion, na-vəha-ru-an hən natit lotomaur esuñan natuhbuluk, na-vəha-tor-an hən natit lotomaur nəhon esuñan nəhon nəvanuan, ale na-vəha-vat-an hən natit lotomaur esuñan naikel toməlah.‡ 8 Natgalen v̄isusua lukad nəhabəlalito toməlevtes lotobaŋ mətalito a məhat mai pipite. Ləsəŋavŋav, be len nalennəyal mai nalenmariug luke,

“Gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin,

Nasub aGot aBiltidaŋan,
ategaii tovi gai ta sutuai tia, tovi gai gagai,
mai tovi gai bəgəm sal.”*

9 Nəboŋ natit tovat lotomaur lotosal suh nəyalyalan sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah, nəboŋ lotoputsan nahəsan, nəboŋ lotosipa vi təban gai tomaur vi sutuai vi sutuai, 10 nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien ategaii tobətah len nabiltihai bətbətah, ale lulotu hən ategaii tomaur vi sutuai vi sutuai. Loriŋ nəkraun nagol salito a ño len nabiltihai bətbətah, luke,

11 “O Nasub, aGot sinamito! Inor hən gəbikad nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan sañ.

Inor hən gəbikad na-putsan-nahəsañ-an mai nabiltidaŋan.

Husur gaiug goum hən natit p̄isi,

ale bathut naləŋonian sañ, goum hən gail, gugol losuh, lukad nəmauran.”

5

Navuhean hən nalobulat

1 Beti len navəlan nəmatu sitegaii tobətah len nabiltihai bətbətah, noris nalobulat tokad natosian len nətarhət toru lotobul həni, burut gati vəha-məlevru.* 2 Ale noris aŋel todaŋ tokai len nadoldol towal habat ke, “Len nəhon aGot, ase inor hən bəkin kotov nabuburutan, hən bəvuh nalobulat eg tobul?” 3 Avil səkad avan ideh len nəmav, o len navile a pan, o buthəvile a pan toləboi bəvuh nalobulat tobul o hən bəvuruŋi.*

4 Beti nutaŋ habat, husur ləsaləboi ləbisab̄ avan ideh tonor hən bəvuh nalobulat tobul ale hən bəvuruŋi. 5 Be len nəvanuan totibau lotovi 24 lotovi haṽut lotoil a ño, sua ikel mai ginau ke, “Sagitaŋ! Geris, sua len nəpasusan siTevit, Nalion len nahəmar seJutah, gai ewin səhor p̄isi aenemi san gail. Gai eləboi bəkin kotov nabuburutan toməlevru, ale hən bəvuh nalobulat tobul.”*

6 Ale noris natuhsipsip tohum nəvanuan gail lotogol tomat, avil eil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah mai natit tovat lotomaur, eil rivuh len nəvanuan totibau lotovi 24. Natuhsipsip enan ikad nəbalbal toməlevru mai namətan toməlevru lotovi Nunun aGot toməlevru, gai tosəvat galit vi lan navile a pan kavkav.* 7 Ale aTuhsipsip egəm, ilav nalobulat tobul dan navəlan nəmatu sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah. 8 Nəboŋ tolav nalobulat tobul, natit tovat lotomaur mai nəvanuan totibau lotovi 24 luteh

* 4:5: Exo 19.16; Eze 1.13; Zec 4.2 † 4:6: Nəvat kristal evi nəvat tomasil hum nakəlas səkad nətau ideh. ‡ 4:7: Hən naves 6-7, ris Eze 1.5-10, 22, 10.14. Naikel evi nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori. * 4:8: Eze 1.18, 10.12; Isa 6.2-3 * 5:1: Eze 2.9-10; Isa 29.11. Nəboŋ lotobul hən nalobulat, loburut gat nagilen hən nəwaks, ale nəboŋ nəwaks toməmədau sal luṽos gat nənahənah hən avan sua lan tokele ke nalobulat enan evi esan, mai avan tile saləboi bəvuhe. * 5:3: Flp 2.10 * 5:5: Gen 49.9; Isa 11.1, 10 * 5:6: Isa 53.7; Zec 4.10

bathurien aTuhsipsip. Galit ĩisi lukad navus beltəŋ v̄isusua, ale lotəgau nasiloh nagol lotopul hən nəhai pəhas nəb̄on tosusau tovi na-sor-tuṽ-an silat siGot.* 9 Lokəkai hən nəbe veveu ke,*

“Gaiug gunor hən gəb̄ilav nalob̄ulat tobul

ale kin kotov nabuburutan gail hən gəbevuhe.

Nəvanuan gail lugol gumat,

be len nəda hən nəmatan sañ,

goṽur nəvanuan gail hən ləbevi siGot,*

goṽur galit dan nahəmar ĩisi, nasoruan ĩisi,

nabi tiltile ĩisi mai naluṽoh hən nəvanuan gail ĩisi.

10 Ale gugol logəm vi hai tutumav gail təban aGot,

nəvanuan gail lototoh pipihabəlan.*

Dereh leil a m̄o hən nəvanuan gail len navile a pan.”

11 Beti nokəta tətəs, ale nosəsəloŋ hən nadolon aŋel gail tosob̄ur masuṽ notodədas nəbeṽuruŋ gail.* Aŋel gail mai natit lotomaur mai nəvanuan totibau gail ludar vis

nəb̄iltihai bətbətah. 12 Len nəb̄iltidoldol luke,

“ATuhsipsip, nəvanuan gail lotogol tomat, inor len nəhon aGot

hən b̄ikad nəb̄iltidaŋan, b̄epul hən natite, b̄ikad namitisau hən nəmauran tonor mai na-ləboi-buni-an hən b̄igol natite.

Inor hən natit ĩisi ləb̄eputsan nahəsən. Inor hən b̄ikad nəyalyalan hən nəbathumənas mai na-sor-sal-suhi-an.”

13 Beti nosəsəloŋ hən natit ĩisi lotosuh len nəmav mai len navile a pan mai buthəvile a pan mai len tas, natit ĩisi luke,

“Datisal suh atenan tobətah len nəb̄iltihai bətbətah mai aTuhsipsip,

dateputsan nahəsalaru,

nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an,

lipat len gəlaru vi sutuai vi sutuai!”

14 Natit tovat lotomaur luke, “Gəmai,” ale nəvanuan totibau lotovi haṽut lotoil a m̄o, luteh len tan, kəta vi pan, lulotu.

6

Nabuburutan toməlevtes

1 Nəboŋ notokəta, noris aTuhsipsip tokad nalob̄ulat tobul, ekin kotov nabuburutan metəkav len nabuburutan toməlevru lotoburut gat nalob̄ulat tobul.* Ale nosəsəloŋ

hən esua len natit tovat lotomaur tosor len nadolon tohum nəb̄iliurur toke, “Gəmai!”

2 Nokəta, ale noris nahos toṽəhapəhw togəmai. Atesua tosaḥ lan etəgau navus mai nəwei han. Ikad nəkraun nagol aGot tolav maii hən tosun, ale hum nəvanuan towin səhor naenemi san gail len nəbəlan tosob̄ur, igam van hən b̄ewin səhor ĩis naenemi san gail.

3 Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-ru-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-ru-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” 4 Nahos togon egəmai, nahos tobisibis. Atesua tosaḥ lan, aGot ilav nəb̄iltiṽu nəbəlan maii, hən b̄ikad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an, hən b̄ilav kuv natəmat dan navile a pan, hən nəvanuan gail ləb̄imat len nəbəlb̄alan mai galit gabag.

5 Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-tor-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-tor-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” Ale nokəta, noris nahos mermer togəmai, ale atesua tosaḥ lan, len navəlan etəgau nasəkəl tonənoṽ hən naməlasan.* 6 Ale nosəsəloŋ

* 5:8: Psa 141.2 * 5:9: Psa 33.3, 98.1; Isa 42.10 * 5:9: Kol 1.20 * 5:10: Exo 19.6; KelV 1.6 * 5:11: Dan 7.10 * 6:1: KelV 5.1 * 6:5: Hən naves 2-5, ris Zec 1.8, 6.1-8. Len nasəkəl, nəvanuan enənoṽ hən naməlasan namətəlai gai toləboii mai naməlasan hən natit gai saləboi, hən b̄eləboi naməlasan han.

hən nəwalan hum nadoldol togəm len natit tovat lotomaur toke, “Nəvat hən nalita tosua hən nawit dereh tevi natenarius tesua, nəvat hən nalita totor hən nəpali dereh teṗitṗitoṽ.† Ale sagemədas naoil mai nəwain!”

⁷Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-vat-an, nosəsəloṅ hən na-vəha-vat-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” ⁸Ale nokəta, noris nahos togəmai, nətau han tokəsan wawwav. Atesua tosah lan, nahəsan aMatan, ale Naut Nəmatan ehusuri, itah maii. AGot ilav nədaṅan mai gəlaru hən arḃigol ḃesua ḃimat dan tovat len nəvanuan ṗisi len navile a pan. Ilav nədaṅan mai gəlaru hən arḃigol nəmatan len nəḃalan o nə-parhanian-an o naməsahan tiltile o narivatəvat nalilihai.‡

⁹Nəboṅ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-rim-an, ṗipit nəmel tutumavan, noris nəlon alat lotomaṅ sil nasoruan siGot. Nəvanuan gail lugol alaten lumat sil nakel-uri-an tovoi lotomaṅ hən ləḃikel koti. ¹⁰Lukai habat van hən Nasuḃ. Luke, “Masta gaiug gotovi Got kitin! Gitoh tebəlav mabe vir gəḃenənoṽ hən nəvanuan lotosuh len navile a pan mai nəbathut nakitinan hən ləḃipanis sil nəsa lotogole hən ginamito? Gigol nasisilan hən galito husur nəda hinamit mai nəmatan sinamit ṅais?” ¹¹Beti aGot ilav nahurabat pəhapəhw mai galit ṗisi. Ale ikel mai galit ke liṅavṅav kəkereh vir naslev siYesu gail suṅan galito, mai awawa salit len nadəlomian ḃisəḃur ləḃimat. Bathut nəvanuan lotomətahun aGot dereh ligol alatenan limat sil nadəlomian lotokade len aYesu van vəbar na-ṗuruṅ-gati-an ḃihau hən alat ləḃimat.

¹²Nəboṅ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevtes-an, noris nəḃiltidu todū. Noris namityal togəm mermer hum nahurabat harharo, ale noris nahəḃati kavkav togəm bisibis hum nəda. ¹³Beti naṅeso gail len nəmav luteh len tan, hum naṽit nəhai lotoveu lotorus len nəlan paru. ¹⁴Ale nəmav ebul vi tut hum naləḃulat lotobul həni, ale naṽehuh mai naholoul ṗisi lorus dan namilelito.§ ¹⁵Beti nakiṅ sinavile a pan gail, nəvanuan totibau gail, nəḃiltisoltia lotoil a ṁno hən nasoltia tosəḃur, alat lotopul hən natite, nəvanuan ḃəḃau gail, naslev gail mai alat ləsavi slev, galit ṗisi losusuah len nəḃurhuvat gail mai napipivat hən naṽehuh gail. ¹⁶Ale lukai van hən naṽehuh mai nəvat gail ke, “Mititeh len ginamito, susuan ginamit dan nəhon atenan tobətah len nəḃiltihai bətbətah. Susuan ginamito dan nəlol paṅpaṅ seTuhsipsip!”* ¹⁷Husur nəboṅ totibau hən nəlol paṅpaṅ səlaru egəm tia, ale as teləboi ḃeil gati?”*

7

Alat a Israel lotovi 144,000

¹Beti noris aṅel tovat lotoil, sua len nanot, sua len nais, sua len nasaut mai sua len nawes. Loil gol nəlan gail hən nəlan asike ḃəṽuv nətan o nətas o nəhai ideh.* ²Ale noris aṅel togon togəm len naut namityal tovisi lan, ikad natesua hum nəstam hən ḃiṗos gat nabuburutan len natite ke siGot nəkadun nəmauran. Ale ikai habat van hən aṅel tovat galenan, aGot tolav mai galito nədaṅan hən ləḃemədas nətan mai nətas. ³I kai ke, “Mititoh bai! Samtemədas nətan o nətas o nəhai gail vəbar namṽiṗos gat nəstam len nabunəhon naslev siGot sidat gail ḃinoṅ.”* ⁴Ale nosəsəloṅ hən naṗuruṅan salit aṅel toṗos gat nəstam len nabunəholito ke lovi siGot. Iṗos gat nəstam len 144,000 dan nahəmar ṗisi ta Israel:

⁵12,000 dan nahəmar Jutah,

† 6:6: Natenarius evi nəvat naṗurṗuran hən nauman hən nəmariboṅ tosua. Nəpali ehum nawit be nabus han isa səhor nawit. Husur enan nəvat han ekəkereh ṅai. Nawit mai nəpali lovi hanian seju gail, be len naut egai nəvanuan lupar hanian ale nəvat hən nawit mai nəpali etibau masuṽ. ‡ 6:8: Eze 14.21. Naməsahan tiltile eləboi ḃevi navilesir.

§ 6:14: Hən naves 12-14, Isa 13.10-13, 34.4; Eze 32.7-8; Amo 8.9; Jol 2.10; 2Tim 4.13 * 6:16: Hos 10.8; Luk 23.30

* 6:17: Jol 2.11; Zep 2.2-3 * 7:1: Jer 49.36; Dan 7.2; Zec 6.5 * 7:3: Eze 9.4-6

12,000 dan nahəmar Reupen,
 12,000 dan nahəmar Kat,
⁶ 12,000 dan nahəmar Aser,
 12,000 dan nahəmar Naftali,
 12,000 dan nahəmar Manasseh,
⁷ 12,000 dan nahəmar Simeon,
 12,000 dan nahəmar Levi,
 12,000 dan nahəmar Issakar,
⁸ 12,000 dan nahəmar Sepulun,
 12,000 dan nahəmar Josef,
 12,000 dan nahəmar Penjamin.

Nə-sal-suhi-an seḅiltiḅoh

⁹ Husur natgalenan noris nabiltiḅoh, avan ideh edədas beḅuruḅi. Logəm len naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile ḅisi, logəm len nahəmar ḅisi, logəm len nəvanuan nabi tiltile gail ḅisi mai nasoruan ḅisi. Ale loil a ḅo len nabiltihai bətbətah mai len nəhon aTuhsipsip. Losun nahurabat topəhapəhw ale len navəlalito lutariv nəpashət nadet.*

¹⁰ Ale len nabiltidoldol lukai habat ke, “Nə-lav-kuvi-an dan na-ləḅon-isa-vəsa-an egəm len aGot sidato tobətah len nabiltihai bətbətah, mai egəm len aTuhsipsip!” ¹¹ Ale aḅel gail ḅisi loil dar vis nabiltihai bətbətah mai nəvanuan totibau gail mai natit tovat lotomaur. Luteh len tan, ḅov kəta vi pan, a ḅo len nabiltihai bətbətah hən ləḅilotu hən aGot ke,

¹² “Kitin! Na-sor-sal-suhi-an,
 nəyalyalan hən nəbathumənas,
 namitisau hən nəmauran tonor,
 nasipaan, na-putsan-nahəsən-an,
 nabiltidəjan,

mai na-ləḅoi-buni-an hən ḅigol natite;
 tevi təban aGot sidato vi sutuai vi sutuai.
 Ganan!”

¹³ Beti sua len nəvanuan totibau gail eus ginou ke, “Alategai lotosun nahurabat pəhapəhw gail, lovi ase? Logəm len naut a be?” ¹⁴ Ale nusor vari ke, “Nəsələḅoi. Nasuḅ, gaiug goləḅoi, gikele.”

Beti ikel mai ginou ke, “Lovi alat lotolavutur len nəḅoḅ hən na-ḅiltiḅon-isa-vəsa-an gail. Lokəkəs nahurabat salit len nəda heTuhsipsip, gol lotopəhw yesyes.* ¹⁵ Imagenan loil a ḅo len nabiltihai bətbətah siGot, ale loum san len nalennəyal mai nalenmariug len naim san. Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah dereh tikabut gol galito, havhav hən galito. ¹⁶ Asike lumalkəkət, asike lumaduh ḅoḅ ideh am. Asike nəyal esun masuḅ hən galito, asike napudan ideh ilat karkar hən galito. ¹⁷ Husur aTuhsipsip toil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah dereh tekətkəta təban galit hum tovi vanuan nasipsip salito. Dereh tesəhar galito vi lan nabəko gail hən nəwai nəmauran. Ale aGot dereh tigar namətarur gail ḅisi dan namətalito.”†

8

Nabuburutan na-vəha-məlevru-an

¹ Nəḅoḅ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevru-an, len nəmav naut eḅut len nahudhut nəhaua. ² Beti noris aḅel lotoməlevru lotoil len nəhon aGot, ale ilav nətrampet* lotoməlevru mai galito.

* 7:9: Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad nəvite lotohanhani. Len naut a Israel ləḅilḅil hən hən ləḅəḅusan ke lotowin səhor aenemi salit gail len nəḅalan o hən beḅusan nahəhaḅuran salito. * 7:14: Dan 12.1; Mat 24.21; Mak 13.19 † 7:17: Len naves 16-17, ris Psa 23.1-2; Isa 25.8, 49.10; Eze 34.23 * 8:2: Nətrampet ehum nahəmadu o nəbalbal sesipsip o natit tomagenan tovi metəlai gotoḅuv lan hən ḅiwal

³ Ale aņel sual am totəgau nasiloh nagol hən nəhai pəhas tobasw, egəm il ben nəmel tutumavan.* Ale aGot ilav nəhai pəhas isoḅur maii, hən ḅigol ḅiḅon mai na-sor-tuṽ-an gail silat siGot ḅisi. Ale eviol həni len nəmel tutumavan lotoum həni hən nagol, nəmel tutumavan enan ipat a ṁo len nəḅiltihai bətbətah. ⁴ Ale nəbasuhab hən nəhai pəhas toḅon mai na-sor-tuṽ-an gail silat siGot, evi məhat len nəhən aGot, dan navəlan aņel. ⁵ Beti aņel enan ilav nadurinen topaņ dan nəmel tutumavan, igol epul len nasiloh nagol hən nəhai pəhas, ale ebubulani vi lan navile a paņ, ale nəḅiliurur ekurut, ikad nəwəlan gail, nəkabil ikabil mai nadu edu.*

Nətrampet gail

⁶ Beti aņel lotoməlevru lotokad nətrampet lotoməlevru, loutaut hən ləḅevuv gail.*

⁷ Aņel metəkav eṽuv nətrampet san. Nəais† mai nəhab artəḅon mai nəda, aGot idaņi vi lan navile a paņ. Nahudhut tosua dan totor hən navile a paņ, nəhab ihani. Nəhai tosua dan totor, nəhab ihan tavun gail, mai naliol kəsan ḅisi.*

⁸ Beti aņel na-vəha-ru-an eṽuv nətrampet san, ale natit hum nəḅiltiṽehuh topaņ, aGot ibar həni len tas. Nahudhut nətas tosua dan totor egəm vi da. ⁹ Nahudhut tosua dan totor hən natit ḅisi tomaur len tas, lumat, mai len nəlanis ḅisi, tosua dan totor lumasig.

¹⁰ Beti aņel na-vəha-tor-an eṽuv nətrampet san. Nəḅiltiṁeso topaņ hum nəḁial, iteh dan nəmav vi lan nahudhut tosua dan totor hən nawisel gail mai nəḅəko gail.* ¹¹ (Ale lokis nəṁeso enan hən Nəhai Tokon.) Nahudhut tosua dan totor hən nəwai egəm kon, ale nəvanuan isoḅur lumat husur lotomun nəwai enan tokon.*

¹² Beti aņel na-vəha-vat-an eṽuv nətrampet san. Natsua iṽas nahudhut tosua dan totor hən namityal mai nahəbati mai nəṁeso gail, hən nəmargobut ḅesusuan nahudhut tosua dan totor hən nəḁialan halito. Nəḁial eḅuer len nahudhut tosua dan totor hən nalennəyal mai nalenmariug.*

¹³ Beti nokəta, ale naikel‡ sua toməlah len nəməsav, nosəsəloņ hən tokai habat ke, “Wee! Namətahwan! Namətahwan! Namətahwan dereh tiḅar alat lotosuh len navile a paņ, bathut nəsa ḅevisi bogai, nəḅoņ aņel nəməkot lototor ləḅevuv nətrampet salit gail!”

9

¹ Beti aņel na-vəha-rim-an eṽuv nətrampet san. Noris nəṁeso sua toteh tia dan nəmav vi lan navile a paņ, ale aGot ilav naki hən nəḅur nəpanismen səkad nəbutite mai aṁeso enan. ² Nəḅoņ aṁeso toseņav hən nəḅur enan, ibasw vi məhat dan nəḅur hum nəbasuhab hən nəḅiltihab togol nəmetəlai tovi wai. Ale nəbasuhab togəm len nəḅur ikabut gol namityal mai nəməsav.* ³ Beti nalokust* gail loməlah dan nəbasuhab vi lan navile a paņ, ale aGot ilav nədaņan hum naskopion mai gail hən ləḅevin nəvanuan.* ⁴ Ale aGot ikel mai galit ke salemədas naliol o nəhai o natideh tokəsan, be loləboi ləḅemədas nəvanuan ḅai ləsəkad nəstam siGot len nabunəholito.* ⁵ Ikel mai galit ke saligol nəvanuan gail limat, be loləboi ləḅigol ləḅeləņon ḅisa vəsa len nahəbati ḅerim. Na-ləņon-isa-vəsa-an salit dereh tehum nəpeņasan sinəvanuan nəḅoņ naskopion tovini. ⁶ Len nahəbati torim enan, nəvanuan gail dereh lidəņ nəmatan, be asike lusabi, leləņon masuṽ hən nəmatan be dereh tigam dan galito.*

⁷ Nalokust lohūm nahos lotoutaut vir nəḅiltiḅalan. Lukad natit hum nəkraun nagol len nəkadulito ale nəholito esuḁan nəhən nəvanuan. ⁸ Lukad navurulito hum navurun

* 8:3: Exo 30.1-3 * 8:5: Exo 19.16; Lev 16.12; Eze 10.2 * 8:6: 1Tes 4.16 † 8:7: Nəais evi nəwai todaņ nəḅoņ tosusus buni. * 8:7: Exo 9.23-25; Eze 38.22 * 8:10: Isa 14.12 * 8:11: Jer 9.15 * 8:12: Exo 10.21-23
‡ 8:13: Naikel evi nəḁan nəməsav tohum nəḅiltibal. * 9:2: Gen 19.28 * 9:3: Nalokust ehun natohtohlomətu, ihanhan natideh tokəsan ale egəm len nəḅiltivəshəte tohum nəmarigw. * 9:3: Exo 10.12-15; Luk 10.19 * 9:4: Eze 9.4; KelV 7.2-3, 8.7 * 9:6: Job 3.21; Jer 8.3

napəhaʷut toləbləbah, nariʷolito ehum nariʷon nalion, ⁹ lukad nametəlai tokabut gol nəməbulito ale nəwalan hən nəhabəlalito ehum nəwalan hən nahos mai nəkat nəbalan lotosəbur lotomur vi lan nəbiltibalan.† ¹⁰ Lukad nagilelito lotoləboi ləbevin nəvanuan hum naskopion, ale nagilelito ikad nədaŋan hən ləbeləboi ləbigol nasənanan len nəvanuan gail len nahəbati bərim. ¹¹ Lukad nakiŋ toil a mō hən galito, tovi aŋel hən nəbur nəpanismen səkad nabutite. Len nasoruan seIpuru gail nahəsan aApatton, len nasoruan ta Kris nahəsan aApollyon.‡

¹² Natit metəkav nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoŋ, be geris, ikad natit teru am arbegəm sal.

Nətrampet naməlevtesan

¹³ Beti aŋel na-vəha-məlevtes-an eʷuv nətrampet san. Nosəsəloŋ hən nadoldol sua togəm len nəbalbal tovat hən nəmel tutumavan nagol toil len nəhon aGot.* ¹⁴ Beti nadoldol ikel mai aŋel na-vəha-məlevtes-an tokad nətrampet ke, “Gisah rubat nəhau tobaŋis gat aŋel tovat len naut hən nəbiltiwisel Eufrates.” ¹⁵ Ale isah rubat aŋel lotovat aGot toutaut hən galito vir nəhaua, nəmariboŋ, nahəbati mai nasihau enan, hən ləbigol bəsua bimat dan totor len nəvanuan pisi len navile a pan. ¹⁶ Nosəsəloŋ hən nəpuruŋan hən nəvanuan nəbalan salito lotosah len nahos. Lovi eru vəha-10,000 vəha-10,000; gol lovi 200,000,000 pisi. ¹⁷ Len na-kəta-risi-an sagw nahos gail mai alat lotosah len gail lumaiegai: alat lotosah lukad nametəlai tokabut gol nəməbulito tobisibis hum nəhab, mai toboŋboŋ, mai toyayyaŋ hum nəsalfa.§ Nahos, nəkadulito ehum nəkadun nalion. Ale nəhab, nəbasuhab mai nəsalfa evivile dan nəpəlito. ¹⁸ Nahudhut tosua dan totor hən nəvanuan gail len navile a pan lumat len natit totor galegai: nəhab mai nəbasuhab mai nəsalfa lotovivile dan nəpəlito. ¹⁹ Nədaŋan hən nahos galenan ipat len nəpəlito mai nagilelito. Husur nagilelito lohūm nəmāt lotokad nəkadulito lotoləboi ləbigol nasənanan.

²⁰ Avil nəvanuan ləsəmat len napəŋasan galenan, galit ləsəpair dan naʷide sasa salito hən ləbipair van hən aGot. Ao, lulotu sal hən natəmat gail mai nəlablab lotoum hən hən nagol, nasilva, nabrons, nəvat mai nəhai. Nəlablab galenan ləsəboi ləbekəta, ləsəboi ləbesəsəloŋ, ləsəboi ləbiyar be nəvanuan lulotu hən gail sal!* ²¹ Nəvanuan gail ləsəpair dan nəmatan lotogolgole hən nəvanuan, ləsəpair dan na-gol-nəbehi-an salito o naʷide salit hən naitian taʷtaʷor o navənvənanan lotogolgole.

10

Aŋel mai natuhlobulat tobul

¹ Beti noris aŋel togon todaŋ, togəm vi pan len nəmav. Nəməkasw ipat gol niben hum nahurabat, nanivaniv ipat len nəkadun, nəhon ehum namityal mai narien gəlaru, ehum artovi hab. ² Natuhlobulat tobul esəŋav len navəlan. Eriŋ narien nəmatu len tas mai narien nəmair len tan. ³ Ale ikai len nadoldol towal habat hum nalion toʷun. Nəboŋ tokai, nadolon nəbiliurur lotoməlevru luwal, lokurut. ⁴ Nəboŋ nəbiliurur lotoməlevru lotokurut, noutaut hən nəbitos gat nəsa lotokele, be nadoldol len nəmav ike, “Sagikel vəhot natgalenan nəbiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.”*

⁵ Beti aŋel notoris toil len tas mai len tan, isar hən navəlan nəmatu vi məhat, vi lan nəmav. ⁶ Len nahəsan atenan totoh vi sutuai vi sutuai, atenan toum hən nəmav mai natit pisi tosuh lan, navile a pan mai natit pisi tosuh lan mai nətas mai natit pisi tosuh

† 9:9: Hən naves 7-9, Jol 1.6, 2.4-5 ‡ 9:11: Nəhes eru enan, namilelaru ke, Gai tomədas bun nəvanuan gail.

* 9:13: Exo 30.1-3; KelV 8.3 § 9:17: Nəsalfa evi nəvat toyayyaŋ. Goləboi gəbisabi pəpadaŋ hən nəhab a Bu.

* 9:20: Psa 115.4-7, 135.15-17; Dan 5.4, 23; 1Tim 4.1 * 10:4: Len nasoruan ta Kris ike, Burut gat natgalenan nəbiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.

lan; len nahəsan atenan, aņel ita gat na-kel-gati-an toke, “AGot asike evəlo am! ⁷ Be nəboņ aņel na-vəha-məlevru-an pəpadaņ hən bēvuv nətrampet san, na-sor-utaut-an siGot tosusuah, dereh tisarpoḥ. Dereh tevisi hum tokel uri mai nəvanuan nauman san, ahai kelkel ur gail.”†

⁸ Ale nadoldol len nəmav notosəsəloņ həni, isor tətəs mai ginau, ike, “Givan, lav nalobulat tobul, toseņav dan navəlan aņel toil len tas mai len tan.”

⁹ Imaienan, nuvan hən aņel egaii, nukel maii ke tilav natuhlobulat mai ginau. Ale ikel mai ginau ke, “Lavi, hani. Len nəpəiḥ dereh tihehe hum nəhani‡ be len natəbaņ haḥ, dereh tikon!” ¹⁰ Ŋa nulav natuhlobulat dan navəlan aņel, nuhani. Len nəpəagw ihehe hum nəhani, be nəboņ notohani tonon, egəm kon len natəbaņ haḥw.§

¹¹ Beti lukel mai ginau ke, “Gimaspəhav utaut tətəs husur nəsa aGot tosor utaut həni ḥos nəvanuan nabi tiltile gail, naluḥoh hən nəvanuan naut tiltile gail, nasoruan gail mai nakiņ lotosəbur.”

11

Eru artokel kot aGot

¹ Beti lulav namita tohum nəhai nəyaran mai ginau. Luke, “Gile məhat. Gisəb səhot nabəlavan hən naim siGot mai nəmel tutumavan, ale geḥuruņ alat lotolotu ei.* ² Sagisəb səhot nabəlavan hən naholəvat todar vis naim siGot, husur aGot ilavi tia mai naluḥoh hən nəvanuan naut tiltile gail, ale dereh lipal sar nəbiltivile siGot len nahəbati lotovi 42.* ³ Ale ginau dereh nitabtabuh len nəvanuan eru arbikel kot ginau. Ale dereh aresun nahurabat toharharo*, arikel ur napisulan sagw len nəmariboņ tovi 1,260.”

⁴ Nəvanuan eru enan arovi nəhai oliv eru, mai nametəlai naḥial eru artoil. Gəlaru aroil len nəhon Nasuḥ, aMasta hən navile a pan.* ⁵ Avan ideh bīke bəmədəs gəlaru, dereh nəhab tilavurvur dan nabuņolaru, tihan puņpuņ aenemi səlaru gail. Avan ideh toke bəmədəs gəlaru, timasmat magenan. ⁶ Gəlaru arukad nədaņan hən arbəkəkol gat nəmav, hən naus asike bəus nəboņ arbikelkel ur napisulan siGot. Arukad nədaņan hən arbigoł nəwai mai nətəs gail legəm vi da, arukad nədaņan hən arbivəs vəha-səbsəbur hən navile a pan hən naməsahan tiltile husur naləņonian səlaru.†

⁷ Nəboņ na-kel-koti-an səlaru tohav, narivatəvat katkat togəm vi məhat dan nəbur nəpanismen səkad nabutite, dereh tiḥal mai gəlaru, tewin səhor gəlaru, ale tigol arimat.*

⁸ Ale nibəlaru aripat metpīsal len nəbiltivile, lotokisi hən naut a Sotom o Ijip len nasoruan kəta. A ḥo, luḥos gat Nasuḥ, aMasta səlaru len nəhai balbal len naut enan.‡ ⁹ Ale len nəmariboņ totor mai nətarhəmityal len nəmariboņ tosual am, galevis len nəvanuan nabi tiltile, len nahəmar gail, nasoruan gail mai naluḥoh hən nəvanuan naut tiltile gail, dereh leris nəbirimat həlaru, husur ləsədaḥ hən avan ideh bītavun gəlaru. ¹⁰ Ale alat navile a pan dereh lehəhəḥur hən nəmatan səlaru. Len nakemkeman salito, dereh lesəvat naviolan gail van hən galit gabag, husur ahai kelkel ur eru enan artogol lotoləņon tosa vəsa, arumat. ¹¹ Be nəboņ nəmariboņ totor mai nətarhəmityal len nəmariboņ tosual am lotonon, aGot esuņavņav hən nəmauran vi lan gəlaru, ale arule məhat, aroil

† 10:7: Len nasoruan ta Kris, sake nəvanuan nauman san be ike naslev san gail. Hən naves 5-7, ris Exo 20.11; Deu 32.40; Dan 12.7; Amo 3.7. ‡ 10:9: Nəhani evi natit tohehe masuḥ topat len naim sesukapak gail. § 10:10: Hən naves 8-10, ris Eze 2.8-3.3. Nəboņ toke natəbaņ tokon, hum ma tohum nabəhəḥun tomaluelu. * 11:1: Eze 40.3; Zec 2.1-2 * 11:2: Luk 21.24 * 11:3: Nahurabat toharharo ehum nəbak namətu, luvai hən nasivurhət nənani. Nəboņ alat a Israel o nəju gail lotosuni, eḥusan nalolosaan salito husur nəmatan o nəbiltisaan. Nəboņ ahai kelkel ur tosoni, ikel mai nəvanuan gail ke limaspair dan nəsaan salito van hən aGot. Asike ləbigoł, dereh limasig o natsua tosa masuḥ tegəm len galito. * 11:4: Zec 4.3, 11-14 † 11:6: 1Ki 17.1; Exo 7.17-19; 1Sam 4.8. Len naut egai, nəboņ toke naməsahan tiltile, namilen eləboi bəvi navilesir. * 11:7: Dan 7.3, 7, 21; KelV 13.5-7, 17-18 ‡ 11:8: Isa 1.9-10; Sotom: Gen 18-19.

hən narielaru. Galit řisi lotoris gəlaru lomətahw, loṃinṃinikot.* ¹² Ale arosəsəloṅ hən nadoldol togəm len nəmav, towal habat, tokel mai gəlaru ke, “Məregəm məhat gegai!” Ale nəboṅ artovi məhat vi lan nəmav len nəmavkasw, aenemi səlar gail lokəta ris gəlaru.* ¹³ Len namityal enan řai, nəbilitidu edu, ale len nəbilitivile, nahudhut tosua dan tosəřavur imasirsir. Nəvanuan lotovi 7,000 lumat len nadu enan, ale galit řisi lotomaur sal lomətahw, ale lusal suh nəyalyalan siGot len nəmav.

¹⁴ Natit na-vəha-ru-an nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoṅ, be geris, ikad natit na-vəha-tor-an am bəgəm sal.

Nətrampet naməlevruan

¹⁵ Beti aṅel na-vəha-məlevru-an eṽuv nətrampet san. Ale nadoldol lotowal habat loḡəm len nəmav, luke, “Gagai van, navile a pan ipat len navəlan aMasta sidato mai aKristo san, ale dereh teil a ṃo həni hum akiṅ vi sutuai vi sutuai!”* ¹⁶ Nəvanuan totibau lotovi 24 lotobətah len nəhai bətbətah salito len nəhon aGot, luteh, bəv kəta vi pan, lulotu hən aGot. ¹⁷ Luke,

“Namtosipa vi təban gaiug Nasub aGot, aBiltidaṅan,
gotowol hən nəboṅ ta daməṅai mai nəboṅ ta sutuai.
Namtosipa husur gulav namileṃ hən nədaṅan saṃ totibau,
gotubət il a ṃo hum akiṅ.

¹⁸ Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile, nəlolit ipaṅpaṅ,
avil nəlol paṅpaṅ saṃ egəmai,
hən gəbenənoṽ hən alat lotomat mai nanoran saṃ.

Evi nəboṅ hən gəbilav nakonṽurṽuran mai naslev saṃ lotovi hai kelkel ur gail,
mai nəvanuan saṃ gail,
galit řisi lotomətahw len nəyalyalan hən nahəsaiṃ,
nəvanuan naut kəmas mai nəvanuan totibau.

Evi nəboṅ hən gəbigol nəmasigan van hən alat lotomədas nəvanuan navile a pan hən ləbimasig.”*

¹⁹ Beti naim siGot len nəmav esəřav, ale len naim san noris nabokis hən na-kel-gati-an san, na-kel-gati-an aGot tota gati.* Ale nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nəbiliurur ekurut, nadu edu, ale nəais erus vi pan hum naus.

12

Napəhaṽut mai nətrakon

¹ Beti noris nəbilitite tovisi len nəmav. Ikad napəhaṽut sua tosun namityal hum nahurabat. Nahəbati ipat pipirien ale len nəkadun ikad nəkraun hən naṃeso tovi 12.

² Etian. Ale nəboṅ toləřon nabəhaṽun, itaṅ, ikai len nəpasusan topəřas vəsa habat.

³ Beti noris navisian sual am len nəmav. Ikad nəbilitrakon tobisibis tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosəřavur. Len nəkadun toməlevru ikad nəkraun lotoməlevru.*

⁴ Nagilen eliv kuv tosua dan totor hən naṃeso gail, ale ibar hən gail vi lan navile a pan. Eil təban napəhaṽut enan topasus, hən bihan kavkav hən anatun nəboṅ bəvisi.* ⁵ Ale aliten ipas anatun, auluṃan bəil a ṃo hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən nəbatw namətəlai sekiṅ. Aṅel isaṽul anatun, ipati vi məhat van hən aGot, vi lan nəbilitihai bətbətah san.* ⁶ Napəhaṽut enan igam yav van hən naut masmas tobəbesw, naut aGot toutaut həni ṃosi, hən bəkətkəta təban len nəmariboṅ tovi 1,260 ei.

* 11:11: Eze 37.5, 10 * 11:12: 2Ki 2.11 * 11:15: Exo 15.18; Dan 2.44, 7.14, 27 * 11:18: Psa 2.1, 5, 110.5, 115.12-13 * 11:19: Ipru 9.4; Exo 25.10-22; KelV 8.5, 16.8, 21 * 12:3: Dan 7.7 * 12:4: Dan 8.10 * 12:5: Isa 66.7; Psa 2.9

⁷ Beti ikad nābilitībalan len nəməv. AMikael mai aṅel san gail lua b̃al mai nətrakon, ale nətrakon mai aṅel san gail luḃal təlman.* ⁸ Avil nətrakon sədaṅ. Gai sawin len nəḃalan enan, gol gai mai aṅel san gail ləsəkad naut ideh am len nəməv. ⁹ Ale nābilitrakon egaii, nəm̃at ta sutuai, gai lotokisi hən natəmat mai aSetan, togəras alat navile a pan kavkav, aMikael galito lubar həni vi pan vi lan navile a pan, gai mai aṅel san gail.*

¹⁰ Beti nosəsəloṅ hən nadoldol towal habat len nəməv toke,

“Gagai egəmai! Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan,
nədaṅan, natohan pipihabəlan aGot,
mai nədaṅan hən na-il-a-ṃo-an seKris̃to san, egəmai!
AGot ilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan.

Eṽusan nədaṅan san hum akiṅ sidato.

Gagai aKris̃to san eṽusan nədaṅan hən na-il-a-ṃo-an san.

Husur aSetan tokel ke awawa nadəlomian sidat gail lotosa,

atenan tokel ke lotosa len nəhon aGot len nalennəyal mai nalenmariug,

lubar hən atenan vi pan!*

¹¹ Len nəda heTuhsipsip mai len na-sor-ləboii-an salito, nakitinan lotokele,
lowin səhori tia!

Ləsətəgau gat nəmauran salito,

be loutaut hən ləḃimat, ləsamətahw len nəmatan.

¹² Imagenan mitikemkem, gamit məttotoh len nəməv!

Mətehəhaṽur!

Be nābilitmətahwan dereh tegəm len navile a pan mai nətas,

husur natəmat evi pan van hən gamito len nābilitlōl paṅpaṅ,

bathut eləboii ke namityal togam gole.”

¹³ Nəboṅ nətrakon tonau səhoti ke lotobar həni vi lan navile a pan, ehut napəhaṽut topas natətai uluṃan. ¹⁴ Be aGot igol alitenan ikad nəhabəlan eru hum nābilitiikel,

hən bələboi bəmələh vi lan naut masmas tobəḃesw, naut aGot toutaut həni ṃosi, hən b̃ekətkəta təban ei a tut dan nəm̃at tovi trakon len nasihau totor mai nahudhusihau.*

¹⁵ Beti nəm̃at eru hən nəwai, isav dan nabuṅon hum nawisel, hən b̃isel husur napəhaṽut hən b̃elivi van. ¹⁶ Be navile a pan evi tarhət selitenan, esəṅav hən nabuṅon, edəlom

nawisel tosav dan nabuṅon nətrakon hən b̃imasur len tan. ¹⁷ Ale nəlon nətrakon epəṅas napəhaṽut, ale ivan hən b̃igol nābilitībalan mai nəpasusan san gail am, alat lotogolgol

nəsa aGot tokel buni, lotodaṅ len nakitinan aYesu tokel vəhoti. ¹⁸ Ale nətrakon eil len nabion bitas.

13

Narivatəvat katkat eru

¹ Beti noris narivatəvat katkat tovisi dan nətas. Ikad nəbalbal esəṅavur mai nəkadun eməlevru ale ikad nəkraun tosəṅavur len nəbalbal gail. Len nəkadun gail ikad nəhes lotosəvar aGot, mədas nahəsan. ² Narivatəvat katkat notorisi ehum nalepat be nalohrien lohūm nalohrien nabea ale nabuṅon ehūm nabuṅon nalion. Ale nətrakon ilav nədaṅan, mai nābilitihai bətbətah hum sekiṅ, mai nədaṅan hən na-il-a-ṃo-an san maii.* ³ Noris narivatəvat katkat enan, nəkadun sua ikad nasənahan togol nəmatan, be nasənahan enan togol nəmatan imav, imaur təlman. Navile a pan lumaṅmaṅ lan, ale lohūsur

* 12:7: Dan 10.13, 21, 12.1; Jut 9 * 12:9: Gen 3.1; Luk 10.18 * 12:10: Job 1.9-11; Zec 3.1-2 * 12:14: Dan 7.25, 12.7. Naikel evi nəman naməsav tohum nəbal be totibau səhori. Len nasoruan ta Kris sake nasihau totor mai nahudhusihau, be ike mityal, mityal gail mai nahudhumityal, p̃itoṽ hən Dan 7.25. * 13:2: Hən naves 1-2, ris Dan 7.4-6. Nalepat evi nābilitiṅus togəṅaris. Nabea evi narivatəvat katkat tobəlav səhor nəvanuan.

narivatəvat katkat enan. ⁴ Ale lulotu hən nətrakon husur tolav nədaŋan hən na-il-a-
m̃o-an mai narivatəvat katkat, ale lulotu hən narivatəvat katkat am, luke, “Ase esu^ˆman
narivatəvat katkat egaii? Ase eləboi ^ˆbigol nābilit̃balan maii?”

⁵ AGot ida^ˆm̃ hən narivatəvat katkat ^ˆbisor, ale ipatpat gai məhat len nasoran san, esəvar
aGot, mədas nahəsan. Ale aGot ida^ˆm̃ hən ^ˆbikad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an hən ^ˆbigol
natideh toləŋoni len nahəbati tovi 42. ⁶ Ale esəŋav hən nabuŋon, esəvar aGot. Isor mədas
nahəsan, ale isor mədas naut aGot totohtoh lan tovi alat lototoh len nəmav. ⁷ AGot ida^ˆm̃
hən ^ˆbigol nābilit̃balan mai alat siGot, ale ewin səhor galito. Ale aGot ida^ˆm̃ hən ^ˆbeil a m̃o
hən nəvanuan len nahəmar gail, nəvanuan nabi tiltile gail, nasoruan gail mai nalu^ˆoh
hən nəvanuan naut tiltile gail.† ⁸ Nəvanuan gail ^ˆṣisi lotosuh len navile a pan dereh lilotu
həni. Wake alat aGot totos gat nahəsalito len nalobulat hən nəmauran a tahw hən toum
hən navile a pan, galito asike lulotu həni.* Nalobulat enan evi nalobulat seTuhsipsip
nəvanuan gail lotogol tomat.

⁹ Gəbikad nədariŋa^ˆm̃, gesəsəloŋ! ¹⁰ Avan ideh aGot toriŋi hən galit ləbibaŋisi ale
səhari van, avan enan dereh libaŋisi ale səhari van. Avan ideh aGot toriŋi hən ^ˆbimat
len nābilit̃bu nəbalan, dereh timat len nābilit̃bu nəbalan. Imagenan, nəvanuan siGot
limaskad nə-daŋ-^ˆburi-an, limasdaŋ len nadəlomian salito.*

¹¹ Beti noris narivatəvat katkat togon totəvah tur len tan. Ikad nəbalbal eru hum
nəbalbal sesipsip ulu^ˆman, ale isorsor hum nətrakon. ¹² Len nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an
sinarivatəvat katkat metəkav, igol navile a pan mai nəvanuan ^ˆṣisi lotosuh lan lulotu hən
narivatəvat katkat metəkav enan tokad nasənan hən nəmatan tomav. ¹³ Narivatəvat
katkat hən nətan igol nābilitimerikel gail, igol nəhab topaŋ len nəmav vi pan bar navile
a pan len nəhon nəvanuan gail. ¹⁴ Len namerikel gail narivatəvat katkat metəkav toda^ˆm̃
hən narivatəvat katkat hən nətan ^ˆbigole len nəhon, egəras alat lotosuh len navile a
pan. Ikel buni mai galit ke ligol nəlablab hən narivatəvat katkat tokad nasənan
hən nābilit̃bu nəbalan tomaur təlmam. ¹⁵ Ale aGot ida^ˆm̃ hən narivatəvat katkat hən
nətan bilav nasuŋavŋavan mai nəlablab hən narivatəvat katkat metəkav hən ^ˆbisor. Ale
nəlablab ikel buni ke alat asike ləbilotu həni limasmat. ¹⁶ Igol ke nəvanuan gail ^ˆṣisi, naut
kəmas lotokəkereh o lototibau, naut kəmas lotopar tite o lotopul hən natite, naut kəmas
lotovi slev o ləsavı slev, limaskad nəmak sua len navələlito o len nabunəholito. ¹⁷ Ale
avan ideh topar mak saləboi ^ˆbigol na^ˆurıan o na-^ˆṣur-həni-an. ^ˆBike ^ˆbe^ˆur natideh o ^ˆṣur
həni, timaskad nəmak tovi nahəsan narivatəvat katkat o na^ˆuruŋan han.

¹⁸ Len naut egai ivoi hən dat^ˆbikad namitisau. Avan ideh tokad nəkadun, tisa^ˆb səhot
namilen na^ˆuruŋan hən narivatəvat katkat egaii, husur evi na^ˆuruŋan sivan sua. Ale
na^ˆuruŋan han evi 666.

14

ATuhsipsip mai nəvanuan san gail

¹ Beti nokəta, noris aTuhsipsip toil len Na^ˆvehuh Sion. Ikad nəvanuan lotovi 144,000
lototah maii. Len natosian len nabunəholito lukad nahəsan mai nahəsan aTəma^ˆn.* ² Ale
nosəsəloŋ hən nəwalan togə^ˆm len nəmav, tohum nətas kudkud topus mai nabiliurur
tokurut habat. Ehum nəwalan nəvanuan lotogole nəboŋ lotora^ˆm̃ra^ˆm̃e ^ˆbon^ˆbon hən navus
beltəŋ tosobur. ³ Alat lotovi 144,000 lokəkai hən nəbe veveu a m̃o len nābilit̃hai bətbətah,
mai len nəhon natit tovat lotomaur, mai nəvanuan totibau lotovi 24. Səkad avan ideh
toləboi ləbekəkai səhot nəbe enan, be alat lotovi 144,000 aGot to^ˆur galit dan nəvanuan
^ˆṣisi len navile a pan, galit ŋai lokəkai səhoti.

† 13:7: Hən naves 5-7, ris Dan 7.8, 21, 25, 11.36
Eze 9.4; KelV 7.3

* 13:8: Psa 69.28; KelV 3.5

* 13:10: Jer 15.2, 43.11

* 14:1:

⁴ Lotəgau gat naveveuan salito, ləsəbar niben apəhaṽut ideh, be lohushusur aTuhsipsip len naut ideh tovi lan. Galit lovi alat aGot toṽur galit dan nəvanuan gail ṽisi hən ləbevi esan mai seTuhsipsip. Lohum naṽit metəkav hən nəmatuan tovi naviolan vi təban aGot. ⁵ Nalibliboṽan sagəm len nabuṽolit boṽ ideh, səkad natideh tosa len galito avan ideh toləboi ḅikel uri.*

Aṽel itor

⁶ Beti noris aṽel togon tomələh len naməsav. Ikad na-kel-uri-an tovoi topat vi sutuai hən ḅikel uri mai alat lotosuh len navile a pan: naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile ṽisi, nəvanuan len nahəmar ṽisi, nasoruan ṽisi mai nabi tiltile gail ṽisi. ⁷ Ale ikai habat ke, “Mətemətahw len aGot! Sal suh nəyalyalan san, bathut namityal hən ḅepəpehun navoian dan nəsaan egəm pəpadaṽ. Mitilotu hən atenan togol nəmav, nətan, nətas mai nabəko gail ṽisi.”*

⁸ Ale aṽel na-vəha-ru-an ehusur aṽel metəkav, ike, “Imasig! Naut a Papilon toyalyal imasirsir! Igol nəvanuan naut tiltile ṽisi lotərog hən nəwain han tovi nabiltiṽonionian san hən naitian tosa.”*

⁹ Ale aṽel na-vəha-tor-an ehusur gəlaru, ikai habat ke, “Avan ideh tolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, tokad nəmak san len nabunəhon o navəlan, ¹⁰ dereh gai temun nəwain hən nabiltiṽol paṽpaṽ siGot, nəwain aGot toḅir masmas həni vi lan nabiliwai hən nəlol paṽpaṽ san. Ale avan enan dereh teləṽon tisa vəsa habat len nəhab mai nəsalfa len nəhon aṽel siGot gail mai aTuhsipsip.* ¹¹ Nəbasuhab hən na-ləṽon-isa-vəsa-an silat lotomaienan dereh tikon vi məhat vi sutuai vi sutuai. Asike lukad nəṽavṽavan len nalennəyal o nalenmariug husur lotolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, ale lukad nəmak hən nahəsən.”*

¹² Imagenan, nəvanuan siGot gail, alat lotogol nəsa tokele, lotodaṽ len aYesu, limaskad nə-daṽ-buri-an.*

¹³ Beti nosəsəloṽ hən nadoldol len nəmav toke, “Gitos gat nategai ke: Gagai van, alat lotomat len Nasuḅ, navoian siGot igol lukab həni.” ANunun aGot ike, “Evoi, lukab habat həni husur dereh liṽavṽav dan nəmauran salit todaṽ, bathut dereh likad naṽit nagolean salit lotovoi.”

Nəmatuan hən navile a pan

¹⁴ Beti noris nəmavukasw sua, ale ikad avan sua tobətah len nəmavukasw tosuṽan anatun nəvanuan.† Ikad nəkraun hən nagol len nəkadun, ale len navəlan etəgau naḅu tohaḅ tokan len nəlon. ¹⁵ Beti aṽel togon evivile len naim siGot. Ikai van hən atenan tobətah len nəmavukasw, ike, “Gilav naḅu saṽ tohaḅ, tuḅat tai nəhanian. Nəhanian len navile a pan imatu, evi namityal hən nəmatuan!”* ¹⁶ ḽa atenan tobətah len nəmavukasw ita kokotov nəhanian tomatu len navile a pan kavkav, ale isah tuani.

¹⁷ Beti aṽel sual am evivile len naim siGot len nəmav. Gai am etəgau naḅu tohaḅ tokan.

¹⁸ Ale aṽel tile am tokad nədaṽan hən towol hən nəhab, egəm len nəmel tutumavan. Ikai habat van hən aṽel tokad naḅu tohaḅ, ike, “Gilav naḅu saṽ tohaḅ, tuḅat ta kokotov nəhavhət nakrep len navile a pan, sah tuan gail. Len nəhau nakrep gail naṽit nakrep lumen.” ¹⁹ ḽa aṽel ita kokotov nəhavhət nakrep gail len navile a pan, ale ebubulan nəhavhət nakrep gail len nabiltiḅur lotopal dasdas naṽit nakrep lan. Evi nabiltiḅur hən nəlol paṽpaṽ siGot. ²⁰ Ale lupal dasdas nakrep gail len nabiltiḅur vivile len nabiltivile.

* 14:5: Zep 3.13 * 14:7: KelV 10.6 * 14:8: Isa 21.9; Jer 51.7-8; KelV 18.2 * 14:10: Isa 51.17; Gen 19.24; Eze 38.22; Luk 17.29 * 14:11: Isa 34.10 * 14:12: Egai nəbathusoruan hən nalobulat egai. Datimasgol husur nəsa aGot tokele, datimasdaṽ len aYesu, datimassusumar, datimasdaṽ ḅur nəmauran sidat todaṽ, naut kəmas datḅimat sil nadəlomian dattokade len aYesu. † 14:14: Dan 7.13. Vəha-sobsoḅur aYesu ekis gai gabag aNatun Nəvanuan.

* 14:15: Jol 3.13

Ale nəda eriv dan nabiltibur enan, epul vəbar nəkadun nahos gail ale isel, nabəlavən han evi nəstatia tovi 1,600.†

15

Nəbe siMoses mai seTuhsipsip

¹ Beti len nəmav noris navisian toyalyal notomaŋmaŋ lan. Ikad aŋel toməlevru lotokad navilesir toməlevru ləbēgəm naməkot. Lovi navilesir naməkot, husur, len gail, nauman hən nəlol paŋpaŋ siGot ihav.

² Ale noris natit hum nabiltimetduŋduŋ hən nakəlas toβon mai nəhab. Ale tarhəmet-duŋduŋ ikad nəvanuan galevis lotoil, alat lotowin səhor narivatəvat katkat mai nəlablab han mai naŋuruŋan hən nahəsan. Lukad navus beltaŋ aGot tolav gail mai galito, ³ ale lokəkai hən nəbe siMoses, naslev siGot, mai nəbe seTuhsipsip. Luke,

“Nasub aGot gotoyalyal buni,

nəsa gotogole iyalyal, numaŋmaŋ lan.

Govi Kiŋ hən naluβoh hən nəvanuan naut tiltile,

navide saŋ gail lunor hən nanoran mai nakitinan.*

⁴ Nasub, nəvanuan gail βisi dereh lemətahw len nəyalyalan saŋ;
dereh leputsan nahəsaŋ

husur gaiug govi aGot səboŋ gototoh a tut dan nəsaan.

Naluβoh hən nəvanuan naut tiltile dereh legəm

hən ləbilotu hən gaiug,

husur nəvanuan gail βisi loris nanoran gotogol gail.”*

Nasiloh eməlevru mai navilesir eməlevru

⁵ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nokəta, noris naim siGot len nəmav, naim nətaβolen siGot tolo, esəŋav.* ⁶ Aŋel eməlevru lototəgau navilesir lotoməlevru lovivile dan naim siGot. Losun nahurabat nalinen toveveu topəhw yesyes, ale nəhau tutuβ nagol ibarjis garu len nəmabulito.* ⁷ Beti sua len natit tovat lotomaur, ilav mai aŋel lotoməlevru, nasiloh nagol eməlevru lotopul hən nəlol paŋpaŋ siGot, aGot totoh vi sutuai vi sutuai. ⁸ Ale naim siGot epul hən nəbasuhab togəm len nəyalyalan hən nəbathumənas siGot mai nədaŋan san. Ale avan ideh edədas βəbis len naim siGot vəbar navilesir toməlevru siaŋel gail ləβinoŋ.*

16

Nasiloh gail hən nəlol paŋpaŋ siGot

¹ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol len naim siGot, tokai habat, tokel mai aŋel lotoməlevru ke, “Mitivan, mitidaŋ nasiloh toməlevru hən nəlol paŋpaŋ siGot len navile a pan.”

² Ale aŋel na-vəha-sual-an ia daŋ nasiloh san len navile a pan. Ale nəmanuŋ lotosa lotopəŋas habat lovisi len alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai alat lotolotu hən nəlablab han.*

³ Ale aŋel na-vəha-ru-an idaŋ nasiloh san len tas. Nətas egəm hum nəda vatuvatw hən nabirimat ale natit βisi lotosuh len tas lumat.

⁴ Beti aŋel na-vəha-tor-an idaŋ nasiloh san len nawisel mai nabəko gail, ale logəm vi da.* ⁵ Ale nosəsəloŋ hən aŋel tokad nədaŋan hən towol hən nətas mai nəwai gail, ike, “Gaiug gunor buni len nəpanismen galegai gotoriŋ gail,

† 14:20: Hən naves 19-20, ris Isa 63.1-6; Lam 1.15. Nabəlavən hən nəstatia evi namita tovi 185. * 15:3: Exo 15.1

* 15:4: Jer 10.7; Psa 86.9 * 15:5: Exo 38.21 * 15:6: Nalinen evi nəkaliko pəhapəhw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur sagol naut topud hən avan ideh tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan. * 15:8: Exo 19.18, 40.34-35; 1Ki 8.10-11; Isa 6.4 * 16:2: Exo 9.10 * 16:4: Exo 7.17-21; Psa 78.44

gaiug gotovi gaiug ta sutuai,
 gaiug gotovi gaiug gagai,
 gaiug gotovi aGot səboñ gototoh a tut dan nəsaan,
⁶ husur galit lobir nəda hinəvanuan sañ gail mai hihai kelkel ur gail,
 ale gulav nəda mai galit hən ləbemuni.
 Nəpanismen enan inor hən galito!”
⁷ Ale nosəsəloḡ hən nəmel tutumavan toke,
 “Evoi, Nasub aGot, aBiltidaḡan,
 nə-sab-səhoti-an mai nəpanismen sañ gail,
 lunor hən nanoran mai nakitinan.”
⁸ Beti aḡel na-vəha-vat-an idaḡ nasiloh san len namityal, gol nəhab hən namityal ilat
 karkar nəvanuan gail. ⁹ Napudan en totibau eḡulaḡ nəvanuan gail. Ale losəvar aGot,
 sor mədas nahəsan aGot tokad nədaḡan hən na-il-a-ño-an hən navilesir galenan. Be
 lomətahun ləbipair dan nəsaan salito hən ləbisal suh nəyalyalan san.
¹⁰ Beti aḡel na-vəha-rim-an idaḡ nasiloh san len nabiltihai bətbətah serivatəvat katkat,
 ale naut tovi kiḡ lan evisivis, nəmargobut ikabut puḡpuḡi. Napəḡasan salito igol
 nəvanuan gail ei lukat gat namealito.* ¹¹ Ale losəvar aGot hən nəmav husur napəḡasan
 mai nəmanuḡ salit gail. Be lomətahun ləbipair dan nagolean salit gail lotosa hən ləbipair
 van hən aGot.
¹² Beti aḡel na-vəha-məlevtes-an idaḡ nasiloh san len nabiltiwisel Eufrates. Ale nəwai
 han imas gorgor, hən naḡisal beutaut ños nakiḡ gail ləbəḡəm len naist.* ¹³ Beti noris
 nanunun tosa totor lotohum navrok gail. Esua evivile dan nabuḡon nətrakon, esua dan
 nabuḡon narivatəvat katkat mai esual am dan nabuḡon aḡai kelkel ur ḡəḡəras. ¹⁴ Lovi
 nanunun natəmat gail lotogol namerikel gail. Luvan hən ləbesəhar ḡonḡon hən nakiḡ
 gail hən navile a pan kavkav, van hən nabiltiḡalan len nəboḡ totibau siGot aBiltidaḡan.*
¹⁵ AYesu ike, “Səsəloḡ! Dereh negəm suñan nəvanuan vənvənah. Navoian tipat len
 alat lotokəta vir ginau, lotokətkəta gol nahurabat salit gail hən asike ləḡiyar ḡurmalmal
 gol nahurulit ḡisa.”*
¹⁶ Beti nanunun natəmat galenan losəhar nakiḡ galenan van vaḡonḡon len naut
 lotokisi hən Armaketton len nasoruan seḡpru gail.*
¹⁷ Beti aḡel na-vəha-məlevru-an idaḡ nasiloh san len naməsav. Ale nadoldol tokai
 habat eḡəm len nabiltihai bətbətah len naim siGot, ike, “Ihav tia bolai!” ¹⁸ Beti nəkabil
 ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut mai nabiltidu edu. Sutuai səkad nadu ideh
 tomaianan. Edu habat səhor nadu ḡisi lotodu nəboḡ nəvanuan lototoh len navile a pan.
¹⁹ Nabiltivile imaḡul hən nahudhut itor. Navile tiltile gail am sinaluḡoh hən nəvanuan
 gail, luteh vəmasirsir. AGot inau təlmam hən naut a Papilon toyalyal, ale ilav nabiliwai
 hən nəwain hən nabiltiḡol paḡpaḡ san maii.* ²⁰ Naholoul ḡisi loməkaskas, nəvehuh ḡisi
 lumasig. ²¹ Nəais eus habat. Nəais ḡisusua lotoməlas hum nakilo tovi 40 lous len nəmav
 vi pan, han nəvanuan gail. Nəvanuan gail losəvar aGot sil navilesir hən nəais, husur
 nabiltiais enan tous isa vəsa masuḡ.*

17

Napəhaḡut nahəsan tosa vəsa toḡur hən niben

¹ Esua len aḡel toməlevru lotokad nasiloh toməlevru isor mai ginau ike, “Gegəmai.
 Dereh neḡusan gaiug hən nəpanismen hən napəhaḡut toḡur hən niben, nahəsan tosa

* 16:10: Exo 10.21-22 * 16:12: Isa 11.15; KelV 9.14. Len nasoruan ta Kris ike, lotogəm len naut namityal tovisi
 lan. * 16:14: 1Tim 4.1 * 16:15: KelV 3.3 * 16:16: Jdg 5.19; 2Ki 23.29-30; Zec 12.11 * 16:19: Isa 51.17
 * 16:21: Exo 9.23-24

¹ Nəboŋ notoris natgalenan tonon, noris aŋel sual am togəm len nəmav vi pan. Ikad nədaŋan hən na-il-a-ṁo-an toyalyal, ale namənas san eṁias navile a pan vəsa. ² Len nadoldol totibau ikai habat ke, “Imasig! Naut a Papilon toyalyal imasirsir! Egəm vi ut a im setəmat gail mai naim nanunun nəmargobut p̄isi lotosuhsuh lan, mai naut sinəman p̄isi ləsaveveu, mai narivatəvat p̄isi ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.* ³ Napəhaṽut tovi naut a Papilon imasirsir maienan husur nəwain todaŋ hən naitian san tosa ekuḅ hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile, luteh. Nakiŋ gail hən navile a pan lugol naitian tosa maii. Ale nəvanuan hən navile a pan lotoṽur natit gail, p̄ur hən gail, logəm pul hən natite husur alitenan eləŋon masuṽ hən nakontit gail, nəvat halit totibau səhor nəsa tonor hən nəmauran san.”*

⁴ Beti nosəsəlon hən nadoldol togon togəm len nəmav toke, “Gamit məttovi vanuan sagw gail mətevivile dani hən asike mətḅitah mai alitenan len nəsaan san. Navilesir gail dereh legəm hən alitenan be salibar gamito! * ⁵ Husur nəsaan san gail, nalul han isahsah vi məhat vəbar nəmav, ale aGot inau gat nəsaan aliten togolgole tonor hən nəpanismen.* ⁶ Mitigol tesisil həni natit p̄isi togole hən nəvanuan gail, mitigol tesisil həni vəha-ru hən natit p̄isi togole. Alitenan eutaut hən nəwain hən na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəvanuan gail lotomuni, məteḅir vəha-ru həni len nəḅiliwai han ṁosi. Mitigol temuni hən ḅesisil.* ⁷ Mitilav napəŋasan mai na-ləŋon-isa-an maii, arep̄itoṽ hən nə-sal-suhi-an mai na-pul-hən-nakontite-an aliten toviol həni mai gai gabag. Husur len nəlon isor patpat gai məhat ke, ‘Ginau aKwin bogai notobətah len nabiltihai bətbətah sagw! Nəsavi batunau! Asike nulolosa, asike nutaŋ hum nəbatunau boŋ ideh!’ ⁸ Imagenan, len nəmariboŋ tesua ŋai navilesir gail dereh lesəhoti: nəmatan, nalolosaan, nəmalkəkatan tobəlav, mai nəhab ḅihan puŋpuŋi husur Nasuḅ aGot, topəpehun navoian dan nəsaan, ikad nabiltidaŋan.*

⁹ “Beti nakiŋ gail hən navile a pan lotogol naitian tosa maii, lotokatəpol hən na-pul-hən-nakontite-an san maii, nəboŋ nakiŋ galenan ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh litaŋ, leləŋon tisa husuri.† ¹⁰ Dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh like, ‘Wee! Wee! Aḅiltivile gotoyalyal, Papilon gotovi ḅiltivile hən nədaŋan! Wee, len nəhaua tosua ŋai nəpanismen saṁ egəm hən gaiug!’

¹¹ “Ale nəvanuan hən navile a pan lotoṽur natit gail, p̄ur hən gail, dereh litaŋ, leləŋon tisa sil alitenan husur səkad avan ideh am hən ḅəṽur nəkako salito gail. ¹² A ṁo eṽur nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail. Eṽur nəkaliko hən nalinen topəhw buni mai nasilik toməyauyau, nəkaliko nətau tobəŋboŋ mai tobisibis. Eṽur nəhai tiltile gail nəḅolit tosusau. Eṽur natit isoḅur lotoum hən gail hən nabiltiriṽon naelefant. Eṽur natit isoḅur lotoum hən gail hən nəhai, nəvat han totibau, mai lotoum hən gail hən nabrons, namətəlai mai nəvat tokab.‡ ¹³ Eṽur nasinamon, naluhai gail lotosusau, nəhai pəhas tosusau, namər mai nafranċkinsens.§ Eṽur nəwain mai naoil naoliv, nəflaua mai nawit, nəḅuluk mai nasipsip, nahos mai nəkat. Ale eṽur nəmauran mai niben nəvanuan gail hən ləḅevi slev. ¹⁴ Ale alat lotoṽur natit gail, p̄ur hən gail dereh likel mai alitenan ke, ‘Natit gail lotovoi gotoləŋon masuṽ hən gail, luvan dan gaiug. Na-pul-hən-natite-an mai natit gail lotoyalyal lumasig dan gaiug. Asike gusaḅ gail am boŋ ideh.’ ¹⁵ Ale alat lotoṽur natit gail, p̄ur hən gail, galit lotopul hən natite husur loḅur hən gail mai alitenan, dereh leil a

* 18:2: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: narivatəvat ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.

* 18:3: Isa 23.17; Jer 51.7; KelV 14.8 * 18:4: Isa 48.20; Jer 50.8, 51.6, 45 * 18:5: Gen 18.20-21; Jer 51.9 * 18:6:

Psa 137.8; Jer 50.29 * 18:8: Isa 47.7-9 † 18:9: Hən naves 9-10, ris Eze 26.16-17 ‡ 18:12: Nabrons evi namətəlai

lotoum həni hən nakopa mai natin. Nəvat tokab lokisi hən nəmapol. § 18:13: Nasinamon evi nahurhuhai sua nəḅon tosusau lotoriŋi len nəhanian hən ləḅigol nabus han ḅivoi. Nafranċkinsens evi nəda hən nəhai tomasmas. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale evi hudhut nalotuan sivanuan naut galevis. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas.

tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh litaŋ, leləŋon tisa husuri.**

¹⁶ Dereh like, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, alitenan tosun nahurabat hən nalinen topəhw, nəkaliko toboŋboŋ mai tobisibis! Gai tovəhas gai hən nagol, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail! ¹⁷ Wee! len nəhaua tosua ŋai, natit gail alitenan toplu masuŋ hən gail lumasiŋ pərpəpə.’

“Nəvanuan wolwol hən nabiltiwag wol gail, alat lotosah len gail mai nəvanuan gail lotoum len tas, galit dereh leil a tut. ¹⁸ Nəboŋ ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh like, ‘Eee! nabiltivile en toyalyal, səkad ideh am tomaienan.’ ¹⁹ Dereh litaŋ habat, leləŋon tisa. Ale len na-ləŋon-isa-an salito dereh leububulan nəmasiav len nəkadulito. Ale dereh likai habat ke, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, nəvanuan gail lotokad nabiltiwag wol len tas, len natit gail selitenan lotousani, logəm pul hən natite. Wee! len nəhaua tosua ŋai, natit pisi san nəhab ihan puŋpuŋi!’ ”††

²⁰ Ale nadoldol len nəmav ike, “Gamit len nəmav mətehəhaŋur len nəmasigan selitenan! Nəvanuan siGot gail, ahai pispisul gail mai ahai kelkel ur gail, mətehəhaŋur! Husur aGot ipansem alitenan sil nəsa togole hən gamito.”*

²¹ Beti aŋel todaŋ habat ipat nabiltivat, tohum nabiltivat nəvanuan lotobul dasdas nawit həni, ale ibar həni len tas. Ike, “Len nəvide tomaiegai, Papilon, nabiltivile gotoyalyal, dereh gimasirsir, vəha-sua gimasiŋ, ale avan ideh asike eris gaiug boŋ ideh am! ²² Nəwalan hən navus beltaŋ, nəvanuan lotokəkai, nəbuvimal mai nətrampet gail, nəvanuan asike losəsəloŋ həni len gaiug boŋ ideh am. Asike lusaŋ nəvanuan tokad namitisau hən nauman len gaiug am. Asike losəsəloŋ hən nəwalan hən nabiltivat tobul dasdas nawit boŋ ideh am. ²³ Nəvanuan asike loris naŋial toŋial len gaiug boŋ ideh am. Asike losəsəloŋ hən nadolon naluŋman mai napəhaŋut len nəlahan səlaru boŋ ideh am. Husur nəvanuan saŋ lotoŋur natit gail, pəur hən gail, galit lovi biltivanuan gail len navile a pan. Len nabehi gotogole, gogəras naluŋoh hən nəvanuan naut tiltile pisi.‡‡ ²⁴ Len gaiug ikad nəda hihai kelkel ur gail mai nəda hinəvanuan siGot lotomat, mai nəvanuan pisi hən navile a pan lotomat len navəlaŋ.”

19

Sal suh aGot!

¹ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nosəsəloŋ hən nadoldol hən nabiltiŋuŋoh lotokai habat ke,

“Sal suh aGot!

Gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato!

Nəyalyalan mai nədaŋan arovi esan,

² bathut nə-saŋ-səhoti-an san gail lotokitin, lunor.

Gai ipansem napəhaŋut toyalyal toŋur hən niben,
tomədas navile a pan hən naitian tosa togole.

Len nəpanismen aGot toriŋi lan,
aGot igol nasisilan sil nəda hislev san gail.”

³ Ale lukai habat tətəs am, ke,

“Sal suh aGot!

Nəbasuhab hən nəhab topəŋas alitenan

dereh tevi məhat vi sutuai!”

⁴ Beti nəvanuan totibau lotovi ²⁴ mai natit tovat lotomaur luteh len tan, kəta vi pan, lulotu hən aGot tobətah len nabiltihai bətbətah. Luke, “Ganan! Sal suh aGot!”

⁵ Beti nadoldol egəm len nabiltihai bətbətah toke,

** 18:15: Hən naves 11-15, ris Eze 27.12-13, 22, 31, 36 †† 18:19: Hən naves 17-19, ris Eze 27.26-34 * 18:20: Jer 51.48 ‡‡ 18:23: Hən naves 21-23, ris Jer 7.34, 25.10, 51.63-64; Eze 26.13, 21; Isa 24.8

“Sal suh aGot sidato,
gamit p̄isi m̄əttovi slev san gail,
gamit p̄isi m̄əttomətahw len nəyalyalan san,
gamit m̄əttovi ut k̄əmas mai m̄əttovi vanuan totibau!”

⁶ Ale nosəsəloŋ hən nəwalan tohum nəwalan hən nab̄iltiŋvoh o tohum n̄etas kudkud topus o nab̄iliurur tokurut habat. Ike,

“Sal suh aGot!

Husur Nasub̄ aGot sidato,

aB̄iltidaŋan eil a m̄o!*

⁷ Datikemkem! Dateh̄əh̄əv̄ur!

Sal suh nəyalyalan san!

Husur nəlahan seTuhsipsip egəmai

ale asoan b̄ilah maii, eutaut hən gai gabag tia.

⁸ AGot eviol hən nahurabat nalinen tovoi, top̄əhw yesyes, toveveu maii hən b̄esuni.” (Namilen nalinen tovoi evi nagolean lotonor, nəvanuan siGot lotogole).

⁹ Beti aŋel ikel mai ginau ke, “Gitos nategai ke: ‘Alat aGot tokis galito gəm hən nəhanan hən nəlahan seTuhsipsip, leh̄əh̄əv̄ur.’ ”* Aŋel isor am, ike, “Natenan evi nasoruan kitin siGot.”

¹⁰ Nəboŋ tokəmaienan tononŋ nuteh bathurien hən nəb̄ilotu h̄əni, avil ikel mai ginau ke, “Sagilotu hən ginau! Ginau novi slev suŋan gaiug mai nəbathudud nadəlomian saŋ lotodaŋ hən lotokel kot aYesu hum aMasta salito. Gilotu hən aGot ŋai! Husur nədaŋan hən avan ideh b̄ikel kot aYesu, egəm len aNunun aGot.”*

Atesua tosaŋ len nahos top̄əhap̄əhw

¹¹ Beti noris nəmav tosaŋav, ale ikad nahos top̄əhap̄əhw toil ei. Atesua tosaŋ lan, nahəsan aDaŋ-len-aGot, mai aKitinan, husur len nanoran isaB̄ səhoti ke nəvanuan limaspanis o teB̄uer, ale len nanoran igol nab̄iltiB̄alan.* ¹² Namətan arohum nəhab towunwun, ale len nəkadun ikad nəkraun isoB̄ur. Ikad nahəsan sua aGot totoŋi lan, be səkad avan ideh toləboi nəhes enan, gai səB̄on eləboii. ¹³ Nahurabat toŋi imosmos hən nəda. Ale nahəsan atenan, Nasoruan siGot. ¹⁴ Navəshəsoltia gail len nəmav lotosaŋ len nahos p̄əhap̄əhw gail lohusuri. Galit p̄isi losun nahurabat nalinen tovoi, top̄əhw yesyes, toveveu. ¹⁵ Nab̄u nəB̄alan tokan evivile dan nabuŋon atenan hən b̄iB̄al h̄əni, win səhor naluVoh hən nəvanuan naut tiltile. Dereh teil a m̄o hən galito hən nəbatw nametəlai. Ale dereh tipal dasdas navit nakrep len nab̄iltiB̄ur hən nəlol paŋpaŋ siGot, aB̄iltidaŋan, hən b̄isel hum nəwain.* ¹⁶ Len nahurabat mai len nədamh̄ərien ikad nəhes egai: “Kiŋ hən nakiŋ gail mai Masta hən nəmasta gail.”

¹⁷ Beti noris aŋel sua toil len namityal. Ale ikai habat hən nab̄iltidoldol, van hən nəman naməsav p̄isi lotoməlməlah ke, “M̄ətegəmai! MitiB̄onB̄on len nab̄iltihanen siGot!

¹⁸ M̄ətegəm hən m̄ətb̄ihan naməŋod hən niben nakiŋ gail mai naməŋod hən niben nakomada gail, naməŋod hən niben nabəhariv mai nahos gail mai alat lotosaŋ len gail, naməŋod hən niben nəvanuan p̄isi, naslev gail mai alat ləsavi slev, alat lotovi ut k̄əmas mai alat lotovi vanuan totibau.”†

¹⁹ Beti noris narivatəvat katkat, mai nakiŋ hən navile a pan gail, mai navəshəsoltia salit gail lotogəm b̄onB̄on, hən ləb̄igol nab̄iltiB̄alan, mai atenan tosaŋ len nahos top̄əhap̄əhw mai navəshəsoltia san. ²⁰ Ale lutah gat narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras totah maii, togol namerikel gail len nəhon narivatəvat katkat. Namerikel galenan logəras alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai lotolotu hən nəlablab han. Ale atenan tosaŋ len

* 19:6: Hən naves 5-6, ris Psa 97.1, 99.1, 115.13, 134.1; Eze 1.24 * 19:9: Mat 22.1-14; Luk 14.15-24 * 19:10: KelV 22.8-9 * 19:11: Eze 1.1; Psa 96.13; Isa 11.4 * 19:15: Psa 2.9; Isa 63.3; Jol 3.13; KelV 14.19-20 † 19:18: Hən naves 17-18, ris Eze 39.17-20

nahos ebulan gəlaru nəboŋ lotomaur sal len năbiltimetduŋduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan.* ²¹ Ale atenan tosaŋ len nahos ita bun nakiŋ mai navəshəsoltia lotohusur narivatəvat katkat. Ita bun galit ƒisi hən năbu năbalan tovivile dan nabuŋon. Ale nəman naməsav lovəlaut hən nibelito.

20

Nasihau tovi 1,000

¹ Beti noris aŋel sua togəm vi pan dan nəmav. Ikad naki hən năbur nəpanismen səkad nabutite. Ale len navəlan etəgau natsen toməlas habat. ² Itah gat nətrakon tovi nəmāt ta sutuai, gai natəmat bolai, aSetan.* Ale aŋel ibaŋisi hən natsen titoh vəbar nasihau tovi 1,000. ³ Aŋel ibar hən len năbur nəpanismen səkad nabutite. Ale a məhat hən aŋel ekəkol gat năbur enan, eburut gati hən asike bəsəŋav vir nanoŋan hən nasihau bēvi 1,000. Imaienan nətrakon saləboi bəgəras naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltile gail. (Be husur nasihau tovi 1,000, aŋel dereh tisaŋ ruḃati hən bēvivile len nəboŋ bēƒitol ŋai.)

⁴ Ale noris năbiltihai bətbətah gail, ale alat lotobətah len gail, aGot ilav nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an mai galito hən ləbigoŋ nakotan. Noris nəlolito, lovi alat, nəvanuan gail lotota kokotov nəkadulito, sil na-kel-kot-aYesu-an mai nasoruan siGot lotokel uri. Ləsalotu hən narivatəvat katkat o nəlablab han. Ləsəkad nəmak san len nabunəholito o navəlalito. Lumaŋ təlmam, loil a ŋo mai aKristo hum nakiŋ gail len nasihau tovi 1,000.*

⁵ Egai evi na-le-məhat-an nametəkav dan nəmatan. (Nəvanuan tile am lotomat, ləsəmaur təlmam van vəbar nasihau tovi 1,000 tonəŋ.) ⁶ Alat lotomaur təlmam len na-le-məhat-an nametəkav enan, lohəhaṽur, ludaŋ len aGot, len nəmauran kavkav salito lovi esan səboŋ ŋai. Nəmatan na-vəha-ru-an, tovi nəpanismen hən nəmatan vi sutuai, asike ibar galito. Galit dereh levi ahai tutumav siGot mai seKristo. Ale dereh leil a ŋo mai, hum nakiŋ gail len nasihau bēvi 1,000.*

Nəmasigan siSetan

⁷ Nəboŋ nasihau tovi 1,000 binoŋ, aŋel dereh tisaŋ ruḃat aSetan dan năbur nabəbaŋisan totoh lan. ⁸ Ale aSetan dereh tivan hən bəgəras naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltile gail ƒisi len navile a pan. Ahai kelkel ur aEsekiel ta sutuai ekis galit hən aKok mai aMakok. Dereh aSetan tibonboŋ hən galito ŋos năbiltibalān, naƒuruŋan halito isobur hum nabion bitas.* ⁹ Noris lotovan, lumaƒiƒiriah, siriv len naut ƒisi len navile a pan. Ludar vis naut alat siGot lotosuh lan mai năbiltivile aGot toləmas buni. Be nəhab egəm vi pan dan nəmav, ihan ƒis galito. ¹⁰ Beti, natəmat togəras galito, aGot ibar hən len năbiltimetduŋduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan, naut narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras artopaŋ lan. Dereh leləŋon tisa vəsa tibatbat ei len nalennəyal mai nalenmariug van vi sutuai vi sutuai.*

Nəpəpəhunian hən navoian dan nəsaan

¹¹ Beti noris năbiltihai bətbətah totibau topəhapəhw. Noris gai tobətah lan. Navile a pan mai nəmav aruyav dan nəhon. Aroməkaskas, arumasig, aroḃuer. ¹²⁻¹³ Ale noris alat lotomat, nəvanuan totibau mai nəvanuan naut kəmas gail. Nətas idaŋ hən alat lotomat lan, lumakuv dani; nəmatan mai naut nəmatan arudaŋ hən alat lotomat lumakuv dan gəlaru. Galit ƒisi loil a ŋo len năbiltihai bətbətah. Aŋel gail losəŋav hən nalobulat gail. Losəŋav hən nalobulat togon, nalobulat hən nəmauran. Ale aGot ikot hən nəvanuan ƒisi lotomat. Epəpəhun navoian lotogole, dan nəsaan lotogole, inor hən nəsa gai totos gati tia len nalobulat galenan.† ¹⁴ Beti aŋel gail lobulan nəmatan mai naut nəmatan

* 19:20: KelV 13.1-18; Luk 17.29 * 20:2: Gen 3.1; KelV 12.3,9 * 20:4: Dan 7.9,22 * 20:6: KelV 2.11 * 20:8: Kok mai aMakok: Eze 38.1-39.20. * 20:10: Luk 17.29 † 20:12-13: Hən naves 11-13, ris Dan 7.9-10; KelV 3.5

len nābilitmetduḡduḡ nəhab. Nametduḡduḡ nəhab evi nəmatan na-vəha-ru-an. ¹⁵ Ale avan ideh, na-tos-gati-an hən nahəsan asike b̄ipat len nalobulat hən nəmauran, lubar hən nəvanuan enan len nametduḡduḡ nəhab.

21

Nəməv veveu mai navile a pan veveu

¹ Beti noris nəməv veveu mai navile a pan veveu, husur nəməv metəkav mai navile a pan metəkav arumasig, ale nətas am eḅuer.* ² Ale noris nābilitvile siGot, naut a Jerusalem veveu togəm vi pan dan nəməv təban aGot. Nābilitvile enan ikab hum navensus topəhas buni m̄nos nauluḡman b̄ilah maii.* ³ Nosəsəlōḡ hən nābilitdoldol togəm len nābilitihai bətbətah toke, “Məteris! Naut a im siGot ipat təban nəvanuan gail, ale aGot m̄nau dereh titoh mai galito. Ale aGot, gai gabag dereh titah mai galito, ale tevi Got salito.* ⁴ Dereh tigar kuv namətarur p̄isi dan namətalito. Asike ikad nəmatan am; asike ikad nalolosaan o nətaḡan o napəḡasan am. Husur natit gail ta m̄no, loməkaskas tia.”*

⁵ Ale gai tobətah len nābilitihai bətbətah ike, “Məteris! Gagai nugol natit p̄isi luveveu!” Beti ikel mai ginau ke, “Gitos gat natenan, husur nasoruan galenan lokitin, goləboi gəḅeil gəgat len gail.”

⁶ Ale ikel mai ginau ke, “Natit p̄isi ihav ta bolai! Novi alfa mai omeka, natubətan mai nanoḡan. Avan ideh tomaduh, dereh neviol kəmas maii hən nəwai dan nabəko toḅuv vi məhat, nəkadhut nəwai hən nəmauran.* ⁷ Avan ideh towin səhor nədaḡan hən nəsaan, dereh tikad natgalenan. Dereh ginau nevi aGot san, ale gai tevi anatugw.* ⁸ Be alat ləsəkad na-il-b̄uri-an, alat ləsəkad nadəlomian, alat lotogol natit aGot tomətahun bun gail, alat lotogol nəmatan, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nabehi, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotolibliboḡ, ikad naut topat vir galito len nābilitmetduḡduḡ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaḡ lan. Enan evi nəmatan na-vəha-ru-an.”*

Naut a Jerusalem veveu

⁹ Beti sua len aḡel lotoməlevru lotokad nasiloh lotoməlevru lotopul hən navilesir naməkot gail, egəm kel mai ginau ke, “Gegəmai. Dereh neḅusan gaiug hən navensus tomadhalah, asoan aTuhsipsip.” ¹⁰ Ale len nədaḡan seNunun aGot, aḡel enan ilav ginau vi lan nābilitv̄ehuh tosaḡah vi məhat. Ale eḅusan ginau hən nābilitvile siGot, naut a Jerusalem togəm vi pan dan nəməv təban aGot.* ¹¹ Ikad namənas siGot. Eḡial hum nəvat gəlgəlan, hum nəvat jaspā tomasil hum nakristal.† ¹² Nəḅod nəvat hən nābilitvile emətortor, isaḡah vi məhat. Ikad nametləkau tovi 12, aḡel lotovi 12 loil husur nametləkau galen v̄isusua. Len nametləkau galenan, lutos gat nahəsan nahəmar tovi 12 seIsrael. Nəhes esua len nametləkau esua. ¹³ Len naist ikad nametləkau itor, len nanot ikad itor, len nasaut ikad itor ale len nawes ikad itor.‡ ¹⁴ Nəḅod hən nābilitvile ikad nəpaudesen tovi 12 lotokad nahəsan aḡai pispisul seTuhsipsip lotovi 12 len gail. Nəhes esua len nəpaudesen esua.

¹⁵ Aḡel tosor mai ginau ikad namita nagol hən b̄isaḅ namita hən nābilitvile mai nametləkau han gail mai nəḅod han.* ¹⁶ Nabəlavan hən nābilitvile eḅitoḅ hən naḡosḡosan han. Ale aḡel enənoḅ hən nābilitvile hən namita totəḡau. Ale isaḅi ke nabəlavan han evi nəstatia tovi 12,000.§ (Nabəlavan mai naḡosḡosan mai nəsaḡsahan

* 21:1: Isa 65.17, 66.22; 2Pit 3.13 * 21:2: Isa 52.1, 61.10; KelV 3.12 * 21:3: Lev 26.11-12; Eze 37.27 * 21:4: Isa 25.8, 35.10, 65.19 * 21:6: Isa 55.1; KelV 1.8 * 21:7: 2Sam 7.14; Psa 89.26-27 * 21:8: Salfa: ris Luk 17.29; nəmatan na-vəha-ru-an: ris KelV 2.11. * 21:10: Eze 40.2 † 21:11: Jaspā evi nəvat sua gəsaləboi gəḅekəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toyaḡyaḡ. Nakristal evi nəvat tomasil hum nakəlas ale səkad nətau ideh. ‡ 21:13: Hən naves 12-13, ris Eze 48.30-35 * 21:15: Eze 40.3 § 21:16: Nəstatia evi namita tovi 185.

han loṣitṣitoṽ). ¹⁷ Ale enənoṽ hən nəṽod hən nābiltivile, isaḅ namətortoran han evi nakupit tovi 144. ^{**} Ale nakupit siaṅel enan eṣitoṽ hum sinəvanuan. ¹⁸ Nəvat hən nəṽod hən nābiltivile evi jaspā, ale nābiltivile evi gol toveveu hum nakəlas tomasil toveveu. ¹⁹ Nəvat gəlgəlan ṣisi lovəhas nəpaudesen hən nəṽod hən nābiltivile. Nəpaudesen nametəkav evi jaspā, na-vəha-ru-an evi safaiā, na-vəha-tor-an evi akat, na-vəha-vat-an evi emeralt, ²⁰ na-vəha-rim-an evi oniks, na-vəha-məlevtes-an evi karnelian, na-vəha-məlevru-an evi krisolait, na-vəha-məlevtor-an evi peril, na-vəha-məlapat-an evi topas, na-vəha-səṅavur-an evi krisopres, na-vəha-səṅavur-pisan-esual-an evi jasint ale na-vəha-səṅavur-pisan-eru-an evi ametist. ^{††} ²¹ Nabopita nametləkau lotovi 12 lovi ḅiltinesnes gail. Nabopita esua evi nanesnes esua. Ale nābiltimetṣisal hən nābiltivile evi gol toveveu, tomasil hum nakəlas.

²² Nəsarīs naim nalotuan ideh ei. Husur Nasuḅ aGot, aḅiltidaṅan, mai aTuhsipsip arutoh tabtab ei, arovi naim nalotuan. ^{‡‡} ²³ Naḅial hən namityal mai nahəbati savi natideh ei, aroḅuer, husur namənas siGot eḅias kavkav hən nābiltivile enan, ale aTuhsipsip evi naḅial han. ²⁴ Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail dereh liyaryar len naḅial han, ale nəḅoṅ nakiṅ gail hən navile a paṅ ləḅḅis lan, dereh lilav nəyalyalan salito gəmai. ²⁵ Nametləkau han gail losəṅav len nəmariboṅ kavkav, asike lokəkol boṅ ideh, husur nalenmariug dereh teḅuer ei. ²⁶ Ale naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail ṣisi dereh litariv nəyalyalan salito mai natit lotopul həni gəmai. ²⁷ Natideh toḅiṅḅiṅal o tosa asike eḅis ei boṅ ideh. Nəvanuan ideh togol nəsa aGot tomətahun buni o tolibliboṅ, asike eḅis ei boṅ ideh. Wake alat, aGot totos gat nahəsali to len naləbulat seTuhsipsip hən nəmauran, galito ṅai dereh ləḅis len nābiltivile enan. ^{§§}

22

¹ Beti aṅel egaii eṽusan ginau hən nawisel sua hən nəwai hən nəmauran, tomasil hum nakristal. Nawisel enan isel dan nābiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip. ^{*} ² Isel rivuh hən nametṣisal hən nābiltivile. Len nagəgarhəwisel sua nəhai sua hən nəmauran itov, ale ikad esual am len nagəgarhəwisel togon. ^{*} Nəhai eru enan aruṽan vəha-sua husur nahəbati ṽisusua. Aruṽan hən naṽite vəha-səṅavur pisan eru len nasihau esua. Nalut nəhai eru enan evi nalukai hən ḅirer hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail həni hən ləḅimaur. ³ Səkad natideh aGot tomətahuni o toke tipanssem len nābiltivile enan. Nābiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip dereh tipat ei, ale naslev san gail lotovi vanuan san gail, dereh lilotu həni. ^{*} ⁴ Dereh leris nəhon, ale na-tos-gati-an hən nahəsən tipat len nabunəholito. ⁵ Asike ikad nalenmariug am, gol naḅialan hən naḅial mai namityal asike arovi natideh ei, husur Nasuḅ aGot dereh teḅial, teḅias galito. Ale dereh lesuḅan nakiṅ gail van vi sutuai. ^{*}

AYesu satogəmai

^{**} 21:17: Nakupit evi nabəlavān hən navəlan nəvanuan, tuḅat len nakəkbok van vəbar nagilen nəṅarhuvəlan. Nabəlavān han pəpadaṅ hən nahudhumita. ^{††} 21:20: Hən naves 18-21, ris Isa 54.11-12. Nəvat galenan lumaiegai: jaspā emial o ekəsan o iyanyay, safaiā iboṅboṅ ale imasil, akat epəhapəhw o imasiav be goləboi gəḅəkəta vi lohoim kəkereh, emeralt ekəskəsan ale imasil, oniks nətau han etiltile be gəsaləboi gəḅəkəta tur lan, karnelian ebisibis be səmasil savoi, krisolait iyanyay ale imasil, peril ekəskəsan ale imasil, topas iyanyay ale imasil, krisopres ekəskəsan ale imasil, jasint ebisibis ale eləboi ḅimasil, ametist iboṅboṅ ale imasil. ^{‡‡} 21:22: Naim nalotuan evi naut nəvanuan gail lotolotu hən aGot lan. Be nəḅoṅ aGot totoh tin mai nəvanuan san gail, loləboi ləḅilotu həni len naut ṣisi, gol ke naim nalotuan savi natideh am. Imaienan, len nābiltivile veveu siGot, səkad naim nalotuan ideh. ^{§§} 21:27: Hən naves 23-27, ris Isa 60.3-5, 11, 19-20, 52.1; Eze 44.9. Naləbulat hən nəmauran, ris KelV 3.5. ^{*} 22:1: Eze 47.1; Zec 14.8

^{*} 22:2: Gen 2.9-10 ^{*} 22:3: Gen 3.17; Zec 14.11 ^{*} 22:5: Isa 60.19; Dan 7.18

⁶ Beti aņel ikel mai ginau ke, “Nasoruan galenan, goləboi gəbeil gəgat len gail, lokitin. Nasub aGot tolav aNunun mai ahai kelkel ur gail, gai esəvat aņel san hən beṽusan naslev san gail hən natit p̄isi b̄imasvisi asike idareh.”

⁷ AYesu ike, “Səsəloņ! Asike idareh nogəmai! Avan ideh b̄igol husur nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, tehəhəṽur!”

⁸ Ginau novi aJon notosəsəloņ hən natgalenan, notoris p̄isi. Ale nəboņ notosəsəloņ, nəboņ notoris natgalenan, nuteh bathurien aņel toṽusan ginau hən natgalenan hən nəbilotu. ⁹ Be ikel mai ginau ke, “Sagigol natenan! Ginau novi slev suṽan gaiug mai aṽaṽ gail, ahai kelkel ur gail, mai alat ləb̄igol husur na-tos-gati-an topat len nalobulat egai. Gilotu hən aGot!”*

¹⁰ Beti ikel mai ginau ke, “Sagesusuan nalobulat egai. Sagigol nasoruan hən na-pəhav-utaut-an tesusuah. Husur nəboņ egəm pəpadaņ. ¹¹ Avan ideh togol nəsa sanor, tigol tabtab həni; avan ideh tob̄iņb̄iņal taṽtaṽor, teb̄iņb̄iņal taṽtaṽor tabtab; avan ideh togol nanoran, tigol tabtab hən nanoran; avan ideh totoh a tut dan nəsaan, titoh tabtab dani.”*

¹² AYesu ike, “Səsəloņ! Asike idareh nogəmai! Dereh nitariv naṽurṽuran sagw hən nəb̄ilav nakonṽurṽuran o nəpanismen mai nəvanuan p̄isi b̄inor hən nagolean salit gail.

¹³ Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot, natubatan mai nanorjan.†

¹⁴ “Alat lotokəkas nahurabat salit gail, lehəhəṽur.* Loləboi ləb̄eb̄isutur len nametləkau gail hən nəb̄iltivile ale han naṽit nəhai hən nəmauran.* ¹⁵ Avil vivile dan nəb̄iltivile ikad nalipah gail mai alat lotogol nabehi, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nəmatan, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoləmas nagəgərasan ale lotogole.

¹⁶ “Ginau aYesu nosəvat aņel sagw hən b̄ikel kot natgalenan m̄os alat siYesu len naut tiltile gail. Novi nəkadun nəbathuyah siTevit mai novi nəpasusan siTevit, novi naṽoso lalan toṽial habat.”*

¹⁷ ANunun aGot mai navensus tovi asoan aTuhsipsip, aruke, “Yesu gegəmai!” Ale avan ideh tosəsəloņ səhoti tike, “Yesu gegəmai!” Avan ideh tomaduh tegəmai. Avan ideh toləņoni, temun kəmas hən nəwai hən nəmauran, naṽurian han tob̄uer.*

Nasoruan naməkot

¹⁸ Ginau nukel naləlagauan mai nəvanuan p̄isi lotosəsəloņ hən nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai: avan ideh b̄esuhud hən natideh mai nasoruan topat, aGot dereh tesuhud hən navilesir nalobulat egai tosor husur gail, mai atenan. ¹⁹ Ale avan ideh b̄ilav kuv nasoruan ideh dan na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, aGot dereh tilav kuv natit gail na-tos-gati-an len nalobulat egai tokele dani. Namilen ke, asike ihan naṽit nəhai hən nəmauran, asike eb̄is len nəb̄iltivile siGot.‡

²⁰ Ale atenan tokel kot natgalen p̄isi, ike, “Evoi, asike idareh nogəmai.”

Ganan! Nasub aYesu gegəmai!*

²¹ Nasub aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan p̄isi siGot.§

* 22:9: Hən naves 8-9, ris KelV 19.10 * 22:11: Dan 12.10 † 22:13: Hən naves 12-13, ris Isa 40.10, 44.6, 48.12, 62.11; Psa 28.4; Jer 17.10; KelV 1.8 * 22:14: KelV 7.14 * 22:14: Gen 2.9, 3.22 * 22:16: Isa 11.1, 10; KelV 2.28, 5.5 * 22:17: Isa 55.1 ‡ 22:19: Hən naves 18-19, ris Deu 4.2, 12.32 * 22:20: 1Kor 16.22 § 22:21: Len natosian galevis ta sutuai ike, Nasub aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan siGot o nəvanuan p̄isi siGot. Ale galevis losuhud hən nasoruan ganan len nagilen

Na-kel-gati-an Veveu
Nasoruan siGot
len nasoruan ta Uluveu
Na-kel-gati-an Veveu
Maskelynes
New Testament

Naves galevis lotovoi hən datbīnau gat gail

- Mat 5.3-11 [tab] Navoian siGot van hən nəvanuan gail
 Mat 5.16 [tab] Nəvanuan gail leris navoian saĩ ale sal suh aGot
 Mat 5.43-45 [tab] Ləmas bun aenemi saĩ gail
 Mat 11.28-30 [tab] Gəm hən aYesu hən gəbikad nəjavņavan
 Mat 20.26-28 [tab] Nəvanuan totibau tegəm vi slev sinəvanuan gail
 Mat 25.40 [tab] Nəsa gotogole van hən nəbathudud, gugole van hən ginau
 Mat 28.19-20 [tab] Mitivan hən nəvanuan gail ləbegəm vi hai susur sagw gail
 Mak 11.25 [tab] Məterubāt nəsaan dan avan ideh togol tosa hən gaiug
 Luk 6.31 [tab] Gigol nəsa gotoləņoni ke nəvanuan gail ligole van hən gaiug
 Luk 11.2-4 [tab] Na-sor-tuṽ-an
 Luk 14.26-27 [tab] Na-husur-aKristo-an
 Luke 16.13 [tab] Datodədas datbeum simasta bēru
 Jon 3.16-17 [tab] Na-ləmas-buni-an siGot
 Jon 11.25 [tab] Na-le-məhat-an dan nəmatan
 Jon14.1 [tab] Riņ nəlomit len aGot
 Jon14.6 [tab] AKristo səbōn evi p̄isal
 Jon 14.27 [tab] Natəmat siGot
 Jon15.18 [tab] Navile a pan lomətahun alat siYesu
 Uman 1.8 [tab] Nəboņ aNunun aGot begəm hən gamit, mitikel ur ginau
 Uman 16.31 [tab] Nadəlomian
 Rom 1.4 [tab] ANatun aGot, aYesu
 Rom 1.16 [tab] Na-kel-uri-an tovoi
 Rom 3.23 [tab] Nəvanuan p̄isi lovi vanuan nəsaan
 Rom 5.1-2 [tab] Len nadəlomian datukad natəmat mai aGot
 Rom 5.8 [tab] Naut kəmas dattovi vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato
 Rom 6.23 [tab] Naṽurp̄uran hən nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot
 Rom 8.28 [tab] Nə-nau-utaut-an siGot
 Rom 8.38-39 [tab] Nəsa eləboi bēpəpəhun gidato dan aGot?
 Rom 12.1-2 [tab] Viol hən nibemit mai aGot hən mətṽevi esan səbōn
 1Kor 10.13 [tab] Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad naṽisal dani
 1Kor 10.24 [tab] Məteləņon nəsa tovoi hən nəvanuan tile
 1Kor 13.4-7 [tab] Na-ləmas-buni-an imabe?
 2Kor 1.3-4 [tab] AGot igol nəlon nəvanuan eləņon ivoi am
 2Kor 4.7 [tab] AGot idaj
 2Kor 4.18 [tab] Nau nəsa topat vi situai
 2Kor 5.17 [tab] Nəvanuan veveu
 2Kor 9.7 [tab] Datehəhəṽur hən datṽeviol
 2Kor 12.9 [tab] Nəboņ datsədaņ, nədaņan siGot epul masuṽ len gidato
 Kal 2.20 [tab] AKristo itoh len gidato
 Kal 5.22-23 [tab] Naṽit seNunun aGot
 Kal 6.4 [tab] Sagenənoṽ hən gaiug mai avan ideh am
 Kal 6.9 [tab] Sadatipetəmas hən datṽigol natit tovoi
 Efe 2.8-9 [tab] Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot
 Efe 3.20 [tab] Nədaņan siGot
 Efe 4.25 [tab] Nakitinan
 Efe 4.26-27 [tab] Nəlol paņpaņ
 Efe 4.28 [tab] Navənvənahān

Efe 4.29 [tab] Nasoruan tomēdas nēvanuan tēbuer
 Efe 6.1 [tab] Lahutai mai aTata mai aNana
 Efe 6.12 [tab] Datūbal mai nabiltidaŋan hən nēmargobut
 Flp 4.5-7 [tab] Nakemkeman, natēmat, sadatinau masuŵ hən natideh
 Flp 4.12-13 [tab] Nēdaŋan
 Flp 4.19 [tab] Natideh dattoŋmidol hēni
 Kol 1.15-17 [tab] Len aKristo, aGot igol natit p̄isi tosuḥ
 Kol 3.2 [tab] Nēnauan
 Kol 3.13 [tab] Naruḅatian hən nēsaan
 Kol 3.15 [tab] Natēmat togēm len aGot
 Kol 3.23 [tab] Natideh gotogole, gole hum siNasuḅ
 1Tes 3.12 [tab] Məteləmləmas bun gamit gabag
 1Tes 4.3 [tab] Naitian tosa
 1Tes 5.17-18 [tab] Na-sor-tuŵ-an
 2Tim 1.7 [tab] Namətahwan
 2Tim 3.16-17 [tab] Natosian siGot
 Ipru 2.18 [tab] Nətaltalan ke datigol nēsaan
 Ipru 4.12 [tab] Nasoruan siGot
 Ipru 4.16 [tab] Nəlōn aGot itaŋis gidato
 Ipru 10.24-25 [tab] Datigol dateləŋon tivoi am len nəlodato
 Ipru 11.1 [tab] Nadəlōmian
 Ipru 12.1-2 [tab] Datekəta bun tabtab len aYesu
 Ipru 13.5-6 [tab] Nəvat, samteləŋon masuŵ hēni
 Ipru 13.8 [tab] AYesu sagəgel boŋ ideh
 Jem 1.5-8 [tab] Us aGot hən namitisau hən nēmauran tonor
 Jem 1.17 [tab] Navoian siGot
 Jem 1.19 [tab] Nasəsəloŋan
 Jem 1.22 [tab] Gol husur nasoruan siGot, sagesəsəloŋ kəmas hēni ŋai
 Jem 4.7-10 [tab] Riŋ gaiug len navəlan aGot
 Jem 5.16 [tab] Kel ur nēsaan samit gail mai gamito gabag
 1Pi 3.15-16 [tab] Məteutaut hən mətbisor vəsvəsai nə-vatvat-viri-an samito
 1Pi 5.7 [tab] Sa-nēnauan samit tetuhatuḥ
 2Pi 3.9 [tab] AGot emətahun avan ideh b̄imasig buni
 1Jon 1.9 [tab] Datikel vəhot nēsaan sidato, aGot dereh teruḅati dan gidato
 1Jon 2.3-6 [tab] Gol nēsa aGot tokele
 1Jon 3.18-19 [tab] Na-ləmas-buni-an satevi soruan ŋai
 1Jon 4.7-8 [tab] Dateləmas bun gidat gabag
 1Jon 5.18 [tab] Nəbathudud siGot
 KelV 3.20 [tab] AGot ike tilav kuv gidat dan nēsaan

Natiksonari

A.D.: Nasihau tohusur nĕpasusan siYesu Kristo.

ais: [nĕais] Nĕwai todaŋ nĕboŋ tosusus buni vakot.

ak: [nĕak] Nabiltiĭbot aNoah toum hĕni hĕn nĕbathudud san mai natit tiltile gail lotomaur asike lĕĭimat len nabiltius mai nilev tokabut gol navile a pan.

akat: [nĕakat] Nĕvat sua nĕtau han topĕhapĕhw o tomasiav be golĕboi gĕĕkĕta vi lohoim kĕkereh.

alos: [nĕalos] Nĕhai sua, nalut gail lotomĕtortor. Nalut nĕalos lutov pĕpadaŋ hĕn nĕtan ŋai. Nasuhut nalut nĕalos evi hai pĕhas naJu gail lĕĕvĕhas niben nĕvanuan tomat hĕni hĕn asike ĩiĭo tutut be hĕn ĩipat ĩĕĕlav. Nalut nĕalos ehum naluvera.

alfa: [alfa] Len nĕalfapet silat a Kris, alfa evi naleta nametĕkav.

ametist: [nĕametist] Nĕvat nĕtau han toboŋboŋ ale imasil.

Appa: [aAppa] Nasoruan sua len nasoruan ta Aram, namilen ke Tata.

Areopakus: [nĕAreopakus] Naĕvehuh sua tokad nahĕsan nagot hĕn nĕĕalan silat a Atens, mai lokis nĕmatsistret gail lotobĕtah lan nĕAreopakus am.

baptais: [ĭbaptais] AJon eduŋ nĕvanuan gail len nĕwai ale ipat kuv galito. Igole hĕn lĕĕvĕusan nĕpairan dan nĕsaan salito, mai nautautan hĕn nĕmauran toveveu.

bathuyah: [nĕbathuyah] Nĕboŋ datĭisor husur nĕbathudud sidato datolĕboi datĭisor husur alat lototoh sutuai tia, atĕmadit gail, atabĕdit gail, alat lotopas galit mai alat lotopas galit am sutuai sutuai. Datokis galit ĩisi nĕbathuyah sidato. Alat lotohusur gidato, anatudit gail, amĕhaibĕgw gail, anatulit gail van van datokis galit hĕn nĕpasusan sidato.

B.C.: Nasihau gail lotopat a ĩno hĕn nĕpasusan siYesu Kristo. Ale datuke A.D. hĕn nasihau lotohusur nĕpasusan san.

bea: [nabea] Narivatĕvat katkat totĭbau, tobĕlav sĕhor nĕvanuan. Niben kavkav ikad navurun, ale iyar len narien ivat hum narivatĕvat be elĕboi ĩiyar hum nĕvanuan len narien eru.

boŋ hĕn Nabĕbaŋan: [Nĕboŋ hĕn Nabĕbaŋan] Nĕboŋ sua seJu gail totĭbau. Len nĕboŋ enan lĕsĕhan, lobĕbaŋ mai aGot. Aĭiltihai tutumav etutumav hĕn ĩĕĕbaŋ sil nĕsaban mai nĕsaan seJu gail. Nĕboŋ enan ipat len nahĕbati Septeba o Oktoba ŋa len nahĕbati eru enan nĕtas isa masuĕ hĕn nawolan.

bras: [nĕbras] Nametĕlai sua nĕtau han toyanŋaŋ. Len nĕbras ikad nakopa mai nametĕlai sual am lokisi hĕn nasiŋk artobon. Nasiŋk evi nametĕlai tokabut gol nĕkapa.

brons: [nabrons] Nametĕlai sua todaŋ, nĕtau han tomial kĕkereh hun nakopa. Len nĕbrons ikad nakopa mai natin artobon.

bubur: [abubur, nabubur] Nasoruan siGot ĩike nabubur o abubur, evi nĕvanuan ideh gotolĕboii, gotolĕmasi, gotoriŋ nĕloĭ lan, savi natĕbarehreh o nauluĭnan gotolĕŋoni o gotoke gilah maii. (Geris Jon 15.13–15.)

ĭiltihai tutumav: [aĭiltihai tutumav] Avan sua toil a ĩno hĕn ahai tutumav gail. Vĕha-sua len nasihau ĕisusua eĭis len naim siGot len Naut Tolo hĕn Naloan gail, nahudhuim lohoim buni len naim siGot. Eĭis hĕn ĩigol nĕda hĕn narivatvat totutumav hĕn gail ĩĕturtur, hĕn nĕvanuan gail lĕĕiveveu dan nĕsaan salito. Nĕboŋ nasoruan siGot toke aĭiltihai tutumav gail, lovi alat lotovi aĭiltihai tutumav a ĩno mai ahai tutumav gail lotoi a ĩno. Len nasoruan ĩonĭbon datuke *hae pris mo jif pris*.

ĭiltiluĕoh hĕn nasoltia: [Nĕiltiluĕoh hĕn nasoltia] Nabiltiluĕoh hĕn nasoltia ikad nasoltia lotovi 600 lan.

- b̃iltiwai Kalili: [*Nab̃iltiwai Kalili*] Len naut a Kalili ikad nab̃iltiwai nab̃elavan han tovi 21 km mai naṗosəṗosan han tovi 8 km. Ikad nəhes eru am. Lokisi hən nab̃iltiwai Tiperias (Jon 6.1) mai nab̃iltiwai Kennesaret (Luk 5.1) am.
- b̃uvimal: [*nab̃uvimal*] Ehum navibu tokad nabur gail lan. Nəvanuan toraṃraṃe hən eṽuv lan ale eriṅ nəṅarhuvəlan gail len nabur han gail hən b̃egəgel hən nəwalan han.
- det: [*nadet*] Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad naṽite lotohanhani. Len naut a Israel lob̃ilb̃il hən nəpashət nadet hən leṽeṽusani ke losəhor aenemi salito gail len nəbalan. Lob̃ilb̃il hən am len nahəhaṽuran.
- didimair: [*edidimair*] Nəvanuan todidimaur egəgel hən nənauan san akis, sənau ləboi naṗisal tonor hən b̃ehusuri.
- elefant: [*naelefant*] Nab̃iltirivatəvat niben totibau. Nədariṅan aruṗosəṗos, nahunusun ebəlav masuṽ hum nəṃat, ale ikad nariṽon eru artobəlav habat.
- emeralt: [*naemeralt*] Nəvat sua nətau han tokəskəsan, ale imasil.
- Epikurian: Galit lodəlom ke nahəhaṽuran evi nəbathut nəmauran, ale b̃ikad nagot ideh, nəvanuan lovi naut kəmas hən galito.
- Farisi: [*naFarisi*] Avan ideh len nəpati hən napolotik sua, tohushusur gat nakelean todaṅ p̃isi, ale topatpat gai məhat hən. Edəlom ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan, mai aGot eil a ṃo mai iwol hən natit p̃isi.
- fik: [*nafik*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Ləṽimabule len naut tovoi hən, eləboi b̃etibau, ale nalute iṗosəṗos. Nəboṅ toṽan, naṽit nəhai nafik ihehe, ale nəvanuan loləmas ləbihani. Lokis nəhai enan hən nafik o nəhai nafik, ale lokis naṽit nəhai enan hən nafik.
- flaks: [*nəflaks*] Natuhhai sua tokad natret gail len natubulon. Luvai natret gail hən ləṽikad nəkaliko tovoi.
- frañkinsens: [*nafrañkinsens*] Nəda hən nəhai sua. Nəboṅ nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. NaJu gail lovəhas niben nəvanuan tomat hən. NaJu gail lurur hən nəvanuan hən, ale len nalotuan salito loṗəṅasi len natutumavan husur nəṽon tosusau.
- foks: [*nafoks*] Ehum natuhlipah nagilen totibau. Akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai naṽide hum nahit tosusuah gai. Itohtoh len nabur len tan.
- Friman: Naut p̃isi len naut a Rom lukad alat lotovi slev a ṃo be ləsavı slev am, lukad nəmakuvan tia.
- gavna: [*nəgavna*] Nəvanuan toil a ṃo hən naprovens ta Rom lokisi hən agavna. Imaienan, nəboṅ lotopas aYesu, Kwirinius evi gavna len naprovens Siria, nəboṅ aYesu tomat, aPontius Pilate evi gavna len naprovens Jutea.
- gol: [*nəgol*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han toyəṅyaṅ buni. Nagol sətaṅ. Nəvat hən gəṽeṽur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekiṅ gail.
- gomah: [*igomah*] Napəhaṽut b̃ikab buni, nahurabat san gail b̃ivoi habat, b̃epəhas buni, datuke igomah. Ləṽitai nəwag hən nəwag b̃ivoi buni datuke nəwag igomah. Avan ideh b̃isor hən nasoran san b̃egəlgəlan, b̃ebutəlas hən datṽedəlomi, datuke nasoruan san igomah buni.
- hai kelkel ur: [*ahai kelkel ur*] Nəvanuan tokel ur nasoruan aGot tokel maii. Len nasoruan b̃onṽon datuke *profet*.
- hai pispisul: [*ahai pispisul*] Nəvanuan aYesu tolekis hən, totabtabuh lan hən b̃ikel ur napisulan san, na-kel-uri-an tovoi, mai nəvanuan gail hən natohan pipihabəlan aGot b̃etibau am tabtab. Len nasoruan b̃onṽon datuke *aposol*.
- hai p̃usan: [*ahai p̃usan*] Nəvanuan toṗusṗusan. Galevis loṽusan nəvanuan gail hən nalo siMoses, be aYesu eṽusan nəvanuan gail hən natohan pipihabəlan aGot mai naṽide

tovoi aGot toləŋoni. Lokis aYesu hən Hai p̄usan. Len nasoruan b̄onb̄on datuke *tija*.
hai susur: [*ahai susur*] Avan ideh tohusur tabtab hən avan ideh, tosəsəlŋ hən
naṗusanan san mai tosəsəlŋ husuri, togol nəsə gai tokele. Len nasoruan b̄onb̄on
datuke *disaepol*.

hai tutumav: [*ahai tutumav*] Avan ideh toum len naut siGot a Jerusalem. Etutumav hən
naviolan nəvanuan lotoviol hən gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail m̄os
nəvanuan gail hən b̄eṗur kuv nəsəan salito. Len nasoruan b̄onb̄on datuke *pris*.

hai wolwol: [*ahai wolwol*] Nəvanuan towol hən nəwag wol. Len nasoruan b̄onb̄on
datuke *kapten*.

hai tivtivan: [*nəhai tivtivan*] Nəvanuan toke timabul nawit marireu ibaṅis nəhai
tivtivan len nab̄uluk. Ale atenan iwol, nab̄uluk eliv nəhai tivtivan van, ale etivtivan
tan van, nətan esəṅav, utaut hən aten b̄imabul nawit lan. Datoləboi datb̄ikele am
ke nəhai tivtivan ekir p̄uṗul nətan.

hahi: [*nəhani*] Natit tohehe masuṽ topat len naim sesukapak.

Hermes: [*aHermes*] Nagot tovi ahai pispisul sinagot gail silat a Kris.

Herot: [*aHerot*] Len Na-kel-gati-an Veveu ikad aHerot itor:

1. Herot toyalyal evi kiṅ hən naprovens Jutea nəboṅ lotopas aYesu (Mat 2.1-22; Luk 1.5).
2. Herot Antipas anatun aHerot toyalyal eil a m̄o len naut a Kalili mai naut a Perea. Evi gai totah gat aJon Baptais ale tota kotov nəkadun (Mat 14.1-12; Mak 6.14-29; Luk 9.7-9). Ale evi gai tokot hən aYesu ale tosəvati təlmam van hən aPilate (Luk 23.7-12).
3. Herot Akrippa evi aməhaibən aHerot toyalyal. ASisa ta Rom itabtabuh len aHerot Akrippa hum akiṅ hən naut a Kalili, naut a Perea, naut a Samaria mai naut a Jutea. Evi Herot Akrippa togol aJemes aṽan aJon tomat ale totah gat ahai pispisul gail. Be natugulas ihani imat (Uman 12.1-24).
4. Herot Akrippa anatun aHerot Akrippa ehusus atəman hum akiṅ hən naut a Jutea. AHerot Akrippa enan mai aṽavinen nahəsən aPernis, arobətah mai aFestus hən lotosəsəlŋ hən aPol. Ale aHerot enan ikel uri ke aPol sagol natideh tonor hən b̄imat sile. (Ris Uman 25.13-26.32.)

hisop: [*nahisop*] Natuhhai sua nəb̄on tosusuau. Nəpashət nahisop, evi natsua naJu gail
lotokade len nalotuan salit gail (Exo 12.22; Lev 14.4, 6, 49-52; Num 19.2-6).

hotel: [*nahotel*] Naim sua gotoṅavṅav lan, gotohanhan lan, gotopatpat lan len nəyaran
saṁ. Goṽur natohan len nahotel husur nəmariboṅ ṽisusua.

hulahul: [*ehulahul*] Nəboṅ nalipah tosəsəlŋ hən nabuai tois lilihai o lathutai lotohut
nəman, ile məhat, eil, ipair hən nəhon van hən nəwalan, namətan arosəṅav,
nədarinjan aroil vi məhat. Ehulahul. Len nasoruan ta Iglan luke *alert*.

hurhuwain: [*nahurhuwain*] Alat a Jutea ləsəkad nab̄otel ideh gol ke lobir nəwain veveu
b̄urhulon nahurhunani o nahurhusipsip hum tovi b̄otel.

ikel: [*naikel*] Nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori.

il-b̄uri-an: [*na-il-b̄uri-an*] Nəvanuan b̄isor len na-il-b̄uri-an, gai eil b̄ur naməmauan mai
namətahwan, ale isor.

im nab̄onb̄onan: [*naim nab̄onb̄onan*] Len navile p̄isi naJu gail lukad naim lotob̄onb̄on
lan hən ləb̄eṽuruṅ nasoruan siGot mai ləb̄eṽusan həni. Lulotu len naim enan, be
savi naim siGot, husur ikad naim sua ṅai siGot topat len nab̄iltivile Jerusalem.

im siGot: [*naim siGot*] Ip̄at len nab̄iltivile Jerusalem. Ikad naholəvat todar visi mai
nəvanuan gail lotoum ei. Galevis lotutumav hən naviolan nəvanuan lotoviol hən
gail mai aGot, galevis lokətkəta kəkol hən naholəvat hum nalipah gail. Len nasoruan
siGot evi naim esan tokad Naut Tolo Masuṽ lohoim. Ab̄iltihai tutumav eləboi b̄eb̄is
len Naut Tolo Masuṽ enan vəha-sua ṅai len nasihau tosua.

- intəres: [*naintəres*] Gəberij nəvat sañ len nalulutar, dereh tepisan nəvat ideh am. Ale naintəres evi nəvat, nəvat sañ topasi nəboŋ topat tobəlav len nalulutar.
- ist: [*naist*] Govi ist nəboŋ gotovi lan naut namityal tovisi lan.
- itian tosa: [*naitian tosa*] AGot idamñ hən nəvanuan ñigol naitian mai asoan tolah kitin maii ŋai. Naitian ideh am evi itian tosa ale aGot emətahun buni. Ris Lev 18.6–23.
- jasint: [*nəjasint*] Nəvat nətau han tobisibis ale eləboi ñimasil.
- jaspa: [*nəjaspa*] Nəvat sua nətau han tomial o tokəsan o toyəŋŋəŋ.
- kako: [*nəkako*] Nəboŋ dattousan natit gail len nəwag wol o nəlanis datokisi hən nəkako. Ale nəboŋ nəwag wol tobar naut tovi lan edədaŋ ei gol ke nəkako ipat a ut. Imaienan, nəkako evi natit nəwag wol o nəlanis topat gail van.
- kamel: [*nəkamel*] Narivatəvat sua nəmadun tosahsah. Ihanhan naliol hum nabuluk be eləboi biyar ñebəlav, namunun eñuer. Husur enan lorij natit gail len nəmadun hən ñbevusi len naut masmas gail.
- karnelian: [*nəkarnelian*] Nəvat nətau han tobisibis, be səmasil savoi.
- kat: [*nəkət*] Natsua dattousan natideh toməlas lan tokad nawil tarhəte mai tarhəte. Ikad nəkət nahos o nabuluk o nəvanuan tolivi van, ale ikad nəkət tile nəvanuan tosul həni hum dattosul hən nawilbaro.
- kelean todaŋ: [*nakelean todaŋ*] Natideh aGot o nabiltivanuan tokel idaŋ hən nəvanuan ləbəhusuri. Nakelean lotodaŋ mai nə-kai-tasi-an gail aGot tokel mai aMoses hən alat aIsrael ləbəhusur gail hən ləbikad natit aGot tokel gat gail, nəju gail lokis natgalen ñisi hən nalo.
- kel-gati-an: [*na-kel-gati-an*] Nəboŋ avan ideh tokele ke dereh tigol natesua o tigol natesua balai, nəsa todañ hən ñigole timasmaienan. Nəsa tokele evi na-kel-gati-an. Len nasoruan ñonñon datuke *promes*.
- kemkeman: [*nakemkeman*] Len nasoruan ta Uluveu datuke həhəaṽur, len nasoruan ta Avoḥ luke kemkem. Ale len nasoruan siGot ike nahəhəaṽuran hən nasoruan *welkam* mai *glad* ale ike nakemkeman hən nasoruan *joy*.
- kes: [*nakes*] Nəhai bətbətah tokad narien toru ŋai toil len nətan. Nəboŋ avan ideh tobətah len nəhai bətbətah a məhat, eləboi ñeriŋ narien gəlar lan.
- kəlas: [*nakəlas*] Natit tomasil dattoləboi datñəkəta tur lan. Idaŋ ale ñiteh dereh timaṽulṽul. Nakəlas ñikad nasilva tarhəte datokisi hən nakəlas sal be datsaləboi datñəkəta tur lan, nəboŋ dattokəta vi lan, datoleduŋ ale datoris nəhodato.
- koin: [*nakoin*] Nəvat lotogole hən nametəlai nagol, nasilva o nakopa. Loṽur natit gail hən nəvat galenan, ale evi naṽurṽuran hən nauman.
- komada: [*Nakomada*] Avan ideh toil a ñmo hən nasoltia gail.
- kopa: [*nakopa*] Nametəlai sua tomədmədaṽu, nətau han tomial. Nəboŋ nakopa totaŋ, egəm kəkəsan. Len naut a Vanuatu a ñmo datukad nakoin lotovi kopa. Nakoin hən nəwan vatu mai nakoin hən natu vatu arovi kopa.
- krep: [*nakrep*] Ikad nəhau sua toṽan len nabiltihavhəte. Naṽit nəhau enan ihehe masuṽ, ale lupal dasdas naṽit nəhau hən nasuhute ñisel. Nasuhute topat tobəlav kəkereh egəm vi wain. Naṽite mai nəhau, lokis gəlar ñisi hən nakrep.
- krisolait: [*nakrisolait*] Nəvat nətau han toyəŋŋəŋ ale tomasil.
- krisopres: [*nakrisopres*] Nəvat nətau han tokəskəsan ale tomasil.
- kristal: [*nakristal*] Nəvat tomasil hum nakəlas, səkad nətau ideh.
- Kristo: [*aKristo*] Nəvanuan alat a Israel lotovatvat viri, nəvanuan aGot totabtabuh lan hən bilav kuv alat a Israel dan naenemi salit gail. Be aGot itabtabuh lan hən ñbevi kiŋ silat lotoriŋ nəlolit lan, savi kiŋ hən naut sua hum aTevit tovi kiŋ hən naut a Israel ta sutuai.

- kul: [ekul] Nəboŋ avan ideh sədaŋ husur toməsaŋ, niben toməhav o saləboi biŋol natsua, datuke ekul.
- kulan: [nakulan] Datbiŋsor husur nakulan sivan ideh, namilen ke gai səkad nədaŋan.
- kumin: [nakumin] Nəbōn namisurhut nakumin esusau, ale loriŋ namisurhut gail len nəhanian.
- kupit: [nakupit] Evi nabəlavən hən navəlan nəvanuan, tubat len nakobkob van vəbar nagilen nəŋarhuvəlan. Nabəlavən hən nakupit pəpadaŋ hən nahudhumita.
- kuvol: [ekuvol] Nəboŋ tokad natit tosobur ale gulekis hən natit tovoi səhor gail am, gokuvol. Gəbėkuvol hən naieh len nabilikoro, namilen ke gulekis hən naieh tovoi səhor ideh gail am lotopat len nabilikoro.
- lat lotokətkəta kəkol hən naim siGot: [alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot] Naim siGot ikad naholəvat todar visi. Ahai tutumav gail mai nəvanuan len nahəmar a Levi loum len naut enan, be len nahəmar a Levi, galit galevis loum hum nalipah sebtitihai tutumav. Lokətkəta təban naut enan mai lokətkəta kəkol hən naim siGot hən avan ideh asike bəmədəsi.
- lepat: [nalepat] Nabiltiŋpus katkat nətau han tomial hum naliol tommas. Nalepat egəgəris.
- leprosi: [naleprosi] Evi naməsahan hən nahurhuben nəvanuan togəgel hən nətau han hən bəgəm pəhapəhw. Len nalo siMoses nəvanuan tokad naməsahan tomagenan timasriŋ gabulan nəvanuan gail am hən bitoh a tut dan galito. Gai ebiŋbiŋal len nabunisian sinalo. Nəboŋ naməsahan tonon, ivan hən ahai tutumav hən bəbunus vahvahur niben. Asike bisaŋ naməsahan ideh am, ikel uri ke avan enan iveveu, eləboi bətəlmam vahim.
- Levet: Len nasoruan ta mo datokis napəhaŋut toyalyal hən Levet hum dattokis nauluŋan toyalyal hən Nasub.
- linen: [nalinen] Nəkaliko pəhapəhw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur sagol naut topud hən avan ideh tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan. NaJu gail loruŋ gol niben alat lotomat lan.
- lion: [nalion] Nabiltiŋpus katkat nətau han tomial hum naliol tommas. Nalion uluŋan ikad navurun ləbləbah todar vis nəhon.
- lipah: [alipah] Avan ideh tohut nəvanuan tosa gail lotobur kotov nalo hən naut. Itah gat galito, eriŋ galit len naim bəbaŋis o len nakotan. Len nasoruan bōnbōn datuke polis.
- lo: [nalo] Len naut galevis len nasoruan siGot, nalo evi nalobulat erim aMoses totos gail len natubatan hən nasoruan siGot. Ale len naut galevis naJu gail luke nalo, be namilen ke nasoruan siGot kavkav. Ale len naut galevis am nalo evi nəsa aGot tokai tasi mai nakelean limasgol husuri.
- lokust: [nalokust] Ehun natohtohlomətu, ihanhan natideh tokəsan ale egəm len nabiltivəshəte tohum nəmarigw. AGot idaŋ hən alat a Israel ləbihan nalokust.
- madihdih: [imadihdih] Natideh dattoke tomadidih ipat magenan akis, gole ke datbike naburhuwai imadidih, namilen ke naut kəmas dattovəvaut kuv nəwai tosobur, nəwai ipat pitpitoŋ ŋai. Nədaŋan siYesu imaienan, naut kəmas galevis ivan dani, nədaŋan san ipat pitpitoŋ ŋai.
- mail: [nəmail] Nəmail silat a Rom evi namita tovi 1500.
- malperi: [nəhai malperi] Nabiltihai tokad nəharhəte topat nasihau tosobur, toharhar təlmam. Iŋan hən nəvit len natuhhavhəte. Nəboŋ nəvit nəmalperi tomen ibonjon buni o imotmot ale ihehe masuŋ.
- maŋmaŋ: [imaŋmaŋ] Nəboŋ avan ideh toris natesua totile masuŋ, ipaŋ habat lan, nabuŋon esəŋav, namətan gəlaru arosəŋav.

- mapol: [*nəmapol*] Nəvat tokab masuŋ husur tokad nətau tiltile gail. Loum hən naim gail mai nəlablab gail həni.
- mariboŋ: [*nəmariboŋ*] Len nasoruan siGot nəmariboŋ evi nəboŋ sua kavkav, nalennəyal sua kavkav mai nalenmariug sua kavkav.
- matuan: [*nəmatuan*] Nəboŋ dattomabul nəhanian, itov, ale iŋan. Hum ma toŋan hən naŋite, hum ma toŋan hən nəhanian tin pipitan. Ale nəboŋ nəhanian tomatu datutarive o datokir susuri. Alat aIsrael lotomabul nawit, nəboŋ tomatu luta kokotovi. Ale datokis nəboŋ enan hən nəmatuan. Len nasoruan ta Iglan datuke *harvest*.
- merikel: [*namerikel*] Natesua avan ideh saləboi b̄igole, be nəboŋ aYesu togole, nəvanuan p̄isi lumaŋmaŋ lan.
- məlauah: [*naməlauah*] Nəlablab topat mashuwag.
- mənas: [*namənas*] Nəkabkabilan mai na-ŋial-habat-an togəm len aGot, ale topat len naut aGot totoh lan. Len nasoruan ta Iglan, datuke *glory*, be nasoruan enan ikad namilen tile am toke nəyalyalan.
- mər: [*namər*] Nəda hən nəhai sua. Nəboŋ nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. NaJu gail lovəhas niben nəvanuan tomat həni, ale lopəŋas namər hən nəbən nəbasuhab besusau.
- mina: [*namina*] Evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən naŋurp̄uran hən nauman hən nahəbati totor.
- mint: [*namint*] Naluhai sua nəbən tosusau. NaJu gail loriŋi len nəhanian.
- mitisau hən nəmauran tonor: [*namitisau hən nəmauran tonor*] Namitisau evi naləboian dattokade husur dattosəkul, o naləboian dattokade hən dattogol natsua. Ale avan sua ikad namitisau hən b̄itawag, avan tile ikad namitisau hən b̄eum hən naim o hən b̄evəteh navus mai nəwei, be ləsəkad namitisau hən nəmauran tonor. Avan ideh tonau naləboian tokade len nəmauran san, ale tonau nəsaban san gail, be togol naŋide tonor aGot tohəhaŋur həni, gai ikad namitisau hən nəmauran tonor.
- Nasuḅ: [*Nasuḅ*] Len nasoruan siGot nasuḅ ikad namilen tiltile gail. Nəboŋ toḅol husur naslev mai nəmasta san, naslev ekis amasta hən Nasuḅ. Nəboŋ avan ideh tosor mai nəvanuan totibau o nəvanuan tovat nəhes, ekisi hən Nasuḅ. Vəha-səḅsəḅur nəvanuan gail lokis aYesu hən Nasuḅ husur loputsani len nənauan salito. Alat lotoriŋ nəlolit len aYesu lokisi hən Nasuḅ husur tomat hən ləḅikad navoivoian mai aGot, mai nəmauran vi sutuai. Ale len nasoruan siGot ta ŋmo lokis aGot hən Nasuḅ aGot.
- Natun aGot: [*aNatun aGot*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.
- Natun Nanoran: [*aNatun Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.
- Natun Nəvanuan: [*aNatun Nəvanuan*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni. Datusəbi len naləbulat Daniel hum tovi aKristo (Dan 7.13-14), be len naut sual am len naləbulat enan (Dan 8.17), mai len naləbulat Ezekiel, anatun nəvanuan evi nəvanuan ŋai, savi aYesu.
- nau-utaut-an: [*nə-nau-utaut-an*] Nəboŋ gotosor utaut həni ke gigol natsua, gusor mai nəvanuan tile gail. Gəḅinau utaut hən gəḅigol natsua, gunau len gaiug səḅoḅ.
- not: [*nanot*] Govi not nəboŋ namityal tovisi len navəlaḅ nəmatu. Len naut a Uluveu datuke datovi pan.
- oil: [*naoil*] Natit tohum nəwai be tobutəlas. Nəboŋ dattobul həni mai nəwai, isal p̄oniwai. Ikad naoil tiltile gail, naoil ipat len naŋus, ipat len nəlal mai nabəŋletw, ale datəḅir naoil tile len naenjin hən b̄igam b̄ivoi. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas naŋit naoliv hən ləḅikad naoil han.
- oliv: [*naoliv*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Nalute imanivəniv ale ikad naŋite. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas naŋit naoliv hən ləḅikad naoil han. Len

- nasoruan siGot datokis nəhai enan hən naoliv o nəhai oliv, ale lokis naвіт nəhai enan hən naoliv.
- omeka: [omeka] Len nəalfapet silat a Kris, omeka evi naleta naməkot.
- oniks: [naoniks] Nəvat sua nətau han totiltile be gəsaləboi gəbəkəta tur lan.
- pali: [nəpali] Nəpali evi liol sua tokad namisurhute. Hum namisurhuwit, nəvanuan lolis dasdas namisurhupali gail hən b̃egəm vi flaua hən ləb̃ipan nabəta həni.
- panismen: [nəpanismen] Nəboŋ gotogol tosa, ikad natesua todaŋ b̃ibar gaiug, nəpəŋasan o natunusian o nabilasian o natohan len naim bəbaŋis.
- Pasova: [nəPasova] Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaṽur hən nəboŋ aGot togol p̃is ahai a m̃o silat a Ijip lotomat be səbar alat a Israel.
- paus: [nəpaus] Len nasoruan siGot egai ikad namilen eru. Esua, natsua lotopat nəvat b̃urhulon. Togon, natsua lotosiriv hən nəbu nəb̃alan lan hən ləb̃ipati van.
- peril: [nəperil] Nəvat nətau han tokəskəsan ale tomasil.
- perŋan: [iperyani] Datb̃ike nəmargobut iperyan naut p̃isi, namilen ke naut p̃isi evisivis lohoim mai vivile. Datb̃ike nəhanian iperyan naut p̃isi, namilen ke ləpəpəhun nəhanian van hən naim p̃isi, ideh səpar. Datb̃ike na-kel-uri-an tovoi iperyan naut p̃isi, namilen ke nəvanuan len naut p̃isi losəsəloŋ həni.
- pəhav utaut: [epəhav utaut] Avan ideh ikel ur natideh savisi sal, be dereh tevisi balai. Len nasoruan siGot, nəvanuan gail lotomaianan lukel ur nəsa aGot tokele ŋai. Len nalo siMoses ikele ke, nəboŋ avan ideh topəhav utaut, asike b̃isarpoh, nəvanuan gail limastubuni (Deu 13. 1-5).
- rue: [narue] Naluhai sua nəbon tosusau be nabus han tokon. NaJu gail lugol nalukai nareran həni ale loriŋi.
- reven: [nareven] Evi nəman naməsav tomermer. Etibau ale ihanhan natideh, hum namisurhutit gail, natit tomat gail, naṽite, mai natuhtit tokəlah gail.
- rubat: [erubati] Nəboŋ dattogol nəsaan datimaspanis sile, ale nəpanismen evi matan. Nəboŋ aGot torubat nəsaan dan gidato, ehum tokas kuvi hən asike datb̃ipanis sile am. Datb̃ike nəsaan sidat imarubat, namilen eṽitp̃itoṽ. Len nasoruan b̃onb̃on datuke fogif. Len nasoruan siGot, nəboŋ toke sah rubati, namilen ke nəhau tobaŋis gat natsua səbaŋisi am.
- saan: [nəsaan] Datupair dan aGot, datugol nəsa aGot tomətahuni, nəsa togol dat-topəpəhw dan aGot. Nəsa aGot toke tosa, datugolgole. Ale nəsa aGot toke tovoi, enan datsagole.
- saban: [nəsaban] Len nəmauran sidato datohusur suluṽ naṽisal tonor.
- safaia: [nəsafaia] Nəvat sua nətau han toboŋboŋ ale imasil.
- salfa: [nəsalfa] Nəvat sua nətau han toyəŋyaŋ. Goləboi gəb̃isabi pəpadaŋ hən nəhab a Bu.
- Sanhitrin: [nəSanhitrin] Naluṽoh hən alaluṽman totibau seJu gail lotobətah hum nakotan. Alat lotobətah len nəbonb̃onan enan lovi: aṽiltihai tutumav, alat lotolav namilen a m̃o mai nəbathudud galevis salito, alat lotoil a m̃o hən nəju gail mai alat lotokad namitisau hən nalo siMoses. Len nasoruan b̃onb̃on datuke *kaonsel blong ol man Ju*.
- Sappat: [nəSappat] Nəmariboŋ aGot toriŋi ke tovi nəmariboŋ hən nəŋavŋavan. NəSapat seJu gail etubat nəboŋ namityal tomasur len naFraitte ale ivan vəbar namityal tomasur len naSatete.
- sata: [nəsata] Nəsata ehum nəhad nəju gail loriŋ nəflaua lan nəboŋ lotobul dasdas namisurhuwit. Datsaləboi namələsan han, be datoləboi ke nəsata totor hən nəflaua evi nəflaua tosoṽur.
- Sattiusi: [naSattiusi] Avan ideh len nəpati hən napolotik sua, sadəlom ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Galit isoṽur lovi ahai tutumav mai aṽiltihai tutumav gail.

- saut: [*nasaut*] Govi saut nəboŋ namityal tovisi len navəlaŋ nəmair. Len naut a Uluveu datuke datovi məhat.
- Selot: [*naSelot*] Nəvanuan len naluŋoh sua lotoke naut a Jutea tərəpəhw dan alat a Rom, lotoke libal mai galit hən naut a Rom asike teil a ŋno hən naut a Jutea am.
- senturion: [*nasenturion*] Nasoltia toil a ŋno hən nasoltia lotovi 100.
- Seus: [*aSeus*] Nagot toil a ŋno hən nagot p̄isi silat a Kris.
- səkel: [*nasəkel*] Len nasəkel, nəvanuan enənoŋ hən naməlasan namətəlai gai toləboii mai naməlasan hən natit gai saləboi, hən b̄eləboi naməlasan hən natenan.
- səkul: [*esəkul*] Len nasoruan siGot, namilen səkul evi səkul hən namitisau, savi nalotuan.
- sikaŋor: [*nəhai sikaŋor*] Evi nābilitihai nəda hən topəhapəhw. Nəvit nəhai nasikaŋor iyanyan o ebisibis nəboŋ tomen ale nəvanuan luhanhan gail.
- silva: [*nasilva*] Namətəlai sua, nətau han tomasiav. Nəboŋ nasilva totaŋ, egəm motmot. Gegai datukad nakoin lotohun nasilva. Nakoin hən naten vatu, nakoin hən natwenti vatu mai nakoin hən nafifti vatu lohun nasilva.
- sinamon: [*nasinamon*] Nahurhuhai sua nəbon tosusau lotoriŋi len nəhanian hən ləbigol nabus han b̄ivoi.
- Sion: Len Nasoruan siGot, lokis nābilitivile siTevit hən naut a Sion, ale lokis nābilitivile Jerusalem hən naut aSion am, mai Jerusalem veveu. Ale len naləbulat Ipru, Sion evi alat siGot (Ipru 12.22-23).
- Sisa: [*aSisa*] Nauluŋan ideh toil a ŋno hən alat aRom hum tovi kiŋ salit gail, lokisi hən aSisa. Ale nəhes enan tovati egəm len nəvanuan toil a ŋno hən naut a Rom sutuai tia, nahəsan aJulius Sisa.
- skopion: [*naskopion*] Len naut egai datokisi hən nahuthut, be savi huthut totoh len navis. Evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. İkad nariŋriŋon totibau a ŋno hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi b̄evin nəvanuan. Len naut egai datukad natuhtəte gail ŋai be len naut tiltile lukad nābilitihəte. Nəboŋ tovin nəvanuan, navinian eləboi b̄igol nəmatan.
- slev: [*naslev*] Nəboŋ alat a Rom lotəbal mai alat naut tile, ale lotosəhor galito, losəhar nəvanuan nəbalan isəbur dan naut enan vi Rom. Len nəmaket loŋur hən galito hum nabuai o nābuluk o nabəaŋ o nəhab. Nəvanuan toŋur naslev len nəmaket etəgau nəmauran san. Eləboi b̄igol timat o riŋi mai naslev pəhaŋut hən arb̄ipas naslev ideh am. Nəmauran hən naslev savi esan, ipat len gai toŋuri len nəmaket.
- sogsog: [*sogsog*] Nauluŋan o nabuai o nābuluk səkad nədavurhuhut naloson, husur avan ideh totev kotovi.
- sohotut: [*isohotut*] Datb̄isohotut hən datb̄igol natsua, namilen ke datsənanau savoi be datugol tutut həni ale datugol suluŋi.
- soltia: [*nasoltia*] Nəvanuan tokad nauman tovi nəbalan. Esua len naluŋoh lotəbal len nābilitibalan. Datokis naluŋoh enan navəshəsoltia.
- sor levlev: [*isor levlev*] Nəboŋ dattosor len nəbathusoruan sua, esua isor tarhət, togon isor tarhəte van vəbar b̄imasil len nənanuan sidat p̄isi. Len nasoruan b̄onb̄on datuke dibet.
- sor vəsvəsaii: [*isor vəsvəsaii*] Nəboŋ gotosor husur natesua nəvanuan gail ləsaləboii, gusor van hən gəb̄igol b̄iparpar len nənanuan salito.
- sor-tastasi-an: [*na-sor-tastasi-an*] Nəboŋ lotokot hən avan ideh, len nakotan, avan ideh eil, ikel ur nəsa tosa avan enan togole. Na-kel-uri-an enan evi na-sor-tastasi-an.
- sparo: [*nəsparo*] Evi natuhman naməsav toməlməlah len tan ale hanhan ei. Naut a Vila ikade.
- statia: [*nəstatia*] Nabəlavən hən nəstatia evi namita tovi 185.

- Stoik:** Nəvanuan galevis lotodələmi ke nəvanuan ɲai ikad nənauan tonor hən bəkəta təban gai səbən. Lunau ke nagot evi natit p̄isi len navile a pan, ale nəvanuan p̄isi mai natit p̄isi loṗitp̄itoṽ.
- sukapak:** [*nasukapak*] Natuhtite toməlməlah ale niben ikad navurun. Ikad nəwei hum navəvəlas. Ikad nasukapak lototoh səbolito ale ikad galevis am lototoh b̄onb̄on len navəshəte, ale lotoum b̄onb̄on. Galenan loum hən naim, ale b̄urhulon naim ehum naim sevəvəlas. Len naim lusah tuan natit tohehe masuṽ dattokisi hən nəhani.
- talent:** [*nətalent*] Nətalent nasilva evi naṗurṗuran hən nauman hən nasihau tovi 15. Nətalent nagol etibau vəha-30 səhor nətalent nasilva.
- tav:** [*nətav*] Nəman sua tohum navimal be epəhapəhw.
- tehan:** [*nətehan*] Nəboṅ nəvanuan toteh, igol nəsa hən toteh ale iteh mabe? Len naṽide enan datusor husur nətehan san.
- tenarius:** [*nətenarius*] Evi nakoin sua ta Rom, alat a Jutea lotoṽur nətaks salit həni. Evi nəvat naṗurṗuran hən nauman hən nəmariboṅ tosua ɲai.
- til:** [*nətil*] Nəluhai sua nəbən tosusau. NaJu gail loriṅi len nəhanian.
- tin:** [*nətin*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han tomasiav. Natin sətəṅ. Len naut a Vanuatu natin, naieh tuna topat b̄urhulon, loum həni hən natin.
- tiv-dalusi-an:** [*na-tiv-dalusi-an*] AGot ikel na-kel-gati-an sua mai aApraham mai nəpasusan san van vəbar aMoses. AGot ike, nauluṽman san gail ləbetiv dalus navunut salit mai sinatulit gail hən b̄imasil ke lotodaṽ hən na-kel-gati-an siGot, dereh gai tetəgau gat na-kel-gati-an san (Gen 17.10-14; Lev 12.3).
- tivtiv tan:** [*etivtiv tan*] Nəboṅ nabuluk toliv nəhai tivtivtan van, etiv nətan gol nətan esəṅav, ale eutaut hən nəvanuan b̄imabul namisurhut gail lan.
- toṅki:** [*toṅki*] Ehum nahos be nədarinṅan arobəlav.
- topas:** [*natopas*] Nəvat nətau han toyəṅṅəṅ ale tomasil.
- trahma:** [*nətrahma*] Nakoin tovi naṗurṗuran hən nauman hən nəmariboṅ tosua.
- trakon:** [*nətrakon*] Ehum nab̄iltiṽmat totibau o nab̄iltiməhob totibau tokad nəhabəlan. Len nasoruan siGot akis nətrakon evi Setan.
- trampet:** [*nətrampet*] Natsua lotoum həni hən nametəlai, ale nəboṅ lotoṽuv lan, iwal səhor nəwalan hən nahəmadu.
- tret:** [*natret*] Nəhau tomanivəniv lotosəsod həni.
- tsen:** [*nətsen*] Nəhau todaṅ tovi metəlai. Ikad nariṅ tosuhud nariṅ togon van van ebəlav.
- tunusi:** [*etunusi*] Nəboṅ dattogol natideh o dattokel natideh nəvanuan tile toləṅon tosa sile, datotunus nəvanuan enan. Nəlon avan enan imabe? Hum ma nəlon topaṅpaṅ, hum ma nəlon sədaṅ am, hum ma tololosa, be nəlon isa.
- ut Tolo Masuṽ:** [*Naut Tolo Masuṽ*] Naim siGot ipat len nab̄iltivile Jerusalem. Naim siGot ikad naholəvat todar visi. Ale len naim siGot ikad naruṽ eru. Naruṽ bopita, lokisi hən Naut Tolo, ale naruṽ tarhəb̄iltikaliko lohoim, lokisi hən Naut Tolo Masuṽ. Avan ideh saləboi b̄eb̄is ei, be ab̄iltihai tutumav eləboi b̄eb̄is vəha-sua len nasihau ṽisusua.
- vaipa:** [*nəvaipa*] Evi nəṽmat tosa. Nəboṅ tohat avan ideh nabehi han igol avan enan imat.
- vanuan Nanoran:** [*Nəvanuan Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni husur gai inor buni.
- vanuan nətaks:** [*nəvanuan nətaks*] Nəvanuan tolavlav kuv nəvat dan nəvanuan gail ṽos nəgavmen a Rom.
- vatvat viri:** [*ivatvat viri*] Nəboṅ gototoh vir natesua hən b̄evisi, ale goləboi tia ke dereh tevisi, be gəsələboi nəboṅ o namityal han, guvatvat viri. Len nasoruan b̄onb̄on datuke *hop o ekspek*.
- vilesir:** [*navilesir*] Natsua togol nəvanuan imat ale pelan han nəvanuan galevis am, ale sədareh isobur lumat. Len nasoruan siGot, len naut galevis navilesir evi naməsahan,

len naut galevis am evi natideh tosa masuĩ nəvanuan isobur lotomat lan.

vinika: [navinika] Nəboŋ nəwain topat tobəlav, nədaŋan ebuer am ale egəm kon. Nabus han ikon səhor naləman.

violan (hən natutumavan): [naviolan (hən natutumavan)] Nəboŋ alat a Israel lotutumav, lotutumav hən narivatəvat ləsəkad natideh tosa len gail. Lotutumav hən nətav gail, nawit mai nəwain am. Natit ƣisi lototutumav həni evi naviolan hən natutumavan.

vus beltaŋ: [navus beltaŋ] Evi natit tokad nəhau gail nəvanuan toraĩraĩe həni hən ƣigol nəwalan ale nəvanuan lokəkai husuri suĩan alathutai lotokəkai husur nakita mai napes.

viisusua: [aivisusua] Ahaĩut ideh ƣikad anatun uluĩan tosua ŋai, datokisi hən aivisusua setəman.

viisusua: [navisusua] Namətas o nəwei tokad namətan tosua ŋai.

wain: [nəwain] Len naut a Jutea lupal dasdas navit nakrep hən nasuhute ƣisel. Nasuhute topat tobəlav kəkereh esəsaruv ale egəm vi wain.

waks: [nəwaks] Natsua lotoum hən nəkadel həni. Nəboŋ togəm vi wai, nəwai naĩial bolai.

wes: [nəwes] Govi wes nəboŋ gotovi lan naut namityal tomasur lan.

wik: [nəwik] Len nasoruan siGot nawik evi nəmariboŋ lotoməlevru.

wit: [nəwit] Nawit evi liol sua tokad namisurhute. Nəvanuan lolis dasdas namisurhuwit gail hən ƣegəm vi flaua hən ləbipan bəta həni.

wolf: [nəwolf] Ehum nabiltipah katkat towael.

yok: [nayok] Nəhai lotoriŋi len nabuluk eru hən arbiĩon hən arbeum ƣonƣon. Ikad nayok tile am tovi nəhai topat len nəbathuvəson nəvanuan natit toməlas totahətah tarhəte ale natit tile totahətah tarhəte.

Nəbathusoruan gail

Nəbathusoruan gail len Nasoruan siGot

AGot Mak 10.27; Mak 12.29-30; Luk 1.37; Luk 6.35-36; Jon 4.24; Uman 14.14-17; Uman 17.22-31; Rom 1.18-23; Rom 11.33-36; 1Kor 8.4-6; 2Kor 1.3; 1Tim 1.17; 1Tim 6.15-16; Ipru 4.13; Ipru 10.30-31; Jem 1.17; 1Pit 1.14-17; 1Jon 1.5; 1Jon 4.7-12, 16; Jut 24-25; KelV 4.8-11; KelV 15.3-4

NaGot gəgəras gail mai nañide silat lotohusur gail Mat 4.10; Uman 13.4-12; Uman 17.22-31; Uman 19.11-20; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; 1Kor 8.1-13; 1Kor 10.1-22; 2Kor 6.14-18; Kal 5.19-21; 1Tes 1.9-10; 1Jon 5.21; KelV 21.8; KelV 22.15

AGot evi tarhət sidato Mat 6.25-34; Mat 10.29-31; Uman 14.15-17; Rom 8.28; Rom 11.36; Kol 1.17; Ipru 1.3; Jem 4.13-16

AGot igol navile a pan mai natit p̄isi am Mat 19.4; Jon 1.3; Uman 14.15; Uman 17.24-26; 1Kor 8.6; Kol 1.15-16; Ipru 1.2; Ipru 11.3; KelV 4

AGot dereh tikot hən nəvanuan p̄isi hən ke lipanis o asike lupanis Mat 7.21-23; Mat 16.24-27; Mat 25.31-46; Jon 3.18-21; Jon 5.24-29; Uman 17.30-31; Rom 2.1-11; Rom 14.10-12; 1Kor 3.10-15; 1Kor 4.5; 2Kor 5.9-10; 2Tes 1.5-10; Ipru 9.27-28; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; KelV 20.11-15

AGot eriñi ke alat lotokad nadəlomian lan lunor len nəhon Uman 13.38-39; Rom 1.16-17; Rom 3.21-26; Rom 5.1, 9-10, 18-19; Kal 2.16; Kal 3.6-9; Tit 3.7

AGot igol nañisal hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan salito Jon 3.16-17; Uman 2.37-39; Uman 4.11-12; Rom 5.1-11; Rom 10.9-13; Efe 2.1-10; 1Tim 1.15-16; 1Tim 2.3-7; 1Pit 1.3.5

Alat lotoil a ño hən alat siYesu

Nañide silat lotoil a ño Uman 6.1-6; Uman 14.23; 1Tim 3.1-13; Tit 1.5-9

Nasoruan van hən alat lotoil a ño Mat 28.18-20; Luk 22.24-27; Uman 20.17-35; 1Tes 2.1-12; 1Tim 4.1-16; 2Tim 2.1-26; 2Tim 3.10-4.5; Tit 2.7-8; 1Pit 5.1-4

Putsan alat lotoil a ño len nənauan samito 1Kor 9.14; Kal 6.6; 1Tes 5.12-13; 1Tim 5.17-22; Ipru 13.7, 17

Alat siYesu logəm sua Mat 18.19-20; Uman 2.41-47; Rom 12.4-8; Efe 1.22-23; Efe 4.11-16; Kol 3.15-17; 1Tim 4.13; Ipru 10.24-25

ANunun aGot Mat 28.19; Mak 1.9-11; Mak 3.28-30; Luk 1.35; Luk 3.16; Luk 4.1; Luk 11.13; Luk 12.12; Jon 1.32-34; Jon 3.5-8; Jon 7.37-39; Jon 14.15-17, 26; Jon 15.26; Jon 16.7-15; Jon 20.19-23; Uman 1.4-5, 8; Uman 2.1-18, 38-39; Uman 4.31; Uman 5.3-5; Uman 8.14-17; Uman 10.44-48; Uman 13.2-4; Uman 15.28; Uman 16.7-10; Uman 19.1-7; Rom 5.5; Rom 7.6; Rom 8.9-16, 26-27; 1Kor 2.4, 9-16; 1Kor 3.16; 1Kor 6.11, 19; 1Kor 12.1-13; 2Kor 1.21-22; 2Kor 5.5; 2Kor 13.14; Kal 3.2-5; Kal 4.6; Kal 5.16-18, 22-25; Efe 1.13-14, 17; Efe 3.16; Efe 4.3-4, 30; Efe 5.18-20; Efe 6.17-18; 1Tes 1.5-6; 1Tes 5.19; 2Tes 2.13; Tit 3.5-6; Ipru 2.4; Ipru 9.14; 1Pit 1.2, 11; 2Pit 1.20-21; 1Jon 2.20; 1Jon 3.24; 1Jon 4.13; 1Jon 5.6-8

ASetan Mat 13.19; Mat 25.41; Luk 4.1-13; Luk 22.3-4; Jon 8.42-44; 2Kor 2.10-11; 2Kor 4.4; 2Kor 11.13-15; Efe 2.2; 1Tes 2.18; 2Tes 2.9-12; 1Pit 5.8-9; 1Jon 3.8-10; KelV 12.7-12; KelV 20.1-3

ASetan italtal ke datigol nəsaan, be len nədañan siGot datosəhori Mat 4.1-11; Mat 6.13; Luk 22.31-32; Jon 17.14-19; Rom 8.31-39; Rom 12.12; Rom 16.19-20; 1Kor 10.12-13; 1Kor 16.13; 2Kor 12.7-10; Efe 3.20-21; Efe 6.10-18; Flp 4.13; 1Tes 3.5-8; 2Tes 3.3; 2Tim 1.7-8; Ipru 2.18; Ipru 4.14-16; Ipru 12.1-2; Jem 4.7; 1Pit 1.5; 1Pit 5.8-11; 1Jon 4.4; 1Jon 5.3-5; KelV 12.7-12

AYesu Kristo

AYesu evi Natun aGot Mat 11.27-30; Mat 16.13-17; Luk 1.35; Jon 1.1-18; Jon 5.19-29; Jon 6.35-40; Jon 8.58; Jon 11.25-27; Jon 14.5-11; Jon 17.1-5; Jon 20.26-31; Uman 3.13-16; Uman 4.10-12; Rom 1.3-4; 1Kor 3.11; 2Kor 4.4-6; 2Kor 5.21; Kal 4.4-5; Flp 2.5-11; Kol 1.15-20; Kol 2.9-10; Ipru 1.1-14; Ipru 7.26-28; 1Jon 2.1-2; 1Jon 5.20; KelV 1.12-18; KelV 19.11-16

- AYesu, aNatun aGot egəm vi vanuan suṽan gidato len navile eg a pan Jon 1.14; Luk 1.26-38; Mat 1.18-25; Luk 2.1-20; Mat 2.1-23; Kal 4.4-5; Flp 2.6-7; Ipru 2.14-18
- AYesu eḡusan ale igol nəvanuan gail lumaur Mat 4.23-25; Mat 7.28-29; Mat 9.35-36; Mat 11.1-6; Luk 4.14-44; Uman 10.36-38; Jon 20.30-31
- AYesu igol namerikel isobur Mat 8.1-15, 23-33; Mat 9.1-7, 18-33; Mat 12.9-14, 22; Mat 14.15-32; Mat 15.22-28, 32-38; Mat 17.14-18; Mat 20.29-34; Mat 21.18-22; Mak 1.21-28; Mak 7.32-37; Mak 8.22-25; Luk 5.4-8; Luk 7.11-15; Luk 13.10-13; Luk 14.1-4; Luk 17.12-14; Luk 22.50-51; Jon 2.1-11; Jon 4.46-54; Jon 5.5-9; Jon 9.1-7; Jon 11.11-44; Jon 21.4-6; Uman 2.22
- Lutah gat aYesu, luṽasi Mat 26.47-68; Mat 27.1-2, 11-31; Mak 14.43-65; Mak 15.1-20; Luk 22.47-53; Luk 22.63-23.25; Jon 18.1-14, 19-24; Jon 18.28-19.16
- Luḡos gat aYesu len nəhai balbal Mat 27.32-56; Mak 15.21-41; Luk 23.26-49; Jon 19.17-37
- Lutavun aYesu Mat 27.57-66; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42
- AYesu imaur təlmam Mat 28. 1-20; Mak 16.1-8; Luk 24.1-49; Jon 20.1-21.14; Uman 1.3-8; Uman 2.24-32; Uman 3.15; Uman 4.10, 33; Uman 10.39-43; Uman 13.29-39; Uman 17.2-3, 30-31; Rom 1.4; Rom 4.24-25; 1Kor 15.3-8, 12-21; KelV 1.18
- AYesu evi məhat vi lan nəmav Luk 24.50-51; Uman 1.9-11; Uman 2.32-36; Uman 5.30-31; Rom 8.34; Efe 1.20-23; Flp 2.9-11; Ipru 1.3-11; Ipru 2.9; Ipru 4.14-16; Ipru 7.25-26; Ipru 10.12-14; 1Pit 3.22
- AYesu dereh tetəlmam Mat 24.29-44; Jon 14.1-3; Uman 1.10-11; Uman 3.19-21; Flp 3.20-21; Kol 3.4; 1Tes 1.9-10; 1Tes 3.13; 1Tes 4.13-5.11; 2Tes 1.6-10; 2Tes 2.1-4; 1Tim 6.13-15; 2Tim 4.8; Ipru 9.28; 2Pit 3.1-18; 1Jon 3.1-3; KelV 1.7; KelV 22.12-13
- Gol alat lotoməсах lumaur Mat 4.23-25; Mat 9.35; Mat 11.2-5; Uman 3.1-6; Uman 8.4-8; Uman 19.11-16; Uman 28.8-9; 1Kor 12.9, 29-30; 2Kor 12.7-10; 1Tim 5.23; 2Tim 4.20; Jem 5.14-15
- Gol husur nəsa aGot tokele Jon 14.15, 21, 23-24; Jon 15.10-17; Rom 13.8-10; 1Pit 1.14-16; 1Jon 2.3-8; 1Jon 3.22-24; 2Jon 5-6
- AGot ilav kuv nəvanuan dan nəsaan salito mabe? Mat 26.26-29; Rom 3.25; Rom 5.9-10; Efe 1.7; Ipru 9.11-14; 1Jon 1.6-7; KelV 7.14-17
- Nadəlomian len aGot o riḡ nəlodato len aGot
- Nəvanuan toriḡ nəlon len aGot, Got ilav kuvi dan nəsaan san Jon 1.12; Jon 3.15-18, 36; Jon 6.47; Jon 14.6; Jon 20.31; Uman 4.12; Uman 16.30-31; Rom 3.20-22; Rom 10.9-10; Kal 2.16; Efe 2.8-9
- Nəvanuan nadəlomian loil gəgat len nadəlomian salito Mak 11.22-25; Luk 17.5-6; Jon 14.1; Rom 5.1-2; Rom 14.22-23; 1Kor 13.13; 2Kor 5.6-7; Kal 5.6; Ipru 11.1-40; Jem 1.2-8; Jem 2.14-26; 1Pit 1.3-9
- Naitian tosa Mat 5.27-30; Jon 8.2-11; Rom 13.8-10; 1Kor 5.9-11; 1Kor 6.9-20; Kal 5.19; Efe 5.3; Kol 3.5-6; 1Tes 4.1-8; Ipru 13.4; Jut 7
- Na-kel-uri-an tovoi Uman 20.24; Rom 1.2-4, 16-17; 1Kor 1.17-25; 1Kor 15.1-7; Kal 1.6-12; Efe 1.13; Flp 1.27; Kol 1.5-6; 1Tes 1.5; 2Tes 2.14; 2Tim 1.8-11; 2Tim 2.8-10
- Na-ləmas-buni-an
- AGot eləmas masuṽ hən navanuan ḡisi Jon 3.16; Rom 5.8; Efe 2.4-5; 1Jon 4.9
- Gidat datimasləmas bun aGot Mat 22.37-38; Mak 12.28-30; Jon 14.21; 1Pit 1.8; 1Jon 5.3
- Gidat datimasləmas bun nəvanuan gail Mat 5.43-48; Mat 22.39; Jon 13.34-35; Jon 15.12-17; Rom 12.9-10; Rom 13.8-10; 1Kor 13.1-13; 1Kor 16.14; Kal 5.13-14; 1Tes 4.9-10; 1Pit 4.8; 1Jon 2.9-11; 1Jon 3.11-18; 1Jon 4.7-21
- Naḡisal hən datḡegəm vi natun aGot Jon 1.12-13; Rom 8.14-17; Kal 4.6-7; Ipru 12.5-11; 1Jon 3.1-3
- Narubətian hən nəsaan
- AGot erubat nəsaan silat lotokad nadəlomian len aYesu Mat 26.28; Mak 11.25-26; Uman 5.31; Uman 10.43; Uman 26.18; Efe 1.7; Kol 1.13-14; Kol 2.13-14; Ipru 10.17-18; 1Jon 1.8-2.2
- Daterubat nəsaan silat lotogol tosa hən gidato Mat 6.12-15; Mat 18.21-35; Mak 11.25; Luk 6.37; Luk 17.3-4; 2Kor 2.5-11; Efe 4.31-32; Kol 3.13

AYesu eŭusan naŭide hən na-sor-tuŭ-an⁴²⁹ Nəvanuan limaspanis sil nəsaaŋ, be aGot igol naŭisal hən bilav k

Na-sor-tuŭ-an

AYesu eŭusan naŭide hən na-sor-tuŭ-an Mat 6.5-13; Mat 7.7-11; Mat 18.19-20; Mak 11.24-25; Luk 11.1-13; Luk 18.1-8; Luk 21.36; Jon 14.13-14; Jon 15.7; Jon 16.23-26; Rom 8.26-27; Rom 12.12; Efe 2.18; Efe 6.18; Flp 4.6-7; Kol 4.2; 1Tes 5.17; 1Tim 2.1-4, 8; 1Tim 4.4-5; Ipru 4.16; Ipru 10.19-22; Jem 1.5-8; Jem 4.2-3; Jem 5.13-18; 1Pit 4.7; 1Jon 3.21-22; 1Jon 5.14-15

Na-sor-tuŭ-an galevis lotopat len Na-kel-gati-an Veveu Mat 11.25-26; Mat 14.23; Mat 19.13-15; Mak 1.35; Luk 5.16; Luk 6.12; Luk 22.32, 39-46; Jon 11.41-42; Jon 17.1-26; Uman 4.24-31; Uman 16.25; Uman 20.36; Uman 21.5; Rom 1.9-10; Rom 10.1-2; Rom 15.30-33; 2Kor 12.7-10; Efe 1.15-20; Efe 3.14-21; Efe 6.19-20; Flp 1.3-5, 9-11; Kol 1.9-12; Kol 4.3-4; 1Tes 3.9-13; 2Tes 1.11-12; 2Tes 3.1-5; Ipru 5.7; Ipru 7.25

Nasoruan siGot Mat 4.1-4; Mat 5.17-20; Mat 22.29; Jon 8.31-32; Jon 20.31; Uman 20.32; Rom 15.4; Rom 16.26; Kol 3.16; 1Tes 2.13; 1Tim 4.13; 2Tim 3.14-17; Ipru 4.12; 1Pit 1.22-25; 2Pit 1.19-21; 2Jon 9-10; KelV 1.3

Natərogan Rom 13.13; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; Kal 5.19-21; Efe 5.18; 1Tim 3.1-3; Tit 1.7; 1Pit 4.3-5

Natev siNasub Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 10.14-22; 1Kor 11.17-34

Natiŭosan Mat 5.31-32; Mat 19.3-9; Luk 16.18; Rom 7.2-3; 1Kor 7.10-16

Natutumavan Mat 9.13; Mak 12.33; Rom 12.1; Ipru 9.6-10.18

Naŭide silat lotokad nadəlomian len aYesu Mat 16.13-20; Jon 13.34-35; Jon 14.27; Uman 2.41-42; Rom 12.4-8; Rom 12.9-13; 1Kor 12.12-30; Kal 5.22-26; Efe 1.22-23; Efe 2.19-22; Efe 4.1-16; Kol 1.18; Kol 3.12-17; 1Tes 5.16-17; Ipru 10.24-25; 1Pit 2.4-10; KelV 19.5-10

Na-vi-tarhəte-an Mat 6.1-4; Mat 7.12; Mat 25.31-46; Luk 3.10-11; Luk 6.38; Uman 11.27-30; 1Kor 10.24; 2Kor 8.1-15; 2Kor 9.1-15; Kal 6.9-10; Flp 4.14-19; Ipru 10.24; Ipru 13.1-3, 16; Jem 1.27; Jem 2.15-16; 1Jon 3.16-18

Nəbaptaisan Mat 28.18-20; Jon 3.22; Jon 4.1-2; Uman 2.37-42; Uman 8.12, 36-38; Uman 10.44-48; Uman 16.14-15, 31-33; Uman 19.1-7; Uman 22.12-16; Rom 6.1-4; Kal 3.26-27; Kol 2.12; 1Pit 3.20-22

Nəbathudud

Nəhaŭut mai nəbareab san artolah Mat 19.4-6; 1Kor 7.1-16; Efe 5.21-33; Kol 3.18-19; Tit 2.3-5; Ipru 13.4; 1Pit 3.1-7

Anatularu gail Mat 15.3-6; Luk 2.51; Efe 6.1-3; Kol 3.20; 1Tim 5.4, 8; Ipru 12.7-11

Anana mai atata Efe 6.4; Kol 3.21; 1Tim 3.4-5

Nəbatunau Uman 6.1; Rom 7.2-3; 1Kor 7.39-40; 1Tim 5.3-16; Jem 1.27

Nəboŋ datsəhan hən datbisor mai aGot Mat 6.16-18; Mak 2.18-20; Uman 13.1-3; Uman 14.23

Nəgavmen Mat 22.15-22; Uman 5.27-29; Rom 13.1-7; 1Tim 2.1-4; Tit 3.1; 1Pit 2.13-17

Nəhab nəmatan Mat 10.28; Mat 13.41-42, 47-50; Mat 25.41; Luk 16.23-26; 2Tes 1.9; KelV 20.10-15; KelV 21.8

Nəlodat temədaŭ, datitoh mədaŭ tebəlav Mat 5.3-12; Mat 18.1-5; Luk 14.7-11; Luk 18.9-14; Efe 4.2; Flp 2.3-11; Kol 3.12-13; Jem 4.5-10; 1Pit 5.5-7

Nəmatan Jon 6.39-40; Jon 11.17-27; Jon 14.1-4; Rom 8.10-11, 38-39; Rom 14.7-9; 1Kor 15.12-58; 2Kor 5.1-10; Flp 1.20-24; 1Tes 4.13-18; Ipru 2.14-15; KelV 14.13; KelV 21.1-4; KelV 22.1-5

Nəmauran todaŋ Rom 8.18-25, 28; 2Kor 1.4; 2Kor 4.16-18; Jem 1.2-4; 1Pit 1.6-9; 1Pit 2.19-21; 1Pit 5.8-10

Nəmav

AGot eviol hən nakonviolan mai alat lotoriŋ nəlolit len aYesu ke likad nəmauran vi sutuai maii Mat 19.16-30; Luk 10.25-28; Jon 3.1-16; Jon 5.19-29; Jon 10.10; Jon 11.25-26; Jon 14.6; Jon 17.2-3; Jon 20.31; Rom 5.21; Rom 6.5-14; Rom 8.10-17; 2Kor 5.17; Kal 2.20; Efe 2.1-6; Kol 2.13; Kol 3.1-4; 2Tim 1.10; Tit 3.4-7; 1Pit 1.23; 1Jon 5.11

Nəmav imabe? Luk 12.32-34; Jon 14.1-3; 2Kor 5.1-8; Flp 1.23; Kol 3.1; 1Pit 1.4-5; KelV 4.1-11; KelV 21.1-4; KelV 21.22-22.5; KelV 22.14-15

Nəsaaŋ

Nəsaaŋ nəsa? Rom 1.18-32; Rom 8.5-8; Kal 5.19-21; Efe 2.1-3; Efe 5.3-5; Kol 3.5-10; Jem 4.17; 1Pit 4.3; 1Jon 3.4-5

Nəvanuan pisi lugol nəsaŋ Jon 8.7-9; Rom 3.9-20, 23; Rom 5.12; Kal 3.22; 1Jon 1.8-10

Nəvanuan gail lomədas bun gidato husur dattovi siYesu 430 Sipa vi təban aGot

Nəvanuan limaspanis sil nəsaan, be aGot igol naḗisal hən ḗbilav kuv gidat dan nəpanismen enan Mat 10.28; Mat 13.41-42; Jon 3.18-20, 36; Uman 17.30-31; Rom 1.18-19; Rom 6.23; Kal 6.7-8; Kol 3.5-6; 2Tes 1.7-9; Ipru 9.27; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; Jut 7; KelV 20.11-15

Nəvanuan gail lomədas bun gidato husur dattovi siYesu Mat 5.10-12; Mak 13.9-13; Luk 12.4-9; Jon 15.18-21; Jon 16.1-4; Uman 5.41; Rom 8.35-37; Rom 12.12-14, 17-21; 1Kor 4.11-13; 2Kor 4.8-11; 2Kor 12.10; Flp 1.28-29; 2Tes 1.4-8; 2Tes 3.2-4; 2Tim 3.10-13; Ipru 10.32-39; Ipru 12.3-4; 1Pit 3.13-17; 1Pit 4.12-19; KelV 2.10;

Nəvat Mat 6.19-21, 24-34; Luk 12.13-21, 32-34; Uman 20.35; 1Tim 6.6-10, 17-19; Ipru 13.5-6; Jem 2.1-9; Jem 5.1-6

Pair dan nəsaan sidato Mat 4.17; Mak 6.12; Luk 13.1-5; Luk 15.1-31; Luk 24.45-47; Uman 2.37-40; Uman 3.19-20; Uman 17.29-31; Uman 20.21; Uman 26.19-20; 2Kor 7.8-11; 2Pit 3.9; KelV 9.20-21

Sipa vi təban aGot Luk 17.11-19; Jon 6.11; Rom 1.21; Efe 5.20; Flp 4.4-7; Kol 2.7; Kol 3.17; Kol 4.2; 1Tes 5.18; 1Tim 2.1; 1Tim 4.4-5

Naves galevis lotovoi hən datḗbinau gat gail

Mat 5.3-11	Navoian siGot van hən nəvanuan gail
Mat 5.16	Nəvanuan gail leris navoian sañ ale sal suh aGot
Mat 5.43-45	Ləmas bun aenemi sañ gail
Mat 11.28-30	Gəm hən aYesu hən gəbikad nəjavrvavan
Mat 20.26-28	Nəvanuan totibau tegəm vi slev sinəvanuan gail
Mat 25.40	Nəsa gotogole van hən nəbathudud, gugole van hən ginau
Mat 28.19-20	Mitivan hən nəvanuan gail ləbegəm vi hai susur sagw gail
Mak 11.25	Məterubat nəsaan dan avan ideh togol tosa hən gaiug
Luk 6.31	Gigol nəsa gotoləñoni ke nəvanuan gail ligole van hən gaiug
Luk 11.2-4	Na-sor-tuṽ-an
Luk 14.26-27	Na-husur-aKristo-an
Luke 16.13	Datodədas datbeum simasta beru
Jon 3.16-17	Na-ləmas-buni-an siGot
Jon 11.25	Na-le-məhat-an dan nəmatan
Jon14.1	Riñ nəlomit len aGot
Jon14.6	aKristo səbon evi p̄isal
Jon 14.27	Natəmat siGot
Jon15.18	Navile a pan lomətahun alat siYesu
Uman 1.8	Nəboñ aNunun aGot begəm hən gamit, mitikel ur ginau
Uman 16.31	Nadəlomian
Rom 1.4	ANatun aGot, aYesu
Rom 1.16	Na-kel-uri-an tovoi
Rom 3.23	Nəvanuan p̄isi lovi vanuan nəsaan
Rom 5.1-2	Len nadəlomian datukad natəmat mai aGot
Rom 5.8	Naut kəmas dattovi vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato
Rom 6.23	Naṽurṽuran hən nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot
Rom 8.28	Nə-nau-utaut-an siGot
Rom 8.38-39	Nəsa eləboi bəpəpəhun gidato dan aGot?
Rom 12.1-2	Viol hən nibemit mai aGot hən mətbevi esan səbon
1Kor 10.13	Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad naṽisal dani
1Kor 10.24	Mətələñon nəsa tovoi hən nəvanuan tile
1Kor 13.4-7	Na-ləmas-buni-an imabe?
2Kor 1.3-4	aGot igol nəlon nəvanuan eləñon ivoi am
2Kor 4.7	aGot idañ
2Kor 4.18	Nau nəsa topat vi sutuai
2Kor 5.17	Nəvanuan veveu
2Kor 9.7	Datehəhəṽur hən datbeviol
2Kor 12.9	Nəboñ datsədañ, nədañan siGot epul masuṽ len gidato
Kal 2.20	aKristo itoh len gidato
Kal 5.22-23	Naṽit seNunun aGot
Kal 6.4	Sagenənoṽ hən gaiug mai avan ideh am
Kal 6.9	Sadatipetəmas hən datbigol natit tovoi
Efe 2.8-9	Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot
Efe 3.20	Nədañan siGot
Efe 4.25	Nakitinan
Efe 4.26-27	Nəlöl pañpañ
Efe 4.28	Navənvənahān
Efe 4.29	Nasoruan tomədas nəvanuan tebuer
Efe 6.1	Lahutai mai aTata mai aNana
Efe 6.12	Datubal mai nabiltidañan hən nəmargobut
Flp 4.5-7	Nakemkeman, natəmat, sadatinau masuṽ hən natideh
Flp 4.12-13	Nədañan
Flp 4.19	Natideh dattoṽidol həni
Kol 1.15-17	Len aKristo, aGot igol natit p̄isi tosuḥ
Kol 3.2	Nənauan
Kol 3.13	Narubatian hən nəsaan
Kol 3.15	Natəmat togəm len aGot